II 7256

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

97

-- IUL. 2005

-- 2022

ORIZONT

ISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 1 (1367) 24 IANUARIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

ARNA AVANGARDEI NOASTRE

Cuvânt despre ARRABAL

DIN SUMAR:

❖ **Virgil Nemoianu: "I.D. Sârbu - Dimensiunea romantică"**

❖ **Ion Vianu - Despre Cioran și crepusculul imperiilor**

❖ **Paradox și modernitate**

❖ **Rubrici permanente de Șerban Foarță, G.I. Tohăneanu, Cornel Ungureanu, Marcel Tolcea, Paul Eugen Banciu, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Robert Șerban, Mircea Pora, Petru Umanschi**

❖ **Tineri scriitori: Sorin Tomuța, Astrid Pitaru, Marian Oprea, Melania Kaitor, Mirela Ispășoiu, Sorin Smărăndescu**

51952

I.Q.

Autenticitate și melancolie

Val Popa este, pentru mine, unul dintre personajele enigmatice ale Timișoarei de după 1989. Absolvent strălucit al Dreptului bucureștean, l-am întrezărit prin mediile cultural-literare timișorene ale anilor '80. Prima impresie a fost aceea de tânăr avocat interbelic, rafinat în eleganța vestimentației, cu o voce puternică ce modula, ceremonios și imprevizibil, artificii retorice parcă din alte vremi. Respira o siguranță maximă, poate și pentru că avea un fel tranșant de a judeca lucrurile. Scria poezie, îi citisem câteva și cam atât.

Ne-am reîntâlnit în 1993: era cadru universitar, prosper om de afaceri, avocat cu clientelă serioasă, autor al mai multor lucrări de specialitate și nu numai. Conferențiar, iar recent, profesor. Rector al "Universității Banatului". Atâtea lucrări în preajma cărora adjectivul de poet pare a sta destul de stingher. Mă și gândeam, anul trecut, dacă Val Popa mai are "naivitatea" poeziei. Ei bine, micul volum apărut în colecția Editurii Helicon dovedește că o mai are, drept pentru care am scris la începutul acestor rânduri că îl socotesc un personaj enigmatic.

Ce este, deci, cu volumul de poezii ce poartă titlul **Stingerea păsării roz?** Mai întâi, cred că titlul e neinspirat și că nu dă seama decât de o parte a textelor de acolo, partea pe care aș numi-o a unui fals jurnal liric, nostalgic. Partea de rezistență a culegerii o reprezintă acele texte ce respiră un ton elegiac de bună factură, o disperare mocnită, o împăcare senină cu o amenințare greu decelabilă: moartea, boala, singurătatea? E acolo un ton de împăcare ce aduce aminte, ce evocă o anume clasicitate: "Despre bătrânețe/ Cine are curajul să spună o vorbă adevărată/ Cu care să poți închina/ Sau să poți să-ți acoperi părțile vinovate ale sufletului?/" (p. 32).

Val Popa știe bine să scoată efecte din această "răcire" continuă a disperării pe care o derulează într-un ritm aparte, de relanti, un ritm rupt, însă, cu precizie, atunci când trebuie: "Spun apăsat că e bine, că e minunat/ Pe această creangă fragedă a planetei,/ Unde se bat din dungă vânturi crepusculare,/ Seacă ne e inima /.../ Și umbrele zeilor mei naufragiază o dată cu mine/" (p. 29).

Așadar, o solaritate ce își trădează febrilitatea și spaimele fără gestică de prisos, așadar, o poeticitate implozivă în care economia tropilor și austeritatea expresiei dau tensiune versului și emoției profunde. Ca în această adamică **Meditație**: "Și dacă gândul meu bun/ Și gândul tău bun/ Coboară de pe muntele străduinței/ La timp potrivit,/ Ce rău ne mai poate ajunge/ În patria veșnică a naturii?" (p. 50).

O altă categorie de texte ce ilustrează, la rându-le, o viziune poetică sunt un soi de "tablouri". Tehnica lor este cea a descripției neutre în care detaliul se umple de sens așa cum se întâmplă și în acest tablou ce, în final, aduce aminte la Chirico sau Dali: "Un fir de rază de soare se prelinge printre nori/ Cade ca o năframă peste mâinile triste/ Și atunci copiii întrerup cântecul lor de școală/ Și sunt mai atenți la mușchiul inimii/ / Limba amiezii e tainică, istovită/ Uliul se învârte în cercuri tot mai strânse/ Și lângă templul lui Jupiter/ Diogene dresează un porumbel înspăimântat./" (p.99).

Val Popa are de urmat acest mod de a concepe și scrie poezia pentru că, înainte de toate, textele sale aduc în lirica de aici o autenticitate atât de prețioasă și rară.

Marcel TOLCEA

O comemorare: Ion Maxim

Orfeu sau bucuria cunoașterii

Există o interesantă metodă de a progresa întru cunoaștere și anume regresia spre origini, pe care o practică filosofia. Cel puțin cea din Europa - care este și cea fundamentală - s-a mândrit de la începuturile sale cu redescoperirea și reinterpretarea predecesorilor, a lui Platon și Aristotel, apoi a epicureanismului, stoicismului, scepticismului. Pentru a termina în ultimul veac cu studierea și valorizarea - prin Heidegger și prin mulți alții - a presocraticilor.

Despre presocratici publică în România în 1967 o carte intelectualul timișorean Ion Maxim, de la a cărui moarte se împlinesc 15 ani. Ea se intitulează **"Orfeu - bucuria cunoașterii"**. E firesc ca o urbe să-și aprecieze și să-și sărbătorească valorile intelectuale cât timp sunt în viață; iar apoi să-și amintească de ele cu pioșenie.

Din câte știu, cartea lui Ion Maxim este singura contribuție serioasă a unui filosof român la această temă, cel puțin până în anii din urmă. Motiv pentru care lucrarea cred că ar merita să fie reeditată.

Cine l-a cunoscut mai îndeaproape pe Ion Maxim știe că în această lucrare el a reluat și prelucrat ideile de bază din teza sa de doctorat în filosofie pe care o susținuse, în acea vreme (suntem în jurul anilor '70), la Cluj, cu fostul său profesor D.D. Roșca. Dar tot cine cunoaște cele două texte știe și diferența dintre ele. Teza de doctorat era, așa cum cerea și cutuma, sobră și centrată strict pe idei. Autorul voia să demonstreze că, în cele din urmă, gândul filosofic nu se manifestă doar în filosofia explicit considerată ca atare, ci și în mituri, poeme, poezii, drame, științe etc. Această idee persistă în cartea publicată, expusă cu un deosebit simț al argumentării retorice care nu se lasă însă ușor depistat, aducând în discuție teme care sunt apoi reluate amplificat, cu variații (ca într-o simfonie), conducând cititorul spre o anumită tensiune interioară - ca într-o tragedie antică - și lăsându-l după ultima filă plin de întrebări fecunde. Faptul se datorează și talentului său de scriitor, Ion Maxim publicând mai multe romane despre care vor aminti, poate - cu această ocazie - cei avizați.

Ion Maxim era ardelean de origine, dintr-o familie de preoți greco-catolici, religie de care a rămas atașat până când, spre sfârșitul vieții, a trecut la catolicism. A început să studieze filosofia la Cluj și a fost atașat apoi celebrului cerc de la Sibiu. Modest, dar inflexibil moral, Ion Maxim avea apetența dialogului intelectual. A avut șansa să și-o realizeze în cadrul unei ciudate instituții - neoficiale desigur - și anume cercul de discuții interdisciplinare inițiat de prof. E. Pamfil la Clinica Psihiatrică. E. Pamfil era și el clujean, ajuns - după șederi semnificative la Paris și București - profesor la Timișoara. Era vremea pe care toți cei cu părul astăzi alb o numim cea a unei anumite "deschideri"; deci anii '60.... Prof. E. Pamfil revenit la Timișoara după o înscenare de proces politic la Cluj și o ședere (disciplinară) la Siret. Inițial, "cercul de discuții interdisciplinare" se

Continuare în pag. 15

Mircea LĂZĂRESCU

Noi apariții la editura "Amarcord"

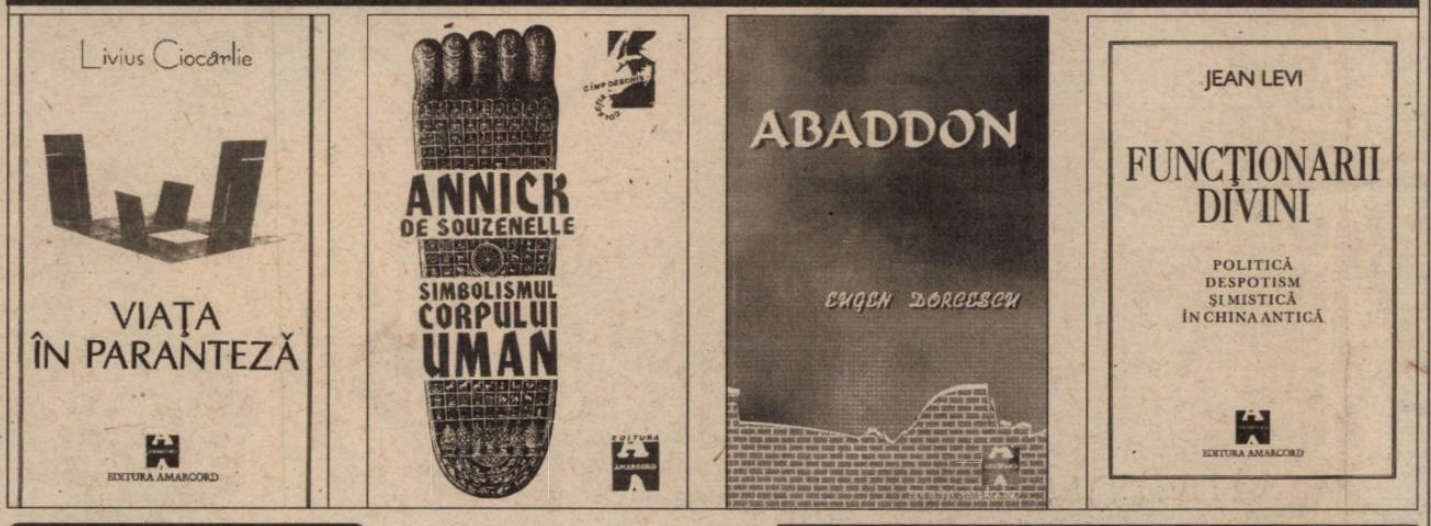

Cronica măruntă

Epidemiile, iarna

● Sărbătorile Rebreanu organizate la Bistrița au adus (pe aripile personajelor intens mediatizate) câteva propoziții memorabile ● Rebreanu este, scrie și spune protagonistul Sărbătorilor, unul dintre cei mai mari scriitori ai secolului XX ● Domniei Sale Tașcu i se pare că e, dacă nu ar fi cel mai mare, al doilea tot ar fi ● Rebreanu ar fi mai mare decât Joyce sau Proust, decât Hesse sau Thomas Man ● Sau, mă rog, de cine se va mai nimeri prin preajmă, de la Márquez la Llosa ● Pe ultimul l-am văzut purtat pe brațe de tot soiul de admiratori și de admiratoare, care mai de care mai dornice să-și atingă sfântul preferat ● Ca toate să fie bune și frumoase, nenumăratele admiratoare aciuite în preajma frumosului i-au povestit despre Ali Baba și comorile Orientului ● Dacă tot n-a ajuns în Bosnia sau în India sau în Liban, gazdele au vrut să-i ofere la București tot ce ar fi putut el vedea prin țările în care n-a ajuns ● Ca orice gentleman, Llosa și-a crezut admiratoarele șeherezade și a evocat în El Pais, ca un Mikluho Maclai la papuași, neasemuitele sale aventuri ● Să sperăm că va scrie și un roman despre masacre, pogromuri, tupamaroși ● Marele scriitor peruan va putea lansa, de pe peronul său bucureștean, neasemuitele rachete ale imaginației sale de excepție ● Nu am subliniat îndestul participarea, la viața culturală a prezentului, a **Jurnalului literar** ● În nr. 33-36, un memorabil articol al Mitropolitului Nicolae Corneanu se intitulează **Domnule Blaga, iartă-ne!** ● Sunt trecute în revistă campaniile teologilor împotriva lui Blaga ● Fără îndoială, demonstrează eruditul teolog, mulți dintre preopinenții lui Blaga au fost în eroare ● Mulți dintre apărătorii ortodoxiei nu treceau cu învățătura dincolo de genunchiul broaștei ● Dar parcă nu se întâmplă mereu așa? Nu-și are fiecare mare scriitor iarna patimilor? ● Pofta de a polemiza se ia, pe frig, precum gripa ● Atenție la strănutat, iubiți colegi, se anunță o necruțătoare epidemie de gripă!

Anemone POPESCU

Viața Asociației Scriitorilor din Timișoara

● Apariția celui de-al nouălea volum semnat de Livius Ciocârlie, **Viața în paranteză** (la editura "Amarcord") a prilejuit un moment cu adevărat sărbătoresc. Într-o sală devenită neîncăpătoare, numeroșii scriitori, oameni de presă, cadre didactice, studenți au omagiat, prin prezența și intervențiile lor, nu doar editarea unei excepționale cărți, ci și o întreagă biografie literară, așezată sub semnul exemplarității morale și estetice. Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, G. I. Tohăneanu, Ion Nicolae Anghel, Ilie Gyurcsik, Adriana Babeți.

● **Dicasterial,** ultimul volum de proză al lui Viorel Marineasa, apărut la editură "Marineasa" a fost lansat vineri, 18 ianuarie în sala de cenaclu a Asociației scriitorilor și revistei "Orizont". Numărul impresionant de participanți a făcut încă o dată proba interesului și aprecierii de care se bucură autorul, dar a mai dovedit și că viața literară timișoreană își regăsește periodicitatea și intensitatea. Au vorbit despre Viorel Marineasa și proza sa Cornel Ungureanu, Șerban Foarță, Vasile Popovici, Mircea Mihăieș.

● În cadrul Cenaclului revistei "Orizont" și al Uniunii Scriitorilor-Filiala Timișoara, desfășurat în 23 decembrie 1995, a citit poezie Nicolae Popa. Autor - până acum - a două cărți de poezie ("Puțin acrișoară, sprânceana" și "Auzind, s-a făcut întuneric", ambele publicate la editura "Marineasa"), N.P. a demonstrat (și) prin textele propuse discuțiilor, că este unul dintre poeții cu o puternică vocație literară, cu un areal proaspăt prin care se identifică ușor în peisajul poeziei timișorene. În finalul întâlnirii, s-a ciocnit un pahar de șampanie în amintirea anului literar '95 și pentru gloria anului 1996.

Copyright

Şerban FOARŢĂ

O damă de pică

Într-un pachet de cărţi de joc din anii Marii Revoluţii (franceze, bineînţeles), dama de pică reprezintă, la modul alegoric, Presa: nu orice presă, dar cea nouă, cea liberă şi "lumière"-istă: zeiţă-n voaluri tricolore şi prevăzută cu o "cuşmă frigiană" (vorba lui Mateiu):

Pornind, acum, de la premisa că masla rezervată presei, anume pica, alias spada[1], ar putea fi, în ocurenţă, un fapt nu tocmai arbitrar, m-ar amuza, în continuare, să fac această speculaţie:

Pica sau spada, la tarot (din care va fi provenit profanul nostru joc de cărţi), semnifică Aerul, "c'est l'Air"[2], adică "duhul ce pătrunde materia şi o informează", determinând-o să devină "compusul care fi-va omul", orice "acţiune penetrantă, precum a Verbului divin", ţinând de simbolismul ei.

Ceea ce nu se poate spune că nu aduce, **grosso modo**, cu noima şi condiţia presei, - fie şi dacă verbu-i propriu nu e acela cu "V" mare, nici informaţia-i nu e una cu precădere formativă.

(Excepţie: presa "de partid", care formează "omul nou", dezinformându-l cu metodă şi deformându-l radical, în timp, pe omul pur şi simplu).

Potrivnicii, apoi, ai presei, pe lângă propriu-i conţinut (cum ar fi spus un Valéry, ce ignora, în rest, cenzura), vor fi fiind Apa şi Focul, aceiaşi, deci, ca, la tarot, ai picăi: cupa şi caroul - prielnică fiindu-i trefla, care semnifică Pământul şi, poate, regnul vegetal, acela care-i furnizează, de altfel, şi suportul fizic, indispensabila hârtie.

Presa,-n sfârşit, aşijderi picăi, este în dublu sens **Picantă**[3]: străpungătoare ca o spadă şi iute ca un condiment.

În paranteză fie spus: punându-se sub semnul picăi, o presă liberă, în fine, nu doar de vechile-i tabuuri, ci slobodă să-şi instige la inomabile masacre, în care lăncile, **les piques**, vor fi jucat un rol de seamă[4], s-ar zice că-şi asumă, astfel, procentul ei de infamie.

Reîntorcându-ne la Aer, ca element specific presei, ca mediu tutelar ai ei, să menţionăm că, în **Ulysses**, Joyce o aşează pe aceasta sub un acelaşi patronaj, redacţia unei foi din Dublin devenind grota lui Aeol.

Nimic, în fond, mai vânturatic decât uşoarele gazete, pe care, în afara noastră, le frunzăreşte numai vântul: şi ce e, oare, gazetarul, fie şi dacă n-are cinstea de-a se numi Venturiano (ce va să zică Vântureanu), de nu chiar un vântură-lume? Ce element, din cele patru, e mai propice propagării (şi, la rigoare, propagandei) de veşti, ecouri şi rumori? Sau, ca în Aria calomniei, de câte ori un "venticello" al presei nu se converteşte, treptat, în volbură şi hulă, ca să se stingă într-o doară, tot astfel cum a început?...

---

1. Cf. Jean Chevalier & Alain Gheerbrant, **Dictionnaire des Symboles**, Paris, 1991, p. 924: "Dans nos jeux de cartes ordinaires, les Bâtons se sont transformés en Carreaux, les Coupes en Coeurs, les Epées en Piques, les Deniers en Trèfles."

2. Id., **ibid.**, p. 925.

3. "În dublu sens", dacă, firește, gândim cuvântul în franceza din care l-am preluat: **piquant (e)**

4. Cf., între altele, exemplul pe care-l dă **Le petit Robert**, din, pe cât cred, **Les Dieux ont soif**, romanul lui Anatole France: "Des bandes armées de piques poussent des cris de mort".

Victor Neumann în dialog cu ION VIANU

"Despre Cioran sau crepusculul imperiilor şi subiectivitatea scriitorului"

Cu ocazia cursurilor universităţii de vară care s-au desfăşurat în iulie 1995, sub auspiciile Centrului Cultural Francez şi ale Universităţii de Vest din Timişoara, domnul Ion Vianu a susţinut o remarcabilă conferinţă despre apartenenţele intelectuale ale lui Emil Cioran. Subiectul, interesându-mă din varii unghiuri (interculturalitate şi plurilingvism, gândire filosofică şi confuzii în orientarea politică), am socotit că ar fi de dorit să-l provoc pe distinsul învăţat. De unde şi dialogul pe care l-am purtat în speranţa de a face cunoscută necesitatea evaluării calme, echilibrate a biografiei intelectuale a lui Cioran

Victor Neumann: Din punctul de vedere al cărturarului format în mai multe din ştiinţele sociale socotiţi că dimensiunea interculturală este regăsibilă în statele central-est-europene? Şi dacă da, atunci de ce tocmai Cioran este exemplul pe care-l-aţi ales? Este el un caz exemplar în privinţa multiplelor culturi care stau la baza formaţiei sale, dar şi la baza multiplelor apartenenţe viitoare, având în vedere opţiunea sa de Weltbürger? Vorbind despre istoria sa intelectuală meandrată, vă rog să propuneţi propriile dv. distincţii, dacă se poate să prezentaţi etapele pe care le parcurge Cioran în acest sens.

Ion Vianu: O cultură complet închisă este de neconceput. Este o abstracţie care nu are un corespondent în realitate. Etnografii înşişi au arătat cum culturile cele mai primitive se influenţează între ele fiind întotdeauna produsul unor sinteze. Cultura românească era deja o culturăă a interferenţelor în perioada când Bizanţul şi lumea slavă se intersectau aici, dar a devenit cu atât mai mult un loc de răscruce atunci când cultura occidentală a început să pătrundă în România, să fecundeze energiile româneşti. Acest lucru l-au recunoscut cei mai mari gânditori români, începând cu Eminescu. Dacă revin la cazul lui Cioran, el este într-adevăr un caz exemplar de multiculturalism. Este de ajuns să parcurgem "Entretiens"-urile care au apărut de curând la editura Gallimard (interviuri diferite pe care le-a acordat multor interogatori începând din 1970 - pentru că înainte nu dădea interviuri -) ca să vedem care a fost formaţia lui. Era născut în familia unui preot ortodox, într-o tradiţie românească, dar ea însăşi supusă unor multiple influenţe, pentru că tatăl lui era un om cultivat, care citea germana şi maghiara. Cioran a intrat apoi, copil de liceu fiind, în sfera culturii germane, pe care şi-a însuşit-o perfect, nu ca cineva care învăţase nemţeşte târziu, ci aşa cum o putuse asimila un adolescent precoce şi genial. El trăia la Sibiu ca peştele în apă. Deci, a devenit germanofon şi cunoscător al culturii germane, un fapt aş zice normal pentru spaţiul transilvănean al acelei epoci, dacă se poate defini ca normală această înzestrare intelectuală extraordinară cum era a lui Cioran. Mai târziu, când a plecat întâi la Berlin în vaga idee de a face un doctorat, mai degrabă sub pretextul unui doctorat, el a aprofundat interesul şi apartenenţa la sfera acestei culturi. Apoi, s-a dus la Paris. Acolo, o spune foarte clar în interviurile lui, a înţeles că e vorba de ceva mai mare, de depăşirea unui anumit "provincialism". A devenit francofon în împrejurări pe care le-a descris de mai multe ori şi care sunt de un mare interes, nu numai pentru istoria lui Cioran, dar şi pentru problema multilingvismului în genere. Când era exilat definitiv la Paris, fără nici un fel de nădejde de a se întoarce, s-a intersat adânc de cultura engleză şi l-a citit pe Shakespeare. Cioran avea două repere mari, în literatură cel puţin (avea cunoştinţe adânci în filosofie şi în mistică), pe Shakespeare şi pe Dostoievski. Pe aceştia i-a cunoscut bine; pe Shakespeare l-a citit în limba originală. Deci, într-adevăr, Cioran e un om care posedă o deschidere extraordinară spre cultură, deschiderea unui foarte mare

învăţat, deşi a respins cu furie întotdeauna calificările universitare şi a manifestat un anumit dispreţ faţă de învăţământul universitar. Cultura română, germană, engleză s-au suprapus şi s-au întrepătruns în spiritul lui.

V.N.: Mi se pare că această furie a lui care e vizibilă în anii de tinereţe reflectă nu numai un refuz al mediului universitar academic. Aş îndrăzni să spun că el nu-şi recunoaşte această moştenire plurilingvă şi pluriculturală pe care i-o dăduse Transilvania anilor de formaţie; oarecum o refuză în substanţa ei , şi spun acest lucru dat fiind faptul că în comportamentul lui şi în opţiunile sale ideologice, culturale dintr-o anumită perioadă, să zicem anii '30-'40, sunt vizibile doar ideile aparţinând extremei drepte. Aş vrea să insistaţi asupra acestui lucru sau să prezentaţi punctul dv. de vedere care poate nu coincide cu al meu.

I.V.: Cioran a fost un om extrem de multiplu şi de contradictoriu. Cazul lui poate fi comparat cu acela al lui Nietzsche. El a trăit dramatic ideile, le-a creat ca pe o luptă interioară, şi a trecut prin foarte multe faze, numai că a avut un noroc pe care Nietzsche nu l-a avut. În timp ce Nietzsche s-a prăbuşit intelectual la vârsta de 44 de ani şi cariera lui a fost frântă, Cioran este un om care a putut să facă un circuit complet. Aşa că în Cioran găsim totul într-o succesiune dialectică, un periplu prin cultură şi prin toate stările de spirit posibile. Şi acesta e interesul prodigios al reeditării lui actuale, a acelui mare volum de **Oeuvres** apărut la Gallimard, în care se pot cuprinde toate cărţile lui, pentru că înainte ele erau răspândite în colecţii de buzunar şi era foarte greu să-ţi faci o idee despre globalitatea operei lui. Deci ea reprezintă un ciclu complet. În tinereţe citise deja enorm de mult. I-a citit pe filosofi foarte repede, jucându-se - probabil avea o facilitate foarte mare de a înţelege filosofia - şi apoi a citit literatura mistică. De unde vine acest interes al lui pentru mistică? Nu este o pură curiozitate intelectuală; ea se datorează faptului că, adolescent - şi asta nu a mărturisit-o decât foarte târziu, spre bătrâneţe - a avut experienţe extatice autentice. Nu putem să ne îndoim de asta. Către 15-16 ani a cunoscut acea lumină extramundană pe care nu o cunosc decât sfinţii, epilepticii şi unii oameni normali pentru motive care ne rămân misterioase şi necunoscute, a cunoscut starea de fericire care provine din ieşirea din timp, de sub povara timpului, de a trăi o clipă de eternitate. Apoi a fost părăsit de aceste stări, ceea ce i-a pricinuit o iremediabilă frustrare metafizică. Aceasta explică deziluzia lui ulterioară, stările de resentiment şi de ură care s-au putut produce la el în momentul în care s-a văzut privat de posibilitatea de a repeta extazul. Sigur că nu putem reduce excesele lui Cioran, şi mă refer la adeziunea lui furibundă, - trebuie să spunem cuvântul - isterică, în orice caz terifiantă, la extrema dreaptă, n-o putem reduce numai la carenţa acestor trăiri metafizice, trebuie să ţinem seama şi de factorii istorici, de faptul că ideologia de extremă dreaptă era foarte influentă în acele vremuri; dar, coordonatul psihologic în sine, mie, poate din deformaţie profesională, mi se pare extrem de important.

V.N.: Vă rog, dacă puteţi, să puneţi faţă în faţă acest tip de extaz de care vorbeaţi şi care nu se rezumă doar la practici culturale, ci la acţiuni politice, cu ceea ce aţi numit deja ca fiind formidabila operă privind dimensiunea tragică a existenţei. Apreciaţi ca posibilă o relaţie passé-présent, présent-passé în ceea ce priveşte creaţia lui Cioran, sau mai bine zis între extazul său din tinereţe

Continuare în pag. 14

Ilie GYURCSIK

PARADOX ŞI MODERNITATE

"În general, toate curentele moderne, care-şi propun să regenereze şi să actualizeze o formulă estetică sau alta, nu fac altceva decât să le continue, în mod deliberat, programatic, măcar pe o latură... Aceste avataruri estetice, din ce în ce mai frecvente, confirmă că nici în literatură nimic nu este nou sub soare".

Adrian Marino

"Există nu numai una, ci mai multe teorii posibile ale modernismului şi postmodernismului, definite de obiectivele strategice ale acelora care le construiesc".

Matei Călinescu

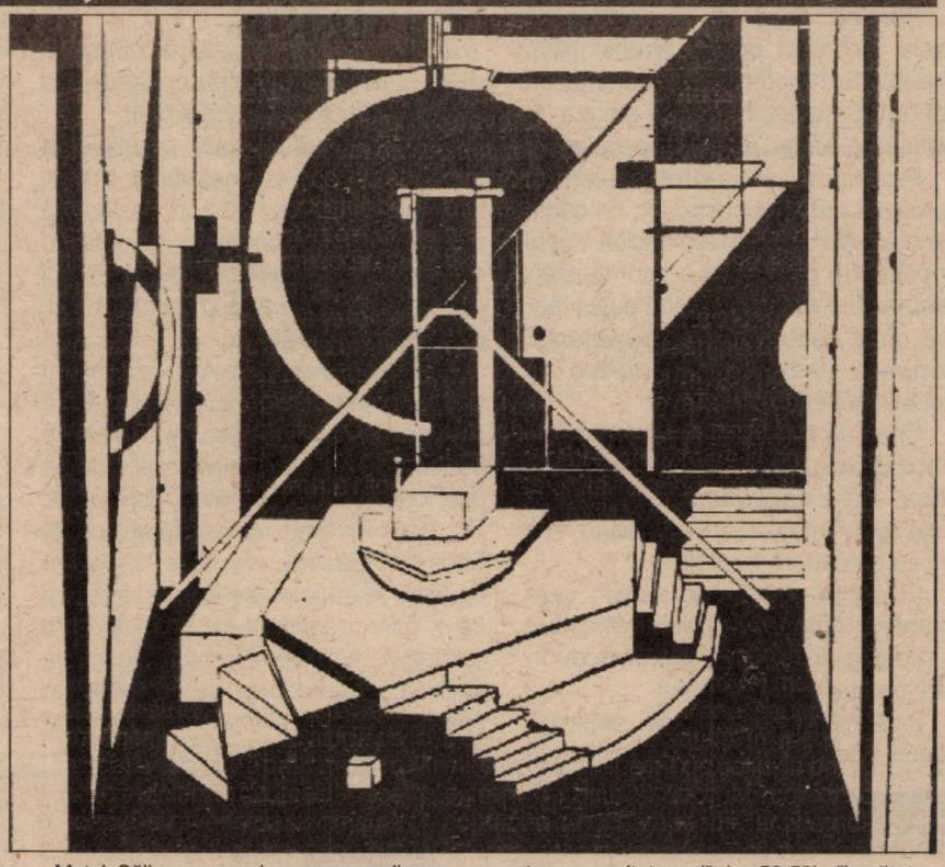

Frazele de mai sunt extrase din două cărţi dedicate problematicii modernităţii, prima din **Modern, modernism, modernitate** (ELU, Bucureşti, 1969, p. 82) de Adrian Marino, a doua, din recenta traducere a lucrării **Cinci feţe ale modernităţii** (trad. T. Pătrulescu şi R. Tureanu, postfaţă de Mircea Martin, Univers, Buc., 1995, p. 254). Cele câteva note de lectură pe care ni le va permite spaţiul oferit se vor referi, mai întâi, la raportul, şi el paradoxal, dintre aceste două contribuţii româneşti, la analiza fenomenului modernităţii şi, în al doilea rând, pornind de la frecvenţa în textul lui Matei Călinescu a cuvintelor "paradox" şi "paradoxal", la implicaţiile pe care le are sau le poate avea categoria paradoxalităţii pentru o posibilă periodizare a marilor cicluri culturale.

Apărută la peste un deceniu şi jumătate după cartea lui A. Marino, **Cinci feţe ale modernităţii**, fără să cuprindă prea multe date bibliografice noi faţă de cele accesibile, la timpul său, lui Adrian Marino, reprezintă, totuşi, o teorie nouă, una din multiplele posibile, după cum remarcă autorul în rândurile reproduse mai sus. Noua teorie nu este nici "sinteză" şi nici "epocală", aşa cum citim în titlul postfeţei, aceste aprecieri putând fi revendicate, mult mai justificat, de către Adrian Marino. Acesta din urmă îşi caracteriza propriul demers drept "o **sinteză** (subl. în text) reală între analiza semantică şi perspectiva istorică (v. 7), în timp ce Matei Călinescu vorbeşte de cartea sa ca despre un "eseu" (v. 253) ale cărui capitole sunt, la rândul lor, tot nişte **eseuri** (v. p. 20). Pentru Matei Călinescu, el însuşi un spirit modern, "sinteza" teoretică nici nu e posibilă, de aceea şi-ar putea revendica o frază tipic modernă (postmodernă), precum cea a lui K. Feyerabend: "nu există nici o singură teorie care să corespundă tuturor faptelor din domeniul ei" (apud. Liviu Petrescu, **Vârstele romanului**, Ed. Eminescu, 1992, p. 18), în timp ce pentru Adrian Marino "eseistica" are în cultura noastră valori negative (cu privire la raportul "eseiştilor români" cu filosofia, vezi recenta lucrare: Adrian Marino, **Biografia ideii de literatură**, vol. 3, Dacia Cluj-Napoca, 1994, p. 265; despre concepţia lui A.M. cu privire la "eseu", v. sinteza sa, în A. Marino, **Dicţionar de idei literare**, Ed. Eminescu, 1973, p. 604-622). De aceea, menţionarea lucrărilor lui A. Marino de către Matei Călinescu, în două note de subsol (p. 266,270), sub specificaţia "eseu", nu ar primi aprobarea primului, aşa cum, pentru cel de al doilea, aprecierea lucrării sale drept "sinteză" pare tot atât de improbabilă. Distincţia eseu/sinteză nu ţine de o logomanie sterilă, ci reflectă principii contrare ce sunt implicate în cele două tipuri de demersuri critice. Adrian Marino, aşa cum reiese din lucrările sale şi aşa cum sugerează cuvintele Eclesiastului aplicate domeniului literar (cf. citatului din motto), reprezintă spiritul de continuitate al tradiţiei, în timp ce "relativismul" epistemologic al lui Călinescu este specific modern. Aderând la unei logici identitare, a lui "Acelaşi", tradiţia nu concepe o **noutate radicală**, iată de ce A. Marino defineşte "ideea sintetică de **noutate** (subl. în text) drept un "concept reformulat periodic", de fiecare "spirit al epocii", nou prin definiţie. Impulsul modern pur - spune în continuare A.M. - este noul etern supraistoric "în sine", permanent deschis regenerării" (subl. în text, **Modern...** ed. cit. p. 65). În locul "noutăţii" - ca principiu de bază al modernităţii - tradiţia vorbeşte de valoarea absolută a **originalului** unor "particule elementare": "Recunoaşterea acestor particule elementare" este cu atât mai însemnată cu cât... toate sensurile de bază ale ideii de literatură sunt originare, simultane, date de la început, în continuitate neîntreruptă. Coexistenţa, permanenţa şi recurenţa acestor sensuri - continuă A.M. - duce, pe de o parte, la o viziune - într-un fel - 'istorică' a modului de a exista în istorie a **ideii de literatură**. Ea pune în lumină, în mod inevitabil, un număr apreciabil de simultaneităţi şi repetiţii (...), de invarianţe, care presupun recunoaşterea... unui coeficient de "istorie" (cf. **Biografia ideii de literatură**, vol. I, 1991, p. 19-20). În aceste condiţii orice nouă ocurenţă a unor expresii, în literalitatea ei, nu poate fi decât un act "epigonic", o "recurenţă", "repetiţie" etc., care trimite la propriul său "tip" **arhetipic**" (v. **Critica ideilor literare**, în **Dicţionar de idei literare**, ed. cit. p. 40). De aceea, în domeniul ideilor literare nu poate exista decât o "originalitate relativă" (cf. id. p. 71): "Dacă se poate vorbi totuşi, de un coeficient oarecare de "originalitate", el constă în mod paradoxal tocmai în modul "redescoperirii" ideilor consacrate, în repetarea inevitabilă a intuiţiilor şi formulelor anterioare" (id. p. 73). "Originală", în acest sens, poate fi doar o **sinteză critică** ("Critica ideilor literare pleacă de la omologia **sinteză = creaţie**", subl. în text, id. p. 69).

Matei Călinescu nu-şi propune realizarea unei "sinteze", deşi el foloseşte o bibliografie voluminoasă, apărută, în mare parte, în intervalul care desparte **Feţele modernităţii** (ed. americană, 1987) de cartea lui A. Marino (din 1969). Pentru M.C. importantă va fi sesizarea devenirii unor concepte, relaţia lor **paradoxală**, determinată de o altă "paradoxalitate", cea a timpului (să ne amintim că şi cel mai interesant model hermeneutic al zilelor noastre, cel al lui Paul Ricoeur, porneşte şi el de la "aporiile timpului", aşa cum sesizase, la vremea lui, Sf. Augustin, cf. P. Ricoeur, **Temps et récit**, tome I, Seuil, 1983, pp. 21-65). M. Călinescu porneşte de la o serie de afirmaţii antitradiţionale: "Din perspectiva modernităţii, artistul este - cu sau fără voia lui - rupt de trecutul normativ cu criticile lui imuabile, iar tradiţia nu mai are autoritatea de a-i oferi modele de imitat sau direcţii de urmat. Îi rămâne artistului posibilitatea de a inventa un trecut personal şi esenţialmente modificabil. Principala lui sursă de inspiraţie şi creativitate este conştiinţa prezentului asumat în nemijlocirea şi în irezistibila sa efemeritate. Astfel, se poate spune că pentru artistul modern **trecutul imită prezentul, şi nu prezentul trecutul** (subl. ns. - 1.6)" (**Cinci feţe...** p. 15). Cu alte cuvinte, ruptura faţă de "vechi" este anunţată, de la bun început, drept coordonata majoră a modernităţii. Acest lung citat constituie de fapt o parafrază a concluziilor la care ajunge M. Călinescu în urma analizei unui text, foarte comentat, al lui Baudelaire.

Este interesant faptul că acelaşi text duce la concluzii opuse în funcţie de poziţiile tradiţionale (la A.M.) şi, respectiv, modernă (la M.C.) ale celor doi comentatori. Pentru Adrian Marino, este importantă însăşi specificarea de către Baudelaire a faptului că "modernitatea înseamnă tranzitoriul, fugitivul, contingentul, jumătatea artei; cealaltă jumătate este eternă şi imuabilă (**Le peintre de la vie moderne**, IV, **La Modernité**)" (cf. A.M. **Modern...**, p. 79). Din acest citat A.M. trage concluzia că "Baudelaire, spirit 'modern' prin definiţie" ilustrează teza potrivit căreia "Spirit integral modern, fără nici o participare sub o formă oarecare a tradiţiei şi deci a 'vechiului', nu există. Mai mult - subliniază A.M. -, se poate chiar afirma că ideea de modern ilustrează o sinteză (nu antiteză!) de inedit şi conformism, noutate şi clasicitate, actualitate şi eternitate" (**id.** p. 78). Pentru Matei Călinescu, acelaşi text, citat mai pe larg (V. pp. 51-52), reflectă o "modernitate" ce "cuprinde în ea paradoxurile unei conştiinţe a timpului atât de frapantă în noutatea ei..., atât de bogată şi de rafinată, încât din punct de vedere calitativ poate fi considerată o cotitură în istoria modernităţii ca idee" (**id.** p. 52). Analiza textului îi permite lui M.C. să definească această "cotitură" realizată de Baudelaire: modernitatea nu mai poate fi comparată cu antichitatea şi astfel poetul "a pus capăt unei dispute intelectuale ale cărei origini se află în Evul Mediu şi a cărei istorie pare a fi aproape una şi aceeaşi cu evoluţia conceptului însuşi de modern" (**id.**). Trecutul - aşa cum reiese din textul lui Baudelaire - poate avea doar un interes teoretic, "luate ca model, capodoperele trecutului nu fac altceva decât să împiedice căutarea imaginativă a modernităţii" (**id.**), drept urmare, modernitatea nu mai poate servi drept un "termen periodizant", ea fiind definită "drept posibilitatea paradoxală de a trece dincolo de fluxul istoriei prin intermediul conştiinţei istoricităţii în nemijlocirea ei cea mai concretă, în contemporaneitatea ei" (p. 52-53); "jumătatea eternă a frumosului" - comentează M.C. - devine efemeră "prin experienţa frumosului modern", în timp ce frumosul modern "pătrunde în domeniul transistoric de valori", aceasta, cu condiţia de a nu putea servi drept exemplu sau model pentru viitorii artişti (vezi, p. 53). Polemizând cu Paul de Man (într-un mod mai mult decât academic!), M. Călinescu nu-l consideră totuşi pe Baudelaire decât exemplul unei ilustrări "timpurii a revoltei prezentului împotriva trecutului", Paul de Man trecând cu vederea dualismul "fundamental în gândirea lui Baudelaire" (p. 55), astfel gândirea poetului rămâne în esenţă "romantică" (M.C. nu foloseşte acest termen, dar pune în schimb ghilimelele de fiecare dată când vorbeşte de "modernitatea" lui Baudelaire), poetul fiind, mai degrabă, un "precursor" al modernităţii (aşa cum îi va trata şi Hugo Friedrich în cartea sa **Structura liricii moderne**, trad. rom. 1969). Este de aceea importantă **distincţia** pe care o face M. Călinescu între sensul istoriografic de "modern" şi cel estetic (cf. cap. **Cele două modernităţi**, p. 46 urm.), pentru a sublinia (din nou polemic) lipsa unei rupturi dintre "modernitatea" lui Baudelaire şi "cealaltă modernitate, istorică şi burgheză..." (p. 75).

Cele 'cinci feţe' ale modernităţii sunt, după M. Călinescu, **modernismul, avangarda, decadenţa, kitsch**-ul şi **postmodernismul**. În afară de ultimul termen, care a început să circule în Europa abia după apariţia cărţii lui J.F. Lyotard (**Condiţia postmodernă**, 1979, trad, rom. 1993), toate celelalte concepte au fost sintetizate deja de **Dicţionarul...** lui A. Marino (v. cap. **Actualitate, Antiliteratura, Clasic şi modern, Decadentismul, Experimentul, Formalismul, Gustul** - ca tot atâtea posibile "feţe" ale "modernităţii", istorice şi eterne). La M. Călinescu modernismul devine o **pentagramă**, în care fiecare "element" se leagă de "întreg" într-un mod paradoxal, participând, în acelaşi timp, la paradoxalitatea întregului. Modernitatea este raportată de la bun început la conceptul de **criză** "aflat într-o triplă opoziţie dialectică faţă de tradiţie, faţă de modernitatea civilizaţiei burgheze (cu idealurile ei de raţionalitate, utilitate, progres) şi, în sfârşit, faţă de ea însăşi, în măsura în care se percepe pe sine drept o nouă tradiţie sau formă de autoritate" (p. 21). Cartea se citeşte cu sentimentul delectării intelectuale. Subtilitatea observaţiilor, analiza de fineţe a nuanţelor semantice, construirea deliberată de apropieri paradoxale, caracterul tacit al notelor polemice, argumentaţia amplă, complexă, cu numeroase "ecouri" în interiorul textului întreg, utilizarea unor citate ample pentru sesizarea semnificaţiilor contextuale, originare, ale unor termeni pe care criticul şi-i însuşeşte, nu fără a-i redefini, nuanţa etc. (vezi termenii lui Octavio Paz - "paradoxul intelectual şi poetic" sau modernitatea ca "tradiţie împotriva ei însăşi", pp. 62,66,75, 86; conceptul lui Leonard B. Meyer de "stază", pp. 109, 128-129; sau comentariul de mare fineţe ce se face, în diferite părţi ale textului, cu privire la termenul de **resentiment**, împrumutat de la Nietzsche, vezi pp. 112, 156, 165, 278-280 etc, etc.). Unele teze ale lui M. Călinescu sunt deja citate în noile sinteze cu privire la "postmodernism" (v. Bertens, Hans, **The Ideea of the Postmodern**, Routledge, London-New York, 1995, pp. 80-81; sunt comentate aici concluziile lui M. Călinescu cu privire la arhitectura postmodernă, cf. **Cinci feţe...** p. 239).

Unul din termenii cei mai des folosiţi de M. Călinescu în cartea sa este acela de **paradox** (cu sensuri multiple, ce acoperă o fâşie semantică largă, de la diverse tipuri de **con-fuzie** şi de **contradicţie** şi până la **aporia** propriu-zisă, la aceasta trebuie să adăugăm şi expresia lui Octavio Paz, citată la p. 62: "... paradoxul poetic, imaginea"). Înţeleg faptul că aici "paradoxul" este parte din ceea ce M.C. numeşte "viziune... metaforică", asemeni celor "cinci feţe" tratate în termenii "asemănărilor de familie", "fizionomice" (p. 259). Dar dincolo de reliefarea poziţiilor antinomice, prezente în simultaneitatea paradoxului, M. Călinescu şi autorii pe care acesta îi citează frecvent în cartea sa sunt aproape de ideea transformării **paradoxalităţii** în "termen periodizant". În capitolul "Cele două modernisme" (p. 46 urm.) M.C. subliniază diferenţa dintre "ideea burgheză de modernitate" şi "cealaltă modernitate, aceea care avea să dea naştere avangardelor", cu alte cuvinte, o modernitate socială şi economică, legată de ideea de evoluţie, progres etc., pe de o parte şi o modernitate "critică" (sau "apologetică"!), de pe alta. Or, "modernitatea burgheză" ne apare astăzi ca o prelungire a unui **model** epistemologic şi ontologic unitar, bazat pe principiul identităţii şi, respectiv, al marginalizării în continuare a modelelor "aporetice", paradoxale. De aceea filosoful acestei faze de sfârşit al tradiţiei (pe care o şi concepea ca "sfârşit al istoriei spiritului") va fi Hegel (şi nu mai tânărul său contemporan - Kirkegaard), or sistemul hegelian reduce modelul binar al negativităţii dialectice la o sinteză identitară (v. şi J.J. Wunenburger, **La raison contradictoire**, Albin Michel, 1990, p. 166 urm.). "Dedublarea", la Hegel ca şi la romantici, se face din perspectiva aceluiaşi principiu al "terţului exclus", care reduce tensiunea dintre polii opuşi ori prin sinteză dialectică (la Hegel), ori prin ironie (romantică). **Modernitatea** - ca o paradigmă principial **nouă** este anunţată de Kirkegaard (nereceptat în epocă), dar mai ales de **"dialogismul"** dostoievskian (nu mai puţin înţeles în filosofia sa decât era scriitorul danez) şi "metaficţiunea" - în sensul lui J.F. Lyotard - a lui Fr. Nietzsche (despre atitudinea ambiguă a acestuia din urmă faţă de modernitatea contemporană lui, vezi M.C. p. 53, 154-167). Formula paradoxală a spiritului modern o ilustrează cuvintele lui Lev Şestov, pe atunci (în 1904), încă nu îndeajuns de "modern", cu care acesta descrie personajul tipic cehovian: "E imposibil să accepţi faptul săvârşit şi e de asemenea imposibil să nu-l accepţi, or, cale de mijloc nu există". Or, formula poate constitui o ilustrare a ceea ce G. Bateson numea "duble bind" (" dublă coerciţie", "dublă piedică") sau "paradoxul" propriu-zis, cauză, după G. Bateson şi colegii săi de la Palo Alto a "schizomorfismului", dar şi a "aporiei existenţei umane" (vezi, P. Watzlawick ş. al. **Une logique de la communication**, trad. fr. Seuil, 1972, cap. 6, 7). **Modernitatea propriu-zisă** (nu cea a avangardelor, evidenţiată de A. Marino, pe drept, ca "Epocă a reducţionismului", v. **Biografia...** vol. 3, p. 11 passim) se construieşte pe un model paradoxal, excluzând posibilitatea "depolarizării patogene", generatoare de "excese", "violenţă", "efecte paroxiste", "alienări" etc. (v. J.J. Wunenburger p. 231 urm.), dar şi de "ideologii" ce justifică opţiunea exclusivă pentru unul din polii relaţiei antinomice, prin încercarea de a "rezolva" situaţia paradoxală (logicienii ştiu faptul că un paradox este, prin definiţie, fără soluţie, orice "soluţie" nu poate constitui decât un "nou paradox", de o mai mare complexitate interioară). Iată că "rezolvările", transformarea unuia din "polii" unei relaţii binare (ontologic şi epistemologic dependent de "polul" opus) ia aspectul unei "identităţi pline" (încercare pe care au experimentat-o toate totalitarismele moderne care, pe plan artistic, s-au dovedit ultratradiţionale, idealul lor de artă fiind academismul "pompieristic").

Modernitatea târzie ("Postmodernitatea"?) care ar trebui să corespundă unui alt "val" decât modernitatea propriu-zisă (pentru a-l parafraza pe A. Toffler şi periodizarea istoriei umane sub forma a "trei valuri"), se defineşte prin **asumarea paradoxalităţii** ca dimensiune ontologică inconturnabilă şi nu neapărat "negativă" şi "tragică" în efectele ei, ci ca o expresie a "complexităţii" evidente a lumii (de unde şi "metoda complexităţii" - de care vorbeşte, printre alţii, E. Morin în numeroasele sale cărţi). Paradoxul se doreşte a nu fi redus, ci drept o "gândire simultană a relaţiei şi opoziţiei Aceluiaşi şi al Celuilalt (du Même et de e' Autre)" (cf. J.J. Wunenburger, 239; o poziţie similară, foarte amplu argumentată, v. F. Jacques, **op. cit. passim**). "Complexitatea" provine şi din faptul că "modelele" anterioare au prelungiri de forţă în zilele noastre. Reducţionismele modernităţii se prelungesc în concepţii "paralogice" (J. F. Lyotard), anarhiste (Feyerabend), relativiste (Davidson, Rorty), "deconstructiviste" (Derrida, Paul de Man) etc. O nouă "depolarizare patologică" - "fundamentalişti" şi "anarhişti" (teorii ale imposibilităţii şi chiar nocivităţii oricăror "fundamente"), "identităţi" violente şi "absolutizări ale diferenţelor" nu mai puţin agresiv-polemice, în timp ce conştiinţa caracterului ontologic al complexităţii paradoxale corespunde mai degrabă unor fenomene **calitativ noi**, inedite - de la "democraţia generalizată" la "revoluţiile de catifea". De aceea, în cultură, avem nevoie de numeroase **eseuri** (etim. "încercări"), scrise cu talent, pentru a frâna tirania "sintezelor", avem nevoie, simultan, de tot atât de multe **sinteze** ample şi precise, pentru ca libertatea să nu degenereze în "anarhie" şi "delir" şi să ne putem construi identităţile dinamice, "stazele" (cf. **Cinci feţe...** p. 109).

Psihoze apocaliptice

Ne-am obişnuit să socotim, şi ce repede s-a clişeizat această propoziţie, cum că, într-o probabilă competiţie postdecembristă, literatura de factură subiectivă (jurnale, memorii, corespondenţă) ar surclasa net genurile consacrate. Mai cu seamă romancierilor li s-a imputat "înfrângerea", teoriile gata să exploateze o eventuală criză a romanului românesc fiind, parcă, mai în vogă ca oricând. Nu-ncape la îndoială: suntem martorii unei veritabile resurecţii a literaturii subiective, fenomen aflat deja, sunt sigur, sub lupa criticilor şi istoricilor literari; tot atât de adevărat, însă, e că ne complacem în postura de victime ale pripelii atunci când operăm cu enunţuri lipsite de nuanţe. Romanul românesc nu-mi pare a fi atât de ostenit, încât să ne legitimeze o stare de panică, gândindu-ne, părinteşte, la soarta lui. Dar, desigur, asta e cu totul o altă discuţie.

Posibil ca senzaţia de, hai să-i spunem declin, să vină din aceea că asupra neobositelor profeţii cu privire la "explozia" postrevoluţionară a literaturii "de sertar" părea, la un moment dat, să poposească umbra derizoriului. Să ne amintim, totuşi, două nume, deloc întâmplător alese: I.D. Sîrbu şi Stelian Tănase. Ei, pentru că sunt argumentele, nu doar la îndemână, ci, în egală măsură, foarte pertinente prin care teza contrară se susţine. Deşi aparţinând unor generaţii şi, implicit, formule literare, diferite, ei au ceva în comun: aversiunea pentru orice compromis, etic/estetic, fapt care a atras după sine nepublicarea. Dacă I.D. Sîrbu a fost lipsit de şansă în a-şi vedea apărute cărţile, pe care cu o infernală luciditate le numea dinainte postume, iată că S. Tănase purcede la recuperarea antumă a romanelor sale cândva indezirabile. După **Corpuri de iluminat** (1990) şi ediţia a doua din **Luxul melancoliei** (1993), anul acesta, la 12 ani de la redactare!, a ieşit de sub teascuri **Play-back**, asupra căruia voi zăbovi niţel în cele ce urmează. Nu ştiu în virtutea căror considerente şi-a stabilit romancierul priorităţi editoriale, după cum nu ştiu **câte** asemena viitoare surprize ne mai rezervă, cert este, însă, că, printr-un nefericit complex de împrejurări, greu previzibil în 1989, cărţile sale nu sunt, **încă**, doar nişte cronici ale îndepărtatului ev-mediu comunist, păstrându-şi, vai, nealterată actualitatea. Nu îndrăznesc să-l suspectez pe Stelian Tănase de neînchipuitul cinism al bucuriei încercate la conştientizarea precedentei aserţiuni; ea e, mai degrabă, prilej de amărăciune.

Întâi de toate se cuvine a nu ignora momentul scrierii romanului, dimpreună cu contextul cultural, fără îndoială hotărâtor, al acelor ani. Ani în care tinerii scriitori români, "furioşi", valorificau din plin, după o bună asimilare, lecţia textualistă. Se-nţelege: nu printr-un şir nesfârşit de volume, cum va fi fost în cazul scriitorilor apuseni, ci într-o instituţie sacralizată de optzecişti, şi anume cenaclul. Evazionistă prin excelenţă, literatura propusă de noua generaţie era, aşadar, adecvată respingerii oricăror concesii. Desigur, S. Tănase e unul din scriitorii căruia nu-i sunt pe plac jumătăţile de măsură. El nu-şi etalează impresionantul arsenal tehnic doar pentru a trece obsesivul prag al cenzurii, ci merge până la capăt. Vitriolantă satiră la adresa sistemului comunist, **Play-back** nu cultivă aluziile, "şopârlele", ori parabolele de vreme ce autorul joacă cu cărţile pe masă.

Aşa precum spuneam, ca orişice optzecist care se respectă, S. Tănase e ireproşabil din punct de vedere tehnic. Tocmai de aceea, romanul său nu se citeşte foarte uşor, lectorul comod fiind mai degrabă mefient în aprecieri. Plurivalenţa structurii, semn sigur al postmodernităţii, dinamitează epicul, a cărui curgere, departe de a fi lină, acceptă intercalări pe diferite voci. Arhitectura textului nu dă senzaţia de eclectism, atent şi, în acelaşi timp, discret strunită de autor. Neintervenind, decât pe alocuri, în discursul personajelor, el le lasă să se prezinte singure. Portretele sunt, în egală măsură, autoportrete, adică o sumă de gesturi, cuvinte, atitudini, gânduri, cât şi

o reflecţie a celorlalţi. Pârvu Vasile, de-o pildă, înalt activist de partid, e văzut de unii ca fiind extrem de abil în atingerea scopurilor, când pentru alţii nu e decât "un ins şters, mecanism reglat zeiss". Copleşeşte, de asemenea, diversitatea stilurilor folosite de romancier, de la cel neutru administrativ, la cel precis regizoral, şi până la cel mustind de o poezie indicibilă. Comentariile, care înlocuiesc notele de subsol (pe marginea crizei cubaneze, spre exemplu) mărturisesc existenţa unui eseist remarcabil, cum nota şi Alex. Ştefănescu. Romanul înaintează pe orizontală, dar e prezentă şi o dimensiune verticală, o 'adâncime" a digresiunilor care dezvoltă, când e cazul, câte un episod. Detaliile, oferite fragmentar ca într-un puzzle, se ordonează treptat şi prin osârdia cititorului, astfel că în final avem o imagine coerentă a lumii prezentate în roman.

Nu se poate lăsa deoparte, într-o discuţie despre cartea lui Stelian Tănase, metafora centrală, care de altfel dă şi titlul romanului, metaforă în jurul căreia se construieşte textul. Simplificând într-o oarecare măsură, spun că, în ultimă instanţă, **Play-back** vorbeşte despre rolul decisiv rezervat mass-mediei, în speţă televiziunii, de orice dictatură. Marea masă a populaţiei pentru care, adesea, unica sursă de informaţii rămâne micul ecran, poate fi controlată şi manipulată prin intermediul imaginilor născute în tubul catodic. Cetăţeanul de rând nu trebuie să-şi pună la contribuţie materia cenuşie, întrucât există persoane abilitate pentru acest exerciţiu dificil. Tot ce i se cere e să fie punctual la întâlnirea cu programele atent pregătite de cadre de nădejde. Iulia Fitcal e (doar) unul din acestea. Realizatoare a popularei emisiuni "Portret contemporan", ea e o profesionistă în sensul cerut de partid. Depozitară a unor clişee de limbaj, pe care nu ezită să le folosească la nevoie. Iulia Fitcal funcţionează în virtutea unei ambiţii agrementate cu o alarmantă flexibilitate a şirei spinării. Evident că o asemenea emisiune, care-şi propune să aducă în centrul atenţiei indivizi compatibili din punct de vedere ideologic, trebuie pregătită temeinic. Dialogul nu e spontan, ci riguros şablonard. Atât realizatoarea, cât şi invitaţii sunt artificiali, inautentici, nevoiţi să se autocenzureze mereu. Mai mult decât atâta, aceasta produce în timp o dedublare a eurilor, care se transmite, inevitabil, şi spectatorilor. Termenul de **play-back**, "imprimare a vocii înainte de emisiune, pentru a asigura o înregistrare corectă" (cf. **Dicţionarul de neologisme**), e folosit generic pentru a ilustra farsa numită Televiziunea Română. Televiziune care trebuie să refacă o lume "prin logos şi imagini" (I.F.)

Dar romanul nu se rezumă doar la atât. În goana ei pentru a realiza interviul cu "Înaltul personaj" Pârvu Vasile, Iulia Fitcal pune în evidenţă fresca unei societăţi bolnave. România anilor '60 înseamnă o lume desacralizată, pe deasupra căreia pluteşte, ubicuu, însuşi Diavolul. Personajele, cuprinse de psihoza apocalipsului apropiat, bine întreţinută de propagandă, simpli cobai, se racordează, de voie, de nevoie, la cerinţele cotidianului. De moralitate nici nu poate fi vorba.

Anvergura registrului, profunzimea viziunii, subtilitatea tehnicii, care nu degenerează în tehnicism, ironia şi umorul de bună calitate sunt tot atâtea argumente care scutesc recenzentul de alte comentarii.

Sorin TOMUŢA

Imponderabilitate şi gravitate

Poetul Marcel Sămânţă a făcut recent, cu eleganţă, joncţiunea dintre apariţia primei sale cărţi **"Planeta Destin"** (Editura "Renaşterea") şi cel de-al 40-lea an al vieţii. În buna tradiţie a literelor timişorene, Marcel Sămânţă a urmat, ca mulţi dintre congenerii săi, traseul marcat de cenaclul **"Pavel Dan"**, revista **"Forum studenţesc"** şi apoi, după Revoluţie, de învolburata presă locală. Debutul propriu-zis al lui M.S. s-a produs în volumul colectiv **"Argonauţii II"** (Ed. Facla, 1988) cu ciclul **"Insula din curcubeu"**, fiind enunţată acolo o poezie solară, sentimentală, unde clorofila era principalul ferment al versurilor.

"Planeta Destin" gravitează în jurul aceloraşi coordonate lirice, cartea conturând portretul unui autor intrat în posesia vizelor necesare pentru a continua călătoria. Dacă recuzita semantică nu este pompoasă, Marcel Sămânţă pune atâta culoare încât "să nu poţi ţine ochii deschişi/ în poezie". Verdele este dinamul ce (de)serveşte un complicat sistem de luminare şi semnalizare a textului, a umbrelor şi a reliefurilor. "Cred în primăvară/ în mod sincer" scrie undeva poetul, iar exploziile picturale pe care le declanşează răscolind **aerul** şi **pământul**, susţin afirmaţia. Cât joc, atâta gravitate în cartea lui Marcel Sămânţă şi chiar şi atunci când îşi lasă versul să îl ia pe dinainte, există o proporţie farmaceutică între cuvinte, o dozare a organicului şi a imaginarului. "Dacă aş putea, aş pune punctul pe i,/ dar sunt cuprins de-o perplexitate,/ încurajările, aplauzele, forfota îndefinită/ din jur mă derutează./ Trec examenele la şcoala de şofaj/ printre jaloane/ şi miliţianul uită să coboare/ din maşină piciorul cu pedală./ Sângele meu respectă semnele/ de circulaţie, doar, din când în când,/ se abate din drum/ pentru a visa imagini interzise" (**"Simple priviri"**).

Sunt convins că atmosfera pe care o creează **"Planeta Destin"**, îi va fi prielnică poetului Marcel Sămânţă care va pune astfel la încolţit o nouă carte.

* Marcel Sămânţă, **Planeta Destin**, Editura "Renaşterea", 1995

Trup regăsit între părţi

Apărută în "Biblioteca Revistei Familia" (Oradea, 1994), **"Trup rătăcind printre părţi de vorbire"**, este, dacă nu mă înşel, a patra carte de poezie a lui Ioan Ţepelea. Din nefericire, nu cunosc conţinutul celorlalte volume, însă **"Trup rătăcind..."** constituie argumentul unui poet în plină desfăşurare de forţe. Ermetismul şi sobrietatea discursului îndeamnă la atenţie şi precauţie faţă de textul propus. Calibrarea poetică o face amalgamul dintre istorie şi memorie. Astfel, pe fondul unui sound cultural, poezia lui Ioan Ţepelea creşte după un scenariu aproape abstract. Narativitatea este înlocuită de o cadenţă a versurilor care, în nici una din poeziile prezente în volum, nu depăşesc numărul de 13. Număr norocos, pentru că totul se află sub stricta şi sigura observaţie a autorului. "Nu pot să sufăr morala femeii care se vrea numai femeie/ nici timpul machiat cu forfota lui cu bărbaţii lui fonfi/ neliniştile bolile şi pastilele expirate curţile pietruite/ şi copii desenând pe asfalt zile festive/ Dinlăuntrul oaselor noastre cu microfoane la capăt/ zeii nu pot pricepe nimic şi se bat în statui/ doar Ulise singurul din arhipelag a descifrat admiraţia mea/ urmărindu-mă viclean printre umbrele soldaţilor întâmplători/ aidoma memoriei unchiului meu înecată în somn de pacea siberiană/ în care muştele erau amestecate cu cai, orz, pureci, limbrici.../ Nu pot să sufăr morala femeii care se vrea numai femeie/ nici rugăciunea căzută în desuetitudine!" (**"Rugăciunea căzută în desuetitudine"**).

Cerebral, camuflându-şi afectivitatea, poetul "desăvârşeşte teroarea vicleniilor din cuvinte". Printr-o ceremonie discretă se face descinderea în **oraş**, teritoriu aparent cucerit, prădat şi părăsit de armata optzecistă. La Ioan Ţepelea, oraşul e guvernat după alte principii, aici "din turnul Primăriei ne surâde Rimbaud", iar semnele poetice ale acestui spaţiu sunt cerşetorii, ceaţa, clownul, periferia, cimitirele, care, abordate şi descifrate cu discreţie polemică, accentuează originalitatea autorului.

Important om de cultură al Oradei, Ioan Ţepelea este totodată un remarcabil poet ale cărei apariţii editoriale pot constitui ca şi "Trup rătăcind printre părţi de vorbire", surprize plăcute.

* Ioan Ţepelea, **Trup rătăcind printre părţi de vorbire**, Editura "Biblioteca revistei Familia", 1994

Un debut dinamită

Doar faptul că nu am avut cum să citesc absolut toate cărţile de debut în poezie apărute în 1995, mă împiedică să declar sus şi tare **"Terapia căderii în gol"** (Editura "Hestia") ca fiind cea mai reuşită ieşire la rampă a anului trecut. Afirm doar sus: Costel Stancu, autorul volumului, este unul dintre cei mai buni poeţi de care se bucură literatura română a acestui sfârşit de secol. Sună hard, dar asta e. Deşi a apărut la începutul lui '95, despre **"Terapia căderii în gol"** nu s-a scris mai nimic, iar acest lucru se datorează atât proastei difuzări, cât şi comodităţii autorului. Seducător şi acaparant prin rafinamentul scriiturii şi prin imaginile/parabolele care îi reuşesc fără nici un efort, Costel Stancu, la numai 25 de ani, este un talent uluitor.

Poeziile nu au titluri, ci sunt numerotate de la 1 la 41, dar foarte importantă este unitatea stilistică a volumului. Nimic nu este exploziv ("La urma urmei m-am săturat să fiu imprevizibil"), nu există stridenţe sau extreme, poezia lui Stancu impunând o stare asemănătoare cu aceea creată de fotografiile în sepia. Este presărat în volum un praf de austeritate, condiment care domoleşte spontaneitatea şi estompează redundanţele. "pe masă fotografia în care te mişti cu o floare/ în mână şi nu ştii unde să o aşezi până la urmă/ ea te va vinde unui negustor mărunt samuel sau/ poate altcumva o să-l cheme ce mai conteză asta îţi spui şi/ aştepţi trist în dreptul oglinzii asemeni orbului ce-şi/ pipăie faţa şi descoperă dintr-o dată că a îmbătrânit/ priveşti prin fereastra deschisă departe/ luna se umflă parcă ar trage o gură de aer/ umbra crucii împarte pământul în patru părţi egale/ nu ştii ce să alegi ce să crezi te mişti/ umerii tăi încearcă zadarnic să ia o poziţie în gol/ simţi o durere cineva pune ceară pe clanţa uşii. te sperii/ vrei să fugi dar mâna îţi lunecă într-o parte/ păianjenul te vede/ te ajunge/ cade peste tine şi te acoperă cu crucea lui" (10). Obsesia poetului este mâna, obsesie pe care ştie să o speculeze şi să o facă lucrativă pe toată întinderea cărţii: "sunt aşa de sigur că o mână îi scrie celeilalte...".

Există un mic risc în felul de a scrie al lui Costel Stancu şi anume acela că orice scădere, chiar şi la nivelul unui cuvânt, se vede asemenea unui purice pe un cearşaf imaculat. Dar numai cine nu riscă nu câştigă, iar tânărul poet face parte din stirpea rară a câştigătorilor.

* Costel Stancu, **Terapia căderii în gol**, Editura Hestia, 1995

Robert ŞERBAN

Virgil NEMOIANU

I. D. SÎRBU - DIMENSIUNEA ROMANTICĂ

Este neobişnuit să vezi desfăşurându-se în faţa propriilor ochi, cu acceleratorul, o întreagă evoluţie şi carieră scriitoricească; experienţa e pe cât de rară, pe atât de preţioasă. În sertarele lui I. D. Sîrbu erau depuse rezerve de nestemate, iată-le acum ieşind la iveală, în numai câţiva ani, deşi au fost lucrate vreme de vreo două decenii, iar autorul este dispărut dintre cei vii de aproape 7 ani.

În monografia dedicată nu de mult lui Şt. Augustin Doinaş, căutam să reconstitui critic o astfel de desfăşurare: numai că aceea avusese spaţiu amplu, majestuos, vreme de câteva decenii, şi se petrecuse (cu toate intemperiile deformatoare ale unei istorii vrăjmaşe) în spaţiul public. O derulare asemănătoare se poate recunoaşte la I. Negoiţescu, de la începuturi suprarealiste, la umanism estetic, până la concentrările spre eticopolitic ale ultimului său deceniu de viaţă. La Sîrbu aceste evoluţii s-au petrecut într-un spaţiu secret şi ilegal; cărţile ce ies treptat la iveală par să evoce situaţii, dacă nu personaje, din romanele lui Ernst Kreuder (sau Arno Schmidt): o lume a tăinuiţilor şi a interzişilor, a discreţilor, a înţelepţilor şterşi se profilează înaintea ochilor noştri. Personalitatea lui Sîrbu ni se (re)constituie în faţă; nu numai ea, ci odată cu ea o istorie a culturii române din ultima jumătate de secol - şi anume una mai cinstită, mai adevărată. Universul uman care colcăia sub ghetarul comunist ni se revelă: ca un Gulliver rupând subţiratecele aţe liliputane care-l ţineau imobilizat, ca cineva care se trezeşte şi se curăţă treptat de straturile de murdărie care-l acopereau.

Sper că mi se iartă aceste naive imagini romantice. Încerc, cam neîndemânatec, să introduc argumentul: că **Lupul şi catedrala** (ultimul roman al lui I.D. Sîrbu, publicat de Casa Şcoalelor, Craiova, 1995, dar scris între 1983 şi 1986) ne dezvăluie mai ales legătura organică care îl lega pe Sîrbu şi pe colegii săi din cea mai rodnică şi mai substanţială întreprindere literară românească a ultimei jumătăţi de secol (am numit "Cercul Literar de la Sibiu") cu tradiţia romantismului, mai ales cel german. Această orientare a fost conştient imprimată de principalii doctrinari iniţiali ai grupului: Negoiţescu, Radu Stanca, Radu Enescu, nu mai puţin decât dascălii lor, Blaga şi Victor Iancu, să zicem. Ea a prins bogată formă în poeziile de tinereţe scrise de Doinaş, Radu Stanca, Ioanichie Olteanu, în piesele celor doi veri Stanca, în apropierea simbiotică a lui Doinaş la maturitate de universul lui Hölderlin şi Goete, în interpretările eminescologice ale lui Negoiţescu şi Todoran, în dischiziţiile savante şi empatice ale lui Balotă, în sursele critice ale lui Cotruş şi Doinaş, în schiţele filozofice ale lui Titus Mocanu. Ca o dovadă târzie, aş adăuga aici interpretările profunde şi pasionante ale lui Cornel Regman la Ion Creangă, unde terminologia are drept scop să-l împingă pe Creangă spre categorii romantice. (Am zâmbit amărât observând cum un influent critic de la **România literară** găsea de cuviinţă să răspundă acestei importante monografii cu o lovitură de copită; **déjà vu**, mi-am zis, iată-l pe Rîpeanu răspunzând scandalizat la categoriile schilleriene - "naiv" şi "sentimental" - ale istoriei lui Negoiţescu, când i s-a publicat planul în "Familia" în anii '60). Să lăsăm însă la o parte astfel de fleacuri care poate ţin mai mult de incultură decât de grosolănie. Fapt este că influxul acesta masiv de neoromantism (modernizat) într-o mişcare autohtonă rămâne o raritate vrednică de atenţie.

Ei bine, în interiorul acestei abundenţe, stilistica ficţiunii romantice îşi găseşte cel mai bun continuator, ilustrator şi constructor în Sîrbu, iar nu în colegii săi.

Ca roman, **Lupul şi catedrala** are, sigur, anumite merite (câteva personaje bine conturate, răsturnări de acţiune atrăgătoare, excelente evocări atmosferice ale lumii refulate de comunism). Dar nu are nici suflul epic al romanului de tradiţie realistă, nici jocurile subtile ale experimentalismului modernist sau postmodern. Printre nereuşitele romanului înscriem şi frecventele neglijenţe ale grafiilor de nume şi cuvinte în limbi străine (nu chiar aşa de groteşti ca la Breban, totuşi!), evidentele anacronisme (cutare traducere de Doinaş e citată cu 30 de ani înainte de apariţie, România anilor cincizeci e descrisă ritos ca ţinând de o eră "electronic-computerizată" şi altele - defectul există şi în alte cărţi ale lui Sîrbu), în vreme ce acţiunea este, repet, firavă şi cam improbabilă. Defectele se transformă însă iute în însuşiri (şi încă interesante) dacă recontextualizăm cartea în interiorul prozei romantice.

Să începem cu titlul chiar. Catedrala aceasta apare puţin (de două ori abia, cam scurt şi atunci). Lupul în schimb este atotprezent: în numele personajelor, de la filozoful subteran "Mefisto" (Lupaşcu), la ştabul activist pe picior de emigraţie, Alfons Vulcu, până la tânărul învăţăcel Ion Lupu, purtătorul unui **Bildungsroman** în constantă creştere morală. Nici nu avem cum să evităm pasajele de jucăuşă erudiţie care ne vorbesc despre simbolistica lupină în mitologia românească şi de aiurea, despre licantropie (credinţa atât de răspândită în existenţa şi forţa "Werewolf"-ului) sau scena de încheiere cu sacrificiul nobil, sacralizat, al tânărului lup în faţa catedralei, acolo unde aveau loc cândva decapitările. Tematica aceasta subliniată cu atâta (brechtiană) ostentaţie ne trimite vrând-nevrând la celebrul eseu al lui Eliade (reluat în **De la Zalmoxis la Gingis-han**), eseu pe cât de sugestiv şi imaginativ, pe atât de neconvingător, despre existenţa în interiorul societăţii dace a unor organizaţii secrete politice ale tinerilor care ar fi constituit cumva **nucleul** magnetic al acestei societăţi şi i-ar fi lansat iniţiativele mai dinamice. Lupul le-ar fi slujit de emblemă acelor ipotetice ligi juvenile după teoria (niţel cam sinistră, aş zice eu) a lui Eliade.

Oricum, la Sîrbu, lupul singuratic - aşadar forţa primitivă a naturii umane indigene, **genius loci** şi **genius stirpi** - vine să ia poziţie ostăşească, eroic-rituală, în faţa complicatei şi nobilei desăvârşiri intelectuale a Apusului în integritatea sa copleşitoare.

Toate acestea (titlu, intertextualităţi, acţiune, nume de personaje) par savant montate pentru a ne trimite un mesaj, par o aluzivă "artă poetică" menită să avertizeze cititorii şi să-i îndrume spre o lectură de un anume fel, cea romantic-simbolică ... Nici nu s-ar puta altfel, din moment ce a doua jumătate a binomului din titlu este evident deplasată de altundeva (din alt spaţiu geografic şi istoric) spre câmpiile sudice ale României, unde se petrece acţiunea. Ni se sugerează astfel un spaţiu artificial, extra-istoric şi extra-teritorial.

Banuiala cititorului (sau a cititoarei) se vede iute confirmată de lectura, fie ea oricât de grăbită. Cartea lui Sîrbu e alcătuită mai ales din scurte eseuri conversaţionale, în care se desfăşoară pe nerăsuflate o erudiţie jucăuşă şi improvizatorie, în care forţa asociativă se împreunează cu imaginaţia. Personajele mai ştiutoare ale lui Sîrbu se dedau cu voluptate construirii de ipoteze şi analize "din cuţite şi pahare". Ele vorbesc despre sensurile istoriei, despre arta tragicului, despre "fisiognomiile" popoarelor vecine şi înconjurătoare, despre semnalele religiosului şi influenţa insectelor parazite asupra istoriei.

Sigur, e în toate acestea un anume realism al corectei reproduceri, căci tocmai astfel obişnuiau (şi obişnuiesc) să converseze cei mai mulţi intelectuali români: iresponsabil, delicios, inventiv, fără rigoare, dar cu pasionat suflu, scopul lor fiind parcă dezlănţuirea însăşi, iar nu urmărirea logică a unui adevăr. (Nimic mai departe de acest mod de comunicare decât dialogurile eseistice, pe cât de întortocheate, pe atât de consecvente, din romanele lui Thomas Mann, de pildă).

Dar nu e mai puţin adevărat că această scriitură descinde limpede din cea a romantismului; să răsfoim nişte **Lucinde** a lui Friedrich Schlegel, să ne uităm la Karl Immermann, să-l evocăm pe Karl Julius Weber cu al său **Demokritos**, ba mai departe, să-l evocăm pe Th. L. Peacock (ale cărui romane/eseu conversaţional îi erau necunoscute lui Sîrbu) - toţi scriau în acest fel, în avalanşe de propoziţii scurte şi rapide, îmbătaţi de bucuria cognitivului, "inspiraţi" chipurile, de fapt rostogolindu-se cu plăcere de copilaş dolofan pe pajiştile verzi ale multitudinii lucrurilor lumii: teorii şi fapte otova.

Nu-mi propun să fiu mai pedant decât sunt şi-aşa. Semnalmentele romantismului abundă, lista ar putea fi mult mai lungă. Zisele eseuri conversaţionale alternează în bine-regizat contrapunct cu spectaculoase episoade din vestiarul amintirilor universului concentraţionar comunist (o notă ne asigură de altfel că acestea din urmă sunt memorii perfect adevărate, lucru pe care sunt imediat dispus să-l cred). Momentele folclorice pătrund în naraţiune (ca şi în piesele lui Sîrbu), dar ele seamănă mai mult cu degustările rafinate ale cosmopolitului Odobescu decât cu sforăitoarele piese de rezistenţă ale devotaţilor **Cântării României** sau emfazele greoaie şi plicticoase ale aripii naţionaliste a ceauşiştilor literari de la **Luceafărul** şi **Scânteia Tineretului**. Sau, şi mai bine, plonjoanele lui Sîrbu în oralitatea populară, în descântec, legendă şi zicală, amintesc de procedee şi iluzii ale romanticilor de acum aproape două secole. Disonanţele construcţiei (romanul mai că ar vrea să înceapă precum **Ciuma** lui Camus, atâta că ploşniţa ia, mai vulgar, mai umilitor, locul şobolanului, pentru ca apoi să emuleze unele din şireteniile narative ale lui Marin Preda) par şi ele descinse din arta romanticilor. O raportare specială (nu prea obişnuită la scriitorii românii) faţă de polul feminin al existenţei mi se pare la rândul ei de sorginte romantică. Într-adevăr, să reamintesc că atât în **Lupul şi catedrala**, cât şi în **Adio Europa** personajele puternice, cu adâncime şi rotunjime existenţială, purtătoare de speranţă şi de integritate, ţin mai totdeauna de sexul feminin. În fine, mai mult decât toate acestea, recursul insistent la mister, fie în supravieţuirile ortodoxe, fie în admiraţiile iudaice, fie mai cu seamă în figura "preotesei" (Pythia şi Cassandra, actriţa, dementa şi vizionara) ne apare ca fapt literar de cvintesenţială apartenenţă romantică.

Mai rămâne să ne întrebăm - dacă argumentarea mea e cât de cât convingătoare - **de ce?** De ce a avut nevoie Sîrbu să recurgă la stilistica romantismului? E uşor (şi adevărat) să spunem că e vorba de o reminiscenţă de tinereţe, de influenţele formării educative. E puţin mai complicat să vedem aici un act de disperată regresiune istorică, spre momentul de intersecţie în care neoplantonismul romantic suflând dinspre Apus venea să înviorăze firavele impulsuri culturale ale neoplantonismului autohton (atracţia asta spre începutul secolului 19 se vede şi în unele din piesele lui Sîrbu).

Cea mai ambiţioasă explicaţie ar putea fi însă următoarea. Sîrbu - venind dinspre acel fond de disperare care, ştim astăzi, reprezenta un **basso continuo** al existenţei sale din ultimele două decenii de viaţă - vrea să reia cumva istoria societăţii româneşti, s-o reclădească din bucăţile ei primare, s-o pună la loc mai bine. Aşa cum doctorii, înţelepţii şi filozofii de mahala ai romanului se apleacă asupra sufletului crud al lui Ion Lupu ca să-l modeleze şi să-l crească, tot aşa Sîrbu însuşi ar vrea să ne arate că dacicul şi proto-romanitatea originară, germanitatea şi catolicismul, latinitatea şi ortodoxia pot să se recombine în chip creator, mai rodnic, mai aşezat. În acest sens, **Lupul şi catedrala** este exact opusul distopiei absolute (**Adio Europa**): ea este un roman utopic. O astfel de întreprindere poate avea şanse de reuşită cel mult în idiomul ficţionalităţii romantice. Ideologia romanului se împleteşte cu opţiunile formale ale autorului.

În scrisul lui Sîrbu, **Lupul şi catedrala** reprezintă, cu tot sfârşitul ominos şi problematic, un moment al speranţei.

Inedit

Epistolar

Arad, 28 Dec. 1949

Dragă Deliule,

Sunt mândru, nespus de mândru şi emoţionat; foarte emoţionat să pot saluta în tine un vrednic ostaş al republicii noastre. Scriindu-ţi aceste rânduri, mi se umflă pieptul de emoţie gândindu-mă la cinstea pe care ţi-a acordat-o comisia de recrutare. Nu ţi-am mărturisit-o - însă eu niciodată nu am aprobat încercările tale de a te eschiva obligaţiei militare. Ştiu, nu erai tu de vină. Educaţia decadentă idealistă pe care ai primit-o în şcoli te-a determinat să disprețuieşti uniforma, marşurile, instrucţia, cazanul etc.

Azi - tu ştii mai bine ca mine - armata nu mai este în slujba unei clici exploatatoare dornică de sânge. Azi

Între prieteni. Sibiu, 1944

armata apără, cu sacrificiul sângelui său, prin nivelul său înalt ideologic, pacea. Armata este un instrument al păcii. Te invidiez pentru norocul pe care l-ai avut de a putea să faci parte dintr'o instituţie cu scopuri atât de mari. Mă deplâng pe mine care am fost târât într'un război împotriva voinţei mele şi a poporului, într'un război care nu a avut ca scop pacea, ci imperialismul fascist. Cu tine aşa ceva nu se va putea întâmpla. La spatele vostru stau milioanele de oameni ai muncii care urlă "pace", stă Uniunea Sovietică, stă China eliberată.

Va trebui să-ţi tunzi rămăşiţele burghezo-moşiereşti ale individualismului tău. Bocancul, ora ideologică, ciorba de fasole, sper să reuşească până la urmă să te transforme într'un om nou: într'un om care să nu se mai gândească mereu la sine ci numai şi numai la binele întregii oameniri. Te sfătuiesc să depui efortul să-ţi racordezi putreda-ţi inteligenţă la nivelul înalt al instructorilor tăi. Meditează îndelung asupra utilităţii experienţelor lui Pavlov şi a necesităţii reflexelor condiţionate. Încearcă să renunţi la stupida prejudecată idealist-metafizică de a înţelege acel munte de absurd care constituie o instituţie armată. Nu există "Dece?"! El a murit pe treptele şi odată cu facultatea din care, spre ruşinea ta, ai îndrăznit să faci parte.

Autobiografia ta abia începe. Trage aier în piept şi expiră la fiecare "la stânga" - câte un dram din spiritul cu care te-au nenorocit savanţi alde Mendel-Morgan-Weisman. Scuipă-ţi prietenii! Eu nu te pot ajuta acum. Cu nimic. Vezi ce înseamnă prieteniile periculoase? Azi, stai singur, ca o moarte amorfă a istoriei şi nu ştii cum să intri în ciclul dialectic. Las' că te vor învăţa. Ce e putred va fi curăţat din tine, ce e tânăr şi ferice va fi cultivat. Poporul are nevoie de cadre, de nivel, de cultură, Sper ca din humorul bocancului tău, din sclipirea de o clipă a organului tău combativ să se nască pentru literatura română o operă care să întunece tot ce a putut lumina vreodată o figură ridicolă cum e aceea a unui oarecare "Moş Teacă".

"Trăiască Conf. Gen. a Muncii! Trăiască I.O.V.R.! Trăiască Frontul Internaţional al Păcii.

Serg. Sârbu

Scrisoarea aceasta îmi aminteşte o perioadă dificilă - una dintre ele - din viaţa mea. După ce fusesem de mai multe ori amânat pentru studii, apoi "iertat" pentru vârstă depăşită, ca şi alţii din leatul meu consideraţi în caz de concentrare, utilizabili ca "secretari" - am fost luat la oaste. Nici sănătatea mea şubredă, nici o afecţiune pulmonară, nici o hepatită infecţioasă n-au fost luate în seamă de comisia militară medicală. M-am prezentat aşadar la "unitate" (unde aveam să mai întâlnesc şi alţi flăcăi vrednici - unii aproape de vârsta de 30 de ani*) şi am început să lansez mesaje către prieteni pentru ca ruptura de lumea mea să fie mai suportabilă.

Cel dintâi care a răspuns a fost Gary. Ironia ucigătoare a textului mobilizator (luat "pe bune" de cenzură) poate releva causticitatea fără cruţare a celui care ştia să răscolească şi păcatele şi rănile altora. Dar subtextul era pentru mine clar: "Sunt aici, lângă tine, aşa cum mă ştii, şi cum mă vei regăsi la întoarcere".

Deliu PETROIU

*Printre aceştia, Ştefan Munteanu, Al. Teodorescu, Ştefan Giosu, Carol Neuman - universitarii de mai târziu.

I.D. Sârbu

Despre proşti şi prostie

Există (mai ales, la femei) prostii delicioase, sublime; există proşti care în societare au farmec şi deliciu.

Dar, există şi proşti care îţi transformă, prin nimic şi nimicuri viaţa în chin şi te îndeamnă la sinucidere sau cinism (ceea ce e mai rău).

* * *

Prostia legată de neputinţă şi anonimat - e o chestie penibilă. Prostia legată de putere şi publicitate e o catastrofă.

* * *

Am văzut într-o zi, într-un rîu, un şarpe. L-am prins. (Eram copil.) Şarpele acesta înghiţise pe jumătate o broască.

Broasca, proastă, vâna muşte. Scotea limba, prindea ţînţarii respectivi şi-i înghiţea.

Ignora esenţialul.

* * *

O foarte oficială tovarăşă ghid m-a convins să văd "Coloana infinită" a lui Brâncuşi. Ne-a povestit tot; despre Brâncuşi, despre satul lui, despre legătura cu poporul şi pământul natal. A terminat savanta ei alocuţiune, cu puţin humor ingineresc:

"Şi, zice ea, închipuiţi-vă, e atât de bine construită coloana aceasta, că am încercat cu patru boi şi două tractoare s-o dărâmăm şi nu am reuşit.

* * *

Prostul are totdeauna dosarul în regulă.

Fiindcă i l-a alcătuit un semen.

* * *

În lumea spiritului şi a spiritelor, prostul e un aristocrat, nu face nimic, dar rămâne mereu superior: e altfel, altcum, altceva - mereu; câştigă, fiind mereu el însuşi; alţii trăiesc fiind mereu în conflict cu ceea ce sunt; nu luptă, învinge. Nu se întreabă, ştie. Nu caută; află (sau a aflat)). Nu e ferircit, se fericeşte. Nu ajută; nenoroceşte.

Dacă vii şi-i spui: "Vreau să construiesc un turn", el îţi răspunde prompt şi just: "Pe ce bază?".

* * *

Un prost mi-a dat într-o zi o formidabilă lecţie de adaptare la mediu (fiindcă proştii au un formidabil instinct de conservare). Mi-a zis: "Nu trebuie să ridici în şedinţă problema morală a educaţiei. Toţi s-au supărat. Şi profesorii care ştiu că ai dreptate, şi delegatul Ministerului care ştie că nu trebuie să ai dreptate. Acum. Uite, eu, de pildă, am zis simplu, colegial: "tovarăşi, o spun cu mâna pe inimă, trei mături nu ajung la un etaj. Nu ajung!" Şi am primit aprobarea tuturor şi o mătură în plus la etajul unde sunt clasele mele..." etc.

Când e vorba de probleme generale, prostul, întotdeauna, pune foarte inteligent în umbră pe deşteptul care, în loc de mături, umblă după principii.

* * *

Să încercăm a defini inteligenţa: zicem că e facultatea colectivă prin care un individ social e capabil de a face, repede, larg şi profund, asociaţii cu sens şi scop. (Köhler)

Ce e prostia:

Capacitatea unui individ **foarte** social care e capabil de a face încet, strâmt şi la suprafaţă, asociaţii fără sens, dar cu un foarte precis scop.

* * *

Mă cutremură şi mă înfioară prostia unui Hitler, dar mă aneantizează stupida reacţie a celor care l-au urmat.

Istoria s-a scris cu cerneala prostiei.

Noroc că au scris-o cei învingători.

* * *

Între prostul care dă în groapă şi cel care te bagă în groapă, e normal să prefer pe primul.

Dar, din păcate...

* * *

Se naşte ca pui de cioară; trăieşte ca un vultur şi intră în pensie ca leu...

* * *

Prostia e un dar, nu un blestem. Prostul doarme liniştit (nu are insomnii), e chivernisit, nu are probleme. Nu face niciodată greşeli, fiindcă spune totdeauna exact ce trebuie spus atunci. Azi e albastru, mâine galben, pământiu, fără efort, va fi verde. Prostul e lichid, ia forma vasului (şefului) în care e turnat.

Să te ferească Dumnezeu de perfidia prostului. E cumplită, totală şi definitivă.

* * *

Prostul crede, dacă trebuie, în orişice: în cer, rahat sau ploşniţe. Îl duci unde vrei: vine. Faci cu el orice: se supune. Un singur lucru să nu-i ceri: să-şi facă autocritica. Rişti. Te va considera prost.

* * *

Un prost poate ajunge într-o singură zi director la întreprinderea sa. Dar trebuiesc cinci ani, ca să-l dobori. Fiindcă prostia sa e armură de arici: e rotundă şi cu ţepi.

* * *

Proştii scriu memorii lungi. Proştii au procese cu vecinii. Proştii se jignesc repede. Au onoare. Soţiile lor sunt onorabile, duc viaţă onorabilă, copiii, dacă îi au, nu sunt premianţi din cauza imbecilităţii dascălilor "de astăzi".

Prostul, în ziua în care îşi cumpără covor persan, se îmbată şi zice: "Ei, tot mai bine a fost pe rogojina mamii!"

* * *

Prostul, când ţi-e prieten, îţi ia totdeauna apărarea. În şedinţele de analiză. Zice: "Mi-e prieten, e cult, ştie limbi străine, lucrează mult. Păcat că e antisocial şi idealist... Dar e vina noastră, tovarăşi că nu l-am ajutat să se debaraseze de metehnele sale. Eu îmi iau angajamentul ca... "

* * *

Prostia e un factor cosmic. E anti-spirit, antimaterie, anti-societate. Nu e un factor negativ. E afirmarea a ceea ce este mediocritate şi egoism în lumea noastră.

Nu cunosc oameni de artă să fi spuns că au atins perfecţiunea. Nici oameni politici, nici savanţi.

Prostia e perfecţiunea tragicei noastre imperfecţiuni.

E drama noastră. E scuza noastră.

* * *

Teatrul absurdului e în fond victoria prostiei asupra bunului simţ. Mişcarea hippy nu este decât absolutizarea ca existenţă a modului inteligent de a trăi, a proştilor; muzica uşoară e metafizica lor, iar filmele pornografice sunt formula lor de libertate.

Secolul nostru a început cu mari concesii.

Cum se va termina?

* * *

Există în orice prost şi în orice prostie un dram de lumină şi de adevăr; există în orice inteligent şi în orice inteligenţă un mare dram de prostie. Natura are grijă. Nu e proastă deloc.

* * *

Un profesor de gramatică mi-a spus:"Proştii sunt foarte buni logicieni: ştiu să decline, să conjuge, să compare adjective şi adverbe. Greşesc numai la prepoziţii."

* * *

Nu e adevărat că proştii nu gândesc. Gândesc. Gândesc însă altfel, altcum, cu altă logică. Paralogic.

Între un nebun care îmi demonstrează "logic" că el e Papa de la Roma şi între directorul meu care îmi demonstrează că eu sunt nebun, fiindcă spun despre el că nu e Papa de la Roma, eu cred că e preferabil primul. Nu are pe mână o gestiune şi un colectiv.

* * *

Filozofic vorbind, prostia e un foarte uman accident între cauza eficientă şi cauza finală a lucrurilor.

* * *

Hegel ar spune: în lupta sa cu materia, are şi spiritul dreptul de a comite erori.

* * *

Blaga, despre anumiţi critici de artă, pe care îi consideră nişte mari proşti, zicea: "Bieţii de ei; au consumat mărgăritare şi produc doar căcăreze..."

Tot Blaga, despre un foarte senil coleg întru academie, îmi spune "Vezi, a înghiţit o rază de lumină şi a înnebunit".

(Fiindcă "orice fir de nisip are dreptul de a se considera un mărgăritar fără noroc".)

* * *

La femei, de multe ori, prostia e un colier al candorii şi graţiei; la bărbaţi, întotdeauna, e un atribut al fermităţii şi tăriei de caracter.

* * *

Există foarte mulţi proşti care sunt de o rară bunătate sufletească. Sunt excelenţi amici: doar că pisează, enervează, insistă.

Îi spui: "Detest paraziţii!" El vine şi-ţi aduce o pompă "Flytox".

Îi spui: "Totul se plăteşte în viaţă!" El te întreabă candid: "Ai datorii? Te pot ajuta cu câteva sute de lei..."

Unuia, celui mai adorabil, i-am spus, într-un moment de disperare: "Ştii, m-am gândit să mă sinucid!"

S-a gândit, s-a gândit, pe urmă, prieteneşte, cu ochii blânzi, mi-a spus: "N-are rost, află de la mine, nu există o viaţă de dincolo...".

IARNA AVANGARDEI NOASTRE

Cornel UNGUREANU

Cuvânt pentru Arrabal

Fernando Arrabal este un Don Quijote întors către răutatea lumii acesteia. În ceea ce face el există şi Don Quijote, dar există şi Bunuel. Există, pe partea cealaltă a lumii, şi un marchiz de Sade, care are geniul distrugerii şi al deconstruirii. Romancierul, omul de teatru, cineastul Arrabal e un revoluţionar perpetuu. Un om care vine dintr-un geniu baroc al Spaniei, dar şi din tragedia fără sfârşit a acestei lumi. El e un gânditor care se înscrie în linia celor care denumesc declinul Europei. Însoţeşte acest declin, dacă el există - fără îndoială, într-o anumită accepţiune a termenului, el există - îl însoţeşte, aşadar, cu un hohot de râs.

Arrabal e unul dintre gânditorii, unul dintre creatorii care ne învaţă să râdem. El e un om al sacrului în măsura în care este şi al desacralizării, un om al credinţei în măsura în care este şi unul al blasfemiei. Comediile sale au o duritate cu care ne-au învăţat - dacă ne-au învăţat - cei care au construit teatrul cruzimii. Vine dintr-o familie, dintr-o linie care numără câteva genii inconfortabile ale Franţei, de la Marchizul de Sade la Artaud.

Arrabal ne e cu atât mai drag, cu cât a fost în preajma lui Ionesco, ne e cu atât mai drag cu cât vine în cultura europeană modernă împreună cu Eugen Ionescu, cu care numeşte o nouă modernitate şi un nou spirit modern. Acest spirit al eternei revoluţii, al eternului nonconformism, uneori al sacrilegiului îl alătură tuturor spiritelor moderne dezrădăcinate. Fiindcă acest secol douăzeci, al modernităţii, este şi al dezrădăcinării. Al lui Don Quijote care nu mai are conştiinţa idealului, şi nici a gratuităţii. Fiindcă această lume este mult prea maculată pentru a-i asculta solemna strigare.

Arrabal ne este drag, deci, cu atât mai mult cu cât în câteva mari momente ale românilor - momentul Goma - a fost alături de noi. A fost alături de noi cu o solemnitate, cu o graţie şi, mai ales, cu o generozitate de care n-am putut să ne dăm seama atunci. Îi mulţumim lui Arrabal pentru că în momentul în care Revoluţia a câştigat în România, a oferit tetrului românesc acele piese care să stabilizeze o mare instituţie românească - teatrul. A venit la noi, în România, cu deschiderea marilor oameni, a marilor spirite ale acestui timp. Cu aceeaşi simplitate, cu aceeaşi frumuseţe a gesticulaţiei, cu acelaşi tonus pe care, probabil, l-a manifestat atunci, în momentele noastre grele, de dezechilibru. Dacă există o avangardă europeană vie, fără îndoială că Arrabal este undeva sus de tot, în numele acestei avangarde. Fiindcă, totuşi, dacă există ceva care ne face să sperăm în acest secol al dezastrelor, este acest tip de creator. Cu Arrabal suntem aşezaţi lângă speranţă nu numai cei care creăm în această lume obosită, dar şi noi ceilalţi, care suntem aici. Noi, cei care mai îndrăznim să credem în valorile umanismului cultural. Merci, Arrabal!

(Fragment din cuvântul de prezentare a lui Fernando Arrabal, Timişoara, noiembrie 1995).

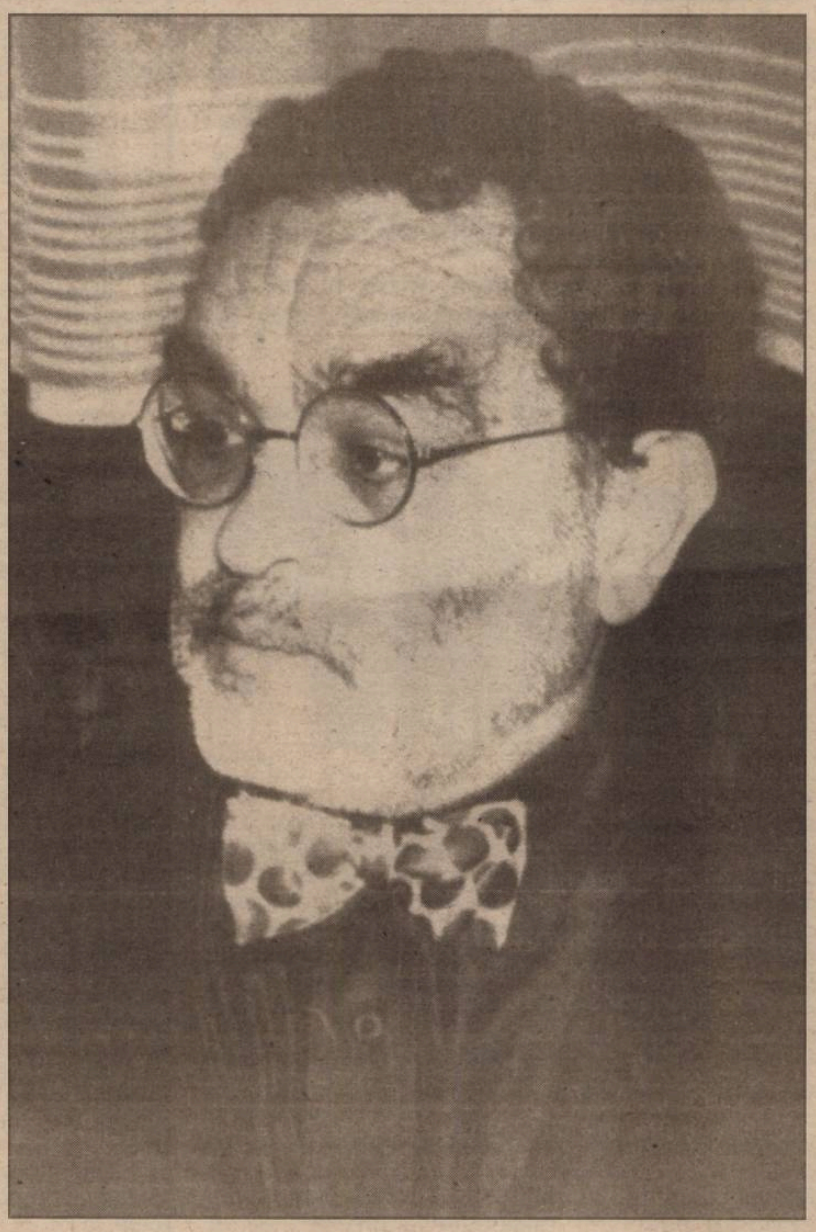

Diavolul, uneori, autor dramatic

În anul abia trecut, perindarea timp de trei zile a marelui Arrabal prin Timişoara a fost ca bombă cu dublu efect: imediat şi întârziat. Imediat, deoarece sălile arhipline unde maestrul a conferenţiat, dialogat, interogat publicul, unde au fost vizionate mai toate filmele sale erau literalmente amuţite de uluire, surpriză, admiraţie. Şi întârziat, deoarece, iată, la aproape două luni după evenimentul prilejuit de acelaşi formidabil Centru Cultural Francez, ecourile nu s-au stins. Dovadă, aceste pagini ale "Orizontului" care transcriu fragmente din conferinţa lui Fernando Arrabal, desfăşurată la sediul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara şi al revistei "Orizont". Rândurile ce urmează sunt răspunsurile marelui scriitor la câteva din întrebările şi intervenţiile lui Cornel Ungureanu, Nicole Otto, Traian Liviu Birăescu, Mircea Mihăieş, Dan Ungureanu, Adriana Babeţi, Titus Suciu,Cosmin Mureşan.

PORNIND DE LA PASSOLINI

Am făcut un film la Roma în 1975 şi am petrecut câteva momente cu Passolini. Era un om foarte simpatic, dar simpatia persoanelor care sunt comuniste e întotdeauna puţin suspectă. Pentru că totalitarismele, cum ar fi fascismul sau comunismul, produc un fel de om ciudat. Pentru asta ar trebui să înţelegem ce a spus Garcia Lorca, când a aflat în 1935 că Rafael Alberti a devenit comunist. Atunci el a afirmat răspicat că nu poţi să fii şi poet şi comunist. E o contradicţie la mijloc. Şi istoria ne-a dat mii de exemple de acest fel. Printre alţii, Tristan Tzara. El a fost creatorul modernităţii, cu al său cabaret Voltaire, după care a intrat în grupul suprarealiştilor şi a rămas un mare poet. A intrat în grupul suprarealiştilor, dar când a devenit comunist a încetat de a mai fi poet. Să privim şi cazul lui Paul Eluard. El era un Rimbaud al generaţiei sale, fascinat de Gala , viitoarea soţie a lui Dali. Unpoet foarte original, care, într-o bună zi, spre propria-i nefericire, a devenit comunist. Îi cunoaşteţi probabil poemele pe care aţi fost obligaţi să le învăţaţi, deoarece catehismul ceauşist i-a impus aceste poeme. Dar pentru a reveni la Passolini; era un om foarte drăguţ, cu care am discutat mai ales despre poezie. Mi-a spus: "Arrabal, din tine şi din mine nu vor rămâne filmele, va rămâne poezia". Se gândea că filmele nu vor rezista anilor, şi în laborator a distrus negativele. Cred că Passolini s-a înşelat în privinţa filmelor. Nu sunt un amator al literaturii lui Passolini, nu sunt amator al literaturii marchizului de Sade, dar ador literatura erotică, ba chiar cea pornografică. Nu agreez însă această zonă a literaturii lui Passolini şi, nefiind un specialist, nu pot vorbi inteligent despre ea.

IONESCU, DUMNEZEU ŞI REGELE

În ultimul an de viaţă al lui Ionescu mergeam să-l văd aproape în fiecare săptămână. Îşi începea conversaţia cu mine de fiecare dată în acelaşi fel: vorbea aproape în exclusivitate despre Dumnezeu, dar adăuga ceva: "eu, care sunt agnostic...". Iar Rodica, soţia sa, care era foarte inteligentă şi care îl cunoaştea mai bine decât se cunoştea el însuşi, stătea mereu în preajmă, fumându-şi ţigara, ca un cor dintr-o tragedie greacă şi spunea: "Nu atât de agnostic, Eugen". Deci mă aflu personal în această tensiune. Mi-ar plăcea să cred. Cum bănuiesc că printre dumneavoastră sunt destule persoane care cred, aş dori să vă rugaţi pentru mine. În Occident există o tensiune în jurul acestei probleme şi n-aş putea discuta cu atâta seninătate despre credinţă întorcându-mă în Franţa sau într-un ziar american, aşa cum o fac aici. Chiar dacă aş şti că toate cele aproape 100 de persoane din această sală sunt credincioşi, tot nu mi-aş putea face o opinie fermă despre religiozitatea intelectualilor români. Dacă nu vă deranjează, cu titlu de curiozitate, o întrebare profund indiscretă: aţi putea ridica mâna care dintre dv. sunteţi atei? Cine nu crede în Dumnezeu? Văd că toată lumea din sală crede în Dumnezeu. Sau speră cel puţin să ajungă să creadă, ca mine.

Mai există un lucru care a uimit Occidentul. În articolele publicate la Madrid (în "El Pais") şi la New York (în "New York Times") se spunea că marea majoritate a intelectualilor şi scriitorilor români sunt favorabili întoarcerii regelui Mihai. Nici despre asta nu aş putea spune sau scrie ceva. Chiar dacă toţi din această sală aţi fi favorabili monarhiei. Nu aş putea generaliza. Aş mai putea să vă pun încă o întrebare indiscretă? Cine dintre dv. nu e favorabil reinstaurării regelui Mihai? Oh, văd că toţi sunteţi favorabili. După cum mai văd că aveţi o poziţie foarte originală şi total contracurentului. E extrem de interesant!

RENAŞTERE ŞI IRAŢIONALITATE

Sunt foarte încântat să mă găsesc într-o societate atât de originală, atât de nonconformistă ca a dumneavoastră, atât de împotriva curentului. Nu cred că voi mai găsi aşa ceva în nici una din ţările pe care le voi mai vizita. Şi mă întreb dacă nu cumva o asemenea societate nu prejudiciază societatea viitorului. În mod contrar a ceea ce s-a repetat de mii de ori, Malraux nu a spus că secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc, ci el a spus că secolul XXI va fi spiritual sau nu va fi deloc. Şi iată cum un om care nu era chiar genial, a formulat o frază memorabilă, de o profunzime extraordinară, ca şi Nietzsche atunci când profeţea moartea lui Dumnezeu. Moartea titanilor dă naştere unei noi societăţi. Cred că e vorba despre o renaştere.

Asistăm în acest moment la o renaştere a ştiinţei, filosofiei, poeziei. Caracteristica principală a acestei renaşteri este explozia lumii iraţionalităţii. Titani ca Ceauşescu, Franco (în prima sa perioadă), Stalin, Hitler se sprijineau pe o vulgată raţionalistă. Această explozie de iraţionalitate pe care tocmai o trăim se exprimă desigur în lumea literaturii, a filosofiei, dar cu o violenţă mult mai puternică în lumea ştiinţei. Toate ramurile ştiinţei de azi sunt în mod violent antiraţionale. Mecanica cuantică, de pildă, cea care ne spune că particulele corpului nostru şi ale materiei sunt şi nu sunt. Sau teoria relativităţii. Acum revenim la origi-

ni, la Sfântul Augustin, la Parmenide şi Zenon şi vedem că timpul nu există. Ultimele descoperiri ale biologiei moleculare au dezvăluit lumii că există o nouă boală localizată în brioni (**brion** e un cuvânt grec care desemnează primitivul). Ea se numeşte boala vacilor nebune sau, în termeni de specialitate, boala Scrabi. Ea produce leziuni grave pe creier. Bolnavii atinşi execută un dans asemănător vacilor înnebunite. Nici până în prezent nu s-a descoperit care e agentul răului. Ne găsim în faţa unui fenomen de mecanică cuantică: brionul este şi nu este, cercetătorii recunoscând că nu l-au văzut niciodată cu un microscop laser şi că nici nu-l vor vedea poate. Nu vreau să vă plictisesc cu noua matematică. Ultima teorie de pe vremea titanilor, teoria catastrofelor a fost influenţată de un matematician român, Lupasco şi a dat naştere matematicii de azi, total iraţională: matematica fractală.

DESPRE EXIL

Dacă îmi amintesc litera Talmudului şi a Bibliei, aş spune că, pentru a ajunge la cunoaştere, trebuie să rup rădăcinile. Cred că datoria noastră e de a celebra ceremonia exilării, care e o ceremonie a confuziei. Trăind în mai multe ţări vedem ambiguitatea tuturor culturilor, a tuturor rădăcinilor şi încercăm să accedem la esenţial, aşa cum ne spunea Cristos. E sigur că dacă aş fi rămas alături de mama şi sora mea nu aş fi avut nici îndrăzneala şi nici dorinţa de a dezvolta ideile ulterioare. E o dualitate care produce în scriitor, în artist, o ruptură. Dar fiţi siguri, poţi fi un emigrant şi să-ţi rupi rădăcinile chiar fără să te mişti din Timişoara. În secolul al XVIII-lea a existat un filosof german, Kant, care locuia la Königsberg. Era un exilat care nu şi-a părăsit niciodată oraşul. A avut o viaţă atât de severă şi monotonă, încât până şi traseul plimbărilor din afara oraşului era acelaşi, la ore fixe. Ţăranii care-l vedeau nu mai aveau nevoie de ceas: se orientau cu maximă precizare după plimbările lui. Când trecea râul era trei fix. Toate acestea îi dădeau lui Kant originalitatea unei gândiri, a unei inteligenţe unice în epocă. O să vă uimesc. Anticonformismul l-a dus pe Kant la fabricarea primelor portjartiere din istoria umanităţii! Asta seamănă cu o glumă de-a lui Ionescu, dar este adevărul. După cum se mai ştie, Kant a fost ultimul dintre profesorii de filosofie care purta spadă şi ciorapi ca o femeie. Aşa i-a venit ideea de a-şi construi portjartiere, dintr-o cutie de carton şi un resort de ceas. E un lucru simbolic şi exemplar.

ÎN BIBLIOTECĂ

Sunt un şoarece de bibliotecă. Mă interesează totul, de la începuturi. Totul m-a fascinat sau cel puţin m-a interesat. De la algebră şi până la matematica fractală, de la Socrate la Ionescu. Dar m-am considerat întotdeauna inferior lecturilor mele. Sigur e însă că ele m-au influenţat. Aş spune, că în ciuda eclectismului lecturilor mele, m-a uimit întotdeauna un lucru: cum anume un scriitor şi poet se aşază sub un drapel pentru a-l apăra. Nu concep scriitorul, poetul decât apărând un singur drapel.
DRAPELUL NEGRU AL PIRAŢILOR

UTOPIE ŞI HIMERĂ

La căderea titanilor, spiritele titaniene, furnicile care ne înconjoară, ne spun că experienţa fascistă şi comunistă au avut printre efecte şi faptul că acum suntem atât de toleranţi şi democraţi încât nici nu recunoaştem acest lucru. Arrabal vă spune că el personal urăşte utopia şi că ambele, şi fascismul, şi comunismul au fost nişte utopii. Cristos, Confucius, Buddha, Socrate nu au vorbit niciodată despre utopie, ba, dimpotrivă, au disprețuit-o. Utopia e ultimul avatar al despotismului ilustrat. Ea înseamnă a-ţi construi fericirea pe suferinţa celorlalţi. În lumea greacă utopia era simbolizată de himeră. Vă amintiţi himera? Era un animal monstruos, de rău augur. Nu sunt fermecat de parfumurile utopiei şi ale himerei.

DESPRE DIAVOL

Baal este simbolul diavolului în lumea babiloniană. Fraza exactă din Biblie este: "Îl voi stârpi pe Baal în Babylon". Romanul meu autobiografic se cheamă **Baal-Babylon**. Vi l-aş reaminti pe compatriotul dv. Eugen Ionescu, care îşi începea conversaţiile cu mine din ultimul său an de viaţă spunându-mi că e agnostic. Totuşi el spunea întotdeauna: "Doamne, cum poate să existe Dumnezeu cu toate nefericirile şi crimele! E sigur însă că diavolul există cu tot răul lumii". Vorbea despre diavol şi dintr-o dată faţa i se lumină. Era cu puţin înaintea morţii sale. Mi-a spus: "Iată, înţeleg. Diavolul îmi răsuceşte degetele prin reumatism, îmi martirizează corpul prin durere. Cunosc şi motivul! Diavolul mă invidiază!" În acel moment, Rodica, exact ca un cor antic, i-a spus: "Dar, Eugen, diavolul nu e un autor dramatic!" Cum de nu şi-a dat seama, ea, o femeie atât de inteligentă, că, uneori, diavolul este şi autor dramatic!

Agenţia France Presse

COMUNICAT DE PRESĂ

România-cultură

Arrabal vrea să organizeze un "bombardament" al palatului lui Ceauşescu

Bucureşti, 3 dec. 1995. Scriitorul spaniol Fernando Arrabal proiectează pentru a şaptea aniversare a revoluţiei române un "bombardament pacific" cu helicopterul al palatului lui Nicolae Ceauşescu din Bucureşti.

Explicându-şi Agenţiei France Presse proiectul, care, susţine el, "are sprijinul de principiu" al ministrului român al culturii, Dl Arrabal a precizat: "La 16 decembrie 1996, timp de şapte ani, zi de zi după declanşarea revoluţiei de la Timişoara, şapte helicoptere reprezentând cele şapte genii româneşti, Mihai Eminescu, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Constantin Brâncuşi, Mircea Eliade, George Enescu şi Tristan Tzara, vor bombarda cu un lichid roşu Casa Poporului".

Această construcţie gigantică, numită de obicei "palatul lui Ceauşescu", deşi dictatorul român nu a locuit niciodată în ea, întrucât a fost terminată după moartea sa, reprezintă, conform afirmaţiei lui Arrabal, "suferinţa poporului român".

El a explicat că va fi vorba despre un "proiect românesc" ce va fi realizat de "49 de personalităţi române sub 35 de ani, poeţi, scriitori, pictori, adăugând că "proiectul va fi finanţat de şapte întreprinderi occidentale implantate în România, fiecare închiriind un elicopter".

"După câteva zile, Casa poporului va fi bombardată din nou, dar cu vopsea albă", a adăugat Arrabal, care îşi încheie o vizită de o săptămână în România, cu ocazia Festivalului de film Arrabal, în cadrul căruia şi-a prezentat majoritatea operelor, între care **Viva la muerte, Adio Babylon** şi **Cimitirul de maşini.**

dec. 95

Arrabalești

- Aţi fost considerat întotdeauna, cel puţin de către istoriile literare, drept un om de avangardă. Dumneavoastră vă consideraţi un om de avangardă? Ce înseamnă avangardă pentru dv.?

- Este o **terminologie.** Se vorbea despre avangardă împotriva academismului. Acum se preferă utilizarea altui binom: contemporan şi depăşit. Dar amândoi termenii sunt anacronici. Cred că artistul care se cramponează în tradiţie nu este artist. Iar artistul care distruge cărările tradiţionale doar de dragul de a le distruge, nici el nu este artist. Trebuie să ne croim drumul menţinând vie tradiţia.

- Dacă ar trebui să daţi o definiţie a tradiţiei, care ar fi aceasta?

- Definiţia este: o unitate de destine în universal.

- Aţi cunoscut de-a lungul celei de-a doua jumătăţi a acestui secol multe personalităţi ale culturii europene. Care ar fi personalităţile pe care le-aţi apreciat cel mai mult şi care v-au marcat într-un fel sau altul viaţa.

- Există oameni care m-au marcat prin inteligenţa lor, ca de exemplu Roland Topor. Sunt alţii care m-au frapat prin geniul lor cum sunt cei şapte români: Brâncuşi, Enescu, Lupaşcu, Ionescu, Cioran, Eliade, Tristan Tzara, cum a fost Beckett. Alţii m-au marcat prin bunătatea lor, prin calităţile lor umane şi cred că toţi cei şapte români aveau aceste calităţi.

- Aţi cunoscut foarte bine două dintre numele cele mai dragi românilor: Eugen Ionescu şi Emil Cioran. Care este prima întâmplare care vă vine în minte în legătură cu cei doi?

- În ziua ultimei aniversări publice a lui Ionescu l-am întrebat pe Cioran: Pregătiţi ceva nou? Scrieţi un nou text? Mi-a răspuns: A... s-a terminat! N-o să mai continui să calomniez viaţa, să insult viaţa. Am zis că nu e vorba de insultă, ci de dispreţ. Da, de dispreţ, mi-a răspuns, şi râdea, ca de obicei.

-Pentru că aţi amintit de râs. A fost important râsul în viaţa şi în opera dv.?

- Da. Râsul e o protecţie, o mască. Râsul e arma disperaţilor. De aceea constructorii «viitorului luminos» nu râdeau.

-Iubiţi mult şahul şi aveţi o interesantă teorie asupra istoriei şi a campionilor de şah.

- Şahul nu e ca viaţa. Este viaţa. De aceea campionii români din epoca trişării spirituale care a fost guvernarea «titanul din Carpaţi» erau celebri în lumea întreagă nu prin calitatea jocului lor, ci prin trişare. Şahul este reflectarea exactă a vieţii. El nu e ca viaţa. Este o oglindă. Pe timpul când Spania era prima ţară din lume, primul imperiu, cel mai mare, cel mai important, campionul lumii la şah era spaniol, un preot spaniol, Luis Lopez. El a creat o partidă de şah care se numeşte «partida spaniolă», o partidă de«conchistador», agresivă. Când s-a afirmat Renaşterea, cel mai bun jucător era italian. Şi el a creat o partidă renascentistă, care se numeşte «partidă italiană». În momentul Revoluţiei franceze, se înţelege, campionul lumii era un francez care se numea Filiodor şi visa să-l ghilotineze pe rege pe eşichier. El spunea că nu regele este important, ci pionii. Când apare romantismul german, campionul lumii era un german care se numea Andersen şi el nu era interesat de victorie, ci de felul de a juca. Partidele sale au nume de sonete: «Nemuritoarea», «Cea mereu vie». Când îşi face apariţia America Latină cu graţia şi geniul ei, campionul lumii este un latino-american din Cuba, Capablanca. Atunci când Imperiul Sovietic pătează lumea cu colectivismul său, nu există doar un campion al lumii sovietic, ci o formaţie întreagă. Petrosian, Tal, Spaski, Bobinik, Smisnov merg în formaţie ca şi comunismul. Azi, la renaşterea divină, cei mai buni jucători din lume sunt credincioşi. Ultimul reprezentant al şcolii sovietice de şah a fost Karpov, membru al Partidului comunist şi colectivist. Karpov a. fost numele pe care şi-l dădea Lenin în Elveţia. Campionii actuali, marii campioni sunt Bobby Fischer care e credincios, Gata Kanski, un siberian care crede în Dumnezeu şi Peter Leco un minunat băiat maghiar, credincios şi el.

- Dacă ar fi să fiţi exilat mâine pe o insulă pustie, care ar fi cărţile pe care le-aţi lua cu dumneavoastră?

- Aş lua o carte cu o păpuşă gonflabilă la mijloc... Nu, glumesc. Probabil aş lua o carte de şah, Biblia, Talmudul şi ansamblul operei mele. Eu îmi consider opera ca pe ceva ce nu-mi aparţine, care a fost dictat de Dumnezeu. Aş vrea să o revăd, să o recitesc, să-i dezvălui mesajele.

- Pentru că vorbeaţi de opera dv., aţi revăzut în seara aceasta o parte din primul dv. film, Viva la Muerte!. Care e sentimentul pe care vi l-a inspirat?

- Lacrimile... lacrimile... lacrimile. Aproape toată opera mea îmi provoacă lacrimile.

Interviu realizat de
Daniela LIŢOIU
30 noiembrie 1995

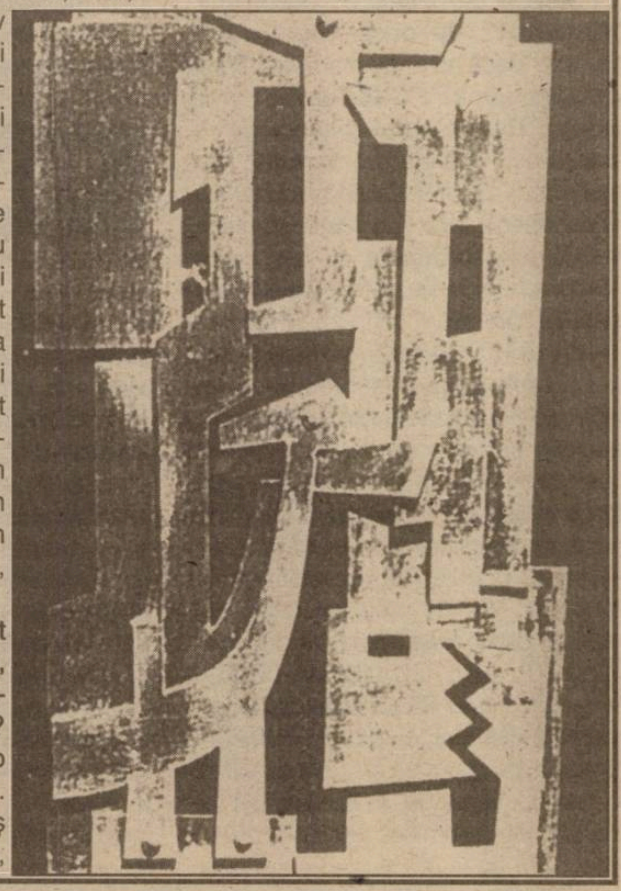

Cronica literară

Între Babeți și Barbey

Dandysmul, carte apărută la editura "Polirom" din Iași este o antologie de texte realizată de Adriana Babeți, care e și traducătoarea lor. Tot Adriana Babeți scrie studiul introductiv. Doar o treime a volumului e alcătuită din textele lui Barbey d' Aurevilly, care figurează pe copertă ca autor al cărții.

Cu zece ani în urmă, orice editură românească ar fi trecut pe copertă numele Adrianei Babeți: cartea, în fond, este realizată de ea. Barbey d'Aurevilly ar fi fost primul între antologați, asigurându-i-se loja centrală. În economia noastră de piață originală, editorul, autorul colecției (ș.a.m.d.) au crezut necesar să opteze pentru girul marelui scriitor francez.

E bine, e rău?

Observ că între capitolele studiului introductiv, **Dandy LTD,** cel mai năpăstuit este chiar cel consacrat Autorului. Durează preț de-o pagină, nu mai mult. Dacă alte capitole sunt scrise cu sistemă, cu nerv, cu talent, cu oarece tandrețe maternelă, acesta este expediat cu obidă: "Jules Amédée Barbey (1808-1889) merită, fără îndoială, un paragraf aparte în acest catalog", începe semioticiana de odinioară. De ce "fără îndoială"? Cine ar fi îndrăznit să schițeze cea mai mică umbră de îndoială asupra faptului că Autorul anunțat pe copertă nu ar merita o pagină necăjită într-un studiu ce trece de trezeci? Iar paragraful se încheie așa: "Desigur, volumul despre George Brummell, tipărit în ambele ediții într-un tiraj simbolic, nu are nici pe departe ecoul fabuloaselor sale cărți de proză. În schimb, își păstrează până astăzi valoarea de document..."

Mai să-ți vină să crezi că Adriana Babeți a dictat-o la telefon tipografului, agasată de vreo insistență editorială. După 25 de ani de scris, s-a plictisit să fie însoțitoarea glorioșilor, fie ei monumentali. Nu mai vrea să regizeze ieșirea în lume a unei cărți. Pe urmă se răzgândește. Treacă de la ea. I s-a întâmplat cu corespondentul ei Barthes, i s-a întâmplat cu Nedelciu (Veroiu declară peste tot că va face filmul **Femeia în roșu** după romanul lui Nedelciu), i s-a mai întâmplat și cu alții, mai mari sau mai mici. De ce nu i-ar ajuta și pe admiratorii lui Barbey d'Aurevilly de la Polirom?

*

Cronicarul literar al oricărei reviste ar fi plasat cartea în topurile sale, dacă pe copertă figura numele Adrianei Babeți. Eseista are în urmă o operă de comeraj cum puțini autori (încă) tineri au. A publicat un număr de studii remarcabile care anunțau cărți remarcabile. S-a specializat pe câteva direcții pe care autoritatea ei se afirmă în voie. E un cercetător ordonat, sistematic, didactic cât e nevoie, lucid și profund. Tautologia își are aici rostul ei.

Textele Adrianei Babeți vor să fie eficiente și sunt eficiente. Comparatismul pe care îl practică începe cu lămurirea termenilor. Totul trebuie să răspundă unor întrebări actuale; să pună în valoare ideile literare la zi. Mai apropiată de Adrian Marino decât de Livius Ciocârlie, din a cărui școală se trage, Adriana Babeți propune cititorului instrumente de lucru. **Dandy LTD** (cu antologiile și bibliografiile aferente) este un **dicționar** făcut de un profesionist de mâna întâi. Informația nu exclude originalitatea demersului critic, în care își dau întâlnire psihanaliza, sociologia, critica ideilor literare ș.a.

În descifrarea fenomenului **dandy** Adriana Babeți pleacă de la constatarea că dandysmul e o dublă doctrină: **a diferenței și a aparenței.** Un dandy autentic "acționează întotdeauna cu o strategie minuțios elaborată, ca o forță de șoc". Și adaugă autoarea: dandy-ul vrea să fie validat, acceptat "într-un sistem pe care îl perturbă cu impertinența sa fundamentală".

Etica dandy, Estetica dandy, dar mai ales **Dandysmul, o strategie a seducției** sunt analize noi, originale, plecând și de la o înțelegere intimă a personajului. Erudiția Adrianei Babeți nu înaintează greoi - nu vrea să confiște drepturile viitorilor exegeți de a fi ei exhaustivi. Un bun simț al observației, un surâs sceptic în care se poate ghici o experiență a confesiunii și o sensibilitate de prozator animă pagina, deloc amenințată de seceta propozițiilor definitive.

*

Adriana Babeți este un scriitor optzecist, preocupat de ingineria textuală, de munca în echipă. E prozator redutabil (putea fi cineast important), egal cu cei mai importanți ai acestei generații cultivate, inteligente, ironice. În alte condiții și-ar fi putut asuma rolul de lider, de spirit director, de Mme de Staël a literaților juni. Într-o provincie în care toate se adună greu, ea și-a amânat cărțile esențiale; a primat, mereu, oferta editorială. Oferta editorială deloc neimportantă.

Antologiile, traducerile, studiile Adrianei Babeți țin de un proiect; de o consecventă înaintare în cultură. Ele vizează construcția culturală și a judeca separat cercetările ei despre scriitorii "târgovișteni", despre Dimitrie Cantemir (fundamentale), a trata separat numeroasele (și uneori, extraordinarele) ei interviuri înseamnă a ignora vocația neobișnuită pentru construcție. Dar și pentru **participare .**

Dar despre participare vor da seamă (sunt sigur) sutele sau poate miile de pagini de Jurnal.

Fiindcă la Timișoara fiecare V.I.P. literar deține, în sertarele-i de taină, Jurnale. Ceea ce se vede, apariția pe care o consemnează cronicarul, e doar partea văzută a aisbergului. Barbey d'Aurevilly poate pluti în eternitatea lui prăfuită, cititorul poate să răsfoiască euforic paginile: este, sărăcuțul, cocoțat pe un ghețar. Iar în jurul lui... ce să mai vorbim: frig și melancolie. Economie de piață, carevasăzică.

Cornel UNGUREANU

Barbey d' Aurevilly, Dandysmul. Traducere, studiu introductiv și selecția antologiei: Adriana Babeți, Polirom, Iași, 1995.

Dincolo de cuvânt

"ȘI SE TOT DUCE..."

Printre numeroasele sale sensuri și subsensuri, vechiul adverb românesc **tot**, moștenit din latină, însumează și unul temporal, arătând că acțiunea verbului pe care îl determină se săvârșește "fără încetare", "necontenit", "necurmat", "în orice împrejurare". Folclor: "dacă nu te-aș mai visa,/ **Tot** aș plânge și-aș ofta"; "Că de-ar ști omul ce-ajunge/ **Tot** ar suspina și-ar plânge"; V. Voiculescu, **Cântec de toamnă:** "S-a scuturat și vara/ De când te **tot** aștept,/ Îngălbenește țara/ Cu mâinile pe piept"; Ion Creangă, **Soacra cu trei nurori:** "Soacra nu trebuie să fie cu gura mare și să **tot** cârtească". În fraza următoare, din proza lui Ștefan Bănulescu, în ciuda poziției sale lângă primul verb, adverbul **tot** își repercutează virtuțile determinative asupra ambelor predicate: "Așa e cumnatul Vasile, frumos vorbește, **tot să stai să-l asculți**". Remarcabil prin prospețimea imaginilor mi se pare acest fragment popular din colecția Iarnik-Bîrseanu: "Binele meu din fetie/ Nu-i diac să-l poată scrie,/ Chiar de-ar fi ceriul hârtie,/ Și luna un călămar,/ Sfântul soare-un diecel/ Să **tot scrie** mărunțel". Varianta **călămar**, cu pluralul **călămări**, este așadar populară și nu va surprinde ivirea ei la Creangă, în **Amintiri din copilărie**, chiar în primele pagini: "Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătaie de joc: «Logofete, brânză-n cui, lapte acru-n **călămări**, chiu și vai prin buzunări!», puteam să rămân cum era mai bine: Nica lui Ștefan a Petrei, om de treabă și gospodar în Humulești". Adverbul **tot** determină și adjective, arătând continuitatea, permanența unei calități sau a unui cusur. Tot Creangă, **Fata babei și fata moșneagului:** "Ș-apoi baba și cu odorul de-fiică-sa **tot cârtitoare și nemulțămitoare** erau". Din stratul narativ, unde se găsește introdusă, îmbinarea **odorul de fiică-sa** redă o perspectivă dublă. Pe de o parte, ea reprezintă o inserție a stilului indirect liber, învederând afecțiunea mamei pentru "odorul" ei; pe de altă parte, expresia este tincturată ironic, vădind îndepărtarea, detașarea disprețuitoare a prozatorului față de cele două personaje feminine, baba și fiica ei.

Diferențiindu-și sensul și nuanțându-și-l, adverbul în discuție subliniază în limba populară identitatea unei ființe, om sau dobitoc, cu sine însuși, stăruința lui de a fi și de a rămâne, în continuare, el însuși. În atare cazuri, lipsește de obicei verbul copulativ, **a fi** sau **a rămâne**. Ion Creangă, **Dănilă Prepeleac:** "Iè apoi și el capra și pornește iar spre târg. Dar **capra tot capră**; se smucea în toate părțile, încât îi era acum lehamite de dânsa"; C. Negruzzi: "Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind"; folclor: "Căci **streinu-i tot strein**,/ De ia-i face apa-n vin". În sfârșit, alteori, în structura semantică a adverbului **tot** triumfă valoarea iterativă. Creangă, **Dănilă Prepeleac:** "{...} Mă! **tot am auzit** din bătrâni că dracii nu-s proști; ș-apoi, cum văd eu, tu numai nu dai în gropi, de prost ce ești".

Regăsim, în creația lui Eminescu, toate aceste valori ale adverbului **tot**, sporite și nuanțate, nu o dată, de geniul Poetului. **Strigoii:** "În codri-adânci cățelul pământului **tot** latră"; **Povestea teiului:** "**Tot** alături călăresc,/ Nu au grija nimăruia/ Și de dragi unul altuia/ Ei din ochi se prăpădesc". Din treacăt, menționez că varianta arhaică **nimăruia**, în loc de **nimănuia**, se umple cu tâlcuri stilistice noi într-o "poveste" populară și bătrână, cum este aceea a lui **Făt-Frumos din tei**. **Scrisoarea III:** "Risipite se-mprăștie a dușmanului șiraguri/ Și gonind biruitoare, **tot veneau** a țării steaguri". În versurile lui Eminescu **tot**, echivalent cu **mereu**, determină uneori un verb care se repetă, sporind astfel senzația de dilatare în timp a acțiunii: "Ea **se uită, se tot uită**, un cuvânt măcar nu spune, /Râde doar cu ochii-n lacrimi spărietă de-o minune"; **Scrisoarea I:** "Iar colo bătrânul dascăl cu-a lui haină ruptă-n coate,/ Într-un calcul fără capăt **tot socoate** și socoate". În **Revedere** și în acel lied al morții, chemat **O, mamă, tot** este cuplat cu **mereu**, dar asocierea lor este numai aparent pleonastică: "Tu din tânăr precum ești/ **Tot mereu** întinerești"; "Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău,/ **Mereu** se vor **tot** bate, tu vei dormi mereu". Îmbinarea cu valoare intensivă **tot mereu** Eminescu o va fi găsit în poezia populară: "trage, mândră, la dor greu,/ Că eu am tras **tot mereu**". Din izvorul ei pururea întineritor și-a apropiat-o și Coșbuc: "Mumă, sunt silită eu/ Să-i **tot** văd în vis **mereu**/ Ochii de jăratic". La alți scriitori **tot** se însoțește cu **întruna**, alt sinonim al său, dar "pleonasmul" este salvat de necesitatea insistenței. Ion Creangă: "stă neadormit zi și noapte **tot întruna**, fără să se clintească din loc"; Ștefan Bănulescu: "O singură barcă se **tot** mișca **întruna**".

În descrierea vertiginosului zbor interastral al lui Hyperion - "Și căi de mii de ani treceau/ În tot atâtea clipe"; "Un cer de stele dedesupt,/ Deasupra-i cer de stele,/ El zboară fulger nentrerupt/ Rătăcitor prin ele" - verbul **a se duce**, repetat, este determinat, la un moment dat, de adverbul **tot**, exprimând continuitatea mișcării: "Și **se tot duce, s-a tot dus**/ De dragu-unei copile". Înlocuirea, alternanța timpurilor verbale (**se tot duce, s-a tot dus**) sugerează, cu o pregnanță uluitoare, viteza zborului: prezentul (**se tot duce**) este "înghițit" de trecut (**s-a tot dus**).

G.I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

Clipa de vid

La capătul anului (tot timpul ne aflăm la un fel de capăt) e o clipă ce nu aparţine nimănui. Copacii au chiciură pe ei şi arată ca nişte corali albi pe fundul oceanului. Ninge calm. E un fenomen natural împotriva căruia nu poţi decât să-ţi faci focul ori să-ţi pui lanţurile la roţile maşinii. Detaliu de societate umană în secţiune reprezentativă, aglomerată într-o casă de vacanţă, cândva la trecerea dintre anii cel vechi şi cel nou, pe la sfârşitul de mileniu doi. Un bărbat citeşte "Pe culmile disperării", cu ceva întârziere, pentru ca la sfârşit să poată spune într-un duios gând mioritic: "Ei, nu e chiar aşa!". Secţiunea socială adunată nu tocmai la întâmplare, pentru că afacerile sunt afaceri şi se pot face numai în condiţii speciale, aglomerează medici, inspectori bancari, ingineri, inspectori de la conturi, pictori, patroni... Fragmente de dialoguri se întretaie peste serialele sud-americane, ce se derulează continuu, până la tâmpire, pe micul ecran al unui televizor NEI. Copiii, de vârstă şcolară, se joacă pe un minicalculator specializat în distracţii maniheice. Simpla mea prezenţă, sesizată când şi când, face ca discuţiile să ia uneori uşoare curbe culturale. Nu sunt amintiţi autori de cărţi, de filme, de opere de artă, ci numai titluri, cu obstinaţie titluri şi de preferat doar dintr-o anumită zonă. "Camera morţii", "Dezinformatorul", "Martorul mut" ş.a., ţin loc şi pentru identitatea cărţii şi pentru anonimatul autorului.

Ninge calm. Mă simt de o inutilitate cumplită. Un obiect. Cineva aruncă elevat că el nu l-ar mai putea citi pe Balzac sau Dostoievski. Despre Cervantes se vorbeşte ca de un pictor important din Renaşterea spaniolă de influenţă veneţiană, ce l-ar fi pictat pe un slăbănog cu suliţă pe o mârţoagă, cu o tichie de metal pe cap. Nu se mai ştie că tichia e lighenaşul bărbierului. Totuşi, când au coerenţă, dialogurile tind către demonstraţii silogistice. Se fac scenarii despre anul ce urmează, cu seninătatea cu care respectivul timp va fi trăit de "Marianele" sud-americane de pe ecran şi nu de către noi. Viitorul e ca un sinopsis ce urmează să fie transpus pe ecran cu alţi actori, ori mai sigur cu cascadori. Cineva susţine că lui nu-i trebuie mai mult de douăzeci de cuvinte pentru a face milioane cu afacerile lui. Mă minunez. Eu sunt în prag de faliment existenţial cu douăzeci de mii de cuvinte. Singura parte comună a lecturilor noastre şi a dialogurilor noastre sunt literele alfabetului. Şi verbele. Multe verbe. Unele adaptate după dicţionarul de neologisme, altele după prospectele feluritelor scule electronice. Nu puşcă. Unul zice ceva, ceilalţi pricep altceva. Şi totuşi se insistă cu imprudenţă să se discute despre literatură şi artă. E domeniul cel mai nevinovat. Se pot emite păreri şi mai trăznite decât o făceau avangardiştii. Ce e important că orice informaţie culturală se rezumă la un titlu, fie că e vorba de români, fie că e vorba de străini. Bună, rea, cultura generală acumulată în liceu e totul. Tac şi simt cum intru în ceva ce toţi numesc "noul an", cu speranţele ofilite complet. Asist cum ceea ce până mai ieri credeam că se petrece numai în ştiinţă şi tehnică, unde autorii invenţiilor şi teoriilor sunt uitaţi pentru a se ţine minte doar o teorie, o demonstraţie sau numai o formulă, s-a mutat cu încetul şi în domeniul artei şi literaturii. Marfă de consum. Te pune dracu să spui că Blaga nu e cunoscut de oamenii de cultură dintr-o ţară ceva mai francofonă decât noi, Franţa. Ţi se răspunde savant că specialiştii lor ştiu mult mai multe decât noi despre Blaga. Amuţeşti. Dialogul e imposibil. Comparaţia e adusă probabil din domeniile bancar, managerial, ştiinţific, didactic, unde ni se pot da lecţii. Şi ni se dau mereu. Văd glonţul de plumb al cartuşului de browning la celălalt capăt al ţevii. Înaintează lent, într-un alt timp. Curând are să iasă şi o să treacă prin ţeastă ca printr-o portocală. O portocală stoarsă cu o rafală de kalaşnicov. Un copil rumen la faţă stă cu un pahar sub fruct şi adună zeama portocalei. E senin. Nevinovat. Nu are de unde să-şi aducă aminte că e copilul lui Wilhelm Tell pentru că n-a văzut decât vreo două parodii după viaţa eroului legendar, producţii ale MGM.

Domnii aceştia cu care trec peste vidul clipei de la capătul anului sunt la a doua generaţie urbană. Pentru ei pământul, oile, vitele, pomii sunt bani. Pe ecranul meu continuă să fie ceea ce sunt. Proiectele mele fac parte dintr-o utopie aruncată ca o plasă spre ceva numit viitor, ce se va întrerupe brusc. E o utopie necesară pentru a putea să trec spre ziua de mâine, măcar până atunci... Să uit că sunt. Să nu mă gândesc la anonimatul meu. Cine mai ştie de Kafka? Teatrul lui Beckett şi Ionesco e mai normal decât absurdul trăit într-o mare goană de toţi laolaltă. Asist la nişte discuţii din alte domenii şi realizez că toţi trăiesc iluzia convieţuirii cu o lume supercivilizată, ca în timpul vizionării unui serial SF. În ochii acestor inspectori nu funcţionez decât ca şef de instituţie, prin definiţie, un infractor prezumtiv.

Unde e celălalt? Cât se poate convieţui fără de celălalt? De omul cu iluzia scrisului său şi a rostului acelui scris?... Mă simt alungat din propriul meu vis, din propria mea identitate spre locul fără nume pe care-l ocup în marele Dicţionar al artiştilor anonimi de pe la sfârşitul veacului al XX-lea. Sunt un om vechi, căzut în trei, patru ani cu cinci secole în urmă, căci cine credea în decembrie '89 că viitorul ţării nu va fi şi unul cultural! Simt cum înaintăm spre un neant al sufletelor neîmpăcate nici în mânie şi nici în dragoste. E cumplit să-ţi fie trecut în uitare semnul existenţei încă înainte de a fi făcut, să-ţi trăieşti moartea înainte de a te naşte pentru încă o zi.

Ninge natural asupra unei lumi artificiale.

Paul Eugen BANCIU

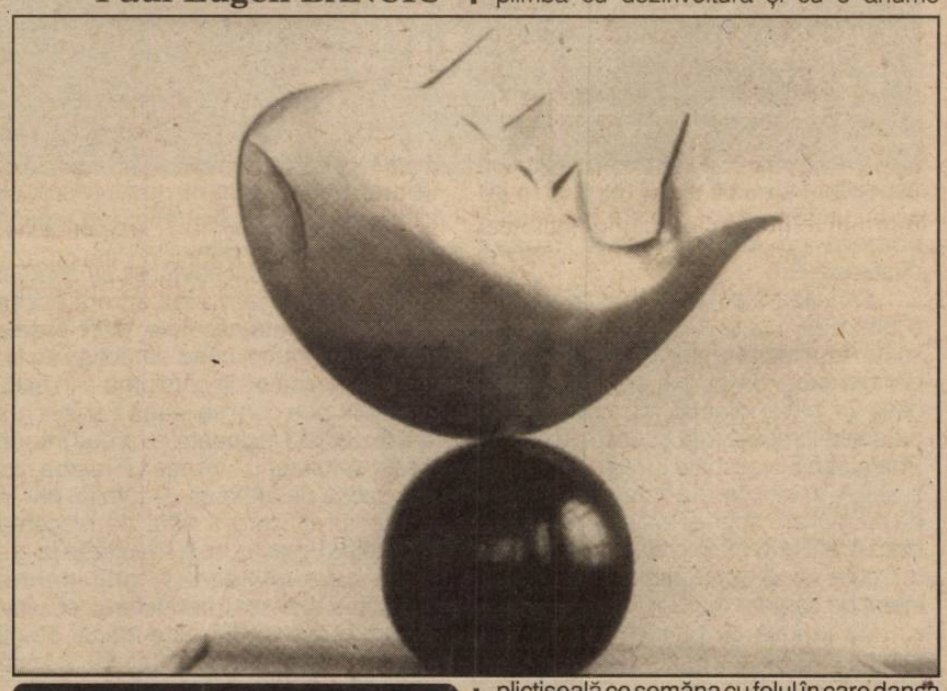

Fiore di virtu

Mediocru

Îl apucă uneori aşa ca un fel de blegeală, "ce straniu e totul", îşi zice cu ochii propţiţi în golul ferestrei, în albul nicicum al zilei de iarnă, plouă uşurel, cu ţârâita, şi i se pare că s-a rătăcit într-un hangar lunguieţ, prăfărie rece peste tot, grinzi de fier. Alte cele asupra cărora n-are timp să zăbovească, să le despice în patru şi în şase ca să vadă cum e situaţia, să poată pricepe ceva din ce vede. E iarnă. E vară. "Hai, scoală-te din fotoliu, şi du-te la tine în cameră, la lecţii", îi spune mamă-sa, şi el se ridică din faţa televizorului. În urma lui câţiva copii îşi flutură cravatele de pionieri. I se rostogolesc pe dinainte tot felul de întâmplări: stă în ultima bancă din clasă şi se ţine de mână cu prietena lui cea blondă cu picioare frumoase pe care le dezvăluie şic rochia mini, neagră. Uniforma de liceeancă. Merg la cinematograf şi se sărută acolo în ultimele rânduri. Sâmbăta sunt la dans la sala de club, priveşte fascinat "dublul elpi" colorat cu Deep Purple al cuiva, nu mai ştie cine, un coleg din ăştia mai dedaţi cu vestul: pe unul şi-l aminteşte. Îl ştie. Un fecior de intelectual în costum de blugi adevăraţi; şi el este aşa ceva, părinţii lui sunt şi ei oarecum intelectuali, funcţionari la Primărie. E oricum ceva. Ăla e atât de frumos, că-l lasă cu gura căscată, îl priveşte intimidat: părul negru, uşor creţ, urechi mici, delicate, faţa albă, ochi mari, negri şi buze roşii, feciorelnice. Dansează plictisit, frumos şi plictisit, dedat cu muzica pe care el, şi nu altul a adus-o la reuniune; muzica îi lasă în suflet un fel de zaţ, o lesînătură caldă, ataţătoare, îşi strânge semnificativ blonda la piept, îi petrece mâinile peste curbura spatelui, în valea unduitoare a şirei spinării şi-l priveşte intimidat pe frumosul în blugi cum se răsuceşte nu departe de ei. Acasă se priveşte în oglindă şi nu vede nimic, o figură anonimă îl fixează cu ochii pleoştiţi. Îşi scrutează chipul mediocru şi îl cuprinde un fel de jale îndepărtată, ca şi cum s-ar plimba pe marginea unui terasament de cale ferată în amurg.

Frumosul cu discurile a stat o vreme la un liceu în Cluj în timp ce el nu s-a depărtat nici o clipă de dealurile astea, de străzile pietruite ale oraşelului ăsta în care s-a născut şi nici nu ştie cam cum ar fi altfel. Îşi potriveşte părul peste urechi, se priveşte străin în oglindă. Ăla se pricepe la matematică, este genial aproape, şi ştie şi muzică: el în schimb nu pricepe nimic din ecuaţiile cu funcţii variabile. La un extemporal i-a spus profu că a desenat acolo nişte scheme bune pentru buletinul meteo de la televizor. Norocul lui că dădea bine să nu te pricepi la matematică, gloria de a fi corigent nu era însă, şi el ştia asta, urmarea faptului că ar fi vrut chestia asta, că ar fi putut, adică, şi n-ar fi vrut, ci pentru că era prost. Ăsta era adevărul: faptul că nu pricepea nimic, nu putea abstractiza, nu putea da conţinut abstracţiunilor acelora, nu putea trăi printre simbolurile goale în mijlocul cărora brunetul cel frumos se plimba cu dezinvoltură şi cu o anume plictiseală ce semăna cu felul în care dansa el pe muzică din vest. Nu poate să fie pe măsura lui, îşi caută alibiuri, se priveşte în oglindă, îşi face rost de mocasini şi îşi deşiră blugii în felul unor franjuri care să stea peste pantofi, are un pulover ca lumea, dansează harnic cu blonda lui, bea cremă de ciocolată, face de toate ca să fie, să se afirme şi, mai ales, să nu-şi piardă blondina, cu toate că ea nu pare atrasă de ăla frumosu'. Stă cu el, îşi ţin degetele împletite pe la ore şi prin oraş. Se plimbă ţinându-se de mână şi el bea cremă de ciocolată, stă cu gaşca şi ea îi reproşează că pierde multă vreme cu golanii ăia. Îi spune că el e altfel, că nu le seamănă şi că n-are ce căuta cu ei, şi el nu pricepe nimic, nu ştie de ce n-ar fi pe măsura lor; e adevărat că nu se pricepe la fotbal, dar alte prostii poate să facă, bunăoară să plece de la ore, să se ascundă prin birtul **Vânătorul** şi să fluiere balada lui Ciprian Porumbescu, se scoală în picioare şi atât de frumos îi zice că beţivii îşi şterg ochii umeziţi de lacrimi şi le trimit la masă sticle cu bere. Grozav ce le place colegilor de gaşcă isprava asta a lui, îl bat pe umăr.

De multe ori întârzie seara pe străzi şi are scandal acasă, ai lui îi reproşează tot felul de lucruri, îi spun că-i face de râs în oraş, atâta lume îl cunoaşte şi îl văd haimana pe străzi cu drojdia liceului. Poate că din cauza asta nici blonda lui nu-i permite prea multe, nu are încredere în el, şi aceea când îşi ridică el palma prea sus pe coapse îl opreşte, nu-l lasă. Stau pe bancă în parc şi se sărută; asta da, se poate, numai că doar atât; nu poate avansa mai mult, ea nu-l lasă defel să urce cu degetele pe pielea mătăsoasă cu puful nevăzut de dincolo de genunchi; îl ţine strâns de mâini şi doar se sărută, chit că el s-a cam plictisit de treaba asta, şi de multe ori, chiar atunci când se sărută ei mai cu foc, aşa ca-n filme, simte că nu-i cine ştie ce de capul lui, şi pe dată îl vede pe brunetul ăla frumos, deştept şi frumos, dansând plictisit pe muzică din vest.

Daniel VIGHI

Viaţa mea e un roman

Licantrop la oi am fost

Adoarme cântând. Lălăiala e spartă de o acută. Trunchiul începe să-i crească pe fondul persistenţei acesteia. "Vechiul truc", e ultima coerenţă pe care o mai prinde. Bântuie. Mulţimile se feresc, idiotizate, ca-n faţa unei catastrofe naturale. Dintr-o cavitate pulsionară ce pare să-i aparţină îi parvin bolboroseli, "licantrop la oi am fost", "furnici cu ochii scoşi", (insert: tablouri de familie, de clanuri, plutind în ritmul muzicii care l-a adormit; personajele părăsesc suprafaţa ce le-a ţintuit, păstrându-şi însă hieratismul; cine le soarbe?), îngaimă unul de-aproape, nu-l poate vedea din pricină că-i în amorsă faţă de cineochiul său, deşi ar trebui, pentru că s-a plasat strategic şi în planul al doilea, dar acest dublu nu reacţionează, "am murit şi mi-am cioplit monumentul în carne", deci cel amorsat bâlbâie ceva legat de falsul insert, nu-i vorba de racord, ci de penetrare, şi, într-adevăr, tipii din fotografii îi trec prin oase, prin stomacul alungit, iar durerea o resimte în vâna de la gât, gata să ţâşnească. "Pense", acuta a devenit monodie, cel în amorsă vrea să-şi întoarcă ţeasta, umărul său are un tangaj ameninţător, "bisturiu", "pense", gol în faţa miilor de priviri din fotografii, cu burta desfăcută, cu un ligament cât un vierme în locul grumajilor, cu porii imenşi, comandaţi de un creier pisălog să zvârle nămol fierbinte cu miros de mentă.

Motor, eşapament. Bine că s-a rezolvat. Deci n-a fost decât... Nu-i bateria de vină. Motorul cântă. Melodia îi pare cunoscută. Îţi potoleşte nervii. Numai că prea seamănă cu parşivitatea aia, prea aduce cu, de parcă ar sta în spinarea unui animal uriaş, e pe punctul să-şi piardă echilibrul, în locul blănii creşte savana, puzderie de turme, boturi ce vor să te pască, să se adape din sursa despicată sub coaste, unde marginile se prăbuşesc sub lucrătura muşuroaielor, nu se mai opresc, tot vin cu ochii scoşi eroii necunoscuţi din tablouri, sunt amicii mei, havării mei, zice mono, i-am cunoscut în boxe, printre ţevi, s-a dus călăul, s-a dus şi prelatul, "am rămas numa io, ăl mic", face incoerentul pe care îl executăm tot timpul, chiar şi în lipsa rugilor şi a satârului, alo, ăl mic la telefon, ce dracu suni la ora asta, chiar visam cu tine nasol, a venit şi rându lu ăla mic, zice ăl mic, las-o dracu pă mâine, iar ai băut, nu, zice ăl mic, adică da, da' nu asta-i important, stăteam la masă, în bucătărie, cu un pahar de vin în faţă, şi o auzeam pe babă sforăind dincolo, când am dus paharu la gură, a apărut călău' pe conductă, în costumu' lui ăl negru, cu cravată înflorată, ridică-te, spuneau buzele mele, dar el a spus pune capu pe masă, iar io n-am mai ştiut direcţia, mă învârteam în juru spitalului judeţean, da' nu-mi dădeam seama din ce parte, am întrebat un şofer de taxi, ăla era prea năuc, iar o să mă certe baba, îţi telefonez de la un telefon public, vino să mă iei, nu am repere, ia-mă de aici. Du-te naiba acas', că te aşteaptă baba, lasă-mă să dorm, vorbim mâine.

Telefonul, deşi dat la minimum, fluieră aceeaşi melodie. A pus o pătură groasă peste el. Nu ridică receptorul, totuşi vocea lu ăl mic se detaşează din scoică, "trăbă să punem chit la geamlâcul de la balcon, că altfel o să cadă ca o ghilotină şi nu se ştie care-i la rând". Abia dacă-l aude, se află prea departe, în grădina cu migdali înfloriţi, unde doi îngeri îl tranşează cu suliţa.

Viorel MARINEASA

Astrid PITARU

FABIOLA

Încă studentă (dacă acest fapt poate fi un merit...), Astrid Pitaru constituie, se pare, revelaţia anului literar timişorean 1995.

"Fabiola", din care publicăm un fragment, a (i)mobilizat timp de 2 ore peste 30 de persoane într-una din şedinţele Cenaclului Asociaţiei Scriitorilor. Exuberanţa, stilul confesiv şi uşor violent merg mână în mână, contrar aparenţelor, spre un echilibru epic râvnit de toată lumea prozei. Mai exact, de lumea bună, acolo unde Astrid Pitaru, încet, încet, va împărţi propriile cărţi de vizită.

Robert ŞERBAN

Draga mamii. Poate şi eu îţi răspundeam la fel ca şi tine prin intermediari. Nu pot să înţeleg atâta delăsare. Draga mamii, oare poţi să stai să pierzi nopţile la televizor sau să faci menajul la altu', dar la maică-ta să-i scrii două rânduri. Nu-i nimic, dacă atât de mult îţi pasă de mine, află că voi putea şi eu să mă schimb şi să nu mă intereseze situaţia ta. Şi aşa sunt destul de dezamăgită. Ce am visat şi ce văd este cu totul altceva. Nu cred că vei avea ambiţia pe care o aveai în şcoală când erai în clasa VIII-IX. Atunci amândouă ne-am înţeles. Mai târziu ai făcut numai ce te-a tăiat mintea ta. Aşa că rezultatele, mamă, se văd. Ca şi la tată-tău. Alergaţi, munciţi, dar ce folos. Mulţumirea voastră, ce realizaţi? Acum tu era cazul să stai pe picioarele tale altfel; pe un postament trainic. Nu ştiu ce rost mai are să mă fac atâta praf, dacă tu faci tot ce vrei tu. Regret enorm că te-am lăsat să faci ce vrei tu. Eu trebuia să pun piciorul în prag să te ţin la mine. Aşa este când sunt condusă de copiii mei... Sunt foarte supărată pe tine, nimic din ce-ţi spun eu sau mai bine zis ce am discutat cu tine referitor la sănătatea ta, nu iei în serios.

Să discut şi să mă leg de restul, nu are sens. Renunţă la a mai consuma alimente din Contim. Pregăteşte mai mult pe zarzavaturi. Acum fă-ţi o cură de morcovi şi cartofi fierţi copţi şi piure. Nu prăjiţi, fă-ţi separat meniul iar povestea ta nu neglija. Uite unde-a ajuns frate-tău cu unghiile alea murdare. L-am dus să-l tae sub limbă şi a leşinat săracu. Zilnic îi dau să bea o cană de ceai de rostopască, de care am primit de la mama din grădină. Ştii şi tu copilul ăsta câte probleme mi-a făcut şi taică-tu care nu-i pasă de nimica.

Am obosit că sunt convinsă că acum te-ai supărat pe mine şi tot nu vei putea să faci ce ţi-am scris. Dacă vei avea ambiţie, da. Din tot ce ţi-am programat aici că vei face - pauză, apă de ploaie.

Vine iarna şi tu nu ţi-ai făcut curăţenia, la fel n-ai aspirator dacă nu ţi-a cumpărat el. Deci cum crezi tu că vei face faţă la atâtea probleme. Eşti aşa ocupată cu serviciul că numai de menaj nu mai ai chef. Sunt îngrijorată de surpriza neplăcută a ta. Este caz de dermato. Nu poate hotărî orice medic nimic până nu vei face analizele. Acea ciupercă sau depigmentare a pielei este ori luată din apa infestată ori de la soare sau microb ceva, detergent, praf. Sau faci alergie la ceva.

Atenţie Cani! Îţi trebuie neapărat un regim alimentar strict cel puţin 6-8 săptămâni şi treptat să mănânci normal în 3 luni. De exemplu duci lipsa de vitamina A şi calciu.

Le găseşti foarte uşor în: morcovi 1 kg pe zi, ardei gras, gogoşari, usturoi, mere, lactate, lapte, brânză de vaci. Supe şi rasol de vită şi pasăre. Categoric nu porc, tocături sau salamuri. Dragă Cani, fă-ţi timp şi pune o femeie de serviciu de la tine şi fă-ţi curăţenie de toamnă. Dacă nu vei dezintoxica apartamentul acela şi vei intra în iarnă aşa cum îl ştiu eu nu e bine. Nu aştepta după cât câştigă el ci pune-l la treabă, spălaţi şi geamurile, luaţi detergent special de covoare şi aspiratorul să scoţi praful din ele. Tu ştii cum curăţăm la noi. Eu am făcut două camere cu scos covoare, spălat duşumea, tot.

Astă-seară am avut chef să-ţi scriu, o altă dată poate Nu mai am ce să-ţi scriu. Am uitat să-ţi mulţumesc de trening, dar niciodată să numai oferi cuiva aşa ceva (e ceva infectat, nu cred că voi putea să-l îmbrac, mă cunoşti pe mine). Poate dacă-l voi spăla în leşie de săpun şi să-l fierb să-l dau lu' frate-tău la fotbal, da nu mai am chef, şi el n-are voie efort fizic. Arată sub orice critică, împuţit, mă mir cum de-ai putut îmbrăca aşa ceva infect de costum murdar.

Nu te juca cu problema ta, se va întinde şi se mişcă, apare şi dispare, poţi să te trezeşti cu ea pe gât, faţă. Eu personal am văzut aşa ceva la medic, o cunoştinţă foarte bună de a mea, chiar şi Vivi de la Bucureşti. Poate să ajungă şi pe pielea capului şi pierzi părul. Nu te juca, tratează corect. Ia-ţi 2 seturi de maieu şi chiloţi negre şi nu le speli decât cu săpun bun şi clătite cu apă fiartă. Nu te mai spăla în zona respectivă cu săpun, numai cu apă şi şterge-te cu ceai de muşeţel, gălbenele şi trei fraţi pătaţi.

La fel un litru de ceai să bei pe zi de care îţi trimit. Fă-ţi o soluţie cu sîmburi zdrobiţi de la un kg de gutui cu apă, un pahar de vin şi lasă să se macereze la întuneric şi rece, dar nu în frigider, şi cu soluţie de-aceea unge-te pe spate. Fă-ţi 1 kg de morcov ras şi suc de acolo unge la fel pe petele acelea. Multă salată de varză dulce şi suc de la ea fără sare la fel unge-te. Îţi dau o rădăcină de tătănească şi zdrobeşte-o şi o aşază pe spate cu tifon sau un prosopel să vezi dacă nu este bună. Şi; în final televizorul şi ţigara, în exces. Dar ţigare de loc. Şi acum închei şi te las să meditezi dacă eu ţi-am vrut rău vreodată. Mă doare pe mine când ceva este în neordine. De mult mă doare sufletul că îţi baţi joc de ce-am construit prin tine, de toată îngrijirea şi alimentaţia naturale pe care ţi le-a dat şi ţie şi lui frate-tu în anii de copilărie şi adolescenţă ca acum să te alimentezi prost şi să-ţi baţi joc de viaţa ta. Nu mai zic de titlul tău de balerină. Pa şi D-zeu să te ajute să te faci bine. Poate greşesc aşa cum fac întotdeauna spun ce am în faţă, sunt foarte supărată, de multe treburi, dar te las să văd unde vrei să ajungi tu. Credeam în tine o realizare perfectă dar poate timpul va decide. Ar fi păcat să o faci când eu nu voi mai exista. La fel Pa şi mii de succese în activitatea ta de zi cu zi.

* * *

Fabiola se amuză deseori pe seama mamei mele şi-mi spune că ea şi-ar fi dorit o mamă grasă şi proastă, deşi mama mea nu e grasă şi nici chiar atât de proastă precum se pare. Chinuită toată viaţa ei de tata căruia nu i-a ştiut decât de frică, ea a ajuns în ultimul timp să-i spună dimineaţa: te-ai sculat, râmă?

Şi pe chipul lui hoinărea un zâmbet creştin şi indulgent, căci ea era aceea care îi ierta toate păcatele, toate ifosele de stăpân, atunci când se abţiguiau cu prietenii acasă ori la cârciumă... În plus, scrisoarea de care se leagă Fabiola n-a fost expediată niciodată; a rămas într-un stadiu defulatoriu... Poate că mama nici n-avusese de gând să i-o trimită, dar în momentul în care a aflat de plecarea Canichinei, parc-o aud: "la uită-te la ea, şi eu care-mi făceam griji pentru sănătatea şi pentru bunăstarea ei, uită-te cum nu se sinchiseşte măcar să-mi dea un telefon nenorocita. Eu îi scriu scrisori kilometrice şi ei nici că-i pasă.

Tavanul nostru se crăpase - parcă la cutremur. Am zugrăvit eu pereţii, tavanul-nu, că era prea înalt. Nici lustra n-am reuşit s-o curăţ bine de praf pe braţele ei date cu bronz auriu. Mă gândesc acum că n-am ascultat-o pe mama niciodată cu atenţie, pentru a o corecta sau contrazice - şi trist e că nimeni n-a ascultat-o vreodată intenţionat, ca să-i urmărească reacţiile, rictusul din colţul gurii, tremurul din glas, lacrimile.

Bărbia îi tremura şi abia atunci mi se făcea milă de ea şi-o mângâiam, şi-o mângâiam pe creştetul moale şi mai degrabă alb, moale - moale, mătase era părul ei.

Că sunt nădejdea ei, lumina şi viaţa şi dragostea ei, câte nu-mi spunea atunci când îi ştergeam supărarea cu un pic de răbdare şi înţelegere infinită.

Prea scurte şi în prea îndepărtate răstimpuri ni se întâmplau aceste întâlniri în care s-o consolez că e mama noastră de copii nerecunoscători şi zănateci.

Atunci când şi-a ieşit din fire, mama mi-a aruncat scrisoarea asta mototolită şi dezordonată. Eram şi eu supărat pe Canichina, pentru că o iubisem şi mi se părea nedreaptă, aşa că am păstrat scrisoarea cu intenţia să-i stârnesc într-o bună zi părerea de rău pentru ce lăsase în urmă, dar mai bine aş fi distrus-o, decât să facă Fabiola acum băşcălie de ea.

***

Pe cana din care prietena mea îşi sorbea laptele în fiecare zi frecându-se din când în când la ochi e desenat un simbol al siderurgiei româneşti.

Sute de căni din oraşul ei arată identic şi laptele e rece şi sănătos.

Nu prea departe, biserica bea foc ne-ntrerupt la furnal, şi asta tot aşa, de două sute douăzeci şi trei de ani.

Ce mai, prietena mea care doarme dès ştie o mulţime de poveşti grozave; dacă i le fur, s-ar putea să nici nu-mi dea de-nţeles că nu-i convine.

Fabiola e unul din personaje; şi, nu vă miraţi, poate fi chiar ea, prietena mea, pentru că, în general, ne spunem poveştile singuri, glisând la suprafaţa textului.

***

Fabiola se păstrează femeie cu mişcări languroase şi insonore. Dacă ar fi fost multe nu mi-ar fi putut stârni interesul? Ea, cu plinătatea ei de forme, totuşi cu o faţă ascuţită şi cu ochi negri-negri priveşte de multe ori în toate oglinzile mele, căutându-şi în colţul roşu al privirii fire de praf. Viaţa Fabiolei a fost dintotdeauna complicată. Are o mamă dificilă şi ocupată, un tată care-i trimite scrisori în stil de poezie experimentală, o bunică îngrijorată şi, în plus, mă are pe mine, pe care mă dore capul din când în când.

Dimineaţa, când îmi pregăteşte cafeaua la care ţin foarte mult, îi adulmec întâi încetineala din talpă, apoi aud zgomotele obişnuite în bucătăria noastră insalubră: cad din chiuvetă mai jos toate ustensilele inutile.

Fabiola strănută cu lacrimi şi îşi presează, vexată, aripile nasului cu degetele ei mici: "Să nu vii!"

Azi noapte şi-a luat o rochie grea, de vară, cu multe cozi în faţă şi-n spate, cu năsturei de sidef şi cu braţele încreţite. Când se apleacă să-şi închidă bareta sandalei i se văd sânii lunguieţi. De-a lungul coridorului cu podeaua lucioasă tocurile-i sunt găuri albe. Eu o iau înainte, frivol, căutând prin nişe pentru a o aştepta, să văd cu ochii meu că spre mine vine, cercetătoarea. Din punctul de vedere al bărbaţilor care nu-i cunosc numele, Fabiola ar fi putut liniştită să doarmă mai mult dimineaţa în loc să mă drăgălească pe mine cu cafeaua fierbinte. - Aromată e ea însăşi cu ierburi savante, cântărite farmaceutic, după reţete decupate din ziare.

Cum spuneam, în noaptea asta am scos-o în lume şi ea s-a aşezat pe un scaun mic şi cenuşiu, ascultând ritmul fastidios al Jazzului. Eu nu aud decât un blues somnambulic, volubil şi iscoditor; nu mă grăbesc să-i deslusesc măsura; ştiu doar că e acolo şi că mă pot baza pe el, pentru că-mi intră în consonanţă cu distribuţia tremurului cardiac pe centimetru de cuvânt adresat Fabiolei.

Ca urmare, ea iveşte din poşetă o revistă ilustrată şi priveşte la autoturisme şi la preţuri. Majoritatea sunt roşii. Sau decapotabile: Alfa für Romeos.

Încep să-mi dau seama că şi Andrei Şerban inventează o mulţime de Juliete şi purcede la reevaluări prin tăiat în carne vie. Probabil după felul în care declară: Nu. Vreau să mă mărit - dar cu Romeo.

... Fiecare dintre ele ştie că i se va ridica statuie din aur în urma acestei afirmaţii, dar îmi imaginez că una trebuie să pară că nu ştie. Şi îşi repetă necontenit: Nu ştiu că mi se va ridica statuie din aur, nu ştiu că mi se va ridica statuie din aur...

În încăperea asta întunecoasă şi izolată fonic ţi se opresc şirurile de gânduri aliniate strategic contra culorilor din ilustraţii. Glasul îţi rămâne în urechi de-ţi apasă conştiinţa; până şi Fabiola e circumspectă: mă întreabă la ureche ce înseamnă "Verantwortungsbewusstsein".

(fragment)

Debut

Melania KAITOR

Dimineață cu hormoni artificiali

Nu știu dacă Melania este un nume sud-american, dar ceea ce scrie ea aduce cu literatura din zona în care cocaina se găsește mai ușor decât laptele praf. Cu siguranță și vitalitate, prozatoarea își construiește textul ca pe un bulgăre uriaș, important în biografia oricărui om de zăpadă. "Dimineață cu hormoni artificiali" constituie debutul literar al Melaniei Kaitor, iar lectura acestuia va produce, în mod sigur, cel puțin o exclamație: bună dimineața!

Robert ȘERBAN

FIINȚA asta mică și fragedă, despre care vorbeau toate ziarele din țară și din străinătate, mamă la doisprezece ani, era un miracol de fertilitate. Din sânișorii ei ca două mere, mai acum două săptămâni, ieșea atâta lapte încât toți medicii se minunau. CORPUL ei arăta ca după o boală grea, ca după un flagel nimicitor sau după o bătălie pe viață și pe moarte. Doar ochii ei dovediseră că habar nu avea ce se întâmplase, că fenomenul o depășea, că stimulii auditivi și vizuali nu puteau pătrunde în sâmburele percepției materne. Doar mirosul sesiza ideea de mamă, avea porniri ieșite din comun de a-și adulmeca propria-i creație.

FĂTUL era mic, avea numai 50 de centimetri și două kilograme de parcă se străduise să facă față condițiilor austere ale uterului infantil. Gura lui de rândunică larg deschisă și roșie, nu sugea mai mult de 30 de grame, iar surplusul de lapte trebuia muls de fiecare dată, cu o pompiță, un fel de pâlnie de sticlă, o pară ai zice dacă ai privi-o de la distanță. Fetiței i se păru ciudat cum se transformase în vacă și dorea din suflet să se întoarcă la mama. Asistentele îi tot explicau cum să procedeze ca mămică, dar ea nu pricepea cum se face că anul acesta Moș Crăciun îi adusese un bebeluș adevărat cu care nu prea știa ce să facă.

Laptele se aglomera în flacoane sterilizate, iar asistentele aveau prilejul să-l comercializeze mamelor trecute de prima tinerețe care plângeau că nu-și pot alăpta pruncii, prețul era destul de ridicat, căci era lapte hrănitor cu proprietăți nebănuite, cu anticorpi și glucide și cu miros de mamă.

După câteva zile, mama eroină fusese expulzată acasă, dădea semne de inaniție, asistentele erau obosite de atâta muls, iar ziariștii se arătaseră curioși doar câteva zile căci, vorba bunicii: "Orice minune ține trei zile".

ACASĂ laptele umplea rând pe rând halbele de bere ale bețivului ei tată, iar primul gest al celor adunați în jurul ei fu să-l arunce în găleata procilor, însă veni o măicuță bătrână cu șosete de lână și-i îndemnă să-l pună la rădăcina unui pom.

Nu reușeam să dorm. În camera de vis-a-vis era mereu lumina aprinsă. Fata și fătul dorm agitați, ea mereu o strigă pe maică-sa care se spânzurase în bucătărie de candelabru, fătul ce dăduse în icter mecanic își revendica și el mama cu forța dobândită a plămânilor lui. Noaptea era o adevărată vale a plângerii și de aceea nu reușeam să dorm.

LAPTELE TRIUMFA. Se aduna în borcane, nu mai puteai să calci. După câteva săptămâni fenomenul proliferării trebuia să înceteze, starea sănătății era gravă, sânii îi erau desfigurați, cu șănțulețe rozalii, fața crispată, ochii ieșiți din orbite, părul se împuțina din zi în zi tot mai tare. Medicii o vizitau zilnic, suspinau neputincioși, ființa din fața lor nu avea nici o boală cunoscută, însă era în mod cert bolnavă.

Mă trezesc mai târziu a doua zi, conștientă că se întâmplase ceva cu mine. Liniște de mormânt, apoi scâncet bolnav de copil undeva la mile depărtare. Un lichid fierbinte se scurge pe pernă, simt o migrenă stăruitoare și antipatică, mâini amorțite, anastomoza încheiată. O sete cumplită mă fierbinte în focul GHEENEI, O NEPUTINȚĂ FIZICĂ MĂ COPLEȘEȘTE. Trecuseră ani de când eram imobilizată, un obiect ca oricare altul al camerei, febra prevestitoare de moarte se instala în ultima fibră a memoriei, poate am cancer, nu-mi mai aminteam dacă eram bătrână sau tânără, dacă voi fi înmormântată în rochie de mireasă sau în haine de doliu. În pat era extrem de bine și de cald, confort ce contrasta cu gheața morții, iar zgomotul înfundat al bulgărilor de pământ aruncați pe coșciug mă umplea de groază. Am avut senzația că mă ridic din pat, un ultim efort înainte de moarte, corpul era tot acolo, brusc am trecut în camera de alături, am văzut mama și copilul în agonie, laptele curge în continuare pe cearșaf, se prelinge pe covor, lângă pat felina casei savurează plăcerea de a face lucruri nepermise, linge fiecare picătură, are șase pisoi agățați de trupul ei ca boabele pe ciorchine.

A venit asistenta cu hormoni artificiali.

După câteva săptămâni aveam un copil pe care-l hrăneam metodic din trei în trei ore, seara venea Aranka, țiganca de la capătul satului cu Istromel să-l alăptez. Ideea de a ține în brațe două progenituri extrem de diferite ale aceleași specii mă fascina. Unul avea miros de brânză proaspătă, celălalt miros dulceag de sudoare frământată în noaptea iubirii pătimașe.

Despre fetița din camera de alături nu mai știam nimic.

Îmi părea incredibil cum alăptase zece copii odată, ăsta era marele mister și copacul care a dat atâtea roade, încât i se rupseseră crengile. Cei de-ai casei nu gustau fructele modificate genetic, ziceau ei, știu însă că trecătorii rupeau cu jind câte o caisă și se minunau cum nu mai le era foame toată ziua. Despre așa ceva citise cineva într-o carte veche și spunea că fenomenul era legat de arborele vieții. Omul acela era un înțelept, convins că numai în aceste circumstanțe poate naște o fetiță de doisprezece ani.

Tineri poeți

MIRELA ISPĂȘOIU

Un lanț

OCHIUL UNU
singur
nu produce
decât păcatul
unor urme de pantofi

OCHIUL DOI
când nu mai avem
cuvinte
deschidem vocabularul alcoolului

OCHIUL TREI
cu câte o labă de pisică
și alta de câine
alarma
va iscăli prizonierii

OCHIUL PATRU
ghiara ce va revitaliza
pericolul inocent
copilăria
devine amalgam

OCHIUL CINCI
corpul
fregata dusă de ochii oceanici
își umple stomacul
cu marinari și coaste de pește

OCHIUL ȘASE
departe de suflet
identitatea parchează libertatea
într-un container

OCHIUL ȘAPTE
lemnul ce linia mâna
a devenit scrumieră zilnică

OCHIUL OPT
timpul vascular
cu ochi înțre acolade
pompează în picioare
prin artera programelor
erate

SORIN SMĂRĂNDESCU

Eu

același mereu uimit de un zeu
care după ce că e beat mai e și iubit
concluzie: dulce-acrit
cu iritații pe stânga
în sensul "venit"

* * *

acolo unde sărutările naufragiază în fatalitate ultimă arcă
se aude murmurul viermilor prin coasta îndoielii
roșul izbucnește cu jeturi spiralate
gesturile cad verbizate în grabă
în așteptarea crimei inițiatice
spălare pe ochi cu semnele moarte
din streșini

Motto

uneori să i se pară
moartea mai ușoară
sună un prieten și-i dictează
piatra funerară

MARIAN OPREA

P. EROTICE

(fragment)

Motto: "Nu există, nu a existat și nu va exista frumusețe comparabilă cu frumusețea unei femei"
Kularnava Tantra

Divin etern adorabil în toate splendorile sale lumină din lumină mai mare e Universul orgasm în continuă transformare.

Divină etern adorabilă în toate splendorile sale o adoram pe Luminița voce amabilă plăcută cuceritoare o așteptam până se desfăcea lent celulă cu celulă o mângâiam nemișcați unul în altul trăiam.

Divină etern adorabilă în toate splendorile sale pledez pentru ea ca prototip de femeie perfectă din Tată perfect în poziția 69 din artă o iubeam cu coatele pe masa de scris unde poeții își cântă durerea.

Divin etern adorabil El ne pregătește tot timpul pentru Amor îmi liniștesc tot mai mult mintea care controlează și sperma și îngerii se iubesc și ne ating epiderma.

Divini etern adorabili ne iubeam până-n arborele genealogic până-n izvorul intimității alb strălucitor îi cântam clitorisul cioculeț de rățușcă ieșit la lumină la zbor.

Divini adorabili în toate splendorile lor clarvăzătorii susțin existența universurilor paralele populate cu grandioase femei dacă te dai puțin la o parte le vezi cum se scaldă cum fac dragoste în apa caldă amor oral ca la carnaval cum își opresc respirația în orgasm în mirifice universuri paralele de basm.

Divină etern adorabilă în toate splendorile sale o adoram la unison muză în jocuri erotice uluitoare intuiam Edenul dispărut în taina Lui mare.

Divin etern adorabile în toate splendorile lor pe apele Tanzaniei prin cine știe ce miracol al Lui locuiesc în mijloc de ape codane sirene femei luminițe icoane-ntr-un altar să le pui una și una de-mi vine să cred că poate-am visat continuă sărbătoarea vieții a morții.

Divină etern adorabilă e Dolly Bell Luminița din filmul lui Kusturița cu sâni foarte grei multă energie de la soare au primit oare ei de s-au făcut atât de profunzi unul și unul de nu mai vor a fi în poem cine știe de mi-o fi dat să-i mai citesc în viața asta pe zi ce trece mai vie.

Divină etern adorabilă îi modelam subconștientul spunându-i că e minunată mereu că am încredere că poate să facă fericit orice bărbat cu dăruirea ei afectivă și tehnica avansată la pat pe care o știa dintr-o dată era când femeie când fată.

Divină etern adorabilă în toate splendorile sale frumoasă ca o poveste din O mie și una de nopți venea la fereastră mi se arăta pe la porți săruta aerul translucid mi-e dor de Luminița ce trece prin zid când somnul își cară visul greoi.

Divină etern adorabilă în toate splendorile sale m-am rugat s-o mai văd (emoțional trebuie să pătrundă cuvântul) credeam c-a plecat la vreo mănăstire-n Ardeal mă bucur când oamenii se iubesc poate am zis facă-se voia Ta cu jumătate de gură.

Plastica

Anul 1995 - Retrospectiva artelor vizuale

Nu ştiu dacă anul artistic 1995 poate fi clasat imediat drept "bun" sau "rău"; cu siguranţă însă se poate observa o strădanie generală a artiştilor, curatorilor şi galeriştilor (vai, atât de puţini!) de a păstra un ritm expoziţional şi o calitate artistică ce ţin de normalitate. În acest sens aş remarca eforturile pline de merit ale celor trei galerii particulare, care, alături de Muzeul de Artă, completează programul artistic al UAP din Timişoara, contribuind în bună măsură la diversificarea spaţiului cultural local şi realizând câteva meritorii deschideri internaţionale. Din programul expoziţional bogat al instituţiilor artistice timişorene vom reţine doar câteva manifestări, sugestive pentru calitatea lor.

Expoziţia de imprimeuri a Doinei Mihăilescu (Galéria First) a pus în valoare un gen prea puţin apreciat la noi şi datorită numărului mic de artişti decoratori şi a lipsei de tradiţie în acest domeniu. Rafinate, subtile, imprimeurile pe catifea ale Doinei Mihăilescu sunt valoroase unicate alcătuite după toate regulile artei, făcând dovada unei concepţii artistice dezvoltată de artistă şi aplicată şi altor genuri în care se exprimă: icoane pe lemn, panouri decorative, "colaje" din gips pictat şi sticlă, pictură monumentală.

Daniela Beloescu a expus pictură (Galeria Helios) pe un motiv ce o preocupă de mai multă vreme - corpul uman. Artista studiază raportul dintre detaliu şi întreg urmând structura internă a corpului într-un fel de ecorşeu, privit cu o răceală scientistă. Interesul ei se concentrează mai ales asupra compoziţiei, a punerii în pagină subliniind fragmentul şi sugerând secvenţialitatea lumii moderne.

"Însemnări pentru o grădină" s-a intitulat expoziţia personală a lui Constantin Flondor, punctată şi de câteva lucrări, bine alese, ale invitaţilor săi - Gruparea Prolog (Paul Gherasim, Horia Bernea, Ion Grigorescu, Horea Paştina, Mihai Sârbulescu), deschisă la Galleria. Pentru pictor grădina este o reverie a lumii. Paradisul terestru evocând Paradisul celest; este o imagine redusă şi concentrată a cosmosului, în acelaşi timp un refugiu de răcoare şi umbră în "amiaza" lumii. Evocând acest spaţiu privilegiat, de meditaţie şi de retragere, artistul aduce un omagiu naturii, pe care o găseşte aici concentrală într-o chintesenţă reflectând frumuseţea Edenului.

Concepută ca o performanţă, expoziţia "Doi" (Galeria First) a încercat şi a reuşit să spargă tiparele obişnuite, fiind o desfăşurare în timp, un "show" realizat mereu pe parcursul a zece zile, cât cei doi au lucrat într-un ritm alert, sub ochii publicului. Zecile de desene şi de picturi expuse au alcătuit amprentele, mai mult sau mai puţin efemere, ale proiectului lor în plin proces. Pentru Jean Jacques Locher (artist elveţian) figura umană este privită ca o urmă, ca un totem. Gestul artistului evocă (conştient sau nu) funcţia magică de invocare a artei, puterile şamanice de recreare a universului ocult. Corpul uman, masca sunt teme comune, abordate în egală măsură şi de Bogdan Achimescu, cunoscut publicului timişorean prin mai multe apariţii pe simeze. Desenele sale exprimau concentrarea gândului şi a gestului asupra trupului şi a craniului, evocat obsesiv în zecile de desene acroşate unele de altele, amintind de uriaşe carnete de crochiuri.

La mijlocul anului a avut loc la Essen (Germania) o expoziţie de grup a artiştilor timişoreni, organizată de "Initiative Kunst aus Rumänien"; au participat: Călin Beloescu, Ştefan Călărăşanu, Lidia Ciolac, Viorel Cosor, Eugenia Dumitraşcu, Diodor Dure, Suzana Fântânariu, Andreea Flondor, Victor Gaga, Peter Jecza, Simona Nuţiu, Romul Nuţiu, Ciprian Radovan şi Doru Tulcan. Selecţia, făcută de către organizatori, prezenta succint o imagine a câtorva ateliere de creaţie alternând pictura cu sculptura şi grafica. Această expoziţie, însoţită pe durata ei de manifestări culturale de ţinută (concerte, conferinţe, proiecţii, realizate de artişti şi oameni de cultură români), a reuşit să prezinte o imagine mai adevărată despre ţară având în centru creaţia artiştilor timişoreni.

Manifestările organizate la Muzeul de Artă, mai ample, se desfăşoară adesea după un program susţinut teoretic. Din această categorie a făcut parte şi expoziţia celor trei artişti nonfigurativi: Pier Giulio Bonifacio, Roman Cotoşman, Vera Röhm. Ilustrând direcţii apropiate ale artei contemporane - abstracte, constructivist-concrete şi conceptuale - cei trei au expus împreună, dar în acelaşi timp şi sub forma unor microexpoziţii personale. În timp ce Bonifacio este un pictor abstract creându-şi un univers propriu din disputa dintre forma geometrică şi materia picturii, R. Cotoşman este un constructivist constant. "Colajele cromatice" sunt axate pe ideea unui "gol ritmic activ", ce nu rezolvă tensiunile, ci dă expresie lumii interioare a artistului. Vera Röhm studiază de mai mult timp umbrele aruncate de corpurile geometrice. Ea a realizat o instalaţie direct în spaţiul muzeului, instalaţie formată dintr-un cub şi umbrele aruncate de acesta la data deschiderii expoziţiei. Desenul acestui "câmp experimental" este o ţesătură fină făcând vizibil ceea ce este invizibil.

Expoziţia de sticlă a Elenei Tulcan (Galeria Helios), intitulată "Impresii bizantine" a pus în evidenţă pregnant raportul dintre gol şi plin, redat prin jocul dinamic dintre sticla transparentă şi cea sablată. Creând spaţii succesive, obiectele din expoziţie au fost

gândite ca un ansamblu, construit pe ideea bipolarităţii conţinut-conţinător. Evocarea spaţiului bizantin s-a făcut prin străluciri de aur într-o lume de transparenţe şi alburi lăptoase. Completând cu nuanţe subtile, terestre, abstracţiunile imateriale ale sticlei, Doru Tulcan a expus în acelaşi spaţiu o serie de gravuri grupate sub titlul "Nostalgia unui spaţiu". Într-un adevărat tur de forţă, această expoziţie a fost urmată de alta (Galeria Helios), de pictură. Doru Tulcan expunea în premieră aceste picturi având ca temă peisajul. Lucrând după motiv, el a căutat un echivalent sensibil al acestuia recreându-l sub forma unei "stări".

După expoziţia-comemorativă (Galeria First) omagiindu-l pe pictorul Gabriel Popa, prematur dispărut dintre noi, expoziţie ce anunţă probabil şi o retrospectivă, retrospectiva graficienei Xenia Eraclide Vreme, dezvoltată amplu la Muzeul de Artă, a demonstrat, dacă mai era nevoie, calităţile sale artistice construite etapă cu etapă, de-a lungul unei fructuoase cariere, încununată acum cu un bine-meritat premiu pentru întreaga activitate. Înlănţuirea temelor (arhitecturi, labirinturi), evoluţia lor unele din altele, au fost prezentate convingător pe parcursul a patru decenii de activitate.

Anul 1995 s-a încheiat cu Salonul anual de artă, manifestare devenită tradiţională (Muzeul de Artă) şi desfăşurată în paralel cu celălalt Salon, al artiştilor amatori, organizat (ironia sorţii, tot la Muzeu!) într-o neaşteptată şi acerbă concurenţă timişoreană. Salonul de artă ne întăreşte convingerea, conturată deja de câţiva ani încoace, că el a devenit o "instituţie" a statului, preluată în mod miraculos de noile structuri de la cele vechi, ca o ştafetă, oficializată de-acum. Aerul oficial şi oarecum pompos, produs de manevrele acordării unor premii (mai multe sau mai puţine, după roadele anului agricol) a creat fără îndoială efectul de "abţinere", tot mai frecvent printre numele bine-cunoscute ale artiştilor timişoreni. În fond, Salonul de artă trădează, chiar fără voia organizatorilor, criza de încredere, prezentă în lumea artei la fel ca şi la nivelul întregii societăţi, criză din care se va ieşi, probabil, făcând apel la exemplele istorice: Salonul independenţilor!

Ileana PINTILIE

"Despre Cioran..."

Urmare din pag. 3

sau tipurile de extaz (chiar de teribilism, dacă mi-ai permite) şi opera creată la Paris? Cum ştiţi, pe marginea celor două ipostaze se scrie foarte mult, iar intelectualitatea franceză, aş spune că în genere intelectualitatea lumii resimte această operă ca pe o provocare. O provocare în cel mai bun sens al cuvântului, având în vedere criza pe care o traversăm şi căreia îi căutăm soluţii.

I.V.: Firește, există o succesiune în biografia intelectuală şi spirituală a lui Cioran care începe numai cu etapa pe care am descris-o anterior, când Cioran se reîntoarce al Paris după eşecul a ceea ce s-a numit Statul Naţional Legionar. Din jurnalul lui Mihail Sebastian se vede că a fost prezent în România până în ultimele momente ale Statului Naţional Legionar. Nu se poate spune ziua în care a plecat din ţară.

I.V.: Sebastian notează că e vorba de începutul lui februarie 1941.

I.V.: El era instalat din 1937 în Franţa şi a fost câteva luni, chiar în timpul instituirii acelui Stat Naţional Legionar - între septembrie 1940 şi ianuarie 1941 - în România. Într-un prim timp este doborât de ceea ce s-a întâmplat şi plin de resentimente faţă de poporul român. Ideea că această revoluţie a fost ratată şi că poporul român a pierdut o şansă extraordinară de a realiza proiectul excesiv şi isteric pe care îl propusese, de "Schimbare la faţă a României", introduce această tristeţe şi îl face să pronunţe cuvinte foarte grele la adresa românilor. Aceasta este deci a doua fază, aceea de decepţie, şi ea rezultă foarte bine din cartea **Îndreptar pătimaş**, care a stat în manuscrise 50 de ani. În anii '45-'46, brusc, Cioran, în condiţii care sunt cunoscute, se hotărăşte să scrie în franţuzeşte. În momentul acela vedem că s-a produs în el o metamorfoză completă. Există mai multe locuri la care ne putem referi în acest sens, dar cel mai important este lungul aforism din "Précis de décomposition", intitulat **Genealogia fanatismului**, în care spune că atunci când este refuzat caracterul înterschimbabil al ideilor, sângele curge. Respinge deci fanatismul în toate dimensiunile lui. Aceasta este, deci, a treia etapă.

A patra etapă este aceea în care el redescoperă la români o calitate fundamentală, care este a lui în acelaşi timp: anume, că romanii au simţul destinului, al fatalităţii. Şi el îl are de asemeni, pe deplin, aşa cum se vede şi în **Sylogismes de l'amertume** (carte pe care el o iubea foarte mult, mai mult decât alte cărţi) şi în **Histoire et utopie.** Atunci se produce o întoarcere a lui Cioran către România, dar nu către ideologia intelectualului naţionalist român, ci către mentalitatea fatalistă a ţăranului, ceea ce-l face să spună mai târziu, cu o oarecare cochetărie intelectuală, că toate studiile lui nu i-au servit la nimic. (Firește o asemenea afirmaţie nu trebuie să ne încurajeze antiintelectualismul, nu trebuie în nici un caz să determine pe un tânăr să nu mai citească nimic, referindu-se la faptul că Cioran a spus: cultura nu servește la nimic).

Vreau să mai adaug ceva. Reintegrând această dimensiune a fatalităţii pe care, într-adevăr, românii o posedă într-un grad foarte înalt, el o asumă ca om, dar nu ca cetăţean şi o subliniază foarte bine, ceea ce înseamnă că, în nici un caz, nu mai înţelege să-şi asume sau să asimileze ideologiile barbare la care aderase la un moment dat. Astfel, opera lui este de fapt încheiată. Ciclul s-a închis. El s-a împăcat cu România şi de aici încolo nu rămâne decât un filosof amar, pesimist. Un filosof al sfârşitului omului, pentru că, într-un mod încă şi mai radical decât Nietzsche, el a afirmat sfârşitul omului.

V.N.: Dar pe acest fond cred că-şi descoperă multiplicitatea culturală şi moştenirile central-europene. În pofida faptului că afirmă sfârşitul omului sau probabil tocmai de aceea el îşi caută propriile rădăcini; regăseşte antecedentele sale intelectuale în acea Mitteleuropa de sfârşit de secol al XIX-lea, început de secol al XX-lea. Într-una dintre cărţile de referinţă apărute nu demult la Paris despre sfârşitul de secol în Imperiul austro-ungar, pe care el o prefaţează, Cioran dezvăluie această multiplă apartenenţă. Eu mi-am pus întrebarea: nu cumva corelează cu propria sa biografie această imagine crepusculară a omului? Nu cumva el retrăieşte pe cont propriu crepusculul vechiului imperiu din care îşi trage seva intelectuală?

I.V.: Afirmaţia dv. mi se pare mau mult decât o ipoteză - aproape o certitudine. Cioran este un scriitor extrem de subiectiv. Pentru el istoria, evenimentele pe care le-a trăit, cele din care s-a exclus, nu sunt altceva decât fabule pentru propriile lui trăiri interioare. Este unirea subiectivului cu obiectivul şi, fără îndoială că în crepusculul imperiului a văzut propriul crepuscul şi că în sfârşitul omului pe care îl întrevede cu atâta metodică cruzime, întrevede propriul lui sfârşit.

V.N.: Aş îndrăzni să vă mai întreb totuşi ceva care este complementar discuţiei noastre despre Cioran. Nu credeţi că în culturile est-europene rolul nefast al teribilismului continuă să existe? Vedeţi comunismul ca o plagă ideologică prezentă încă în viaţa ţărilor din Est? Rolul teribilismului îl vedeţi existând în continuare în viaţa culturală şi dacă da, el poate să mai joace un rol ţinând seama de sincopele tragice din istoria politică a ultimilor 60 de ani?

I.V.: Teribilismul mi se pare într-adevăr o trăsătură a culturii noastre. Sincer vorbind, cred că este un fel de capriciu intelectual, un fel de maladie, de copilărie prelungită a intelectualilor şi nu cred că a avut vreun rol în declanşarea unor dezastre naţionale, de pildă în instaurarea comunismului. acesta nu a fost deloc teribilist, a fost teribil, ceea de este cu totul altceva. A fost mai întâi şi întâi o ideologie pentru care românii nu păreau deloc dotaţi şi care s-a impus prin forţa baionetelor şi a serviciilor secrete ruseşti. Într-un mod destul de ciudat, după 50 de ani, acest popor complet nedotat pentru comunism, a dovedit că suferise profund şi că a fost profund impregnat de ideologia bolşevică. Opera comunismului, trebuie să o recunoaştem, este o operă care cel puţin în parte a reuşit foarte bine transformând mentalităţile.

V.N.: Nu întâmplător v-am interogat asupra teribilismului intelectual interbelic. Tocmai pentru că vorbiţi de ciudăţenie, am să vă spun că eu cred că există o relaţie submersă între cele două totalitarisme, observaţie care să explice partial fenomenul tragic amintit. Că o anume imaturitate culturală - reflectată în întârzierea formării clasei de mijloc - a făcut posibilă subordonarea, alteori, alimentarea ideologiilor extremiste. În legătură cu ceea ce numim comunism - şi comunismo-naţionalism (una din cele mai dezastruoase combinaţii care au existat în perioada lui Ceauşescu şi care se prelungeşte şi astăzi prin opţiunile unor intelectuali sau ale unor oameni politici), nu consideraţi că schimbarea reflexelor mentale joacă un rol esenţial? Nu credeţi că trecerea de la dirijism la libertatea opţiunilor este o problemă de prim ordin? Ea presupune o foarte lungă perioadă, mai ales că nici în anii interbelici nu putem vorbi de o preocupare în sensul emancipării colectivităţii. Absenţa unei infrastructuri se datorează absenţei orientării pragmatice în cultura română în sensul creării unei stări de civilizaţie. Iată pentru ce mersul vieţii politice încă nu este stabil şi nu este bine orientat spre ceea ce numim democraţie. Este încă departe de ceea ce numim structură democratică.

I.V.: Eu cred că cei care agită idei demagogice, naţionaliste, fals mistice, izolaţioniste sunt falsificatori, oameni care prezintă nişte biete monede de tinichea drept aur, numai pentru că le vopsesc într-un galben strălucitor. Probabil că cei mai mulţi o fac cu intenţia deliberată de a influenţa mulţimile naive, alţii poate pur şi simplu din prostie. Ţara noastră se găseşte actualmente într-o situaţie extrem de grea. Oamenii sunt debusolaţi, dezorientaţi şi nu le putem reproşa că nu au spirit critic. E foarte greu să ai spirit critic. Pe de altă parte, anumite stereotipuri vechi se reîncetăţenesc cu mare uşurinţă. În fine, există tentaţia limbii de lemn, adică aceloraşi oameni care făceau declaraţii de partid le lipseşte stereotipia şi atunci se înfundă cu voluptate şi cu predilecţie în exprimarea lozincilor deşarte. Toate aceste lucruri pot servi interesele celor care au o sete de putere, dar nu văd cum ar putea să ducă la progresul poporului român. Românii trebuie învăţaţi să gândească riguros şi rolul şcolii şi al universităţii, în special, este enorm în această privinţă; românii trebuie să reconstruiască această ţară care este ruinată, care seamănă cu o republică din romanele lui Márquez. Acest lucru nu mai poate dura, nu mai este suportabil. Sau, dacă nu se va face ceva într-un timp destul de scurt, acest declin va continua şi vom deveni din ce în ce mai asiatici. Problema căderii noastre în Asia nu este o simplă metaforă. Este un risc. Noi suntem aici într-o margine de continent şi suntem într-o stare de echilibru instabil. Într-o zi vom ajunge în Europa asumând toate riscurile şi toate defectele acestei condiţii de european sau vom cădea în Asia şi, desigur, mulţi o vor regreta, pentru că românii sunt totuşi europeni. Insist asupra **urgenţei** intrării noastre în Europa: ea nu ne va aştepta la infinit.

TV

Mărturisiri...

Un concurs de împrejurări favorabil ne-a permis să aflăm câteva dintre gândurile demnitarilor noştri de stat de cel mai înalt nivel, acum, la sfârşit de an...

Preşedintele Ion Iliescu: Până la finele anului mă îndepărtez de orice fel de griji statale. Am şi eu nevoie de un "respiro" pe acest teren. Vă spun mai bine-oh, cât de mult iubesc chestiunile mărunte, omeneşti ce ne-am propus eu şi soţia mea, prima doamnă a României, să mâncăm de prânzul Crăciunului. O supă simplă de fasole cu puţin iaurt deasupra şi, firește, cu ardei iuţi de Olteniţa. Pentru felul doi ne-am gândit la o tocăniţă de pui din care eu voi mânca respectând reguli mai vechi aripile şi gâtul, iar prima doamnă, ciocul sub formă de răcituri, creasta, spatele şi dacă mai e loc şi târtiţa. Pieptul şi picioarele le trimitem obligatoriu fie la o casă de bătrâni, fie la un orfelinat. Felul trei nu va fi compus din combinaţii sofisticate de fursecuri, îngheţate şi torturi, ci din câteva înghiţituri de halva rusească pe fond de biscuiţi simpli, neşpriţaţi. Ca băuturi, apă de chiuvetă, ceai, eventual un suc de morcovi. În noaptea de Anul Nou ne vom limita la nişte macaroane cu brânză.

Adrian Năstase: M-am gândit - gând bun de Sfintele Sărbători - ca patru dintre casele mele să le dau în folosinţă pentru o perioadă mai îndelungată unor familii cu mulţi copii care o duc material-mente mai greu. Menţionez că nu voi face discriminări în ceea ce priveşte actul binefacerii, astfel că printre cei ce se vor îmbucura între zidurile proprietăţilor mele moştenite din moşi-strămoşi vor fi cu siguranţă şi familii de romi. Pentru cei mici o să-l fac pe Moş Crăciun. Pentru ceremonie mi-am compus şi-un cântecel. Iată-l... "Bum... Tum... Rum/Iată, vine Moş Crăciun/Cu un mare săculeţ/Plin de nuci şi bomboneţ/Pentru voi cei scumpi şi dragi/dăruit de deputeţi/... Voi mai lucra în aceste zile libere şi la volumul meu de eseuri intitulat "Despre îngâmfare". Vreau ca el să fie un imbold la modestie şi bun simţ pentru toţi cetăţenii ţării, indiferent de poziţiile ocupate în cadrul ierarhiei sociale.

Nicolae Văcăroiu: Mi-am dat seama în aceşti ani de ministeriat că numai prin cultură se poate intra în structurile euro-occidentale şi euro-atlantice. Drept care, pentru mine, perioada Crăciun-Anul Nou va fi una exclusiv de instruire. Mi-am propus să-mi însuşesc în matematici tabla înmulţirii în întregime şi regula de trei simplă. Din istorie mă voi ocupa puţin de Ştefan cel Mare şi Napoleon. Îi confund cumplit, deocamdată. Preparatorul mi-a spus că trebuie să memorez şi câteva "ziceri" latine. Până acum pot spune şi noaptea în somn "Quod licet lovi, non licet bovi" şi "Alea iacta est" (aici, încă, uneori în loc de "est" zic "chest", formulă adresată câinelui să plece). La anul căci voi fi prim ministru şi atunci trebuie să umblu puţin pe la Şecspir şi Gheote.

Senator Dumitraşcu: Mie, închipuiţi-vă, mi-a mers vestea că miros, ba mai rău că p... Lucrul e adevărat şi mi se trage din copilărie, când cele două bone ale mele-franţuzoaica şi englezoaica-îmi făceau baie de opt ori pe zi. Ziceţi şi dumneavoastră, nebunie... Am făcut după cum era şi normal o reacţie "antibaie" care mai durează şi acum. Pentru revenirea la normal m-am consultat cu specialişti. Toţi au fost de acord că în şase luni dacă folosesc alternativ cărămida şî săpunurile "cheia" reintru "în lume". În ceea ce privesc salariile, ele ar trebui generalizate pentru parlamentari la patru milioane lei. Crede cineva că-i uşor să dormi în bănci pentru binele naţiei sau să descurci cuvinte încrucişate pentru acelaşi scop?... Cine nu crede să încerce şi pe urmă stăm de vorbă...

Mircea PORA

Galleria

Femeia. De câte karate?

Expoziţia plasticienei Vesna Pentelic de la Galleria are legătură tematică cu Jocurile Olimpice care se vor desfăşura anul viitor. De această dată "participanţii" aparţin doar genului feminin. Artista iugoslavă se apropie, prin pictura sa, de femeia **cu greutate** (însă nu greoaie), performantă în cele mai dificile probe sportive. Exacerbarea formelor musculoase, marcate de tatuaje, roşul fertil al costumelor care o înfăşoară, ca şi roşul unghiilor unei mâini de matroană pline cu inele, înscriu, la prima vedere, creaţia Vesnei Pentelic în zona ludicului, a parodicului. Femeia fertilă care îşi eliberează potenţele, opulentă, voluptoasă, femeia-bărbat (ă), de un hermafroditism de suprafaţă ne atrage în primul rând atenţia. Suprapus nivelului ludic, însă nu acaparat de el, sesizăm o interiorizare, o sensibilitate a gestului dusă până la graţia îmbinării formei picturale la **Visul. 1001 nopţi**. De altfel, femeia supraponderală a plasticienei e când (şi) sensibilo-sentimentală cu trimiteri spre senzualitate în **Habanera**, când (şi) posibil agresivă, puternică, o **Mutter Courage** brechtiană, provocând privirea în mod tauromahic. Chiar tunsoarea în stilul anilor '30, în colţuri, ne certifică imaginea unor podoabe capilare căzute, inverse.

Vesna Pentelic ne propune un tip. O variantă a femininului, la o privire fugară declasat, la celălalt pol al femeii-reclamă-publicitară. Acest feminin se află mulat cu ingeniozitate pe un prototip, cel al fecioarei Maria. Lucrările ne sugerează şi acea femeie în strictă legătură cu misterul naşterii. Aflată între **alfa şi omega**, ea deţine tainele cele mari şi are ceva din înţelepciunea celui care îşi petrece o parte din viaţă în preajma apei. Faţa delicată a portretelor pictate în stil bizantin, având ca mutant licărul jucăuş al privirii, dar şi forţa interioară, fizică sau spirituală ne induce ideea că sub orice formă, chiar metamorfozată, deraiată, există viaţa, pulsează spiritul.

Daniela CREŢU

TOP

IARBA CÂNTĂ LA NASHVILLE

În comparaţie cu alte state, America are o istorie tânără. Sintagma poate deranjează cititorul, dar acesta e purul adevăr de care vă rog să ţineţi seama parcurgând rândurile de faţă, un fel de poveste cu... cântec sau, mai precis, despre cântec. Evident, cântecul american despre a cărui apariţie nu se cunosc date precise. Ciudată mai e şi povestea trecutului unei naţiuni care, iată, rememorează cu exactitate că la 15 iulie 1792 a fost inaugurat primul pod din Massachussetts care avea o lungime de 1045 metri şi o lăţime de 12 metri. Deşi se sprijinea pe 180 stâlpi, trecerea timpului l-a afectat astfel că el nu mai există. Deşi cu mult mai aproape de vremurile noastre, podul de sunet "construit" de menestrelii **Simon & Garfunkel** prin anii '60 dăinuie şi azi, chiar dacă el se arcuieşte "peste ape învolburate". **"Bridge Over Troubled Water"** e un cântec-moştenire a trecutului cu miros de praf de puşcă, dar şi de stânjeneii împrăştiaţi pe necuprinsele câmpii arse de soare sau la poalele munţilor Apalaşi, unde iarba din umbra stâncilor pare albastră. Ca să nu intrăm în amănunte, vom arăta doar că muzica populară americană este rezultatul unui altoi fericit al baladelor irlandeze, englezeşti, scoţiene, dar şi al cântecelor scandinave aduse pe "tărâmul făgăduinţei" de imigranţi acum două secole şi mai bine. Muzica Country ar putea sugera unui pripit un produs banal, încadrat între trei acorduri de bază şi câteva teme care se repetă invariabil. Imaginea deformată despre acest produs devenit între timp o veritabilă industrie având capitala în oraşul **Nashville** (statul **Tennessee**) se datoreşte perioadei postbelice în care, pe fondul crizei generale sesizată şi în plan spiritual, cântecul popular renaşte. Până în momentul direcţionării ei pe drumul creativităţii, această muzică se "îngustează", devenind o perioadă un ambient sonor "ideal pentru bărbierit", cum ar spune **L. Doruzka.** Până la marile transformări care vor da strălucirea binemeritată cântecelor populare americane vor mai trece zece ani. Şi pentru că am citat numele unui muzicolog, să completăm prin a spune că, în concepţia lui, muzica Country este "singurul gen muzical în care putem observa foarte clar metamorfozele petrecute de-a lungul unui întreg secol...".

Referindu-ne la manifestările de prestigiu putem afirma că popularitatea acestui gen muzical accesibil se explică, cred, prin intimitatea ce se realizează între interpret-creator şi ascultători chiar de la primele acorduri, prin claritatea şi originalitatea ei. La baza acestei Country Music stau două specii muzicale de sorginte folclorică: **bluegrass** şi **hillbilly.** Aceşti termeni definesc folclorul muzical local, "moştenirea" adusăde colonişti pe pământul american, unde elementele unor muzici aparţinând diferitelor naţionalităţi s-au amestecat aidoma noilor locuitori din "Promised Land", sosiţi din toate părţile şi alcătuind mari familii, aici, de-a lungul unei frontiere unde se întâlneau sălbăticia şi civilizaţia. Piesele muzicale pe care coloniştii le cântau cu prilejul diverselor reuniuni erau cele moştenite de la bunicii lor, aduse din îndepărtatele ţinuturi, păstrate vii în memoria lor afectivă. Aminteam de zona munţilor Apalaşi în care muzica "bluegrass" s-a născut, păstrând nealterate rădăcinile cântecelor "de acasă". Acest fenomen a fost posibil datorită faptului că, multă vreme, zona geografică amintită a fost una greu accesibilă datorită lipsei unor căi de comunicaţie. În acest "creuzet" natural, ferit de influenţe care puteau altera moştenirea muzicală a locuitorilor zonei, va "dospi" bluegrass-ul ("iarba albastră"), adică folclorul muzical american adevărat sau, să zicem, rădăcinile viabile ale muzicii Country. Prospeţimea şi melodicitatea pieselor, policromia timbrală provenită din utilizarea instrumentelor tradiţionale (vioară, banjo, scripcă, chitară, contrabas, ulterior acordeon şi muzicuţă) au păstrat viu interesul unui public larg pentru aceste cântece "ca la mama acasă". În perioada de avânt economic pe care americanii o vor cunoaşte la începutul veacului nostru, graţie construcţiei de şosele, căi ferate, bariera geografică de care aminteam n-a mai constituit un impediment în răspândirea muzicii bluegrass şi - aşa cum vom vedea - la metamorfoza imprevizibilă a acesteia.

Între animatorii genului Country Music a fost un oarecare **George Hay,** crainic la unul din puţinele posturi de radio din Nashville. În 1925 raza de transmisie a acestui post de radio era doar de 120 km, iar în zonă existau doar câteva sute de posesori de radioreceptoare. Cert e faptul că numărul ascultătorilor era cu mult mai mare, unii străbătând cu maşina drumuri lungi spre a ajunge la un amic spre a asculta emisiunea **"Serată în hambar"** a lui George Hay. În cadrul acestora se produceau în direct cântăreţi locali. Pe când moş Jimmy Thompson, un scripcar de 80 de ani cânta acompaniindu-se la scripcă, Hay observă că tehnicienii de sunet, fără să-şi dea seama îl acompaniază bătând din picioare în ritmul piesei. Hay are fericita iniţiativă a inaugurării unei săli care va deveni celebră: Grand Old Opera sau, în dialect, **Grand Ole Opry.** Azi această sală are 4500 de locuri, iar biletele pentru concerte se epuizează cu câteva luni înainte. Spectatorii vin din întreaga Americă, dar şi din Australia, Canada, Noua Zeelandă sau... Japonia. Statisticile arată că peste 60 % din muzica Country se imprimă aici, la Nashville, oraş cu 500.000 de suflete, mândri de faptul că locuiesc în MUSIC CITY U.S.A. şi că, la fiecare colţ de stradă, pot da nas în nas cu Dolly Parton, Kenny Rogers, Garth Brooks, Billy Ray Cyrus, Waylon Jennings sau Willie Nelson...

Petru UMANSCHI

Orfeu sau bucuria cunoaşterii

Urmare din pag. 2

numea de "bionică", termen la modă pe atunci. Cât timp a durat, acest cerc a reunit matematicieni şi biologi, filosofi, sociologi şi psihologi, artişti plastici, critici de artă, chimişti şi psihiatri, fizicieni şi logicieni, tineri de toate felurile (câte astfel de cercuri intelectuale s-au ţinut oare săptămânal, timp de peste două decenii, în perioada anilor '60, '70?). În prima perioadă preocupările erau mai mult legate de biologie şi psihologie, apoi de structuralism, semiotică şi metalimbaje. Ulterior, centrul de greutate s-a deplasat mai explicit spre domeniul teoretic al ştiinţelor umane, neoretorică şi hermeneutică etc. Aceasta e perioada în care Ion Maxim a început să devină un personaj de prim rang al discuţiilor. Participanţii au ajuns să fie, progresiv, mai puţini, cam 5-10 (ceea ce, pentru discuţii intelectuale era destul). În memorabilele dezbateri din acea vreme - suntem înainte şi imediat după anul 1980 - principalul oponent al disputei dialectice era B. Würtz. Ion Maxim a fost un om de cultură - de mare cultură - ce a trăit şi murit în Timişoara. Era cunoscut şi apreciat la Cluj şi în Bucureşti, ca şi în toate zonele culturale ale României. La înmormântarea sa, sobră, făcută după rit catolic, nu a participat prea multă lume. Nici nu s-a scris pe atunci prea mult despre el (poate, tinerii sperau să apară alţi mari oameni de cultură în Timişoâra; şi poate acei alţi mari oameni care au apărut, au uitat). Dar, în momente comemorative se cuvine, nu de dragul ritualului, ci din perspectiva respectului faţă de ceea ce a însemnat dintotdeauna cultură, să amintim de Ion Maxim şi să invităm Universitatea de Vest din Timişoara - iar în mod special disciplina de filosofie, căci acum avem aici şi aşa ceva - să-l recitească.

Ianuarie 1996

Ilustraţiile acestui număr sunt reproduse din albumul "Bucureşti, anii 1920-1940, între avangardă şi modernism", Editura Simetria 1994

Arthur OSBORNE

ARUNACHALA

Una din personalităţile ilustre ale spiritualităţii mondiale, a cărei receptare are loc, treptat, şi la noi, este înţeleptul indian Sri Ramana Maharishi (1879-1950). Orientul şi Occidentul deopotrivă îl apreciază pentru universalitatea mesajului său, mai degrabă asumat şi trăit decât exteriorizat. Deşi maestrul ne este aproape contemporan, elevaţia realizării sale metafizice, noblețea şi radicalitatea atitudinii sale, străină de orice ieftină ostentaţie ori exhibare a unor puteri suprafireşti, îşi au originea în puritatea imemorială a Indiei, demonstrând implicit valabilitatea supremelor ei adevăruri atemporale. Pentru a-l înţelege pe Sri Ramana sunt improprii dogmatismul, fanatismul de orice fel şi, în egală măsură, erudiţia, deoarece Spiritul reactualizează mereu, exemplar, Eternitatea, prin, dar mai ales dincolo de caruselul înşelător al formelor. Totuşi, referirea la un spaţiu geografic privilegiat poate lămuri până la un punct singulara figură a acestui mare sfânt, supranumit "Soarele Cunoaşterii Supreme" (Jnana)". Este vorba de muntele Arunachala, ce veghează străvechiul oraş Tiruvannamalai, sediu al unui templu vestit. Acest topos se cuvine înţeles pe baza paradoxului de tip coincidentia oppositorum, specific dialecticii sacrului. El aparţine Indiei primordiale, arealului pur asiatic, pre-arian, al regiunii Tamil, unde s-a născut şi marele filosof şi vizionar Shankara. Misterul său inefabil e indisolubil legat de Sri Ramana, care l-a căutat cu ardoare, spre a nu-l mai părăsi niciodată. Tot la poalele lui e înmormântat scriitorul englez Arthur Osborne, licenţiat al Universităţii din Oxford, sosit aici spre a deveni discipol al lui Ramana Maharishi - ipostază preferată unei cariere strălucite în Europa. La Ashram-ul Maestrului a desfăşurat o prodigioasă activitate publicistică şi editorială. Din cartea sa Calea cunoaşterii sinelui suprem, ce are ca subiect viaţa şi învăţăturile lui Sri Ramana Maharishi, prezentăm în traducere un fragment din capitolul şase, Arunchala.

Peisajul are ceva neregulat. Stânci zac ca împrăştiate de mâna unui ciclop. Garduri de cactuşi şi de mărăcini uscaţi, câmpuri pârjolite de soare, dealuri scunde, erodate până la forme pitice; şi, în acelaşi timp, copaci umbroşi, uriaşi, străjuind drumul prăfuit, iar ici-colo, lângă bazine sau fântâni, verdele viu al câmpurilor de orez. Şi; răsărind din mijlocul acestei frumuseţi aspre, muntele Arunachala. Deşi înalt de numai 817 metri, el domină ţinutul. Văzut de la sud, dinspre Ashram, oferă o imagine de o simplitate înşelătoare - doar un munte simetric, cu două coline aproape egale, una de fiecare parte. Pentru ca simetria să fie încă mai armonioasă, el poartă, în aproape toate dimineţile, o coroană albă de nori sau ceţuri uşoare, înspre culme. Dar e uimitor cum i se schimbă aspectul dacă străbaţi drumul de opt mile de jur împrejur, pe traseul prescris, de la sud la vest, cu partea dreaptă a corpului spre munte; fiecare formă de relief are caracteristica şi simbolismul său - punctul unde revine ecoul, cel unde vârful de abia se vede între două costişe, aidoma Sinelui în intervalul dintre două gânduri, locul celor cinci creste, cel al lui Shiva şi Shakti şi altele.

Bazine sacre marchează cele opt direcţii în spaţiu şi **mantapams** (săli săpate în stâncă) se ridică în diverse locuri încărcate de semnificaţie. Dintre acestea se detaşează **Dakshinamurti Mantapam** situată pe partea sudică, fiindcă Dakshinamurti este Shiva însuşi ce-şi propovăduieşte învăţătura în tăcere, iar acesta e Arunachala.

"Cine e cel care vede? Când am cercetat înăuntrul meu, am urmărit dispariţia celui ce vede şi a ceea ce îi supravieţuia, deopotrivă. Nici un gând de genul "am văzut" nu apărea, aşadar cum s-ar fi putut ivi gândul "nu am văzut"? Cine are puterea de a transmite aceasta în cuvinte, din moment ce chiar şi Tu o puteai face în vremuri imemoriale doar prin tăcere (întruchipându-te ca Dakshinamurti)? Numai spre a-ţi împărtăşi suprema Stare te înalţi ca un Munte ce-şi revarsă strălucirea din ceruri până la pământ". [1]

Sri Bhagavan a recomandat întotdeauna **pradakshina** (ocolul) muntelui; chiar şi în cazul celor vârstnici sau infirmi, pe care nu-i oprea, ci îi sfătuia să păşească încet. Într-adevăr, **pradakshina** se cuvine făcută pe îndelete, "cu pasul unei regine în luna a noua". Fie că e parcurs în meditaţie silenţioasă, ori cântând sau în acompaniament de scoici marine, drumul trebuie bătut cu piciorul gol, evitând orice mijloc de transport. Momentele cele mai favorabile sunt Shivarathri, Noaptea lui Shiva şi Kartikai, ziua când constelaţia stelelor numite Kartikai (Pleiadele) e în conjuncţie cu luna plină, de obicei în noiembrie. În aceste ocazii, torentul necontenit al adepţilor a fost asemuit unei ghirlande de flori dând roată muntelui.

Un bătrân paralitic mergea odată şchiopătând în cârje de-a lungul drumului ce înconjură muntele. Îl străbătuse deseori în **pradakshina**, dar de data aceasta urma să plece din Tiruvannamalai pentru totdeauna. Se simţea o povară pentru familie; fiindcă izbucniseră certuri, se hotărâse să o părăsească, pentru a-şi continua viaţa undeva la sat. Deodată, îi apăru în faţă un tânăr brahman care, zvârlindu-i cârjele, îi spuse: "Nu ai nevoie de ele". Înainte de a-şi exprima în cuvinte mânia ce-l cuprinse, îşi dădu seama că picioarele i se îndreptaseră şi cârjele nu-i mai erau necesare. N-a mai plecat niciodată din Tiruvannamalai, unde ajunse binecunoscut. Sri Bhagavan a povestit această istorie în detaliu câtorva discipoli şi i-a remarcat asemănarea cu aceea relatată în **Arunachala Sthala Purana**. În acea vreme trăia ca tânăr Swami pe munte, dar n-a precizat nicicând că el ar fi fost acela ce-i ieşise în cale bătrânului în chip de tânăr brahman.

Arunachala e unul din cele mai vechi şi mai sfinte locuri din întreaga Indie. Sri Ramana a afirmat că este inima pământului, centrul spiritual al lumii. Sri Shankara vorbea despre el ca despre Muntele Meru. În **Skanda Purana** scrie: "Acesta e locul sfânt. Dintre toate, Arunachala e cel mai sacru. Este inima lumii. Aflaţi că este centrul cel mai secret şi hieratic al Inimii lui Shiva". Mulţi sfinţi au trăit aici, unindu-şi harul cu acela al muntelui. Se spune, şi e confirmat de Sri Bhagavan, că, până în zilele noastre, Siddhas (străvechi înţelepţi cu puteri supranaturale), sălăşuiesc în peşterile lui, fie în trupuri fizice, fie doar în spirit, iar unii susţin că i-au văzut sub forma unor lumini ce se mişcă noaptea în jurul muntelui. Există o poveste puranică despre originea Arunachalei. Odată Vishnu şi Brahma îşi disputau cu înflăcărare supremaţia. Cearta lor a generat haos pe pământ, încât Devas-ii s-au adresat lui Shiva, implorându-l să pună capăt controversei. Atunci Shiva se manifestă el însuşi ca o coloană de lumină de unde o voce spunea că acela care îi va găsi fie capătul de sus, fie pe cel de jos, e întâiul ca importanţă. Vishnu luă forma unui porc mistreţ, ce se apucă să scormonească adânc în pământ, pentru a-i afla temelia, în timp ce Brahma se transformă într-o lebădă şi, plutind, se avântă spre înalturi pentru a-i descoperi creştetul. Vishnu nu reuşi să atingă baza coloanei, dar, "începând să vadă în sine însuşi Lumina Supremă ce fiinţează în inimile tuturor, se pierdu în meditaţie, ignorându-şi trupul şi chiar uitând de sine, cel care pornise în căutare". Brahma văzu o floare ce cădea de sus şi, convins că va câştiga prin înşelăciune,

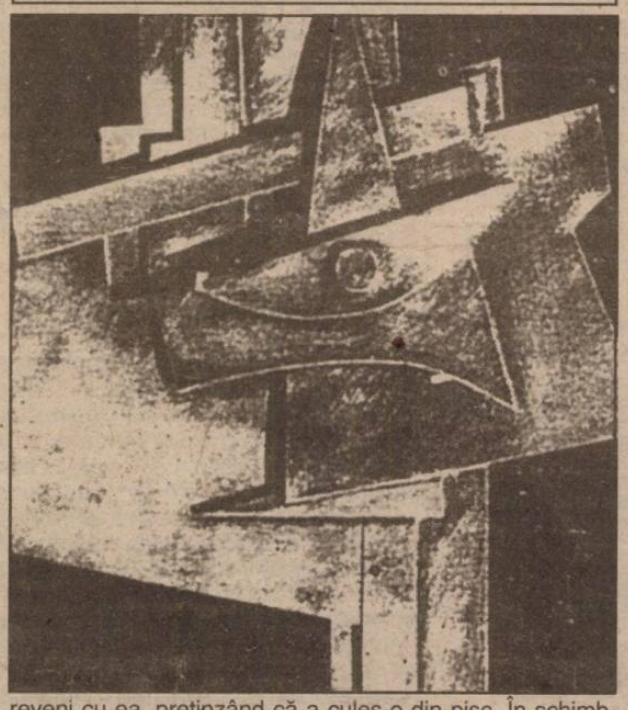

reveni cu ea, pretinzând că a cules-o din pisc. În schimb, Vishnu îşi recunoscu eşecul şi se întoarse spre Divinitate, în preamărire şi rugăciune; "Tu eşti cunoaşterea Sinelui. Tu eşti silaba sacră OM. Tu eşti începutul, mijlocul şi sfârşitul tuturor lucrurilor". Deci Shiva a fost declarat cel mai mare, în vreme ce Brahma s-a ruşinat, mărturisindu-şi greşeala.

În această legendă Vishnu reprezintă mintea, Brahma - intelectul, iar Shiva - spiritul, Atma.

Istorisirea continuă astfel: deoarece coloana de lumină (lingamul) era orbitoare, Shiva s-a manifestat în locul ei ca muntele Arunachala, afirmând: "Aşa după cum luna îşi ia lumina din soare, tot astfel şi alte locuri sfinte îşi vor deriva sacralitatea din Arunachala. E singurul punct unde am luat această formă, în beneficiul celor care doresc să mă venereze şi să obţină iluminarea. Arunachala este însăşi silaba sacră OM. Voi apărea pe culme în fiecare an la Kartikai, ca o lumină aducătoare de pace". Aceasta e o referire nu numai la caracterul sacru al muntelui, ci şi la întâietatea doctrinei Advaita şi a căii Interogaţiei Sinelui, al căror centru e Arunachala; ceea ce reiese şi din spusele lui Sri Ramana: "În cele din urmă fiecare va trebui să vină la Arunachala".

De abia după doi ani de la sosirea sa la Tiruvannamalai, Sri Bhagavan s-a stabilit pe munte. Până la acea dată stătuse în mod constant la câte un templu sau altar. Doar spre sfârşitul anului 1898 şi-a găsit adăpost în micul templu din Pavazhakkunru, sfinţit acum sute de ani de prezenţa marelui ascet Gautama Rishi. Aici l-a descoperit mama sa. El n-a mai părăsit niciodată Arunachala. La începutul anului următor se mută într-o peşteră chiar pe munte şi după aceea locui şi în alte peşteri, până în 1922, când se aşează la poalele muntelui. Acolo luă naştere prezentul Ashram, acolo îşi petrecu ultimii ani pe pământ.

De când trăia aici, prefera aproape întotdeauna versantul sud-estic. Ashramul se înalţă la sud, chiar lângă **Dakshinamurti Mantapam**; "Cel cu faţa spre miazăzi" este unul din numele lui Bhagavan, 108 la număr, ce i se cântă zilnic la mormânt. Simbolizează autoritatea spirituală în gteneral, deoarece Sad - Guru este Polul în jurul căruia se roteşte lumea, dar e în particular şi unul din numele lui Dakshinamurti Shiva predicând în tăcere. În versul citat în cel de-al treilea paragraf al acestui capitol, Sri Ramana identifică Arunachala cu Dakshinamurti; în următoarele versuri vorbeşte despre Ramana şi Arunachala ca fiind una; "În tainiţele inimii în formă de lotus a tuturor fiinţelor, începând cu Vishnu, străluceşte, în chip de Conştiinţă Absolută, Paramatman (Spiritul Suprem), acelaşi cu Arunachala sau Ramana. Când mintea se topeşte de dragoste pentru el şi atinge străfundurile cele mai intime ale inimii în care acesta sălăşuieşte ca Cel Iubit, ochiul subtil al Conştiinţei Absolute se deschide în chip de Cunoaştere pură".

Peştera unde s-a dus pentru prima oară şi în care a stat cel mai mult se află pe coasta de sud-est. Se numeşte Virupaksha, după un sfânt înmormântat acolo, care a locuit-o, probabil în secolul al XIII-lea. A fost sculptată în interior în aşa fel încât să ia conturul silabei sacre OM, mormântul fiind situat în firida centrală, unde, se spune, poate fi auzită însăşi silaba OM.

Administratorii din oraş ai lui Virupaksha **math** aveau şi ei drepturi de proprietate asupra acesteia, percepând o mică taxă de la pelerinii care o vizitau cu ocazia festivalului anual Kartikai. Pe timpul când Sri Bhagavan s-a dus acolo, practica fusese temporar suspendată, pentru că două facţiuni aflate în proces îşi disputau proprietatea.

O dată cu pronunţarea verdictului, partea câştigătoare a reluat impunerea taxei şi, cum în acea perioadă vizitatorii constituiau literalmente un şuvoi neîntrerupt de-a lungul întregului an, prezenţa lui Sri Ramana fiind cea care îi atrăgea, taxa devenise, de fapt, una de acces la el. În semn de profundă dezaprobare, s-a mutat pe o bucată netedă de teren din faţă, la umbra unui copac. Pe dată perceptorul îşi transferă locul de colectare a banilor spre perimetrul exterior, astfel încât să includă şi calea spre copac. Atunci Sri Bhagavan plecă mai jos la peştera Sadguruswami şi apoi, în curând, într-alta. Valurile de vizitatori încetară, iar proprietarii, dându-şi seama că nu făcuseră decât să-l supere pe Swami, fără ca ei înşişi să obţină vreun profit, l-au rugat să se întoarcă, angajându-se să nu încaseze nici o taxă atâta timp cât el ocupa peştera. Cu această condiţie, a revenit.

În lunile de vară Virupaksha devine apăsător de încinsă. La poalele muntelui, lângă bazinul Mulaipal Tirtha, există o peşteră mai răcoroasă, cu un izvor limpede, cu apă bună de băut. Deasupra se înalţă un mangotier umbros, care i-a dat numele de Peştera Mangotierului. Doi fraţi, discipoli ai lui Sri Bhagavan, au dinamitat colţul stâncos ce-i atârna dinspre vârf, construindu-i în faţă un zid cu o uşă. Apoi Sri Ramana o ocupă pe toată perioada arşiţei.

În 1900, puţin după statornicirea sa pe Arunachala, un adept numit Nalla Pillai, din Kumbakkonam, veni la Tiruvannamalai şi îi făcu o fotografie, cea mai timpurie pe care o deţinem. E chipul unui tânăr frumos, aproape un copil, dar care exprimă deja energia şi profunzimea lui Sri Bhagavan.

În răstimpul petrecut aici, Ramana păstra încă tăcerea. Forţa sa de iradiere strânsese în jurul lui un grup de discipoli şi astfel luă fiinţă Ashram-ul. Spre Swami nu se îndreptau doar căutători ai Adevărului, ci şi oameni simpli, copii, chiar şi animale. Mulţi micuţi din oraş obişnuiau să urce până la Peştera Virupaksha, să se aşeze lângă el, jucându-se, după care se întorceau fericiţi acasă. Veverite şi maimuţe veneau să-i mănânce din palmă. Întocmea ocazional în scris recomandări pentru devoţii săi, iar faptul că nu grăia nu era o piedică în instruirea lor, fiindcă acum, ca şi mai târziu, după ce a reînceput să vorbească, adevărata învăţătură se transmitea prin tăcere, în tradiţia lui Dakshinamurti; tradiţie exemplificată şi în China de Lao Tse şi de primii Înţelepţi taoişti; "Acel Tao ce poate fi numit nu este adevăratul Tao" - cunoaşterea ce poate fi formulată nu e Cunoaştere veritabilă. Această instrucţie mută consta într-o influenţă spirituală directă, absorbită, iar mai apoi interpretată de mintea discipolilor, potrivit capacităţii lor.

---

[1] Sri Bhagavan, **Opt stanţe către Sri Arunachala**, v.2

Prezentare şi traducere de
Simona-Grazia DIMA

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 2 (1368) 14 FEBRUARIE 1995 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

DIN SUMAR

❖ Un dialog real cu magistrul Luca Pițu

❖ O masă rotundă cu participarea lui Livius Ciocârlie Cornel Ungureanu Smaranda Vultur Ion Marin Almăjan Adriana Babeți Lucian Alexiu Titus Suciu Adrian Dinu Rachieru Mircea Mihăieș

❖ Șerban Foarță: "Alte evenimente, alte zile"

❖ Ilie Gyurcsik: "Opacitate și tandrețe"

❖ Articole de Traian Liviu Birăescu Victor Neumann Viorel Marineasa Marcel Tolcea Daniel Vighi Paul Eugen Banciu Lidia Gaga

IDENTITATE, MEMORIE

UN TOPOS: BANATUL

I.Q.

Și eu câștig cât dl Ion Iliescu!

Printre puţinele lucruri minunate pe care ni le-a hărăzit revoluţiunea este şi faptul că avem un preşedinte "sărac şi cinstit". Domnia-sa câştigă un milion de lei, brut, pe lună. Cam tot atât câştig şi eu, e drept, cu tot cu alocaţia pentru copil. Sigur că mai sunt şi câteva mici diferenţe între noi, dintre care cea mai importantă e că eu am două norme, în timp ce dl Iliescu are una singură. Pe care, gospodăreşte, a bucătăţit-o în mai multe mandate, trei-patru-cinci, după cum stă dl Constantinescu cu sănătatea. Sigur că aici ar mai trebui spus electoratului cât plăteşte alesul acestuia (scuzaţi ligamentul) întreţinerea: apa caldă, rece, căldura, gunoiul de la Cotroceni. (La o socoteală simplă ar fi ceva, dacă socotim că la patru camere de bloc se ajunge pe la 70.000, cam cât venea o Dacie pe vremuri). Başca un ciungam petru badigarzi, başca un tergal mai ca lumea unde vin africanii cu scrisorile de acreditare, başca un supraelastic pentru ONU şi Davos, başca o cravată de Actualităţi, başca un logoped de limba engleză etc. etc. Se strâng atâtea, cum vedeţi, şi toate astea ne arată - ca un fir roşu - că d-lui Ion Iliescu ar trebui, de urgenţă, să i se ridice salariul. Pentru că, altfel - să nu se supere electoratul majoritar- am intra la bănuieli grave. Gravissime!

Cum că pantofii de 300-400 de dolari firul sunt împrumutaţi, cu ora, de la fraţii Păunescu, cum că costumele (fără curea!) sunt de la Viorel Cataramă, cum că cravata îi vreo reîncarnare în mătase franţuzească a Polianei Cristescu, cum că noi, Poporul, îi împrumutăm până şi avioanele.

Şi totuşi, preşedintele României nu lăcomeşte la un salariu mai consistent! Drept dovadă, săptămâna trecută, în judeţul Mureş, a cerut Guvernului să promoveze, în regim de urgenţă, un proiect de lege care să asigure "corelarea coeficienţilor de salarizare a persoanelor din administraţia publică locală, cultură, sănătate şi alte sectoare de activitate bugetare cum ar fi organele judecătoreşti, parchetele, curţile de conturi, ministerul de interne". Lăsăm la o parte pleonasmul cu ingerinţele prezidenţiale şi trecem la noutatea pe care preşedintele a aflat-o în acest judeţ de accentuată coloratură minoritară: că directorul Romtelecom are un salariu de 2,7 milioane de lei! Cu alte cuvinte, mai mult cu 1,7 milioane decât!

Ceea ce nu a calculat dl Iliescu, în graba justiţiarismului pecuniar, este cât îi rămâne în mână directorului cu pricina. Conform normativelor financiare în vigoare, tot ce depăşeşte 1 milion se impozitează cu 60%, asta ar veni ici-îşa aproape 1,8 milioane. Restul de vreo 850.000 e salariul unui director manager general Romtelecom. Cam puţin, dar merită, fiindcă e şpaga mare la instalarea unui post. Nu mortem, ci, desigur, telefonic.

Marcel TOLCEA

COMUNICAT

1. Comitetul de conducere al Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor ia act cu satisfacţie de acordarea **Diplomei de onoare a oraşului Timişoara** dlui Livius Ciocârlie, unul dintre importanţii scriitori români contemporani şi drei Nicole Otto, director al Centrului Cultural Francez din Timişoara, întotdeauna solidară scriitorilor. Faptul că Consiliul municipal a răspuns pozitiv propunerilor noastre ne face să privim cu optimism colaborarea viitoare.

2. Comitetul de conducere al Filialei îşi mărturiseşte indignarea faţă de agresiunea fizică împotriva poeţilor Petru Ilieşu şi Traian Dorgoşan, importante personalităţi culturale ale oraşului şi cere autorităţilor în drept să ia măsuri împotriva celor care, sub masca unei "demnităţi ultragiate", agresează, lovesc, huiduie şi calomniază. E momentul ca spiritul primar agresiv care se manifestă în oraşul Timişoara în diverse forme să fie stopat.

3. Comitetul de conducere al Filialei acordă PREMIILE PENTRU EXCELENŢĂ pe anul 1995 scriitorilor Ion Marin Almăjan şi Viorel Marineasa pentru felul în care au contribuit în acest an, la buna conlucrare a forţelor literar-artistice ale oraşului. Premiul ţine să sublinieze insistenţa cu care opera celor doi scriitori s-a oprit asupra realităţilor lumii bănăţene. Data decernării va fi anunţată în presă.

4. Comitetul de conducere anunţă lansarea concursului pentru volume de debut în poezie, proză, critică literară. Manuscrisele vor fi trimise pe adresa revistei ORIZONT până pe data de 15 martie 1995.

COMITETUL DE CONDUCERE
al
FILIALEI TIMIŞOARA A UNIUNII SCRIITORILOR

Noi apariţii la Editura Hestia

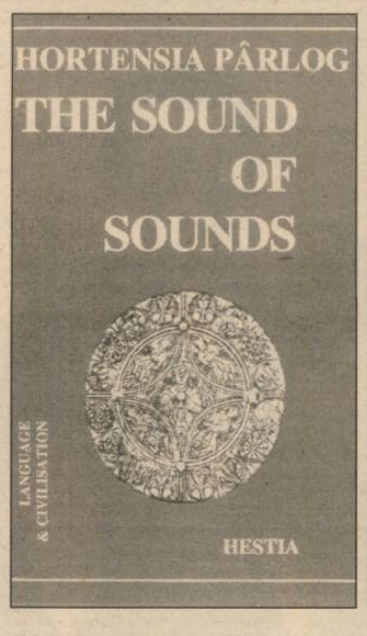

Cronică măruntă

Iarăşi despre literatura din exil

● **Jurnalul literar**, nr. 41-44 din decembrie 1995 este la fel de incitant ca şi celelalte ● Între paginile excepţionale ale revistei, pe lângă rubricile permanente semnate de Mitropolit Nicolae Corneanu, Cornel Regman, Cornelia Ştefănescu, un grupaj important îi este dedicat lui Pamfil Şeicaru, nume îndeobşte hulit de literaţi, fie ei de dreapta sau de stânga ● **O Scrisoare deschisă a lui Pamfil Şeicaru** aparţine polemicilor esenţiale ale exilului românesc ● Jurnalist rău, Pamfil Şeicaru avea o seamă de polițe de plătit în anii '50 ● Şi le plăteşte cu energie şi avânt ● Evident, cu excepţional nerv polemic ● Remarcabilele **Fişe de dicţionar** privind literatura din exil se ocupă, în acest număr, de revista **Carpaţi** ● Mai neobişnuită este **Scrisoarea deschisă** pe care Marin Dordea o adresează **Jurnalului literar** - scrisoare care încearcă să demonstreze că interviul Marianei Şora, publicat într-un număr mai vechi al revistei, ar necesita îndreptări ● "Citind aceste afirmaţii (care susţineau că "eu sunt absolut pură şi necompromisă", n.n.) mi-au revenit în minte tot necazul şi amărăciunea dăruite de Mariana familiilor noastre cu mai bine de 15 ani în urmă. Urmare a acţiunilor ei - pentru mine şi azi de neînţeles - puteau fi, pentru soţia mea şi pentru mine, foarte grave". ● Din lunga scrisoare deschisă nu e foarte clar cine e Marin Dordea, autorul scrisorii ● Reiese doar că la Bucureşti, înainte de a pleca "în exil", erau vecini ● Familia Dordea locuia, ca şi familia Şora, în centrul Bucureştilor ● Marin Dordea a ajutat-o pe Mariana Şora să obţină cetăţenia germană ● Iar Mariana Şora, bănuie dl Dordea, ar fi colaborat cu securitatea românească pentru şantajarea dânsului ● O adevărată Mata Hari, Mariana Şora ● Acum, când războaiele exilaţilor, care durează de atâta vreme, pătrund în presa românească, nu ar fi cazul să le lăsăm în contextul lor? Fiindcă orice transfer în presa românească pare a crea confuzii prea mari pentru o literatură atât de ieşită din matcă.

Anemone POPESCU

Viaţa Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara

● Ziua "Helicon" - încă o zi sărbătorească pe care Filiala din Timişoara a Uniunii Scriitorilor a consacrat-o unei edituri din această parte a ţării. Cele peste 400 de titluri de carte (beletristică şi ştiinţifică) onorează un program condus competent de Ioan I. Iancu. Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Ioan I. Iancu, directorul editurii, Felicia Giurgiu, Alexandru Metea, Anghel Dumbrăveanu.

● O şedinţă "de lucru", dezbaterea unei teme care continuă să rămână de mare actualitate şi interes: **Banatul - identitate şi memorie,** a reunit, preţ de trei ore, critici şi istorici literari, sociologi, antropologi, etnologi. Au participat cu intervenţii: Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi, Ion Marin Almăjan, Livius Ciocârlie, Mircea Mihăieş, Lucian Alexiu, Adrian Dinu Rachieru, Titus Suciu, Smaranda Vultur, Lucian Petrescu, Doru Branea, Eugen Bunaru, Marcel Tolcea, Viorel Boldureanu, Viorel Marineasa.

● În cadrul Cenaclului Asociaţiei scriitorilor şi al revistei "Orizont" a citit, în ultima şedinţă, **Marian Oprea** (poezie).

Şerban Foarţă

Alte evenimente, alte zile*

Când îl găsiră, -ntr-o zi, pe bătrânul abate Xavier din Meurthe-et-Moselle
hăcuit cu barosul sau cu muchea toporului,
până şi 'naltului cler, în cap cu episcopul, nu doar poporului,
i s-a pus pata că asasinul nu poate fi decât cel

ce-i râvnea locul, parohul ăl tânăr, pe nume Jêrome,
al subalternei biserici dintr-un mic sat din vecinătate,
carele, însă, a tăgăduit, cu obstinaţie şi seninătate,
că el ar fi fost ucigaşul numitului om.

"C'est pas moi qui l'ai assassiné" o ţinuse într-una
dinaintea Curţii cu Juri, tot mai convinsă de vina
junelui scelerat, - căruia-i tăie gâtul ghilotina.
Numai că, după vreo zece ani, una
din enoriaşe, aflată pe patul
de moarte, i se spovedi noului preot, cum că ea e
cea care-l măcelărise pe bietul părinte Xavier
şi că, apoi, se dusese, -ntr-un suflet, în satul

vecin, la Jêrome, destăinuindu-i tot ce făcuse,
iar la anchetă, proces, eşafod, acesta din urmă tăcuse. Tăcuse.

** Apud Tudor Argezi, **Secretul,** în **Răzleţe,** EL, 1965, pp. 14-16.*

IDENTITATE, MEMORIE (I)

Am iniţiat această dezbatere cu intenţia de a continua suita numerelor tematice ale "Orizontului" centrate pe problema unei identităţi (conservate şi prin memorie) a acestui topos: Banatul, Timişoara. Spectrul discuţiei este, aşa cum se va vedea, extrem de vast, prin însăşi natura subiectului în cauză, dar şi stimulat de participarea la discuţie nu doar a prozatorilor, poeţilor, criticilor şi istoricilor literari, ci şi a sociologilor, etnologilor, antropologilor, istoricilor. Au luat cuvântul: (în ordinea intervenţiilor): Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi, Ion Marin Almăjan, Livius Ciocârlie, Mircea Mihăieş, Lucian Alexiu, Adrian Dinu Rachieru, Titus Suciu, Smaranda Vultur, Lucian Petrescu, Doru Branea, Eugen Bunaru, Marcel Tolcea, Viorel Boldureanu, Viorel Marineasa. Publicăm în acest număr prima parte a discuţiei.

Cornel Ungureanu: În ultimii doi-trei ani au apărut multe cărţi despre Banat, despre Timişoara, unele foarte importante, altele importante. S-a creat în ultimii şase ani un interes extraordinar în jurul modului în care acest oraş afirmă valorile. Timişoara şi-a creat, în numele unui eveniment, o identitate aparte. Timişoara a devenit un oraş care a început să-şi amintească cu mai multă energie de afirmarea acestor serii de cărţi, de personalităţi literare mature, dar şi tinere. Ele şi-au asumat un rol de a păstra memoria identităţii acesteia distincte a toposului numit Banat, Timişoara. După cum, un rol de primă intensitate şi-au asumat, în acelaşi sens, revistele literare şi suplimentele culturale ale presei cotidiene din oraş. Azi, 2 februarie 1996 putem încerca o privire globală, retrospectivă asupra unor cărţi apărute în ultima vreme şi care identifică pulsul unei spiritualităţi, să-i zicem bănăţene, să-i zicem timişorene. Am vrea să surprindem imaginea unui timp al culturii, dar şi a unor obsesii.

Adriana Babeţi: Întâlnirea noastră nu are nimic festiv, ci e "de lucru". Dacă vă aduceţi aminte, acum mai bine de zece ani, revista "Orizont" a iniţiat o suită de numere tematice, sub acelaşi generic: "Topos şi identitate". Ele porneau însă de la iniţiativele (concretizate în câteva expoziţii excepţionale) ale arhitecţilor şi artiştilor plastici timişoreni. Problema unui topos distinct avea, atunci, argumentele necesare pentru a fi anexată doar vizualului. Era vorba despre un topos "la propriu", un spaţiu care era locuit şi care ne locuia. După 1989, seria nouă a "Orizontului" a continuat programatic această suită de dezbateri, dar a extins tema în spaţiul literar, istoric, ba uneori chiar politic. Fără a uita, evident, dimensiunea unei identităţi specifice în câmpul vizualului (să ne amintim, în acest sens, de numerele care au dublat iniţiativa Secţiei de artă a Muzeului, consacrată, de pildă, barocului de provincie). De ce discutăm abia de câţiva ani despre această amprentă aparte a toposului bănăţean, despre un anume tip de mentalitate, sensibilitate, creativitate distinctă, care ne dezvăluie Banatul ca spaţiu multi- şi interetnic, lingvistic, cultural, confesional? Evident, întrebarea e mai mult retorică. Numerele noastre tematice din ultimii ani încercau să refacă identitatea acestui spaţiu, fără orgolii narcisice, fără fervori identitare regionaliste, ci lucid, echilibrat, într-o mişcare cu doi timpi: întâi, o dimensiune individualizatoare a Banatului în spaţiul românesc, şi apoi o deschidere a acestuia spre matricea sa de europenitate, de central-europenitate. Apariţia în ultimii ani a unor volume de proză, dar şi de istorie, antropologie, etnologie ne îndreptăţeşte, credem, la reluarea acestei dezbateri.

Ion Marin Almăjan: Eu mi-am pus următoarea întrebare, stimulată de tema discuţiei. De ce tocmai în aceste vremi, ale globalismului european, se exacerbează un soi de regionalism? Privit din exterior, gestul poate părea o formă de regres, poate să ne atragă câteva etichete deloc măgulitoare, chiar din partea acelora care trăiesc aici, dar nu sunt bănăţeni. Eu nu aş vedea lucrurile aşa. Şi aş corela gestul revistei, dar mai ales al acţiunilor concrete, aproape cotidiene ale lui Cornel Ungureanu, de a pleda pentru o identitate culturală locală, gest absolut admirabil, cu un ecou târziu al luminiştilor. Ceva similar făceau şi marii bănăţeni ai "Luminilor", când descriau şi argumentau un specific al locului, dar într-un context mai larg, cel european. După cum, tot ceva similar făcea şi veacul romantic aici. Mă gândesc la un Damaschin Bojincă, la un Vicenţiu Babeş. Şi, nu în ultimul rând, la Aurel C. Popovici. Toţi, mari europeni. Ultimul, Popovici, e foarte puţin cunoscut în România şi destul de prost privit datorită unei lucrări, care nu e chiar catastrofală ca idee (**Statele unite ale Austriei mari**). Dar cine are curiozitatea să citească **Democraţie şi naţionalism** va găsi acolo o viziune foarte modernă asupra culturii române ca parte integrantă a culturii europene, a spaţiului bănăţean ca spaţiu al Europei de mijloc, distinct de Moldova şi Vechiul Regat. Cred că discuţia noastră pe marginea acestui topos este pe deplin justificată de apariţia în ultimii ani a unor cărţi consacrate lui. Cu precizarea că el nu se configurează doar acum, ci că îşi are deja o tradiţie, e drept, nu întotdeauna recuperată, recunoscută valoric în spaţiul naţional.

Livius Ciocârlie: Aş vrea mai întâi să comentez o observaţie făcută de dl Almăjan referitor la o aparentă ciudăţenie, pe care d-lui a încercat să o transforme în altceva decât ciudăţenie. Şi anume, faptul de a te preocupa de o provincie, de o regiune, într-un moment când preocuparea generală este pentru Europa. Eu aş spune că, în principiu, aceşti doi poli sunt de fapt într-o continuitate. Pentru că marele pericol pentru Europa, în măsura în care ea se va putea construi este să fie o construcţie chiar de tip iluminist. Adică o construcţie schematică, abstractă, funcţionărească, strict raţională. Vrută de nişte oameni pe baza unor idei. Or, acolo unde numai raţiunea lucrează, ceea ce rezultă e până la urmă foarte constrângător. Şi atunci există o reacţie firească a fiecărei zone a Europei în parte, care nu e neapărat anti-europeană, dar este o instinctivă dorinţă de a face în aşa fel încât să nu se piardă culorile locale, pentru ca, până la urmă, Europa să nu fie una lipsită de parfum, să nu fie o Europă creată la Bruxelles. În principiu, nu este o nepotrivire, ci o continuitate între interesul pentru Europa şi, în acelaşi timp, pentru o provincie sau alta. Numai că punctul acesta de vedere e oarecum european. Îl poate afirma numai cineva din interiorul acelei Europe care e cât de cât construită. Mai puţin suntem noi în situaţia asta.

Şi atunci aş face chiar la repezeală, pentru că nu m-am gândit în mod special, două ipoteze. Le-aş zice uneia minimală şi celeilalte maximală sau sceptică şi optimistă. De ce în decurs de câţiva ani, această aglomerare de cărţi despre Banat sau ieşite din ceea ce ar putea fi numit un spirit al Banatului? Ipoteza sceptică este că noi trăm cultural oarecum o stare de federalism. Este o lipsă de comunicare în momentul de faţă între părţile ţării, până acolo încât nu ştii bine ce se publică într-o parte sau în alta, încât dându-ne sau mai puţin dându-ne seama, începem să trăim izolaţi unii de alţii. Şi asta ar fi ipoteza sceptică a acestui mod de a trăi ca bănăţeni. Ipoteza optimistă este una care rezultă din frecventarea conştiincioasă de către mine a învăţământului ideologic, care m-a făcut dialectician. Adică s-ar putea să fie vorba de o negare a negaţiei. Nu contest faptul că în Banat au existat şi mai demult valori - şi chiar ar fi bine să vedem ce anume rezistă din ele, ce ar putea deveni o preistorie reală, nu umflată, a ceea ce încercăm să facem noi acum. Dar dincolo de acest adevăr că au existat valori, tot

Continuare în pag. 4 ☞

IDENTITATE, MEMORIE (I)

☞ *Urmare din pag. 3*

atât de adevărat e şi că ele nu s-au impus, nu au intrat în conştiinţa culturală naţională decât destul de puţin. Şi atunci, o primă miză, care s-a întâmplat deja de o bună bucată de vreme (n-aş putea să-i fixeze limitele, dar în jur de 20 de ani) a fost aceea de a pătrunde în conştiinţa naţională. Şi prin faptul de a face lucruri destul de bune ca să intereseze, şi prin faptul de a încerca să le aduci la cunoştinţă. Cred că lucrul ăsta s-a întâmplat. Dar pasul următor, care constituie acea negare a negaţiei este ca să-i dai provinciei o majusculă. Adică din provincia care e provincială, care este manifestare de provincialism, să ajungi ca ea să însemne ceva, ca având un spirit al ei. Lucrurile acestea s-au întâmplat demult în Moldova, în Muntenia, în Transilvania. Poate că aşa ceva se întâmplă sau tinde a se întâmpla acuma la noi.

Şi o ultimă observaţie, din nou sceptică. Nu vreau să vă supăr, dar s-ar putea ca o asemenea discuţie să fie puţin imprudentă. Pentru că această acumulare de cărţi despre sau dinspre Banat s-a făcut fără nici un proiect. Nimeni nu şi-a propus aşa ceva. Aşa s-a întâmplat. Or, e bine să laşi un lucru să se întâmple de la sine, atâta vreme cât el se întâmplă de la sine. Şi de aceea cred că momentul reflexiei e bine să vină mai târziu, atunci când procesul a început să obosească. Dacă am stabili aici nişte repere, ele ar fi de natură mai mult să îi încurce pe cei care fac ceva, decât să îi ajute.

Cornel Ungureanu: Nu cred că tot ceea ce a apărut în ultima vreme a apărut în virtutea întâmplării, ci şi pentru că o seamă dintre oameni au început să îmbătrânească. S-au adunat nişte ani. S-au adunat nişte gânduri. Nişte cărţi. Iar după un număr de ani se creează retrospectiv, cred, s-ar putea să greşesc, şi un proiect. Când treci de 50 de ani, totul trebuie să intre într-o formă. Or, generaţiile care au crescut aici într-un climat, totuşi, cultural (universitate, teatre, galerii, cenacluri) au intrat într-o formă. Şi au spus ceva. Or, iarăşi cred, cea mai expresivă rostire în acest sens e chiar cea a dlui Livius Ciocârlie.

Mircea Mihăieş: Sigur că despre proiect e foarte greu să vorbeşti când el e încă în lucru. Oricum, nu noi, cei de la "Orizont" l-am lansat. Noi, în cel mai bun caz, îl observăm. Faptul că mai mulţi scriitori s-a întâmplat să scrie despre un anumit spaţiu (simultan sau într-o perioadă apropiată de timp) poate fi explicat şi invers. Poate că era ceva în aerul locului şi timpului care cerea un astfel de răspuns din partea unor scriitori. Şi tot nu întâmplător noi încercăm să facem un studiu de etape, nimic mai mult. Nu aspirăm să elucidăm aceste probleme care, chiar sub aspectul definirii stricte, au o deschidere extrem de vastă. Aş vrea să spun însă altceva. Că, în ciuda acestor tendinţe instituţionalizate de a crea o Europă unită, noi trăim încă într-o Europă identitară, a identităţilor separate. Pe lângă ceea ce poate să dea descoperirea identităţii în cultură, cred că suntem datori să observăm ce a produs şi produce încă descoperirea identităţii în politică. Produce Iugoslavia, produce dezmembrarea Cehoslovaciei, problemele din Belgia. Descoperirea identităţii se poate transforma într-o oglindă carnivoră, care distruge. Nu ştii cum e mai bine: să descoperi acel secret care ţi-a predeterminat şi ţi-a construit existenţa sau pur şi simplu să nu deschizi acea cutie a Pandorei. E o problemă extrem de acută, care e predispusă unor interpretări temperamentale, ba chiar violente.

Sunt de acord cu multe lucruri care s-au spus, sunt de acord cu ceea ce spunea dl Almăjan: că suntem la ora mentală a unui al doilea iluminism. E un experiment care a prins. A prins mai întâi în America. Ea e concretizarea acelui model mental pe care îl preconizau luminiştii. În acelaşi timp, într-un continent greu de istorie, cum e Europa, orice încercare de a ieşi din vechile modele este extrem de primejdioasă. E adevărat şi ceea ce spunea dl Ciocârlie, anume că, după 1989, am ajuns să trăim, aici, în România, într-un soi de federalizare din cauza proastei circulaţii a informaţiei culturale mai ales. Dar şi de altă natură. Cine a văzut harta României după rezultatul alegerilor din '92 şi-a dat seama foarte clar că se decupau clar două sau trei sau chiar patru Românii, în funcţie de curentul ideologic majoritar. Aici, de pildă, ne-am descoperit o identitate de democraţi, pe care politicienii o speculează. Ei au chiar tendinţa de a exagera apocaliptic unele date, exprimându-se doar în extreme, doar în acute. Ca oameni de cultură cred că să nu-i iau puţin apărarea. Nu e vorba de a-i relua ideile, ci de cu totul altceva. Să nu facem ca, dintr-un soi de pudoare în faţa unei idei care e neconvenabilă, să nu-l aducem în conştiinţă pe un intelectual cu o minte interesantă, care a putut să realizeze o idee şocantă. Asta înseamnă ceva. Dacă se poate face atâta vâlvă în jurul lui Nae Ionescu, iată, avem şi noi trăznitul nostru!

Cornel Ungureanu: Luând cartea unui ilustru ieşean, unul din cei mai grozavi pe care îi are laşiul, cine figura acolo cu un capitol extrem de lung? Gheorghe Atanasiu, cu **Moara roşie**. Când am vrut să facem aici comemorarea celor 25 de ani de la moartea lui Atanasiu, a existat, inclusiv din partea mea, un soi de sfială. Scrisesem cu destulă rezistenţă interioară despre romanul său, neavând mare încredere în valoarea lui, şi deodată iată cum acest roman imperial, care se petrece la Timişoara, explodează. Sigur că mi-a

părut rău că n-am avut atunci mai mult curaj.

Adriana Babeţi: Aş face o scurtă paranteză, pentru că a venit vorba despre lipsa de comunicare între regiunile ţării şi pentru că a fost invocat laşiul. Revista noastră a iniţiat, acum două numere, un dialog, sperăm fertil, cu prietenii scriitori din laşi. Un număr consacrat integral fenomenului literar iaşiot. Iar "Orizontul" în care apare transcrisă dezbaterea noastră despre memoria identităţii unui topos găzduieşte "cu program" interviul de 20 de pagini dactilo al unui ieşean extraordinar prin inteligenţă şi talent, Luca Piţu. El chiar asta face acolo: îşi defineşte, aţâţat de întrebări, o identitate legată de un topos. Atunci ne-am zis: ia să vedem, din perspectivă banatică: "noi cine ni-s?". Deci e un număr tematic compus "în dialog". Rămâne să apreciaţi dv. ce a ieşit.

Lucian Alexiu: Intervenţiile de până acum au, dacă am înţeles bine, un orizont mai larg decât cel strict literar, estetic. O impune, probabil, până la un punct, tema discuţiei. Fără nici o intenţie de a restrânge cadrul dezbaterii, aş propune câteva delimitări. În primul rând nu cred într-un prea frecvent clamat, parcă, impas al literaturii, iscat dintr-o tendinţă de izolare regională. În măsura în care un atare fenomen se produce ori s-a produs deja, este,aş înclina să cred, mai curând o consecinţă a disfuncţionalităţii instituţiilor culturale. Este, cu alte cuvinte, o criză de "etapă", nu una catastrofică. Am putea însă identifica la fel de bine acele paliere la care comunicarea a rămas nu doar posibilă, ci reală. Dacă anumite instituţii în seama cărora ne-am lăsat până mai ieri sunt în criză, rămâne funcţional, până la proba contrarie, demersul individual. După cum şi cel al unor grupuri, al unor elite, dacă nu ne speriem iarăşi de acest termen. Oricum, cu mijloacele de comunicare pe care mi le pune la îndemână acest sfârşit de secol, eu nu m-aş considera, în nici un caz, în nici o situaţie, izolat. După cum n-aş cataloga drept tendinţe izolaţioniste cele ce se petrec la nivelul"construcţiei" europene (ori, schimbând ceea ce este de schimbat, cele din spaţiul autohton). O Europă a regiunilor nu e, neapărat, aşa cum se sugerează uneori, o construcţie în eprubetă, artificială. Presupune mai curând o intenţie de a lăsa lucrurile să fie reglate la alt nivel, de o manieră poate mai puţin spectaculoasă, dar mai "naturală". Revenind la cele afirmate la început, nu aş risca să compar unele lucruri, aparent asemănătoare, din cultura şi literatura română a secolului al XVIII-lea ori al XIX-lea, nici cele caracteristice Banatului de acum trei sferturi de veac, cu actualul context. Nu ne mai deplasăm, fie că vrem, fie că nu, cu poştalionul. Diferenţa este de orizont cultural şi estetic. În ce priveşte condiţia omului de cultură ori a literatului bănăţean, aş spune că acesta nu trecea, în primele decenii ale veacului nostru, printr-o criză de identitate, ci printr-una de adaptare. Unirea de la 1918 a presupus, pentru scriitorul de aici, o "traumă" - obligaţia de valorizare a propriei literaturi într-un context schimbat. După cum şi într-un *alt timp al literaturii*. Din locatar al unei arii periferice a *culturii*, el se vedea propulsat într-o *istorie literară reală*, deloc comodă, în mişcare, cu seisme şi schimbări de curs ce impuneau modificări de mentalitate şi o dorinţă de adaptare reale. Timpul iluziilor, pentru literatorul bănăţean al deceniilor trei şi patru, după cum şi dintr-un răstimp mai apropiat nouă, trecuse ori ar fi trebuit să fi trecut. Conceptul de literatură înţeles ca *petrecere agreabilă* ţine de un orizont cultural şi temporal anacronic, *viaţa şi petrecerea* în literatură impun, scriitorului de veac douăzeci, răspunsuri la un şir de provocări estetice continue. Să se facă o comparaţie între doi autori bănăţeni contemporani, cu destule similitudini, altminteri, de sensibilitate, amândoi "povestitori", amândoi atraşi de cele memorabile pentru spiritul bănăţean: Sorin Titel şi Romulus Fabian. Distanţa între ei este cea dintre literatura modernă şi un produs literar ce conservă datele unei literaturi "naive", într-un caz fericit păstrând caracteristicile şi semnificaţia scrisului de pe la mijlocul veacului trecut. Or, a rămâne la nivelul estetic a ceea ce Titu Maiorescu receptase, în secolul trecut, din literatura bănăţeană, înseamnă, pentru autorul aparţinând acestui spaţiu, doar un motiv în plus de frustrare.

Adrian Dinu Rachieru: Aş dori să mă înscriu într-un traseu sugerat de intervenţia dlui Livius Ciocârlie şi să încep prin a chestiona contextul. Ecuaţia tensionată asta e: rivalitatea, dacă o putem numi astfel, între localism şi globalism. Deci, pe de-o parte, tendinţa spre acel sat planetar clamat de multă vreme şi, pe de altă parte, ceea ce, într-o carte recentă Toffler identifica pentru Europa de est: explozia naţionalismelor. Între acest pericol al civilizaţiei care uniformizează şi nivelează şi faptul că, prin aportul cultural diferenţierea e salvată, eu aş împinge mai departe această paralelă şi aş observa că pericolul este real, în ce ne priveşte. Şi anume, este vorba despre o aşa-zisă rejudeţenizare. Riscăm ca, din cauza unei proaste difuzări a obiectului cultural, dar şi a altor împrejurări, să nu mai ştim unii de alţii, astfel că suntem departe de mult râvnitul policentrism. Tocmai de aceea consider ca foarte binevenită iniţiativa "Orizontului" de a se deschide dialogului cu zona moldovenească. Problema centrală este însă cea a modului în care ştim să ne valorizăm. Atunci mă întorc şi pun o întrebare: care este miza noastră? Azi

putem pune o surdină acestor tendinţe ale vremii, deoarece experienţa istorică ne arată că soluţia e întotdeauna undeva la mijloc.

Cu ce nu aş fi de acord, ar fi modelul despre care vorbea dl Almăjan, un model propus de A.C. Popovici, care cred că e departe de a răspunde exigenţelor noastre. Mai ales în **Statele unite ale Austriei Mari** el avea un program proto-fascist foarte clar. Oricât am întoarce în favoarea românilor discursul său, soluţiile lui sunt totuşi extremiste. Am avut discuţii îndelungi cu Virgil Nemoianu, care e el însuşi un mare admirator al lui Aurel C. Popovici şi am convenit că rezistă foarte puţin acum, la finele secolului XX din ceea ce el propunea în primul deceniu al veacului. Erau alte vremuri istorice.

Ion Marin Almăjan: Dacă observaţia se referea la **Statele Unite ale Austriei Mari** puteţi avea dreptate. Dar Aurel C.Popovici este mult mai mult; iar cine citeşte **Democraţie şi Naţionalism** îşi va da seama că este vorba de un spirit european, modern.

Mircea Mihăieş: Cred că procesul de dezagregare va continua, dar nu atât pe baze etnice, cum susţin majoritatea politicienilor, cât pe considerente economice. Deci când am propus dezbaterea, aveam în intenţie şi această problemă: în ce măsură identitatea noastră, pe care o afirmăm - şi bine facem! - intră sau nu în conflict cu tendinţa globală, de a renunţa la orice specific local. Ambele atitudini (localism/globalism) sunt, după părerea mea, dăunătoare în egală măsură.

Livius Ciocârlie: Doar o scurtă intervenţie. Nu de alta, dar eu stau pe strada Aurel C. Popovici şi nu ar fi elegant

nimeni nu se mai mulţumeşte cu statutul de scriitor bănăţean. E vorba de o inserţie în circuitele axiologice naţionale, implicit o replică acelor deliruri localiste, care - şi ele rezultat al judeţenizării - proclamă emfatic nişte scări valorice care, evident, nu rezistă într-o competiţie. Astfel de sumare consideraţii vin să veştejească deopotrivă delirul regionalist, dar şi soluţiile globaliste, nivelatoare.

Cred că, pornind de aici, ar fi bine să repunem în discuţie, chiar cu riscul de a redeschide nişte probleme care dor, nişte răni care încă nu s-au cicatrizat, poate: în ce măsură faimosul diagnostic al lui Lucian Blaga, cel prea-bine cunoscut, cu paradoxul bănăţean, rezistă azi? Şi, firește, un răspuns avem cu toţii la îndemână. Aş duce întrebarea mai departe şi m-aş chestiona: dacă prin acea şedere la Lugoj, de pildă, Blaga a înlocuit optica ardelenească prin una lugojeană, cum susţine Pavel Bellu în cunoscuta carte din 1970. Să ne amintim: din punctul de vedere ardelenesc, poporanismul era o mocănie stilizată, în timp ce Banatul vorbea despre un aristocratism ţărănesc, invocând argumente îndestulătoare. Încât acea pledoarie blagiană pentru o retragere într-o cultură etnografică, pentru supremaţia colectivităţii, este o afirmaţie peste care nu se poate trece, dar trebuie şi verificată, nu preluată clişeistic. Ea trebuie rediscutată din perspectiva unor realităţi, care, firește s-au modificat.

Aş mai semnala apariţia relativ recentă a unei cărţi, datorată lui Gheorghe Jurma: **Descoperirea Banatului**. E o colecţie de texte, cu adnotările trebuincioase. Ea are cel puţin meritul că pune la îndemâna multora texte des citate, fără însă a fi citite. Unul e şi cel al lui Balaga. Se vădeşte clar că acest spaţiu are o personalitate accentuată, că, din păcate, vreme de multe decenii, aici spiritul critic n-a funcţionat tocmai cu virilitatea-i necesară, că, în ultimă instanţă, Timişoara a devenit un centru cultural, la a cărui forţă de iradiere mai trebuie încă să se lucreze. Banatul e încă un teritoriu de recuperat din unghi axiologic. Or, cei care trebuie să o facă sunt oamenii de aici. Dar riscul cel mare, o repet, este al reprovincializării, care falsifică o autentică ierarhie valorică. Aşadar, o privire lucidă, fără complexe, fie ele de superioritate, fie de inferioritate.

Titus Suciu: M-aş referi la două aspecte neabordate încă în discuţie. Întâi aş lega acest spaţiu despre care vorbim de fenomenul politic. Timişoara, Banatul sunt, din acest unghi, un topos incitant, extrem de generos pentru orice prozator, istoric, sociolog. Unui episod dramatic din istoria nu tocmai îndepărtată a acestor locuri, deportarea în Bărăgan, nu i s-a consacrat, din păcate, decât o singură carte, cea a lui Vighi şi Marineasa. Asta în timp ce, în Germania am văzut, încă din 1986, tomuri întregi dedicate acestei tragedii. Apoi, tot din punct de vedere, oarecum tematic, aş mai sugera, legat de identitate şi de memorie, o corelare a toposului nostru, Timişoara, cu tot ceea ce s-a întâmplat aici în decembrie '89. Aşteptăm marele roman al revoluţiei de la Timişoara. Or, marea mea surpriză dureroasă a fost să aflu, încă la finele lui '90, din partea editorilor, că subiectul "nu mai interesează".

Smaranda Vultur: Aş vrea să insist asupra celor trei termeni supuşi dezbaterii de către revista "Orizont": topos, identitate, memorie, legaţi de cercetarea pe care am făcut-o între 1991 şi 1993, mergând în mai multe sate din Timiş, Caraş-Severin şi din Mehedinţi. E vorba de nişte "poveşti ale vieţii" celor care au fost deportaţi din Banat şi Oltenia în Bărăgan. Ceea ce m-a frapat a fost că actul acesta de rememorare se asociază unui act de definire a identităţii regionale. Acest lucru nu este valabil decât pentru ţăranii din Timiş şi Caraş. Pentru cei olteni, identitatea asta e percepută mult mai slab. Când i-am întrebat dacă s-au simţit diferiţi de ceilalţi ţărani din Bărăgan sau de cei cu care au coabitat, singurii marcaţi de această diferenţă, din perspectiva unei identităţi puternice, erau bănăţenii. Textele lor sunt presărate cu tot soiul de aforisme, gen: "Bănăţeană mi-s şi bănăţeană mor", "bănăţeanu-i om, şi la masă-i domn", de obicei puse în gura altuia, tocmai spre a spori confirmarea propriei identităţi, pentru a o certifica. Această identitate ţine, cred, de un anumit imaginar regional, care îşi defineşte identitatea întotdeauna prin raportare la ceilalţi, prin diferenţă, fie faţă de cei cu care ne învecinăm în spaţiu, fie de cei care ne preced în timp. Interesant ar fi dacă numărul acesta din "Orizont" ar putea surprinde cum se redefineşte această identitate bănăţeană **acum**. Pentru că o identitate nu este dată o dată pentru totdeauna; ea se reconstruieşte mereu, în funcţie de un prezent, în funcţie de o anumită schemă mentală, de un imaginar social, ideologic, politic, în interiorul căruia trăim.

În poveştile acestea ale bănăţenilor ei încearcă să şi argumenteze de ce se simt diferiţi faţă de ceilalţi. Între argumentele forte este cel al modului de viaţă mai apropiat de sfera apuseană. Toţi au conştiinţa apartenenţei la un spaţiu diferit, valorizat ca pozitiv. Asta ţine de o anumită realitate istorică, dar şi de un imaginar colectiv. Un alt argument este multi-etnicitatea Banatului, stimul pentru dialog, pentru schimb. Pentru bănăţean, modelul şvabului a funcţionat extrem de puternic, mai ales ca element de stimul competitiv. Era un element pozitiv pentru educaţia ţăranilor români din zonă. În "făloşenia", în "ocoşenia" bănăţeană există de fapt, o deschidere spre celălalt. Nu este o închidere. În acelaşi timp, am observat cum pentru bănăţeni modelul ţăranului din Bărăgan era devalorizat, pentru că nivelul lui de civilizaţie, de viaţă cotidiană, cultura familiară sunt diferite (de la, de pildă, ce se mănâncă, cum se prepară mâncarea, cum se conservă ea sau nu, cum se stochează sau nu produsele agricole). Faptul că ţăranii noştri îşi puneau problema, o descriau şi încercau să o analizeze, să-i dea explicaţii, ţine, cred, de o anumită educaţie. Nu poţi să te analizezi prin comparaţie, dacă nu ai fost educat să te deschizi spre ceilalţi. Pe de altă parte, e interesant de observat cum aceşti ţărani, care au un acut sentiment individualist manifestă o extraordinară deschidere spre o identitate colectivă, regională. Pentru că bănăţenii valorizează şi acest spirit comunitar, mai ales prin convivialitatea lui şi prin acte de solidaritate umană.

Aş mai face distincţia între o identitate care se reconstruieşte mereu şi o identitate "de muzeu", care se depozitează mereu. Pe de-o parte, deci, un bănăţenism de muzeu, de arhivă, care are ceva artificial şi un bănăţenism care se reconstruieşte pe baza unor date istorice concrete. Tocmai această pendulare între memorie şi identitate face, cred, încă un element de specific al toposului despre care vorbim.

NOI ŞI EI

Banatul, areal alcătuit din mai multe zone etnografice şi enclave etnice, îşi defineşte specificitatea prin interacţiunea formelor de comportament uman: social, politic, economic, etnic, confesional, juridic, artistic şi administrativ. Interferenţele şi decantările succesive determinate de componentele comportamentului uman, schimbările în structura etnică, religioasă şi administrativă prin colonizări cu migranţi etnici din alte state sau migranţi români din alte zone etnografice ale ţării, generează raporturi specifice de interdeterminare în arealul etnografic bănăţean.

Banatul primeşte astfel pecetea de specificitate etnologică izvorâtă tocmai din complexitatea fenomenelor. Fiecare componentă enunţată mai sus reprezintă o ipostază de areal etnologic, determinând sau suportând acţiunea altei ipostaze. Fiecare dintre acestea poate funcţiona, relaţionată sau nu, mai puternic sau mai relaxat. Comunitatea zonelor etnologice sau a enclavelor etnologice din Banat este deosebit de complexă. Familia mixtă etnic sau/şi confesional apare tocmai ca rezultantă a convieţuirii zonelor etnologice cu enclavele etnice care şi-au creat endogamia de zonă foarte puternică, încă de la venire, ca reacţie de apărare. Anularea frontierelor etnice şi confesionale este o nouă formă de expresie a etnologiei Banatului. Enclavele etnice şi-au conservat până în contemporaneitate componentele lor specifice, îndeosebi cele etnice, lingvistice şi etnoartistice. Convieţuirea şi ipostazele specifice zonelor de colonizări au promovat, desigur nu în chip generalizat, apariţia familiei mixte etnic şi confesional. Prezenţa acesteia gravitează sub cupola economicului, a socialului, dar şi a componentei politice. Sunt rezultate ale impactului la eveniment.

Cele anunţate mai sus devin mai explicite printr-o prezentare a tabloului etnic şi al credinţelor din Banat. De asemenea, este ştiut că omul se desprinde greu de locul lui de baştină, iar atunci când pleacă este însoţit de speranţa în mai bine. Migraţiile sunt generate de **"factori repulsivi"** în locurile natale şi de **"factori atractivi"** în zonele spre care se îndreaptă.

Fără a respecta cronologia emigrărilor definitive, în Banat s-au stabilit mai multe etnii care au alcătuit aici enclave etnice. Emigrările au fost internaţionale. Tot în Banat s-au stabilit migranţi sezonieri sau definitivi din alte ţinuturi ale României. Din considerente metodologice clasificăm emigranţii etnici pe criteriul limbii vorbite, menţionând totodată confesiunea şi "factorii repulsivi" şi "atractivi" care i-au determinat să plece în necunoscut.

I. A. Emigranţi vorbitori de limbă slavă:

1. Sârbi şi muntenegreni (local numiţi "corcoreţi"). Toţi sunt de rit ortodox. "Factorii repulsivi" care au general cele 7 valuri de sârbi emigranţi au fost: **politici** - războiul cu Imperiul Otoman; acesta a declanşat prin sărăcirea populaţiei, motivaţia economică şi socială. Sârbilor li s-au desfiinţat, prin ocuparea de către turci, toate structurile politico-sociale şi administrative. Atacul musulmanilor a periclitat şi credinţa ortodoxă. Nu este de Nu este de neglijat dimensiunea psihologică generată de insecuritate, pierderea libertăţii sau chiar a vieţii. Plecarea în bejenie se constituia ca un atac complex asupra tuturor componentelor comportamentului uman. "Factorii atractivi" care au determinat aşezarea lor în Banat au fost: siguranţa socială, economică, politică, salvarea fizică a unei colectivităţi umane şi libertatea confesională.

2. Croaţii "şócaţi" reprezintă o enclavă vorbitoare de limbă slavă şi de rit catolic. Au venit aici în două valuri. O parte ca migranţi economici, politici şi sociali. Nobilimea croată a fost recompensată de putere cu proprietăţi în câteva sate din Banat unde s-au stabilit cu iobagii lor. Aceştia din urmă au fost la rândul lor emigranţi economici şi sociali. Al doilea val îl constituie foştii grăniceri, recompensaţi pentru serviciile prestate prin împroprietăriri aici în Banat. Au fost aşadar emigranţi sociali, economici şi politici. Factorii atractivi au fost de natură economică, libertatea cultului şi avantaje sociale.

3. Bulgarii. Au fost în primul rând refugiaţi religioşi, economici şi sociali, alungaţi atât de conaţionalii lor bulgarii ortodocşi, cât şi apoi de frica musulmanilor. În Banat au fost împroprietăriţi, li s-a acordat un împrumut financiar şi au avut libertatea de cult.

4. Slovacii, în număr restrâns au fost aduşi de administraţia austriacă pentru virtuţile lor meşteşugăreşti. Sunt de religie catolică şi protestantă. Au venit aici în speranţa siguranţei economice şi sociale.

5. Cehii ("pemii") provin din Bohemia. Sunt de asemenea migranţi economici; au fost aşezaţi în zonele muntoase ale Banatului pentru extragerea minereului şi la exploatări forestiere. Sunt reformaţi.

6. Ucrainienii sunt refugiaţi greco-catolici veniţi în Banat unde au avut libertatea confesională şi siguranţă economică.

7. Caraşovenii constituie o enclavă slavă, de rit catolic, izolată într-o vale intramontană. În literatura de specialitate se vehiculează trei variante privind originea lor. Noi optăm pentru teoria conform căreia caraşovenii reprezintă un grup slav rămas pe teritoriul nostru în timpul migraţiei slave din mileniul trecut.

B. Limba fino-ungară. Ungurii s-au stabilit în Banat după cucerirea Ardealului şi Banatului. În timpul expansiunii turceşti au fost alungaţi sau decimaţi. Actuala enclavă maghiară a apărut odată cu formarea dualismului austro-ungar. Sunt emigranţi politici şi economici. Au venit fie ca familii bogate care şi-au cumpărat proprietăţile aici, fie ca muncitori agricoli pe proprietăţile acestora. S-au stabilit aici şi ca meşteşugari sau comercianţi. Sunt de credinţă catolică sau reformată. Factorii atractivi au fost de natură politică, economică şi socială.

C. Limba germană. 1. În Banat s-au stabilit **germani** catolici provenind din diferite state germanice. Au emigrat în primul rând din raţiuni economice. Războaiele frecvente ale regatelor germanice au sărăcit populaţia. Frământările politice au traumatizat populaţia rurală, refugiată în centrele urbane. Au emigrat, asumându-şi toţi factorii perturbanţi de natură psihologică, socială, administrativă. Prin ei, Maria Tereza şi-a rezolvat cinci probleme mari geopolitice: împroprietărirea emigranţilor în Banat, acordarea împrumuturilor rambursabile, dezamorsarea tensiunilor sociale din Germania, consolidarea administraţiei la frontiera răsăriteană, constituirea unui tampon confesional catolic împotriva prozelitismului protestant. Factorii atractivi au fost de natură economică şi socială, iar avantajele revenite din exploatarea terenurilor, asanarea mlaştinilor, practicarea meşteşugurilor şi comerţului au amortizat cheltuielile cu ocazia colonizărilor.

2. Austriecii au fost de asemenea emigranţi politici, economici şi sociali. Au venit aici să scape de sărăcie, au fost şi ţărani şi meşteşugari.

Lidia GAGA

Continuare în pag. 14

Banatul, o identitate multiplă

Comunitatea europeană are nevoie nu doar de convenţii culturale, dar şi de disponibilitate largă spre înţelegerea diverselor elemente componente ale istoriei. Interculturalitatea este o realitate prin care se poate dobândi o cunoaştere adecvată, în tot cazul mai apropiată de adevăr, a patrimoniilor regionale. Am în vedere regăsirea originii comune, a valorilor morale comune, recunoaşterea în trecut ca şi în prezent a importanţei convergenţelor dintre grupurile sociale, economice, lingvistice, confesionale, etnice. O asemenea cuprindere a lucrurilor ar putea asigura Europei întregi "strategia destinului comun". Educaţia interculturală este o alternativă la naţionalismul actual din răsăritul continentului, este între puţinele mijloace educative capabile să prevină naţionalismul. Pornind de la asemenea observaţii, mi-am pus două întrebări de actualitate: oare e îndreptăţită temerea în faţa discursului naţionalist al Estului? Şi dacă da, care este situaţia în România contemporană?

Naţionalismul continuă să joace un rol deloc neglijabil pe scena politică românească. După ce a servit regimul comunist al lui Ceauşescu între anii 1971 şi 1989, acum el reprezintă o ideologie a forţelor politice întârziate care blochează o mai rapidă modernizare instituţională, implicit economică şi, ceea ce este mai grav, mentală. Filosoful Andrei Marga susţine pe bună dreptate că naţionalismul se interpune între comunism şi democraţie, producând stagnarea şi favorizând grupurile sociale incapabile să se adapteze lumii moderne"... ele (aceste grupuri, n.n.) agită zgomotos originea latină, dar latina a ajuns să fie studiată mai puţin decât în ţările nelatine; ele proclamă ortodoxismul, dar s-a produs infimă cultură religioasă; ele proclamă simţul măsurii ca o caracteristică morală, dar în România s-a produs cea mai sinistră dictatură din Europa ultimelor decenii; ele proclamă cultul personalităţilor naţionale, dar nici o ediţie de opere complete nu a fost dusă până la capăt, ele se reclamă dintr-un sentiment mai profund al fiinţei, dar nu asigură nici informarea simplă, la care are drept orice om. Naţionalismul, fiind demagogic, nu numai că nu rezolvă nici o problemă, dar generează, aşa cum arată istoria ultimelor decenii, stagnarea şi degradarea. Cu acestea el provoacă reacţii binecunoscute. Emigrarea evreilor şi germanilor este, desigur, o problemă a istoriei europene. Dar ea nu poate fi despărţită, în definitiv, de efectele politicii imprimată de grupurile naţionaliste care au ajuns la putere în România în ultimele decenii şi şi-au pus amprenta pe politica de stat: degradarea continuă a situaţiei economice şi, implicit, a nivelului de trai şi producerea de nesiguranţe şi restricţii pentru minorităţi".

Soluţiile practice în depăşirea acestui handicap în raport cu statele Europei occidentale ţin de educaţie. Avantajul unui model istoric cum este acela al Banatului constă în supravieţuirea societăţii multiculturale. Recunoaşterea dreptului la o diversă dezvoltare culturală şi lingvistică în interiorul unui stat naţional depinde în mare măsură de reflexele mentale ale majorităţii. Or, acestea se lasă modelate în funcţie de informaţia furnizată de şcoală şi părinţi. Relaţiile inter-etnice pe care le indică istoria Banatului au fost puternic contestate de puterea comunist-naţionalistă a vechiului regim. În noua configuraţie în care ideologia

totalitară supravieţuieşte sub forma răbufnirilor naţionaliste, interculturalitatea Banatului ar putea fi de referinţă pentru formarea tinerei generaţii. Ea este o pildă strălucită ce trebuie pusă în valoare prin intermediul manualelor şcolare, presei, televiziunii, al studiilor şi cărţilor ştiinţifice. De ce? Asimilarea informaţiilor privind culturile multiple existente într-un spaţiu evidenţiază rolul pozitiv al interferenţelor. Educaţia (autoeducaţia) bilingvă sau trilingvă, atât de firească în Banatul de altădată, a avut ca rezultat acceptarea diversităţii noţiunii de cultură şi de patrimoniu cultural. Ceea ce vrem să subliniem este că în funcţionalitatea unui sistem de învăţământ semnificativă este modalitatea de rememorare a trecutului. Ea ocupă un loc distinct în transformarea mentalităţilor, în construcţia identităţii europene - o identitate multiplă prin însăşi geneza şi componenţa ei. De altfel, când vorbim de Europa modernă vorbim de intercondiţionare, şi nu de cele două Europe. Prin urmare, asumarea identităţii multiple a Banatului ajută sau poate ajuta (în cazul în care sunt abandonate demagogia şi impostura) la refacerea punţilor de legătură ale Europei central-estice cu lumea civilizată.

Re-învăţarea istoriei inerculturale a Banatului îşi are rosturi mai adânci decât cunoaşterea în sine. E vorba de înlocuirea modului partizan de gândire cu unul liberal, de crearea unui suport teoretic în consonanţă cu realităţile sociale, cu elementele multietnice şi multiconfesionale; de redobândirea unui modus vivendi în conformitate cu tradiţiile Banatului bazate pe diversitate şi toleranţă. Afirmarea societăţii civile depinde în mare măsură de noile programe şcolare în cadrul cărora un capitol aparte este de dorit să-l ocupe fenomenul intercultural. Se înţelege că nu numai populaţia Banatului, dar şi aceea a întregii Românii ar beneficia dintr-o preocupare statornică şi organizată privind înţelegerea fenomenului intercultural. Instrucţia multiculturală stimulează dezvoltarea relaţiilor transregionale. Elevul, studentul, comerciantul, întreprinzătorul industrial intră mai uşor în atingere cu mentalităţile, cu aspiraţiile democratice ale Vestului deîndată ce este informat asupra bogăţiei patrimoniului regional, deîndată ce se regăseşte în ipostaza de moştenitor al fragmentelor de civilizaţie comune Europei de ieri şi de astăzi. Înţelegând şi asumând întâlnirile româno-germane, maghiaro-germano-evreieşti, sîrbo-române, bulgaro-germane, slovaco-româno-maghiare ca pe nişte componente proprii (creatoare ale unei stări de civilizaţie) categoriile sociale ale timpului nostru vor realiza că dobândirea competitivităţii depinde nu în ultimă instanţă de forma şi fondul comunicării inter-etnice, inter-culturale, inter-confesionale.

Însăşi ideea reconcilierii româno-maghiare îşi află un punct de referinţă în istoria relaţiilor cotidiene din Banatul primei jumătăţi a secolului al XX-lea. Supralicitarea meritelor unui grup în dauna celuilalt n-a fost nicicând o caracteristică a acestei regiuni. Tocmai de aceea a te prevala astăzi de pildele unui trecut în care folosirea limbilor zonale era absolut firească (profesorul Nistor susţine, de exemplu, că astfel s-a creionat statutul de cetăţean al Timişoarei, şi că folosirea mai multor limbi ţine de firescul lucrurilor), îmi pare câştigul de seamă. De ce? Întâi de toate, o corectă evaluare a interferenţelor născute din convieţuire, dar şi din amalgamarea etnică şi confesională, ar contribui la modelarea reflexelor. Trecutul Banatului ar inspira modele educative mai flexibile în familiile, liceele, universităţile locale, dar şi în acelea din regiunile învecinate. Care este suportul spre a pune în aplicare un asemenea punct de vedere reformator pentru educaţia românească? Cred că familiile mixte au obligaţia morală, dar şi cele mai potrivite mijloace de a promova ideologia convergenţelor, diluând teoriile conservatoare şi nerealiste privind identităţile naţional-puriste ce recâştigă teren mai ales în ţările cu o evoluţie tragică după al doilea război. Îndepărtarea de orgoliile etniciste este utilă nu numai normalelor raporturi interumane, nu numai comunicării intersubiective, dar mai cu seamă integrării europene ori unificării europene.

Populaţia contemporană a Banatului **nu este decât** parţial moştenitoarea directă a patrimoniului de civilizaţie pluralist. Motiv pentru care educaţia prin intermediul istoriei interculturale devine o condiţie sine qua non a coabitării regionale şi continentale de mâine. Câteva modalităţi de promovare a acestei direcţii de instrucţie merită a fi amintite aici:

- depăşirea monopolului de stat al informaţiilor;
- dobândirea autonomiei sistemului de învăţământ;
- oficializarea programelor şi cursurilor privind predarea şi învăţarea istoriei interculturale a Banatului;
- extinderea studiului limbilor regionale şi zonale;
- formarea specialiştilor cu o orientare modernă în ştiinţele sociale, ratasaţi valorilor universale ale culturii;
- exploatarea în şcoli a resurselor de solidaritate umană izvorâte din bogăţia istoriei interculturale;
- explicarea tragediilor istorice provocate de naţionalism, , xenofobie şi antisemitism;
- dezvăluirea concretă a moştenirilor unei civilizaţii, cum este aceea a Banatului din perioada anilor 1850-1950, în beneficiul emancipării populaţiei;
- crearea reperelor de gândire care transced aşa-numitele specificităţi;
- revendicarea idealurilor de cultură şi civilizaţie comune cu ale altor regiuni europene;
- acordarea unui interes deosebit predării istoriei multiconfesionale a Banatului.

Istoria interculturală a Banatului cuprinde mai multe din elementele de bază necesare unei formaţii intelectuale echilibrate. Prin cunoaşterea ei se poate ajunge la o suplete de gândire atât de utilă depăşirii crizelor de conştiinţă, crizelor identitare ale Europei postcomuniste. Nu pledez pentru întoarcerea în trecut, ci pentru preluarea exemplelor de convieţuire dintre majoritate şi minorităţi; pentru preluarea creaţiilor comune ale întregii populaţii a regiunii. Astfel, reperele culturale vor defini un ansamblu de trăsături mentale şi nu vor mai insista doar pe un tip de apartenenţă. Înţelegerea pluralistă a istoriei are darul de a ne elibera de fantasmele orgoliilor naţionale.

Victor NEUMANN

LIVIUS CIOCÂRLIE: OPACITATE ȘI TANDREȚE

Vorbind despre "expresivitatea eseurilor" lui Livius Ciocârlie, Nicolae Manolescu o compară cu structura cristalului, remarcând totodată faptul că, scrisul lui L.C. "lasă deseori o inexplicabilă impresie de tandreţe" (cf. "Orizont", nr. 10/1354, 1995). Din metafora cristalului unii comentatori ai lui L.C. preiau numai sensul de transparenţă: dincolo de personajul-narator al "jurnalului" ar putea fi surprins, în adevărul său, autorul însuşi. Eu aş porni de la o idee opusă, cea de **opacitate.**

La o primă impresie, ceea ce este comun autorului şi naratorului în cărţile lui L.C. este faptul că ei încearcă - şi reuşesc mereu - să aşeze între ei şi lume cât mai multe paravane de hârtie, făcute din fâşii de texte diverse. Prin toate aceste paravane de hârtie scrisă, nici "diaristul", nici - cu atât mai mult - autorul nu ni se relevă niciodată în adevărul lor. La o privire mai atentă îţi dai seama că "paravanele", aparent transparente care, prin suprapunere "excesivă" sunt cele care ar şi produce opacitate, rămân încă o metaforă nu îndeajuns de adecvată scrierilor lui L.C. Metafora nu redă îndeajuns de plastic "punerea în paranteză" a vieţii de către personajul-narator.

Imaginea "parantezei", adeseori un fel de "căuş" tipo-grafic sugerează mai degrabă faptul că naratorul la L.C. foloseşte fâşii de texte pentru a înfăşura şi "înfăşa" un personaj secund, "eul intim", într-o lume "placentară", cum o numeşte în texte, asemănătoare universului amniotic matern, dar principial diferită de acesta din urmă. E vorba mai degrabă de un fel de "mumificare" într-o "piramidă" de texte, la origine eterogene, dar supuse toate procesului de transformare în textură plastică uniformă, aptă să înfăşoare, prin "indiferenţă", ceea ce naratorul va numi "vid". Dar, ca şi în orice mare piramidă, spre acest "vid" central nu există căi drepte. Dacă într-o piramidă, ca **operă**, există coridoare labirintice înţesate cu trape şi capcane, în acest "cocon" piramidal de fâşii ("fragmente") de **texte,** accesul spre un sens nu se poate face căutând un inexistent (="vid") sens central, ci doar cu preţul "mulării" lecturii din "fâşie" în "fâşie" - deci tot "labirintic - acumulând un sens difuz. Dacă la un Mircea Horia Simionescu (un spirit în unele privinţe înrudit cu L.C.) constructia "piramidală" mai este arhitectonică, spaţială, deci, cu nenumărate "intrări în labirint", textele putând fi citite, aşa cum, o şi sugerează naratorul acolo, după trasee liber alese, aici, la L.C., construcţia nu mai e strict spaţială, ci mai degrabă complex-temporală, lectura "în răspăr" nelăsându-ţi sub ochi decât "fâşii de textură" ("cioburi de cristal"?), pierzând iremediabil perspectiva de ansamblu asupra "coconului-piramidă" în procesul său de constituire. Deabia într-o lectură lineară îţi dai seama de opacitatea fundamentală a textului. La originea lor "documente", deci "transparente", textele îşi opacizează sensurile extensionale, referenţiale (de exemplu, evocarea unor persoane a căror identitate cititorul n-o cunoaşte sau n-o mai poate recunoaşte, nume care nu-i spun nimic, altele marcate doar prin iniţiale sau "anonimizate", prin X, Y, Z, de unde aparenta "încifrare", iluzia de "texte cu cheie"; pe de altă parte, tratarea subiectivist-omogenă a unor evenimente, mai mult sau mai puţin cunoscute din afara textului, le face pe acestea mai puţin "transparente" etc.). Şi invers, materialul literar şi filosofic, prin definiţie complex şi netransparent, dobândeşte în comentariile cărţilor lui L.C. o transparenţă secundă (coerenţă şi sens evident).

"Fragmentele" aparent "eseistice", subordonate toate strategiei autorului vizând "nişa" ideologică a personajului, sunt de o precizie analitică remarcabilă; din punct de vedere literar, filosofic, antropologic, judecăţile, întotdeauna originale şi strălucite sunt convingătoare, în pofida caracterului succint, alterori difuz, al argumentaţiei. Dar şi aici, potrivit observaţiei exacte a lui N. Manolescu, L.C. comite un exces de subtilitate, claritatea, deci "transparenţa", deşi analitic-obiectivă, se transformă, prin exces, în opacitate. Personajul-narator din acest al cincilea volum al ciclului se consideră pe sine "om cu vocaţie de copist", asemănător lui Akaki Akakievici (Başmacikin), personajul gogolian din **Mantaua,** o şăgalnică autoironie şi una din numeroasele mostre de umor ale personajului-narator, acesta din urmă fiind înrudit mai degrabă cu un alt tip de "copist" - Devuşkin, din primul roman dostoievskian. În timp ce la Gogol atât personajul, cât şi naratorul sentimental-umanist sunt transparenţi, la Dostoievski între autorul cărţii şi personajul său se interpun ipostazele de "autor" ale acestuia din urmă: romanul epistolar creşte din false "documente" (în fond o succesiune de plagiate, pastişări, stilizări etc. de texte iscusit "deturnate", succesiune ce înscrie în originea ei cauzală alte două texte: cel al relaţiilor interumane tăinuite şi, respectiv, cel al ambiţiei de a ieşi din ipostaza de "scrib" spre cea de "scriitor" şi "autor") pentru a deveni, în final, "vocea" literar-autentică a unui personaj.

Dacă la Dostoievski "documentul", disimulându-şi originea livrescă, tinde să opacizeze (să ascundă) sensurile figurate, mediate (totuşi!) textual, prin sensuri "referenţiale" (sărmanii oameni", în sens figurat şi adânc implicat în text, devin "oameni sărmani", în sens de "mărunţi", "săraci"; sau, cu alte cuvinte, omul dostoievskian îşi construieşte în primul roman un paravan pe care pictează imaginea generică a unui tip de personaj gogolian sau se ascunde "sub mantaua" lui Gogol pe care, impecabil, a făcut-o, şi el, fâşii", la L.C. lumea exterioară este transformată într-un prim text, acesta din urmă fiind materialul din care se "rup" acele "fâşii textuale" de care vorbeam. Sau, ceea ce este acelaşi lucru, L.C. se adresează direct altor texte, textelor altora, deja secunde faţă de referenţialitatea "copistului", a "martorului" sau "protagonistului", rupând fâşii pe care le prelucrează asemeni propriilor sale pre-texte. Prelucrarea sau "tratarea" fâşiilor-texte, pentru a le face plastice, maleabile, se face prin re-comentarea lor,

până când ideea străină sau doar exterioară, asemeni lumii, nu devine ceva diferit, o idee şi o lume produse în chiar procesul de pre/lucrare. Cu alte cuvinte, L.C. ia de la lume, de la oameni, de la autori tot ceea ce aceştia au similar cu materialul necesar naratorului **său,** tot ceea ce aceştia au din **el** însuşi, "rupe" acest "ceva" (de aceea e fals să vorbim aici de "personaje"), pentru a face din aceste "rupturi" texte care, după o gestaţie mai mult sau mai puţin îndelungată vor constitui "materialul" din care îşi va fi croit noul Akaki Akakievici (citeşte: naratorul-Devuşkin) "paltonul" (=textul propriu, coconul piramidal). Odată croită, lumea lui L.C. devine, aşa cum şi-a dorit-o personajul-narator: "călduţă" sau, mai precis, **tandră.** (O trăsătură opusă lumii naratorilor dostoievskieni ca fiind respinsă şi de Dumnezeu, dacă e să ne amintim de motto-ul luat de Dostoievski pentru **Demonii).**

Admirându-l pe N. Manolescu pentru subtila sa observaţie cu privire la "tandreţe" scrisului lui L.C., mi-am amintit de un pasaj care mi-a plăcut de la bun început din cartea lui Erich Fromm, **Speranţă şi Revoluţie** (trad. rom. N. Frigioiu, în **Texte alese,** Buc., 1983, p. 333). Aici E. Fromm defineşte tandreţea, în opoziţie cu Freud, drept "o experienţă **sui generis"** a cărei primă caracteristică ar fi "lipsa de lăcomie" (la L.C.: "lipsa de rapacitate"). "Tandreţea - spune E.F. - nu cere nimic celuilalt, nici măcar reciprocitate. Ea nu are nici ţintă, nici scop particular, şi până şi finalitatea formei relativ molcome de sexualitate (...) îi este străină (...). Cu excepţia poate a pozei, ea se pretează mai puţin decât orice altă noţiune la exprimarea în cuvinte". Şi Fromm aminteşte de originea sentimentului în atitudinea maternă, dar tandreţea îşi depăşeşte această origine, deoarece "este eliberată de legătura biologică şi de elementul narcisic întâlnite în dragostea maternă. Tandreţea - spune în continuare E.F. - nu numai că este eliberată de lăcomie, dar este de asemenea liniştită şi gratuită. Probabil că nici unul din sentimentele pe care şi le-a creat omul în cursul istoriei sale nu depăşeşte tandreţea ca expresie pură a calităţii umane". Cei cé-l cunosc pe Livius Ciocârlie, ca şi cei care i-au cunoscut personajul-narator pot să se convingă cât de exact i-a surprins Erich Fromm pe aceştia, fără să-i cunoască. Când naratorul reproduce o idee a altuia pe care o acceptă în "lumea" lui atunci îi specifică numele întreg sau îl face recognoscibil; când evocarea nu are pentru o persoană nimic care să-l flateze, numele lui se reduce la o simplă iniţială, iar atunci când o persoană este autoarea unor acte direct blamabile, ea devine "anonimul" absolut: X, Y, Z...

Opusă resentimentului şi ranchiunei, tandreţea (sau doar urma ei) poate fi depistată chiar şi în înţelegerea pe care naratorul o dovedeşte faţă de opresorii săi. Prin caracterul ei neagresiv, gratuit, delicat, retractil, tandreţea învăluie categoriile centrale ale naratorului: indiferenţa şi vidul, opacizându-le şi deturnându-le astfel de la sensurile lor enciclopedice (inclusiv cele vehiculate pe piaţa intelectuală de azi), definind într-un mod încă nelămurit contactele care nu sunt contacte sau multiple distanţări între dorinţe şi obiectele acestora. Într-o logică "pro şi contra" (vezi, **Fraţii Karamazov),** tandreţea rămâne numele unui spaţiu paradoxal al medierilor dorite, dar imposibile tocmai datorită dorinţei (eşecul "idealului de pozitiv sublim" din **Idiotul)** sau, dimpotrivă, o zonă a realităţii, a detestatului om social ("căldiceii"). La L.C. tandreţea este tocmai conştiinţa nocivităţii medierii active, reducţioniste, singura zonă încă potenţial-uman "germinativă".

Viaţa în paranteză continuă un mare ciclu, pe care îl numesc "romanesc", în lipsa altui termen şi potrivit subtitlului celei de a doua părţi a seriei - **Clopotul scufundat** (Cartea Românească, 1988), aceasta, a cincea parte, reconfirmă talentul autorului de a transforma lumea în texte, iar textele proprii (istoria Banatului şi a unor generaţii de bănăţeni, experienţele literare, filosofice, profesionale, politice chiar), precum şi textele altora (tot atât de diverse) sunt folosite aici ca material pentru a plămădi - aproape în sens literal - o originală lume a unui text de literatură totală, comparabil, în acest sfârşit de eon modern, doar cu ciclul proustian (dar cu semnele schimbate).

Ilie GYURCSIK

Cartea reîntoarcerii

Cartea plecării a Sandei Golopenţia, apărută de curând la Editura Univers, în colecţia Ithaca, **Scriitori români** din exil, e dincolo de caracterul ei nostalgic memorial (mai ales în partea ce reia **Mitul pagubei,** apărută în anul 1985 la Providence) o carte-dezbatere. Tăişul etic şi efuziunea sentimentală sunt puse în surdină de concizia exprimării, de vorba îndelung chibzuită, pentru a sesiza nuanţe şi a cântări distanţa ideală de la care lucrurile trebuie privite şi judecate. Alteori, povestirea înjghebează un univers de viaţă grăitor prin el însuşi, scurte lecţii de scrutare atentă, mirată, bucuroasă sau, dimpotrivă, neplăcut surprinsă. Trecută prin răsucirile, deseori dramatice, ale unui dialog cu sine, problema aflată în centrul reflecţiei e cea a posibilităţilor, şanselor, capcanelor, obstacolelor ce se ivesc în comunicarea cu celălalt şi ceilalţi, cu diferitul. Prilej, desigur, pentru a-ţi interoga identitatea proprie, a ta şi a celor cu care eşti sau te simţi din diferite raţiuni solidar. Dacă aceştia sunt ca tine exilaţi, emigraţi, deportaţi, marginali, plecaţi de bună voie sau smulşi unui loc şi transplantaţi în altul, chestiunea identităţii devine obiectul unei permanente repuneri în discuţie. Căci a părăsi un loc nu înseamnă a părăsi şi un spaţiu mental, trăit într-un anume orizont lingvistic şi tălmăcit într-un anume fel sufletului tău, atunci când conversezi cu tine sau cu prietenii, cu prezentul, trecutul sau viitorul. Prin referinţă la el, dar şi la spaţiul de adopţiune, experienţa plecării e percepută ca o necesară redefinire, trăită de unii ca o ajustare necesară, dar păgubitoare, de alţii ca o ocazie de reînnoire, de eliberare şi mobilizare de energii. ("Este, în fiecare plecare, cât de măruntă, un sâmbure de libertate care deschide la infinit drum nădejdii, ieşirii din carantină şi lozincă a vieţii").

Desigur, diferenţa e enormă între cei care aleg să plece şi cei care sunt obligaţi să o facă, chiar dacă anumite experienţe, trăiri, le devin din întâmplare comune. Sanda Golopenţia nu a fost dintre cei care au făcut-o bucuros, deşi a experimentat şi celălalt exil, cel din interiorul ţării şi cel lăuntric. S-a apărat de ele cu tenacitatea muncii făcute bine, pe îndelete, răbdător, atent dăruite celor care i-au fost studenţi în scurtul răstimp când a putut preda, şi acasă, lingvistică şi semiotică. A plecat la Breb, în Maramureş, unde a făcut cercetări etnolingvistice - care i-au permis ulterior să scrie interesante studii despre povestire şi memoria colectivă, despre istoria conversaţională şi tipologia informatorilor, din perspectiva pragmaticii şi semioticii - dar au fost fără îndoială şi un exerciţiu util pentru a înţelege şi a traduce diferenţă culturală. Se şcolise, ce-i drept, în acest sens cu propriii părinţi, iluştri cercetători, cu Mihai Pop, cu Al. Rosetti, evocat în **Cartea plecării** într-un superb crochiu ("Maestrul"), iar mai târziu cu Greimas şi Lévi-Strauss. Dar nu despre această identitate a Sandei Golopenţia pentru care beneficiem în carte de utile repere biobibliografice, vrem să amintim aici, ci despre cea menită, poate, a se pune în discuţie pe sine în dialog cu spaţiul american şi cu cel românesc. Sanda Golopenţia tatonează zonele în care se produc posibile şi neaşteptate apropieri, medieri, dar, mai ales, cele în care obstrucţiile subiective şi obiective intervin, făcând dureroase sau doar hazlii, inadvertenţele, stereotipiile de percepţie, inerţiile, zonele de opacitate sau de surprinzătoare hibridizări prin care acestea din urmă sunt parţial transgresate. Dincolo de această problematizare a identităţii, nu putem însă să nu sesizăm grila morală pe care autoarea ne-o propune, fără ostentaţie, dar consecvent, cu gândul mereu îndreptat către cei de acasă. Nu pentru a da lecţii, ci pentru a susţine, a da idei, a împărtăşi o experienţă a întâlnirii cu alteritatea şi a comunicării cu ea.

Smaranda VULTUR

Continuare în pag. 15

Adriana Babeţi

în dialog real cu LUCA PIȚU

*După apariţia (în decembrie 1995) a interviului imaginar cu Luca Piţu, la scurtă vreme (în 27.12.95), din direcţia Focşani a sosit pe adresa chestionatoarei următoarea scurtă epistolă: "Adriano, mi-o făcuşi! (notă de subsol la "făcuşi": mult mai bine decât mi-aş fi concoctat-o eu m***anu propria*** şi... lucru manual s-ar fi chemat!). Aşa mi se cuvine dacă nu am răspuns prompt la apelul beguan. Îmi închipui că, dacă nu mă execut pentru februarie, vei găsi tu vreun alt ac de cojocul meu cajvanian, cel tăbăcit de intemperiile varii ale acestei lumi; îmi închipui că... şi mintenaş mă vizitează gândemul răutăcios că, pesemne, nu vei putea zbura mai sus de invenţia-ţi imaginară din decembrie 1995; îmi închipui că..., dar mai ghini nu-mi închipuiesc nemica şi mă apuc de treabă... pe la mijlocul lui ianuarie viitor. Iau poziţie de drepţi şi îţi urez tradiţionalul **s novîm godom!** P.S. Îmbrăţişeaz-o, rogu-te, pe Bega din partea mea, însă nu uita că, vorba ceea, **qui trop embrasse mal étreint,** deci ia-ţi precauţiile de rigoare şi nu sta prea mult în preajma dumneaei, ci reţine mulţumirile-mi pentru "Orizont"+ conţinutul lui".*

Zis şi făcut!

- **Nu din gură, ci din carte, zi-ne ceva despre numele tău, Luco. Eşti luminos, cum îţi spune prenumele? Sau întunecos?** Nomen est omen, **da ori nu?**

- **Normalerweise** ar fi trebuit să mă prenumească după bunicul patern, adicătelea Casian, căci mă voi fi ivit pe tărâmul mundan ca întâiul fiu al unicului său băietan, dar n-a fost să fie aşa. O să-ţi devoalez acuşica de ce. Poate că îi mai ghini astfel. Poate că, de mă botezau Casian, cercam să intru în chelea sfântului respectiv şi, în cele din urmă, să mă las asasinat ca acela de stilurile ascuţite ale alumnilor, apoi comentat în corespondenţă hiperspecializată de alţi Stăniloae şi Heideggeri ai viitorimii. (Pe bune, Betranul din Messkirch, iubitul doamnei Arendt, ciobanul Fiinţei, pe care o punea, ca s-o păzească mai straşnic, sub **kreuzweise Durchstreichung,** pe bune a cerut el lămuriri epistolare Părintelui D.S., editorului valah al **Filocaliei,** despre cutare biografem şi cutare teologem al sfântului căruia fu cât p-acilea să-i port numele & renumele).

N-a fost să hie aşa. Din multe motive, chiar dintr-unul. Poate că, de mă prenumeau Casian, bunica mea, văduvă din 1944, nu s-ar mai fi recăsătorit cu vărul defunctului ei soţ, pe care tot Casian îl chema, cu care însă nu a coabitat prea tare, că era zgârciob gagiul, de la care i-au venit vreo douăzeci de prăjini, mai puţin de un pogonel, ce i le va hali repede colectivizarea pişichieră din 1962 şi va rămâne dumneaei cu buzele umflate, chiar fără frumoasa Biblie ilustrată + versificată, de unde ceteam istoria luditei seductive faţă cu ghinărarul Holofern.

Nu fu să hie astfel. Presiunea familială a venit din altă parte, de la nişte unchi tătâneşti ce pierduseră un flăcău la asediul Odesei. **El avuse ca lumînare/Fulgerul de la cătare.** Fulgerul cătării îl va fi iluminat şi, pesemne, transfigurat... înainte de a-l expedia, împreună cu ceilalţi cruciaţi antibolşevici, peste Styx, în Nirvana sau mai ştiu eu în ce Plerom, lângă Principiu, preschimbându-l în participiu trecut. Pe el, pe vărul tătânesc, Luca îl chema, cu trimitere la **lux,** lumină, **lykos,** lup şi licantrop, **Lucius, Loukas, bos lucanus,** bou lucan sau elefant, oraşul Lucca, Machiavelli şi a sa **Vita di Castruccio Castracani da Lucca,** glosată de divinul bărbat Alexandre Kojève. Mi-a pus amprenta societalul, carele te regulează şi prin prenume, nu numai prin Numele Tatălui. Te reteritorializează prin el capitalismul deleuzian, dar şi naţional-comunismul ceauşiu. Liviu Cangeopol nu şi-a putut prenumi fetiţa, născută în 1988, Doina-Cornea, cum dorea intens, nici Aliénor. Securitistul de la Starea Civilă îl va fi silit la neaoşism. În altă ordine ideatică, îţi aduc la

"Lucă, bucă, ia şi-mbucă"

cunoştinţă că, mititel, mă auzisem strigat **Lucă, bucă, ia şi-mbucă,** mai rar **Lu,** cu vocativ maramureşesc, în facultate **Luka Lukici, Luca Lucuşor Meletie, Lucky Luke, Lucullus.** Voi fi descoprit singur, nesilit de nimeni, că inversul francescului **Luc** îi **Cul,** argotizat acesta, în dicţionarul lui Caradec, sub **Messire Luc,** şi m-a consolat doar observaţia că, în idiomul britanicilor, inversul lui **God** e **Dog.** Acum dubletul hexagonal **Lucas** este la modă, adică productiv, pululează printre ţânci şi-l alungă pe celălalt între prenumele compuse de soiul lui **Jean-Luc, Pierre-Luc, Luc-André.**

Apoi: n-am fost nevoit să fac eforturi de sfinţenie ca să-mi intre prenumele în calendar precum personagiul bazial creat de Popa C.V. Gheorghiu în **Pourqui m'apelle-t-on Virgil?** Nu, Sfântul Luca erea acolo, pe 18 octomvrie, dar... părinţii mei se convertiseră la neoprotestantism în vremea primei

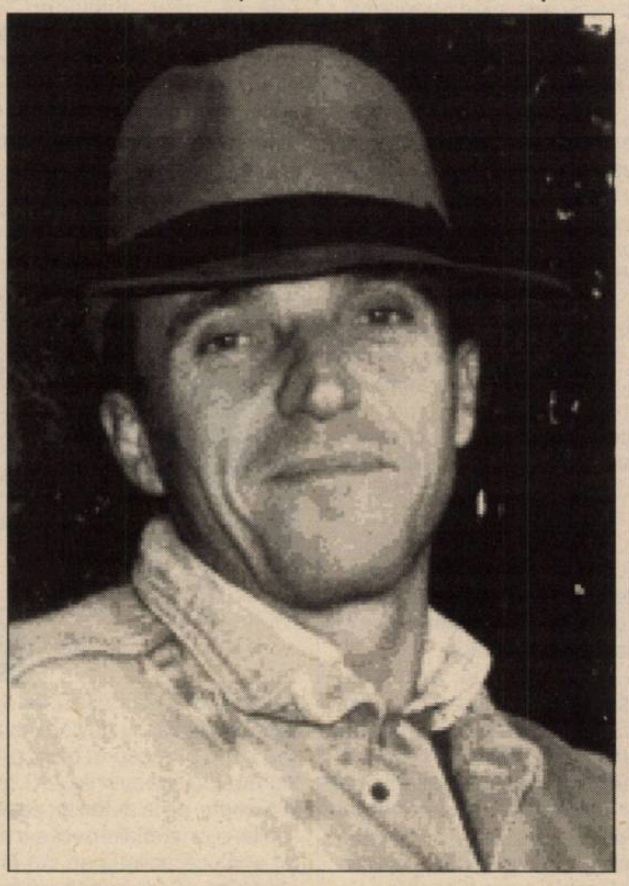

mele copilării, nemaipunându-se problemul celebrării zilei mele onomastice, adică a patronului meu paradigmatic, cu care să fiu identificat în ziua respectivă, cu firitisirile adiacente şi alţi colaci. Am aflat destul de târziu că acela, parangonul meu evanghelios, fusese medic şi pictor ori că i se atribuia întâia icoană a Vergurei. Oricum, pictura la propiu o voi fi abandonat în clasa a cincea primară, când am priceput şi acceptat că al meu coleg de banca Ştefan Drăghici îi mai talentuos ca mine. Am rămas, în raport cu pictura, **voyeur,** nu **poietes**: o prefer muzicii, o contemplu, o ador, îi studiez istoria sau geneza. De zugrăvit zugrăvesc numai la figurat, prin metafore, antifraze, metonimii ori metalepse narative, şi măsluiesc nu chipuri, ci idei, raţionamente, judecăţi, deşi nu le văz pe toate cu ochiu-mi pineal neadormit.

Să-mi aleg un alt prenume? Nu s-a pus cestiunea decât în armată, în context de pariu cu camarazii Vasile Crăiţă-Mîndra, zoograful, şi Paul Grigoriu, radiofonicul enkratic. Am pariat cu ei că mă duc la comisia de examen final al rezerviştilor şi mă prezint, faţă cu ghinărarul strein, ca Artaxerxes Piţu. În caz de câştigam... urmau ei să facă nu ştiu câte flotări, să clameze sloganuri piţolatre ori să latre sloganuri piţodule. Au pierdut ei. Eu... am intrat, am luat poziţie de drepţi, am salutat la bostanul descoperit, mi-am umplut cheptu şi am răcnit: «Tov. general, sunt elevul Piţu Artaxerxes, permiteţi-mi să execut tragerea unui bélet de examen!». Le-am repetat formula şi celor din juriu, care-mi cunoşteau antroponimul real, dar tăceau chitic, ca să nu bage de seamă ghinărarul. Au înghiţit găluşca, au profitat pe urmă de o ieşire în micţiune a

Artaxerxes Piţu

ghiujului, m-au interogat rapid şi notat cu nota minimală, nelasându-mă să termin expunerea structurii ternare a batalionului turc, necum complexitatea cercetării forestiere pe timp nocturn. De ce Artaxerxes? Poate ca un argument la Xerxes, cel ce a pus să fie biciuită mare înfuriată şi a instituit un premiu de creativitate pentru eventualul găsitor al unei noi plăceri. Oi hi premonit atunci c-ám să fiu cândva un fel de Xerxes pe plan scriptural; oi hi premonit atunci forţa şfichiuitoare a verbului meu cajvanian ce vituperează infatigabil racilele securi-comuniştilor până iese untul din ei, şi totodată ventilează noi modalităţi de juiţare ludică, prin semnifikant? Mai ştii... **Keep it mind,** reţine bine că şi Xerxes şi vărul tătânesc Luca au luat-o pe cocoaşă, au primit-o la muie în bătălii: unul de la flota grecească, ălalalt, la Odesa.

Pe de altă parte, nenoroc mare n-a fost că nu mă prenumiră Casian. Altminteri nu mi-aş fi sărbătorit ziua, 29 februar, decât o dată la patru ani. Şi se ştie de ce. Revezi incipitul soloviovian la **Rusia şi biserica universală.** Acolo, sofianicul Casian, transcendent coborâtor pe Terra, nu-şi lepădă hlamida, nu-şi suflecă gospodăreşte mânecile ca să-l ajute pe mujic la scoaterea căruţei din glodul stepic. Însă, companionul său, sofianicul sfânt Nicolae, o face... cu riscul murdăririi vremelnice. Drept care Pantocratorul, la reîntoarcerea lor în slavă, îl răsplăteşte cu trei sărbători pe an, iar pe Casian, cu una, şi aceea la an bisestil. De mă prenumeau Casian, mă sărbătoream la patru ani. Aşa, nu mă serbez deloc, la aniversară pretextând c-o săvârşii la onomastică, şi invers. Faceţios mi-s, nu?

- **Dar Piţu? Piţulizează puţin Numele Tătălui. Cine e tatăl tău? Cine sunt Pizzi-i din - de acum - mitizata Cajvană? Descrie-ne acest** tópos omphalikós.

- **Pater semper incertus.** Riscul îi mare să îl confundaţi pe tatăl meu legal cu fratele meu mezin, pentru că se prenumesc amândoi Vasile. Doar maică-mea, oblăduită sub antroponimul muieresc Magdalina, doar ea îi descurcă, ea care l-a prenumit cu de la sine putere Vasile, pe cel ce urma să încheie contribuţia demografică a paternelului piţulin, buclând bucla. Surorile mele îl strigă pe genitor **Tată!,** iar pe mezin, **Vasîlică!** Mama e mamă. Ea, instanţa maternă, are metodul ei, înrădăcinat în pulsiunea invocantă şi în lacanianul **petit objet a,** obiectul dorinţei, al restului ce perdurează când sustragem **le besoin** din **la demande.** Le-a mărturisit featelor ei odată: "Nu-i încurc pe cei

Vasîîîle şi Vasîleee!

doi. Pe tată-vu îl chem **Vasîîîle!,** dară pe Vasîlică, pe mititel, **Vasîleee!**». Acu, cât de mult re? teritorializează Numele Tătânesc, o să vezi imediat, Adriano, falnică traducătoare şi editoare a **Dandysmului** de Barbey d'Aurevilly. Dicţionarul onomastic al lui Iorgu Iordan reteritorializează şi el cum poate, adică bulgarizând ori grecizând, citând forme ca **Pitu,** prenume armân, ori **Piţu,** derivat genitival din elenicul **Pitsos.** Ai şi variante cu **î,** chiar cu **â;** ai şi un nume comun, definit în chipuri varii pân lexicoane, ca regionalism sau arhaism, cu înţeles de pui, mânz, bilibistrocel, şmilblic etc. Foarte recent, profesorul Vasile Boca ot Botoşan**A**, tatăl vitreg al romancierului Radu Mareş & monograf al zonei natale, mentor ocazional al adolescenţei mele, biolog şi om instruit, în adversitate cu Vechiul Rejim, mi-a semnalat o ipoteză şi mai uşchită în legătură cu Antroponimul Babacului, cu Patronimul. I-a venit inspiraţia după ce mi-a recitit, vara trecută, pagini din **Adaosul humuleştesc** al **Navetei esenţiale;** i-a venit şi şi-a şoptit în barbă: «Băiatul ista, căruia îi împrumutam **Biblia umanităţii** de Michelet şi-i explicam cutumele albinelor, îi ghenial musai, dar... de unde-i vine ghena?»

Şi-a amintit atunci de cartea unui transilvan, Tudorel Tranco, om cu ultimul cuvânt în privinţa obârşiei ardeleneşti, ilvăneşti chiar, a bunicului matern al lui Nică-ben-Ştefan a Petrei. Transilvanul deapănă povestea că erau Creanghienii grăniceri năsăudeni sub Maria Tereza. După rebeliune, se refugiaseră, prin pasul Tihuţa, în viitoarea Bucovină. Pe Valea Moldovii coborâseră şi, de aici, oblicaseră până la Botoşan**A**. Numai că, după ocupaţia austriacă a nordului moldavic, gheneralul grănicerilor, cu nume amintitor de poetul Hans Magnus Enzensberger, guvernator al noului ţinut e numit şi-i urmăreşte pe defectori. Aceştia se despart. O parte, cu David Creangă, trec pe Valea Bistriţei şi nu se opresc până la Pipirig. Alta rămâne la Botoşan**A** şi se ascunde prin păduri sau îşi schimbă numele. Ce nume de împrumut îşi iau schimbiştii? Păi, Piţu, de la **Dealul Piţului** din regiunea Ilvelor. De la Botoşan**A** ei roiesc în Arburea lui Toader Hrib şi în Cajvana vecină. După un timp, unii ies din ascunzătoare şi îşi afişează creanghitatea nominală, ceilalţi preferând să-şi transforme cognomenul în renume. De i-aş da crezare profesorului Boca, Magistrul din Cajvana, exegetul Omului din Humuleşti, ar hi oleacă de cimotie cu exege-**ta**-tul său. Conform doxei lui, surceaua piţuliană nu va fi sărit prea departe de trunchiul creangăuan.

Surceaua puţuliană lângă trunchiul crengăuan

Se non é vero, în tot cazul îi **ben trovato** şi bine primit.

De m-aş întâlni cu El, cu Nică-sîn-Ştefan a Petrei, fie şi dincolo de Styx, nu cred că i-aş produce o impresie deplorabilă. Ne-am înfrăţi degrabă şi i-aş nara iute Cajvana din vremea colectivizării, ba şi puţină decolectivizare; i-aş grăi de Cifor cel Şchiop care va fi făcut două cereri de emigrare: una pentru sine, a doua pentru calul său, că nu se putea deplasa bietul ins decât ţinându-se de loitrea harabalei, iar bolşevicii voiau să-i confişte animalul şi să i-l împuşte. **They shot horses, didn't they?** Dar el se ţinea cu o mână de căruţă, cu cealaltă agitând un topor cominatoriu. I-aş mai povesti episodul şirotului, al excrementului agricol, ca sursă a reîmbogăţirii peizanilor colhozizaţi, traficul cu godaci, contestarea ultimului miliţiot pe baza viforoaselor strigăte bicotidiene: «Jos Tiranul! Jos dictatorul! Jos genocidul!». Firește că genocidul, vinovat de a-i fi taxat de o sutică ori de câte ori îi prindea cu purcei în portbagajul Daciei şi fără pălărie la volan, genocidul fu mutat disciplinar în satul vecin, de unde au adus la Cajvana pe genocidul celorlalţi. I-aş mai depăna refuzul gospodarilor de a lucra, după 1989, la stat sau în sector privat... sub acuza: «Destul m-au exploatat comuniştii! De-amu înainte vreau să fiu patron şi să mă exploatez singur!!!». Mda, Cajvana îi nu doar românie în miniatură, cu fostul secretar de partid comunal, poponaut şi politruc, reales liber ca primar, ci şi **imago mundi**, imagină a lumii şi a impermanenţei fenomenale, unde cel mai pitoresc element nu e neapărat vecinuţul George al Secretăresei, vărul rău al instanţei paterne, dughenizat pe sucuri şi înjurat periodic de megieşii Vasîle a Vironii & Iacob al lui Bomei că le-au ieşit bube pe limbă fiindcă nu spală câtuşi de puţin paharele oferite clienţilor însetaţi. N-am mai pus piciorul p-acolo din 1984 tocmai ca să prezerv pepiniera de impresii şi experienţe modelatoare genuine. E drept, din când în când, nu prea des, mezinul şi surorile mai mici trec pe la mine şi continuă să mă ţină la curent cu la chose cajvanienne. Ai gângurit **tópos omphalikós** şi bine ai grăit, duduie gentilă. Copiii cajvanieni erau conştienţi

La chose cajvanienne

de poziţia centrală a locului lor baştinal în orizontul mundan. Nu degeaba, şi nu doar ironic, spuneau ei despre un cloşard indigen, despre Badea Neculai Zarcoschi, că trece ecuatorul prin ograda lui; nu degeaba, scos la tablă - în clasa a şaptea - ca să recit industria morăritului, am început pomelnicul cu moara locală a lui Vasile Domnari, morile din Arbure ale lui Prosăr şi Zăvadă, morile din Todireşti ş.a.m.d. Entocentrismul meu ludic, relatat de colegi părinţilor, i-a mişcat enorm pe acştia şi... l-au băgat în folklor, pe la şezători, cam cât pe bunicul meu Haralambie, cel pe ai cărui bidivii se vor fi aşezat noaptea, când se întorcea de la moara lui Zăvadă, două strige, două luminiţe, doi **feux follets.** Strigile i se puseseră pe umeri, apoi au trecut în coamele trăpaşilor, zbenguindu-se. Bunicul, temător cu entităţile suprafireşti şi exorcist de ocazie, le-ar fi proferat formula propiţiatorie: **Dumnezeu să vă sporească jocul!** Ele, bine educate, i-au răspuns cu rimă: **Iar matale tăbâltocul!** O să ziceţi că visa tipul. Da, dar... dimineaţa, când a studiat coamele cailor, găsi împletituri, în vreme ce tăbâltocul cu făina i-a ţinut gospodăria un trimestru. Ha! Pas de mai obiectează... **He Kasbána tópos omphalikós esti.**

- Fiind băiet, cutreierai păduri? Aminteşte-ţi de copilărie. Deapă-ne ceva. Hornu' casei, smotocei, mâţe, fata popii, da?

- Ceilalţi copii cajvanieni n-aveau cum să-mi murmure mie, ca un dulce reproş ori cu incipientă invidie: **Fata popii napi îţi da, printre gard napi îţi da.** Şi iată de ce: Didina, fata popii Malcinschi, unchiul lui Florin Piersic, printre gard napi nu-mi da, tata neoprotestant era de când împlinisem cinci anişori şi încercam să interiorizez tabuurile linguale (să zic **popou** în loc de **cur, closet** în loc de **căcăstoare, vânt** în loc de **beşînă**), să nu mă-mbăt, să nu duhănesc, să nu înjur, să memorez prin lectură personală - fără ajutor parohial - istoriile Vechiului Testament. Nu-l mai aveam pe Popa Malcinschi la îndemână, ce, împotriva exploziei neoprotestante, pentru a jugula modelul weberian de avânt economic, utiliza vârtos şi cu folos cel **argumentum ad connum** contra ortodocşilor ispitiţi de cetitura liberă a Bibliei: «Cum îndrăzneşti tu, Bade Gavrilă, şi tu, Bade Toadere, să pui răpănoasa-ţi labă pe Sfintele Scripturi după ce ai umblat cu ea pe la fofoloanca muierii?». Şi... lui Badea Toader, lui Badea Gavrilă, lor, le crăpa obrazul de ruşine la besearică; ei perseverau în creştinismul strămoşesc, despre care Pavel Coruţ pretinde c-a apărut cu o mie de ani înainte de Iisus, cam pe vremea lui Zalmoxis, a Zeului Moş. Iar rătăcirile penticostale nu se mai întindeau ca pecinginea. Cât priveşte mâţa, smotoceii şi stâlpul hornului cel humuit,

Mâţa, smotoceii şi fata popii

în ele se specializase, cum era şi firesc, Domnica, sora mea mai mare, eu, întâiul născut pe linie bărbătească, urmând a însoţi tătânele, agricultor multilateral dezvoltat, la arat, la cosit, la pădure, la moară, la târg, funcţie de nişte hesiodice «munci & zile», ce mai! Printre «huci» cutreieram îndeobşte toamna târziu, când, duminica, având trăistele pline de potol substanţial, de celebrii urşi mămăligoşi cu miez incandescent de brânză, duceam cârlanii departe, departe, până în preajma pădurii Baronului Ziegler. Acolo zburdam toată ziua, căutând mai ales cuiburi de păsări, că alea de legionari fuseseră deja denişate şi dispersate de către poliţia antonesciană, repliniindu-se arhanghelii mihăileni în Apus (asemeni Domnului Tulvinschi, învăţătorul mamei, care îi predase pe ascuns **Foaie verde de negară,/Au intrat streinii-n ţară** şi se caftise cu bunicul meu haralambian pentru o vită cumparată de la un neamţ repatriat) ori în pârnăile regimului de satanocraţie populară. La

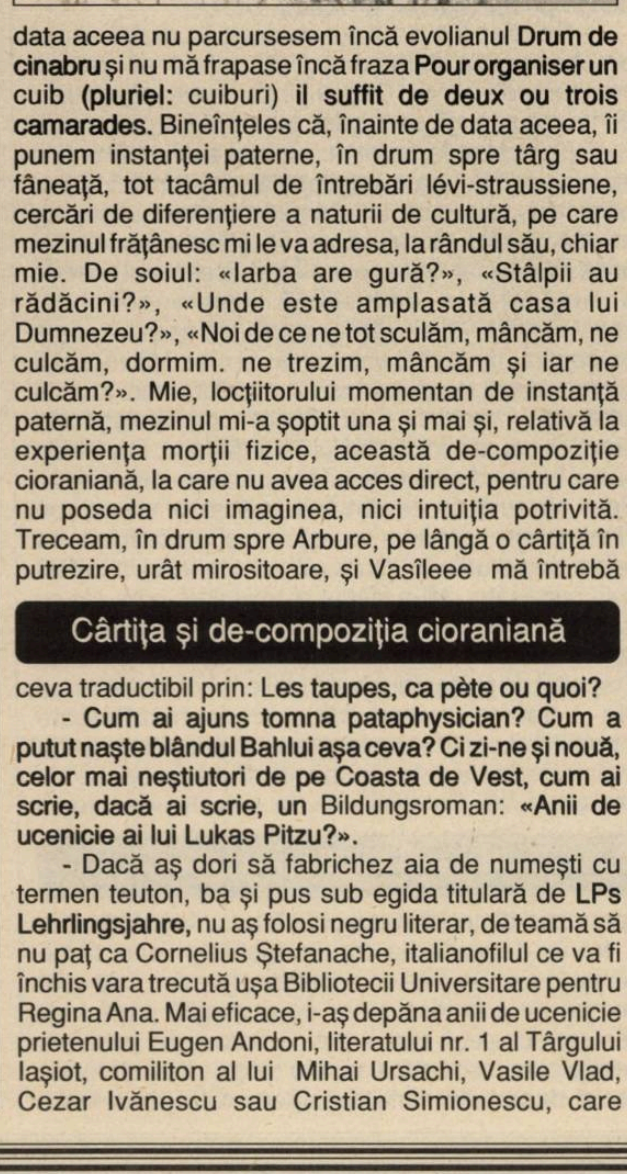

data aceea nu parcursesem încă evolianul **Drum de cinabru** şi nu mă frapase încă fraza **Pour organiser un** cuib **(pluriel:** cuiburi) **il suffit de deux ou trois camarades.** Bineînţeles că, înainte de data aceea, îi punem instanţei paterne, în drum spre târg sau fâneaţă, tot tacâmul de întrebări lévi-straussiene, cercări de diferenţiere a naturii de cultură, pe care mezinul frăţânesc mi le va adresa, la rândul său, chiar mie. De soiul: «Iarba are gură?», «Stâlpii au rădăcini?», «Unde este amplasată casa lui Dumnezeu?», «Noi de ce ne tot sculăm, mâncăm, ne culcăm, dormim. ne trezim, mâncăm şi iar ne culcăm?». Mie, locţiitorului momentan de instanţă paternă, mezinul mi-a şoptit una şi mai şi, relativă la experienţa morţii fizice, această de-compoziţie cioraniană, la care nu avea acces direct, pentru care nu poseda nici imaginea, nici intuiţia potrivită. Treceam, în drum spre Arbure, pe lângă o cârtiţă în putrezire, urât mirositoare, şi Vasîleee mă întrebă

Cârtiţa şi de-compoziţia cioraniană

ceva traductibil prin: **Les taupes, ca pète ou quoi?**

- Cum ai ajuns tomna pataphysician? Cum a putut naşte blândul Bahlui aşa ceva? Ci zi-ne şi nouă, celor mai neştiutori de pe Coasta de Vest, cum ai scrie, dacă ai scrie, un Bildungsroman: **«Anii de ucenicie ai lui Lukas Pitzu?».**

- Dacă aş dori să fabrichez aia de numeşti cu termen teuton, ba şi pus sub egida titulară de **LPs Lehrlingsjahre,** nu aş folosi negru literar, de teamă să nu paţ ca Cornelius Ştefanache, italianofilul ce va fi închis vara trecută uşa Bibliotecii Universitare pentru Regina Ana. Mai eficace, i-aş depăna anii de ucenicie prietenului Eugen Andoni, literatului nr. 1 al Târgului Iaşiot, comiliton al lui Mihai Ursachi, Vasile Vlad, Cezar Ivănescu sau Cristian Simionescu, care comiliton a ouat deja un roman în versuri despre formarea lui Eminovici, botezat **Antinomiile geniului**, în versuri de optsprezece picioare, fojgăind de gerunzii tonitruante. Am vaga bănuială că, de l-aş ruga frumos şi stimula cu Busuioacă de Bohotin, ar coborî la decasilab şi s-ar înhăma la **Silogismele disjunctive ale Magistrului Cajvanez,** unde să picteze salturile-mi ontice şi ontologice, de la Cajvana în burguleţul Gura Humorului, plural şi cosmopolit, cu iz chezaro-crăiesc şi policromie lingvistică, şi de la Humorul liceal derect pe Bahlui, în ombilicul Moldavei cisprutice. Eu i le-aş notuliza, prefaţa şi edita numai.

Cum ajunsei la Ştiinţa Ştiinţelor? Nici mie nu mi-i prea limpede. Şocul epistemologic nu mi-a venit de la profii liceali ori universitari, fricoşi, conformişti, cu care nu se putea ieşi din convenţiile rostirii lemnoase. Revăd disputa mea cu Ilie Bahrin despre opţiunea politologică a lui Budai Deleanu. Eu pledam pentru modelarea acestuia de către monarhismul luminat al lui Iosif al II-lea; el ţinea morţiş că avea ardeleanul opţiuni republicane şi argumenta cu reluaurea, în manualul de literatură dejian, a spiciurii lui Slobozan din Cântul X.

Zguduirea gnoseologică mi-a produs-o, într-o

Zguduirea gnoseologică

vacanţă estudiantină, antecitatul prof sătesc Vasile Boca, rivalul epistemic al ghicitorului bâlbâit Grigore. L-am vizitat la Botoşan**A,** unde i se dusese buhul cât ghicitorului: nu s-a sfiint de mine; mi-a mărturisit că-i anchiulează pe comuniști, din cauza cărora suferise de unele + altele, însă că, biolog, are simpatie pentru discursul scientific, fie el şi darwinist. M-a hurducat, înţelegi? Pentru mine, darwinist era sinonim cu ateist şi cu activist partinic, anticomunist ori necomunist împerechindu-se în mintea mea cu credincios, cu religios. Asistam, întâia oară, la o repartizare nomadă, neclasică, a atributelor. Asta m-a ajutat să-mi înţeleg mai bine criza agnostică din liceu, să mă reconciliez la nivelul urbanităţii cu eresurile parentale şi să-mi dezvolt logos criticist, relativist, nominalist în rest. Mi-a fost de folos să ştiu că raţionalistul Vasile Boca şi ghicitorul analfabet Grigore făceau casă bună în comună, apreciindu-se unul pe celălalt, amuşinându-se, completându-se, sătenii apelând la amândoi în caz de nevoi... nestomacale.

Aşa voi coera lecturile nietzscheene despre fabula lumii, filosofia vaihingeriană a lui **als ob**, comportamentul extravagant al lui Alfred Jarry şi Otto Weininger, agitaţiile Taichii Ubu, călătoria Doctorului Faustroll de la Paris, wittgensteinianul **Tractatus logico-psilosophicus,** logica discursului ficţional, actele de limbaj, deconstrucţia metafizicii, romanele lui Boris Vian, negativitatea fără întrebuinţare şi Colegiul de Patafizică, la care mă va fi abonat cândva un amic sevilian însurat cu o valahă din Letea Veche. Am priceput la un moment dat că... asta este treaba cu al ei tipic: ne comportăm ca şi cum lumea ar intra în cadrele rostirilor noastre, ca şi cum ele, rostirile noastre, ar da seama de impermanenţa fenomenului mundan; am priceput că noţiunile de adevărat şi fals nu îs absolute, ci relative la o doctrină, la un sistem, la o epistemă, că înotăm în plin perspectivism, că între Platon şi Kant, între Kant şi Doctorul Lacan, pululează sofiştii şi retoricienii, foarte ingenioşi, şi că Doctorul în cestiune n-a izbutit nici dumnealui să-i trimită la preumblare pe sofiştii postmoderni, nici

Patafizica militans

măcar să-i ridiculizeze pe deconstrucţionişti: ei sunt bine & sănătoşi, Derrida se întreţine cu Rorty, Rorty nu dă doi muci pe etica lui Levinas, Vattimo recuperează energia creatrice a nihilismului. Patafizica, ştiinţa particularului şi a soluţiilor imaginare, la asta te ajută: să vezi în diversele doctrine şi teorii simularea - reuşită ori frumoasă - a efectelor de adevăr, coerenţă, consistenţă; să le guşti în chipul operelor de artă sau al lucrului bine făcut, în singularitatea lor, în diferenţa lor inconturnabilă şi să le (să te) tratezi ca atare, convingându-te pe zi ce trece că nu ai nici măcar doi floci la fel de cârlionţaţi. **So bin ich zum Pataphysiker geworden:** tot despicând firul în paişpe, tot **enculant des mouches à droite et a gauche.**

- Scriai despre şuturile pe care ţi le-a tras în perioada bleu **Tovarăşul Destin Destinovici. Povesteni-l pe cel mai tare.**

- Sâc, sâc, sâc, nu ţi-l povestesc. Ş-apoi de unde să ştiu că nu vorbeam de şuturi destinale numai ca să mă aflu în treabă? Că doar n-o să consider şut fatal încăierarea cu patrula Secu de pe Strada Sf. Atanasie a lui Dan Petrescu, soldată cu pierderea unei şepci

Continuare în pag. 10

Adriana Babeţi

în dialog real cu LUCA PIŢU

Urmare din pag. 9

faimoase, confiscată şi îndosariată de Maiorul Şoric! Nici occidentalizarea ratată, când, occultându-se Tovul Ceau, nu mai avui de ce să mărşăluiesc solar până la Atlantic, nici pe temeiuri gagicale, că voiau două să se însoare cu mine şi să mă translateze din Iaşii agriculturii în Parisul untului abundent (căruia

Locomotiva lui Bozan

personagiul secundar al lui Céline îi dă utilizanţă scârbavnică în **Moarte pe credit),** dar nu le-a reuşit figura. Şutul cel mai tare ar hi şi întâlnirea, ratată, cu locomotiva lui Bozan, însă pe ăsta chiar că nu l-am relatat nimănui, nici măcar mie.

- Ce s-a ales de romanul *Brazde peste haturi revisited?* Dar de grupusculul vostru: «eseul iaşiot», «aisbergul din Ciric», «Şcoala de la Iaşi»?

- Romanul e, din 18 mai 1983, la Secu, pe SeRelrie, în custodia aceloraşi Boţîrlan, Ciurlău, Vezeteu, Bostan, Negru, Irian şi Irineu, Perian şi Perineu. Şi-au păstrat doar George Pruteanu şi Dan Petrescu oarece copii şi le vor fi cetit cu succes la întrunirile din anii postveroluţionari. Erau mişto episoadele lui Georgel, agrementate cu citate ample din Gigi Dej, mai cu seamă ăla cu ţiganul de atacă un tractor şi-i papă carburatorul. Antohi şi cu mine suntem marii păguboşi, că nu ne-am pus copii la adăpost. Mi-amintesc titul întâiului episod al lui Sorin: **Şi caii se împuşcă, nu-i aşa?** El introducea cronotopul, atmosfera, temele, primele personagii. Eu am ouat trei episoade, destul de lunguţe, numai la două rămânându-le titlurile în urmele-mi mnezice: **Dictotaurul** şi **Ascensiunea lui Iordache Leahu poate fi oprită.** În întâiul tematizem un preşedinte de ceapeu, sau brigadier, tiran local şi zoofil, ce, între altele,

Dictotaurul

păţeşte un **penis captivus** cu o văcuţă de rasă, care o ia, ca apucată de streche, la goană prin dumbrăvi şi-i cauzează inumerabile răni activistului bestial. Se uzitau o groază de tehnici scriiturale, aluzii, parodii, pastişe, textualism, telequelism, strigături de genul **Cât e socialismul-n floare/Nici în sculă nu mă doare!** Nu se omiteau brigăzile de persuadori orăşeni, nici confuzia peizană între momentul de început al colectivizării forţate şi răzmeriţele din 1907. Genial era şi Nenea Nicu, mecanicul de locomotivă ce-şi deraiază trenul din cauza imensei stele roşii de pe sediul colhozului în cestiune. Stil absolut de prozator avea Dan Petrescu. El şi câştigase, sub pseudonim, diverse concursuri literare. În ce priveşte grupusculul, el va fi eclatat eclatant. Oamenii s-au împrăştiat ca potârnichile, şi-au creat propriile cenacluri şi şcoli, pe cartiere: Şcoala din Copou, Şcoala din Bularga, Şcoala din Tătăruş, Şcoala de la Talcioc, Şcoala din Târgu Cucului. Se înmulţesc partidele, cluburile, coteriile, bisericuţele. Oamenii se ceartă, se reconciliează, polemizează pe cele mai futile chestii, gagicăresc, pun de adulter, candidează, ruspetează, tonitruează, se bat pentru **Convorbiri literare** sau la Casa Pogor, subînchiriază la şmen Casa cu Absidă, sforăie la televizor local, perseverează întru fiinţă: ca să nu treacă viaţa în gol. Da, **entia multiplicantur praeter necessitatem.** Numai cine nu a voit nu se va fi lansat livresc. Alţii, ca Mihai Dinu Gheorgiu şi Dan Alexe, s-au repliat în Vest, unde a supravieţui decent nu e la îndemâna orişicui. Da, **le monde est une branloire pérenne,** recunoştea Michel de M., şi nu ne putem reprima deziranţa de a-i învalahiza spusa prin «Lumea-i cum este: o labă durabilă». Ei, mă opresc aici, c-am dat-o pe apoftegme.

- La pagina 116 din Cafeneaua hermeneutică, **făcându-ţi portretul de eseist la tinereţe susţii (şi bine faci) exigenţe paradoxale. Cum că, de pildă, inconştientul tău ar fi o bibliotecă. Ne prefacem neştiutori şi te întrebăm: ce vrei să spui cu asta?**

- Atâta doar: că el, inconştientul meu, mi-i imaginabil ca o bibliotecă unde mult răscoleşti până dai de cărţile trebuincioase, de multe ori găsindu-te mai cu spor ele pe tine. Însă... nu orice soi de bibliotecă, nu, nu, nu. O, nu. Ci aia la care bate apropou dialogatul distih poporan: **- Ce ai, lele, în chiloţi? - Biblioteca pentru toţi.** De fapt, cei ce se întreţin cu mine, mă cetesc ori îmi fac percheziţii (ca Boţîrlan,

- Ce ai lele în chiloţi?
- Biblioteca pentru toţi!

Poncu şi Chirica în 1983), ajung la el, în rafturile şi depozitele lui. Efectiv, inconştientul meu structurat e ca o bibliotecă sătească. Efectiv? Nu. Adevărat, adevărat se spune: **Wo (m)eine Bibliothek war, soll ich werden; il faut que j'y advienne** şi să reaud, nemediat, cum iarba creşte. **Lucas luce clarior est,** nu şi rostirea sa, care, uneori, cochetează cu obscurul din raţiuni de efect perlocuţionar.

- Deşi se vede că eşti flatat atunci când unul, altul te consideră nu atât scriitor, cât filosof, cât etician, cât estetician (am citat), mă înfirip sfielnic şi afirm cu

vigoare că eşti, de fapt, un mare scriitor. Gustul tău nebunesc pentru ludic transformă cea mai searbădă idee într-o gaya scienza **de o virilitate care poate atinge priapismul (iar am citat). Ce zici?**

- De când Ion Ilici Iliescov însuşi îi poreclit eseist de Academia Caţavencu, de când el însuşi, comparându-se cu Cioran, i se simte superior... pentru că adaugă scriiturilor, lemnoasă + găunoasă, **l'agir** politicienesc, ispitit mi-s foarte să nu mai văd în starea eseistă una excepţională, ca altădată. Căci, odinioară, aşa cum unii teoreticieni nu subsumau poezia genului literatură, mi se părea că scriitor îi orice alfabetizat, orice condeier, şi că eseistul posedă o singularitate ireductibilă, incategorizabilă, impovestibilă. Mi se părea, atunci, că eseistul poate persevera, în vremi cenzurante, şi oral. Mă rog, oi fi scriitor, dacă insişti tu, însă... nu mare, nici mic de altfel, ci... «genial» - cu accepţia din hexagonala argotică sau din idiolectul lui Virgil Mihaiu, în ambele cazuri însemnând vocabulul acesta doar «interesant». Sper că sunt şi voi rămâne, măcar o vreme, un «interesant», până se va aşterne şi peste mine, ca peste cerceturile lui Dumézil cel titanesc, al uitării colb nepăsător. Mi-a plăcut cum ai dres-o pă aia cu transformarea ideii. Doar o băgare de seamă mai adaug. Atent la avertismentul, cu care debutează **Tractatul de putreziciune,** că ideile îs - ori ar trebui să hie - neutre, numai că omul le însufleţeşte intromiţându-şi în ele patimile şi dementele, atent la avertismentul acesta... şi înainte de a-l cunoaşte, mi-am proiectat dintotdeauna în ele, în idei, focul

Ideile şi focul spermatic

spermatic, dimensiunea jucăuşă, bucuria ludică, spre a frâna degradarea lor în ideologii sau farse sângeroase. De câte ori se iveşte atare risc, iute scot pompa de sub idee şi ea se dezumflă până i se zăreşte scheletul trist + gol. O fi unul din motivele pentru care insist atâta asupra singularului statut de eseist, de probator nemijlocit şi personal al gândemului etic, estetic sau filosofic, în contrast cu scriitorul, carele, el, se îndeletniceşte, în ipostaza lui lirică, cu titilarea gâdiliciului limbii, a semnificantului acesteia, dând limbi Limbii (cum ingenios argumentez în opumi de stă să iasă la Editura Timpul a lui... Cassian-Maria Spiridon, în **Breviarul nebuniilor curente,** capitolul XXI din secţiunea a cincea, «Cui dau limbi poeţii?»). Pe urmă, dacă accept porecla de scriitor, te şi văd, Adriano, insidioasă cum te ştim, întrebându-mă suplimentar dacă particip la genul **écrivain** sau la genul **écrivant...**

- Mircea Mihăieş ar vrea să ştie ce e cu atâtea obsesii sexuale în cărţile tale.

- Obsesii sau teme? Oi fi **porté** ori ca Edry, băieţelul Marianei Andzembe din Nancy - **penché sur le sexe?** - Aiasta-i cestiunea. Apoi, greu e de aflat când unul tematizează obsedant sau îi obsedat tematic şi, deci dign să cază hrană unor J.P. Richard, Georges Poulet ori Charles Mauron. O hi oare Magistrul din Cajvana mai obsedat decât Milan Kundera, Apollinaire, Bataille sau autorul moldav al lui **Moş Nechifor Coţcariu?** Nu prea crez. Mă animă o puternică, incontrolabilă **curiositas,** oculară, auditivă şi lingvală, potenţată de interdictele noii confesiuni la care se vor fi aglutinat genitorii în coplăria mea? Necuviincios ar fi s-o declar chiar eu, iar Boţîrlan şi cincuagenarele virgine ale Catedrei de French, emulele sale, şi-au pierdut credibilitatea cu teza c-aş fi abnormal de asocial. De mi-i îngăduit, înclin să mă compar cu micuţul gabono-valah Edry şi să mă imaginez mânat de **libido sciendi, penché sur le sexe,** cam cât

Libido sciendi

amicul meu Goujon, în vara lui 1981, asupra tăurăşului parental ce monta contra cost, la Cajvana, junincile vecinale. **Penché sur le taurillon,** dumnealui, citând din Huysmans, jubila şi cu ochiul îmi făcea: **Ah, le petit saligaud, «il regarde le ciel d'un air dégagé»!** Cu asta însă n-am declinat esenţialul. Or: esenţialu-i strategie, pedagogie, **agir** communicational drag lui Habermas, scump lui Ginel Andoni (ce presară, în prozele sale neterminate, scene de amor zgâlţâitor din zece în zece pagini... pentru a relansa interesul cititorial). Atras mi-s, personal, şi de o astuţie islamică medievală, **mujun** numită şi căreia Abdelwahab Bouhdiba capitolaş îi acordă în doctorala sa teză nemurită de colecţia «Tel» a Gallimarzilor, reluată apoi la PUF. Într-adevăr, profu Evului de Mijloc îşi întrerupea cursul doct şi hiperplictisitor de teologie, drept coranic, filosofie, istorie etc., în clipa când studenţii ţipau: mujun! mujun! mujun! Imediat le dădea pauză carnavalescă, magistru şi alumni începeau să debiteze glume, istorii deocheate, obscene ori scato, toată lumea se deplictisea, bateriile se reîncărcau şi cursul redemara vioi. Îmi închipuiesc şiret;icuri d-astea revigorând chiar un tratat de geometrie analitică sau de astronomie. Dacă nu istoriete, oferiţi măcar nişte înconotări, măcar nişte izotopii sexy când scrieţi ori, bunăoară, când rostiţi «Fie triunghiul ABC...». Nu-s mai voior, nici mai exhibiţionist, decât Georges Bataille, decât Georgel Pruteanu. La mine, bănuiesc, Duduia Curiositas face casă bună cu strategia captării bunăvoinţei lecturalnice. Să învăţăm limba rusă cântând şi glumind, să utilizăm râsul (**mourire de rire+rire de mourir**) în pedagogia noastră cea de toate zilele, să nu ne lăsăm dezorientaţi de Moş Ceau şi totalitonţii săi, vechi ori noi.

Şerban Foarţă a clamat-o de la obraz **Convorbirilor literare** şi lui Emil Brumaru în 1990: «Dacă nu fiinţa LP, vă dezerotiza Nenea Ceauşinschi pre toţi, după ce, în prealabil, vă castra, iar pentru rezolvirea problemului

Nea Ceau şi dezerotizarea

demografic folosea înseminarea artificială cu spermatozoizii de la fermele C.C. al PCR şi seringi mâinuite de specialiştii ejectaţi din Fane Gheorghiu. Să vă fie limpede!». A nu se uita eseul Lindei Mezejewski despre triumful dezexualizării naţional-ceauşine, ivit într-o importantă revistă ianchee, lecturat şi la Evropa Slobodă, convocat de mine în **Fragmente dintr-un discurs in?comod.** Gagica, lectoriţă la Universitatea «A.I. Cuza», studiase fenomenul la faţa locului. Fusese invitată la o petrecere iaşiotă, organizată la Doctorul Hulban, abilitat de Secu, alături de faimosul sicofant Vereş, să aibe contacte şi să supravegheze streinii

intelectuali. La faza Periniței, unul o trage la dans și o pupă. A doua zi veni tipesa cu grăbire la nevasta Hulbanului s-o întrebe dacă pupătorul avea intenții cu ea, o dorise, o visase, comisese vreo hartă în pat. Hulbanca i-a dat a înțelege că fusese vorba de o cutumă folklorică și că, în vreme ce o țuca, bietul ciolovec își îndeplinea obligațiile de ospitalitate comandată și se gândea: 1. la ce coadă să steie pentru a lua lapte la puradei și 2. că scula-i devenise un simplu simbol sexual. Din exemple d-astea a tras Linda - elevă a lui Norman O.Brown, împătimită după **Life against Death** ori **Love's Body** - concluzia că, la moldavi, pulsiunea vieții abia pâlpâie și că, dacă îi mai cârmuiește mult cârmaciul scorniceștesc, le-o dă Thanatos la muie cât de curând. La chestii dân astea se gândea, probabil, Șerban... când a subliniat răspicat meritul meu irepresibil la conservarea instinctului erotic în spațiul mioritic, ba și a mioriticului **topos** ca loc mio... erotic. Amu, Tovul nu-i; amu, tuturor lucrurilor li se recunoaște o conotație sexuală, inclusiv p... și p...; însă popolul e tot cu inerțiile de odinioară, de aici că la **lotta continua,** lupta cu inerțiile Epocilor de Aur și de Argint, cu merodologia, scatocrația și restul restanțelor. Sunt un luptaci, după cum se vede.

"Sunt un luptaci cu armele sexului meu"

Cu armele sexului meu.

- **Tot el (M.M.), te-ar întreba de ce ai rupt atâtea prietenii.**

- De aia, îi replic eu. Prieteniile te leagă, ca Dincă, valetul ceaușin. Ele te leagă de cutume, eresuri, superstiții; ele îți îmbotnițează spiritul criticant și duhul contestant. Paradigmatizează numai reproșul făcut de Liviu Antonesei amicului său Dorin Spineanu de a fi urecheat Editura Polirom pentru gafele profesionale (inexistența stereotipiilor de colecție, proasta tehnoredactare, Bosch scris **Bosh**, Hieronymus scris **Jérome,** Defoe confundat cu Swift, doctrina Paracletului ținută drept heterodoxă, expurgarea aluziilor antiiliesciene din Marino și **Jurnalul anilor ciumei** s.a.m.d.) sub pretext că... «nu se face». Așadar, cu amicițiile prost înțelese, se reîntoarce forțos apelul la doxă, obicei, datină, adică la strunirea gândului liber. Un prieten, de te dezamăgește, îl razi, fie și amical, când nu se rade el mai înainte. Las, firește, deoparte categoria falșilor prieteni, din neamul lui Al. Călinescu, care pretinde că au votat îndepărtarea ta din slujbă ca să te «protejeze», mai ales că s-ar putea să fii mai tare profesional ca ei. E normal să-ți pună bețe în roatele administrative și, în același timp, să se declare amicii tăi. De fapt, toți cei ce săvârșiseră, sub presiune boțîrlaniană, treaba rușinoasă, aproape toți proferau că o concoctaseră din simpatie pentru tine, ca să te apere până trece furtuna. (Singura ce te va fi susținut cu furie, până la capăt, Adela Hagiu, era **en froid** cu tine și ciuruită de necazuri. Asta e!)

Neglijabil nu este nici comportamentul meu necasianic. Pe sfânt l-au omorât discipolii cu stilurile ascuțite. Anti-Cassian, eu, când nu pot scăpa de unii, care se tot dau alumnii mei, care nu vor să priceapă dezavantajele viitoare ale acestei im?posturi, îi îngăduiesc un timp în jurul meu, ca pe Sorin Antoni, apoi... îi rad chiar eu; ucid în ei ucenicul că să-i eliberez de mine: și uite-așa facem împreună economia unui paricid fastidios.

- **În ultima ta carte,** Eros, Doxa & Logos, **ai produs un «discurs naso... l... ogic» extraordinar. Ți-aș pune trei întrebări pe tema cu pricina. Îți vezi lungul nasului? Ce ai simți că, pe lumea asta, n-ar fi de nasul tău? Și care a fost cel mai nasol moment din viața ta?**

Lungul nasului

- Da, mi-l văd când închid un ochi, indiferent care. asta în sens propriu. La figurat de asemeni: fiindcă nu mi se va fi întâmplat des **que je pète plus haut que mon... nez. J'ai, en règle générale, pété plus bas que Messire Luc, moins haut que le Sieur Moncuq,** ceea ce, iarăși, nu îi prea abil din partea unuia de voiește să se încrusteze ceva mai serios prin interstițiile mundane: în cariera profesională, literară ori intelectuală; în percepția Celuilalt, mai cu seamă, și mânat de umana, preahegeliana dorință de recunoaștere a dimensiunii timotice (Fukuyama, Fuku, Fukut, **que me veux-tu?**). După 1989, ajuns-am mai pugnace. Știu că-s ireale cestiile pentru care mă bat cât iadul lui Scotus Eriugena, însă mă bat pentru ele de frumusețea gestului, reamintindu-mi, la fiecare caft, rostirea - sculptată în caractere arabe - de pe poarta cea mare de la Fatehpur Sikri, orașul-fantomă, edificat și abandonat de Akbar cel Drept la oarece kilometri sud-vest de Agra, de mine vizitat pe 24 august 1990:

Iisus - pacea hie cu dânsul - a spus:

Lumea un pod iaște;
Străbate-l
Dar nu-ți înălța prăvălie cu scară pre el.

Adevăru-i că logionul 42 din **Evanghelia după Toma,** ce ne îndeamnă să medităm impermanența fenomenului și să tragem concluzii adecuate, e și mai dens. Acela ne sfătuiește doar atât: **Practicați tranziția/Fiți trecători/Gestionați bine intervalul tranziției/Ek-sistați traversând.** Referitor la a doua întrebare ce mi-o puseși, ți-aș putea răspunde că șefia, nu neapărat politicescul **leadership,** nu-i de apendicele meu facial deoarece... posed la purtător structură de anarh, funcționez existențial în **an-arhé,** fără a mă crede totuși un arheu bahluvian la curtea Regelui Arthur; mă comport prost și ca slugă, slujitor, subaltern, **vir succubus,** și ca stăpân, patron, rector, director, decan, boss, demiurg; aș fi incapac și ca Moș Ceau, și ca Emil Bobu, și ca Dumnezeu, și ca Golem. Relația pe verticală nu-mi prieste.

Cele horizontale îmi sunt favorabile cât de cât, numai c-ai văzut cum stau la capitolul amical. Pe

orizontală distribui și redistribui agil atributele fiinzilor înconjurători: nomadic, neclasic, deleuzian. Raporturile, aici se fac, se desfac, se refac, rupturile îs vremelnice, sutúrile îs frecvente și se ivesc forme neașteptate de cooperare, participare, asociere, discociere, directe sau oblice. Iată, același Antonesei cutumiar a modificat o dedicație către mine în...«unui fost prieten». Aș putea continua, că sunt în vervă, dar mă opresc acilea și nu-ți mai narez de ce, spre exemplu, mi-s apolitic activ și nu angajat sartrian, în senzul curentului istoric principal, monarhist dimineața, republican la prânz, legionar la ujină, liberal seara, fesenist sub țol. Mai bine atac întrebarea cu momentul ultranasol din pârdalnica mea de viață. A fost, acesta, în decembrie 1989 și ianuar 1990, unul buridanic, centrat pe anevoiozitatea opțiunii. Moș Ceau, cu elicul lui vrăjit, îmi trăsese clapa. Contam pe ele să mai țină câteva luni, ca să pot să mă roiesc, sideral ori occidental. Aveam planuri în această direcție și **l'embarras du choix, du chou à la crème,** între... trei gagici: una pe care urma s-o abandonez locului, măcar vremelnic, și două între care urma să aleg dincolo, o taliancă și o franțuză. Dacă Nenea Ceașcă perdura la timonă, rămâneam cu alternativa Italia-Francia, Luca Pizzú-Luc Pitou. Însă nu a perdurat, așa c-am avut un ianuarie infernal: Plec? Nu plec? Îmi public opurile? În chizda mă-si le dau și mă comport ca un **homo posthistoricus?** Rămân în baștinal? Gonesc spre universal ca vițelul la pârâul căruia tot alte unde-i curg? Înțelegi cum devenea chestia. Perseveram în fiire și totodată deveneam eu însumi. Cheful de cetit îl pierdusem. Noroc numai că m-a apucat **furor scribendi.** Așa că n-am dat lașii pueri?culturii, nici Vrancea viti?culturii, pe Apusul untului abundent, al unguentului célinian. Celelalte se rezolvitără de la sine, societalul autoregulându-se molcom, cum bine cred unii sociologi vestnici, dubleți - mai mult ori mai puțin isteți - ai ideocraților de la Kakademia lui Fanache Gheorghidiu.

- **Ai finalizat, Farsa valahă? Despre ce ar fi vorba acolo?**

- Teamă îmi e să nu rămână ea un morcov în vârf de băț, o nadă laponă, un incitant scriptural, un omolog pițulian al Cărții mallarméene, utopia mea, proiectul meu niciodată complet materializabil, însă fără a cărui proiectare în lumea de mâine, fără a cărui existență avenirică, să aibe un interes subțirel tot ce voi fi dres până acum. Poate o termin, poate n-o termin. Dacă îți exhib o pagină din ea te-am convins c-am să-i pun cel punct final? Poate expediez, după ce-o desăvârșec, un exemplar Bibliotecii Vaticane, unde să steie în siguranță, până la Judecata Ultimă, cât studiul despre substanțialism al cui știi. Un loc sigur ar fi și Biblioteca americană a Congresului, unde Magistrul Mihai Ursachi din Țicău și-a pus la adăpost, încă din 1989, plachetele versiculare. M-am gândit și la Arhivele Astrale. Nici sub veceu parental n-ar fi stat rău pe timpul ludicelor denunțuri cajvaniene. (Îl pârau megieșii șugubeți pe George Dușa că ascunsese arme sub căcăstoare. Venea miliția raională, săpa, rahatul. Dușii răscolea, nemica nu găsea. Decât **la bombe à merdre!**). Se va închide **Farsa valahă** cu un excerpt din Henry Miller, dintr-o epistolă a muribundului H.M. către Fratele Lacarrière, proletarul sideral, mesagerul gnostic de azi. Mai mult nu scoți nici cu forcepsul de la mine, gentilă duduiță.

- **Cum se vede, prin ochișorii tăi, Bega noastră de pe malurile (stâng și drept) ale Bahluiului vostru?**

- Minunat ar fi fost ca Bahluviul nostru să își verse lapții moldavi în Bega voastră bănățeană, atât de

"Lapții moldavi în Bega voastră"

navigabilă, ca să putem lansa pe firul apei bărcuțe de carton ori steacle cu mesaje de stârnire la **perseveratio in esse,** periodice, pentru Livius și Corina Ciocârlie, Maria și Șerban Foarță, George Șerban, Daniel Vighi, Crișu Dascălu, Vasile Popovici, Marcel Corniș-Pop, Maria și Sandu Țenchea, fostul meu prof de engleză Beșuan, Hertha Müller, Richard Wagner, William Totok, Laszlo Tökes, Ilie Gyurcsik, Editura Amarcord, Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș, exegeta lui Barthes, Barbey & Jung... Dar, vai, Bahluviul se duce în Prut, în râul pruturos, iar Danubiul nu se aruncă în Marea Nordului, nici măcar în Adriatică, ci la Vest de Eden și Insula Șerpilor, unde umidifică Delta tot mai puțin stufoasă a Băbuței Evropenești. Nu am fost niciodată în orașul central-continental Temesvár, cu toate că fu un loc bântuit de cajvanieni după deschiaburire și colhozizare. Însuși mezinul meu frățânesc va fi fost arestat acolo, în gara principală, de o patrulă, prin 1986, și, dibuindu-i-se o Biblie în rucsac, numaidecât mi ți-l bănuiră de încercare de forțare a frontierei, mi ți-l readuseră în spațiul natal, mi ți-l procesuară și la o lună de pandaimos condamnară, «pentru părăsirea comunei în timpul campaniei agricole de toamnă», deși băiețelul era încă minor și mergea în vizită la o rudă.

Pup-o pe Bega din partea mea și spune-i că-mi retrezește fantasme adolescentine, infantile chiar. Străbătută fiind Cajvana de câteva pârâiașe amărâte, lacuri neposedând, doar câteva eleștee, de mititel visam acces la o apă curgătoare, un tău, un lac sub geamul dormitorului copilăresc, unde să plonjez dimineața, după sculare, de pe pervaz. Marea mi-o figuram atunci ca un eleșteu nesfârșit, etal, fără valuri, iar când mă uitau acasă... mă ghemuiam sub lavița de lângă cuptor, închideam ochii, vizualizam întinderea vierzuie și ascultam «fierăstrăul timpului», țiuitul vapoarelor sau mai știu eu ce. Nu numai Descartes avu istorii cu **le poële**, cu «tunatul în sobă». **Anche io...** avui. Oricum ai întoarce-o, un oraș evropenesc trăbe să posedeze apă curgătoare, să fie posedat, hrănit, penetrat de un curs navigabil. Din punctul ista de vedere, Timișoara-i unicul oraș al vestului transilvan, chiar al țerii integrale, că alealalte îs străbătute de nenavigabile ca Bahluiul, pe care plutesc mâțe moarte cu smotocei la coadă, stâlpi de horn, aripi de moară sadoveniene. Bega a celebrizat-o însuși Claudio Magris în **Danubio,** pe când în legătură cu Strada Lăpușneanu abia de ai câteva rânduri în al lui Curzio Malaparte **Kaputt,** în antinapoleonicul romanț reportajesc. Întrevăd cafenele pe malul vijelioasei Bege, unde se mai practică **otium elegans, la joie de vivre à l'autrichienne** și lectura matinală a ziarului ca rugăciune a filosofului postclasic: întrevăd, cu ochiu-mi pineal neațipit, un Czernowitz al Banatului global, un Czernowitz navigabil, un Kosmpolis, un oraș plural, multicolor, **open.** Despre ce se va fi tâmplat acolo în decembrele respectiv n-am verb, nici percepție oculară, decât țipătul, retransmis de radio Free Europe și Unda Germană, decât urletul ălora trucidați de melitarii deghizați în securiști și/sau de securiștii cu obrăzare de melitari.

Cam astea-s răspunsurile mele, multe, grele, lungi. Nădăjduiți, grație lor, să se vânză **Orizontul** în draci? Interviu cu L.P. ați vrut, interviu aveți. Descurcați-vă acum.

Post scriptum. - E drept ce-mi auziră urechiușile? Că, în 1944, pe Bega cea navigabilă s-au ivitără cu barjele, până în marginea orașului, comandouri cetnico-titoiste și că, de nu-i respingea hotărât viitorul socru al lui Șerban Foarță, azi făceați parte din Federația Iugoslavă și vă îndeletniceați cu epurările iepurilor musulmani și ale iepuroaicelor croate? Dreptu-i, ori basnă?

Cronica literară

Mariana Șora eseuri vechi și noi

Doi operatori domină, probabil, volumul de eseuri apărut recent la Editura Nemira: **întru**, evocat cu insistență în eseuri nărăvașe îndreptate împotriva lui Constantin Noica și **despre,** numit cu ironie (autoironie) jucăușă. Titlul cărții e o aluzie la caracterul de "Literatură secundară" a oricărui comentariu, "fie și al celui mai bun eseu critic, și la natura limitată și limitativă a oricărui comentariu. "Termenul nu îi aparține doar Marianei Șora: "L-am găsit amintindu-mi de un strălucit articol publicat de Toma Pavel cu puțin timp înainte de a pleca din țară..., în care se războia cu propensiunea stăruitoare de a scrie mereu despre cineva și a nu trata ceva scos din substanța proprie, găsind că e oarecum minor și lamentabil să ne menținem în «despreitate»". Termenul, precizează autoarea, a fost folosit adesea în cercul ei "printre glume și râsete". **Despreitatea** articula însă o formulă de a fi **față de** cultură, un pericol, o molimă. Într-o lume de recenzenți, cum era lumea culturală românească în 1970, (anul în care se lansa termenul) **despreitatea** devenea o realitate tragicomică. Exista, ca alternativă a lui **întru.**

*

Despre, despre, despre... nu apare însă izolat pe piața literară românească. Romanul **Rătăcire** (editura Fundației culturale române), numeroasele (și întinsele: zeci de pagini) fragmente de **Jurnal** publicate de **Adevărul literar și artistic** și **Orizont** arată că Mariana Șora e foarte departe de "despreitate" Este foarte departe chiar în această culegere de eseuri în care ea nu scrie **"despre"** sau doar **"despre",** ci se exprimă în numele unor afinități elective. Paginile sfârșesc sau încep cu o confesiune. Sau preiau alte pagini, scrise în alți ani, atunci când efortul de specializare o lega de anumite opere sau de anumiți autori, de anumite invariante literare. În fond, nici un scriitor român nu este mai mitteleuropean, mai bine instalat în miturile, între personajele și obsesiile, între tipicurile Europei centrale ca Mariana Șora. Lecțiile lui Nae Ionescu și Mircea Eliade nu au făcut decât să-i accentueze condiția de eseist al acestui spațiu. Violenta, necruțătoarea respingere a lui Noica provine atât din necruțătoarea luciditate a acestui neobișnuit filosof-femeie, cât și din obscura teamă de a nu supraîncărca lăudata corabie a elevilor lui Nae. Când mai apare și **Despărțirea de Goethe**, specialistul bine așezat în culturile Europei centrale nu mai poate răbda: cum **să te desparți de Goethe?** Întreaga iradiație poetică a marelui pălținișean e retezată cu o stranie vehemență.

Dacă războaiele împotriva lui Noica au scandalizat cu asupra de măsură, radicalismul doamnei Șora trezind replici din cale-afară de acide, cu mare bunăvoință au fost întâmpinate eseurile despre Eliade și, mai ales, despre Cioran. **Cioran odinioară și azi** și **Diogene sub acoperișurile Parisului** își trag substanța, cred, din aventura comună a doi autori care urmăresc, cu indicibilă încântare, spectacolele inteligenței. Sunt, și unul și celălalt, autori capabili de a nega. Pot masacra, cu sânge rece, orice iluzie. Și-au făcut educația filozofică pe aceleași cărți (aproape). Au trăit în interiorul aceleiași paradigme culturale. Au, și unul și celălalt, capacitatea excepțională de "a-și zmulge rădăcinile" (ca să folosesc o formulă cioraniană). Sunt strănepoții, nepoții, fii unor personaje ale Imperiului. Au traversat o istorie comună. Texte fundamentale, paginile Marianei Șora despre Cioran se sprijină pe un număr important de referințe culturale, îndrăznind să se delimiteze de unele afirmații ale filozofului. Rândurile despre umilință bănuiesc a fi scrise în regim autobiografic. ("Este și asta o formă de nobilă umilitate să te supui, adesea cu răbdare de benedictin, trudei, regulilor jocului... În cele din urmă, acestor neseriozități le datorăm remarcabilele eseuri..."). Starea de umilitate n-o împiedecă pe Mariana Șora să redea

scrisoarea de mulțumire a lui Cioran, elogiu extraordinar al unui om ce știe a cultiva arta epistolară.

***

Mariana Șora scrie despre Ernst Jünger, Vladislav Bartoszevski, Handke, Karl Popper ca un specialist. Contribuie, cu articole ocazionale, la unele momente aniversare. Se entuziasmează, dar nu fără măsură, de Golo Mann sau J.M. Simmel. În anul centenarului Kafka schițează un articol despre marele scriitor, după ce îl iubise în studii mai ample altădată. Îl recenzează, cu aceeași iubire, dar și cu observații folositoare, pe Nemoianu a cărui **The Taming of Romanticism** îi dă posibilitatea să hoinărească, încă și încă o dată prin spațiile Europei centrale și de răsărit. Dar cel mai semnificativ articol (studiu) al cărții mi se pare cel dedicat lui Valeriu Marcu.

Mariana Șora nu-i prima care readuce în fața cititorului român un autor odinioară la modă. Despre Valeriu Marcu a scris mult (în Germania i-a apărut și o carte) Andrei Corbea. Dar spre deosebire de Andrei Corbea, Mariana Șora și-l poate **aminti:** l-a întâlnit odinioară, într-o tinerețe în care totul era posibil. Insul aparținea unei aristocrații a spiritului european. Era în centrul unei lumi pe care o cucerea mereu. Ieșea dintr-o Utopie pentru a pătrunde într-alta. Părăsea Bucureștii pentru a ajunge în Budapesta Revoluției mondiale, între sfetnicii lui Bela Kun. Trăia, mai apoi, o aventură berlineză, ca să încerce suișul gloriei americane. Ultima nu l-a mai prins, fiindcă moartea a încheiat ceea ce era de încheiat.

Verbul **a trăi** e conjugat mereu în aceste eseuri în care confesiunea iluminează ideea de destin. Scriitoarea își intersectează pașii cu ai marilor personaje. Le trăiește biografiile. Paginile despre exil **(Exilul literaturii și literatura de exil)** au profunzime, ca și celelalte, datorită experienței mărturisite fără sfială și fără tactică vicleană a celui ce vrea să țeasă în jur simpatii. Francă, necruțătoare cu ceilalți și cu sine, Mariana Șora ne propune mărturisirea fascinantă a unui eseist de primă mărime a literaturii noastre de azi.

Mariana Șora, **Despre, despre, despre...** Ed. Nemira, 1995

Dincolo de cuvânt

"Astfel zise lin pădurea..."

Cu o metaforă care câștigă teren, pădurile sunt **aurul verde** al Țării. Sau: ar trebui să fie. Freamătul lor, duios sau amenințător, ne însoțește, de când ne știm, prin istorie: "Iar **pădurea lin suspină** și prin crengile uscate/Rînduri, rînduri trece-un freamăt...". Dar când Baiazid, cu ienicerii săi, trecând Dunărea cu gând vrăjmaș, "Vin de-ntunecă pământul la Rovine în cîmpii", ei se înfioară la zvonul sumbru, rău prevestitor al pădurilor meleagului românesc: **Numan zarea** depărtată **sună codrul de stejari".** Li s-a zis codrilor din veac **aurul verde**, cu o îmbinare ce sugerează tocmai ideea de "bogăție neprețuită", așa după cum petrolul a devenit, după Cezar Petrescu, **aurul negru**, iar darul și povara inteligenței au fost numite, după învățatul umanist Mircea Malița, **aurul cenușiu.**

Purtând, în tainițele ființei noastre, duioșia stihului popular **Codru - casă românească,** descoperim cu emoție rădăcina latinească **silv-**"pădure" în țesătura de sunete a unuia din cuvintele românești cele mai scumpe: **Transilvania,** la a cărui simplă spunere istoria ne pătrunde în inimi. Iată, așadar, că pentru munteni și moldoveni ,și nu numai pentru ei, pădurile au devenit, încă de timpuriu, un reper geografic, simbol al "plaiului mioritic". Cum uriașa lor hlamidă verde acoperă umerii Carpaților, din nordul extrem până la Dunăre, lăsându-le descoperit doar creștetul, pădurile ajung să denumească munții înșiși, iar din perspectiva dunărenilor, Ardealul avea să fie **Transsilv-ania**, adică "țara de dincolo de păduri, de munți". Frumoasă îmbinare de sunete și cuvinte latine, carė, o dată limpezită în alcătuirea-i intimă, stârnește puterile închipuirii, aidoma cu **Țara de dincolo de negură** a lui Sadoveanu. Pierdut pentru noi, latinescul **silva** "pădure" a lăsat totuși o dâră veche străruitoare în prima parte a cuvântului **sălbatic,** care e moștenit din latinescul **silvaticus** "pădurean", "pădureț". Mutația semantică survenită nu prezintă nici o dificultate, chiar dacă este apreciabilă. Oricum, pădurea este și cuibul sălbăticiunilor, fie ele... fiare sălbatice, fie căprioarele lui Sadoveanu și Labiș.

În dorul latinescului **silva** - bine păstrat în unele țări neolatine din apusul Europei, dar înlocuit de înaintașii noștri cu **pădure**, care tot latinesc este - cărturarii români au plăsmuit, în... bibliotecă, latinismul **selbă,** apărut destul de târziu în literatură, ceea ce dovedește că el nu a fost moștenit, ci confecționat după... toate regulile artei. Dar nu l-am păstrat direct, pentru că nu se ivește în primele veacuri ale "scripturelor române". Eminescu nu pregetă să-și adjudece cuvântul, de pildă, în **Epigonii,** atunci când îl evocă pe marele său înaintaș, Vasile Alecsandri, "visând cu doina tristă a voinicului de munte,/Visul apelor adînce și a stîncelor cărunte,/**Visul selbelor bătrîne de pe umerii de deal".** În poemele cele târzii, Eminescu renunță la acest "latinism", preferându-i numeroasele sale sinonime "autohtone", ca să le numesc așa cu un termen care le cuprinde pe toate (**Codru, pădure, huceag, crâng...**).

Scriitor "de stirpre aleasă" (Perpessicius), Mateiu I. Caragiale actualizează virtuțile evocative ale termenului, mai ales pe cele exotice, atunci când își reprezintă, în **Craii...,** "verdea întunecime a **selbelor** Amazonului, scăpărând de zboruri de papagali". Marele prozator artist intuiește că **pădure** (sau oricare din sinonimele sale) nu ar fi "spus", într-un atare context, totul... În lumina observațiilor de până acum, nu mi se pare deloc neglijabil amănuntul că Macedonski își intitulează unul din poemele sale **Prin selbea-ntunecoasă.** Rarităților lingvistice în general, cele lexicale în special, constituie una din obsesiile autorului **Nopților.** Din motive greu de înțeles, Dicționarul academic (litera S...) se mulțumește să înregistreze latinismul **selbă** ca pe o "variantă" (?) pentru mult mai vechiul și cunoscutul **sihlă,** la care se face și trimiterea de rigoare.

Sub forma sa originară autentică, rădăcina latinească **silv-** din **silva** "pădure" stăruie în câteva nume proprii, cum sunt **Silviu, Silvia, Silvestru.** Moș Silvestru este unul din eroii lui Sadoveanu din **Bordeenii.** Pe starostele mănăstirii Putna din **Frații Jderi** îl cheamă **Silvan,** iar numele său ne trimite către tărâmul mitologiei, dar și către versuri din Blaga și Minulescu.

Rădăcina **silv-** se ivește și în adjectivul neologic **silvic (brigadier, ocol silvic),** concurat de sinonimul, tot neologic, **forestier (economie forestieră, perdea forestieră).** Printr-o "inițiativă" lingvistică deloc supărătoare, câteva echipe românești de fotbal, din "eșaloanele" inferioare, se cheamă **Foresta,** cu adaosul urbei de care aparțin. Ele amintesc de celebra, pe vremuri, echipă engleză Nottingham Forest. Oricum, **foresta** reprezintă un italienism cu sensul "pădure mare, codru". Regăsim aceeași rădăcină "pierdută" într-o serie de neologisme compuse, cele mai multe tehnice ori savante, cum sunt **silvicol, silvicultură, silvologie, silvoterapie, silvotundră.**

Nu aș vrea să curm însemnările mele de astăzi, fără să evoc un amănunt atingător: **silv** - din Transilvania se regăsește în leagănul însuși al latinității. Căci pe maica feciorilor adoptivi ai "lupoaicei", Romulus și Remus, o cheamă - potrivit unei străvechi legende povestite de Titus Livius - **Rea Silvia**, "Rea cea din pădure", "Rea Pădureana". Într-un ungher al sufletului, toate se adună...

G.I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

Întâlnirea

Visul facilitează omului cel mai direct contact cu sinele său profund. Pentru creator visul se petrece la lumina lămpii sau a soarelui, în acele clipe de risipire caldă a sinelui dintr-un ne-timp continuu, fluctuant, aflat pe alte coordonate decât linearitatea "ieri-azi-mâine". Creaţia se petrece la limita imperceptibilă dintre un fel de prezent şi un iminent trecut, ce soseşte mereu peste o clipă, cum dunele de nisip îşi mută insesizabil locurile sub bătaia Simunului. Aşa se face că în fiecare dimineaţă pornesc în căutarea celui ce bănuiesc că sunt, ca până spre seară ajung să dau mereu peste altcineva şi altcineva. Şi totuşi singurul loc unde mă întâlnesc cu mine e dedublarea mea din imaginar. Unul cu configuraţia unui anume spaţiu şi a unor oameni, dominaţi de o anume mentalitate.

Îmi spuneam ades, credeam cu fermitate asta, că atâta vreme cât vor exista munţii, voi putea supravieţui; că atâta vreme cât îmi voi putea păstra nealterată lumea secundă, cu idealitatea tranşantă a umbrelor şi a luminilor ei, nimic nu mă va putea atinge. Am fost născut cândva, prin evul mediu, ca animal liber, neatârnat, contemplativ, ce hiperboliza viaţa măruntă a fiinţelor, încercând să descopere o paralelă între ceea ce vedea şi viaţa oamenilor. Traumele şi urâţenia lumii, aşa cum i se relevaseră copilului au ridicat un zid între lumea cea reală, în care era obligat să trăiască şi lumea ideală, tărâmul pur unde totul era la îndemâna lui, capabil să reconstruiască oraşe, oameni, fiinţe, să ţese şi dezţese destine, relaţii. O lume secundă, ca un vis din proximitatea fiinţei treze, în care poţi intra când vrei, dar de unde nu te poţi întoarce decât printr-un efort imens, epuizant. Lumea muntelui, duritatea şi limpezimea ei, cu legi simple şi severe, ce nu acceptă compromisul, corespundea nu doar idealităţii necesare creaţiei, ci şi unui topos iniţial ancestral, unde copilăriseră, la rândul lor, câteva generaţii înaintea mea. La Istambul m-am simţit ca pe străzile Botoşanilor sau Bucureştilor aşa cum mi se relevaseră în vacanţele şcolare. Nimic pur. Nimic limpede într-o lume cu care comunicam făcând bişniţă cu trei nasturi de tablă de la un costum din piele de drac. Pură era doar grădina bunicilor, cu nucii ei seculari de pe Bulevardul Eminescu. Dar acolo eram musafir, oaspete, ca mai târziu prin toate locurile pe unde am trecut. Ca la Timişoara, în curtea cu tise şi un brad înalt argintiu. Ceva îmi aducea aminte de copilăria cea reală, de acel intim "acasă" al începuturilor, de curtea închisă pe patru părţi cu ziduri înalte. Cutia cetăţii de piatră, protectoare, înăuntrul căreia se petreceau evenimente ce reproduceau restul lumii. Apoi evadarea. Traversarea în mare grabă a oraşului, ca într-o călătorie cu tramvaiul şi oprirea undeva la poalele unui munte. Muntele Mic, Ţarcu, Godeanu, Retezat, Şureanu, Cibin, Făgăraş, Piatra Craiului, Bucegi, Rodnei... pretutindeni o altă fiinţă redimensiona fiinţa celui plecat, pentru a o reîntâlni cu sinele său. De unde acel sentiment de maximă siguranţă? De unde acel sentiment de "acasă" într-o pustietate de piatră, jepi, torente, limbi de zăpadă, bântuite de vânătoare şi ceţuri? De unde acea redescoperire a unui eu viguros, puternic, forţând şansa, limitele unui trup fragil?

Caut locul din oraş unde să mă regăsesc şi nu dau decât de măştile celui adevărat. Sufletul meu locuieşte undeva într-o cetate labirintică, mustind de semne şi simboluri, şi în lumea liberă, de dincolode marginile oraşului, unde încep să se ridice munţii. În oraş, pe străzile lui, între oameni reali devin unul oarecare dintre ei, şi simt tentaţia de a mă scufunda în lipsa de identitate. Mă simt în siguranţă doar în mijlocul de transport în comun, în spaţiile închise şi dincolo de lumea imediată a oraşului, în nemărginirea sălbatică a munţilor. În rest, sunt un chip în transformare, palid, rece, vulnerabil, crispat de o lipsă de diplomaţie imposibil de recuperat.

Traversez pe jos oraşul cunoscând şi recunoscând oameni, situaţii, destine, dar mereu mi se întâmplă ca după primul colţ să mă aştepte o poartă ce duce direct spre o curte interioară, unde e aglomerat imaginar întregul oraş. E lumea secundă, care în locul celei reale îmi întrerupe orice legătură cu ceea ce se petrece de fapt în jurul meu, oferindu-mi în schimb frescele ce reproduc viaţa oamenilor din oraşul pe care tocmai pornisem să-l traversez. Fresce sau filme despre răul din fiecare, despre răul din imediata apropiere, despre răul omniprezent. Ecoul zgomotelor de dincolo de ziduri, propagat de melcul curţii interioare. Presiunea creşte, faptele se încâlcesc unele peste altele şi fac aerul irespirabil şi atunci, ca şi în copilărie - evadarea. Fuga spre munte. detaşarea cosmică de măruntul spaţiu îmbâcsit de nimicuri. Cărţi citite după cărţi, spaţii imaginare suprapuse peste alte spaţii imaginare şi, dintr-o dată, în odaia cu linişte şi pereţii frecaţi de vântoasă, se limpezeşte traiectoria drumului meu fizic prin oraş, prin toate oraşele pe unde am trecut şi am stat, printre nişte oameni despre care inventez poveşti într-o lume secundă, inexistentă, subiectivă şi inutilă.

Nu ştiu dacă e cel mai fericit dintre destine, dar simt că altfel nu se poate.

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Dincolo de topos

Cu cât un topos este mai larg cuprinzător şi, deci, mai abstract, cu atât este mai puţin expresiv literar. Scriitorului de limbă română, franceză sau germană nu îi este de mare folos România, Franţa sau Germania ca topos. Ca motiv. Ca subiect. Este şi prea mult şi prea puţin. Ce înseamnă să scrii despre România? Mai nimic; este foarte greu pentru că subiectul este abstract. Or literatura nu poate trăi din abstracţiuni; ea este "proastă" ca viaţa. La fel de larg cuprinzătoare sunt şi alte teme-topos, precum Moldova, Muntenia, Oltenia sau Banat. Cu toate că între ele există deosebiri care le fac recognoscibile, cu toate că pot fi subiect de istorie, de filozofie a culturii, de sociologie a literaturii sau a culturii, ele sunt încă prea puţin pentru literatură. Proza şi poezia nu se regăsesc în asemenea toposuri. Literatura este încă mai proastă decât abstracţiunea lor. Şi pe bună dreptate aşa stau lucrurile.

Iată, să vorbesc despre situaţia mea: sunt născut în Lipova şi, dacă spun lucrul ăsta cuiva care se pricepe la geografia şi istoria locului pe dată mă şi încadrează în topos: "vasăzică eşti bănăţean", îmi zice luminat. Şi eu îi dau dreptate şi nu prea, pentru că dacă m-ar întreba acelaşi ins de unde din Lipova, ar trebui să-i spun că din Radna, care aparţine, ce-i drept, de oraş, numai că este pe partea cealaltă a Mureşului şi, prin urmare, sunt ardelean, chit că altcineva din familie, din partea mamei, se pare că a trăit în dreapta Mureşului, cum priveşti dinspre Radna şi, prin urmare, am ceva în mine, în sângele meu, şi din partea bănăţeană a Lipovei. Ce sunt toate astea: prostii ale literaturii şi ale vieţii care, proaste fiind, se lasă mai greu prinse în reducţiile noastre savante. În topoii noştri. Şi ce altceva mai poate face literatura cu toposul? Se uită la el şi nu vede nimic şi atunci începe pe nesimţite să bată câmpii, să scrie despre ce anume îi răsare înaintea ochilor, bunăoară zice despre oamenii de acolo, din topos.

Iacătă, de unul îmi aduc aminte acum,

un moş cu mustăţi ungureşti, stă într-o casă mare, dincolo de calea ferată, pe malul Mureşului, o clădire mare şi cam dărăpănată, fără lumină electrică din cauză că nu se pot trage firele peste drumul de fier; bătrânul umblă cu un băţ lustruit şi vorbeşte la telefonul de la cantonul CFR, strigă în receptor cu voce groasă, atât de groasă, că telefonista nu pricepe nimic; zice: "alo, Draja la telefon" şi din tonul vocii simţim cu toţii că nu-i a bună, toţi simţim asta, şi noi şi cantonierul care îşi aranjează fără să vrea chipiul pe frunte. Multă vreme nu am priceput de ce vorbea el aşa la telefon şi de ce umbla pe cărarea plină de bălării care ducea dinspre casa lui spre canton cu un pas apăsat, cu băţul ăla lustruit, caraghios şi ridicol. Ne uitam la el intimidaţi; pe urmă am aflat că Draja Ion fusese deputat în regimul burghezo-moşieresc, a fost prin puşcării după ce a stat un an ascuns în şură la un nepot de frate din Rădnuţa, care este alt topos, adică partea de periferie a Radnei pe şoseaua care duce la Baraţca şi spre Podgoria Aradului. Aşadar literatura este să te ia gura pe dinainte şi zăi zici despre moşul Draja, despre cum trecea el cu bastonul printre urzici şi frunze mari de lobodă. Cam asta e; dacă te gândeşti la topos îl pierzi din ochi pe Draja, nu-l mai vezi nici pe el şi nici bălăriile alea şi nici altele: casa, tractoarele şi combinele de la SMT adăpostite în grajdurile moşului şi cum stă el în faţa closetului din cărămidă, aşteaptă proptit în băţ ca să iasă de acolo un mecanizator, ăla deschide uşa şi îi zice fâstâcit, "să trăiţi, nea 'Draja", apoi pleacă la motoarele lui şi moşul duce mâna la pălărie, stă proptit în baston şi salută ceremonios, sclerozat şi ridicol. Cam aşa cumva e viaţa în topos şi în afara lui.

Despre altceva ce mai poţi spune: bunăoară cât de greu e de găsit toposul ideal, îl cauţi şi dai peste imagini disparate, îl vezi pe moş Draja salutând ceremonios şi sclerozat, stă la rând la propriul lui closet şi salută ridicând pălăria; de vreo cincisprezece ani ţiganii de pe Valea Mare şi din Morat organizează rugă, beau de nu mai pot şi pe urmă se încaieră. Între Lipova şi Topolovăţ e o zonă halucinantă, drumuri pustii, năpădite de

Daniel VIGHI

Continuare în pag. 15 ☞

Viaţa mea e un roman

Chenta şi Draga

a. A dat cu sapa şi a scos-o la suprafaţă pe a şaptesprezecea. Pentru o scurteică i-ar fi trebuit încă de patru ori pe atâtea. O să reuşească până la urmă să-i facă nevestei haină de blană şi va rămâne în memoria urmaşilor ca paznicul-de-câmp-care-cunoaşte-apucăturile-cârtiţelor. A fost unul dintre bunicii străbunicii mele. Fără nume.

b. Vichente Ciorogariu avea un birt în mijlocul satului. Ajunsese la o oarecare prosperitate. Prima soţie i-a murit. Sârboaica Draga Marcovici părăsise Belgradul cuprins de vâlvătăile unei răscoale cu ajutorul plutei slobozite pe Dunăre. A ajuns la Timişoara. Văduvoniul Chenta Birtaşu a pus ochii pe ea. Douăzeci şi patru de copii a câştigat Chenta de la două muieri. Vorba vine câştigat, că n-au avut viaţă lungă. Succesiune de naşteri, botezuri, înmormântări, pomeni, parastase. Chişozeanul Vichente şi belgrădeanca Draga au fost părinţii străbunicii mele. Mama îşi aminteşte de nişte unchi Marcovici, cojocari, care înainte de ultimul război îşi aveau atelierele prin Fabric, în apropierea podului ce duce astăzi spre piaţa Badea Cârţan.

c. Primul soţ fusese din Sânmihaiu Român. Au avut un copil născut la şapte luni. E vorba de Iosif Cărăbaş, cel ce mi-a servit ca prototip în povestirea **Unchiul.** Acel Cărăbaş şi nu mai ştiu cum, tatăl lui Iosâm, s-a prăpădit, aşa că Lenca s-a măritat din nou. A mai avut un băiat, Pavel. Cel de-al doilea bărbat al ei făcea, la început rar, apoi tot mai des, nişte crize de nervi. Cică ar fi căzut în copilărie cu capul pe gheaţă, dându-se cu patinele de lemn, şi de acolo i se trăgea. L-au dus la doctorii cei vestiţi de la Pesta şi de la Buda, dar nu i-au găsit leacul. Spre sfârşitul vieţii, atins de un fel de paralizie, zăcea în pat, însă trebuia să te fereşti de vitalitatea-i debordantă. Într-un rând, a atras-o lângă el pe nevasta sa, Lenca, şi i-a împlântat fusul în ureche. Mai apoi, copilul cel diabolic al nebunului îi tot dădea târcoale largi acestuia, provocându-l cu "las' că mori tu, cârpă roşie-i cumpăr lu mama şi mă piş pe mormântul tău".

Lenca a terminat doar şapte clase primare. Dar vorbea, citea şi scria în româneşte, nemţeşte, ungureşte şi sârbeşte. Purta fuste largi din stofă şi bluze cambrate cu "os de peşte". Şi le confecţiona singură. Cuvinte pe care ea le rostea şi pe care de atunci le întâlneşti tot mai rar: crăstolă "cratiţă", şnăidăriţă "croitoreasă", boc "cojoc scurt", trăcsâri "locul dintre case vecine", mandră "mămăligă", soviacă "cozonac", olăţăl "plămădeală", gavăt "lume multă", cumlău "amestec de hamei, făină de mălai şi tărâţă, folosit ca plămadă pentru pâine". A murit la 92 de ani, după ce crescuse doi fii, două nepoate şi un strănepot.

Elena Rotariu a fost străbunica mea.

Viorel MARINEASA

Poezie și uitare

Ideea acestui articol s-a ivit în timpul unui curs dedicat **Simbolismului templului creştin**, intitulat astfel după celebra carte a lui Jean Hani. Simbolismul pietrei şi tot ceea ce ţine de motivul lapidar nu aveau cum să ignore cuvintele Mântuitorului: "Tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea" (Matei, 16, 18). Între alte lucrări, am citat şi **Les Biblioclastes,** în care autorul, Gerard Haddad, atrage atenţia că, în limba latină, **petra,** piatră, are formă feminină, Petrus fiind, aşadar, un construct.

Un masculin-feminin, pe care sunt tentat să îl aşez în aceeaşi familie cu **poeta, nauta şi agricola,** toate cu forme feminine, deşi denumesc ocupaţii masculine. Sau, dacă se poate spune, un fel de substantive androgine, de vreme ce ele denumeau - în vechime! - competenţe, în mod necesar, iniţiatice.

Se ştie că la romani, de pildă, Ianus era, în acelaşi timp, şi patronul artizanilor şi zeul care prezida misterele, corporaţiile meseriaşilor având un pronunţat caracter sacru: Arta şi meseria aveau aceeaşi semnificaţie, iar funcţia meseriei (un pleonasm, de vreme ce **ministerium** înseamnă chiar "funcţie") constă în caracterul ei liturgic, rememorativ. Nici pentru sacerdot, nici pentru artizan, nici pentru poet nu este vorba, aici, de o memorie în sensul de "inventar" al unor evenimente, de o memorie ce se opune trecerii timpului, ci de una a genezei şi a eschatonului, deopotrivă.

În capitolul **"Uitare" şi "memorie" în Grecia antică** din **Aspecte ale mitului,** Mircea Eliade scrie:

"Zeiţa Mnemosyna, personificare a <Memoriei>, şi sora lui Cronos şi a lui Oceanos, este mama Muzelor. Ea este atotştiutoare: după Hesiod (**Teogonia,** 32, 38), ea ştie <tot ce a fost, tot ce este, tot ce va fi>. Când poetul e stăpânit de muze, el se adapă, de-a dreptul din ştiinţa Mnemosynei, adică mai ales din cunoaşterea <originilor>, a <începuturilor>, a genealogiilor. (...) Urcând până la izvor, rememorarea caută să nu situeze evenimentele într-un cadru temporal, ci să atingă străfundul fiinţei, să descopere originarul, realitatea primordială din care s-a născut cosmosul şi care îngăduie înţelegerea devenirii în ansamblul ei".

Pe urmele lucrării lui J.P. Vernant, **Aspecte mythiques de la memoire en Grece,** Eliade compară inspiraţia poetului cu "evocarea" unui mort din lumea Infernului sau cu un **descensus ad inferos** din care poetul, aedul, se poate întoarce nestingherit. Neuitarea este un privilegiu pe care doar puţini dintre muritori îl au, iar zeii, atunci când vor să le confere nemurire progeniturilor lor, le conferă "memoria inalterabilă".

Cel puţin două sintagme de mai sus atrag atenţia asupra faptului că inspiraţia poetică este, în fond, o iniţiere: "străfundul fiinţei" şi **"descensus ad inferos".** Nici Eliade, însă, nici Vernant nu fac explicită această consecinţă a relaţiei dintre **poezie** şi **memorie**, deşi ea pare evidentă.

După cum nici Anton Dumitriu nu îşi întregeşte raţionamentul atunci când - pe urmele lui Martin Heidegger - analizează etimologia conceptului de **aletheia** (adevăr) şi propune înţelesul de "fără-uitare" - a-Lethe, ceea ce înseamnă că orice cunoaştere a adevărurilor ultime sfârşeşte prin a deveni soteriologie, realizare spirituală:

"Să lămurim acum raportul dintre aletheia şi Mnemosyne. Mai întâi **aletheia** - <fără uitare> - nu este pur şi simplu memoria, aceasta este **mneme** sau personificată **Mneme.** Prin **aletheia** se depăşeşte o anumită stare a conştiinţei, nu fiindcă nu am "uita" nici o cunoştinţă, ceea ce ar însemna <neuitarea> sau <non-uitarea>, ci fiindcă starea aceasta este dincolo de **polymatheia** - de omniştiinţă, care cum am văzut nu formează intelectul şi nu duce la sophia.

În următorul capitol al lucrării citate, însă, el face o succintă analiză a tipurilor de "manii" enumerate de Platon în Phaidros: mania profetică (sub influenţa lui Apollo), mania rituală (sub influenţa lui Dionysos), mania poetică (sub inspiraţia muzelor) şi mania erotică (inspirată de Afrodita şi Eros), observând că rădăcina **man** (cu variantele **men** şi **mne**) se regăseşte în cuvinte greceşti însemnând **nebunie, prezicere, înţelepciune, muză, în legătură cu oracol.** Ceea ce înseamnă că mania este o formă a rememorării "care, la o intensitate maximă, poate apărea ca un <rapt>, ca un fenomen analog exaltării în care intră poetul când este posedat de muză, sau încă - fiindcă este vorba şi de sensul de "prezicere" **(manteia)** - ca un fenomen mental pe care îl suferea Pythia când se afla în stare

oraculară.

De altfel, una dintre calificările cele mai frecvente ale poetului, în Antichitate, era cea de **vates,** adică "profet, prezicător, ghicitor". În sens tradiţional, **vates** era, înainte de toate, un hermeneut al mesajelor divine, un înţelegător şi un explicător al normelor şi al limbii în care ne vorbeşte divinul. Cu alte cuvinte, el ar putea fi socotit şi un fel de sacerdot, de vreme ce, latinescul **carmen, inis** poate fi apropiat, etimologic, de sanscritul **karma,** adică "acţiune ritualică". (Să notăm şi faptul că, alături de "poezie", **carmen** are şi sensul de "răspuns al oracolului, profeţie" precum şi "formulă magică, descântec)".

După cum atrage atenţia Rene Guenon, în diverse tradiţii apare o sintagmă misterioasă, "limba păsărilor", apanaj al profeţilor sau al eroilor exemplari. În interpretare guenoniană, "limba păsărilor" nu este un cod sau o convenţie ocultată, ci o consecinţă a iniţierii, a reintegrării în centrul fiinţei umane, acolo unde se stabileşte comunicarea cu stările superioare ale Fiinţei. Este vorba despre o limbă a îngerilor, o limbă ritmată, în versuri, o limbă pe care - conform unei tradiţii islamice - o vorbea Adam în Paradisul terestru.

Din această perspectivă, tentativa poetului ne apare ca o catabază, ca o "expediţie" în căutarea acelei limbi primordiale pe care continua depărtare de centru o ocultează fără încetare. Căutarea Graalului, a cuvântului pierdut, a lânii de aur ori a aurului alchimic sunt forme, ipostaze ale aceluiaşi drum spre Centru pe care orice proces iniţiatic le presupune.

Analizând "avatarurile cratylismului", Andrei Pleşu sintetizează caracterul operativ al acestui demers, să-i spunem, lingvistic:

"... în Cratylos avem de-a face cu un efort **recuperativ,** al cărui obiect e intuiţia ocultată a <limbii originare>: nu suntem confruntaţi deci cu o cercetare de tip semantic şi etimologic decât în măsura în care semantica şi etimologia evocă forţa uitată a Cuvântului, o forţă de natură nu doar să **exprime** lumea, ci să o **creeze.** Limba originară e **kratophanie,** după cum "numele" originar **(onoma)** e fiinţa **(on),** înainte de a fi "sens" (noema)".

Ceea ce înseamnă că, în efort poetic, acest proces s-ar putea traduce printr-o reenergizare a limbii, printr-o tentativă de stăvilire a secularizării limbajului. Asemenea neofitului, limbajul secularizat "moare", o dată cu "moartea" iniţiatică a poetului, pentru a renaşte, doar aparent acelaşi, androgin. Ca formă a totalităţii spaţio-temporale şi a totalităţii semantice.

Marcel TOLCEA

Oraşul ca paradigmă şi parabolă

Până către sfârşitul adolescenţei, Timişoara, a rămas, pentru mine, întruchiparea prototip a urbei. Mai târziu, prejudecata amintită s-a retras în mendrele subconştientului; cuibărită acolo, stăruie încă. Ce-i drept, văzusem de timpuriu, în copilărie, Bucureştiul. Dar el era altceva, capitala ţării. Pătrunsesem pe puntea unui vas de agrement, în rada Constanţei; intrasem, adică, într-un port. Cercetaş, am mărşăluit pe străzile Braşovului, campând sub umbra înaltelor şi afumatelor turnuri **ale Bisericii Negre.** Gâtuit între **Tâmpa şi Warte** burgul nu putea fi asemuit cu largile spaţii citadine de acasă. Un prieten, care a poposit la Viena, mi-a spus că metropola austriacă seamănă cu Timişoara. Comparaţia nu era lipsită de temei, deşi e valabilă pe de-a-ndoaselea. Pe ruinele cetăţii turceşti, topografii monarhiei Habsburg au plănuit un oraş după modelul celui de la ţărmul Dunării; acolo, evident, albastră.

Ce este un roman? După unii, o oglindă purtată de-a lungul unui drum. Ce fel de drum? poate al vieţii. După mine, romanul este un receptacol în care intră mirosuri şi culori, senzaţii, sentimente, gânduri şi amintiri. Când le vine vremea, se orânduiesc într-o structură, măi curând cum le vine lor bine, decât cum ne face impresia că le stăpânim noi, cei ce le aşternem pe hârtie. Am în minte o suită de imagini, unele ipotetice, care s-ar putea închega într-un roman al Timişoarei. Aveam vreo cincisprezece ani, când am primit prima bicicletă. Înfipt ţanţoş în şeaua velocipedului, am pedalat prin păienjenişul străzilor oraşului, dându-mi mai bine seama cât de aparte era fizionomia fiecărui cartier. Iar oamenii acelor vremuri (a trecut de atunci mai bine de o jumătate de secol) aveau aerul tihnit, paşnic şi civilizat al unor Mitteleuropäer. În vremea studenţiei, antrenându-mă pentru un concurs pe Dunăre, am parcurs Bega (apa era încă curată) de la intrarea în oraş, până la podul **Modoş.** Privite din mijlocul râului, în timp ce alunecam lent, clădirile îşi dezvăluiau o altă faţă. După ce treceam de băile **Neptun,** malurile erau străjuite de sălcii. Depăşind pasarela de lemn, unde astăzi este podul **Michelangelo,** vedeam pe stânga, printre coroanele arborilor, împungând un cer neverosimil de albastru, turlele ascuţite, gotice, ale bisericii catolice din Piaţa **Bălcescu.** Privite de jos în sus, de pe firul apei, podurile îşi deconspirau o arhitectură secretă.

S-ar putea scrie un roman despre o singură stradă, **Doja,** bunăoară. Când a venit la Timişoara, un scriitor care a locuit pe această stradă, era atât de sărac, încât venea la **Maria**, ca să consulte ceasul electric al pieţetei, care (pe atunci) nu bănuia că îşi va găsi un loc în istorie. Plecând de la **Maria**, după ce treceai de primul colţ, te găseai în faţa casei în care, un timp, a locuit Ion Stoia Udrea. Avea o bibliotecă somptuoasă, îmi amintesc că am privit cu jind cotoarele negre, frumos legate ale cărţilor. Mai jos, în ultimii săi ani, a locuit Aurel Cosma junior. Casa era a soţiei, pătrundeai prin spate, li se lăsaseră un antreu şi două odăiţe. Nepotul primului prefect român de Timiş-Torontal, fusese gonit din propria casă, din cartierul **Fabric.** Mă întreb dacă nu s-ar putea scrie un roman şi despre parcurile oraşului. De câte ori îl străbat pe cel de lângă băile **Neptun**, privirea mi se opreşte pe un pâlc de ulmi. Cândva erau acolo nişte bănci. Într-o seară foarte îndepărtată, aparţinând parcă unui timp ireal revolut, am sărutat acolo, pentru prima dată, o fată...

Timişoara... ispita unor romane posibile.

Traian Liviu BIRĂESCU

NOI ŞI EI

Urmare din pag. 5

D. Limbi romanice

1. Francezii provin din Alsacia şi Lorena. Au fost emigranţi economici şi politici. Nu au fost numeroşi.

2. Italienii au fost aduşi ca buni meşteri pietrari în număr restrâns şi socotiţi emigranţi economici.

3. Spaniolii, puţini la număr, nu s-au putut acomoda condiţiilor de climă. Au fost trimişi în Banat deoarece au luptat ca mercenari în Germania. Coroana nu a avut bani să le plătească soldele şi, de spaima unei revolte în capitală, i-a împroprietărit în Banat.

Germanii, austriecii, italienii şi spaniolii, izolate antropologice, toţi de religie catolică, s-au contopit, formând o singură enclavă cunoscută sub numele (generic) de **şvabi.**

4. Aromânii atât cei din veacurile XVIII şi XIX, cât şi "machedonii" din secolul XX sunt emigranţi economici şi politici. Primii s-au stabilit aici fie prin comerţ, fie cumpărând proprietăţi. Al doilea val a plecat din Munţii Pindului spre Dobrogea, de unde au emigrat aici.

II. Migranţii români au fost sezonieri şi definitivi. Se pot clasifica în emigranţi sătești prin tendinţa de grupare pe străzi şi cartiere, emigranţi intersătești prin schimbarea de vetre, determinată de mai mulţi factori: politici, prin dezafectarea satelor la colonizare, naţionali, prin gruparea pe considerente etnice şi confesionale; emigranţi plecaţi din cauza calamităţilor naturale: inundaţii, incendii, boli; emigranţi sociali, prin căsătorie în satele sau zonele proxime; emigranţi economici la împroprietărirea din perioada interbelică şi ultima categorie - emigranţi urbani, fenomenul la care asistăm acum.

Emigranţii din alte ţinuturi româneşti sunt economici, fie sezonieri (la strânsul recoltei, exploatări forestiere), care prin căsătorie s-au stabilit aici, emigranţi economici veniţi şi stabiliţi aici prin transhumanţă din Mărginimea Sibiului şi Haţeg, emigranţi economici şi sociali din Moldova şi Crişana, emigranţi economici, politici şi sociali din Oltenia, emigranţi economici şi administrativi împroprietăriţi la sud de Mureş pentru serviciile grănicereşti pe frontiera Tisa-Mureş, emigranţi politici după răscoala lui Horia, aduşi din Ardeal.

Instalarea sistemului comunist a consacrat o nouă categorie de migranţi: emigranţii politici români, deportaţi în Bărăgan, şi pe şvabii emigraţi politici cu muncă forţată pe timp de 5 ani în Rusia. Cei care rezistau 5 ani se reîntorceau în ţară, cei care se îmbolnăveau erau trimişi de ruşi în Germania. De aici, fără acte şi fără bani, au traversat clandestin Austria şi Ungaria şi s-au întors acasă în Banat. Cum se explică faptul că atunci şvabii au refuzat să rămână în Germania, iar după 20 de ani vor pleca benevol înspre ţinuturile din care emigraseră în urmă cu 200 de ani? Singura explicaţie este stabilitatea economică şi socială pe care o găsesc acolo şi dorinţa de a evada dintr-un sistem politic totalitar şi falimentar.

O ultimă categorie de emigranţi au constituit-o emigranţii economici continentali. Românii, şvabii şi sârbii au plecat în America să muncească; atunci când au acumulat o sumă de bani considerabilă s-au întors în ţară şi au investit-o în proprietăţi şi gospodării.

Tabloul migranţilor etnici şi români, precum şi cel al credinţelor înfăţişează caracterul deosebit de complex al Banatului. Mişcările permanente de populaţie au favorizat schimburile culturale şi informaţionale, bagajul de cunoştinţe noi asimilate prin strategiile sociale, economice şi politice, desfăşurate atât de amplu şi complex, au imprimat Banatului un specific zonal aparte, o deschidere spre Europa Centrală, adaptarea rapidă la un ritm alert, economic şi social în concordanţă cu mutaţiile istorice, sociale şi politice din Europa. Aceste căutări permanente au schimbat mentalitatea ţăranului bănăţean, aculturaţia operând în chip constructiv. Zonele etnografice, dar şi enclavele îşi păstrează mărcile de identitate, iar mutaţiile economice, politice şi sociale atenuează conservatorismul şi relaxează normele sociale care funcţionează centripet.

Tv

FIZIONOMII

Într-una dintre seri stând ca de obicei în faţa televizorului începând de pe la orele 18 şi aproximativ până pe la orele 21,20 am avut plăcuta surpriză de a-i vedea în diferite ipostaze pe mai toţi politicienii noştri, de primă linie, cum se spune... E drept că, din când în când, pentru rotunjirea bucuriei, mai apăreau şi imagini din ţară, un colos industrial muribund, trimiţându-te cu gândul la vieţuitoarele din mezozoic, porţiuni de drumuri naţionale peste care parcă trecuseră conflictele din Bosnia, lăcaşe de cultură abandonate sau transformate în depozite sau te miri ce puncte de colectare, garnituri de trenuri ale căror depouri păreau a fi pe la Polul Nord, mineri ieşiţi din "şut" cu feţe total primitivizate, mase de oameni înspăimântate în faţa viiturilor, un spital din Brăila unde mureau pe bandă rulantă copii între câteva zile şi câteva luni, actori primiţi la Cotroceni, cadru în care Florin Piersic a pupat fruntea preşedintelui ţării... A fost seara aceea o repriză minunată de televiziune şi implicit de adevăruri despre actuala stare de lucruri de la noi. Scopul meu, însă, aşezându-mă în faţa micului ecran, n-a fost în primul rând inventarierea măruntelor (să zicem) "minusuri" ce formează" marele "minus" care este deocamdată ciudata "etapă a tranzaţiei" ci trecerea atentă în revistă a fizionomiilor politicienilor noştri de vârf... Domnul Florin Georgescu, spre exemplu, marele hospodar al finanţelor româneşti... Chipul său prelung, bizantin, dar având ceva şi din particularităţile unor populaţii ce-şi trag obârşiile, se zice, de prin India, mă conduce - imaginativ - spre o scenă în care un taragot suspendat în aer şi cântând singur cheamă spre sine valuri de ovine, bovine, porcine, caprine care vin, ascultă câteva clipe miraculosul instrument, pe urmă, se orânduiesc în aşa fel, încât scriu pe spaţii mari, cu trupurile lor, PDSR, PUNR, PSM şi chiar nişte oi istoric-paseiste - PCR. O gură rea mi-a spus că dacă domnul Georgescu ar conduce finanţele SUA, americanii cu toate computerele lor, ar cere împrumuturi de la albanezi. Dar a păţit-o veninosul... Mergând la serviciu, pe polei, a căzut, cu care prilej i s-a defectat pentru o oră bricheta.

Continuându-mi seria examinărilor pline de bunăvoinţă a politicienilor noştri actuali (de vârf) mi-am oprit câteva clipe atenţia asupra domnului Octav Cosmâncă. Privirea domniei sale izvorâtă din doi ochi mari, puţin apoşi şi rotunzi mi-a inspirat un soi de linişte pe care, poate, doar marii creatori s-o aibă înainte de-a purcede la travaliul capodoperelor. I-am surprins şi un zâmbet ultranuanţat, şi câteva umbre de melancolie, vagi ca şi zborul libelulelor, urcându-i dinspre obrajii chifloşi spre spre primele spaţii ale cal-viţiei, despre care iarăşi un răuvoitor (ce a răcit după aceea, drept pedeapsă la o coadă la lapte) a spus că ele însumate ar putea oferi teren de aterizare pentru un helicopter. În orice caz ştiindu-l pe domnul Octav sus, sus, în ierarhia ţării, mă simt mai ferit de gripe, mai aproape de "Europa" cu un centimetru, mai pus la adăpost de accidente, mai vesel, mai român...

Iată-l acum "la examen", examenul chipului, fireşte, pe domnul Ghiţă Funar, primarul Clujului, craiul Universităţilor, urmaşul, peste timp, al Iancului... Când îi priveşti faţa rotundă ca o lună, vezi prin ea, prin negrul de funingine al ochilor, până departe-n românism, până la Decebal, Rubobostes, Burebista. Dacă ar ajunge domnul Gheorghe preşedinte, cum ar mai renaşte ţara!... s-ar săpa peste tot după dovezi daco-romane, am umbla ziua-noaptea medici, critic, aviatori, cosaşi în costume naţionale, am propune întregii Europe să vorbească româneşte, am introduce Toma Alimoş şi Mioriţa chiar şi-n programele şcolare sud-americane.

Ar fi urmat la "inventar" adorabilul părinte Tatu, de sub al cărui potcap curge cuvioşenia şi curăţenia sufletească, un om făcut parcă numai din cruci şi închinăciuni, ar fi urmat, zic, părintele, dar spaţiul tipografic acordat rândurilor mele fatalmente e limitat. Mă opresc, deci aici, cu consideraţiile fizionomice referitoare la cei cei, într-un anume fel, ne croiesc soarta, sperând ca într-un articol viitor să mă mai ocup şi de alţi actuali apostoli ai neamului...

Mircea PORA

Top

"Mişcarea hippy este o încercare a omenirii de a se identifica cu cosmosul"
Mircea Eliade

Jim Morrison sau luptele fiinţei

Priviţi-i chipul ţi veţi citi în ochii lui Jim setea răspunsurilor la nenumăratele întrebări pe care un tânăr dotat cu inteligenţa sa nu a reuşit să şi-o potolească în scurta, dar, vai! atât de zbuciumata sa

existenţă. Dincolo de mit, la început a fost omul pe care întâmplarea l-a pus în faţa unor convulsii pe care americanii de toate vârstele le-au receptat, le-au trăit sau, mai bine zis, le-au supravieţuit. Unii. **Jim Morrison** mai puţin, din făptura sa rămânând doar întrebările trădate de privirea sa aţintită undeva peste noi, peste amărâtul proces al existenţei efemere. Tinerii de azi, visători ca Jim caută parcă răspunsul misterioasei probleme: de unde venim, încotro ne îndreptăm, care este motivul războaielor? Muzica rock a fost (şi nu mai este) implicată în social, faptul constituind, poate, cea mai importantă calitate a unui compartiment artistic pe atunci tânăr. Chester Anderson, singurul sociolog care a studiat cu seriozitate acest fenomen, scria în a sa **"Rockologie":** "Principiile rockului nu se limitează la muzică. Aspiraţiile sale actuale prefigurează societatea viitorului (afirmaţia a fost făcută în 1970, n.n.), libertate totală, experienţă totală, PACE şi afecţiune mutuală" Vom demonstra în rândurile de faţă că Morrison a fost şi rămâne un reprezentant emblemetic al mişcării rock, acest **"modus vivendi internaţional pe cale de a deveni universal",** cum scria tot Anderson la vremea în care muzica şi mesajul acesteia nu căzuseră încă în capcanele comercialului. James Douglas Morrison se naşte pe 8.12.1943 în Florida, într-un orăşel numit pompos Melbourne, aidoma metropolei australiene. În 1965 Jim va pleca din localitatea natală la Los Angeles spre a urma cursurile de film ale Universităţii de aici. Ca orice tânăr american se simte atras de Elvis Presley sau Buddy Holly, fără însă a abandona muzica clasică pe care o îndrăgea încă din copilărie (Ceaikovski şi Brahms). Fiu al unui ofiţer din marina americană, Jim va trăi multă vreme doar alături de mama sa lipsindu-i ceea ce numim printr-o sintagmă răsuflată, mediul familial firesc. Neîndoielnic, lipsa de afecţiune părintească îl va marca. Spre a suplini parcă absenţa tatălui, mama se va impune într-un mod autoritar care va mări distanţa dintre ea şi fiu. Avem dovezi din datele sale biografice că procesul maturizării lui Jim e unul accelerat: în vreme ce colegii săi din campusul universitar răsfoiau absorbiţi comics-uri mestecând gumă, Jim pătrunde în universul cărţilor lui **William Blake, Huxley** şi **Nietzsche.** Această intensificare a cunoaşterii cu totul particulară pentru un rocker se va răsfrânge benefic nu doar în cariera sa muzicală, ci în formarea sa ca individ. Jim era mereu mânat de dorinţa de a recepta cât mai profund şi corect lumea înconjurătoare **"Dorim lumea/ Şi o dorim acum/Acum"**, va rosti el mai târziu în piesa **When The Music Is Over** a viitorului său grup The Doors. Asta era în 1967, când mulţi tineri americani plecau într-un Vietnam însângerat spre a nu se mai întoarce acasă niciodată. Simbioza dintre muzica grupului Doors şi acest blestemat război nu este o noutate şi nici un exemplu singular. Amintiţi-vă de **Dylan, Baez, Peter, Paul & Mary** sau **Barry McGuire,** cu acel tulburător **"Eve of Destruction"...**

Cei care l-au cunoscut bine pe Jim spun că acesta era un tip sensibil, "poate prea fragil pentru lumea în care s-a născut" **(Manzarek).** Morrison îşi detesta imaginea, aidoma "tinerilor furioşi" din perioada lui James Dean, dornici să schimbe o lume strâmbă, însă fără să piardă mult timp. **"Acum, acum!"** pare a striga mereu Jim cu grupul său care nu a inventat în muzică nimic fundamental. Ca multe alte grupuri americane, şi **The Doors** se silea să "recicleze" Rhytm & Blues-ul negrilor, grefându-i o tematică apropiată de problemele şi aspiraţiile tinerilor, a colegilor de generaţie. A intervenit momentul în care a fost abandonat acest proiect, optându-se pentru un Sound propriu, născut din neliniştea creatoare a membrilor formaţiei, dar mai ales din neliniştile lui Morrison. Nici nu îndrăznim să ne imaginăm grupul **The Doors** fără acest personaj, chiar dacă formaţia a mai supravieţuit o vreme, cu siguranţă, datorită tot acestui tânăr care judeca lucrurile ca un înţelept împovărat de ani, dar şi de experienţa vieţii. Perioada parizianâ a lui Jim nu e altceva decât o reacţie la setea sa de cunoaştere, de lărgire a orizontului său spiritual. Fascinat de **Rimbaud** şi **Baudelaire,** Morrison considera că e dator să cunoască spaţiul spiritual al acestor poeţi şi, la propriu, să-şi plimbe paşii prin Montmartre să calce apăsat posibilele urme ale maeştrilor pe care îi venera... Cine ştie câtă bucurie pură s-a adunat în sufletul acestui răzvrătit american plimbându-se pe malurile Senei, adulmecând cu privirea lacomă tot ce văzuseră cei ce-au trecut prin viaţă? La cimitirul Père Lachaise se află un adevărat loc de pelerinaj numit straniu "mormântul fericirii". E locul de veci al lui Morrison, mereu acoperit cu flori proaspete şi scrisori adresate cuiva care nu le va citi niciodată. Nu se plânge în acest loc unde tineri din lumea largă, în trecere prin Paris vin să-i facă o vizită lui Jim, să bea la căpătâiul lui o bere, să glumească şi chiar să cânte. Aici, moartea nu are acces şi nici puterea de a înnegura chipurile celor prezenţi, căci ea, moartea, NU există, iar Jim TRĂIEŞTE, e aici, doar că a plecat puţin până la cea mai apropiată tutungerie să-şi cumpere nişte ţigări.

Petru UMANSCHI

☞ *Urmare din pag. 13*

Dincolo de topos

păduri, case depopulate, turme de porci mistreţi prin livezi în paragină, ceapeuri care agonizează de la facere, nume de sate lăbărţate şi vulgare: Lalaşinţ, apoi Labaşinţ, Pătîrş, văgauni la capăt de univers. Când cineva din lumea civilizată a Lipovei şi a Radnei face lucruri nepotrivite, îşi dă în stambă, e grosolan şi lipsit de bune maniere, i se spune: "bă, parcă ai fi de la Pătîrş". Nu s-ar putea spune că aici Banatul oferă cea mai bună imagine, că e un model; lumea lui săracă ajunge în piaţa de sâmbătă din Lipova ca într-o metropolă. Dincolo de Mureş, altă lume, alt topos, prin Podgorie circulă, sau mai bine spus a circulat, un tren electric până l-a văzut Ceauşescu cu câţiva ani înainte de revoluţie şi l-a desfinţat cu o simplă mişcare de mână. Trenul era în funcţie din 1902, din vremea imperiului; trecea pe lângă case şi pe sub şiruri de pruni şi semăna leit cu trenuleţele acelea de prin filmele western: în fiecare compartiment erau cuptoare mici din fontă în care iarna ţăranii băgau pe foc; primăvara "motoru" era ticsit de lume, de nane late în spate şi cu picioarele groase ca luptătorii de greco-romane. Nanele mergeau la Arad şi la Lipova, şi de aici la Timişoara, cu coşuri din nuiele pline cu căpşuni acoperite cu pânză albă. Lumi diferite, greu de adus în marginile unuia şi aceluiaşi topos. În tinereţea ei, soacră-mea merge în excursie din satul de lângă Timişoara spre Semenic, călătoresc cu camionul ceapeului pe scaune lungi împrumutate din sala de şedinţă şi stau în vânt, fără prelată, până li se umflă ochii şi abia întrezăresc lumea ciudată în care au ajuns, la "gugulani", în alt topos, la marginea lumii cunoscute. Analizează casele, le scrutează cu ochi critic, sunt mari, ce-i drept, însă fără garduri, înghesuite una în alta, cu porţi mari pe sub casă, cam murdare, curăţenia lasă de dorit, ăştia de la câmpie sunt mai pedanţi, îmi zice, fără să se poate abţine să nu laude, totuşi, perdelele din geamuri, tare frumos lucrate, în timp ce socru-meu bagă de seamă că nu prea au gugulanii pământ, de-aia nici nu i-au prea băgat în colectivă, vând mere ca în cântarea aia care iacătă că nu minte, chiar aşa, cu asta se ocupă, numai că nu prea ştiu ei să taie porcul că ăştia ai noştri de la câmpie şi nici nu fac răchia cum trebuie, o lasă să curgă prea mult la cazan şi vine aşa ca apa şi pe urmă o beau ca berea. Alte toposuri, alte diferenţe, că nu mai pridideşti să găseşti universaliile, nu te mai poţi ridica din mărunţişuri, din detalii şi din nesemnaficativ, te ia gura pe dinainte şi nici nu mai ştii cam ce ar putea să fie ăla topos şi pe unde l-ai putea găsi.

☞ *Urmare din pag. 7*

Cartea reîntoarcerii

Care ar fi deci reperele morale în discuţie? O toleranţă bine cumpănită, ce înseamnă a şti să îl asculţi şi pe celălalt, pentru a găsi terenul, oricât de fragil, pe care apropierea şi comunicarea sunt posibile fără a face compromisuri grave. Credinţa în puterea lucrului bine făcut şi a schimbării făcute cu paşi mărunţi, pe principiul că omul sfinţeşte locul şi poate începe schimbarea lumii chiar prin gândul şi fapta lui (cf. texte ca "Rezistenţa pentru", "Acţiuni mici", Cei care tac"). Încrederea în utilitatea participării, active, rezistente la obtuzitate şi absurd, la provocările lor, pentru care, adesea, tăcerea sau umorul, dar mai ales solidarităţile pe spaţii mici pot fi un leac eficient. Atentă egal la cel care îi vorbeşte pe stradă sau în spaţiul universitar, de peste timp sau din alt loc, inclusiv cel al lumii computerizate, ea se bucură când descoperă situaţii prin care şansele noastre de a fi sau a ne simţi mai puţin singuri cresc, în aceeaşi măsură ca şi capacitatea noastră de a limita răul şi de a comunica. Inutil să spun cât de actual continuă să fie pentru lumea de azi acest apel - adresat cu un patetism cenzurat de analiza lucidă sau de un abia reţinut elan confesiv şi fără îndoială cu speranţă - către cei care nu pot gândi propria identitate în afara unui principiu de transcendere, atât a limitelor personale, cât şi a rolurilor date o dată pentru totdeauna. Rostit cu prestigiul pe care i-l dă faptul de a avea la bază o experienţă existenţială asumată adânc, dramatic, acest apel e fără îndoială şi unul politic, în măsura în care ne îndeamnă să regăsim în noi forţa privirii pe care o aveam asupra noastră şi a lumii în 1989. E nu "un apel către lichele", ci către cei buni, către cei ce încă ar şti şi ar vrea să dea consistenţă României tăinuite în vis, în nostalgiile, nădejdile sau revoltele noastre, simţindu-se solidari cu cea care, plecând, a ştiut să stăruiască asupra întrebării: ce şi cum ar fi de făcut, aici sau aiurea pentru ca această idealitate să recapete corp, să devină din topos, identitate. **Cartea plecării** ne iniţiază în această trudire neîntreruptă cu un firesc plin de modestie, lipsit de grandilocvenţă, deprins prin exerciţiul lăuntric al convertirii suferinţei într-un dat pozitiv, întăritor, spre care se dibuie o cale. **Cartea plecării** e în acest sens o carte a permanentei reîntoarceri la sursele binelui, oriunde s-ar ivi ele, oricât de modeste ar fi, cu o încredere de neînfrânt în umanitatea omului, ca fiinţă capabilă de a comunica şi deci de a întemeia, de a se interoga şi de a da un răspuns. E un motiv de bucurie, deci, acela de a constata această revenire în spaţiul editorial românesc, pe care o sperăm repetabilă şi am dori-o un semn că e nevoie de a avea aceşti oameni printre noi, oricât de incomod ar putea să li se pară celor mai puţin deprinşi cu reflecţia etică, cu gândul treaz şi atent, cu vorba răspicată.

Leon Wieseltier

Împotriva identității

Fiecare cultură posedă un mod predilect de a descrie diferența umană. Aceste descrieri sunt analitice sau omiletice. Ne numim nu doar prin ceea ce suntem, ci și prin ceea ce căutăm să fim. Acest lucru e stimulator, dar e și denaturant. El ne îngăduie să ne vedem pe unul în celălalt, să luăm ceea ce sperăm să devenim drept ceea ce suntem. O bună metodă empirică e următoarea: niciodată nu suntem ceea ce ar trebui să fim.

***

În cultura noastră, descrierile predilecte au inclus: sufletul, substantivele (și alte denumiri ale minții), sinele, eul, persoana. În vremurile noastre, descrierea predilectă e: identitatea. În America, dar nu numai în America, sufocăm identitatea. Și nu numai identitatea altora: ci și propria noastră identitate. Dar dacă năpastele Americii sunt consecința a ceva mai adânc decât a listelor bibliografice, a condițiilor de admitere și aranjamentelor preferențiale? Dar dacă noi ne înfățișăm unul altuia, și nouă înșine, într-o manieră care simplifică, desfigurează și provoacă? Dar dacă noi preferăm o descriere grosolană și stânjenitoare?

***

Ideea de identitate își are, bineînțeles, originea în logică. A = A. Aceasta este o afirmare a identității și o afirmare a diferenței. Un obiect este întocmai tuturor obiectelor care sunt ca el, și e diferit de toate obiectele care nu sunt ca el. Acum, să ne gândim la o analogie între relația logică și relația socială. A = A. Întrebarea, Care e identitatea ta?, este adevărata întrebare. Cum ești tu? Identitatea e, cu alte cuvinte, un eufemism pentru conformitate. Ea anunță dorința de a fi subsumat, nerăbdarea de a fi cunoscut mai ales printr-o trăsătură comună. Spun mai ales, pentru că identitatea nu trebuie să fie perfectă pentru a fi puternică. Logicienii vorbesc de "identitate în diferență". Obiectele care sunt aidoma în funcție de un criteriu al identității pot fi diferite în funcție de un alt criteriu al identității. Dar nici măcar în cazul obiectelor simple nu se poate vorbi de un singur criteriu al identității. Atribuirea identității este, prin urmare, rezultatul unei alegeri între criteriile identității. Posedăm multe asemănări, dar nu le înzestrăm pe toate cu semnificație.

***

Să nu confundăm identitatea cu individualitatea. Individualitatea este veche, identitatea este modernă. În ultimul său eseu, în 1938, Marcel Mauss observa: "E evident că n-a existat nicicând o ființă umană care să nu fi fost conștientă nu numai de trupul, dar în același timp de individualitatea sa, atât spirituală, cât și fizică". E mai plauzibil să ne gândim la identitate ca la o soluție a problemei individualității.

***

Nu trece niciodată mult până ce identitatea este redusă la loialitate.

***

Afilierea nu înseamnă experiență. Ea este, de fapt, un surogat de experiență. Chiar și acolo unde credința în Dumnezeu lipsește, există totuși identitate religioasă. Chiar și acolo unde patul e rece și gol, există totuși identitate sexuală. Chiar și acolo unde cuvintele părinților sunt uitate, există totuși identitate etnică. Cu cât identitatea e mai precară, cu atât e mai răsunătoare.

***

Cel mai greu lucru în America e să fii ceea ce ești, cu delicatețe.

***

Identitate privată e un oximoron. Identitatea e publică; e felul în care ești cunoscut. Identitatea secretă este, prin contrast, la fel de posibilă. Nu e o reflecție a realităților interioare, ci a realităților exterioare. Identitatea secretă e o stratagemă a supraviețuirii, improvizația tipică a unei minorități aflate în primejdie. Ea are un trecut lung și sumbru. Istoria evreilor abundă în autocamuflări disperate și pline de demnitate, cele mai dramatice în Spania secolului al cincisprezecelea. La fel stau lucrurile și în istoria homosexualității. (În ciuda neliniștii afro-americanilor "de a nu trece neobservați", una dintre dificultățile definitorii ale acestei minorități este că identitatea ei nu poate fi ascunsă).

***

Cine ești? Chiar dacă știi răspunsul, nu e o întrebare ușoară.

***

Orice moștenire e un accident. Tocmai asta încearcă să facă uitat identitățile religioase, sexuale și etnice. Sentimentului întâmplătorului îi substituie sentimentul necesității. Dar dacă ești gata să lucrezi, nu e necesar ca acest lucru să fie necesar. Nu e nici o rușine că ești accidental. Mie nu mi-e rușine că aș fi putut să nu fiu om sau evreu. De fapt, conștiința că aș fi putut să nu fiu om sau evreu mă pregătește pentru așteptarea multelor lucruri care aș fi putut fi. Sentimentul întâmplătorului e o piedică utilă în calea vanității. Oricum, poți fi mândru de propriul tău noroc: nu așa cum ești mândru de ceea ce ai făcut, ci așa cum ești mândru de ceea ce ai înțeles.

***

În unul din discursurile sale, Kierkegaard spune că e mai ușor pentru cineva care nu e creștin să devină creștin, decât pentru cineva care nu e creștin să devină creștin. Mă aflu întotdeauna în dezavantaj față de propria mea tradiție. Nu sunt doar activat de intimitatea cu ceea ce mi s-a dat, ci sunt și încetinit de către ea. Îmi lipsește vigilența străinului. Ar trebui să mă îndrept spre tradiția al cărei urmaș sunt precum un actor care joacă prost o scenă: aș ieși și aș intra din nou.

***

A ști că un lucru e al tău înseamnă a ști puțin despre el.

***

Există exaltarea de a te descoperi pe tine însuți, dar există și exaltarea de a descoperi diferența față de tine. Studiul textelor ebraice medievale m-a învățat acest lucru. Multe dintre ele îmi erau profund nefamiliare. Am trăit șocul neputinței mele de ale recunoaște. Ca să înțeleg multe din aceste stranii, vioaie, pompoase și minunate documente, a trebuit să învăț să-i imaginez pe evrei. Am dobândit această îndemânare lăsând "identitatea mea evreiască" la ușa seminarului. Pentru că o axiomă a acelei identități e că un evreu e un evreu e un evreu; dar studiul istoriei a arătat că această axiomă a fost o ficțiune necesară. Nu suntem doar un singur lucru, ci suntem de asemenea multe lucruri. Această complicație era delicioasă. Este diversitatea însăși, doar că pe dinăuntru. Copil fiind, am fost învățat că era de datoria mea să aleg evreitatea, și am acceptat întotdeauna cu căldură alegerea; dar am fost tulburat să înțeleg că e de asemenea de datoria mea să aleg între evreități. Asta a asigurat vitalitatea tradiției. Și astfel m-am străduit să dobândesc cunoștințele cerute pentru a-mi înțelege propria moștenire. Câțiva ani mai târziu, în aceeași cameră de la etaj a bibliotecii, am citit această propoziție într-o povestire a lui Hawthorne: "Să mulțumim Domnului pentru că ne-a dat astfel de strămoși. Și fiecare generație să-i mulțumească, din toată inima, pentru că se află cu un pas înaintea lor în marșul vremurilor".

***

Dorința de totalitate e inseparabilă de dorința de moarte. Doar religia e destul de inocentă pentru a susține asta.

***

În lumea modernă, cel mai crud lucru pe care-l poți face oamenilor este să-i faci să se simtă rușinați de complexitatea lor.

***

O viață fără înțeles nu e o viață ironică. Dimpotrivă. Izbânda ei este să conțină în sine, fără ironie, multe lucruri care nu se potrivesc. Ironia a avut cândva aspectul curajului, într-o epocă în care inconsistența provoca durere. Dar noi trăim într-o epocă în care inconsistența provoacă plăcere. (Numele acestei plăceri e post-modernism). Și astfel aspectul curajului trebuie căutat în literaritate, în faptul de a lua cuvintele, ideile și lucrurile drept ceea ce sunt și a le urma până departe.

***

Bravo identității: ea e dușmanul ironiei.

***

Aud spunându-se despre cineva că duce o viață dublă. Mă gândesc: Doar dublă?

***

În America, tribunii identității sunt tribunii diversității, dar nu întâmplător. Ei sfârșesc în mod contradictoriu. Diversitate înseamnă complexitate. Identitate înseamnă simplitate. Toți cei care iau în serios diversitatea vor vedea că identitatea e o iluzie. Multiculturaliștii vor răspunde că nu văd nici o contradicție, că America e o societate a unor individualități simplificate în mod divers, o societate multiculturală de inși monoculturali. Dar ei judecă în mod greșit America. Izbânda americană nu e societatea multiculturală, ci individul multicultural. Iar individul multicultural e ceea de ce se tem tribaliștii și tradiționaliștii (care nu sunt întotdeauna aceiași). Identitatea e promisiunea unicității, dar aceasta e o promisiune falsă. În America sunt posibile multe lucruri, dar unicitatea identității nu e unul dintre ele.

***

Absența coerenței nu e încă incoerență.

***

Pe ce temei își acceptă cineva identitatea? Dacă temeiul e intern, atunci identitatea persoanei e slabă. Dacă temeiul e extern, atunci identitatea persoanei e puternică - dar atunci înseamnă că în lume există un principiu mai puternic decât identitatea, la care trebuie să apelăm cu toții.

***

Secretul universalismului e că el funcționează.

***

Dacă nu mă pot explica celor care nu sunt ca mine, pierd plăcerea de a mă explica celor care sunt ca mine.

***

Doar cineva aflat în posesia unei identități înțelege de ce vrei să scapi de ea.

***

A = A. Mare brânză.

În românește de
Mircea MIHĂIEȘ

Colectivul de redacție: Mircea Mihăieș (redactor șef)
Cornel Ungureanu (redactor șef adjunct), Adriana Babeți (secretar general de redacție), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaș, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
bd. Revoluției 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 3 (1369) 15 MARTIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

UN POET PENTRU TOATE ANOTIMPURILE : PETRE STOICA

EXISTENȚĂ BANALĂ

Eu
fără relaţii speciale
fără diplome şi decoraţii
fără cerneluri de argint
fără flacoane cu parfumuri
fără clopote de alarmă

eu
fumător de ţigări ordinare
consumator de rachiuri ieftine
şi prieten cu popândăii şi cu toate
vieţuitoarele ameţite în ploaie

eu
cu mortar în păr
cu galoane de paie pe umeri
cu aripi năpîrlite de atîtea incendii
cu pământ puturos sub unghii
cu spini în ficat

eu
stăpân al unui fînar
al unui creion tocit
al unui răsad de mărar
al unei biciclete fără roţi
al unui briceag în formă de peşte
al unei monede coclite
al unui puţ american
al unui pod cu şoareci seculari

eu
o notă veselă pe o partitură tristă

I.Q.

Republica sanitară

De mai multă vreme, "spovedania" generalului Pitulescu animă viaţa noastră internă. Dintr-un exces hermeneutic, de câte ori se întâmplă ca un personaj important al vieţii publice să aibă o răbufnire de lehamite, se găsesc destule voci, vigile şi cu Tabelul mendeleevic al societăţii noastre în mână, să clameze subtilissime manevre oculte, de parcă în mizerul nostru Fanar s-ar înfrunta Kasparovi şi Karpovi pe eşichierul politic. Nu e aşa! Această ILUZIE reia, în altă formă, mult mai subtilă, aceeaşi paranoia globală, proiectată, ca şi pe vremuri, la nivel macrosocial: Securitatea ştie tot. Protagoniştii scenei noastre politice - dnii Iliescu, Măgureanu, Năstase - nu au în nici un fel "darul" anticipării, ci pe cel al "previziunii trecutului". De aceea prezentul îi surprinde mai mult decât viitorul care, de fapt, nu îi interesează.

Date fiind toate acestea, îmi permit să exclam că nu am înţeles câteva lucruri din reacţiile la gestul dlui general Pitulescu:

1. De ce se obosesc atât de mult unii gazetari să deducă ipotetice dedesubturi? Sunt faptele descrise de dl general mai grave sau mai puţin grave pentru societatea românească în funcţie de cui foloseşte darea lor în vileag? Dacă da, atunci o eventuală demisie a dlui Iliescu ar trebui imediat refuzată de opoziţie pentru că "face jocul" lui C.V.T.?

2. Dacă, din faptele descrise de dl general, ministrul Justiţiei a tras concluzia că este atacată toată justiţia română, nu ar trebui dedus, imediat, şi că Zaher Iskandarani este un feroce antiarab? Să nu uităm, în apartamentul acestuia, unul dintre conaţionali a avut destinul chebabului!

3. Dacă UNII dintre judecătorii şi procurorii scumpei noastre patrii au redat civiliei atâţia şi atâţia bandiţi cu "gulere albe" pe bază de certificat medical, atunci de ce este lăsată medicina - cu atâta nesimţire! - în afara puterilor din stat? De ce nu i se asigură şi dlui Iulian Mincu inamovibilitatea în calitatea sa de Certificat al cirozelor sau al altor maladii de Comitet Politic Executiv?

De ce nu i se spune clar naţiunii române că puterea medicilor este prima putere în stat, după care urmează, în ordine ierarhică, puterea asistentelor, apoi cea a brancardierilor şi, last but not Liszt, a cioclilor.

Marcel TOLCEA

Eveniment

Petre Stoica

Unul dintre marii poeţi contemporani, Petre Stoica, a împlinit 65 de ani. Ambasador al **Stelei** în Bucureştii anilor '50, atunci când revista clujeană slujea, cu curaj şi inteligenţă renaşterea poeziei româneşti, el e combatant într-un şir de campanii literare care au făcut dreptate valorilor moderne ale culturii noastre. Poet modern, Petre Stoica a contribuit la aşezarea literaturii noastre în Europa. Dacă poezia sa ironică, dacă literatura sa "retro" afirma şi integra un şir de valori central europene, traducerile sale din lirica germană au împământenit, în cultura română, mari autori. Şi au creat un stil. Martor al unui timp esenţial al culturii, el este un luptător, un polemist, purtând, deopotrivă, sabia învingătorului şi armura lui Don Quijote. Fundaţia româno-germană Petre Stoica întemeiată la Jimbolia aparţine acelei fabuloase aventuri pe care numai el o putea gândi. Şi căreia doar el îi putea da viaţă. La şaizeci şi cinci de ani Petre Stoica a fixat, pe hărţile europene ale culturii, un reper care îi poartă numele.

Revista **Orizont** îi urează extraordinarului om de cultură, neasemuitului poet, excepţionalului animator, La mulţi ani!

Noi apariţii la editura Athena

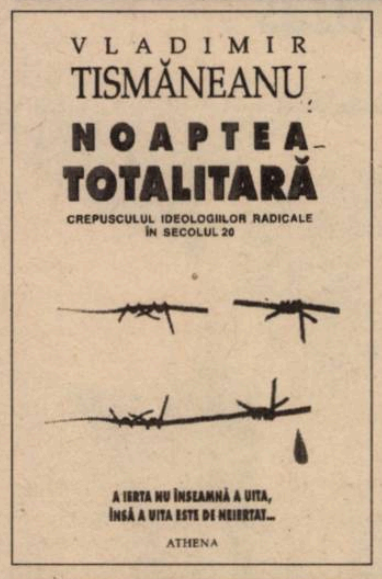

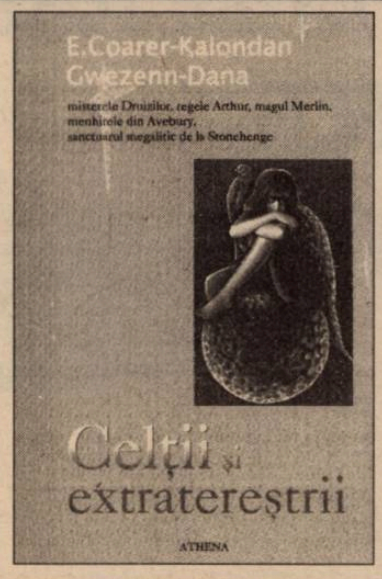

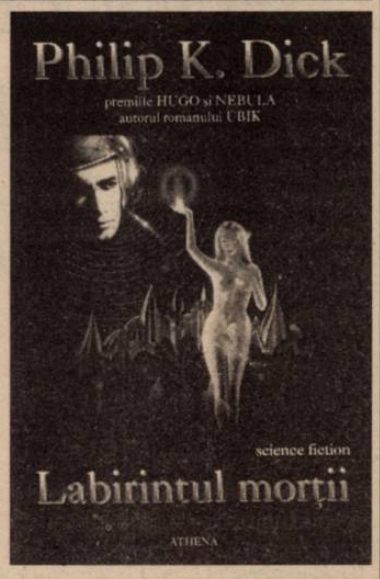

cronica măruntă

Cei buni şi cei răi

● Negreşit, 1996 a fost dominat de trei critici ● Fiecare dintre ei a lăsat în urma lui terenuri minate, suflete pustiite, deşert ● Nici unul însă nu a pustiit în jur precum energicul luptător Alexandru George ● Singurul polemist care a îndrăznit să se lupte în acelaşi an cu cei mai bine cotaţi critici ai momentului ● Singurul care a îndrăznit să facă pulbere cea mai iubită carte a anului '95 ● Volumul lui M. Niţescu, dedicat proletcultismului românesc ar fi consecinţa unor inaptitudini funciare ale autorului pentru creaţie, demonstrează Al. George ● M. Niţescu era un ins rău, ca şi Ion Caraion ● Îşi plăteşte poliţele cu o nesimţire demnă de o cauză mai bună ● Alexandru George - dacă înţelegem noi bine - se ridică împotriva noilor mituri culturale, construite cam la repezeală ● Dar şi împotriva vechilor mituri ● Dar şi împotriva a tot ceea ce mişcă la orizont ● Am fi curioşi care este părerea lui Alexandru George despre **Euresis, Cahiers roumains d'études littéraires** ● Şi, mai ales, despre ultimul număr al **Euresis,** consacrat **Avangardei româneşti şi contextului ei european** ● Cu proverbiala lui răutate, Alexandru George ar spune că din doi în doi ani (sau din cinci în cinci ani) elita criticii noastre literare îşi adună articolele despre avangardă, într-un număr consacrat străinătăţii ● Exportul ● Vin hăt de peste mări şi ţări şi alţi specialişti în avangarda românească ● Nu mari, da mulţi ● E drept că atunci când e vorba să aducă la zi biografiile avangardiştilor, toate sunt lăsate baltă ● Jonathan X. Uranus (pe care, de fapt, nu-l mai chema demult **Marcel Avramescu**) a încetat din viaţă de o groază de vreme ● Bibliografia îl lasă viu şi nevătămat ● E drept că Emil Manu îl omorâse într-o carte a sa cu vreo cinci ani înainte de întâmplare ● Dar parcă poţi să ştii când murim de tot?

Anemone POPESCU

Viaţa Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara

În intervalul de o lună de la ultima apariţie a revistei noastre (15 februarie - 15 martie) sala de festivităţi a Asociaţiei Scriitorilor şi a revistei "Orizont" a fost gazda câtorva manifestări de larg interes public, intens mediatizate; semn sigur că viaţa breslei scriitoriceşti timişorene e deosebit de activă.

● În 23 februarie - lansarea volumului **Demonul discret,** semnat de Paul Eugen Banciu şi apărut la Editura timişoreană "Excelsior". Despre roman şi personalitatea autorului său au vorbit Corina Victoria Sein, directorul editurii şi criticul literar Cornel Ungureanu, preşedintele Asociaţiei Scriitorilor.

● O dezbatere (în 1 martie) pe o temă deosebit de incitantă pentru obştea scriitoricească: **Dicţionarul general al literaturii române** pe care Academia îl consacră scriitorilor români. Despre proiectul propriu-zis, strategiile elaborării lui, criterii evaluatoare, metodologie, echipe de lucru a fost invitat să vorbească şi să răspundă întrebărilor Crişu Dascălu, directorul Institutului de cercetări socio-umane "Titu Maiorescu" al Academiei Române. Au participat (în ordinea intervenţiilor): Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi, Doru Branea, Robert Şerban, Laurenţiu Cerneţ, Mircea Şerbănescu, Ion Marin Almăjan, Anavi Adam, Eugen Bunaru, Alexandru Ruja, Viorel Marineasa. În numărul următor al "Orizontului" va apărarea transcrisă dezbaterea amintită, precum şi o anchetă care supune aprecierii primul volum al **Dicţionarului scriitorilor români** coordonat de Mircea Zaciu.

● O dublă lansare de carte (în 8 martie). Editura "Hestia" şi-a inaugurat seria "teatru contemporan" cu două volume: **Kepler,** al lui Anavi Adam şi **Opus nr. 1 pentru creion şi hârtie,** al lui Bogdan Mihai Dascălu. Prilej pentru a-i sărbători pe cel mai vârstnic şi, respectiv, cel mai tânăr scriitor timişorean. În prezenţa unui numeros public, au luat cuvântul Lucian Alexiu, Mircea Mihăieş, Tiberiu Tóró, Laurenţiu Cerneţ, Aurel Gh. Ardeleanu şi cei doi autori.

Şerban Foarţă

ZMEUROPA

Motto: "... fiindcă Bucureştii sunt un mic Paris, şi Mitică, se -nţelege, este un mic parizian". (I.L. Caragiale)

Un "Gorki balcanic" (Panait Istrati), un "Soljeniţîn român" (Paul Goma), - iată că genul nostru proxim pare a fi, mereu, aiurea. Să suferi; sau, din contră, să te bucuri că mica (şi fatala) diferenţă specifică ("român", "balcanic") nu ne e, ignorată?

Un "Petrarca ras în cap" (Conachi), un "Tinabaschi al literaturii noastre" (Bogdan- Duică), un "mic Fontenelle al nostru" (Ralea), - în cazul că noi înşine, nu ceilalţi, ne definim prin diferenţă specifică (" mic", "al nostru", " literatura noastră", "ras în cap") şi prin gen proxim (care, iată, în continuare ni-i aiurea). Să(-i) zici mersi (lui Călinescu) că ai şi dumneata, acasă, un Fontenelle, un Tinabasschi, un Petrarca, - sau să te doară că nu eşti decât ex-centric, grotesc (sau, cel mult, pitoresc), anacronic şi de contrabandă, ca acest "Petrarca ras în cap"?

Ca acest Petrarca de Fanar, care aduce, din păcate, a scumpă marfă de import, dar expirată, **out of date**, - preabună, însă, "pour l'Orient" .

Ceea ce, primo , e de luat **cum grano salis;** şi nu doar pentru faptul, totuşi, că o valoare nu-i o marfă (fie şi dacă reciproca este valabilă oricând), dar şi că, nu o dată, ludic (sau buf) e Călinescu însuşi - cel foarte italienizant când îi descoperă/inventă un nobil parangon exotic cutărui condeier local (nic), astfel făcându-se, de pildă, că Victor Vlad Delamarina "face cam ceea ce făcuse Pascarella în dialect roman", ş.c.l.

Secundo , nu vrea să însemne că trebuie să ne închidem în, autarhic-arogantă, o oarbă insularitate (în care nu e practicabil nici, cel puţin, protocronismul!): să "Dăm cu sâc/ Din Isarlâk" sau să-i "Răspunde(m) Europei" ca în poema lui Arghezi, **Satan**, "orgolios, cu tifla". - Ceea ce nu-şi prea pot permite nici "sciţii", **Skifî**, ai lui Blok!

Şi totuşi, ce instinct servil, ce criză de identitate, ce mimetism, sau ce duh snob ne fac (sau ne vor fi făcut) să ne flatăm ca micul nostru Paris, adică Bucureştii, e(ra) taman Parisul Franţei, că mica Vienă de pe Bega e(ra) de-a binelea vieneză, - sau că ne-am (fi) afla(t) în Urbe în mica mult prea mica Romă a Blajului greco-catolic?

Şi de ifosul sau ţâfna, adică prezumţiozitatea, cum că întreagă Europa este "cu ochii aţintiţi asupra noastră", - legitimă fie şi dacă, nu mai puţin grandilocventă, din partea unui Bonaparte ("soldats, l'Europe a les yeux sur vous"), hilară, însă, din aceea a unui Tache Farfuridi, alegător colegiul II...

Nu pot să nu remarc, în treacăt, că mimetismul e, adesea, un stimul al civilizaţiei; că bovarismul, când nu-i lânced şi exclusiv suspinător, e garanţia aspiraţiei la o condiţie superioară; că, dacă vreţi, pirandellismul, ca pitiatism sau (im)postură, poate avea un sens bening şi, **in extremis,** pozitiv; că formele, oricât de goale, ajung să-şi plăsmuie, cu vremea, un fond, o măduvă, un miez, - aidoma unei cochilii în stare să secrete, ea, palida pulpă a moluştei.

Nu pot să nu remarc, aşijderi, că însăşi emulaţia asta, de-a dreptul înduioşătoare (când nu-i stupidă, ca aceea a amărâtului Midil cu Breslaul inaccesibil), cu capodopere urbane, ca Roma, Viena sau Parisul, denotă, dacă nu un spirit, o inimă eurofilă, un sincer eurotropism, din parte-ne (ce facem zâmbre, copilăreşte hămesiţi, la dulciurile Europei ca la o zmeură mustoasă).

E cazul să nu uit, în fine, - cu Lovinescu şi alţi câţiva - că, fie şi superficială, emulativa imitaţie este un factor de progres; nici că, în parte, România modernă, **fosta** România, "Belgia Orientului" va s' zică, fu rodul unei imitaţii.

Azi, însă,-i Belgia dacă-i marţi!

Dar, revenind la ale noastre, nu cată a uita nici faptul că mimetismul este, totuşi, o boală a copilăriei, a uneia stângaci -naive, în care recădem mereu, - ca unii care, copăcel, o luăm, periodic, de la (s)capăt, cu poticneli şi gângăveală.

Încât, infantilismul ăsta, al mimetismului prelogic, ne e, oricum, asigurat.

Ca şi - din nou? - o mică Vienă, un mic Paris, o mică Romă; un Fontenelle, un Tinabasschi, un Pascarella, - mici, şi ei.

(1991; 1996)

La război, ca la război

Stimate domnule Mircea Mihăieş

Aflu că în spaţiul oferit cu atâta generozitate de **ORIZONT** (6-7 pagini de revistă în ultimele două luni), dl Luca Piţu pune în circulaţie câteva judecăţi la adresa editurii pe care o conduc. Aceste «critici», redactate în stilul cu care L.P. ne-a obişnuit de mult, reprezintă o abilă îmbinare de real, imaginar şi calomnie; printr-un procedeu prea bine cunoscut cititorilor săi, L.P. nu urmăreşte decât să pună la îndoială, într-un mod cât mai persuasiv, prestigiul editurii POLIROM. Atâta lucru poate că nu ar justifica solicitarea mea de inserare a unui răspuns în revista dumneavoastră: L.P. este recunoscut pentru idiosincrasiile sale extreme, iar acuzaţii precum aceea că practicăm cenzura sunt de-a dreptul hilare. Ceea ce mă nelinişteşte însă e faptul că în viziunea L.P.-iană editura noastră a ajuns o «paradigmă». Iar la laşi lumea ştie prea bine la ce bizarerii se poate aştepta din partea conferenţiarului universitar L.P. când cineva este inclus printre «paradigmele» sale. În ceea ce mă priveşte, îl asigur pe dl L.P. că «ucenicul» d-sale din mine - îngăduit, ca şi în cazul citat al lui Sorin Antohi, cu o inexplicabilă condescendenţă în preajma sa - merge de multă vreme pe propriile sale picioare. Îl rog deci să binevoiască a-şi găsi în viitor alte subiecte pentru refulările-i pilduitoare, ferindu-se, pe cât posibil, să mai citeze editura POLIROM printre paradigmele pe care îşi clădeşte producţiunile sale literare.

Al dvs., cu deosebită stimă,
SILVIU LUPESCU

*P.S. Pentru cititorii revistei dvs. , câteva precizări. M-am «despărţit» de L.P. (folosesc termenul din interviu) de un an de zile, eu continuându-mi activitatea la POLIROM, o editură nou înfiinţată. Cunoscându-i subiectivismul aprecierilor "critice", vorba vine («cine nu-i cu noi e împotriva noastră»), precum şi simpatiile declarate pentru editurile care-i publică într-un ritm alert tomurile, nu mă miră că d-sa şi-a schimbat între timp opiniile în ceea ce ne priveşte şi că ne «critică». Dl conferenţiar ar fi avut posibilitatea să-şi etaleze priceperea poligrafică la editurile pe care le-a călăuzit sau le călăuzeşte încă şi al căror **spiritus rector** se consideră a fi. De ce n-o face? De ce nu-şi alege d-sa drept «paradigme» gafele profesionale de la editura la care-şi publică opurile? Principiul autohton al caprei vecinului pare a fi principiul cel mai drag d-sale... Dar a vorbi despre ce se află dincolo de şuetele locale şi de răbufnirile d-lui L.P., a descifra ce ascund «paradigmele» exhibate de dânsul, înseamnă a abuza de spaţiul dumneavoastră tipografic . Oricum, ţin să vă mulţumesc pentru faptul că activitatea editurii POLIROM, aşa cum este ea oglindită în paginile revistei **ORIZONT,** diferă de cea (a)mestecată în «lapţii moldavi vărsaţi în Bega voastră» de «esteticianul şi eticianul» L.P. prin intermediul interviului realizat de d-na Adriana Babeţi.*

Centrul Cultural Francez

Februarie-Martie

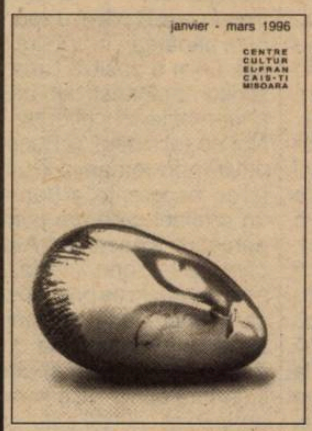

Într-o formulă grafică şi tipografică înnoită (un catalog realizat excepţional), Centrul Cultural Francez din Timişoara îi prezintă publicului câteva prilejuri excepţionale de a se întâlni cu marea artă.

● **teatru:** două spectacole memorabile: **Danaidele** (după Eschil) puse în scenă de Silviu Purcărete şi **Văduva şi Greierele** de Daniel Soulier, în regia autorului şi interpretarea Companiei "Clin d'Oeil".

● **expoziţii:** o monumentală expoziţie de fotografie: "Brâncuşi, Centrul Georges Pompidou Paris - 1995 -, Imagini dintr-o expoziţie"; "A fotografia dansul", 38 de fotografii alb-negru realizate de Genevieve Stephenson; Jean de La Fontaine (o expoziţie de afişe prilejuită de tricentenarul morţii marelui scriitor); "Aripi de lumină în Europa barocă" (fotografii purtând prestigioasa semnătură a lui Ferrante Ferranti)

● **muzică:** Jean-Bernard Pommier, redutabil interpret, într-un recital de pian sub bagheta lui Jean-Francois Antonioli şi Jacques Saint-Yves într-un recital de vioară; Juliette (voce, pian), o prezenţă irezistibilă pe scenă, ne asigură bogatul său palmares.

● **Ziua francofoniei** (20 martie, în Aula Magna a Universităţii de Vest), prilej pentru dezbaterea unor cicluri tematice: "Limba franceză şi literatura contemporană a exilului: bilingvismul franco-român"; invitat - Dumitru Ţepeneag; două conferinţe susţinute de Alain-Gérard Slama şi Neagu Djuvara; seară de film: "Tânărul cinema al exilului".

● **mimă** cu Laurent Decol, într-un spectacol plin de vervă şi într-un stagiu de improvizaţie teatrală la Secţia de teatru a Universităţii Timişoara.

● **cinema:** un ciclu Eric Rohmer, cu 7 dintre cele mai reprezentative creaţii ale marelui regizor şi un ciclu Sacha Guitry.

IDENTITATE, MEMORIE (II)

Continuăm publicarea dezbaterii organizată de revista "Orizont", care a reunit critici şi istorici literari, prozatori, poeţi, dar şi istorici, sociologi, antopologi, etnologi. Au luat cuvântul (în ordinea intervenţiilor): Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi, Ion Marin Almăjan, Livius Ciocârlie, Mircea Mihăieş, Lucian Alexiu, Adrian Dinu Rachieru, Titus Suciu, Smaranda Vultur, Lucian Petrescu, Doru Branea, Eugen Bunaru, Marcel Tolcea, Viorel Boldureanu, Viorel Marineasa.

Lucian Petrescu: Discuţia a intrat pe un traseu nebănuit iniţial de mine. S-a cufundat în consideraţii istorice, sociologice. Nu cred că e momentul să discutăm despre bănăţenitatea paorilor sau a oamenilor dependenţi de această zonă, Banatul, prin naştere sau printr-un anumit mod de comportament, viziune, cultură etc. Eu mă gândeam să discutăm despre un fenomen - nu ştiu cât de simptomatic, dar fortuit - anume că, de vreo 20 de ani, în zona aceasta au apărut nişte oameni care scriu mai mult decât înainte şi ceva mai bine. Cred că e singurul aspect viabil într-o discuţie ca a noastră. Ce se întâmplă cu aceşti oameni care scriu? E întâmplător despre ce anume şi cum anume scriu ei? E o chestie de percepţie. Să mă explic. Citindu-l pe Viorel Marineasa, nu îmi voi face niciodată iluzia că am descoperit esenţa bănăţenismului etern, că îl pot determina pe scriitorul rspectiv în funcţie de un spaţiu comun. Scriitorii sunt nişte oameni foarte singuri, nişte handicapaţi, care, din cauză că nu sunt în stare să trăiască, scriu. Ei nu sunt inseraţi într-un social, ba chiar sunt dezinseraţi. Iar din cauza handicapului despre care vorbeam se mai adună uneori în cenacluri şi discută despre asemenea tipologii sociale, culturale, istorice. Cineva venit din afară poate avea chiar impresia că noi scriem împreună, după un "program". Or nu facem aşa ceva. Pur şi simplu scriem. Şi cred că majoritatea o face mult mai bine decât prin anii '20, când aici se scria nu prea grozav, faţă de o Muntenie, de pildă. Asta mi se pare important.

Doru Branea: Şi eu cred că ne îndepărtăm mult de tema propusă. În primul rând aş face o departajare între o identitate rurală şi una urbană, punându-vă următoarea întrebare. Nu sunt bănăţean, însă sunt timişorean. În ce măsură pot fi timişorean fără a fi bănăţean. Apoi, în ce măsură aparţine Timişoara Banatului? Dacă ne centrăm pe zona urbană, mi se pare că datele problemei se cam schimbă. Iar la Timişoara m-aş gândi ca la un oraş de la sfârşitul secolului XX, postură care îl face un oraş cam insular, diferit de celelalte oraşe ale României. Inclusiv din punct de vedere politic. Apoi mă întreb în ce măsură se mai poate vorbi despre un Banat al Europei Centrale după 50 de ani de totalitarism asiat, după această nivelare extraordinară, după dizlocările masive de populaţie? Dar cea mai gravă întrebare pe care mi-am pus-o ca nebănăţean e şi cea mai insolentă. M-am întrebat dacă are într-adevăr nevoie Banatul de cultură? Are el o vocaţie autentic culturală?

Eugen Bunaru: Aş insista şi eu asupra unei probleme ceva mai concret scriitoriceşti şi ceva mai actuale. Şi eu cred că, în momentul de faţă, Timişoara se sincronizează în mod evident, pentru orice ochi exersat, cu tot ceea ce se întâmplă valoros în literatura română. Nu cred că s-a discutat suficient despre ceea ce s-ar numi "recuperare". În discuţii cuvântul a fost evocat într-un mod supărător poate, având parcă un caracter discriminator şi minimalizator. Eu cred că ar trebui recuperaţi acei autori reprezentativi pentru această parte a ţării, nu atât din perioada ante sau interbelică. Mă gândesc la autorii care înainte de '89 nu au avut şansa unei afirmări pe măsură din diverse cauze obstrucţioniste. Mă mai gândesc apoi şi la cei mai tineri autori care s-au integrat spiritului timişorean şi îi dau o notă aparte. Ce se întâmplă cu Ion Monoran, cu Gheorghe Pruncuţ, Ioan Grăciun, Simona Graţia Dima, Robert Şerban, Adrian Bodnaru. Ei continuă într-un soi de penumbră. Unde sunt noile ierarhii? Noile repuneri în discuţie? E nevoie de o justiţie literară, care să reaşeze lucrurile. E interesant cum va proceda în acest sens mult discutatul deja **Dicţionar al Academiei**, la care se lucrează în momentul de faţă.

Marcel Tolcea: Dacă am înţeles eu bine, discuţia noastră are în vedere şi ceea ce se cheamă o identitate scriitoricească. Nu pot să vorbesc decât în numele meu şi nu pot să spun decât că mă simt un scriitor eminamente bănăţean, cu şpaisul în spate, cu toată făloşenia şi ocoşenia lui, cu toate lucrurile astea pe care le am în mine şi pe

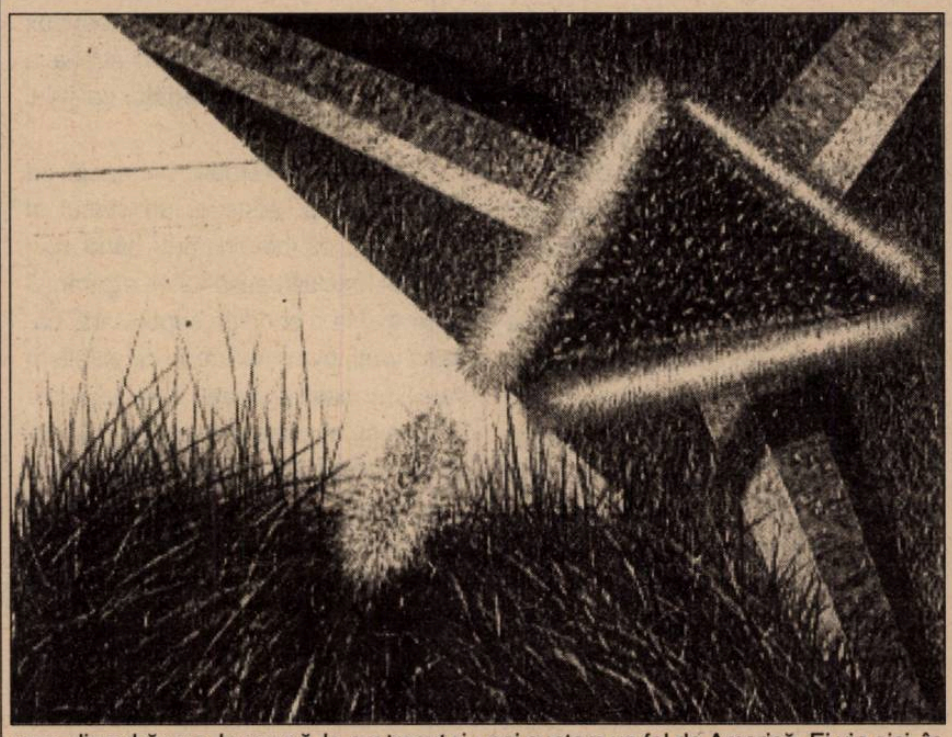

care, din nebăgare de seamă, le-am trecut şi în poezie. Fără să-mi dau seama, am devenit bănăţean scriind un anumit text. Îmi plac atât de mult cuvintele bănăţeneşti, încât îi provoc cu paranoia mea pe toţi cei care nu sunt bănăţeni. Devin însă nebănăţean atunci când îl aud pe dl Rachieru spunând că a suferit că nu e bănăţean în cultura de-aici. Nu cred că aşa ceva e posibil. Cred că suntem cu toţii scriitori **din Banat**, deci bănăţeni, nu în sensul unei moşteniri culturale întipărită în genă. Noi ne raportăm la Banat ca la o provincie privită neo-romantic. E un Banat inventat, un fel de "esperanto" al Banatului, o construcţie, un artefact care are pentru noi un parfum, perceput sinestezic. Aşa intră Banatul în cărţi, de la Sorin Titel la Viorel Marineasa. I se adaugă un ce postmodern în momentul în care apare acel melanj de textualism şi sentimentalitate. Ţine de talentul fiecăruia dacă acest parfum aparte se transformă în literatură bună. Nu e în nici un caz un garant aprioric al calităţii estetice.

Adriana Babeţi: Perfect adevărat. Aş încerca să determin câteva din componentele acestui specific care poate aşeza, până la un anumit punct, sub un numitor comun Banatul rural, Banatul citadin (al marilor şi micilor oraşe). Le-ar fi comun până astăzi (dar azi în variante mult deteriorate şi degradate) un anumit aer pe care îl defineşte foarte bine Virgil Nemoianu atunci când se referă la vocaţia idilică a Banatului, la acel Biedermaier provincial. O civilizaţie a tihnei, a bunei aşezări, netensionate, coerente, a unui soi de hedonism minor, casnic, molcom, transparent în ritualul cotidian al dejunului, prânzului, cinei, siestei, în reveriile liliputane transpuse în ambient, de un kitsch perfect, dar blând, neagresiv, într-un gust operetistic ş.a.m.d. Pentru "nervii" şi agerimea "brici" a muntenilor, pentru gustul metafizic al moldovenilor, poveştile noastre par de un ridicol perfect.

Marcel Tolcea: Aşa este! Pentru ei noi suntem un fel de Americă. Ei vin aici, în mod ciudat, ca spre un spaţiu străin şi sfârşesc prin a i se adapta, prin a fi asimilaţi. Oare de ce?

Adriana Babeţi: Hai să idealizez puţin. Poate şi dintr-o nostalgie a unui posibil mic paradis pierdut al fiecăruia din noi, din acea reverie a idilicului care o fi zăcând mocnit în fiecare. În ce priveşte scrisul, acest aer specific e recuperat de prozatorii de aici în tente diferite: de la o rememorare tandră, dar discretă, nepatetizată (la Livius Ciocârlie sau Virgil Nemoianu), la una nostalgică (Vighi) sau ironic parodică (Marineasa). Cred că poate fi determinat şi idilicul acesta ca o componentă a unei identităţi distincte, care nu numai că ne dă un anumit parfum, dar ne şi racordează la o europenitate centrală, cu care putem intra oricând în dialog.

Viorel Boldureanu: Cred că ne apropiem de sfârşitul dezbaterii. Timp de trei ore au fost emise puncte de vedere extrem de bogate (cantitativ, dar şi calitativ), uneori chiar disjuncte. Eu aş dori să subliniez două probleme conexe discuţiei noastre de astăzi. Şi anume: proporţia antecesorilor noştri, a aportului lor intelectual, erudit, în zone dintre cele mai diverse (istorie, folcloristică, etnologie) este covârşitoare. Ei nu sunt realmente cunoscuţi în toată complexitatea lor. Dacă au fost recuperaţi, nu li s-a pus în valoare decât o faţetă. Mă refer, de pildă, numai la Iorgovici sau la Atanasie Marienescu. Ar trebui întreprins un studiu de altă factură decât cele de până acum asupra personalităţilor culturii umaniste, dar şi politice. Mă gândesc, pentru că am aflat recent despre acest episod biografic al marelui om de ştiinţă, la contribuţia lui Vuia în proiectul Marii Uniri. Un al doilea aspect la care m-aş rferi ar fi cercetările de teren. Smaranda Vultur s-a dedicat unui singur aspect, de un mare interes: felul în care memoria individuală şi colectivă conservă un episod dramatic al biografiei multor familii ţărăneşti din această parte a ţării: deportarea în Bărăgan. Dar cercetările ar trebui extinse extrem de mult. Studiind "pe teren" bănăţeanul nu vom descoperi nişte lucruri de o complexitate extraordinară? Personal, a trebuit să întreprind aşa ceva în ultima perioadă. Şi am constatat că, dincolo de pitoresc, dincolo de felul cum ne raportăm la mărcile identităţii locale, contactul direct, nemijlocit cu un anume tip de mentalitate ne ajută să descoperim o lume extrem de diferită faţă de cea pe care o ştiam dintr-o frecventare cărturărească.

Viorel Marineasa: Deşi cred că o să vorbesc ultimul, nu o să trag nici o concluzie. O să vă povestesc ceva care se leagă de discuţia noastră. Mergând, anul trecut, în Bărăgan, pentru cartea despre deportaţi, scrisă împreună cu Vighi, am întâlnit două situaţii. Una era în satul Rubla, unde existau 10 sau 11 familii, care trăiau într-o singurătate şi pustietate covârşitoare. Oamenii erau aproape sălbăticiţi. Pe de altă parte, o comunitate foarte puternică la Dâlga, o comunitate alcătuită majoritar din aromâni, cu care bănăţenii au multe similitudini, basarabeni şi bucovineni, oameni care nu au avut unde să se întoarcă. Un lucru frapant a fost că oamenii aceia s-au bucurat foarte tare să audă că noi suntem din Banat, din Timişoara. Vorbeau cu multă nostalgie despre Timişoara şi despre tot felul de coclauri din te miri ce sat bănăţean, de care rămăseseră foarte legaţi. Se gândeau la Banat ca la un tărâm minunat, de poveste, deşi nu mai fuseseră demult pe acolo. În altă ordine de idei, mi-aş aduce aminte de un reportaj de-al lui Adrian Păunescu, publicat pe vremuri în "Flacăra", unde făcea o comparaţie absolut idioată între mentalitatea olteanului, care ar fi hâtru, poznaş, dăruit cu o forţă de a plasticiza verbal ieşit din comun şi stilul bănăţean, care ar fi morocănos, vorbind într-un limbaj de lemn (dar cine ştie cu cine o fi vorbit el acolo, la Reşiţa: erau nişte bieţi muncitori poate speriaţi). Mă gândeam că dacă un tip care a copilărit în Mehedinţi, deci nu foarte departe de noi, nu reuşeşte să ne perceapă corect, atunci cum am reuşi noi, cu literatura noastră de "specific", să ne facem înţeleşi - dacă nu suntem prea orgolioşi - la Paris sau la Praga sau la New York. Iar pe de altă parte, trebuie să ne gândim şi la următorul lucru, care ar trebui să ne pună pe gânduri. Se pare că Banatul, venind cumva mai târziu cu oameni de anvergură culturală, nu a găsit încă reţetă de a se impune în literatura naţională, aşa cum au făcut-o alţii. Sau dacă a găsit-o, a făcut-o prin reuşiţă individuală. Este un spaţiu mai greu de impus global, poate datorită acestei pregnante individualităţi pe care o are. Poate că Sorin Titel, pentru că toţi ne raportăm la el, a găsit dozajul optim de a nu cădea în capcana regionalismului strâmt.

Cornel Ungureanu: Am început această masă rotundă cu intenţia să provocăm autorii ultimelor cărţi despre Banat să se mărturisească. În fond, ei, aceşti scriitori esenţiali ai acestui spaţiu, au traversat o experienţă care le dă acest drept. Or deschiderile fiecăruia au vizat nu creaţia personală, ci peisajul cultural de demult, întemeiat mai ales de alţii. Ceea ce a subliniat fiecare intervenţie e mai important şi ţine, în fapt, de scopul acestei întâlniri: că există pericolul degradării galopante a discursului despre Banat. Analfabeţi sau semianalfabeţi, autori agramaţi de discursuri patetice pătrund într-o zonă care ar trebui apărată de nechemaţi. Înainte de a fi un text pe deplin lămuritoar, masa rotundă e un avertisment: dacă specialiştii, dacă scriitorii serioşi nu se vor ocupa de Banat, există riscul invaziei spiritelor populiste. Iar acestea vor împiedica, multă vreme, orice autor de bună credinţă să stăruie asupra acestui perimetru spiritual.

Semnal

Consemnăm în încheierea dezbaterii noastre două participări româneşti în spaţiul ştiinţific internaţional. Ultimul număr al prestigioasei reviste "Ethnologie Francaise" îşi consacră paginile - peste 150 (în buna tradiţie a volumelor tematice) României, subintitulându-se sugestiv "Constructions d'une nation". Inaugurat de un studiu oarecum programatic al lui Jean Cuisenier ("la Roumanie et le domaine cultural roumain", nr. 3/ 1995, editat la Armand Colin reuneşte în patru mari secţiuni tematice ("Faire de l'anthropologie en Roumanie", "Visages et usages du patrimoine", "Traditions de l'ethnologie et ethnologie des traditions" şi "Approcher des nouveaux terrains"), nume de prestigiu ale cercetării româneşti în domeniu: Mihai Pop, Zoltan Rostas, Irina Nicolau, Vintilă Mihăilescu, Radu Răutu, Georgeta Stoica, Ioan Godea, Ioana Popescu, Sanda Larionescu, Mihai Coman, Anca Manolescu, Speranţa Rădulescu, Ion Ghinoiu, Smaranda Vultur, Viorica Nicolau, Mircea Gheorghiu (în ordinea apariţiei în volum). De un înalt profesionalism, apelând la o metodologie modernă, elastică, abordând teme de maxim interes ştiinţific (şi nu numai), studiile cercetătorilor români fac încă o dată proba capacităţii unui dialog internaţional dezinhibat, a unei inserţii optime în spaţiul european. Semnalăm că, în acest context, Smaranda Vultur, cercetător timişorean, a publicat un amplu fragment dintr-un studiu care îşi propune să reconstituie şi să interpreteze prin acele "recits de vie" (poveşti ale vieţii) o experienţă dramatică, deportarea în Bărăgan; o sinteză a rezultatelor cercetării a fost prezentată şi în cadrul dezbaterii noastre despre memorie şi identitate.

Acestei contribuţii timişorene i se mai adaugă încă una, de această dată în spaţiu austriac. Dr. Victor Neuman a publicat în numărul din decembrie (1995) al revistei "Ilustrierte Neue Welt" studiul "Evreii din Europa Centrală şi de Est în perioada comunistă. Cazul românesc". Istoricul român a fost invitat să publice o serie de 10 articole pe această temă în revista mai sus amintită.

Tentaţia istoriei literare

În toamna lui 1994 apărea, sub egida prestigioasei Edituri universitare din Konstanz, o remarcabilă istorie a literaturii române, semnată de doamna Eva Behring, cunoscută la noi şi în spaţiul germanic ca excelentă cercetătoare, traducătoare şi editor de literatură română. Ampla carte, redactată într-o clară şi elegantă limbă germană, care într-o eventuală tălmăcire românească ar putea purta titlul cu rezonanţe călinesciene **Istorie literară românească de la începuturi până în contemporaneitate**, constituie efectul unei vechi pasiuni, devenită cu anii exigent travaliu popularizator şi hermeneutic, o pasiune cu un obiect bine fixat: literatura română. Pentru că Eva Behring face parte dintre germanii care şi-au făcut studiile universitare la Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene, în cazul autoarei noastre între anii 1956-1961, perioadă despre care însăşi cea în cauză ne mărturisea odată: "M-au atras în mod deosebit prelegerile unor mari profesori ca Iorgu Iordan, Al. Rosetti, G. Călinescu, Tudor Vianu şi Zoe Dumitrescu-Buşulenga, cărora le datorez statornica mea dragoste pentru limba şi literatura română. Iar atunci, când nivelul cunoaşterii limbii dvs. mi-a permis contactul nemijlocit cu textele literare, când am descoperit farmecul acestor texte, m-am hotărât să-mi dedic existenţa studiului literaturii române" (Vezi **Cu dr. Eva Behring despre literatura română**, în **Orizont**, serie nouă, an XXXVIII, nr. 18, 1 mai 1987, p.16). Adevărată şi nobilă profesiune de credinţă care explică pe deplin şi realizarea, în anii apropiaţi, a acestei impunătoare istorii a literaturii române.

Parcurgând cu atenţie cele aproape 320 de pagini ale volumului, cuprinzând şi bibliografia utilizată şi menţionată cu o corectitudine tipic filologică atât în **note**, cât şi în **indicele bibliografic** anexat în final, se poate constata cu uşurinţă că întreprinderea exegetei comportă două semne hotărâtoare: cel al istoriilor literare realizate în România în veacul nostru, cât şi cel al cercetărilor teoretice germane privind fenomenul literar ca atare. Eva Behring se mişcă cu pricepere şi familiaritate atât în spaţiul istoriei literare româneşti (de la N. Iorga, N. Cartojan, E. Lovinescu, G. Pascu, G. Călinescu, T. Vianu, D. Popovici la D. Micu, Paul Cornea, C. Ciopraga, M. Zaciu, Lucian Raicu, Adrian Marino, Eugen Simion, N. Manolescu, Ion Pop, Ioana Em. Petrescu ş.a.), cât şi în cel al contribuţiilor germane privind istoria, folclorul şi literatura română (Felix Karlinger, Werner Bahner, Matthias Bernath, Emanuel Turczynski, Klaus Heitmann, Michèle Mattusch ş.a.). Astfel, **Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart** devine o originală sinteză a opiniilor tradiţionale româneşti cu privire la conceptul de istorie literară, în spiritul cărora Eva Behring s-a format încă din anii studenţiei (Cf. **Conceptul de istorie literară în cultura românească**, studiu şi antologie de Paul Cornea, Editura Eminescu, 1978) şi viziunea cultivată de numeroşi exegeţi străini cu privire la destinele istorice, estetice şi literare ale poporului român.

Împărtăşind parcă mai vechea aserţiune călinesciană (cultivată la un moment dat şi de Nicolae Manolescu), şi anume că "istoria literară este forma cea mai largă de critică", Eva Behring îmbogăţeşte cronologia obişnuită (istorică şi propriu-zis literară) cu numeroase consideraţii proprii ce ţin de sociologie, istoria mentalităţilor, estetică, semiotică şi literatură comparată. Ţinând seama şi de schimbarea firească, de la epocă la epocă, a "orizonturilor de aşteptare" ale cititorilor, autoarea raportează adesea fenomenul literar românesc la cel european în general (cu accent firesc asupra spaţiului central şi est european!), fie că este vorba de mai vechile interinfluenţe folclorice, fie de aspecte ale umanismului românesc feudal, fie de epoca luminilor şi devenirea organică a unui romantism autohton cu certe afinităţi pentru lumile romanice şi germanice, ajungând să apeleze mai apoi la viziunea sincronizatoare a lui E. Lovinescu în privinţa complexelor şi originalelor procese integratoare din secolul al XX-lea. În fapt, lucrarea exegetei germane nu este doar o captivantă **panoramă cronologică** a marilor personalităţi consemnate în istoria literelor române, ci şi o fină analiză a devenirilor doctrinare, estetice, de atitudini militante cu semnificaţii ontologice ale acestei literaturi de sorginte şi esenţă europeană. Pentru că, nu întâmplător, după o parcurgere cvasicronologică a fenomenelor din veacurile precedente începând, **în mod tradiţional**, cu un amplu capitol privitor la trăsăturile literaturii noastre folclorice (Vezi **Die Volksliteratur und ihre Mythen**, p.13-38), atunci când intră în problematica secolului nostru, Eva Behring adoptă o viziune metamorfică şi complexă, mai potrivită proceselor apropierii de **modernitate** a literaturii române scrise.

De altminteri, autoarea afirmă programatic: "... am optat pentru o perspectivă de prezentare care să insiste mai puţin asupra fenomenelor de continuitate, cât mai mult asupra celor de ruptură din spaţiul cursiv al literaturii, asupra acelora care au marcat dezvoltarea din unghiul condiţionării conştiinţei literare ca atare, reliefate prin schimbările dese din strategiile de cercetare, ca şi din contextul relaţiilor existente între scriitor şi cititorii săi" (p.11). Atunci când este necesar, periodizarea literaturii române utilizată de Eva Behring ţine seama şi de relevanţa determinată de impactul factorului istoric asupra fenomenului

literar. Nu este deloc vorba de tradiţionala influenţă a istoriei asupra literaturii, ci mai degrabă de conturarea unui context cultural în care însăşi literatura a jucat un rol de prim rang prin crearea de valori stabile. Aşa se şi explică de ce pentru istoricul literar Eva Behring, în numele respectării generale a cronologiei faptelor, cartea devine un captivant tablou în care dobândesc relief acele orientări, autori şi opere, idei singulare şi sisteme teoretice care ridicau semne de întrebare propriei lor epoci, deschizând astfel căi şi orizonturi noi pentru creaţia literară viitoare. În viziunea exegetei, istoria literaturii române este asemenea unei plasme în continuă mişcare metamorfică. Pentru că, încă de la constituirea ei în secolele XVI şi XVII, literatura română se află sub semnul hotărâtor al "fazelor de ruptură" (p.12).

Începând cu subcapitolul intitulat semnificativ **«Zeitgeist» contra «Volksgeist». Eugen Lovinescus «Synchronismus» als Weg zu einer rumänischen Moderne** (p. 233-236) şi până la un ultim subcapitol, de o stringentă actualitate arhicunoscută la noi, **Exilsituationen und ihre schöpferische Umsetzung. Probleme der gegenwärtigen Integration von Exilliteratur** (p. 286-296), demersul exegetic al Evei Behring devine tot mai comparatist, în sensul teoriei receptării şi al unor destine estetice în care spiritul occidental, de fapt de frondă (de la avangardism şi până la recunoaşterea valorilor româneşti din exil), deschide totodată perspectiva îndepărtării literaturii române autentice de presiunile istoricului, socialului şi politicului. Autoarea sugerează, în acest context, perspective de lectură şi interpretare care nu se pot împlini decât printr-o referire permanentă la alte culturi şi literaturi europene (mai ales în cazuri de tip Urmuz, Bacovia, Adrian Maniu, Ion Barbu, Tudor Arghezi ş.a.). Constatând că literatura română a fost supusă unor presiuni dramatice în perioada 1947-1989 (cu o scurtă etapă de liberalizare, mai mult aparentă, în anii 1965-1980!), autoarea identifică existenţa unei "emigraţii interne", producătoare de înnoiri estetice notabile, în sensul redescoperirii şi recuperării textuale în lirică şi în proză a autenticităţii.

Sesizează însă şi faptul că, în anii noştri postrevoluţionari, o problemă fundamentală a istoriei literare este aceea a integrării "literaturii exilului" în registrul general al literaturii naţionale româneşti. Pentru că nume ca Mircea Eliade, Emil Cioran, Dumitru Ţepeneag, Paul Goma ş.a. sunt, în viziunea autoarei germane, prea reprezentative pentru a se putea face abstracţie de personalitatea şi creaţia lor literară, fenomene care necesarmente trebuie puse în relaţie şi armonizate cu ceea ce se numeşte în numeroase ţări est-europene "emigraţia internă". Începuturile, în România, ale unui asemenea proces par să fie concretizate prin articolul **Rezistenţa literară** al lui Adrian Marino (Cf. revista **România literară**, 6 iunie 1991).

Rumänische Literaturgeschichte von den Anfägen bis zur Gegenwart este astfel nu numai o doctă, modernă şi angajantă istorie literară românească, născută pe meleaguri străine, ci şi o caldă şi convingătoare pledoarie în favoarea unor valori estetice reale, create de-a lungul câtorva secole de români, aflaţi atât în spaţiul nostru geografic, cât şi în ţări străine care i-au adăpostit de vitregia vremurilor.

Corneliu NISTOR

La moartea unui om

Parafrază după Goga

De-oi muri aşa-ntr-o toamnă,
nici o pagubă n-o fi,
chiar de plânge-va o Doamnă.

Frunza va pica în dungă
şi-o pieri în veşnicii,
fără griji sau bucurii.

Fiul - singur - va să plângă,
lăcrimând pe steaua stângă,
în a sorţii mare tângă.

M-or jeli ca-n rit mirenii,
în soborul de uituci,
c-am fost dascăl în decenii
bietelor cuiburi de cuci.

Învăţaţii mei urmaşi
sunt penumbre în oraş,
iar adepţii mei în ştiinţă
sunt slujbaşi în neputinţă,
în decorul trist de azi,
sub îndoliaţii brazi.

Când pierduţii mei prieteni,
adumbriţi vor fi sub cetini...
Aşadar nici lacrima
n-are cine o vărsa,
nici pe file, nici în zile
(foaia tristă de zambile!...)

"Doru-i greu şi jalea-i multă",
pentru cine stă şi-ascultă,
într-o lume mult prea cultă.

Totu-i trecere prin zile
(scrie bardul, iar tu, zi-le!):
Roata Vremii, "măi copile!"

Simion MIOC
15 dec. 1995

Cu Emil Hurezeanu despre

Starea de crepuscul

- Domnule Emil Hurezeanu, **ascultătorii care v-au urmărit comentariile difuzate la postul de radio "Europa Liberă", ascultătorii care acum vă urmăresc editorialele difuzate la "Deutsche Welle", cei care citesc editorialele publicate în revista "22" sau în alte publicaţii din ţară au acum ocazia de a citi, însumate în volum, multe din articolele pe care le-aţi scris, din interviurile pe care le-aţi acordat. Cartea se numeşte** Între câine şi lup: **un calc după franceză...**

- titlul, titlul doar, nu şi cartea...

- Da, firește, titlul cărţii, al volumului care apare la editura "Apostrof"; deci Între câine şi lup, **un titlu care vizează un moment crepuscular al zilei, în mod figurat poate, situaţia de tranziţie a României; vă solicit deci câteva detalii despre carte. De ce aţi ales acest titlu, de ce aţi ales registrul figurat al expresiei?**

- Meseria de ziarist - care ţine de **zi** - aşa cum se şi anunţă în denumire - este destul de ingrată. Există chiar o inegalitate între o muncă ziaristică şi altă muncă. Cuvântul scris, tipărit în ziar...

-... rămâne ...

-... rămâne, o zi - chiar dacă nimeni nu citeşte ziarele de ieri - şi ştiţi că există o definiţie a trecutului: ziarul de ieri. Deci, cu atât mai ingrată este munca ziaristului de radio, a cărui vorbă chiar că zboară...

-... în eter ...

-... în eter sau schiar în vânt. Ziaristul de undă scurtă este cred cel mai nedreptăţit dintre toţi. Multă vreme comentariul pe unde scurte a ţinut locul comentariului pur şi simplu, al unei realităţi ultragiate, interzise. Ştim la ce ne referim cu toţii... Posturile internaţionale de radio cu programe în limba română n-au intrat în desuetudine. Programele lor, din programe de înlocuire au devenit programe de completare. Suntem capabili încă să aducem informaţii, idei, perspective noi, să folosim unghiuri inedite de tragere, mai interesante, mai complete în ceea ce priveşte analiza, sinteza, comparaţia... De multe ori. Spun toate acestea ca să completez foarte amabila dumneavoastră introducere; am simţit deci nevoia - probabil ca şi dv., probabil ca şi mulţi alţi colegi - care sunt robii presei ziaristice **scrise** sau **vorbite** - să nu părăsesc scena, să nu **arunc** în aer încontinuu cuvintele şi doar atât. Ştiu în acelaşi timp (şi tot ce am spus până acum conţinea şi o dimensiune de cochetărie) că există şi o relativă continuitate şi chiar o permanenţă a cuvântului scris, pentru ca el să dispară a doua zi, ca să fie aruncat în eter. Deci, dacă ziaristul este omul care îşi termină observaţia, vânătoarea, la sfârşitul zilei, şi una şi cealaltă reâncep a doua zi. Am crezut că din când în când e bine să facem un "arrêt sur l'image" cum spun francezii, să oprim puţin cadrul, secvenţialitatea şi să o focalizăm pe câteva scene, planuri care mi s-au părut mai importante. Între alegerile din 1992 şi 1996 n-au trecut doar 4 ani, nu s-a schimbat doar un guvern şi jumătate, să zicem, nu s-a fisurat doar o coaliţie foarte ciudată - între unii care-şi spun "ai democraţiei sociale" şi care au guvernat cu antidemocraţi calificaţi, cu extremişti de dreapta sau de stânga. Nu doar asta s-a întâmplat. S-a schimbat aproape sau a început marea schimbare a României, în rădăcini, s-au... schimbat aproape două mentalităţi, am trecut dintr-o tipologie culturală în alta. Şi atunci "Între câine şi lup" - aşa cum aţi avut bunătatea să spuneţi - într-adevăr este o privire pe acest crepuscul, dar este în acelaşi timp un intermezzo, un intermediu. Nu neapărat...

-... înspre noapte ori înspre zi.

-... înspre noapte. Or, vreau să spun, noaptea nu aduce neapărat opacitate, ci şi clarificărio.

- Mă gândeam la necesitatea aceasta de a opri puţin cadrul, devenită acută mai ales într-un moment în care evenimentele se află în tranziţie, sunt încă amorfe, conţin multe promisiuni, dar şi urmele unor erori grave şi conţin uneori chiar eroarea în sine. Aţi însumat în acest volum care apare la Cluj, în "Biblioteca Apostrof" - aproximativ 350 de pagini. De fapt, sunt trei secţiuni (am înţeles) şi ele reprezintă suma, rezultatul unei activităţi îndelungate de observator foarte atent şi foarte pertinent în acelaşi timp al scenei politice româneşti. Poate că avantajul unui ziarist, al unui publicist sau al unui politolog care din afară observă evenimentele care se petrec pe scena politică românească este şi cel al distanţei. Caragiale o spunea deja la vremea lui dintr-o cu totul altă perspectivă. Aş vrea să ştiu, în cazul dv., dacă distanţa este un handicap sau poate un avantaj ori amândouă? Cum aţi resimţit această distanţă, dat fiind că de multe ori descindeţi în realitatea românească?

- E vorba în acelaşi timp de un beneficiu al privirii de departe şi există şi ceea ce numim cu toţii un beneficiu al privirii înapoi, la care avem toţi dreptul. Suntém mai puţini cei care privim în acelaşi timp de aproape şi de departe o realitate. Şi cred că privirea de departe nu înseamnă numai o desprindere de contingentul mai tulbure, de nervozităţile diurne, de neclarităţile imediate, infime, celulare, aproape, ale unei lumi mişcate prin definiţie... ea poate să cuprindă şi dimensiunea comparaţiei - de departe vezi mai bine anumite lucruri care din chiar interiorul lor nu pot fi văzute. Se vede deci şi pădurea, nu numai copacii într-o lume cu similitudini care evoluează pe planuri oarecum asemănătoare, dar cu mari diferenţe, precum este lumea central-sud-est-europeană, care a fost o lume oarecum omogenă până în 1989. Dar, păstrându-şi afinităţile dintr-un unghi în celălalt, dintr-o parte în cealaltă, îşi marchează în acelaşi timp şi divergenţele. În această lume, deci, de la Moscova la Sofia, de la Bucureşti la Varşovia şi Ljubliana se întâmplă şi lucruri asemănătoare şi lucruri diferite. În partea cealaltă a Europei au loc multe întâmplări: discuţiile despre extinderea NATO, integrarea euro-atlantică etc., ca să dau doar un singur exemplu... Este ea însăşi o lume în mişcare, care a depăşit experienţele pe care le traversează acum pentru întâia oară Europa Răsăriteană. Le-a depăşit nu întotdeauna în modul cel mai fericit. Iată cum, văzând lucrurile şi de aproape şi de departe şi practicând, aşa cum procedăm noi la Köln, şi colegii de la Praga...

- ... un fel de comparatism...

-... un fel de comparatism obligatoriu, chiar plurilingv, multicultural prin forţa lucrurilor, fiindcă venim cu multe experienţe pe care le ducem mai departe cam în acelaşi timp, experienţa ţărilor naturale, experienţa ţărilor adoptive şi aşa mai departe... cred că există un interes al acestei priviri pentru cel care nu o poate neapărat avea sau împărtăşi.

Rodica BINDER

(Text difuzat la "Deutsche Welle")

Un politolog patetic

Că bun ardelean ce se află, Emil Hurezeanu are şi el obsesiile lui. Două la număr: Transilvania (şi, în subsidiar, relaţiile inter-etnice româno-ungare) şi Gheorghe Funar (cu extensiunea **cum e posibil ca un popor inteligent să se lase condus de cei mai proşti reprezentanţi ai săi**). Bineînţeles, materia noii sale cărţi, **Între câine şi lup** (sintagmă ce descrie, în franţuzeşte, momentul de indecizie de la revărsatul zorilor, dintre noapte şi zi) nu poate fi redusă, nici pe departe, la cele două teme anunţate. Dimpotrivă. Adunând activitatea de publicist a celui care debutase, strălucit, în poezie, în 1979, cu volumul **Lecţia de anatomie**, cea dintâi carte a unui membru a ceea ce avea să se numească Generaţia '80, volumul de faţă e o excelentă radiografie a societăţii româneşti a ultimilor patru ani.

Pentru cine cunoaşte activitatea de comentator politic a lui Emil Hurezeanu, **Între câine şi lup** (Biblioteca Apostrof, 1996) se aşază firesc alături de cărţile celor mai importanţi politologi români. Scrisă cu eleganţă, cu o detaşare, de cele mai multe ori, ironică, dar şi cu un patetism abia reprimat, ea se alătură unor foarte expresive lucrări despre viaţa politică a României ultimilor ani, aparţinând lui Vladimir Tismăneanu, Andrei Cornea, Alina Mungiu, Stelian Tănase ori Dan Pavel. Marea majoritate a articolelor reunite aici au fost transmise la posturile de radio "Europa Liberă" şi "Deutsche Welle" (iar unele dintre cele din urmă publicare şi în săptămânalul 22.). Cu toate acestea, ele nu suferă de obişnuita precaritate a articolului conceput pentru presa audio sau pentru televiziune. Scriitor înainte de orice, Emil Hurezeanu reuşeşte să păstreze o bună cumpănă între caracterul informativ şi cel analitic, între frigiditatea faptului pur şi senzualitatea comentariului personal.

Strălucit adept al şcolii jurnalistice anglo-saxone (care sacrifică brilianţa epatantă a discursului de dragul comunicabilităţii imediate), Emil Hurezeanu nu-şi reprimă, totuşi, impulsurile naturale: la urma urmelor, ca orice latin, şi la el spectacolul primează!

Ajutat de un talent scriitoricesc înnăscut, orice analiză este, pentru el, şi o piatră de încercare a retoricii şi a inteligenţei creatoare. Aşadar, editorialele sale, pe cât de atipice, se ţin minte tocmai prin expresivitatea şi prin capacitatea surprinzătoare de a capta în formule memorabile adevărurile mereu în mişcare ale politicului. Inteligenţa rece şi cerneala fierbinte dau formula articolelor lui Emil Hurezeanu. Deşi adeseori ludice în expresia lor, ele sunt susţinute de o precisă informaţie, de o perfectă dominare a materiei aride, a factologiei. Cu alte cuvinte, el evoluează cu graţie pe linia subţire dintre ludic şi

lucid. Din această uriaşă materie informă, Emil Hurezeanu scoate adevărate bijuterii analitice, în care eticul şi tragicul îşi dau, cu o disperare abia mocnită, mâna: "Cu câţiva ani în urmă, pe un panou, la marginea unei autostrăzi neterminate în Sicilia, citeam: 'dacă n-ai ce face aici, fă în altă parte'. O deviză a deznădejdii sumbre, când **aici** şi în **altă parte** nu sunt aşezările aceleiaşi ţări, ţara ta, ci două lumi a căror faţă bună şi blândă îţi e tot mai străină. Una din ocupaţiile mai noi ale unor tineri români, sănătoşi, robuşti, gata să facă orice, pare să fi devenit Legiunea Străină - corpul de elită al armatei franceze. Sunt mulţi tineri români sub căştile albastre, purtând însemnele Franţei, în Bosnia-Herţegovina. Unul dintre ei, cel puţin, e sigur. În primăvara anului acestuia, la Sarajevo, au fost împuşcaţi din păduri, de sârbii bosniaci, doi soldaţi francezi din trupele ONU. Trupurile lor, sub drapelul Franţei, au fost salutate cu onoruri militare la Paris, câteva zile mai târziu. Între două secvenţe de televiziune, la Sarajevo sau Bihaci, numele victimelor, soldaţi ONU sau bosniaci musulmani, aproape că nu mai interesează pe nimeni. Întâmplător, am aflat că numele unuia din soldaţii francezi împuşcaţi în aprilie la Sarajevo, este Marcel Amaru. Marcel Amaru este numele cu cască albastră al noii deznădejdi est-vest a românului".

Percutante, precise, fără a lăsa adversarului prea multe prilejuri de a da replică, articolele lui Emil Hurezeanu sunt parte a unui amplu discurs despre tragedia lumii în care trăim. Se simte, dincolo de subiectele dictate, mai mult sau mai puţin, de evenimentele de zi cu zi, o obsesie adâncă, de natură filozofică, a soartei semenilor. Departe de a avea aerul indecis pe care îl sugerează titlul, ele sunt mereu percutante, mereu obsedate de a găsi soluţii şi de a indica direcţii. Emil Hurezeanu este unul dintre acei rari politologi care ştiu să facă din fiecare chestiune pe care o abordează o problemă de viaţă şi de moarte a propriului său scris. Poate din această cauză textele sale conţin atâtea resurse de expresivitate. Ele sunt invitaţii de a privi în adâncul nostru, sau mai precis somaţii la auto-scrutare morală. Vom ieşi, cu siguranţă, câştigaţi cu toţii dacă vom urma pateticele invitaţii ale lui Emil Hurezeanu. Măcar pentru că astfel vom putea privi cu mai multă luciditate lumea în care trăim.

Mircea MIHĂIEŞ

Tragicomedia comunismului românesc

Istoria contemporană a României cuprinde câteva capitole insuficient cunoscute. Unele dintre ele, nici sub raportul succesiunii faptelor şi nici din punctul de vedere al personajelor care le-au animat nu au fost încă descrise. Cu atât mai puţin supuse unei analize în care raţiunea să joace rolul primordial. Unul dintre aceste capitole - care presupune un travaliu de lungă durată - se referă la stalinismul românesc, adică la istoria României sub Gheorghiu Dej şi Ceauşescu.

Întrebările care se pot pune în legătură cu acest subiect sunt cu atât mai numeroase cu cât istoriografia română a ocolit sau a fost nevoită să ocolească analiza ideologiilor totalitare în general, iar politologia românească este abia pe cale de a se naşte. În aceste condiţii tot ceea ce se scrie atent, documentat şi în baza unei teoretizări ştiinţifice poate să devină şocant pentru cititorul român. Spre a exemplifica, am să formulez câteva din posibilele interogaţii care dau de gândit (sau ar trebui să dea de gândit): cum au fost posibile regimurile dictatorial - staliniste ale lui Dej şi Ceauşescu? Cum se explică faptul că într-o ţară în care orientarea de stânga era slab ori deloc dezvoltată, comunismul devine ideologia dominantă? Ce rol au jucat agenţii lui Stalin în instaurarea PCR la conducerea ţării? În ce măsură absenţa controverselor ideologice din România postbelică (fapt ce nu s-a petrecut în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia şi chiar Bulgaria) a afectat viaţa politică a ţării, contribuind la permanentizarea dictaturii, la transformarea ei într-una din cele mai sinistre ale Europei de Est? Care au fost trăsăturile caracteristice ale culturii politice româneşti şi dacă ele au avut influenţe în perioada postbelică? Se poate vorbi despre un bizantism al staliniştilor români şi, dacă da, ce forme a îmbrăcat el pe durata celor aproape cinci decenii de dicatură?

Cercetările politologului Vladimir Tismăneanu sunt remarcabile prin noutatea informaţiilor puse în circulaţie, dar mai ales prin selectarea, analizarea şi interpretarea evenimentelor care au concurat la instaurarea şi practicarea regimului stalinist în România. Volumele sale dedicate trecutului apropiat indică unul dintre cei mai avizaţi cunoscători ai istoriei contemporane a României, un învăţat care a parcurs meandrata ascensiune şi cădere a comunismului est-european, formulând judecăţi de valoare demne de atenţia istoricilor, filosofilor şi politologilor contemporani. **Fantoma lui Gheorghiu Dej** (Univers, 1995), penultima sa carte, răspunde la câteva dintre întrebările formulate mai sus. O viziune echilibrată asupra mecanismului de funcţionare a puterii politice staliniste stă la baza lucrării, astfel încât autorul este capabil să înfăţişeze cele mai relevante pagini dintr-o istorie pe care el însuşi şi-a propus să o redacteze în premieră. Interesul politologului este să facă accesibil cititorului tragicomedia comunismului balcanic, să prezinte personalităţile PCR, să descrie labirintul de intrigi al liderilor stalinişti români, să arate grotescul cultului puterii personale, să ilustreze criza de conştiinţă şi criza politică a României în deceniile de după marea conflagraţie mondială.

Din examinările lui Tismăneanu reiese o foarte bună cunoaştere a mentalităţilor care au permis ascensiunea şi instaurarea puterii staliniste în România. Autorul aduce în discuţie exemple concrete, le aşază în contextul istoric naţional şi internaţional. Nu se rezumă la atât: el sugerează conţinutul bagajului teoretic şi filosofic al intelectualităţii române din prima jumătate a secolului al XX-lea din care rezultă inexistenţa echilibrului de forţe politice. "În România, slăbiciunea cronică a stângii era determinată în parte de către absenţa unui referent transnaţional similar celui al mişcărilor revoluţionare ruse (sublimatul panslavism) sau austro-ungare. Lipsa de forţă a radicalismului de stânga în România preleninistă explică în mare măsură eşecul comuniştilor de a transcede ghetoului lor doar potenţial autoimpus".

Este un aspect asupra căruia aş vrea să insist, mai ales că studiile de acest fel sunt abia la început. Câteva dezbateri găzduite de revistele "Sfera politicii", "22", "România literară", "Dilema" indică un debut promiţător. La fel şi câteva din volumele tipărite în ultimii doi ani conţinând atente şi detaliate examinări critice ale drumului întortocheat al occidentalizării României. Problema esenţială ridicată de Vladimir Tismăneanu este aceea a definirii conceptului de bizantinism, concept care arată "natura supremă" a culturii politice dominante în România. El se referă la stilul comuniştilor de a rezolva problemele sociale, economice, politice, prin procedee antidemocratice; la refuzul lor faţă de orice fel de transparenţă; la profesarea intrigilor şi a aranjamentelor de culise; la clientelism; la egoismul şi egocentrismul naţional; la prăpastia dintre elitele politice şi mase. Asupra originii, ca şi a consecinţelor acestor trăsături, V. Tismăneanu insistă dezvăluind în fiecare pagină atitudini şocante ale clasei politice româneşti care, între timp, au concurat la instalarea unui comportament narcisist pendulând între sectarism, ignorarea neajunsurilor naţionale,

Vladimir Tismăneanu

Fantoma lui GHEORGHIU-DEJ

Univers

perioade de amorţire şi scurte momente de extaz, mimarea atitudinilor la modă în Occident, corupţie şi discrepanţă între realitate şi legalitate. Toate aceste elemente care nu aparţin democraţiei şi statului de drept au creat un mediu favorabil ascensiunii mişcărilor sociale radicale. În acelaşi sens, nu e lipsit de interes să precizez că în ultimele două secole, societăţile Europei de est în genere au fost adeseori influenţate de orientări ideologice confuze, derivând din mitul eroilor, mitul cărturarului, abilitarea ideii de apartanenţă la o naţiune în funcţie de simbolurile şi riturile legăturii de sânge, minimalizarea realităţilor economice şi sociale ale momentului în favoarea supralicitării trecutului propriu, perpetuarea însemnelor civilizaţiei rurale în dauna acelora urbane, un Weltanschauung suspicios la diversitate.

Înţelegerea acestor trăsături caracteristice ale politicienilor este cât se poate de utilă, spre a vedea apoi cum a fost cu putinţă instalarea sinistrelor dictaturi ale lui Dej şi Ceauşescu. Este, de asemenea, de recunoscut faptul că stalinismul se aşază peste elementele dominante aduse în discuţie, propagând o ideologie care avea să creeze o confuzie în plus la nivelul statelor şi naţiunilor

Victor NEUMANN

continuare în pag. 15

Dimineţile intelectualilor

Note pe marginea unei cărţi a trezirii

Antiintelectualismul frenetic pare a fi o specialitate a regimurilor ideologice; dacă aşa stau într-adevăr lucrurile - şi nu am nici un motiv să mă îndoiesc, ba dimpotrivă - e cu atât mai straniu faptul că o mare parte dintre intelectualii secolului 20 s-au încăpăţânat să perpetueze, chiar şi atunci când chipul abominabil al totalitarismului devenise din ce în ce mai bine conturat, o benevolă orbire. Ură de sine, disperare, culpabilitate, conformism, dispreţ al realităţii? Câte ceva din fiecare, probabil. Narcotizaţi de promisiunile salvaţioniste de renovare integrală a lumii, destui intelectuali importanţi ai acestui secol au mizat pe soluţii apocaliptice, care, manipulându-le abil entuziasmul, nu au pierdut, mai pe urmă, nici o ocazie să-i devore. Un eseu al lui Raymond Aron, tradus într-un număr de anul trecut al revistei "Polis", stabileşte, cu maximă luciditate, rolul filosofului în lumea modernă: potrivit marelui gânditor francez, filosoful - lucrul rămâne, de altfel, perfect valabil şi în ceea ce îi priveşte pe intelectuali - e omul care depozitează o vocaţie a îndoielii sistematice, care îi chestionează necontenit pe ceilalţi, fără a sustrage totuşi din sfera întrebării propria persoană; în fine, e omul conştient de relativitatea adevărului şi, lucru important, de impersonalitatea acestuia. Cu alte cuvinte, un intelectual care ţine să-i convingă pe alţii că se află în posesia adevărului ultim, total, integral, îşi neagă condiţia; el devine cel mult un tehnician sau, mai grav, un sofist. Putem deci să vorbim de intelectuali pentru a-i desemna pe aceia care vor aplauda mai departe farsa totalitară, chiar şi atunci când esenţa asasină şi profund antiumană a sistemelor idelogice va ţâşni fără echivoc la lumină? Mă tem că nu.

Există totuşi un grup aparte de intelectuali - o inovaţie, asemeni totalitarismului, care trebuie pusă exclusiv pe sceama secolului nostru - asupra căreia merită să ne oprim. După ce ani în şir au închis ochii, preferând să asculte doar cântecul de sirenă al pasiunilor revoluţionare şi să adauge imperturbabili pietre la templul ficţiunilor ideologice, o parte dintre cei care sucombaseră tentaţiei totalitare s-au reîntors, şi nu oricum, din infern. Cunoscând la perfecţie felul în care funcţionează sângeroasele regimuri pe care le slujiseră, dar şi experţi ai subterfurgiilor retorice şi ai sofismelor prin care radicalismul de stânga îşi perpetua respectabilitatea şi îşi secreta fascinaţia, Molovan Djilas, Leszek Kolakowski, Agnes Heller, Ferenc Feher ş.a. au ştiut să administreze lovituri decisive totalitarismului, ca edificiu teoretic mai întâi, şi, o dată treziţi ei înşişi, să pună ceasul deşteptător pe noptiera intelectualităţii occidentale, legănată încă de somnul profund al unui dogmatism narcisiac. Mulţumită acestei fundamentale *treziri* - care reproduce, într-un fel, parabola fiului rătăcitor - Occidentul a renunţat, destul de greu, e adevărat, să se mai înşele cu Sartre, preferând să aibă dreptate cu Aron.

Fără a trece cu vederea "mecanismele mentale care au adus la anexarea gândirii de către aparatele ideologice ale sectelor luministe", cel mai recent volum al lui Vladimir Tismăneanu - **Noaptea totalitară. Crepusculul ideologiilor radicale în secolul 20** -, cuprinzând eseuri rostite la microfonul "Europei libere" în deceniul nouă şi în primii ani postrevoluţionari, dar nu numai, este, în esenţă, tocmai cartea acestei treziri, fenomen complex şi decisiv, care a dus la pulverizarea iluziilor utopice ale acestui secol. Nu atât economicul, susţine Vladimir Tismăneanu împotriva unei prejudecăţi de largă circulaţie, cât forţa corozivă a ideilor şi recuperarea vocaţiei critice au condamnat radicalismul de stânga la disoluţie. Mai mult decât atât, în vreme ce intelectualitatea franceză sau americană incanta profesiuni de credinţă utopice, girând experienţele totalitare, a fost meritul unor gânditori din ţările "socialismului real" să denunţe iluziile mitologiei leniniste; eficienţa reflecţiilor acestor intelectuali vine, ne încredinţează autorul, pe de-o parte, din trecutul lor marxist, iar pe de cealaltă, din experienţa nemediată pe care aceştia au avut-o în ceea ce priveşte formele concrete ale totalitarismului; abilitatea polemică şi forţa demistificatoare a cărţilor lor, luate în discuţie în eseurile lui Vladimir Tismăneanu, se bazează pe cunoaşterea perfectă a mecanismelor şi dogmelor ideologice: lupta aşează faţă în faţă nu anticomunişti tradiţionali şi comunişti, ci comunişti şi foşti comunişti sau, altfel spus, ficţiunea şi memoria. Ambele tabere cunosc în detaliu Marile Texte al radicalismului de stânga; numai că, având înainte imaginea Gulagului, una e nevoită să uite dacă ţine să supravieţuiască, pe când cealaltă, nu mai puţin familiarizată cu această sinistră geografie, e obligată să îşi amintească dacă nu vrea să piară.

Trezirea intelectualilor nu e atât un fenomen politic - deşi multe dintre acţiunile lor au o finalitate politică indiscutabilă (democraţie, societate civilă, garantarea drepturilor omului)-, cât unul **moral**, fiindcă, prin intermediul ei, e restaurat un sens al demnităţii umane mult timp umilite în numele unui paradis terestru din ce în ce mai îndepărtat şi iluzoriu. Pe de altă parte, trezirea intelectualilor trebuie receptată ca un fenomen cu implicaţii **universale**; desconspirând principiul terorist şi inuman al gnozei leniniste, apostazia aruncă în aer rezervoarele de fascinaţie ale comunismului şi blochează expansiunea universală a acesteia în teritorii - concrete sau teoretice - în care soldaţii sau ideologii "democraţiilor populare" n-au avut timp să debarce. De asemenea, trezirea deschide, în unele dintre ţările aservite Moscovei (nu, din nefericire, şi în România) posibilitatea unei reflecţii, dacă nu încă democratică, cel puţin "revizionistă". **Noaptea totalitară** nu este însă doar o carte a trezirilor, ci şi una a amăgirii şi demisiilor morale. Nu am să insist asupra modului în care Vladimir Tismăneanu demantelează ficţiunile utopice şi iluziile intelectualilor stângişti din România sau din Occident. Prin felul subtil, dar intransigent în care sunt discutate imposturile sau abdicările morale ale Noii Stângi occidentale (care a renunţat, totuşi, până la urmă, sub presiunea faptelor, la fixaţiile ideologice) sau ale "filosofilor" de la Bucureşti (transciind la nesfârşit, cu un limbaj mai preţios, e adevărat, principiile staliniste conţinute în vituperaţia jdanovistă a lui Leonte Răutu, cunoscută sub numele de **Împotriva cosmopolitismului şi obiectivismului în ştiinţe sociale**) cartea lui Vladimir Tismăneanu e, prin valoare şi eficienţă, cu nimic mai prejos celor semnate de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca ori a celorlalţi intelectuali, români sau nu, care s-au opus efectiv agresiunilor "simbolice" sau reale ale regimurilor ideologice.

Am insistat mai mult asupra trezirii - lăsând în umbră pe aceia care s-au dedat somnului dogmatic până la capăt-, şi am făcut-o mai ales pentru că **Noaptea totalitară** este, într-un fel, o carte autobiografică. Scriind despre trezirea altora, Vladimir Tismăneanu vorbeşte, cu invidiabilă sinceritate, despre propria apostazie; despre propriile clarificări intelectuale, despre afinităţi şi idiosincrazii. Cum mărturiseşte, de altfel, în prefaţă, scopul acestei cărţi este (şi) cel de a lămuri" ce s-a petrecut cu propriile mele gânduri, sau, mai bine zis, cu propria mea conştiinţă filosofică de-a lungul ultimelor două decenii. Dacă ar fi să-l imit pe George Konrad (**The Melancholy of Rebirth**), aş scrie un fel de autoportret la persoana a treia, în care aş vorbi despre destinul lui V.T., venit dintr-o familie a stângii radicale, descoperind prin 1967-1968 gustul existenţialismului, dar şi pe cel al literaturii lui Koestler, Malraux, Camus, Semprun, Danilo Kis, despre sfâşierile sale politice, confiictele cu lumea în care se născuse, iluminările datorate lui Kierkegaard, Dostoievski, Nietzsche şi Thomas Mann, Berdiaev şi Ţvetaieva, Popper şi Adorno, Unamuno şi Simone Weil, dezgustul său irepresibil faţă de o dictatură sclerozată şi tot mai vulgară, în fine, plecarea din ţară şi avatarurile renaşterii în Occident". Înzestrate, pe lângă raţionamentele ireproşabile, diagnozele credibile şi informaţia largă de cea mai bună calitate, cu o forţă expresivă rar egalată în filosofia românească, eseurile lui Vladimir Tismăneanu - ca de altfel toate textele sale, de la **Arheologia terorii** la **Fantoma lui Gheorghiu Dej** - sunt mărturia fascinantă a unui intelectual de elită, care ştie să-şi trăiască frumos dimineţile.

Doru BRANEA

*Vladimir Tismăneanu, **Noaptea totalitară**. Crepusculul ideologiilor radicale în secolul 20, Editura Athena, Bucureşti, 1995.*

EUGEN TODORAN, rectorul Universităţii de Vest:

"Visăm la o instituţie naţională!"

- Domnule Rector Eugen Todoran, în scurtă vreme se încheie mandatul dumneavoastră la Universitatea de Vest din Timişoara, început în ultimele zile ale lui 1989, în condiţii excepţionale. Cum priviţi aceşti şase ani în care aţi relansat Universitatea timişoreană, aducând-o printre cele mai importante din România, aşa cum a şi fost, încă de la înfiinţarea ei?

- Când am acceptat invitaţia de a deveni rectorul acestei universităţi, ştiam că trebuie să mă aştept la lucruri dificile. Entuziasmul a fost foarte mare, am avut proiecte mari şi am făcut câţiva paşi importanţi pentru a situa universitatea noastră în locul istoric pe care-l merită.

Eu aş împărţi această perioadă de şase ani în două subperioade. Primii doi ani au fost cei mai valoroşi, pentru că atunci am realizat tranziţia. În ultimii patru ani, urma să consolidăm ceea ce am construit atunci. Din păcate, nu am reuşit să asigurăm continuitatea dorită.

- Se leagă, cumva, această departajare şi de ceea ce s-a produs în viaţa politică românească?

- Evident. În primii doi ani ne-am bazat pe o deschidere foarte mare, în toate direcţiile şi în toate privinţele, în legătură cu învăţământul, cu baza materială, cu mişcarea politică pentru stabilirea de relaţii fundamentale cu lumea în care am fost şi în care am vrea să reintrăm. Am avut un proiect pe care, în acei ani, l-am şi realizat. Primul meu gând a fost să dăm Universităţii de Vest profilul normal de universitate.

- Ce înseamnă un profil normal de universitate?

- Înseamnă o structură care are în vedere în primul rând profilul umanist. Universitatea trebuie să fie o instituţie care are în vedere instrumentele principale ale culturii: istoria, limba, relaţiile culturale universale etc. Adică tot ceea ce ţine de formarea unui drum în care specialitatea se îmbină cu ideea de cultură. Şi care cultură e o formă a istoriei. Aşadar, a fost nevoie să facem nişte reparaţii. Pentru că, pe baza legii de funcţionare din 1962, universitatea noastră a mers exact spre anularea acestui profil. Facultatea de filologie a fost cea mai amputată, pentru că pe primul plan se situau, în vederea diriguitorilor ţării, ştiinţele economice, matematica, să nu mai vorbim de "ştiinţele sociale", care ocupau întregul sector umanist. Deci, literele erau o Cenuşăreasă, sau poate nici măcar atât. Pentru că nu mai avea pesonal! De pildă, limba engleză, care cunoaşte o asemenea extindere în toată lumea, la noi era o limbă pentru hotelieri, pentru ghizi, eventual pentru diplomaţi. Deci, nu era considerată o limbă de cultură.

- A fost nevoie, aşadar, să dezamorsaţi elementul ideologic.

- Absolut. Tocmai de aceea am şi început cu facultatea de litere şi filozofie, pe care am botezat-o astfel după vechile modele universitare româneşti. Pentru că înainte de a face cultură, trebuie să ai instrumentul culturii, care este limba. Lucrul cel mai important în acest proiect a fost începerea drumului cu studiul clasic. Adică o reîntoarcere la baza-bazelor, prin introducerea latinei şi a limbii greceşti.

Acestui profil, i-am adăugat şi artele, pe care noi le-am avut în fostele institute padagogice de trei ani. Dar am socotit că într-un oraş de mare cultură europeană, precum Timişoara, trebuie ca artele să beneficieze de un studiu normal. Pentru că noi ne bazăm nu numai pe ceea ce avem în Timişoara, dar pe întreaga mişcare cultură din regiune. Timişoara merită un astfel de statut, dar şi susţinerea în continuare a acestei mişcări artistice.

- Înţeleg că un punct important al proiectului dumneavoastră a fost recâştigarea pentru Universitate a statutului de instituţie culturală centrală.

- Da, de instituţie naţională, dar şi de instituţie aflată în centrul activităţii culturale o oraşului. De aceea am încercat să înfiinţăm şi un centru de artă teatrală (încă nu am reuşit acest lucru, dar îl vom face). Am înfiinţat, totodată, o secţie de drept, care funcţionează deja foarte bine. Din păcate, proiectele noastre s-au lovit, încă de la început, de o mare greutate. Noi nu am avut localuri adecvate în care să ne materializăm toate proiectele. Ceea ce n-am ştiut în 1990, când am alcătuit planurile de restructurare a universităţii. Noi am pierdut de-a lungul vremii câteva localuri. Şi nu am mai reuşit să le recuperăm - pentru că nu ne-a ajutat nimeni, iar universităţile locale nu sunt deloc dornice să le cedeze. Ca să nu mai vorbesc că ministerul nu s-a implicat deloc în această acţiune.

Dar acesta n-a fost un motiv să renunţăm la facultăţile de care vorbeam, chiar dacă s-a întâmpinat suficientă rezistenţă pe acest parcurs. O idee-ax a fost aceea a creării Bibliotecii centrale universitare. A fost o idee veche a mea, încă de pe vremea când directorul bibliotecilor din ministerul învăţământului a fost Mihai Şora. Atunci am cerut şi mi s-a acordat dreptul de depozit legal. Acum, după 1990, am reluat această problemă şi am încercat s-o aduc la standardele naţionale. Când spun "bibliotecă centrală", mă refer la faptul că ea este de nivel central. Ea este centrală prin regim de funcţionare.

- Care e situaţia celorlalte structuri sau facultăţi?

- Situaţia lor a fost, în 1989, ceva mai bună, pentru că n-au fost supuse aceluiaşi tir distructiv în perioada comunistă. Facultatea de ştiinţe economice, care este în continuare cea mai mare, nu a avut nevoie de "reparaţii" capitale. Şi nici facultatea de matematică. Am avut, în schimb, probleme cu facultatea de chimie. Pentru că pe vremea dominaţiei chimiştilor în politica noastră, chimia de la Timişoara s-a mutat la Târgovişte şi n-am avut cu ce începe în mod corespunzător.

Pe lângă acestea, am preconizat un proiect al unor centre de studii. După tradiţia învăţământului românesc, existau foarte multe centre de studii. Prin centru, noi înţelegem ceea ce în vechiul învăţământ se numea institut - adică o catedră cu buget separat, cu plan de cercetare separat şi cu o dotare specială, pentru că avea în activitate lucrări de nivel naţional. Ele au fost preluate de Academie, iar universitatea a fost privată de aceste atribute. De curând, am reluat problema acestor centre, şi sper că foarte curând vor funcţiona. Nu pot să nu amintesc faptul că la facultatea de litere am înfiinţat şi un departament de jurnalistică, împreună cu o universitate din California, Chico.

Toate aceste facultăţi, pe care le-am înfiinţat în primii ani de după 1989, s-au înfiinţat cu o greutate extremă. Pentru că ruptura cu trecutul a fost atât de mare, încât n-am avut de la început condiţiile normale de a începe cu toate deodată. Marele nostru noroc au fost, totuşi, miniştrii: ministrul Mihai Şora, şi adjuncţii Paul Cornea şi, apoi, Marian Papahagi, oameni de mare deschidere culturală şi care au înţeles perfect nevoile noastre. Noi am pornit cu forma, înaintea fondului. Răsturnând teoria lui Maiorescu, care spunea că fondul trebuie să atragă după sine forma. Acest lucru era valabil în secolul trecut, când relaţiile culturale erau normale atât cu ţările străine, dar şi cu istoria noastră. Acum, după marile distrugeri, a aştepta refacerea fondului, ar fi însemnat o pierdere imensă de timp. La noi, distrugerile au mers pe secole de adâncime. Iar acum trebuie refăcute în cu totul şi cu totul alte împrejurări. Este normal să creăm aceste forme, pentru că ele rămân celor care vin după noi. Dacă noi doar vom improviza, firește că ele se vor stinge.

- Cum iese Universitatea noastră din comparaţia cu o universitate occidentală?

- Am văzut, în ultimii ani, destule universităţi din Europa Occidentală pentru a-mi da seama de o anumită realitate. Învăţământul european nu mai este ceea ce era înainte de al doilea război mondial. A fost pentru mine o decepţie. El s-a transformat, prin tehnicizare, prin computerizare, golindu-se de un anumit conţinut de idei. Universităţile au avut o tradiţie de mare cultură, care acum s-a nivelat, dar s-a nivelat în jos. La aceasta se adaugă o ciudăţenie. Cu toate mutilările prin care a trecut, cu toată politizarea lui, învăţământul universitar de la noi a păstrat o anumită rezervă de capacitate de asimilare a culturii. Nu de masă, ci de procent. În fiecare generaţie au fost cinci sau zece la sută dintre studenţi care au înţeles cultura şi au făcut cultură. Generaţiile voastre, care au trăit pe vremea lui Ceauşescu.

Cum a fost posibilă această continuitate? Printr-un contact cu cultura europeană, cu istoria culturii europene. Aşa că, în această privinţă, nu am avut nici un complex. Din această cauză, bursierii noştri au făcut o figură foarte bună. Însă aceasta e o hrană care ţine doar un timp. Dacă învăţământul românesc nu se ridică la înălţimea acestor vremuri, totul se poate pierde.

- Ştiu că Universitatea tocmai are sub tipar o a doua parte a "memorialului aniversar". Prima parte se intitula **Drum din trecut**. Această parte a doua se numeşte **Drum în viitor**. Cum vedeţi Dumneavoastră drumul în viitor al Universităţii de Vest?

- Broşura la care te referi reproduce documentele întocmite cu ocazia aniversării, în 1994, a semicentenarului existenţei universităţii. Am făcut atunci o festivitate şi pentru recunoaşterea titlului vechi, Universitatea de Vest, pentru că se leagă de istoria noastră. Însă a mai existat o idee: o ocazie de a relua tradiţii ale învăţământului universitar românesc. Pentru că nouă nu ne-a fost ruşine cu personalităţile care ne-au reprezentat în Europa. Drumul de viitor înseamnă, aşadar, şi această recunoaştere a trecutului. Dar noi ne gândim şi la condiţiile de dezvoltare ale universităţii, în concordanţă cu ceea ce se întâmplă pe anumite planuri, specializări etc. Noi nu vom avea în vedere partea de jos a învăţământului universitar, ci partea de sus. În această privinţă, nu sunt neîncrezător. Proiectele sunt trasate. Nu trebuie să facem, în viitor, altceva decât avem. Trebuie doar să dezvoltăm universitatea în condiţia ei de calitate. "Cantitatea", iată, o avem acum. Nu mai e nevoie să avem o cifră mare de şcolarizare, pentru ca după numărul mare de studenţi să intrăm, aşa cum se făcea înainte, într-o anumită categorie de salarizare. Universitatea de Vest trebuie să fie recunoscută ca instituţie mare, în comparaţie cu celelalte universităţi ale ţării.

Deci, sunt oarecum optimist. Cu condiţia ca oamenii politici să rezolve enormele probleme ale societăţii româneşti. Pentru că altfel riscăm să mergem înainte - dar cu faţa înapoi!

Aş vrea, în încheiere, să mă refer la o componentă foarte importantă a activităţii noastre. Şi anume, extensiunea universitară. E o idee pe care am propus-o în 1964, când, tot printr-o întâmplare, am fost decanul Facultăţii de filologie (cum se numeau atunci Literele), după modelul Universităţii din Cluj. Extensiunea universitară presupunea atunci, în condiţiile refugiului, o prezenţă a universităţii în diferite zone ale Transilvaniei, pentru menţinerea ideii de cultură superioară. Aceasta se făcea prin conferinţe, prin cercuri literare (Cercul literar de la Sibiu e un exemplu în acest sens), prin cursuri etc.

Deocamdată, noi am realizat un centru al extensiunii la Oraviţa, unde primăria a renovat (parţial, din păcate) o clădire pe care ne-a pus-o la dispoziţie. Un alt proiect al nostru se va desfăşura la Haţeg. Acolo suntem pe cale să obţinem un castel medieval, din păcate cam părăginit, în care vrem să facem un centru de istorie şi cultură română, cu activităţi care să înlocuiască festivismul patriotard, care, de fapt, se conţină de pe vremea Cântării României, pe tema românilor de pretutindeni. Aş vrea ca această activitate să rămână una a specialiştilor. Deci, nu improvizaţii, ci ştiinţă de înalt nivel. Vom înfiinţa şi o publicaţie, pentru care avem deja o sponsorizare. Ea se va numi Parentalia (titlu al unui memorial al lui Vasile Pârvan, care înseamnă "strămoşii", "părinţii noştri cei mulţi"). Adică cei de care nu ne putem despărţi. Fie că vrem, fie că nu. Deci, nu facem nici un fel de politică teritorială. Istoria nu ţine seama doar de nişte tratate. Ea are propriul său drum. Cum se spune, istoria merge înainte.

- Domnule Rector, vă mulţumesc pentru acest interviu şi vă doresc multă sănătate şi putere de a duce la bun sfârşit marile proiecte culturale în care sunteţi angrenat.

Mircea MIHĂIEŞ

DOCUMENTE

MONITORUL OFICIAL

Nr. 302 din 31 Decembrie 1944

RAPORTUL D-LUI MINISTRU AL EDUCAŢIEI NAŢIONALE CĂTRE M.S. REGELE

Sire,

Populaţia din regiunea Banatului şi Aradului a cerut Guvernului ţării să organizeze în capitala Banatului o universitate. Acest deziderat corespunde unui sentiment de legitimă încredere nu numai în capacitatea spirituală a acelei regiuni, ci şi în posibilităţile de a da universităţii proprii o dezvoltare, care să servească drept sursă de energie intelectuală, pentru ridicarea culturală a acelei părţi a ţării care, prin calitatea şi numărul instituţiilor din cultură ce deţine astăzi, aspiră la titlul de cel mai înalt colţ de cultură al ţării.

Această Universitate aşezată într-o extrem de importantă regiune industrială şi agricolă a ţării, este menită a deveni o înaltă instituţie de ridicare a nivelului cultural şi a standardului de viaţă a muncitorilor şi ţăranilor.

Cu deosebire resimţită este nevoia creerii Facultăţii de medicină umană, medicină veterinară şi farmacie. Astfel vor putea fi repartizaţi o seamă de tineri, care din cauza măsurilor excepţionale din timpul regimurilor dictatoriale au fost siliţi să-şi întrerupă studiile, iar astăzi nu pot fi primiţi la Universităţile existente din lipsă de locuri.

A crea deci o Universitate într-o regiune în care nu numai intelectualitatea, dar toate păturile sociale deopotrivă cer aceasta, este o măsură de esenţă democratică.

Afirmarea acestei voinţe nu este de ordin pur platonic. Populaţia regiunii este gata să-şi afirme voinţa sa de colaboratoare la realizarea idealului său, prin o finanţare generoasă, nu numai a instalării, ci şi a întreţinerii instituţiilor sale universitare. Clădiri pentru facultăţi, clinici şi laboratoare medicale, bibliotecă şi alte instalaţiuni vor fi puse la dispoziţia Universităţii, a cărei instalare se va face numai cu fonduri adunate de la instituţiuni, particularii localnici şi autorităţi.

Este prima oară în ţara noastră când sarcini care după tradiţie revin Statului, sunt solicitate de populaţie să fie trecute în contul lor. Această solicitare uneori ia formă de entuziasm, unele persoane declarându-se gata de a-şi oferi averea pentru crearea nouei Universităţi.

Pentru a crea un sistem care să poată fi generalizat, am organizat o Eforie universitară, care va da putinţa populaţiei locale, reprezentate prin elementele ei cele mai distinse, să-şi asume răspunderea pentru înzestrarea şi întreţinerea Universităţii.

Ministerul Educaţiei Naţionale contribuie la noua Universitate numai cu suportarea cheltuielilor de personal, care vor putea fi reduse prin transferarea unor posturi bugetare, disponibile la celelalte

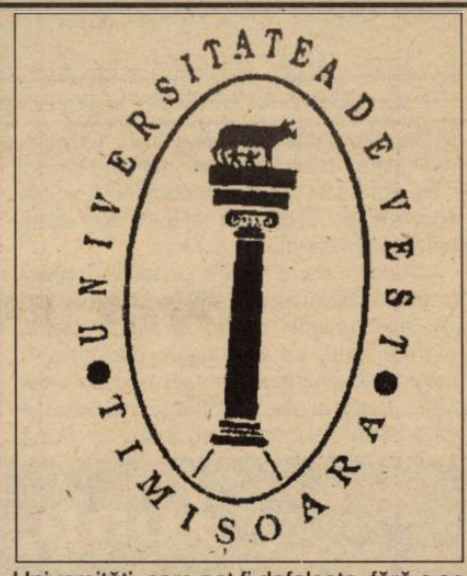

Universităţi, care pot fi defalcate, fără a se produce nici un fel de perturbare în funcţionarea lor. Pentru a se uşura această operaţie, se vor ceda, de preferinţă, catedrele fostelor facultăţi desfiinţate, care au fost repartizate la Facultăţile din Bucureşti, Iaşi şi Cluj-Sibiu.

Pe de altă parte, noua Universitate nu are obligaţia de a crea decât un număr limitat de catedre şi anume pe acelea care sunt comune la celelalte trei Universităţi. Existenţa lor la toate Universităţile poate fi socotită ca o dovadă a necesităţii lor. În acelaşi timp şi tot cu gândul la economie, prin derogare de la legea învăţământului superior, s-a dat posibilitate organelor legale, ca, cu ocazia punerii în funcţiune a Facultăţilor, să poată utiliza pentru ţinerea unor cursuri, conferinţe, lucrări practice, etc, cu titlul de membri "onorifici" ai Corpului didactic, unele persoane reputate prin pregătirea lor de specialitate, care ar fi dispuse a servi Universitatea fără pretenţii de salariu.

O economie considerabilă va rezulta din utilizarea actualelor servicii spitaliceşti şi instituţiuni de ştiinţă din Timişoara, pentru nevoile didactice ale Universităţii. Unele catedre vor putea beneficia de ospitalitatea Politehnicii din Timişoara, care este bine utilată şi dornică de a contribui la consolidarea culturală a Banatului şi a Aradului.

În acelaşi spirit se va face şi colaborarea cu instituţiunile de cultură din Municipiul Arad, care va putea adăposti una sau mai multe facultăţi, după posibilităţile locale.

Fiind convinşi de utilitatea şi marele rol al acestei înalte instituţiuni de cultură, şi autorizat fiind de Consiliul de Miniştri, cu profund respect supunem Înaltei aprobări şi semnături a Majestăţii Voastre, alăturatul proiect de decret-lege, pentru înfiinţarea Universităţii de Vest.

Suntem cu cel mai profund respect, ai Majestăţii Voastre,
prea plecaţi şi prea supuşi servitori,
Ministrul educaţiei naţionale,
Ştefan Voitec
Ministrul finanţelor
R. Romniceanu
Ministrul economiei naţionale,
A. Leucuţia
Ministrul sănătăţii şi asistenţei sociale,
Prof. dr. D. Danielopol
Secretar de stat al educaţiei naţionale,
Victor Papacostea
Nr.2.414
1994, Decemvrie 30

SEVER BOCU

UNIVERSITATEA DE VEST

O Universitate se întemeiază pentru raţiuni de stat. O idee de apărare sau de cucerire, pacifică, de penetraţie intelectuală, spirituală, îi stă la bază, un fel de imperialism, moral la început, care-l procedează însă pe cel politic, aproape necesar, logic. Întâiu merge Universitatea, pe urmă vine raţiunea tunului. Totdeauna a fost aşa. Numai raţiunea de stat a variat de la o epocă la alta. Chiar la primele Universităţi care au fost cele italiene, Bologna, Padua, la Sorbona, la Oxfordul şi Cambridge-ul engleze, la cele germane, Praga, Viena, Heidelberg, Colonia, Erfurt, căutând cu atenţie, vom găsi acolo, raţiunea de stat, la bază. Decât Evul Mediu are ca raţiune de stat ideia religioasă. Universităţile din veacul XI şi XII nu sunt altceva decât şcoli teologice. Chiar mai în urmă, o reacţiune de reînoire ştiinţifică a catolicismului, porneşte de la Facultatea Teologică a Sorbonei. Evul Mediu nu e altceva decât o unificare, de religie şi stăpânire, de clericalism şi cavalerism, arta şi poezia, formând un tot sclipitor, dar enorm de apăsător, asupritor. Evul Mediu - spune Ranke - semănă cu un Dom gotic, cu turnuleţe cu suliţi, în vârful cărora, stă marele preot, ce domină totul.

Mai târziu, raţiunea de stat se reliefează şi mai vădit, ca legitimaţie, ca scop precis, al Universităţii. Există şi o politică culturală în Stat, ce poate varia în tendinţi, între instrucţia universitară, comunistă şi cea capitalistă, există o deosebire fundamentală de concepţie - Weltanschaung - filosofică de ciocniri ideologice, dintre materialism şi idealism, dintre comunism şi creştinism, comunismul nefiind nici el decât o idee religioasă, în fond, există şi o repartiţie geografică a culturei înlăuntrul statului, o raţionalizare a ei, nici un stat nu-şi aglomerează Universităţile într'un singur punct geografic, neglijând pe celelalte, ci le repartizează, cât se poate, simetric, - de aci luăm din noi numirea de Universitatea de Vest, - tot atâtea considerente cari pot fi multe, determinanta nefiind însă decât una: raţiunea de stat.

Astfel în 1873 Monarhia Austro-Ungară înfiinţează, la o extremitate a ei, la Cernăuţi, o Universitate. Ce idee a prezidat la înfiinţarea ei? De ce la Cernăuţi, în cea mai mică dintre provincii, când atâtea provincii mult mai mari, cu capitale mult mai însemnate n'aveau Universităţi? Fiindcă aşa cerea raţiunea de Stat. Academia Mihăileană din Iaşi se desvolta în Universitate. Monarhia a înţeles că laşul va deveni un centru de atracţie, irezistibil, poate nu numai pentru populaţiile ei româneşti ci şi pentru cele rutene sau evreeşti, dacă nu va înfiinţa la Cernăuţi o Contra-Universitate. A înfiinţat deci o contra-Universitate. Şi avea dreptate. Exodul spre Iaşi a încetat brusc cu înfiinţarea acelei Universităţi şi opera de germanizare a societăţii româneşti din Bucovina, cu crearea unui tip specific, de austriacus, hibrid, intermediar premergător, desnaţionalizării, ce s'a urmărit, urma unui ritm lent, dar cert, în Bucovina. Deşi la câţiva kilometri - 1200 - numai de Iaşi, românul bucovinean din ţara fagilor, din ctitoria lui Ştefan cel Mare, prin adăparea la fântâni străine, îşi înceta un rol nu numai de producător activ, ci şi unul, de consumator, pasiv al culturei româneşti. Viena îi ducea fluidul narcotic, bucovineanului la el acasă, n'avea decât să-şi întindă o mână, şi să bea, câtă vreme pentru laşul îi trebuiau bani şi paşapoarte. Din nenorocire, în Banat, la Vest, lipseşte atelierul de prelucrare a sufletului naţional. Lipseşte Universitatea. În acest Cadrilater, dintre Dunăre, Tisa, Mureş şi Carpaţii banatici, adică pe acolo, pe unde au pătruns vulturii romani spre Sarmizegetuza va persista încă o fatală stagnare, o dureroasă încetineală de ritm. Dureroasă cu atât mai mult cu cât românismul aci este cel mai diferenţiat şi nu numai mai diferenţiat ci şi mai mândru, mai orgolios, pe această diferenţiere. El resimte cu atât mai viu starea de inferioritate, în care este pus faţă de românii din alte părţi, cu cât poate aceia nu-şi preţuiesc îndeajuns starea de privilegiaţi şi cu cât sunt şi mai puţin ameninţaţi ca el, care se află în mijlocul unui război de rase crâncen, perpetuu, milenar. Pentru păcate cari nu sunt ale lui, numai el a ieşit din război mutilat, frânt în două din care o parte să fie aservită Sârbilor, în Banat, iar cealaltă, nepăsărei noastre. Acum se ştie că uniformizare a culturei este un cuvânt antipedagogic şi Universităţile nu numai că n'au această menire, ci mai curând menirea de diferenţiere, de cultivare, rafinare, a ceeace este diferenţiere, a ceea ce poate da un caracter. O uniformizare a culturei este o sărăcire a ei. Ţesătura bănăţeană este alta decât cea din alte părţi şi, şi doina ei e alta. Este oare necesar să-i impunem dictatorial altă ţesătură, altă doină, altă poezie? S-au să i-le rafinăm, perfecţionăm, înobilăm, pe ale ei. Dacă n'ar avea o altă legitimare decât aceasta: conservarea particularismului etnic, dinamizarea însuşirilor distincte, în poezie şi artă, desvoltarea specificului regional, agricol, minier, industrial, comercial şi încă o Universitate şi-ar legitima la noi existenţa. Sentimentul naţional nu este altceva decât fuzionarea tuturor principiilor regionale. El este rezumatul comandamentului pământului românesc, până unde răsună dulcea limbă românească, şi până unde este înfrăţită ţărâna în care zac oasele părinţilor noştri, cu tradiţiile care fac dintr'un teritoriu domeniul "patres" al unei naţiuni. O Universitate din Timişoara ar da hotărât o plusvalută însuşirilor bănăţene... Şi totuşi, nu acesta este argumentul, cel de forţă, cel principal, de care ne servim în revendicarea noastră. Mergem în gradaţie.

S'a afirmat în vremea din urmă că Banatul nu mai dă talente, că mina seculară ar fi epuizată, secătuită. Eu spun, nu poate da talente, câtă vreme durează această exploatare a ei neraţională, câtă vreme sufletul bănăţean e stors, vlăguit, scoatem din el mai mult decât el poate restitui, - aceasta e principala cauză - după mine, oricât am alerga după altele. Un secol acel pământ a dat din el valori, mai mult ca oricare altă regiune. Dar aceste valori au ţâşnit din o ambianţă fericită, din un mediu bogat, prielnic, O, şi privighetorile fug dintr'un crâng pustiit. Pe holdele noastre se înfiripă fiindcă izbucnea din un sentiment de mulţumire, îndestulare, fericire, aş putea spune. Ion Popovici bănăţeanul izbucnea din un mediu maistoresc, lugojenesc. Unde e acel mediu? Lipseşte el! Vidu, Brediceanu, Drăgoi, au răsărit din ambianţa cântării, a doinelor de pe luncile Timişului şi a văii Mureşului. Nu la întâmplare. Logic, firesc, necesar. Mocioneştii, Babeşii, Bredicenii, Aurel C. Popovici, pe toţi ni-i putem explica, lămuri... Dar mai există o viaţă, publică, bănăţeană? Unde este un ideal bănăţean, în Banatul mutilat, abandonat, trădat... Unde este Banatul lui Andrei Mocioni, pentru care el şi-a sacrificat toate bunurile pământeşti, câtă vreme noi, pentru bunuri pământeşti, am sacrificat Banatul!

Dacă am avea o Universitate, atmosfera aceasta s'ar schimba. O Universitate ar fi o Restituţie din ceeace am dat şi, ceeace ne-a epuizat. Ni se spune: aveţi o Politehnică! E drept, o avem, cu 2% de studenţi bănăţeni. Nu ne putem face o culpă că natura a pus atât de puţin pozitivizm în noi. Poate cu timpul acest procent va creşte, de la 2 la 4-6-8-10. Tot mai uşor însă ne închipuim că vom putea creia o Universitate accesibilă tuturor înclinărilor noastre, decât să schimbăm natura. Nu e imposibil nici aceasta, dar e mai greu. O Universitate, ar culege, remorca, valorile satelor noastre, cari pier azi neutilizate, necunoscute. Iată deci înc'un argument în plus, destul de important, puternic, pentru Universitatea de Vest. Dar nu e nici el singur şi nici măcar hotărâtor. Ca şi el sunt încă multe. Aducem mai la vale o pildă maghiară ca ilustraţiune. *Et nunc venio ad fortisimum.* Venim la: *raţiunea de Stat!*

Statul român, la Vest e descoperit, nedesăvârşit, incomplet. La Jimbolia se termină numai hotarul, nu şi pământul românesc, *Terra patres...* Pământul românesc, se termină la Tisa şi la Dunăre, asta e clar. Mai aveam fraţi şi dincolo de Dunăre, în Timos, şi nu un element flotant, coloniat, ci aşezat acolo de veacuri. Aceştia deşi construiesc, rezervele noastre importante de sânge, vom recunoaşte, loial, nu sunt pe pământ românesc. Ei sunt minoritate acolo, câtă vreme deasupra Dunării, Românii nu sunt minoritate, ci naţiune majoritară, ori subt ce alt regim străin i-ar fi aruncat soarta. Trebuie să existe o claritate în noţiuni. Noi suntem interesaţi, la rezervele noastre de sânge, ori unde ar fi ele, le apărăm, le susţinem, dar avem, în noi şi noţiunea de teritoriu, limpede. Nu deci idei imperialiste, cum se afirmă, ne fac să nu ne odihnim, să nu ne mulţumim niciodată cu hotarul de la Vest, zmuls de la noi prin rapt, sau cum bine ştim, dat nouă ca pedeapsă, pentru vina politicienilor şi a societăţi româneşti, din timpul războiului, nu acelea ne fac, să protestăm totdeauna, cât timp va dura nedreptatea ci conştiinţa netă a drepturilor noastre naturale. În Istorie nu s'a văzut nici un neam care să fi cedat din trupul teritoriului patrimonic, măcar o palmă de loc. Dar s'au văzut ţări, neliniştite până la capăt, ţări mari, cari să pună în risc toată existenţa lor, toată bogăţia şi toată cultura lor, ca să readucă la sânul lor două provincii pierdute... Şi câtă vreme nu li-au fost retrocedate, nu a mai fost posibilă prietenie între ele şi cutropitor, iar florile nu s'au mai uscat în glastre pe statuia Strassbourgului, din Place de la Concorde...(fragmente)

Cronică literară

Ioan Flora și bestiarele sale

Literaturile sud-estului european au o configurație a lor, condiționată de statutul scriitorului - al poetului - în această parte a lumii. Conducător de oameni, înzestrat cu vocație profetică, educator al națiunii, poetul statuează legile gintei. Poeții sunt onoarea națiunii, ei sunt începătorii. De la Pușkin la Eminescu și Njegos, ei sunt autorii epopeii naționale, ai cărții sacre.

Iată de ce regimurile comuniste au încercat, în est, să-și atragă de partea lor scriitorii: considerați "ajutoare de nădejde" ale partidului, ei ar fi trebuit să ilustreze, prin versurile lor, doctrina. Cu un statut de excepție, ei trebuiau să glorifice și să slăvească. În Iugoslavia lui Tito, stat care își construia independența "în opoziție" cu Moscova, alternativa conducea către erezie programatică: în prim plan se aflau, după 1950, tradițiile libertății poetice. Un scriitor de origine română, Vasile Popa, va deveni, sub numele de Vasko Popa, clasicul avangardei iugoslave din deceniile al șaselea și al șaptelea.

Ioan Flora se naște în 1950 în Banatul iugoslav. Scriitor de limbă română, aparține, ca și Vasko, unei zone care practică bilingvismul. Sau plurilingvismul. Român, aparține unei minorități asediate; bănățean, aparține unei regiuni bogate, în care satele românești trăiesc o fecunditate artistică neobișnuită. O revărsare a barocului caracterizează acest ținut al abundenței. Primele cărți ale lui Flora sunt, din punctul de vedere al tehnicii literare, "perfecte". Vitalismul scriitorului nu anulează starea de grație a persoanei I, energia rostirii nu ignoră tehnica poetică. Adolescentul-minune întâmpină radios miracolele firii, vegetațiile revărsate în aceste ținuturi în care toate rodesc.

Dacă în literaturile est-europene proliferează eroii solari, dacă spiritul haiducesc triumfă, tânărul poet este un autor al triumfurilor. Trăiește încă într-o lume în care nimic nu pare a se surpa. **Iedera** (1975) anunță primele călătorii în infern. Dar erotica poetului păstrează încă dreapta cumpănă între Imaginile răului și bucuria de a trăi, acum și aici. Cu **Fișe poetice** (1977) și, mai ales, cu **Terapia muncii** (1981) scriitorul pătrunde în alt univers. Toate coboară către cotidian, către fragmentar, către viața de zi cu zi. Student în România, poetul, cetățean iugoslav, face joncțiunea cu cea mai energică generație literară românească: generația optzecistă. E optzecist. E din generația lui Cărtărescu, autor de epopei eroi-comice, inventatorul unui stil parodic nou, a lui Iaru, Stratan, a textualiștilor Nedelciu, Crăciun. Inteligența optzeciștilor, eminenți tehnicieni ai literaturii se unea cu o neobișnuită voință a contestației. O poetică a lumilor degradate înflorește în literatura lui Flora.

Pe de o parte scriitor iugoslav, implicat în competițiile modernizării literaturii iugoslave -"aventurismul poetic" e aici la modă, neorealismul, cu descripția metodică a universurilor marginale primează - pe de altă parte, fascinat de experiența parodică a optzeciștilor, își creează un limbaj de o forță cu totul excepțională. Experiența viscerală a spiritului animă emblematica acestor două volume, interesată de documentul poetic. Intertextualitatea e acasă în această literatură care își propune o nouă poetică.

*

Cel mai important dintre criticii de poezie optzeciști, Al. Cistelecan vorbea, în cazul lui, despre un **cinism al stenogramei**. Înregistrarea evenimentelor zilnice înseamnă nu doar bifarea lor, ci înfruntarea, cu bănățenească trufie, a Imaginilor pe care cotidianul le așează în fața noastră. În fond, aparent tradiționalistul Ioan Flora practică o literatură a gândului, ofensiv, a insurcției poetice. Vitalitatea scrisului înseamnă investigare - nu lipsită de agresivitate - a lumii din preajmă. El, poetul, în numele regalității poetice, are dreptul de a numi provocarea urâtului, a răului. **Starea de grație** pe care el o realizează numește, în același timp, pitorescul mizerabil, marginea decăzută a Lumii. Într-un cuvânt, definește sau redefinește balcanismul: blestemul care plutește asupra sud-estului european.

Informalul ar fi trăsătura acestui univers investigat de **Terapia muncii, Fișe poetice** și chiar **Tălpile violete,** cărțile supunerii față de cotidianeitate, dar și de ultimele sale cărți: **O bufniță tânără pe patul morții** și **Discurs asupra struțocămilei.** Poezia "documentară" a lui Flora, ironică, sarcastică, blasfematoare, cinică, contrazice idilicul confort al vârstei de aur, invocate de retorica oficială. Lumea prin care trece poetul e urâtă. Posedă vocația de a invada spațiile celelate. E tentaculară. Expansiunea animalicului caracterizează grupul social. Vitalitatea ferină ("de fiară") a speței își desfășoară în poezia informală neobișnuitele-i spectacole. Cei care au văzut filmele lui Lucian Pintilie, Alexandar Petrovici sau Kusturica, cu amestecul lor de violență și poezie, găsesc o cale de apropiere către lirismul acestor cărți ale lui Ioan Flora.

*

Seria de cărți inaugurate de **O bufniță tânără pe patul morții evocă o nouă zoosofie.** Cărțile acestei serii se hrănesc din bestiariile medievale, din opurile populare, ale sud-estului european, din nesfârșitele deliruri ale poetului fixat asupra unei Imagini. Poet al concretului, al **faptului** lipsit de transparență,

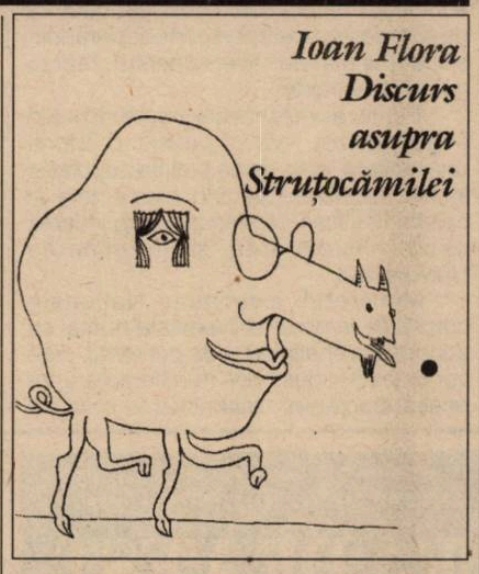

de "transcendență", mat în volumele mai vechi, el începe experiența descoperirii sacrului în pofan. Întâmplarea cotidiană ascunde o infinitate de sensuri, imaginea un lung șir de semnificații. Misiunea poetului nu-i doar aceea de a sfida lumea, de a arunca anatema asupra ei, e aceea (mai ales aceea!) de a descifra sensurile ascunse ale existenței Poetului.

Dacă la un nivel al ei cartea asimilează sugestia folclorică (bufnița, cârtița, șoimul aparțin unei mitologii populare: au demon, pot pătrunde în Lumea de Jos), punând în valoare semnele pământului, la altul, mai profund, ea trăiește vârsta alchimică a literaturii. **Animalele** sunt fabule incorporate, dar și momente ale Marii Opere, etape (ratate?) ale transfigurării. Imaginile **crude,** de o violență, de o necruțare "sălbatecă" alternează cu transfigurările diafane; torturile, provocările, "amenințările" unei Imagini citite rău convulsionează devenirile materiei agresive. Îi scriu, prin urmare, **cealaltă istorie,** în care Utopia și Contrautopia conviețuiesc. Halucinat, poetul străbate spațiul nocturn al Corbului poesc. Vasko Popa numără între personajele sale unul esențial, Lupul. Toată autobiografia sa ("epopeea vaskopopiană") se sprijină pe o istorie a Lupilor. Lupul e un animal tutelar al sud-estului european. În geografia spirituală a românilor, a sârbilor, el joacă un rol esențial.

Bufnița, vasiliscul, cârtița, șoimul - "totemurile" lui Ioan Flora țin de altă emblematică. Un soi de exaltare lirică le așează pe acestea în intermundiile magice. Strămoși ai poetului, ei exersează "ieșirea la lumină", purificarea Poetului, alchimist implicat în purificarea ființei. Flora nu mai este, ca Vasko, legat de o geografie, de o istorie eroică a spațiului sud-est european. Emblematica sa e făcută doar să afirme Ființa poetică.

*

Primul roman românesc, **Istoria ieroglifică** a lui Dimitrie Cantemir cifra o confesiune: marele savant, întâi domn al Moldovei și pe urmă sfetnic al lui Petru cel Mare, povestea istoria sa și a familiei sale. Corbul, struțocămila (ș.a.m.d.) erau animale care își aveau corespondențe limpezi în istoria Moldovei. Primul roman românesc, **Istoria ieroglifică dezvolta** și o știință a vieții. Domnul Moldovei era un inițiat, aparținea unui grup de inițiați, ținea de o subterană europeană care citea altfel simbolurile acestei Lumi. **Discurs asupra Struțocămilei** e o carte de învățătură. Ea aparține "cărților de învățătură" medievale; parafrazează aceste cărți. Educația întru imaginar, în numele irealității, a neașezării în Formă ar caracteriza această carte. Un Ochi de stemă îl surprinde pe Struțocămil instruindu-l pe zograful curții. El - zograful - ar trebui să deseneze o **stemă,** să sublinieze o imagine a Regalității. Heraldica Struțocămilei evocă un timp eroic. Discursul e ermetic, ca și o seamă dintre poeziile acestei cărți care îți are hermetismul ei. Un **Dicționar ieroglific** ar extrage din Imaginarul popular explicații.

Ermetismul lui Ioan Flora nu rămâne în zonele rarefiate ale doctrinelor (și societăților) secrete; el se întoarce mereu către folclorul în care scriitorul regăsește un limbaj "plin", carnal, de o capacitate neobișnuită de a sugera viața.

Cornel UNGUREANU

Ioan Flora - Discurs asupra struțocămilei, Cartea Românească, 1995

Dincolo de cuvânt

UN VERB POZNAȘ

Cine are de furcă, de-a lungul anilor, cu firea năzuroasă, disimulată a cuvintelor - iubindu-le pentru ceea ce mărturisesc și detestându-le, cu obidă, pentru câte nu sunt vrednice să spună - acela se convinge, cu timpul, de "ascunzișurile", de "vicleniа" lor. Una din aceste vorbe, în aparență extrem de banală, dar cu chip nevăzut bine ascuns, este verbul **amâna**, a cărui definiție șchioapătă prin dicționare. Așa stând lucrurile, mă încumet să-l redefinesc eu după cum urmează, luând, bineînțeles, în considerare doar înțelesul lui cel mai general: "a zăbovi, a întârzia, dintr-o pricină sau alta, îndeplinirea unei acțiuni, statornicindu-i un nou soroc, ulterior celui prestabilit". Ion Creangă, **Povestea lui Stan Pățitul:** "De multe ori i-a venit flăcăului în cap să se însoare, dar când își aducea aminte uneori de câte i-au spus unii și alții că au pătimit de la femeile lor, se lua pe gânduri și **amâna**, din zi în zi și de joi până mai de-apoi, această poznașă trebușoară și gingașă în multe privinți, după cum o numea el, gândindu-se mereu la multe de toate". Așa cum lasă să se întrevadă, în fragmentul abia citat, vecinătatea contextuală a verbului în discuție (**se lua pe gânduri și amâna**), el nu exprimă un gest spontan, ci un act premeditat, rod al unei chibzuiri (**se lua pe gânduri...**) mai mult sau mai puțin îndelungate. Caracteristica semantică fundamentală a **amânării** este străvezie în aceste versuri ale lui Costache Conachi: "Iar vrîsta, obicinuința, grijile cu ispitirea / Stîmpără zborul cel iute și-i **amânează** pornirea". Sinonim cu "a zăbovi", "a întârzia", "a tărăgăna", verbul se ivește, la diateza reflexivă, în amplul poem folcloric coșbucian, din păcate puțin cunoscut, **Tulnic și Lioara**: "Dar când, înaltă Doamnă, tu vei vedea pe cer / Că zorii zilei dalbe tot vin, și trec, și pier, / Că vremea renturnării din ceas pe ceas **s-amână**, / Că după ce feciorii îi fuseseră uciși, "Pașa crunt se minuna,/ Și **gelații i-amâna**, / Cu mila se îngâna".

Abstractul verbal, devenit substantiv, **amânare** "zăbavă", "întârziere", străbate în poemul arghezian **Vodă-Țepeș**: "De bună seamă, Vodă gînditorul / La curățirea lumii-i hotărît. / Îndeasă țeapa-n oameni pînă-n gît / Pentru-a-ntîlni șezutul omușorului.// Și nu cunoști cruțări nici **amânări** / De te luni mereu s-adaug din zi și săptămână, / Atunci tu ia-ți tot gândul și nu mai aștepta, / Căci mort voi fi eu, Lie, și moartă fiica ta". În limba populară și familiară, având ca obiect direct un nume de persoană, **amâna** devine sinonim cu locuțiunea "a purta cu vorba", "a duce cu zăhărelul". Ion Creangă, **Amintiri din copilărie:** "Pe drum necontenit ceream apă, iar tata **mă amâna** cu momele, de la o fântână la alta". Cu același înțeles și într-o construcție gramaticală identică, verbul se ivește, dar o singură dată, în creația antumă eminesciană, anume în **Sărmanul Dionis**: "- Am fugit de-acasă deghizată... tot **mă amânau** ba azi, ba mâni... dihania de doctor zicea c-ar fi periculos". În creația folclorică, înțelesul contextual al verbului se nuanțează, ajungând să însemne, ocazional, "a porunci cuiva să vină sau să săvârșească ceva mai târziu". Văzând că Brîncoveanu refuză să se lepede de legea strămoșească chiar și arunci dreptății împotrivă, / De-altfél, creștin, cu țepile, colivă / Îți pregătește Vlad - și lumînări".

Banal și opac în aparență, verbul nostru are o față nevăzută, luminoasă și vie. Într-adevăr, el se lasă descompus în prefixul **a-**, arătând "direcția în timp" și adverbul temporal **mâne**, variantă veche și populară pentru **mâine**. Așadar, din punctul de vedere al alcătuirii sale lingvistice, **amâna** este un verb "notivat", semnificând, etimologic, "a îndrepta, a trimite ceva către ziua de **mâine (mâne)**", altfel spus, "a lăsa (ceva) pe mâine". În procesul intercomunicării, vorbitorul, grăbit sau neprevenit, nu ține seama de structura lingvistică a verbului, așa încât cine spune **amân pe mâine** nu poate fi învinuit că săvârșește un pleonasm. Gligore M. Jipescu, **Opincaru, cum este și cum trebuie să hie săteanu** (București, 1881): "Lucrul din mână nu-l amâna pă **mâine**, da cu judecata minții poți s-amâi și pă poimîine-ndiseară". Românescul **mâine (mâne)** provine din latinescul **mane** "dimineață", "în zorii zilei (următoare)". Din rădăcina **man-** latina și-a plăsmuit verbul **manicare**, păstrat în româna populară: **a mâneca** "a se trezi dis-de-dimineață". Treptat, vorbitorii limbii noastre, pentru care verbul devine opac, îi adaugă determinări pleonastice din punct de vedere etimologic, care nu mai sunt, însă, supărătoare. Anton Pann, **Povestea vorbii**: "Cine **mânecă de dimineață**, / El izbutește mai mult în viață". Dintre formele nominale ale verbului, **mânecat**, ajuns substantiv și însoțit de prepoziții, cunoaște o largă răspândire în folclor, ca sinonim pentru "în zori", "cu noaptea în cap". Îl regăsim la toți scriitorii noștri deschiși către comorile limbii populare. Sadoveanu, **Vremuri de bejenie**: "- Ei, tinerețe, încă n-ai făcut ochi? Scoală, scoală: trebuie să pornim **de mânecate**... Avem drum de întins... Suceava-i colea și Baia tocmai la mama dracului!...". Poate că nu e lipsit de interes, la capătul acestor însemnări, să citez un crâmpei din **Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B.P. Hasdeu**: "Ciobanii împart ziua așa: dimineață, prânz, amiază, chindie, seară, decuseară, miazănoapte, cântători, **mânecate**".

Este o bucurie, cred, să afli și să regândești afinitățile originare dintre cuvintele ulterior răzlețite. De câte ori prilej se ivește, datori suntem să cășunăm această bucurie rostitorilor graiului mioritic.

G.I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

Dănilă Prepeleac...

Pentru a încerca să discuţi astăzi despre proza de acţiune şi cartea de idei, ar fi suficient să te mărgineşti la nişte date statistice, care-ţi vor frâna pentru totdeauna elanul cultural. Tirajele sunt pe măsură, căci economia de piaţă, capitalismul acesta, original în primitivitatea lui, în care trăim e, de ce să n-o recunoaştem, căpătul unui filon cultural mereu întrerupt de varii cauze, ce tinde acum să devină sugrumător pentru orice fel de speranţă. Cultura presupune o anumită gratuitate a gestului, o anumită detaşare de ceea ce se întâmplă în lumea imediată. Politicienii, oamenii banilor, ai afacerilor şi marea masă a paznicilor lor nu fac decât să inhibe puseurile culturale ale unei naţiuni, să le alunge în nişte enclave, de unde nu vor mai avea puterea să iasă decât ca simple accidente sau curiozităţi. Şi totuşi, din aceste accidente se va structura o istorie culturală, pe această portiţă meschină se va accede spre alte zone geografice, pe aici vor trece marile tulburări ale paideumei unei naţiuni ce duc, cu efort, spre modificarea unor mentalităţi. Un procent covârşitor din populaţie merge în sensul acceptat de civilizaţia consumului, nutrind tot mai acut sentimentul perisabilităţii "produsului" cultural, al ideii. Totul merge pe bandă, nimic nu e de recuperat. La prima defecţiune apărută, piesa, aparatul, maşina sunt înlocuite cu altele noi.

Cultura merge după o altă logică. N-am nimic împotriva re-alfabetizării oamenilor prin noile sisteme de comunicare, dar să nu se uite că "noul" în cultură apare anevoios, după străduanii îndelungi de recuperare, după reevaluări şi reaşezări axiologice. E poate un mers cu spatele înainte, specific, unde chiar înnoirea e suspectată de cele mai multe de încetineală, de trenare. Dar epoca surzilor e în vogă. O mentalitate a consumului grefată însă pe sărăcie - şi mai bine de două treimi din populaţia ţării o cunoaşte - ţine de aventura unui Dănilă Prepeleac pornit să-şi vândă boii şi întors acasă beat, fericit o noapte, apoi picat până la pragul sinuciderii, fără o leţcaie, pentru că trei ceasuri, cât a stat la cârciuma de la marginea târgului de vite a crezut, a trăit cu sentimentul ferm că e un alt om, într-o altă lume. Cazul lui Dănilă Prepeleac este exemplar pentru mentalitatea noastră de oameni săraci care vor, măcar pentru o zi, să-şi depăşească nivelul condiţiei lor şi să devină altcineva. El nu-l va înţelege, decât o dată ajuns la ananghie, pe cel ce-şi duce viaţa cu încetineala nefericitului de ban pe care-l primeşte de la stat sau de la patron. Asta e psihologia, dar cultura?...

Pe câţi interesează astăzi o cultură modestă în comparaţie cu miliardele de produse subculturale, ce agasează privirile, simţurile, sentimentele şi gândurile ilustrului cetăţean mediu? Avem, pe de o parte, două treimi de oameni săraci, iar, pe de alta, nouă zecimi de oameni frisonaţi de iluzia consumului. Tot ce mai rămâne e acea insulă, şi ea împărţită în mai multe tabere de oameni de cultură şi de consumatori de cultură, înţelepţi ajunşi cu de-a sila, sub presiunea vârstei a treia, la un alt nivel de interpretare a lucrurilor. Restul e joacă. Joaca de-a tradiţia, care-ţi dă reconfortanta senzaţie a trăirii constante a unui sentiment religios, mistic ori laic, de parcă timpul s-ar rula doar pe calendarele bisericilor, ori pe cadranele ceasurilor. Mielul, ouăle roşii, dubaşii, colindele, sorcova, cu toată suita de colaci şi dulciuri ce le însoţesc, cu vinul şi bunăstarea de trei zile.

Confortul cultural, pe de altă parte stă în citirea, re-citirea şi regândirea unor idei din alte veacuri, ori ale totalităţii celor ce au bântuit şi dominat acest secol. Oameni cu pretenţii culturale nu-l pot citi pe Dostoievski, nu l-au citit pe Şestov, deşi pun problema reconsiderării întregii opere a marelui scriitor rus. Lumea cea nouă a adus şi infuzat deja în mase sentimentul perisabilităţii culturii, după modelul activ al consumului. Dar se uită că fără de cultură suntem mai puţin decât nişte termite, care-şi devorează propriul lăcaş. Fără de ea suntem anonimi, chiar dacă marii noştri creatori şi gânditori mai sunt luaţi în seamă de trufaşa citadelă europeană. Nu trăim o ruptură, cum sunt majoritatea, nici o epocă premergătoare unei Apocalipse generale pentru specia umană, ci o epocă de reconsiderare, oricât de inutilă pare la prima vedere hărnicia aceasta, de reaşezare a noastră într-un mare topos uman, care a devenit "satul planetar". Altminteri ne pierdem identitatea şi alunecăm în voia valurilor, devorându-ne până la ultimul. În culegerile de poveşti din Africa neagră adunate de Frobenius pe la începutul veacului se regăsesc teme general umane, dar nu clişee factice cum ne e dat să citim sau vizionăm douăzeci şi patru de ore din zi. Neîndoielnic că Orientul îndepărtat are elementele sale general umane comune cu ale Europei, cum America de Sud a devenit, prin adolescenţa ei culturală, un pion al câştigurilor prospeţimii în literatură. Fiecare zonă cu specificul său, care e şi capătul diferenţierilor, şi le dă o identitate inconfundabilă într-un câmp general uman.

Nu înţeleg de ce pledoaria, într-un asemenea context, în favoarea literaturii române de calitate e catalogată drept dogmatism politic. Partide din dreapta eşichierului pot vedea în ideea de continuitate culturală un act de întoarcere la protocronisme, iar cei de pe stânga încep să se simtă singurii deţinători ai adevărurilor supreme privitoare la cultură şi viitorul românesc. Moneda de joc - Cultura. De parcă ar fi a cuiva anume, iar creatorul un înrolat. E o percepţie păguboasă ce nu face în final decât să-şi distrugă fizic şi moral şi bruma de creatori ce mai produc, că de veleitari nu ducem lipsă...

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Înţelepciunea orientală (I)

În povestirea sadoveniană **Vechime** "sufletul florilor de toamnă s-a urcat spre stele. Şi susură alt vânt. Lucesc în întuneric alţi ochi de linx. Lupii s-au furişat în alt ponor. Buha cea mare şi-a schimbat scorbura. Cerbii şi-au mutat bătăliile în alt povârniş. În fiecare clipă e altceva; nici noi nu mai suntem aceiaşi. (...) Astăzi m-am întins la soare, cu braţele răstignite, uitând toate tristeţile. În astă sară am observat că fusesem un străin, din veacul cel uitat, căzut într-un veac nou şi ridicol; şi m-am reîntors la baştină".

Ce poate să fie reîntoarcerea la baştină? Mai nimic: să stai întins la soare, cu braţele răstignite, şi să cazi din veacul cel uitat într-altul "nou şi ridicol", să uiţi că până mai ieri stăteai închis "în case oribile într-un oraş de câmpie". Căderea din veacul cel uitat este o contopire cu prezentul, cu trecerea sa insesizabilă, o constatare cvasibanală ("în fiecare clipă e altceva"), urmată de alta pe care o poţi regăsi în nenumărate variante ale "înţelepciunii obşteşti": "nici noi nu mai suntem aceiaşi", îşi spune eroul cu braţele răstignite în iarbă. Remarcabil e tocmai felul simplu de a povesti nimicuri care devin treptat altceva, fără ca acest lucru să fie urmărit în special. Nu găsim aici nici filozofie, nici consideraţii înalte, nici tentaţia orgolioasă de a fi "cult" şi cu toate acestea senzaţia este una de înţelepciune profundă. Tocmai asta este deosebirea dintre scriitorul mare prin ceva care scapă din plasa exigenţelor noastre culturale şi celălalt, cel care este cu totul pe măsura lor. Cine mai poate spune astăzi că "sufletul florilor de toamnă s-a urcat spre stele" fără să pară, vorba lui Sadoveanu, "ridicol". Cu toate acestea, critica a demonstrat convingător că marele prozator nu este nici ingenuu şi nici acultural, el are o cultură a zicerii, dar şi una a scrisului, a scriiturii, pentru că nu ajunge să vorbeşti cu meşteşug, problema e să poţi să aduci în pagină vorba spusă care e altfel, asta e problema literaturii: să fixeze în pagină vorbele care zburdă hai-hui în conversaţii cu miez sau, altele, care îţi sclipesc o clipă prin minte şi, până să le prinzi, până să le dai haina ţeapănă a literei scrise, simţi că altele, mereu altele, răsar şi pier ca efemeridele primăvara: cu adevărat, "în fiecare clipă e altceva", adică nici mintea nu stă, nici gândurile, şi ele trec la fel de repede ca şi lucirea din întuneric a ochilor de linx, ca şi lupii aceia care se furişează ei ştiu pe unde, ca şi buha aceea care, şi ea, îşi schimbă scorbura, toate se duc: "nici noi nu mai suntem aceiaşi", şi poate că nici scrisul nu stă, şi nici nu stă, se schimbă şi el şi, chiar dacă a înţepenit într-o singură formă, dobândeşte mai multe înţelesuri, asta e soarta lui.

Înţeleptul nu este aşa ceva dacă nu gândeşte la toate astea şi, mai ales, dacă nu

caută să-şi înfrâneze trupul nesăbuit, să dobândească gustul ascezei şi al sihăstriei. Înţeleptul stă întins la soare cu braţele răstignite în iarbă, uită tristeţile, adică lucrurile neesenţiale, şi constată că "fusese" un străin într-un "veac nou". În **Poveştile de la Bradu Strâmb** apare lumea Orientului Îndepărtat - locul auroral al înţelepţilor. Acolo toţi stau cu braţele răstignite în iarbă şi se desfac de patimile trupului, după cum îl îndeamnă magul Decheneu pe Kesarion Breb în **Creanga de aur**. În povestirea **Puntea** "Koma Ciomei a văzut lumina lumii într-un sat de lângă Kioto, la anul 1154". Datorită agerimii şi gingăşiei sale ajunge "copil de casă al împăratului Go-Toba" şi, pe urmă, prin iscusinţă în poezie şi muzică, "secretar al departamentului poeziei". După moartea "tătânesău, Ciomei a lepădat el singur strălucirea lumii, căutând linişte sufletului său. Nenorocirile şi catastrofele timpului ajutând, Ciomei s-a desfăcut cu totul de veacul său". Ce extraordinar e totul! Pe lângă minunatele întâmplări ale lui Ciomei sunt minunate şi "întâmplările scriiturii". Nu mă pot stăpâni să nu le mai reproduc o dată. Aşadar: "Nenorocirile şi catastrofele ajutând, Ciomei s-a desfăcut de veacul său"? Se întinde în iarbă, pe urmă se plimbă pe malul pârâului şi vede nimicuri pe care noi n-avem timp să le vedem. Se uită la cursul râului şi spune platitudini, râul "trece fără contenire", constată că "apa nu e aceeaşi", mai mult "spuma ce pluteşte în vârtejuri acum dispare, acum s-arată iar, şi nu durează niciodată". Dimineaţa se plimbă prin sihăstria lui şi vede că "roua se scutură, iar floarea rămâne". Mai târziu, în toamnă, "floarea se veştejeşte la soarele dimineţii (...) şi rămâne roua; dar n-a trecut ziua şi piere şi roua". La urma urmelor este minunat să trăieşti în felul ăsta să te încredinţezi că oamenii sunt şi ei trecători şi că "se schimbă şi trec ca roua pe zorele". Aşa trăieşte Koma Ciomei şi cu anii barba îi albeşte, îi ajunge la genunchi, îi cresc sprâncenele peste ochi până să-şi dea seama că a trăit în dragoste pentru

Daniel VIGHI

(Continuare în pag. 15)

Viaţa mea e un roman

Valea cu scriitori

La prima mineriadă am publicat în ziarul "Timişoara" un articol nu prea vehement, însă plin de insinuări, de i-am făcut pe ai mei să plângă, convinşi că vor veni ăia şi în oraşul nostru şi ne vom omorî în bătaie. A trecut ceva timp de atunci şi iată-mă anul acesta plimbându-mă lejer prin oraşele din Valea Jiului, ca invitat la festivalul de literatură patronat de cenaclul "Boema" şi de gazeta "Abataj" din Petroşani. Mai mult de cât atâta - un bun prilej de a mă regăsi cu prieteni de peste tot.

Vasile Gogea, cunoscutul scriitor şi "dizident" braşovean, mi-a povestit că a fost contactat după 13-15 iunie '90 de amfitrionii de astăzi, dar le-a închis telefonul în nas. Până la urmă s-a întâlnit cu ei, mânat de gândul cel drept că, dacă n-o va face el, vor încăpea pe mâna autorilor de curte veche, reciclaţi în autori de curte nouă. Fără îndoială că oameni ca Petre Braiţ, Marian Boboc, Volodea Macovei, Constantin Câmpeanu au vrut să schimbe imaginea despre cei din Vale şi să aibă de-a face cu alt soi de inşi decât cu cei ce au aplaudat spectacolul apocaliptic al bătutei administrative de nişte buni români altor buni români în acel iunie de pomină.

Manifestarea s-a desfăşurat sub semnul lui I.D. Sârbu, născut în colonia Petrila. Încă un amic, pot zice, cu gândul la faptul că am pus şi eu un umăr pentru **Traversarea cortinei**, acel incredibil volum de corespondenţă, să apară. ("Nu am apucat să-mi văd ţara aşa cum eu aş fi meritat s-o văd - nu-i nimic, ţara a ars, baba se perpetuă, generaţiile viitoare nu au decât să scrie despre hermeneutica ideii de libertate").

Ajungând cu un tren de seară, înseamnă că prima zi am ratat-o. Cineva îmi transmite că e o petrecere la cabana de la Lunca Florii. A venit şi Mircea Dinescu, primul opozant al ţării. Mai târziu voi afla că s-a arătat pe acolo şi primul miner al ţării, Miron Cosma, asaltat de televiziuni şi de ziarişti în legătură cu afacerea Zaher. Salem Mahdi, un sumerian stabilit în O(r)aşul costobocului George Vulturescu, i-ar fi propus campionului la labtenis o partidă de biliard.

Mă învârt prin camera de hotel, jonglez cu telecomanda, cu cine-oi fi în cameră? recepţionera n-a vrut să-mi zică. După miezul nopţii va bate la uşă Ioan Milea, cercetător la Cluj, dar care locuieşte la Câmpia Turzii, cel ce a tradus **Sacrul** de Rudolf Otto. La despărţire, îmi va da volumul său de eseuri despre Bacovia. (Criticul trebuie să fie înainte de toate un bun ascultător. Adică un om care ştie să tacă înăuntrul cărţii. Tăcerea lui meditativă captează glasul operei, din care, după aceea, îşi va construi el însuşi comunicarea").

Dimineaţa. Florin Iaru, Alexandru Vlad, Aurel Pantea, Gheorghe Mocuţa, Romulus Bucur, Nicolae Oprea, Mircea Oliv, Dan Giosu, Letiţia Guran, Mihai Dragolea. Uite-l pe Bedros Horasangian. Îi întind mâna şi-mi spun numele. "Extraordinar, zice, nu ne-am văzut până acum niciodată". "Nu, i-o retez, aminteşte-ţi de cercul de proză al lui Ion Anghel". "Ai dreptate". Facem schimb de cărţi. El a dedicat **Enciclopedia armenilor** (printre alţii) lui Danilo Kis, eu i-am închinat aceluiaşi doar un text din **Dicasterial**. ("Armenii sunt doar un pretext pentru a înţelege ce se întâmplă cu noi înşine"). Bedros îmi atrage atenţia asupra **Sahalin**-ului lui Cehov.

Mircea Bârsilă rev ine după o vizită făcută cuiva din oraş. Pufneşte în timp ce descrie câinele gazdei, suferind de exoftalmie. Apropo, Liviu Antonesei s-a pornit în voiaj cu caniche-ul, tocmai de la Iaşi. ("Nu e, oare, contraproductiv să lansezi zvonuri contradictorii despre o persoană? Se pare că nu./.../ Se merge pe principiul, din păcate confirmat, că e bine să calomniezi pe cineva, pentru că o urmă tot va rămâne".)

Cât despre reprezentanţii **cenaclului mineresc**, aceştia au, într-adevăr, o alură boemă şi dacă vor fi mai atenţi cu ei înşişi, se vor impune (apud Romulus Bucur). Maria Boboc: "hei hymena trezeşte-te prin/ calorifere curge agentul termic". Volodea Macovei: "ingineria fructelor din care muşc o/ dată o dată o dată".

Nu trebuie căzut în extaz. Ambiguităţi rămân destule. Iată-l pe Florin Mihai Corcoz, fost corespondent local al "României libere", despre care îmi spun alţii că atâta s-a canonit să descâlcească ţitele mineriadelor, încât a trebuit să-şi ia valea din Vale, să-şi vândă casa şi să devină corespondent (tot al "României libere") de Alba Iulia.

Viorel MARINEASA

La o aniversară

Î. e.n. (de decembrie 1989, deci), de mai multă vreme, o tradiţie culturală existentă în România interbelică (e.n.), continuată scurt timp, fusese întreruptă: aceea a volumelor aniversare consacrate oamenilor de ştiinţă, marilor universitari, în vreme ce în Occident şi chiar în ţări ale generalilor din America Latină, un universitar valoros fără **Festschrift** era greu de aflat. Prin ingeniozitatea unor abili coordonatori se mai strecuraseră, e drept, câteva asemenea volume, însă sub forme cu totul mascate. Motivul acestei situaţii era acela că astfel de apariţii ar fi falimentat industria constructoare de volume omagiale revărsată în şarje înroşite şi grele anual, în special în vederea zilei de 26 ianuarie pentru cel de profesie zeu politic, ale cărui indiscutabile atingeri cu spiritul cultural veritabil constau în special în aşezarea de-a curmezişul. Decembrie 1989 a rupt şi zăgazurile unei asemenea oprelişti.

Recent, la Editura Amphora din Timişoara a apărut un astfel de volum aniversar, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani de către Profesorul G.I. Tohăneanu, cunoscut stilistician şi traducător, unul din întemeietorii învăţământului superior filologic din această parte a ţării, creator de climat cultural şi ştiinţific, slujitor prin toate al limbii române care i-a fost amvon şi patrie. Impunător ca dimensiuni (578 p.), în format mare, volumul a apărut sub coordonarea prof. univ. dr. Fr. Király, cercet. şt. dr. Sergiu Drincu şi cercet. şt. dr. I. Funeriu, iar editarea s-a făcut cu sprijinul Bibliotecii Centrale Universitare din Timişoara. Motivaţiile acestei apariţii pot fi aflate de la bun început de către cititori din parcurgerea **Scrisorii deschise** a Acad. I. Coteanu care, după ce aminteşte de acel "pasionat exeget al artei poetice româneşti", îşi justifică gestul prin afirmaţia: "ce poate fi mai plăcut decât să vorbeşti despre un om (...) prin frumoasele sale cărţi?". Ele mai pot fi aflate însă din lectura scurtei cronici biografice a sărbătoritului precum şi a lungii liste a lucrărilor sale publicate. Alte articole (cele ale lui Theodor Hristea şi Al. Niculescu îndeosebi) ar putea fi de asemenea un suport al acestei necesare apariţii.

Volumul reuneşte 61 de studii care se succed în ordinea alfabetică a numelui autorilor, căci altfel ordonarea lor, datorită diversităţii accentuate, ar fi fost dificilă, dacă nu chiar imposibil de făcut. Câteva studii sunt redactate în întregime în limbi moderne de circulaţie iar celelalte, scrise în româneşte, beneficiază de rezumate în asemenea limbi, încât cititorul străin îşi poate da seama de problemele abordate. Şi-au trimis colaborările universitari români din Franţa, Italia, Germania şi Ungaria stabiliţi acolo înainte de 1989: Cicerone Poghirc, Alexandru Niculescu, Florica Dimitrescu şi Kohn János, ultimul fiind absolvent al Filologiei timişorene, toţi cunoscători ai personalităţii Profesorului G.I. Tohăneanu. Articolele specialiştilor din ţară provin din centrele: Timişoara, Bucureşti, Cluj, Iaşi, Baia Mare, Arad şi Reşiţa, predominante fiind, desigur, cele ale timişorenilor.

Potrivit tonului şi naturii preocupărilor, s-ar putea distinge trei tipuri de contribuţii. Primul este genul de articol redactat cursiv, fără aparat critic, consacrat portretizării ştiinţifice a sărbătoritului, aşa cum procedează îndeobşte Alexandru Niculescu şi Theodor Hristea. Al doilea tip este cel al studiului consacrat unei probleme ştiinţifice, parcursă şi analizată cu toată gravitatea şi chiar încrâncenarea; studiu "neutru", fără referiri la cel sărbătorit, având, cu câteva excepţii, întregul aparat critic, mai mult sau mai puţin extins. Există însă şi un alt tip de articol sau studiu: cel intermediar care, axat pe o problemă, conectează explicit demersul la preocupările sau altitudinea intelectuală şi umană a celui evocat. Aşa procedează cu inteligenţă şi sensibilitate Felicia Girgiu într-un eseu intitulat **Artă şi destin,** consacrat căutării de către Eminescu a adevărului prin instaurara dreptului, meritului şi culturii într-o societate nu numai indiferentă, ci şi ostilă talentului şi probităţii. Această examinare urmează însă unei scurte omagieri directe a Magistrului. Asemănător este procedeul lui Marius Sala, Paul Miclău şi mai ales al lui Kohn János din articolul **Dincolo de gramatică,** dedicat studiului resurselor expresive latente în structura gramaticală a limbii, preocupare şi a profesorului G.I. Tohăneanu. Tot aici am adăuga, dar nu în ultimul rând, agreabila şi inteligenta epistolă-cozerie a profesorului Iancu Fischer de la Universitatea din Bucureşti, despre o problemă a stilului administrativ din secolul al XX-lea: aceea a circulaţiei paralele a trei terminologii administrative: tradiţional-bizantină, oficială a Regulamentului Organic şi modernă occidentală. Înrudite cu această manieră sunt contribuţiile consacrate abordării unei probleme, în cuprinsul cărora autorii citează în sprijinul argumentaţiei rezultatele ştiinţifice pe această temă ale lui G.I. Tohăneanu. Este ceea ce am numi omagierea indirectă. Astfel se înfăţişează studiul despre prozodie al lui I. Funeriu privitor la tratarea improprie a accentului şi silabei în lucrări recente de versificaţie şi cel al lui Dumitru Irimia destinat analizei genezei, contextului, structurii şi semnificaţiei poetice a poemului eminescian **Doina**.

S-ar putea discuta mult despre cel de al doilea tip de studiu, cel doct, neutru, lucru imposibil de făcut aici. Să precizăm, înainte de toate că e vorba de studii de lingvistică, doar câteva din ele depăşind această cantonare, cum este cel al Mihaelei Zaharia dedicat modului de regândire de către Herman Hesse a valorilor umaniste sau cel al lui Valy Ceia-Mocanu, având ca obiect analiza lumii răsturnate în **Ţiganiada** lui I. Budai-Deleanu. Destule dintre ele se referă la alte arii lingvistice decât România, europenitatea fiind o alcătuire intelectuală structurală a autorilor.

Tematic privind lucrurile, vom aminti de existenţa studiilor referitoare la clasicitatea greco-latină, datorate în cea mai mare parte membrilor tinerei catedre de limbi clasice, înfiinţată după 1990 prin strădaniile Profesorului G.I. Tohăneanu. De asemenea de cele aproximativ 12 studii de stilistică şi versificaţie, în general analitice, consacrate unor scriitori, motive poetice sau fapte de stil. Foarte bine reprezentate sunt lucrările de gramatică şi limba română contemporană, două dintre acestea, cea a lui Dumitru Craşoveanu şi Maria Ţenchea, abordând aspecte ale presei româneşti actuale. O seamă de lucrări de istoria limbii române, dialectologie, lexicologie, onomastică, ortografie şi lingvistică contrastivă se adaugă celui de al doilea tip de articole. O contribuţie întrucâtva aparte este cea a istoricului literar clujean Mircea Popa, privitoare la corespondenţa dintre Sever Pop şi Romulus Todoran din care cititorul poate desprinde o atitudine exemplară de slujire a ştiinţei româneşti. Dan Sluşanschi oferă un studiu de indo-europenistică, iar Jiva Milin unul de slavistică despre cărţile sârbeşti vechi şi exemplarele lor din bibliotecile româneşti. La capitolul limbi romanice o plăcută surpriză ne procură Florica Dimitrescu a cărei cercetare examinează receptarea liricii friulane în limba română printr-o vastă antologie alcătuită prin eforturi eroice de regretatul italienist român Pimen Constantinescu înainte de 1989, acum scoasă la lumină.

Apariţia volumului aniversar G.I. Tohăneanu o găsim semnificativă pentru biruinţa onestităţii şi ştiinţei dezinteresate asupra celor efemere. Cum din filosofia lui Don Quijote am adoptat între altele generoasa idee că omul este fiul faptei, iar fapta trebuie să fie cea bună, mărturisim că ne aflăm în impas în a afla tonul adecvat spre lauda faptei bune a celor trei coordonatori. Domniile lor ne vor pregăti, desigur, şi în viitoarele decenii noi volume aniversare G.I. Tohăneanu. Vom vorbi atunci despre ele cu nealterată bucurie, specială totuşi, pentru acela pe care ni-l vor oferi peste trei decenii.

D. VLĂDUŢ

** **G.I. TOHĂNEANU 70.** Volum omagial coordonat de: Prof. univ. dr. Fr. Király, Cercet. şt. dr. Sergiu Drincu, Cercet. şt. dr. I. Funeriu, Timişoara, Editura Amphora, 1995.*

Poeme de Adrian Derlea

Vanitate

când ajungi la capăt
şi-n jurul tău
orice gând devine vis
împlinit
când nu-ţi mai lipseşte
nimic
fiindcă livezile-s doldora
de păsări răscoapte ce
stau
mălăiaţe prin pomi
şi feciorelnice unduiri îţi
clătesc
obositele vanităţi
când e destul să spui
vreau
că negrul alb se face
şi totuşi...
nimic nu-şi mai arată
vreun rost
numai şi numai fiindcă
iată
mâine sună la poartă
dar nu-i mai poţi deschide

Ecouri risipite

e vreme de cutezanţe
adolescentine
când vântul iubeşte
ferestrele
cu tandreţi pătimaşe
şi nişte curiozităţi
abia că-şi reprimă
timiditatea
dar vântoasele-şi adună
deja
aburoasele straie
altădată... şi altădată...
mai rămâne un timp
ecoul risipirii lor.

În prag

fiindcă-i toamnă până
şi gândurile
se mişcă anevoie
o lentoare le amăgeşte
elanurile
cu câte-o aducere aminte
câte-un semn arătat în
vis
nu demult
de-acum e vreme pentru
toate
numai iarna
de-ar mai întârzia.

Aşa

hai
să păstrăm momentele
acestea
cum sunt
acum nenumărate
să nu rostim cuvinte
şi nici din priviri
să nu punem întrebări
să ascultăm din stradă
răzbind
ecoul grăbitelor
întârzieri
şi cum înserarea
este o înserare ca
dintotdeauna
aşa
lumea să fie o lume
ca de pe altă lume
iar noi
un suflu fremătător.

Alte adrese

degeaba-i de-acum
alergătura-n zori
la poartă
veştile au alte adrese
şi doar uneori rămân
în urma lor
duioase amintiri
le adună rigolele
disperării
şi nu-i nimic de făcut
pe strada asta spre
capăt
se-aude deja
roata vremilor
rostogolindu-se
şuierând
şi dezumflându-se
nenorocita naibii.

Linia

din aripa îngerului
meu păzitor
mai cade din timp în
timp
câte-o pană ştiutoare
de taine
şi spune că dis-de-
dimineaţa
e bună-n zori
iar bună ziua
se zice doar seara
atunci când tragi linie
şi-ţi iasă la socoteală
măcar
o învăţătură de minte.

Daniela Crețu

Femeia din semințe

Mă trezesc cu degetele încă lipite de somn, cu rujul șters la un capăt al gurii, în visul cu miros pișcător de țigară aprinsă. Într-o luni, în baia cu geamuri verzi ca o sticlă de bere murdară, degetele îmi sunt sugrumate de negi mari pe care țopăie îngeri cu privirea de paie. Cu mâinile albastre mă înfund în greața definitivă. Port după mine, ca un apendice dureros și fidel, indigouri, sticle pictate, frânghii, satisfacții și, privilegiat, locul geometric al inconfortului, statul în picioare. Îmi vin în gând promisiuni neținute, șoaptele mi se înfig în lădițe la fereastră ca să crească înnebunitor de mari și să umbrească cloaca fierbinte în care mă clatin dureros și sălbatic. Tavanul e un imens aluat de care mă țin ca să nu cad. Respir. Se cojesc învechite și puturoase în mișcarea lor circulară obiecte deja cunoscute printre care mă bălăcesc. Mă înțeapă ingrate cu vârful lor amorțit până ce uit gustul căpșunelor, nu pot să-mi mai pun cămașa de noapte, să mă mai mișc.

Amețit, la un moment dat, convoiul se oprește. Ora prânzului. Pe casa scărilor miroase a ciorbă de varză. Păstrez o amintire cu o apă curgătoare. Atât. Dezgrop de sub pietre dezordinea pietrelor boabe. Privesc.

Și în lichidul călduț, mâinile mele cresc muguri mari, alunecoși, ca un vis țuguiat de fată bătrână.

Se îndepărtase de mine prin exerciții masochiste rare, dar sigure. Încerca să găsească, mai apoi să provoace, în multitudinea de situații echivoce pe aceea care să-i aducă clarificarea, certitudinea, oricât de mult aceasta ar fi jignit-o. Problema noastră se rezumă la ceea ce specialiștii numesc Triunghiul lui Girard. La o primă analiză, eu reprezint, în întregime, dorința, obiectul dorit. Obiectul dorinței ei, dar și obiectul dorit de altcineva (oarecare sau a1 +a2 +a3 +an).

Și ea, prostuța, vroia neapărat să știe cine e victima, chiar dacă ipostaza ar fi năruit-o până la renunțarea finală, totală. Nu știu nici acum, când scriu, la ce intensitate a violenței a simțit ea contextul acela ca să-i determine actul individual de violentare a propriei sensibilități prin aflarea adevărului meu.

După câteva zile, durerea înțepătoare se instalase sub forma micilor pete gri ce-i acopereau mai ales degetele. La o mai dură intervenție, mecanic se descuamau, se agățau de fibre textile, se îngroșau apoi din nou într-un strat cornos. Viruși papiloformi drept cauză biologică. Rămăseseră undeva segmente dintr-un rău care n-a putut fi fagocitat de propria ei natură echilibrată, rău împotriva căruia ea nu mai știa cum să lupte, cu scârbă sau cu răbdare.

Îmi spunea de nenumărate ori că are mâinile sensibile de când se știa. Și murdăria și detergentul i le iritau în aceeași măsură. Se ferea mereu de lucrurile unsuroase, nisipoase. Unghiile și le-a tăiat scurt de când, într-o vară, pe plajă, după jocul nostru cu castelul și monstruoasa răpire a fecioarei din turn, pielițele i se inflamaseră. Ca după un timp, unghiile să gliseze de bunăvoie pe masa cremoasă și dureroasă a vârfurilor de deget. Ea, cu creierul fierbinte și zgrunțuros, cu ochii lucind,

Cu o dexteritate asemănătoare, cumva, cu a aurarilor florentini de pe Ponte Vecchio, Daniela Crețu reușește să damaschineze emoții, senzualități, verbozități, eleganțe. Textul este pentru ea un eldorado doldora de capcane proaspete, de ascunzători veninoase și de curiozități picante. Fără cea mai mică ezitare (vezi trăgătorii de elită), Daniela își ține în colimator propriul eu, care, iată-l (se) joacă după cum îi dictează prozatoarea.

Robert ȘERBAN

fuma țigară după țigară până când se prăbuși într-un delir uniform, monoton, ca un vâjâit de moară vicleană. Din când în când, traseele încâlcite ale minții oboseau în linii drepte, își revenea și atunci îmi spunea că vrea acolo, în peisajul îndulcit de apusul de soare de pe malul Mureșului, într-un tablou super kitsch care atârnă, de obicei, pe pereții hotelurilor. Înțelegeam că boala ei se vrea echilibru de edulcorări superficiale. Ea închidea ochii când îi povesteam. Îi promiteam că atunci când se va face bine ne vom instala, un timp, chiar acolo. Îi înfrumusețam nopțile cu vorbe despre locuri unde zboară mulți licurici. Despre zgomotul fermoarului tras la intrarea în cort, zgomot, în sine, decis și sigur ca linia trasă pentru calcularea notei de plată. Se înfiora. Uitasem că nu-i plăceau obiectele care alunecă pe zimți. Atunci i se făcea de-a binelea rău. Și se întâmpla că eu nu mai știam dacă, într-adevăr am ajutat-o sau numai am chinuit-o. Am făcut-o să iasă din marginile ei suprasensibile într-o realitate cu care era incompatibilă.

Azi între noi se află mâinile ei bolnave, altcineva care nu mai e decât o tulpină banală și o scrisoare. În locul unde e lipită a rămas și o urmă stinsă de ruj.

Îmi scrie că trebuie, orice-ar fi, să mă uit afară pe geam. E primăvară și-atunci copacii înmuguresc brusc.

Mă simțeam de atunci, din penultima zi cu ploaia aceea ciudată, femeia din semințe. O formă de pătrat decolorat, pe jumătate despuiat, ce cunoștea doar locul unde se întâlnesc două linii în unghi drept. Înceată și stupidă îmi ajungeam. Pe viața mea călărea la întâmplare o barză și albă și neagră, hrănită cu aplauze încurajatoare, din primele rânduri. Zile întregi, cu genunchii la gură caut sufletul-bob, rătăcit într-un cal cu mireasmă bizară. Mă târăsc apoi, îmbrăcată de duminică prin greșeala încreștită în silă în fiecare fotografie-amintire, iar de la capăt, până la orbire. Ochii mei nu pot încolți în fântâna cu apa bătătorită. Aproape îmbâcsiți de sudoare, pașii se coc în zadar sub trupul meu risipit.

Cineva, un om verzui, îmi scormonește impertinent printre lucruri, săpând gropi mari, până în tavan. Și răul meu stă gata să-l gâtuiască. Și nu mai știu unde am aruncat cămașa de forță în care se naște, în fiecare clipă, sleios, norocul meu, un pătrat hăbăuc și moale, pe care spânzură întrebări indecente.

Țip. Mă rostogolesc până la nerușinare. Și mă urăsc apoi atât de tare, încât nici nu mai îndrăznesc să mă mișc.

În fiecare noapte spăl haine. Pe întuneric, intru până la brâu între materiale și bucăți de săpun. Pe frânghii atârnă mânere de coasă, una lângă alta, clame de rufe. Apa se face din ce în ce mai adâncă. Sub picioare înghesui mormane de zdrențe. Rochia în care stau așa întreagă se face grea și se lipește la fel și ziarul în care-mi storc fotografiile rămase de la o rudă săracă. Rădăcinile care atârnă pe frânghii au alunecat într-o mare grămadă. Le dau foc, mă încălzesc, pun și câteva rufe. Un fum înecăcios, ca de birt, se șterge de mine. Amețită, întind zeci de metri de materiale. Noaptea nu mai au nici o culoare. Sunt cearceafuri calde în care mă învelesc și adorm așa, în picioare. Mă-mpiedic în sandale și cad lângă coșul de rufe. Miros bine, le-am mai spălat și ieri când nu plângeam, vorbeam singură, nu pentru că n-aveam ce face.

Aud tramvaiul în colț. Vatmanul a oprit să cumpere o înghețată de fructe. Acum îmi spăl părul în ligheanul de carton cerat, repede, să nu se înmoaie. Împletesc apoi șuvițe. Îmi ajunge pentru încă trei sfori pe care atârn obiectele personale. Binoclul, mărgelele din sâmburi, lacătul în formă de ladă și un măr. Mi-e bine și înșir bucățile de fruct pe ață și din coaja verde fac o spirală pe care mi-o pun pe ochi. Nu mai plâng. Mi-e foarte teamă că nu sunt harnică îndeajuns, ca să mă ierți.

Poeme de Gh. Pruncuț

Atunci când vine luna

Pe lângă mine fluvii adormite
Trecut-au monoton și n-am văzut
Acesta-i trunchiul visului din care
Absent dintr-o vioară am căzut.

Din creangă-n creangă ceasuri ispitite
Desfac din muguri aripi de petale
Și florile sunt oi înzăpezite
Păscând o tinerețe muritoare.

Dar folosind de duhuri prin pustie,
În loc să-mi văd de timp și primăvară,
Mă limitez la scurta bucurie,
Atunci când vine luna să mă ceară.

Și de-acum ajunge...

Trudite metale îmi cer din repaos,
Socoteala vremii curge din nimic;
Nori sfârtecați de suflete ce urcă,
Devorând Unicul bolților din spic.

Curioase lacrimi iarăși interzic
Să respir un secol nevoit de viață,
Alchimia roade visul meu pitic,
Soarele mă crește dis-de-dimineață.

Și cu-atât mai bine, lumea-i o paiață,
Separate gusturi taina mi-o devor.
Plescăind din limbă, rumene la față,
Și de-acum ajunge, pot să mă omor.

Vin ciorile...

Vin ciorile sătule de pe câmp
Tot cârâind o nouă simfonie;
Din vremuri vechi, un spiriduș bătrân,
S-a arătat copacilor și mie.

Așa va fi la noapte de frumos
Încât mă voi așterne ca o ceață,
Pe trupul tău cel adormit pe dos,
Fecioară răsărind de dimineață!

Și voi pleca fantomă prin văzduh,
Atras de primitive constelații,
Ca o perdea ce ninge peste munți,
Obositoare, ultimele spații.

Bețivul

lui Eugen

Nervuri de frunze, riduri pe obraz,
Prin care noaptea patima și-o lasă -
Adevărate râuri de necaz,
Se-ntorc încet bețiile acasă.

Epavă fără cârmă și vântrele,
Cetate vântului înamorat,
Scrâșnești din fantomatice măsele,
Și vine somnul, câine strofocat.

Și, înecată până la grumaz,
Bolborosește mintea vreo prostie,
Dar bei din sticlă ultimul talaz,
Și plângi apoi, deja-n copilărie.

Întruchiparea viziunii

Niciunul dintre prieteni nu va crede
Căci am văzut cum crește din pământ,
Un om curat acoperit de frunze
Ce învață copiii despre vânt.

Cum altul decât el nu mai văzusem,
Am observat atunci pe rădăcini,
Umblarea lui plutindă și fecioară,
Desăvârșind străvechile lumini.

Ce vorbitoare flori mai întâlnisem!
Cum răsăreau din tâmple și obraz,
Dar omul meu, n-a vrut să mă primească
Hrănindu-mă cu pajiști de extaz...

Cartea poetului

Fidel sieşi, dar şi editurii care l-a debutat, poetul Ion Scorobete a publicat recent, la editura timişoreană "Hestia", patronată de criticul Lucian Alexiu, volumul **Dragoste şi alte păsări de pradă.** După **Geometria zăpezii** (1993) şi **Baricada cu îngeri** (1994) această ultimă carte îl consacră pe Ion Scorobete ca un poet al echilibrului semantic şi imagistic. El a înţeles că poezia este (şi) o metodă de comunicare, adevărat, puţin mai sofisticată decât mass-media, telefonul sau portavocea. Bun receptor de informaţie, preponderent vizuală, Ion Scorobete îşi pune în funcţiune sistemul de prisme şi lupe prin care filtrează şi (re)generează, textual, semnalele poetice externe. "Îngrozit de perseverenţa aceastei oglinzi concave", care poate fi realitatea, poetul îşi apelează "nervul fără frontiere", dar şi "ochiul ce se izbeşte de prejudecăţi". Derularea unor imagini, nu neapărat complementare, dar nici evadate din ramă, evidenţiază elemente onirice cărora un freudian nu ar ezita să le dea o interpretare erotică. Însă detaşarea, când nu chiar volatilizarea eului actorial - "astăzi extrema e nicăieri" - elimină multe dintre posibilele protuberanţe ale versurilor. Iată cum arată un **Atelier** al poetului: "Fluxul lămpii neatârnate traversează cuvintele/ dragostea picură-n maşina de scris/ tristeţi date cu var proaspăt/ atât de puţină duminică/ lucruri stând pe genunchi/ un pâlc/ de nisip/ pe care îl spulberă/ întâina suflare sfidătoare/ astfel tu înaintând între verbele nesigure/ ca în faţa şevaletului/ întors/ după lumină îmi dai un semn/ prevestind răscrucea fragilă". Optzecist prin vârstă, post-modernist în măsura în care melanjul dintre metafora... clasică şi forajul în caldarâmul citadin ("oraşului e străinul care m-alungă/ dintr-o librărie în alta pe zloata de licurici"), poate fi derogat de la normele estetico-programatice ale curentului literar cu pricina, Ion Scorobete este o prezenţă interesantă în poezia timişoreană.

* Ion Scorobete, **Dragoste şi alte păsări de pradă**, Editura Hestia, Timişoara, 1995

Omorând balaurul

Nu te poţi lăuda că trăieşti în literatura română contemporană dacă nu ai auzit de poetul Gheorghe Izbăşescu. Extraordinar generator de lobby în jurul propriului nume ("Eu sunt curajos când e vorba de strategia/ de-a profita de providenţă"), dar şi un excelent coagulant literar ("Stilul ăsta de viaţă poate curăţa pe oricine") în paginile revistei **"Zburătorul"** pe care o conduce, o finanţează şi o editează singur, G. Izbăşescu publică la Editura "Timpul" din Iaşi cea de-a şasea carte de poezie a sa. "Cu plugul de aur am arat prin imaginaţie./ Şi uneori, sub câte o brazdă, am mai şi semănat/ câte un pui de demon care, iată, a crescut mare". Cam acesta ar fi codul (descifrat chiar de autor), volumului **Melodrama realului**. Titlul ne-a surprins, întrucât îl ştiam pe poet un ironic, un citadin, un postmodernist dând ajutor considerabil la salvarea (literară) a propriei generaţii. Nu atât melodramatic (lui G.I. textul nu îi poate eşua decât voit în siropurile groase), cât mai degrabă trist ("mi-am pierdut cuvintele pufoase"), este tonul acestei cărţi. Înălţându-şi poemele cu o mână meşteră, îngropând la temelia construcţiei etape consumate sau arse, Gheorghe Izbăşescu îşi aleargă histrionul printre rânduri. Nelipsind din recuzită, dar totuşi mai voalată, ironia autorului se clasicizează ("Nu sunt prefăcut din fire dar mă războiesc/ chiar şi pentru un pai când e vorba de onoare".) şi are, parol, accente elegiatice. "În sfârşit, m-am trezit:/ Sunt în sala de reanimare a spitalului municipal,/ după ce am fost operat./ Demnitatea tot bătoasă stă pe pieptul meu/ crucificat cu lănţişoare de gumă, cu şnururi de plastic./ Braţele, înţepate cu siringi./ Memoria nu mă iartă:/ e din nou subiectul unei lecţii/ despre imaginile care mă recuperează,/ sculptate în carne./ Dar drege ea focul să ardă cât mai mult?/ Dă ea detalii clipelor gata să nască?/ Mirosul ei de nisip ars este chiar mirosul meu?/" (fragment din "**Succesiune de porţi către origini**"). Melancolic şi încrâncenat în acelaşi timp ("Pe învingători nimeni nu i-a întrebat cum au învins"), poetul nostru reperează, cu uşurinţă, punctele nevralgice ale ambientului, pe care le transformă în linii de forţă şi de tensiune lirică. "Uite-aşa ţi se lărgeşte universul/ pricepându-te puţin la mecanică", scrie undeva Gheorghe Izbăşescu pe care, parafrazându-l, am putea spune că uite aşa creşte gloria literară, cu **Melodrama realului** foarte bine scrisă.

* G. Izbăşescu, **Melodrama realului**, Editura "Timpul", Iaşi, 1995

Macul Gore și mușcata Dora

Nu cu mult timp în urmă, semnalam excelentul debut al poetului reşiţean Costel Stancu (25 de ani), debut girat de editura "Hestia". Iată că aceeaşi editură debutează un alt tânăr. Născut la 20 decembrie 1977 în Timişoara, Bogdan Mihai Dascălu a publicat primele poezii la vârsta de 10 ani, chiar în "Orizont". Mai apoi, a scris reportaje, eseuri, recenzii. E vorba, deci, de o precocitate literară pe toate planuruile. **Opus nr. 1 pentru hârtie şi creion** nu este, aşa cum ar sugera vârsta autorului, un op de poezie, ci o carte în toată firea, care conţine două piese de teatru şi un ciclu de proză scurtă... foarte scurtă.

Prima piesă, **Copiii cu dinţi se spală cuminţi** , a fost scrisă la 17 ani. Nu spun asta pentru a-l scuza pe autor de influenţa ionesciană (influenţă asumată şi, credem, chiar benefică în această fază), ci, dimpotrivă, pentru a pune un semn plus în faţa vivacităţii şi talentului cu care B.M. Dascălu "îşi joacă" personajele. **Absurd** este numele amprentei care brăzdează atât piesele de teatru, cât şi proza.

Ora de aritmetică este cealaltă piesă (în cinci acte), o reuşită parabolă (cu ecouri pacifiste şi ecologice), în care personajele principale sunt pomi: Măscăriciul - pom, Regele -pom, Regina-pom, Preotul-pom etc. Am început enumerarea cu Măscăriciul pentru că, şi aici, ca la orice curte (literară) care se respectă, el este creierul. Pomii au pornit război împotriva oamenilor, arma lor de temut fiind frunza. Iată chiar opinia Ministrului apărării-pom:" Oamenii sunt parşivi! Continuaţi atacurile. Cu cât mai multe, cu atât mai bine. S-a-nţeles? Destul cu umilinţele! A venit timpul să le arătăm că nu ei sunt stăpânii! Că nu-şi pot face de cap!". În cele din urmă, conflagraţia se încheie cu o sinucidere în masă (lemnoasă), dar şi cu măşti de oxigen pe feţe oamenilor. Vorba cântecului: pomu' copt şi omu' bun.

Ciclul de proze scurte, **Povestiri cu final dramatic** , "demască" micul demiurg ce sălăşluieşte în autor. Gradaţia epică absentează, textul curge linear, dar sigur, şi, într-adevăr, finalul cade cu tronc. Nu atât dramatic, cât mai degrabă imprevizibil. Pe spaţii scurte, tânărul Dascălu reuşeşte să-şi schiţeze personajele, să le dea viaţă şi să le pună la dulcele jug al întâmplărilor.

Dacă la greutatea pieselor de teatru contribuie şi dialogul care se încheagă dincolo de cortină, în povestiri remarcabilă ni se pare ştiinţa finalizării. Credem că pe un text mai amplu (nuvelă sau chiar roman), calităţile de scriitor ale lui Bogdan Mihai Dascălu se pot cumula şi reliefa mult mai bine.

Robert ŞERBAN

* Bogdan Mihai Dascălu, **Opus nr. 1 pentru hârtie şi creion. Editura "Hestia", 1995.**

Bruno sau calea spre Absolut

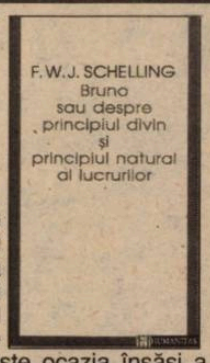

A vorbi despre Schelling înseamnă mai puţin a face expunerea unui sistem, cât a povesti istoria unei gândiri. El aparţine acelei specii de filozofi a căror viaţă este ocazia însăşi a operei. În cazul lui Schelling personalitatea sa puternic conturată, eşecurile şi izbânzile, prieteniile câştigate şi pierdute, iubirea, moartea soţiei şi-au pus amprenta asupra operei, i-au modificat sistemul şi stilul, au împărţit-o în perioade distincte, rezultând o operă deschisă şi neterminată, unde fiecare text este mai puţin revelator prin el însuşi cât prin locul pe care îl ocupă în interiorul unei curbe dificil de formulat - o operă în care se exersează şi se desfăşoară o gândire mereu oprită în pragul cristalizării sale definitive.

Dialogul "Bruno..." este conceput în ultimii ani de şedere la Jena, unde, cu sprijinul lui Goethe, Schelling fusese numit (la numai 23 de ani) profesor extraordinar, şi este o formă inaugurală a aşa numitei "filozofii a identităţii". De-a lungul unei teme generale, pe care o constituie raportul dintre adevăr şi frumos, se proiectează întreaga desfăşurare a dialogului, străbătut de aluzii platoniene, dar un platonism trecut prin filtrele deformatoare succesive ale neopitagorismului, neoplatonismului, ale augustinismului medieval şi, în sfârşit, ale umanismului renascentist.

Gândirea omenească, în încercările sale tenace, perseverente şi uneori dramatice de a descifra temeiurile ultime ale existenţei atinge punctul final: Absolutul. Conţinutul Absolutului este văzut de Schelling ca identitate totală a contrariilor, ca o in-diferenţă (Indifferenz) absolută a tuturor diferenţelor; el este punct de identitate al realului şi idealului, termen ultim în unitatea căruia se dezvoltă orice deosebire, orice dualitate, orice contradicţie în relaţia dintre subiectiv-obiectiv, ideal-real, natură-spirit. Omul are acces la acest Absolut, iar realizarea lui în propria conştiinţă se poate face cu ajutorul "intuiţiei intelectuale", aceasta din urmă fiind înţeleasă ca o stare excepţională, de potenţare la maximum a tuturor forţelor intelectuale şi a capacităţilor interioare ale omului, stare în care extazul mistic se suprapune şi se împleteşte cu un entuziasm de factură estetică, poetică.

Afirmând că lumea se înfăţişează ca o frumoasă operă de artă, că arta este o creaţie, iar artistul are o natură creatoare, Schelling aparţine lumii romantismului literar şi filozofic. Însăşi ideea unităţii dintre filozofie şi poezie este una tipic romantică. Pentru Schelling, motivarea identităţii dintre filozofie şi poezie se află în unitatea adevărului cu frumosul.

Mijlocul cel mai înalt de cunoaştere a realităţii, a naturii este identificat în artă. Pentru Schelling "ceea ce numim natură este un poem închis într-o tainică şi mirabilă scriere", iar întregul proces al naturii este o poezie inconştientă ce ajunge la cunoştinţă în om şi pentru om.

Adrian ATANASESCU

** F.W.J. Schelling, **Bruno sau despre principiul divin...**, traducere, cuvânt introductiv şi note de Vasile Muscă. Editura "Humanitas", 1995.*

Crima și sacrificiul

Dacă n-ar exista în lume regularităţi, corespondenţe între lucruri şi fenomene, similitudini, oamenii le-ar inventa - ar spune azi Voltaire. Căci, într-adevăr, conştiinţa cea mai lucidă nu se poate sustrage mirajului unei astfel de armonii depistate în locul unde s-a oprit să cerceteze. Iar când autocontrolul îi face descoperirea susceptibilă de subiectivism, ea înlătură repede această bănuială, argumentând, în spirit parmenidian, că dacă această "ordine" n-ar exista, ea n-ar putea fi gândită.

Este ceea ce i se întâmplă şi lui René Girard în cartea sa "Violenţa şi sacrul", apărută recent în limba română, când îşi începe cercetările scriind că "sacrificiul şi crima nu s-ar preta la acest joc de substituţii reciproce dacă nu ar fi înrudite": Observaţia - apodictică şi în acelaşi timp apologică - deschide seria tezelor şi apoi a verificării directe a acestora, pe bază de exemple variate.

Pentru René Girard, mecanismele de difuzare, curative şi preventive, ale violenţei în societăţile umane sunt relativ simple. Acolo unde există violenţă - şi, mesaj îngrijorător!, ea există pretutindeni - pericolul propagării sale interminabile, potrivit principiului răzbunării, este iminent. Violenţa poate fi eliminată periodic prin ritul sacrificial sau prin imitaţiile mai mult sau mai puţin conştiente ale acestuia. Pentru a fi cu adevărat eficient, sacrificiul trebuie să vizeze o victimă cu dublă funcţionalitate. Pe de o parte, aceasta va avea statut de "ţap ispăşitor" al întregii comunităţi, violenţa îndreptată împotriva sa devenind fondatoare, repetând şi imitând un astfel de sacrificiu ordonator petrecut **întâia oară.**

Identificând violenţa oriunde există raporturi reciproce de orice natură şi proclamându-i anterioritatea indiscutabilă, René Girard rămâne original fără a avea aerul de "creator", căci datele lui sunt dobândite empiric. Doar că existenţa este atât de complexă, încât oferă nenumărate astfel de corespondenţe - grile de interpretare, a căror validitate poate fi dovedită prin argumentul funcţionalităţii lor. Inedită şi spectaculoasă, cartea lui René Girard rămâne însă obiectivarea unui punct de vedere.

Oana GABOR

** René Girard, **Violenţa şi sacrul,** Editura "Nemira", 1995*

Singurătatea, războiul

Preşedintă a Societăţii de Literatură din Austria, interferând literatura cu prospecţia medicală şi introspecţia psihologică, Marianne Gruber, revine în spaţiul românesc prin volumul de nuvele **Moartea păsării singuratice.** Urmând **Acalmiei,** volum apărut tot la editura "Excelsior", **Moartea păsării singuratice** atrage atenţia prin problematica ei şi printr-o viziune despovărată de orice exces stilistic. Sec, obiectiv, scrisul Marinnei Gruber surprinde o lume raţională, dar care, în spatele unor tablouri mirifice (ţinutul Burgeland surprins în diferite momente ale anului) ascunde o realitate obsedată de singurătate şi război. În fapt, singurătatea şi războiul (ca obsesii) ar putea fi considerate marile teme care reunesc cele patru nuvele ale volumului.

Războiul alienează conştiinţa bărbaţilor; plecaţi în acest război (pe care scriitoarea l-a trăit doar ca un al naşterii sale) sau reveniţi din acest spaţiu, Unger, Ive sau Nyoro se găsesc într-un moment al existenţei lor în care nu pot decât să vadă retrospectiv cele întâmplate.

Şi singurătatea. Această singurătate, care la Marianne Gruber capătă dimensiuni monumentale. Războiul este înlocuit, în viziunea feminină a nuvelelor, cu singurătatea. Iar deasupra acestor motive, corolar, focul, cu valenţele sale purificatoare. Atât în "Moartea păsării singuratice", cât şi în "Umbra trecutului" (nuvela cu care se încheie varianta românească a volumului), focul defineşte sfârşitul unei etape şi posibilul început al alteia. Posibil, deoarece el (focul) survine în conştiinţa eroului ca idee salvatoare numai în momentele de criză acută. Eroul se absolvă prin foc, de trecut, deci, implicit, de război şi singurătate. Sau, aşa cum se încheie nuvela "Umbra trecutului" (şi implicit, volumul), prin vorbele unui personaj:

"-Vezi şi tu, spuse el. Fac **lumină."**

Lumină sau supravieţuire. Este tot ceea ce visează personajele Mariannei Gruber. **Moartea păsării singuratice** devine astfel o carte prin excelenţă despre condiţia umană, despre libertate, dar dincolo de toate, despre crâmpeiul de lumină care există în fiecare din noi.

Cosmin MUREŞAN

* Marianne Gruber, **Moartea păsării singuratice,** Editura Excelsior, 1995, traducere de Eleonora Pascu şi Regina Muszilek

T.V.

Cu ochelari fumurii...

Telejurnale... diverse emisiuni... telejurnale... Imagini culese de pe teritoriul României... Tot ce a făcut natura e frumos, paradisiac... munţii Sinaiei şi-ai Braşovului, apele mării la Constanţa chiar pe timp de iarnă, dealurile Transilvaniei, braţele Deltei, pădurile din Covasna, Vrancea, Harghita. Frumoase sunt însă şi alte lucruri de la noi, frumoase şi unice în felul lor... Spre exemplu, aspectul oraşelor noastre iarna. Totul e învăluit în alb, lumea înoată prin zăpezi ca în basmele povestite din bătrâni, din când în când, sau chiar mai des, pe trotuarele acoperite de gheaţă, unii mai cad, dar cât de artistice le sunt tumbele, câtă mulţumire li se citeşte pe chip când se caută pe la încheieturi sau şale să vadă dacă, Doamne fereşte, nu li s-a întâmplat ceva... Frumoasă, palpitantă e şi problema căldurii din case. Pare-se că-n iarna aceasta, mai ales, moldovenii... da, chiar ei, umblau prin apartamente echipaţi ca pentru drumeţii spre cercul polar, dar în compensaţie, şi sentimentul e delicat, ales, li se citea pe chip mândria de a fi urmaşii direcţi ai lui Ştefan cel Mare, devenit între timp şi "cel Sfânt". Frumoase sunt şi fermele zootehnice - vreo 10 la număr, la nivel de ţară - în care nu mai e urmă de porci, berbecuţi, vaci, oi, pui şi... ouă. Bate un vânt bacovian prin saivane şi grajduri, tot felul de mâţe şi câini dând stranii tensiuni cărărilor pe care altă dată se aduceau furajele astăzi dispărutelor animale. Văzute de sus, să zicem, dintr-un avion ce încă zboară, fostele complexe zootehnice aduc a adăposturi de unde pot apărea, deopotrivă, balauri, agenţi K.G.B., japonezi convinşi că războiul încă nu s-a terminat sau solitari ce fac exerciţii pentru a trece spre starea de pustnicie adevărată. Frumoase sunt şi şoselele noastre - Europa sunt sigur că ni le invidiază - cu hopuri şi excavaţii pline de poezie, în care copita calului, roata automobilului sau a căruţei se afundă ca într-un necunoscut. Automobiliştii occidentali care apucă să ne cunoască gropile nu vor spune niciodată pe un ton de glumă... "Păi eu, cu B.M.W-ul meu, fac România în cincisprezece ore"...

Dulce şi frumoasă e la noi şi Justiţia, o cu totul altă decât tigresa de acum 40-50 de ani, ce ne trimitea la Aiud sau Canal pentru simplul motiv că nu te chema Dej, Chişinevschi, Bârlădeanu, Apostol sau... Ceauşescu... Ea, Justiţia, de acum e ca o "bunicuţă" ce-şi strânge protectoare la piept nepoţeii, mai exact tot felul de violatori, asasini, excroci de milioane şi miliarde de lei, cei mai străluciţi dintre ei, dintre "nepoţei", fiind, până una alta, Sterie Popescu, Iskandarani, Fane Spoitoru, Gigi Kent. (Chiar dacă aceşti "domni" se află acum în anticamera închisorii nu ne îndoim că prin "subtile proceduri" vor fi puşi cât de curând în libertate). Frumos e la noi, trebuie s-o spunem, şi guvernul... Frumos şi capabil. Am certitudinea că ţări serioase de pe mapamond şi-ar dori un premier ca domnul Văcăroiu sau un ministru reformator ca domnu Coşea care are în fiinţa sa ceva din farmecul lui Christopher Plummer. Poate mai puţin frumoase să fie la noi, deocamdată, "tăcerile istoricilor" (i-am putea numi pe unii dintre ei; membri P.D.S.R., P.U.N.R.), foşti lăudători - lingăi ai lui Ceauşescu, - "istorici ai ruşinii") cu privire la genocidul anilor 1947-1955 şi inerţia şi debusolajul "maselor", cărora pare a nu le fi încă suficient de clar că singura cale de ieşire din dezastru e aducerea la putere a unui guvern al Opoziţiei. Ce credeţi, stimaţi cititori, zic în încheiere, am scris acest articol purtând ochelari fumurii, am vrut să mă joc cu răbdarea dumneavoastră, sau, pur şi simplu nemaiştiind nici ce să fac, nici ce să zic, am luat pentru moment găina drept vultur, mâţa drept tigru şi pe Văcăroiu drept autentic prin ministru?...

Mircea PORA

Urmare din pag. 7

Tragicomedia comunismului...

în cauză. Influenţa cominternistă fusese şi astfel posibilă în cadrul comunismului românesc, comunism în care e imposibil de acreditat - şi Tismăneanu evidenţiază cu argumente credibile acest lucru - ideea confruntării între un grup "naţional" şi unul "cosmopolit internaţionalist". Comuniştii se confruntau din motive tactice şi îndeosebi în competiţia pentru putere.

Cartea lui Vladimir Tismăneanu, intitulată **Fantoma lui Gheorghiu-Dej** o văd ca pe o continuare a **Arheologiei terorii,** ca pe un preambul binevenit al viitoarei istorii a comunismului românesc. Ea reflectă în primul rând excelenta pregătire teoretico-filosofică a politologului, iar prin conţinutul ei indică un reper inconfundabil în evaluarea scenei politice româneşti nu doar din anii comunismului, ci din întreg secolul al XX-lea. E lipsit de interes să precizez că în ultimele două secole, societăţile Europei de est în genere au fost adeseori influenţate de orientări ideologice confuze, derivând din mitul eroilor, mitul cărturarului, abilitarea ideii de apartanenţă la o naţiune în funcţie de simbolurile şi riturile legăturii de sânge, minimalizarea realităţilor economice şi sociale ale momentului în favoare a supralicitării trecutului propriu, perpetuarea însemnelor civilizaţiei rurale în dauna acelora urbane, un Weltanshauung suspicios la diversitate.

Înţelegerea acestor trăsături caracteristice ale politicienilor este cât se poate de utilă, spre a vedea apoi cum a fost cu putinţă instalarea sinistrelor dictaturi ale lui Dej şi Ceauşescu. Este, de asemenea de recunoscut faptul că stalinismul se aşează peste elementele dominante aduse în discuţie, propagând o ideologie care avea să creeze o confuzie în plus la nivelul statelor şi naţiunilor în cauză. Influenţa cominternistă fusese şi astfel posibilă în cadrul comunismului românesc, comunism în care e imposibil de acreditat - şi Tismăneanu evidenţiază cu argumente credibile acest lucru - ideea confruntării între un grup "naţional" şi unul "cosmopolit internaţionalist". Comuniştii se confruntau din motive tactice, şi îndeosebi în competiţia pentru putere.

Conştientizând faptul că o istorie credibilă a comunismului din România necesită şi cercetări arhivistice, autorul promite să acorde, în viitoarea sa carte, un interes deosebit şi acestui gen de căutări. Din dialogul realizat din Mircea Mihăieş şi tipărit în finalul volumului pe care l-am comentat, rezultă interesul pe care autorul îl acordă investigării arhivelor comitetului central al PCR şi bibliotecii fostului Institut de Studii Istorice al partidului comunist. De asemenea, intenţia de a valorifica, printr-o evaluare comparativă, mărturiile unora dintre cei mai importanţi actori ai regimului dictatorial. Proiectul nu este simplu de finalizat, având în vedere locurile diferite în care sunt depozitate fondurile, accesul greoi la unele dintre ele, absenţa informării computerizate şi, nu arareori, inexistenţa unui personal specializat. Concursul instituţiilor româneşti de profil este necesar în descoperirea şi valorificarea izvoarelor indicând evenimentele mici şi mari ale tragediei româneşti a ultimelor cinci decenii. Tismăneanu a înţeles foarte bine că nu se poate refuza materia ce provine din metodele statistice, sau aceea ce rezultă din clasificări şi analize utilizate cu succes în ştiinţele sociale.

Deşi acordă un interes aparte rolului jucat de personajele cheie, istoria comunismului românesc în versiunea lui Tismăneanu nu este reductibilă la faptele şi biografiile oamenilor mari. Cum nu cade în eroarea metodologică a teoretizărilor impersonale. Se observă lucrul acesta în toate lucrările politologului. Părerea mea este că soliditatea unor asemenea scrieri depinde în mare măsură de eliberarea de orice fel de certitudini dogmatice. De pildă, a studia comunismul apelând la conceptul de etnic este la fel de puţin credibil pe cât este cunoaşterea naţionalismului agresiv, a fascismului şi a nazismului prin intermediul dogmei comuniste. Cu alte cuvinte, din punctul de vedere al ştiinţei istorice, al politologiei, dar şi al unor temeinice ipoteze de lucru aparţinând filosofiei istoriei (vezi de exemplu: Isaiah Berlin, **The Crooked Timber of Humanity,** Londra, 1990) nu este valabilă evaluarea trecutului pe baza considerentelor naţionaliste ori pe baza aroganţei de clasă, personală etc, în funcţie de care unii autori se cred îndreptăţiţi să dea lecţii de morală. La fel de puţin serioasă este ideea imparţialităţii totale. Poziţia mediană îmi pare marele câştig pe care îl poate propune o carte despre totalitarisme şi aceasta e cu atât mai dificil de realizat cu cât argumentele şi nu metaforele trebuie să devină marea dominantă.

Parcurgând volumele lui Vladimir Tismăneanu, aflând de proiectul ce se află în fază de finalizare - în acord fiind cu teoria politicii dezvăluită de şcolile occidentale - sunt convins de viitoarea reuşită a politologului. În cartea aflată în pregătire va prima spiritul obiectiv adică, relativa (posibila) distanţare de lumea analizată.

TOP

Blues Story

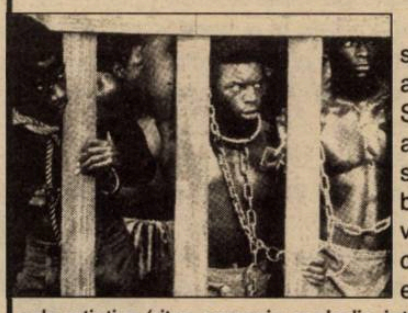

Deşi născut în spaţiul geografic şi în ambianţa socială a Statelor Unite ca o artă tipic americană, se ştie că la baza blues-ului se află vestigiile culturii africane. Dacă factorii esenţiali ai structurii sale artistice (ritm, armonie, melodie, intonaţie) s-au încărcat de influenţele stilistice ale muzicii europene, albia în care această specie a folclorului muzical negru rămâne arta tribală a Africii, cu precădere cea din Senegal, Guineea, Congo, zone din care o mare parte a populaţiei a fost transplantată, cum se ştie, în patria de adopţiune impusă negrilor. **"Influenţa Africii asupra muzicii americane va fi într-o bună zi prilej de mândrie pentru noi toţi"** (Charles Edward Smith).

Aidoma izvoarelor subterane, ecourile locurilor lor originare se strecoară printre straturile de argilă, de nisip, de piatră ca să irumpă pe la finele veacului trecut, eliberate în convulsii de ce am putea numi balast (sau lest) nesemnificativ. Plasând specia muzicală în cadrul generos al fenomenelor sociale şi artistice contemporane, vom ţine seama de acest adevăr incontestabil (ne referim la devenirea cântecului african, la metamorfoza acestuia într-un limbaj muzical cu certe virtuţi ce-i conferă azi valoarea de mod universal de comunicare). Spre a argumenta cele mai sus afirmate, iată, vom reaminti cititorilor faptul că blues-ul nu a rămas apanajul exclusiv al populaţiei de culoare şi că printr-un fericit proces de simbioză culturală el a trecut în patrimoniul "satului universal" preconizat de un cunoscut filozof, încărcându-se de valenţe, lărgindu-şi posibilităţile de expresie aidoma unei limbi de circulaţie mondială. Recunoscute şi apreciate, caratele blues-ului îi vor atrage şi pe albi. Era firesc să se întâmple asta şi, fapt surprinzător în parte, albii au început să treacă şi de cealaltă parte a scenei, deprinzând acest gen muzical încărcat de semnificaţii, de sinceritate, de tristeţi, dar şi de bucurii. Deşi născut în infernul plantaţiilor de bumbac sau de cafea în care aveai doar dreptul să respiri pentru a putea să munceşti până la epuizare, blues-ul e departe de a fi un lamento perpetuu. Chiar dacă sintagma despre această muzică potrivit căreia "e născută din durere şi lacrimi" mustește de adevăr, blues-ul nu înseamnă tânguire şi disperare. Poate că tocmai acest paradox l-a înălţat la statutul de artă viabilă. Există în aceste cântece preponderent triste o mare doză de optimism specifică stării de spirit a negrului care nu se dă bătut cu una, cu două, chiar în situaţii limită. Am vrea să subliniem că diversitatea stilistică a blues-ului e extrem de cuprinzătoare, el incluzând şi cântece optimiste, dătătoare de speranţă, chiar dacă ea, speranţa, e uneori iluzorie. Întotdeauna negrul găseşte acea fărâmă de lumină lăuntrică în adâncul sufletului său, lumină ce nu poate fi estompată de nenorocirile abătute peste biata sa soartă. În cântec lumina ce pâlpâie undeva în cotloanele generosului suflet al negrului năpăstuit se transformă într-o flacără vie, imensă, aidoma speranţei ce-l animă pe acesta. *(Va urma).*

Petru UMANSCHI

Urmare din pag. 11

Înţelepciunea...

coliba lui, şi pentru râu, şi pentru roua aceea de pe zorele. Este o dimineaţă paşnică de vară, bătrânul Koma stă lângă bordei, ascultă susurul râului şi urmăreşte spuma apei, întotdeauna alta; roua sclipeşte pe zorele. Bătrânul cugetă îndelung în inima lui şi pe urmă se întreabă aşa: "Te-ai pustiit de lume, ţi-ai luat prietini munţii şi pădurile, ca să-ţi alini sufletul şi ca să urmezi calea lui Budha. Însă deşi înfăţişarea ta din afară e de sfânt, sufletul tău e cufundat încă întru prihană". În dimineaţa de vară din singurătăţile nipone pricepe moşul că a trăit toată viaţa într-o desfătare asemănătoare aceleia a curtezanelor de la curtea împăratului Go-Toba. I-a trebuit o viaţă să priceapă că păcatul este mai iscusit decât toate sărmanele noastre vrednicii.

Daniel VIGHI

Acest număr al revistei noastre apare cu sprijinul **Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă** şi al **Fund for Central and East European Book Project.**

Ilustraţiile reproduc lucrări ale artistului plastic IOSIF O. STROIA

Tatiana Tolstaya

Joseph Brodsky

(1940-1996)

L-am întâlnit pe Joseph Brodsky în 1988, în timpul unei scurte vizite în Statele Unite, iar imediat după reîntoarcerea la Moscova am fost invitată la o serată care i se dedica. Un vechi prieten a citit din poezia lui, apoi a urmat un spectacol muzical în onoarea sa. Era absolut imposibil să te apropii de sala de spectacole, trecătorii erau înghesuiţi şi imploraţi să vândă "măcar încă un bilet". Clădirea era păzită de poliţia călare - te-ai fi aşteptat să aibă loc un concert rock. Spre marea mea groază, mi-am dat dintr-o dată seama că organizatorii contau pe mine: eram prima persoană pe care o cunoşteau şi care îl întâlnise pe poet după atâţia ani de exil. Ce puteam să spun? Ce poţi să spui despre cineva alături de care ai petrecut doar vreo două ore? M-am opus, însă m-au împins pe scenă. M-am simţit absolut idiot. Da, l-am văzut pe Brodsky. Da, trăieşte. E bolnav. Nu avea zahăr în casă. (Spectatorii au început să se agite: Cum, americanii îl neglijează pe poetul *nostru*? De ce n-avea nici un fir de zahăr în casă?) Da, şi altceva? Ei bine, Barişnikov a venit şi el în vizită, a adus nişte lemne, au aprins focul. (Spectatorii au început să se agite încă mai puternic: Cum se poate, poetul *nostru* să îngheţe de frig la americani?) La ce etaj locuieşte? Ce mănâncă? Ce bea? Scrie de mână sau la maşină? Ce cărţi are în bibliotecă? Ştie cât îl iubim? Se va întoarce? Se va întoarce? Se va întoarce?

"Joseph, o să te întorci în Rusia?"

" S-ar putea. Nu ştiu. Poate. Nu anul ăsta. N-ar trebui să merg. N-am să merg. Nimeni nu are acolo nevoie de mine".

"Nu te alinta. N-au să te lase singur. Au să te însoţească peste tot - în avion, oriunde. O să fie atât de mulţi la aeroportul Şeremetevo, încât au să sfărâme vama şi au să te ducă pe braţe la Moscova. Sau la Petersburg. Pe-un cal alb, dacă vrei".

"Tocmai asta nu vreau. Şi nu vreau să fie nimeni acolo".

"Nu-i adevărat! Cum rămâne cu toate acele bătrânele ale intelighentsiei, cititoarele tale, cum rămâne cu bibliotecarii, cu cei de la muzee, pensionarii, cei din apartamentele comune, cărora le e teamă să intre în bucătăria comună cu ceainicele lor ciobite? Dar cu cei care stau la concerte în ultimele rânduri, lângă coloane, acolo unde biletele sunt mai ieftine? De ce nu vrei să-i laşi pe adevăraţii tăi cititori să te privească? De ce îi pedepseşti?"

A fost o lovitură necinstită. Lipsită de tact şi necinstită. Mi-a răspuns fie glumind: "Prefer să merg să-i văd pe pictorii mei favoriţi olandezi». "Îi iubesc pe italieni. Am să merg în Italia". "Polonezii sunt minunaţi. Mi-au trimis o invitaţie". Fie supărându-se: "Nu m-au lăsat să merg la înmormântarea tatălui meu! Mama a murit fără mine. Am cerut să plec - iar ei au refuzat!"

Voia el să se întoarcă acasă? Cred că la început, cel puţin, ar fi vrut foarte mult s-o facă, dar nu s-a putut. Îi era teamă de trecut, de amintiri, de mormintele neîngropate, îi era teamă de slăbiciunea lui, îi era teamă de ceea ce făcuse din trecutul său în poezia lui, era îngrozit să privească trecutul - aşa cum Orfeu s-a uitat înapoi la Euridice - şi să-l piardă pentru vecie. Nu avea cum să nu priceapă că adevăratul său cititor se afla acolo, ştia că e un poet rus, deşi se convinsese pe sine - dar numai pe sine - că e poet de limbă engleză. Are o poezie despre un şoim din dealurile Massachussetts-ului ("Ţipătul şoimului de toamnă"), care urcă atât de sus încât nu mai poate coborî pe pământ şi moare acolo sus, unde nu există nici păsări, nici oameni şi nici aer de respirat.

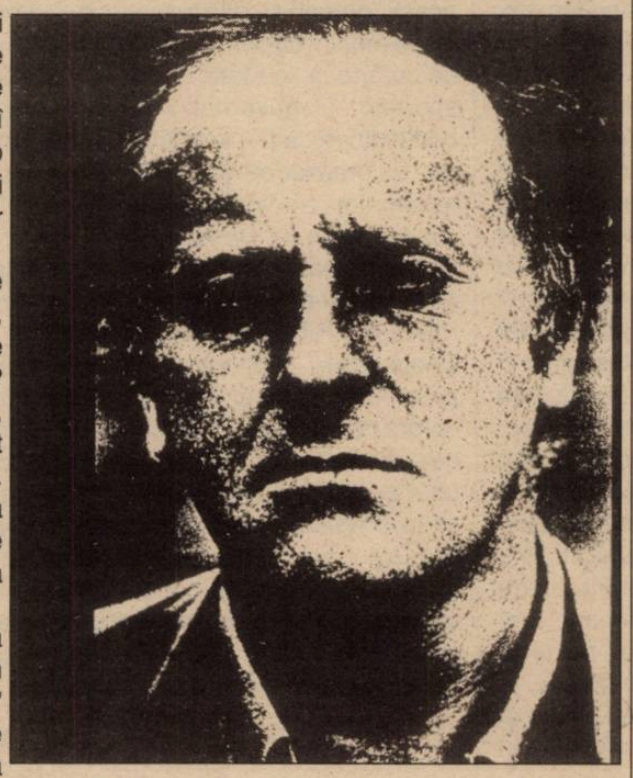

Dar ar fi putut oare să se întoarcă? De ce îl sâcâiam, eu şi alţii, cu toate întrebările astea despre întoarcere? Voiam să-l facem să simtă, să ştie cât este de iubit - şi cât de mult îl iubeam noi înşine. Nu ştiu nici acum dacă voia să fie convins ori dacă vorbele mele îi tulburau inima tulburată.

"Joseph, eşti invitat să vorbeşti la colegiu. Când, în februarie sau în septembrie?"

"În februarie, fireşte. Cine ştie dacă am să trăiesc până în septembrie".

Şi, rupând filtrul unei alte ţigări, avea să povestească încă una din glumele lui macabe:

"Soţul către soţie: «Doctorul mi-a spus că ăsta e sfârşitul. Până mâine dimineaţă am să fiu mort. Haide să bem şampanie şi să mai facem pentru ultima oară dragoste». Soţia îi răspunde: «Ce bine de tine - tu n-o să trebuiască să te scoli dimineaţa»!"

Trebuia să-l tratăm ca pe un "bolnav" - să vorbim despre vreme şi să păşim pe vârfuri? Când a venit să vorbească la Skidmore, a ajuns epuizat după o călătorie de trei ore, alb ca varul, arăta atât de rău încât îţi venea să chemi spitalul de urgenţă. Dar a băut un pahar de vin, a fumat o jumătate de pachet de ţigări, a conversat strălucit, şi-a citit poemele, apoi alte poeme, şi alte poeme, şi alte poeme - fuma şi recita pe de rost poemele lui şi ale altora, fuma şi recita. Publicul se albise de la fumul lui ne-american, iar el era într-o formă de zile mari, obrajii i s-au împurpurat, ochii îi străluceau, şi citea necontenit. Iar atunci când, după toate socotelile, ar fi trebuit să meargă la culcare şi să ia o tabletă de nitroglicerină, a vrut să stea de vorbă şi s-a îndreptat spre masa gazdelor, editorii revistei *Salmagundi,* Bob şi Peggy Boyers. A vorbit, a băut, a fumat şi a râs, iar la miezul nopţii, când gazdele au început să se facă galbene la faţă, soţul meu şi cu mine l-am condus înapoi la casa de oaspeţi, energia a început să-i revină, pe când a noastră se risipea văzând cu ochii.

"Ce oameni încântători, dar cred că i-am cam epuizat. Aşa că acum putem sta cu adevărat de vorbă!"

"Cu adevărat", adică ruseşte. Şi ne-am pus pe vorbe până la trei dimineaţa în livingul pustiu al casei de oaspeţi, vorbind despre orice: pentru că pe Joseph îl interesa totul. Am scotocit prin sertare căutând tirbuşonul pentru încă o sticlă de vin roşu, umplând liniştita încăpere americană cu nori interzişi de fum; am scotocit în bucătărie după mâncarea rămasă de la recepţie ("Ai văzut ce pui delicioşi au rămas nemâncaţi... ar fi trebuit să-i furăm"). Când ne-am luat rămas bun, soţul meu şi cu mine abia ne ţineam pe picioare, însă Joseph era încă limpede.

Avea o tandreţe extraordinară faţă de toţi prietenii săi din Petersburg, lăudându-le cu generozitate calităţile - chiar şi unele pe care nu le aveau. Când era vorba de loialitate, nu prea puteai pune bază pe zisele lui - toţi erau câte un geniu, un Mozart, unul dintre cei mai buni poeţi ai secolului douăzeci. În tradiţie rusească, pentru el omul era mai presus de justiţie, iar dragostea deasupra adevărului. Tineri poeţi şi scriitori din Rusia îl inundau cu manuscrisele lor - ori de câte ori plecam de la Moscova spre Statele Unite, scriitorii pe care-i cunoşteam îmi aduceau cărţile lor şi mi le puneau în geamantan: "Nu e foarte grea. Principalul lucru e să i-o arăţi lui Brodsky. Roagă-l s-o citească. Nu îi cer nimic altceva - decât s-o citească!"

Iar el citea şi îşi aducea aminte, şi le spunea că poemele erau foarte bune, şi dădea interviuri în care-l lăuda pe norocos, iar ei îi trimiteau în continuare producţiile lor. Iar ei dădeau din cap spunând:"Într-adevăr, în Rusia există doi poeţi adevăraţi, Brodsky şi cu mine!" Lăsa falsa impresie a unui bătrân patriarh - însă un anumit tânăr scriitor ar fi trebuit să-l audă mormăind şi protestând după ce a citit conştiincios o povestire al cărei subiect era bazat pe desfătarea provocată de sordidul moral: "Foarte bine, pot înţelege că după *asta* mai poţi scrie. Dar nu înţeleg cum mai poţi trăi?"

Nu s-a dus în Rusia. Dar Rusia a venit la el. Toţi ajunseseră să se convingă că el exista cu adevărat, că era în viaţă şi că scria - acest straniu poet rus care nu voia să pună piciorul în Rusia. Era publicat în ruseşte în ziare, în reviste, în volume sau în serii de volume, era citat, menţionat, studiat şi publicat aşa cum dorea şi aşa cum nu dorea, era singularizat, folosit şi transformat într-un mit. Odată, pe străzile Moscovei s-a făcut un sondaj de opinie: "Ce aşteptaţi de la viitoarele alegeri parlamentare?" Un dulgher a răspuns: "Nu dau doi bani pe parlament şi pe politică. Tot ce-aş vrea e să duc o viaţă privată, ca Brodsky".

Voia să trăiască, şi nu să moară - nici pe insula Vasilevski, nici în insula Manhattan. Era fericit, avea o familie care îl iubea, avea prieteni, cititori, studenţi. Voia să fugă de doctori la Mount Holyoke, unde preda - pentru că acolo, gândea, nu-l vor putea ajunge. Voia să se sustragă propriei sale profeţii: "Mă voi prăbuşi pe asfalt la întretăierea liniilor". S-a prăbuşit pe podeaua biroului său dintr-o altă insulă, sub liniile încrucişate ruso-americane ale dublului destin al emigrantului.

Şi două fete - surori din anii netrăiţi fugind de pe insulă, îi fac băiatului semn cu mâna

A lăsat într-adevăr în urma lui două fete - pe soţia şi pe fiica lui.

"Ştii, Joseph, dacă nu vrei să te întorci înapoi cu fanfară, cu cai albi şi cu o mulţime care să te aştepte entuziastă, de ce nu te duci la Petersburg incognito?"

"Incognito?" S-a enervat dintr-o dată şi n-a mai glumit.

"Da, cu o mustaţă falsă sau lucruri din astea. Doar să nu spui nimănui. Mergi, iei un troleibuz, faci o plimbare pe Nevski Prospekt - liber şi nerecunoscut. O să-ţi cumperi o îngheţată. Cine o să te recunoască? Dacă o să ai chef, ai să-ţi chemi prietenii de la o cabină telefonică. Poţi să le spui că-i suni din America. Ori, dacă vrei, poţi să baţi la uşa unui prieten: «Iată-mă. Eram în trecere. Mi-a fost dor de tine...»"

Vorbeam, glumeam, şi dintr-o dată mi-am dat seama că nu râde - pe chip i se întipărise un fel de expresie copilăroasă de neputinţă, o ciudată expresie visătoare. Ochii lui păreau să privească prin obiecte, prin muchia lucrurilor - de cealaltă parte a timpului. A stat nemişcat, iar eu am început să mă simt stânjenită, ca şi cum aş fi venit acolo neinvitată. Ca să risipesc acel sentiment, am spus cu o voce cât am putut mai patetică:

"Ar fi o idee minunată, ce zici?"

A privit prin mine şi a murmurat: "Minunată... Minunată..."

Traducere de M. CERNEA

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R. Cod publicaţie 3068
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA ... TRA
S ... TU ...

Reprise pag. 3-6, 11-14

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 4 (1370) 23 APRILIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

Acest număr al revistei este sponsorizat de FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECT și de FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

Totul despre Eva

În cultura română, cultură macho, creată de flăcăi vânjoși, sosiți de la țară pentru a se lua la trântă cu balaurul științei de carte, femininul a fost, în cel mai bun caz, privit cu superioară îngăduință. În afara Vitoriei Lipan - și, probabil, a Mioriței! - e greu de susținut că personajele noastre feminine ar fi intrat în subconștientul colectiv, jucând rolul pe care o Isoldă, o Beatrice, o Virginie, o Ofelie, o Penelopă îl joacă în alte culturi.

Privirea de sus spre valorile femininului a făcut ca tot ce conotează anima să fie, la noi derizoriu. În afara excepționalului studiu al lui Gabriel Liiceanu, Filozofia și paradigma feminină a auditoriului, o analiză a filozofiei lui Constantin Noica, am citit prea puține încercări de a valoriza partea fragilă, delicată, aproape nevăzută a culturii. Altminteri, romanța, pastelul suprasaturat de dulcegării, sentimentalismul haiducesc și qui-pro-quo-urile à la Alecsandri au ocupat prim-planul scenei, reducând o componentă culturală gravă la derizoriu și kitsch.

Nu avem o mare problematică a femininului și probabil din această cauză nu avem nici mari scriitoare (excepția numindu-se, parcă pentru a ne întrista și mai mult, Hortensia Papadat-Bengescu). Nu avem, însă, din fericire (și probabil din aceleași motive) nici proeminente feministe. Încercările de "emancipare", confiscarea decisă a prezidiilor și proiecția vijelioasă a ipostazei depletite a Anei (Ipătescu și Blandiana) au fost pur accidentale și rămase fără nici un fel de consecințe.

În numărul acesta de revistă încercăm nu atât să reparăm o nedreptate, cât să atragem atenția asupra unei problematici. Ca orice număr tematic, și acesta riscă să păcătuiască prin exces și prin demonstrativism. De aceea, am încercat să teoretizăm cât mai puțin, lăsând să vorbească textele. Dacă ele conving, înseamnă că nu e totul pierdut. Dacă nu, ne vom consola cu constatarea tragică - și literară - că jertfele întemeietoare ale culturii române, sacrificarea parcă deliberată și sistematică a paradigmei feminine (de la Miorița la Ana lui Manole) nu a depășit faza purei simbolici. Și că, prin urmare, totul rămâne a fi reinventat.

Mircea MIHĂIEȘ

I.Q.

Herrmeneutica, fraumeneutica

1. **Autorul.** Despre Ionel Funeriu, cunoscuţii lui îţi spun de toate câte puţin. De regulă, dacă întrebi, ei brodează câte ceva despre o căsnicie lingvistică infelice plombată, despre pasiuni la capătul cărora se află cârlige, despre eterne fidelităţi tohăneniene, despre o perioadă alsaciană, despre unele femei care au exploatat părelnic penelul.

Puţini ştiu că Lia şi Danie, copiii lui, sunt la Strasbourg, feciorul fiind asistentul profesorului Lehn, premiul Nobel pentru chimie, şi că el a moştenit şi FATALITATEA unei anume hermeneutici amoroase care, aplicată sexului/textul foarte frumos, s-ar cuveni chemată... fraumeneutică.

2. Cartea **Alexandru Macedonski. Hermeneutica editării,** apărută anul trecut la Editura Amarcord, este chiar un asemenea tratat de arheologie editorială "amoroasă". Ori, poate, unul de cuvierism prosodic, de vreme ce autorul ei descoperă şi amendează peste o mie - 1000! - de greşeli în editarea poeziei macedonskiene cu ajutorul logicii... prozodice.

Întâi de toate, demersul dovedeşte curaj şi desinhibare culturală pentru că ediţiile la care se referă autorul sunt aureolate de prestigiu - cea a lui Tudor Vianu, din 1939 - şi infailibilitate - cea a lui Adrian Marino, din 1966-1967.

Fără a se lăsa covârşit de datul editorial canonic, cercetătorul verifică, la rându-i, manuscrisele macedonskiene, le face anamneza pe traiectul editorial, începând cu ediţia princeps!, şi, ades, propune lecţiuni noi (**aurora,** în loc de **amoru,** pp. 179-181). Sprijinit pe bastonul sinerezei, eliziunii, apocopei şi aferezei, I. Funeriu se uită la ediţiile Macedonski cu nişte dioptrii din sticlă de batiscaf, corectând deficienţe macro sau microorganice cu un rafinament singular. Veţi spune, desigur, iată un caz de acribie exagerată, uşor patologică. Poate că aşa aş fi gândit şi eu dacă nu aş fi savurat, alături de acribia aceasta, şi umorul, şi autoironia abil tăinuite. Ca acest titlu, **Glose alexandrine,** care trimite, semiparodic, şi la Alexandria hermetismului sincretic. Or, în acel creuzet greco-oriental, litera însemna principiu transcendent, de vreme ce Cosmosul, lumea, era închipuit ca o carte imensă, scrisă, editată de Creator fără nici o greşeală.

Marcel TOLCEA

Ovidiu Cotruş - 70

La începutul acestui an - în februarie - Ovidiu Cotruş ar fi împlinit 70 de ani. A murit în septembrie 1977. A lăsat două cărţi, un număr de articole, un număr de poezii (ar trebui adunate într-un volum) şi, mai ales, amintirea unei personalităţi fără egal. Cu multe superlative au scris despre el Cioran, Mircea Eliade, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Ştefan Aug. Doinaş mărturisea că între numeroasele personalităţi pe care le-a întâlnit n-a fost vreuna care să-i fie, cât de cât, asemănătoare; egală; pe măsură.

Un eveniment în viaţa literară românească poate fi considerată decernarea **Premiului Ovidiu Cotruş** pentru critică literară.

Conform statutului acestui premiu, el este acordat de doamna Delia Giurgiu-Cotruş, la propunerea Comitetului de conducere al Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor. Ei i s-au asociat **Editura Marineasa**, care va tipări volumul de debut al laureatului, şi Consiliul Judeţean Timiş.

Premiul e menit să sublinieze valoarea unui tânăr critic aflat în faţa volumului său de debut. El se acordă o dată la doi ani.

Laureatul, în 1996, s-a numit **Doru Branea**. Partea financiară a premiului a fost asigurată în acest an de doamna Delia Giurgiu-Cotruş.

ORIZONT

Noi apariţi la Editura Humanitas

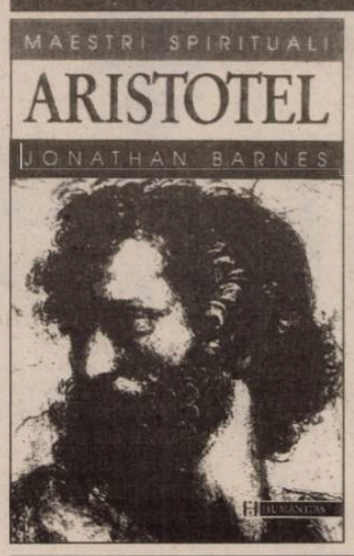

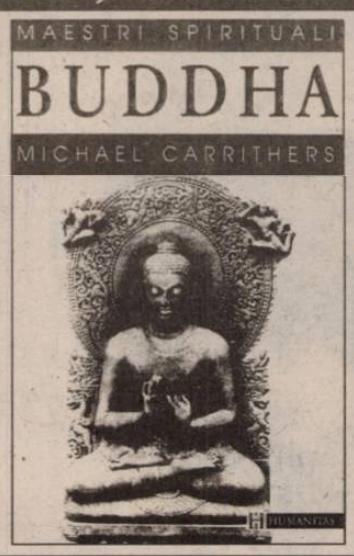

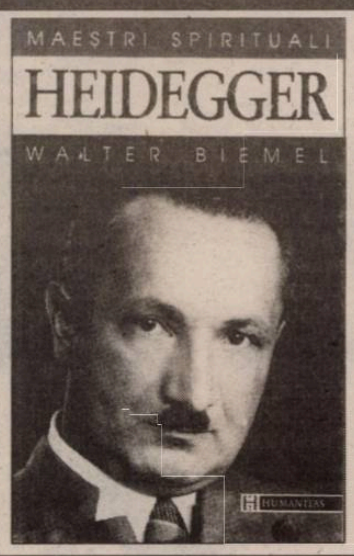

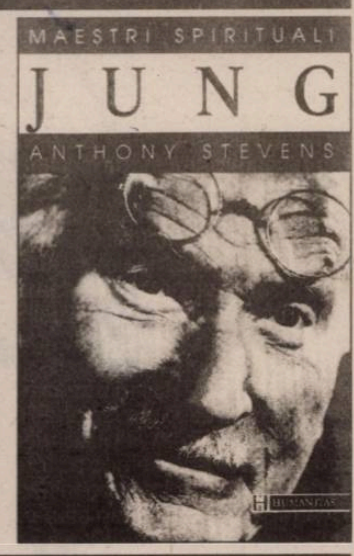

Cronicaă măruntă

Războaie fratricide şi păci separate

● Abia se dădu zvon de noua serie a **Convorbirilor literare** şi supărările au dat deja peste ● În ultimul număr al revistei ieşene Piţu se supără pe Sorin Antohi (iarăşi şi iarăşi...), iar tânărul Spineanu pe foarte tânărul Mihuleac, demascat ca purtător de geantă al lui Antonesei ● Mai potolite par războaiele la Craiova, unde **Ramuri** aniversează, cu oaspeţi de seamă, nouăzeci de ani ● Personalităţi importante semnează în paginile revistei; dincolo de oamenii locului, veniţi ei din Bucureşti, Cluj sau Chişinău, e prezent chiar Jacques Derrida, cu discursul rostit la ceremonia conferirii titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii din Craiova ● Discursul lui Derrida poartă titlul de **Şansa şi ospitalitatea** şi e la fel de important ca şi alte conferinţe sau discursuri rostite aiurea de ilustrul savant ● Din acelaşi număr al **Ramurilor** reţinem şi interviul cu Laurenţiu Ulici ● Colegilor din acei ani - scrie criticul referindu-se la echipa "Contemporanului" -, de la regretaţii C.N. Constantiniu, Dinu Kivu şi Aurel Bădescu, la Roger Câmpeanu... ● Urmează o listă lungă din care, vorba poetului, a dispărut între timp ● Între timp din categoria a doua au trecut în categoria întâi unul-altul ● Un număr cu totul excepţional ne propune revista **Echinox** ● **Un tablou sinoptic al nouăzecismului** ni se pare o ispravă de zile mari ● Câteva zeci de recenzii, profiluri, note de lectură inventariază "tot ce mişcă" în literatura tânără a ultimelor ani ● Mi se pare cu totul neobişnuit şi felul de a recenza al echinoxiştilor: deloc complezent, după cum se poate vedea din textul consacrat de Cornel Vâlcu Alexandrinei Monteoru ● "Citez aici opiniile a doi critici de prestigiu (Marian Mincu şi Vasile Andru, n.n.) pentru a echilibra oarecum ceea ce am eu de spus: cartea aceasta nu e decât o elucrubraţie ilizibilă, care dacă depăşeşte textualismul, îl depăşeşte într-o manieră de-a dreptul tristă." ● Cu alte cuvinte, elucrubraţiile Alexandrinei atrag elucrubraţiile lui Mincu şi Andru ● Se mai întâmplă.

Anemone POPESCU

Viaţa Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara

● **Premii,** la mijlocul lunii martie a fost decernat pentru prima dată "Premiul de excelenţă" al Asociaţiei scriitorilor din Timişoara pentru participare la viaţa literară a Timişoarei. Primii distinşi - scriitorii Ion Marin Almăjan şi Viorel Marineasa, despre a căror activitate publicistică a vorbit criticul Cornel Ungureanu. În acelaşi cadru a fost lansat şi volumul poetului Adrian Bodnaru, **Noi şi purtate,** apărut la editura Marineasa (în prezentarea lui C. Ungureanu şi Marcel Tolcea).

● **Comemorarea Ovidiu Cotrus,** la şediul revistei "Orizont" şi al Asociaţiei scriitorilor, în prezenţa soţiei criticului, Delia Giurgiu Cotruş, Eugen Todoran, Liviu Ciocârlie şi C. Ungureanu au evocat personalitatea şi opera scriitorului dispărut mult prea timpuriu. Momentul comemorativ a fost dublat de acordarea premiului pentru critică "Ovidiu Cotruş". Primul său laureat - un tânăr critic timişorean, Doru Branea.

● Lansare de carte. Apariţia, la editura "Anastasia", a volumului **Râsul patriarhilor** de Teodor Baconski s-a transformat într-un prilej sărbătoresc prin lansarea acestuia la Timişoara. În prezenţa unui numeros public şi a autorului au luat cuvântul Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Cornel Ungureanu, Marius Lazurcă şi Claudiu Arieşanu.

● **Enciclopedia fiinţelor extraterestre,** realizată de scriitorul Mandics György şi tipărită la editura "Ivan Krasko" a fost prezentată publicului tmişorean de către C. Ungureanu, Cornel Secu, Ondrej Stefanko şi Jenö Miklós.

de arătos dacă nevastă-sa, Tanti Elvira, nu l-ar fi obligat să poarte cărare la mijloc astfel ca, în ceasurile fără de număr când el stătea de strajă în farmacie, în timp ce restul familiei se bucura de freamătul şi strălucirea capitalei, tinerele femei care veneau să se doftoricească să nu cadă pradă farmecului lui de Rudolph Valentino.

Acolo, în farmacia lui Nenea Iuliu, am descoperit, Penny şi cu mine, tainele vieţii. Loţiuni care făgăduiau frumuseţea veşnică. Pomezi care făceau să dispară ca prin farmec coşurile şi ridurile. Elixirurile care dăruiau potenţă eternă. Menstruaţie, torşoane, soluţii care scoteau petele de sânge... Şi acele baloane, cumpărate cu maximă discreţie, care se presupunea că-l apărau pe purtător de 'urmaşi nedoriţi' /.../

În timpul celui de-al doilea război mondial, Penny era măritată cu bărbatul ei de-al doilea, chirurgul. Niciodată n-am prea înţeles de ce l-a lăsat pe magistrat - cauza trebuie să fi avut o legătură cu mama lui, o moşieroaică cu sânge albastru care nu suferea să-şi vadă fiul cu studii la Sorbona, jucându-se de-a baloanele cu o femeie de rând ca Penny. Oricum, a fost o despărţire prietenească şi chiar, mulţi ani mai târziu, când fosta ei soacră, dată afară de comunişti, a trebuit să plece din casa ei în numai câteva ore, Penny a luat-o la ea în casă.

S-a făcut soră de Cruce Roşie ca să-şi însoţească bărbatul pe frontul rusesc. Nu suporta duhoarea de sânge şi durere, şi, zi şi noapte, o urmăreau gemetele răniţilor pe care soţul ei îi opera fără anestezic. Erau încartiruiţi pe undeva prin Transnistria. Într-o noapte, a fugit în pădurea din apropiere, unde a umblat până ce-a dat de coliba unui pustnic de 112 ani. Au stat îndelung de vorbă - numai Dumnezeu ştie în ce limbă, căci ea nu ştia, nici nu vroia să ştie, măcar un cuvânt din limba bolşevicilor. La înapoiere, a adus o armonică pe care a spus că o găsise în pădure şi la care cânta destul de bine, deşi în toată viaţa ei nu cântase la vreun instrument.

Nu i-a pomenit bărbatului ei nimic despre întâlnirea cu pustnicul, dar mie mi-a spus, mulţi ani mai târziu, fără însă să divulge ce vorbiseră împreună. De altfel aşa-i plăcea ei să mă joace: se referea la câte ceva, dar nu-mi spunea niciodată toată povestea /.../

Mai târziu, la Bucureşti, când bolşevicii au ocupat oraşul, Penny a refuzat să plece din casă, cum ar fi făcut orice femeie cu scaun la cap, de frica violului. Când ruşii au spart uşa din faţă, ea îi aştepta neclintită, cu armonica în mână, cântând 'Internaţionala' pe ruseşte. Ceea ce i-a năucit pe ruşi în aşa hal, încât căpitanul lor n-a găsit nimic mai bun decât s-o salute milităreşte. Ca răspuns, Penny i-a întins mâna, pe care căpitanul a sărutat-o supus, călcându-şi peste convingerile politice care respingeau un asemenea comportament demodat şi burghez. Soldaţii i-au urmat exemplul, sărutându-i mâna lui Penny, unul câte unul, acea mână dreaptă pe care ea nu-i îngăduia lui Johnny să i-o spele, de frică să nu se şteargă singurele urme ce le deţinea ale unei bucăţele nescrise din istoria celui de-al doilea război mondial.

Ceea ce vreau să spun, draga mea Soră Roula, este că era o femeie remarcabilă - aş zice chiar impunătoare - dar numai în vremuri tulburi. Pentru ea, pacea era de nesuportat. De când s-a terminat războiul, viaţa cu ea şi în preajma ei a fost o permanentă traumă /.../

După cum vezi, Soră Roula, Penny era născută să stârnească furtună. Aceasta a fost dintotdeauna natura tragică şi inevitabilă a firii ei. Personal, n-am crezut niciodată în totuşi să-ţi atrag atenţia că în scrisoarea ta nu ai făcut decât să vorbeşti despre Penny. Ca şi când tu nu ai avea o viaţă proprie. Dar aşa se întâmplă uneori cu gemenii. Sper să nu fie prea târziu ca să-ţi faci o viaţă a ta.

Mai scrie-mi,
Roula

Către Sora Dimitroula Karamanlis
Secţia Psiho-Geriatrie
Salonul Nord-1
Spitalul Heatherton - Melbourne
Alice Springs,
Mai 1995

povestea aceea cu pustnicul din Transnistria. Pentru că în nici o faptă de-a ei n-am băgat de seamă să existe vreo urmă de înţelepciune. Cred că a fost vorba doar de una din înscenările ei: Transformarea unei plimbări fără noimă într-o experienţă de iluminare.

Acum sper să înţelegi de ce am hotărât să mă despart de ea. Sper că supărarea pe noi - pe mine - îţi va trece. Sper, de asemenea, să-mi scrii. Iar în caz că ai aflat ceva despre sora-mea Penny, TE ROG nu-mi comunica. Repet, cu toată convingerea: *vreau să iasă din viaţa mea definitiv.*

A dumitale,
Lenny

Către Lenny Soare-Siseşti
Căsuţa poştală 119
ALICE SPRINGS
4 Aprilie 1995

Dragă Lenny,

Ai dreptate, am fost furioasă pe tine şi pe sora ta. Nu astfel te porţi cu cineva care ţi-a ţinut întotdeauna partea. Dar scrisoarea ta, care pare sinceră, merită un răspuns.

Am fost mutată timp de zece luni, în aripa de sud, pe care n-o pot suferi. Acum sunt înapoi în salonul Nord-1. Doctorul Zorro a plecat în Grecia, s-o viziteze pe bunică-sa care e pe moarte. Sper să nu se mai întoarcă.

Îţi respect dorinţa, aşa că nu-ţi voi da nici o veste despre sora ta. Vreau

Stimată Soră Roula,

Îţi mulţumesc foarte, foarte mult pentru scrisoare! Am fost atât de fericită că vrei să corespondezi cu mine şi că ai revenit la Nord-1.

Îţi înţeleg îngrijorarea în ceea ce mă priveşte şi în ceea ce priveşte relaţia mea cu Penny. Dar trebuie să-ţi fac o mărturisire foarte importantă, o mărturisire care cere un maximum de confidenţialitate. Ţi-o fac, pentru că eşti singura persoană în stare să înţeleagă enormitatea celor ce-ţi voi spune.

Penny şi cu mine nu suntem gemene. Da, repet: *nu suntem gemene.* De fapt, Penny este bunica mea.

Îmi închipui că-ţi vine greu să receptezi această informaţie. Pe de altă parte însă, trebuie să recunoşti că, deşi n-ai scos o vorbă, aveai oarecare dubii în legătură cu faptul că Penny şi cu mine eram gemene (le-am citit în ochii dumitale). Şi asta cu mult înainte de apariţia Doctorului Zorro.

Penny s-a născut în 1904. Cu primul ei soţ, magistratul, a avut o fiică. Aceasta la rândul ei a avut o fiică, adică pe mine. M-am născut în 1946, deci în prezent am patruzeci şi nouă de ani. Şi poate n-ai să mă crezi, dar am avut şi eu o viaţă a mea.

Spre sfârşitul anilor '60, eram studentă la facultatea de limbi germanice, în Bucureşti, când am întâlnit un tânăr turist australian, venit cu rucsacul în spate, să facă turul ţărilor est-europene. Avea părul lung şi ochii visători, şi vorbea despre plaje îndepărtate şi exotice, despre activităţi atletice, precum *wind surfing* şi *abseiling.* M-am îndrăgostit de chipul lui sănătos, de pielea lui bronzată, de nerușinata lui virilitate care mă făcea să mă gândesc la un viking fermecător de aspru. Vikingul din sudul Pacificului! S-a înapoiat mai târziu ca să mă ia de nevastă şi după multe aşteptări şi peripeţii, mi s-a îngăduit să-l urmez în aceea ţară cu plaje şi vânturi pe care nici nu puteam să mi-o închipui.

Am ajuns la Melbourne într-o după-amiază ploioasă. El cumpărase pentru noi o căsuţă într-o suburbie-satelit din est. Era luminoasă, curată, şi cu o izolare termică perfectă. Vikingul meu era contabil şi lucra la o firmă prestigioasă din centru. Pleca în fiecare dimineaţă să prindă trenul de 7,45. În fiecare seară, adormea citind noutăţile bursei. Un an mai târziu s-au născut gemenele. Dorina şi Corina.

După vreo cinci ani, părinţii mei au murit într-un accident de cale ferată. Am moştenit-o pe bunica mea, Penelopa Soare-Siseşti, pe care o ştiam prea puţin la vremea aceea. Am întâmpinat-o la aeroport. Arăta bătrână, dărâmată, mâncată de molii. Cu câteva luni înainte, soţul meu închiriase pentru ea o căsuţă demontabilă, pe care o instalase în grădina din spatele casei noastre.

La început totul a mers destul de bine, căci nimeni altcineva nu-i cunoştea limba. Îmi convenea oarecum, fiindcă îmi aduceam vag aminte că avea reputaţia de a isca scandaluri.

I-am cumpărat o perucă nouă, şi un trenci viu colorat pentru ca şoferii maşinilor s-o vadă de la distanţă. Era foarte neatentă la traversatul străzilor şi nu putea accepta obiceiul 'absurd' al maşinilor de a merge pe partea stângă a drumului. De fapt, trenciul cel nou nu l-a purtat nici măcar o dată, preferându-l pe cel vechi, românesc, de culoare cenuşie, pătat de lumânările pe care obişnuise să le aprindă la Catedrala Sfântul Iosif din Bucureşti, pentru pomenirea mamei ei unguroaica /.../

Dorinei şi Corinei le plăcea să se joace cu Bunica. Uneori le fugărea prin curte cu mătura şi atunci o strigau Vrăjitoarea de la Soare Răsare. Intrau în joacă şi copiii vecinilor. Aceştia veneau şi aruncau cu pietricele în fereastră, iar ea ieşea şi fugea cu mătura după ei. Când obosea, se aşeza în pragul uşii şi cânta la armonică cântece militare din timpul primului război mondial, sau al celui de-al doilea, ceea ce îi distra grozav pe micuţii spectatori.

Alteori, cânta Balada Moldavă şi din ochii ei curgeau râuri-râuri de lacrimi. (Mai târziu am aflat că atunci când au demontat casa, dedesubt a fost găsit un mic lac. Se spune că după apusul soarelui, copiii din cartier veneau pe furiş să se bălăcească în el, şi uneori, câte unul cădea în transă şi începea să cânte 'Internaţionala' într-o rusească perfectă).

Cam atunci mi-am dat seama de un ciudat fenomen de ordin fizic ce se petrecea în familia noastră, un

continuare în pag. 13 ☛

TABUURILE CONFESIUNII

MARIANA ŞORA

JURNAL

(3 iunie continuare)

(...) N-am scăpat însă de obsesia ghinionului care mă urmăreşte. Împotriva evidenţei, înfăţişându-mi mereu câte nenorociri mai grave, câte dezastre cad pe capul altora, văd în fiecare fleac confirmarea că nimic nu-mi reuşeşte, nimic nu "merge". Azi dimineaţă, am sunat-o pe Kete ca să-i spun să vină direct la noi, Sanda fiind plecată între 20 şi 28 iunie, putem sta la ea comod. Am obţinut legătura la a doua încercare! Caz rarisim. Mi-am zis: asta face parte din cercul ei de influenţe; nu eu am avut noroc, ţine de ea că am reuşit miraculos de uşor. Apoi am aflat că a fost un malentendu, ea nu vine decât în iulie, aşa că "reuşita" a fost für die Katz. Tot azi dimineaţă a căzut de pe etajera branlantă din baie sticluţa de "Je reviens", căpătată de la Andrei (cu menţiunea expresă că e şi de la Pierrette: o sticluţă de nimica toată) de Crăciunul penultim - 85 deci şi păstrată cu zgârcenie. Micul rest îmi servea la zile mari. S-a spart bineînţeles şi acum de câte ori mă duc la baie, mă întâmpină parfumul dulce şi rafinat, cu ceva erotic, ceva distins şi ceva nostalgic, ca să-mi aducă aminte de dorinţe inavuate, de păreri de rău pentru tot ce mi-a fost dat, de ce n-am avut parte: un pic de lux, un pic de atenţie, iubire, tandreţe erotică, un pic de răsfăţ. Şi-mi aminteşte de sticla mare din acelaşi parfum, trimisă de Andrei pe când era sărac! Şi din asta am folosit poate două treimi, restul a rămas pe toaleta mamei, s-o folosească Sanda şi poate Diana... Degeaba îmi spun că sunt infantilă. Sunt privaţiuni - mereu date la o parte din bunăvoinţa de a se mulţumi cu ce este - dar privaţiuni care cadrează cu frustrarea, cu întregul bilanţ dezastruos, cu eterna părere de rău după ce n-a fost, cu sentimentul de a fi ghinionist, neisprăvit, fără nici cel mai mic talent pentru viaţă.

Sunt convinsă că o să am ghinion şi cu articolul. Ori o să apară trunchiat şi cu mii de greşeli, ori va fi cumva prost acceptat de C., ori mai ştiu eu ce pocinog o să cadă pe mine din cauza lui. Asta după atâta trudă! De-a dreptul caraghioasă şi deplasată. "Îţi cer un articol şi tu scrii o carte", zicea Nego. "Eu, dacă mi se cere un articol de 4 pagini, scriu 4 pagini, şi nu mă chinuiesc să reduc". - De, ziceam, tu eşti un profesionist, eu o diletantă. Esenţialmente diletantă, deci pe veci, oricâtă rutină aş achiziţiona! Altădată, spunând că "Cioran m-a vampirizat" (impresia reală, expresie exactă), îmi spune: "Ce te miri? E normal să te vampirezeze un vampir!" (Nu prea îl înghite, ce-i drept). - Articolul e "bun", are pasaje briliante, altele îndrăzneţe ca zeflemea, altele care arată o vastă cultură etc., altele, din cele mai bune, au trebuit eliminate şi, în genere, a câştigat dar a şi pierdut prin concizie. Dar are ceva nesatisfăcător pentru mine. Întâi mi se pare deplasat. Prea pretenţios pentru o astfel de fiţuică. Şi cu ceva fals, artificial. În fond, eu sunt de partea lui Cioran, sau mai degrabă înrudită cu el malgré moi, întocmai în atitudinile de bază: Le signe (sau cam aşa) qu' on a tout compris - c'est de pleurer sans cesse. La fel în obsesia morţii, în afurisita sete de "notorietate", în lipsă de glorie, în conştiinţa futilităţii a tot ce fac (facem?) etc. Asta nu reiese, şi nici nu trebuie să reiasă, dar îmi dă sentimentul de a fi fost "alături". Poate aşa va simţi şi el, deci toate elucubraţiile mentale avântate ale lui Nego, Adriana şi Sanda adunate, că îmi va cere să fac o carte, că mă lansez cu ea la Gallimard sau/şi orice editură germană - de vreme ce el e la modă - mi se par copilăroase şi irealizabile. Se mai pune şi întrebarea dacă aş fi în stare s-o fac, să-mi adun resturile de energie, să mă înham din nou la această treabă ingrată (ingrată chiar dacă ar "ieşi": să-mi uzez forţele la adânci bătrâneţi în "despreitate", să renunţ în continuare la timp liber, la dolce far niente, la plimbări, lecturi, televiziune, să mă autoschingiuiesc în continuare cu conţinuturile altuia, să mă uzez lucrând aşa, fără cea mai mică urmă de "talent"! Am spus-o mereu cui vroia să mă audă: da, până la urmă iese ceva destul de "strălucit" după atâta efort, dar de unde talent? E o inteligenţă monstruos disproporţionată care-l suplineşte, plus o exigenţă sau poate un orgoliu care împiedică să mă mulţumesc de o peu pres, dar nici un "ajutor de sus", nici o inspiraţie nu mă ajută (decât când îmi vine câte o idee, nu şi în formulare, în libertatea de a aşterne pe hârtie ceva rotunjit). Ei, să vedem ce iese. Poate văd prea sumbru. Şi când să mă apuc de memorii, când să scriu pentru aici, ceva bon puor l'occident? Când să-mi văd de sănătate.

Am reînceput azi să iau Hyperforat - mă ameţeşte puţin. Spre seară mă duc la Martha von Hilger, întâlnire dorită şi amânată de atâtea luni. N-am nici un chef acum. Nici măcar să fac drumul cu maşina - tocmai în Pullach unde n-am fost niciodată, dar o să găsesc, cunoscând drumul până la Solln. Parcă sunt Pontormo. Îmi vine să trag scara! - Pontormo: în fine citesc cartea trimisă de V. St. mai de mult.

(...). O reală bucurie: E entuziasmant, e consolator să vezi un tânăr - să fi avut atunci vreo 26-28 de ani - care întruneşte atâtea calităţi. Ce bine scrie, ce acasă e în exprimare: fluentă, exactă, de multe ori imagistică, niciodată seacă. Cât de acasă e în cultură, câte lecturi, pe lângă cele "de specialitate", sunt amalgamate aici, ce orizont larg denotă. Şi câtă seriozitate, ce talent pentru munca exactă, cu citate precise, nimic din superficialitatea rom. de a scoate ochii lumii pomenind nume mari fără acoperire. Făcut să se afirme, nimic diletantistic, şi totuşi avântat, sensibil, personal, aşa mi se pare, necunoscând literatura specială, se simte însă mai ales în detaliul interpretării că sunt reacţii gândite, reflectate prin sensibilitate şi adunate, sintetizate în ansamblul imaginii despre acest tip bizar. Un ciudat sentiment: fiii noştri nu sunt întotdeauna, sau aproape niciodată, cei pe care i-am născut. De ce nici unul dintre ai noştri nu ne dă bucuria asta? Ce nedreptate! Ce durere că T. nu-şi realizează potenţele. Ce umilire a superbiei noastre că n-am produs un fiu adevărat născut nu numai din trupul dar şi din sufletul şi spiritul nostru! Ce durere mai ales gândul că T. îşi dă seama, nu se poate să nu-şi dea seama (de aici intoleranţa, dispreţul afişat, chiar ura de prietenii noştri) că e un ratat, sunt convinsă că o trăieşte tragic, deşi bravează şi se arată "mulţumit" în chip de "Aussteiger", şi voinţa lui încăpăţânată de a rămâne pe poziţie nu poate decât să-l afunde în ratare. Ce ar trebui să se întâmple ca să-şi revină? Se cheamă că nu-i niciodată prea târziu. Oare? Cât aş vrea, Doamne, să trăiesc până să-l văd la liman! Durerea asta e fundalul pe care se profilează tot restul, de aceea tristeţea colorează tot restul, de aceea, nimic nu aduce bucurie reală, de aceea imensa oboseală, plictisul, lehamitea de toate.

4 iunie. Uneori întâmplarea nu aduce în faţă un gând uitat, relegat în regiuni de umbră, poate fiindcă ne-ar angaja în atitudini pe care din instinct sau alte incompatibilităţi cu el le refuzăm. Aseară, cu totul pe neaşteptate, în

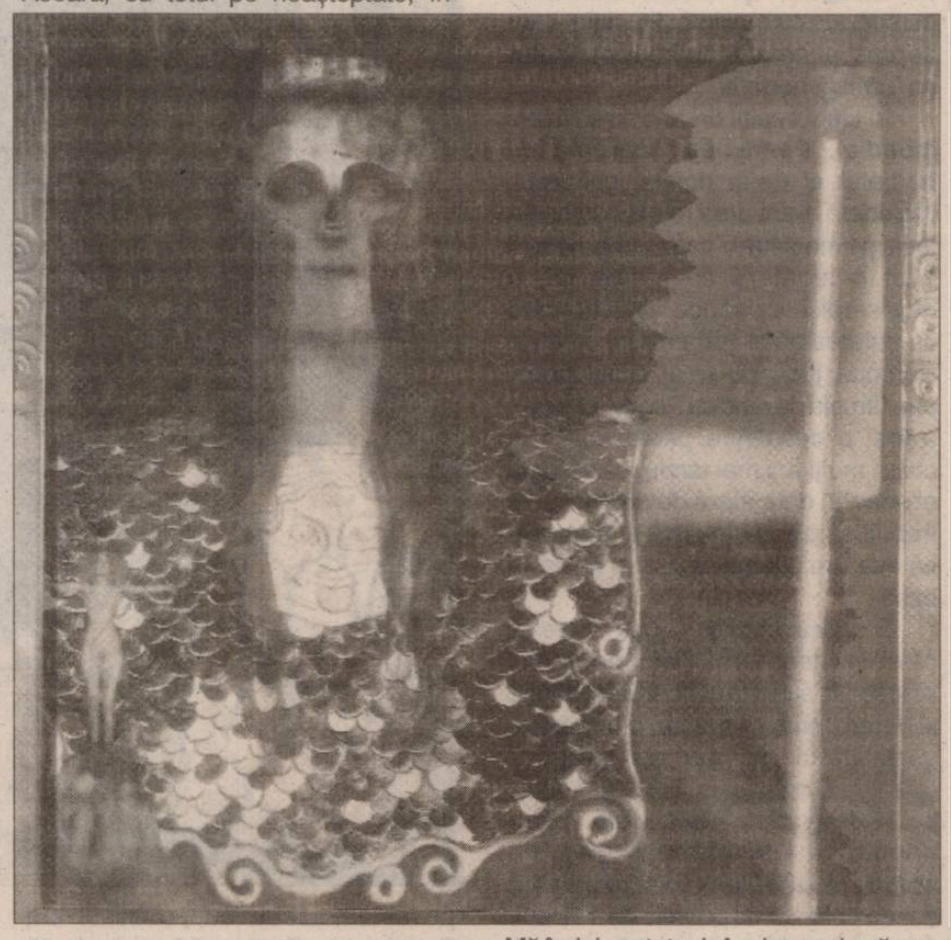

convorbirea cu m-me Hilger - neputând, evident, să mă ţin de ce hotărâsem: să nu intru în povestea T., dar caracterul intim al convorbirii n-a fost determinat numai de mine - îmi spune: uneori, când renunţăm să mai aşteptăm un lucru cu înfrigurare, ne vedem împlinită dorinţa. Este ceea ce-mi spuneam tot căutând să nu mă mai agăţ cu atâta disperare de aşteptarea revirimentului.

Vizita în Pullach (Nu l-am găsit aseară pe Nego ca să-i spun: Ştii ce e Pullach? E locul de unde tocmai m-am întors - aşteptându-mă să facă bancul cuvenit) - foarte mulţumitoare. O casă veche, în care bătrâna cu trei ani mai mult decât mine, f. întreagă, deşi singuratică în fond, dar cu multe relaţii - ocupă mansarda.

O locuinţă într-un fel ideală, cu colţuri diverse, intime, mobilă veche, totul lemn întunecat, ceva şi sever şi familiar. Te-ai putea visa într-un asemenea interior, mai ales într-o asemenea casă care fusese pentru ea şi cea de odinioară.

Femeia independentă, divorţată de tânără, cu cei şapte ani de acasă, fiică de ofiţer - bavarez, mamă vieneză - amestec fericit, limbaj cultivat, "süddeutsch" fără accent dialectal, orizont lărgit şi prin cunoaşterea României, unde s-a împrietenit cu Hati, ducându-se des, prietenă cu directorul Inst. Goethe, concepţii politice sănătoase - adică concordante cu ale mele, cel puţin în îngrijorarea cu privire la stările actuale. Hitler a fost un demagog perfect, sau, je rencheris, a profitat de apolitismul acestei naţiuni care, se vede şi acum, mai cu seamă la cei care cred că sunt "politici" făcând scandal: "dasselbe in Grün", îi place gluma, are humor, şi e o nemţoaică comunicativă, exemplar rar. I-o spun, se miră, nu pare să ştie că în genere aici nimeni nu e comunicativ. Îmi dă băuturi de calitate, un sherry sec, un vin Reinland Pfalz, deosebit de fruite, o masă aleasă, servită într-o sufragerie cu mobilă de tip rustic. Ajungem la o problemă de familie. Oare va ieşi o prietenie din acest contact simpatic? La telefon e f. kurz angebunden, îi spun azi dim. că mi-am uitat mănuşile, das mus als freudsche Fehlleistung bewertet werden. - pricepe numaidecât: so habe ich es mir auch gedacht. Totul pare să promită o continuare agreabilă. Mă îndoiesc totuşi. Am impresia că ne-am spus esenţialul şi că nu mai avem să ne spunem multe. Din lipsă de preocupări comune - afară de politică, care, de asemenea, nu o determină să scrie altceva decât articolele ei pentru ziare de emigraţie - baltice. Biblioteca ei, de amator, neliterat. Nici o ardoare în acest sens, nici ca ambiţie - rămasă singură în situaţia precară, a trebuit, ca şi mine, să se mulţumească cu ce s-a ivit - şi nici o pasiune culturală. Cărţi de artă, de voiaje etc. Nu relaţii cu ziarele mari. Dar informată, combinând Süddeutsche şi FAZ. Un om cu scaun la cap şi cu das Herz am rechten Fleck.

Am tot spus ci qui voulait m'entendre că C. m-a vampirizat. Nu e o glumă. S-a produs un fel de envotement până şi azi, când m-am apucat să caut două amănunte infime ca să-l rog pe Nego să aplice corecturile cuvenite, să mă încurc în pagini, să nu găsesc ce vreau, să-mi amintesc fraze care au rămas pe dinafară, să caut în "forma lungă" - aşa zisă, pe care chiar N. m-a sfătuit s-o păstrez dar care nu e decât un teanc de pagini şi note informe, - fără să găsesc, să mă apuc din nou să caut printre hârtiile aruncate la coş - totul în zadar, până m-a apucat durerea de cap. E un soi de envoutement? Dar de la bun început parcă Satana a delegat câţiva trimişi mai mărunţi să-mi rătăcească hârtiile, să încurc citatele, să nu regăsesc ceea ce ştiam bine că pusesem. Aşa cu "trecerea de la pro la contra, şi răsturnarea lui pro în contra

sau invers" - imposibil de regăsit, deşi ţin minte că Sanda mi-a dactilografiat pasajul subliniind **pro** şi **contra** - pagina nu e nicăieri. Se vede că a fost eliminat, am rupt, am aruncat? Dar după ce ştiu, dimpotrivă, am pus totul la păstrare. Cred că chiar dacă, împotriva aşteptărilor mele, s-ar pune problema să scriu o carte despre el, ar trebui să refuz dacă nu vreau să mă bag din nou în compania diavolilor!

- - - - - - - -

Ce delicioasă a fost Adriana într-una din serile trecute. Câteodată e impayable. Trecuseră doar două zile de când fusese distrusă, la pământ, din cauza insolubilelor complicaţii cu fie-sa şi mai ales din cauza bietului copilaş. (Dacă mie îmi vine să-l smulg din mâinile acestor criminali inconştienţi!). Când s-o întreb ce mai e cu ea, cum mai rezistă, îmi spune pe tonul ei cel mai dramatic: Ascultă, **Dumnezeu**, care e Dumnezeul meu, care m-a făcut pe mine, **el** mi-a spus: Dă-o în paştele măsii de treabă... etc.! (Adică să nu se omoare chiar de tot pentru javrele astea) - Eu - Chiar aşa ţi-a spus D-zeu? - După aceea am râs de ne-am prăpădit.

Un moment ieşit în relief într-una din serile trecute, dar cu totul altă natură; era o documentaţie despre exterminarea infirmilor, mai ales a debililor mentali. Ne-am obişnuit întratât cu imaginile mormanelor de cadavre, sau de cadavre vii, cu gazările în masă, încât faptele nude, mai ales cifrele nu ne sau cel puţin mie nu-mi mai spun nimic. Uneori mă miră puţin insensibilitatea totală la **ideea** morţii atroce a milioane de oameni, şi uneori nu mă impresionează nici faptul. Că au fost omorâţi milioane sau numai o sută de mii, sau numai o sută de evrei e disparent pe lângă crima în sine, şi mai ales pe lângă suferinţa trăită de unul - de fiecare. Priveam deci cu oarecare detaşare relatările despre medicii care omorau sau în speţă trimiteau la moarte pe cretini, pe idioţi, pe schizofrenici. Sigur, nu fără acea disperare rece în faţa păcatului mortal într-adevăr şi nu fără gândul că parcă e pedeapsa lui D-zeu urmarea: că azi tocmai în acest popor care s-a vrut "sănătos" şi puternic, lipsit de infirmi, sunt atâţia schilozi, arieraţi şi tot soiul de "Behinderte" şi că însuşi cuvântul, înlocuind pe vulgarul şi demodatul "Krüppel" evitat ca o cruzime, ca un acord dat dispreţuirii lor, denotă o aplecare constantă asupra păcatelor părinţilor. E o obsesie, ni se arată ajutorarea lor până la vomă. În cursul emisiunii, a venit apoi vorba de cazul unui tânăr cu accese de epilepsie. Era încolo perfect normal, excelent violonist, băiat de nici 30 de ani, şi am văzut poza: un chip oval, senin, cu ochi plini de duh, cu ceva tineresc peste tinereţea fizică, obraji plini, păr negru sau aproape, **simpatic**. Ei bine, fusese omorât. Trimişii nu ştiu cărei organizaţii veniseră la tatăl său să-l convingă că ar fi bine să-l dea la clinica specială, pentru îngrijire - povestea sora rămasă în viaţă. Şederea lui acolo s-a tot prelungit, el tot cerea să vină acasă, tatăl căuta să-l convingă că medicii o să-l facă bine. Într-o zi părinţii au primit vestea că "a decedat"; "nu au mai râs niciodată până la moarte", zicea femeia. Episodul m-a cutremurat de parcă mi-ar fi fost frate sau copil. Toată revolta, toată disperarea s-au trezit ca şi cum atunci aş fi aflat pentru prima oară de aceste inomabile grozăvii. Reportajul era legat de procesul unor medici - terminat cu condamnări ridicole. Şi - culmea abjecţiei - rămaşi fermi în buna lor conştiinţă de a fi executat doar ordine, sau de a fi scăpat lumea de nişte hoituri vii - "leere Menschenhüllen".

- - - - - - - - -

La guigne, ca o maledicţiune pe tot ce fac, se ţine de mine, scai - noroc că totuşi mai mult în lucruri mărunte: mi-am "rupt" mâna dar de fapt nu s-a rupt, m-a vampirizat Cioran, dar am pus la punct articolul. - E însă atât de descurajant: atâta chin pentru cât de puţine rezultate. Până şi pulovărul de bumbac alb de care am lucrat cu plăcere, privind televizorul, mai ales în serile când nu aveam nici o poftă de scris, - trebuie desfăcut pe jumătate! Adică mânecile, mult prea largi şi greoaie! Şi ca să-l încerc, am aşteptat să fie ambele gata şi cusute! Sunt imbecilă până la nepermis. (...)

Săptămâna trecută mi-a bătut un tip la uşă cu cerşetoria obişnuită: să dau pentru nişte obiecte de curăţat, bureţi etc., sume de 5-6 ori cât în prăvălii, fiindcă sunt manufacturate de "Behinderti". Avea un carton identificându-i ca angajat al firmei - care, evident, ea câştigă din treaba asta. I-am şi spus-o. A mai fost şi cam obraznic arătându-se impacientat de întrebările mele. Până la urmă i-am dat 5 mărci pe degeaba, adică a ţinut să-mi dea doi bureţi, din care cumperi 10 pentru o marcă. Mi-aş fi putut trage palme după aceea, de ce nu ştiu să refuz! De câte ori mi-am făgăduit că trântesc uşa numaidecât, cum fac ceilalţi. M-a urmărit şi a doua zi ciuda. Am încercat să-mi spun că am făcut o mică faptă bună. Dar de unde, dacă o fac în silă şi din slăbiciunea de a nu putea refuza. - Adineauri, tocmai mă îmbrăcam, sună iar unul. Evident, deschid. Era un "student" japonez care vindea figurine de porţelan şi de piatră. Unele, mai drăguţe, un tigru, cu 5, altele oribile, cu 3 mărci. I-am dat 3 mărci arătând cu gesturi - că nu vorbea mai deloc - că poate să-şi ţină obiectele. Când mă gândesc că pierd o oră ca să fac cumpărături unde e mai ieftin, ca să economisesc 2-3 mărci! Nu sunt imbecilă?

5 iunie 87

Iată că au trecut zece zile de la "eveniment", s-a scurs deci o decadă din bucata ce mi-e dată după ce am trecut de capul, promontoriul, vârful celor 70 de ani. De când tot vreau să-mi recapitulez momentele legate de incredibila aniversare! Am început s-o tratez ironic - curaj găină că te tai! - şi aseară, de vorbă cu Tom (care s-a arătat deosebit de cald şi dispus să audă de mine, curios de articolul C. şi gata să vină când vreau), am spus cu multă dezinvoltură: Grăbeşte-te, că aşa de tânără ca acuma n-am să mai fiu niciodată. Am reintrat în normal cum s-ar zice, aşa că nici nu mai pot scrie despre astea în tonul confidenţial, "în plină dramă", cum eram, ci "filozofic", detaşat, văzându-mă retrospectiv ca de afară.

Aşadar, scumpe prietene, asta este. Am trecut frumos pe rând, cei porniţi la drum cam în acelaşi timp, de promontoriu, navigând înainte... Întâi Mihai, 7 nov., Sandu în 8, apoi Tavi, 6 dec., Gyuri în 25 martie, acuma eu, numai Via, cea "mică", mai aşteaptă până-n 23 oct. (şi Vicky, în 13 dec. mi se pare, dar ea nu face parte din grupul de colegi). Cu ea în rând era Miron Const. şi mai mic era Frunzetti, călătoriţi de mult).

Să las de o parte întrebarea dacă m-am adaptat bătrâneţii. Sigur că nu, în sensul că mi-e total străină, incompatibilă cu mine, ideea e incredibilă. Dar am început s-o simt, de vreo doi ani, mi se pare... Să reiau în chip de cronică. De fapt asta vroiam să relatez. (Pentru mine? Pentru tine, prieten care se interesează de ce mi se-ntâmplă?).

Am fost melancolică rău în săptămâna care a precedat aniversarea. Mi se părea că trăiesc ceva ultim, ca şi cum ar fi trebuit să mor neapărat dacă nu e de ziua mea, dar foarte puţin timp după. Am procedat fără să vreau la noi bilanţuri. Înhămată la munca de-a dreptul chinuitoare la C. Într-o luptă veritabilă cu demonii care-şi făcuseră cuib aici în casă, îngroşând aerul cu efluviile lor apăsătoare, sufocante, punând mii de piedici liberei mele desfăşurări în organizarea materialului şi găsirea cuvintelor, am simţit de câteva ori nevoia urgentă de a umbla cu pas rapid pe afară, să iau aer, să-mi dezmorţesc membrele de prea multă şedere pe scaun, sau zăcere pe pat, într-o stare de neputinţă, de marasm, de urât, de disperare în faţa absenţei totale a unei "inspiraţii", a unui ajutor de sus, a unui elan al voinţei, a energiei necesare chiar şi pentru notarea celor mai umile fapte sau gânduri: sunt momente când efortul de a aşterne litere pe hârtie mi se pare supraomenesc. Am făcut deci câteva plimbări singuratice în împrejurimi, spre seară, făcând înconjurul rotondei noastre de blocuri sub cerul încă luminos după apusul soarelui. În parte prin interior, în parte pe latura exterioară, tocmai cea dinspre apus, ca să prind asupra mea ultimele reflexe pe când în partea interioară a periferiei cercului casele ţi le răpeau, scufundându-te în umbrele înserării. Magnoliile erau încă în floare. Văzând umbra deasă a zidurilor, am ieşit prin aleea dinspre nord evident şi ca să evit trecerea prin faţa porţii lui Tom din scurta perioadă în care şedea acolo. Strângerea de inimă e aproape neschimbată de atâţia ani, când îmi amintesc de vorbele lui: sper să nu mă mai mut de aici multă vreme - şi a trebuit să se mute după 2-3 luni (la mine, ca să nu mai plătească chirie, în timp ce era în ţară, şi apoi, încă vreo 5-6 luni). Poate că au dreptate cei care spun că eu sufăr de nefericirile lui mai mult decât el însuşi. Durerea îmi sfâşie inima literalmente, convinsă fiind că suferă îngrozitor, şi încearcă - eroic şi prosteşte - să şi-o ascundă: astfel totul rămâne neschimbat.

Dimineaţă cu Sorana Ţopa

Angelina o sună din nou pe doamna Sorana: putem veni, ne aşteaptă. Angelina are un moment de nervozitate, nu-i plac florile, ar fi trebuit altele. Dar acum e aproape zece, aşa că nu mai avem timp de flori. Ea locuieşte pe strada Dionisie Lupu 126720, de ce nu-mi scriu numărul ei de telefon? Poate o voi suna din Timişoara, oare cred că pot termina o discuţie cu doamna Sorana în două ore? Trecem pe lângă cinematograful Patria, strada Dionisie Lupu e la doi paşi, garsoniera doamnei Sorana e aproape. E chiar ora zece când sunăm, vai ce punctuali sunteţi, spune doamna Sorana, mi-au plăcut întotdeauna oamenii punctuali. Sunt oameni de cuvânt. Deşi am trăit toată viaţa între oameni nepunctuali. Ne aduce cafelele, a mizat pe punctualitatea noastră. Să o scuzăm, dar ea va sta întinsă pe pat, de o vreme o supără picioarele. Se mişcă foarte greu. În cameră sunt ediţii din Krishnamurti în franceză şi engleză, cărţi despre el, pozele lui. E un tânăr foarte frumos. Doamna Sorana vorbeşte, vorbeşte, ce ne interesează pe noi? Parcă Mircea Eliade? Ce conferinţe, ce agitaţie, ce mişcare intelectuală! Ce tineri extraordinari! Ei erau unici, ei erau irepetabili. Niciodată nu erau de acord unii cu ceilalţi, niciodată nu erau de aceeaşi părere. Toată tinereţea lor a fost o continuă dispută şi nu existau dispute mai mari decât cele de la conferinţele criterioniştilor. Dacă l-a iubit pe Mircea Eliade? Nu, n-a citit ce a scris despre ea Mircea Eliade în primul volum al memoriilor sale. Are volumul, dar n-a interesat-o. Sunt lucruri care au fost. Pe ea n-o interesează decât paginile care au ardere, care au o tensiune spirituală. Ce nu e spiritual nu o interesează. Am citit ce scrie Cioran despre ea? O face mediocră... Nu vă face mediocră, spun. Cam aşa ceva, zice doamna Sorana şi nici eu, nici Angelina nu putem întrerupe debitul ei torenţial. Vorbeşte, vorbeşte, vorbeşte. Nici Cioran n-o interesează foarte tare, în felul lui el avea dreptate. Deşi nici el n-a avut rezistenţa necesară: **n-a crezut.** Cu câţiva ani în urmă a fost la Paris, au luat masa într-un restaurant, era Mircea cu Christinel, Emil cu prietena lui şi încercam să ne amintim de anii tineri. Da, şi la vârsta asta! La vârsta asta! Angelina îi spune că îl cunosc pe Marcel Avramescu. Da, se înviorează subit doamna Sorana, da? Mai trăieşte? Ce om extraordinar, ce om! Nu cred că s-a schimbat deloc, deloc, nu-i aşa că nu s-a schimbat? Eram cu el, cu Yvonne, cu cine mai eram? Cu Mimi, cu Anton Dumitriu... Pe urmă ne mustră, viaţa ei nu se află între întâmplările mărunte, nu. Stă în capul oaselor şi gesticulează, e Cleopatra, e Ifigenia, e Antigona. Pe urmă cere medicamentele şi Angelina i le aduce într-o clipită. Nu s-a întâmplat nimic, e ora la care îşi ia medicamentele. S-a lăsat pe pernă şi vorbeşte din nou: despre Sebastian şi despre Mircea Vulcănescu, despre Floria Capsali şi Mac Constantinescu, despre călătoria (sau călătoriile?) ei la Ommen, unde l-a cunoscut pe Krishnamurti. Să nu fac greşeala să scriu **l-a cunoscut.** N-avea cum să-l cunoască. L-a văzut, l-a ascultat. Oamenii trebuie să fie puri, să trăiască frumos, oamenii trebuie să aibă sufletul curat. Oamenii trebuie învăţaţi să aibă sufletul curat. De-aia a fost supărată pe Marinică. **Pe Moromeţii** lui. I-a adus foarte încântat cartea, i-a spus, iată, în fine, aceasta este opera mea, ea a stat şi când Marinică a venit să-i spun ce părere am - stătea acolo, pe fotoliul acela - i-am spus: cum ai putut să scrii aşa ceva! Cum ai putut să scrii aşa ceva! Ce oameni, ce lume, ce cuvinte! O perioadă a fost supărat pe mine, pe urmă i-a trecut. Da, venea pe la mine cu Aurora, şi chiar înainte de a fi cu Aurora venea pe la mine şi eu îi spuneam cum să se poarte. Era un copil pur, spuneţi-mi cum a putut să scrie aşa despre ţărani? Vă place **Moromeţii**? Încerc să spun de ce **Moromeţii** este aşa cum este, dar debitul torenţial al doamnei Sorana mă împiedică să-mi dezvolt ideile: **sunt o seamă de cărţi care nu trebuie scrise.** În fond, ştiam că o prefera Iorga? Iorga credea că e singura actriţă care poate să-i interpreteze personajele mari ale teatrului său. A şi jucat în piesele lui Iorga. L-a cunoscut bine pe Iorga. Nu e supărat pe Lovinescu de portretul pe care i l-a făcut, chiar dacă e fals. Lovinescu era un om mare. Dacă ar alege unul dintre cunoscuţii ei, între bărbaţii de seamă pe care i-a cunoscut? Ion Vinea, fără îndoială, Ion Vinea. Era fascinant. Era fascinant, spune şi Angelina, care nu l-a cunoscut, dar care a auzit vorbindu-se. Doamna Sorana ia alte pastile, nimic grav, e doar puţin răcită. Nu vrea Angelina să-i aducă pâine-lapte? Femeia care-i aduce i-a telefonat, iar vecina care o ajută când şi când nu-i acasă. Debitul verbal creşte, fluviul îşi adună apele. Da, a cunoscut-o pe Anişoara Odeanu, a cunoscut-o destul de bine. N-au fost prietene. Ea a fost prietenă cu Zoe Verbiceanu, am auzit de ea? O femeie de o mare profunzime şi de o mare cultură. Dar de Bucura Dumbravă am auzit? Da, o femeie importantă, Bucura Dumbravă. Ea a scris un articol despre Marinică într-un volum care va apare la Cartea Românească. I l-a cerut Alecu. Alecu o mai vizitează din când în când. E un om foarte distins. Ea mai are câteva piese scrise, nu ţine să le tipărească. Privesc la pozele lui Krishnamurti, doamna Sorana vorbeşte despre el, apoi despre domnul Avramescu. Mă întreabă din nou ce face, cum arată, cu ce se ocupă. A auzit că a murit Anişoara Odeanu. Că s-a sinucis. Ce femeie era Anişoara! Şi Mircea a întrebat-o de ea, chiar şi Mircea, atunci când stăteau ei la restaurantul acela de pe malul Senei şi povesteau, povesteau... Doamna Sorana se ridică din pat, se mişcă foarte greu, calcă greu, cu dificultate. E mare, e masivă. N-o mai interesază literatura, pe ea o interesează foarte puţine lucruri. Şi, de altfel, ea a vrut un anume fel de teatru. N-a interesat-o teatrul ca atare. Vine Angelina cu pâinea, cu laptele, a mai cumpărat unele-altele, doamna Sorana nu-i cunoaşte proiectele. Dacă le-ar cunoaşte? (Trenul meu se apropie, la ora două şi zece trebuie să plec, acum e aproape unu. Găsesc un taxi care mă duce până la hotel, doar până la hotel, fiindcă hotelul e aproape de gară. Angelina mă conduce la tren, e în pardesiul ei adus de doamna Sorana (sau de fostul ei soţ?) din Italia, e cu mănuşile de dantelă franţuzească. Sunt în vagonul patru, chiar în vagonul patru, mă întreabă Ionică Botez, e vagonul scriitorilor, se duc la Craiova, la Turnu Severin. Sunt patru compartimente cu scriitori, da, patru. Carianopol, Teodor Scarlat, o să-i întâlnesc şi pe ceilalţi, vine şi el, şi Nae, dar trebuie să-l aştepte pe Petrică. În compartimentul meu nu e încă nimeni, probabil vor veni. Vor veni fără îndoială. Angelina îşi ia rămas bun: îşi lasă ochelarii, pardesiul, peruca, îşi prinde aripioarele şi, o vreme, zboară alături de tren. Pe urmă apare gâfâind Sorin, rătăcise prin alte vagoane, în fine, aici era locul lui! Se bucură că vom călători, o vreme, împreună).

aprilie 1981

Cornel UNGUREANU

Din Şantier II, un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade

Cronica literară

Gabriela Adameșteanu și redimensionarea politicului

Scriam şi eu, cum scriu şi alţii, că personajele Gabrielei Adameşteanu posedă o neschimbată artă de a asculta. Ele urmează cu o fidelitate mereu bruiată de neîncredere, dar totuşi! cu fidelitate, Marele Personaj care îşi exprimă, cu sau fără diplomaţie, părerile. Iar Marele Personaj se află într-o **istorie** importantă, majoră, mult depărtată de istoria, să-i spunem, intimă, a personajului-ascultător.

Interviurile Gabrielei Adameşteanu repetă, până la un punct, "interviurile" celorlalte personaje feminine ale prozatoarei. Dânşii, dumnealor, importantele personaje ale scenei zic, Ea ascultă şi transcrie. Încearcă să capteze nuanţele discursului. Să urmeze, fără iniţiative spectaculoase, vocea celui care declară. Să-l iubească şi să fie alături de el.

Obsesia politici e o **ars amandi** a anilor nouăzeci. Care sunt marile personaje pe care importanta noastră prozatoare le ascultă? Regele Mihai, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Paul Goma, Gabriel Liiceanu, Matei Călinescu, Mihnea Berindei, Vladimir Tismăneanu, Al. Paleologu, pe urmă (secţiunea a doua: **Descoperirea politicii**) Corneliu Coposu, Andrei Pleşu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Emil Constantinescu, Ion Raţiu, Victor Babiuc, Mihai Botez, pe urmă (**Cultura politicii**) Ioan Petru Culianu, Dorin Tudoran, Sorin Alexandrescu, Emil Hurezeanu, Ileana Mălăncioiu, Mircea Martin şi... Gabriela Adameşteanu. Sunt prezente, prin urmare, toate personalităţile de primă linie ale opoziţiei româneşti, toţi constructorii alternativei de după 1989; toate inteligenţele frenetice ale acestui timp al creaţiei.

Dimineaţa pierdută era o sinteză asupra politicului românesc, aşa cum se înfăţişa el în prima jumătate a secolului; era o încercare de a investiga lumea românească - de a evoca "dimineţile ei pierdute". Cartea reprezintă nu doar un artist de seamă, ci şi un politolog de mâna întâi.

Cu alte cuvinte, scriitorul avea exerciţiul analizei politice şi traversase lectura **documentelor esenţiale,** atâtea câte erau. Le citise pe cele la care avea acces.

Obsesia politicii nu începe, pentru Gabriela Adameşteanu, de la 22 decembrie. Ca toate vedetele, ca toţi liderii promoţiei sale literare, ea a scris pornind de la un număr de întrebări care reabilitează documentul, interogaţia în numele lui. Întrebări care caută, mereu, dialogul cu un celălalt care a trăit evenimentul. Întrebări pentru marele martor, pentru marele intelectual, pentru cel care poate conduce la labirintul timpului. Întrebări pentru cei care fac cealaltă istorie.

"Mai trebuie spus - notează Gabriela Adameşteanu - că **Obsesia politicii** grupează «pseudo-interviuri». Nu am plecat niciodată la drum cu dorinţa de a orienta, într-un fel sau altul, discuţia, ci doar cu aceea de a asculta". Şi: "La drept vorbind, în ceea ce mă priveşte, nu politică am vrut să fac, ci doar să asist, de cât mai aproape, la ceea ce se petrece - pentru ca să înţeleg. Fără iluzia că ai înţeles, nu poţi depune, de fapt, nici o mărturie. Esenţial mi s-a părut, mai apoi, după un timp, să sprijin, cum pot, repunerea în drepturi a presei, necesară ca aerul proaspăt unor oameni ca mine, care, până în decembrie 1989, nu citeau ziarele, nu se uitau la televizor."

Interviurile ar fi coloana pe care se clădeşte o importantă construcţie jurnalistică, una dintre cele mai importante ale publicisticii româneşti după 1989: revista **22**. Nu putem înţelege evoluţia, programul, finalitatea acestei reviste fără interviurile Gabrielei Adameşteanu. În fine, interviurile vor (ne spune tot în prefaţă autoarea) să evoce noua elită politică românească. Aci întrebarea capătă un sunet mai grav: să evoce noua elită politică, apărută după (în locul celei) vechea elită, cea asasinată. Documentului istoric i se adaugă şi un "document românesc", o încercare de a reaşeza marile personaje pe fotoliul de gală care li se cuvine. De la un capăt la altul, **Obsesia politicii** este o carte gândită şi construită nu de un jurnalist, ci de un romancier. Ea poate fi citată, în ultimă instanţă, şi pentru substanţa ei "românească". Trebuie să observ că ultimul interviu al cărţii, cel cu Gabriela Adameşteanu (realizat de Daniela Ver-

deş) aşază în centrul ei destinul de prozatoare al autoarei. Nu înseamnă că interviurile nu sunt, prin ele însele, elocvente; că nu aduc în prim plan afirmaţii importante prin deschiderile pe care le operează. Dar în cei cinci ani mulţi dintre subiecţii Gabrielei Adameşteanu s-au exprimat pe larg în cărţi de interviu, în dialoguri foarte ample; **oameni ai zilei,** au fost mereu solicitaţi de jurnalişti sau de scriitori de primă mărime. Substanţiale şi greu de depăşit rămân conversaţiile romancierei cu Gabriel Liiceanu, Alexandru Paleologu (**"Am senzaţia că societatea românească nu este pregătită să-şi privească în faţă trecutul"**. "Nu este pregătită - spune marele eseist - dar am putea să o pregătim. Eu intenţionez să încep scriindu-mi memoriile, dar n-am ajuns încă la epoca aceea. Mulţi oameni de foarte mare valoare din generaţia mea au aderat efectiv sau cel puţin au simpatizat cu Mişcarea Legionară, şi întrebarea este: de ce? Trebuie să se explice într-un spirit de analiză completă, nu acuzându-i că au fost vânduţi şi trădători. Unii poate au fost, dar majoritatea nu, fiindcă pe vremea aceea nu reprezenta un avantaj, ci un risc să fii legionar."), Corneliu Coposu, Andrei Pleşu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Ioan Petru Culianu.

* * *

Interviul cu Ioan Petru Culianu s-a întâmplat să fie ultimul acordat de importantul savant. E un extraordinar text despre imaginarul politic, dar şi un text lămuritor în privinţa relaţiilor Eliade-Culianu (**"Există în acest moment - spune G.A. - în publicaţiile americane de specialitate o discuţie despre Mircea Eliade: i se reproşează cu severitate anumite articole scrise în perioada '36-'37 în România, i se reproşează anumite tăceri în memorialistica sa referitoare la acel timp."** "Totul părea că ar avea un anume sens, se crease un limbaj care dădea impresia că ar comunica... resorturile realităţii în mod plauzibil. Cu atât mai mult cu cât toată lumea repeta aceleaşi lucruri: nu era inovaţia românilor... Dar, citit la distanţă de cinzeci de ani, chiar făcând abstracţie de război şi de Holocaust (deşi nu se poate face) totul apare azi ca o crimă împotriva inteligenţei. Si te miri mai departe cum cineva ca Eliade a putut să cadă în capcană... E vorba practic de trei articole în care există nuanţe serioase de xenofobie şi şovinism. Despre unul, Eliade a afirmat în scris că nu îi aparţine...").

În totul, cartea fixează imaginea unui timp al culturii româneşti, al politicii şi al "elitei". E semnată de o personalitate care îşi respectă regimul interogativ în fiecare demers al ei.

Cornel Ungureanu

** Gabriela Adameşteanu, **Obsesia politicii**, Ed. Clavis, Bucureşti, 1995.*

Dincolo de cuvânt

"Şagalnicul Pepele"

Preferându-i forma regională (**şagalnic**), Eminescu recurge, în poeziile sale antume, doar de trei ori la adjectivul **şăgalnic**, înzestrându-l însă, de fiecare dată, cu virtuţi expresive în stare să înfăptuiască o individualizare pregnantă. **Călin (file din poveste)**: "Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi-mpărătese / Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese; / Feţi-frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele, / Cititorii cei de zodii şi **şagalnicul Pepele**"; "**Fluturi** mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui - un lanţ, / Toţi cu inime uşoare, toţi **şagalnici** şi berbanţi"; **Cupido, un paj şagalnic**, va ascunde cu-a lui mînă / Vioriul glob al lampei, unduioasa mea stăpână". Dicţionarele definesc cuvântul cu ajutorul "sinonimelor" sale: "glumeţ, poznaş, şugubăţ", care nu acoperă însă decât parţial "mlădierile" lui contextuale în versurile eminesciene. Într-adevăr, cine sunt personajele cărora Poetul le atribuie epitetul **şăgalnic**, ca indice distinctiv al felului lor de a se comporta? Năzdrăvanul Pepele (Pepelea), un "anapodist" iremediabil, fârtat al cuplului Păcală-Tândală, cu care se întâmpină la Vasile Alecsandri, în "feeria" **Sânziana şi Pepelea**. Câteşitrei sunt "eroiarzi mitici", după terminologia, nu o dată năstruşnică, a lui Romulus Vulcănescu (Mitologia română, EA, 1987, p. 601). "Şagalnicul Pepele" cultivă zicerile cu caracter paremiologic, motiv suficient pentru ca Eminescu să-l închipuie ca "naş" al lui Anton Pann, cunoscut, din **Povestea vorbii**, pentru aceeaşi preferinţă. **Epigonii**: "S-a dus Pann, **finul Pepelei**, cel isteţ ca un proverb". Conotaţia ce rezultă din acest ultim citat nu răzbate în definiţiile dicţionăreşti ale adjectivului **şăgalnic**, care îl însoţeşte, totuşi, pe "eroiardul mitic" Pepelea în versurile lui Eminescu. Ele - definiţiile - se potrivesc mai curând pentru Cupido(n) - Eros, zeul iubirii, care moştenise de la maică-sa, divina Venus, apetitul pentru şotii. Altundeva, însă, feciorul Venerei este împresurat de Poet cu o troiţă de epitete, de ale căror "trimiteri" definiţia lui **şăgalnic**, ca determinant pentru Cupido(n), nu cred că se poate lipsi: "Pajul Cupidon, **vicleanul**, / Mult e **rău** şi **alintat**". Dacă juxtapunem secvenţele **Cupido, un paj şagalnic** şi **Pajul Cupidon, vicleanul**, de o simetrie perfectă şi ca ritm (trohaic), şi ca număr de silabe (8), suntem îmbiaţi să credem că **viclean**, în primul rând, iar apoi **rău** şi **alintat** hrănesc şi îmbogăţesc, cu nuanţe şi sunete noi, cutia de rezonanţă a lui **şăgalnic**. În sfârşit, din alaiul gâzelor care mişună la nunta mirelui-flutur, fac parte, bineînţeles, "Fluturi mulţi, de multe neamuri", care ne sunt înfăţişaţi ca fiind "Toţi cu inime uşoare, toţi **şagalnici** şi berbanţi". Subliniez convergenţa desăvârşită a celor trei epitete, primul perifrastic: **cu inime uşoare, şagalnici, berbanţi**. Neogrecismul **berbant** ("mulieratic, craidon"), propune, din partea Poetului, un zâmbet de ironie abia mijit, plin totuşi de îngăduinţă, aşezând întregul episod sub zodia prielnică a voioşiei şugubeţe. Epitetul în discuţie îşi rotunjeşte fizionomia stilistică dacă ne amintim cât de nimerit se vădeşte el pentru alte două personaje, greu de uitat, ale literaturii noastre. Ion Creangă, despre moş Nichifor... Coţcariul: "V-am spus că era **şăgalnic** moş Nichifor". Nu e deloc şubredă puntea pe care **şăgalnic** se întâmpină cu... coţcar! Sadoveanu, despre Jderul cel mititel: "Numai după trei ani, jupâneasa Ilisafta comisoaia, care era ageră muiere, începu a se uita cu luare-aminte la **acel fecioraş şăgalnic**, până ce descoperi că, în coada ochiului stâng, îi naşte pata de jder". Vom afla mai târziu că "şăgălniciile" fecioraşului aveau să se întruchipeze în ditamai pozne, în boroboaţe buclucaşe, ce pot oricând caracteriza pe un erou de epopee. **Şăgalnic** este derivat din **şagă** "glumă, poznă, şotie" cu sufixul **-alnic**, identificabil şi în alcătuirea altor adjective, cum sunt **jălalnic, lăturalnic, prădalnic, sfădalnic, strădalnic.** Sinonim învechit pentru **şăgalnic** este **şăgaci (şegaci, şigaci)**, pe care dicţionarele îl ilustrează cu un citat din Simeon Florea Marian, **Nunta la români** (1890): "Unii dintre meseni, cari sunt buni cântăreţi şi totodată şi **şăgaci** (...) încep a cânta câte un **cântec glumeţ**". De bună seamă, **şăgaci** şi **glumeţ**, care se învecinează, sunt sinonime aproximative, ce alternează pentru evitarea repetiţiei, cel de al doilea tălmăcindu-l pe cel dintâi, mai puţin cunoscut. Neatestată în dicţionare, varianta **şegaci** se iveşte în **Ţiganiada** lui I. Budai-Deleanu, mai precis, în fremătătorul imn pe care Parpangel, pe urmele lui Titus Lucretius Carus, îl închină "libovului" - adică: iubirii - ca principiu atotputernic şi atotbiruitor în cosmos: "După-această lege nemutată, / Făptura toată merge, să ţine; / În toate libov şi dor s-arată: / Iubescu-să stelele-între sine, / Iubeşte-să ceriul cu pământul, / Iubescu-să mările cu vântul. // Sus în văzduh toate zburătoare, / Gios pre pământ toate dobitoace, / Păn' şi răcile jigăni dă mare / Prin cea patimă lină, **şegace**, / Cu strinse laţuri să-împreunează, / Cu dulce libov să-înroorează!...".

Şăgalnic, şăgaci (şegaci), a şăgui (şugui) sunt toate derivate din substantivul **şagă** "glumă", care în vorbirea populară se foloseşte adesea în construcţii negative: **nu-i (lucru) de şagă** înseamnă "nu-i glumă", "nu-i de glumit". Ilustrez acest aspect cu posomorâtul "memento" al cronicarului: "**Nici este şagă** a scrie ocară vecinică unui neam".

G.I. TOHĂNEANU

TV

Ea a râs...

Am mai vorbit în cadrul cronicii noastre despre noua generaţie de prezentatori TV, personaje net mai agreabile decât, să zicem, un Petre Popescu sau un Marinescu (prenumele efectiv nu i-l mai ştiu), recitatori jenanţi ai unor texte de patru ori de lemn, cu siguranţă având pe umeri şi nişte grade, da' ce folos, căci cu tot cu ele s-au prăbuşit într-o penibilă uitare. Parcă ar fi căzut de undeva, de sus, de la o trambulină, într-o enormă claie de câlţi. Revenind la noii crainici ai televiziunii oficiale, nu vom spune că anumite "criterii de fidelitate" faţă de actualii guvernanţi nu vor fi stat la baza selecţionării lor, dar în tot cazul, ei sunt mai degajaţi pe post, se mai foiesc pe scaune (cei din Epoca de Aur, colonei supravegheaţi de alţi colonei, erau total betonaţi când recitau), nu proslăvesc "patriotic" nimic, ba uneori, în plină emisie, mai şi izbucnesc în râs... O astfel de plăcută surpriză, de rupere a monotoniei emisionale, ne-a făcut-o,nu chiar atât de demult, cea mai bună crainică TV pe care o avem la ora actuală, Emilia Nicolaescu. Ea nu s-a mai putut abţine să nu izbucnească... deşi a încercat... când a trebuit să comenteze, în succesiune directă, o secvenţă ce, dacă memoria nu mă înşală, înfăţişa o sală cu nişte deputaţi graşi, gesticulanţi, împrăştiaţi pe scaune şi fotolii, şi o alta-cum spuneam mai sus, imediat următoare-unde apăreau nişte porci, pe jumătate murdari, cu râturile îndreptate spre teleobiectiv. Poate prezentatoarea noastră, altfel foarte prudentă cu expresia feţei, s-o fi amuzat pur şi simplu de succesiunea de imagini (deputaţi-porci), dar tot atât de bine, a putut să izbucnească în râs şi gândindu-se că între patrupezii ce se taie de Crăciun şi deputaţi nu ar fi prea mari diferenţe de esenţă.

În sfârşit, detaşându-se de scena invocată ca provocatoare de amuzament, poate că prezentatoarea TV pornind cu râsul de la succesiunea imagistică deputaţi-porci se distra, în fond, de altceva, şi anume de zâmbetul nu tocmai inteligent, prezent totdeauna pe chipul prim-ministrului Văcăroiu când stă de vorbă (vorba vine, căci vorbesc translatorii) cu diverşi suedezi, cehi, americani, a căror limbă nu o înţelege. Situaţia în sine e şi de râs şi de plâns... De plâns, fiindcă primul om al guvernului în afară de o lemnoasă limbă română o mai ştie doar pe cea a vrăbiilor sau a dulăilor de la stână; de râs, dar de un râs mai trist, fiindcă atunci când nu ştii să vorbeşti limba altora şi apelezi la translatori, nu e nevoie să zâmbeşti tâmp tot timpul, fiind preferabil să rămâi sobru, după cum sobri stau şi interlocutorii. Posibil ca Emilia Nicolaescu să nu se fi amuzat în emisiunea "cu pricina" nici de deputaţi, nici de porci, nici de surâsul perpetuu al primului ministru, ci de zâmbetul de vulpe demascată al lui Ion Iliescu. Căci şi domnul preşedinte, când stă de vorbă cu diverse piei albe, negre etc., nu ştie să facă altceva decât să-şi rotească degetele mari de la mâini şi... să zâmbească. Ar mai rămâne, pentru o "amabilitate" sută la sută românească, să scoată de prin spatele fotoliului şi o pâine cu sare spre a o oferi diverşilor turişti politici ce ne vizitează...

În sfârşit, poate doamna crainică să se fi amuzat "atunci", în fond, de România, ale cărei singure realizări, de necontestat până acum, sunt o corupţie generalizată, o mizerie impecabilă şi un extrem de prost renume internaţional. Mă gândesc că ne-ar putea salva din această situaţie nu un guvern al Convenţiei, nu readucerea Regelui, ci o garnitură de conducere avându-l ca premier pe domnul Gigi Kent, om la externe pe domnul Fane Spoitoru, la cultură pe domnul Mişu Baluba, iar mai departe... pe prietenii lor... Închei, spunând că am auzit, de la "limbi informate", îmbucurătoarea veste a unei vizite la "vârf" din partea republicii Tunguse. Tunguşii, de care ne leagă multiple tradiţii, vor să ne consulte în probleme de management, de informatizare a creşterii oilor şi caprelor, de găsire a unei căi mai rapide de intrare în comunitatea europeană. Căci tunguşii vor şi ei să fie-n Europa...

Mircea PORA

TOP

Hoţii de sunete

"All Rights Reserved...", obişnuitul avertisment înscris pe eticheta sau mapa oricărui disc indicând drepturile pe care casa de discuri producătoare le deţine potrivit unor legislaţii internaţionale, a devenit azi superfluu. Înfloritoarea piraterie a sunetului (şi nu numai) s-a întins ca o leşie în multe zone ale planetei, aducând imense prejudicii financiare şi morale, atât companiilor producătoare, cât şi cumpărătorilor. Pentru stoparea acestei veroase afaceri, până în prezent s-a făcut prea puţin. Încă din 1979, la cea de-a XIII-a ediţie a Târgului Internaţional al Discului (MIDEM) desfăşurat la Cannes, reprezentanţii a 1.366 de firme din 51 de state au tras semnalul de alarmă. Atunci s-a organizat şi primul **Congres al Federaţiei Internaţionale a Editorilor de Muzică**. Rapoartele prezentate au oferit cifre incredibile. În 1979, numai în Italia, 50% din casetele înregistrate reprezentau falsuri grosolane provenind din reţeaua hoţilor de sunete. Tot la data amintită, în Marea Britanie, 70% din discurile analog reprezentau falsuri. Ne abţinem să aducem situaţia la zi, deoarece, dincolo de precizarea că procentele falsurilor au crescut îngrijorător, riscăm a vă oferi date inexacte provenite din mai multe surse. Cert este că numeroase case de discuri nu mai deţin controlul tirajelor producţiilor proprii, pierderile financiare fiind deosebit de mari.

Încă din 1959, anul în care firma olandeză Philips lansează pe piaţă caseta audio, revoluţionând tehnica înmagazinării sunetului, şi până în 1980, când pe piaţă va fi distribuit CD-ul, falsurile au proliferat. Problema realizării unei matriţe-copie după un CD original a ajuns floare la ureche pentru experţii în pirateria audio. Aceasta provoacă anual pagube de 2,5 miliarde dolari industriei de înregistrări. FIIF (Federaţia Internaţională a Industriei Fonografice), având sediul la Londra, informează că pirateria CD-urilor a atins cotele cele mai ridicate în China şi Bulgaria. În localitatea **Stara Zagora** din Bulgaria, într-un centru militar dezafectat, se află cel mai important focar, de unde anual pornesc pe piaţa occidentală **10 milioane de CD-uri**. Potrivit lui Mike Edwards, director de operaţiuni la FIIF, copierea ilegală a discurilor şi casetelor este "bombă cu explozie întârziată, ce poate frâna revoluţia multimedia". Tot domnul Edwards, vorbind în numele instituţiei ce combate pirateria în 70 de ţări din întreaga lume, arată că valoarea copiilor ilegale pe CD ar putea depăşi pentru prima oară **un miliard de dolari**. Dincolo de uriaşele daune materiale pe care această piraterie le aduce marilor companii, există şi aspectul compromiterii morale a acestora, datorită calităţii discutabile a falsurilor care, dincolo de elementare scăpări gramaticale ce bat la ochi deranjând orice cumpărător, oferă neplăcuta surpriză a ...lipsei unor piese (!?) anunţate pe mapa CD-ului. Vândute la preţ de dumping, aceste falsuri tentează melomanii - cea mai însemnată categorie de păcăliţi după fabricanţii de CD-uri autentice. Legea Copyright-ului va pune capăt, şi la noi sperăm, acestui ruşinos comerţ cu un bun pe care legislaţia îl numeşte PROPRIETATE INTELECTUALĂ...

Petru UMANSCHI

Plastica

Dreptul la memorie

Se vede un corp. Un unu şi acelaşi corp, dezmembrat, deşichetat, tranşat, mutilat, traumatizat, torturat. Un corp fragmentat. Un corp dispersat şi disperat. Asemenea corpuri s-au mai văzut, nu la propriu, ci la figurat, simbolizate în marile mituri ale lumii. Este vreo legătură între corpurile sfâşiate, risipite pe apele râurilor sau pe cer ale lui Dionisos, Osiris, Orfeu şi acest corp, îmbucătăţit în peste 40 de fragmente? Da şi nu. Da, pentru că memoria arhetipurilor noastre comune poate merge destul de departe. În aceste mituri străvechi, corpurile sfâşiate, rezultat al unei uciderи atroce, aveau o semnificaţie regeneratoare. Spre a renaşte, spre a reveni la devărata viaţă, recuperându-şi unitatea pierdută, un corp trebuia mai întâi sacrificat: ucis, dezmembrat, risipit. Era o moarte rituală, iniţiatică.

Dar în tablourile lui Vlad Ardeleanu? Aici cred că orizontul speranţei recuperatoare, întregitoare şi purificatoare e foarte departe. Corpul, greu de reconstituit din fragmentele lui (din membrele lui, antebraţe, tibii, rotule, palme, gâturi, capete) suspendate într-o materie densă, neagră, de asfalt, nu se va regenera niciodată. El e un corp mort "definitiv", fără mântuire şi speranţă. Sângeriul carnal al formelor corporale difuze, fără identitate precisă, nu e, aici, un semn al vieţii ce va să vină, ci e stigmat al unei morţi "fără rest". Aceasta, doar dacă nu-i atribuim corpului ţintuit pe simeze o identitate anume.

Dacă citim cele peste 40 de lucrări prin transparenţa patetică a dedicaţiei care însoţeşte expoziţia ("memoriei rezistenţei anticomuniste din România anilor 1945-1989"), semnificaţia se poate modula. Atunci, corpul mutilat, amputat, torturat e corpul unor martiri. Al unor oameni care au avut curajul împotrivirii. Dar şi corpul unui întreg popor, al unei victime colective. Oare numai corpul? Dar sufletul? E corpul fiecăruia dintre noi. Victime ale unui sistem, dar şi ale propriilor noastre neputinţe, spaime, laşităţi, egoisme, care ne-au dezagregat. Şi atunci, recompunerea prin memorie, printr-o memorie care imortalizează în imagine picturală acel corp dispers, poate avea miraculoasa funcţie regeneratoare a străvechilor mituri. Amintirea, neuitarea le fac să dăinuiască, reîntregite.

Şi totuşi, nu în subterană, ci direct, transparent, la vedere, aceste fragmente de corp au o identitate individuală. Corpul sfârtecat poate fi - şi este - corpul pictorului însuşi. Fragmentele sale risipite sunt stigmatizate ca de nişte cuie, ţepi, ace, de urma scrisă a propriului său nume: numele său propriu: Ardeleanu. Aacest nume care supliciază fragmentele de corp este numele tatălui, patronimul, marca identităţii, resimţită enorm de dureros, pentru că e o identitate care agresează şi se autoagresează. Iar singurătatea acestui corp care încearcă să se ia în posesie, mutilându-se, e o singurătate de fond, deloc patetizată, ci gravă, sobră, conţinută. E singurătatea unei generaţii tinere, între 25 şi 30 de ani, care îşi refuză lucid, sceptic, fără iluzii, dreptul la utopie, după cum şi dreptul la prezent. Îi rămâne atunci, pe deplin asumat, dreptul la memorie şi singurătate. Iar Vlad Ardeleanu şi-l exercită cu expresivitatea unui artist autentic.

** Crin Vlad Ardeleanu, **Despre singurătate,** expoziţie de pictură, galeria First, aprilie 1996.*

Mesaje

Discret, cu o timiditate plină de graţie, Sorana Felicia Petrescu a expus recent un ciclu de 40 de lucrări (grafică-desen) la galeria "Vega" din Bastionul Cetăţii, spaţiu artistic generos patronat de Societatea Timişoara. Evenimentul s-a suprapus peste extrem de mediatizata prezenţa în România a "fetiţei-Picasso" (superlativ riscant atunci când e vorba despre un fenomen de precocitate artistică), trecând implicit în arierplan şi nedepăşind, deocamdată, ca ecou, graniţele zonale. Poate e chiar mai bine aşa.

Deoarece s-ar putea vorbi, fără nici o ezitare, şi în acest caz, despre un fenomen de precocitate care depăşeşte cu mult esteticul în sine. Sorana Petrescu e elevă în clasa a VI-a a Liceului de arte din Timişoara şi descinde dintr-o familie de artişti. Sigur, aflându-ne în câmpul plasticii, orice ochi relativ expert poate observa extrema dexteritate, fineţea şi precizia liniei, care nu trădează câtuşi de puţin cei 12 ani, ci, dimpotrivă, o maturitate asumată cu seriozitate şi, în acelaşi timp, cu ingenuă delicateţe.

Însă nu problema tehnicităţii ca atare e surprinzătoare în cazul său, nu mânuirea plină de siguranţă a "mijloacelor" impresionează în primul rând, ci un aspect care trece dincolo de estetic. Tocmai de aceea, expoziţia sa stă oricând - ca obiect de studiu - la dispoziţia psihologilor, antropologilor, mitologilor şi - de ce nu? - a scriitorilor. Ea se lasă citită şi interpretată într-o cheie stranie, a cărei descifrare nu poate ocoli plasticitatea deosebit de expresivă a lucrărilor (de la compoziţie, la precizia liniei, dar mai ales la modul cum e figurat simbolic un întreg imaginar). Pentru că aici, în reţeaua uluitoare de forme simbolice, de arhetipuri - la care foarte tânăra artistă are acces nu pe filieră culturală, livresc, ci inconştient, ca la cartea jungiană - stă misterul celor 40 de lucrări (şi al încă altora, extrem de numeroase, neexpuse încă). Ele par a fi semnale dintr-o altă lume (de dincolo? de apoi?), transmise de mesageri ciudaţi. Iar Sorana Petrescu e receptacolul ales pentru sensibilitatea ei excepţională.

Iat-o notând în jurnal, în chiar ziua vernisajului său: "În prea mica lume în care trăim, în fructul în care vieţuim se petrec lucruri de neînţeles. Lumina în care oamenii privesc natura nu poate încălzi nimic. Nici cât să schimbe coaja unui măr. Şi să ne gândim la fruct: în afara cojii, miezului şi seminţelor, ce altceva? Să ne imaginăm, copii fiind: să existăm noi în loc de măr - să trăim, aşadar, în formele lui. Şi în felul lui. Să trăim, mai întâi. Să stăm culcaţi, cu privirea neclintită. Ca mărul. Şi prin noi să se scurgă, totuşi, aceleaşi simţuri, gânduri, dureri care fac toată viaţa de care ne învrednicim în clipa asta şi care nu mă lasă să pot spune ce aş vrea să fie desenele mele. Fiecare fragment, fiecare sământă, gândind, are un alt fir de trecut. Viaţa. Ea, singură, n-are cum se termina, chiar dacă dăm cu pielea de coaja lucrurilor care împiedică drumul până la simţurile şi înţelegerea noastră; dar vieţile acelea gemene sunt acolo. Aşadar, un om fructă, o schiţă mişcată, nu sunt terminate acolo. Dar noi nu vom şti întreaga poveste, aici. Şi poate nici ştiinţele, imaginaţia legendelor şi curiozitatea care rupe coaja. Dar ele şi pielea noastră mişcată pot începe desenul şi-l pot aduce până la un fel de mal. Un alt început. Aveţi nevoie de el? Aveţi nevoie de al meu? De ce?".

** Sorana Felicia Petrescu, **Mesaje**, expoziţie de grafică - desen, galeria Vega, martie-aprilie 1996*

Adriana BABEŢI

Dear Hannah/Dear Mary

Arendt & McCarthy: un romanț epistolar

Hannah Arendt și Mary McCarthy s-au întâlnit la New York: cea dintâi fugise din Germania, după ce apucase să fie studenta lui Heidegger (și chiar iubita lui), cea de-a doua era o prozatoare americană despre care deja se vorbea, în anul întâlnirii lor, 1944, cu multă admirație. Corespondența dintre ele, întinsă pe parcursul unui sfert de veac, între 1949 și 1975, se încheie doar o dată cu stingerea Hannei Arendt, în iarna lui 1975, după o vizită în Europa.

*Volumul care adună corespondența dintre ele, **Between Friends** (Secker & Warburg, 1995) și care a cunoscut un uriaș succes de public și de critică, pune în oglindă două din marile voci feminine ale acestui secol: impetuoasa, extrovertita Mary McCarthy, veșnic îndrăgostită și creând mereu situații amoros-dramatice și glasul mult mai tandru, vibrând de inteligență al Hannei Arendt.*

*Hannah Arendt (1906-1975) a predat științe politice la New School for Social Research din New York și la universitatea din Chicago. Este autoarea, între altele, a volumelor: **The Origins of Totalitarianism** (1951). **Eichmann in Jerusalem: Six Exercices in Political Thought** (1963), **On Revolution** (1963), **Men in Dark Times** (1970), **On Violence** (1970), **The Jew as Pariah: Jewish Identity and Politics in the Modern Age** (1978), **The Life of the Mind**. vol. 1, **Thinking**, vol. 2, **Willing** (1978; 1981); **Essays in Understanding: 1930-1954** (1994).*

*Dintre cărțile prolificei Mary McCarthy menționăm: **The Company She Keeps** (1942), **The Oasis** (1949), **A Charmed Life** (1955), **Venice Observed** (1963), **Memories of a Catholic Girl** (1957), **The Stones of Florence** (1959), **On the Contrary** (1961), **Birds of America** (1971), **Cannibals and Missionaries** (1979), **Occasional Prose** (1985), **How I Grew** (1987), **Intellectual Memoirs: New York** 1936-1938 (1993)*

Dragă Hannah,

Nu trebuie să-mi ceri iertare pentru lenea de a-mi răspunde la scrisori; eu însămi sunt o corespondentă îngrozitoare, care n-a învățat niciodată să comunice într-un stil concis. Am tot amânat, în ultimele zece zile, să-ți scriu, ca să te întreb dacă tu și Monsieur [Heinrich Blucher] ați dori să petreceți împreună cu noi o săptămână în august, foarte simplu, fără gătit obligatoriu din partea mea. (1) Îți spun asta ca să nu crezi că e vreun "deranj"; nu e, îți promit, și aș fi extraordinar de fericită să vă am aici; la fel și Bowden. Am pus la punct o încăpere cu vedere spre exterior (nu-mi aduc aminte dacă era gata atunci când ai fost aici), iar o dată cu plecarea lui Reuel totul e foarte liniștit și avem trei mașini de scris. Mâncăm pui de casă, pește, crustacee, fructe proaspete și legume. Vremea nu e prea grozavă, dar ar trebui să se îmbunătățească.

Dwight [Macdonald] sosește pentru o noapte, marți, împreună cu (Nicola) Chiaromonte și probabil vom discuta despre repunerea pe picioare a lui **politics** (2). După mine, chestiunea numărul unu e acum obținerea de fonduri. Dwight, pe care l-am văzut la Cape, pare mult mai relaxat și mai puțin belicos după tratamentul psihiatric. Dacă asta va da, mai târziu roade, e greu de spus. Recenzia lui la cartea ta mi s-a părut mult prea relaxată și improvizat-dogmatică; mi-a lăsat impresia că încearcă să găsească o cale (trei cărți, preț, stil etcetera) să o transforme în propria lui carte (3).

Cartea mea [The Groves of Academe] merge. Mi-e din ce în ce mai greu să amestec acțiunea cu părerile despre acțiune și nu mă simt în largul meu în romanul-dezbatere, în care personajele discută idei - în timp ce acestea sunt puse în scenă. Mi se pare mult prea amestecat totul, ca într-o cutie cu spaghetti și sos și brânză pentru plăcerea dumneavoastră. În legătură cu discuția noastră, aș spune că îndurarea nu e decât milostenie administrativă; nu pot merge cu disocierile mai departe de atât. Aș mai spune că mila nu e chiar o emoție de sine stătătoare, ci adulterarea unei emoții oarecum opuse; Graham Greene, de pildă, încearcă să o trateze drept o emoție de prim ordin și ca pe o sursă de acțiuni și dă de bucluc atunci când încearcă să se identifice pe sine și pe eroii săi înhibați de milă cu Dumnezeu - în nețărmurita-Lui-înțelegere... etc. etc.

În orice caz, vino și stai cu noi. Există foarte puțin oameni cu care m-aș simți vara asta în largul meu, dar tu și Heinrich sunteți un îndemn la muncă și la gândire.

Cele mai bune gânduri amândurora,

Mary

Scrisoarea e trimisă la 27 iunie 1951 din Newport, Rhode Island.

(1) Arendft și soțul ei măi făcuseră o vizită în mai, cu "gătit obligatoriu".

(2) E vorba de niște vechi prieteni. Dwight Macdonald (1906-1982) a publicat, între 1943 și 1947, politics (cu literă mică), iar Mary McCarthy și criticul italian Nicola Chiaromonte (1905 -1972) s-au numărat printre colaboratorii statornici. În 1948, ei trei au organizat the Europe-America Groups, ale căror scopuri erau să trimită cărți și bani intelectualilor izolați din Europa.

(3) Dwight Macdonald, "A New Theory of Totalitarism", The New Leader, May, 14, 1951.

Dragă Mary,

Mă împac încet cu ideea că nu te am în preajmă și mi-e dor de tine. Scrisoarea ta a ajuns chiar pe când începusem să mă gândesc dacă nu e cazul să mă îngrijorez. Dar încă n-ajunsesem să-mi fac griji. Astăzi e o zi proastă pentru scris. Ziua de scris scrisori - ca ziua de făcut curățenie.

Duminică seara, Bowden a fost aici. E încă foarte nefericit și amărât, dar se simte mai bine; e mai puțin hărțuit, deși cred că abia începe să întrezărească ce-l așteaptă și că petrecerile nu sunt o soluție. Am avut o seară plăcută, eu făcând tot ce-mi stătea în puteri să-l înveselesc. Are planuri - toate centrate, mi-e teamă, pe ideea de a se lăsa de slujbă. Principala problemă e, bineînțeles, că nu are de lucru și nici cea mai vagă idee despre ce l-ar putea interesa. Are câteva planuri, mai degrabă smintite, prima condiție în fiecare din ele fiind legată de capacitatea de a scăpa de apartament. Vrea să meargă în Italia, unde pretinde că are ceva șanse să se angajeze în comerțul cu artă la Florența; adevărul e că vrea doar să vagabondeze. Într-un fel oarecum bizar, el are de fapt dreptate. În ce-o privește pe Carmen, se pare că ea încă nu s-a hotărât în legătură cu celălalt tip. I-am spus cât e de fermecătoare, el a fost de acord, dar fără entuziasm.

Apoi l-am avut pe Harold [Rosenberg] la o cină cu spaghetti. E vina lui că nu s-a anunțat decât cu o jumătate de oră înainte de sosire. Dar a fost foarte plăcut. Nu m-am simțit niciodată înainte atât de în largul meu. (1) Mi-e teamă că am și ajuns la capătul știrilor, în afară de aceea că am acceptat oferta făcută de Wesleyan University (2) (îți aduci aminte de vizita rectorului, dimineața devreme) și am fost de acord să fac un seminar de Filozofie și Politică la Columbia, în semestrul de toamnă viitor.

Viena: dacă nu scriu despre ea, nu e pentru că nu mă gândesc la ea. Știi că mi-e groază că ai putea să te simți rănită și mai știi că sunt conștientă că lucrul ăsta e o prostie. Afacerile, în week-end-ul ăsta, îmi mănâncă nervii. Este vreo șansă să petrecem, în timpul vacanței, câteva săptămâni împreună? Și cât de mult din formalitățile divorțului s-au materializat? Nu trebuie să-ți faci griji din cauza lui Bowden; n-are nici cea mai mică intenție să îți dea dureri de cap.

Adresa lui Guenther: Wien - Mauer (se pare că o suburbie) Oelzeltung 15. Am să-i scriu astăzi.

Cum îți merge lucrul? Te-ai reîntors la roman? Eu încă traduc (**Condiția umană**) și blestem pe Dumnezeu și lumea, istoria și propria mea încăpățânare. Numai că nimeni nu mă aude. Și sigur nici măcar Heinrich.

Cu dragoste, a ta,
Hannah

Scrisoarea e trimisă la 3 mai 1960, din New York.

(1) McCarthy credea că Rosenberg și Arendt ar fi avut, în jurul acelei date, o legătură.

(2) E vorba de o invitație de a preda la Wesleyan's Advanced Study Center, unde Arendt a condus seminarii în toamna lui 1961 și 1962.

Dragă Hannah,

Splendid! Rezervările sunt făcute. Ale voastre la Montalembert, din 4 până în 8. Ale noastre, toate trei, în Palermo, din 8 până în 12. În 13 la Piazza Armerina, și între 14 și 16 la Siracusa. Am făcut rezervarea la Piazza Armerina pentru că e îndoielnic să plecăm din Palermo, să vizităm Cefalu și să ajungem la Siracusa în aceeași seară fără să ne simțim prea hărțuiți. Dacă lucrurile vor sta altfel, putem anula rezervarea și să mergem direct la Siracusa. În orice caz, nu o să vizităm vila romană ci o să ne mulțumim, poate, să aruncăm o privire catedralei din piață, care ne-a plăcut. Am ezitat dacă să întrerupem excursia la Enna și la Piazza Armerina, dar starea hotelului la Enna pare neîmbietoare și mai e și departe de Siracusa; depinde puțin și de orarul avionului Catania - Paris. Jim nu vrea să ajungă la Paris duminică foarte târziu, pentru că luni dimineața trebuie să se reîntoarcă la lucru. Sau, așa după cum ai sugerat tu, am putea dormi la Catania pe 17 și să vizităm muzeul. Să lăsăm problema deschisă.

Cred că știu la care mic templu grecesc te referi și putem să-l vizităm în drum spre Siracusa. Monreale **este** o așezare normandă. Întregul mozaic de acolo și din jurul Palermo-ului făcut de meșteri bizantini și de ucenicii lor italieni este normand, în ciuda aparențelor.

O să obțin adresa Ninei Gourfinkel de la Nathalie.

Despre Nina însăși, probabil că ai vrea s-o întâlnești o dată singură, dar m-am gândit că, pe lângă asta, să-i cer ei și lui Raymound (soțul lui Sarraute) să ia cina într-o seară cu tine. E mult de când nu l-am văzut pe Raymond, care ne place foarte mult. Sper că e în regulă dacă voi aranja lucrurile în acest fel, desigur dacă am să pot.

Se pare că familia Chiaromonte va fi aici în timpul șederii noastre. Dacă nu-și schimbă rezervările (ceea de au de gând să facă), vor ajunge pe 27 martie, după cum am aflat mai serile trecute de la Levis. Dar Nicola și Nathalie nu sunt o combinație fericită (după cum am descoperit o dată, într-o întâlnire întâmplătoare la aeroport; s-au mai ciocnit și la o conferință literară la Madrid). Cred că e vina lui Nicola. Parcă intră un demon în el când se află în preajma femeilor pe care el le consideră cu creier. De unde deduc că eu, pe care mă place, aș fi cam proastă... Oricum, știu că Jim o să-mi spună să nu încerc să includ familia Chiaromonte în seara cu Nathalie și Raymond. Iar eu am să mă supun.

În privința întâlnirii la aeroport, vom vedea. Jim probabil nu va venim dacă e luni după amiază. Dar dacă nu e foarte devreme, mi-ar place să vin. Te rog trimite-mi numărul zborului și ora sosirii. (...)

Acum trebuie să mă opresc. Cu toată dragostea mea,

Mary

Scrisoarea e trimisă din Paris, la 24 martie 1971.

(1) Criticul R.P. Blackmur a predat la Princeton în anii '40 și '50, la fel ca și Edward Cohn.

Traducere de Mircea MIHĂIEȘ

Colectivul de redacție: Mircea Mihăieș (redactor șef)
Cornel Ungureanu (redactor șef adjunct), Adriana Babeți (secretar general de redacție), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaș, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
bd. Revoluției 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA „ASTRA"
S.[illegible]

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 5 (1371) 17 MAI 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

Cine intră în dicţionare?

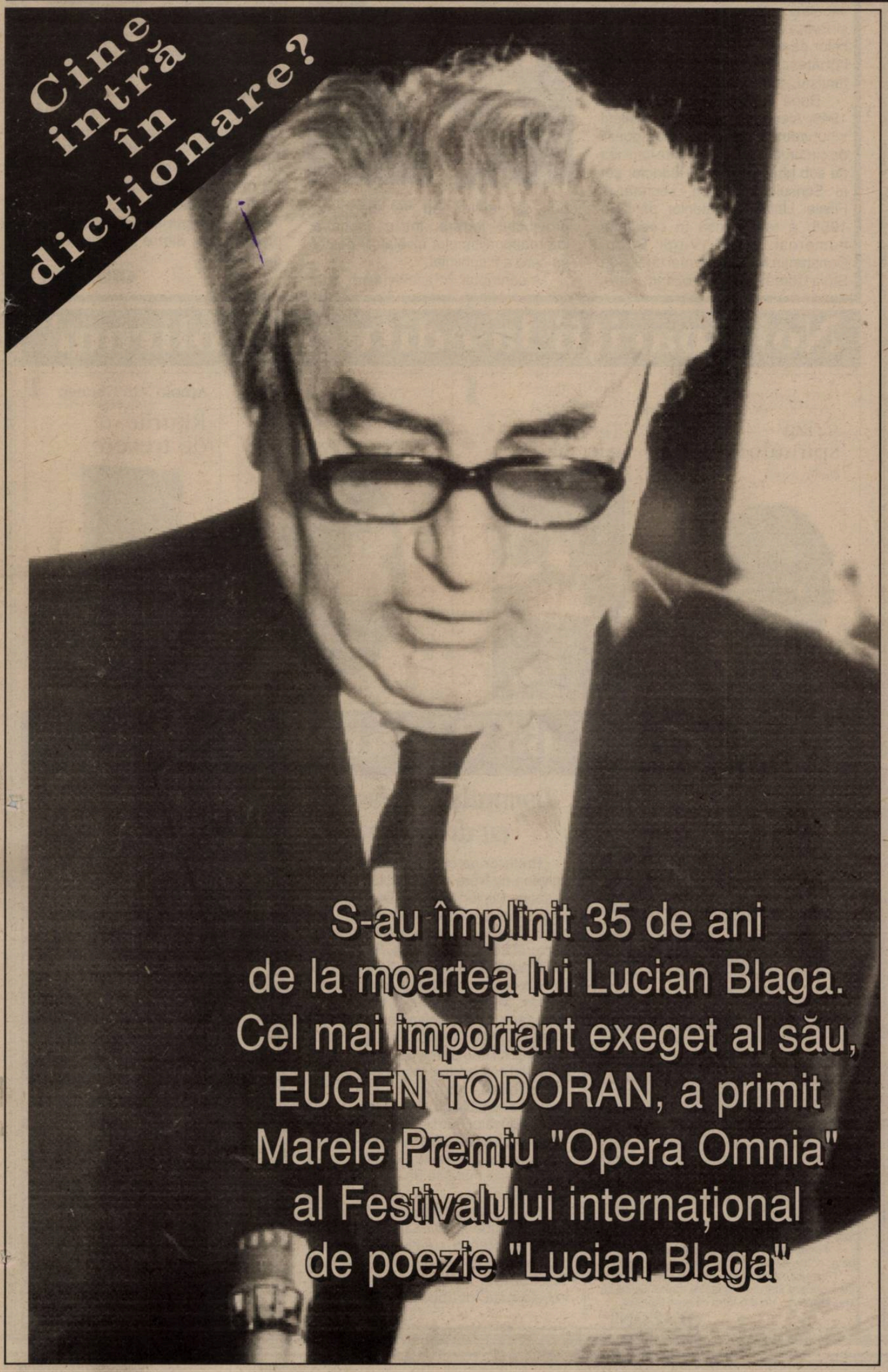

S-au împlinit 35 de ani de la moartea lui Lucian Blaga. Cel mai important exeget al său, EUGEN TODORAN, a primit Marele Premiu "Opera Omnia" al Festivalului internaţional de poezie "Lucian Blaga"

Din sumar

▼ În exclusivitate: Hans-Georg GADAMER
▼ Livius Ciocârlie: JURNAL
▼ Şerban Foarţă: Post scriptum
▼ De la râsul homeric la râsul Colgate
▼ Cronica literară de C. Ungureanu
▼ Poeme de Ion Stratan
▼ "Dincolo de cuvânt", de G.I.Tohăneanu
▼ Silviu Orăviţan la Paris
▼ Cronica unei apocalipse amânate
▼ Tineri critici timişoreni: Dan Ungureanu, Marius Lazurcă, Doru Branea, Robert Şerban, Sorin Tomuţa, Oana Gabor, Mihaela Sfetcu, Mirela Iacob, Gabriela Savisky

I.Q.

Revista PRIVIREA, în Braille

Mihai Tatulici, înainte de a fi deşteptător teleast, este un prosper om de afaceri, în calitate de patron al firmei M.T. Production. Din toamna anului trecut, Domnia sa editează săptămânalul PRIVIREA, o apariţie singulară în amazonicul peisaj al presei româneşti. Tipărită după modelul şi standardele occidentale - **Time** sau **Newsweek** - revista nu poate fi găsită, deocamdată, în chioşcuri, pentru că ea se distribuie doar prin abonament anual. Ceea ce înseamnă un pachet de servicii în valoare de 550.000 de lei în care, alături de cele 52 de apariţii, sunt incluse accesul la sondaje lunare, la banca de date, 20 cm pătraţi de spaţiu publicitar, 4 albume de lux, suplimente gratuite.

Din start, se înţelege că omul "de rând" nu este în atenţia editorului şi că publicul ţintă căruia i se adresează hebdomadarul este cel al oamenilor de afaceri. Mai precis, este vorba despre o elită a oamenilor "de acţiune" pe care Mihai Tatulici o identifică în patronat, dar şi intelectualitatea adaptată la noile reguli ale jocului economic. Esenţializată şi exprimată uşor cinic, "filozofia" lui Mihai Tatulici s-ar reduce la: a sosit vremea ca inşii care fac bani să dobândească şi onorabilitate intelectuală. Şi reciproca. (Reciproca este mult mai atenuată).

Proiectul are, în egală măsură, o doză de utopie şi de pragmatism. Un soi de utopie rousseauistă a oligarhiei financiare "luminate" care, practic, este o naivitate. Pragmatism, pentru că binomul bogaţi-săraci culpabilizează şi distorsionează haotic societatea românească mai mult decât altele şi pentru că, într-un fel, o alianţă între intelectuali şi oamenii de afaceri lansează o provocare, conştientizează şi, mai ales, îndeamnă la acţiune. Cum ar fi construirea şi consolidarea structurilor societăţii civile, dezambiguizarea pârghiilor economice etc etc. De aici rezultă şi modul de abordare a tematicii care este cel al analizei. Şi Mihai Tatulici şi-a ales un staff de seniori editori de elită: Vladimir Alexe, Radu Cosaşu, Claudiu Iordache, Horia-Roman Patapievici, George Stanca, Alin Teodorescu, Bogdan Teodorescu, Laurenţiu Ulici, Adrian Vasilescu, Varujan Vosganian, toţi cu absolută independenţă ideatică.

Amprenta pe care, totuşi, Mihai Tatulici şi-a pus-o pe stilul revistei nu constă în săptămânala "Scrisoare a editorului", ci în selecţia personalităţilor intervievate, de regulă personaje îndeajuns de controversate: Vasile Manea Drăgulin, George Păunescu, Sergiu Nicolaescu, Dan Voiculescu, Eugen Mihăescu. De regulă, convorbirile cu ei nu au nimic incisiv, nimic problematizant. Şi trebuie să fii orb ca să nu vezi asta, pentru că, deocamdată, PRIVIREA nu se tipăreşte în Braille.

Marcel TOLCEA

In memoriam

Alexandru Jebeleanu

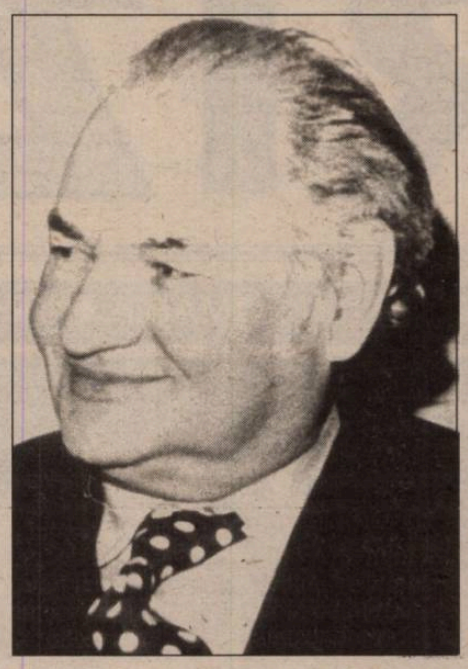

Alexandru Jebeleanu a făcut parte din prima generaţie de scriitori români profesionişti din Banat. Debutant la sfârşitul anilor treizeci cu poezie influenţată de Voiculescu şi Rilke, poet religios într-o seamă de creaţii ale adolescenţei sale literare, el e selectat de Virgil Birou în **Poezia nouă bănăţeană,** antologie care, în iunie 1944, propunea cititorului patru tineri de excepţie. De Alexandru Jebeleanu, Petre Sfetca, Pavel Bellu şi Petru Vintilă se legau speranţele celor ce credeau în ieşirea poeziei bănăţene din provincialism, dilletantism, minorat estetic.

După 1945 şi, mai ales după 1948, Alexandru Jebeleanu a plătit tribut vremilor. A scris articole şi poezii de circumstanţă, dar şi texte care ies de sub gheara epocii. Redactor şef al **Scrisului bănăţean,** secretar al Filialei Uniunii Scriitorilor până în 1968, a repus însă în circulaţie numeroşi autori (Virgil Birou, Constantin Miu Lerca, mai târziu Ion Stoia Udrea, Dorian Grozdan), care, prin scrisul lor, au dat identitate provinciei literare. Într-o epocă a internaţionalismului nivelator, gestul se cere a fi subliniat.

A contribuit, în acelaşi timp, prin prietenii de durată, la buna înţelegere între scriitorii români, maghiari, germani, sârbi din Timişoara. A fost unul dintre arhitecţii climatului timişorean de prietenie, înţelegere şi toleranţă.

A publicat, în **Scrisul bănăţean,** scriitori ca Blaga (cu traduceri din **Nathan Înţeleptul, Faust**), Bacovia, autori care, în anii 1953, 1954 nu aveau acces în reviste. A contribuit la afirmarea unor scriitori timişoreni tineri, ca şi la crearea unei şcoli de istorie şi critică literare timişorene.

Redactor şef al editurii **Facla** (din 1972), a stimulat cercetările de bănăţenistică. A repus în circulaţie scriitorii uitaţi ai generaţiei sale. A tipărit prin reviste, în ultimii ani, corespondenţa sa cu Blaga, Caraion, Romul Ladea, precum şi importante pagini de memorialistică.

Prin dispariţia lui Alexandru Jebeleanu, viaţa literară timişoreană pierde unul dintre reperele sale esenţiale.

ORIZONT

Noi apariţii la editura "Polirom"

Au împlinit 65 de ani

Tânărul Lorin

Elegant întotdeauna, degajând bună dispoziţie, umor, căldură sufletească, Lorin (căci aşa spun prietenii, şi cine nu e prieten cu el?) a fost şi rămâne cel mai tânăr dintre scriitorii timişoreni. Cele treizeci de cărţi ale sale, romane, jurnale, memorii sau false memorii, "dicţionare", au creat tipare şi personaje, au inaugurat căi de afirmare a **autorului comic.** Comediograf benign, surâzător în toate ipostazele demersului său, Laurenţie Cerneţ e un scriitor al păguboşilor. Eternul perdant e favoritul său, chiar atunci când el - ce să mai spunem - îşi merită soarta.

Ce s-ar putea reţine dintre numeroasele sale cărţi, personaje, piese de teatru? Înainte de toate, un stil care pune în valoare capacitatea de a visa a omului comun, asediat de toate iluziile şi lovit de toate deziluziile posibile. Aş spune că personajele lui Cerneţ stăpânesc în cel mai înalt grad arta de a se iluziona. Iar scriitorul (comic?) care este urmăreşte, cu indicibilă tandreţe, creşterea şi descreşterea iluziei, înălţarea şi abandonul marilor speranţe.

Poate că pe Cerneţ nu-l exprimă cel mai bine romanul (jurnalul) carceral (a făcut închisoare prin 1950, a fost alături, cu cinste şi onoare, de alte mari vedete ale gulagului românesc la Bicaz), ci romanul **Câteva luni de trăit.** După câteva luni în care personajul ştie - i-am spus-o medicii - că mai are **câteva luni de trăit** descoperă, dintr-o dată, că analizele au fost încurcate şi că **va trăi.**

Fiindcă nu există doar o autoiluzionare în bine, poate exista şi una sub semnul răului.

La şaizeci şi cinci de ani, Laurenţiu Cerneţ face onoare literaturii noastre tinere. E, ca să spunem aşa, **un om întru cinstea literelor.**

ORIZONT

Domnului profesor, cu dragoste

Profesor de câteva decenii la Facultatea de litere a Universităţii din Timişoara, Simion Mioc a dăscălit generaţii care îi păstrează întreagă recunoştinţa lor. Autorul unei teze de doctorat despre Ion Vinea, Simion Mioc a publicat studii esenţiale despre Eminescu, Bacovia, Blaga, Barbu, Aron Cotruş, Mircea Eliade, a tipărit cărţi importante pentru definirea creativităţii marilor noştri scriitori. Mulţi dintre studenţii lui l-au urmat pe direcţia unei cercetări academice, responsabile atât în definirea **metodei** , cât şi în diversitatea bibliografiei utilizate.

Traducător din Cioran, autor de aforisme, Simion Mioc este deopotrivă poet, autor subtil în texte neoromantice, întotdeauna marcate de indefinisabile melancolii.

La împlinirea vârstei de 65 de ani, foştii săi studenţi îi urează profesorului lor ani mulţi fericiţi, creativitate şi putere de muncă. Iar colegii din Uniunea Scriitorilor îi urează literatură îmbelşugată, întru bucuria cititorilor săi!

ORIZONT

Viaţa Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara

● Deschizându-se încă o dată afirmării tinerilor scriitori, Asociaţia scriitorilor timişoreni şi revista "Orizont" s-au integrat programului de la "Student-Fest 1996" şi au prezentat într-un cadru festiv, în sala de cenaclu şi şedinţe a obştii literare, volumul lui Adrian Derlea, **Apa regală,** apărut la Editura Marineasa. Au vorbit Cornel Ungureanu, Eugen Bunaru şi Doru Branea. Cu acelaşi prilej a fost evocată contribuţia prof. univ. dr. Eugen Tănase la afirmarea valorilor culturale timişorene (26 aprilie)

● Lucian Alexiu, directorul Editurii Hestia, a participat la începutul lunii mai la Târgul internaţional de carte de la Budapesta.

● Recent apărutele volume de proză ale lui Daniel Vighi şi Viorel Marineasa (**Farsa valahă,** Editura Amarcord, respectiv **Dicasterial,** Ed. Marineasa) au fost prezentate la Lipova, în cadrul unei întâlniri cu un numeros grup de intelectuali, de către Mircea Mihăieş şi Adriana Babeţi (în 24 aprilie).

● Aniversarea celor 65 de ani ai scriitorului Laurenţiu Cerneţ a prilejuit un moment cu adevărat sărbătoresc (în 3 mai). Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Mihai Buracu, Mircea Mihăieş, Adriana Babeţi, Ion Marin Almăjan. A fost lansat tot atunci volumul lui Ion Gheorgheosu, **Voi n-aţi fost cu noi în celule,** apărut la Editura Dacia Europa Nova din Lugoj în acest an.

● **"Literatura română contemporană - retrospectivă şi perspective"** a fost genericul unui simpozion organizat de Societatea de Ştiinţe Filologice din România, filiala Timişoara, Inspectoratul şcolar al judeţului Timiş şi Casa Corpului Didactic la Şcoala Normală "Eftimie Murgu" din Timişoara. Au participat istoricul şi criticul literar Laurenţiu Ulici, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, prof. univ. dr. Cornel Ungureanu, dr. Eugen Dorcescu, editor, dr. Al. Ruja, profesor, istoric literar şi prof. Ioan Stoia. Cu acelaşi prilej, editurile timişorene "Editura de Vest", "Helicon", "Amarcord", "Marineasa", "Excelsior" au organizat standuri cu vânzare din propriile producţii de carte. (în 13 mai)

● Vineri, 17 mai, ora 12, în sala festivă a Asociaţiei scriitorilor va avea loc un dialog cu prof. dr. Eugen Todoran despre Lucian Blaga, la 35 de ani după moarte.

Copyright

Şerban FOARŢĂ

Post scriptum

După atâtea distilări şi stil(iz)ări alexandrine, după atât răsfăţ stilistic, după atât abuz de stil (când alţii cântă Stille Nacht, în timp ce, una de la alta, aprind festivele feştile: aceste galbene tulipe din care a rămas pistilul; iar câţiva, lepădându-se de toate, se caţără pe capitelul unei columne păgâneşti, unde se fac stiliţi, adică stâlpnici), ar fi de-a dreptul de prost gust, dacă nu chiar profund nociv, să n-ai subitul apetit, irepresibila dorinţă, nevoia cea mai imperioasă a unei cărţi onest neghioabe, franc proaste, sincer imbecile, nu modic, mediu şi meschin, într-un cuvânt: mediocru tâmpă (sau onorabil reuşită, precum acelea ce denotă cel mai corect profesionism, alias s.f.-uri, policier-uri şi altele de soiul ăsta), - monumental stupidă, însă, ca Poliphem, ca Perbuatanul demolator al Krakatoăi, ca inelatul, colosalul Saturn pustiu, pustiu şi mort.

Tot astfel cum, după o lungă, prea lungă şi greţos de justă, (cvasi-)perfectă funcţionare a mecanismului subtil, a scumpei orologerii (cu nituri mult mai rezistente şi mai de preţ decât rubinul şi matematic riguroase, indefectibile ruaje) ce este, uneori, creierul nostru, ar fi de un nu mai bun gust, dacă nu chiar o indecenţă, din parte-ne, sau un păcat, să nu vrei să faci ţăndări maşinăria asta, să nu încerci să te disloci, să-ţi scapi din mâini şi să te spargi (în timp ce roţile-ţi cu zimţi se dau de-a dura ca mercurul scurs din frumoase termometre): să te zmintesti, să te îmbeţi, să faci amor sau să adormi, să dormi (şi, poate, să visezi); pe scurt, să cauţi a te **de-regla**.

Eugen Todoran, laureat

Premiul **Opera omnia** al Societăţii culturale Lucian Blaga a încununat anul acesta opera de o viaţă a profesorului Eugen Todoran, cel mai marcant dintre participanţii la **Festivalul internaţional Blaga** desfăşurat la Cluj între 6 şi 9 mai a.c. Membru al Cercului literar de la Sibiu, Eugen Todoran s-a numărat, încă din anii patruzeci, între apropiaţii marelui filosof. Într-o epocă a interdicţiilor - sfârşitul anilor cincizeci, începutul anilor şaizeci - cursurile de folclor ale lui Eugen Todoran puneau în discuţie **Spaţiul mioritic**, tezele lui Blaga asupra culturii române ş.a.m.d. În anii şaptezeci, profesorul a publicat un număr impozant de studii fundamentale despre poet şi dramaturg, unul dintre ele prefaţând ediţia de **Teatru** - volum masiv, care "reabilita" dramaturgia marelui scriitor. In anii '80, Eugen Todoran a publicat o cercetare monumentală, în patru volume, consacrată gânditorului şi scriitorului Lucian Blaga.

Alături de Marele premiu **Opera omnia** acodrat Profesorului, au mai primit **Premii speciale** timişorenii Iosif Cheie Pantea, Corneliu Mircea şi Cornel Ungureanu.

Sesiune ştiinţifică

În perioada 16-18 mai, la Universitatea din Timişoara se desfăşoară a şaptea ediţie a sesiunii de comunicări ştiinţifice **British and American Studies**. Sesiunea cuprinde cinci secţiuni (Literatură engleză; Literatură americană; Cultură şi civilizaţie engleză şi americană; Lingvistică; Metodică) şi este onorată de participarea unor universitari şi cercetători din Belgia, Cehia, Franţa, Germania, Italia, Marea Britanie, Statele Unite, Ungaria şi, bineînţeles, din România. Deschiderea festivă are loc joi, 16 mai 1996, la ora 9,30, în Aula Magna a Universităţii.

Editura UNIVERS

Comunicat de presă

Editura UNIVERS (fondată în 1961) a hotărât să îşi lărgească activitatea şi înspre alte domenii decât acela în care s-a ilustrat până acum. Astfel, în scurt timp, vor fi lansate primele titluri din colecţiile: **Filosofia culturii**, **Schola-Univers** şi **Nomina-Univers**, ultimele două dedicate sintezelor didactice şi dicţionarelor.

În dorinţa de a contribui la stimularea creaţiei literare şi intelectuale autohtone, UNIVERS anunţă iniţierea unui concurs de debut în poezie, roman şi eseu, pentru care lucrările trebuie trimise până la data de 1 septembrie a.c. pe adresa editurii - **Piaţa Presei Libere nr.1, 79739 Bucureşti (Informaţii suplimentare la tel. 2226629)**.În acelaşi timp, pe lângă cele două colecţii destinate scriitorilor şi eseiştilor români din exil (**Ithaca** şi **recuperări**), UNIVERS îşi manifestă interesul şi disponibilitatea pentru opere cu adevărat reprezentative ale scriitorilor şi eseiştilor români contemporani, opere pe care este mai bine plasată decât oricare altă editură din România să le propulseze pe piaţa internaţională a cărţii.

Fiind de atâta vreme specializată în traduceri, era normal ca UNIVERS să propună un premiu special pentru cel mai bun traducător. Acesta va purta numele de FIDELIS-UNIVERS şi va fi acordat anual. Pe de altă parte, însăşi vocaţia ei universalistă aşază editura noastră în situaţia de a compara şi aprecia viriţile imaginative şi stilistice ale autorilor traduşi în limba română, calitatea literară a operelor acestora, îndeosebi a romanelor, specia cea mai frecventă. Un premiu pentru cel mai bun roman străin există deja în multe ţări europene. De acum înainte el va exista şi în România, va purta numele - românesc, latin şi internaţional comprehensibil - de PAGINA-UNIVERS, va încununa cel mai bun roman străin al anului şi va fi acordat în luna februarie a anului următor.

În legătură cu cele două premii speciale, precum şi cu cele trei debuturi, deciziile vor fi luatede jurii formate din personalităţi de marcă ale vieţii noastre literare şi intelectuale.

Prof. dr. Mircea MARTIN
Directorul Editurii UNIVERS

La război, ca la război

Telefoanele buclucaşe

Umberto Eco, faimosul semiotician şi romancier, dă o puternică lovitură obsedaţilor telefoanelor celulare. Potrivit autorului **Tratatului de semiotică generală**, persoanele care posedă astfel de aparate prezintă semnele "inferiorităţii sociale". Ironicul romancier ne atrage atenţia că nici unul din oamenii puternici ai lumii nu răspund direct la telefon. Nici Rockefeller, nici Agnelli (şi nici măcar Ion Iliescu!) nu pot fi apelaţi prin astfel de ciudate invenţii ale omenirii. După părerea lui Eco, doar patru categorii umane ar trebui autorizate să folosească telefonul celular: handicapaţii care trebuie să cheme, în caz de urgenţă, medicul; chirurgii care execută grefe de organe, jurnaliştii şi, în sfârşit, bărbaţii şi femeile care întreţin raporturi extraconjugale. Observându-i pe contemporanii noştri celularizaţi, ar trebui să ne întrebăm în ce categorie să-i încadrăm pe fiecare!

Bombonel contra B.B.C.

Neaşteptat mai ales prin virulenţă (aşteptam de mult astfel de reacţii), atacul lui Adrian Năstase împotriva B.B.C.-ului este, de fapt, un atac împotriva libertăţii presei. Rubicondul politician s-a cam obişnuit ca radiourile şi televiziunile să se gudure pe lângă importanta şi masiva personalitate a domniei sale. Sărind la beregata celei mai prestigioase reţele mass-media din lume, Adrian Năstase ne reaminteşte că, orice ar face, rămâne acelaşi activist de la A.D.I.R.I. care îşi imagina că totul pe lumea asta poate fi manevrat. Ei bine, iată că se înşală. Nu e vina B.B.C.-ului că haidamacii lui Ion Iliescu s-au repezit ca nişte ulii, rupându-le oasele, asupra celor care, la Cluj, nu s-au arătat prea încântaţi de vizita prezidenţială. Prin ieşirea sa ritoasă, Adrian Năstase a mai făcut un pas în direcţia bombonelizării României.

Serată după serată

Splendidă **Serata muzicală** dedicată Monicăi Lovinescu şi lui Gabriel Liiceanu! E drept, nici una dintre aceste personalităţi nu au atins dimensiunea napoleonică a "cărturarului" de Cotroceni, Ion Iliescu. În schimb, în lumea normalităţii în care încercăm să trăim, cei doi invitaţi ai dlui Sava (mă iluzionez că n-a fost vorba doar de o invitaţie "spre dregerea busuiocului", după incredibilele genoflexiuni ale amfitrionului în faţa celui care tronează peste bucatele ţării) au oferit o adevărată lecţie de demnitate, cultură, farmec şi, mai ales, altitudine intelectuală. Am regretat doar absenţa din această emisiune a dlui Virgil Ierunca, spre a rotunji bucuria acestui adevărat regal, a doua zi după 10 Maiul monarhic. Poate data viitoare!

Premiile Soros

Începând cu acest an, Uniunea Scriitorilor din România va acorda trei premii a câte 5.000 de dolari (netto!) unor cărţi considerate a fi cele mai bune, în genul lor, în anul respectiv. Premiile sunt posibile datorită generoasei participări a Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă, care pune la dispoziţia juriului desemnat de Uniune suma de bani menţionată. Am sugera mai-marilor peste treburile breslei noastre (dat fiind "gigantismul" sumelor puse la bătaie) să facă publică modalitatea de atribuire a premiilor şi a desemnării câştigătorilor. Ar fi un bun exemplu pentru diversele instituţii statale care au început să acorde premii extrem de substanţiale, dar după criterii care ne scapă. Paginile revistei noastre rămân deschise publicării eventualului regulament de concurs!

Premiile Librex '96

În perioada 25-28 aprilie a.c., la Teatrul "Luceafărul" din Iaşi, a fost deschis Târgul de carte Librex '96, organizat de Camera de Comerţ şi Industrie şi de Sedcom Libris Iaşi. Târgul a fost o furtunoasă reuşită ieşeană. În ultima zi a Târgului au fost decernate, de către un juriu cundus de scriitorul Ioan Holban, Premiile Librex '96.

Iată palmaresul:

● *Marele Premiu Librex*, acordat pentru cel mai valoros program editorial - Editura Humanitas, din Bucureşti.

● *Premiul Ovidiu* - acordat pentru editarea culturii clasice - Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.

● *Premiul Socec* - acordat pentru promovarea culturii contemporane - Editura Pantheon, Neamţ.

● *Premiul Şaraga* - acordat pentru cea mai importantă ediţie critică - Editura Helicon, Timişoara.

● *Premiul Best Seller* - acordat pentru cartea de cultură cu cel mai mare succes de librărie - Editura Nemira, Bucureşti, pentru cartea *I.P. Culianu, Gnozele dualiste ale Occidentului.*

● *Premiul Otilia Cazimir* - acordat pentru editarea de literatură pentru copii şi tineret, Editura Garamond, Bucureşti.

● *Premiul Dosoftei* - acordat pentru bibliofilie - Muzeul Literaturii, Bucureşti.

● *Premiul Vasile Pogor* - acordat pentru importul de carte - Noi. Distribuţie culturală, Bucureşti.

● *Premiul I.P. Culianu* - acordat pentru cea mai importantă editură care cultivă literatura diasporei româneşti. Editura Polirom, Iaşi.

S-au acordat şi două premii speciale editurilor Teora şi Rao din Bucureşti, pentru carte ştiinţifică şi pentru editarea literaturii universale.

Cine intră în dicţionare ?

Cornel Ungureanu: Trăim un timp al culturii române când sunt mai importante ca oricând evaluările. Mai mult ca niciodată încercăm să vedem astăzi care este avuţia naţională, pe care o socotim fundamental culturală. Dicţionarele nu înseamnă în primul rând, din unghiul nostru de vedere, un instrument de lucru, ci o operă în care vedem cum arată un moment cultural sau o istorie culturală. Dicţionarele reprezintă pentru noi, în acelaşi timp, totuşi, un instrument de lucru, totuşi, o operă critică, un act de justiţie vis a vis de creatorii culturii române contemporane. În harababura post-revoluţionară contestarea a început prin negarea celor mai aşezate valori, care, mie cel puţin, îmi par a fi valorile culturale. Întâlnirea noastră mai are loc şi datorită faptului că se pune la cale un foarte important dicţionar al literaturii române; dicţionar în care scriitorii filialei noastre îşi au, aşa cum e şi firesc, locul lor. L-am invitat pe dl Crişu Dascălu, directorul Institutului de Cercetări Socio-Umane "Titu Maiorescu" al Academiei Române, coordonatorul colectivului de cercetare timişorean. El însuşi e membru al Asociaţiei noastre, deci e un dialog în interiorul filialei, provocat de dorinţa scriitorilor timişoreni de a afla nişte adevăruri care s-au cam mitologizat în ultima vreme. S-a vorbit din exterior despre acest dicţionar cu oarecare spaime, justificate de faptul că întotdeauna provincia a fost lăsată la marginea istoriilor literare. Scriitorii din provincie nu au fost întotdeauna citiţi bine şi cu iubire. Tocmai de aceea revista "Orizont", filiala Uniunii Scriitorilor au provocat această discuţie.

Crişu Dascălu: Vă mulţumesc pentru prilejul care mi se dă de a prezenta câteva date în legătură cu acest Dicţionar al Academiei. Ca să înlătur orice nedumerire, confuzie sau atitudine greşit plasată, vreau să pornim de la o realitate de care vă rog să ţineţi seama. Şi anume, că este vorba de un dicţionar al Academiei Române. Din toate punctele de vedere. Începând cu iniţiativa redactării lui, continuând cu finanţarea redactării lui şi încheind cu redactorii. Prin urmare, va fi un dicţionar exclusiv al Academiei, dar nu este mai puţin adevărat că la redactarea lui au fost invitaţi să participe şi oameni din afara Academiei, în măsura în care aceştia şi-au manifestat disponibilitatea. Dar e vorba de o colaborare fixată în limitele normelor pe care le impune redactarea unui dicţionar şi de principiile stabilite în cadrul Academiei pentru această redactare. Există, după cum se ştie, destul de multe dicţionare, şi poate că sunt unii care se întreabă la ce bun încă unul. În primul rând nedumerirea e neavenită, pentru că cultura română are mult prea puţine dicţionare în raport cu alte culturi. În al doilea rând, sunt dicţionare şi dicţionare. Niciodată un dicţionar nu va repeta ceea ce s-a realizat în alte dicţionare. Există un dicţionar cronologic al literaturii române, un dicţionar abreviat al literaturii române, unul al literaturii române contemporane. A început elaborarea marelui dicţionar al colegilor de la Iaşi, a apărut primul volum din dicţionarul colectivului condus de profesorul Zaciu. Şi, cu toate acestea, dicţionarul despre care am să vorbesc se deosebeşte esenţial prin finalitatea sa, sugerată chiar de titlu: **Dicţionarul general al literaturii române.** Prin urmare nu este un dicţionar dedicat exclusiv scriitorilor. El ambiţionează să cuprindă întregul fenomen literar, aşa cum a evoluat el de la început până astăzi. Cu alte cuvinte, alături d scriitori, vor fi luate în considerare publicaţiile literare sau cele care au o tangenţă notabilă cu fenomenul literar. Apoi vor fi articole dedicate curentelor literare, manifestărilor literare, unor concepte literare. De asemenea, alte articole vor lua în considerare dinamica instituţiilor literare sau care au generat literatură, cum sunt editurile, unele teatre. Prin urmare, dicţionarul va cuprinde în principiu tot ceea ce are o anumită semnificaţie şi importanţă pentru felul în care s-a dezvoltat literatura noastră

O altă extindere a termenului "general" din titlu se referă la faptul că, pentru prima dată, în acest dicţionar vor fi luaţi în considerare nu numai autori, publicaţii, instituţii de pe teritoriul actual al României, ci toate aceste segmente literare indiferent unde s-au manifestat, în jurul graniţelor noastre actuale sau în zone mai îndepărtate, unde nevoia sau fantezia i-a împins pe români. Desigur, o asemenea întreprindere implică un efort foarte mare, mai ales că dicţionarul trebuie încheiat în 1997. El a început în 1994, pe la mijlocul anului. Ne găsim acum, deci, cam pe la jumătatea redactării lui. Fac această precizare pentru că e bine să se ştie că mai avem aproape doi ani de lucru şi că neliniştile la care s-a referit şi Cornel Ungureanu nu sunt, din acest punct de vedere, justificate. Faptul că un anumit scriitor nu a fost contactat până acuma nu înseamnă că el e exclus aprioric de pe lista autorilor care urmează să fie trataţi în articole din dicţionar.

Pe de altă parte, este evident că nu toţi autorii de cărţi vor fi găzduiţi în acest dicţionar. Oricât de general şi generos ar fi el. Am mai spus-o şi cu alt prilej: în principiu, nu orice autor este şi un scriitor. Sau nu este încă un scriitor. Ar fi bine să precizez care sunt criteriile de includere ale unui autor în Dicţionar. Pentru a simplifica lucrurile, voi arăta că sunt două şi unice criterii: valoarea şi notorietatea. Cu alte cuvinte, autorul respectiv trebuie să ofere o operă de un anumit standard valoric şi apoi să fie o valoare circulată, să se fi bucurat de o anumită receptare pe plan naţional. Oricât de elogios este primit un autor aici sau la Constanţa sau la Reghin, e greu de luat în considerare, deoarece el reprezintă în cel mai bun caz o promisiune. Firește, în cei doi ani câţi au mai rămas, se pot întâmpla foarte multe: se pot instala noi valori ş.a.m.d. Însă nici nu putem prelungi apariţia Dicţionarului până ce autorul X îşi va mai publica o carte.

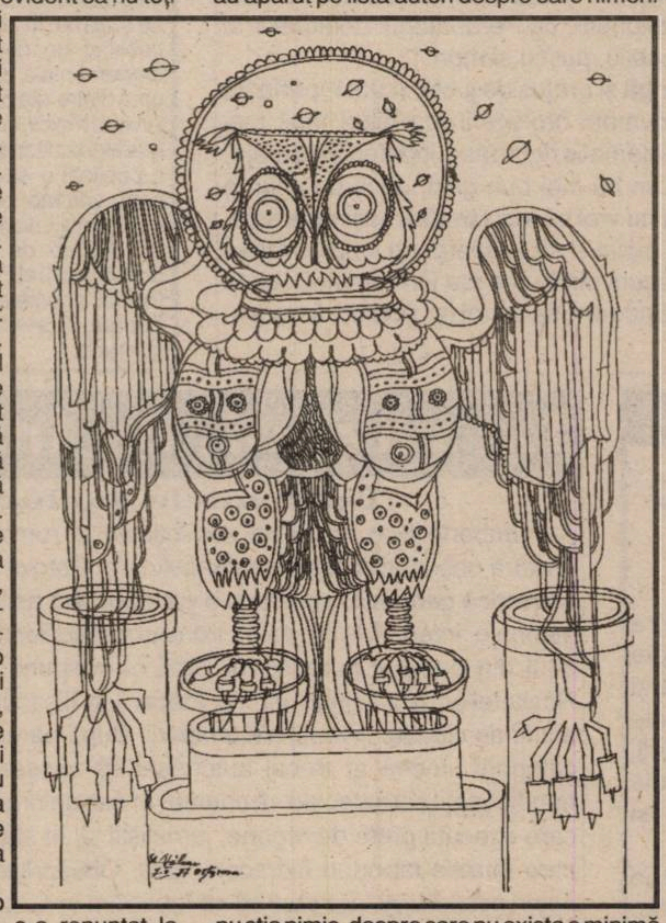

Pentru a asigura o tratare egală a autorilor, s-a renunţat la proiectul iniţial de a publica pe volume, pentru a evita riscul sucombării după un prim volum şi pentru a da şansă tuturor autorilor. Cineva care are nonşansa de a avea un nume care începe cu A, s-ar fi găsit într-un prim volum doar cu ceea ce a scris până la data apariţiei acelui prim volum. Până când dicţionarul ajunge în forma de corectură există încă posibilitatea unor intervenţii, modificări, completări. Chiar îi invit pe colegii care ne-au dat materiale să aibă în vedere această şansă şi să ne informeze despre eventualele modificări care apar în bibliografia lor.

Se lucrează modern, pe calculator, deci includerea unor noi paragrafe nu ridică nici o problemă. Eu nu îmi fac iluzii că toată lumea va fi satisfăcută de felul în care se va scrie despre el în Dicţionar. Lucru greu de realizat şi pentru că la Dicţionar lucrează peste o sută de cercetători. Grija noastră este de a asigura o unitate nu doar formală, ci şi structurală. În principiu, dicţionarul este informativ, şi abia în al doilea rând este evaluativ. Este o ocazie pe care nu o putem rata pentru a aşeza lucrurile la locul lor, desigur din perspectiva pe care o avem, noi, cei de astăzi. Asta nu înseamnă că la o altă ediţie ierarhiile şi aprecierile nu se vor modifica.

Structura articolelor este unitară; ea cuprinde date referitoare la scriitor, date bio-bibliografice. Pare aproape incredibil, dar ne-am descurcat mai uşor cu răposaţii decât cu autorii în viaţă, în sensul că aceştia nu sunt întotdeauna cooperanţi: omit, te amână, îţi dau date trunchiate, uneori chiar inexacte. Toate astea nu sunt reproşuri; ele pot fi înţelese, fiind foarte omeneşti. Unii au refuzat chiar să fie incluşi în Dicţionar, după cum alţii sunt foarte dornici să apară. Faptul că sunt anumite nelinişti este explicabil şi, până la un punct, chiar lăudabil. E bine ca scriitorii să-şi aibă orgoliile lor, dorinţele de a fi nominalizaţi în asemenea lucrare, cu atât mai mult cu cât e vorba despre o lucrare academică. Înţeleg că este implicat aici şi un anumit ataşament pentru instituţia care plăteşte acest Dicţionar. Prestigiul Academiei nu trebuie apărat numai de către nemuritori, ci şi de către cei care tind spre această condiţie.

Cornel Ungureanu: Aş avea o întrebare legată de ceea ce ai spus. Membrii Uniunii Scriitorilor - care au trecut printr-o comisie de validare alcătuită din criticii importanţi ai literaturii noastre - intră automat în Dicţionar?

Crişu Dascălu: Nu. Şi o să spun de ce. Noi avem o listă primită de la Uniune încă acum doi ani, dar ea are un caracter pur orientativ. Ea îi cuprinde pe scriitorii care erau membri ai Uniunii în 1994. Din această listă lipsesc foarte mulţi scriitori (unii decedaţi, alţi plecaţi). Pe de altă parte - deşi imensa majoritate a membrilor Uniunii figurează în Dicţionar - sunt situaţii în care au apărut pe listă autori despre care nimeni nu ştia nimic, despre care nu exista o minimă fişă bio-bibliografică. Şi înainte, dar şi după 1989, în Uniune au intrat oameni care nu au avut îndreptăţirea cuvenită. Ei sunt, poate, oameni onorabili, dar despre care nu s-a auzit nimic. Aceste situaţii vor fi verificate. Deci nu i-am luat automat pe toţi membrii. Poate nu e contextul potrivit, dar am să spun că nu am avut cea mai bună colaborare cu Uniunea Scriitorilor. Nu mă refer la filială, ci la Uniunea din Bucureşti. Când am cerut "fişele" cu date ale scriitorilor (care în mod normal trebuiau să existe încă de la primirea acestora ca membri) ne-am izbit de un refuz total şi incredibil, pe care nu-l calific şi pe care nici nu încerc să mi-l explic.

În ce priveşte felul cum sunt reprezentaţi scriitorii din această zonă, ne-am condus după două principii care sunt complementare: pe de-o parte, să facem cât mai mult bine scriitorilor şi pe de altă parte să facem cât mai puţin rău Banatului. Adică să includem cât mai mulţi scriitori care au o anumită valoare literară, dar să nu exagerăm, pentru că ar însemna să ne prezentăm într-o înfăţişare nu tocmai favorabilă. Oricum, vă pot da asigurări că lista scriitorilor bănăţeni incluşi în acest dicţionar este de departe cea mai amplă din toate formele în care ei au apărut până acum. Nu cred că am omis sau că vom omite pe cineva merituos.

Adriana Babeţi: Aş vrea să pun trei întrebări. Prima, care ţine de o chestiune strict tehnică. Câţi cercetători, membri ai colectivului vostru, dar şi colaboratori externi cuprinde echipa timişoreană? Şi câţi autori din zonă sunt cuprinşi în planul vostru?

Crişu Dascălu: La prima întrebare pot să răspund uşor. Sunt zece colegi de la institut şi încă trei colaboratori externi. La a doua întrebare nu pot să răspund; întâi, pentru că lista e confidenţială şi apoi pentru că nu este definitivă.

Adriana Babeţi: A doua întrebare ar continua-o pe cea a lui Cornel Ungureanu. Care este criteriul - cât de cât obiectiv - al stabilirii circulaţiei unui nume, al audienţei sale. Doar cantitatea cronicilor şi recenziilor (apărute, evident, nu doar în publicaţiile zonale)? Nu există un risc în acest sens? Mă gândesc la ce s-a întâmplat după '89 în peisajul publicistic şi editorial de la noi, atât de "federalizat", de autonomizat, din cauza unei proaste difuzări a cărţii, dar şi a revistelor. Apoi mă gândesc la reducerea nu numai a numărului, dar şi a periodicităţii publicaţiilor Uniunii Scriitorilor care ar fi, totuşi, un garant al profesionalismului criticii aplicate? Nu devine acest criteriu deosebit de labil?

Crişu Dascălu: Orice criteriu are o anumită doză de subiectivism, pntru că nici nu se poate altfel în literatură. Dar a lua în considerare ce s-a scris despre un autor mi se pare esenţial.

Adriana Babeţi: Adică, cine, unde, când, cât anume şi mai ales cum? Nu?

Crişu Dascălu: Evident. Şi mai ales cum anume s-a exprimat despre el. Noi nu revizuim valori, nici nu le dărâmăm, nici nu le impunem. Altă posibilitate nu există, decât să luăm în considerare aceste aprecieri. Noi nu avem decât patru ani la dispoziţie. Nu un secol.

Adriana Babeţi: O întrebare indiscretă: cine anume stabileşte în ultimă instanţă grila respectivă şi, mai precis, numele autorilor care sunt incluşi?

Crişu Dascălu: Există un comitet naţional de coordonare a Dicţionarului care are ultimul cuvânt. Noi putem face propuneri. Dar unele întemeiate.

Adriana Babeţi: O întrebare şi mai indiscretă: comitetul acesta poate fi cunoscut sau numele celor care îi compun sunt confidenţiale?

Crişu Dascălu: Sunt oameni de specialitate, experţi cu multă experienţă în domeniu. În plus, colaborează la redactarea Dicţionarului toate institutele din ţară, plus cel din Chişinău. Se mai adaugă colaboratori din străinătate care s-au oferit să ne dea informaţii sau chiar să scrie articole despre autori sau publicaţii de acolo. Dar vreau să spun altceva referitor la criterii şi includeri. Vedeţi dv., sunt dicţionare şi dicţionare. Din câte ştiu eu, în Timişoara, la ora actuală, se mai pregătesc cel puţin încă două dicţionare. Sigur, cu cât aria de cuprindere este mai restrânsă, cu atât numărul de autori incluşi creşte şi standardul poate să scadă. Dacă facem dicţionarul scriitorilor din judeţul Timiş, vom avea o grilă. Dacă facem dicţionarul scriitorilor din cartierul Mehala, o să avem altă grilă. Dacă facem **Dicţionarul general al literaturii române,** standardele vor fi în mod fatal altele. Problema care se pune e ca pe fundul sitei să nu rămână scriitori importanţi; asta ar fi o pierdere. Dacă în Dicţionar vor fi incluşi şi scriitori care nu merită acest lucru, pierderea e mai mică. Dar a-i omite pe cei importanţi mi se pare de neiertat. Nimeni nu poate fi specialist în toată literatura română. Tocmai de aceea există o consultare reciprocă. După cum, nu există nici un parti pris, nici o preconcepţie din nici un punct de vedere. Ştiu că s-au vehiculat tot felul de afirmaţii privind criteriile extraliterare care ar prezida la alcătuirea listei de scriitori. Nu este adevărat. Desfid pe oricine ar face o asemena afirmaţie. Singurul criteriu e cel strict literar, valoric.

Robert Şerban: Dar tinerii scriitori din Voivodina şi Basarabia, tineri valoroşi, care scriu în română şi s-au afirmat în ultima vreme? Vor fi incluşi?

Crişu Dascălu: Dicţionarul e al literaturii de pretutindeni. Acest fapt implică în mod fatal atenuarea exigenţelor axiologice când e vorba de unii scriitori din exterior. Noi nu ne putem preface că în Bucovina nu există literatură română. Dar pentru ca lucrul acesta să se vadă în Dicţionar va trebui şi acceptăm o relaxare a criteriului valoric, deşi există şi acolo, evident, scriitori valoroşi. La fel se va întâmpla cu revistele. Dar aceeaşi e situaţia şi pentru anumite epoci din literatura română. Ne putem întreba atunci de ce nu includem un tânăr debutant de azi, care, oricum, scrie mai bine decât Conachi. De ce Conachi şi nu Costică Popescu de la Tecuci, care a scos două volume şi e onorabil? Pentru că fiecare epocă trebuie reprezentată prin ce are ea specific. Aşa cum şi perioada proletcultistă va fi reprezentată în Dicţionar. Chiar dacă scriitorii respectivi nu sunt de prima mână. Dar ei trebuie puşi acolo unde trebuie.

Doru Branea: Pentru că aţi atins problema proletcultismului, pe care am început să-l studiez, aş vrea să spun că ei şi-au făcut întotdeauna clasamente. În fiecare an erau rapoarte. Raportul lui Beniuc la Congresul scriitorilor e un mic dicţionar al scriitorilor proletcultişti. Dar v-aş întreba de ce e secretă lista autorilor care vor fi incluşi?

Crişu Dascălu: Pentru că ea este în continuă prefacere. Şi dacă am face-o publică, discuţiile inutile stârnite de Dicţionar s-ar amplifica.

Doru Branea: În momentul în care lucrurile s-ar şti, foarte multe dintre discuţii s-ar încheia. Nu credeţi că această lipsă de transparenţă impietează cumva asupra unui principiu al deschiderii pe care viaţa literară ar trebui să-l cunoască?

Crişu Dascălu: S-o iau în ordine. Problema proletcultismului - îmi pare rău - dar nu s-a pus cum trebuie, chiar dacă s-a pus şi, oricum, nu într-un dicţionar. În acest Dicţionar lucrurile vor fi spuse pentru prima dată aşa cum trebuie. În al doilea rând, nu cred că lucrurile ar lua o altă întorsătură dacă o asemenea listă s-ar publica. Ea nici nu se poate publica, fiind în continuă mişcare. Dicţionarul se încheie în 1997, deci până atunci lista se va tot completa. Iar în legătură cu transparenţa, Dicţionarul este al Academiei Române. Academia este proprietarul acestuia. Nu numai lista e confidenţială, ci şi articolele despre scriitori. Ca să înţelegeţi mai bine. Academia plăteşte unor oameni care se angajează prin contract să-l realizeze. E ca şi când te-ai duce la croitor să-ţi comanzi un costum, îl plăteşti, croitorul îţi spune să vii luni după el, iar duminică, pe Corso, îl vezi pe croitor îmbrăcat în costumul tău. Iar croitorul îţi răspunde că el e autorul, că el a făcut costumul. Ei, asta nu se poate. Niciunde în lume cel care plăteşte nu admite ca obiectul retribuţiei respective să fie folosit de către cei care îl realizează. Când se reproduc articole, se subscrie chiar că respectivul articol a fost realizat cu sprijinul fundaţiei cutare şi că publicarea lui e autorizată de acea fundaţie.

Cornel Ungureanu: Teoretic e O.K. Practic sunt următoarele obiecţii. Grupul vostru care lucrează confidenţial e format din oameni care au prieteni. Confidenţialitatea e o imensă iluzie. Fiecare dintre lucrătorii Academiei vor lansa tot felul de zvonuri printre scriitori. Pentru noi, scriitorii, incontrolabile, dat fiind caracterul lor confidenţial. Apoi, dacă ar fi vorba despre Soros sau Rockefeler şi ar da ei banii, atunci s-ar putea vorbi în termenii "Academia plăteşte". Eu, cetăţean român, cetăţean pompiar, eu plătesc impozit pentru Academie. Această instituţie funcţionează şi pe banii mei. Nu aş vrea să se creadă că formulăm numai obiecţiuni, ci am vrea doar să lămurim nişte termeni. Oricum, e bine că lista nu e încheiată şi că la ea se va mai lucra. Dar problema capitală îmi pare a fi cea a transparenţei. Se ştie că sufletul artist e sensibil. E păcat să se creeze atâta agitaţie în această lume setoasă de confirmări. Apoi, comisia aceea despre care vorbeai. Ni se pare ciudat că nici unul dintre foiletoniştii din Timişoara, oameni care au ţinut cronică literară ani la rând, nu a fost cooptat în comisiile acestea de evaluare naţională.

Crişu Dascălu: Problema este foarte simplă. Am mai spus-o, dar fie nu sunt eu destul de inteligent, fie nu se înţelege. Lista nu este definitivată. În fond, nici nu există vreo "listă". Iar eu nu pot da nici o asigurare cutărui sau cutărui autor că va intra sau nu în Dicţionar. Apoi, firește, banii Academiei sunt adunaţi şi din impozitele noastre. Dar Academia este un for cu o autonomie a lui, care a luat această decizie de a publica un dicţionar. Ea decide şi cum se face dicţionarul şi cine intră în el şi cum se scrie, pentru că e responsabilă de acest lucru. Nu putem realiza un dicţionar prin plebiscit, oricât de democraţi am vrea să fim. Nimeni nu este principial exclus. Ascultăm punctele de vedere, toate opiniile, dar decizia este a Academiei.

Laurenţiu Cerneţ: Academia trăieşte prin noi, contribuabilii. Dar asta nu mă îndreptăţeşte pe mine, contribuabil, să vin să-i impun Academiei nişte păreri proprii. Şi asta s-ar putea generaliza la celelalte organisme statale, care trăiesc din contribuţiile fiecărui cetăţean. Eu pot, de pildă, ca simplu cetăţean, să urlu că Academia a făcut, de pildă, o mare porcărie - scuzaţi cuvântul - prin revenirea cu o jumătate de măsură la vechea ortografie.

Robert Şerban: Ei, vedeţi, riscul ăsta, de a urla, poate să apară şi după publicarea Dicţionarului. Mi-am pus un mare semn de întrebare atunci când dl Eugen Simion, care, din câte ştiu, este creierul acestui Dicţionar, se plângea la o emisiune televizată că nu are informaţii despre ce se întâmplă în literatura română. Ţinând cont că, totuşi, acele liste cu scriitori se fac la Bucureşti, tare mi-e teamă ca autorii din zonă să nu fie marginalizaţi sau omişi.

Crişu Dascălu: Lucrurile nu se petrec în felul acesta. Sigur, cei de la Bucureşti îşi spun punctul de vedere. Dar sarcina noastră, a celor de ici e să mergem cu argumente. Nimeni nu este absurd. Interesul nostru este de a include în Dicţionar cât mai multă lume. Oricum, vor exista nemulţumiri chiar dacă i-am include în dicţionar pe toţi autorii de broşuri.

Mircea Şerbănescu: Am spus că este salutar un asemenea dicţionar. Dar cred că problema nu este de a cunoaşte aspectele tehnice ale redactării lui. Trebuie să acordăm credit celor care lucrează la el. Mi se pare însă că acest Dicţionar este făcut prea repede şi înainte de vreme. Cred că trăim în nişte vremuri prea tulburi, inclusiv în domeniul cultural şi cel literar. Asta face ca acele criterii, în principiu bune, să se poată tulbura la rândul lor. În loc de dicţionare, socotesc că ar fi mai bine să se facă lucruri mai constructive, cum făceau înaintaşii noştri, de care ne despărţim prea uşor. Antologiile. Aşa cum a făcut pe vremuri Virgil Birou, pentru tinerii poeţi. Sau Stoia Udrea. Apoi s-a făcut o expoziţie a literaturii bănăţene. Paşi siguri, care afirmau nişte personalităţi sau curente literare. Erau vii şi viabile. Nu spun că azi nu se fac antologii, dar numai pentru unii, nu pentru toată lumea. Aici sunt lucrurile dureroase. Acum unii au drepturi, cum în trecut aveau alţii şi lucrurile sunt mereu tulburi, neclarificate.

Ion Marin Almăjan: Sigur că în cazul unei asemenea întreprinderi nu poţi să ceri transparenţă, nici să aplici un soi de democraţie foarte nobilă, un soi de egalitarism. Atunci când Mircea Zaciu şi-a făcut Dicţionarul nu a întrebat pe nimeni. A trimis telexuri sau scrisori unor scriitori; aşa a apărut acel dicţionar. Ideal ar fi ca asemenea dicţionare să fie cât mai obiective, să aibă nişte criterii cât mai riguroase. Asta e problema fundamentală. În Dicţionarul lui Zaciu, modul cum sunt redactate articolele trădează stiluri de lucru şi aplicări de criterii extrem de laxe, de subiective. Pentru unii autori apar doar elemente informative, pentru alţii se trag concluzii definitive. Sunt bătuţi în cuie pentru următorul cincinal. Uneori concluziile nu sunt acoperite de bibliografie şi referinţele critice. Sigur, pot să fiu prieten cu un critic şi el să-mi facă o cronică în care să-mi supraliciteze calităţi inexistente. E posibil acest lucru. Dar nu pe toţi îi pot cumpăra, nu îi pot determina. Şi atunci un dicţionar ar trebui să aibă un criteiu ferm dacă vrea să şi evalueze valoric scriitorii.

Anavi Adam: Se poate şi altfel. Dicţionarul să-şi schimbe titlul: Dicţionarul subiectiv al Academiei.

Crişu Dascălu: Da, dar chestiunea este ca acest subiectivism inerent să nu depăşească limite tolerabile. Evaluările propriu-zise vor reveni istoricilor literari, criticii. Însuşi faptul că eşti inclus în Dicţionar înseamnă o anumită evaluare... Nu ne vom putea permite să etichetăm, să stabilim ierarhii, să dăm certificate de genialitate. Dicţionarul este ceea ce îşi propune să fie şi nimic mai mult. O sursă de informaţie şi acreditarea unei anumite valori.

Eugen Bunaru: Se vede că dicţionarul a suscitat discuţii şi un interes semnificativ pentru importanţa sa, se zice, istorică. Am înţeles că a inerentă doza de subiectivitate implicată în selecţia autorilor. Oricum, calitatea de scriitor nu o dă un dicţionar. El o poate doar confirma. Ar fi destul de neplăcut ca acest Dicţionar să perpetueze anumite inerţii şi judecăţi gata făcute într-o epocă anterioară. Mă refer la dinamica fenomenului literar, care e un fenomen foarte viu. Dicţionarul nu ar trebui de aceea să omită autorii tineri sau autorii pe care, în jurnalul său, Livius Ciocârlie îi numea "marginali" (evident, nu valoric.). Autori blocaţi, împiedicaţi înainte de '89 să publice. Deci oameni care deşi au scris mult, nu şi-au putut tipări volumele, circulând doar în revistele literare din ţară, unde se şi bucură de altfel de notorietate. Deci iată un criteriu de validare în dicţionar. Sigur, pledoaria mea are un caracter marcat subiectiv şi personal. Mizez însă pe profesionalismul şi buna credinţă a celor care lucrează la dicţionar. Ar fi păcat ca autori autentici să fie omişi: Ion Monoran, Ioan Crăciun, Petru Ilieşu, Gh. Pruncuţ sau autorii foarte tineri: între ei Adrian Bodnaru, Robert Şerban. Dicţionarul are şansa să şi propună scriitori. Totuşi, mă miră faptul că invocata calitate de membru al Uniunii Scriitorilor nu dă drept automat de intrare în dicţionar.

Crişu Dascălu: Vă mulţumesc pentru franchețe. Voi încerca să fiu şi eu la fel de franc. Calitatea de membru al Uniunii nu poate funcţiona automat drept criteriu. Poţi figura în dicţionar şi fără a fi membru al Uniunii.

Alexandru Ruja: Aşa cum se configurează, Dicţionarul e un bun care va intra în patrimoniul cultural românesc. Se anunţă drept o lucrare de anvergură. Aş vrea să îl întreb pe dl Dascălu dacă s-a avut în vedere şi o viziune a literaturii române în exterior, dacă crede că Dicţionarul poate contribui mai bine la cunoaşterea măcar europeană a literaturii române. Ar putea determina dicţionarul o includere a unor scriitori români în mari dicţionare străine? Apoi, scriitorii din diaspora. Ei vor fi trataţi numai din perspectiva perioadei lor româneşti? Sau global? Mă gândesc la Ştefan Baciu, la Aron Cotruş, Vintilă Horia?

Crişu Dascălu: Unul; dintre obiectivele dicţionarului este de a oferi o imagine corectă, normală, integrală a literaturii române. În dicţionar sunt incluşi autori care au trăit oricând şi oriunde, cu condiţia să fi scris în limba română. Sunt situaţii când autorul respectiv şi-a început activitatea în limba română şi a continuat-o în franceză, spaniolă, engleză etc. Noi ne referim strict la opera scrisă în română, sigur, luând-o în considerare şi pe cealaltă, dar la modul informativ.

Viorel Marineasa: Am avut surpriza să fiu şi eu prezent la bucolica adunare a scriitorilor din 1990, ţinută la Bucureşti. Erau peste 1000 de scriitori. M-am uitat pe interminabila listă şi m-am trezit întrebând cu stupoare, referitor la mai mult de jumătate dintre ei: "ăştia cine dracu sunt?". Şi Petrică Stoica mi-a dat nişte explicaţii: uite, ăsta a scris o poezie despre colectivizare şi un articol despre tovarăşul Stalin. Nici măcar un volumaş nu avea. Deci criteriul apartenenţei la Uniune pentru includera în dicţionar nu îmi apare nici mie obligatoriu. Apoi nu cred că e bine să te apuci să dai sfaturi unor oameni care îşi ştiu meseria şi s-au pus pe lucru după criterii bine stabilite. Dar îmi permit totuşi o remarcă. Se ştie cât de greu s-a putut debuta în deceniul opt. Oamenii care nu au avut şansa să intre pe fir în anii '70, ani ceva mai îngăduitori, au avut tot felul de obstacole. Se poate spune că oamenii ăştia nu au operă. Ei, bine, au început s-o aibă. Îl iau pe Caius Dobrescu, de pildă, de la Braşov. Toată ţara îl ştia, dar nu a fost debutat în volum. Acum, după '90, la 30de ani, are trei cărţi. Ştiu că forumurile academice şi universitare trebuie să fie ceva mai conservatoare să apeleze la valori sigure. Dar ar fi păcat să rateze acest fenomen literar foarte viu. Ar fi păcat să ne trezim cu un Dicţionar al refuzaţilor, mai bun decât cel al Academiei. Nimeni n-ar vrea aşa ceva. O întrebare: un autor ca Arghezi, cu un prim volum abia la 47 de ani, ar intra într-un asemenea dicţionar? Sau Alexandru Cistelecan, care e unul din cei mai străluciţi critici de poezie de la noi, dar care are o singură carte. El intră în dicţionar?

Adriana Babeţi: Sau mă gândesc la autorii lipsiţi de orgoliul publicării în volum, care nu au pragmatismul unor buni gospodari ai propriei opere, care, adică, nu-şi adună cu hărnicie, volum după volum, cronicile, articolele, studiile. Cu un George Pruteanu, de departe o vedetă a criticii momentului, un scriitor foarte important, ce se va face?

Crişu Dascălu: În principiu, nimeni nu e refuzat din Dicţionar, fie că are o carte, fie că are 20. Poţi să ai una şi să intri, poţi să ai 5 şi să nu intri. Criteriile sunt cele pe care le-am enumerat, ele nu pot fi schimbate. Grija noastră e să intre cât mai mulţi autori în Dicţionar. El are şi un caracter preponderent informativ. Sigur, interesele sunt particulare, e firesc. Dar există şi un interes global, al literaturii noastre.

Adrian Bodnaru: Aţi făcut nişte afirmaţii cu titlu de certitudine, între care una mi s-a părut interesantă. Anume, aceea că acest dicţionar va fi primul bun. Ceea ce mi se pare destul de riscant. Apoi aţi afirmat că el este o simplă inventariere, nu o punere la punct a literaturii noastre. Trebuie să vă bazaţi pe ceva când aţi afirmat că va fi cel mai bun. Pe ce se întemeiază certitudinile dv.?

Crişu Dascălu: Am spus că în comparaţie cu dicţionarele noastre existente sau în curs de apariţie, el va fi dicţionarul cel mai complet, adică având cel puţin de zece ori mai multe articole decât cel al lui Zaciu. Ca volum de informaţii va fi cel mai complet, pentru că ia în considerare întreaga literatură română. Celelalte sunt parţiale, particulare. Nu se referă apoi doar la scriitori, ci la toate elementele vieţii literare. Dar rolul acestui dicţionar nu este de a instaura valori. Majoritatea celor care redactează articole în dicţionar nu sunt prin profesie critici literari. Ei beneficiază doar de ceea ce criticii deja au spus despre autorii în cauză. Vom încerca însă să îmbinăm aceste aspecte. Unde e cazul, vom repune în discuţie curente, epoci, autori. Nu în sensul de a răsturna întreaga literatură română. În mare, valoril literaturii române sunt la locul lor. Dar sunt situaţii, momente, când lucrurile trebuie rediscutate şi lămurite.

Cornel Ungureanu: Mulţumindu-i lui Crişu Dascălu pentru faptul că s-a lăsat ţintuit şi ţintit de întrebările noastre, aş vrea să spun în încheiere că interesul tuturor este ca aceast Dicţionar să fie o operă de referinţă a culturii române. Academia s-a împotmolit întotdeauna. Părerea mea este că se va împotmoli şi de data aceasta. Sunt sceptic, deci. Dar proiectul e de o importanţă ieşită din comun. El nu va fi singur. El va fi însoţit de o seamă de cărţi care vor afirma şi vor contesta valori, vor stabili ierarhii care vor confirma sau infirma numele din Dicţionar. Capitală mi se pare importanţa dialogului între toţi cei carte trăim în spaţiul literaturii: scriitori, critici, istorici literari, cercetători. Aşa e normal să trăim în cultură.

De la râsul homeric la râsul Colgate

"Uitaţi-vă la mutra celui care a răzbit, a reuşit, în orice domeniu. Nu veţi găsi în ea nici o umbră de îndurare. E din materia din care sunt făcuţi duşmanii".

În citatul de mai sus cititorul va fi recunoscut sfârşeala vocii lui Emil Cioran. **Le mauvais démiurge,** de unde este rupt acest fragment, este o luptă cu sfântul Pavel, cu mulţumirea bimilenară a creştinismului atotbiruitor.

Orice victorie este tristă şi acră. Creştinismul biruitor de după Constantin cel Mare a fost moralist şi solemn. Martirii şi groaznica lor pieire din timpul persecuţiilor precedente erau prea aproape pentru a lăsa puţin loc bucuriei.

Comunismul a fost trist şi solemn. Dogma ascuţirii luptei dintre clase îndemna poporul la vigilenţă şi la intransigenţă, nu la bucuria triumfului. Tranziţia este acră şi posacă; fiecare vede în duşmanii lui de moment nişte "criptocomunişti", întruchipări ale răului absolut.

Râsul este incontrolabil. El este forma ultimă a libertăţii. Râsul este imoral. Într-o altă limbă, homosexualii, chintesenţa amoralităţii şi a desfrâului au primit numele de **gay,** cei veseli. Râsul este stihinic. Râsul e natural, nu cultural: omul, alcătuit din libertate şi răspundere, râde când e liber, e serios atunci când e copleşit de răspunderi. Şefii nu râd. Militanţii nu râd. Militarii nu râd.

Şi totuşi...

Şi totuşi există vagi vestigii de râs în teritoriul creştinismului. Prima minune a lui Christos nu a fost o tămăduire posacă, ci preschimbarea apei în vin la nunta de la Cana. "Băiete! Un rând pentru toată lumea! "O scamatorie... Dar Mântuitorul n-a vrut să se descopere printr-o faptă bună, ci **consacrând** veselia, dându-i o confirmare divină. Vinul e un declanşator al libertăţii, "dezleagă limba", întrerupe griul cotidian.

Să nu furi.
Să nu ucizi.
Să nu curveşti.
Să nu râzi.

Pe măsură ce Biserica s-a acomodat tot mai bine cu statul bizantin şi a preluat de la acesta complicata ierarhie a patriarhului-mitropolitului-arhiepiscopului-episcopului-protopopului-preotului, ea a devenit instituţie. Instituţie serioasă.

A apărut monahismul şi ca o reacţie la această solemnă ierarhizare? Greu de spus. Cert e că una din apoftegmele lui Antonie cel Mare ne vorbeşte despre râs.

Era deci începătorul de obşte cu nişte fraţi mai tineri, glumind şi râzând. Un trecător a fost contrariat de acest intermezzo, dar Antonie i-a spus: un arc, dacă-l încorzi prea mult, se frânge. Acest intermezzo se numeşte în jargon monastic, pogorământ. El nu e o digresiune, o întrerupere a pocăinţei şi lacrimilor, ci face parte din programul mântuitor. Acesta e monahismul oriental, cel pe care-l ştiam de-acasă: "Prefectu plecat mânăstire maici chef" de la Caragiale. Sau de la Creangă sau de la V. Voiculescu.

Ne vom opri şi la nebunii pentru Christos din cap. IV al cărţii Râsul patriarhilor. Ei sunt nişte marginali nonconformişti şi vagabonzi. Sursele hagiografice ne dau date contradictorii despre ei, atunci când nu păstrează o tăcere compactă. După ce creştinismul a devenit religie de stat, ei sunt contestatarii establishmentului şi ai noii ordini. Cu toate acestea, sinaxarele ortodoxe i-au asimilat, acceptându-le nebunia ca pe o formă neînţeleasă de cuminţenie.

Ca să arate că seriozitatea, adaptarea, nu e o valoare absolută. Adaptatul este un serios care-şi joacă rolul cu abnegaţie tâmpă. Inadaptatul, nebunul, e de fapt un iluminat care priveşte cu ironie lumea, ca pe un teatru. Gluma originară este aceea cu ofiţerul italian care le ordonă soldaţilor lui să atace: "Avanti popolo!/ - Che bella voce!" Râsul răstoarnă ierarhia, transformă ofiţerul în cântăreţ de operă şi ordinul în tril. Râsul e sabotarea realităţii.

I-am reproşa cărţii că, într-o calsificare meticuloasă, n-a făcut loc şi distanţei între râsul jovial şi cel batjocoritor. Râsul nu e decât o manifestare fiziologică importantă care subîntinde sentimente diferite. El e o formă, nu un sens.

Dar acesta e un reproş marginal.

Am asistat la susţinerea acestei teze, şi ne amintim cu plăcere cuvintele de apreciere ale lui Michel Meslin, mare autoritate a antropologiei religioase, ale lui Nicolai Berdiaev, teolog ortodox, ale marelui medievist Jacques le Goff. Tustrei mai importanţi decât zidurile Sorbonei care adăposteau această solemnitate dedicată râsului. Căci, la urma urmei, chiar dacă prefaţatorul cărţii, Andrei Pleşu, pomeneşte de Sorbona ca o garanţie a seriozită... ca o garanţie a profunzimii tezei, tot oamenii dau faimă zidurilor, şi nu invers. E bine că studiile religioase, după izolata glorie a lui Dumitru Stăniloaie, după depărtata glorie a lui Mircea Eliade, se bucură de o voce nouă.

Care este şi o depăşire. Am văzut printre sursele citate de Teodor Baconsky şi numele lui Georges Devereux, marele etnopsihiatru. Ca un teolog să-l citească, să-l asimileze şi să-l citeze e dovada depăşirii unei etape în studiile religioase. Atunci când şi Arthur Kleinman, şi Geza Roheim vor fi citiţi şi evaluaţi la justa lor valoare, înţelegerea psihologiei popoarelor îşi va aduce din plin contribuţia la cunoaşterea manifestărilor religioase.

Fiindcă, nu-i aşa, râsul homeric este neprefăcut, firesc, dar păgân. Râsul Colgate este binevoitor, civilizat, dar fals cât cuprinde.

Între cele două, râsul creştin, jovialitate pură, care priveşte cam de sus micimea lumii. Sau cel puţin aşa ar cam trebui să fie.

Dan UNGUREANU

** Teodor Baconsky, **Râsul patriarhilor,** Editura Anastasia, 1996. Cu o prefaţă de Andrei Pleşu.*

Teologie şi cultură

Una dintre apariţiile editoriale cele mai remarcabile ale ultimilor ani este, în mod neîndoios, cartea lui Teodor Baconsky, **Râsul Patriarhilor. O antropologie a deriziunii în patristica răsăriteană.** Volumul este cu adevărat un eveniment: poate nu atât prin înălţimea erudiţiei, prin profunzimea hermeneuticii sau prin excelenţa nobilă a stilului, cât prin caracterul său de pionierat. După ştiinţa noastră, este primul studiu de **antropologie religioasă** - de asemenea dimensiuni şi consistenţă - apărut în România. El nu apare, desigur, într-un spaţiu vid, ci continuă superlativ o tradiţie inaugurată - aproape mitic - de Mircea Eliade şi continuată cu strălucire de Ioan Petru Culianu. Se cuvine, totuşi, să spunem că studiul la care ne referim reprezintă şi un punct de ruptură în această tradiţie prestigioasă: Teodor Baconsky face antropologie religioasă **creştină** şi propune prin aceasta un alt model de angajament hermeneutic, nerobit - până la delir şi părtinire - unor fictive (pentru că utopice) exigenţe de "obiectivitate". Teodor Baconsky însoţeşte prudenţa echilibrată a hermeneuticii de bună calitate cu "violenţa" evanghelică a mărturisirii. Că cele două sunt incompatibile, cartea lui Teodor Baconsky o demonstrează cu peremptorie seninătate. În continuarea acestei prezentări, vom încerca să inventariem elementele pe care se întemeiază originalitatea şi, în aceeaşi măsură, importanţa acestui studiu.

1. Noutatea acestei cărţi ţine, mai întâi, de cvasiabsenţa antropologiei religioase în România; reduse amândouă la precare strategii ale supravieţuirii, atât cultura seculară cât şi cea teologică nu au reuşit să-şi conjuge bunăvoinţa şi instrumentarul pentru a prilejui naşterea acestei discipline.

2. În al doilea rând este vorba de o carte temeinic individualizată şi în peisajul antropologic occidental; ea se distinge prin temeritatea problematicii şi prin ambiţia enciclopedică - descalificată prea des de un Occident timorat şi excesiv perfecţionist.

3. Oprindu-ne o clipă asupra temei alese de Teodor Baconsky, se cuvine să menţionăm aparenta ei indigenţă; e greu de spus, a priori, care sunt perspectivele unui studiu antropologic asupra râsului. Cartea Domnului Baconsky demonstrează fără ezitare opulenţa hermeneutică a acestei tematici şi face din **râs** prilejul unor interogaţii riguroase asupra unor fapte de civilizaţie, asupra devenirii termenilor structuranţi ai mentalităţilor, asupra unora dintre poncifele, deopotrivă, ale Occidentului şi Răsăritului actual.

4. Este unul dintre privilegiile antropologiei acela de a-şi transforma obiectele de studiu în concepte globale, universalizante; pentru Mauss corpul era un fapt social total, pentru că definirea lui angaja societatea în ansamblul ei; acest lucru vorbea desigur şi despre uriaşa disponibilitate hermeneutică a unui astfel de obiect total: el era o poartă de acces către întreaga constelaţie semantică a unei comunităţi. La fel se întâmplă şi cu "râsul": un temeinic studiu antropologic, aşa cum - cu strălucire - este acesta, îl va transforma într-un prilej de analiză a unor fapte de cultură dintre cele mai diverse. Cartea Domnului Baconsky se va dezvălui, aşadar, ca o carte a unui istoric al mentalităţilor (amintind cu precizie de prestigiul Analelor), ca o carte a unui hermeneut (nestrăin nici de hermeneutica biblică şi nici de un Paul Ricoeur); se va arăta ca o carte a unui informat şi necrispat teolog şi , în sfârşit dar nu în ultimul rând, ca o carte a unui exersat şi subtil stilist.

5. Tot despre importanţa acestei cărţi; în opinia noastră, această lucrare se încadrează într-un curent cultural - pe care l-am nădăjdui şi cuprinzător şi de perspectivă - şi pe care l-am pune sub semnul redescoperirii omului; este desigur un răspuns dat trufaş anunţatei morţi a omului, răspuns pe care, dintre ştiinţele umane, ce a mai calificată să-l dea este antropologia. Ea poate conduce la resemnificarea unor concepte fundamentale, de altfel vechi de când lumea, dar al căror sens consistent se vlăguieşte sub povara structuralismelor de toată mâna.

6. În fine, această carte poate pune în alţi termeni chestiunea dialogului dintre teologie şi cultură, al căror divorţ este întreţinut când de suficienţa nemerită a teologilor, când de superbia - în fond la fel de ignorantă - a intelighenţiei laice. Cartea Domnului Baconsky oferă teologilor imaginea unei inteligenţe informate dar şi temeinic instalate în credinţă, iar intelectualilor pe aceea a unui spirit ce nu întemeiază gloria teologhisirii pe ruina necesară a culturii.

Marius LAZURCA

Soluția individuală

În genere, se ştie, şi legile fizicii o demonstrează, că orice acţiune determină la rândul ei o re-acţiune, o manifestare de sens opus. Mecanismele totalitate nu se pot sustrage acestei mecanici simple. Teroarea instituită de o dictatură la toate nivelele creează, oricât de paradoxal ar părea, un spaţiu al existenţei alternative ca reacţie la forţa coercitivă omniprezentă, o zonă de prezervare a individualului în care acesta se poate exterioriza nestingherit. Un spaţiu al **totalei neadaptări** (cf. N. Steinhardt). Fie că e vorba de dominanţa **centrifugului** - te proiectezi în afară adoptând un mod de viaţă boem, cu tot ceea ce implică el, fie că **centripetul** primează - întoarcerea înspre propria interioritate protectoare, elementul comun a acela al eludării agresiunilor ideologice.

*

Jurnalul lui Stelian Tănase e un exemplu concludent, până la un anumit punct, pentru ceea ce înseamnă retragerea deliberată, autoclaustrarea, ca soluţie optimă de evitare a contactului cu socialul malefic. Dincolo de pereţii camerei se întinde răul, în diferite forme de manifestare, un rău ale cărui tentacule sufocante zădărnicesc orice mişcare. Nu-i de mirare că scriitorul găseşte de cuviinţă să reducă la maximum legăturile cu exteriorul traumatizant. Relaţiile mondene, atâtea câte mai pot supravieţui la finele anilor '80, îl plictisesc. Trecut de o anumită vârstă, înţelege singurătatea ca pe un tabiet al noii etape de viaţă. Soluţia individuală, cum o numeşte el însuşi, singura posibilă, deocamdată. Febrele mistice care îl asaltează, din când în când, sunt benigne, nu lasă nici un fel de urme. Şi aceasta nu neapărat pentru că ar fi un spirit pozitivist, ci pentru că simte o oroare aproape organică în faţa oricăror forme de prozelitism, asimilate recrutărilor silite. Accesorii (şi) ale dictaturii comuniste. În absenţa relaţiilor cu Divinitatea, muzica (clasică şi de jazz) ori videocinemateca au rolul unor narcotizante eficiente. Dar mai există şi scrisul. O formă de rezistenţă, prin excelenţă. Pasivă, ce-i drept, dar atât de departe de ruşinoasele abdicări de la moralitate. A nu scrie înseamnă în ultimă instanţă a ceda. Scrisul nu se lasă, însă, îmblânzit cu uşurinţă. Perioadele în care lucrul înaintează cu o viteză mulţumitoare sunt urmate de stagnări alarmante. Nefiind, totuşi, un travaliu sisific, scrisul cere mult efort prin chiar fluctuaţiile sale. Materia primă din care se hrănesc romanele e realitatea înconjurătoare. Adeseori halucinantă, oscilând între promiscuitate şi bufonerie. În care absurdul devine cotidian, alienant. Scriitorul, dublat de reporter, notează, cu religiozitate aproape, tot ceea ce poate trece din viaţă în literatură. Cu simţurile de observaţie dilatate la maximum, el surprinde diferite episoade de care, într-un fel sau altul, sunt exemplare. Romanele sale capătă astfel un accent documentar. Autorul îşi vede şi îşi aude personajele cu mult înainte de elaborarea propriu-zisă a operei. Traseul e identic: se pleacă de la un proiect simplu, schiţe care abundă în paginile jurnalului, pentru ca pe parcurs, prin acumulări succesive, acesta să câştige în complexitate. Tehnicile muzicale (fuga, contratimpul) sunt la mare preţ. Dar ceea ce-l individualizează pe Stelian Tănase ca romancier e răbdarea cu care-şi construieşte fiecare carte. Un roman nu e scris cu adevărat decât în momentul în care el e rescris. Adică atunci când poate fi judecat cu suficientă obiectivitate de însuşi autorul său. E adevărat, însă, că rigorile cenzurii, sau mai bine spus intransigenţa morală a autorului, întârzie editarea. Cu romanele mereu în sertare, Stelian Tănase preferă să le retuşeze decât să cadă în capcana grafomaniei. El e, întâi de toate, un perfecţionist. În acelaşi timp, **experienţa livreasca** e hotărâtoare în procesul de creaţie. Cărţile sale cresc din alte cărţi. Modelele cel mai adesea invocate sutn: Flaubert, Tolstoi, Thomas Mann, Gogol.

Ora oficială de iarnă nu e nici pe departe **doar** un jurnal de creaţie. Socialul şi politicul (care în România comunistă practic se identifică) sunt dimensiuni mult prea tentante pentru analistul Stelian Tănase spre nu fi menţionate întru aducere aminte. Prin poziţia sa publică, scriitorul e primul obligat să protesteze atunci când libertăţile individuale sunt ameninţate. Teama de represiune este, însă, principalul agent al divizării societăţii româneşti. Revolta colectivă ţine de utopie. Ca orice virtual dizident, Stelian Tănase e atent supravegheat. Hărţuit chiar. Până la epuizarea psihică. Trecutul (citeşte o seamă de cronici) şi întâlnirile cu un alt intelectual cenzurat, Alexandru Paleologu, sunt salvatoare refugii. Ele se întâlnesc într-un punct: fascinaţia mărturisită pentru o epocă fabuloasă a Bucureştilor în care balcanismul, departe de a fi conotat negativ, poartă în sine un specific demn de toată atenţia. Confratele său mai vârstnic, aristocrat până în vârful unghiilor, e, prin destinul exemplar, profund ancorat în această realitate.

Pe măsură ce evenimentele din Estul Europei se precipită, Stelian Tănase simte tot mai acut tensiunea iscată de necesitatea ieşirii în Agora. Pasivitatea e sursa unei drame existenţiale. Pesimist prin structură, el vede întârzierea democratizării României nu doar ca pe o stagnare, ci ca pe o simbolică regresiune (v. titlul). Permanentă hăituire îl obligă să plonjeze într-o existenţă semi-clandestină. Excitantă, dincolo de pericolele curente. Revoluţia îl surprinde în disperata încercare de a-şi mobiliza confraţii. Trăieşte cele şase zile care au schimbat destinul României în cel mai activ chip cu putinţă. La instalarea noii puteri nu se lasă amăgit: miza majoră e construirea unei societăţi civile. Din acest punct de vedere revoluţia se preschimbă într-o lentă evoluţie.

În fine, dar nu în ultimul rând, pentru Stelian Tănase jurnalul, pe lângă virtuţile documentare, mai are una, deloc de neglijat: cea ontologică. El (jurnalul) e o parte a fiinţei diaristului. Mai precis, punctul în jurul căruia fiinţa gravitează, căpătând consistenţă şi stabilitate. Într-un mediu viciat moral lucrul e absolut explicabil.

---

* Stelian Tănase, **Ora oficială de iarnă,** Institutul European, Iaşi, 1995

Sorin TOMUŢA

Cocoţat pe candelabru

Gheorghe Vidican-George pentru amici) este o figură aparte printre scriitorii din vestul ţării. Ca un spiriduş sau, ca să folosim o metaforă din bătrâni, ca un argint viu, el străbate ţara în lung şi-n lat pentru a se întâlni cu prietenii, pentru a le lua interviuri sau, pur şi simplu, pentru a se plimba. George, un romanian troter, dacă se căzneşte poate fi în aceeaşi zi la Iaşi, la Bucureşti şi acasă, la Oradea. Dar el face totul firesc, de parcă lumea începe cu iniţialele lui.

Şi la fel scrie. **"Singurătatea candelabrului"** (Editura "Cogito", Oradea, 1994) este un volum de... poezie brută, în care textele sunt ca nişte şoapte de amor rostite printre dinţii sănătoşi ai autorului. "Braţul poate sfârşi ca o epavă/părăsită de somn/ gestul iubirii/ e uzat/ îţi scriu/ acoperindu-mi mâna cu ochiul". Nimic elaborat, nimic muncit, reflexivitatea spontană, deloc contemplativă, este rezervorul liricii lui Vidican. Zbor, păsări, ochi, oglinzi, femei sunt câteva dintre simbolurile vehiculate, pe spaţii mici, de către autor. Iată o artă poetică în care lucesc armele, când albe, când de foc, ale versurilor: "fără sânge poemele/ sunt o înfrângere/ despotul nu cunoaşte marginile/ cercului/ asupra iubirii/ se va opri poetul". Metafore calme, tensiuni controlate, preambul prelungit. (Co)notaţiile sentimentale au un aer bizar insuflat de plămânul adamic al autorului, căruia sigur nu îi plac merele. E necesară mâna unui mic Einstein care să declanşeze o fisiune în textele atomice ale lui Gheorghe Vidican, pentru a le transforma în poeme mai ample, mai vii, mai violente.

** Gheorghe Vidican, **Singurătatea candelabrului,** Editura Cogito, Oradea, 1994.*

Klein

După sibianul Florin Oancea, braşoveanul Mihai Ignat este cel de-al doilea câştigător al concursului naţional de poezie "Aurel Dumitraşcu", concurs al cărui juriu, dacă ar fi să-l înşir aici, ar ridica părul, cu tot cu pălărie, de pe capul oricărui posibil concurent. Pentru a-mi lua o pietricică de pe inimă, trebuie să recunosc că am citit **"Klein"**, volumul premiat şi publicat anul trecut de Editura "Timpul", noaptea, ca un veritabil Iosif Sava. Sună a mea culpa, dar nu-i chiar aşa. Jucăuş, fragmentat, suficient de livresc, aritmic, poetul aglomerează "cuvinte lovind inerţia" şi apoi le pulverizează sub titluri în care englezescul "stress" apare obsedant. Scrise bine, precis, într-o regie nelipsită de amănunte, poemele lui Mihai Ignat nu au (totuşi) nimic memorabil. S-ar putea ca tocmai asta să fie miza autorului sau vorba/vorbele sa/ sale "multe, prea multe cuvinte/poetica haosului/fofoloci lovele biştari alte sinonime/ rostogolite pe masa de joc". Dăm în fapt **"Stress cinci"**, poate ne lămurim împreună: "Creez ceva mai puternic decât mine./În lift miroase a cloroform, nimeni acolo./ Acum începe: este ca într-un joc,/ dar ce simte R.T.S. când nimeni nu-i poate/ privi faţa hidoasă?/ Acum 23 de ani şi ceva mă nasc, atunci/ Pu Yi moare şi nu este uitat,/ dovadă afişul gigantic al "Ultimului Împărat" lipit pe cerul oraşului. / "Pas în doi şi alte impresii, asta tocmei/ cu o săptămână după întoarcere./ Şi mai târziu: frecând cu săpun deşteptătorul în/ chiuveta albastră/ îmi amintesc perfect/ mirosul accelerat al anvelopelor, eu/ în peisajul cu alţii".

De dragul de a scoate poezie din texte asamblate bine, susţinute de fluctuaţii interne care le înviorează, "fără exerciţiu prea-ndelungat", Mihai Ignat mai apelează din când în când şi la poante mimetice: "fără oprirea respiraţiei am fondat un curent literar" sau "Romeo şi Julieta/ au murit fericiţi până la adânci bătrâneţi" sau "să faci dragoste/ pe fondul muzical numit inm naţional". O decantare, o filtrare, ori mai ştiu eu ce proces tehnologico-poetic ar reţine aluviunile din cartea tânărului poet (29 de ani).

"Dar am mai multe răspunsuri pentru un accident", scrie autorul, iar unul dintre ele poate fi "disperata nevoie de text".

Robert ŞERBAN

** Mihai Ignat, **Klein,** Editura Timpul, Iaşi, 1995*

Mehala sunt eu

Paseismul ironic şi calofil, care face gloria (câtă e, sentelege) a prozei timişorene din deceniul nouă nu a avut, până mai ieri, un pandant liric. Proiectul unor scriitori precum Adriana Babeţi, Daniel Vighi, Cornel Ungureanu sau Viorel Marineasa, mai devreme Sorin Titel, de a recupera un topos mitteleuropean se hrăneşte el însuşi dintr-o stare de natură lirică. Precauţiile ulterioare şi deturnările epice nu trebuie să ne înşele.

O dată cu **Apa regală** de Adrian Derlea, avem în fine un corespondent în poezie - unul explicit, programatic, coerent şi omogen - al acestui proiect original. **Apa regală** - un debut tomnatec al unui vechi paveldanist, cuprinzând mai cu seamă texte publicate în "Forum Studenţesc" sau citite în cenaclul "Pavel Dan" de-a lungul anilor optzeci - este biografia unui cartier, Mehala pe care nici oraşul şi nici satul nu o pot revendica cu totul, după cum e şi biografia unei existenţe dintre cele mai obişnuite. În fond, e vorba de o singură biografie, fiindcă poetul nu se poate preciza nicicând în absenţa acestui teritoriu; definiţia fiinţei este, de fapt, definiţia acestui loc paradisiac, al cărui prinţ, ca să parafrazez titlul unei piese a lui Montherlant, e un copil.

Mehala e mai întâi de toate temeiul unui ghid interior, iar nu al unui document urbanistic; cartierul nu funcţionează ca recuzită neutră, ci asemeni unui peisaj interior. Întâmplările locului (nunta, înmormântarea, cătănia, amorul lejer) - redate cu un ton reţinut, esenţializat, mimând, ca la Petre Stoica, obiectivitatea - sunt mici întâmplări ale fiinţei poetice. Nimic grav, nimic ireparabil sau insuportabil în această lirică a amintirilor confortabile, a nostalgiei molcome şi a împăcării. Sentimentul sfârşitului, alimentând discret dar ferm această lirică, se prezintă aidoma unui scepticism biblic altoit pe o înţelepciune heracliteană: "orologiul bisericii anunţă conştiincios/cele de cuviinţă/e un semn că totul este trecere/şi chiar se întâmplă/că trece/un alai de nuntă/sau un cortegiu funerar/cum să nu-ţi pese?/tocmai atunci/zvâcneşte un stol de vrăbii/şi înfloreşte muşcata/din fereastra vecinei" **(tocmai atunci)**. Lipsită de excese (calofile sau ironice), sobră, discretă, poezia lui Adrian Derlea este concluzia nespectaculoasă, dar adevărată, a unei existenţe marginale.

Doru BRANEA

---

*Adrian Derlea, **Apa regală,** Editura Marineasa, Timişoara, 1996*

Livius Ciocârlie

J U R N A L

Cum spune Thibaudet, există o literatură "naturală", de tipul corespondenţei lui Flaubert, şi alta elaborată, în romanele lui. Ca orice om care se lasă intimidat de adevăr, recunosc că a doua e mai importantă, dar prima mă atrage mai mult. Am o minte leneşă, nu-i nimic de făcut.

Aşa începe un număr de paragrafe pe care le-am intitulat **Fragmente '83** şi i le-am trimis lui Andrei Bodiu în primul an de şedere aici (sunt încă în Franţa, este ianuarie 1993). Îmi ceruse câteva pagini pentru "Interval", revista lor braşoveană, fondată în primul entuziasm de după decembrie şi între timp dispărută, împreună cu entuziasmul. Iar eu, de atunci încoace, n-am mai trimis nimănui nimic. Cât despre ce scriam în 83, lucrul nu stă chiar aşa. Mai bine zis, deloc. Nu fiindcă m-a atras mai mult literatura "naturală" n-am făcut altceva. Fiindcă la altceva nu m-am priceput.

(Sunt multe de spus. Întâi, că acuma e iulie '95 şi suntem la Butoieşti. Al doilea, dacă nu greşesc greşeam atunci: "Intervalul" nu s-a desfiinţat. Nu ştiu cum stă cu entuziasmul. Deci, iulie, Butoieşti. E prima dimineaţă, încerc să mă readaptez. Deocamdată, merge greu. E un an cu vegetaţie joasă în grădina lui Relu, ca şi dincoace, pe vechiul loc al naşei, se vede în toate părţile până departe, nu mă simt învelit şi protejat. În plus, zbârnâie în aer opinii critice dinspre Bucureşti: noi, când venim, aducem, reparăm, trebăluim, voi? Drept e. Dar emitenţii lipsesc, iar cu reproşul latent convieţuim de trei decenii.

Acasă, am terminat **Viaţa în paranteză** pentru Anghel, "Amarcord". Ar fi venit rândul să mă apuc de ce-i promisesem lui Mihai, adică să concentrez, debarasând, volumele de până acum. Cel mult, aş fi avut drept la un "interval", să bat la maşină, dând "formă definitivă", jurnalelor, începând cu '78. În loc de aştea, mă apuc de încă un "comentariu". Ce poate să fie? Un fel de a-mi înşela moartea? Nu i-a venit vremea fiindcă mai am "atâtea" de terminat? Posibil, deşi ar putea să mi-o întoarcă: dacă tot nu închei nimic, orice moment e egal cu altul; deci... Deh! Să revenim. Citesc: "Nu fiindcă m-a atras mai mult literatura «naturală». Fiindcă la altceva nu m-am priceput". Ce ar fi, îmi zic, să fac din propoziţiile astea un semnal. Atenţie, de aici încolo intri pe teren bătut. Altcum spus, miza să fie de a nu mă repeta. Ştiu eu? Nu promit nimic).

Ceva ce mă deprimă şi mă derutează, deşi n-ar trebui: oricât de apropiat mi-ar fi omul cu care vorbesc, constat că nu mi-am câştigat dreptul de a avea un proiect major. Amabilă indiferenţă. N-ar trebui să mă simt aşa. Lipsa de personalitate este parte constitutivă şi fundamentală a acestui proiect. Totuşi, îmi cade greu.

Spun că sunt derutat. Adică, la propriu, mă abat din drum. Fac altceva? Sau, mai exact, renunţ? Renunţ, cât şi dacă renunţ, ca să mă pun de acord cu mine însumi. Am trăit tot timpul cu două veleităţi opuse: să scriu şi să nu fac nimic. Acuma, la bilanţ, îmi dau seama că ce pot să scriu nu este atât bun cât n-ar fi păcat să-mi ratez adevărata vocaţie, de a vegeta. Deşi, la urma urmei, a scrie "natural" înseamnă tocmai a vegeta, însă într-un fel care nu te lasă să mergi până la capăt. Să te scufunzi. Al doilea motiv, care priveşte mai mult viaţa publică, este de ordin moral. Dacă ai trăit cum am trăit (noi toţi, aproape toţi), se cuvine ca măcar atâta ponos să tragi. Să nu mai fii "cineva". Al treilea e civic. Cum nimeni nu pare tulburat de propriul trecut, îmi spun că e bine ca măcar câte unul să exorcizeze răul, luându-l asupra lui. Dar, revenind la ce "mă deprimă şi mă derutează", mai este, să recunosc, şi dezamăgirea produsă de vanitate. Odată efectul cronicilor stins, nimeni - nici măcar autorii lor - n-a simţit nevoia să mă ia în serios. Nimeni n-a avut sentimentul că ar fi de aşteptat ceva de la mine. Trag consecinţa şi mă supun. Mă las "derutat". Iar lipsa de personalitate s-ar fi vrut imaturitate, în sensul lui Gombrowicz. N-a fost aşa de mult.

(Problema e, cum să fac? Dacă evacuez repetiţiile din fragmentele de comentat, nu rămân cu mare lucru. Măcar aici, pe a treia treaptă a rachetei, să încerc. Ar fi un compromis rezonabil. De ce să mă leg? Poate de chestiunea proiectului "major". Înţeleg că mi-ar fi plăcut să fiu un autor cu statut. Să mă ştie lumea de scriitor. Ce mai pregătiţi, ce ne mai daţi? Aş fi vrut sau n-aş fi vrut? Răspunsul, probabil: aş fi vrut şi n-aş fi vrut. De pildă (nu-mi dau seama unde o să ajungă limba asta, română: din ce în ce mai multe cuvinte mi se par de nefolosit), zilele astea, la moartea lui Cioran, mi-ar fi plăcut să mi se dea telefon: "Dvs., care..." De acceptat, în ruptul capului n-aş fi acceptat. Deci, ce mi-ar place (nu scriu "în ruptul capului" **mi-ar plăcea**) ar fi să mă răsfăţ. Şi asta numesc eu a nu mă repeta?

De fapt, o recunoaştere tot am. A intrat în vorbă cu T o vecină de peste drum. I-a spus: "Păi, scrie şi în "Renaşterea" n-aţi citit? Adică da, că dvs. nu sunteţi cititori de "Renaşterea" (ziarul socotit **bien pensant,** dar care mi se pare, cel puţin deocamdată, corect). Aşa se vorbeşte pe stradă". Suntem suspecţi. cum ar veni, nişte reacţionari. Dar reputaţia asta mi se trage de la activismul din 90, nu din cărţi. Ar trebui să dau un comunicat (în "Renaşterea"): "Oameni buni, nu vă temeţi. Promit să nu mai fac răutăţi decât în tiraje confidenţiale, adresate unora care, mai toţi, sunt gata pervertiţi. Nu-i stric eu".

Cât despre ponosul de a nu (mai) fi cineva, fac tot ce pot - cum am spus, via "Amarcord" - să scap de el. Hotărârea de a mă ţine de o parte (măcar cinci ani, cum cerea **Proclamaţia**) a rezistat exact cât să alimenteze un volum. Bine ziceam când ziceam, chiar acolo, că artistul e făcut să zacă, mort de beat şi cu roata spartă, în şanţ. Un histrion şi un saltimbanc. La orice te poţi aştepta de la el, nu să se ţină de "hotărâri".

Şi, în sfârşit: cum, **nimeni** n-a avut sentimentul? Păi, Mihai cu ce se ocupă? Nu mă asigură el că am şi comis (ceva "major")? Ca să nu mai spun că în vara asta m-am văzut, din faţă şi din profil, în dicţionare şi istorii. Dar, ce folos? Mi-au tras pălăria Marelui Critic până la urechi).

Mă pune pe gânduri marea deosebire de nivel, al intelectului şi al frazei, dintre jurnalul şi interviurile lui Rebreanu. Jurnalul, sărac, derizoriu, răspunsurile bine gândite şi bine scrise. Este posibil ca atunci când scrii fără adresă previzibilă să fii neglijent şi lipsit de substanţă, iar când o faci pentru o apariţie publică să reflectezi atent şi să te exprimi îngrijit. O temere necesară, să n-o evit.

În 83 aveam, ia să vedem, aproape cincizeci de ani. Totuşi, îmi mai dădeam sfaturi, ca şi când aş fi fost în formare. Mă pregăteam. Aş putea să adaug metaforic al prozei, însă cu trimitere spre romanul însuşi, nu spre transcendent.

(Zexe! ziceam la şcoala primară. N-am nimic de evitat. Nu-i nici un pericol să scriu măcar un sfert de rând "fără adresă previzibilă". Cel mult, pot să-mi pierd adresantul dacă unchiul nostru sponsor nu-şi mai desface baierile pungii. Să vezi atunci cum aş mai trece de la "Amarcord" la "E la nave va"!

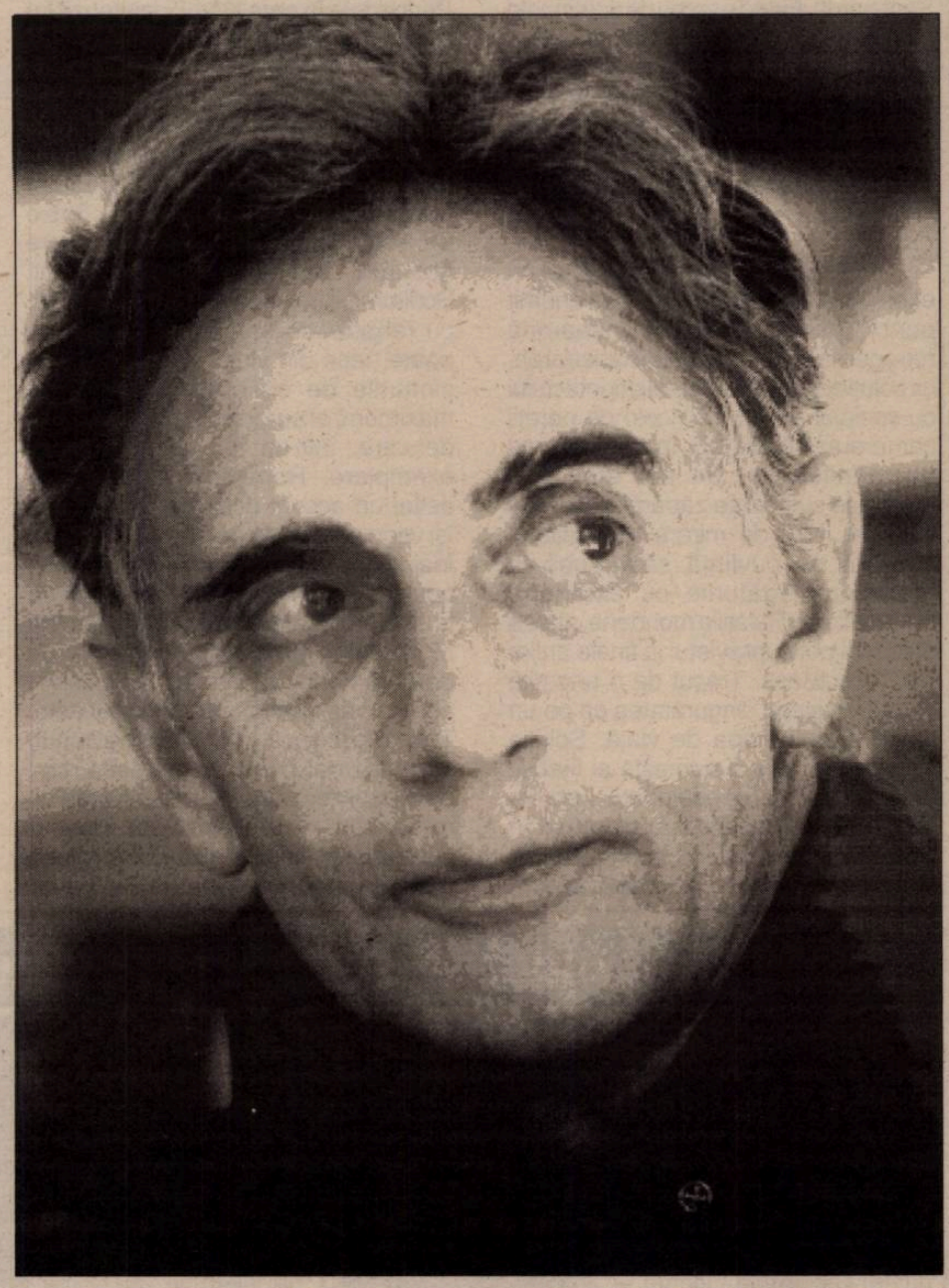

banalitatea că scriitorul o ia mereu de la capăt, se pregăteşte oricând. Brusc, îmi aduc aminte de prietenul Puşei, nu mai ştiu cum îl chema, de mult plecat în America, cred, care spunea că se pregăteşte să-l citească la anul pe Joyce. Eram la Şerban, în locuinţa veche, pe lângă parcul Doja, cu mai mulţi, sora Miei şi Crişu, parcă, dacă nu greşesc. Era pe la unu noaptea. Prea multă lumină în cameră. Cât să fie de atunci? Vreo treizeci de ani.

Mi-am amintit, probabil, fiindcă transcriind primul fragment m-am gândit că Şerban reprezintă cazul invers scrisului natural. Pentru el, orice cuvânt pus pe hârtie trebuie lucrat. De unde marea deosebire între felul cum vorbeşte şi cum scrie, ca şi posibilitatea de a prefera să-l auzi vorbind. Tot aşa, unii preferă corespondenţa lui Flaubert romanelor lui. Proust, însă, spune: "... scrisorile vulgare şi plate ale lui Flaubert". De fapt, care e deosebirea? **În corespondenţă există sensul explicit şi sensul inconştient, în romane se adaugă sensul conotativ dat de autor. Prin conotaţie, romanul întâlneşte poezia. Conotaţia e sensul**

Destul, măi frate! îmi vine să zic, destul cu atâta "umor". Un moment mă gândesc să comentez, pornind de la jurnalul lui Rebreanu, deosebirea de formaţie culturală dintre scriitorii europeni şi majoritatea marilor români, dar nu apuc fiindcă-mi vîn în minte americanii actuali. Toţi predau prin universităţi şi mai sosește şi din import câte un Robbe-Grillet. Nu-mi închipui ceva mai insipid. Nu mi-e destul că mă scălâmbăi cu ideile mele despre Proust ori despre Cioran? Să le vorbesc studenţilor despre "opera" mea!? "Dumneata, de acolo, din penultimul rând! Dacă preferi citirea presei, te rog să ne dispensezi de prezenţă. Aşa! Reiau ce spuneam despre **Clopotul scufundat...**"

Frumos îţi stă! **N'as-tu pas honte?** La şaizeci de ani! Astfel (alt cuvânt decedat!) te pregăteşti tu de moarte? Unde-s transcendentul şi abisalitatea? N-ai văzut cum până şi pe Cioran, fiindcă veni vorba, l-au scos creştin? A-l nega pe Dumnezeu înseamnă, prin tensiunea obsesiei, să-l afirmi. Aşa o fi, numai că Cioran nu-l neagă, cum nu-l afirmă. Vorbeşte despre el.

Ideea de Dumnezeu, ca și ideea de sinucidere, îl interesează, nu Dumnezeu însuși. "Nu m-am luat niciodată drept **ființă**. Un ne-cetățean, un marginal, un nimica toată care nu există decât prin exces, prin abundența neantului său". E ce-mi revendic, dacă tot e să fiu serios.

De altfel, parcă-i un făcut. În familie n-am avut parte, până și prin alianța oltenească, decât de nepăsători. Chiar intră T și-mi povestește că o mătușă a început o campanie de refacere a mormântului unui "moș". Om generos și cu stare, de pe urma căruia, a lichidării averii lui, câtă-i lăsase socialismul, a rezistat familia în anii cincizeci. Să dea fiecare dintre urmași câte ceva, cât va trebui, ca să nu dispară mormântul sub buruieni. Nici un elan. La ce bun? Oamenii vin și trec.

Sunt zile, ca astăzi, când până și să clipesc mi se pare obositor. Înnăscută frica de a trăi. M-aș trânti pe un pat până la sfârșitul zilelor. Poți, din perspectiva unei oboseli întâmplătoare și numai a ta, să scrii despre oboseală ca dat fundamental? E pariul meu.

Chiar este oboseala frică de a trăi? Poate efect. Îți consumi energia temându-te de orice. Puțină energie. Dacă ai avea multă, nu ți-ar fi frică. Cerc vicios...

Răspunsul la întrebare (Poți...? etc.): nu prea poți. Ca să scrii despre fundamental, trebuie să construiești o metaforă a lui, și ea l-ar face să fuzioneze cu ce e numai al tău, sau să ajungi la capătul abstracțiunii. Să construiești un concept. Altfel, lași numai o dâră.

Deși prin partea bănățeană din mine mă simt oarecum neromân, ca unii care n-am avut aceeași istorie, încât suport un sindrom de străinătate încă de la Severin, prin ce numesc indiferență sunt de-a binelea român. Nu unul în situație benefică, în stare să transforme confuzia în armonie. Lipsit de pântece, de mamă, de spațiul nutritiv. Scrisul ca mod de căutare a lor. Scris de criză, nu plenar. În toată istoria, românii și-au căutat "valea", locul protejat. Cum n-au găsit ce căutau, armonia nu este, poate, decât fantasma, produsul cu semn schimbat al stării de fapt.

(Mai întâi, despre oboseala de a trăi. Nu de viață am fost vreodată obosit. Numai de complicațiile ei. Să particip nu-mi place, adică să trăiesc. De viața în sine, în măsura în care pot fi spectator, niciodată nu m-aș sătura. Acest paradox: viața îmi place, nu-mi place să trăiesc.

Spectacolul nu prea e exaltant. Ieri a trecut pe aici Costică, vărul **ei**, muncitor navetist după ce li s-a luat pământul. Spre sfârșit, în sărăcia anilor optzeci, aducea pâine de la oraș, de la Motru ori de mai departe. Creștea porc cu ea. Seara, lucra în grădină. Comunist, nici măcar pe hârtie. Acuma, cu pământul recuperat, trăiește mai mult din pensie. "Mai bine a fost pe vremea lui Ceaușescu", ne spune, convins. "Fără pensie, nici taxele nu le-aș plăti". Efectele le simte, cauzele nu le înțelege. Are în cap un sistem de lozinci. De vină nu mai e Coposu, e burghezia. Socialismul a avut două merite: cumva, te descurcai și, doi, fără să muncești.

În prăvălia de stat bate vântul. N-o mai vezi dintre buruieni. S-a prăpădit și birtul, zdrobit de concurență. Începând de pe "strada gării" (un drum scurt, plin de praf) și până la țața Nica, pe o sută de metri, trei "cafe-baruri" și altele două se construiesc. "Vin oamenii de la tren. Vad bun".)

Secolul nostru a ratat șansele fragile create de concepția modernă și a materializat toate relele ei. Secol atroce, al arbitrariului "auctorial".

Nu știu de ce spunem că secolul și-ar fi ratat șansele. Și le-a realizat în aceeași măsură în care a activat relele. Afară e ceață înaltă, poate chiar strat de nori. La radio se aud lieduri de Mahler. După masă ne ducem la Bordeaux.

(Dimineața am umblat prin sat. Nea Nelu, care ne repara pantofii în câte o vară, la postul lui. Se dusese să culeagă un corcoduș. Nouăzeci de ani. Casa perechii de medici, pe care nu i-am apucat și în balconul cărora nașa, moșierul Sârbulescu, poate și Rădulescu-Motru, jucau cărți, se dărâmă, părăsită, de prin optzeci și cinci. Tot cam atunci au abandonat, la roșu, căminul cultural. Cresc pomi pe acoperiș. Îl întâlnim pe popă. Mic, nebărbierit, cu reverenda ruptă, viu, deștept. A luat urma unor documente. Despre sat se vorbește din 1822. Câțiva, vreo zece, au fost în armata lui Tudor. Un altul, căpitan, a venit preot, de la Gura Motrului, de a clădit biserică aici. Oromolu, Dăbuleni, Girovenii, Sârbulești aveau moșii mari, oamenii se tem să nu se întoarcă și să le ia. Cu cine votează? Cu Verdeț.

Cuvântul **modern** e mort și îngropat sub altul, care abia mai respiră: **postmodern.** Oricât încerc să-mi mobilizez mintea, nu găsesc ce să spun.)

Trecerea timpului nu mă deprimă fiindcă există un bun metabolism. Timpul mă macină zi cu zi., iar eu tot zi cu zi înaintez. Timpul și lucrul merg în direcții contrare în același ritm. Timpului scurs îi corespunde drumul parcurs. Folosul de a avea un proiect.

Acuma nu mai am nici unul și sunt hotărât să nu-mi mai fac. Constat că trecerea timpului tot nu mă deprimă. Mă susține iluzia în care trăim. Noi murim, nici măcar nu îmbătrânim. Așa cum în comportamentul popoarelor imaginarul e mai puternic decât realul (temerea românilor, ca de dracu, de șomajul care ar putea veni, pe când șomajul real nu-i impresionează mult), individul ignoră evidența deși e conștient de ea. Sunt în al cincizeci și nouălea an, dintr-un moment în altul pot să mor, dar privesc viitorul cu aceeași nepăsare și, în fond, oarbă încredere ca la treizeci de ani. Lipsa unui proiect și convingerea că din trecutele proiecte nu s-a ales mare lucru nu mă schimbă deloc. Totuși, ceva nou a apărut. Am învățat, ajutat de lâncezeala plăcută de aici, să trăiesc în prezent, moment după moment. De fapt, așa am trăit în toate vacanțele. Din vacanță revenim la proiect, acum știu că dincolo de plăcutul prezent lânced nu poate fi decât grijă, necaz, boală, moarte. Știu, dar cu înțelepciunea iluziei, nu mă frământ.

(Ce să mai adaug? Cel mult să dau la rindea cuvântul **proiect.** Că nu-mi mai fac nici unul e un clișeu din ultimii ani. Că s-a ales sau nu mare lucru, cinstit, nu pot să spun. Ce-i sigur e că funcția asta au avut-o proiectele, de suport. Am avut ceva de făcut. Abia în lipsa lor aș fi dat nas cu viața. Că secretăm, cu iluziile noastre, un cocon, e evident însă nu e naiv. E tot ce putem să opunem. Adevărată e viața până unde începem să ne mințim. Iluziile noastre sunt transmisibile sau nu. În esența originii lor, nu există deosebire între un vis de domnișoară și catedrala de la Reims. Iluzia, metafora, ecranul dintre noi și viață, e tot ce putem. Cu unele iluzii ne însingurăm în "adevărul" nostru, cu altele comunicăm. "Adevăruri" de generație, de epocă, de mai mult. Sigur, mai și suferim fabricându-ne iluziile. Doar suntem sensibili. Dar să nu-mi spună nimeni că Pascal, Leopardi, Kierkegaard și alți hipersensibili au suferit mai mult decât copiii desculți pe care-i văd, în totul iernii, pe peronul gării de acasă. Ce altă iluzie pot să-și facă decât punga de aurolac?

Și pentru că toate astea nu sunt decât variațiuni pe o temă de Cioran, să spun mai bine cât de mare e greșeala de a-l "salva", dându-i un Dumnezeu. Rostul lui este tocmai de a nu avea. A ipostazia această variantă dintre multe: a privirii sceptice de către un om foarte vital. Spunând **a ipostazia,** confirm fără să vreau că are, dacă nu un Dumnezeu, măcar pozitivitate: forma, cât timp va rezista.

Greșeala, zicem: pentru că a-l salva înseamnă a-l face să nu fie el. A-l aduce în banalitatea ideilor acceptate. Iar acum, de cinci ani încoace, banalitatea, la noi, am trăit s-o spun, asta e: a face din Dumnezeu un loc comun. Nu ne întrebăm ce înseamnă credința, nu cerem nimic de la noi, dar credem, toți. Fondul credinței noastre: nu se face să nu crezi. E normal, s-ar zice, să tot vorbești despre Dumnezeu după ce atâta vreme etc. Normal o fi, dar e și cel mai sigur mod de a termina cu el.

Încep să pricep în ce constă șmecheria. În fiecare carte îmi propun ceva. De reușit nu reușesc, dar cum o termin cum încep să reușesc. Ca atare, o încep pe următoarea și, așa, nu mă mai opresc. În ultima, vrusesem să trec de bine și de rău, de propria mea gravitate, să iau lucrurile cum sunt, să spun ce **cred).**

E ora unsprezece, zi luminoasă, trebuie să ies. Obișnuita neliniște. Incurabil fotofob.

E ora unsprezece, aștept să se ridice ceața, vreau să ies. M-am vindecat de neliniște. Lumină pe fluviu spre Place des Quinconces, departe **le pont d'Aquitaine,** caligrafiat pe orizont.

(E ora cinci. Afară, peste grădina nașei, întunericul scade în intensitate, dinspre albastru indigo spre cer marin).

Spațiul desfătării

Închei **"Viața în paranteză"** a lui Livius Ciocârlie cu sentimentul că după lectură n-ar trebui să urmeze decât tăcerea. Dar, mesager al unui suflet, al unei gândiri, cartea mi s-a dăruit, mă invită la un tip de relație. O relație discretă, precaută, cu un necunoscut revelat brutal prin confesiune. Apare grija de a nu spune "mai mult" decât a spus singur despre sine: riști să spui altceva. Pentru Livius Ciocârlie, jurnalul este șansa de a ne rămâne. Pe care n-o vede dezirabilă. Să revenim la autor, atunci. Pentru Livius Ciocârlie, jurnalul este plăcerea de a scrie, pe subiect restrâns: el însuși; singura modalitate de a scrie facil, neconstrâns, întotdeauna disponibil: "M-am deprins de mic, de când am văzut cărți în casă, să cred că nimic nu se compară cu a fi scriitor. Am și devenit, dar într-un sens limitativ. Scriitor, în general artist, înseamnă să-ți creezi dificultăți și să le rezolvi. Eu, deloc. Scriu ce mi-e cel mai simplu. E drept că o fac ca un apucat. Renunț destul de ușor la orice altceva". Om al unei oboseli premature, veșnice, generale, om al izolării în sinele când veleitar, când umil, vizavi de propriul său destin; de propria sa facticitate. Oboseala ca lipsă de energie: nici refuzul nu-i este accesibil de cele mai multe ori, căci acesta presupune efortul de a te împotrivi cuiva prin definiție mai viabil decât tine. Sentimentul omniprezent: al inconsistenței interioare. Livius Ciocârlie așteaptă o conștiință lucidă, demascatoare, care să-i scoată la lumină, o dată pentru totdeauna, ipocrizia, impostura culturală. **Este aici un personaj fraudulos,** declară el. Din punctul său de vedere, cu siguranță că are dreptate. Unii oameni nu se pot analiza decât corect, unii oameni nu dau decât peste evidențe în tot ce-i constituie. Pentru omul fără mască, a afla că masca este obligatorie, că ea există chiar neconștientizată, echivalează cu a face din sine propria-i înfrângere. Și totodată, a-i da dreptul de a sfida cu propria-i existență. Dreptul de a-și descrie masca având un sentiment calm, senin, despovărat, de nepăsare. Nepăsare față de ceea ce găsește. Nepăsare față de reacția celorlalți. Ceilalți sunt doar accidental în jur. Ei ar fi putut să nici nu existe, era mai bine, așa sunt martorii nedoriți ai dezgolirii sale. Nedoriți nu din pudoare, ci din nevoia elementară de singurătate. Livius Ciocârlie s-ar fi simțit la fel singur pe lume, ar fi scris la fel, ar fi scris jurnal. Cărțile destinate celorlalți sunt superflue. Jurnalul e - și aici îl citez, dar dintr-un alt context - "o blândă ironie la adresa febrilității" autorilor de cărți pentru Ceilalți. A celor ce scriu din vanitatea de a se dărui.

El, Livius Ciocârlie, modernul, e singur. Și e singur pentru că așa se vrea. Autoironia este însoțitorul său din umbră. Adeseori, camuflată în tentative de înțelegere-de-sine, detașată: "... să mă văd ca pe alții, fără să mă judec, încercând numai să înțeleg". Dar, pentru el nu există liman. Își va găsi întotdeauna imperfecțiuni care-l vor dezola. Rămâne mărturisirea. Există, probabil, o voluptate a mărturisirii gratuite, către nimeni, către neant. De dragul literaturii? Poate.

S-a spus despre Livius Ciocârlie că nu are vocație de autor, pe de o parte, că, dimpotrivă, singura sa vocație, în măsura în care aceasta înseamnă o atitudine necesară, indepasabilă, asumată, vizavi de ceea ce scrie, este aceea de a se așeza pe poziția autorului. Livius Ciocârlie oscilează între statutul de persoană și cel de personaj (al cărui autor este el însuși). Dilema se reduce, în ultimă instanță, la întrebarea dacă în ceea ce cristalizează autorul din sine însuși pe calea jurnalului primează conștiența, manipularea omniscientă a unor mecanisme de construcție a textului și a personajului Livius Ciocârlie, care să funcționeze atât de perfect încât să nu se mai poată facă distincția între scriitură și nevoia de a scrie, între persoană și nevoia de personaj. Sau, dimpotrivă, neputințele mărturisite la nivelul textului se cumulează într-o existență, crează persoana fără a o pune sub semnul și dominația acestui "a crea"; poate ar fi trebuit să spun: textul "ajută" persoana să se definească, este un mediator între viață și joc, punând aparent viața "în paranteză".

Pe scurt, să-l considerăm pe Livius Ciocârlie creatorul rece al personajului ce-l reprezintă sau creatura inocent cristalizată în spatele paginilor sale de jurnal? Altfel spus: avem de-a face cu un jurnal sau cu literatură?

Răspunsul, dificil în măsura în care se vrea onest și nu caută spații incerte de alimentare, îmi pare a se afla undeva "între" cele două alternative propuse. Să vorbim despre răspunsul efectiv al lui Livius Ciocârlie în termeni de atitudine. Cred că la "început" a fost jurnalul. Apoi (poate fi vorba de cronologie aici) s-a constituit, inevitabil, acel plan al conștiinței de sine care, sesizând cumplita "risipă" pe care i-ar fi adus-o refuzul de a folosi această descoperire, s-a decis să creeze. Însă cronologia nu e obligatorie; poate că mai corect ar fi să vorbim în termeni de "a priori" și "a posteriori", în sens kantian. "Diaristul" a precedat scriitorul, făcându-i acestuia din urmă existența posibilă.

Toată această tentativă comprehensivă nu vrea să răpească nimic discursului. Livius Ciocârlie a găsit fără îndoială acel "spațiu al desfătării" de care vorbește Roland Barthes și care nu poate fi decât mutilat prin orice demers critic care nu se așază sub semnul aceleiași desfătări. În intenție, nu e și cazul meu.

Oana GABOR

Cronica literară

Romanul alegoric și personajele sale neascultătoare

Ultimele romane ale lui Paul Eugen Banciu sunt, pentru criticul ce le-a citit pe celelalte (**Sărbătorile**, 600 pag., **Zigguratul,** 500 de pagini, **Muflonul,** vol I-II, cca 600) adevărate cărți de vacanță. Sunt scurte (nu mult peste 300 de pagini), fără prea multe ramificații, cu personaje care se exprimă repede și, în general, fără ocolișuri, cu sisteme simbolice lesne de priceput. Ceea ce nu înseamnă că aceste cărți sunt ușor de citit. Vacanță-vacanță, dar cu momente de instrucție. Trama polițistă a acestor romane nu rămâne la îndemâna cititorului comod: sub țesătura ei de imagini mai apare un strat, alcătuit din reflecții, aluzii, amintiri livrești, întrebări, răspunsuri. Geografiei bine marcate de itinerariile de **aici** și de **acum** i se adaugă una simbolică. Suntem în lumea noastră sau am trecut **dincolo?**

Recunoaștem personajele din Burna, ținutul lui Paul Eugen Banciu, cartografiat de el în celelalte romane. Burna trăiește și în **Demonul meschin**, și dacă vrem să înțelegem căile și geografia personajelor, trebuie să recitim alte cărți. Dar personajele Burnei ies în afara Burnei, fug, evadează. Pleacă în altă lume. Se hotărăsc să se despartă de spațiul lor originar: "În '914, înainte de a părăsi Burna împreună cu Saftiu, Stefelea, Mathilda, Clody, Beligăr, Murran, după ce mă certasem cu părinții mei definitiv și ne condamnaserăm reciproc la moarte prin nevedere pe tot restul vieții...", se scrie în primele pagini din **Demonul meschin.** Matei (povestitorul), e așezat într-un turn de observație, într-un **oraș străin**, în fața unei piețe care seamănă cu pieței lui Chirico. E infirm, agonizează. Duce o existența de Cerșetor, dar și una de excepție, fiindcă posedă o lunetă prin care poate vedea departe.

Capitolul, primul din cele trei, se numește **Inițierea în arta călătoriei.** Unde călătorește Matei? E purtat pe brațe de un prieten, e dus în piață. E anchetat fiindcă e bănuit de asasinate. Se iubește cu femei întâmplătoare, dintre care una așteaptă un copil. Trăiește relația cu indiferență. Uneori, cu silă, între starea abjectă și starea sublimă nu e, totuși, o punte de netrecut.

Omul din turn (un fel de **Lynceus** al secolului XX) **vede** și trăiește adevărurile neștiute ale lumii: "Turnul acesta este corabia mea. Se numește Mathilda, eu sunt căpitanul ei, cearșafurile sunt vele, iar personajele înșirate pe funii sunt echipajul meu... Ologi, mult mai ologi decât mine, și prin asta mai supuși și ascultători, docili și mulți. Am să-i iau într-o călătorie pe deasupra acoperișurilor orașului, cum va fi vânt prielnic... Nu putem părăsi orașul decât plecând unul spre altul... de aici, din turn, de deasupra orașului, așezarea orașului, așezarea lumii arată altfel decât o știm. Înainte de toate sunt vremurile eroice, așezate la îngemănarea dintre viață și Biblie. Urmează micile orașe, cu aerul lor patriarhal, cu tot atâția oameni importanți câte suflete are. În a treia terasă se află marile orașe, aglomerări fără identitate..."

Ca în **Sărbătorile**, ca în **Zigguratul**, Paul Eugen Banciu e interesat în **Demonul discret** de ceremoniile, ritualurile, impasurile **grupului**, de criza de identitate a omului modern, ins fragmentar; ca și grupul social pe care îl exprimă. Romanul antropologic al lui Banciu mișcă mereu pânze alegorice, greu de înțeles dincolo de **cheile** mai mult sau mai puțin folosite de literatura de azi. Suntem după două războaie mondiale, într-un loc al supraviețuirilor. A doua parte a cărții, **Relatări despre o călătorie între două acoperișuri,** ne întoarcem la Burna la începutul secolului. Suntem invitați la serata pictorului Beligăr, unde se adună o lume cosmopolitică; dominată de Mathilda von Löwe, "o femeie de vreo 25 de ani, căsătorită cu von Löwe, un bătrân întors din colonii să-și caute o tânără, pură, cu care să-și spele păcatele înaintea împărtășirii". Matei Pânzariu vine la pictor însoțit de Colențan, Zocaniu (îi

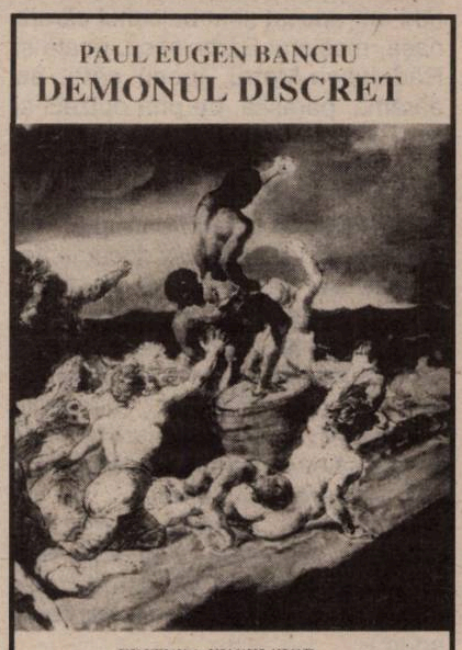

știm din alte romane ale lui Banciu), absolvenți de bacalaureat. Sunt prezenți colonelul Stefelea, doctorul Saftiu, personaje aflate mereu în stare de dedublare.

Romanul e plin de trape de toate calibrele. Călătoria între două acoperișuri o realizează un acrobat straniu, un fel de frate vorbăreț al celui știut din **Așa grăita-a Zarathustra.** În fine, alt strat ne atrage atenția asupra **Pieței florilor, mult după 1942** - deci după ce lumea încheiase o epocă a Orașelor, a Piețelor și a Principilor. Alte pagini alegorizante se opresc asupra Anului Nou, deci a Timpului sacru. Și a timpului profan.

*

Partea a treia, **Efectul călătoriei asupra inițiaților** reia, pe larg (și prelungește) procesul lui Matei, acum încarcerat. Multe pagini ne fac să identificăm în el un **demon mărunt.** Un Demon mărunt, un succedaneu al lui Mephisofeles care trăiește (și el) sub semnul complementarității. Ca în cartea lui Mircea Eliade, între el, **demonul mărunt** și Dumnezeu s-ar putea stabili o relație de **simpatie:** "Să credem, Doamne, unul în altul, tu văzându-mă, eu bănuind că exiști, fără să facem din asta o religie nouă, fără să împărtășim pe din două lumea, cum te-ai temut de Satan. Să credem unul în altul, ca doi drumeți care umblă pe două drumuri diferite, dar nu sunt singuri, știind că undeva, cine știe cât de departe, există un altul cu care s-ar putea întâlni cine știe când. Dar dacă eu îți propun asta, nu o fac pentru a-ți știrbi din nemăsuratul orgoliu, ci pentru a te deștepta asupra copiilor tăi, din rândul cărora m-am născut, ca acum să ajung mai puternic decât tine măcar de aceea pentru că știu adevărul copiilor tăi, un adevăr în care puterea nu se mai măsoară cu frica și nu se mai măsoară cu descătușarea sufletelor păcătoase în fața unui sfânt..." Partea a treia "rescrie" un proces kafkian, fără intenția sau curajul de a defini o lume absurdă. Căci lumea lui P.E. Banciu nu e una absurdă. E una în care reperele s-au șters.

Paginile frumoase ale acestei cărți sunt cele care evocă oboseala, uzura, cele în care domină tonurile crepusculare. Multe dintre reflecțiile romancierului sunt profunde, unele memorabile. Dar abuzul de aluzii livrești complică excesiv narațiunea, evident angajantă, a romancierului care are (scriam altădată) în urma sa o operă definitorie pentru generația sa literată.

Cornel UNGUREANU

Paul Eugen Banciu - *Demonul meschin*, Editura Excelsior, 1996

Dincolo de cuvânt

"Răsai din umbra vremilor încoace..."

Din pricina divergențelor semantice, ivite și agravate de-a lungul veacurilor, legătura etimologică strânsă dintre verbele noastre **sări,** pe de o parte; **răsări** și **tresări,** pe de alta, s-a subțiat până aproape de anulare. Numai dacă sunt preveniți, vorbitorii limbii române de astăzi recunosc structura lingvistică a acestor verbe elementul comun **săr-**, reflexul rădăcinii latinești **sal-** din **salio** cu infinitivul **salire** "a sări". Frecventativul **salto, saltare,** "a tot sări" ni s-a păstrat și el: **a sălta,** cu corespondentul francez **sauter,** al cărui derivat **sauté** a pătruns în terminologia culinară, de unde l-am împrumutat și noi: **sote(u)** denumește o mâncare din legume prăjite în unt, care, cel puțin teoretic, ar trebuie să tot... "sară" în tigaie la văpaia pripită a focului. Din **saltare** s-au desprins derivatele **saltator** cu femininul **saltatrix** "dansator, dansatoare"; "balerin, balerină". Cucly, eroina lui George Călinescu din ultimele sale romane **(Bietul Ioanide, Scrinul negru),** este, din punctul de vedere al clasicistului pudibond Panaite Sufletel, o **saltatrix impudens,** adică "o balerină nerușinată". În clipe de extaz, dar și de mânie, clasicistul nostru... latinizează.

Românescul **răsări** este moștenit direct din latinescul **resalire,** alcătuit din **salire** "a sări" și prefixul **re-** arătând "ritmicitatea" acțiunii exprimate de verb. Aidoma ca în vorbirea populară, **răsări** revine adesea în versurile lui Eminescu, având ca subiect gramatical aștrii, dar mai cu seamă pe cei ai nopții - **lună, stele, luceafăr** - mult mai rar pe cel al zilei. **Cu mine zilele-ți adaogi:** Când unul trece, altul vine/ În astă lume a-l urma,/Precum când **soarele apune/** El și **răsare** undeva": **Călin (file din poveste):** "Pe un deal **răsare luna** ca o vatră de jăratic/ Rumenind străvechii codri și castelul singuratic"; **Luceafărul:** "Căci este sara-n asfințit/ Și noaptea o să-nceapă;/**Răsare luna** liniștit/ Și tremurând din apă"; **Când amintirile...**"Și peste arbori răsfirați/ **Răsare blânda lună,**/Ce ne găsea îmbrățișați /Șoptindu-ne-mpreună"; **La steaua...:** "**La steaua** care a **răsărit**/ E-o cale-atât de lungă,/Că mii de ani i-au trebuit/Luminii să ne-ajungă"; **Luceafărul:** "Din umbra falnicilor bolți/ Ea pasul și-l îndreaptă/Lângă fereastră, unde-n colț/ **Luceafărul** așteaptă./ Privea în zare cum pe mări/ **Răsare** și strălucе"; "Dar un **luceafăr, răsărit**/ Din liniștea uitării,/Dă orizont nemărginit/Singurătății mării". Nu în această ipostază semantică a sa ne va reține atenția, acum și aici, verbul **răsări.** Nici măcar în aceea din **Odă (în metru antic),** unde expresia **a(-i) răsări (cuiva) în cale,** identificabilă și în limbajul curent, este transfigurată și înnobilată prin alianțe contextuale surprinzătoare: " Când deodată **tu răsărișI în cale-mi,/Suferință tu,** crâmpei de vers din elegia **Nu mă înțelegi,** iar asemuirea cu marmura, a celei care "răsare", devine una din cele mai rodnice obsesii ale Poetului. **Atât de fragedă...:** "Din încreținea albei rochii/**Răsai ca marmura** în loc./S-atârnă sufletu-mi de ochii/Cei plini de farmec și noroc". Motivul revine, copleșitor, într-o elegie postumă, din păcate puțin cunoscută, **Gelozie:** "Dar în zadar! căci astfel a fost voința sorții/ Ca tu să-mi dai durerea și voluptatea morții/Și **să-mi răsai** din marea de suferinți, înaltă,/ **Ca marmura** eternă ieșită de sub daltă". În **Atât de fragedă**..., reperul comparativ "păgân", al marmurei, este substituit cu altul, trimițând, cu o bătaie la fel de lungă, spre întruchipările lumii creștine: **"Ș-o să-mi răsai ca o icoană/** A pururi verginei Marii/ Pe fruntea ta purtând coroană...". Din punct de vedere al "beneficiarului", forma scurtă pronominală de "dativus comodi" **-mi-** prezentă, deopotrivă, în ultimele două citate - convertește actul solemn al "răsăririi" într-o binecuvântare.

În atare împrejurări, persoana gramaticală a verbului este, de obicei, a doua singulară, cea a comunicării directe și intime. **Apari să dai lumină...: "Tu** doar **răsai** c-un zâmbet în visul meu cel trist!". Dacă verbul se află la imperativ, modul "poruncii" se preschimbă într-unul al rugii, al implorării. Iată cum începe o postumă: **"Răsai** asupra mea lumină lină/Ca-n visul meu ceresc d-odinioară". Chemarea suna la fel de dureros în finalul unuia dintre **Sonete: "Răsai** din umbra vremilor încoace/ Ca să te văd venind - ca-n vis, așa vii!". Persoana a treia nu este, nici ea, ocolită: "Și eu trec de-a lung de maluri,/ Parc-ascult și parc-aștept/ **Ea** din trestii **să răsară**/ Și să-mi cadă lin pe piept". Așezat la început de vers și reliefat de Poet prin mijloace grafice, cu ajutorul literelor "cursive", pronumele subiect **Ea** dobândește atributul unicității.

Predilecția lui Eminescu pentru verbul **răsări** în loc de **a se ivi** sau **a se arăta**, atunci când subiectul este femeia iubită, învederează, la Poetul nostru, intuiția artistică a armoniei Lumii, dublată de nevoia ardentă a comunicării subtile, a întrepătrunderii dintre "terestru" și "cosmic", prin depășirea terestrității înseși. Pe înalta boltă a cugetării eminesciene, imaginea "răsăririi" **iubitei-stea** își săvârșește, își desăvârșește menirea ei alinătoare: "Tu nici nu știi **a ta apropiere**/ Cum **inima-mi** de-adânc o **liniștește/ Ca răsărirea stelei în tăcere".**

G.I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

Retrospecție

Cu ani în urmă, criticii și istoricii de pe la revistele literare și culturale răscoleau prin arhive și descopereau ilustre personalități ale unor epoci mai vechi și, mai din joaca lor cu trecutul regim, mai din voința reală de a ilustra o coerență a evoluției culturale a unei zone, scriau articole calme și calde la rubrici puse sub genericul "Un scriitor uitat" sau "O mare personalitate uitată" etc. etc. Nu comentez faptul că era binevenită rememorarea unor spirite trecute, ci luându-mi un avânt imaginar peste timpul prezent, până în dreptul unui "mâine" incert, încerc să văd cam câți și cine dintre superbii contemporani - care ne facem unii altora de toate - vor poposi la o eventuală retrospecție publică peste ani. Că nu va citi nimeni rubrica, e o altă chestiune, ce va ține de bibliografiile școlare sau universitare, unde vor fi incluși sau nu respectivii scriitori. Și pentru a nu da prilejul unor invidii disproporționate mi-am imaginat într-o zi, pe când tocmai intram în Europa (ca acum o sută de ani și de atunci mereu...), cam cum aș reacționa văzându-mă într-o rubrică "Un scriitor uitat". Evident că aș trăi un șoc recunoscându-mi din nou numele în presă, pe hârtie și nu în trainica natură, unde stă de câțiva ani buni fără prenumele Eugen, din motive economice și de spațiu. Aș afla despre mine că am scris mai mult decât am publicat; că interesul pentru înțelegerea lumii din jur - ca întreg interdependent - a fost mai mare decât am reușit să strâng între literele cuvintelor. Că făceam parte dintr-o pleiadă de nume ceva mai puțin uitate, la vremea vieții mele, sau uitate de-a binelea. Că imaginarul și observația acută a realității au dat naștere unor personaje ce reconstituiau o lume de mentalități care vădea doar voința de sublimare a unor idei filozofice, nu și realizarea lor, ceea ce, dintr-un foc ar muta persoana scriitorului uitat într-o altă categorie, și mai uitată, ce nu merită osteneala de a încărca informația memoralistică de atunci.

Concluzia e simplă și ține de domeniul replicii de stradă: "Și ce-i cu asta?... Mulți chemați, puțini aleși... "Îndrăznesc să am această privire dintr-o perspectivă de timp aerian asupra propriei vieți trăite pentru că - așa cum multora dintre confrați li se întâmplă acum - mi-a dispărut voința de a supraviețui într-un climat anticultural.

Atâta timp cât scriu sunt centrul lumii, apoi, când bat la mașină, cât fișez sau corectez un text. Imediat după aceea devin un cetățean infirm, conștient că singurul remediu pentru boala sa este să înceapă altceva de la capăt, să scrie, să citească, să se risipească notând și metafizicizând în dunga unei lumi incapabile să-și mai dea seama ce se întâmplă cu ea, incapabilă să-și mai comunice bucuriile și chiar nefericirea, pentru că totul este din ce în ce mai convențional, din ce în ce mai "făcut să dea bine", ca în filmele... sau firmele cu happy-end. Încerc să mă păstrez într-o normalitate naturală cu un efort de funambul legat la ochi, alunecând pe un cablu la patruzeci de metri deasupra dalelor pieții. Disprețuiesc ura, mă oripilează isteria din jur, ce va să fie și pedantă și curată, chiar dacă arată ca o rampă de la marginea orașului. Sunt, ca și mulți, un scriitor uitat încă de azi, așa cum astăzi toți scriitorii sunt niște personalități puternice la ele acasă, dar ignorate dacă nu se dau în bărcile politice, dacă nu se așază în centrul unui scandal, dacă nu uită de condiția lor și devin niște menestreli ai unor idealuri consumate prima dată prin antichitate, apoi iar și iar, până-n zilele noastre. Poimâine, din tot ce am scris nu va rămâne decât o sumă de cărți, care peste cincisprezece ani, conform legii, vor putea fi scoase la casare din motive de uzură morală a hârtiei. 15 ani de detenție într-un raft de bibliotecă...

Dar tot universul? Universul propriu, care încearcă să-l sublimeze pe celălalt? O simplă aventură personală.Un risc asumat de un om ce are și pretenția conștiinței creatoare. Un risc asumat de un ins cu un destin de damnat. Iar pentru toate acestea să nu poți fi fericit ca și ceilalți de răul semenului, de toate câte i se întâmplă prietenului sau dușmanului, ori amândurora. O povară de iluzii blânde și inofensive, fără nici un fel de beneficiu material. Un ucigaș plătit riscă scaunul electric, dar cel puțin pentru un beneficiu. Dar tu?... Tu nu te poți bucura ca orice om de ceea ce ți-ar putea oferi viața, pentru simplul fapt că trăiești sub presiunea vieții particulare a spiritului tău, care te face absent, iar cei absenți nu au niciodată dreptate. Căci ceilalți te judecă. Atâta tot, fără să se întrebe nici pentru ei dacă e mai bine să știi totul despre nimic, ca un ins superspecializat, ori să nu știi nimic despre totul, ca un enciclopedist modern. Ești ținta lor, a umorilor lor, a capriciilor de a te vedea într-un fel, numai într-un singur fel, cum le e lor cel mai convenabil. Ești rău, pentru că nu corespunzi, într-un anume moment, cerințelor sau intereselor lor. Ești bun pentru simplul fapt că ai murit și arăți ca un zid de marmură... dintr-o epică a maculării. Dacă-i spui unui întreprinzător citit că în "Discurs asupra omului" Voltaire descoperea că "secretul de a plictisi este acela de a spune totul", îți va replica: "Fugi, dom'le, că ăsta e Murphy!" O fi, dar și Murpy e un anonim, ca și Mitsubishi sau Coca Cola sau Johnnie Walker sau Bona prima...

Și uite-așa, încet, va dispărea și rubrica de "scriitori uitați" ori va fi mutată la "obiecte pierdute" de la Mica publicitate... Căci în viitor, chiar și revistele literare sau de cultură vor avea pagini de mică și mare publicitate... O deriziune generală, unde nu-și mai au locul nici ca fantome risipitorii, nepăsătorii de timp și de moarte.

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Poveste cu maistori

După-masa mă trimiteau din când în când părinții să aduc sifon de la domnul Perianovics, singurul liber-întreprinzător, cum li se spune astăzi, care a reușit să străbată vremurile naționalizărilor. Sifonului i se spunea "soda", iar domnului Perianovics "sodar". Mergeam așadar la sfârșitul săptămânii cu o sticlă verzuie, îmbrăcată cu un fel de plasă de sârmă. Sticla aceea avea un clonț din metal cu un pinten, deasupra avea o pălărioară din fier crestat pe margine, mai era și o pârghie de partea cealaltă a clonțului pe care, atunci când o apăsai, venea soda pe o țeavă de sticlă din interiorul butelcuței aceleia de un litru. Când ne întorceam acasă beam soda pe drum, puneam gură la clonțul sticlei și apăsam pe pârghie: pe dată năvălea din recipient apa gazoasă, puțin iute, acrișoară și plină de gaz care ne dădea pe nas. Ne puteam și stropi cu soda; dacă strângeai de pârghie, clonțul slobozea un jet de apă. De multe ori veneam cu sticlele goale acasă.

Sifonăria domnului Perianovics se găsea la subsolul casei dumisale; casă mare din aceea de pe vremuri: sunam la sonerie și așteptam pe trotuar cu sticlele în plasă. Venea maistorul Perianovics pe un coridor lung, îl auzeam cum zăngăne cheile de la pivniță, deschidea ușa și apărea în stradă, rotofei, cu umărul stâng mai ridicat; îmi amintesc că avea niște sprâncene crescute stufos ca ale poetului Ion Barbu. Întotdeauna era îmbrăcat cu un halat din postav roșu, peticit. Se uita la noi amuzat parcă, cu toate că am priceput mai târziu că așa era figura lui: amuzată. Deschidea ușa de la pivniță și mă întreba: "a cui ești, mă copile", și eu îi spuneam, și el niciodată nu spunea dacă-i bine sau nu că sunt al lui cutare sau dacă îi cunoștea pe ai mei. Se mulțumea să mă întrebe de fiecare dată când deschidea ușa la atelierul dumisale și se pogora pe scări cu un fel de legănat bătrânesc și eu îl urmam înfiorat: era acolo umezeală sau nu, răcoare mai degrabă, și mirosea a praf și a ceva indistinct. Pe stelaje late avea maistorul înșirate sticle asemănătoare ăsteia cu care călătoream spre casă; erau foarte multe aranjate ca niște plutoane pregătite de război, așa mi se păreau când intram acolo în "podrumul" lui Perianovics, un fel de plutoane gata pregătite. Într-un colț, mai în fund, se afla instalația pentru sodă, ca rampa de lansare de la NASA: o roată mare din fontă, niște pistoane speciale și buteliile cu gaz, lunguiețe ca niște proiectile. N-am văzut-o niciodată funcționând, pentru că meșterul avea sticlele pregătite dinainte și le schimbam numai, îi dădeam trei lei și cu asta se termina totul. Lumea vor bea că bătrânul Perianovics ar fi ținut într-o altă încăpere, tot acolo jos, pe fiul său care avea mințile rătăcite; spuneau oamenii că așa s-ar fi născut, un soi de

monstru furios acoperit tot cu păr ca o maimuță și că ar fi fost mare feciorul ăsta al lui, avea vreo optsprezece ani sau poate că nouăsprezece, și nici nu știa vorbi, scotea strigăte ca Tarzan, era ceva de groază, deși, trebuie să mărturisesc că nu l-am văzut niciodată și nici nu l-am auzit urlând, așa că înclin să cred că erau mai degrabă povești toate astea, scorneli de-ale oamenilor.

Am spus la început că era singurul meseriaș liber-profesionist, numai că nu era tocmai așa, mi-am amintit acum că mai exista pe strada noastră un alt maistor cu o firmă de lemn pe care am și uitat-o. Scria pe ea: **Vlai lustina, Împletitor de măturI**; dedesubt avea trecut numărul autorizației de funcționare. Și ăsta era bătrân: avea peste optzeci de ani, lucra cu "tătarcă", o plantă care crește la marginea lanurilor de porumb și avea semințe mici pe care maistorul le trecea printr-un fel de perii de fier ca să curețe firele măturii. Mai avea bătrânul maistor Vlai lustina un cuptor asemănător celor de copt pâinea în care albea tătarca, înecând-o în fum de sulf. Sub un șopron avea mese groase de lemn cu niște cuțite și alte scule numai de el știute. Curtea casei era mică, înghesuită și foarte murdară, peste tot erau semințe și resturi de la plantele alea, cozi de mături, cotoare de varză și alte cele, era o brambureală "ca la Vietnam", așa ziceau vecinele și eu nu prea pricepeam de ce trebuia să fie tocmai așa. Femeile credeau că de vină ar fi măistorița pentru debandada aia, era cam șleampătă și își petrecea mai toată ziua cu babele de seama ei la uliță, pe bancă, desculță și în combinezon. Stătea acolo și-i turuia gura ca o meliță. Doamna educatoare Peri, de peste drum, zicea că s-a cam sclerozat. Dimineața, măistorița dădea drumul în stradă la niște arătări ciudate, numai ei aveau așa ceva, niște rațe mute; americane, li se mai zicea: erau lunguiețe și bine colorate și sâsâiau ca șerpii, atâta numai puteau să facă, să întindă gâtlejurile și să sâsâie și să dea din cap neputincioase prin bălțile de pe strada care ducea spre cvartalul de blocuri construite pentru cadrele militare de la cazarmă, în timpul ultimului război. Am observat că de fiecare dată când ofițerii se întorceau de la unitatea militară, se cam încruntau când vedeau arătările alea mute bălăcărindu-se prin noroaie, nu le prea plăcea chestia aia rurală cu care erau obligați să se întâlnească zilnic.

Daniel VIGHI

Viața mea e un roman

Taromiștii

Un proiect mai vechi: romanul despre **taromiști**. Cine știe dacă-s în stare. Un personaj feminin din textul **Miscellanea, addenda, errata** își bea cafeaua de ora 4 "într-un loc unde vin funcționari cu aere de artiști, artiști aproape funcționari, bișnițari, popi, tipi aerieni, studenți întârziați, liceene prea mature, snobi decăzuți, câțiva pensionari". Îl întâlnește acolo pe prietenul din copilărie, "insul cu cărare pe mijlocul capului, parcă potrivită cu scuipat, ochi încețoșați de urdori". Deci lângă sediul de odinioară al Agenției TAROM exista o cafenea. Cei ce o frecventau regulat erau **taromiștii.** Remus Jurca are o evidență strictă a lor. Dar, recurgând la ea, riști să te blochezi. Să o iei drept o proză desinestătătoare. S-ar putea recurge și la alte surse, numai că arhivele se deschid peste 30 de ani. Taromiștii s-au mai întâlnit festiv la anumite soroace chiar și după decăderea locului. E drept că în altă parte. Nu trebuie plusat pe ideea de împotrivire, de societate secretă. Lucrurile erau mult mai amestecate. Și apoi, în acea vreme, pentru mai toate exista suspiciune. Și o privire chiorâșă. Un pic de justificare ar fi, dacă ne gândim că o bună parte dintre taromiști s-au mutat alături, în grădina de la "Cina", din rândul lor recrutându-se derbedeii care pe 16 decembrie 1989 au pornit, pe podul de la Maria, asaltul donquijotesc asupra comunismului.

Martorii mor sau își pierd credibilitatea. Ce spun martori. Actanți. Prin '75, Monoran, dragul de el, îi dădea întâlnire Poeziei "într-una din serile următoare la cafeneaua TAROM/Mă vei recunoaște ușor după plete și ceașca de cafea/care îmi va tremura în mână de îndată ce mă vei privi puțin mai insistent", avertizând-o totuși că "a cam sosit momentul să-ți schimbi puțin-câte-puțin concepțiile/și să nu te mai bâlbâi prin câte-un poem în care Ștefan cel Mare/Și Mihai Viteazul măcelăresc turcii în frunte cu Partidul./ Altfel să știi că îmi va fi sincer rușine să ies cu tine pe stradă/sau să te prezint tinerilor poeți din generația mea care aici la Timișoara/alcătuiesc unul din grupurile cele mai avangardiste din țară". Silvian, prietenul lui Mono, a sfârșit-o și el ciudat, tăindu-și jugulara în geamul unei uși de bloc. Iar Pruncuț ar putea recita acum cu un spor de osârdie: "Mă simt în cimitir precum acasă".

Poate că aceste morți nu sunt nici măcar suspecte, ei au avut o vocație specială de a se cheltui.

Deci dacă voi scrie totuși romanul cu taromiștii, o să mă feresc s-o recunosc ca atare.

L-aș întreba pe statistician: câtor taromiști li se spune tataie? unde-și fac veacul rockerii cu părul alb? cum și-a rezolvat criza de vârstă blonda aia căloasă care-i spărgea pe toți? pe bune, cine au fost turnătorii, cine? dintre băutorii de cafea și de rom, câți au pierdut timpul și câți l-au recuperat? oare în dicționarele de literatură contemporană își va găsi locul un rând despre fenomenul taromist? ne va fi dat să auzim măcar o comunicare privind rezistența taromistă la un simpozion de profil? Mă tem că toate astea rămân în seama romanului. Să vedem cine-l scrie.

Viorel MARINEASA

Cronica unei apocalipse amânate

Volumul de versuri publicat recent de Eugèn Dorcescu* este un fel de radiografie a apocalipsei noastre cotidiene, în treizeci de secvenţe, menite să ne sensibilizeze la o percepţie a răului, a urâtului şi a declinului uman, pe care ne prefacem, noi restul, a le ignora (tonul adesea sentenţios şi grav, conţine, chiar dacă autorul nu a vrut acest lucru, o notă de protest şi reproş). Cum arată acest peisaj al dezastrelor zilnice şi exasperant repetate, construind un univers tautologic pervers putem afla străbătând oraşul imaginar prin care ne poartă poetul: anotimpuri ce par a nu mai fi ceea ce ştiam despre ele, confundându-se, câini vagabonzi, copii de pripas, gropi, gunoaie, cozi la lapte, şobolani, gândaci, troleibuze amărâte, târând pe străzi, în zori, o mulţime somnoroasă, depersonalizată, alcoolici, insomnie, confuzie, greaţă, virilitate scăzută, regres.

Nici o paranteză luminoasă în trecerea de la noapte la zi, de la veghe la somn şi invers. Dimpotrivă, totul ia adesea dimensiuni coşmareşti, poetul nesfiindu-se a ni le revela, în concreteţea lor brutală: câinii îl transformă uşor pe om în servitor, datorită disponibilităţilor şi deprinderilor "câineşti" ale acestuia; troleibuzul "deşelat" întrupează şi obiectivează proiecţii ale inconştientului unor fiinţe învinse şi decăzute; buchetul de zambile tăiate în zori sugerează nu prospeţimea, ci retezarea, umbra morţii, în filigranul căreia devine lizibilă desprinderea de fiecare clipă a sinelui de sine, deraparea spre neant. E o imagine ce funcţionează, ca atâtea altele, ca un revelator fotografic: "Un cuplu ciudat, fascinant, două substanţe/ într-o singură formă./ Între tine şi tine - ce distanţă enormă!/ Ce abis, ce neant, între tine şi tine!/ Îi supravieţuieşti, înaintând tot mai lin,/ precum un vagon desprins, ce aleargă uitat, în câmpie, pe-nsoritele şine". Desprinsă din imaginea iniţială a buchetului alb-violet de zambile, ce tremură în lumina unui crepuscul primăvăratic, secvenţa citată reprezintă mişcarea mai generală de pervertire, în acest univers, de alterare a binelui de către rău. Acestea stau alipite, dar orice dezlipire se produce în favoarea unei proliferări de semn negativ. "Jos - alaiuri de câini vagabonzi, printre gropi şi gunoaie./ Sus - alaiuri de ciori, dizolvându-se în pâlcă şi ploaie./ În săli părăsite se vorbeşte intens despre/ bani şi cultură./ Şi-n timp ce vorbesc/vorbitorilor le ţâşnesc muşte verzi şi miasme din/gură./ Tramvaiele taie noaptea-n firave felii verticale./ Macazul îi leagănă pe copiii ce dorm,/ ca nişte libărci, prin canale. "Enumeraţia e o figură adecvată pentru a descrie geometria acestei "împărăţii a marelui urât", căci limitele ei laxe şi lipsa unei structuri riguroase se potrivesc cu incongruenţa lumii descrise, cu aglomerările ei hibride în care stau pe aceeaşi tarabă, "sub tirania aceluiaşi soare", "Sens nimicit. Tipărituri. Vorbărie./ Greve. Un accident de tramvai./ Stol de bancnote de o mie".

Ne amintim fără îndoială de formula bacoviană din perioada din urmă a poetului şi am putea crede chiar, că în fond, de acolo e inspirată lectura aceasta sumbră a lumii, dacă dincolo de ecranul ei n-ar fi proiectată lupta Duhului cu Demonul, cu fiara. Pe fundalul apocalipsei biblice, spectacolul ce ni se oferă e o repetiţie generală, încărcată de un anume derizoriu, dar având şi gravitatea unei presimţiri, a unei prevestiri. Tonul e, însă, mai degrabă constatativ, resemnat, decât profetic, întrebările se pun cu sentimentul celui rătăcit într-un teritoriu devenit brusc străin: "E undeva o lumină? Suntem

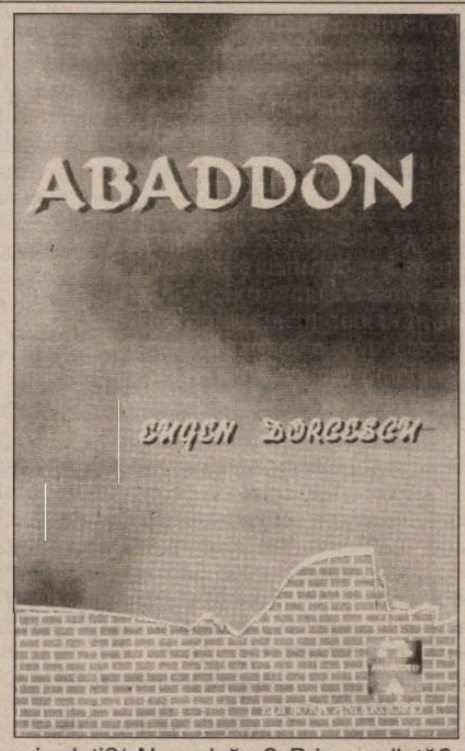

pierduţi?/ Ne salvăm? Prin credinţă? Prin fapte?"

Speranţa sub semnul căreia se deschide volumul este, îmi place să o cred, un remember al unui oraş purificat prin jertfă ("Un duh eroic şi tragic a-nviat dintr-o dată/ cetatea ce părea defintiv, degradată"), aflat sub puterea "lucrării divine", al unei schimbări ce era "o cerească minune". Un semn al ei caută poetul şi nu-l regăseşte, de-a lungul acestei înaintări prin oraşul unde cutia Pandorei s-a căscat ca o văgăună, în care până şi copiii, detracaţi, înjură, "exasperaţi că sunt tineri, în această lume agonizândă, bătrână". Un oraş care şi-a pierdut memoria, în care ploaia duce cu sine "sângele mineralizat şi uitat printre dale". Nici poezia nu mai oferă posibilitatea de exorcizare: "Cum să răspunzi estetic şi distant/ Fragmentului acesta de neant?"

Dacă există o posibilitate de refugiu, ea aparţine tărâmului fragil al amintirii, în care sărbătoarea fiinţei era încă posibilă (poemul II). Şi natura poate redeştepta în memorie frumuseţea netrecătoare: marea, vântul, "luna, strălucind ca un crin la fereastră". Dar, astfel de interludii sunt cu totul episodice. Obosit de aşteptarea unui semn care să izbească oraşul şi pe sine, să-i vindece tânjirea interioară, poetul se visează monah însingurat, care a uitat vanităţile şi pasiunile lumii trecătoare şi căruia i se oferă un nepreţuit privilegiu: "Stau în zori, plin de rouă, pe prag./ Şi privesc: Domnul străbate poiana".

Poetul visează aşadar, în spirit blagian, o împăcare cu sine sub auspiciile unei bune vecinătăţi cu divinitatea, recuperarea unui paradis pierdut sau poate doar uitat. Apocalipsa a fost amânată. Ea nu este încă refuzată. Poetul ne-a propus un joc sau ne-a avertizat?

După ce nu de multă vreme a transpus pentru noi pe versuri muzica luminoasă a psalmilor, Eugen Dorcescu, fără a se institui în judecător, ştiind că nu fiinţa muritoare e cea menită să spună aici ultimul cuvânt, ne abate de la indiferenţă sau nebăgare de seamă, propunându-ne o oglindire, o scrutare a propriei noastre vieţi. E o privire severă cea care ni se cere, o adâncire pe urmele sensului nimicit. Ni se arată chiar şi o cale. E poate neobişnuit pentru noi să ne ghideze pe acest drum un poet. O face însă fără retorică şi fără apetit mesianic, ne relatează mai degrabă o dramă personală, uimit că nu simţim şi noi, că nu vedem şi noi, că nu auzim zornăitoarea armată de lăcuste peste care e rege Abaddon şi a căror menire era - conform literei apocalipsei - de a supune oamenii la chinul de a dori să moară fără ca acest lucru să mai fie posibil.

Mai putem spera că poetul se înşeală, că percepe supradimensionat lucrurile. Putem spune alături de el, acum când "o lumină scăzută, cu iz de primăvară şi lacrimi ne năpădeşte odaia": "Ar putea fi frumos. Ar putea fi sublim./ Ar fi bine". Măcar aşa, ca o exorcizare.

Smaranda VULTUR

** Eugen Dorcescu, Abaddon. Timişoara, Editura Amarcord. 1995*

SUGESTII POETICE

"Concizia limbajului poetic (mai cu seamă în forma sa supremă, aceea a limbajului liric) este dată de densitatea sa sugestivă deosebită, de evitarea exprimării nemijlocite, de reducerea la minimum a elementelor de rutină" (Solomon Marcus). În cazul poeziei lui Slavomir Gvozdenovici această densitate sugestivă, definită ca fiind raportul dintre cuvintele cu încărcătură de ambiguitate şi totalul cuvintelor dintr-o poezie, tinde sensibil către valoarea unu. Gvozdenovici a eliminat interpuncţia, regulile sintactice, tot ce ar putea lăsa cititorului impresia unei expuneri denotative, "cuminţi". În felul acesta ambiguitatea, o caracteristică a limbajului poetic, este în poeziile lui Gvozdenovici subliniat prezentă. Îndeosebi ambiguitatea "locală" (diferenţială), la nivelul cuvintelor şi al versurilor.

După spusele criticului belgrădean Cedomir Mircovici, care îi este şi editor poetului nostru, ambiguitatea "globală" (integrală), deci la nivelul întregii culegeri de versuri, se pare că este înlăturată, poetul dovedind o quasi-univocitate în "meditaţii elegiace despre caracterul trecător al vieţii şi oamenilor, despre aparenţa înşelătoare de trăinicie a creaţiilor individuale şi colective, meditaţii alimentate de soarta poporului sârb în furtunile istoriei. În aceasta şi constă performanţa poetului: el atinge univocitatea globală prin ambiguităţi locale (la nivelul cuvintelor) şi parţiale (la nivelul poeziei). De remarcat sunt poeziile din care răzbate ataşamentul poetului pentru ţinutul natal (Clisura Dunării). Nu este însă vorba de poezii declamatorii, festiviste, ci tot de poezii ermetice, în care expresia poetică participă esenţialmente la semnificaţia cuvintelor folosite, mergând până la deschiderea extremă, care lasă la latitudinea cititorului alegerea semnificaţiei.

Este plauzibilă presupunerea că "metafora obsesivă" a pietrei, folosită frecvent de poet, se explică prin locul său de baştină, unde în afara unei fâşii înguste de şes de-a lungul Dunării, de fapt lunca fluviului, totul este pădure şi piatră. Cedomir Mircovici îl apropie pe poetul nostru de poetul sârb Momcilo Nastasievici (1894-1938) în privinţa conciziunii limbajului poetic. Să-l fi îndemnat pe poetul nostru ciclurile poetice ale lui Nastasievici ("Cuvinte în piatră", "Tristeţe în piatră") să-şi exercite incontestabilul har poetic în piatră, mai bine zis şi în piatră?

Sau poezia "În această noapte sunt Laza Kostici" să fie un indiciu al filiaţiunii dorite de poet? La aceste întrebări şi multe altele se pot da răspunsuri numai printr-o analiză profundă a textelor poetice ale lui Slavomir Gvozdenovici; ceea ce nu poate fi scopul acestor rânduri de simplă întâmpinare.

L. Alexiu - editorul merită toată lauda şi recunoştinţa pentru că reuşeşte să tipărească poezie în aceste vremuri atât de nefavorabile poeziei.

B. CRSTICI-VEL.

** Slavomir Gvozdenovici. **Cuvânt şi lumină** (lb. sârbă), Editura Hestia, Timişoara, 1994 şi **În casa cu foc şi gheaţă** (lb. sârbă), Editura Prosveta, Beograd, 1995,*

Modele şi obsesii

Volumul **Purgatoriu** se vrea un pariu cu sine însuşi, făcut din obstinaţia de a-şi dovedi o dată în plus capacitatea analitică a mecanismului compoziţional, de a-şi verifica şi pe tărâmul prozei scurte stăpânirea stilului narativ modern, demonstrat în epica majoră.

Divers tematic, la o lectură precipitată, volumul dobândeşte unitatea viziunii prin apelul de reflexivitate, ca atitudine creatoare, şi la libertatea lingvistică în construirea dialogului, în special.

Motivul central şi de maximă tensiune narativă este disocierea nivelelor sinelui, ilustrat în **Individul de la etajul întâi, Omul nostalgic** şi **Purgatoriu** în mod explicit şi, în toate celelalte compoziţii în mod implicit. Rezultanta aplicării acestui motiv narativ este imprimarea unei stări obsesive, angoasante, stimulând lectura până la momentul redunanţelor, punct critic din care se înregistrează un descrescendo al interesului receptiv, generat şi de o prea persuasivă conotaţie moralizatoare.

Modelele literaturii culte şi cele folclorice pot fi uşor identificate. Întrebarea care se pune este în legătură cu intenţionalitatea apelului la model. Vrea autorul să se identifice, ori mai curând să se disocieze de model? Unele proze învederează funcţionarea modelului ca element inductiv al stării obsesionale (**Garicescu se eliberează de frică, Ursoaica şi visul, Omul nostalgic**), altele convertesc modelul biblic, de astă dată, într-un element pretextual, destul de ambiguu (**Suferinţa mărului, Revelion cu miei**).

Între aceste posibilităţi se situează genul de proza scurtă care-l avantajează de fapt pe Ion Jurca Rovina, demonstrat în proza ce dă titlul volumului. **Purgatoriu** e construită prin interferenţaplanurilor realului până la condiţia labirintică a identificării eului cu sinele, a naratorului cu personajul său, străbătând un topos ambiguizant şi totodată semnificativ.

Impresia generală asupra întregului volum este cea pe care eroul acestei proze o exprimă, aceea a intrării bruşe în real, a refuzului său sistematic mai apoi, ca în final tentaţia acestuia să fie nostalgic evocată până la angoasă.

Mihaela SFETCU

** Ion Jurca Rovina, **Purgatoriu**, Editura Renaşterea, Timişoara, 1995*

Poeme de Ion Ştratan

Poeme

Valurilor
Vânturilor

Ca bărbaţii din Vechime
Încercat-am două rime
Să iubesc, cum Se iubeşte
Şi să prind cu Moartea
Peşte.

Izbăvire

Părintelui Gheorghe Stratan

Doamne, Tu, Domnia Ta
Slobozeşte robul Tău
care l-a văzut pe zău
martor al lui Dumnezău
şi nu a putut să mintă
o frântură de
cuvinte

Agnus Dei

Mielului

Pentru cine bate-un
Clopot
Pentru cine trec în ropot
Pentru cine poartă crucea
Oamenii, pe când
atuncea
Illo Tempore se zice
Şi se tace
Şi se face
Ce nu tace
Şi nu face

Aubades

Armurierei

Cu piciorul, singuratic,
Cum un balerin pluteam
Şi mai beam şi marea dulce
Şi din Neagra Mare
beam.

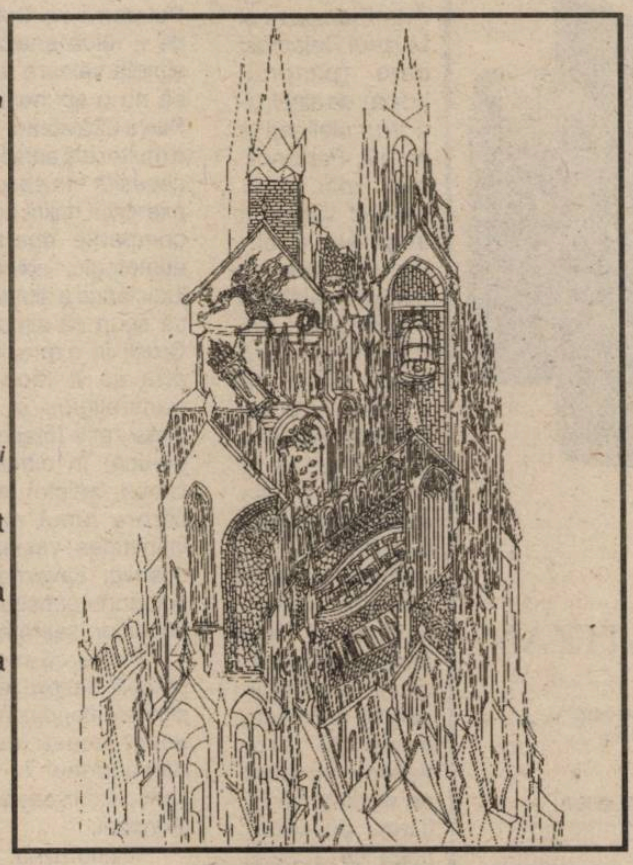

Oeonos to oeonos

lui Ioan Alexandru

În Pateric n-avem noi ştire
De o murire sau de o murire

De ne-am smerit, de ne-au creat,
De ştiu. Că voi muri mă pun într-un
Sicriu

În care stau, "de piatră şi de stea"
Cum e Domnia Ta,
Domnia Ta

Tetraevanghel

Închinare lui Coresi

Am venit după o vreme
Nebătut de timp şi vreme
Ne iubit, fără de vină

Şi cu moartea ce-o să vină

Şi-o să-mi pună-n mână-o carte
Doar cazanul
E pe Moarte

Aubades

lui Francois Villon

Când lupii crivăţul mănâncă
Se rupe-al vieţii tare fir
Atâta vreau să-ţi spun
Bărbate, Fir trandafir
Fir
Patrafir.

Psaltiri

Arhanghelului Mihai

Neajutat de propria-mi
Credinţă
În ce nu minte, în
Făgăduinţă

Mi s-a răspuns că la
Nimica-s bun

În ţara de la care şi apun.

Kamadeva

lui Mihai Eminescu

Nu mi-l vindic, nu mi-l
Vindic, Suflet, zeule,
Indic, Nu mi-l mântui
Nu mi-l mântui
Tu, Cuvânt
La Căpătâi
Adios,
con amore.

Sinod

Părintelui Joiţa

Din pielea mea ţi-o las,
Părinte Înger. O tobă
Ce nu uită, ca să sânger.

Cât scriu şi alţii spun
că doar mă nărui. Rămas-am
Viu ca să mă uit,
Mă dărui.

Psaltirea şcheiană

poetului Alexandru Muşina

De din vale de din Bucur
Privesc sus la Munţi, la ciucur
Ce se joacă-n felul său
Cu o Cruce şi un Zeu

Tu, Hyperion al meu
Eu, Hyperion al tău

Doamne, Doamne, Dumnezeule
Mare

Molitvenic

Sfinţiei Sale, Părintelui Galeriu

Am trecut şi eu prin viaţă
Cum s-ar zice, ca o aţă
Pe-un pământ de altă
Mare, şi cu Inima-n rugare
Sărut mâna Doamne Doamne
Sfânt cu inimi
ce nu doarme.

Betranicus

lui Nichita Stănescu

"Ca Edgar Poe mă reîntorc
Spre casă, ori ca Verlaine
Topit de băutură, Şi-n
Seara Asta de Nimic
Nu-mi pasă. Apoi, cu
paşi de-o nostimă măsură"
Nu mai dansez, dar nici
nu tac, în sine-mi...

Poeme de Mircea Stepan

Utopia

se va abate un smog uriaş
sufocând geniile,
ţipă al şaptelea simţ-
panică s-a iscat
iar poemul autocefal
biruie etica labilă.
Mai rămâne o unică dragoste
care nu trece prin burtă.
Ţâşnesc luminiţe negre-
aureole pentru parada vizuală
ce devoră zilnic
cerneala tiparului;

Alunecoasă e morala,
un smog uriaş se va abate...
Lethe,
o, Lethe
poemele sunt carnea mea!

Mi-am învins frica

... cutele unei existenţe
călcate asemeni cămăşilor
de pe umeraş
rănile imnelor
atinse de o maladie incurabilă-
încă o ţigară
încă un dram de conştiinţă
pulsând abia perceptibil
într-un trup istovit

şi totuşi bucuria
că printre cei din jur
seninătatea
a urmat suferinţei
că într-o colivie chiar
pasărea cântă
cântă...
"mi-am învins frica
sunt un om liber".

Pălăria lui Fouché

Degeaba scrâşneşti dinţii,
pălăria ce o porţi
îţi dăruie puţină umbră.
Desigur
luminii prezenţa ta nu-i lipseşte...
iar viscolul prea dens al memoriei
îngheaţă retina... e vară!
Disperarea este doar un anotimp
al speranţei,
armură de cuvinte stinghere
lustruite de dogmă.

Pagină din urmuz

La parada vizuală...
ziua s-a 'nţolit de gală.

Limba scurtă, mă băiete,
îmi dă sfat un epolete.

Procopsitu-ne-aţi cu frica,
până... zău, n-am spus nimica!

Vremea trece şi-n DARDACĂ?
Praful străzii face clacă.

Conjugăm re(v)colta grasă
Azi "nu pasă"-mâine pasă!

Temeiurile Rusaliilor

Gânduri izvorâte din operele lui Silviu Orăviţan

Sunt profeţi care proorocesc străbătând cu privirea opacitatea viitorului şi profeţi care prevăd amintindu-şi. Aceştia sunt mai mult decât profeţi, pentru că vorbind despre viitor spre trecut, spre origini, conferă profeţiei o semnificaţie liturgică. Viziunea lor ne dă curajul de a tempera utopia progresului înecând-o în voinţa de a ne reîntoarce la originile străvechi, la plenitudinea orbitoare a OULUI DOGMATIC.

Omului, pentru a-şi ispăşi Păcatul Originar, îi revine misiunea de a reurca lumea la starea ei "dintâi", la lumina care mustea în adâncul Logosului primordial. Într-o asemenea perspectivă, pictorul întruchipează prototipul OMULUI, pentru că el, mai mult decât noi toţi, converteşte lucrurile şi fiinţele în LUMINĂ. În fond, pictorul se "opune" căderii în PĂCAT şi această menire străbate întreaga creaţie a lui Orăviţan.

Silviu Orăviţan nu materializează lumina, ci esenţializează firea, natura, obiectele, reînălţându-le la lumină. Atanorul care transfigurează lumea este inima omului. Lumina devine inteligibilă pentru că pictorul o priveşte, pentru noi, cu ochiul inimii.

Rememorând originile, lumina are în pictura lui Orăviţan o funcţie liturgică. Înălţarea la lumină a "obiectelor" lui Orăviţan reînvie în noi o lumină de mult uitată care ne ajută să descifrăm în adâncul fiinţei OMUL INTERIOR. Operele lui Orăviţan capătă astfel vibraţia unor rugăciuni reînnodând "starea de întâi" cu cea de astăzi.

Puritatea vădită a lui Orăviţan nu-şi soarbe tăria din candoarea copilăriei. Puritatea lui Orăviţan nu are frăgezimea inocenţei armonizate. Ea creşte din tensiunea unui tumult profund şi ne evocă liniştea tainică şi înşelătoare a apelor adânci. Puritatea înnobilează operele lui Orăviţan, încoronând monumentalitatea lor cu aura TĂCERII, amintindu-ne o dată mai mult bezna mută de dinaintea lui FIAT LUX.

În lumea de azi, în plină criză, artistului îi revine menirea de PONTIFEX MAXIMUS, altcândva acordată "regilor-preoţi". Angajând omul interior într-un dialog îmbogăţitor cu rădăcinile cereşti ale fiinţei, arta lui Orăviţan reînvie vocaţia, din ce în ce mai şubrezită, a religiilor: RELIGARE.

Creaţia lui Orăviţan nu goleşte lumea de mister; dimpotrivă, talentul lui sporeşte misterul lumii aducând "la lumină" feţele ei nebănuite. Transparenţa lumii ne cuprinde în adâncul ei de tăcere şi astfel descoperim uluiţi misterele la infinit amplificate.

Lumina divină, lumina începuturilor care izvorăşte din operele lui Orăviţan, ne hrăneşte sufletul şi ni-l intensifică, vocaţia luminii fiind, mai cu seamă, germinativă.

Privind operele lui Orăviţan simţim cum lumina aprinde în noi SOARELE INTERIOR.

Lumina care străbate lucrările lui Orăviţan este CONTAMINANTĂ şi asumându-ne-o ne descoperim noi înşine "fii ai luminii". Am putea spune că prin Orăviţan descifrăm la originea arborelui nostru genealogic (al nostru, adică al tuturor creştinilor) muntele TABOR, baptisteriu pe a cărui culme am primit de Rusalii BOTEZUL LUMINII.

La Orăviţan Timpul şi Spaţiul se împletesc şi se depăşesc în perspectiva Infinitului şi a Eternităţii. Sălile unei expoziţii Orăviţan capătă vibraţia Taborului, iar durata perceperii operelor ne situează ritual şi calendaristic între Paşte şi Rusalii: între REÎNVIEREA luminii şi DĂRUIREA ei.

În zbuciumul creaţiei, pictorul Orăviţan se uită pe el, convertind ORIGINALITATEA în ORIGINAR. Actul creator devine act ritual, reamintind adevărurile veşnice revelate lumii prin Geneză şi Rusalii. Lumea ne este destăinuită ca o "înţelepciune dumnezeiască însufleţită" şi astfel angajarea în heremeneutica orăviţană trezeşte în noi odihna luminoasă a unei cuminecături.

Paul BARBA-NEGRA

Silviu Orăvitzan, la Paris

Silviu Orăvitzan va fi prezent la Paris, aproape toată luna iunie, pe simezele galeriei **Sculptures** de pe strada Visconti nr. 11, cu o expoziţie ce reuneşte picturi, desene, colaje şi texturi sub titlul **Centre**. Dacă nu chiar în Centrul Parisului, dar oricum în inima sa, rue Visconti este stradă celebră din arondismentul 18, între Şcoala de Arte Frumoase şi Muzeul Delacroix care (pictorul, adică), de altfel, şi-a avut atelierul la nr. 17. Parizienii, câţi mai deosebesc valoarea augurală a numerelor, spun că partea cealaltă a îngustissimei rue Visconti e fără noroc, pentru că acolo s-au stins, între alţii, Racine - la numărul 24, şi St-Amant - la casa alăturată, adică la numărul 26. În schimb, partea "fără soţ" e una a succesului, mai ales a celui pecuniar şi, încă din veacul al 16-lea, numeroşi protestanţi au găsit de cuviinţă să îşi fixeze domiciliul, ceea ce a atras ruellei porecla de "mică Genevă". Printre cei de atunci se afla şi Bernard Palissy, celebrul ceramist şi emailor a cărui artă, violent figurativă, abundă în tematica florală şi zoomorfă. Aşadar, dacă putem exploata această "coincidenţă", un perfect antimodel pentru Silviu Orăvitzan: ideologic (confesional, mai precis) şi estetic.

Dar artistul plastic nu se află pentru prima oară în acest spaţiu expoziţional şi, cu atât mai puţin, la Paris. În 1983, expunea la Galerie ***Berthe***, iar în 1989 avea să debuteze la Galerie ***Sculptures*** - proprietatea Doamnei Alexandra Patzologu - însoţit fiind de prezentările lui Andrei Pleşu şi, respectiv, Şerban Foarţă. Incluzându-i pe cei doi, lista personalităţilor, care au "companionat" expoziţiile lui Silviu Orăvitzan în ţară şi în lume, este impresionantă: Ionel Jianu, Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Sorin Titel, Vasile Drăguţ, Livius Ciocârlie, Coriolan Babeţi, Cornel Ungureanu, Jocelyne Germaine şi, last but not least, Walter Biemel.

Mare parte din numele de mai sus se regăsesc şi în catalogul ce sintetizează prezenţa de acum a lui Orăvitzan la Paris, o prezenţă aflată sub zodia unor "întâlniri admirabile": Paul Barbăneagră, Dana şi Cristophe Giovaninetti, Cornel Petrasevici şi Petru Bernaz. Însă gestul de a relua analize mai vechi nu are o simplă valoare recapitulativă ori, de ce să nu o spunem, "cinegetică". Arta lui Silviu Orăvitzan, spre deosebire de cea a multor alţi artişti, este una "canonică" şi necesită - în special pentru cei ce nu au exerciţiul mijirii ochiului hermeneutic - o companie aparte, aproape în sens etimologic, adică în sensul împărţirii judicioase a aluatului ideatic. Aş îndrăzni să spun că simbolismul "Centrului", al Crucii în expresie particulară, pe care arta sa îl face manifest este unul transreligios şi, din nou etimologic, instaurativ (**stauros** înseamnă cruce în greacă) în dimensiune cosmică. Prin Cruce, artistul face semn altor tâlcuri cărora omul modern le-a despărţit intimitatea vecinătăţii: inima, arborele cosmic, caverna, polul, pentagrama, octogonul construcţiei catedralelor, limba păsărilor, săptămâna, sabatul etc.

Poate că nici un text nu este mai potrivit despre această solidaritate a simbolurilor din TOATE religiile revelate decât acest fragment din Clement Alexandrinul în care înţelesul crucii spaţiale cu şase braţe se revelă a fi cel al Genezei:

"Dumnezeu, <Inima Universului>, duce lungimile indefinite una în sus, alta în jos, una în dreapta, alta în stânga, una înainte şi alta înapoi; îndreptându-şi privirea ca spre un număr mereu egal, El împlineşte lumea; El este începutul şi sfârşitul; în el se împlinesc cele Şase faze ale timpului şi de la el acestea primesc extensiunea lor indefinită; acesta este secretul cifrei 7".

Dacă Silviu Orăvitzan ar face acuarele, poate că apa lor ar fi cea baptismală. În mod sigur însă "uleiurile" sale de-acum, dată fiind Mărturisirea ce o ridică la noi, vin şi din Sfânta Taină a Maslului.

Marcel TOLCEA

Porţi (din)spre terestru

O bună parte din evenimentele culturale ale acestei primăveri pot constitui obiectul unei călătorii itinerante. Ca urmare, vom încerca să parcurgem amintitul traseu, perfectat prin continuitatea sa plastică, începând cu expoziţia Suzanei Fântânariu, deschisă la Centrul Cultural Francez în 19 aprilie, intitulată **Copilul şi mumia** şi beneficiind de prezentarea făcută de domnişoara Nicole Otto, expoziţia se va închide în data de 15 mai.

Urmând ciclul "ambalajelor pentru suflet", dezvoltat cu câţiva ani în urmă, artista ne prezintă un nou grupaj de lucrări, structurate între doi poli ontologici: materializarea spiritualului prin miracolul unic al naşterii şi trecerea corpului terestru în cel spiritual, fără ca dispariţia sa efectivă să-i afecteze un anumit tip de permanentizare. Amplasându-şi lucrările într-un spaţiu expoziţional adecvat, care include, ca factor de efect, spirala, Suzana Fântânariu porneşte de la ideea unui prim contact embrionar cu exteriorul, pe care o ancorează într-o exprimare cvasi-mistică, reliefând, în variante plastice, dimensiunea exclusiv auditivă pe care copilul, în stadiul incipient de foetus, o are despre lumea mai mult sau mai puţin reală, în orice caz străină lui. Cu multă delicateţe, abordând o realizare cromatică perfecţionistă, lucrările conţin şi decorează parţial mesaje încărcate de puritate. Parcurgând linia propusă de artistă, ajungem la polul extrem, cel al uitării. Manierizând în sens pozitiv, ea deconspiră o altă variantă a unei tematici deja familiare celor care îi cunosc stilul: mumia este din nou aleasă ca simbol, atât pentru rigidizarea uman-afectivă, cât şi pentru ţipătul înăbuşit al atâtor mii de supravieţuitori necunoscuţi ai holocaustului. Rece în distanţarea pe care o impune, mumia închide nume şi chipuri, devenite simple numere, cu potenţiale descifrări oculte, conservându-le pentru a le imortaliza.

Deosebit de interesantă este perspectiva unei vizionări inverse a traseului expoziţional, demers plin de optimism al Suzanei Fântânariu, care, prin anularea voită a maleficului, ne oferă tuturor câte o şansă luminoasă pentru (con)vieţuire.

*

Expoziţia de sculptură (Ştefan Călărăşanu) şi pictură (Constantin Răducan) de la Galeriile **Helios**, deschisă până în 16 mai, surprinde prin mai multe detalii. Deşi morfologic ea se separă de **Copilul şi mumia**, în adâncimea semantică a celor două serii de lucrări vom descoperi multe puncte comune, generate de o sete similară pentru comunicare. Funcţionând oarecum inegal datorită unei dozări diferite a elementelor cheie (sculpturile lui Călărăşanu sunt mai spectaculoase), spaţiul artistic de la **Helios** reuşeşte totuşi să satisfacă global.

Alături de peisaje şi naturi moarte caracterizate de neutralitate, Constantin Răducan ne readuce în atenţie siluetele vechilor lui mesageri şi pelerini, în câteva lucrări de grafică executate cu aceeaşi mână sigură, decisă. Contururile care se impun şi care reprezintă legătura cu sculpturile sunt, însă, cele emise de o zonă ce reflectă sacrul (trebuie să amintim aici seria mâinilor, instrumente în comunicarea cu divinitatea).

Ştefan Călărăşanu ne oferă iluzia unei unificări primordiale a celor trei materiale - lemn, marmură şi bronz -, trinitate care, prin atributele sale, construieşte o cale de acces spre divinitate, prin purificare, ţinând cont de simbolul ales de sculptor: clopotul. Voci ale vibraţiei prime şi ale chemării la meditaţie, echilibru între cer şi terestru, Clopotele lui Călărăşanu îşi asumă şi asimilează actul demiurgic, traducând obscuritatea în lumină, exploatând căldura lemnului şi conotaţiile sacrale ale bronzului.

*

Este notabilă iniţiativa grupării studenţeşti **Stare fără titlu**, de a organiza o expoziţie-happening la Muzeul de Artă, precum şi "personala" lui Cristian Sida, deschisă la Secţia de Artă a Bibliotecii Judeţene. Student în anul IV pictură, la clasa profesorului Romul Nuţiu, Cristian Sida este deja o personalitate artistică pe care ne-am dori să o vedem mai des concretizată pe simeze. Optând aproape integral pentru incursiuni în oniric, el reuşeşte în final un "abstract de stare". În spatele unor tuşe subţiri şi nervoase, preferând o cromatică rece pe care o punctează totuşi cu explozii de tip fauvist, tânărul pictor ni se descoperă sub forma unei durităţi, poate subconştiente, mascate de culoare.

*

Mai puţin cunoscut timişorenilor, Mircea Bochiş este absolvent al Institutului de Arte Plastice "Ion Andreescu" din Cluj, Facultatea de Desen, în 1972, şi membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România din 1981. Cu un număr impresionant de expoziţii în ţară şi în străinătate, maramureşeanul Bochiş e prezent acum la Galeria FIRST, cu obiecte şi picturi. Cu precădere nuduri, cele din urmă acceptă o oarecare simplitate în selecţia cromatică şi în contrast, de substanţă expresionistă punctată în gen pop-art, care, din păcate, atinge o inevitabilă liniaritate. Mai captivante sunt însă obiectele, în cazul acestora intervenţia auctorială făcându-se cu prospeţime, ceea ce revigorează oarecum întreaga expoziţie.

*

De o cu totul altă expresie artistică sunt lucrările lui Viorel Toma, expuse în holul Băncii Turco-Române din Timişoara, care prin amabilitatea directorului băncii, domnul Emil Eşanu, asigură un spaţiu expoziţional permanent la sediul din strada Lenau. După cum ne-a obişnuit deja, Viorel Toma ne relaxează şi de data aceasta cu adevărate dantelării care-i potenţează naturile moarte. Ele reuşesc să prindă viaţă datorită admirabilei clarităţi şi unei adevărate infuzii epice care oferă coloristului soluţii plastice viabile. Invitat într-o lume cu detalii baroce, dar în care atmosfera, vag decadentă, este cea de final de secol XIX, privitorul gustă din savoarea unor vremuri "de mult apuse", pânzele lui Toma evocând treceri de domniţe şi schimbări de dinastii. Obiectele din naturile moarte au voci tainice, pe care realitatea imediată le-a adaptat şi adoptat: coerenţa expresiei ne conduce de la oglinda fermecată a lui Saint-Germain, până la elixirul misterios din carafa lui Cagliostro. Rămânând un perimetru al liniştii (cel puţin exterioare), expoziţia "Scene din spaţiul interior" are o atracţie hipnotică, asemănătoare celei dintre două oglinzi paralele.

Mirela IACOB

TV

Nu "Dacia", ci Nissan-Patrol...

În ultimii ani ai "Epocii de Aur" televiziunea "Partidul-Ceauşescu-România" funcţiona cam trei ore pe zi, ore dedicate sută la sută proslăvirii fără precedent a celor doi oameni de stat Nicolae şi Elena. Vă mai amintiţi de poezii?... Dar de recitatorii care de care mai copleşiţi de emoţii când rosteau, din balastul unor versuri de subduzină, numele Eroului şi-al Eroinei? Într-un fel, bine, totuşi, că le-am trăit şi pe acestea... După '89 lucrurile s-au mai schimbat, în sensul că, pe micul ecran, alături de figuri onorabile, îşi face apariţia - la o frecvenţă prea mare-o "faună" tot atât de greu de suportat ca şi loturile de lăudători scornicesteni de odinioară... Astfel, adeseori, în miez de noapte, insomniaci ce cred că se pot salva la televizor, cu vreo emisiune cu virtuţi de seducţie, dau peste un stol de maimuţe umane compuse din plete, ochelari de soare, cizme, jachete de piele, pălării cow-boy, cu calităţi inegalabile de a urla kilometric pe aşa-zise acompaniamente de ghitară... Aceste apariţii sunt faimoasele formaţii rock de al căror isterism nu credeam să mai ducă cineva o acută nevoie. Dacă deschizi televizorul ziua, ai toate şansele să dai - în cadrul, nu arareori, al unor nesărate programe de divertisment, mai ales de interprete de muzică cu voci de pisici opărite ce se frâng din toate părţile flexibile ale trupului pentru a ne spune lucruri esenţiale despre eterna iubire. Nu ne spun în fond nimic decât că ne fac să-i regretăm pe interpreţii mai vechi care au avut un oareşcare "argument vocal", gândurile npastre urcând în această ordine de idei chiar până la nonagenarul "Gichii", mai respectuos zis, maestrul Gică Petrescu.

Un alt momemt "lunecos" TV sunt şi "ceaiurile de la ora cinci". La aceste şedinţe de două ore (joi, între orele 17-19), pe scaunul de comandă tronează o animatoare, de fapt, o "Fâţă" ce se vrea a fi tot timpul veselă, spirituală, inventivă. Cam ce rezultă, însă, de regulă, de pe urma acestor eforturi, e un artificialism de atitudini şi o platitudine de emisii sonore, altfel zis de lucruri scoase din gură. E drept că nu de puţine ori şi invitaţii, graţie inteligenţei pe care o posedă, prin tot ceea ce fac şi spun, se cam târâsc în patru labe. Un "ceai" suportabil, totuşi, a fost acela ce l-a avut ca invitat - nu chiar atât de demult - pe Ion Oblemenco. Marcatorul a 170 de goluri în campionatul nostru, extrem de trucat pe vremea lui (anii '70), a zis de la bun început, tăind oarecum din elanurile fâţei-animatoare, că nu e nici fesenist şi că geniul Carpaţilor şi genia Chimiei ar fi trebuit să cadă ceva mai devreme. Apariţii plăcute în cadrul acestui "ceai" au fost şi o parte dintre coechipierii lui Oblemenco, indivizi cu părul alb sau rărit, fără nasuri pe sus, fără pretenţii că într-un fel sau altul şi de ei depinde ceva în destinele României de azi.

Rămânând tot la "ceaiuri", ne mai aducem aminte de unul care l-a avut ca invitat nici mai mult nici mai puţin decât pe non-regizorul, non-senatorul, non-tot ce vreţi... domnul Sergiu Nicolaescu. Nu sunt deloc mândru că acest ipochimen actualmente bătrân şi stafidit e originar din Timişoara. Domnul, artist, profitor din plin al "Epocii de aur", care a cheltuit sute de kilometri de peliculă cinematografică pentru a falsifica, după placul dictatorilor, vârtos istoria noastră, a spus, printre altele, că a turnat "Dacii" şi pentru ca pruncii români, cunoscând mai bine trecutul nostru îndepărtat, să nu se mai joace prin curţi şi pe străzi "de-a vikingii", ci de-a... dacii. Printre multele enormităţi rostite cu prilejul acestui memorabil "ceai" o reţinem în mod special şi pe aceea aparţinând părintelui parlamentar Tatu, care a afirmat în auzul naţiunii că Sergiu Nicolaescu este indubitabil cel mai mare regizor al Europei. O fi uitat, pesemne, prea-sfinţia-Sa, moşul cu potcap, de Fellini, Bertolucci, Visconti, Lelouche, Wajda, Forman etc. În sfârşit, la un moment-dat o urmăritoare a emisiunii din Bucureşti l-a întrebat la telefon pe domnul Sergiu ce maşină are?... artistul şi senatorul patriot, prins cu şapte mâţe în sac a mărturisit pe loc... Nissan-Patrol. (Deci nu e o "Dacie" confecţionată în atelierele lui Burebista şi Decebal şi, ulterior, îmbunătăţită cu treapta de viteză 5 în atelierele de la Piteşti).

Impurităţi mari pe ecranele televizoarelor noastre ar mai fi numărul ruşinos de candidaţi la mari primării şi la preşedinţia ţării, împrumuturile pe care le cerem mereu din direcţia tuturor punctelor cardinale şi intercardinale, în sfârşit, o impuritate pe cale de ştergere a fost şi nunta Nadiei Comăneci, patronată, ca naş, de "Patru Case" şi, ca partid, taman de PDSR.

Mircea PORA

P.S. *Dar ce să-i facem, asta-i deocamdată ţara lui "Munţii noştri aur poartă/Noi cerşim din poartă-n poartă"...* ***(M.P.)***

TOP

Efectul Domide

Povestea lui JOACHIM DOMIDE pare una obişnuită la prima vedere. S-a născut în Timişoara la 7 decembrie 1947 într-o familie cunoscută pentru cultul valorilor artei în general şi a muzicii în special. De tatăl lui Joachim îmi aduc amintè foarte bine, deşi, pe vremea aceea abia terminasem liceul. Domnul doctor Domide avea o statură impunătoare şi obişnuia să se plimbe prin Parcul Central. Nu ştiu de ce îmi inspira pe lângă respect şi o oarecare teamă, sentimente care poate le nutreau şi copiii săi. Întâmplarea a făcut ca pe Joachim să-l cunosc abia în această primăvară, printr-un prieten comun, Victor Popa. Îi mulţumesc pentru şansa care mi-a acordat-o de a cunoaşte un om excepţional despre care voi scrie pe scurt.

Student la Conservatorul din Cluj, secţia violoncel, în anul 1974 Joachim Domide părăseşte raiul lui Ceauşescu, stabilindu-se în oraşul elveţian Uster, unde pune bazele unei şcoli de interpretare la nai. S-a decis să schimbe violoncelul cu naiul după ce, dorind să vadă un film, n-a mai găsit bilet şi a intrat într-o biserică unde concerta **Gheorghe Zamfir** acompaniat de **Marcel Cellier**. De aici a pornit totul. Azi, Joachim Domide posedă propria sa editură muzicală şi conduce o şcoală de nai frecventată de cetăţenii de ambe sexe sosiţi aici din toate colţurile Europei. De "boala" naiului s-a contaminat şi domnişoara **Marianne Meier,** colaboratore apropiată a d-lui Joachim şi, la rândul ei, profesoară de "Pipe Pan", deci şi o interpretă strălucită, de caratele căreia m-am putut convinge ascultând CD-ul **Liebe, Licht Harmonie,** al unsprezecilea album produs de Joachim Domide, acest elveţian cu inimă de român.

CD-ul amintit cuprinde 20 de piese înregistrate la Timişoara cu **Orchestra de Cameră a Filarmonicii,** cu aparatura celui mai dotat studio din zona vestică a ţării. **Studio Recording Soft System,** patronat de inimoşii N. Iancovici şi D. Leizerovici. Joachim Domide apreciază calităţile instrumentiştilor timişoreni care, afirmă dânsul "trăiesc muzica, conferind vibraţie sunetului". Departe de ţară, Joachim continuă să simtă româneşte, risipind graţie talentului, melosul nostru inegalabil. Despre seminariile organizate de acest artist ar putea vorbi mai convingător Victor Popa, care s-a aflat în Ţara cantoanelor spre a realiza

un film TV despre acest artist virtuoz.

Discul "Dragoste, lumină, armonie" oferă muzică ambientală excelent orchestrată. Nevoia de vis a omului e pe deplin satisfăcută oferind acel balsam al sunetelor ce-l învăluie în lumina curată a speranţei, a aspiraţiei către frumos. Pentru conturarea unui portret cât mai vrednic al lui Joachim Domide voi încerca să-i redau cu aproximaţie, dar cât mai fidel, cuvintele rostite într-o emisiune pe care i-am dedicat-o la **Radio Timişoara:**

"În decembrie 1989 am auzit la radio Suisse că la Timişoara a început răzmeriţa împotriva comuniştilor, a lui Ceauşescu. Nu-mi găseam locul, ceva se întâmpla cu mine. Deci la câţiva zeci de metri de casa MEA situată în Piaţa Maria, oamenii luptau şi mureau pentru libertate. Am închis şcoala, am luat o bucată mare de carton pe care am scris: **"Cânt pentru România",** mi-am luat naiul şi am plecat în Platz, în centrul urbei noastre. Am cântat ore în şir. Prima zi, a doua zi. oamenii citeau, mă ascultau şi ofereau bani. Am adunat câteva mii de franci elveţieni, ulterior efortul meu fiind sprijinit de autorităţile locale. Aşa se explică faptul că pe 10 ianuarie 1990 eram prezent în Timişoara mea dragă cu câteva TIR-uri transportând ajutoare. Aşa am simţit că eu trebuie să acţionez şi aşa am şi acţionat atunci. Vin des la Timişoara, oraş de care mă simt legat sufleteşte. De locurile sale, dar mai ales de oamenii minunaţi ai acestui oraş de care mă despart cu greu de fiecare dată...".

Petru UMANSCHI

Argentina, por favor!

După ce am părăsit sala Teatrului, sâmbătă, 11 mai, ne întrebăm încă, stupefiaţi, cine şi cum este personajul principal al spectacolului **Tangos!**, realizat de compania **Red Notes** cu sprijinul Centrului Cultural Francez...

E incitant. E pervers.

E criminal; pasional; erotic.

E VIU.

Andy Degroat este un coregraf american, stabilit în Franţa din 1982. Autor a peste 40 de lucrări coregrafice, prezentate împreună cu **Red Notes**, în 18 ţări şi "afirmându-se printr-o viziune insolentă a marilor balete clasice" (după cum ne informează programul CCF), el a ales pentru acest turneu "o suită de dansuri în jurul repertoriului argentinian al anilor '30-'40 (Canaro, Troilo, d'Arienzo) şi al tangourilor contemporane ale lui Satie, Stravinsky, Sclavis, Piazzolla".

Insuflând spectatorului atmosfera intensă care a generat acest dans atât de profund, membrii companiei **Red Notes** reuşesc să îşi grefeze adevăratul temperament sud-american - evoluţia lor, avantajată de certe modernizări, precum şi de graţia absolută a ansamblului, este un colaj de epoci şi stări, de evenimente cotidiene şi mondene, de dragoste şi gelozie, de fantastic şi ludic. Folosind scena (fără decor) şi (mai ales) lumina ca atuuri, **Red Notes** ne învaţă cum să urâm şi cum să iubim, ce uşor putem descoperi adevăratele sentimente şi cât de frumos este corpul uman...

Reali şi ireali în dansul lor, punctându-l cu umor uneori, trăind superba muzică aleasă de Andy Degroat, cei opt balerini găsesc răspunsul la întrebarea noastră de început: există un singur personaj principal - tangoul.

Mirela IACOB

Plastica

MIRCEA BOCHIŞ sau inocentarea realului

Este şi va rămâne discutabil în ce măsură biografia unui artist explică, întregeşte sau stîrbeşte suprafaţa creaţiei sale. De aceea, nu voi insista asupra detaliilor de fond ale personalităţii pictorului Mircea Bochiş venit la Timişoara împreună cu pânzele domniei sale, tocmai de la Baia Sprie.

Găzduită ca-n taina unui castel medival de Galeria First, expoziţia domnului Bochiş, vernisată vineri, 3 mai, are aerul unei dimineţi perpetue. Caligrafia voit stângace a liniilor, acurateţea vie, vibrantă, a tonurilor, o economie iscusită a gamei cromatice vin să simuleze o inocenţă ghiduşă şi tulburătoare în egală măsură. Doar aşa cum jocurile copiilor se umbresc uneori de-o aspră presimţire a maturităţii, inocenţa disimulată din pânzele domnului Bochiş trădează o gravitate aproape îndurerată şi un refuz al realului. Spaţiul colinar: o masă în grădină, singuratică, animată în aşteptarea ei; flori speriate; solitudinea corectă a arborilor, frânturi de peisaj urban sau industrial caricaturizate cu duioşie alcătuiesc un topos deschis dinspre tristeţe înspre seninătate.

Într-un alt registru, contextualizate peisagistic, nuduri, reluate după libretul lui Modigliani, evanescente, înnobilate de o altă transparenţă. Dislocând spaţiul, creând senzaţia de paralelism; trupurile, degajate de orice conotaţie senzuală, delimitează nu numai vegetalul de carnal, dar şi carnalul de propria-i imponderabilitate (nu fără riscul, uneori, al unei idilice edulcorări). Suita de tablouri se închide (simbolic?), cu un "Lacăt-vara" a cărui cheie, turnată în plumb şi/sau bronz ne va deschide tainica uşă a "orfevrăriei".

Numite cu modestie "Obiecte", câteva, "bijuterii" meşteşugite cu aceeaşi simulată (sau reală) stângăcie, re-descoperă, în efigie, misterul şi grandoarea Evului Mediu de care pictorul se mărturiseşte a fi fascinat. Iată cum vegetalul, viul, carnalul transfigurat se aşază faţă în faţă (sau în oglindă) cu aerul vag sacramental al altui ev, demult apus, într-o dimineaţă permanentizată, smulsă acestui sfârşit de mileniu de harul unui artist.

Şi cum, după spusa domnului Bochiş, "Dumneze nu-i om rău". El ne oferă spre contemplare aceste ferestre trucate prin care am putea descoperi o dimensiune fundamentală a interiorităţii noastre, poate cea mai de preţ: inocenţa. Cu condiţia de a rupe câteva clipe buimăcelii posace şi deşarte căreia-i suntem robi şi de a păşi pragul Galeriei First unde ne aşteaptă, zâmbind complice, nişte ferestre.

Gabriela SAVISKY

Acest număr al revistei este sponsorizat de
FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECT
şi de
FUNDAŢIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

În exclusivitate

Hans-Georg Gadamer

Un secol de gândire

Călin Petcana, student în 1995 în anul al III-lea al Facultăţii de filosofie din Timişoara (în prezent student al Facultăţii de filosofie din Bucureşti), a câştigat o bursă de studii D.A.D. (Şcoala de vară) la Universitatea din Freiburg. Cu acel prilej, i-a fost oferită excepţionala şansă de a dialoga cu unul din cei mai mari filosofi contemporani ai lumii, Hans-Georg Gadamer.

Era sfârşitul lunii august, anul 1995. Am ajuns la Heidelberg. Nu fără un scop precis: aveam să fiu primit de profesorul H.-G. Gadamer. În pragul uşii deschise a apărut un bătrân impunător şi distins, cu o privire deosebit de vie. Discuţia a avut loc în biroul său, supra-aglomerat de cărţi. Desăvârşit în amabilitatea sa, profesorul Gadamer nu se lăsa rugat să răspundă unor întrebări formulate în prealabil. Îi era suficient un cuvânt, un nume pentru a începe un discurs.

S-a născut la 11 februarie 1900, în Marburg. A studiat filologie clasică, germanistică, istorie, istoria artei şi filosofiei, mai întâi la Breslau, apoi la München şi Marburg. Din 1949 a activat ca profesor la Universitatea din Heidelberg. Cea mai importantă lucrare a sa, **Adevăr şi metodă** (1960), împreună cu întreaga activitate intelectuală, i-au adus numeroase titluri şi premii; de asemenea, recunoaşterea ca **"părinte al hermeneuticii moderne".**

Primul subiect abordat în acea discuţie s-a referit la anii formării sale. Începând imediat după bacalaureat studiul filologiei clasice şi germanice, realizează în curând că îl interesează "ceea ce se exprimă prin limbă". Astfel a ajuns la filosofie, pentru a cerceta "cum anume conceptele se dezvoltă din limbă, ce reprezintă formarea conceptelor şi de ce depinde întregul proces", "transformarea conceptelor cu privire la valoarea mesajului lor de-a lungul istoriei".

L-a studiat mai întâi pe Dilthey, apoi l-a întâlnit pe Heidegger. Deosebit de importante pentru formarea lui Gadamer au fost limbile străine. Învăţând pe la zece ani franceza, apoi limbile moarte - greaca şi latina, limbile străine moderne le-a abordat mult mai târziu. Petrecându-şi tinereţea în timp ce Germania era în război, i-a lipsit motivaţia pentru a învăţa engleza, italiana etc. Astfel, italiana a învăţat-o pe la 85 de ani, neputând să comunice cu italienii într-o altă limbă. În Italia, bătrânii vorbeau preponderent franceza, iar tinerii engleza.

Profesorii şi prietenii săi sunt nume cunoscute ale culturii germane şi europene din secolul nostru. La Marburg, primul său profesor de filosofie a fost Paul Natorp. A studiat apoi cu Nicolai Hartmann, înainte de a-l întâlni pe Heidegger. Printre prietenii săi au

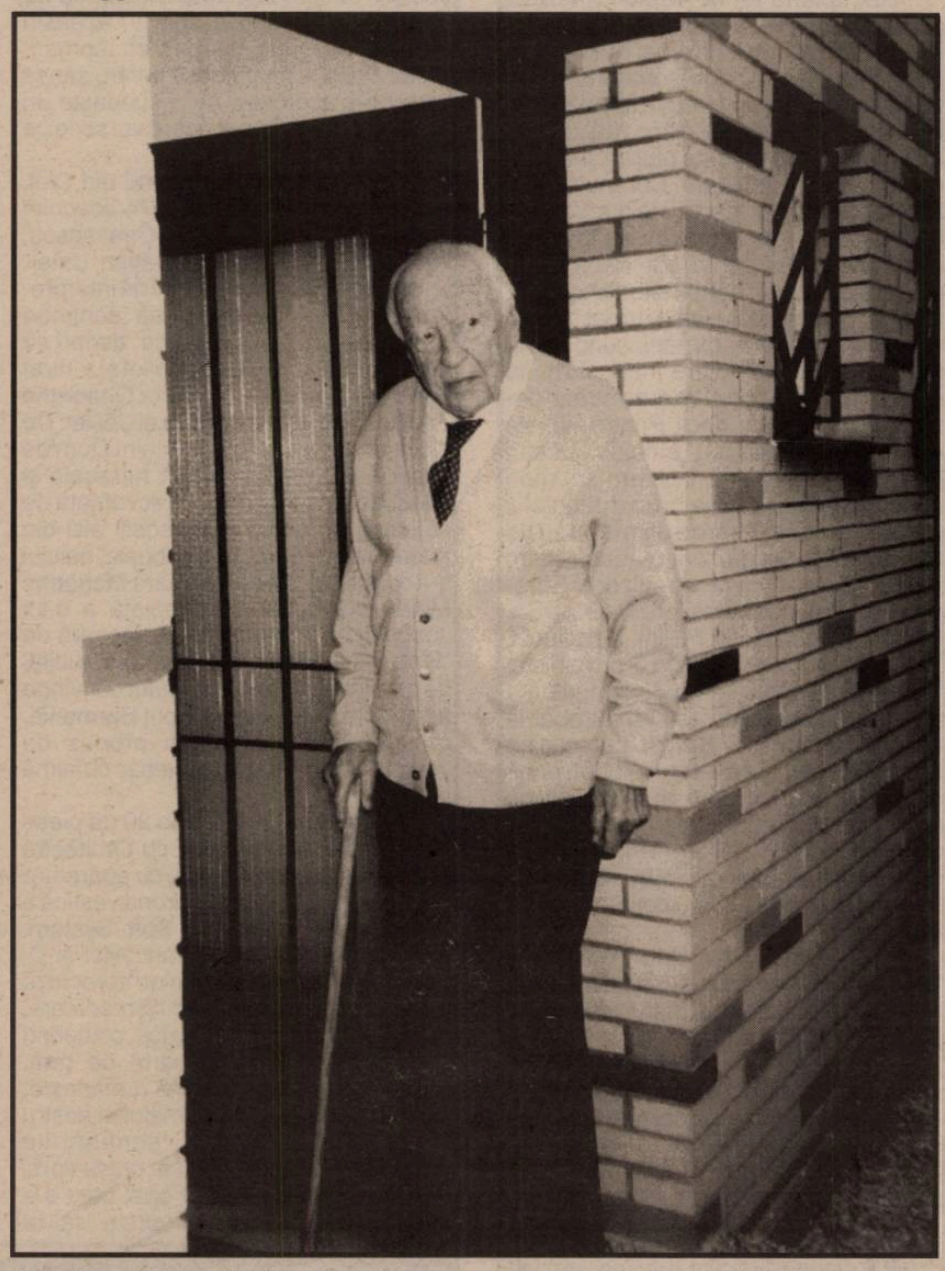

fost Paul Friedländer, Auerbach, Leo Spitzer - romanistul, Karl Löwith şi mulţi alţii.

Decisivă a fost întâlnirea cu Heidegger, pe atunci încă asistent al lui Husserl. Era "un tip misterios", "dar avea de fapt o charismă extraordinară, o putere de sugestie pe care am admirat-o foarte mult", spune profesorul Gadamer. Heidegger a fost un personaj despre care Gadamer a vorbit mai mult, oprindu-se şi la episodul mult discutat al alegerii lui Heidegger ca rector în timpul nazismului: "Heidegger nu s-a implicat în această absurditate rasială. N-a făcut niciodată afirmaţii antisemite şi n-a scris niciodată în lucrările sale ceva politic în acest sens. Dar ca rector - desigur că da; noi toţi am fost foarte speriaţi".

Gadamer exprimă opinii importante şi în legătură cu lupta împotriva dezastrului tehnologic şi ecologic, cu aspectul religios al vieţii şi activităţii lui Heidegger, cu influenţa acestuia asupra hermeneuticii moderne.

Bineînţeles că într-un asemenea dialog cu distinsul hermeneut a fost pusă şi problema a ceea ce este hermeneutica. "Hermeneutica derivă, într-un anumit sens, din forţa de a întreba a gândirii lui Heidegger: ce înseamnă conceptele din punctul de vedere al sensului cuvântului. Care sunt experienţele prime din care şi-au găsit expresia conceptele în limbajul filosofiei şi al ştiinţei". "Ce este deci hermeneutica? Aş spune că este aducerea la viaţă a acelei puteri a vorbirii, care zace ascunsă în concepte. (...) hermeneutica este ştiinţa care sugerează că nimeni nu este în stare să spună în mod definitiv ceea ce, de fapt, vrea să spună... Hermeneutica înseamnă să fii conştient de faptul că tot ce tu însuţi gândeşti ar putea fi exprimat mult mai corect de către altcineva. (...) Aceasta este virtutea hermeneuticii: celălalt ar putea să aibă dreptate şi dacă am fi în stare să învăţăm acest lucru, ca umanitate, atunci poate am reuşi să evităm să ne omorâm între noi. Dacă am reuşi! Ar fi doar paşi spre o solidaritate salutară, desigur".

Nu puteau fi omise nici numele altor hermeneuţi: Gianni Vattimo este traducătorul în italiană al operei gadameriene şi cel care consideră că hermeneutica este noua limbă universală filosofică. Paul Ricoeur apare, oarecum, în opoziţie cu Gadamer. Filosoful de la Heidelberg afirmă că ceea ce face Ricoeur "este, totuşi, numai o foarte mică parte din ceea ce fac eu de fapt. Adevăratul sens filosofic reiese în mică măsură la Ricoeur. Sunt de părare că Ricoeur este un autor excepţional. Tot ce a scris este de o puternică soliditate şi luciditate, pe care nu poţi decât să le admiri. Suntem foarte buni prieteni".

Subiectele atinse în acea discuţie au fost mult mai numeroase. Profesorul Gadamer a vorbit şi despre revelaţie, despre formarea generaţiei germane interbelice prin romanele ruseşti, despre intraductibilitate, traducere şi dialog etc. L-am întrebat şi despre filosofii români din exil - Cioran, Eliade...

Un subiect atins, drag profesorului Gadamer, a fost cel al importanţei bibliotecilor. În Germania există, pe lângă bibliotecile centrale, biblioteci ale institutelor, ale facultăţilor, cât mai specializate. Gadamer aminteşte doar de biblioteca Seminarului de filosofie din Heidelberg, "deja un corp întreg de clădire, cu peste 20.000 de volume. Aceeaşi este situaţia şi în alte universităţi".

După ce i-am mulţumit şi i-am urat sănătate, ultimul cuvânt al profesorului Gadamer a fost: "veşnic nu pot să trăiesc nici eu... Sunt întrebat adesea, ce-mi mai doresc? Îmi mai doresc un singur lucru: vreau să mor înainte de a-mi pierde uzul raţiunii".

Călin PETCANA

Notă: *Interviul a fost consemnat de prof. Monica-Maria Aldea şi Călin Petcana, la Heidelberg, în 27.08.1995.*

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 8 (1374) 15 AUGUST 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 200 LEI

Din sumar:

* La ce bun poeţii în vremuri de criză?
* Livius Ciocârlie: "Şi acum iar cârtesc"
* James Joyce - limitele receptării
* Cronica literară de C. Ungureanu
* Şerban Foarţă: "Veleitarii noştri"
* Marcel Tolcea despre Gelu Voican, ezotericul
* Poezia la puterea a cincea
* Tineri critici timişoreni: Doru Branea, Sorin Tomuţa, Radu Pavel Gheorghiţă, Mirela Iacob, Ioana Copil Popovici
* Rubricile permanente ale revistei semnate de G. I. Tohăneanu, Paul Eugen Banciu, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Alexandru Ruja, Mircea Pora, Petru Umanschi

Acest număr este sponsorizat de Fund for Central and East European Book Project şi de Fundaţia Soros pentru o Societate Deschisă

I.Q.

Cine sunt "Martorii lui Iehova"?

Mass-media românească a fost suprasaturată, luna trecută, de referinţe la **Congresul Mondial al Martorilor lui Iehova** ce ar fi trebuit să se ţină la Bucureşti. Presa de opoziţie a blamat imediat gestul Bisericii Ortodoxe Române de a fi interzis această manifestare, însă nici un canal mediatic nu a explicat opiniei publice de ce acest gest. Evident, din afara paradigmei ecleziastice, interdicţia are nu numai gustul rânced al unui fundamentalism confesional, ci şi al unei impoliteţi extraeuropene. În numele democraţiei, adică al veacului în care trăiesc, mă raliez celor ce nu pot înţelege un asemenea gest revolut, crezând, eu însumi, în politeţe şi toleranţă ca în nişte atribute divine.

Şi totuşi, care este explicaţia acestui violent refuz?

Înainte de toate, este vorba despre "ideologie", adică despre felul în care Martorii lui Iehova se raportează nu numai la biserică şi la tainele ei, ci şi la instituţiile seculare. Fondatorul acestei confesiuni, americanul Charles Tazel Russel (1852-1916), prona că istoria este câmpul de luptă dintre Dumnezeu (Iehova) şi diavol, acesta din urmă dominând, după căderea lui Adam în păcat, tot ceea ce este în veac: guvernele, bisericile etc. În termeni dogmatici, **Martorii lui Iehova** neagă eficacitatea soteriologică a Răstignirii, considerând că, după ziua a şasea a Facerii, activitatea lui Dumnezeu pe pământ a încetat, lăsând loc liber şireteniei diabolice. Trinitatea nu există, Iisus nefiind altceva, în concepţia lor, decât o hipostază. Interesantă este concepţia eschatologică: după cele şase zile ale Genezei, a câte 1000 de ani fiecare, va avea loc bătălia finală dintre Dumnezeu şi Satan, Armaghedón, la capătul căreia Iisus va domni pe pământ timp de 1000 de ani, când morţii vor învia şi vor deveni perfecţi, dovedindu-şi, în acest timp, iubirea faţă de Dumnezeu.

Cei aproape 4 milioane de Martori ai lui Iehova au ca sediu o clădire cubică din Brooklin, aproape de autostrada ce leagă Manhattan-ul de Aeroportul Kennedy.

Marcel TOLCEA

Eveniment

Nicolae Manolescu aruncă mănuşa

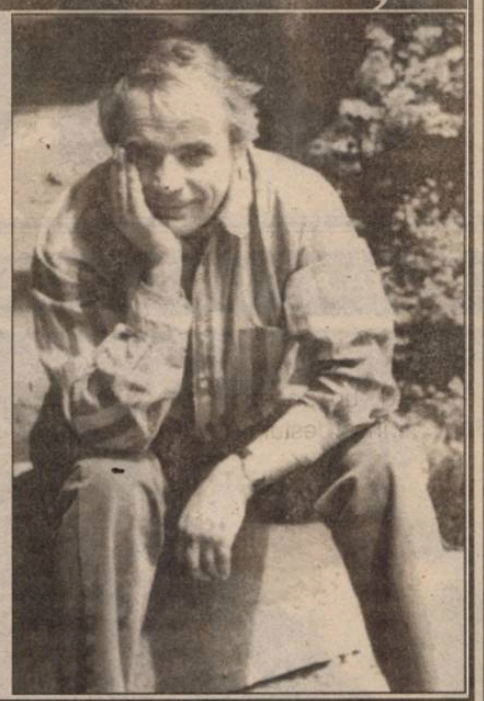

În primăvara lui 1992, mai mult fără contribuţia Opoziţiei decât cu voia ei, apărea, în fine, un candidat credibil la preşedinţia României. Numele lui era Nicolae Manolescu. Personaj celebru încă înainte de a intra în politică, el a reuşit, în doar câteva luni, să se impună drept o figură capabilă să lupte de la egal la egal cu Ion Iliescu şi complexul mijlitaro-industrial-securistico-nomenklaturistic aflat în spatele său. Perceput imediat în rândul electoratului drept un personaj echilibrat, pragmatic, care-şi însuşise perfect lecţia democraţiei, Nicolae Manolescu irita, însă, tocmai prin supleţea de care dădea dovadă. Dar ceea ce pentru echipa iliesciană reprezenta un prilej serios de nelinişte, pentru mediocritatea care domina (şi, vai, încă mai domină!) la vârf Convenţia Democratică, era de-a dreptul un motiv de insomnii infernale. Penibila mascaradă (regizată în culise de Corneliu Coposu) din vara lui 1992 va rămâne, multă vreme, un exemplu antologic al felului în care mediocrităţile unite reuşesc întotdeauna să-şi impună punctul de vedere. Cu ce rezultate - s-a văzut. Cabala veleitar-politicianistă din jurul liderului ţărănist a întârziat, poate, cu mulţi ani intrarea în normalitate a României.

Revenirea în arenă a lui Nicolae Manolescu (în condiţii, din păcate, mult mai dezavantajoase decât în urmă cu patru ani) este o promisiune că vom avea o campanie electorală nu numai de înalt nivel, dar şi cu un personaj de la care se poate învăţa. Deocamdată, adversarii săi au învăţat să publice cărţi. Poate că în viitor vor învăţa, după model manolescian, să le şi scrie.

Noutăţi la Editura Polirom

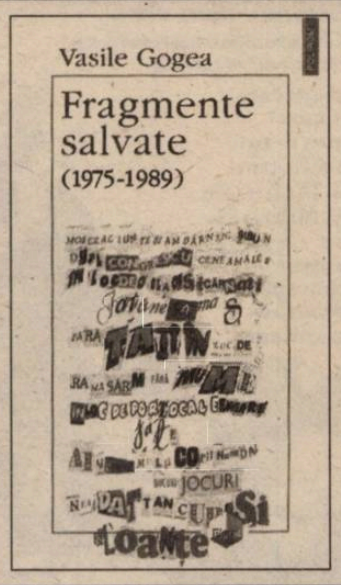

Cronica măruntă

Unu, doi, trei, patru... şaptezeci

● Primim, în cotinuare, de la Oradea, revista **Unu** ● O revistă gândită, condusă, realizată de un grup brav, în frunte cu Ioan Ţepelea ● Poet şi istoric, critic literar şi eseist, redactorul şef rămâne, înainte de altele, un excepţional animator ● În cronica ilustrată a ultimului număr pot fi văzuţi Dumitru Ţepeneag (devenit membru al tuturor comitetelor şi comiţiilor scriitoriceşti orădene), Al. Vlad, Stefan Borbely, Daniel Vighi şi alte personalităţi dragi şi nouă ● Tot în numărul cu pricina, cel mai iubit dintre timişorenii-prozatori, excelenţa sa Laurenţiu Cerneţ, este prezent cu poezii ● Poeziile lui Laurenţiu Cerneţ seamănă foarte tare cu ale lui Marin Sorescu ● Dacă L.C. şi le-ar fi publicat în vremea tinereţilor sale (întrerupte de câţiva ani de puşcărie politică) am fi spus că poezia lui Sorescu şi-a făcut vad pe urmele lirismului cernetean ● Dar cum Laurenţiu publică după nea Mărin, nu ne rămâne decât să recunoaştem priorităţile general-oltenești în cultura română ● **Protocronismul oltenesc, de la dom' Lorin la Nea Marin,** ar putea fi un titlu pe care Florea Firan şi aliaţii n-ar trebui să-l rateze ● O revistă bună se face, după cum bine se ştie, cu multe poze ● Uneori e bine să scrii mai puţin ca să te pozezi mai des ● Este pilduitor directorul **Dilemei,** care se sacrifică - el însuşi - pentru frumuseţea revistei ● Ultimul număr din iulie al **Dilemei,** fără rubrica **scrisă** a dlui Pleşu pune pe pagina trei pozele dânsului ● Sau ale unor apropiaţi ai dânsului ● Sau ale unor lăutari pe care dl director îi ştie ● Sau nu-i ştie ● Dar lăutari fotogenici, aşa cum se poate întâmpla doar în regimul compensatoriu, asigurat de revista a cărui director este ilustrul cărturar ● Frumoase, în continuare, numerele aniversare consacrate dlui Paler de **22, Luceafărul, România literară** ● Revista care omagiază ilustrul sărbătorit, activând cele mai de seamă condeie critice ● Ne asociem şi noi urărilor: LA MULŢI ANI, DOMNULE OCTAVIAN PALER!

Anemone POPESCU

Foarţă vs. Gainsbourg

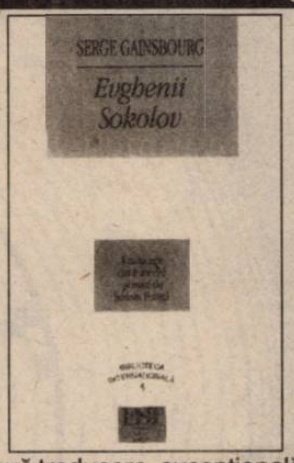

O nouă traducere, excepţională, a lui Şerban Foarţă: **Evghenii Sokolov,** a vestitului cântăreţ, compozitor, actor, poet, prozator şi... petoman Serge Gainsbourg. Lucrare din specia... (p)rozei vânturilor, anarhic erudită şi cuceritor dezinhibată, traducerea e însoţită de un set de note care alcătuiesc - precum se ştie - un spectacol independent, al erudiţiei şi umorului ironic al lui Şerban Foarţă, cel care l-a transpus, admirabil, în româneşte pe Mallarmé. Apărută la Editura **EST,** în condiţii grafice demne de invidiat (dar într-un tiraj limitat!), cartea poate fi procurată, alături de alte producţii ale selectei edituri, scriind la **Editura Est, Căsuţa poştală 25-86, Sector 1, Bucureşti.**

Copyright

Şerban FOARŢĂ

Veleitarii "noştri"

Nici opoziţia, din păcate, nu e scutită pe de-a-ntregul de bravii ei veleitari. Aceştia sunt profund convinşi că, dacă-s nişte mai-nimicuri, este din vina lui Odiosu', când nu, mai nou, a ăstuilalt. Nimic de zis: puterea roşie e cauza a mari ratări, ce debutează cu ghinionul de a te naşte şi trăi sub mizerabila ei stea, sub care eşuezi, mereu, pe jumătate sau trei sferturi, - fie şi când te laşi corupt de bunătăţile-i specioase: un scaun cald, un paşaport, o cină cu delicatese; încât destui, la noi, pot spune, odată cu Arthur Rimbaud: "Par délicatesse (s)/ J'ai perdu ma vie"!

Nu-i mai puţin aievea, însă, că mici rataţi sunt pretutindeni. Or, nici o ordine socială, oricât de tandră şi culantă, nu-i ia în seamă pe maniacii, pe obsedaţii unei glorii ce nu se miluie de ei. Nu e, se înţelege, vorba de victimele cecităţii unor contemporani obtuzi: un Edgar Poe sau un Van Gogh, un Macedonski sau un Kafka, un Hölderlin sau un Galois, pe care-i reabilitează, de regulă, posteritatea. E vorba de nepricopsiţii fără vocaţie, nici talent, dar perdurabili ca lichenii, - care sunt astfel: bieţi mofluzi ai gloriei, **în eternitate**.

Un oarecare muzicastru îmi cere printr-un terţ, deunăzi, un text pentru o melodie pe care nu i-o auzisem (şi nici nu cred să i-o aud). Nu am de lucru şi accept. Insul mi-aduce o matriţă silabică dificultoasă, aidoma unui, să zicem, fagure vid şi, vai, scalen. Mă pun pe treabă şi-i scriu textul, fără de care compoziţia-i, menită muzicii vocale, se poate, cel mult, fredona. În plus, ţin seamă de mai toate doleanţele domniei sale: iubire, primăvară, flori, refrenul ultim - optimist. Comit ignolabila eroare de a reduce anotimpul vernal la dulcea lună mai. Preopinentul ripostează prin: "Ştiţi, la radiodifuziune, au obiceiul să transmită bucăţi cu luna respectivă numai în luna respectivă". "Cum, domnule, eternul şlagăr **E primăvară în ianuarie** nu se transmite, va să zică, decât de-a lungul lui ianuarie?!". "Da", face el; şi, cu obidă: "La radio, au rămas tot ăia"!

Maestrul e în opoziţie; estimp, aşteaptă ca "ai noştri" să pună mâna pe putere, - pentru ca radiodifuziunea să-i cânte repertoriul zilnic, indiferent de anotimp.

La război, ca la război

Obrazul ca spatele: gros

Polemica dintre artiştii care înţeleg să facă artă împotriva Puterii şi împotriva dorinţei acesteia de a-i anexa, de a-i pune în lesă (aşa cum îi place oricărei puteri), continuă. Schimbul de replici dintre Ion Caramitru (un mare actor) şi Virgil Ogăşanu (un cabotin rutinat) a ocupat prim-planul câtorva intervenţii scrise şi al altora televizate. Nu ai nevoie de prea multă inteligenţă pentru a-ţi da seama de partea cui se află dreptatea. Deşi fără concurent, dl Ogăşanu se dovedeşte incapabil să câştige postul de director al Teatrului Bulandra. Că o fi vorba de o crasă incapacitate managerială, că o fi superficialitatea actorului-activist-de-partid, care nu a mai găsit de cuviinţă să prezinte un dosar corespunzător, că o fi înfumurarea omului puterii care se ştie cu spate puternic, nu are importanţă. Important e că şi din acest exemplu se vede că numai inşii fără coloană vertebrală, pentru care talentul e o chestiune de bunăvoinţă a stăpânului, dacă nu chiar de ucaz emanat de la acelaşi, îşi dau onoarea pentru deşarta glorie de a se vedea unşi mai mari peste cine ştie ce instituţii culturale.

Autorlâcuri

Continuă să lipsească din librării (pentru că de biblioteci nici nu mai are rost să vorbim!) cărţi ale unora dintre cei mai importanţi gânditori politici contemporani. Nici una din splendidele noastre edituri nu pare a fi observat că nu s-a tradus nimic din opera de gânditor a lui Vaclav Havel. Nu avem nici o selecţie din scrierile lui Adam Michnik. Nici un text de George Konrad. Nici o pagină din Timothy Garton Ash. Abundă, în schimb, cărţile unor Silviu Brucan, specialist şi în aplicarea stalinismului şi în descotorosirea de el, Vladimir Pasti, veleitar care noaptea furnizează planuri şi strategii clicii iliesciene, iar ziua pozează în adept al democraţiei. Am dat chiar peste un volum bizar, intitulat **Am fost candidat la preşedinţie**, de un oarecare Viorel. Dacă mai adăugăm la acestea operele din ce în ce mai… lunare ale lui Ion Iliescu, maximele şi cugetările lui Mircea Coşea, aventurile biografice ale lui Petre Roman, nu mai trebuie să ne mirăm că lucrurile merg în politica românească aşa cum merg.

Cine pe cine compromite?

In fine, Ion Cristoiu are şi el odată dreptate: da, e adevărat, fostul său coleg şi prietin, Mihail Tatulici, e un brav spălător de cadavre. Cam asta făcea distinsul activist şi în vremurile glorioase ale lui Pingelică. Încă de atunci, se visa un rival al lui Păunescu, pe care, de altfel, îl însoţea în diverse deplasări cenacliere. Cum obrăznicia sa făcea o figură destul de palidă pe lângă neruşinarea păunesciană, marele anchor-man de astăzi s-a retras mai la umbră. Ani în şir, a păstorit, inspirat de învăţăturile lui Răutu, Chişinevschi şi Moraru, sinistrele emisiuni de stadion din cadrul "Cântării României", prăşind adânc textele imbeciloide ale versificatorilor la comandă - Vadim Tudor, între alţii. După eliberarea de Ceauşescu, tatuliciul ne-a mai demonstrat de câteva ori ce poate. Într-o emisiune memorabilă, el l-a scos din subsoluri pe Păunescu, redându-l naţiei în întreaga, porceasca lui splendoare. Tot el a pus comprese pe cucuiele lui Stoica. Şi dacă românii - care, altminteri au o memorie fabuloasă, aducându-şi aminte, până în detaliul mic, de ce se întâmpla în arcul carpatic acum două mii cincizeci de ani - n-ar uita de la mână până la gură, ar trebui să-i ceară avocatului lui Stoica achitarea unei părţi din daune. Gurile rele spun că are din ce. Tot el se trezeşte, acum, să îi întindă o mână de ajutor satrapului oltean, Răducănoiu, ale cărui odrasle au băgat în sperieţi Craiova. Sigur, nu e vina părinţilor că odraslele lor (majore) se comportă ca nişte

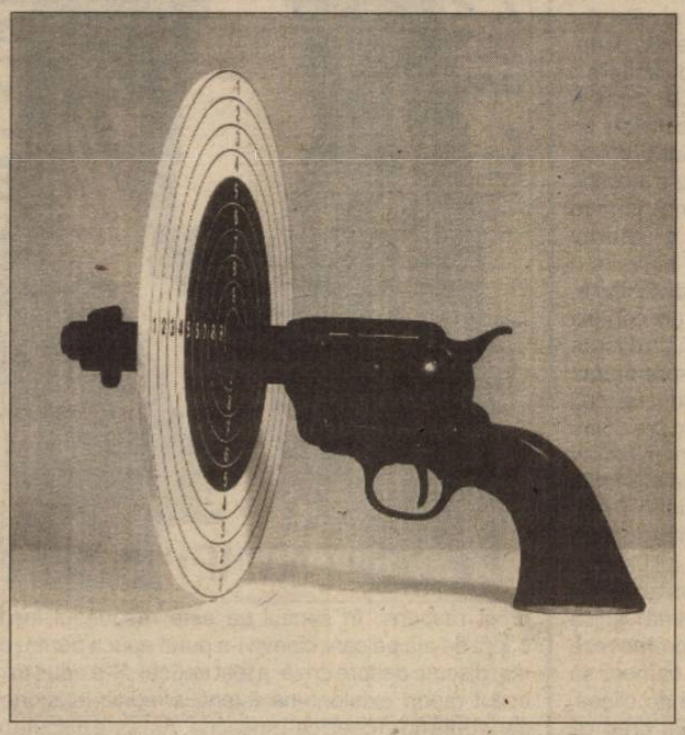

descreieraţi. Dar e vina unor inşi precum Tatulici că vor să creeze confuzie acolo unde lucrurile sunt perfect limpezi. Lătrăturile sale duioase nu mai impresionează pe nimeni. El (vorba lui Petre Roman) "s-a demascat" demult. Partea proastă e că astfel de indivizi aruncă o lumină dubioasă asupra postului de televiziune care îi găzduieşte dubioasele prestaţii. Dar despre acest post de televiziune vom mai avea prilejul să discutăm. Puţintică răbdare, să înceapă campania electorală!

Mandate la discreţie

Problema candidaturii la preşedinţie a cetăţeanului Ion Iliescu arată în ce măsură în România post-ceauşistă legile au cea mai mică valoare: în nici o măsură. Politicieni veroşi, judecători corupţi, poliţai abuzivi fac, la adăpostul umbrei dese a iliescianismului, tot ce le trece prin cap. Deci, problema candidaturii sau necandidaturii lui Ion Iliescu e de natură secundară. De prim ordin este faptul că un preşedinte nelegitim (aşa cum Iliescu este deja şi cum va fi şi într-un eventual nou mandat) nu are cum să instituie legalitatea mai largă la nivel de ţară. El poate, în cel mai bun caz, să sporească haosul, pentru ca în debandada generală "mica" sa ilegalitate să se facă pierdută. Numai că "neînsemnata" ieşire în afara legii a lui Ion Iliescu e compusă din nenumărate delicte, care de care mai gogonate: de la crimele din decembrie 1989, când "teroriştii" au acţionat mai furibund după arestarea şi executarea lui Ceauşescu decât o făcuseră înainte de aceasta, la asasinatele politice din 13-15 iunie 1990 şi 29 septembrie 1991. Plus alte amănunte, de la semnarea tratatului cu URSS, până la provocarea dezastrului economic iremediabil al ţării. Aşadar, e clar de ce Ion Iliescu se ţine cu ghearele şi cu dinţii de speranţa - fie ea cât de subţire - într-un nou mandat. Mai puţin clar e de ce atâţia dintre politicienii care se pretind adversari ireductibili ai abuzului de orice fel au încrucişat braţele şi aşteaptă, asemeni Mioriţei, deznodământul care nu poate fi decât un amestec de tragic şi penibil.

Un postmodernist la chitară

Ilie Stepan, cu alura lui de hippie aclimatizat pe malurile Begheiului, cu volubilitatea de speaker sportiv, cu expresivitatea lui fizică de Frank Zappa autohton este, de ani de zile, dovada vie a extraordinarei mişcări muzicale timişorene din anii şaptezeci şi optzeci. Ultim mohican al unei generaţii despre care se spune, tot mai mult, că era una de aur (de curând, Bega Blues Band ne-a reamintit de vremurile glorioase în care Timişoara păşise deja în Occident, pe când restul ţării bâjbâia în căutarea şalvarilor orientali), Ilie Stepan face, iată, saltul în postmodernitate. Amânând ani de zile imprimarea unui nou disc, după epuizarea mai multor formule, tot mai îndepărtate de folk-ul iniţial al trupei Pro Musica, Ilie Stepan a ajuns, astăzi, la o formulă sincretică. La un **fusion**, după cum îi place să spună. La încorporarea mai multor genuri şi stiluri, cărora superba sa chitară le conferă un sunet şi o personalitate unice. **Sensul vieţii** (astfel se intitulează primul CD imprimat de factotum-ul Ilie Stepan) este, din multe puncte de vedere, o realizare memorabilă. E vizibil în întregul demers o premeditare intelectuală şi o grijă de a rămâne permanent în spaţiul culturii. Apelul la cei mai buni "textieri" români (M. Eminescu, la categoria "clasică" şi Şerban Foarţă la secţia "contemporană"), armonizarea perfectă a sunetului muzical şi a aceluia... literar indică obsesia lui Ilie Stepan de a oferi un obiect perfect. Că nu e vorba de o aventură hazardată, ci de una mereu ţinută sub control, că totul a fost gândit până în cele mai mici detalii (intuim aici talentul managerial al lui George Schinteie şi, din penumbră, altitudinea intelectuală a "radiovesticului" Marian Odangiu), că miraculosul chitarist apelează - şi cu dezinvoltură, şi cu multă răceală de versat cunoscător al sensului de deplasare a timpului - la arsenalul greu al economiei de piaţă, e clar. Discul e însoţit, ca la case mari, de o mapă, de o "cărticică cu texte", şi de una conţinând istoria înregistrării, menite să satisfacă gusturile cele mai exigente. Cum Petru Umanschi îşi rezervă dreptul de a comenta, cu binecunoscuta lui competenţă, conţinutul propriu-zis muzical, nu ne rămâne decât să consemnăm partea de spectacol de dinaintea audierii primei note a acestui fabulos CD. Între altele, performanţa lui Ilie Stepan constă şi în capacitatea de a atrage la realizarea discului muzicieni din cele mai variate generaţii. De la "veterani", până la reprezentanţi ai ultimului val (menţionăm, dintre ei, numele lui Daniel Petre, excepţionalul vocalist de la **Survolaj** şi, mai nou, **Chin**). Dar, mai presus de orice, în talentul de a conferi unitate unui material muzical nu numai vast, dar şi contradictoriu. Cu această nouă realizare, asupra căreia marele muzician Ilie Stepan şi-a pus pecetea unei personalităţi mature, scena pop-rock timişoreană reintră pe porţile mari ale muzicii româneşti.

L.-C.D.

La ce bun poeţii în vremuri de criză? (II)

Vitalie Ciobanu: Dacă poate interesa şi un punct de vedere exprimat din afara graniţelor politice ale ţării... Deci, vin de la Chişinău, din partea revistei "Contrafort". Am ascultat cu atenţie tot ce s-a discutat aici şi vreau să spun că, prezent şi la ediţia de anul trecut a acestui festival minunat, am constatat că unele subiecte se reiau, au devenit obsedante, că nu mai putem scăpa dintr-un anumit clişeu al narcisizării acestei probleme. Ne învârtim, cum se zice, într-un cerc vicios. Pentru a putea să spargem acest cerc este bine, poate, ca fiecare să-şi evoce propria experienţă. Am să-ncep, mai întâi, de la altceva. Cum vedem noi, cei din Basarabia, diferenţele dintre generaţia 80 şi generaţia 90? Eu cred că aceste diferenţe nu ni se par nouă, celor de acolo, atât de semnificative. S-a şi vorbit despre asta aici, dar din cu totul alt motiv - pentru că suntem produsele unui alt climat, unui alt mediu social-politic; cel de acolo. Ceea ce au făcut până acum colegii mei în poezie, în proză, în eseu, în critică literară poate mai puţin, a venit cumva împotriva unei mentalităţi dominante acolo. Această poziţie nonconformistă se manifestă şi faţă de generaţia celor care au scuturat regimul totalitar de la noi, a celor care l-au dinamitat. Chiar ni s-a reproşat la un moment dat de poeţii aureolaţi de la noi că am lipsit, de fapt că am demisionat de la marile probleme, de la probleme care sunt ale spaţiului nostru, că practic noi ne-am autoexclus din istorie. Ceea ce este un neadevăr cras, pentru că nu am fost pe stradă, ci în stradă, realmente, şi cu asta nu vreau să-mi lustruiesc o imagine de revoluţionar, mie şi colegilor mei, ci efectiv am participat la evenimente. Pe de altă parte, ceea ce încercăm să facem acolo este chiar o delimitare a apelor, mai bine zis să circumscriem foarte clar zonele: politicul, socialul, literatura. Am limitat, din punctul ăsta de vedere, pe colegii noştri de aici, din ţară, pentru că se resimţea o insuficienţă a acestui limbaj poetic care miza pe sociologie, politică şi aşa mai departe. Pentru noi, în mod clar, literatura se naşte din literatură şi atunci postmodernismul este un curent care ne vine bine, ca o mănuşă, în sensul că încearcă să reconcilieze nişte tendinţe, nişte direcţii anterioare, dar plasându-le într-un context ardent, de maximă actualitate. Eu aş vorbi mai puţin despre criza poeziei, cât despre criza creatorului, despre starea interioară a creatorului (...) Mai toţi colegii mei sunt născuţi la acest hotar al anilor 50-80, cred că nici nu ştim prea bine dacă suntem optzeciştisau nouăzecişti. Deci am perceput această literatură ca un întreg pe care îl propunea o formulă nouă, calitativ nouă şi înnoitoare în literatura română. Pe de altă parte, suntem nevoiţi să ne raportăm realităţilor noastre de acolo. Imediat îţi pui acolo întrebarea, ca şi aici, dar în alţi termeni, dacă are cineva nevoie de acest vers al tău. La noi cel puţin, îţi pui şi astfel această problemă, adică literatura, cu mijloacele ei mai noi, încearcă să promoveze şi un alt tip de mentalitate, deci să-i facă pe oameni să gândească, să-ncerce să-i scoată dintr-un soi de clişee, dintr-o comoditate, dintr-o inerţie a gândirii. Eu cred că pentru noi, acolo, este o misiune în plus. Este foarte mare nevoie de poeţi, de creatori în general, în vremuri de criză. Îţi asumi acest rol firesc de deşteptare a conştiinţelor. În fine, mă bucur de prezenţa noastră - şi suntem la această ediţie mai mulţi colegi din Basarabia... Ne înscriem, cumva, într-un circuit, ne sincronizăm cu criza dumneavoastră de aici, încercând să cuplăm şi criza noastră crizei dumneavoastră, deci să facem un tot. Revista "Contrafort", de pildă, este expresia acestui dublu demers, adică raportarea şi la problemele noastre specifice, de care am vorbit, şi încercarea de spargere a oricăror limite, graniţe, hotare, cum le doriţi....

Alexandru Muşina: Eu cred că intervenţia lui Vitalie Ciobanu este foarte importantă pentru că atrage atenţia asupra faptului că poetul trăieşte, totuşi într-un timp şi într-un loc şi că există un spaţiu al limbii şi al literaturii române care depăşeşte graniţele noastre şi că problemele sunt aceleaşi, deşi par diferite. Ar trebui să fim atenţi, părerea mea, la poezia celor de dincolo de Prut, tocmai pentru că ea este extrem de importantă pentru noi.

Robert Şerban: Nu încerc să dreg busuiocul, acum, la sfârşit, dar e a doua oară când am fost greşit înţeles. N-am spus că generaţia mea nu-i citeşte pe optzeciştii. Din contră, şi domnul Muşina ştie foarte bine acest lucru. Însă e cu totul altceva... Eu, cel puţin, sunt un pic... stupefiat de modul optzeciştilor de a fi, în sensul că noi venim spre ei cu destul de multă prietenie, încercând să legăm relaţii, dar nu pentru a scrie ei despre cărţile noastre, ci măcar pentru a citi aceste cărţi. Asta era esenţa. Nu există discrepanţe enorme, nu încercăm noi să ne opunem optzeciştilor, să le dăm în cap, să-i radem, să-i tundem, să-i bărberim...

Angela Marinescu: Am învăţat în decursul timpului că literatura este spaţiu. Te lupţi ca să ocupi un loc. Este un război, iar războiul se face cu indivizi, nu cu generaţii. Adică nu se luptă o generaţie cu alta, mă lupt eu cu domnul Muşina. Te lupţi într-un anumit fel, fiecare îşi alege forma de luptă. Atâta am vrut să spun: trebuie să lupţi pentru aşa ceva. Nu există altă comunicare, decât în război.

Alexandru Muşina: Cred că Angela Marinescu a spus un lucru fundamental pe care l-am tot escamotat aicea. Speech-urile multora ascundeau nevoia de a se afirma şi de a găsi un loc cât mai important sub soare, de ce să ne ascundem după deget. E foarte bine că s-a pus punctul pe i. Şi criza poate să fie chiar criza locului pe care-l ocupi în ierarhiile cuiva.

Al. Cistelecan: Vă exprim o tristeţe. Cred că toată lumea a perceput ceea ce era vizibil şi anume adevărul drapat oarecum în textul acestor discuţii. Iată că poeţii, şi spun în special poeţii, pentru că în general cei care am venit din zone limitrofe, critică sau proză, am încercat totuşi să ne ţinem de acest subiect cam fierbinte, care ar fi criza, poetul şi criza. Poeţii au dat astăzi nu un răspuns prost, ci cel mai

prost răspuns, în sensul că este răspunsul laş.Fiecare capăt de aţă pe care cineva l-a putut apuca pentru ca să nu mai discute despre criză, a fost apucat. S-a adus în discuţie acest raport existent-inexistent, armonic-tensionat dintre generaţia 80 şi ceea ce-i succede. Asta s-a discutat de fapt. Din când în când, ca o temă, aşa... aberantă, mai apărea şi cuvântul criză. De câte ori, totuşi, cineva s-a apropiat de temă, ce răspunsuri am aflat?. "Criză? Nu mă interesează. Eu scriu poezia pentru mine". Nu-i adevărat. De ce n-o ţineţi în sertar dacă o scrieţi pentru voi. "Eu, îmi rezolv crizele mele"... Nu este adevărat. Felul în care vă rezolvaţi crizele voastre, sunteţi delegatul unor crize, nu doar al celor personale. Nu e un răspuns. Toată lumea s-a făcut că nu există criză, toată lumea în măsura în care a crezut totuşi că trebuie să evoce o criză, a crezut că este obligat să o pună pe umerii altora. Izbăşescu şi cu Pantea mereu au tentaţia de a pune toate crizele pe seama noastră, a criticilor, a criticii... Har Domnului, aşa este, dar aş zice că şi poeţii au partea lor de criză, partea lor de a înfrunta criza. Asta e. E o discuţie care a fost refuzată şi care nu s-a făcut.

T.O. Bobe: Unul dintre lucrurile despre care vroiam să vorbesc era chiar criza şi cred că înainte de a discuta despre criză, ar trebui totuşi demonstrat în ce constă această criză. Aş vrea să vă întreb... Spuneţi că toată lumea a evitat să discute despre criză, poate tocmai pentru că această criză nu există. Despre ce criză este vorba? Este vorba despre criza poeziei? Se scrie tot felul de poezie... Atunci? E vorba despre criza lumii, a universului, a...? Nu ştiu despre ce criză este vorba. Despre criza economică? Îmi pare foarte rău. (În sală se produc vociferări, n.m.)

Al. Cistelecan: Nu vreau să vă spun eu care este criza, pentru că nu pot să postulez eu, pentru nimeni dintre voi, o criză. A fost subiectul propus ca atare. Toată lumea a fost de acord că există o criză. Care e, e altă treabă. Eu nu pot să spun asta este criza, s-o rezolvăm, în poezie. Uite, Răzvan Rădulescu a spus că nu e nici o criză (...). El n-a resimţit nici o criză, prin urmare nu are ce înfrunta. Dar ceilalţi n-au spus expres (...). Criza mea e a mea. A ta poate să fie alta, sau poate să nu fie. Din punctul meu de vedere, nu este decât o criză de deplorabilitate a poeziei. Nu sunt aceleaşi puncte de vedere, de aceea am spus la început că ar fi mult mai nimerite nişte confesiuni. Atunci se vede în ce măsură poetica voastră înfruntă, îşi asumă sau nu, o criză. Pentru mine care poate să fie criza poeziei? E o criză de valori. E multă maculatură, e 98 % până la 100 % literatură de grad mediu. Asta este criza pentru mine. Nu aceeaşi poate fi pentru voi.

Călin Vlasie: Bineînţeles că Cistelecan ne vorbeşte acum de pe poziţia criticului de la "Luceafărul". Are acolo o rubrică foarte interesantă... Eu m-am săturat să aud concluzii trase de critici. Adică Cistelecan să stea acolo, pe critica lui, să vadă dacă e criză acolo sau ba şi să lase poeţii să-şi vadă de criza lor. Eu cred că cea mai mare criză care există în literatura actuală este criza criticii, nu a poeziei. Şi din această criză a criticii, cea mai mare este a criticilor aşa-zişi optzecişti. Dacă este ceva care trebuie discutat cu cea mai mare nevoie este această problemă a prezenţei sau absenţei criticii actuale. Dar nu vreau acum să fac povestea cu capra... (intervenţie din sală, probabil a lui Al. Cistelecan). Păi atâta vreme cât tu spui aşa, cu nonşalanţă de critic vizionar, mesianic şi aşa mai departe, în stilul tău ardelenesc bine cunoscut că toţi au zis că nu ştiu ce... Adică exclusivisme de felul ăsta... Nu se mai poate aşa ceva. Spune do'mne: unii au făcut. Aproximează! Că de exemplu eu, personal, am spus că există o criză, dar generată de mentalitate. Iar tu vii şi spui că toţi am spus că nu ştiu ce! Uite că pe mine m-ai lezat, că eu n-am spus treaba asta. Şi nu numai eu, au spus-o şi alţii la fel. Adică să terminăm odată cu aura asta, că vine criticul şi spune, şi trage concluziile.

Al. Cistelecan: Cu felul acesta foarte postmodernist al lui Călin Vlasie de a înţelege lucrurile, eu sunt foarte obişnuit. E adevărat, Călin a zis că există o criză... a făcut o teorie foarte ciudată acolo, mi-aduc aminte acum (...). E un plin de mentalitate, şi cu plinul de mentalitate şi de sensibilitate, nu ştiu ce... nu se poate face literatură experimentalistă... Cam aşa era, nu? Nu asta-i problema. Călin a pornit de la ideea colocviului: există o criză. A zis şi el redundant: da, este o criză, asta este. Discuţia era ce urma de la această recunoaştere. Dacă vreţi, despre criza criticii, noi oricând cred că suntem în stare s-o recunoaştem. Dar nu asta a fost tema.

Angela Marinescu: Pantea a spus foarte bine că există o criză a receptării poeziei. Acum stau să mă gândesc. Criza poeziei... Întrebarea a fost "la ce bun poeţii în vremuri de criză?". Păi poeţii niciodată n-au fost buni la nimic. Poeţii fac parte din suprastructură (...). Totdeauna poeţii au vrut totul. Întotdeauna. Un poet este un om vital, nu face poezie din handicap sau mai ştiu ce. Dimpotrivă. Este exacerbată vitalitatea. (...) Criza este de fapt permanentă. De când ştiu eu, tot în criză am trăit. Şi cred că fiecare poet este în criză permanentă (...)

Liviu Ioan Stoiciu: N-am fost de la început şi nu ştiu exact despre ce e vorba. Tema de astăzi, cine a propus-o? De curiozitate...

Alexandru Muşina: Liviu Antonesei.

Liviu Ioan Stoiciu: Exact. Asta mă temeam. Că este ideea lui. Nu este vorba despre crizele pe care le-am discutat aici. Liviu Antonesei are o altă... bubă. Mi se pare că am devenit toţi, cei care scriem versuri, nişte provinciali ai Europei şi de aceea România este în situaţia în care este. Pentru că se scrie prea multă poezie, pentru că românul s-a născut poet. Pe mine asta mă îngrijorează. Nu se mai poartă poezia. Liviu Antonesei a ţinut să demonstreze că suntem nişte provinciali şi n-o să ieşim niciodată din această situaţie spirituală. Din cauza poeziei. Suntem vinovaţi că scriem şi azi poezie. După Revoluţie. Personal, mi se pare aberant, cu un singur argument: premiul Nobel de anul trecut dat pentru poezie. Slavă cerului, suntem salvaţi... În ce mă priveşte, atât am vrut să atrag atenţia că mi se pare că ce vroia Liviu Antonesei era mult mai grav. Era vorba de provincialismul legat de faptul că românul s-a născut poet şi că ar trebui să mai terminăm dracului cu poezia.

Alexandru Muşina: Vreau să spun şi eu câteva cuvinte în încheiere, vizavi de "la ce bun poeţii în vremuri de criză?". Nu ştiu dacă am fost un bun înlocuitor al lui Liviu Antonesei... Vreau să spun doar câteva concluzii care pot fi trase şi anume, aicea s-au exprimat două poziţii. Unii care au declarat că poetul nu e bun la altceva decât sie însuşi, poetul care este tot timpul în criză, dar de fapt nu este în criză, sau nu este deloc în criză. Şi ceilalţi, care au spus că poetul este legat de ceilalţi şi atunci poetul este în criză, pentru că este vorba de o criză a societăţii pe care el şi-o asumă, încearcă s-o exprime în poezie, să-i dea un sens şi să o depăşească. Deci eu cred că aceste două poziţii nu au nici o legătură cu celălalt subiect, plictisitor şi recurent, pentru că cele două modalităţi de a vedea poezia, nu au nici o legătură cu generaţiile. Deci cele două perspective, că poetul este răspunzător doar faţă de sine însuşi şi faţă de poezia sa, a traversat de la promoţia 70 până la 90, trecând şi prin optzecişti, şi cealaltă poziţie nu are legătură, după părerea mea, cu generaţiile. Eu cred că dincolo de faptul că eu am fost un prost înlocuitor la comandă, colocviul nostru a fost un colocviu reuşit; dincolo de faptul că Cistelecan este marele vinovat, a fost un colocviu reuşit.

Masă rotundă realizată de
Robert ŞERBAN

Poezie la puterea a cincea

Apocalipsa după Cassian

Într-un ritm molcom, aproape hieratic, ca şi cum ar oficia un ritual, Cassian Maria Spiridon scrie o poezie bogată în sugestii metafizice şi, nu mai puţin, în sumbre viziuni despre tristeţea condiţiei umane, desacralizare ori finitudine. Fără a-şi retrage capitalul de încredere acordat unor termeni/sintagme atinse de parfumuri uşor desuete, poetul valorifică din plin, deloc ostentativ însă, un solid background livresc ce estompează astfel o probabilă senzaţie de **déjà-vu.** Apuse sunt epocile aurorale ale umanităţii, pare a spune poetul, spectacolul pe care ni-l oferă ea acum e unul al derizoriului, al insignifiantului. Există în acest volum o veritabilă obsesie a căderii (în toate formele ei, de la prăbuşire la scufundare) echivalentă unei îndepărtări fatale de o Divinitate nu întotdeauna binevoitoare. De bună seamă că poetul e pătruns de un sentiment religios, ceea ce nu exclude însă reproşul: "sunt zeii fericiţi/ au triumfat/ a câta oară/ pentru noi/ se vede/ acolo sus au poruncit/ pierdut să fie totul". Până la lamentaţia Eclesiastului nu mai e decât un pas. Ironia amară, atâta câtă există, sporeşte gravitatea tonului sancţionând trufia nejustificată a trestiilor gânditoare care se autoamăgesc statornic cu privire la rostul lor în alcătuirea universală: "toţi să gândim/ - aici se întâmplă ceva -/ să credem/ că toate acestea/ duc la ceva". Nu poţi fi decât mizantrop, ochii la această specie damnată rătăcind într-un spaţiu al aglutinărilor forţate, al indistinctului, al pierderii identităţii în ultimă instanţă. Aşezarea sub semnul celebrului paradox al lui Wittgenstein ("Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă") e astfel de la sine înţeleasă: "Sunt uşi pe care nu le voi deschide niciodată/ sunt locuri unde nici gândul/ nici pasul/ nu vor străbate". Persistă în versurile lui Cassian Maria Spiridon o nostalgie pentru vârsta juvenilă, magică prin speranţa care îi e consubstanţială. Maturitatea ar fi, mai degrabă, timpul inerţiei, al erotismului diminuat, muribund. În fapt, nu revelaţia extincţiei îl tulbură pe poet, deşi sursă pentru aprige frustrări, ci improbabilitatea oricărei soteriologii. Curgând asemeni unui fluviu în matca sa de şes, domol dar şi cu o anumită măreţie, poezia lui Cassian Maria Spiridon dizolvă influenţe blagiene şi bacoviene, faţă de care autorul se simte oricum mai apropiat decât de formulele experimentale ale congenerilor săi.

* Cassian Maria Spiridon, **Piatră de încercare,** Editura Junimea, Iaşi, 1995

A doua naştere

Cassian Maria Spiridon se află, acum în 1996, al ora debutului **integral*.** Prin 1979-1980 poetul ieşean avea neasemuita îndrăzneală de a propune editurii Junimea un manuscris incomod, sfidător chiar având în vedere austeritatea preceptelor ideologice, al cărui destin a rămas ani de-a rândul în afara circuitului editorial firesc. Nici flexibilitatea autorului n-a fost, se vede treaba, întru totul suficientă de vreme ce, acceptându-i totuşi "hărcuirea", volumul nu avea să iasă de sub teascuri decât vreo şase ani mai târziu. Probabil sfertul de carte rezultat în urma "deparazitării" severe a fost considerat ca fiind semnificativ pentru a contura imaginea cât de cât fidelă a finalităţii actului creator. Chiar fără să fi citit versiunea de acum un deceniu lectorul de astăzi sesizează falsitatea acestei ipoteze: manuscrisul îşi păstrează, indubitabil, coerenţa şi omogenitatea doar în varianta sa completă. E concluzia la care a ajuns, negreşit, şi poetul atunci când a purces la recuperarea ei, cu sprijinul Editurii Helicon. O primă observaţie: Cassian Maria Spiridon e departe de a-şi trăda vârsta poetică la momentul pătrunderii în arena literară. Gândirea e clară, mâna sigură, inima pulsează un lirism autentic: într-adevăr nimic din stângăciile debutantului nu scapă în pagină. Poezia sa de început stă, se putea altfel?, sub semnul inaugural, al sărbătorescului, energii nebănuite, efluvii luminoase, animă combustia versurilor. Momentul iniţial e cel al maximelor disponibilităţii şi, nu mai puţin, al revoltei. Acestui chip dionisiac îi corespunde un altul grav şi meditativ, căruia speculaţiile filosofice nu-i sunt deloc străine. Învolburarea poemelor e înlocuită de formulări sentenţioase ori aforistice. Cu toate acestea poetul se lasă furat din când în când de aspectele prozaice ale cotidianului, nicidecum banale întrucât se încarcă peste timp cu dragi semnificaţii trimiţând la timpul minunat al copilăriei. Amplul poem **Viaţa continuă,** în care explozia vieţii, a materiei deşi se desfăşoară pe coordonate imagistice hiperbolice nu reuşeşte să umbrească ideea potrivit căreia biologicul e supus inevitabil degradării, face legătura cu cel de-al doilea ciclu al volumului, **De dragoste şi moarte.** Aici poetul are ceva din alura profetului care-şi ridică vocea în pustiu, glăsuind cu o melancolică înţelepciune: viaţa presupune suferinţa şi deci moartea, iubirea nu e nici pe departe un panaceu universal în lumea strictelor determinisme în care moartea e o prezenţă ubicuă, omnipotentă prin urmare. Cu acest volum Cassian Maria Spiridon se naşte a doua oară.

* Cassian Maria Spiridon, **De dragoste şi moarte,** Editura Helicon, Timişoara, 1996

Dominaţia oniricului

Concentrată şi necruţătoare poezia lui Ionel Ciupureanu se arată sedusă de experienţele iraţionale ale conştiinţei pe care le înregistrează cu fidelitate chiar dacă, adeseori, logica e contrazisă ori negată. Mai mult decât atât: nesocotirea unor convenţii pare să-i procure poetului o voluptate amară în voia căreia se lasă ca şi cum ar priza un drog. Nimic din repertoriul suprarealist nu-i e străin lui Ionel Ciupureanu, însă el nu se simte în largul său ca simplu epigon: vocea îi e distinctă deşi sacadată. Într-adevăr, unele versuri sunt, mai degrabă, chinuit scrâşnet, straniu zgomot, precum stranii sunt imaginile poemelor, flash-uri derulate cu repeziciune prin faţa ochilor buimăciţi ai cititorului care se încumetă să răsfoiască pe-ndelete. De fapt, acesta nici nu prea are de ales ţintuit fiind de hipnoza textelor. O uşor detectabilă predilecţie pentru anumite teme sau cuvinte mărturiseşte existenţa unui Weltanschauung deja bine conturat. Bunăoară, obsesia pentru tot ceea ce ţine de teritoriul oniricului domină evident paginile acestui volum. Visul, aşa cum îl înţelege poetul, transcende limitarea unei singure conştiinţe: "lanţurile se desprindeau/ deschide-ţi craniul să vezi ce-am visat", sau se poate întrupa oricând din realitate: "ce-am visat sub gunoaie/ se naşte/ din gâturi retezate". El (visul) are funcţia unui oracol omniscient: "tot ce-am visat este de căutat şi de ascultat" nefiind doar un atribut al fiinţelor: oraşele şi chiar dinţii visează. Adevărul e că hotarul dintre animat şi inanimat suferă ambiguizări repetate de pe urma ocurenţei elementelor antropomorfiste: luna tresare, păpuşile nasc etc. Existenţa, notează poetul, nu e nicidecum o favoare acordată oamenilor de către zei. Nici n-ar putea fi altfel de vreme ce cotidianul e asociat unei mlaştini în care greaţa şi teama fac din moarte soluţia salvatoare. Morţii populează excesiv, de altfel, poezia lui Ionel Ciupureanu, gradul superlativ al prezenţei lor fiind secvenţele de amor care-i au drept protagonişti. Erotismul e şi el atins de bolnăviciune, instinctele ori nu există ori nu-şi au rostul. Pe scurt: o poezie dură despre grotesc a unui spirit dezabuzat.

* Ionel Ciupurean, **Amos,** Editura Spirit Românesc, Craiova, 1996

Prea mulţi ochi

Rhea Cristina, pseudonimul literar al Cristinei Gălbenuş, este, în ciuda vârstei fragede, o răsfăţată a concursurilor de poezie ori proză de pe (aproape) întreg cuprinsul ţării. Cu mult înainte de a bate la porţile vreunei edituri ea şi-a îmbogăţit constant zestrea de trofee, menţionate, într-o orgolioasă contabilizare, la finele celui dintâi volum*. Poeta se arată extrem de receptivă la zvâcnetul liric interior ce-şi caută, asemeni lavei nerăbdătoare, drumul pentru a exploda în afară: cu cât mai repede, cu atât mai bine. Fascinată de această dogoare ea scapă, e drept nu foarte adesea, emoţia de sub control, fapt care se dovedeşte fatal pentru câteva din poemele sale diluate drastic în conţinut. Istoria se repetă: principalii inamici ai autoarei sunt tocmai idolii. În momentul în care Rhea Cristina va reuşi să se smulgă definitiv din adoraţia lor vom avea în faţă o poetă redutabilă. Evenimentul ar fi putut fi consemnat chiar acum dacă cea în cauză ar fi rămas fidelă până la capăt principiului selecţiei, cel care măsoară mai mereu distanţa dintre marii creatori şi restul lumii. În altă ordine de idei, volumul se luptă şi cu handicapul recuzitei: cu toate că poeta e, tehnic vorbind, bine pusă la punct, unele texte sunt nevoite să suporte lestul clişeelor. Cititorul e uşor agasat de inflaţia de ochi din paginile cărţii. Personaj central, ochiul (plus toate elementele adiacente: pleoape, lacrima, privirea) are valenţele unui organ de prim ordin: "ochiul meu care alege/ numai prăpăstiile/ ochiul meu mă salvează/ din când în când". Cele mai reuşite sunt poemele de amploarea unei respiraţii sfioase, cu fineţea chinezăriilor, stampe transcriind peisaje, stări de întâmplări mignone. Când poeta ţine să fie gravă cu orice preţ încordarea străpunge transparenţa versurilor, alterându-le autenticitatea. La polul opus, poemele ample în care pulsul epic înregistrează un salt semnificativ conving prin ironie şi detaşare. Erosul pare a fi tema favorită a poetei, dar nu armonia îi e principal atribut ci dimpotrivă. Fie că e vorba de eterna căutare a partenerului (metafora vânătorii), fie că în prim plan se află criza cuplului, totul este, mai mult sau mai puţin, un scenariu erotic deghizat. Debut promiţător marcat, însă, de inconstanţa autoarei, negreşit corijabilă. De urmărit, deci, în continuare.

* Rhea Cristina, **Ochiul străinului,** Editura Du Style, 1996

Blânda revoltă

Îndatorată formulelor literare optzeciste, poezia* lui Călin Angelescu se desfăşoară într-un variat registru, adăpostind sub apele ei aparent calme profunzimile unui spirit neliniştit, înconjurat de aspre întrebări ce-şi caută necontenit grabnic răspuns. Oricum, poetul nu-şi exhibă demonstrativ tumultul adâncimilor pe care-l atenuează cu ajutorul privirii aţintite asupra cotidianului şi, implicit, asupra insignifiantelor sale amănunte înregistrate aproape mecanic. La limită, poemul se transformă în jurnal: "Te trezeşti dimineaţa. (...)/ Apoi cafeaua cu zahăr şi lapte, sandwich-uri, punga cu tutun,/ maşina de scris - lucruri obişnuite pentru compromiterea zilei". Ambelor ipostaze le corespunde, însă, o obsesie majoră: zăvorât în coconul propriilor nostalgii, poetul aruncă priviri piezişe înspre lumea pervertită. El e un paseist ce s-ar dori cât mai energic, dar insurgenţa îi e doar mimată: în lipsa dinamitei şi proiectilelor adevărate, se mulţumeşte cu cuvintele şi gesturile uşor teatrale, molipsitoare prin exuberanţa a la Dinescu: "Eram mai frumos tânăr şi revoltat, stăpânind castele pe lună./ Eram mai frumos, sărutând bulevarde şi pieţe/ cu sângele proaspăt zvântat,/ aprinzând lumânări, crezând că lumea este frumoasă." Şi lumea chiar era frumoasă pe atunci, sau cel puţin aşa mărturisesc stenicele amintiri pe care poetul le păstrează cu sfinţenie într-un imaginar album: ceasuri de boemă rebelă împărţite între literatură şi alcooluri, prieteni, femei şi cenacluri, toate reuşind printr-o bizară alchimie să transforme cenuşiul vieţii în imagini luminoase. Iată paradisul pierdut, regretat de poet. Antitetic, prezentul dezvăluie un eu ostenit, măcinat de obsesii geriatrice, prematur atras de gândul morţii. Prezentul înseamnă şi, orribile dictu!, triumful mecanicii asupra existenţei, incapacitatea omului de a se mai dispensa de cârjele tehnologiei. Cibernetizarea excesivă, profeţeşte autorul, de pe o poziţie heideggeriană, falsifică esenţa umană. Artistul, nu-ncape îndoială, se simte înstrăinat în această eră pragmatică, împotriva căreia îşi îndreaptă tirul: ştichiuitoarea ironie. Abundenţa ei, dând semne de tocire la un moment dat, nu obnubilează în totalitate patetismul de fond al câtorva poeme (v. **Mâncărică de creier a la chef, Ars automatica).** Mai puţin izbutite sunt textele care mărturisesc excedentul politic postrevoluţionar, în ciuda tonului persiflant ele sunt într-o oarecare măsură perisabile. O carte înregimentată mult prea cuminte în corul optzecist.

* Călin Angelescu, **Vârsta politică,** Editura Du Style, 1996

Pagină realizată de Sorin TOMUŢA

Istoria prezentului

Cine suntem? Ce se întâmplă cu noi? Ce înseamnă libertatea noastră şi ce facem cu ea într-un stat care se obstinează în a păstra structurile unui autoritarism dictatorial-"soft", în care informaţia ne provine dintr-o presă dirijată de marii rechini ai "nomenklaturii privatizate" şi acoliţii acestora, în care nu ştim nimic despre ziua de mâine, de azi, şi ce este cel mai grav, nimic despre ziua de ieri. Ne încăpăţânăm să trăim în afara istoriei, într-o realitate amnezică şi ignorantă, cu cât mai puţine responsabilităţi şi o cât mai redusă imaginaţie. Am avea de ales? Am putea măcar încerca să aflăm ceva. Ne-am putea lăsa descurajaţi şi marginalizaţi ceva mai greu, am putea încerca să decodificăm şi să demistificăm, măcar parţial, jocul de măşti din ultimii 50 de ani. Cu cât vom înţelege mai mult, cu atât vom avea şansa unei (supra)vieţuiri mai demne, cu o conştiinţă a realităţii dincolo de criza de lapte şi gropile din asfalt. Acestea nu sunt decât nişte umile consecinţe, ca de altfel întreaga noastră atitudine şi mentalitate, a unei stări de fapt ce ne scapă.

Balul mascat este un manual al regulilor jocului despre care a fost vorba mai sus. O carte ce obligă la atitudine, pentru că, reuşind să-ţi dea dimensiunea, nu tocmai roz, a realităţii, îţi dizolvă indiferenţa şi îţi răpeşte dreptul la replica ignorantă şi confortabilă - "N-am ştiut ce se întâmplă". Începem să ne întrebăm cine e în spatele măştilor?, care e jocul?, de ce?, cum?, până când?... Răspunsurile sunt dureroase.

Vladimir Tismăneanu vine cu experienţa unui analist politic (sau istoric al ideilor, cum îi place lui să se definească), recunoscut pe plan internaţional pentru dexteritatea de a înţelege şi demistifica procesele ideologice cu efectele acestora în întreaga Europă de Est şi în special în România. Cărţile lui, de la ***Arheologia terorii*** la ***Noaptea totalitară***, mărturisesc o preocupare intensă pentru problemele universului comunist românesc, la a cărui amplă istorie lucrează, de altfel, în prezent.

Mircea Mihăieş, ale cărui analize critice în "România literară" decelează şi denunţă maladiile politice, sociale şi economice ale actualei societăţi româneşti, se transformă, în interviul pe care l-a iniţiat, în purtătorul de cuvânt al unei elite intelectuale dornice de a înţelege reţeaua ascunsă de cauze şi efecte ale unor fenomene ce ne marchează prezentul. Cartea se transformă, astfel, într-un curs viu şi coerent de istorie comparată a trecutului, dar mai ales a prezentului, într-o discuţie despre structuri şi ideologii, mitologii şi memorie. Avem de-a face cu o radiogramă a sechelelor celor 45 de ani de autoritarism dictatorial, reflectaţi în viaţa noastră de zi cu zi. O perspectivă pe care autorul şi-o asumă conştient de reacţiile pe care le va provoca: *"Faptul că eu pot să dau o dimensiune comparativă în interpretarea pierderilor comise din iresponsabilitate, din frică, din aventurism, din moralitate schizofrenică, din cupiditate îi deranjează pe mulţi"*.

Vladimir Tismăneanu descrie România semi-autoritaristă a ultimilor şase ani printr-un singur termen: *Prezidentură*. Un stat corporatist în care puterea radicală a sindicatelor a fost neutralizată (nu începe nici o comparaţie între "Solidaritatea" anilor '80 din Polonia şi sindicatele din România la ora actuală), în care business-ul depinde direct de capriciile puterii, şi în care guvernul şi parlamentul au în continuare un rol nesemnificativ şi hilar, pentru că le lipseşte puterea. Structurile puterii adevărate sunt cele care controlează informaţia: S.R.I.-ul (fost Securitate, rebotezată pervers şi sângeros o dată cu evenimentele din martie 1990 de la Târgu Mureş), sub directul control al actualului preşedinte (care se străduieşte caraghios şi gratuit, în buna tradiţie comunistă, să-şi rescrie biografia). Orice proces de dezvoltare economică, de privatizare, de liberalizare a fost îngheţat după căderea guvernului Roman, în 1991. Singura privatizare încă în plină desfăşurare fiind cea a nomenklaturii. O situaţie cel puţin stranie, dacă ne gândim la tendinţele integraţioniste ale României în relaţiile cu NATO sau Comunitatea Europeană. Soluţia propusă de Adam Michnik, *"Preşedintele vostru, guvernul nostru"* (o co-abitare, nu o reconciliere!), pare la fel de îndepărtată de realitatea noastră internă, ca şi o apropiată integrare în structurile politico-militare euro-atlantice.

Cei care ar trebui să contrabalanseze extrem de centralizata putere, opoziţia şi societatea civilă sunt, la rândul lor, victimele lipsei unei "culturi a dialogului", recurgând la diferite improvizaţii în discursul politic şi ideologic. Există unele elemente ce caracterizează, din păcate, atât opoziţia, cât şi puterea, schiţând o dimensiune tragică a realităţii româneşti: amalgamarea spectrului politic şi mitologiile elitelor. Distincţia dintre dreapta şi stânga este anulată, lăsând deschisă îngrijorătoarea speculaţie a posibilităţii revenirii la ideologia partidului unic. În acelaşi timp, suntem bântuiţi de mitologii ce provoacă un provincialism descurajator, pe care de multe ori nici nu îl percepem, provincialism ce se conturează la toate nivelele, de la discursul politic, ideologic etc., până la discuţia de la colţ de stradă, într-o contemplare a propriului buric, în care cad foarte mulţi, indiferent de culoare (paloare) politică. Suntem mişcaţi până la lacrimi de importanţa acestei ţări şi de funcţia soteriologică a acestui popor unic pentru umanitate. Ieşirea din "nombrilism"-ul acesta provincial este posibilă doar prin comparativism, în cunoştinţă de cauză (nu suntem decât una din ţările fostului bloc sovietic, despre care nu ştim mai nimic), şi o cât mai urgentă încorporare a gândirii sociale şi politice occidentale în interpretarea diferitelor fenomene.

Comunismul, spune Vladimir Tismăneahu, este interesant pentru că, asemeni oricărei utopii, spune ceva despre ceea ce a căutat, la un moment dat, sufletul uman. Problema este, însă, cât avem să mai plătim pentru ceea ce am găsit, sau au găsit alţii? Autorul nu disperă. El crede în rolul unei conjuraţii a elitei intelectualităţii critice şi în puterea valorilor acestei elite. O dovedeşte cu fiecare gest de implicare în viaţa societăţii româneşti, gest care, ca şi acest ***Bal mascat***, este de cele mai multe ori un semnal de alarmă şi un sprijin concret al unei axiologii salutare.

Ioana COPIL-POPOVICI

* Vladimir *Tismăneanu*, ***Balul mascat. Un dialog cu Mircea Mihăieş***, *Editura Polirom, Colecţia Plural, Iaşi, 1996*

Apropos de oboseală

Silit să-şi pună în valoare harisma în scopuri lucrative, Horia-Roman Patapievici sosise în urmă cu câteva luni la Timişoara sub înfăţişarea unui agent promoţional. Personajul, conchiseră câţiva bibliofagi spre perplexitatea unor fani ermetizaţi într-o admiraţie extatică, amintea anevoie de omul dăruit şi locvace pe care-l curtau televiziunile. Distribuit în contre-emploi, autorul **Zborului în bătaia săgeţii** apăru acelora transfigurat: un glas cu tonuri stinse, părăsind anevoie un chip fatigat, ochii, de o rotunjime stranie, se retraseseră în monturile lor cerate şi panoramau asistenţa molatec, apelpisit, gesturile izbucneau brutal şi dezordonat, fărâmiţând perioade mai lungi, de acalmie şi relanti. Dincolo de deruta fizică, omul părea mediumul propriei sale existenţe intelectuale, pe care nu izbutea să o readucă printre noi altcumva decât invocând, oracular, formulele strălucitoare ale unei glorii extincte. Oarecum stânjenit, Horia-Roman Patapievici **se repeta**, bănuind, desigur, pericolul de a deveni un cavaler al redundanţei. Am aflat apoi că în acel trup vulnerat mocnea o maladie care avea să-l preschimbe nu mult după aceea în pacient, şi am pus eşecul acelei prestaţii publice pe seama unei fiziologii sub stare de asediu. Compasiunea nu m-a oprit însă să identific şi altundeva decât în boală sursele acestei impasibilităţi intelectuale. Dincolo de chimie, mi-am spus, mai e ceva. Una dintre marile teme de controversă din ultimii ani e legată de starea culturii. "Moare cultura!", iată geamătul pesimist şi bitér care rezumă primii ani postrevoluţionari, când o fenomenologie impacientată descria (cu destul masochism, totuşi) absenţa cărţilor originale în librării, interesul omului de cultură pentru gazetărie sau pentru acţiunea politică. Noile realităţi, care somau cultura să se aşeze în alte coordonate - nicidecum, s-a văzut mai târziu, atât de apocaliptice - au dus, cum era firesc, la o nouă definiţie a intelectualului; insul timorat, socialmente naiv şi politically correct, adică subaltern, profesând cu graţie evaziunea şi populând cu osârdie biblioteca, nu mai era, sub rigoarea noilor vremuri, o monedă de circulaţie convertibilă în noul comerţ cultural. Pe de altă parte, viaţa intelectuală suferise, dincolo de şocul străzii, şi influenţa presantă a economicului, care modificase esenţial regulile jocului. Vechile pârghii de consacrare fuseseră, dacă nu dezafectate, atunci cel puţin serios perturbate. Între timp, printr-un fenomen de recul, ascunzând, în fapt, reactualizarea unor ierarhii a vocaţiilor, cărţile de literatură, eseu, critică literară, jurnal etc. au început să populeze iarăşi rafturile librăriilor, în ciuda inapetenţei destul de pronunţate a publicului pentru atari obiecte intelectuale. Viaţa culturală învăţa să îşi locuiască cât mai confortabil convalescenţa, admirându-şi relativa debordanţă şi, mai cu seamă, decretând o criză a recepţiei. "Scriem pentru un public infernal, prea ghiftuit cu trivialităţi spre a mai pofti la delicatesurile noastre", e, cred, un rezumat acceptabil al unei mentalităţi covârşitoare. (După cum se vede, istoria intelectuală recentă poate fi o istorie a propoziţiilor care însumează şi rezumă sentimentele prevalente ale omului de cultură în anumite momente). Criza culturii presupune alterarea raportului creaţie şi receptare. Criza culturii este, de aceea, o criză a dialogului. Forma discursivă pe care o consacră acest tip de degenerescenţă este monologul; centrat asupra lui însuşi, mesajul se pierde în pustie. De vreme ce atenţia publicului nu mai poate fi captată prin strategiile obişnuite - în epoci tulburi şi turbulente, conţinutul spectacular al culturii e incomparabil mai redus faţă de spectacolul instinctelor, căci anarhia îngăduită îşi râde de norme, pe care le consideră plicticoase şi dezagreabile -, e nevoie de ingrediente mai tari. Pactul cu publicul, fără de care cultura nu poate fi salvată, presupune flatarea unor aşteptări de care, altădată, viaţa intelectuală nici că s-ar fi sinchisit: setea de senzaţional, interesul pentru afacerile de budoar, prezenţa constantă în mediile de informare, gestul şocant, acestea sunt rigorile de care elitele trebuie să ţină seama pentru a-şi conserva statutul; intelectualul care nu vrea să vorbească pereţilor trebuie să fie o fiinţă mobilă al cărei comportament să suscite deopotrivă încuviinţarea confraţilor, dar şi extazul plebei. Şi, pentru ca această personalitate să se rezolve strălucit, mai e nevoie de un singur lucru: un star system cultural. Mecanismele de consacrare nu au, în aparenţă, nimic diabolic. O dată activate însă, ele îşi dezvăluie întreaga încărcătură malignă. Star systemul, fie el cultural sau nu, se întemeiază pe un paradox care îl constituie, dar îl şi dizolvă: în el nu există

Doru BRANEA

Continuare în pag. 15 ☞

* H.-R. Patapievici, **Politice**, Ed. Humanitas, 1996

Lecţia americană

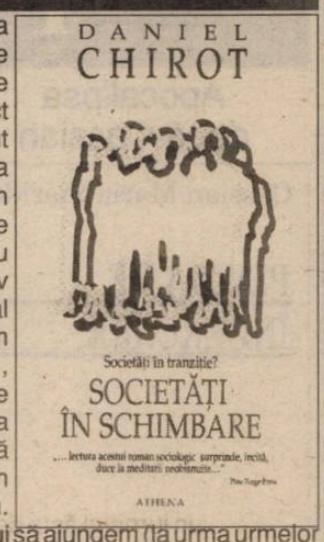

Societatea românească a anilor '90 se găseşte într-un proces de transformare al cărui punct final rămâne, încă, suficient de confuz. Elita politică şi-a făcut un adevărat obicei din a transfera dificultăţile de natură economică, şi nu numai, dacă nu exclusiv atunci în mod primordial asupra a ceea ce numim "faza de tranziţie", mascându-şi astfel greşelile sau lipsa de voinţă. Situaţia s-a complicat în aşa măsură încât devine tot mai puţin clar încotro ne îndreptăm. Nu e vorba de unde **ar trebui** să ajungem (la urma urmelor "democraţie reală", "economie de piaţă" sunt deja sintagme clişeizate), ci de unde suntem, respectiv vom ajunge, cu adevărat. Nu-i de mirare, atâta timp cât studiile de specialitate se lasă, încă, aşteptate (excepţia numită Alina Mungiu, de pildă, confirmă regula). Tocmai de aceea sociologia românească va profita masiv de recenta apariţie editorială a lui Daniel Chirot, **Societăţi în schimbare**. Deşi de origine franceză, autorul, profesor în Statele Unite, se integrează de minune în tradiţia anglo-saxonă, atributele cărţii sale fiind precizia, echilibrul, raţionalismul. Fără a afişa un bagaj ornamental inutil, studiul excelează în schimb prin rigoare şi detaşare. Scris fără implicare afectivă (evident în sensul unei neutralităţi binevenite), el îşi cucereşte cititorii cu ajutorul fineţii analizelor. Ambiţia autorului nu e atât aceea de a impune cu orice preţ o teză (adică de a oferi răspunsuri definitive la anumite întrebări), cât de a releva schimbările majore ale diverselor societăţi privite în diacronia lor. Însă, departe de a fi simplă înşiruire de fapte şi date, eseul se fundamentează pe o solidă dimensiune analitică. Transformările evidenţiate de Daniel Chirot nu sunt nicidecum fenomene izolate, ci intră într-un mecanism perpetuu: orice schimbare produce o serie de modificări, cauze, la rândul lor, ale altor schimbări. Ciocnirea dintre inerţia care protejează stabilitatea şi dorinţa de a fi impusă o nouă structură socială dă naştere unei tensiuni adesea soldată cu consecinţe dramatice.

Pentru a surprinde mai exact evoluţia societăţilor, Daniel Chirot o compară cu aceea fizică proprie organismului uman. În acest sens **cultura** (termen folosit cu sens larg) poate fi asemuită codului genetic care, înscris în celulele noastre, ne determină structura fizică. Ideile aflate la baza unei culturi conţin "coduri" sau "planuri" cu ajutorul cărora societatea îşi efectuează activităţile economice, ia decizii şi stabileşte anumite raporturi"(26). Chiar dacă au drept sursă acelaşi tip de tensiuni, evoluţia fizică diferă de cea culturală atât prin procesul în sine, cât şi prin proporţiile schimbărilor.

Dacă pentru intelectualul român partea întâi a cărţii, o atentă discuţie asupra societăţilor agrare, prezintă o importanţă mai degrabă teoretică, partea a doua, în care Daniel Chirot studiază dezvoltarea Vestului şi caracteristicile erei moderne, interesează şi din punct de vedere practic. Se vorbeşte exagerat de mult în România de astăzi despre integrarea europeană, dar e greu de crezut că un număr reprezentativ dintre concetăţenii noştri au habar ce înseamnă asta efectiv, dincolo de clişeele bombastice de care sunt suprasaturaţi. Daniel Chirot explică foarte bine cum resentimentele, pe care bunăstarea economică a apusenilor le stârnesc în rândul celor frustraţi, abil manevrate de forţele naţionaliste antioccidentale şi anticapitaliste, pot amorsa conflicte sângeroase. Secătuită de o experienţă totalitară îndelungată, România se poate întoarce acum cu faţa către valorile liberalismului care, spre deosebire de ideologia comunistă sau cea fascistă, şi-au dovedit pe deplin valabilitatea în epoca modernă. În opoziţie cu intelectualii paseişti sau reacţionari, Daniel Chirot e de părere că nimic (nici chiar specificul etnic) nu poate împiedica învăţarea, adaptarea sau, de ce nu, îmbunătăţirea experienţei occidentale atunci când există voinţa necesară. Nu e deloc sigur că viziunea liberală, burgheză, democratică şi capitalistă va fi la fel de eficace şi în viitorul îndepărtat, dar ea oferă cel puţin şansa unei elasticizări a societăţii, care permite găsirea soluţiilor potrivite la problemele noi create evitându-se astfel tensiunile iremediabile. Cartea lui Daniel Chirot e o adevărată lecţie americană menită să discrediteze prejudecăţile şi falsele mituri.

SORIN TOMUŢA

* Daniel Chirot, **Societăţi în schimbare**, Versiune în limba română de Daniela Tabac, Bucureşti, Editura Athena, 1996

Livius Ciocârlie

Şi acum iar cârtesc!

Treptat, nu-mi rămâne nici atâta dorinţă de viaţă câtă îmi trebuie ca să scriu.

Eram sincer. Mai târziu a fost, treptat, şi mai rău. Ne aştepta moartea, chiar o aşteptam. Acum nu e cum a fost, sau nu e încă, totuşi bine nu-i, dar câtă vreme sunt aici, cu ordinator, calorifer, cinci zile pe săptămână de capul meu, ipac, ipac, cum scrie Şerban, dorinţă de viaţă am. La iarnă, acasă, vom mai vedea.

(Vorba e, am atâta onestitate încât ori să pun jurnalul ăsta de o parte, până mă fac mai deştept, ori, şi mai bine, să las baltă a treia intervenţie, această muscă la arat? Fapt e că citesc fraze dintr-astea tulburătoare, că aş fi vrut să mor, şi-mi zic, ce crezi că-mi zic?, îmi zic: ei, şi? Văd că eşti bine mersi. Eram, pasămite, un detracat. Atâtora, în cap cu profesorimea de la Butoieşti, li se umfla pieptul de fericire şi eu voiam să mor. Şi acum iar cârtesc! Păi, n-au dreptate muncitorii de la I.M.G.B.? Facu-ţi şi dregu-ţi de intelectual! Ei veneau şi sâmbetele, veneau şi duminicile şi tot era bine pentru că tot nu munceau. Şi, cum se vede, nici nu gândeau. Şi, mă întreb, nu-i tocmai ăsta idealul meu? Atunci de ce, mă rog, n-aş fi patriot? Deosebirea ar fi că eu visez să fiu Murphy, iar ei chiar sunt. Ce-ar fi, îmi zic, fiindcă tot sunt în pană de idei pentru lucrarea de an, să scriu despre Beckett în România? Sună onest, sună modest, sună a Alexandru Dima ori a Van Tieghem.)

Totuşi, cartea nu este, cum s-ar putea să pară, întunecată. Chiar dacă starea mea, ca şi a secolului, e cum e. Ce poate să treacă drept pledoarie pentru moarte înseamnă, de fapt, altceva. Prin valorile morţii le înţeleg pe acelea care îi dau vieţii ritm suportabil şi sens.

Ideea asta am tot spus-o în **Clopot** şi am să dau peste ea mai încolo, în fragmente din acelaşi an neintrate în carte, de nu ştiu câte ori. Teoretic, stă încă în picioare. De la tabloul valorilor încă n-am abjurat. Numai atâta, că sunt sătul.

(Sunt, ce-i drept, sătul. Ultima boroboaţă am făcut-o când deja mi se acrise, dar capul măcina încă aceeaşi pleavă, lucrându-mi un curs de un an pe schema valorilor, despre Cioran. De şaisprezece ori reluată, câte volume are, muncă de Sisif. O idee dintr-astea, "majoră", viitoare dogmă, se perimează cu mult înainte ca alta să apară. Până atunci sunt ca dezmoştenit şi faptul se simte, aici de exemplu, în randament. Nu numai că nu produc cu uşurinţă păreri, dar mi se şi apleacă de orice părere. E ca un stomac care, după ce a mestecat şi pietre, devine "delicat". Mama avea o vorbă potrivită: "Eşti un zgârnăit!"

Mai bine spun ce am visat. Eram la Paris, într-un cartier mirific, inexistent. Ieşisem din hotel să mă plimb. La întoarcere, cum mi se întâmplă totdeauna în vis, n-am mai reuşit să găsesc camera. Liftul mă ducea la alt etaj, ori mă opreau tot felul de necunoscuţi. Mă oprea şi un cuplu de nemţi, prieteni cu T, ne propuneau o întâlnire la restaurantul de sub acoperiş. N-o să ajungem niciodată acolo, mă gândeam. La ce oră să fie? Se consultau, uitându-se împreună la ceas şi, până să se hotărască, m-am trezit. Am adormit iar şi eram la micul dejun, la o masă cu doi grăsuni, el şi ea. Până să apuc ceva, au mâncat tot ce ni se adusese. I-am cerut chelnerului un ceai, "a titre personnel".)

Am de mers pe Take Ionescu, la numărul 34. Înaintez pe partea cu numere fără soţ. Când vreau să traversez, între mine şi celălalt trotuar e Dunărea. Un şir lung de oameni îşi aşteaptă rândul la bac într-un loc ce pare fortificat, de unde apa nu se vede. Stau la coadă şi când ajung sunt pe peronul gării Fabric. Se văd multe trenuri despărţite prin sârmă ghimpată, dar trenul de Bucureşti, pe care-l caut, nu se vede. Intră în gară vagoane militare deschise, suntem în zilele dinaintea invaziei de la Praga, soldaţii sunt înarmaţi până în dinţi şi îngânduraţi.

E marţi, a cincea zi liberă şi ultima, deci. Ora opt. M-am sculat la şase, am apucat să termin montajul din Eminescu pe care vreau să-l comentez la curs. Peisajul, în sensul lui Jean-Pierre Richard. Sunt două variante, cred. O iubire "incestuoasă", prin asemănare şi confuzie a doi copii blonzi. Confuzie adusă la armonie de raza astrului nocturn. Cealaltă, bărbătească, sfâşiind ţesătura de raze şi pânze de păianjen care învăluie corpul femeiesc adormit. Spun toate astea ca să umplu cu ceva ecranul (pagina, cum ar veni), fiindcă despre visul de pe bulevardul Take Ionescu nu găsesc nimic de spus. Hotărăsc o pauză, să mă bărbieresc, poate între timp mă mobilizez.

Azi noapte am visat avioane, într-o lumină albastră. E tot ce-mi amintesc. Simt visul, parcă pluteşte împrejur, aproape că pot să-l captez, însă ştiu dinainte că dacă nu l-am fixat dimineaţa, nu mai revine. Nu revin nici amănuntele trăite, din drumurile pe care le fac nu rămâne decât o imagine globală. Folosul e că, revăzute, locurile mi se par totdeauna noi. Aş fi vrut să ştiu dacă în vis eram aici sau acasă, dar n-am cum.

De fapt, nu pot să adâncesc nici impresii nici idei, fiindcă nu sunt în stare să mă concentrez. Aşa, am scris **acasă** şi m-am gândit imediat să încerc să-mi dau seama dacă noţiunea s-a schimbat de când nu mai sunt acolo. Peste primul impuls a alunecat al doilea şi poate chiar al treilea. **Acasă** e un loc organic, intim, protector. Al meu e lipsit de căldură originară. Dacă mă gândesc bine, mai mult tata i-a dat-o, cât a putut. E ca şi cum el mi-ar fi fost mamă. (De altfel, lucru curios, substantivul **tată** e, în fond feminin. Instinctiv, s-a şi încercat remasculinizarea lui, cu **tatălui** lângă **tatei**. Mă întreb dacă feminitatea asta vrea să emasculeze, cum s-ar zice văzând că şi **paşă**, care nu putea fi resimţit ca familiar, "modern", e tratat la fel, iar în cazul lui remasculinizarea, printr-un inexistent **paşălui**, nu s-a produs. Sau, invers, tatăl e resimţit, ca tata de mine, protector). Păcat că, progresiv, i-am incitat mai mult latura cealaltă, de adversitate faţă de fiu. Oricum, **acasă** e ceva spart, cum toată viaţa e spartă, încât nu rămâne, ceea ce şi fac, decât să adun momente bune, de vacanţă. Şederea aici a fost, în mare măsură, aşa ceva.

(Am fost printre puţinii pe care cuvântarea lui Ceauşescu din august '68 nu i-a exaltat. Mi s-a părut imprudent de agresiv. Greşeam. Singura soluţie cu o mare putere este să-i dai sentimentul că dacă vine peste tine n-o să-i fie uşor. S-o faci să creadă că o să dea peste un popor de sinucigaşi. Peste ceceni. Şi astăzi, dacă am fi - cum nu suntem - uniţi în ideea asta, ar trebui să le spunem rusilor cât mai ritos că niciodată n-or să ne mai dicteze nimic. Nu-i mai puţin adevărat că Ceauşescu făcea, probabil, fără să-şi dea seama, o cacealma. Ne povesteau ofiţerii, după concentrarea din '76, ce-a ieşit din primul exerciţiu de alarmare în vederea războiului "întregului popor". În loc să vină eroii lăsaţi la vatră, au apărut mamele şi nevestele, cu mari tânguieli.

Oarecum în aceeaşi ordine de idei. Aseară, preotul, cu o sticlă de vin popesc, la noi. Vorbim despre Rădulescu-Motru. Mă gândesc că pesimismul lui - nu ne vom europeniza fiindcă nu suntem în stare - va fi fost inspirat de Butoieşti. Sat fără nedeie, fără obiceiuri, cu cimitirul submers de buruieni. Ar fi de ştiut cât de răspândit e fenomenul. Preotul spune că în alte locuri n-ar fi aşa. Oricum, de vină e şi ortodoxia. Îmbină o mistică prea înaltă pentru omul simplu cu nepăsare civică. Vorba cuiva, nu mai ştiu a cui: "Până când românul n-o să fie neamţ... "Reciproca fiind, ce-i drept, valabilă şi ea.

Cât despre revenirea mea lingvistică, îmi aminteşte cursul lui Genette despre mimologism. Într-o limbă parcă amerindiană, **şanţ** se spune **haha**. Comentariul lui amuzant: primul ha exprimă supriza neplăcută de a fi dat peste şanţ, al doilea satisfacţia de a-l fi sărit).

Nu vreau să fiu alegoric şi poate că li se întâmplă tuturor: cu unele excepţii euforice, în vise am ceva de făcut, de dus ceva sau de ajuns undeva, îmi dau toată silinţa cu un fel de disperare şi niciodată nu reuşesc.

S-ar zice că eram într-o perioadă când mă credeam investit cu o misiune şi îi regăseam reflexul în vis. Problema se pune, ca şi acum, că nu sunt în stare. Nu sunt, de acord, dar când nu eşti în stare nici misiune nu poţi să ai decât, cum ziceam, impusă din exterior. De când mă ştiu, sunt ca trădător dintr-un serviciu comandat şi tot aştept sa fiu tras la socoteală. Lucrul ce mi s-a dat de făcut şi de care nu sunt capabil este să trăiesc, dar poate că "ratând" orice alt fel de misiuni, tocmai asta fac, asta şi nimic altceva, trăiesc. Trăiesc şi mă privesc trăind. Cum s-ar spune, sunt copacul şi conştiinţa de a fi copac.

(Cât de bătrânicios sună toate astea, Doamne! cât de bătrânicios. Aseară, la televiziune, i-am auzit pe tineri disputând cu şi mai tineri despre starea literaturii. O halcă pe care unii au apucat-o cu dinţii şi mârâie la ceilalţi. Trebuie să fii smintit ca să te vâri printre ei. Rămasul la o parte, ce mi se păruse a avea nobile raţiuni, nu-i decât prudenţă. **Sauve qui peut!**

Mai bine spun altceva, despre sentimentul actual de frustrare, la mulţi. Înainte exista egalitatea până şi în mizerie, tot în raport cu locul ocupat. Privilegiile unora erau derizorii (X., din Comitetul central, se lăuda că pescuieşte vara într-un lac rezervat. Du-te şi spune-i unui occidental, îi zicea T, ce grozave avantaje ai!), iar umiliţi eram toţi, până la primul secretar judeţean şi la faimosul Cepex, la fel de umiliţi. Acum, mulţi o simt, capra vecinului o să pască păşunile de la Davos, iar a lor tot în zăvoi).

Poezii de CORNEL ATANASIU

La marginea mării

Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
EMINESCU

Nicăieri
nu-i jalea mai darnică
şi mai senină
decât la ţărm
cu ochii beţi de nesfârşire

Nicăieri
genele nu se zvântă
mai generos
în severele sărbători ale vântului

nicăieri
în zvonul de azi
nu răsună eonii
cu glas de mai gravă tăgadă

Nicăieri
mai statornic aripa
nu săgetează timpul
nu frăgezeşte clipa

Dorinţa

Mă desfac din
văpăile vântului
curcubeie în gene.

Furnicată de scânteieri
marea dorinţă mă primeşte
mă cere.

Sărut cu tot trupul.

Mână spartă
risipesc în roiuri
arginţii trădării.

În adâncul verde-al dorinţei
planează tăcut
meduze lucide.

Ca un val de mireasmă

De-a-ncălare pe miros vin zeii.
N. Stănescu

În para altui răsărit
jertfă neclintită
spinii uscaţi sunt doar un fum mai aspru.

Surâs tăcut în valea plânsă
aburul decupează
hieratism naiv - cartoane de poveste.

Nemişcarea cailor în dimineaţa de vară
celebrează tumultul
încâlceala de ritmuri...

Nici unul străin.

Întâmplări
ca un val de mireasmă
prăvălit în străfundul pieptului
rupând baierele inimii.

Antoaneta Iordache în dialog cu ALEXANDRU DANIELOPOL

În spaţiul istoriei interzise

ALEXANDRU DANIELOPOL - Jurist de Drept Internaţional. Născut la Bucureşti, la 17 mai 1916. Fiul academicianului prof. dr. Daniel Danielopol - fiziolog de renume internaţional - şi al Piei Pillat, sora poetului Ion Pillat. ● Studii primare la Bucureşti; studii secundare în Franţa, la Colegiul Iezuiţilor din Evreux; studii universitare la Bucureşti (1936-1940) - Facultatea de drept, absolvită "Magna cum laude". ● În perioada studiilor la Evreux, îl are ca tutore pe Nicolae Titulescu. Apropierea de Nicolae Titulescu echivalează cu şansa (ori riscul) de a intersecta evenimente însemnate, în epocă, despre decurgerea cărora nu ştim încă destul. În 1936, regele Carol al II-lea îl îndepărtează pe neaşteptate din funcţie pe faimosul său Ministru de Externe, la puţin timp după ce acesta mijlocise o întrevedere între doi emisari ai P.N.Ţ. (implicit ai politicii externe a lui Carol al II-lea) şi Litvinov (ministrul sovietic al Afacerilor Străine). Subiectul principal al acelei discuţii: BASARABIA. ● Controversat, cum se întâmplă îndeobşte cu personajele de mari dimensiuni, Titulescu rămâne unul dintre diplomaţii români acut implicaţi în problema Basarabiei. Peste timp, detractorii îl acuză pe Titulescu de "sovietofilie". Al. Danielopol se angajează în polemică: articolele, studiile, conferinţele sale susţin exemplaritatea atitudinii lui Titulescu şi pretind o interpretare judicioasă a faptelor. ● Între 1944-1945, Al. Danielopol se confruntă cu o responsabilitate ieşită din comun: ca jurist de drept internaţional la Comisia Română pentru aplicarea Armistiţiului, intră în dispută cu partea sovietică referitor la Articolul 5 din Convenţia de Armistiţiu. ● După cincizeci de ani (în 1995), publicarea câtorva volume de relatări şi documente de arhivă readuce brusc la lumină scenariul negocierilor din '44 şi '45 între Comisiunea Română şi Comisiunea Aliată de Control Sovietică. Inevitabil, se face public rolul jucat, atunci, de "referentul pentru Art. 5 din Convenţia de Armistiţiu, Al. Danielopol". Un bun cunoscător al întregului dosar al tratativelor, dl Comandor Brannen (şeful secţiei politice a Misiunii Americane pe lângă Comisia Aliată de Control din România; profesor de drept internaţional al Universităţii Harvard, SUA) aprecia fără rezerve "preciziunea şi spiritul juridic al demersurilor româneşti către partea sovietică", subliniind "foarte buna interpretare - făcută de dl Danielopol - Decretului Sovietului Suprem". ● Problema de fond, în jurul Articolului 5 din Convenţia de Armistiţiu, viza soarta basarabenilor şi bucovinenilor ce se refugiaseră în România din faţa armatelor "eliberatoare". Problema de fond era că URSS-ul cerea repatrierea imediată şi necondiţionată a refugiaţilor basarabeni şi bucovineni. "Foarte buna interpretare" juridică datorată lui Danielopol ataca Decretul emanat de soviete, cu argumente ce, chiar în acele vremuri tulburi, au trebuit luate în consideraţie. Şi iată cum au perceput sovieticii acţiunile profesionale ale referentului pentru Art. 5: "Dl jurist Danielopol a venit şi a făcut toate dificultăţile. Noi avem toate notele Dsale prin care a încercat să îndepărteze toate drepturile noastre!" (Dl Colonel Borisov, şeful Secţiei Politice a Comisiei Aliate). ● Din 1974, Alexandru Danielopol se află în Franţa. Este membru al: Academiei Româno-Americane de Artă şi Ştiinţe, Uniunii Mondiale a Intelectualilor, Societăţii Franceze de Drept Aerian şi Spaţial, Societăţii Britanice de Istoria Aviaţiei, Societăţii Braziliene de Drept Aerian, Societăţii Americane de Istoria Aviaţiei, Aeroclubului Franţei etc., este Preşedinte al Comisiei de Istoria Mondială a Aviaţiei şi membru de onoare al Ligii Aeriene Române.

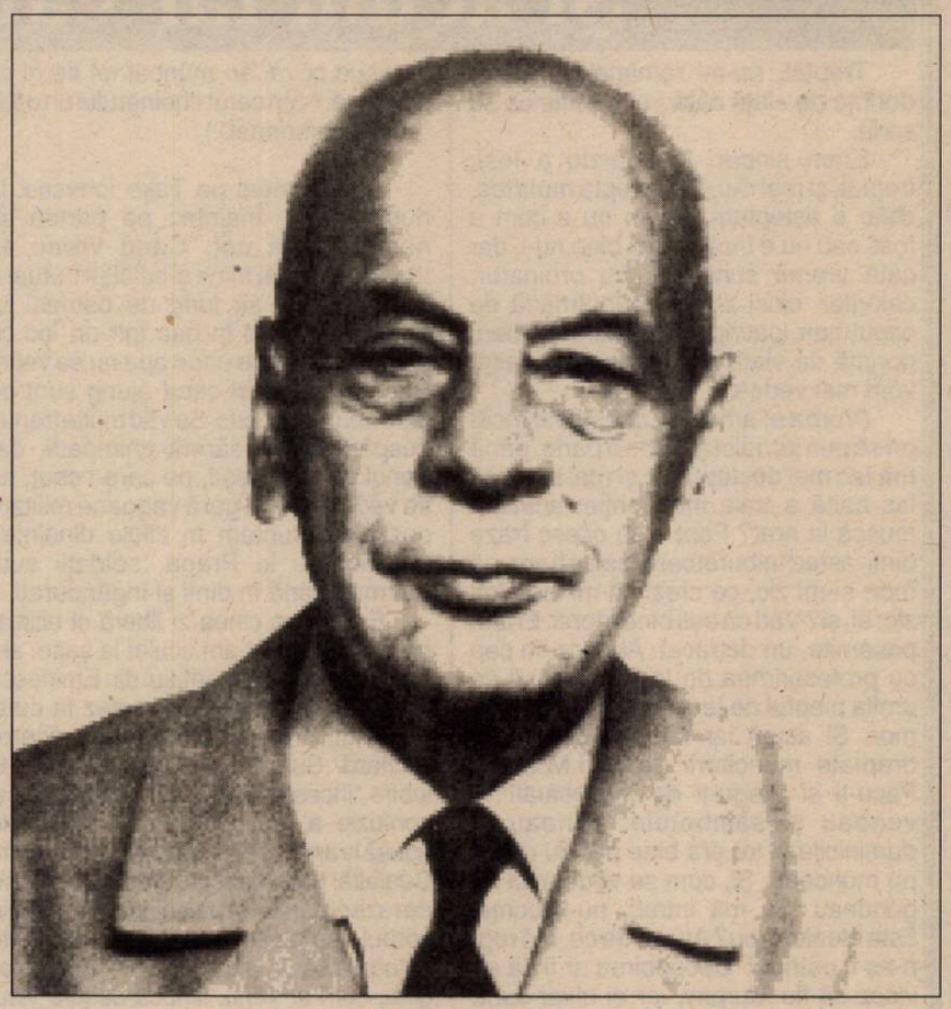

- **Subiectele dumneavoastră predilecte ne duc pe terenul istoriei interzise. Vă propun să oferiţi mai întâi un argument particular pentru discuţia în care deja am intrat...**

- Ţin în mod deosebit să se ştie cum au decurs lucrurile. Cei care am fost "combatanţii" de la Comisia Română pentru Aplicarea Armistiţiului, în 1944-1945, am făcut tot ce era posibil pentru a veni în ajutorul fraţilor noştri basarabeni. Nimeni până acum, din păcate, nu a scris o Istorie a acestei comisii - şi a lucrărilor sale - iar timpul trece, cei prezenţi atunci nu vor mai fi, lucrurile vor intra în uitare. Va fi foarte simplu să li se dea crezare celor care, din necunoaştere ori din reavoinţă, spun că atunci, de frica sovieticilor, nu s-a făcut mai nimic sau chiar nimic. Ceea ce nu este adevărat!

- **Eraţi foarte tânăr pentru responsabilitatea pe care v-aţi luat-o. Repatrierea forţată a locuitorilor din Basarabia şi Nordul Bucovinei, ce se refugiaseră în România, a constituit obiectul acelui nefericit Articol 5 din Convenţie ce v-a revenit dumneavoastră, ca jurist, şi în jurul căruia s-a mişcat drama... V-am auzit spunând: "Putea fi şi mai rău!".**

- A fost complicat. Convenţia de armistiţiu între puterile aliate şi România a fost semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944. Partea română i-a întâlnit acolo pe delegaţii englezi, americani şi sovietici. Nici americanii, nici englezii nu s-au amestecat în discuţie. Sovieticii au impus, în felul lor, termenii armistiţiului. Şeful delegaţiei sovietice era Molotov. De câte ori partea română încerca să intervină, Molotov întreba îngheţat şi invariabil: - "Ce-aţi căutat la Stalingrad?".

Într-o asemenea atmosferă au debutat discuţiile, ca să dureze mai bine de un an şi jumătate.

Dacă Articolul 5 din Convenţie ar fi corespuns, în cele din urmă, cerinţelor sovietice, ar fi adus una dintre cele mai mari tragedii ale poporului român.

- **Repatrierea forţată, imediată şi necondiţionată a refugiaţilor basarabeni şi nordbucovineni.**

- Întocmai. Şi, de altfel, încă înainte de a începe discuţiunile în cadrul comisiei de armistiţiu, forţele de poliţie sovietice din toată ţara - antrenându-le şi pe cele din România, aşa cum am mai spus - au trecut la ridicarea tuturor celor vizaţi prin aplicarea Articolului 5. Partea română a cerut sistarea acelor acţiuni poliţieneşti, până va avea loc dialogul cu Moscova. S-a decis să i se înainteze un memoriu "personal" lui Molotov. Am fost însărcinat cu redactarea acelui memoriu. Desigur, în argumentarea poziţiei noastre am făcut referire la dreptul internaţional. Memoriul s-a întors de la Moscova cu semnătura proprie a lui Molotov şi cu o menţiune - azi - stupefiantă, atunci - de o duritate menită să ne demobilizeze: - "Dreptul internaţional nu este dreptul sovietic". Pur şi simplu...

- **Nu aţi demobilizat.**

- Nu aveam dreptul... Era în joc soarta unor oameni care deja trecuseră prin grele încercări. Să ştiţi că tensiunea şi teama erau la maximum...

- **Ştiu, domnule Danielopol. Ocupându-mă în cadrul Consiliului Naţional al Reîntregirii de organizarea unei prime conferinţe naţionale şi apoi a primului Congres Mondial al Refugiaţilor din teritoriile ocupate de sovietici, am intrat în contact cu un mare număr de martori, de relatări şi, desigur, cu documente despre refugiul din '40 şi '44. Refugiaţii încă se tem; după mai mult de cincizeci de ani, li se pare posibil să fie din nou ridicaţi din case şi expediaţi în Siberia.**

- Iată, eu consider obligatoriu să subliniem că delegaţia română, reprezentanţii României s-au opus categoric pretenţiilor sovietice privitoare la repatrierea forţată a basarabenilor şi nordbucovinenilor. Ies la iveală documente care o dovedesc fără tăgadă. Mă refer la procesele verbale ale discuţiilor din cadrul Comisiei pentru Aplicarea Armistiţiului, descoperite în Arhivele Statului de la Bucureşti, în ultimii ani. Nu spun că documentele publicate până acum sunt suficiente pentru a ne face o imagine completă asupra tratativelor româno-sovietice, dar în orice caz, dacă vrem să cunoaştem adevărul, avem de-acum date suficiente pentru o imagine corectă.

Iată, pe scurt, cum s-a desfăşurat această problemă: - Conform cererilor sovietice, un mare lot de populaţie trebuia obligat să se reintegreze URSS-ului. În ideea lor - pe care au dorit să o impună părţii române - cei pe care îi reclamau erau cetăţeni sovietici, mai bine zis **deveniseră cetăţeni sovietici...**

- **Prin decret!**

- Evident, în litera Decretului din 8 martie 1941.

- **Ce categorii de populaţie se aflau sub incidenţa pretenţiei sovietice?**

- Aici începea totul. În primul rând, cetăţenii originari din Basarabia şi Nordul Bucovinei; dar şi românii neoriginari din Basarabia şi Nordul Bucovinei - care nu părăsiseră teritoriile ocupate în decursul celor trei zile de după 28 iunie 1940. Dar şi funcţionarii români aflaţi la posturi în teritoriile de-acum ocupate şi care nu se retrăseseră în cele trei zile fatidice, precum şi alte categorii de populaţie... Cazuri mai complicate... De vreme ce nu plecaseră, susţineau sovieticii, însemna că **aleseseră cetăţenia sovietică**. În litera

CÂT VALOREAZĂ CONȘTIINȚA JURNALISTULUI ÎN ROMÂNIA?

SUPLIMENT DE DEONTOLOGIE A PRESEI
Realizat de Secția de Jurnalistică a Universității de Vest
cu sprijinul Fundației Soros - Filiala Timișoara

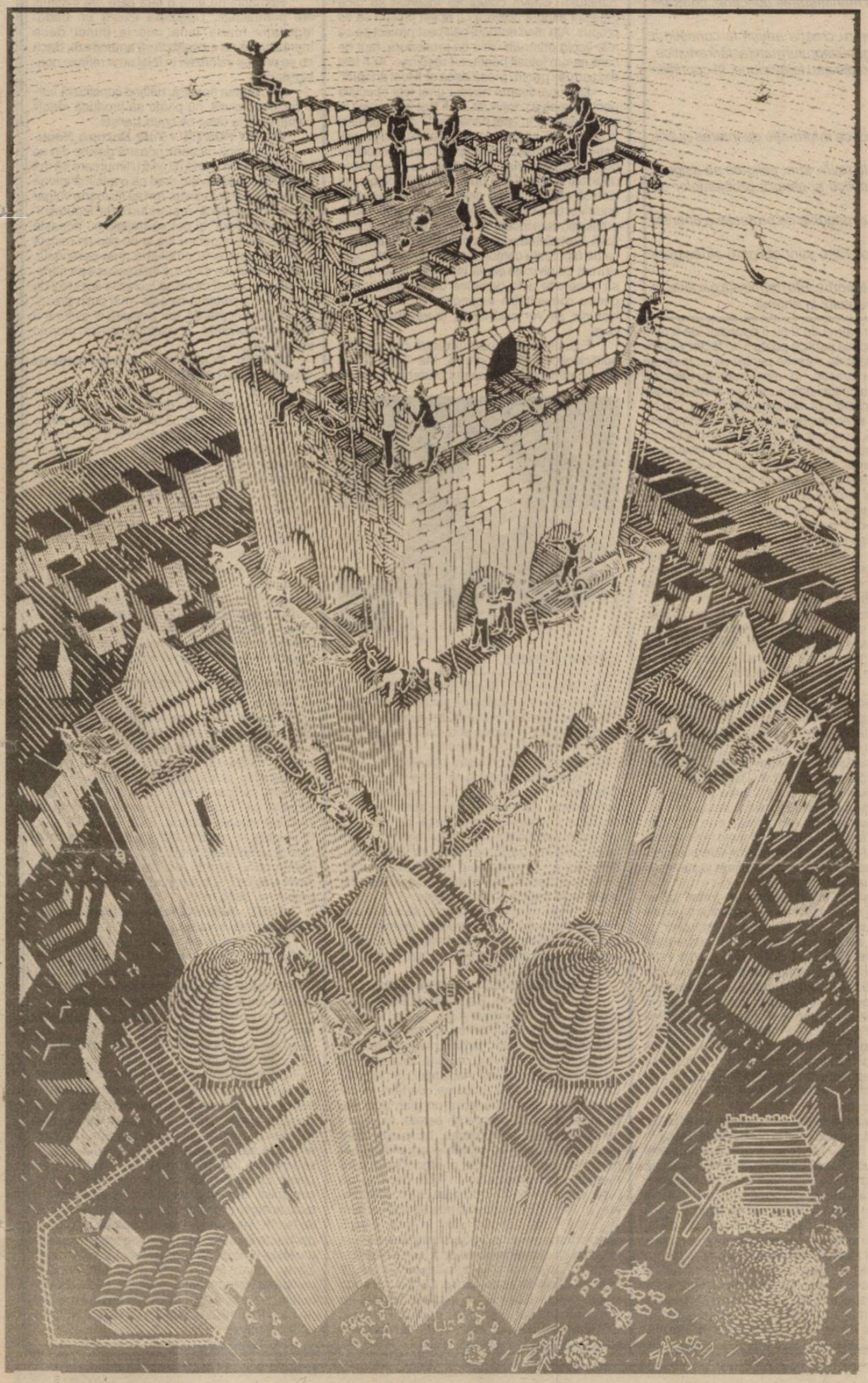

Există onoarea presei?

La ce sunt bune asociaţiile de ziarişti?

Cine se teme de presă în România?

Chemarea în instanţă a jurnaliştilor-intimidare?

Modele europene sau modele americane?

Au răspuns la aceste întrebări:

Vladimir Tismăneanu, Alina Mungiu, Stelian Tănase, Harry W. Morgan, Brînduşa Armanca, Ioan T. Morar, Mircea Mihăieş, Călin Anastasiu, Dan Pavel, Lucian Vasile Szabo, Emil Şimandan, Ioan David, Harald Zimmerman, Sorin Forţiu, Aida Nechifor Voştinariu, Lia Lucia Epure, Iosif Costinaş, Marcel Tolcea, Mihaela Muntean şi studenţii Secţiei de Jurnalistică din Universitatea de Vest.

UN PROIECT EȘUAT: ASOCIAȚIILE PROFESIONALE

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI
- 1991 -

Libertatea de exprimare

Art. 30 *(1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credinţelor şi creaţiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public sunt inviolabile.*

(2) Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) Libertatea presei implică şi libertatea de a înfiinţa publicaţii.

(4) Nici o publicaţie nu poate fi suprimată.

(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligaţia de a face publică sursa finanţării.

(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viaţa particulară a persoanei şi nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea ţării şi a naţiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială, de clasă sau religioasă, încitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violenţă publică precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informaţia sau pentru creaţia adusă la cunoştinţa publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau televiziune, în condiţiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.

Dreptul la informaţie

Art. 31 *(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit.*

(2) Autorităţile publice, potrivit competenţelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice şi asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informaţie nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecţie a tinerilor sau siguranţa naţională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice şi private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio şi televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale şi politice importante exercitarea dreptului la antenă.

STELIAN TĂNASE - scriitor şi publicist

Trebuie observat că presa trece printr-o stare de jubilaţie, e un teren de vânătoare nemăsurat, în care cei ce pătrund sunt absolut liberi într-o muncă pasionată, cunosc mediile sociale, au acces la primar şi la miniştri, la ambasadori şi la oameni de afaceri, la sportivi, ei pot scrie despre ceea ce vor, neexistând azi nici o lege în România care să pună în discuţie problema libertăţii jurnalistului, accesul cititorului la informaţie şi cel al jurnalistului la sursa de informaţie. Şi aceasta se întâmplă pentru că în 1990-1991 presa a abordat o poziţie foarte comodă faţă de propria ei responsabilitate, aceea de a nu-şi dori o lege a presei. Pentru că jurnaliştii se temeau că sub pretextul unei legi a presei, un parlament conservator ar impune restricţii, ar îngrădi libertatea presei. Singurul risc pe care un ziarist român, la ora actuală, îl întâmpină este acela de a fi dat afară atunci când nu corespunde intereselor patronului. Această lipsă de răspundere a dus la o calitate scăzută a presei. Fiind parlamentar 4 ani, am citit câteva mii de ştiri false despre propria mea activitate şi probabil câteva zeci de mii despre colegii din politică.

Este nevoie de o lege a presei în sens larg, care să cuprindă 3 părţi: accesul neîngrădit al societăţii şi al jurnaliştilor la informaţie, un cadru legal bine stabilit pentru înfiinţarea unui ziar, unui post TV. A treia parte a legii ar trebui să fie un capitol la protecţia cetăţeanului faţă de presă. Astfel, conform primei părţi a legii, instituţiile care refuză accesul la informaţie trebuie pedepsite, considerându-se acest lucru drept infracţiune. Toate instituţiile publice ar trebui să fie deschise şi obligate prin lege să dea informaţia celor care o solicită: cetăţeanului sau jurnalistului. Aceasta ar constitui o serioasă protecţie pentru jurnalişti, dar şi pentru societate faţă de abuzurile birocraţiei. Cauza pentru care nu există o lege a presei este, în primul rând, lipsa de presiune din partea societăţii civile asupra instituţiilor statului. Al doilea motiv este că presa, de teamă să nu aibă o proastă lege a presei, ceea ce era foarte posibil în contextul de atunci, o lege care s-o îngrădească mai mult decât să-i consolideze libertăţile, a preferat să rămână fără lege. Din păcate, efectele lipsei unei legi a presei sunt contradictorii.

HARALD ZIMMERMAN - corespondent BBC

Putem foarte mult discuta despre utilitatea sau inutilitatea unui organism cum ar fi o asociaţie a presei, dar ceea ce ştim cu siguranţă în momentul de faţă este că la noi, din păcate, sunt câteva instituţii care nu funcţionează. Nu funcţionează în primul rând **opinia publică**, nu funcţionează în al doilea rând **societatea civilă** - şi m-aş limita la aceste două ca fiind cele mai importante pentru că, dincolo de morală, pe care o avem sau nu o avem, peste tot în lume un lucru mult mai important îl constituie factorii corectivi sau factorii punitivi. Dincolo, în Occident, lucrurile acestea funcţionează extrem de bine, şi nu am convingerea că unele lucruri se fac atât în virtutea unei profunde moralităţi, cât pur şi simplu de teama de a nu fi pedepsit, de a nu fi exclus. Opinia publică poate fi un factor extrem de important de corecţie pentru că ea te poate sancţiona drastic. În momentul în care nu funcţionează societatea civilă cu toate formele ei, nu funcţionează nici asociaţia presei. Dar eu aş vedea această societate civilă mult mai bine conturată, mult mai la obiect, m-ar bucura ca într-o bună zi să existe o organizaţie care să se ocupe numai de delictul de calomnie, o treabă foarte specializată care va avea forţă doar în momentul în care se va ocupa de o problemă foarte exactă şi va face foarte bine acest lucru. În momentul acela cred că, într-adevăr, nu putem nega rolul acestor grupări sau asociaţii. Ele pot fi în interiorul publicaţiei, pot fi colegii profesionale, pot fi în exteriorul redacţiei, dar, până la urmă, acesta este rolul lor: de a corecta evoluţia unei profesii.

În al treilea rând ar fi un alt factor punitiv sau corectiv care nu funcţionează, şi anume **administraţia ziarului**, care ar trebui să-şi asume în ultimă instanţă rolul de a-i aduce pe ziarişti pe calea cea bună în momentul în care ei calcă alături.

Paradoxal, însă zic că această situaţie este mai puţin gravă. Mult mai grav este atunci când ziaristul sau instituţia mass-media invită sau îmbie la cumpărarea ziariştilor. Şi asemenea exemple am avut în ultima vreme pe plan local. Ele au făcut destulă vâlvă. Distincţia este, în termeni juridici, ca între luarea de foloase necuvenite şi luarea de mită. Luarea de mită este precedată de un şantaj prin care se stimulează cealaltă parte să avanseze aceste mijloace. Acestea ar fi câteva consideraţii generale şi superficiale asupra conştiinţei jurnalistului într-o societate de tranziţie.

O analiză în profunzime ar trebui să se axeze pe două aspecte: pe aspectul presiunii politice care se exercită asupra instituţiilor şi, implicit, asupra jurnaliştilor şi aspectele economice. Presiunile politice au avut o mare greutate în special în primii ani de după revoluţie (1990-1991) şi sunt în curs de scădere, cu uşoare reveniri la presiuni mai puternice în perioadele de campanie electorală. Celălalt aspect mi se pare însă mai interesant, e vorba de presiunile economice care sunt în continuă creştere, vor deţine ponderea şi vor trebui să constituie punctul de referinţă al jurnaliştilor în momentul în care discutăm de aspectele deontologice.

Referitor la legea presei, care s-a discutat foarte mult, am participat la nenumărate discuţii în anii 1990-1991, mai precis am discutat dacă este sau nu nevoie de aceasta. Recunosc că pe vremea aceea m-am opus sistematic apariţiei unei legi a presei, însă la ora actuală poziţia mea ar fi mult mai nuanţată în sensul că nu agreez nici acum o lege a presei în felul în care o gândeşte de pildă, domnul Tănase, în sensul de lege a presei globală şi atotcuprinzătoare. Cred că o lege a presei ar trebui să fie compusă dintr-o multitudine de legi care să se concentreze asupra unor anumite aspecte şi fapte exact precizate pe care să le reglementeze. E o lipsă generală a legislaţiei noastre că încearcă să concentreze în legi mai multe lucruri foarte importante şi de obicei sfârşeşte prin a fi deficitară şi a nu rezolva practic nimic. Deci ar trebui să existe un cadru legal care să se refere la protejarea surselor, la dreptul de opinie, la accesul la surse ş.a.m.d. Poate că şi termenul de lege e mult prea pretenţios pentru că acest cadru legal ar putea coborî la diferite niveluri şi să fie elaborat de diferite instituţii; pentru asta ar trebui o flexibilitate a justiţiei, a instituţiei ca atare.

CĂLIN ANASTASIU - sociolog

În 1992 am intrat în Comisia pentru cultură şi mass media în Camera Deputaţilor. Îmi aduc aminte că, la începutul activităţii mele parlamentare, printre primele proiecte de legi pe care le-am discutat era tocmai o lege a presei, un proiect moştenit de la comisia anterioară. Era un proiect de lege a presei şi un cod deontologic al ziaristului. Câţiva colegi au încercat să facă presiuni asupra noastră ca acest proiect să fie propus. Am avut norocul ca acest proiect să se afle acolo printr-un viciu de procedură, fapt de care ne-am folosit pentru a-l respinge. Ar fi fost dezastruos pentru presă dacă ar fi fost adoptat.

Discuţia despre nevoia unei legi speciale pentru presă a continuat. Ar fi fost total greşit la acel moment, în acel parlament - ca de altfel şi în cel actual - să luăm în discuţie o lege a presei. Ar fi ieşit un proiect de lege prost şi cu consecinţe grave pentru ziarişti. În legătură cu necesitatea unei legi a presei şi a unui cod deontologic, aş zice că este neapărat nevoie de ele, deşi sunt anumite tentative locale (radiouri, televiziuni, publicaţii) care încearcă să suplinească această lipsă. Probabil că aceste comunităţi ale ziariştilor, ca de fapt toate comunităţile profesionale, sunt extrem de divizate şi mă îndoiesc că vor putea să genereze acte generice de comportament pentru comunităţile respective. Poate în timp lucrurile se vor sedimenta şi va apărea aşa ceva.

Există multe nemulţumiri din partea politicienilor faţă de presă. Mă îngrijorează câteodată faptul că în cazuri evidente, celebre,

Stelian Tănase

legate de falsurile, neadevărurile publicate în presă şi care i-au supărat pe politicieni nu există nici o reacţie, nici o sancţiune morală, nici o recunoaştere din partea autorului a respectivei inadvertenţe sau a falsului. Lucrurile se interpretează în stilul nostru balcanic.

Experienţa mea este că, la noi, în Camera Deputaţilor, unde presa are reprezentanţi permanenţi, sunt trimişi tinerii spre a-şi face ucenicia şi care în consecinţă nu acoperă fenomenul politic în mod profesionist. În alte ţări la adunările parlamentare se întâlnesc, dimpotrivă, jurnalişti cu multă experienţă. Politicienii trebuie să fie atacaţi, agresaţi, dar acest lucru trebuie făcut cu ştiinţă.

Singura mea pretenţie este să existe mai mult profesionalism, o oarecare moralitate în actul jurnalistic şi să existe evident asumarea greşelilor care apar, din păcate, nenumărate şi nesancţionate în presă.

ALINA MUNGIU - analist politic

Eu îi propun lui Petre Mihai Băcanu de patru ani să desfiinţăm AZR pentru că e o ruşine, existăm, doar formal, suntem trecuţi pe o hârtie. Nici autodesfiinţarea nu se poate realiza. Am avut două iniţiative cu AZR-ul. Una a fost de a-l invita pe secretarul Asociaţiei Jurnaliştilor Canadieni, care este unica persoană din lume întâlnită de mine care avea un plan de lucru făcut pe secunde, pus pe un perete. Acest om conducea toată comunitatea, acoperea toate procesele, scotea un buletin şi organiza două congrese pe an, şi era o organizaţie care mergea... În vreme ce noi în AZR, dacă nu mă înşel, suntem vreo 30 în comitetul de conducere, ales în 1990, dintre care nici nu ştiu câţi mai sunt în presă - sau câţi mai sunt în ţară, vreo 5 directori care nici ei nu cred că mai ştiu dacă sunt directori şi ultima încercare de a face o adunare generală acum trei ani s-a soldat cu vreo şapte membri veniţi din toate părţile. Deci eu vă spun sincer ce am încercat să fac: am discutat cu ziaristul canadian, am găsit bani la Fundaţia SOROS, am dus tot dosarul şi l-am lăsat la România Liberă. Acolo e şi azi, deşi au trecut doi ani de atunci.

Eu consider că n-am altă cale decât să-mi dau demisia formal din AZR ca să fie un lucru limpede. Nu ştiu ce se poate face, ştiu că la un moment dat exista o chestie care se chema "Clubul presei tinere", dar cum la noi oamenii eficienţi, puţini câţi sunt, pleacă, organizatorul acelui club a plecat în străinătate. Oamenii aceia începuseră să meargă, a mers bine 6 luni şi după aceea s-a terminat cu ea. Eu nu sunt de partea celor care zic că nu trebuie să faci asociaţii noi; cine crede că poate să facă o asociaţie care să funcţioneze, să o facă! AZR-ul, după părerea mea, aşa cum se arată a fi de 3 ani încoace, nu mai are nici un fel de şanse.

MARCEL TOLCEA - lector univ. Secţia Jurnalistică, Universitatea de Vest

România nu este o ţară care are instituţii ale mentalităţii. Degeaba există un cadru legislativ foarte bine pus la punct dacă mentalitatea nu e capabilă să amendeze, dacă nu se produc valorizări în felul unor reflexe non-legislative.

Societatea noastră, nefiind constituită într-o societate civilă, nu poate să producă reacţii comunitare la ceea ce spun ziariştii.

SORIN FORŢIU - Tele Europa Nova

Chiar dacă meseria noastră devine din ce în ce mai mult o marfă (şi aş fi ultimul care să mă opun acestei tendinţe) cred că o minimă igienă morală trebuie să existe. Am să fiu foarte vulgar şi foarte direct: dacă vreau să lucrez la "Iepuraşul" sau la "Bordelul" şi pot să trăiesc cu această idee de a lucra pentru ele la nu-ştiu-ce revistă sexy, aceasta este problema mea personală. Este o chestiune care mă interesează pe mine, eu mă pot coborî moral să lucrez la acest fel de presă. Nu înseamnă că este "mai puţin presă" sau "mai mult presă", dar această chestiune a minimei moralităţi, a minimei igiene morale trebuie să existe.

SORIN BOGDAN - corespondent "Evenimentul Zilei"

Eu nu văd rostul "Asociaţiei Ziariştilor Bănăţeni", nu fac parte din ea în mod deliberat. Nu-i văd rostul pentru că nici o asociaţie de pe lumea asta nu îl obligă pe patronul de ziar să-l dea afară pe ziaristul cutare, chit că poate asociaţia a dat un protest împotriva lui. Şi nu-i văd rostul pentru că e total ineficientă: ce rost are să se adune ziariştii? Ori se va face o asociaţie foarte puternică, ori nu se va face deloc. Pentru că, la urma urmei, nu asociaţia ziariştilor sancţionează ziaristul, ci pur şi simplu cititorul. Tirajul reflectă totul.

Trebuie să pornim de la faptul că ziarul astăzi este, înainte de orice, o marfă. De aici trebuie să plecăm în orice discuţie, indiferent că vorbim despre deontologia presei, indiferent că vorbim despre libertatea presei. Nu există libertatea presei în concepţia mea: cel care plăteşte trebuie să deţină controlul, indiferent că este cel politic sau financiar. Deci ziarul este azi o marfă şi va deveni din ce în ce mai mult o marfă ce trebuie vândută. Ziarul meu poate fi frumos, foarte colorat, tras cu trei strassuri de aur sau de argint: dacă nu se vinde, este nul.

A doua chestiune legată de deontologia presei: există un nonsens pornit la nivelul internaţional al organizaţiei ziariştilor - e un nonsens ca fiecare ţară, breaslă în parte, că-i Albania, că-i Spania, că-i Olanda - să aibă un cod deontologic separat. Şi în România şi în SUA ştirile se redactează prin cele trei metode clasice: piramida normală, răsturnată sau tehnica combinată. Atunci de ce 235 de coduri deontologice? Sub acest aspect trebuie privită problema, după mine.

EMIL ŞIMĂNDAN - redactor-şef "Libertatea Aradului"

Noi în Arad avem nevoie de o organizaţie profesională, deşi, formal, există o filială UZP, care însă nu funcţionează. Disensiunile între ziarişti arădeni se văd şi în această incapacitate de a se uni pentru a se proteja profesional.

Deşi lucrez de mult în presă, eu însumi am fost victima unor confuzii şi calomnii. După revoluţie, am fost chemat la Prefectura din Arad să fac al doilea cotidian arădean - cel existent atunci fiind provenit din fostul ziar al PCR. În acel moment, foştii mei colegi din redacţia pe care a trebuit s-o părăsesc tocmai fiindcă fusesem singurul ziarist care nu provenea din fostele structuri de partid, s-au speriat că ziarul cel nou ar putea să reuşească şi au început atacuri vehemente împotriva mea. Au creat în oraş opinia că aş fi unul din cei mai mari mafioţi comunişti, un ziarist al puterii. S-au bazat în toată această zvonistică pe coincidenţa de nume de familie între mine şi fostul secretar cu propaganda de la municipiu, îl chema tot Şimăndan, dar Matei nu Emil. Aşa am ajuns cel mai detestabil ziarist, printr-o minciună susţinută printr-o campanie calomnioasă, preluată şi de ziarele puterii, şi de cele ale opoziţiei. Firește că ziarul pe care îl pornisem atunci, n-a reuşit. Nu m-a apărat nimeni.

INFRACȚIUNEA DE A FI ZIARIST

Curtea Europeană dă întâietate libertăţii presei

Curtea europeană a Drepturilor Omului a cerut suspendarea unei sentinţe emise de un tribunal din Marea Britanie prin care un jurnalist de la The Engineer ar fi fost obligat să dezvăluie o sursă confidenţială folosită în documentare. Curtea a arătat că libertatea presei este mai importantă decât interesul privat al firmei TETRA Ltd. care l-a acţionat în judecată pe ziarist. Dacă nu ar fi protejate sursele, atunci ziariştii nu şi-ar mai putea face meseria iar rolul de "supraveghetor public" al presei ar putea fi subminat. Decizia Curţii i-a permis jurnalistului britanic să recupereze cele 37.000 de lire sterline reprezentând cheltuielile de judecată.

LUCIAN VASILE SZABO, redactor, ziarul "Timișoara"

Din păcate, eu am avut ocazia să fiu implicat în procese de presă, însă aș vrea să răstorn puțin problema și să privim lucrurile din perspectiva așa-zisei părți vătămate. În momentul în care apare un articol sau un pasaj considerat calomnios, cred că este dreptul omului sau al reprezentanților instituțiilor să se adreseze justiției. Problema este mai complicată însă în justiție. Și am să vă dau aici un exemplu. În 1994, ziarul "Timișoara" a avut un proces cu o renumită firmă timișoreană producătoare de sucuri. Ne-au dat în judecată, au pierdut; și după aceea, cu sentința de achitare, noi i-am dat în judecată pentru denunț calomnios. Și, bineînțeles, am câștigat. Noi ceream atunci daunele morale de 1 lei. Nu știu dacă din această cauză am câștigat, dar așa s-a terminat acel proces. Autorul acestui articol este acum la un alt ziar din Timișoara și în ianuarie am aflat cu surprindere că sunt chemat în judecată de către el. Era vorba despre un articol al unei colege, eu eram chemat în calitate de redactor-șef și domnul acela, pe lângă pedeapsa normală pe care o cerea și pe care o prevedea legea, cerea și o pedeapsă suplimentară: interzicerea dreptului de a mai practica ziaristica. Reamintesc că atunci când individul era la noi la ziar câștigasem procesul pentru el. Însă, revenind la partea vătămată, este ușor ca ziarist să ajungi în sălile tribunalului și adevărul este că niciodată nu știi de unde vine plângerea, niciodată nu știi cine te dă în judecătă și pentru ce. Poți fi dat în judecată pentru orice. Surpriza poate veni de oridunde și chiar dacă te-ai documentat foarte bine, chiar dacă ai făcut totul corect, "ca la carte", oricând se va găsi cineva să te dea în judecată. De acest lucru însă, nu trebuie să ne speriem. Trebuie să fim stăpâni pe ce scriem și totodată să cunoaștem legile.

LIA LUCIA EPURE - redactor, ziarul "Timișoara"

Am mai multe procese cu oameni din justiție care m-au dat în judecată pentru ceea ce ei zic că ar fi calomnie sau ofensă adusă autorității. De exemplu, președintele Tribunalului Timiș, despre care am scris numai lucruri probate, de notorietate, pe care ei le-am semnalat și atâția alți colegi din presa locală și centrală le-au verificat și au scris și ei aceleași lucruri. Toți aceștia, fie oameni care nu au un minim respect pentru lege, cum ar fi alt caz de notorietate ca Mujea Marcelini, fie oameni din justiție care și-au pierdut simțul justiției, obișnuiesc să spună că ziariștii care scriu despre faptele lor sunt ori nebuni - despre mine au spus asta de mai multe ori, chiar și în împrejurări oficiale -, ori sunt "plătiți", "manipulați", "agenți ai unor servicii de spionaj și alte prostii propagate, și asta e trist, prin mass media, deci chiar prin colegi de-ai noștri. Nu cred să fi fost cineva din orașul acesta mai batjocorit de mine în **Realitatea bănățeană**. În ultima vreme aud zvonuri, transmise perfid de cei cu care mă judec, că am să înfund pușcăria, că mă vor distruge ca om și ca ziarist. Ei bine, eu sunt convinsă de adevărul celor susținute de mine, am încredere în dreptate și nu mă las intimidată. Am mai spus-o, mor cu ei de gât, dar nu mă las!

ALINA MUNGIU - analist politic

Personal n-am fost dată în judecată, dar am primit destule citații la diverse instituții de presă pe care le-am condus de-a lungul timpului și știu care este diferența între un proces de calomnie în sistemul nostru judiciar și ceea ce ar trebui să fie un proces de calomnie sau insultă într-un sistem judiciar normal. Celor care n-au primit, nici nu le-aș dori să primească o asemenea citație, scrisă de un grefier de tribunal complet ilizibil și în care nu-ți dai seama dacă ești inculpat sau dacă ai primit un premiu. Cel mai clar exemplu este cel al ziarului **Ziua** care a primit o citație din care reieșea că redactorii cotidianului **Ziua** erau dați în judecată de Sorin Roșca Stănescu, propriul lor director.

IOSIF COSTINAȘ - redactor șef, cotidianul "Timișoara"

Procesele de presă sunt o formă de intimidare, fără îndoială. În ce mă privește, după doi ani și jumătate de procese cu col. (r) Mihai Cosma și altele, vă pot spune că sunt atât de antrenat, încât am început să mă simt chiar bine la judecătorie și la tribunal. Cunosc acolo o groază de lume, de la grefiere până la diverși împricinați, cu care ne salutăm, ne întrebăm ce ne mai face familia. Aceasta deoarece, sunt procese care trenează ani de zile și vă spun cu cea mai mare sinceritate că am învățat enorm: înainte de asta habar nu aveam că există judecătorie și tribunal de județ, Curte ș.a.m.d. Ziceam și eu cum zicea toată lumea: "cutare l-a băgat pe cutare în tribunal" - deci știam doar de tribunal. Acum știu foarte bine niște lucruri și știu în același timp să mă protejez și să îi protejez și pe alții. Acum cred că poți să scrii despre cineva și să-l faci țăndări, fără ca nimeni să nu te poată da în judecată...

Povestea a început acum doi ani și jumătate, când am scris despre un fost colonel de grăniceri, care de fapt a fost un torționar. Am pornit de la niște declarații ale unor foști colegi de arme. Dar înainte de asta am scris o seamă de articole despre justiție, două dintre ele intitulate **"Trebuie făcută curățenie în Justiție"**. Rămân și acum la părerea că justiția este una dintre cele mai corupte instituții din această țară. Scriind aceste articole la adresa justiției și la adresa președintelui Tribunalului Județean, lucrurile s-au întors împotriva mea, indirect, pentru că domnii magistrați care mă condamnau nu aveau absolut nimic cu col. Cosma. Nici eu nu aveam... prima oară l-am văzut pe colonelul acesta la primul proces și până la urmă m-am trezit că am cinci procese cu aceeași persoană (cu acest colonel), însă de toate, procesele erau zece. Acest Cosma a devenit "procesoman" și chiar în fața uneia dintre instanțe a zis că de fapt ar fi trebuit să fie 16 procese; deci din acest motiv, povestea are și o turnură comică. Eu eram stânjenit și nervos și fumam tot timpul pe coridoare, însă acum mă simt absolut în regulă. Deci, nu mai am nici un fel de emoții ca urmare a sutelor de înfățișări, de apariții

în fața instanței. Știu exact cât trebuie să vorbesc și când trebuie să vorbesc, îmi dau foarte repede seama în ce ape se scaldă președintele completului de judecată, în ce stare psihică e, astfel că pot să vă spun că e o experiență extraordinară care m-a costat - e adevărat - timp, nervi și bani, fiindcă mi se trag din salariu 66.000 lei lunar. ... Toată această experiență m-a costat peste un milion, dar - sincer să fiu - nu îmi pare rău. Mai am de acum încă trei procese cu același Cosma. Deocamdată scorul e 5 la 1 pentru mine, să vedem ce se mai întâmplă... Sigur că le recomand mai tinerilor colegi să se ferească, fiindcă, vă spun, la început nu e ușor. Să fiți deci foarte atenți, e posibil că unele lucruri să scape redactorului-șef. Eu am să continui. Când termin aceste trei procese, mă reapuc de ei. Acum am un material documentar extraordinar de bogat, la mine venind mereu oamenii să îmi aducă informații. Adun date despre domnul judecător cutare, domnul procuror cutare și se adună.

N-am luat în serios primul proces și mi-am luat un avocat care m-a dezamăgit extraordinar. Dacă ajungeți cumva în situația asta, atenție ce fel de avocat vă luați. E foarte important, pentru că puteam să câștigăm foarte ușor acel prim proces, care de fapt le-a declanșat pe celelalte. Mare atenție la avocați, care din păcate, cel puțin aici la noi, sunt niște "fușeri", dacă știți ce înseamnă asta - niște "cârpaci"; asta din cauza că au intrat într-o competiție financiară absolut sinistră unii împotriva altora.

IOAN DAVID, redactor-șef adj., "Renașterea bănățeană"

Foarte mulți indivizi, fie că sunt oameni de afaceri, fie că sunt politicieni, își fac de cele mai multe ori jocul prin presă, prin ziare, cu bună știință a redactorului, sau profitând de naivitatea acestuia. De aici s-a creat și acea mentalitate pe care o auzim des în redacții: Te dau în judecată! Deci în momentul în care scrii foarte frumos despre individ, totul este bine, dar în momentul în care îl "ciupești" vine și te dă în judecată, pentru că în astfel de momente ziaristul nu este protejat nici de lege, dar nici de un cod deontologic. Am făcut această precizare în atenția viitorilor ziariști.

La "Renașterea bănățeană" am avut și noi foarte multe procese și încă le mai avem și acum pe rol. Campionul nostru la procese este Doru Macriș. Pe unele le-a câștigat, altele au fost pierdute din vina lui, pentru că avea o documentare superficială. Deoarece un avocat costă foarte mult, am decis ca în redacție, de acum încolo, manuscrisul să aibă două direcții bine stabilite: compartimentul secretariat de redacție, ceeace însemnă că va fi publicat la momentul oportun, sau scos, dacă documentarea este superficială și neconvingătoare.

IOAN T. MORAR, redactor, "Academia Cațavencu"

Un prim proces a fost cu Ion Țiriac, de pe vremea când revista se numea "Cațavencu" și a publicat o scrisoare a unor feseniste care îl demascau pe Roman că i-a acordat un teren lui Țiriac. Domnul Țiriac, ca neamț ce se află, a spus: "Vă dau în judecată". Văzând că scrisoarea există a zis că ne iartă.

Avem și acum un proces cu Bivolaru, care a fost acuzat de pornografie; lumea nu credea. Dar din întâmplare i-a explodat casa și s-au văzut pe toate gardurile din jur fotografii. Acum Gregorian Bivolaru a transmis prin avocatul său să venim la tribunal să ne împăcăm. Se întrevede un alt proces cu Ilie Năstase, care a spus că ne dă în judecată, iar noi nu ne putem refuza bucuria unui astfel de proces. Articolul respectiv a fost preluat pe Internet, un cotidian a cerut permisiunea să-l republice și Ilie Năstase ce era să zică: "Vă dau în judecată!". Dar, întâmplător, pentru tot ce se afirmă acolo avem dovezi, iar în articol e scris cam 2/3 din ceea ce știm. În realitate lucrurile sunt mult mai grave.

Fără aroganță!

Prof. dr. Peter Gross - Chico State University California

- discurs la festivitatea primei promoții de jurnaliști din Universitatea de Vest

Nu deveniți aroganți. Nu începeți să vă definiți ca o "elită a societății post-totalitare", cum o numește Mihai Coman în Dimensiunea economică a mass media. Nu vă atribuiți "responsabilitățile, meritele și drepturile elitelor, adică competențe exclusive, autonomie în acțiune, dreptul de a controla..." Aceasta ar contribui la o regretabilă greșeală din partea voastră. În primul rând, rețineți că mass media și jurnaliștii sunt confirmați sau infirmați pe baza vânzărilor, a abonamentelor și, ceea ce sigur va spori și în România, pe baza reclamei publicitare.

Voi, ca jurnaliști, nu sunteți lideri sociali, politici sau culturali, ci doar cei care facilitează conducerea societății, implicarea publică și educația, procesul democratic. Nu sunteți voi cei ce descoperă adevărul, ci doar cei care caută și găsesc acele informații care conduc la adevăr.

DE LA DICTATURA INFORMAȚIEI LA LIBERTATEA PRESEI:

HARALD ZIMMERMAN, corespondent Radio BBC

Cred că ar fi necesară o distincție între două cuvinte des pomenite: morală și deontologie. Morala este cea pe care omul se poate clădi, însă deontologia este o disciplină care poate fi chiar învățată. Și aici consider că intervine un factor extrem de important: faptul că la noi ziaristica este încă într-un stadiu de primitivism, un stadiu pe care l-au parcurs ziariștii din toate țările care se mândresc acum cu o tradiție îndelungată și unde tot așa s-a început, văzând și făcând. Marea majoritate a ziariștilor au ajuns din întâmplare în tagmă și, din păcate, nu au nici un fundament teoretic - un fundament care să le fi fost inoculat printr-o formă de învățământ. În momentul în care tinerele noastre facultăți de jurnalistică vor da primele promoții de absolvenți, am convingerea că situația se va schimba și că acei oameni care vor fi învățat printre alte discipline și deontologie vor ști mult mai bine cum să aplice în anumite situații normele acestea.

Cumpărarea unui ziarist poate avea loc sub mai multe forme: poate fi făcută prin plătirea lui (avantaje financiare), dar un jurnalist poate fi cumpărat ofeîndu-i-se și alte avantaje acordate în special de către instituții sau persoane care nu stau foarte bine cu banii dar care pot crea facilități de altă natură. În al treilea rând un jurnalist poate fi cumpărat prin racolarea lui într-o anumită organizație.

Este bine știut că în condițiile în care toată lumea suferă din cauza stării precare a economiei, a societății în general, fiecare om are un preț al lui, și, din păcate, prețul unui jurnalist, la noi, nu se măsoară nici măcar în mii de dolari. În general, conștiința unui ziarist valorează câteva zeci de dolari. Lucrul este perfect verificabil - s-a vorbit și ieri despre organizatorii de talk-showuri din București, care se pare că în campania electorală își vând aceste emisiuni, și le vând destul de bine. Ei sunt însă excepții. S-ar putea exemplifica și de aici, din Timișoara, unde în campania electorală s-a demonstrat că mulți ziariști se vând pentru câțiva gologani. Puțini ziariști vor recunoaște însă că sunt înscriși într-un partid politic deși, în realitate sunt destui în această situație: chiar dacă nu sunt înscriși formal, măcar simpatizează și evident că vor face favoruri acelui partid.

ALINA MUNGIU, analist politic

Nu există nici o cauză în lume pentru care să merite să minți, mai ales nu în profesiunea asta.

Ziariștii trebuie să-și facă treaba corect. Pentru asta, sigur că ei vor deveni ceva mai puțin incisivi, pentru că știu, din experiența multor texte pe care le-am citit, că dacă verifici tot și totodată ești sigur de ceea ce spui, n-ai să scrii niciodată un text atât de tăios ca unul în care lași 20% supoziții personale... Pe de altă parte, acesta este drumul normalizării, chiar dacă presa va deveni ceva mai puțin senzațională. Prefer o presă care să semene mai puțin cu **Ziua**, ziar la care am mulți prieteni și pentru care am multă simpatie, dar la care am ajuns ca 50% din știri să nu le cred, știri care n-au nici o valoare. Un ziar la care mă întreb: "are vreo legătură cu realitatea sau au inventat ei în redacție chestia asta?". Mai curând prefer un ziar cum este **Adevărul**, care e plicticos de mor, în unele zile, dar în majoritatea articolelor știu că ce e acolo este sigur. Cred că, încet-încet, datorită justiției vor fi împinși spre acest profil mult mai plicticos dar mai exact pe care îl are presa occidentală față de presa noastră care a fost așa de amuzantă cinci ani de zile.

Noi, ziariștii, ne-am pus problema în 1990, când ne-am trezit cu o cantitate enormă de libertate și fără nici un fel de reguli, dacă avem sau nu nevoie de o legislație în domeniul presei. Acum, reflectând la asta, cu șase ani mai târziu, îmi dau seama că nu puteam să facem decât ceea ce am făcut atunci și anume să ne ferim cât am putut de o legislației a presei. Teama noastră era că această legislație va funcționa în detrimentul nostru, așa-numiții ziariști "ai opoziției" și nu va fi aplicată contra unui Vadim Tudor. De ce anume ne-am lipsit însă atunci, a fost o lege a informației care ar fi făcut ca astăzi documentarea multor ziariști să fie mai ușoară și astfel să ajungem la o altă categorie care apare în procesele de calomnie și anume **greșeala fără intenție**. În momentul în care te documentezi extraordinar de greu, când nu ai acces la diferite documente și informații, există posibilitatea să greșești fără să vrei.

Am fost întrebată cât valorează conștiința jurnalistului în România. Cred că lucrul cel mai important în toată această chestiune a deontologiei este cea economică. Ca peste tot unde este vorba de corupție, e o problemă de sistem, problema nu e că ziaristul român e mai corupt decât ziaristul bulgar sau francez sau din altă parte. Noi ne confruntăm cu două lucruri: în primul rând, există posibilitatea să fii corupt lucrând în sistemul de stat, pentru că te poți trezi un simplu subordonat care trebuie să facă ceea ce i se spune. În al doilea rând, te poți afla în cazul angajatului la ziare sau la televiziuni particulare unde patronul sau acționarii au propriile interese, iar ziaristul este supus unor mari presiuni. Deci conștiința ziaristului valorează, dar nu atât cât ar trebui să valoreze, pentru că spațiul exprimării personale este foarte redus.

SORIN FORȚIU, redactor Tele Europa Nova

Dacă ar trebui să ne uităm în oglindă, toate ar fi bune și frumoase, dar numai teoretic. Eu nu știu să existe un caz, în ultimii șase ani, în care vreo organizație, vreo redacție să fi dezarmat vreun coleg care a sărit pârleazul. Ba din contră, dacă apare într-un ziar o anchetă sau o afirmație care incriminează pe cineva, asistăm a doua zi la dezmințirea acesteia și până la urmă poate acea credibilitate despre care se discută o pierdem, am pierdut-o deja de mult și am pierdut-o extrem de repede.

Dacă imediat după '89 existau tiraje fabuloase, la ora actuală tirajele sunt îngrijorător de mici, tocmai datorită faptului că noi am pierdut încrederea cititorilor. Dacă în '90 se făcea o presă de opinie, acum există și o presă de informație, dar această informație rămâne undeva suspendată și nu se știe nici măcar dacă ceea ce Caragiale cerea (și anume cinste și gramatică) se respectă în cazul deontologiei. Chiar Iosif Sava spunea, zilele trecute, că a apărut într-un cotidian central un interviu pe care el nu-l acordase niciodată. De aici și până la a scrie numai ceea-ce-trebuie-scris doar pentru că așa este la modă, nu este decât un pas. Eu cred că deontologia în gazetăria românească nu joacă absolut nici un rol; nu știu să existe acea demarcație cum este la "Stern", de exemplu, sau la un alt cotidian german, unde în contractul colectiv de muncă este foarte clar stabilit că administrația nu poate să facă presiuni, să comande...

La noi toate acestea se pot face. Administrația poate să comande, poate să facă schimbări - avem cazuri clare și concrete de procese în care jurnaliștii sunt dați în judecată pentru adăugiri aduse de administrație. Eu cred că noi, ca tagmă, nu ne-am pus încă de acord cu ceea de dorim. Știm foarte bine ce dorim de la alții - acces la informație, să fim crezuți - dar nu știm ce dorim de la noi. Este foarte regretabil că atmosfera în presa timișoreană nu este prea strălucită. Din păcate, nimeni nu ia nici un fel de atitudine, nici individual, nici ca asociație de presă. Atitudinea e o chestiune care pe noi ne lasă reci la ora actuală.

MIRCEA MIHĂIEȘ, redactor șef, revista "Orizont"

Dan Pavel, Ioan T. Morar

Eu aș introduce în discuție problema ziariștilor care corup ei înșiși, cu atât mai mult cu cât exemplele pe care le am în minte acum sunt exemple de ziariști care conduc o publicație, conduc ziare, ziariști care fac emisiuni de televiziune foarte atent urmărite. Nu mi se pare că un ziarist este cu atât mai corupt cu cât este mai rău plătit, deci cu cât prețul lui este mai mic așa cum s-a sugerat, ci cred că cei mai "corupți" sunt ziariștii cel mai bine plătiți, personaje precum Ion Cristoiu, despre care n-am nici un fel de dubiu că reprezintă tendințe cel puțin dubioase în presa română de astăzi, sau Mihai Tatulici, la fel de suspect; sunt oameni care câștigă multe milioane, probabil, pe an, deci ei fac parte din acea categorie a jurnaliștilor cărora le dă mâna să "corupă" prin ideile vehiculate, căci nu sunt lipsiți de talent și nici de capacitate de convingere. Foarte multe cazuri au o influență nefastă în viața publică românească de astăzi.

Problema aceasta a conducătorului de gazetă pe care în general, în discuțiile de acest gen despre deontologie , lumea o ocolește pentru că patronii de presă par niște supermani deasupra suspiciunii, e de fapt cel puțin în România acestui moment problema numărul unu, unul dintre cele mai vulnerabile puncte pentru că toți acești oameni au, de fapt, biografii foarte ușor cuantificabile, sunt oameni cu un trecut, sunt oameni care vin dintr-o anumită direcție care în acest moment, preiau o metaforă a lui Vladimir Tismăneanu, par să facă parte dintr-un bal mascat caragialesc. De fapt ei își duc mai departe un program cu alte măști pe care-l începuseră de mai multă vreme.

IOAN T. MORAR, redactor "Academia Cațavencu"

În urmă cu 4 ani am avut un imbold de a face ceva pentru a crește rezistența la manipulare a cetățeanului. În urma unor discuții pe care le-am avut cu colegii de redacție, am ajuns la concluzia că putem pune la dispoziția cetățeanului un instrument care să măsoare "manipularea". Și atunci am pus pe picioare o agenție de monitorizare a presei.

Ideea de început a acestei agenții de monitorizare a presei a fost dublată de constatarea noastră că, dincolo de educarea ziariștilor de care se ocupa deja câteva instituții, trebuie educată opinia publică. Nu avem o opinie publică bine conturată, este foarte fragilă, este intens influențată de simpatiile politice. Nu are puterea să judece la rece fenomenele, faptele, informațiile din presă. Din păcate revoluția mentalităților încă nu s-a întâmplat în România, dar ar fi bine totuși să se întâmple. În ceea ce mă privește sunt destul de sceptic în această privință și cred că îmi veți da dreptate după alegerile din toamnă.

ALINA MUNGIU, analist politic

Una dintre regulile generale ale jurnalismului este că **cel mai bine îți protejezi sursa**, dacă nu este vorba de un secret de stat sau de ceva de genul acesta, **dacă îi dai numele și nu dacă îl ascunzi**; și în același timp cel mai bine te protejezi și pe tine. Eu vă spun drept că în România cineva care are o informație importantă preferă să nu-și dezvăluie numele. Sunt situații în care s-ar putea să ai nevoie de asemenea oameni, când nu ai altă cale de a afla ceva, dar am puțină stimă pentru asemenea persoane și ele trebuie persuadate să aibă curajul să iasă în public.

Vă povestesc un caz întâmplat în 1990, când a fost o perioadă interimară de câteva luni în care conducerea securităților locale a fost acordată armatei, până la înființarea SRI în 15 martie 1990. În toamna anului 1990, eram pe atunci la **Revista 22**, am primit diferite semnale că există un comandant important din SRI care voia să se întâlnească cu mine să-mi comunice ceva. Toată această chestie de transmisiune a durat câteva zile, adică era un intermediar care circula între mine și acest domn care era șeful unei filiale județene și care avea dezvăluiri importante de făcut despre SRI. Omul mi-a pretins confidențialitate absclută. Era ofițer de armată și era printre ultimii numiți în fruntea SRI - până la finele lui '90 au fost destituiți toți și s-au reîntors ofițerii de Securitate în conducerea SRI. Dar el era un ofițer de armată, deci un om care, se pare, crezuse în mod onest că poate să reformeze serviciul secret în județul care i s-a încredințat. Ei bine, în aceste cinci zile în care am negociat unde ne întâlnim, cum facem și dacă își dă numele, peste omul ăsta - nu exagerez - a dat o mașină cu număr de București. Nu l-a omorât, dar a avut probleme destul de mari. Când finalmente am ajuns să ne întâlnim comandantul respectiv mi-a dat o povestire, am publicat-o în **Revista 22** dar nu sub numele lui și mi-a făcut declarații importante: faimoasa operație "Trandafirul" de ascultare și înregistrare a opozanților din Piața Universității în 1990. Și i-am spus: "Domnule, de ce nu ai venit de la început să-mi spui cum te cheamă pentru că până la urmă lucrurile acestea s-au aflat. Nu mai dădea nici mașina peste dumneata în momentul în care te arătam cu degetul, în care toată lumea spunea «Uite, acesta este un ofițer curajos!»". N-a avut curaj. **Cel mai bun lucru care te poate proteja este opinia publică**. Nu există finalmente o protecție mai bună decât asta.

MIRCEA MIHĂIEȘ, revista "Orizont"

Aș mai aduce în discuție problema jurnaliștilor care scriu în presa culturală și

PRINCIPII, DEONTOLOGIE, MORALĂ

mi se pare cu totul simptomatic că ei sunt uitați, chiar la asemenea discuții. Dacă vom face o cât de mică analiză, vom vedea că de fapt pe cât de prost sunt ei plătiți cu atât conștiința lor este mai nepătată. Mă gândesc în general la ziariștii de la marile publicații care fac în primul rând cultura, fie că e vorba de cultura politică, dar și cultura într-un sens mai apropiat de ideea de umanioare, ziariștii de la **Revista "22"**, de la **"Dilema"** sau de la **"România literară"** unde se face cu destul de mare insistență și politică și asupra cărora cred că plutește doar într-o foarte mică măsură ideea de corupție sau de posibilitate a corupției. Văd acest lucru legat de altă problemă și anume a unei posibile distincții între meserie și vocație. Dacă un ziarist acceptă ca jurnalistica să fie pur și simplu o meserie și să facă mai mult sau mai puțin o treabă la modul absolut impersonal ca un robot, atunci fără îndoială putem să facem o perfectă echivalare între articolul pe care îl vom scrie și remunerația după buget, care i se acordă. Dacă înșiși analiștii scriu din vocație și e mai aproape de ceea ce se numește artă, atunci cred că această problemă dispare în mod instantaneu pentru că în artă nu poți să truchiezi foarte mult, după primii pași ești descoperit, și te autoanihilezi.

Noi suntem în totală necunoștință de cauză de puterea pe care o are presa. Apare dezvăluirea unor acte de corupție și așteptăm ca a doua zi capul corupției să cadă. Nu se întâmplă așa din motive care sunt clare, dar sunt un lucru mult mai subtil și anume că lucrurile care apar la noi în presă contează pentru cei care iau deciziile și lucrul care e trist e că noi înșine cădem în această capcană.

MIHAELA AVRĂMUȚ, corespondent "Altfel", Reșița

Tranziția în sine este un fenomen complex. Vă voi relata ce s-a întâmplat în presa reșițeană. Revoluția i-a prins pe jurnaliștii din Reșița la datorie, la un ziar de provincie. Fiindcă oamenii care lucrau în redacția lui trebuiau în continuare să ia salarii, să supraviețuiască, au continuat să scrie și să publice în virtutea inerției. Nici până azi nu există în Reșița al doilea ziar care să-i facă concurență ziarului "Timpul".

Nu se poate vorbi în general despre mentalitate de tranziție, cred că trebuie diferențiat în funcție de generații și particularități personale, care ne fac pe unii să fim pregătiți și să dorim schimbarea și pe alții să n-o dorim.

VLADIMIR TISMĂNEANU, politolog, profesor la Universitatea din Maryland, SUA

Cred că tendința de a extrapola modelul presei americane către zonele Europei de Est și Centrale, am în vedere și fosta Uniune Sovietică, tendință justificabilă și nobilă în sine, conține o serie de riscuri și poate să ducă la ignorarea specificului local.

Există diferite tipuri de așteptări ale cititorului depinzând de la o cultură politică la alta. Tot așa precum democrația de tip jeffersonian nu este aplicabilă în Ucraina, Slovacia, România pentru că sunt o serie de elemente care țin de 200 de ani de experiență istorică, de elemente de tradiția culturală, tot așa, cred că nici o anumită tipologie de expresie jurnalistică nu poate fi schimbată prin decret. Tentativele de a construi imitații ale unor publicații occidentale, în special ale celor de tip anglo-saxon, pot să ducă le eșecuri.

Oricine ar răsfoi sau **Die Deutsche Zeitung**, săptămânalele din Germania, își va da seama că accentul cade pe comentarii - comentarii ideatice foarte aprofundate -, pagini întregi de analize intelectuale, investigații ale tuturor posibilelor conotații ale diferitelor teme. Este aproape inimaginabil să găsești același lucru într-un cotidian din SUA. În presa anglo-saxonă există tendința foarte puternică de a separa comentariul de informație (consacrata expresie 'Please, don't editorialize'). Același lucru e caracteristic și pentru Europa de Est și Centrală; în schimb se editorializează enorm în presa italiană și franceză. Orice articol din **Le Monde**, din **Nouvel Observateur**, din **Liberation** are o puternică tendință editorializantă.

Intervine în acest moment o opțiune care e legată de piața și de stilul jurnalistului, pentru că sunt jurnaliști care merg mai puternic pe faptul obiectiv, pe când alții tind să își prezinte propriile lor opinii în raport cu fenomenele vizate.

În presa de tip anglo-saxon există mai multe corpuri de ziar. Există corpurile A, B, C, D, eventual mai multe. Corpul A de obicei (iau **New York Times** drept model) este legat de știrile internaționale sau naționale de prim ordin; știrile locale sunt introduse în corpul B, care poate să se refere la viața capitalei sau a oricărui oraș, urmează secția de **business** care alternează în cursul săptămânii cu suplimentul de cărți care apare duminică, sau cu corpul de știință, care apare marți.

Călin Anastasiu, Vladimir Tismăneanu, Brîndușa Armanca, Monica Lala

În corpul A, pentru că la el vreau să mă refer mai mult, pe antepenultima pagină, în stânga, sunt editorialele, care merg pe orice temă. Aceste editoriale nu sunt descriptive, ci normative, ele spun exact care este poziția ziarului. De pildă, **Chicago Tribune** este foarte conservator, **New York Times** este considerat foarte liberal. În concluzie, presa americană este extrem de variată, nu o putem defini simplu ca fiind liberală. Editorialele nu sunt semnate și reprezintă deci punctul de vedere al ziarului.

În corpul A, în **New York Times** mai există, în josul paginii, un fel de "reporter's notebook", scris și semnat de unul din membrii a ceea ce se cheamă "editorial board" și care abordează diverse teme, ca de exemplu ridicolul campaniei prezidențiale a lui Gorbaciov. Acesta ar putea fi considerat un fel de bloc notes al reporterilor.

Una dintre rubricile cele mai interesante, plasată în dreapta, cuprinde scrisorile de la cititori, care-și exprimă reacțiile la articolele publicate, în special la articolele de opinii.

După cum o cunosc eu, presa americană nu este acea presă descrisă de europeni drept aridă și în care vocea autorilor dispare. Diferită de vocea ziaristului european, care este foarte prezentă prin chiar faptul relatării informației, vocea jurnalistului american este și ea prezentă, dar plasată în altă parte a ziarului.

DAN PAVEL, politolog și publicist

Am primit, cu sprijinul unor prieteni printre care și Tismăneanu, o bursă de jurnalism în SUA și am lucrat șase ani acolo. Când m-am întors în România - lucram ca redactor la **Revista 22** - mi-am dat seama că, de fapt, tot ce învățasem acolo nu-mi folosea aproape la nimic pentru că, inclusiv regulile deontologice aplicate acolo nu se puteau aplica la noi, nici măcar la o revistă de nivel cum este "22". Între timp, s-a înființat Comisia de Evaluare și Acreditare Academică pentru facultăți, cu 11 comisii, eu fiind la comisia pentru jurnalism, științe politice și științele comunicării. Când am început să studiem dosarele și să vizităm facultățile, am constatat că nu există proiecte clare și nici viziune deontologică sau profesională în multe din facultățile care se doreau acreditate. În general, ne-am întâlnit cu studenți care habar nu aveau de modelele consacrate ale jurnalismului în Europa, în lume. Pentru ei, modelele se rezumau la ce există la noi, în pestrița presă din România, deci le lipsea o minimă cultură mediatică, așa că preferințele lor nu erau jalonate de standarde profesionale sau deontologice, ci mai mult de stil sau de notorietatea unor ziariști. A existat și în SUA, acum douăzeci de ani deviza că orice poate face jurnalism, dar această concepție a dispărut, fiind înlocuită de ideea de specializare. O presă modernă se face pe specializări care tind să devină tot mai stricte.

STELIAN TĂNASE, scriitor și publicist

Am să vă spun câteva reflecții radicale cu privire la condiția jurnalistului, reflecții formate în timp. În primul rând, în tranziție se simte cu mai mare acuitate dacă un jurnal, un post de radio-TV este o întreprindere de prestare servicii sau un agent în afara pieței care informează în mod obiectiv populația. În prima variantă, ea lucrează după cererile pieței și ale clientelei, își face sumarul după câtă popularitate au anumite informații: de pildă, programele TV, horoscopul, articole de fotbal. Un redactor sau un patron care vrea să-și facă o gazetă va ține cont de aceste cerințe, dacă nu vrea să dea faliment. Putem constata că ziarele care au o carieră glorioasă, începută din 1990, și-au schimbat, între 1990-1996, conținutul redactării și punctele de vedere în mod radical. Sunt câteva exemple de acest fel în România, unde veți vedea că piața le-a obligat să-și schimbe profilul sau să dispară. A două variantă este cea a unei gazetării eroico-romantice, "revoluționare", care își propune să ofere informație corectă chiar dacă e mai puțin "digerabilă" pentru o populație care se presupune că e înfometată de informație corectă. Singura problemă e a redactorului, e acuratețea informației, grija de a nu da o informație neverificată și grija de a nu oferi informație periferică. El se ocupă de probleme importante: mersul economiei, situația instituțiilor centrale, cazuri cu mare impact național. În România nu există un așa organ de presă până azi. Probabil că dacă ar exista, aș începe din nou să scriu la un cotidian important, cu care să nu pățesc așa cum am pățit de câteva ori, când exprimându-mi punctele de vedere, după al treilea articol mi se spune: "Știți, aceste articole nu se potrivesc cu punctul de vedere al redacției". Dileme de acest fel, caracteristice societăților de tranziție, există și în state stabile ca Anglia, SUA, Franța, unde ziare importante ca **Washington Post, Times, Le Monde** își permit o abordare de adâncime a societății, făcând concesii în publicarea pariurilor la cursele de cai sau meciurile de fotbal. În România nu există așa un ziar, și dacă cineva ar avea curajul să investească în așa ceva ar merge cu pierderi foarte mari vreo 5 ani până când ar prinde un segment de piață stabil și destul de modest.

Un mit care circulă e cel al jurnalistului neînfricat, care se bate pentru adevăr și nu se lasă înfrânt nici de redactorul-șef, nici de interesele personale, nici nu se lasă șantajat, nici intimidat, ci străbate în lumea corupției politice, a show-businessului, fără să se contamineze, spune adevărul din dragoste pentru adevăr. Eu cred că acesta este un mit. Cu siguranță însă, cele mai multe victime profesionale sunt din rândul jurnaliștilor. Astăzi, ziaristica e profesia cea mai periculoasă pe plan mondial. Într-o statistică se arată că procentul cel mai mare de cariere ce nu rezistă dincolo de 10 ani este jurnalismul, că se fac cele mai multe renunțări, preferându-se intrarea în afaceri, politică. Jurnalismul nu e nici măcar o muncă idilică, e o luptă foarte dură, cu niște limitări adesea riguroase. În lumea est-europeană ziaristul e un instrument al patronului, prin care patronul dorește să modeleze mesajul pe care îl transmite spre cititor, conform părerilor sale politice, culturale, economice, simpatiilor și antipatiilor, și mai ales intereselor sale financiare. Jurnalistul e nevoit să susțină ideile grupurilor de interese care finanțează ziarul, pentru că nu e protejat de o lege a presei și în consecință, el nu e liber. Constituția poate spune orice, ceea ce e esențial însă sunt structurile care finanțează interesele lor. Când eram vice-președinte al PAC-ului am observat că afirmațiile care se făceau într-o conferință de presă și erau înregistrate, nu erau identice cu nimic din ceea ce apărea în presa de a doua zi. Reiese deci că totul depinde de libertatea ziaristului. În ziarele noastre toate lucrurile sunt interpretate și comentate conform punctelor de vedere ale publicațiilor. Ziarele nu sunt modelate de știrile ce se produc în ziua respectivă, ci știrile sunt înghesuite indiferent de natura lor într-o grilă prefabricată. În presa românească, presa scrisă este într-o cădere masivă, pe când televiziunea și radioul sunt mari câștigătoare de competiții. Cei mai talentați jurnaliști din presa scrisă își caută loc în posturile locale radio-TV, pentru că au o audiență mai mare și ocazii mai multe de a-și afirma valoarea și potențialul, iar evident perspectivele sunt mult mai mari. Radiourile și televiziunile locale sunt în expansiune și au mai multe șanse de a face carieră, pe când presa scrisă e într-o continuă criză financiară. Să luăm un exemplu din presa audio-vizuală, unde persoane foarte bogate care au făcut parte din mediile comuniste fac azi pe campionii dreptății, libertății și ai imaculării morale, dar în spatele reportajelor lor se află multe zeci de milioane, cum e cazul lui Mihai Tatulici. Nu vreau să mă leg aici de oameni, e vorba de un mecanism, de un tip de mentalitate. Sunt patroni importanți de posturi de radio și TV, de jurnale puternice, care militează pentru democrație, adevăr, cu aceeași vehemență de acum 7-8 ani, când erau propadangiști importanți ai Comitetului Central al P.C.R. E iritant că cineva care a condus în anii '80 o gazetă comunistă, poate astăzi să fie șeful unei gazete democratice, care zice că respectă deontologia ziaristului.

MASS MEDIA FAȚĂ CU INSTITUȚIILE

VLADIMIR TISMĂNEANU - politolog

Tentativa de a impune forme de hegemonie a controlului asupra mediilor de informare nu este specifică doar României post '89. Cred că din punct de vedere al dreptului de apariţie în mijloacele de informare, ar trebui să existe principiul onestităţii. Toţi candidaţii trebuie să aibă dreptul de apariţie, iar televiziunea nu trebuie să se transforme în instrumentul electoral al unui anumit candidat, chiar dacă acesta se întâmplă să fie mai aproape de ideile democratice.

Un alt aspect pe care vreau să-l menţionez este legat de tentativa de restauraţie autoritară care poate fi observată la diverse nivele, dintre care una este încetinirea procesului de privatizare, un anumit cinism în manipularea ideii intrării sau neintrării în NATO şi în Piaţa Comună, încercarea de a utiliza ideea şi principiul apărării interesului naţional pentru a bloca reflexia liberă şi ceea ce ar fi interreflexivitatea - discuţia în presă.

Exemple de politizare a istoriei se observă şi în alte state din zonă (Rusia, Croaţia, Albania), state în care retorica democratică este folosită pentru stabilirea unui regim semi-autoritar.

Presa este o instituţie foarte importantă ca parte a societăţii civile. Ea controlează, moderează apetitul mereu crescând de control asupra vieţii noastre, pe care îl are ceea ce aş numi în termeni generici Puterea. Există o tendinţă naturală de creştere a Puterii şi acestei tendinţe îi este contrapusă rezistenţa instituţiilor contramajoritare (una dintre acestea poate fi Curtea Constituţională, exemplu Ungaria).

Presa din SUA are o latură informativă, dar şi una interpretativă. Publicaţia care îşi reneagă latura interpretativă se automutilează. Trebuie să interpretezi. Cine crede că poate separa relatarea de fapte de judecată de valoare trăieşte încă într-o iluzie. Important este ca această judecată de valoare să fie onest făcută şi să-l lase pe cititor să ştie. A pretinde că eşti în deplină obiectivitate şi că nu ai nici un fel de înclinaţie valorică, lăsându-l pe cititor să creadă acest lucru. Aceste opţiuni trebuie să fie precizate. De aceea cotidienele americane, în perioada campaniilor electorale susţin câte un candidat pe bază de editorial, aceasta neînsemnând neapărat că îşi obligă cititorii să adopte punctul de vedere al ziarului.

Presa în SUA are o putere extraordinară şi tendinţa generală este de a adopta o atitudine foarte critică la adresa guvernului.

Presa are o tendinţă irezistibilă de a aşeza în prim plan ceea ce este şocant, nou, epatant, şi evident scandalurile politioce sunt subiectul favorit al presei. În prezent cred că intervenţia factorului politic în presă este foarte scăzută. Intervenţia factorului politic ar fi un scandal extraordinar. O tentativă de a controla mijloacele de informare ar atinge unul dintre cele mai importante amendamente ale Constituţiei SUA.

IOAN DAVID, redactor-şef adj., cotidianul "Renaşterea bănăţeană"

Este evident că orice instituţie din Occident care respectă, lucrează prin purtător de cuvânt. Părerea mea în legătură cu purtătorul de cuvânt este că acesta este un cenzor primar al informaţiei. Revenind la presa noastră, mie purtătorul de cuvânt îmi dă informaţia care îl interesează pe el. Pe mine mă interesează informaţia din punctul de vedere al cititorului, informaţia de actualitate, de ultima oră. Or, tendinţa purtătorului de cuvânt este să dea pe piaţă aspectul pozitiv, aspectul de propagandă. Revenind de pildă, la un alt serviciu, cu poliţia, presa locală lucrează sub orice critică. Purtătorul de cuvânt de la Poliţie aruncă pe piaţă, iertaţi-mi expresia, toate găinăriile. Când este vorba de un fapt serios, un eveniment de presă în adevăratul sens al cuvântului, nu-l primim.

MIHAELA MUNTEAN, purtător de cuvânt al Consiliului Judeţean Timiş

În relaţiile instituţiilor cu presa, am constatat că blocarea accesului la informaţie a devenit aproape o "normalitate". După părerea mea, există un principiu fundamental care determină relaţia unei instituţii publice cu presa, şi anume principiul după care o instituţie publică are datoria de a furniza informaţii presei. Multe instituţii tratează informaţia publică ca pe o informaţie de natură privată şi cea mai mică critică se ia drept ofensă personală şi retrag acreditările ziariştilor incomozi. Există chiar purtători de cuvânt, în special cei veniţi din branşă, care din exces de zel se simt şi ei ofensaţi în numele conducătorului instituţiei şi trec la astfel de măsuri. Din punctul de vedere al instituţiei pe care o reprezint, situaţii de tipul blocajului de informaţii n-au apărut, pentru că am plecat de la principiul pe care vi l-am expus, corelat cu altele, că de exemplu: echidistanţa faţă de ziarişti, deci accesul egal la informaţie. Orice instituţie doreşte să fie mediatizată, prin presă, informaţia ajungând la cetăţean, dar în acelaşi timp şi presa doreşte să obţină toate aceste informaţii. Este vorba deci despre un contract reciproc avantajos între presă şi instituţie. Cât priveşte manipularea, este o manipulare elegantă, pentru că fiecare încearcă să scoată maxim de profit din nişte relaţii personale.

Referitor la limitele accesului la

Harry Morgan şi studenta Lavinia Jurma

informaţie, acestea variază de la instituţie la instituţie. Eu sunt fericită când găsesc printre jurnalişti tipul investigativ, care să fie curios ca dincolo de informaţiile obţinute să realizeze o anchetă şi să dorească mai mult decât ceea ce i se oferă. După părerea mea există destul de puţini ziarişti care să mai aibă curiozitatea, după ce şi-au făcut norma pe ziua respectivă, să vină să realizeze anchete sau investigaţii.

Din punctul de vedere al obţinerii informaţiilor nu există restricţii, dar modul de obţinere este condiţionat. În general, informaţiile sunt furnizate de Consiliul Judeţean Timiş, prin purtătorul de cuvânt pentru a fi transmise în ansamblul lor. De exemplu, la întocmirea unei decizii lucrează atât direcţia economică, direcţia tehnică cât şi compartimentul juridic. Adresându-te unui funcţionar de la compartimentul tehnic ai obţine numai un fragment de informaţie, pe când la purtatorul de cuvânt se găseşte informaţia în ansamblul ei.

S-a spus la un moment dat că purtătorul de cuvânt este un cenzor primar al informaţiei. Nu cred că este vorba de cenzură atâta timp cât jurnalistul are acces la informaţii. Cenzura ar fi în momentul în care ziaristul ar cere ceva şi nu ar primi. Dar cât timp el nu cere şi se mulţumeşte cu ce i se oferă, nu ştiu dacă se poate vorbi de cenzură. Singura cenzură pe care o practic eu este cea pe care o practică şi un redactor şef al unei publicaţii faţă de materialele pe care le consideră interesante, o cenzură calitativă, de selecţie a informaţiei.

HARRY MORGAN, profesor Fulbright, jurnalistică

În SUA, dacă purtătorii de cuvânt de la Poliţie, Primărie sau judecătorie ar fi invitaţi la asemenea conferinţe şi nu ar răspunde la invitaţie, ar fi aspru criticaţi în presa cotidiană. Ar fi considerată o insultă. În România, purtătorii de cuvânt sunt aleşi la întâmplare ca să-şi facă treaba. Aceasta e în contradicţie cu poziţia purtătorilor de cuvânt din SUA care sunt aleşi cu foarte multă grijă, de multe ori sunt chiar foşti jurnalişti, antrenaţi şi convinşi că munca lor e de a prezenta interesele instituţiilor lor în mod clar, corect şi cu acurateţe.

Purtătorul de cuvânt are acces direct la primar, la şeful Poliţiei. Acesta nu este doar o persoană care se ocupă cu relaţiile publice, ci este un adevărat profesionist. De exemplu, cea mai importantă poziţie la Casa Albă e a purtătorului de cuvânt al preşedintelui, care-i dă nu numai responsabilităţi privind discuţiile cu presa, dar şi de a asculta problemele legate de informarea şi educarea preşedintelui în relaţiile sale cu alte instituţii sau cu presa. Purtătorii de cuvânt ai fiecărei instituţii se întâlnesc în fiecare zi la ora 8 cu şeful lor expunându-i acestuia ceea ce presa doreşte să afle în aceă zi, anticipându-se chiar, unele întrebări. În SUA există şi o organizaţie care verifică consecvent presa, observând şi eventualele denaturări, exagerări sau minciuni, după care face un raport. Există de asemenea, câteva publicaţii care au o muncă extraordinară, evaluând şi atacând - dacă e necesar - propria lor profesiune (ex. "Columbia Journalist's Review").

În "Times" exista o secţiune care examinează obiectivitatea, onestitatea şi acurateţea presei. La "Washington Post" exista funcţia de **Avocat al Poporului**, care-şi raportează activitatea doar patronului ziarului. Editorul nu controlează ceea ce **Avocatul Poporului** scrie. Acesta protejează cititorii care au fost afectaţi, de ceea ce s-a publicat în ziar.

IOAN T. MORAR - "Academia Caţavencu"

Un punct care pe noi, ca revistă, ne-a afectat destul de mult este problema ascultării telefoanelor. Noi suntem convinşi că ascultarea telefoanelor noastre s-a făcut legal. Suntem şocaţi de acest fapt pentru că domnul Măgureanu a vrut să asculte ce vorbesc "ăia" cu sursele. Măgureanu spunea într-o plângere adresată Parchetului General: "Academia Caţavencu timorează Serviciul Român de Informaţii şi îl pune în imposibilitatea de a-şi desfăşura activitatea normal". Dacă o revistă care are 15 angajaţi, un telefon, un fax şi două computere timorează Serviciul Român de Informaţii atunci daţi-mi voie să cred a acel serviciu de informaţii ar trebui să vină să facă revista şi să mergem noi să facem munca domnului Măgureanu. Vă daţi seama ce ar face un agent pregătit special pentru a timora un serviciu de informaţii? În urma acestei plângeri domnul Măgureanu a avut semnătura procurorului general, şi a procedat în consecinţă: ne-a ascultat şi a aflat "multe lucruri de mare interes pentru siguranţa naţională". (!!!)

În ultimul timp am avut şi scandalul Vettovaglia care a avut rezultatul scontat într-o ţară civilizată, mă refer la Elveţia, care şi-a schimbat ambasadorul. Faptele acelea erau o parte din lucrurile pe care le ştiam despre ambasador, sponsorizat de un important om de afaceri arab, care, la ziua Elveţiei i-a asigurat toată consumaţia la un party, domnul ambasador decontând şi el la Ministerul de Externe, adică luându-şi nişte bani şi punându-i în buzunar. Au fost multe nereguli pe care comisia trimisă de ministerul elveţian le-a găsit. Despre acest scandal s-a scris în "Le Monde", în "Washington Post" sau în presa elveţiană, care începea cam aşa: "Rău am ajuns. Râd românii de noi".

AIDA NECHIFOR VOSTINARIU, redactor, Radio Timişoara

Am şi eu un exemplu de "transparenţă" a instituţiilor faţă de presă. E vorba chiar de justiţie. În urmă cu aproape doi ani, mă aflam [illegible] Tribunalului judeţean Arad în aşteptarea unei doamne judecător cu care aveam întâlnire. Prezenţa noastră a incomodat într-atât de tare, încât a fost trimis un oarecare să ne scoată de acolo şi scosul nostru de acolo a ajuns până într-acolo încât eu m-am ales cu vânătăi zdravene. De fapt, care era problema? În biroul preşedintelui era anchetat preşedintele Judecătoriei din Lipova şi imediat ce s-a aflat în tribunal că sunt trei ziariste de la radio care stau şi aşteaptă, au trimis un tip care a tăbărât pe noi, mai întâi cu insulte, după aceea a încercat să ne ia reportofonul. Uneia dintre noi i-a rupt legitimaţia, a ieşit o încăierare întreagă între trei femei şi acel individ, care era şi este angajat al Tribunalului din Arad. Cum s-a încheiat toată povestea aceasta: nouă ni s-a confiscat reportofonul, deci a rămas colega cu legitimaţia ruptă, iar eu cu vânătăi prezentate medicului legist. După toată povestea aceasta imediat mare alarmă, mare. A apărut brusc şi preşedintele Tribunalului din Arad şi prim-procurorul de judeţ. S-a încercat o împăcare, dar ghinionul lor a fost că pe finalul conflictului au apărut corespondenţii de la **România liberă** şi **Evenimentul zilei.** Noi nici n-am ieşit bine din Tribunal că pe faxuri informaţia deja curgea. Dar ce vreau eu să vă spun dincolo de această nefericită întâmplare, e felul în care s-au făcut presiuni asupra mea ca să nu-l acţionez pe acest tip în justiţie. Eu am fost foarte dezamăgită că celelalte colege n-au făcut lucrul acesta. Eu l-am acţionat în instanţă pe cel care ne-a bruscat. S-au încercat tot timpul intimidări, mai mult decât atât, procesul de la Arad a fost strămutat prin Curtea Supremă de Justiţie, la Oradea. La două, trei luni fac câte o deplasare şi mă prezint în faţa instanţei. Pârâtul, bineînţeles că nu vine, iar ultima oară când am fost la Oradea mi s-a pus cu foarte mare drăgălăşenie întrebarea: Nu vă împăcaţi?

Fotosancţiuni

Strategia Associated Press privind manipularea fotografiilor

Imaginea electronică a ridicat noi probleme despre etica fotografiilor. Întrebările pot fi noi dar toate răspunsurile vin din valori deja acreditate.

Spunând mai simplu: AP nu modifică fotografiile. "Fotografiile noastre trebuie să spună întotdeauna adevărul". Conţinutul unei fotografii nu va fi niciodată schimbat în nici un fel. Acceptate sunt doar normele stabilite ale metodelor standard în publicistică foto, aşa cum ar fi arderea, tonalizarea alb-negru, decuparea. Retuşarea este folosită pentru înlăturarea zgârieturilor normale şi a firelor de praf.

Trebuie să se dea atenţie în corectarea culorii pentru a se obţine o reproducere onestă a originalului. Cazurile de tonalitate sau culoare anormală vor fi explicate în text. Ajustările culorii trebuie să fie minimale.

Integritatea materialului fotografic AP este cea mai înaltă prioritate. Nimic nu este pus înainte de credibilitate.

Manipularea digitală

Cum tehnologia digitală devine din ce în ce mai accesibilă şi sofisticată, manipularea foto prinde tot mai mult teren în largul spectru al publicaţiilor jurnalistice.

Cazul "REGISTER": Ziarul a modificat o fotografie a ediţiei sale speciale despre Jocurile Olimpice din 1984 curăţând smogul dintr-o fotografie a cerului Los Angeles-ului şi făcându-l de un albastru mai sclipitor.

Cazul "NATIONAL GEOGRAFIC": Prestigioasa revistă a mişcat una dintre piramidele din Egipt pentru a face fotografia să se încadreze în designul uneia dintre coperţile revistei.

Cei mai mulţi foto-jurnalişti sunt foarte conservatori când e vorba despre realizat intervenţii electronice în fotografii. Totuşi tendinţa de a folosi tehnologia de care dispunem este prea mare pentru a o ignora. Este important ca ziarele să dezvolte proceduri pentru tratarea acestei teme. Foto-jurnaliştii şi redactorii se pot întreba câteva lucruri importante în procesul realizării unei decizii etice: dacă trebuie să modific această fotografie pentru a o face acceptată de către cititorii mei, trebuie într-adevăr să o public? Pot să obţin o altă fotografie care să ilustreze la fel de bine articolul? Dacă modific fotografia, vreau eu să spun şi cititorilor mei cum şi de ce am făcut schimbările?

Declaraţie de principii asupra conduitei jurnaliştilor

Adoptată de Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor (FIJ) la cel de-al doilea Congres mondial la Bordeaux (25-28 aprilie 1954) şi amendată la al 18-lea Congres al Federaţiei Internaţionale a Jurnaliştilor la Helsingor, 2-6 iunie 1986.

Această declaraţie internaţională se constituie ca standard de conduită profesională a jurnaliştilor angajaţi în culegerea, transmiterea, selectarea şi comentarea ştirilor şi informaţiilor, precum şi în relatarea evenimentelor.

Respectul faţă de adevăr şi faţă de dreptul la adevăr al publicului este prima îndatorire a jurnalistului.

Pentru îndeplinirea acestei datorii, jurnalistul trebuie să apere întotdeauna principiul libertăţii în culegerea şi publicarea ştirilor, şi a principiului dreptului la un comentariu corect.

Jurnalistul trebuie să prezinte numai evenimentele pe care le ştie de la sursă. El nu trebuie să ascundă informaţii esenţiale sau să falsifice documente.

Jurnalistul trebuie să utilizeze numai metode corecte pentru obţinerea ştirilor, fotografiilor şi documentelor.

Jurnalistul trebuie să facă tot ce e posibil pentru corectarea oricărei informaţii a cărei publicare eronată poate produce prejudicii.

Jurnalistul trebuie să respecte secretul profesional privitor la sursa de informaţie obţinută confidenţial.

Jurnalistul trebuie să fie conştient de pericolul discriminării prin mass-media şi trebuie să facă tot posibilul pentru evitarea oricărei discriminări bazate pe rasă, sex, orientare sexuală, limbă, religie, opinii politice şi origine etnică sau socială.

Jurnalistul trebuie să privească ca grave greşeli profesionale:

- plagiatul
- dezinformarea rău intenţionată
- calomnia, ofensa, insulta, acuzaţiile nefondate
- acceptarea oricărei forme de mită pentru publicarea sau stoparea publicării unei informaţii.

Adevăraţii jurnalişti trebuie să respecte în meseria lor principiile enunţate mai sus. Respectând legea ţării sale, jurnalistul trebuie să se supună în chestiuni profesionale numai regulilor meseriei, excluzând orice amestec al guvernului sau al altor instituţii.

Principiile Curţii Europene a Drepturilor Omului referitoare la libertatea presei

1. Libertatea de exprimare este un principiu fundamental al unei societăţi democratice.

2. Libertatea de exprimare protejează dreptul de a selecta şi de a primi informaţii şi idei care "nu ofensează, şochează sau conturbă Statul sau orice alt segment al populaţiei".

3. Guvernul are dreptul de a îngrădi libertatea de exprimare numai atunci când este absolut necesar: (1) pentru protejarea securităţii naţionale, integrităţii teritoriale sau siguranţei publice; (2) pentru prevenirea crimei; (3) pentru protejarea sănătăţii şi moralităţii; (4) pentru protejarea reputaţiei şi drepturilor cetăţenilor; (5) pentru prevenirea dezvăluirii unor informaţii secrete şi (6) pentru menţinerea imparţialităţii judecătorilor.

4. Mai mult, pentru a fi necesară, orice intervenţie guvernamentală trebuie dovedită a fi justificată şi trebuie să fie proporţională cu interesele ce urmează a fi protejate; de aceea, o măsură excesivă luată pentru susţinerea anumitor interese poate fi considerată nelegală.

5. Libertatea de exprimare este importantă pentru toată lumea, dar mai ales pentru presă. Presa are un rol foarte important din două motive: Primul, "este obligatoriu ca presa să ofere informaţii şi idei despre problemele politice şi alte chestiuni de interes general" şi să furnizeze cititorilor informaţiile şi analizele necesare pentru ca ei să-şi formeze propriile opinii despre aceste probleme. Această responsabilitate a presei pleacă de la dreptul publicului de a fi informat. Al doilea, presa are un alt rol foarte important: acela de "câine de pază"; presa ţine treaz interesul publicului, prezentând activitatea guvernului.

6. Autorităţile au dreptul de a interzice publicarea unui articol, dar numai în anumite condiţii. Mai mult, orice interzicere trebuie să fie pe un termen cât mai scurt, înainte de decizia judecătorească privitoare la legalitatea acestei interziceri. O restricţie prealabilă este permisă, dacă se face înaintea stabilirii motivelor ce-au determinat cererea de interdicţie, numai atunci când este aproape sigur că publicarea va fi interzisă.

7. Trebuie făcută o distincţie clară între informaţii şi fapte prezentate ca atare şi între judecăţi de valoare şi opinii. Unui jurnalist nu trebuie să i se ceară să justifice adevărul unei judecăţi de valoare. Mai mult, jurnalistului trebuie să i se permită să dovedească veridicitatea unui fapt, chiar dacă este combinat cu o judecată de valoare.

8. Dezbaterea politică se află în centrul conceptului de "societate democratică". Limitele acceptate în ceea ce priveşte critica sunt mai largi când este vorba de politicieni, decât în cazul persoanelor obişnuite.

9. Limitele acceptate în ceea ce priveşte critica sunt mai largi când este vorba despre guvern şi oficialităţile guvernamentale decât în cazul cetăţeanului obişnuit.

10. Guvernul trebuie să se abţină de a apela la sancţiuni împotriva presei pe motivul defăimării instituţiilor publice şi a oficialităţilor.

11. Reprezentanţii aleşi ai poporului, în special membrii opoziţiei, au dreptul la o poziţie specială în comentarea problemelor de interes public. De aceea, reprezentanţii aleşi şi ziarele care publică declaraţiile lor sunt protejaţi împotriva acuzaţiilor de defăimare când fac comentarii asupra oficialilor guvernului şi a altor politicieni în două feluri: în primul rând, sunt protejaţi în virtutea faptului că sunt reprezentanţi aleşi; în al doilea rând, sunt protejaţi deoarece oficialii guvernului şi politicienii care-l susţin sunt obligaţi să suporte mai multe critici decât cetăţenii obişnuiţi.

12. Un ziar sau un jurnalist nu pot fi găsiţi vinovaţi de insultă dacă publică declaraţiile altor persoane, atâta vreme cât este foarte clar că declaraţiile respective nu aparţin jurnalistului sau ziarului respectiv. Presa este protejată chiar dacă acuzaţiile nefondate dintr-o relatare sunt bazate pe "zvonuri", opinie publică sau pe declaraţiile unor persoane nenominalizate.

Hotărârea nr. 25/12 septembrie 1994

a Parlamentului României asupra Rezoluţiilor Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la etica ziaristică

Camera Deputaţilor adoptă prezenta hotărâre:

Art. 1. Camera Deputaţilor ia act de **Rezoluţia 1003 (1993)**, adoptată de Adunarea Parlamentară a Europei la dat la 1 iulie 1993, cuprinsă în anexa 1, prin care se afirmă principiile etice ale ziariştilor, pe care Adunarea Parlamentară le consideră necesar de a fi aplicate de profesioniştii acestui domeniu în întreaga Europă, precum şi de **Rezoluţia 1215 (1993)**, adoptată de aceeaşi dată, cuprinsă în anexa

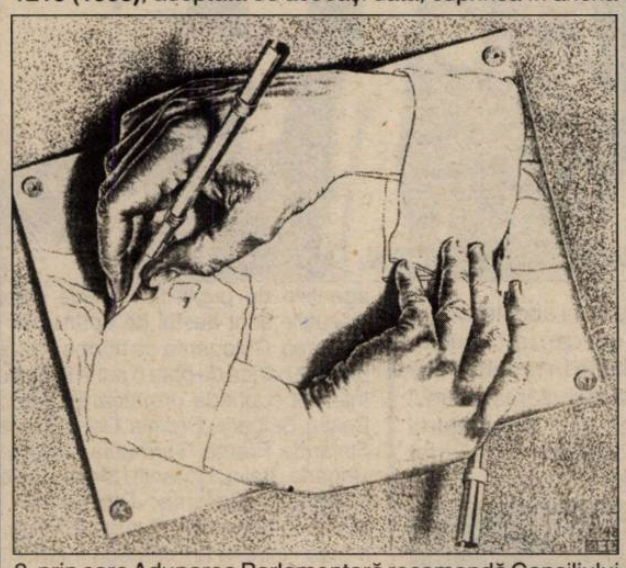

2, prin care Adunarea Parlamentară recomandă Consiliului Miniştrilor al Organizaţiei să adopte o declaraţie privind etica ziaristicii, conform liniilor directoare ale Rezoluţiei 1003 (1993) şi să promoveze aplicarea acestor principii de bază în statele membre ale Consiliului Europei.

Art. 2. Camera Deputaţilor recomandă tuturor ziariştilor şi mijloacelor de comunicare în masă să ţină seama şi să aplice principiile deontologiei cuprinse în Rezoluţiile 1003 (1993) şi 1215 (1993) ale Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, având în vedere deosebita responsabilitate socială ce le revine în evoluţia societăţii şi dezvoltarea vieţii democratice, afirmării valorilor morale şi a drepturilor omului. Această hotărâre a fost adoptată de Camera Deputaţilor în şedinţa din 12 septembrie 1994, cu respectarea prevederilor articolului 74 alin. (2) din Constituţia României.

Rezoluţia 1003 (1993)

cu privire la etica ziaristică a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (spicuiri)

Adunarea afirmă următoarele principii ale ziaristicii, cu convingerea că aceasta ar trebui puse în aplicare de cei care practică această meserie în întreaga Europă.

Dreptul la informaţie ca drept fundamental al omului

7. Activitatea mijloacelor de informare în masă este una de "mediere"; ele prestează servicii de informare şi drepturile de care se bucură în ceea ce priveşte libertatea informaţiei sunt în funcţie de destinatari, adică de cetăţeni.

8. Informaţia este un drept fundamental, evidenţiat de jurisprudenţa Comisiei Europene şi a Curţii Europene pentru Drepturile Omului în legătură cu Articolul 10 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului şi recunoscut ca atare în Articolul 9 al Convenţiei Europene privind canalele de televiziune transnaţionale, precum şi în toate constituţiile democratice. (...)

14. (...). Trebuie precizat şi dezvoltat cadrul legal al clauzei de conştiinţă şi al secretului profesional faţă de sursele confidenţiale şi, în acelaşi timp, puse de acord prevederile legislaţiei naţionale în acest domeniu, pentru ca acestea să poată fi aplicate în cadrul mai larg al spaţiului democratic european.

15. Nici editorii, nici patronii, nici ziariştii nu trebuie să considere că informaţia este un bun personal. Organizaţiile care se ocupă de difuzarea informaţiei, nu trebuie să o trateze ca pe o marfă, ci ca pe un drept fundamental al cetăţeanului. În consecinţă nici calitatea informaţiilor sau opiniilor, nici substanţa acestora, nu trebuie exploatată în scopul de a spori numărul de cititori sau a lărgi audienţa şi, prin urmare, veniturile publicitare.

Funcţia ziaristului şi activitatea sa etică

22. În redactarea informaţiilor şi opiniilor, ziariştii trebuie să respecte principiul prezumţiei de nevinovăţie, în mod special în cazurile care sunt încă **sub judice** şi să se abţină de la formularea de verdicte.

23. Trebuie respectat dreptul indivizilor la viaţă privată. Persoanele care deţin funcţii publice au dreptul ca viaţa lor particulară să fie apărată, cu excepţia acelor cazuri în care viaţa lor particulară are un efect asupra vieţii lor publice. Faptul că o persoană deţine o funcţie publică, nu înseamnă că poate fi privată de dreptul la viaţa particulară.

24. Încercarea de a realiza un echilibru între dreptul la respectarea vieţii private, consacrat în Articolul 8 al Convenţiei Europene asupra Drepturilor Omului şi libertatea de expresie stipulată în Articolul 10, este amplu ilustrată de jurisprudenţa recentă a Comisiei Europene şi a Curţii Europene pentru Drepturile Omului.

25. În ziaristică, scopul nu scuză mijloacele; informaţia trebuie obţinută prin mijloace legale şi etice.

26. La cererea persoanelor interesate, mijloacele de informare în masă trebuie să rectifice, automat şi urgent, furnizând toate informaţiile relevante, orice ştire sau opinie difuzată care este falsă sau eronată. Legislaţia naţională trebuie să prevadă sacţiuni adecvate şi, acolo unde este cazul, despăgubiri.

27. Pentru a armoniza aplicarea şi exercitarea acestui drept în statele membre ale Consiliului Europei, trebuie pusă în aplicare Rezoluţia (74) 26 privind dreptul la replică. Poziţia individului în raport cu presa, adoptată de Comitetul Miniştrilor la 2 iulie 1974, precum şi prevederile pertinente ale Convenţiei Europene privind canalele de televiziune transnaţionale.

28. Pentru asigurarea calităţii muncii şi independenţei ziariştilor, aceştia trebuie să aibă un salariu corespunzător şi să beneficieze de condiţii şi instrumente de lucru adecvate.

Statutul redacţiei ziaristice

32. În cadrul organizaţiilor care se ocupă de difuzarea informaţiilor, editorii, patronii şi ziariştii trebuie să lucreze în echipă. În acest scop, trebuie elaborat statutul personalului ziaristic, care să reglementeze relaţiile profesionale între ziarişti, editori şi patroni în cadrul mijloacelor de informare, separat de normele obişnuite privind relaţiile de serviciu. Acest statut poate prevedea crearea de comitete de redacţie.

Rezoluţia 1215 (1993) cu privire la etica jurnalistică

1. Adunarea reaminteşte activităţile sale în domeniul mass-media şi în special Rezoluţia sa nr. 428 (1970), privind mijloacele de comunicare în masă şi drepturile omului, ca şi Recomandarea sa nr. 963 (1983) privind mijloacele culturale şi de educare în vederea reducerii violenţei.

2. Ca urmare a criticilor suferite de mass-media în timpul războiului din Golf, comisia culturală şi de educaţie a organizat o audiere parlamentară privind etica ziaristicii, pe data de 26 iunie 1991, la Helsinki, în cursul căreia au fost exprimate o serie de îngrijorări.

3. Începând din 1970, Adunarea Parlamentară, dar şi alte instanţe ca Parlamentul European (Rezoluţia din 16 septembrie 1992 privind concentrarea mijloacelor de comunicare în masă şi pluralismul opiniilor), au cerut elaborarea unor coduri deontologice ale ziaristicii. Totuşi prevederile deja existente în acest domeniu nu au un ecou internaţional îndeajuns de extins, eficacitatea lor practică rămânând deci foarte limitată.

4. Reprezentanţii diferitelor state membre ale consiliului împărtăşesc din ce în ce mai mult aceleaşi resurse de informare în cadrul unui spaţiu informativ european comun.

5. În consecinţă, Adunarea recomandă Consiliului de Miniştri:

- să invite guvernele statelor membre să vegheze ca legile să garanteze organizarea mijloacelor publice de informare astfel încât să asigure neutralitatea informaţiilor, pluralismul opiniilor şi egalitatea sexelor, ca şi dreptul de răspuns al fiecărui cetăţean care a făcut obiectul unei ale gaţii;
- să studieze, în colaborare cu organizaţiile non-gu ernamentale, ca de exemplu Federaţia Internaţională a Zia iştilor (FIJ), posibilitatea stabilirii în cadrul Consiliului Europei, a unui mecanism european de informare care să beneficieze de reprezentativitatea internaţională pe care aceasta o implică, care să rezulte, dacă este posibil, din organele şi mecanismele de autocontrol naţional corespunzătoare, având un mod de funcţionare şi un rol similare;
- să promoveze crearea de asociaţii ale beneficiarilor mijloacelor de informare şi să încurajeze şcolile să creeze un sistem de învăţare a utilizării mijloacelor de informare;
- să adopte o declaraţie privind etica ziaristicii, conform liniilor directoare ale Rezoluţiei 1003 (1993) şi să promoveze aplicarea acestor principii de bază în statele membre ale Consiliului Europei.

Riscurile meseriei

1995: 182 de ziarişti la închisoare, 51 ucişi în misiune

Raportul Comisiei pentru protecţia ziariştilor pe anul 1995 confirmă încă o dată că ziaristica rămâne în topul profesiunilor periculoase. Până la sfârşitul anului trecut s-au înregistrat 182 ziarişti întemniţaţi în 20 de ţări în timpul exercitării meseriei, cei mai mulţi în Turcia, Etiopia şi China. Au fost ucişi, în zone de război sau nu, 51 de ziarişti, în fosta Iugoslavie, Algeria, Tadjikistan, Columbia, Rusia. În ultimii zece ani au căzut în timpul misiunilor de presă 456 de ziarişti de pe întreg mapamondul.

Harry W. Morgan, profesor Fulbright,
Universitatea de Vest Secţia Jurnalistică

Coduri deontologice în SUA

În cei 45 de ani de carieră jurnalistică, nu ca profesor, ci ca ziarist în presa scrisă şi la televiziune, am fost interesat întotdeauna de problemele legate de etica profesională. Întotdeauna am privit etica prin prisma a ceea ce mi-a spus mama mea: "Fă ce este bine!"

Cea mai importantă lege pe care o avem în SUA este **Primul Amendament** care protejează presa, dându-i o independenţă totală. Dar pe parcursul a 200 de ani de istorie, jurnaliştii şi unii proprietari de ziare au abuzat de aceste libertăţi. În unele cazuri editorul putea să mintă şi apoi spunea că este opinia lui. Dacă aceste cazuri ajungeau în instanţă, cu foarte mici excepţii, presa câştiga. În ultimii ani, în special în timpul războiului din Vietnam, când au existat procese de presă, doar două-trei au fost pierdute. Amenzile stabilite erau oricum minime.

Etica nu este decât un standard de comportament. Cu ani în urmă, am realizat un interviu pe tema eticii cu dr. Albert Schweizer şi am reţinut un comentariu al acestuia: "etica este numele pe care îl dăm bunului comportament. "Ne simţim obligaţi să nu ne gândim numai la binele nostru, ci şi la cel al întregii societăţi. Această definiţie a eticii mi-a servit întotdeauna ca model în încercarea mea de a fi pe cât posibil de corect.

Astăzi, în Statele Unite avem mai multe coduri de etică jurnalistică, pornind de la **Primul Amendament**, avem codul de etică de la **Associated Press,** cel de la **Asociaţia Editorilor**, cel de la Five Sigma Delta **(Asociaţia Jurnaliştilor profesionişti).** Mai multe coduri etice au apărut la noi în urmă cu 60 de ani. Jurnalistica în toate formele ei - presă scrisă sau audio-vizual, influenţează viaţa tuturor oamenilor. Iar dacă acest lucru este adevărat, este firesc să existe standarde etice înalte. Multă vreme editorii au crezut că aceste coduri sunt inutile, putându-se descurca şi fără ele. Ideea de cod etic pune sub semnul întrebării capacitatea noastră de a face ceea ce credem noi că e bine pentru public. Editorii consideră că jurnaliştii se autocenzurează, nefiind nevoie de legi scrise. Dar din moment ce există coduri etice ale aproape fiecărei profesii, de ce nu ar fi şi un cod al jurnaliştilor?

Una din problemele legate de adoptarea codurilor de etică, încă de la mijlocul anilor 40, a fost faptul că presa era considerată infailibilă, iar în cazul în care greşea era la latitudinea jurnaliştilor să corecteze sau nu acest lucru în paginile publicaţiilor. La acea vreme existau puţine şcoli de jurnalistică, probabil 15-20 cu această specialitate. Mulţi dintre jurnalişti învăţau la locul de muncă de la cei cu care lucrau. Mulţi dintre profesioniştii care predau la aceste şcoli nu aveau simţ etic.

De multe ori agenţii publicitari se foloseau de jurnalist. Acest lucru se întâmpla mai ales în domeniul criticii de film sau de teatru; criticii aveau acces liber la spectacole; o dată sau de două ori pe an mergeau gratuit la Hollywood, stăteau în hoteluri de lux timp de două săptămâni. Este vorba despre jurnalişti care trebuiau să fie obiectivi. Un prieten de-al meu din California era responsabil cu pagina auto la ziarul local şi, în fiecare an, primea o maşină în mod gratuit să o testeze. Era normal să spună numai lucruri bune despre maşina anului. Cazul nu este singular, se întâmpla la toate ziarele din ţară.

Studenţii de la Jurnalistică, Universitatea de Vest

În ultimii cinci-şase ani aceste lucruri nu se mai întâmplă din cauza codurilor etice existente şi aplicate în redacţii. Dar în ultima instanţă, cel care hotărăşte codul etic al unei publicaţii este proprietarul acelei publicaţii. Revista la care am lucrat mai mult timp "Reader's Digest", a luat poziţie în favoarea războiului din Vietnam şi a administraţiei americane. După cea de-a treia călătorie a mea în Vietnam n-am putut scrie lucrurile pe care ditorul mi le cerea pentru că nu eram de acord cu ele. În acest caz mi s-a spus că, dacă nu susţin punctul de vedere al editorului, pot să renunţ. Şi nu există nici o posibilitate să contest acest lucru pe cale legală. Mi-am dat demisia şi n-am avut de lucru timp de şase luni. După acest timp, conducerea revistei şi-a dat seama că a greşit, am fost rechemat să lucrez şi am fost plătit pentru cele şase luni de absenţă.

Cu zece ani în urmă, am fost rugat să fac parte dintr-un comitet care se ocupa de elaborarea unui cod de etică pentru patronii şi angajaţii ziarelor. Astăzi, la majoritatea ziarelor amerciane, noii angajaţi, înainte de încheierea contractului de muncă, primesc un cod etic pe care trebuie să-l accepte cât timp lucrează la ziarul respectiv. Dacă sunt de acord cu principiile enunţate în cod, ei pot semna contractul de angajare. Dacă principiile sunt încălcate, jurnalistul este imediat suspendat.

Deşi a fost redactat în urmă cu zece ani, acest cod etic este valabil şi astăzi, iar principiile lui ar fi valabile în orice ţară.

Declaraţia privind Protecţia Jurnaliştilor

- adoptată în 3 mai 1996 la Strasbourg -

(fragment)

"Statele membre ale Consiliului Europei se vor abţine să ia măsuri restrictive împotriva ziariştilor, printre care retragerea acreditării sau expulzarea din cauza exercitării activităţilor profesionale sau din cauza conţinutului reportajelor sau informaţiilor publicate de mijloacele de comunicare în masă pe care aceştia le reprezintă..."

BRÎNDUŞA ARMANCA - ziaristă,
lect. univ. Jurnalistică, Universitatea de Vest Timişoara.

Coduri deontologice în Europa

Pe Internet se pune la dispoziţia celor interesaţi, o întreagă culegere de coduri deontologice din Europa. Acest efort l-au făcut finlandezii care au întocmit o bancă de date accesibilă pe adresa:
http://www. uta. fi/ethicnet/ethicnet. html.

Este vorba atât de normele naţionale, cele adoptate de diverse asociaţii de jurnalişti, cât şi de cele regionale sau pe categorii de jurnalism: coduri etice pentru fotoreporteri, pentru jurnalişti radio, pentru TV sau pentru agenţiile de publicitate, unde disputele şi discuţiile sunt destul de aprinse în vremea din urmă. Culegerea de norme deontologice pe care banca de date o pune la dispoziţie pe Internet cuprinde următoarele ţări: Austria, Belgia, Bulgaria, Croaţia, Cehia, Danemarca, Finlanda, Franţa, Germania, Grecia, Irlanda, Ungaria, Italia, Lituania, Malta, Luxemburg, Norvegia, Polonia, Portugalia, Rusia, Slovacia, Slovenia, Suedia, Elveţia, Turcia, Marea Britanie şi Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor. Ceea ce este comun tuturor codurilor sunt câteva norme care rezultă din principiile de bază ale profesiei de jurnalist: dreptul la informaţie şi respectul pentru persoană. Aceste două norme se regăsesc în aproape toate aceste coduri formulate într-un fel sau altul. De observat că toate codurile au fost formulate de asociaţii de jurnalişti. Este important să ne amintim că cele două coordonate ale profesiei de jurnalist, autorizare socială a profesiei şi caracterul ei de profesie liberală, autoreglată, ne îndreptăţeşte să ne formulăm singuri acele principii şi norme care să facă lumină dar şi să jaloneze exercitarea meseriei. Ceea ce se întâmplă actualmente în România şi anume, încercarea de a impune normative şi restricţii pe alte căi, cum ar fi Codul Penal sau legi aberante ale presei, vine în contradicţie cu natura liberală a meseriei noastre. Peste tot în Europa şi în lume, normele se stabilesc prin consens de asociaţiile de jurnalişti, iar comportamentele, profesionalismul, atitudinea faţă de aceste norme sunt sancţionate în cadrul breslei. Asta nu înseamnă că nimeni din exterior nu poate să privească critic această breaslă. Breaslă nu înseamnă "castă". Orice profesie de natură liberală sau de altă natură poate fi privită ca atare. De subliniat faptul că în codurile deontologie ale jurnalismului formulate în ţările fostului bloc comunist (Cehia, Slovacia, Ungaria, Bulgaria) deşi se adoptă principiile generale, totuşi există anumite accente specifice, tocmai pentru că în aceste ţări problemele legate de libertatea presei continuă să fie încă ezitante. În acest sens rapoartele internaţionale ale Consiliului Europei sau ale altor organisme arată încă şi acum că există încălcări ale libertăţilor fireşti ale expresiei, în spaţiul postcomunist. Şi, de asemenea, persistă dubii în legătură cu cenzura pe care, într-un fel sau altul statele, guvernele o exercită asupra jurnaliştilor.

Profesiunea de jurnalist este una singură, pentru toţi ziariştii de pe mapamond, normele ei, atât cele deontologice, cât şi baza de principii şi libertăţi care o fundamentează, sunt comune, iar meseria nu se învaţă în mai multe feluri ci într-unul singur. La acest standard se încearcă a se ajunge şi în România prin cele zece facultăţi autorizate de profil care sunt constituite după standardele moderne.

În rapoartele întocmite în legătură cu evoluţia presei în estul Europei se arată că există presiuni care produc abateri condiţionate de la anumite norme deontologice. Consiliul Atlantei din SUA, prin observatorii pe care îi are în centrul, dar mai ales în răsăritul Europei, a arătat că în toate ţările din această arie există un val de presiuni care se fac asupra jurnaliştilor, presiuni care produc anumite distorsiuni deontologice de autoprotecţie.

Ceea ce vom găsi întotdeasuna în condurile deontologice europene este exigenţa protecţiei sursei de informaţii. Respectul pentru persoană, pentru viaţa privată, este prevăzut de fiecare dată. De asemenea, trebuie făcută în mod clar deosebirea între informaţie şi opinie. În această privinţă presa anglo-saxonă este un model. Acolo diferenţa între opinie şi informaţie este atât de clară încât până şi structura, paginaţia, structura emisiunilor de radio-TV este determinată de această necesitate. În presă cu sânge latin (franceză, spaniolă, italiană) amestecul de genuri este mai mare. Materialele nu se aşează diferit în pagină sau în structura emisiunilor radio-TV, pentru a separa opinia de informaţie, dar nici nu se suprapun.

În codurile etice ale comunităţilor de jurnalişti din vestul Europei se subliniază faptul că jurnalistul este liber să-şi expună opinia fără a fi pedepsit. Există o deosebire între Est şi Vest deoarece în Est jurnaliştii trebuie să plătească pentru opinia lor. Unele asociaţii de jurnalişti din Europa înfiinţează colegii profesionale, "instanţe" care judecă de fapt abaterile deontologice. Mai există şi reguli de funcţionare speciale, **Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor** adoptând în 1954 o declaraţie de principii unde sunt stabilite majoritatea normelor de bază. Aceasta a mai fost completată în 1986 când s-a modificat o parte din articole. Toate normele pleacă de la respectul pentru adevăr şi acest cod prevede şi situaţiile în care jurnalistul nu mai poate fi apărat de breaslă.

Cum ar fi intrat ziariştii români în puşcărie

Extras din Proiectul Moiş-Plătică de Lege a Presei (1992)

Art. 45. Ziarele şi revistele periodice sunt obligate să trimită câte un exemplar, înainte de difuzare, Prefecturii judeţene şi Inspectoratului Judeţean de Poliţie în a căror rază teritorială îşi au sediile şi se difuzează.

Art. 74. Participarea (ziariştilor n.r.) la strigăte sau cântece sediţioase proferate în locuri sau reuniuni publice se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau amendă de la 500.000 la 2.000.000 lei.

Art. 75. Ofensa adusă Preşedintelui României printr-unul din mijloacele enunţate la art. 70 (mijloace de presă, n.r.) se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau amendă de la 500.000 la 2.000.000 lei (...)

Acest supliment conţine dezbaterile
Seminarului de deontologia presei
organizat de Fundaţia SOROS la Timişoara între
27-29 mai 1996 (coordonator program: Monica Lala)

Coordonătorul suplimentului: Brîndușa Armanca
Studenţii redactori: Eduard Andrică, Ramona Băluţescu, Caterina Bone, Dorothea Flondor, Otilia Ghiţescu, Lia Hoancea, Miruna Irimescu, Graţian Jude, Dacian Miloş, Adrian Mogoş, Oana Mureşan, Georgeta Petrovici, Ramona Râmneanţu, Ileana Tofan, Lilia Veste.
Foto: Adrian Luput, Mircea Opriş

acelui decret, basarabenii şi nordbucovinenii aparţineau prin cetăţenie URSS-ului, fără discuţie, şi nu aveau ce să caute pe teritoriul României. URSS-ul dispunea că ei sunt cetăţenii săi! Astfel considerând, URSS-ul îşi cerea înapoi "cetăţenii săi"!...

- Logică de ocupant, sucită...

- Strictamente: - Oricine **"devenise"** cetăţean sovietic sau **"alesese"** cetăţenia sovietică trebuia **restituit** deîndată URSS-ului, împreună cu întreaga familia! De pildă, chiar şi cu copiii născuţi în România, în perioada desfăşurării războiului... Vă daţi seama ce ni se cerea? Ce voiau să ne impună?

- Îmi dau seama de dimensiunea încercării.

- Iar imediat ce Molotov a răspuns - cum a răspuns - memoriului înaintat de partea română, s-a dat şi ordinul de a se proceda la repatrierea forţată a tuturor celor ce nu voiau să se reîntoarcă în URSS. Ruşii aveau dreptul ocupantului: decretau, dispuneau! Comisiunea română era nevoită să ia în considerare aspectul - tot pe-atât de drastic şi real pe cât ar fi fost şi consecinţele.

Cu sovieticii, teoretic discutam, dar practic nu se putea discuta. Americanii şi englezii nu se amestecau în discuţie. Americanii ridicau ochii spre tavan şi nu spuneau nimic în ceea ce priveşte pretenţiile sovietice şi obiecţiunile românilor.

Preşedinte al Comisiei de Armistiţiu a fost, la început, Ionel Cristu (nepot al lui Titulescu) şi apoi Savel Rădulescu. De asemenea, participa activ ministrul de externe Vişoianu. Din comitetul de conducere făcea parte (însărcinat cu prezidarea discuţiilor) Edmond Ciuntu, ambasador la Moscova înainte de Grigore Gafencu şi cu relaţii importante la Kremlin.

- Să nu uitaţi de "acel personaj"...

- A, desigur, era şi Oieru, care mergea mână în mână cu Partidul Comunist.

- Şi de partea cealaltă...

- Diverşi. Să vă dau de exemplu "peisajul" (cum spuneţi dumneavoastră) zilei de 3 martie 1945, când discuţiile s-au făcut la sediul Comisiei Aliate, în Bucureşti, pe strada Masaryk. Sediul era păzit de ofiţeri şi trupe NKVD. Partea sovietică era reprezentată de coloneii NKVD Borisov şi Gusiev - şefii Secţiei Politice URSS la Bucureşti, Borisov fiind de faptul şeful NKVD al trupelor sovietice de ocupaţie, la Bucureşti. Şi colonelul Banserov - şeful NKVD pentru trupele sovietice de ocupaţie. La 3 martie 1945, în Bucureşti era haos! Sovieticii, evident, au vrut să profite la maximum de aceste momente şi să lichideze problemele în discuţie, în dispută mai bine zis, în special cele referitoare la Articolul 5. Vedeţi, au chemat delegaţia română la sediul NKVD, ca să ne facă să pricepem de la bun început ce se aşteaptă de la noi. Delegaţia română nu a avut voie să-şi aducă un interpret propriu - se afla acolo pe post de translator unic pentru limbile română şi rusă magistratul Gane, de origine basarabeană. Observaţi că, de data aceasta, lipseau cu desăvârşire de la discuţii americanii şi englezii. De altfel, ni s-a dat indicaţia să nu transmitem notele noastre despre acele "tratative" respectivelor delegaţii.

După sosirea noastră şi intrarea în sala de discuţii, uşile au fost închise. Coloneii în uniformă au pus ostentativ pistoalele pe masă, în faţa noastră. Ministrul Edmond Ciuntu era consternat. Eu am reacţionat aproape instantaneu: mi-am scos stiloul din buzunar şi l-am aşezat lângă pistoale. Am spus: - "Fiecare cu arma lui!". Gestul meu, poate neaşteptat, poate şi necugetat, a avut efect. Pistoalele au dispărut de pe masă. Vă imaginaţi...

- Aţi găsit o soluţie, pentru ca Articolul 5 să nu poată fi instrumentat.

- Comisia de Armistiţiu, după îndelungi discuţii, a hotărât să consultăm Dreptul sovietic în materie de transfer de populaţie (în cazul cedărilor de teritoriu), să examinăm şi să interpretăm cât mai concret posibil faimosul Decret din 8 martie 1941, referitor la această speţă. Acest decret l-am obţinut cu greu. Dar, deodată, am descoperit breşa... care să ne poată ajuta.

- O conjuncţie...

- Probabil vi se pare curios: breşa noastră s-a relevat, însă, într-adevăr într-o simplă conjuncţie, o fericită scăpare a autorilor decretului... Ce condiţiuni li se "cereau" să îndeplinească basarabenilor, nordbucovinenilor (românilor) - ca să fie "cetăţeni sovietici"?... Întâi: - Să se fi născut în Rusia înainte de revoluţia din 1917 **şi**... În al doilea rând: - Să fi rămas pe teritoriul Basarabiei şi Bucovinei după 28 iunie 1940, în cursul celor trei zile acordate pentru plecare. Repet: **ŞI**... nicidecum **SAU**. Va să zică, Decretul conţinea două condiţiuni **cumulative**, iar nu două condiţiuni **succesive**. Cuvântul **şi** a devenit hotărâtor pentru interpretarea noastră. Astfel prezentate lucrurile, decretul pur şi simplu nu se putea aplica! A venit rândul sovieticilor să fie consternaţi. Lucrările s-au întrerupt, s-au amânat. Comisia Aliată de Control (Sovietică) i-a rechemat pe toţi cei care aveau o răspundere în această problemă.

Interpretarea comisiei române scotea de sub incidenţa voinţei sovietice un mare număr de persoane care, la analiza situaţiei lor, nu îndeplineau nicidecum ambele condiţii. Aceştia nu mai urmau să se întoarcă forţat în URSS.

Şi vine acel 3 martie 1945, de care am şi amintit. Textul discuţiei din ziua aceea este cel publicat iniţial de Mihai Pelin (în "Curentul", de la München) în 1990 şi existent în volumul apărut la Bucureşti în 1995, "Basarabia şi Bucovina - între drept internaţional şi dictat". Cred că au fost zece-cincisprezece întâlniri asemănătoare între români şi sovietici, până când Comisia sovietică a primit dispoziţie de la Moscova să aplice corect din punct de vedere juridic Decretul din 8 martie 1941. Între timp, cei care volens-nolens "intrau" în Decret îşi făcuseră acte corespunzătoare **ca să iasă** din el.

S-a evitat, deci, repatrierea forţată a foarte, foarte mulţi oameni.

Şefii, reprezentanţii basarabenilor şi bucovinenilor care se aflau în România veneau aproape în fiecare zi la Comisia de Armistiţiu să vadă în ce situaţie se aflau - funcţie de tratative - concetăţenii lor. Ion Pelivan şi Pan Halippa ar fi fost cei mai buni martori ai eforturilor care s-au depus la Comisia română, pentru salvarea basarabenilor şi bucovinenilor, în ciuda momentului critic în care se găsea România, sub ocupaţia sovietică.

Situaţia a fost ameninţătoare şi periculoasă, într-adevăr, în mod egal pentru cei ce se cereau repatriaţi - şi pentru cei ce nu voiau să fie de acord cu sovieticii şi căutau o cale de a-i împiedica de la punerea în practică a ideilor lor...

- În 1974 aţi plecat din România...

- Abia sosisem la Paris că am primit o scrisoare, de la un necunoscut. Îl chema Nicolae Nitreanu. Fusese unul dintre colaboratorii intimi şi permanenţi ai lui pan Halippa. În scrisoare, mi se exprima recunoştinţă pentru "energicele acţiuni - din acele vremuri de tristă aducere aminte pentru neamul românesc". În sfârşit, acest om de care nu reuşeam să îmi amintesc, îmi propunea să îi încredinţez mărturia mea, eventual documente ale Comisiei de Armistiţiu, să îl pun în contact cu alţi, eventuali, testimoniari. Pretindea că are intenţia de a pregăti o lucrare despre evenimentele prin care trecusem şi la desfăşurarea cărora contribuisem într-un mod care să-mi aducă, totuşi, peste timp, recunoaşterea din partea "românilor basarabeni şi bucovineni" ("pe care i-aţi ocrotit cât v-a stat în putinţă")... Părea afectiv...

- Şi suspect...

- Am vorbit cu Mihail Korne, m-am sfătuit cu el. Lui, scrisoarea i s-a părut ne-autentică (ne-credibilă). Considera că guvernul român comunist încerca, în acest fel, să depisteze persoanele care lucrează la Articolul 5...

- Care construiseră, descoperiseră "mica şmecherie genială" în stare să demonteze Decretul sovietic...

- Nu am răspuns la acea scrisoare. Nu aveam posibilitatea să verific autenticitatea gestului, sau semnatarul.

- Trecuseră treizeci de ani...

- Tocmai. Era un risc pe care nu mi-l puteam asuma: să livrez unui necunoscut mărturii, documente, nume de oameni. Şi, de fapt, la acea vreme nu aveam nici un document precis, oficial care să susţină afirmaţiile mele în privinţa atitudinii românilor, la tratative, faţă în faţă cu ocupantul. Puteam fi socotit subiectiv, ori mincinos, ori cel puţin exagerat. Nici nu speram ca notele de discuţii între partea română şi cea sovietică să fie publicate într-o bună zi, credeam că toate au luat drumul Moscovei.

Cum scria Nitreanu în acea scrisoare: nimeni nu mai ştia nimic. Timp de treizeci de ani, despre calvarul naţiunii române, calvarul refugiului basarabenilor şi bucovinenilor, tot atât cât şi despre activitatea plină de curaj a Comisiei Române pentru Aplicarea Armistiţiului nu se ştia nimic, nu trebuia să se ştie nimic.

Ruşii ar fi putut oricând să nege susţinerile mele, sau ale vreunui colaborator al meu. Persoanele rămase în ţară, pe care le-aş fi numit, ar fi putut avea de suferit. Însuşi Mihail Korne, redactorul ziarului în exil "Lupta" şi şeful aşa-numitului **Grup de la Paris** (grup important al exilaţilor români din Franţa), socotea că lucrurile nu s-ar fi putut petrece la Comisia Română în felul descris de Nitreanu, fiindcă atunci "am fi fost cu toţii de mult arestaţi".

- În perspectiva trecerii timpului poate să pară o precauţie excesivă că nu aţi răspuns semnalului lansat de dl Nitreanu. Dar, în 1974... Nu e de comentat. Totuşi, în 1992 aţi încercat să restabiliţi legătura...

- Am căutat să-l văd pe fiul lui Pan Halippa, Nicolae Radu. Nu l-am putut întâlni, era plecat din Bucureşti. Eu nu pot fi decât recunoscător, eu ştiu, timpului pentru că a recuperat documente pe care le credeam pierdute, nu mai puţin autoarelor Lidia Brânceanu şi Adina Berciu-Drăghicescu: cartea lor, a cărei publicare m-a surprins, ne deschide posibilitatea să discutăm pe bază de documente despre evenimentele pe nedrept trecute în uitare şi care fac istoria Comisiunii Române pentru Aplicarea Armistiţiului. Dar pentru a recompune atmosfera din jurul Comisiunii, esenţiale rămân mărturiile directe. Nu credeţi?

- Ar fi suficient să fiu de acord cu dumneavoastră?

- ... Deci, în 1992 nu am reuşit să-l văd pe dl Halippa. În mai 1993 m-am deplasat din nou la Bucureşti. De data aceasta, l-am găsit. Mi-a arătat un volum de vreo şase sute de pagini, cu documente. Ar fi interesant şi util să fie cunoscute, publicate. Pentru dragostea ce o purtăm provinciei **îndepărtate**, Basarabia.

- Vă referiţi, din câte cunosc, la o lucrare de care s-au ocupat, pe lângă Pan Halippa, Nicolae Nitreanu şi Radu Halippa... Cerută militantului basarabean de Ion Popescu Puţuri, din dispoziţia lui Nicolae Ceauşescu...

- Doamnă Iordache, repet că suntem datori cu un efort suplimentar, pentru a se arăta - înainte să dispărem toţi cei ce am fost acolo - ce am făcut în momentele critice, pe parcursul tratativelor cu partea sovietică, cu demnitate şi cu un risc personal. Să nu se înţeleagă că pledez în favoarea persoanei mele. Eu mă refer la demnitatea românilor în faţa ocupantului, pentru apărarea fraţilor noştri basarabeni şi bucovineni.

Suntem datori să spunem adevărul, măcar de acum încolo. Nu o va face nimeni în locul nostru.

Sunt dovezi de netăgăduit, pentru istorie, că în timpurile grele prin care am trecut a existat voinţa de a se face aproape imposibilul pentru a ne apăra de abuz. Nu spun că nu este complicat. Spun că istoria României se compune şi din capitole ocultate timp de prea mulţi ani: soarta basarabenilor şi bucovinenilor, refugiul, Comisiunea Română pentru Aplicarea Armistiţiului...

Înainte să închei, aş vrea să amintesc că delegaţia basarabenilor la Comisia de Armistiţiu venea în fiecare zi să afle în ce stadiu se află tratativele. Delegaţia era formată din: Ion Pelivan, Pan Halippa, preotul Guciungă Pavel, poetul Ion Buzdugan. Las posterităţii aceste nume.

Cronica literară
de CORNEL UNGUREANU

Avangardele, de la Adrian Derlea la Robert Şerban

Unul dintre furioşii de la cenaclul **Pavel Dan** se numea Derlea; era un optzecist pur sânge, aşa cum doar Timişoara lui Monoran şi Eugen Apoca putea scoate la lumină. Împreună cu Mircea Bârsilă, cei doi puseseră la punct şi o formulă literară explozivă, în stare a deschide o "eră nouă" în literatura înnămolită în prejudecăţi. În alt Centru, cei trei ar fi făcut zgomot şi ar fi rămas, cel puţin, într-o istorie a avangardei româneşti. În Timişoara, unde optzeciştii şi-au reamintit unii de alţii graţie editurii Marineasa, lucrurile au mers - vorba lui Joseph Roth - ceva mai încet. Cert e că debutul mult întârziat al lui Adrian Derlea (urmând debutului mult întârziat al lui Monoran) recuperează un poet adevărat şi o pagină din istoria poeziei timişorene.

Apa regală a lui Derlea nu mai păstrează nimic din turbulenţa de altă dată. E un volum al agoniei şi al morţii, al concluziilor lipsite de orgoliu şi al recapitulărilor obosite. Amăgirile provinciei, aşa cum răsăreau ele în poemele provinciale ale lui Petre Stoica, sunt încă umbrite de indicibile melancolii. Puţini poeţi optzecişti mai oferă atâtea unghiuri retro ca Adrian Derlea, poet - ca şi Monoran, ca şi Petre Stoica, patron al lor - al stingerii unei lumi: "ruina vechii vame/ unde ţăranii plăteau cu rachiu şi tutun//.../ noi furam flori uscate din fânul carelor/ şi apoi fugăream fetele până la târlă (mai departe n-a îndrăznit nici unul/ dincolo putea fi locul unde se lăsau prinse/ un spaţiu plin de primejdii/ nu eram trişti/ dinspre oraş veneau baloane de fum/ şi le spărgeam cu pietre".

O seamă de dialoguri (**cu Mono**: "Câteodată/ amintirea prietenului meu/ apare-n fotoliu şi vrea să pălăvrăgim/ mi se plânge că pe/ acolo/ este o tăcere neîntreruptă/ că nu ai cu cine schimba o părere/ măcar despre vreme/ apoi/ tu ce mai faci mă-ntreabă/ ca omu-i răspund, cu reumatismele/ î-hî! zice/ şi pleacă") sau cu Meliusz (meliusz, meliusz, de când deja/ am descărcat tot fânul/ voiam să ne mai vorbeşti despre **mariska**/ şi de grebla lată cu dinţii de lemn/ şi de toate miresmele/ parcă te văd cocoţat pe vârful carului/ copil de doisprezece ani/ preafericit") trădează lecturi serioase, un instinct poetic verificat, subtexte şi subtilităţi deloc accesibile neiniţiatului.

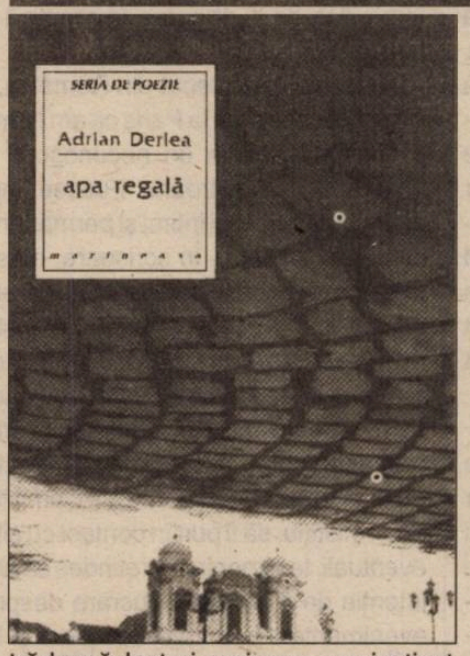

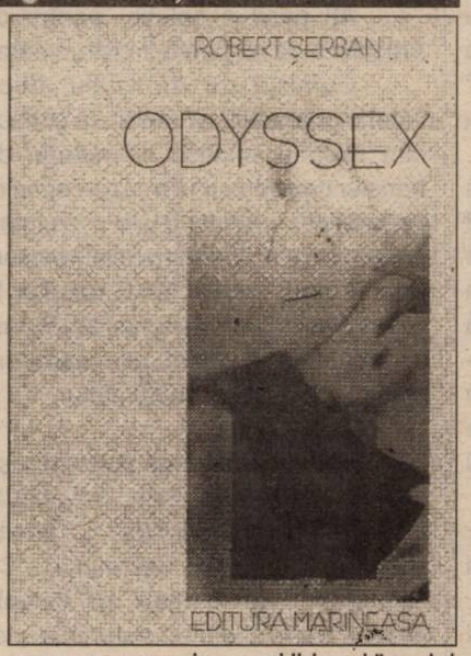

Adrian Derlea este un scriitor autentic, autor al unei poezii crepusculare care recuperează un moment important al underground-ului timişorean.

*

Dacă Adrian Derlea este poet al finalurilor, Robert Şerban este unul al începuturilor. La al doilea volum al său, el este aşezat în mediile literare ale generaţiei cum nu-mi amintesc să fi fost vreun timişorean: el citeşte tot, recenzează cât poate, dialoghează cu vedetele, cu personalităţile la modă, cu autorii, cu actorii momentului literar. Alunecă prin mediile artistice ca peştele prin apă. Sunt ale sale. Dinamic, are toate calităţile unui lider; oltean (nu prin întâmplare, ci prin arbore genealogic bine ramificat), el afirmă spiritul pandur, gasconismul, bucuria rostirii paradoxale.

Al doilea volum de poezii, **Odyssex**, ar vrea să sfideze cu graţie şi măsură, aşa cum se cuvine unui lider al "noului val". Poezia lui Robert Şerban aşează în centrul ei un june exuberant care îşi trăieşte, fără inhibiţii, existenţa sa de om tânăr. Poezia cotidianului, aşa cum se prefigura ea în cărţile optzeciste, e înviorată de confesiunile noului Don Juan. Confesiunile nu sunt însă scandaloase. Scenariile confortabile îl trag pe tânărul care-şi trăieşte licenţele în spaţiul securizant al căsătoriei.

Altfel, existenţa cotidiană a tânărului înamorat e înregistrată cu autoironia necesară. Încercând să şocheze, să vorbească fără perdea, să irite şi să sfideze ca orice vrednic avangardist. Robert Şerban se dovedeşte a fi înzestrat cu un al şaselea simţ care îl împiedică să-şi desfăşoare excesiv forţele de şoc. **Odyssex**, poemul care ocupă aproape jumătate din volum, re-scrie scenariile în virtutea unei deraieri... controlate. Poemul ar vrea să fie o de-mascare a celebrei "întoarceri acasă". Găsim şi pagini (citate) clasice ale genului, cum ar fi acelea din **carmina burana**. Parcă ar vrea să le zică pe şleau pe toate. Dar x din **Odyssex** aparţine mai degrabă unui sistem de semne desfigurator, decât **sex**-ului. Aşadar, o lectură posibilă e aceea care anulează finalul de la **Odiseu cu un x castrator**.

Poezia se întoarce, cu alte cuvinte, la malul liniştit al vieţii cuminţi. Viaţa frenetică, aventura teribilă, virilitatea cotropitoare nu ţin de eroismul cântăreţului nostru, ci de convenţia literară. Autorul este un jucător, un maestru ficţionar, un om care respectă regula rostirii avangardist-insurecţionale. Chiar prima parte a numelui (Ody!) sună gingaş-alintător, ca într-un romanţ convenţional.

Dacă recunoaştem în cartea ("Istoria romanţată") a luat Robert Şerban un proiect de sincronizare, nu putem să nu subliniem numeroasele versuri citabile, rostirea poetică sigură chiar în simulările-i provocatoare. Exuberanţa poetului, unul dintre extravertiţii puri ai acestei generaţii, articulează un discurs coerent. Fie numai citatele opere ale lui Geo Bogza, **Jurnal de sex** şi **poemul invectivă**, retipărite cu zgomot prin ţări vecine, să-i asigure repere culturale strămoaşe şi e de-ajuns. Dar să nu uităm că istoria eroi-comico-satirică a lui Robert Şerban apare într-un moment în care amazoanele frenetice ale junei generaţii au sfărâmat barierele, canoanele şi obişnuinţele rostirii pudice, făcând din blândul şi provincialul Topârceanu un poet providenţial ("Iar ale Evei fiice dau buzna în livadă/ Din merele oprite să facă marmeladă"). Aventura, marea aventură nu evocă mai puţin demersul unui adolescent, dornic să cartografieze "noua sensibilitate" a unei generaţii. În fond, dezinvoltura cu care poetul ridiculizează tabuurile de odinioară îl solidarizează nu cu Bogza, ci cu nouăzeciştii lui Dan-Silviu Boerescu, Gârbea ş.a.m.d.

***Adrian Derlea, Apa regală**, Ed. Marineasa, 1996; **Robert Şerban, Odyssex**, ed. Marineasa, 1996

Dincolo de cuvânt
de G.I. TOHĂNEANU

MAL, ŢĂRM, LIMAN

Locul, mai bine zis: fâşia de pământ unde se curmă "împărăţia apelor" şi începe "uscatul" se cheamă, în limba română, **mal**, **ţărm** sau **liman**. Termenii nu sunt înşiraţi la întâmplare, ci în ordinea ivirii lor în lexicul românesc: **mal** aparţine, potrivit consensului specialiştilor, celui mai vechi strat al lexicului nostru, anume vocabularului autohton, preroman, dacic; **ţărm**, cu variantele învechite **ţărmur** şi **ţărmure**, este moştenit dintr-un derivat nominal al rădăcinii latineşti **term-**, pe care o regăsim, nealterată, în neologismele noastre **termina, terminal, terminaţie, termen**; iar **liman** reprezintă un turcism. Sinonimia celor trei cuvinte se vădeşte parţială şi aproximativă. Câteşitrele ne întâmpină din versurile lui Eminescu, foarte atent la sugestivitatea lor sonoră şi la conotaţiile stilistice pe care fiecare dintre ele le dezvoltă. **Scrisoarea IV**: "Iar din umbra de la **maluri** se desface-acum la larg/ Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg/ Şi încet înaintează în lovire de lopeţi/ Legănând atâta farmec şi atâtea frumuseţi..."; **Împărat şi proletar**: "**Pe malurile Seinei**, în faeton de gală/ Cezarul trece palid, în gânduri adâncit". Cum se întâmplă îndeobşte cu neutrele monosilabice (**dor, fel, gând, lan, rând, şal, val**), forma de plural articulat **malurile** îi prilejuieşte lui Eminescu, într-o cunoscută postumă, constituirea unei rime bogate, de patru silabe, remarcabilă prin plinătatea şi prin multiplicatele-i ecouri prelungi: "Dintre sute de catarge/ Care lasă **malurile**,/ Câte oare le vor sparge/ Vânturile, **valurile**?". **Scrisoarea IV**: "Luna... luna iese-ntreagă, se înalţ-aşa bălaie/ Şi din **ţărm în ţărm** durează o cărare de văpaie"; **Cezara**: "S-aruncă în mare şi începu să-noate, puindu-şi drept ţel de ajuns nişte stânci, ce le vedea un sfert de ceas departe de **ţărm**"; **Scrisoarea III**: "Valurile verzi de grâe legânându-se pe lanuri./ Mările ţărmuitoare şi cetăţi lângă **limanuri**,/ Toate se întind nainte-i...".

De un interes care depăşeşte sfera aridă a lingvisticii este destinul turcismului **liman**. Faţă de sinonimele sale mai vechi, el se individualizează prin faptul că este simţit de vorbitori ca un "**ţărm prielnic**", unde încetează pribegia şi suferinţa. Această notă semantică deosebitoare o dau în vileag locuţiunile structurate în jurul lui, de pildă **a ajunge la liman** (**a ajunge limanul**) "a atinge ţinta râvnită", **a scoate** (**pe cineva**) **la liman**, "a salva", **a ieşi la liman** "a o scoate la capăt". Prestigiul stilistic al lui **liman**, în comparaţie cu sinonimele sale anterioare, este atât de net hotărnicit, încât cu nici un chip nu putem zice "s-a înecat ca ţiganul la... **liman**", ci numai "s-a înecat ca ţiganul, la **mal**", în ciuda amănuntului că, în dicţionare, cei doi termeni sunt definiţi unul prin celălalt.

E necesară, acum, o incursiune istorică, menită să înlesnească perceperea sensului meliorativ al termenului. Împrumutat timpuriu din turceşte, **liman** se rânduieşte firesc lângă alte câteva turcisme din domeniul navigaţiei: **caic, ceam, şaică**; apoi **cange**. Primele trei denumesc diferite soiuri de ambarcaţiuni, iar ultimul, o "prăjină lungă de lemn, cu cârlig de fier în vârf, utilizată la acostarea sau la îndepărtarea de mal a navelor mici". Şt. O. Iosif: "Spumegând se bate Dunărea de maluri,/ **Caicul** porneşte legănat de valuri"; Sadoveanu, **Fraţii Jderi**: "Încă din primăvară au prins a trece în sus **ceamuri turceşti**, cu poveri pentru cetăţile Dunării"; folclor: "**S**-a dus neica-n **şaică** nouă/ Şi taie Dunărea-n două". În "limba veche şi-nţeleaptă" **liman**, spre deosebire de **ţărm** şi **mal**, păstrează sensul turcismului corespunzător, anume acela de "port", "debarcader", străveziu încă la Ţichindeal, care evocă undeva oraşul Pireu de lângă Atena, "un **liman** (...) unde stau corăbiile". Nu va fi, poate, lipsită de interes menţiunea că, pentru neologismul **port**, româna veche dispune de sinonimul balcanic **schelă**. Un document din veacul al XVIII-lea ne informează că peştele "vine cu caicele pe Dunăre la **schela Galaţi**". Termenul s-a păstrat în lexicul nostru, dar numai cu înţelesul cunoscut astăzi în limbajul constructorilor, pe care îl voi ilustra cu următoarea strofă, de autentică poezie, din balada **Meşterul Manole**, semnată de mult regretatul Nicolae Labiş: "Când **schelele** curmate se surpară/ Păreai atât de neînvins sub nor,/ Încât cu slabe aripi de şindrilă/ Ai fi putut spre alte zări să zbori./ Dar dragostea pământului şi-a ţării/ Te-a prăvălit pe câmpul fumuriu,/ Ca să ţâşneşti în veci de veci, fântână,/ De jertfă şi de cântec pururi viu".

De la ideea de "port" până la aceea, figurativă, de "adăpost", "refugiu", "salvare" a fost doar un pas, pe care l-au săvârşit mai întâi năierii, iar apoi obştea vorbitorilor. G.M. Zamfirescu: "Mă lăsasem uşor pe umărul Fanei - **liman al tuturor frământărilor**".

Întemeindu-se, ca în atâtea alte rânduri, pe cunoaşterea aprofundată a "biografiei" cuvântului, Eminescu actualizează, în postuma **Sarmis**, disponibilităţile lui expresive, cum lesne se poate constata din expresia **limanul fericirii**, ce încheie citatul nostru: "Luceferii, ce tremur sclipind prin negre cetini,/ Pământul, marea, cerul cu toate ni-s prieteni,/ Cât ai putea departe lopeţile să lepezi,/ Ca-n voie să ne poarte a mării unde repezi./ Oriunde ne vor duce în farmecul iubirii,/ Chiar de murim, **ajungem limanul fericirii**".

Picătura de cucută

Somnul (III)

Există un somn al somnului ce se visează pe sine. De pe catapeteasma visului aceluia aleg, mai puţin freudian, analiza impurităţii, a obsesiilor cliclice, a monştrilor uriaşi şi pitici, a lucrurilor imposibil de utilizat. Am putea crede că aşa cum suntem noi, aşa ne sunt şi visele. Obsesia analizei viselor propusă de freudieni a făcut vogă un secol întreg, a determinat apariţia unei meserii - psihanalistul, nu doar de mare utilitate, dar transformat într-un adevărat confesor particular de care faci dependenţă, căci medicii, în general, sunt mult mai des căutaţi azi decât preoţii, fiind mai credibili şi oferind remedii individuale şi nu soluţii vagi, generale, imposibil de realizat doar printr-un îndemn la credinţa în Dumnezeu. Un îndemn adresat unei lumi de păgâni, de nu chiar atei convinşi, care doar în faţa chestionarului recenzorului de cartier s-au declarat de o anume confesiune religioasă. Rolul psihanalistului e mult mai complex şi subtil. Omul chestionat, omul care-şi povesteşte trăirile şi imaginile viselor face o dublă greşeală: se consideră pe sine bolnav şi vede în psihanalist un fel de ghicitor în vise. Încrederea faţă de acesta duce până în ultimă instanţă o stare poate de normalitate a unor inşi ce-şi pot plăti un prooroc Daniel care să le descifreze tâlcurile viselor. Regresiunea în timp spre puritatea copilăriei, unde s-ar afla capetele de început ale maladiilor sufletului, e un lux pe care omul în sutană, plătit modest, îl răstoarnă spre prezent şi viitor, promiţând prin purificare o accedere spre lumea copilăriei eterne.

Psihanalistul e în turnul de veghe de la căpătâiul omului, a melancolicului incurabil, al celui ce-şi trăieşte actul existenţei ca pe o supravieţuire într-o lume a reveriei, ori care tânjeşte către ea, iluzionându-se şi lăsându-se iluzionat că în scurte secvenţe, mai apoi tot mai legate între ele, mai coerente, trăieşte efectiv o regresiune spre puritatea copilăriei. Dar pentru asta trebuie să dispui de mult mai mulţi bani decât pentru necesarul existenţei dusă de la o zi la alta cu promisiunea vagă a unei existenţe de poimâine. Preotul, pe măsura daniei tale, îţi promite o lume de dincolo, fiind convins că aceasta, aşa cum e nu mai are nici o şansă de a se purifica. Psihanalistul, în schimb, la nivel de individ (de cele mai multe ori omul destinat salvării sale fiind o femeie), oferă remediul imediat, tranchilizantul de zi la purtător, ca un banal rudotel. El e cel ce-ţi află nu doar păcatele bine tăinuite, dar şi ascunzişurile psihologiei tale contorsionate ori limpezi, depersonalizându-te. Câte melodrame nu s-au scris pe tema iubirii dintre pacientă şi psihanalist... El domină, el e acel omnipotent, capabil să acţioneze (în credinţa pacientului) chiar şi asupra destinului tău. Într-un fel pare normal transferul de sentimente de pe cel cu care s-a căsătorit o femeie pe cel care-i cunoaşte toate tainele sufletului, dar îi oferă o protecţie, şi şansa de a-l păzi de răul din sine şi de răul din ceilalţi. Sentimentul de afecţiune maschează dintr-o dată sentimentul de dependenţă dintr-o frondă, ultima zvâcnire a personalităţii celui bolnav. Reciprocitatea dependenţei e normală. Şi psihanalistul are nevoie de un om pe pielea căruia să-şi facă meseria, să se simtă un mic dumnezeu reparator de suflete şi angoase, să se comporte ca o adevărată călăuză prin hăţişul umbrelor mişcătoare din grota cu fantasme ale sufletului pacientului. Când el, pacientul, dacă ar avea tăria necesară ar putea să se scruteze singur, să se considere înainte de toate un om întreg şi pe picioarele sale, şi, chiar cu hibele inerente de la o vârstă să-şi trăiască viaţa de om egal cu ceilalţi. Babele matusalemice n-au auzit de psihanalişti, deşi poate că s-ar fi îndrăgostit de ei. Ele sunt măsura omului ce s-a simţit întotdeauna întreg, de se simte dependent doar de el, nu faţă de un alt om, care, apelând la ceva cunoştinţe în plus şi la o imaginaţie de chiromant, îşi oferă aparent inofensivele sale servicii.

Am trăit somnul pe toate dungile omeneşti: coşmareşti, bucolice, abisale, erotice, agonice, comatoase, de puritate infantilă, obsesive s.a. cu un plus de consum energetic specific firilor hipersensibile. Am trăit călătoria în luntre a lui Caron cu o brutalitate de abator, şi tot printr-un asemenea act violent am parcurs şi reîntoarcerile. De pe urma drumurilor acelora mi s-au fixat câteva "filmuleţe" ale căror protagonist era sufletul meu. Nu doresc să-mi aduc aminte de ele pentru că atunci când îmi apar ştiu că sunt semnele unei alte călătorii. Dimensiunile percepţiei spaţiului şi timpului mi s-au dilatat peste limitele normale, reuşind acum să parcurg cu lejeritate spaţii şi timpi interstiţiari, care-ţi dau avantajul de a trăi aproape fizic actul transpaţialităţii şi transtemporalităţii unor lumi paralele. Nu sunt SF-ist, dar pricep joaca la lada cu nisip pe care o practică ei. Mi-am constituit o mitologie proprie despre care n-au ce-mi povesti nici psihanaliştii, nici popii. Am o metafizică a mea, poate încă insuficient cizelată, astfel ca la o interogaţie să pot obţine imediat un răspuns prompt, exact. Poate că aşa se va termina, dacă dramul de nebunie necesar unei atari operaţii mă va părăsi când am nevoie. Poate că voi avea şansa răgazului de mă întâlni cu mine exact înăuntrul somnului diurn, să pot exprima coerent şi limpede desenul schemei mentale a sistemului meu interior. Şi aşa, fără psihanalişti şi fără popi am ajuns dependent de mine înăuntrul universului de semne pe care mi l-am creat în lunga singurătate a vieţuirii într-un trup. Sunt singurul meu ghid, singura călăuză a cohortelor de gânduri pe care le port între puritatea regresivă a copilăriei şi cealaltă, de dincolo de timpul fizic, absolvită de progres, a unei lumi de o diafană puritate sacră, prin credinţa directă, fără de mediator, în Dumnezeu. De ce altminteri, prin simpla intrare într-un spaţiu sacru, golit de slujitorii lui, simt dintr-o dată eliberarea de toată tragica năclăială a zilelor ce le duc. Prea mult am ajuns să credem că suntem identici cu toţii, căci prea uşor dăm sfaturi ce ni se potrivesc doar nouă! Or eu sunt identic doar cu mine însumi. În rest sunt nişte interferenţe ale spaţiului şi timpului imediat, care pentru mine nu reprezintă decât coloana de mijloc a hlamidei existenţei, coloana somnului diurn, a nepriceperii de a fi altfel decât dincolo, mai departe, la stânga şi la dreapta, mai jos sau mai sus, de unde încep nemărginirile.

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Orientul - ruda săracă a specificului naţional (II)

Pe de altă parte, în raport cu vechea dispută dintre autohtonişti şi proeuropenii de tradiţie paşoptistă şi, mai apoi, lovinesciană, astăzi lucrurile s-au nuanţat din chiar perspectiva istoriei care modifică (a modificat) percepţia ca expresie vie, concretizată artistic, a unui univers mental aflat în mişcare. Aşadar, inatacabila teorie lovinesciană a necesităţii sincronizării poate fi astăzi continuată şi completată creator prin realizarea câtorva disocieri care s-au spus, fără îndoială, dar care au acum semnificaţii diferite. În esenţă sincronismul pretinde o anume centralizare, o capitală a gustului estetic, a modelor şi modelelor artistice. Dacă faptul acesta ar putea - şi este fără îndoială - fi considerat o realitate a civilizaţiei, a globalizării, a unei necesare omogenizări prin sincronism politic, economic şi social; cultura pare să se îndrepte spre alte perspective, să tindă spre altceva, nu în sensul perimat al unui autohtonism autarhic şi transestetic, ci altfel, adică în sensul unei descentralizări a tematicii, a inspiraţiei, dar şi a constantelor poetice rezultate, a expresiei artistice care îşi găseşte şi ea în acest fel o binevenită descentralizare. Că aşa stau lucrurile, se poate dovedi prin experienţa textualismului francez materializat în formula artistică a noului roman sau a noului-nou roman; aceste formule artistice au fost devansate de altele provenite din culturi excentrice, cum ar fi acelea ale marelui roman sud-american sau ale literaturii de angajament politic şi existenţial al literaturilor din centrul şi estul Europei, care au reabilitat epicul ca oglindire problematică a unei istorii dramatice. Asistăm astăzi la ofensiva culturilor considerate periferice sau minore, care reuşesc să aducă în literatura universală un aer proaspăt, susţinut de specificităţi locale ce dau culoare şi substanţă literaturii. Prin urmare, epuizarea mişcărilor artistice de avangardă, centralismul modelelor estetice cedează în faţa unei diversităţi culturale şi, implicit, estetice benefice. Un pluralism al inspiraţiei, al formulelor artistice, al performanţei.

Mihai Ralea, într-un studiu intitulat **Etnic şi estetic**, publicat în 1931 în volumul **Atitudini**, afirmă, pe bună dreptate, că există "o strânsă legătură între calitatea artei şi gradul de specific naţional pe care-l reprezintă aceasta. Firește, nu s-a spus niciodată că cineva poate fi artist dacă n-are talent.

Aceasta e o condiţie subînţeleasă, naturală, după cum, de pildă, ca să fii om se cere numaidecât să fii mamifer. Întrebarea e alta: care e rolul şi care e gradul de potenţare artistică a coeficientului etnic în producţia artistică".

În acest punct al discuţiei se ridică, în toată complexitatea ei, problema relaţiei dintre aspiraţia creatorului spre individualitate, şi cât anume datorează acesta, în chiar dobândirea individualităţii sale, datelor ge-

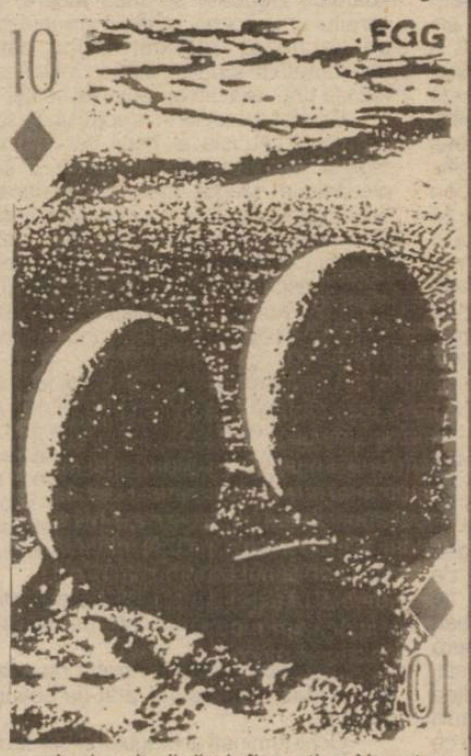

nerale ale culturii căreia îi aparţine. Ne putem întreba; pe bună dreptate, dacă originalitatea unui artist se poate construi împotriva datelor etnice şi culturale care i-au fost hărăzite prin naştere. Dacă ar fi posibil aşa ceva, dacă ar putea exista undeva un creator care să-şi poată construi opera dincolo de cultura căreia îi aparţine, atunci toată filosofia culturii ar deveni caducă. Dacă putem vorbi despre culturi individualizabile, acest fapt presupune existenţa unor constante paradigmatice prin care putem defini individualitatea. Altfel, Dilthey nu ar fi putut introduce în demersul său analitic noţiunea de **structură a culturii** şi nici pe aceea de **tipologie**, Nietzsche n-ar fi putut disocia **apolinicul** şi **dionisiacul**, şi nici Blaga n-ar fi avut îndreptăţirea să vorbească **despre matricea spirituală a culturii**.

Concluzia, una singură, care se poate desprinde din aceste consideraţii este aceea că stilul individual nu poate fi conceput fără nici o determinare exterioară sieşi. Originalitatea lui edifică originalitatea culturii într-un perimetru care ţine mai degrabă de psihologia artei şi mai puţin de perimetrul esteticii. Discuţia nu poate fi purtată în termenii unei axiologii a creaţiei, pentru că o cultură nu poate predetermina valoarea artistică. De aceea, cultura germană, oricât de impunătoare ar fi, nu poate asigura unui neamţ care vrea să fie poet, calitatea apriorică a întreprinderii sale. Pe de altă parte, nu aş fi cu totul de acord cu Mihai Ralea atunci când afirmă că "Stilul care se munceşte să fie numai individual are într-însul, în acelaşi timp, ceva efeminat, abstract, debil, degenerat, antivital". Verdictul acesta păcătuieşte prin faptul că deplasează discuţia din perimetrul filosofiei culturii şi al psihologiei artei în cel al axiologiei. Valoarea artistică nu poate fi determinată de nimic, ea poate fi analizată în temeiul propriei realităţi. Nu cred că putem cere unui creator să-şi domolească efortul de individualizare artistică, după cum nu cred că putem susţine că "stilul naţional e acela care dă mai întâi originalitate", pentru simplul motiv că originalitatea este un dat valoric pe baza căruia este posibilă analiza acestuia ca specific naţional şi nicidecum invers. Aşa şi cu Orientul; zadarnic îl dispreţuim, îl minimalizăm, îl demonizăm, el ne aparţine, este al nostru, chiar dacă are înfăţişarea umilă a bătrânelor ziduri ale acelui bazar de pe malul Mureşului, în defileul de la Şoimoş - poartă faimoasă de intrare în Transilvania. Zic să nu ne ţinem fuduli şi să nu procedăm ca acei inşi care îşi tăinuiesc cu grijă rudele sărace ca să arate mai de Doamne ajută.

Daniel VIGHI

Viaţa mea e un roman

După natură, cu devieri

"Fii atentă, Emma, la marfă hutui. De asta te-am pus hutui în locul lui Karcsi. Ştii că-i un ameţit şi pe mâna lui apar defecţiuni la preluare. De-aia l-am trimis dincolo hutui, ca să n-aibă cum face încurcături hutui. Pricepi, nu mai mult de 10 baxuri din fiecare. Mă urmăreşti hutui? Şi nu admiţi să-ţi bage pe gât hutui ce n-am comandat hutui! Lasă **brecfastul** hutui pentru mai târziu hutui. Şi ăilalţi să facă la fel. Nu-mi permit hutui să ţin totul blocat numa că unii n-au chef de lucru hutui. Îi trimit la plimbare dacă n-au chef şi aduc alţii. Nevastă-mea o să fie la vânzare pe perioada respectivă. Te rog hutui să supraveghezi **pismil** hutui, că n-are rost s-o luăm de la capăt şi să ne enervăm toţi când apare câte-un **pleintif** de unde nu te aştepţi. Deci strict şi eficient. **Plencurile** şi **plastărul** rămân la dispoziţia meşterului pentru când o să apară. Nu va întârzia, l-am avertizat. Dacă totuşi se-ntâmplă hutui, îmi raportezi pe telemobil hutui. **Pegerul** hutui îi descărcat hutui, îl trimiţi pe Karcsi cu el să-l încarce, că şi-aşa n-are altă treabă hutui. Dacă scap de hruba asta, ştiu ce am de făcut. Închipuieşte-ţi acum hutui că pe lângă zid hutui trec nişte oameni care poartă diferite obiecte ce depăşesc înălţimea zidului hutui, adică statui de oameni şi de animale hutui, de piatră şi de lemn hutui. Afacerile îmi mergeau perfect până n-a apărut dobitocu ăsta de Karcsi hutui, mi-a dat totul peste cap cu zăpăceala lui, dar şi cu mâna lui lungă hutui. Asta-i a doua maşină pe care o strică hutui. Dacă m-aş uita hutui la un automobil pe din afară cu de-amănuntul, la cutia de viteze hutui, la carburator, la radiator, încă n-aş cunoaşte automobilul hutui. Când încep să cunosc automobilul hutui, când înţeleg acest fenomen care se cheamă hutui automobil? În momentul în care cunosc principiul motorului cu explozie hutui, expansiunea gazelor în anumite hutui condiţii. Prin urmare hutui, eu cunosc un automobil hutui atunci când ştiu cum se îmbină diferitele părţi ale lui într-un sistem hutui. Deci nu-l lăsa să mai umble şi la a treia maşină, pune-l să meargă hutui acolo unde ţi-am spus. Când vine Mohamed, îi arăţi socoteala şi-i ceri diferenţa. Dacă vrea să se extindă hutui, trebuie să achite până la sfanţ hutui, ai înţeles? hutui, ştii bine că dracul se piteşte hutui între spumă şi smântână hutui. Cât despre intensificarea sisifică hutui şi totodată caleidoscopică hutui a demersurilor teoretice hutui, rămâne de discutat. Nu vezi Emma hutui că absolut totul, grădină, zarzavat, străluce-n jur hutui şi vocile se-amestecă-n tufiş hutui?! Dragă fetiţă, hai hutui să lăsăm dugheana hutui şi să ne pornim pe cântat şi pe dănţuit. Hutui".

Pantaloni negri de mătase, cămaşă albă cu mâneci scurte, cravată bordo, diplomatul în mâna stângă, gesturi energice cu dreapta.

(Bibliografie pentru devieri: Platon, **Republica**; Nae Ionescu, **Curs de logică**; D. Ghişe, **Existenţialismul francez**; F. Braudel, **Gramatica civilizaţiilor**; Goethe, **Gedichte**)

Viorel MARINEASA

Leonard OPREA

Poveste de Crăciun

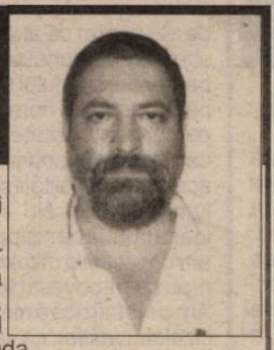

Vestea despre întoarcerea lor se răspândise în cetate de câteva zile. De la rege, cavalerii săi şi până la ultimul argat, toţi, bărbaţi, femei şi copii fuseseră cuprinşi de însufleţire. Doar preoţii se încruntaseră şi chemaseră Cuvântul lui Dumnezeu în sprijinul neîncrederii lor. Însă nu-i băga nimeni în seamă. Aceeaşi întrebare şi speranţă, aceeaşi teamă şi uşurare, acelaşi râs şi aceleaşi lacrimi zbuciumau sufletul atât al porcarului, cât şi al regelui. Trecuseră peste ei ani de războaie neîntrerupte, ani de foamete şi ciumă, ani de îngheţuri şi secetă, ani parcă de sfârşit de lume, scriau, oftau schimnicii şi întreaga cetate se ruga acum pentru izbăvirea pe care cei doi aleşi puteau să i-o aducă. Magul şi Cavalerul Rătăcitor fuseseră trimişi să caute, să afle Efigia şi Epitaful, după cum spuneau înţelepţii din vechime, singurele în stare să aducă mult dorita cheie a izbăvirii oricui în viaţă. Căci în faţa Morţii, se ştia, cu toţii suntem egali. Degeaba încercaseră preoţii să izbăvească, ... aşa trebuie să fie, pentru păcatele voastre Dumnezeu şi-a întors faţa de la voi...", fiindcă ei înşişi necinsteau Scriptura. Oamenii, de la rege la porcar, ştiau că minţiseră, huliseră, curmaseră viaţa semenului. Ştiau prea bine că Domnul are căile Lui şi puţini sunt cei aleşi. Se rugaseră totuşi, dar parcă era prea târziu. Aşa că înnebuniţi de spaime hotărâseră. Aşa că trimiseseră Magul şi Cavalerul Rătăcitor să le afle izbăvirea, Efigia şi Epitaful. Ningea cu fulgi mărunţi răsuciţi de firave pale de vânt şi era soare şi mâine avea să fie Crăciunul. Semn bun, îşi spuneau. Şi râdeau pentru norocul lor. Cu mic, cu mare ieşiseră în faţa porţilor cetăţii: regele şi cavalerii săi, numai blănuri de jder şi hermină, catifea vişinie, diamante şi safire, armuri strălucitoare, panaşe înfoiate, armăsari cu greu stăpâniţi. Iar episcopii şi cardinalii cu aur şi purpură, iar poporul cu mâinile, faţa şi gâtul spălate, cu pletele colcăind de păduchi, iar desţelenite, cu haine de sărbătoare stânjenindu-l, şi freamăt şi aşteptare simţeai acolo, în faţa porţilor cetăţii. Din poruncă regală, cârciumarii dăruiseră vin şi cârnaţi, saltimbancii se rostogoleau prin zăpadă şi, toţi, toţi îşi doreau izbăvirea.

Porci şi găini se strecurau printre picioarele mulţimii. Picioare care loveau. Grohăitul scurt sau guiţatul, cotcodăcitul în fel şi chip şi hohotele într-un curios zumzet de veselie plutind odată cu fulgii în lumina soarelui. Deodată se făcu tăcere. Doar cârâitul unui cocoş, mîrâitul vreunui câine, un nechezat înfundat. Apoi, câmpia netulburată în albul ei; atât de întunecată şi întinsă pădurea din apropierea cetăţii.

Cei doi ajunseră în dreptul uriaşului arc de piatră cenuşie al porţii cetăţii. În faţa regelui, descălecară. O simplă şi scurtă plecăciune. Magul: înalt, drept, uscat, cu tunica ponosită şi mantia zdrenţuită la poale. Doar toiagul fermecat părea să-i fi rămas acelaşi. Cavalerul Rătăcitor: puternic, având privirea aspră şi chipul îmbătrânit, dar liniştit, semeţ în armura lui scrijelită. Doar spada părea că zvâcneşte în pumnul strâns pe mânerul ei.

Regele răspunse la salut şi le porunci să vorbească. Şi povestiră molcom, când unul, când celălalt, fiecare arătând prin cuvinte uimitor de simple, atât de meşteşugit fiind alese, cum colindaseră lumea şi cum, doar împreună reuşiseră să se întoarcă teferi din căutarea lor, căci Efigia şi Epitaful au avut protectori şi tăinuitori neînchipuit de puternici.

Clare şi răsunătoare cuvintele lor înfiorau sufletele, le încordau în corzi de arc gata să plesnească.

În sfârşit, regele îi întrebă răspicat. Şi dintr-o dată totul asurzi, atât de adâncă fu tăcerea.

Ochii luminaţi ai Magului şi cei senini ai Cavalerului Rătăcitor se întâlniră. Nimeni nu văzu zâmbetul lor ca un fulg topit de buze arse.

- Spuneţi! răsună aspră şi nerăbdătoare porunca regală, iar mulţimea făcu un pas înspre cei doi.

- Aşteptaţi! îi sfătuiră obosiţi.

Fulgerător Magul înalţă toiagul fermecat, iar Cavalerul Rătăcitor roti spada.

Doar nu aveau de gând să se omoare tocmai acum, în ceasul izbăvirii?! Tocmai acum când Efigia şi Epitaful aflate, ştiute, le dăduseră putere de îngeri? se îngroziră cu toţi, atât regele, cât şi porcarul. Însă Magul se răsuci pe neaşteptate îndreptându-şi toiagul înspre oamenii de pe partea lui. Spada şuieră înspre cei de pe partea Cavalerului Rătăcitor.

- Aşteptaţi! biciuiră aerul vocile celor doi.

Câteva femei ţipară înăbuşit, câţiva cavaleri traseră frâiele şi armăsarii ridicaţi pe două picioare nechezară.

- Aşteptaţi! şi cei doi păşiră repede fandând o dată, de două ori.

Mulţimea se trase înapoi strângându-şi rândurile, sutele de inimi zvâcniră, şi ochii se rotiră ca la vitele înnebunite de spaimă, la fel la toţi, cu toţii odată.

Magul îşi îndreptă trupul coborându-şi toiagul fermecat, Cavalerul Rătăcitor îşi linişti spada şi le întoarse încet spatele.

- Am spus, auziră oamenii ca o şoaptă de piatră.

Cei doi încălecară.

Zgomotul copitelor. Clipe în şir, doar zgomotul copitelor, din ce în ce mai stins.

Într-un târziu, prima sudalmă. Apoi cealaltă şi celelalte. Şi urletul. Şi pietrele şuierând. Şi oştenii dând pinteni cailor. Cavalerii cumpănindu-şi lăncile. Preoţii fâşnind în faţa mulţimii şi ridicând Crucea. Şi Dumnezeu şi păcatele...

Iar Magul şi Cavalerul Rătăcitor ca două semne tot mai mici în zare, înstrăinate de furia spaimei. Ocrotite de jocul fulgilor, de liniştea neclintită a câmpiei şi a pădurii.

Prin întoarcerea către sine, spre roman

Am citit prezentările ultimului roman al Sofiei Arcan. În calitate de cititor de dincolo de firească sferă timişoreană de receptare, cum mă aflu, nu mai puţin devotat cititor al scrisului său, consider că nu este dreaptă afirmaţia că **Ora ireală** sau **Joc întrerupt,** ca romane, ar fi, unul sau celălalt, cea mai bună carte a autoarei lor. Aceeaşi reacţie am avut-o faţă de observaţia cronicii care, pare-se, nu a înţeles gravitatea paginilor de început ale romanului. **Ora ireală,** în ansamblu, este Sofia Arcan, cea din totdeauna. Alta este însă vârsta experienţei umane şi scriitoriceşti. Nu poţi cere pădurii să sune cum se lăsase odinioară lăstărişul tânăr în voia vântului să se zbuciume. Pădurea din Sofia Arcan răspunde aici cu adâncurile, întunecimile, greurile, luminile, maturităţile fiecărui copac în parte. Ceea ce deosebeşte **Ora ireală** de celelalte este tulburătoarea premoniţie. Parcă este o linie trasă sub tot ce a fost scris de romancieră şi tot ce a fost scris de ea, condensat aici, într-un sfârşit de căutări. Metafora personajelor care îşi caută autorul sau a autorului în căutarea personajelor este literatură. Viaţa literaturii Sofiei Arcan a pornit spre împlinire din inima muntelui, a pădurii şi a oraşelor cunoscute de ea. De la sine înţeles, din mijlocul oamenilor şi a faptelor acestora.

Ora ireală este roman în roman. Fără a fi unică pe plan artistic, nici măcar în scrisul său, experienţa exprimă noutate în cazul de faţă. Momentul aniversar, sărbătorirea unei vârste rotunde de avansată maturitate, povestit cu amănunţime obsedantă, este unul dintre ele. Celălalt, - variaţiunile contradictorii ale vieţii personajelor. Acestea, eliberate din plasa restrictivă a scriitoarei, în intenţia ei de a le orândui, o caută febril pentru a-i demonstra cum îşi vor duce ele viaţa, după voia lor, într-o autenticitate, pe cât de profundă, pe atât de paradoxală şi firească. Apar astfel, în plină transformare, oameni şi locuri. Oraşe care cresc pe ruinele demolărilor, vârste diferite experimentând dureros scoaterea din matca obişnuitului, conflicte între generaţii şi stări conflictuale dintre cupluri, prilej de explorare, uneori cromatică, întotdeauna pe multiple planuri, a sentimentului singurătăţii, al şanselor pierdute, al răscrucii, sentimentul urâtului şi al neliniştii, al spaimei. Întortocheatul relief în negativ al incertitudinilor şi neliniştilor atrage după sine incapacitatea de comunicare dar şi identificări iluzorii în labirintul interior.

Faţă în faţă cu personajele pline de iniţiativă, când este vorba de constrângeri scriitoriceşti ce le-ar afecta personalitatea, romanciera experimentează regizorul timpul, călcând fără stângăcii orice sistem de convenienţe; la rândul său, ea vede trecerea anilor, timpul care plămădeşte şi distruge, memoria care îl păstrează în straturi succesive, în tentativa de a recupera ce a trecut, creând iluzia reîntoarcerii prin multiplicări, substituiri, răsturnări, măriri, dilatări şi sugrumări. Sofia Arcan are darul de a crea o simultaneitate de imagini, ca într-o mişcare, evident, caleidoscopică, cu multiple conotaţii. Tot ea intervine să creeze atmosferă prin saturarea cromatică a locului descris. Ansamblul a fost gândit să slujească drept suport metaforic pentru secţiunile în adâncul fiinţelor alese a alcătui lumea romanului.

Venind din diferitele romane ale scriitoarei, pentru a se strânge în jurul său, personajele aduc cu ele mediul specific bănăţean, din sud, din Clisura Dunării, din mari oraşe ca Timişoara şi Reşiţa, din medii muncitoreşti, mai ales tăietori de lemne, din familii de artişti, ceramişti, muzicieni, scriitori. Este un mod al Sofiei Arcan de a stabili relaţii între texte, pentru că romanele se leagă între ele. Este o caracteristică. Asocierea, departe de a fi doar seducătoare, are şi logică. Ea trebuie căutată în spaţii, dar nu numai în ele, ci şi în fizionomii, în universul de iluzii şi dezinvoltura mărturisirii, în ingeniosul sistem de note, rezultat din nevoia restabilirii unor certitudini dar şi a unor mărturii ce duc spre miezul de gânduri şi atitudini din care apar şi se dezvoltă romanele.

Ca şi **Ora ireală,** toate romanele se constituie în scene sugestiv concentrate pe meditaţia asupra miracolului creaţiei şi pe meditaţia asupra miracolului vieţii, în permanentă relaţie. Acestea, la rândul lor, se constituie în eseuri critice, concepute ca file de jurnal intim, contribuind la originalitatea romanelor. E un fel al Sofiei Arcan de a-şi comenta cu o vervă interpretativă remarcabilă tenacitatea încercărilor sale de a se apropia de literatură. Structura subiectivă a naraţiunii este o altă caracteristică a confesiunii creatoare a

Cornelia ŞTEFĂNESCU

Continuare în pag. 15

La periferia suprarealistă

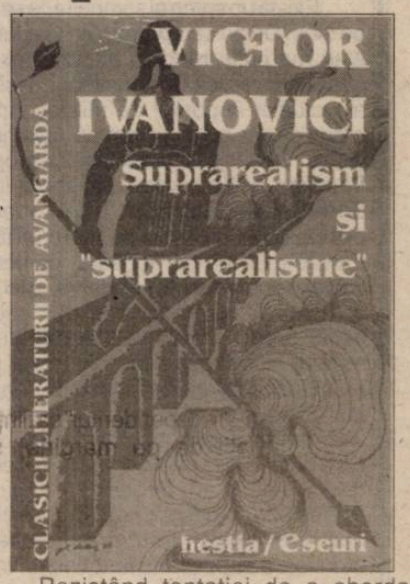

Rezistând tentaţiei de a aborda suprarealismul în totalitatea sa, autorul acestui eseu de proporţii se concentrează asupra a ceea ce el numeşte "suprarealism periferic", adică mişcările suprarealiste din România, Grecia şi ţările hispanice. Cu toate acestea, primele două (scurte) capitole fac o introducere necesară în ceea ce a reprezentat Mişcarea Suprarealistă Internaţională (MSI), o mişcare coerentă, relativ unitară, comparată (din cauza intransigenţei, prozelitismului şi vehemenţei reprezentanţilor săi) cu un ordin cavaleresc şi care apare ca "mai mult decât artă" (pag. 10), căci "arta nu constituie decât un mijloc... pentru atingerea scopului suprem... suprarealismul ca mod de viaţă" (pag. 39, subl. aut.). Abia după aceea V. Ivanovici prezintă diferitele grade de "iniţiere" şi de răspândire a ideilor suprarealiste în cazul ţărilor aflate la periferie, făcând delimitări stricte, analize tranşante ale diferenţelor şi asemănărilor, pe de o parte între mişcarea suprarealistă (MSI) şi "suprarealismele periferice", iar pe de altă parte, între suprarealismul românesc, cel grecesc şi cel din ţările hispanice.

În esenţă, eseul lui Ivanovici încearcă două lucruri: în primul rând să analizeze exhaustiv cele trei suprarealisme "de periferie" (unde termenul "periferie" nu are nici o conotaţie peiorativă), iar în al doilea rând - oarecum pe alături de scopul declarat în titlu - să încadreze mişcarea suprarealistă într-un continuum al istoriei literaturii. Al doilea demers (şi cel mai interesant) este uşor forţat, datorită faptului că autorul, ieşind din cadrele autoimpuse în eseul de faţă, doreşte o delimitare strictă a întregii mişcări suprarealiste faţă de simbolism şi avangardă, precum şi o încadrare a MSI pe o linie paralelă cu acestea, între romantismul secolului al 19-lea şi postmodernismul văzut ca o continuare firească (şi) a suprarealismului.

O astfel de delimitare tranşantă a fost dorită chiar de conducătorii mişcării (în special de către intransigentul şi adesea dogmaticul A. Breton), dar ideea în sine este valabilă pentru orice altă mişcare de avangardă, chiar dacă suprarealismul a deţinut o pondere mai mare în cadrul curentelor antitradiţionaliste. Stricta circumscriere a suprarealismului pe care o încearcă autorul face necesară folosirea unui termen ca "surrealizant" pentru desemnarea unor autori ce nu pot fi ignoraţi, dar a căror încadrare în limitele teoretizate de MSI nu este posibilă. Puritatea mişcării rămâne un ideal cavaleresc. De altfel, V. Ivanovici admite că, deşi suprarealismul s-a opus tuturor, chiar şi avangardei, la periferia mişcării această opoziţie se diluează, devine mai slabă, ajungându-se la un "eclectism tipologic" (pag. 26).

Este evident faptul că autorul, bine documentat, îşi garnisește lucrarea cu note care uneori ocupă (în spirit suprarealist) mai mult spaţiu decât textul teoretic, astfel că studiul pare supraîncărcat de informaţie concretă. De aceea îndrăznim să presupunem că avem de-a face cu o reuşită schiţă pentru o posibilă istorie a suprarealismului "de periferie", în spiritul aceluiaşi "comparatism tipologic" (pag. 64). Chiar dacă, în fapt, suprarealismul periferic nu se limitează doar la România, Grecia şi ţările hispanice.

Radu Pavel GHEORGHIŢĂ

* Victor Ivanovici - **Suprarealism şi "suprarealisme"**, Ed. Hestia, Timişoara, 1996

Scriitori ai "Generației '70"

AVERSUL ȘI REVERSUL

Spirit lucid și sagace, analist profund și fin, iubitor de paradoxuri mai peste limitele și putința de înțelegere ale unui neinițiat, constructor de sisteme culturale bazate pe idei, critic cu penetranță pe esența operei și istoric literar mânat de vocația sintezei, Laurențiu Ulici dă prin **Dubla impostură** (Editura Cartea Românească, 1995) nu o carte suprinzătoare prin inedit, cât una diferită de ceea ce a scris până acum. Primele două părți - **"Independentul" ca ființă politică (observații de pe margine)** și **"Apoliticul" ca ființă culturală (mărturii din centru)** - cuprind eseuri politice (adică interesate de soarta polisului) și culturale, comentarii în care se discută ori se pun sub lupa analizei probleme de interes larg și cu o diversitate tematică. Laurențiu Ulici privește aproape totul prin prisma culturii. Nu acordul sau dezacordul (pentru că este o utopie să crezi că poți fi în totalitate de acord cu cineva) cu Laurențiu Ulici din această carte interesează în comentariu. Ci problematica luată în discuție. Și, mai ales, modul cum este abordată. Cu inteligența și acuratețea ce-i sunt proprii lui Laurențiu Ulici și care se traduc într-o expresie limpede, exactă, caracterizatoare. Acolo unde altcineva percepe doar suprafața, Ulici forează adâncul, disecă problema, analizează aversul și reversul, strânge demonstrația spre o concluzie ce nu este ușor previzibilă. Într-un text inițial - **De ce sunt un impostor?** - Laurențiu Ulici clarifică, din perspectiva sa, sensurile și conotațiile de **apolitic** și **independent.** Concluzia se configurează tot ca o atitudine lucidă, deși dură și puțin masochistă: "Până la urmă, că vrem sau nu, că ne place sau nu, pretenția de independență în atitudini și opinii politice e tot o impostură, ca și aceea de apolitic. Așa-zisul independent politic e doar un pseudonim al nehotărâtului, al ezitantului, când nu chiar al potențialului duplicitar. Carevasăzică, sunt, ca apolitic, un impostor și sunt, ca independent, la fel".

De la primul text - **Cercuri și linii pe harta politică** - datat 14 august 1991 până la ultimul inclus în carte - **Nevoia de limpezire** - datat 18 mai 1995, drumul este chiar cel al dorinței și nevoii de limpezire; prin întrebări, prin dezbateri, prin analize, prin comparații și evaluări. Chiar dacă nu accepți premisa și nu împărtășești concluzia lui Laurențiu Ulici, nu se poate să nu apreciezi mecanismul demonstrației, logica și subtilitatea, flexibilitatea și ușurința cu care aduce probe conexe. Dar despre ce scrie Laurențiu Ulici în prima parte din **Dubla impostură?** Despre (pseudo) convertibilitatea leului, "gândirea stalinistă rediviva", "sensul mineriadei", "Ardealul, ardelenii și aventurierii", "bizarerii electorale", "reacția la minciună", "Confuzia continuă", "cultura și viitorul buget", "motivația muncii", "impozitul pe prostie", "fenomenologia corupției", "o soluție pentru România: democrația creștină", "a cincea roată la căruță?" și despre multe altele. Din toate s-ar putea cita, dar referindu-mă la ultimul eseu, care se ocupă de învățământ, atât diagnosticul cât și caracterizarea mi se par exacte. ("Învățământul este, pentru o societate democrată și într-un stat de drept, cam ceea ce este măduva hematogenă pentru organismul uman: produce materie vitală, sângele care întreține viața; învățământul e sângele democrației și de calitatea lui depinde buna ei funcționare").

Este ceva în cartea lui Laurențiu Ulici din bucuria călătoriei dinspre necunoscut (lumea politică) spre locul de baștină (literară). A doua parte este mai mult ancorată în problematica literaturii, a culturii, iar ultima - **Întoarcere în Ithaca** (titlu sugestiv și simbolic) cuprinde texte de critică literară. Sunt câteva propoziții fundamentale în cartea lui Laurențiu Ulici, spuse simplu, dar care ar trebui reținute de mulți din cei care se consideră singurii justițiari sau deținători ai dreptății în literatura română. Eseurile din **Dubla impostură** au ceva din incandescența evenimentului trăit. Unele s-au perimat, altele își mențin actualitatea (mai ales cele culturale) în funcție de problema pe care s-a mulat comentariul. Perspectiva, însă, rămâne.

Alexandru RUJA

* Laurențiu Ulici, **Dubla impostură**, Ed. Cartea Românească, 1995

DREYFUS ȘI DREYFUSISMUL

Despre procesul Dreyfus s-a scris enorm: cărți de istorie, romane, piese de teatru, scenarii de film. Aproape toate aceste scrieri au stârnit o curiozitate ieșită din comun. De ce? Întâi, pentru că dezvăluiau culisele vieții politice europene de la sfârșitul veacului al XIX-lea; pentru că prezentau însemnele imoralității, ale tenebrosului care devenise dominant în societatea conducătoare franceză; pentru că ofițerul Alfred Dreyfus a fost condamnat la o lungă și nedreaptă detenție ispășită vreme de cinci ani în insula Dracului din Guiana; pentru că împotriva lui s-au formulat capete de acuzare care la o simplă verificare judiciară s-au dovedit a fi false; pentru că a provocat imense scandaluri diplomatice neelucidate nici în deceniile care au urmat procesului; pentru că a avut un evident caracter antisemit, Dreyfus fiind unul din cei cinci sute de evrei ce lucrau în slujba armatei franceze și care, conform scenariului inventat de politicienii acelui timp trebuia să fie eliminat sub acuza de trădător.

Pe un asemenea subiect, scriitorului Gheorghe Schwartz i-a reușit o carte remarcabilă. Ea reconstituie istoria dramatică a evreilor europeni la sfârșitul secolului al XIX-lea; repune în discuție problemele delicate ale raporturilor interumane și intercomunitare din Franța, dar și din statele învecinate ei. Roman istoric, **Procesul** este totodată și un roman politic, evidențiind cu mult talent marile capcane ale trecutului și ale prezentului, sugerând dreyfusismul practicat în toate țările Europei de-a lungul veacului nostru. Construcția romanescă a lui Gheorghe Schwartz este atrăgătoare prin însuși stilul ei, în care primează un foarte subtil joc al ideilor. Rar întâlnită în literatura română și, cred, în genere în literaturile Europei de est, este vocația autorului de a reda o asemenea temă servindu-se de labirintul conținut de înseși cuvintele cheie ale procesului istoric. Tot ceea ce a imaginat Schwartz vine în întâmpinarea cititorului dornic să se confrunte cu personajele politice și culturale ale unei lumi aflată atunci ca și astăzi într-un timp al tranzițiilor. Crizele surprinse cu un umor negru reflectă nu doar raporturile dintre evrei și neevrei, nu poartă doar încărcătura nervoasă a antisemitismului de la 1900 sau a aceluia ce a stârnit marea tragedie a Holocaustului, cât mai cu seamă lasă să se înțeleagă metamorfozele conștiinței europene de ieri și de astăzi confruntată cu o sumă incredibilă de orientări exclusiviste. Romanul lui Schwartz nu face altceva decât să repună în discuție - într-un mod cât se poate de credibil și cu talentul marelui scriitor - o lume care a provocat

conștient ori inconștient tragedia și plecarea evreilor din Europa. "A venit vremea ca evreii să înceapă să se apere - conchide personajul principal al cărții, domnul Löbl. Cum o vor face asta domnul Löbl nu precizează, ci se mulțumește să promită: suntem pe drumul bun... greu a fost până ce am găsit acest drum. Restul lăsați-l, acum, pe mine".

Marea eroare judiciară a secolului trecut a avut urmări profunde asupra psihismului colectivităților umane ce au străbătut și mai agitatul secol XX; este una din provocările istorice memorabile poate pentru faptul că ea conține trăsăturile unei gândiri malformate ce va pregăti ororile săvârșite de nazism. Procesul Dreyfus a preocupat mințile creatoare, responsabile, acelea ce sunt capabile să atragă atenția asupra anomaliilor ideologice, politice, religioase, asupra confuziilor generate de folosirea termenilor al căror conținut scapă de sub control. Actualitatea subiectului - abia dacă mai este nevoie s-o spun - derivă din înseși practicile nedemocratice ce continuă să supraviețuiască în lume, din însăși teoria țapului ispășitor atât de frecvent întâlnită în istorie și reluată de regimuri politice autoritariste, de dictatori de toate tipurile încălcând principiile ce asigură existența identităților multiple. Pentru România, o carte precum aceea a lui Schwartz este o premieră, dar și o provocare binevenită, în sensul că ea merită, alături de analize literare, ample dezbateri pe marginea conținutului mesajelor ei politico-filosofice.

Victor NEUMANN

* Gheorghe SCHWARTZ, **PROCESUL, O DRAMĂ EVREIASCĂ**, Editura Helicon, Timișoara, 1996

Gheorghe Pruncuț, sfârșit de mileniu

Într-un final precar de secol și de mileniu, când, iată, societatea, lumea literară însăși, istoria, dacă vreți, se dezic tot mai vehement de varianta romantică a poetului damnat, a bardului-boem, cât și de profesarea poeziei, a lirismului ca modalități suverane de existență, într-o astfel de lume tot mai puțin sensibilă la oferta nobilei inutilități a artei în genere, Gheorghe Pruncuț a făcut, desigur, o figură aparte, căci el nu s-a "sfiit"- încă mai ieri printre noi -să îmbrățișeze, până la contopirea cu destinul însuși, tocmai o astfel de ipostază, aprioric ingrată, a condiției poetului. A trăit și a scris într-un regim de urgență, sub iminența plecării definitive. De aici, uneori, acel ton misterios, oracular, dar și acea notă de grabă, de oralitate necenzurată a rostirii sale poetice. Un viitor volum, rezultând dintr-o selecție de poeme făcută cu maximă "duritate", ar putea -am convingerea- pune în lumina reală un poet inconfundabil cu o lume poetică palpabil de vie, palpabil - deseori - de abisală, de onirică, dacă vreți. Gh. Pruncuț ne-a lăsat o poezie a cărei vivacitate și a cărei probă de rezistență ar putea să se revendice tocmai dintr-un filon anume de fragilitate și de atemporalitate. Poemele sale încorporează într-un mariaj liric surprinzător elemente, motive și repere ce dau spațiului său poetic frisonul realității celei mai nude, celei mai ingrate și - nu o dată - agresive, lăsând loc, totuși, finalmente, unei seducții muzicale, ca de sirenă, venind din largul mirific, mereu imprevizibil și păstrător de puritate, al copilăriei, al basmului.

Eugen BUNARU

Groparul

Într-o duminică ca orișicare,
Am fost săpat adânc și înțelept:
Doi mă țineau de mâini și de picioare,
Iar altul adâncindu-mi-se-n piept.

Și-am înțeles că trebuie să fiu
Odihna vreunui mort neînsemnat,
Nemaiavând nevoie de sicriu
Și nici de bocitoarele din sat.

Și s-a săpat adânc și s-a săpat
Până la apa sufletului meu
S-a auzit atuncea un oftat:
Groparule adapă-te mereu.

Ajuns la târg

Grăjdar la curtea cerului mă știu
Și iepele cu mofturi triumfale
Dau din copite gata să lovească
Disprețuind vânjoasele zăbale

Și toul este împotriva mea
Sosit-ai iară, albă dimineață,
La polul nord mă linge o căței,
Nevinovat urâtul mă răsfață.

Să meditez, a mai rămas o seară,
Doar s-o alege timpul cu ceva:
Ajuns la târg, să vând din mine iară,
Mă pomenesc, că nu mai am ce da.

Azi noapte

Azi noapte tot cerul s-a strâns î pământ
Și mare pământul gemea a nă are,
Ce taină sublimă, ce ochi și cu int,
Ardea într-o casă de soare.

Gigantică lumea uitată dormea
Închisă-n adâncul odăilor Tale;
Aproape de mine, o steauă sorbea,
Din lacrima vremii cu jale.

Eternul prin spații încet vâjâia
Lumină albastră de-atâta cerneală
Și scribul anemic mereu socotea
În turnul cu ziduri de ceară,

Atuncia pământul pe dos s-a întors
Și multe spontan se-ntâmplară...
Să tac mi s-a spus, nu care cumva
Să scot vreun cuvânt din vioară.

Pastel bizar

Oceanul te cheamă spre casa adâncă
S-a plâns destul, s-a râs îndelungat;
Și umblă roata spațiilor încă,
Cu ochi de femelă și vis de bărbat;

Pământul își poartă un soare în pântec,
Să aibă și morții atâta lumină:
Ce lume de basm și umbrele astea,
Când vin împreună la cină...

Copacii se joacă de-a cerul și moartea,
Și mor în picioare, pe capete, iar;
Probabil că viața e ultima vină
Și sufletul, vânt milenar...

Gelu Voican, ezotericul

În 1994, editura "Georgiana" publica lucrarea unuia dintre cele mai controversate şi enigmatice personaje ale vieţii publice româneşti de după 1989. Gelu Voican Voiculescu oferea, în premieră românească, o lucrare despre viaţa şi opera lui René Guénon, subintitulată "Un mărturisitor al Predaniei". Apariţia a trecut neobservată, în ciuda "senzaţionalului" de care este învăluit numele autorului despre care, probabil, nu se ştie mai mult decât "episodul Târgovişte" şi barbarul 13-15 iunie 1990.

Ceea ce mă îndeamnă să fac, în cele ce urmează, mai întâi, o sondare în biografia autorului, să încerc, apoi, o situare a cărţii în exegeza guénoniană şi, la sfârşit, o evaluare în sine a lucrării.

1. BIOGRAFIA

Născut la 8 februarie 1941, primeşte ca nume de botez Grigorie. Bunicul, după mamă, este scriitorul şi militantul ardelean Octavian C. Tăslăuanu (1876-1942). (Volumul **Spovedanii**, editura Minerva 1976, a apărut sub îngrijirea lui G.V.V.)

Din datele pe care le am la îndemână aş face cunoscute şi câteva momente până la 1976. Mai întâi, la 13 martie 1959 este exmatriculat de la Facultatea de Geologie, unde era student în anul al doilea, fiind catalogat de Securitate ca "exponent al reacţiunii interne" şi "agitator periculos în rândurile studenţilor". A urmat "purificarea" muncitorească în mediul sondorilor unde a lucrat câţiva ani. La 24 de ani, i s-a deschis **Dosarul de Urmărire Informativă,** iar la începutul anului 1969 este interpelat de Securitate în legătură cu manifestările conduse de Ana Şincai de Crăciunul lui 1968.

În 1970 este arestat şi anchetat de Consiliul Securităţii Statului pentru trădare şi transmitere de secrete de stat, fiind eliberat după trei luni. Şapte ani mai târziu, în 22 august 1977, este din nou arestat în legătură cu greva din Valea Jiului şi cu "mişcarea Goma", iar după eliberarea din lipsă de probe i se interzice efectuarea deplasărilor de serviciu în zonă. (La acea dată era geolog la Întreprinderea de Prospecţiuni pentru Substanţe Minerale Solide).

În 1980-1981 este implicat în acţiunile dizidentului George Gugea şi are legături clandestine cu Gian Marco Veniero (şeful Agenţiei ANSA), prilej cu care este din nou interogat de Securitate. După evenimentele din Bazinul Motru, din 1981, i se interzice accesul şi în această zonă.

În 1985 este din nou arestat şi inculpat, iniţial, pentru "propagandă împotriva orânduirii socialiste" (art. 166, Cod Penal), dar procesul este transformat într-unul de drept comun pentru "decontări incorecte": 1 an şi şase luni. Faptul că nu i s-a intentat un proces politic - o stratagemă a regimului! - s-a soldat şi cu restituirea celor 1.200 de cărţi şi înscrisuri confiscate. După un an este eliberat. Anchetat din nou în 1988, i se ridică peste 100 de cărţi de ezoterism şi filozofie (încă nerecuperate!), după care, în august 1989, i se confiscă alte 60 de lucrări rare de hinduism şi budism.

Au urmat evenimentele de la finele lui 1989: în 25 decembrie a participat la procesul soţilor Ceauşescu, în 28 a fost numit viceprim-ministru, iar în 31 a preluat comanda Departamentului securităţii Statului în urma arestării generalului Iulian Vlad.

Ceea ce ar mai trebui adăugat

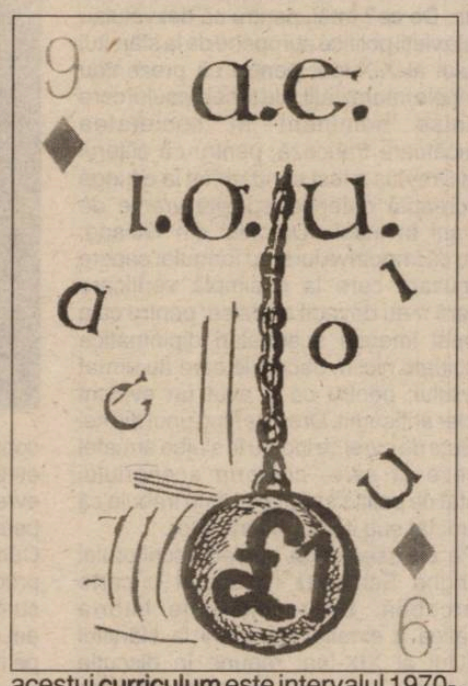

acestui **curriculum** este intervalul 1970-1973, când a fost corector al revistei "Viaţa Românească".

Preocupările pentru opera lui René Guénon datează din 1970 şi printr-o coincidenţă prea puţin întâmplătoare - primul român care îl citează pe metafizicianul francez a fost chiar Octavian C. Tăslăuanu, în 1926, în revista "Convorbiri literare". Familiarizarea cu Tradiţia îl va determina, în 1983, să intre în contact cu Vasile Lovinescu, iniţiat sufist şi guénonian fervent, ultimul hermeneut dintr-un lanţ care îi numără pe Mircea Eliade, Mihail Avramescu, Mihail Vâlsan, Vintilă Horea.

2. STAREA EXEGEZEI GUENONIENE

E o misiune dificilă să scrii despre Guénon, în mod cert nu numai cel mai intransigent gânditor antidemocratic al acestui veac, ci şi cel mai implacabil higienizator din câmpul fantasmagoric al "ezoterismului" modern. Reperele oricărui demers de acest fel se află, desigur, între prima încercare analitică a lui Paul Serrant, în 1953, **René Guénon**, continuând cu prima biografie - **La vie simple de René Guénon** a lui Paul Chacornac (1958) -, trecând prin primul număr din **Cahier de L'Herne (1985)** ce i-a fost dedicat (coordonatori, doi români: Constantin Tacou şi Paul Barba-Négra!), actele colocviului din 1973 de la Cérisy-la-Salle, ale centenarului **Domus Medica** (publicate abia în 1993!) şi cea mai recentă lucrare, semnată de Jean Borella ce ar fi trebuit să apară anul trecut la **L'Age d'Homme.** Între aceste "borne", desigur că se află încă deştule lucrări importante pe care nu le citâm din lipsă de spaţiu.

Scriam, la începutul paragrafului de mai sus, că demersul este dificil de condus: există, mai întâi, riscul unei "caporalizări a analizei" (expresia îi aparţine lui J. Hani) în desfăşurarea căreia autorul nu face altceva decât să reformuleze ideile; a doua primejdie este cea a "aplicaţiilor" particulare care, adesea, nu sunt decât rodul unei hermeneutici hemoragice producătoare de insutenabile analogii "procustiene".

3. LUCRAREA

În Cuvântul către cititori, autorul ne previne că textul lucrării a fost conceput ca studiu introductiv pentru integrala Guénon ce ar fi urmat să apară la Humanitas începând cu 1991. O primă variantă a fost gata în 1987, la acea dată, evident, cu sigurisime perspective de sertar. Din cauza extensiunii, precum şi datorită "unor rezerve pseudoelitiste faţă de autor", proiectul nu s-a concretizat, textul apărând de sine stătător în această formă.

De la început, trebuie spus că studiul are mai ales o valoare didactică, în sensul că se constituie ca un fir ariadnic pentru cei ce vor să se iniţieze în opera guénoniană - un areal sufocat de nume şi concepte puţin accesibile celui nefamiliarizat cu ezoterismul renascentist sau modern, cu islamul, cu hinduismul, cu iudaismul, cu masoneria, cu teologia etc. etc. Aşa se face că, lăsând la o parte tratarea "ideologică", Gelu Voican Voiculescu preferă cartografierea: lista cărţilor lui R.G. (pp. 14-16), lista articolelor în ordinea apariţiei, "pe ani şi pe reviste" (pp. 29-44), tabelul cronologic al vieţii şi operei lui R.G. (pp. 46-67). O dată cu **Parerga. Note adiţionale**, titlul lucrării îşi bemolează autoritatea, pentru că, de aici înainte, vor urma secţiuni desluşitoare tip dicţionar cu privire la numele, conceptele şi vocabularul guénonian: ordinul martinist, masoneria de rit scoţian, Theodor Reuss, ritul Memphis Miţraim, Biserica Gnostică Universală, Abatele de Pouvourville (Matgioi), Champrenaud, Agueli, Coomaraswamy (pp. 79-126). În fine, urmează un glosar de termeni arabi, destui dintre ei fiind de uzaj restrâns în opera guénoniană. De prisos şi infelice lipit pentru unitatea cărţii, la final, ni se par cele trei articole reunite sub titlul **Actualitate şi eshatologie. Nota editorului,** care impune o asemenea opţiune, este emfatică şi sună a autocauţionare mascată.

Ceea ce este realmente excepţional în lucrare se referă la cantitatea imensă de bibliografie metabolizată de o memorie prodigioasă. Cercetătorul se mişcă pe spaţii ori detalii aparent insignificante cărora le conferă dimensiune simptomatică. El **impune** impresia că ştie tot până la amănunte cotidiene, aşa că va compara fapte "anodine", va propune, scrutător, ipoteze, se va îndoi de eventualele inadvertenţe. E aici o "beţie" hermeneutică pe care şi-o exersase însuşi Guenon în **Le Théosophisme, histoire d'une pseudoreligion,** unde factologia detectivistă cea mai umilă (e vorba de avatarurile sociale ale dnei Blavatski) ia dimensiunile unei foarte serioase şi pertinente demontări ideatice. Păcat că autorul nu a găsit modalitatea **fizică** de a face trimiterile necesare, fiindcă, fără un aparat ştiinţific de note, multe din aserţiuni pot părea lipsite de acoperire. Cu atât mai mult într-un asemenea domeniu.

Dar, după câte ştim, bibliografia va forma materia unui al doilea volum, ceea ce va impune şi reeditarea, dimpreună, a celui de faţă. Dacă se poate, fără nenumăratele greşeli de tipar şi cu o mai mare grijă, din partea editoriului, la redactarea textului!

Marcel TOLCEA

Infância

Simbolizând forţele naturale (în mod particular fenomenele atmosferice), cât şi labirinturile propriilor noastre voinţe de reprezentare şi auto-izolare, care converg spre clădirea şi distrugerea unor reale aşezări invizibile, elful de pe scena francezilor a fost purtătorul de stindard al unei filosofii complexe a seninătăţii. Tonifianţi prin atmosfera rafinată emanată de muzica lor şi vizionari prin jocul teatral împletit cu vioiciunea instrumentală, membrii grupului **Namas Pamos** sunt nu doar extrem de percutanţi în discursul lor artistic, ci şi pozitiv tensionaţi prin stilul pe care îl abordează, mixtură de folclor, expresivitate a atmosferei etnice, jazz, teatru, joc şi funk.

Ca ascultătoare inveterată a producţiilor muzicale etnice, îmi pot permite să apreciez cât de cât obiectiv mostrele de folclor celt, indian, irlandez, slovac şi, evident, francez pe care le-au prelucrat **Namas Pamos,** situaţi la acea oră în zodia inspiraţiei creatoare.

Relatarea spectaculoasei şi relaxantei după-amiezi oferite de Centrul Cultural Francez nu ar fi completă fără menţionarea jocurilor de lumini implicate în show şi asigurate de Teatrul Germán-Maghiar sau, mai ales, fără lirismul jocului teatral, punctat epidermic prin grotesc, dar susţinut de o solidă bază teoretică în ceea ce priveşte scopul impactului asupra spectatorilor. Spectatori care au fost efectiv delectaţi, participând total, la părţile melodice, interpretative, şi la şotii, care au existat din belşug.

Cunoştinţa cu personajele - reale şi ireale - aduse pe scenăde **Namos Pamos** a prilejuit o bucurie tuturor participanţilor fie ei pe scenă sau în sală.

* * *

Un teoretician contemporan al fotografiei, Andreas Müller-Pohle, dezvolta cu puţin timp în urmă o idee mai veche, afirmând că situaţia actuală a fotografiei se află sub efectul confluenţei a trei tendinţe strategice de bază. Prima dintre dimensiuni este cea **estetică,** unde lupta se dă între calitativ şi non-calitativ, urmată fiind de cea **tehnologică,** marcată de confruntarea dintre digital şi analog, precum şi de cea politică, al cărei război se desfăşoară între stânga şi dreapta.

Analizând expoziţia de fotografii pe care ne-o propune Stelian Acea, prin bunăvoinţa Băncii Turco-Române, concluzionăm că tânărul artist (pe care îl cunoaştem şi din lumea imaginilor pictate) se dovedeşte din nou un expert în ale fotografiei. De la peisaj la nud, de la fotografia procesată în nuanţe tari până la atmosfera de epocă subtil sugerată de hârtie sepia şi până la granulaţii speciale în alb-negru, subiectul, obiectul, aparatul, lumina şi, în cele din urmă, însăşi fotografia lui Acea se rup din convenţiile cunoscute şi devin personaje de sine stătătoare, al căror farmec este insurmontabil, prin finalitate şi perspective.

Autorul ne propune soluţii ingenioase, foarte geometrice în fapt, unghiuri aproape paradoxale prin maniera în care sunt rezolvate; el construieşte imaginea cu hotărâre, refuzându-i acesteia dreptul la o replică fermă şi permiţându-i doar anumite evanescenţe. Sub suprafeţele sale dure, cromatic şi morfologic, se ascund planuri sonore (Acea fiind un artist complex şi un perfecţionist, totodată), care se pot revela prin contactul fecund cu privirea.

Chiar dacă îl analizăm doar prin prisma lucrărilor expuse în prezenta expoziţie, chiar dacă încercăm să nu ţinem cont de toate realizările sale de până acum, Stelian Acea rămâne asul din mâneca arte fotografice timişorene.

Mirela IACOB

TV

Bulboanele bazinului olimpic

Nu ştiu de ce, poate dintr-o profundă dorinţă de linişte şi frumos, m-am gândit că un buletin inofensiv T.V. ar putea arăta şi astfel...

Ştiri interne "La Azuga": cu ajutor financiar american şi bicepşi autohtoni s-au pus la punct cele două fântâni ţâşnitoare din parcurile "Garabet Ibrăileanu" şi "general Iordache Militaru", unde în fiecare zi lumea, cu mic, cu mare, vine să admire jerbele de apă, seara colorate, ce se ridică la câţiva metri înălţime. Acum două săptămâni primarul localităţii şi doamna prefect au deschis seria valsurile din "Dumbrava Mică" cu ocazia sărbătoririi a şaizeci de ani de la trecerea prin orăşel a lui Mihail Sadoveanu. **La Buhuşi**, oraş recunoscut pe plan european pentru urbanistica sa rafinată, cu sprijin bănesc luxemburghez s-a ridicat o casă de bătrâni la standarde occidentale. Mulţi septuagenari, octogenari şi nonagenarii, unii dintre ei dezavuaţi mai fin sau mai viguros, fie de copii, fie de gineri, fie de nurori şi-au găsit între zidurile batimentului nou ridicat tihna pentru anii ce-i mai au de trăit. S-ar putea crede că vârstnicii adăpostiţi aici doar mănâncă, dorm, croşetează, joacă şah sau table. Fac desigur şi asta, dar veţi rămâne surprinşi dacă vă vom spune că în primele trei săptămâni de la "inaugurare", în aşa numitul "salon al Confesiunilor", domnişoara Copilandru (99 ani), domnii Tuşnad (86 ani) şi Mistric (75 ani) au vorbit coerent în faţă unei numeroase asistenţe despre "Dezastrul de la Turtucaia", "Ce au adus bun regăţenii în Ardeal?" şi, respectiv, "Hoţia, reflex neromânesc"... **La Piteşti,** dragi telespectatori, penitenciarul de tristă amintire (anii 48-60) a fost pur şi simplu desfiinţat. De şase luni de zile în zona recunoscută pentru unicitatea ţuicii sale nu s-au mai semnalat furtuni, încăierări, violuri, fraude fiscale etc, nici măcar utilizarea unui limbaj suburban în dialogurile dintre cetăţeni. Ca atare, prefectura va transforma vechiul loc de detenţie şi exterminare al atâtor oameni nevinovaţi într-o mare sală de concerte şi recitaluri vocale. În luna septembrie a.c., corul "Guvernamental" va evolua aici. Îi aşteptăm cu nerăbdare pe preşedinte, pe primul ministru, pe domnii Coşea, Năstase, Pitulescu, Tărăcilă să ne cânte în cadrul unui repertoriu, desigur, variat, piese de la "Brr, oiţă, brr", până la "Amor eu ţi-am căzut în plasă", versuri de Rafael Sanzio, pe muzica unui compozitor cu nume incert ce pare a fi trăit, totuşi, la Ferrara...

Dar, stimaţi iubitori ai micului ecran, ştirea cu adevărat senzaţională a fost vizita, la invitaţia Prea-Fericitului părinte Teoctist, vizita, zic, de două ore, pe care Mântuitorul a efectuat-o pe meleagurile noastre. El ne-a ales pe noi pentru că ne consideră a fi poporul cel mai harnic, mai modest, mai înţelept şi mai cinstit de pe întreaga planetă. Fiul Domnului a binecuvântat centrala de la Cernavodă, zicând... "Scurtă-ţi va fi vieţuirea şi lungă noaptea hodinei"... Pe urmă a suflat peste câmpiile Bărăganului şi munţii Apuseni de unde a început să curgă aur. În final, înainte de Înălţare, El a suflat şi peste Parlament, astfel că deputaţii noştri cei mai de soi arată acum altfel la chip. Doar pe un domn Dumitraşcu îl va lua cu Sine sus pentru a-l regândi astfel. Chiar înainte de plecare Mântuitorul a strănutat de două ori. Fiind de faţă, ministrul sănătăţii noastre, dr. Ion Mincu, şi-a oferit serviciile. Blând, Mântuitorul, l-a răspuns doar atât... "Mulţumesc, Fiule, dar prefer clinicile mele de dincolo de nori"... Iubiţi telespectatori de toate categoriile, după vizita Celui de Sus cele rele se vor îndrepta şi suntem deja în măsură să acordăm, în sfârşit, după atâtea cereri, Statelor Unite clauza naţiunii celei mai favoratizate pe timp nelimitat...

P.S.

Despre Olimpiadă, deocamdată, n-am să zic prea multe. Mă bucur că înotătorii noştri nu s-au înecat în bulboanele bazinului olimpic în care s-au azvârlit după habar n-am ce... Îi vom avea pe toţi sănătoşi acasă, inclusiv pe antrenorul lor, la a cărui vedere mi s-a declanşat pofta de a desena butoaie. Între timp nişte medalii şi-au făcut totuşi apariţia... În sfârşit, sportivii ca sportivii... dar comentatorii? Ne-a căzut alaltăieri în mână o cuprinzătoare telegramă... "Înlocuiţi rapid Andy Vilara. Compromite atletismul. La nevoie apelat Atlanta în lipsă de ceva mai bun chiar şi Dumitru Graur. Semnat L.C.P., ceea ce ar putea să însemne Liga contra Prostiei...

Mircea PORA

Top

Altfel despre Elvis...

Dincolo de incontestabilele-i valenţe artistice, pe măsura scurgerii timpului ne convingem că Elvis (sau mitul) posedă calităţile unui produs uman al societăţii industriale avansate, ale unui personaj conturat în cartea americanului David Riesman. În volumul "The Lonely Crowd", acesta constată că mutaţiile din arealul vieţii sociale postbelice au determinat apariţia unui tip uman a cărui comportare e sensibil schimbată faţă de cea a individului începutului de secol. Modul de acţiune al acestuia (pe care Riesman îl numeşte "eterodirect") e dictat de noul spirit al timpului în care poziţia socială se află într-o perpetuă schimbare, determinată de "mofturile" colectivităţii. Cu alte cuvinte, revenind la Elvis Presley, nu e uşor să-i dăm dreptate lui Reisman gândindu-ne la etapele parcurse de artist chiar din momentul debutului său la Memphis în, pe atunci, obscura casă de discuri "Sun" a lui Sam Philips. În permanenţă, starul din Graceland a însemnat un fel de "puppet on a string", dirijată de gusturile mulţimii. Să recapitulăm: nonconformismul sincer al începutului s-a atenuat când starul american revenise din Germania, după satisfacerea stagiului militar. Motivul e lesne de înţeles: acesta trebuia să împace şi capra şi varza. În perioada absenţei sale de pe scena rock au şi apărut doi "nonconformişti" dornici de a-i lua locul: Vince Taylor şi Gene Vincent. Fără surplusul de talent pe care-l poseda un Eddie Cochran, trecut în amintire în plină glorie şi tinereţe, cei doi n-au reuşit decât să legene, în absenţa lui Elvis, balansoarul pe care, la începutul anilor '60, se va reinstala comod un "eterodidact" pe nume... Elvis Presley, "The King"!

Sfătuit de managerul Parker, acesta are grijă să ofere un nou "look" fanilor, spre a intra şi în graţiile maturilor pe care îi speriase la debut cu unduirea lascivă a şoldurilor ("operaţie" ce le dădea gata pe adolescente). Presley devine şi sentimentalul care va "ataca" un repertoriu pe măsură: "Sentimental Me" (ce titlu sincer, nu?), "It's Now Or Never", "Surrender", "You Cheatin' Heart"... Efectul va fi cel scontat de artist, dar mai ales de "colonelul" Parker, cel care umbla aplecat spre dreapta din cauza unui portmoneu supradimensionat, mereu burduşit cu bancnote verzi. Acum începe (şi acţiunea de potolire a setei admiratorilor prin puhoiul de filme de valoare îndoielnică. Mai târziu ele vor fi botezate "Soap Movies". De remarcat faptul că Elvis n-a fost niciodată mândru de cariera sa cinematografică, dar părerea lui conta mai puţin decât cea a lui Parker şi a producătorului Hall B. Wallis. Elvis în decorul plajei de la Acapulco, Elvis în Hawaii, Fun, Fun, Fun! Momentul saturaţiei era iminent. Teama de a nu obţine "votul" majorităţii determină artistul la un cameleonism în dirijarea oricărei acţiuni.

Se pare că Elvis era dotat cu un simţ aparte, era un fel de barometru sensibil, gata să prevadă ce va fi, sesizând chiar şi ce putea să scape atenţiei celor ce-l înconjurau. Comeback-ul de după 1970 se produce pe fondul spaimei pe care i-o produceau Beatles-ii, chiar dacă celebrul grup englez se destramă oficial pe 10 aprilie 1970. Rămăsese legenda la fel de puternică, mitul formaţiei marcase una, două generaţii, poate mai multe... Revenirea lui Elvis care mai credea în steaua sa s-a dovedit o întreprindere puţin inspirată. Artistul oferea acum o imagine neverosimilă, aidoma unui puzzle multicolor din care lipsea o piesă esenţială: firescul, naturaleţea artistului, care simula până şi spontaneitatea mişcării unui trup obez, îngreunat de pralinele devorate în faţa micului ecran. Privea benzile video cu concertele Beatles-ilor, din când în când împuşcând (la propriu) cinescoape nevinovate, care, aidoma unor oglinzi, reflectau o realitate prelungită-n umbra ce se aşternea peste o legendă. Uneori, Elvis se refugia în amintiri, răsfoind teancuri de fotografii, rememorând epoca de glorie care n-avea să mai vină niciodată...

Petru UMANSCHI

☞ *Urmare din pag. 6*

Prin întoarcerea...

scriitoarei. Încercarea ei dificilă de a se descoperi o determină pe Sofia Arcan să se repete, în aşa fel, încât nimic nu se sfârşeşte total şi concluziv. Aici forma narativă este gândită în formă de spirală. Romanciera se întoarce în sine, către sine, se îndoieşte de capacitatea sa de exprimare. Fiecare roman este începutul şi sfârşitul unui dialog cu sine. Acţiunea se pregăteşte să se deruleze şi în acelaşi timp încetineşte un sfârşit care a început în romanul precedent şi continuă să se îndrepte spre propria-i stingere care pregăteşte o nouă acţiune. Văzută aşa, **Ora ideală** este textul-cheie al unei creaţii, structurată ca o spirală întoarsă mult spre interior.

Fără urmă de subiectivitate, consider numele Sofiei Arcan al unei reale şi distinse romanciere. După ce i-ai citit în întregime cărţile şi îţi faci, cum am făcut-o, note pe marginea paginii, îţi dai seama cum se aşază lucrurile, câtă legătură este între un roman şi altul, între personaje, de parcă ar fi fost scris totul dintr-o suflare. Dar noi ştim că au trecut ani de la o apariţie la alta, că fiecare roman părea independent, citit atunci, la apariţie, în timp ce, Sofia Arcan săpa, săpa mereu în sufletul şi în mintea ei, ca să scrie nu doar cărţi, ci despre cărţile ei care sunt viaţă. Viaţa ei, prin subiect, viaţa artistei prin exactitatea cuvântului şi expresivitatea frazei. Iată motivul pentru care nu-mi însuşesc ideea că ultimul sau penultimul dintre romane ar fi mai bun decât celelalte. Nu se poate! O clapă la un pian nu are ce căuta, dacă ar ţine prin absurd, să fie mai bună decât cea de lângă ea. Ar produce haos. Toate la un loc aduc muzica adevăratului creator în conştiinţa noastră şi o fac să cânte în noi.

☞ *Urmare din pag. 12*

Apropos de oboseală

decât multiplicat, dar pentru a intra în raza lui de interes trebuie să contezi pe o unicitate. Or, individualitatea, în postura ei publicitară, reproductibilă, trebuie să-şi atenueze unicitatea pentru a putea fi resorbită de un public care se lezează uşor în faţa indivizilor prea de tot ieşiţi din comun. Excelenţa are, pentru cel care stipendiază prin admiraţie sau bani star systemul, limitele ei. Apoi, sufletul gol al publicului trebuie bântuit. Agresiunea publicitară, un corolar principal al star systemului, răpeşte individualităţii tocmai acele momente de asceză şi reflecţie care o construiesc şi o alimentează. Horia-Roman Patapievici nu e un produs publicitar. Sau nu a fost. Prin el, însă, ansamblurile disparate a ceea ce e pe cale să devină un star system cultural autohton (reviste de cultură, emisiuni de televiziune, directori de opinie) s-au sudat într-un mecanism de o uluitoare eficienţă. În mai puţin de un an, un outsider, excelent echipat intelectual, dar nelegat în nici un fel de cercurile culturale, ajunge pe buzele tuturor. După doi ani, reputaţia sa e egală cu aceea a oricărui mare mogul al intelectualităţii româneşti. De la snobul aferat până la studentul oedipian, de la autorul de o oarecare notorietate până la politicianul în vogă, toată lumea contează pe el. Orice scrie i se publică; orice editează i se vinde. Trece drept oracol: cuvintele lui, amplificate de valurile de admiraţie incontinentă, se preschimbă în apoftegme şi fac istorie. Confiscată de frenezia identificării, junimea studioasă e gata să ghilotineze pe oricine formulează vreo rezervă. Trebuie să crezi şi să te supui: domnul Patapievici e un mit naţional. Dacă lui Horia-Roman Patapievici i s-a răpit până acum timpul, e foarte probabil că de acum va trebui să-şi păzească identitatea. Hăituit de reporteri arieraţi sau de conlocutori de elită, el e mereu obligat să se exprime până la limita epuizării fizice, dar şi intelectuale. L-am găsit, spuneam la început, extenuat şi redundant. Pentru acrobaţiile sale intelectuale, publicul i-a dăruit de fiecare dată chestionare, niciodată însă momente de intimitate; publicitatea care a lucrat în contul notorietăţii sale, şi căreia îi datorează enorm, se pregăteşte acum să-l sacrifice sau să facă din el un autor de fragmentarium, un epistolier rafinat sau un memorialist. Căci, în ciuda reputaţiei sale, H.-R. Patapievici nu are ceea ce s-ar numi operă. Cărţile sale cuprind notaţii inteligente, brilante chiar, în marginea unor idei pline de adevăr sau articole de gazetă. El nu e nici politolog (pentru asta e nevoie mai mult de metodă şi mai puţin de simţ etic), nici romancier (a publicat un fragment de roman, **Viaţa la 17 ani**, de un cărtărescianism tardiv, plin de snobisme înduioşătoare şi de motive caduce) şi nici savant. E însă un portretist excelent şi mai ales un stilist impecabil. Ca şi unul dintre maeştrii săi, Montherlant, el crede că "cele mai tragice opere s-au născut din plăcere - din plăcerea de a scrie" (Montherlant, **Tragedia fără mască**). Mai nou, prin câteva scrisori publicate în cel mai recent volum al său, **Politice**, a devenit un expert al urii de sine româneşti, pe urmele lui Caragiale şi Cioran. Această confuzie a vocaţiilor presupune o carenţă de identitate, o hipotrofie a ei. Un star system cultural va trebui, deci, hrănit cu indivizi mai puţin fragili şi sensibili. Meritul lui Horia-Roman Patapievici e acela de a-l fi ajutat să se nască; demonia acestui mecanism - aceea de a-i fi periclitat fiinţa, sau măcar de a-i fi tulburat-o, lăsându-i, în schimb, o mare oboseală.

JAMES JOYCE: LIMITELE RECEPTĂRII

Între 23-27 iunie, Fundaţia Culturală Română a organizat la Bucureşti şi Sinaia Simpozionul "James Joyce în România". Mesele rotunde şi lucrările simpozionului au culminat cu lansarea celei de a doua ediţii a romanului "Ulysses", în traducerea lui Mircea Ivănescu. Participanţii străini sunt în marea lor majoritate universitari, autori a numeroase cărţi şi articole dedicate scriitorului irlandez. Dintre aceştia se bucură de o reputaţie deosebită Zack R. Bowen - preşedintele Societăţii şi al Fundaţiei Internaţionale James Joyce, Derek Attridge - editorul volumului *The Cambridge Companion to James Joyce* (1990), John Bishop - editor al revistelor *James Joyce Quaterly* şi *Joyce Studies Annual* precum şi Morris Beja şi Brenda Maddox, doi cunoscuţi biografi ai scriitorului.

Morris Beja: O masă rotundă dedicată lui James Joyce nu e dificil de început. Din orice direcţie l-am aborda, fie din perspectiva relaţiei dintre modernism şi postmodernism, a naţionalismului modern, a Irlandei versus Europa sau a metodelor de predare în şcoală, el rămâne la fel de incitant. O întâlnire între specialiştii români şi străini, în premieră astăzi, este şi ea provocatoare, prin ceea ce aseamănă sau deosebeşte vesticii de estici.

Zack R. Bowen: Masa rotundă a fost întitulată ***Limitele receptării***. Evident, aceste limite se află acolo unde le fixează criticii. Problemele legate de Joyce sunt ca un iceberg, adâncurile sunt mult-mai bogate decât ceea ce se vede. Limite, după părerea mea nu există, poate doar ambiguităţi. De pildă, dacă proza lui Joyce este o proză elitistă sau de consum. De fapt, prozele de început, incluse în volumul ***Oameni din Dublin***, sunt mai uşor consumabile. ***Ulise*** şi ***Finnegan's Wake*** sunt închise prin dificultăţile de lectură pe care le ridică. Nespecialiştii vor fi frustraţi dacă doresc să înţeleagă uşor mesajul, ideile, personajele acestor romane. De aceea, separarea produsă de modernism, în general, şi de Joyce, în special, între elita intelectuală şi cititorul de rând poate deveni la fel de serioasă ca diferenţa dintre clasele unei societăţi. Iată de ce trebuie să luptăm pentru o opoziţie egalitară, democratică, a cititorilor şi a criticilor. Acest lucru se întâmplă în Statele Unite, şi nu numai acolo, prin conferinţe, mese rotunde, mişcări critice noi, precum cele feministe sau post-coloniale.

Nu există însă numai prăpastia dintre autor şi cititor, ci şi cea dintre şcolile critice. Fiecare generaţie se concentrează pe o problemă care este de actualitate în epoca respectivă. Ceea ce interesează cercetătorii azi este felul cum a anticipat Joyce romanul şi critica post-colonială. Acest lucru rămâne interesant şi atunci când îl predăm în şcoli sau universităţi.

Michael O'Shae: Eu sunt un american irlandez. Lumea descrisă în ***Ulise*** este lumea bunicilor mei. De fapt, unul dintre bunicii mei a fost născut în acelaşi an cu Joyce. Îl auzeam fredonând aceleaşi cântece ca şi cele menţionate în ***Ulise***. Aceste lucruri devin deosebit de interesante pentru mine când le predau, deoarece eu, ca cititor informat, întâlnesc într-o clasă de studiu diverse variante de cititori inocenţi şi trebuie să-i conduc spre primele lor descoperiri, primele lor epifanii, ca să folosesc termenul lui Joyce. Ştiu că o dată intraţi în text, nu mai pot ieşi, fiind cuprinşi de extraordinara vrajă a lui Joyce, vrajă care mă stăpâneşte şi pe mine. Studenţii trebuie să înţeleagă de la început că textul este esenţial pentru mine şi întreaga mea viaţă, că întotdeauna îl abordez unilateral şi incomplet, dar că asta nu are nici o importanţă. Ceea ce ei trebuie să facă atunci când citesc textul este să trăiască o experienţă puternică, similară sau nu cu a mea. Să te scufunzi în lumea anului 1904 şi să asculţi ce vorbeau şi cântau predecesorii noştri poate fi ceva cu totul deosebit, ca o imersiune în realitatea virtuală. Important este să vrei să ştii **totul**.

De aceea, cred eu, orice student, cititor sau critic al lui Joyce trebuie să pornească de la o **estetică a saturaţiei cognitive**. Nu are nici o importanţă faptul că, în realitate, niciodată nu vei şti sau înţelege totul, că rămâi mereu în afara textului. Confuzia şi neştiinţa sunt un lucru esenţial. Dacă eşti nelămurit, îi citeşti bine cărţile.

Morris Beja: Eu văd limitele lui Joyce între pereţii unei clase. A preda ***Ulise*** este foarte greu. Mulţi nici măcar nu îl pot citi. Nora, adică soţia autorului, W.B. Yeats şi D.H. Lawrence sunt doar câteva exemple de intelectuali mândri că nu au citit romanul.

Atunci, de ce pune Joyce stăpânire definitivă pe noi? Deoarece, cred eu, el este un scriitor **obraznic**. E impresia pe care o am ori de câte ori îi văd fotografia aceea celebră din 1904, în care stă cu mâinile în buzunar şi are un aer non-conformist.

John Bishop: Se vorbeşte şi despre **privatizarea** limbajului său în ***Finnegan's Wake*** ca de una din barierele ridicate în faţa cititorului. Pentru mine, această carte este un roman popular, scris de fapt pentru cititorul obişnuit. Trebuie să reconsiderăm noţiunile de "popular" şi "obişnuit", deoarece în ***Finnegan's Wake*** oricine poate găsi ceva interesant, ca în revista ***The Cosmopolitan***. Există deja cititori care nici măcar nu ştiu bine englezeşte şi citesc ***Finnegan's Wake***. Joyce devine din ce în ce mai popular.

Patrick McGee: Oricine se încumetă pe teritoriul joycean trebuie să fie dispus să adopte psihologia unui explorator. Posibilităţile oferite de textele sale sunt nelimitate. Dar mai este ceva. Pe de o parte, tot ceea ce scriem despre Joyce este doar o tentativă momentană, căci interpretarea, teoria se schimbă mereu. Pe de altă parte, Joyce este un scriitor **politic**. Ne obligă pe toţi să cădem la înţelegere unii cu alţii, să facem pace.

Dan Cristea: Daţi-mi voie să vă citesc un fragment din episodul ***Ithaca***, referitor la subiectele despre care discută Leopold Bloom şi Stephen Dedalus, dar sugestiv şi pentru preocupările lui Joyce, reflectate în ***Ulise***:

"Despre ce a deliberat acest duumvirat în cursul itinerariului lor?

Despre muzică, literatură, Irlanda, Dublin, Paris, prietenie, femei, prostituţie, regim alimentar, influenţa felinarelor cu gaz sau a lămpii cu arc şi a lămpilor cu incandescenţă asupra creşterii copacilor paraheliotropici adiacenţi, despre coşurile de gunoi speciale expuse de corporaţia municipală, despre biserica romano-catolică, despre celibatul ecleziastic, naţiunea irlandeză, sistemul de educaţie iezuit, cariere, studiul medicinei, despre ziua precedentă, despre influenţa nocivă a ajunului de sărbătoare, despre leşinul lui Stephen".

Cititorul român discută şi el despre femei, muzică sau literatură. Mai greu este cu biserica romano-catolică sau

felinarele cu arc. Deci există limite culturale de receptare, datorită contextului diferit în care trăieşte cititorul. Dacă, pe de o parte, acest lucru sărăceşte opera, pe de altă parte, însă, romanele lui Joyce pot fi îmbogăţite de experienţa unei ţări ca România. Aluziile sale la dictatură au fost mai valoroase pentru cititorii români decât pentru cei englezi sau francezi.

Bonnie Kime Scott: Nici rolul femeilor din jurul lui Joyce nu trebuie subestimat. Nora, Harriet Shaw Weaver, Djuna Barnes, Rebeca West au avut o influenţă uriaşă asupra lui ca femei, prietene, scriitoare. Deşi Joyce nu este un feminist propriu-zis, el a simţit prezenţa femeilor ca "a strange Necessity", o necesitate stranie.

Pia Brânzeu: Vă voi împărtăşi impresiile mele de profesor care predau Joyce de mai mulţi ani. A ţine un curs despre Joyce este foarte uşor. Îi citeşti romanele, parcurgi o anumită bibliografie care îţi permite să faci o prezentare de ansamblu a substratului mitologic, a influenţei irlandeze şi pariziene, a anumitor aspecte stilistice şi tehnice evidente în opera sa. Îl prezinţi, după cum îţi place, ca pe un scriitor modernist, postmodernist, antimodernist, cubist etc. Cursul este întotdeauna limitat la una sau două ore, iar studenţii nu te întrerup ca să-ţi pună întrebări. Situaţia se schimbă însă la seminarii. Acolo eşti pus în faţa textului propriu-zis şi a propriilor limite. Nu poţi amăgi studenţii care vor să afle anumite detalii, dar fiind străin prin limbă şi cultură nu vei ajunge niciodată să cunoşti perfect intenţiile lui Joyce când a scris un anume text. Şi atunci te confruntţi cu o problemă etică. Poţi să îl trădezi pe Joyce? Mai ales dacă o faci cu bună ştiinţă? E imposibil de ieşit din această dilemă altfel decât acceptând imperfecţiunea şi considerând seminarul doar o introducere, o atingere cu microbul Joyce, microb care, o dată luat, te îmbolnăveşte pentru toată viaţa.

Bogdan Ştefănescu: Noi, românii, ne mândrim cu faptul că Joyce menţionează bătălia de la Plevna. Un critic a ajuns celebru pentru că a descoperit de câte ori se întâmplă acest lucru în ***Ulise***. Sigur că influenţa sa asupra scriitorilor noştri este de netăgăduit. Luaţi, de pildă, numai şcoala de la Târgovişte. Radu Petrescu subliniază el însuşi faptul că ***Matei Iliescu*** este un roman joycean, iar în jurnalul său mărturiseşte cum căuta cu disperare un exemplar din ***Ulise*** prin toate anticariatele.

Eu, când predau ***Ulise***, vorbesc studenţilor mei despre "filosofia traducerii", despre recrearea identităţii prin traducere. În cazul cititorilor/traducătorilor români există riscul ca ei să nu ştie să-şi regândească poziţia prin afirmarea propriei subiectivităţi.

Derek Attridge: Reprezintă ***Finnegan's Wake*** un sfârşit? Sau poate fi considerat un roman ce iniţiază o nouă metodă? Au urmat numeroase încercări, mai mult sau mai puţin reuşite, de a crea o literatură post-joyceană. Experienţele aparţinând lui Philipe Sollers, Arnold Schmidt sau Christine Brooke-Rose sunt totdeauna captivante, dar nu mai produc aceeaşi plăcere. O excepţie ar fi o piesă scrisă de Caryl Churchill, ***The Skriker***, pe care am văzut-o de curând la New York. Te seduce pentru că nu este o imitaţie a romanului joycean, ci o manieră nouă de a te juca cu limbajul.

Ştefan Stoenescu: Istoria României, ca şi cea a Irlandei este un conglomerat de conflicte. De aceea, atât pentru irlandezii ca Joyce, cât şi pentru români, naţionalismul este important. Dar în cazul lui Joyce funcţionează şi reversul. Dacă naţionaliştii se întorc la miturile trecutului, campionii modernităţii dizolvă graniţele - la propriu - ale geografiei prezentului. Joyce n-a fost nici un scriitor irlandez, nici italian sau francez. El a fost prin excelenţă european, aparţinând întregului continent.

Patrick McGee: Joyce n-a dorit să comenteze probleme naţionaliste în ***Ulise***. Ceea ce şi-a dorit a fost să aibă libertate de expresie, creativitatea neînfrânată. Cuvântul cheie pentru Joyce este **liberation** - un proces în care naţiunile să răspundă cerinţelor individuale, dar şi invers, individul să depăşească limitele unei naţiuni.

Brenda Maddox: Aşa cum am arătat în biografia Norei, idealul lui Joyce era să fie cosmopolit, deşi era în acelaşi timp irlandez până în măduva oaselor. Prietenii săi îl găseau îngrozitor de provincial.

Zack R. Bowen: Da, dar pentru felul în care a scris despre Dublin şi oamenii din oraş a ajuns în conflict cu rudele, prietenii şi compatrioţii săi. Adevărul a fost mai important pentru Joyce decât dragostea/ura sa pentru Irlanda.

Pia BRÂNZEU

Ilustraţiile acestui număr reproduc imagini ale unui joc de cărţi: Ulysses a Vau-de-Ville, The James Joyce caros, realizat de ROSITA FANTO

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 9 (1375) 27 SEPTEMBRIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

MIRCEA DINESCU ÎNTRE ARIEL ŞI CALIBAN

DIN SUMAR:

▼ Dublu concert pentru ţambal şi mitralieră
▼ Franyó Zoltán în bronz
▼ Inedit Cioran
▼ De la Abélard la Abelone
▼ Celan sau stafia nemântuită
▼ Pagini de: G.I. Tohăneanu, Livius Ciocârlie, C. Ungureanu, Şerban Foarţă, Mircea Mihăieş, Mariana Codruţ, Carmen Blaga, Lucian Alexiu Marcel Tolcea Daniel Vighi, Paul Eugen Banciu, Viorel Marineasa, Alexandru Ruja, Mircea Pora
▼ Lucian Petrescu, Haos
▼ Scriitori tineri: Simona Grazia Dima, Daciana Banciu, Robert Şerban Sorin Tomuţa, Mirela Iacob
▼ Isabel Allende: "Două cuvinte"

Acest număr este sponsorizat de Fund for Central and East European Book Project şi de Fundaţia Soros pentru o Societate Deschisă

I.Q.

Despre Hans Castor, ca scriitor

1. De vreo 15 ani nu mai îmi plac foarte mult scriitorii. Prima reacţie, dubitativă întâi, am avut-o însă ceva mai demult, în vremea pionieriei, când în oraşul Sânnicolau (locul în care m-am născut, alături de Bartok Béla şi, de ce nu, de futurologul Hobana) a venit un scriitor de la Timişoara care ne-a citit "din creaţie" după ce, mai întâi, ne-a cerut voie să îşi ţină "bascul" pe cap fiindcă în sală era "deosebit de curent".

2. Mai apoi, când am început să public numai poezii despre o bicicletă Van Gogh, mama mi-a spus că o să fac astfel familia de râs cu chestii din astea şi că "nu e nici o scofală să fii scriitor". Atunci în nesfârşitul ATUNCI - m-am simţit jignit până în adâncul sufletului meu de tânăr Tohan, dar acum - în leşiosul acum -, prea uneori, îi dau extremă dreptate.

3. Desigur că, luaţi cu firul, per pix, scriitorii "sunt nostimi" (Camil Petrescu, Patul lui Procust, p. 79), dar în vrac aceştia degajă "o insondabilă plictiseală" (idem, ibidem, p. 82). Ei sunt extrem de atenţi la encomiastică, la antologii sau pomelnice, la principiul enumerării în ordine alfabetică, la toate (feno) tipurile de inventariere, dintre care antologiile şi dicţionarele exprimă o formă atât de febrilă. În fine, ei sunt un fel de castori, mari consumatori de copaci şi, în numele cui îngreunează, neabătut, greutatea ficţională a Lumii?

4. Tânărul scriitor Costel Stancu, reşiţean, a fost anunţat prin litera tipărită că a câştigat premiul său la debut. Domnul Stancu, aflând că suma se referă la 150.000, a anunţat că, "anabaza până la Timişoara costându-l mai mult", se abstrage dintr-un premiu mult prea discret.

5. Au urmat comunicate difuze. Au urmat tăceri subfebrile. Tacitul învingător şi complice la un gest care iese din ramă!

Marcel TOLCEA

Comunicat de presă

La iniţiativa dlui **Vasile Popovici**, deputat PAC de Timiş, a fost trimisă domnilor Nicolae Văcăroiu, prim-ministru, Florin Georgescu, ministrul finaţelor şi Grigore Zanc, ministrul culturii, o adresă semnată de încă nouă parlamentari de Timiş (deputaţii Dorin Munteanu - P.D.S.R., George Stănescu - P.N.ŢC.D., Horia Rusu - PL '93, Teodor Vintilescu - independent, Emil Boroş - P.D., Slavomir Gvozdenovici - Uniunea Sârbilor din Banat şi senatorii Ion Păun Otiman - PAC, Ion Marcu - P.D.S.R. şi Tănase Tăvală - PNŢCD) prin care se solicită rezolvarea situaţiei de criză în care se află Filarmonica Banatul, forţată de către Direcţia teritorială de difuzare a filmelor Timiş să părăsească sala cinematografului Capitol, în care a funcţionat timp îndelungat.

Nota bene! Dl deputat **Vasile Popovici** nu adoptă neapărat soluţia propusă de dl Nicolae Văcăroiu, care s-a angajat, cu ocazia ultimei sale vizite la Timişoara, că va susţine trecerea sălii cinematografului Capitol în administrarea filarmonicii. O soluţie posibilă ar fi, în opinia dlui deputat, coadministrarea spaţiului. Altă soluţie: încheierea unui contract, mediat de Ministerului Culturii, între Direcţia cinematografică şi Filarmonică, prin care Direcţia se angajează să permită Filarmonicii funcţionarea într-o parte din spaţiu (ocupat şi în prezent) şi, între anumite ore şi zile, în sala de spectacol propriu-zisă, până când se găseşte un spaţiu adecvat pentru Filarmonică.

Biroul de presă al PAC.

Către
Domnul Nicolae Văcăroiu, prim Ministru
Domnul Florin Georgescu, ministrul Finanţelor
Domnul Grigore Zanc, ministrul Culturii

În cursul vizitei Domniei sale la Timişoara, dl Nicolae Văcăroiu, Prim-ministrul României, a fost informat despre situaţia inacceptabilă în care se află Filarmonica "Banatul", forţată să părăsească sala "Capitol", pe care timp îndelungat a împărţit-o cu Direcţia teritorială de difuzare a filmelor Timiş. Atunci dl N. Văcăroiu a promis rezolvarea situaţiei prin trecerea sălii "Capitol" în administrarea filarmonicii, în urma unei hotărâri de Guvern.

Această hotărâre întârzie însă să apară, astfel încât una dintre cele mai prestigioase instituţii de cultură din ţara noastră, cu o vechime de peste 130 de ani, riscă astăzi să-şi înceteze activitatea. Vă solicităm prin prezenta, în calitate de reprezentanţi ai judeţului Timiş, să dispuneţi de urgenţă luarea măsurilor care se impun pentru depăşirea actualei stări de criză.

Timişoara, 2 septembrie 1996

Noi apariţii la Editura Humanitas

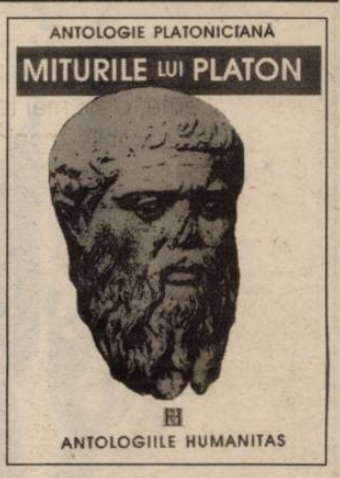

Cronica măruntă

De peste mări şi ţări

● Azi, când Atlanticul a devenit o băltoacă, nu-i nici o mirare în faptul că primim zilnic publicaţii apărute la Montreal, Chicago sau San Francisco ● La unele dintre ele ne putem abona cu sume modice ● La extraordinara revistă **Litterae** (director, Sanda Golopenţia) de pildă vă puteţi abona dacă veţi trimite 10.000 de lei doamnei Smaranda Vultur, chiar la domiciliul dânsei, de pe strada Turgheniev 5, Timişoara ● La numărul 2 de pe anul 1996 al revistei colaborează Monica Brătulescu, Constantin Eretescu, Flannery O'Connor ● Un interviu memorabil îi acordă François Furet lui Petre Răileanu ● Dar paginile cele mai importante ale revistei aparţin corespondenţei dintre Anton Golopenţia şi Petru Comarnescu ● Pentru prima dată, Comarnescu dă versiunea "intimă" a celui mai mare scandal literar-cultural al deceniului al patrulea: cel stârnit de prietenii săi (foşti) de la **Credinţa** ● Mai poate fi citit în **Litterae** un inedit Cioran, **Normă şi viaţă** ● Din apropiere, de la München, primim două culegeri de studii îngrijite de Horst Fassel, Walter Konschitzky şi Eduard Schneider ● Prima, **Johann Wolf, Erzieher, Forscher, Forderer** e dedicată unui mare profesor al Literelor timişorene ● Unui animator, cercetător, educator cum puţini a avut acest oraş: Hans Diplich ● A doua, **Werk und Wirkung** e dedicată lui Hans Diplich, unul dintre marii traducători şi prieteni ai culturii române ● Despre primul îşi amintesc, cu emoţie, în pagini de o reală tensiune, Walter Engel (unul dintre cei mai serioşi cercetători ai culturii bănăţene), Nikolaus Engelmann, Anemone şi Horst Fassel, Luzian Geier, Angelika Ionas, Paula Knopf, Walter Konschitzky, Peter Kottler, Eduard Schneider, Yvonne Lucuţa şi alţii, floarea germanisticii noastre (a noastre, zicem noi, timişorenii) ● Ei toţi se vor întâlni la Timişoara în Octombrie, pentru a sărbători 40 de ani de la înfiinţarea catedrei de limbă germană a Universităţii (a Literelor). Aniversăm, în octombrie, prin urmare...

Anemone POPESCU

Viaţa Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara

● Câteva manifestări de excepţie, intens mediatizate, au punctat ultima lună a vacanţei (scriitoriceşti). Joi, 28 august a.c., sala de festivităţi din Piaţa Sfântul Gheorghe nr. 3 a Revistei Orizont şi a Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor a găzduit lansarea volumului de poeme **Requiem** al scriitoarei Nicole Otto (ediţie bilingvă, versiunea în limba română realizată de Carmen D. Blaga). Despre autoare, cunoscută cititorilor sub pseudonimul Abelone, ca şi despre volumul apărut la Editura Hestia au vorbit Cornel Ungureanu, Livius Ciocârlie, Lucian Alexiu, Margareta Gyurcsik, Marcel Tolcea, Vasile Popovici, Daniela Liţoiu, Doina Sturza.

● În acelaşi cadru primitor a fost prezentat luni, 12 septembrie, volumul **Suprarealism şi "suprarealisme". Grecia, România, ţările hispanice**, al lui Victor Ivanovici (profesor la Universitatea din Atena), apărut la Editura Hestia. Au vorbit despre activitatea critică şi de traducător din literatura română, greacă şi hispano-americană a lui Victor Ivanovici scriitorii Cornel Ungureanu, Lucian Alexiu, Şerban Foarţă, Dan Munteanu (traducător, actualmente profesor universitar în Gran Canaria, Spania).

● Luni, 9 septembrie, la sediul din Calea Bogdăneştilor nr. 19 al Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor, a avut loc dezvelirea bustului lui Franyó Zoltán (realizat de sculptorul Jecza Peter). Au luat cuvântul, cu acest prilej, criticul Laurenţiu Ulici, preşedintele Uniunii Scriitorilor, Maria Pongrácz, Jecza Peter, Marian Odangiu. Bustul Franyó Zoltán a fost dezvelit de Anavi Adam, decanul de vârstă al scriitorilor filialei timişorene a Uniunii Scriitorilor. În continuare, scriitorii prezenţi au purtat un dialog despre personalitatea lui Franyó Zoltán, cel care a fost un eminent traducător în mai multe limbi de circulaţie al lui Eminescu, precum şi al multor poeţi români şi europeni. Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Mandics György, Pongracz Maria, Lucian Alexiu, Szekernyés János, Şerban Foarţă, Jecza Peter, Marian Odangiu.

Şerban Foarţă

"Ie dă rău"

Era-n septembrie '44.

O "lume leneşă, cochetă" (şi de o dulce inconştienţă) se tolănea, de bronz sau brânză, la soarele ireversibil al unui Tomis scitizat* de vreo trei-patru săptămâni.

Pe plajă, pe la prânz sau după, dădeau năvală vânzătorii de ziare, nu doar puradei, ci şi bruneţi în toată firea, trecuţi prin multe şi maeştri-n desfacerea acestei mărfi.

Era, între aceştia, unul, un soi de starostè al breslei **news-vendor**-ilor tomitani, care făceau revista presei, pe plajă-n chipul următor:

După mai fiecare **headline,** pe care-l trâmbiţa emfatic în patru-vânturile plajei, urma un fel de comentariu al ştirii proas(pe)te-n surdină şi, aşadar, cât mai în pâlnia urechii surde sau distrate a unor clienţi în aşteptarea adventului american. Ei bine, comentariul ăsta şoptit, inoportun şi sumbru, părea să fie un oracol à la Cassandra: "Ie dă rău"!

Astfel, după ce zisa cobe, a doua, de la Naso-ncoace, a plaiurilor tomitane, răcnea un titlu ca acesta: "Vizita domnului Vîşinski în capitala României", adăuga, în sotto-voce şi invariabil: "Ie dă rău".

Tot "Ie dă rău", şi după vestea că "speculantul Pascalide" fusese arestat în zori.

Or, susnumitul Pascalide avea, în inima Constanţei, un oarecare magazin, unul nu foarte acătării, - căruia, însă, camarazii şi eliberatorii noştri, gata să târguie cu hurta orice, îi vor fi pus gând rău.

Lupta de clasă începuse: era într-adevăr "dă rău".

O "lume leneşă, cochetă" (şi de o dulce inconştienţă) se prelasa estimp, la soare, la soarele ce-avea să fie, curând, însemn electoral, - iar pentru amintita lume, o tot mai tandră suvenire, iscând fireşti păreri de rău.

P.S. Inenarabilă, maniera în care vârstnicul meu prieten, Taşcu Gheorghiu, în grădina noptatică a unui LIDO ne-, încă, păunescizat (dar doldora de Păuneşti!), rostea, spunându-mi toate astea, ca pentru sine: "Ie dă rău".

Cf. şi* ***Skifî,* *alias "Sciţii", capodopera lui Alexandr Blok.*

Manolescu după Manolescu

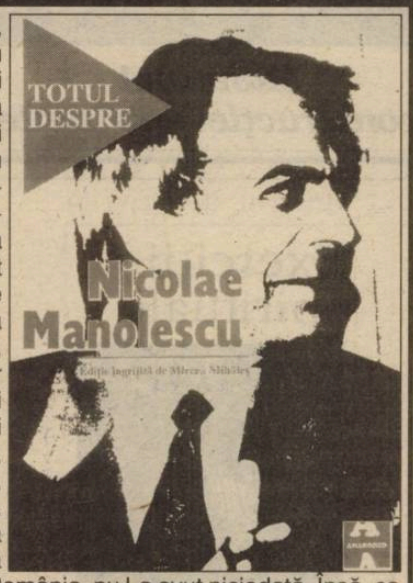

Politicianul Nicolae Manolescu ambiţionează, se pare, să treacă în planul al doilea (de nu cumva în uitare) imaginea criticului şi istoricului literar. Din fericire, admiratorii săi au suficientă energie (şi resurse!) pentru a scoate la lumină noi şi noi imagini ale marelui critic literar. În urmă cu un an, editura "Moldova" propunea o surprinzătoare antologie a celor mai bune dintre **Temele** lui Nicolae Manolescu. Zilele acestea, editura timişoreană "Amarcord" vine cu un proiect mult mai ambiţios: o antologie a întregii activităţi publice a autorului **Lecturilor infidele**. Deschizând noua serie a editurii, intitulată **Totul despre**, tomul, construit după modelul american al celebrelor **The Portable**, este un perfect ghid pentru cei care vor să cunoască evoluţia criticii şi scrisului manolescian de la... original până în ziua de azi, dar şi o sursă de informare pentru cititorul (elev, student, profesor) care studiază literatura română. Reproducem cuvintele de pe coperta a patra a cărţii: "Sortit să fie vedetă, Nicolae Manolescu a ridicat critica literară la un prestigiu pe care, în România, nu l-a avut niciodată. Însă, ca orice vedetă, el nu s-a mulţumit să corespundă modest-orgolioasei definiţii a criticului literar dată de Lovinescu. A vrut, la fiecare răspântie a existenţei, să fie altceva. Strălucit profesor, ingenios eseist, doct teoretician literar, comentator politic, istoric al literaturii, politician. Ultimă mare figură a criticii literare a acestui secol, el n-a avut, în nici una din secvenţele evocate, răbdarea de a epuiza toate resursele care-i erau la îndemână. Luciditatea l-a împins mereu în afara cercurilor pe care părea să le stăpânească. Dar îndepărtarea de ţinte n-a făcut decât să-i sporească dorinţa de a le cuceri de la distanţă".

Premiul Athena-Orizont

Juriul (în componenţa: Cornel Ungureanu - preşedinte, Leonard Oprea, Marian Odangiu, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Lucian Alexiu, Mircea Mihăeş) concursului pentru literatură organizat de editura "Athena" din Bucureşti şi revista "Orizont", dotat cu un premiu în valoare de un milion de lei, a decis, cu unanimitate de voturi, să-l desemneze câştigător pe **Radu Pavel Gheo**, pentru volumul de proză scurtă **Vara cerului senin**. În toamna acestui an, editura Athena va tipări volumul premiat.

Franyó Zoltán în bronz

Ce să spunem la inaugurarea statuii lui Franyó? Că există personaje predestinate să rămână în bronz. Franyó Zoltán ispitea, prin făptură, har, bună aşezare în lume, eternitate. Se afla mereu în centrul lumii şi al culturii, fie ca mediator, fie ca erudit. Prieten cu Ady Endre şi Blaga, cu Goga şi cu Hofmannsthal, cu Crainic şi Rilke, el se înconjura mereu de tineri pe care îi iubea şi cărora li se dedica fără rest. Ei purtau mai departe inepuizabila sa legendă.

Poate că înainte de a fi un extraordinar personaj al Europei centrale, Franyó era unul dintre miturile locului. Cine altcineva decât un locatar al mitului poate dărui limbii maghiare un **Faust,** limbii germane poezia chineză şi persană veche, cine putea lăsa moştenire o asemenea operă de tălmăcitor? Pentru români, el este, mai întâi, neasemuitul tălmăcitor al lui Eminescu. A stăruit întru Eminescu vreo şaptezeci şi cinci de ani: nimeni nu va mai avea, cred, această şansă. A fost alături de Virgil Birou, Stoia Udrea, Meliusz, Liebhardt, în toate acţiunile lor timişorene. A dat în deceniul al patrulea o antologie de poezie românească memorabilă din care nu lipseau Crainic, Pillat, Aron Cotruş, marii lui prieteni, dar nici poeţii tineri de atunci. La senectute, a tipărit la Viena altă memorabilă antologie de poezie românească pentru a-şi nemuri contemporanii. Laureat al premiului

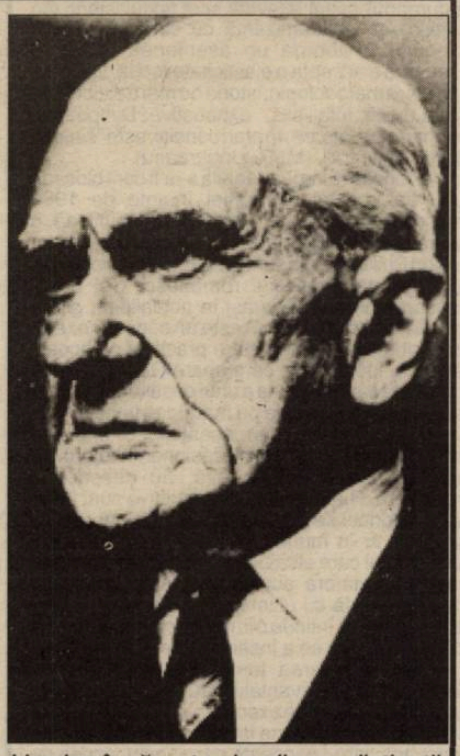

Herder, încărcat cu laurii unor distincţii naţionale şi internaţionale, Franyo a fost pentru oamenii de cultură ai oraşului un reper şi un model. Trăind mult, a putut fi prezent decenii de-a rândul la edificarea "spiritului timişorean" de toleranţă, prietenie, bună înţelegere. Să subliniem: a fost unul dintre arhitecţii Timişoarei de azi. Statuia lui Peter Jecza aşezată în faţa casei sale, azi sediu al Filialei Uniunii scriitorilor, poate fi tălmăcită şi prin celebrul vers: "a fost bărbatul pe care îl schimbă în el însuşi".

ORIZONT

Cărţile milionarului

Ştefan Bănulescu e o figură legendară a literaturii române de azi. Legenda sa e născută, parţial, şi din discreţia prezenţei publice. Dând la iveală rar - dacă nu chiar rarissim -, câte o schiţă sau o nuvelă, el reuşeşte, totuşi, performanţa de a rămâne în memoria publică prin fiecare rând pe care-l publică. Absent, practic, din viaţa literară, detestând interviurile şi prezenţele la televizor, Ştefan Bănulescu se concentrează asupra operei, elaborând, cu răbdare de orfevrier, admirabile pagini despre Câmpia Bărăganului. **Iarna Bărbaţilor,** suita de nuvele dedicate unei lumi arhaice, trăindu-şi tragedia cu o demnitate care-i aminteşte pe marii dramaturgi greci, sau **Cartea milionarului,** romanul unei lumi onirice în care pitorescul îşi relevă dimensiunea plină de tensiuni insolvabile, sunt reperele majore ale scrisului bănulescian. În fond, tot ceea ce iese de sub pana sa este poezie, o poezie adesea şocantă, plină de o violenţă mocnită.

Chiar dacă Ştefan Bănulescu nu împlineşte, în acest septembrie, o vârstă rotundă, profităm de prilej pentru a-i ura "milionarului" literaturii române multă sănătate şi de a-i reaminti că îi aşteptăm cu nerăbdare cărţile îndelung promise!

Anunţ umanitar

Un anunţ mai puţin obişnuit a putut fi recepţionat de timişoreni la Radio Vest, post de maximă audienţă în zonă. Pentru că vizează gestul umanitar al unui membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al Filialei sale din Timişoara, scriitorul medic dr. Lucian Petrescu, îl reluăm cu toată gratitudinea.

Aşadar, **cabinetul dr. Lucian Petrescu** - interne, cardiologie - acordă gratuit membrilor Uniunii Scriitorilor consultaţii de specialitate şi electrocardiografie. Cabinetul are următoarea adresă: bd Eroilor nr. 1-3, apartament 1 (parter) - la colţul străzii Cluj, tel. 195411 şi următorul orar: luni-vineri 15,30-19,30; sâmbătă 9-13.

ESEURI LA EDITURA POLIROM

Manualul construcției spirituale

Ne suntem cei dintâi dușmani, spune una din apoftegmele creștine, așa cum, fără putință de tăgadă, cea mai trudnică bătălie e împotriva propriului trup, nevolnic dar ademenitor, și a firii găzduitoare de felurite capcane. Iar pentru a desluși aceste adevăruri simple se cuvine doar să cunoști până la capăt lumea, acolo unde lanțurile iluziei sunt numai fum. Ori să cutezi a încerca marginile tărâmului numit viață, de unde privirea aruncată peste umăr îi descoperă nimicnicia. Ambele variante cer însă o suficientă doză de curaj și încă ceva pe deasupra, ceva ce ne depășește firavele forțe pământești, anume grația divină. Inigo Lopez de Loyola, cel care avea să-și spună mai târziu Ignațiu, e unul dintre preafericiții muritori ce a îndrăznit și a biruit. Fiindcă experiența sa cu Dumnezeu a dat roade din belșug ne-a rămas nouă, celor de astăzi, să gustăm unul dintre alesele fructe: **Exerciții spirituale.** Cartea s-a născut pe fundalul teribilei lupte dintre Inigo și Ignațiu, în grota de la Manresa, ce va fi fost martora unei uluitoare transformări spirituale: cavalerul și curteanul ambițios în cucerirea onorurilor acestei lumi lasă locul anahoretului disprețuitor față de toate cele trupești. Vor mai urma și alte schimbări, însă aceasta e întâia în importanță. Ca orice inițiere reală și aceea suferită de Ignațiu presupune trauma sufletească, împingându-l pe novice aproape de pragul sinuciderii. În întunericul peșterii, la propriu și la figurat, Ignațiu își va fi sieși duhovnic, rugăciunile și meditațiile, nu mai puțin iluminările mistice, îl vor ajuta să învingă. Exercițiile spirituale, așa cum sunt propuse de autorul lor, se întind pe durata a patru săptămâni și conțin cinci meditații zilnice de câte o oră. Contemplarea e echivalentă, în opinia lui Ignațiu, cu participarea efectivă la istoria biblică. Obținută cu ajutorul imaginației aceasta merge până la abolirea hotarului dintre realitate și fantezie sub controlul rațiunii. Priveliștile mentale, în care rolul celor cinci simțuri este hotărâtor, sunt, în sine, purtătoare ale unor învățături pline de foloase pentru practicanți. E evident că o atare viziune psihologizantă abundă în alegorii și metafore cu valoare sugestivă. Pe de altă parte nu se urmărește cu orice preț exhaustivul căci, spune Ignațiu, adevărata cunoaștere nu se măsoară în întindere, ci în profunzime. Cel care urmează în chip fidel exercițiile nu e, însă, doar un contemplativ ci și un activ împăcând astfel doi poli aparent ireconciliabili. Scrierea a fost întâmpinată cu rețineri în epocă, să nu uităm că spațiul catolic era zguduit la începutul veacului al XVI-lea, de explozia Reformei. Poate de aceea autorul e mereu obsedat de a nu fi bănuit de apostazie: textul său este, din punct de vedere dogmatic, foarte precis.

---

* Ignațiu de Loyola, **Exerciții spirituale,** Ed. Polirom, 1996

Teologie și poezie

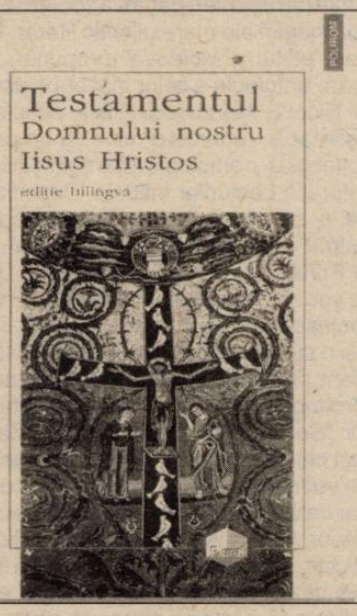

O serie de ambiguități, generatoare câteodată de polemici, însoțesc un text inedit al spiritualității creștine: **Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos** recent apărut în limba română prin osârdia tălmăcitorului Nicolae Achimescu. Cea dintâi grijă a acestuia e să ofere drept prefață o vrednică introducere în istoria documentului cu intenția mărturisită de a limpezi cât de cât apele. Demersul e binevenit întrucât cartea cu pricina nu se adresează doar elitei bisericești, ci publicului larg căruia, s-o recunoaștem, cunoștințele de natură teologică nu-i prisosesc nicidecum. Care ar fi, deci, punctele ce suscită încă întrebări? Din capul locului aflăm că autorul e necunoscut. E-adevărat: cuvintele îi aparțin Mântuitorului, după cum afirmă tradiția, însă nu se știe cine le-a transcris pentru posteritate. Lansată probabil cu scopul creării unei autorități de neștirbit opinia potrivit căreia Sfinții Apostoli Ioan, Petru și Matei ar fi în cauză nu rezistă analizelor de text ulterioare. Nici în legătură cu originea scrierii, dilemele nu par să se fi lămurit în întregime. Vârsta ei e, de asemenea, incertă. Cei care s-au încumetat să justifice ca sigur un anumit moment al redactării n-au fost scutiți de revizuiri permanente. Ipoteza apariției cândva în secolul II propusă de primul editor al textului Ignat Efrem al II-lea Rahmani, patriarhul syro-catolic (1899) se bazează pe supraviețuirea unor elemente de cult arhaice în corpul testamentului. Dimpotrivă, într-un studiu alcătuit cu acribie, F.X. Funk amână această naștere cu vreo trei veacuri, opinie la care subscriu majoritatea specialiștilor occidentali dar și liturgiștii români. În sfârșit, demn de menționat e faptul că deși varianta originară s-a pierdut în negura timpurilor există numeroase traduceri. Pentru cititorul interesat mai puțin de chestiuni strict dogmatice cartea nu ar putea părea atractivă: e doar o prejudecată. Astfel, pasaje întrucâtva prozaice referitoare la reguli concrete de organizare a Bisericii și a ritualurilor alternează cu pasaje pline de poezie, rugăciuni și imne de laudă care amintesc de frumusețea psalmilor. Cu alte cuvinte, cartea îl satisface atât pe teolog cât și pe calofil. O mențiune aparte pentru traducător: acesta se silește cu har să păstreze nealterat, printr-un stil și un lexic adecvate, aerul arhaic al textului și deci, implicit, farmecul său integral.

---

* **Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos,** Traducere, note și studiu introductiv pr. dr. Nicolae Achimescu, Editura POLIROM, Iași, 1996.

Istoria ca un puzzle

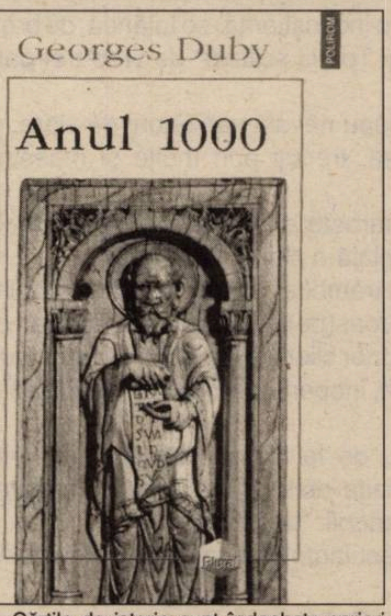

1. Cărțile de istorie sunt îndeobște scrieri aride: o înșiruire nesfârșită de date, evenimente și nume ordonate sub autoritatea strictei cronologii în care demersul descriptiv precumpănește, adesea în dauna celui analitic, o suprafață, deci, fără nebănuite concavități, imagine developată de un ochi impersonal, prea obsedat de precizie. Pe altarul diacroniei lucrările clasice de istorie, căci despre ele e vorba aici, sacrifică resorturile profunde ale desfășurărilor evenimențiale înregistrate în nuditatea lor absolută. E meritul școlii istorice de la Annales de a propune un alt tip de cercetare pe care l-aș numi, în lipsa unui termen mai bun, **sincronic.** Într-adevăr, el nu urmărește neapărat dimensiunea orizontală, chiar dacă studiază o perioadă de timp semnificativă, cât, mai degrabă, năzuiește să coboare pe axa verticală a unui anumit moment istoric pentru a-i desluși cât mai bine determinările intime. Căci, în ultimă instanță, ceea ce e consemnat cu acribie de cronicari este (și) un efect al atitudinilor mentale conturate, la rândul lor, pe baza unui impuls primit din afară. Marea ambiție a cercetătorilor de la Annales constă în surprinderea acestei intercondiționări permanente ce se face responsabilă de traiectul evenimentului la un moment dat. "Omenescul", "viul" (Mihai-Răzvan Ungureanu) astfel relevate scot textul istoric din mortificarea academizantă cu care fuseserăm obișnuiți. A aborda un asemenea demers înseamnă a accepta o elasticitate totală din punct de vedere metodologic: istoria nu mai e nicidecum știința unică, infailibilă, exhaustivă. Dimpotrivă, mult mai atrăgătoare, în atari condiții, este "sinteza interdisciplinară". (M.-R. Ungureanu)

2. Oricât de impermeabilă s-ar fi dorit blocada culturală impusă României înainte de 1989 prestigiul școlii de la Annales a izbutit să o străpungă: Georges Duby la fel ca Jacques Le Goff ori Phillipe Ariès sunt prezențe deja obișnuite în conștiința publicului românesc. Cel dintâi menționat anterior e iarăși în actualitate, grație editurii Polirom. Volumul* este un sugestiv exemplu pentru tipul de cercetare practicat de școala franceză. Ipostaza în care apare Georges Duby în această carte e aceea a unui desăvârșit hermeneut. Comentariile sale pe marginea textelor medievale deși minime sunt esențiale. Și totuși se ascunde aici un travaliu impresionant: autorul nu înregistrează, ci ordonează, nu descrie, ci analizează. Raționamentele inductive sunt favorizate, istoricul se simte în apele sale speculând inteligent. E în munca lui, dacă vreți, ceva din truda insului care alcătuiește un puzzle. La urma urmelor, metafora acestui joc nu e întru totul gratuită: o dată cu ultima pagină a cărții în fața ochilor minții se întinde o imagine cuprinzătoare și coerentă a ceea ce a însemnat Anul 1000 atunci și acum. Detașarea temporală e folosită de Georges Duby în avantajul său - ea îi permite să surprindă suficient de exact semnificații decantate în timp. Pe de altă parte istoricul evită cu abilitate o capcană care-l pândește permanent: aceea de a judeca sursele medievale prin prisma habitudinilor mentale contemporane. Departe de a fi tezistă cartea lui Georges Duby impune totuși o teză, dezactivând o serie de clișee cu privire la paradigmele milenariste. Anul 1000 surprinde umanitatea creștină într-o tentativă disperată de reconciliere cu Dumnezeu sub presiunea unei mereu posibile Apocalipse. Miracolele și semnele care o anunță există doar pentru că sunt căutate cu obstinație. Dincolo de spaimele exacerbate ulterior, momentul rămâne ca un punct de cotitură în istorie. Acceptând penitența umililor săi servi ca răscumpărare a păcatului, Divinitatea își ocultează pornirile vindicative; atributele prin care omul și-o închipuie acum se apropie de cele ale naturii umane. Emanciparea economică, și implicit socială, e o consecință directă a acestei modificări de mentalitate. Cartea lui Georges Duby se citește cu aceeași neclintită plăcere cu care se lecturează literatura de calitate.

---

*Georges Duby, **Anul 1000**, Editura Polirom, Iași, 1996, Traducerea: Maria Ivănescu

Intransigența melancolică

Probabil, ce-i drept greu de crezut, nu tuturor străile de erou le întreține confortul sufletesc: vidați parcă de firești orgolii aceștia sunt la fel de stânjeniți, sub dulcea povară, precum, de pildă, iremediabilii boemi siliți să-și pună la ocazii costumul impecabil care, deși turnat, e resimțit asemeni prea strâmtului corset. Mă gândesc, nu-i un secret, la Vasile Gogea, un nume folosit altădată ca sinecdocă pentru Brașov, 15 noiembrie 1987. E mult de atunci, atâtea s-au schimbat, destule ape au trecut dar piatra a rămas aceeași. Adică scriitorul, de nu-i deja tocită comparația. Ultima lui carte stă drept mărturie. Poate că prima întrebare ce i-ar veni pe buze, nu criticului neapărat, ci unui oarecare cititor ar fi de ce așa târziu, căci textele cuprinse în volum sunt redactate până la hotarul, atâta de hulit astăzi, al lui 1989. Răspunsul, implicit, se află, totuși, în paginile cărții și el consună cu structura interioară a autorului. S-a spus adesea că scriitura intimă e o capcană și că tentativa eului de a se centra asupra sa aduce mai degrabă a eșec; subiect și obiect concomitent, iată o combinație nu întotdeauna demnă de încredere. Perfect de acord, dar să nu uităm că eul se dezvăluie și în chip **involuntar,** poate chiar mai sugestiv decât atunci când o face deliberat. Spunând acestea mă hazardez: deși nu-l știu (personal) pe Vasile Gogea încep să-l cunosc (dacă aș fi lipsit de cea mai elementară prudență aș zice că precedenta aserțiune sună a... Vasile Gogea). De pildă, mi-e foarte clar că e o ființă retractilă, fapt pe care-l socot a fi în directă legătură cu sfioșenia curată a țăranului maramureșean, doar una din ipostazele sale. Sunt oameni ce viețuiesc exuberant în afara lor, adesea, vai, fără vreun real folos. Vasile Gogea nu e, sunt sigur, dintre aceștia. Pentru el vocația filosofică nu-i vorbă goală - ea chiar înseamnă iubire de înțelepciune. Iar cea dintâi virtute a înțeleptului e să-și drămuiască, până la zgârcenie aproape, vorbele. O spune chiar el atât de frumos: pentru a ști să taci e nevoie să știi citi. De aici și ritmul fragmentat al scrierii, într-o risipă de idei iar nu de cuvinte, ce-i vine ca o mănușă. Poate fiindcă tot ce a încheiat este mort, neterminatul fiind în schimb viu. Panseurile sale amintesc de I. D. Sîrbu de care îl separă, însă, tonalitatea; deși sunt înrudiți prin sapiență. Vasile Gogea își bemolează, rod al unei intransigențe melancolice, discursul. Ori poate pentru că este, temperamental vorbind, mai aproape de personajele dramaturgiei cehoviene. Autorului îi place să plutească în aerul tare al ideilor, înălțimea abstracțiilor nu-i provoacă amețeala, lexicul nu pare a mai avea taine pentru cel care cultivă cu egală voluptate paradoxul, silogismul, nerefuzând benignele sofisme, fără a desconsidera, pe deasupra, ironia. Unde mai pui că, adesea, poetul dă de știre dinapoia gânditorului sau moralistului, fapt menit să arunce, câteodată, umbra emfazei asupra textului. Deși se simte un suflu noician de-a lungul paginilor, Vasile Gogea se descleștează din strânsoarea magistrului, neajungând, totuși, la sacrilegiu. Cititorul atent va sesiza, fără îndoială, că pe măsură ce anii se scurg (caietele debutează în 1975) privirea scriitorului se întoarce înspre afară: notațiile dureroase, civismul își fac loc printre aforisme. E ceea ce Vasile Gogea însuși numește "structurarea unei conștiințe". Pământescul vanităților de autor pălește în fața autorității ontologicului **a fi.** Oricum despre curajul omului s-a mai vorbit, nu însă despre modestia lui, sau despre sfidarea ambițiilor lumești. Dacă e un învins importă mai puțin, de vreme ce în propria axiologie înfrângerea demnă și bine administrată are greutatea unei victorii.

---

*Vasile Gogea, **Frangmente salvate** (1975-1989), Editura POLIROM, Iași, 1996.

Pagină realizată de SORIN TOMUȚA

Livius Ciocârlie

CIORAN

Viaţa interioară este o peşteră cu mai multe nivele. Speologi neîncercaţi, coborâm cât putem către centrul nostru dar, mai tot timpul, speriaţi de efort ori de ce riscăm să descoperim, avem tendinţa să revenim în cotidian. Oricum, trăim la diferite cote şi ne-ar fi greu să spunem la ce adâncime ne găsim în momentul dat.

E luni dimineaţa, cerul acoperit, la radio aud un cor medieval. Ieri am făcut, duşi de Marie-Françoise, o ieşire care, deşi numai departamentală, ca să vadă Alexandra bastidele de la Créon şi Sauveterre, ruina abaţială de la Sauve şi castelul, tot în ruină, de la Langoiran, deasupra Garonnei, deşi numai atât, sunt scos din ritm. Nu găsesc nimic de spus despre speologismul interior. Mă întreb doar, prosteşte, ce înseamnă interior. Unde e? În cavitatea toracică, în burtă, în cap? Unde văd dealul de la Butoieşti când mă gândesc la el? Încerc să mă concentrez, dar cu rea-voinţă, întrebarea mi-o pun numai ca să continui cumva. Să nu sting ordinatorul într-o zi de luni, mi-ar fi greu cine ştie câtă vreme să mă reapuc. Şi poate că e bine să fac ce fac în momentul ăsta. Cum n-am idei de comunicat, nici energie să povestesc întâmplările zilei, îmi rămâne vorbăria... interioară, **à ras de terre.** Care, de altfel, întâmplări? Micile fapte zilnice sunt corespondentul "diegetic" al vorbăriei. (Chiar aşa, îmi spun acum. Nu-i rea ideea. Există o vorbărie a faptelor. Sporovăim cu picioarele, umblând dintr-un loc în altul, fără nici un rost.). Ne duce Pierre, asta a fost sâmbătă după masă, alaltăieri, mai întâi la fotograf, pe Cours de la Libération, aici, în Talence. El îşi plăteşte panourile cu poartă românească şi biserică din Maramureş, noi primim fotografiile făcute de Alexandra din octombrie până acum. Când ieşim, pe soare potolit de ianuarie acvitanez, constatăm că **tabacul** de unde voiam să cumpărăm bilete de autobuz e închis. Serviabil cum e, Pierre spune nu-i nimic, fac eu un **détour** şi vă duc până la Pey Berland. **Ça va, comme ça? Parfaitement. Allons-y!** Pe drum spun de la fotografiile astea ai ceva de învăţat. Că trebuie să te hotărăşti, vrei monumentul sau îl vrei pe tatăl. Altfel, ori nu prinzi acoperişul ori, de la distanţă, tatăl poate fi confundat cu orice imigrant. Coborâm la colţul pieţii, spunem **à ce soir!**, mergem pe lângă catedrală, intrăm pe o stradă îngustă, cu poartă de fier forjat dând în grădina publică din spatele primăriei (Hôtel de ville), Alexandra zice nu, trebuie să-l aduci pe tatăl mai aproape, cum am făcut la Grand théâtre, şi atunci poţi să prinzi tot momentul. La asta puteam să ne gândim, zic în timp ce traversăm, e chestie de geometrie în spaţiu. Intrăm în centrul comercial de la Mériadeck, trecem pe lângă vânzătoarea de peşte, îi spun lui T poate creveţii tăi (pe care i-a uitat rândul trecut) sunt încă pe tejghea. Ezită un moment, nu ştie dacă glumesc sau nu. Urcăm cu escalatorul la primul nivel, găsim uşor, deşi din întâmplare, magazinul căutat, schimbă fusta cumpărată acum câteva zile cu una mai largă (ei,da!), ieşim în micul parc cu bazin dintre clădirile hipermoderne, "Unde ţi-au fost ochii, cucoană? m-ar fi întrebat la noi", spune T. Clientul să fie mulţumit, asta-i dogma lor, spun. Revenim către Pey Berland, o văd pe studenta blondă de la cursul de literatură, găsesc un **tabac,** bilete de autobuz. Intrăm în catedrală, orga sună amplu, Alexandra se duce să vadă de cine e un tablou mare de pe peretele navei principale. Jordaens. Intrăm în **Fnacul** din Saint Christoly, ne uităm la cărţile bilingve, franco-germane, dintre care Alexandra vrea să-şi aleagă una. Ia-ţi un Kafka, zic, are o limbă curată, sau vino într-o zi şi răsfoieşte mai multe, astăzi tot nu prea avem bani. Cumpărăm un film Kodak pentru excursia ei la Mont Saint-Michel şi între timp apare Marie Braure. S-a întors din California săptămâna trecută. Ne spune că Sean a reuşit la proba scrisă pentru postul de traducător UNESCO. Săptămâna viitoare vine pentru oral la Paris miercuri dimineaţă şi pleacă seara, joi are ore la Los Angeles. Rămâne hotărât să ne întâlnim după ce revine la facultate, deocamdată e neliniştită, nu ştie cum o vor primi. Când ieşim, s-a înserat. Venind pe străduţe pustii, trecem de Sainte Catherine, căutăm ici şi colo o cafenea, intrăm în una de lângă Place du Parlament. Bem cafele, adunăm bani de prin toate pungile, ne-au rămas chiar câţi ne trebuiie, fumăm. Ne facem socoteala să fim pe chei înainte de şapte douăzeci când avem autobuz spre Talence. Ajungem acasă la opt fără un sfert. Corul a încetat de mult, cerul s-a limpezit, poştaşul ne-a adus o scrisoare de la Henri-Pierre, fotografii de la Corina şi un articol al ei despre un cinematograf de artă de lângă gara din Luxemburg.

(Ca şi rândul trecut, nici un chef de a relua ideea despre speologism. Astăzi sunt sub impresia filmului despre Cioran. Ţuţea, cu exaltare în păreri, dar şi o reală calitate personală, un soi de acceptare - mai mult decât înţelegere - a celuilalt, persistentă chiar şi în momentele când e inflamat. Dincolo, Cioran, "bucureştean" de bună condiţie, categorie frecventă, încă, în anii cincizeci, când eram student, şi care, treptat, a cam dispărut. Poate cea mai frumoasă figură sculptată de inteligenţă vreodată văzută. O mare suferinţă în ea, spune T. Poate, zic, dar nu suferinţa la care te gândeşti. Exclusiv a artistului, îngrijorarea de a nu putea decanta expresia de tot ce nu e ea. În cazul lui, cum şi spunea în film, de tot ce n-ar fi fost lucid. N-a avut altă ideologie decât luciditatea, nici altă poetică decât intensitatea. A vrut să fie exact, exagerând cât mai mult. A fost un sceptic exploziv. Bună imaginea lui Liiceanu: o apă rece pe un fier încins. Iar relaţia, tot polară, artistului cu omul: o neegalată naturaleţe la un mare histrion. Păcat că toţi încearcă să-i îmbunătăţească "imaginea" printre români. Să nu apară că n-ar fi crezut în Dumnezeu, că n-ar fi fost om cumsecade, că ne-ar fi (de-a binelea) ponegrit. E, până la urmă, jignitor să înfrumuseţezi imaginea unui om atât de frumos.

Altceva. Citez (**din Exercices d'admiration):** "Valéry fusese prea contaminat de pozitivism pentru ca să conceapă alt cult decât acela al luciditătii **pentru ea însăşi".** Cum stăm atunci cu propria lui luciditate? Este şi ea pozitivism? Mi se pare că, parcă în **Fragmente despre vid,** l-am şi învinuit. Ziceam, cred, că i se pare iluzoriu tot ce nu-i negativitate, pe când pentru mine pozitivitatea creată de om are statutul ficţiunii romaneşti: "plăsmuire" şi adevăr în acelaşi timp. Rămân la idee, dar nu mi se mai pare pozitivist. Argumentul, de natură mai mult intuitivă decât ideatică (deşi o şi spune de câteva ori): descrie o volută, un arc, un salt între vid şi viaţă, se desprinde de orice strat ontologic şi aşa realizează **starea de graţie.** E transcedenţa lui, de artist.

În fond, zic acum, Cioran e un "pianist". Clapele sunt valorile (pozitive şi negative). În limitele aceleiaşi concepţii, el compune, schimbând mereu dominanta, serii de teme cu variaţiuni.

Cât despre Valéry, să nu uităm: "Le vent se lève. Il faut tenter de vivre!". Nu de

luciditate e vorba aici ci, pe fondul ei, de tentaţia vieţii, ca şi la Cioran. Oricum, în acest volum de autoportrete prin delegaţie, Valéry nu este, cum poate să pară, antonimul. (Antonim e mai curând Mircea Eliade.) Se ating. **Ils se frôlent.** Neantul conştient de sine este şi "ţinta" (una dintre ele) a lui Cioran: "Acest eu steril, sumă de refuzuri, chintesenţă de nimic, neant conştient (...), acest eu, ultimă etapă a lucidităţii, a unei lucidităţi decantate şi purificate de orice complicitate cu obiectele sau evenimentele, se situează la antipodul Eului - productivitate infinită, forţă cosmogonică..."

Iese din impas în trei feluri. Prin absurdul de tipul **Mitului lui Sisif** (de fapt, cu fond budist), adică paradoxala deschidere spre real, ca virtualitate, a vidului, odată atins. Prin intensitatea percepţiei vidului ("Această cerinţă de luciditate face să te gândeşti la gradul de **trezie** presupus de orice experienţă spirituală şi care va fi determinat de răspunsul ce se va da la întrebarea capitală: "Până unde ai înaintat în perceperea irealităţii?") şi, în sfârşit, tot specific lui, prin mobilitatea care-i permite să pianoteze poziţiile ontologice, indefinit.

În aparenţă, spune acelaşi lucru despre Mircea Eliade: "...natura şi norocul lui sunt de a putea să trăiască simultan sau pe rând la niveluri spirituale diferite", dar e vorba de cu totul altceva. Intensitatea spirituală diferă, Eliade nu e niciodată de-a binelea ceva ("...îi reproşam prietenului meu că nu se identifică cu nimic, vrea să fie **totul,** din cauză că nu poate să fie ceva anume"), pe când la Cioran intensitatea este egală, pe orice poziţie spirituală s-ar găsi, şi cu toate că trece de la una la alta este integral angajat în fiecare, înainte de a o părăsi şi nu fără să revină, ciclic, la ea.

Acum. Nu-mi mai ajungeam cu prăjina la nas, atâta eram de deştept! Şi, **à propos** de nas. Ce văd sub el? O misivă înfloritoare de la un **cher collègue.** Titlul ales de mine li se pare potrivit. Sunt dispuşi să plătească preţul avionului dus şi întors. Cazarea, **ça va de soi.** Ia te uită la ei! Ce-or fi având de aflat de la mine? Opiniile mele despre **le théâtre dans le théâtre?** O fi prudent, o fi patriotic să le divulg?

Mi-ar mai trebui cinci rânduri, ca să-mi respect contractul cu Mircea Mihăieş. Nu-i glumă. E aur fiecare rând. Ne îmbogăţim amândoi. Mihai Tatulici îmi spunea că scriitorii români nu ştiu să facă legătura cu oamenii de afaceri. N-a prevăzut soluţia noastră: oamenii de afaceri suntem chiar noi. La bursa de la Londra, după **Elvila International:** noi.)

Ieşirea din virtual

Destinul însuşi, în flux şi reflux, enigmatic şi stihial, este adevăratul personaj principal din ultimul roman al lui Florin Şlapac, dincolo de discreta tramă, desprinsă parcă dintr-un basm etern: cel al feminităţii împlinite sub semnul iubirii. Într-un oarecare oraş de la mare, dar, de fapt, într-o atemporalitate şi indeterminare extrem de sugestive pentru **mysterium**-ul copleşitor al afectivităţii, Ana Vinea, o tânără aparent bovarică, se plimbă zilnic, după ternele ore de servicu, pe dig. Evaziunea ei, derivată dintr-o necesitate interioară, rămâne de neînţeles pentru Barbara, mătuşa paternă, ce-i suplineşte, cu mult spirit de sacrificiu, ambii părinţi, tragic pierduţi, încă din fragedă copilărie. Între cele două femei se cască un abis, nedezvoltat totuşi până la ruptura definitivă, datorită iubirii indestructibile ce le uneşte. Conflictul nu ţine de vârstă, ci e consecinţa incongruenţei de viziune. "Eu vreau să trăiesc, m-am săturat să mă tot pregătesc pentru viaţă", exclamă Ana (p. 54), în contrast cu Barbara, care (aflăm în final) îşi trimitea constant scrisori sieşi, pentru a mima, orgolioasă, comunicarea cu semenii: în plus, ea detestă marea, metafora feminităţii totale, leitmotiv al romanului şi pasiune absolută pentru Ana. Deşi Barbara e licenţiată şi nutreşte ambiţii pentru nepoata ei, care nu şi-a continuat studiile după liceu, tânăra e cea care va învinge şi va dobândi ascedent asupra realităţii, paradoxal, tocmai prin sporita ei apetenţă spre visare. Colindând, fascinantă, ţărmurile, ea se caută în fond pe sine şi se acceptă aşa cum este, uşor haotică, dar profund autentică şi vitală: asemenea mării, oglindă şi prietenă pe drumul aspru al sinelui în desfăşurare, promisiune a creşterii, dar şi sumbru athanor psihic de clarificare şi descifrare a sorţii proprii ca transmutare superioară a alteia, neduse la capăt: a mamei, înecată cândva acolo, pe furtună. De aceea, nu întâmplător, omul visurilor va fi întâlnit tocmai în emblematicul loc al reveriei maritime - restaurantul "La inima fermecată". Alesul, răpit pentru un timp tot de mare, va reveni, să consacre o regenerare efectivă, iar nu iluzorie, odată cu care se petrece ieşirea din virtual a eroinei (simbolizată de copilul pe cale a se naşte). Ana a ales în mod decisiv vieţuirea în semi-obscuritatea răcoroasă şi fertilă a "inimii" şi nu în uscăciunea stearpă a exteriorităţii larvare.

Remarcabil prin luxurianţa şi picturalitatea percepţiei, prin muzicalitate şi firescul intuiţiei psihologice, vădind o uimitoare cunoaştere a condiţiei feminine, romanul e însufleţit şi de o teză îndrăzneaţă, non-conformistă: că auto-realizarea, aşa-zisul "succes în viaţă", e cu totul altceva decât anosta erudiţie **pro se,** ori decât favoarea mutilantă a urcuşului social cu orice preţ. Ca revers al paginilor mustind de poezie arhetipală, Florin Şlapac dedică, în contrapunct, pasaje acide şi umoristice plafonării birocratice, precum şi meschinăriei unei vieţi literare provinciale, radiografiate nemilos de o romancieră de-a locului, acum în vârstă, Ecaterina Defta, ea însăşi uşor ridicolă, al cărui unic roman, grăitor intitulat **Aşteptarea,** constituie lectura exclusivă a celor două eroine. Apt pentru o analiză la multiple niveluri, romanul **La inima fermecată,** atent construit şi cizelat de un estet al scrisului, completează profilul unui prozator deopotriva robust şi rafinat.

Simona-Grazia Dima

Florin Şlapac, **La inima fermecată,** roman, Ed. Niculescu, Bucureşti, 1995.

Între Ariel și Caliban

Poeziile primului Dinescu au devenit şlagăre şi ne putem aminti de ele ca de o vârstă a noastră de demult: "Sunt tânăr, Doamnă, tânăr, de-aceea nu te cred,/ oricât mi-ai spune, timpul nu îşi ascute gheara /deşi arcaşii ceţii spre mine îşi reped/săgeţile vestirii, sânt tânăr. Bună seara!" sau: "De-ai adormi iubito pe linia ferată/îmbujorate trenuri te-or ocoli tiptil/ din ceruri au să ningă baloturi mari de vată/vor fi beţii de rouă se va dansa cadril//.../ dar tu n-adormi iubito pe linia ferată /trec trenuri îmbâcsite de rouă şi de clor/şi nici nu ştiu ce-nseamnă un trup frumos de fată/ şi-ncep atunci de milă să plâng în urma lor".

Ce se-ntâmplă cu zborul şi harul lui Ariel, cu făptura lui de transparenţe şi duh? Poezia junelui Dinescu, copil-minune, descins în literatură după abandonul mitului Labiş, Esenin, Rimbaud, adolescent menit să reabiliteze **cântecul,** formele tradiţionale ale rostirii poetice, propune două serii de imagini: una, a fiinţei capabile de levitaţie, de plutire, de zbor îngeresc, cealaltă, a materialităţii grele, inerte şi compromiţătoare. Iubirea nu mai poate înnobila nimic, iată suferinţa şi drama poetului încă adolescent. Restul materialităţii este din ce în ce mai ameninţător, alterând structurile aeriene ale fiinţei; transformându-l pe Ariel în Caliban. Materia moartă devine fiinţă moartă: **trenurile îmbâcsite de clor** sunt personajele groteşti ale acestui univers inert.

Volumul **O beţie cu Marx** e o carte despre catastrofa lumii noastre. Cele mai multe poezii numesc istoria lui Caliban, personajul ajuns stăpân al Insulei. Volumul colecţionează sau inventează un şir de imagini groteşti, capabile să schiţeze degradarea, căderea, alterarea: un **Artist la micul dejun** rescrie istoria lui Iona. Dar nici imaginile sacre (care rămân) nu se implică în lirica lui Dinescu fără un ocoliş pe sub furcile caudine ale deriziunii sau, măcar, ale neîncrederii. Un **Bach** sună asfel: "Johann Sebastian Bach, n-ai obosit să tot cari în spinare/de trei sute de ani/leşul boului melodios din orgile înalte?/Tu pui pe pâinea copiilor noştri/ miere de biserică/miere de clopotniţă.../N-ai obosit să tot crezi că îngerul va veni/cu sculele lui de înger să ne repare păcatele?//Din pricina ta se-mbătă chelarul primăverii/şi-şi pierdu cheile./ Nu-i nimic: vor rămâne boschetele descuiate /floarea de prun va cădea la infinit peste noi".

Să nu ne înşele **floarea de prun** cu infinitul ei eminescian. Personajul care domină **O beţie cu Marx** e Caliban. Lumea elementară, jungla cotidianului mizerabil se sprijină pe vocabulele rău conducătoare de lirism. Grotescul antipoeziei ţine de o atitudine consecventă de contestatar: lumea e urâtă, eroul ei nu mai este Ariel, este Caliban. Poemele sunt irigate de seva extraordinarelor pamflete dinesciene, adunate într-un volum cu titlul ironic-topârcenesc: **Pamflete vesele şi triste.** Un fel de balade ale anilor nouăzeci, dacă e să ţinem cont de autoironia subiacentă.

A coborî: aş spune că toate diagramele care compun **estetica Dinescu** au o simplitate pedagogică. Tot ceea ce exprimă poate avea ca îndrumar "de lectură" o Imagine. Frazele care **vin după** sunt comentariu al ei, fie şi la nivelul oximoronului. Am văzut imaginea cu care Dinescu intră în literatură, aceea a **Locomotivei îmbujorate.** Al doilea Dinescu e foarte înalt, şi emblema sa eroică e binecuvântătoare. Să ne amintim cum, în 22 decembrie, poetul ieşea pe ecranul televizorului cu o vorbă memorabilă: **Dumnezeu şi-a întors privirile către România.** Nu era profet, n-avea morga celor de odinioară, cum n-avea morgă nici în legendarele-i - deja - discursuri cepeuniste. Dar frazele sale se ţineau minte, aveau profunzime, farmec. Erau evenimente poetice. Dinescu rămâne poet şi în demersurile-i jurnalistice. 22 decembrie marca un moment al credinţei. Vremile ce au venit au fost ale desacralizării.

Pamfletele... adună editorialele unei reviste care a devenit instituţie naţională: **Caţavencu.** Fenomenul Caţavencu, cu Academia, revista, cu anchetele-i teribile, trebuie analizat pornind de la aceste editoriale **vesele şi triste,** de la lipsa lor de morgă, de partituri. Pamfletele lui Dinescu au, în ultimă instanţă, o notă cordială. Ele nu sunt desfiguratoare, precum în cazul marilor pamfletari ai scrisului românesc. În afară de câţiva candidaţi, împotriva cărora poetul dezlănţuie tot arsenalul blestemelor strămoşeşti, Dinescu este, mai degrabă, un maestru al şicanei. El urmăreşte cu ochi amuzat carnavalul politic, căruia îi închină vorbe de duh. El face haz de "proştii aceia", de trişorii noştri mai mult sau mai puţin simpatici. El este independent, el este liber. E un om liber care are dreptul să râdă de lumea politică. A rămas rebelul care poate să spună ceea ce crede. A rămas adolescentul care poate să strige că **regele e gol puşcă.**

Politica e arta compromisurilor. Dinescu nu vrea să facă politică, deci nu are de ce să facă nici un fel de compromisuri. El are dreptul să spună ceea ce crede, iar ceea ce crede e departe de a fi pe placul celor ce instaurează "noua ordine" în Europa.

Naiv sau mimând naivitatea, el rămâne în matca bunului simţ popular, pe care-l invocă sau îl provoacă, îl validează şi-l alintă în **Lozurile** sale, rescrieri sau parodii ale anecdotelor curente. Ziceri extrase din folclorul "nou", ele reabilitează "bancurile" pe care, la necaz, românii au cam început să le uite. Solidar cu omul comun, Dinescu ţine să-şi joace show-ul, spectacolul, momentul care i se cuvine: nu neapărat de rege al Carnavalului, ci acela de purtător de cuvânt al lui. Căci, funcţie creată de democraţia postdecembristă, funcţia de purtător de cuvânt poate avea şi o conotaţie regală.

Cu instituţia numită **Caţavencu** suntem în Europa: "Le Canard Enchaîné", "Simplicissimus" au fost la vremea lor instanţe care defineau o realitate adâncă a Europei. Dacă Dinescu n-a fost Havel sau Jelev al nostru, el a putut reabilita imaginea lui Ariel într-o lume în care, nu-i aşa, merită **"să plângi de milă în urma lor".**

Dinescu rămâne spiritul tânăr al culturii noastre, într-o lume care îmbătrâneşte îngrijorător de repede.

Cornel UNGUREANU

Fără harfă

Când, la începutul anilor '80, Mircea Dinescu schimba paradisul estetic, protector şi inviolabil, pe infernul realităţii cotidiene, el nu putea să bănuiască măcar consecinţele păguboase pe care acest transfer le va avea asupra poeziei sale. Opţiunea de atunci, urmare a unei profunde zguduiri de conştiinţă, îşi afla motivaţia în agravarea, mereu mai puternică, a crizei regimului comunist în România. În cugetele integre, izolaţionismul benevol ori aventura complicităţii involuntare făceau deopotrivă să erupă stigmatele vinovăţiei. Aşa încât, cum publicul era gata să aplaude curajul, în vreme ce criticii nu pridideau să ridice în slăvi perfecţiunea formelor suficiente, o dată cu apariţia volumului **Democraţia naturii (1981)** Dinescu refuză cu superbie laurii pârjoliţi ai unei glorii prea-timpurii care nu îi adusese fericirea, se declară culpabil şi îşi proclamă revenirea în lume: "Multă vreme am crezut că poezia doarme sub aripa cocostârcului/ sau că va trebui să scurm după ea prin păduri/ dar ca un profet izgonit din pustiu de gâlgâitul sondelor/ acum sunt dispus să fac un pact cu realitatea/ şi să recunosc c-am greşit:/ sparg c-un târnăcop zidul/ şi vă las să priviţi" **(Descoperirea operei)**- scrie Mircea Dinescu în 1981. Versurile de mai sus marchează un moment de răscruce în destinul poetului, clipa schimbării la faţă care îi va aduce acestuia încă mai multă admiraţie şi popularitate, iscând totuşi începutul declinului. Cărţile ulterioare - **Exil pe o boabă de piper** (1983), **Moartea citeşte ziarul** (1989) - sunt invadate de imaginile brutale, doar uneori poetice, ale unei lumi rău-întocmite pe străzile căreia demonstrează de unul singur scriitorul convertit în cetăţean. Expresia directă, orală, grea de (auto)ironii şi de sarcasme, sintaxa frântă, fraza cadenţată a revoltei iau locul poemelor melodice - izbucniri impetuoase de romantism şi fervoare adolescentină - din primele volume.

Tot răzvrătit, tot solitar, l-am aflat pe Mircea Dinescu în ultima sa carte de poeme, însă ameninţat de o covârşitoare oboseală. Clovnul acuzator, bufonul jonglând cu stanţe acide, veşnic neadaptat, în permanent inconfort cu lumea ("Îngerul ca unghia întoarsă/ mi-a crescut în carne dimpotrivă,/ mi-aţi adus la naştere colivă/ şi la groapă dric cu cioc de barză./.../Haida-de! de-a lungul şi de-a latul/ m-aţi vânat când nu eram acasă/ Chiar şi-acum când stau întins pe masă/ eu sositul râd de eu plecatul". - **Balada celui plecat,** se complace astăzi în ipostaza de Mort sau în aceea a Sinucigaşului ratat. În repetate rânduri, moartea, reală, concretă şi definitivă, e invocată drept unicul gest care ne-ar mai putea recupera din mizeria şi monotonia cotidianului: "Vino, moarte şi presară pe noi sarea". **(Cină fără sare).**

Cum spuneam, singurătatea contestatarului de cursă lungă e aproape fără fisură. Puţini sunt cei care rezistă unui astfel de marş lipsit de iluzii, şi chiar manifestaţia începe să pară absurdă de la un timp, fiindcă: "Revoluţiile şi-au mâncat copiii/ disidenţii şomează,/ protestatarii stau spăsiţi/ la şoada chitului Mc Donald" **(Scrisoare către Vaclav Havel aruncată la coş).** De parcă toate astea nu ar fi de ajuns, cerurile reci refuză să se deschidă. Îngerul, intermediar între poet şi divinitate, e "confuz", "debusolat", "adus cu targa de la reanimare", inactiv şi nefolositor, Dumnezeu însuşi se înveleşte în muţenie şi nepăsare. Nici o speranţă nu mai prinde rădăcini în transcedenţa devenită domeniu al deriziunii: "Cocoşul a băut gazul şi-a luat foc, /magii şi-au părăsit asinii şi marfa,/ proaste afaceri - încâlcit dobitoc,/ vinde-ţi mai repede harfa!// Există trei feluri de sfinţi/ şi mai multe feluri de sfinte,/ de Sfânta Neruşinare/ nu-mi mai aduceţi aminte./ // Sus, în turnul ateu,/ lângă uzina catolică,/ ce pastramă de zeu,/ ce mireasă alcoolică!" **(Hai, dansaţi).**

Ca şi altădată în **Moartea citeşte ziarul,** în volumul **O beţie cu Marx** poezia se retrage din calea avalanşei de sarcasme. Metafora e suprimată în favoarea literarităţii, tonul e acrimonios, iar violenţele lingvistice au sporit (e.g. "Păi nu mai ţine, Doamne, ochii-nchişi/ că o să-ţi beau amurgul şi-o să-l piş" - **La zid).** Din când în când, frumuseţea câte unei metafore răzleţe reţine atenţia, dar strălucirea micilor bijuterii stilistice se pierde în neglijenţa monturii. Cu toate astea, cea dintâi primejdie care pândeşte scrisul lui Mircea Dinescu e, dincolo de istovirea mijloacelor poetice şi degringolada formelor, una referitoare la conţinut: "Există desigur o gramatică a zidului/ cu uşa aşezată obligatoriu în mijlocul propoziţiei/ prin care intră mult-compătimitul autor/ să vă anunţe că revoluţia a spulberat marile teme,/ că nu i-a mai rămas să vă vorbească/ decât despre aventura dumicatului de pâine/ ce o ia pe înghiţitoare în jos/ ca un erou de tragedie greacă/ încolţit de-nveninate sucuri gastrice." **(Artist uitat afară în ploaie).**

Epuizarea resurselor lirice, de care dă socoteală volumul în chestiune, pune sub semnul întrebării viitorul poeziei lui Mircea Dinescu. Disputat între elanul ecologist **(Pilat-omul, Dispariţia muntelui)** şi problema integrării europene **(Discurs la intrarea unei ţări estice în Europa),** dar mai cu seamă captiv în plasa zilnicăriilor mărunte de tot soiul, Mircea Dinescu e, pe timp ce trece, şi editorialele "Academiei Caţavencu" o confirmă, din ce în ce mai puţin poet şi tot mai mult pamfletar, chiar şi atunci când, în virtutea unei vechi deprinderi, se exersează în vers.

Daciana BANCIU

Dublu concert pentru țambal și mitralieră

Poezia lui Mircea Dinescu a fost absorbită de politic precum o barcă fragilă de un ciclon în Marea Caraibelor. Delicat-impetuosul, baladescul, elegiacul Mircea Dinescu din **Invocație nimănui**, care împrumutase nu numai repertoriul, dar și tonalitatea unui întârziat **truver** medieval, devine, de la volum la volum, tot mai pătruns de importanța misiei sale. Oftatul de jale, lihtisul și libovul se aud din ce în ce mai rar, substituite de răpăiturile unui real care și-a ieșit din minți.

E tot atâta diferență între primul Dinescu și poetul de astăzi, cât între doi creatori care nu s-au întâlnit niciodată. Mai mult manifeste decât poeme, în înțelesul clasic al cuvântului, textele de astăzi ale lui Mircea Dinescu au abandonat orice protocol de creație, izbucnind cu violență de petardă în piața mare a cetății. Riscul luat de poet este enorm: evidenta accesibilitate, transparența totală și comunicabilitatea extremă induc în eroare pe cititorul leneș ori pe ascultătorul neexperimentat. Ceea ce pentru frecventatorul poeziei ermetice poate părea facilitate, la Mircea Dinescu e dovada că încă una din redutele Poeziei a fost cucerită.

Anticomunist pe vremea când destui dintre pro-occidentalii frenetici de astăzi se dedulceau în grațioase jocuri estetice, Mircea Dinescu împinge sfidarea până la urlet și patosul până la izbirea cu violență în pieptul realității. Nu știu - dar bănui - dacă nonconformismul său nu conține și o componentă ludică. În orice caz, **O beție cu Marx** (Editura Seara, 1996) trebuie citită și ca o nouă sfidare a conformismului unei întregi clase social-politice a României. Într-un moment în care intelectualitatea subțire nu citează decât din textele clasicilor anti-comunismului, poetul are insolența să-și amintească și de componenta slavă a spiritului nostru atât de latin-oriental. Privește și el, e drept, spre Occident, însă nu uită o clipă că amvonul din care vorbește e încercuit, din trei părți, de o mare slavă, și că personajul emblematic al acestei lumi nu e nicidecum Lordul John, ci mult mai proletarul, necioplitul Ivan, secondat de verii săi valahi.

Probabil că dintr-un astfel de calcul a ieșit și noul volum de poezii al lui Mircea Dinescu. Mai aproape de manifest decât de poemul clasic, scrisul de astăzi al autorului e, de la un capăt la altul, un comentariu vehement al realității, al timpului care, ca la Shakespeare, "și-a ieșit din țâțâni". Dacă în urmă cu zece-cinci-sprezece ani, poetul visa o hiper realitate idilică, astăzi întregul spațiu al scrisului său e invadat de politic. Dinescu navetează între poezie și pamflet cu ușurința unui gondolier care găsește, miraculos, drumul cel drept prin rețeaua de canale a unei Veneții lirice. **Pamfletele vesele și triste**, apărute la aceeași editură, se constituie într-un volum separat doar pentru că poetul mai crede în separația genurilor. Altminteri, materia lor este comună și, de foarte multe ori, și strategiile literare.

Trecerea de la pamflet la poezie, și invers, se petrece, așadar, cu o naturalețe pe care literatura română a mai cunoscut-o doar în câteva rânduri. Accentele argheziene, îndeosebi, îl racordează pe Mircea Dinescu strălucitei tradiții valahe a imprecației vesele, dar și batjocoririi tandru-deșucheate a realității. Nelipsite de un anumit naturalism, textele lui Mircea Dinescu recuperează, de fapt, o dimensiune eseniană, atotputernică pe un anumit palier al literaturii noastre. După cum, la alt pol, întrezărim pseudo-isteriile ludice ale celui mai bun Maiakovski. Balcanismul, în latura sa pitorească, sfidând convenționalismele, ridicându-și cu bunădispoziție poalele și bătându-și joc, fără maliție, de univers și de Dumnezeu, iscă, la Mircea Dinescu, versuri pline de nervul unei fatalități ce nu poate fi învinsă: **"Pe la noi însă e ceva în plus/care mă neliniștește/Mașinile-s în continuare/de cinci ori mai grele decât ar fi normal/și-abia se duc pe ele însele/ Vacile mor de inaniție/la trei sute de metri de gară/unde grâul uitat pe-o linie moartă/ scoate prin acoperișul vagoanelor/limba lui verde la călători/Gîfîie și noua societate/gîfîie cu spinarea îndoită sub nemuritorii funcționari/Paznicii nu-s prea bine păziți/și fură în continuare de sting/ Săracului, norocos cum îl știm/îi cade în continuare pâinea-n căcat/i se scoală la liturghie, în timpul slujbei/și are parte de pompieri pe casă/în noaptea nunții".**

Radicalizarea mesajului e însoțită (ba chiar surclasată) de radicalizarea limbajului. Infuzia de sexualitate e o sugestie că lumea însăși a pierdut controlul propriilor legi, ca într-o saturnalie neagră, în care valorile nu numai că s-au inversat, dar s-au și degradat. Versul ia naștere din exasperare, iar poemul nu e decât suma unor frustări ajunse la ora socotelii finale. Vulcanică, mereu pe punctul de a erupe, poezia de ultimă oră a lui Mircea Dinescu știe să aducă la același numitor nemulțumirea insului ultrasensibil și frustrarea tribului. Punct de convergență al atâtor tensiuni nerezolvate, poemul dă de-o parte masca estetismului, pentru a se costuma în proletarele vorbe de fiecare zi: **«"Prindeți pisica!», a strigat regentul,/pisica ce sfidează Parlamentul/pisica hămesită din Balcani,/Că-i apolitică și ilegală/și fără buletin de capitală/Pisica metafizică și tristă/prin naștere cam anticomunistă,/ cu gena dintr-o lume de consum/n-a dezbrăcat în viața ei vreun pește,/n-a cumpărat jurnal în franțuzește/și nici gumari din magazinul Gum.//De unde dracu'-am moștenit pisica?/Din neorealismul lui de Sica?/Din mediul mic-burghez? Din Neanderthal?/Faceți ceva! Dați-i în cap cu steagul,/căci nu va protesta areopagul/din găurile lui de cașcaval./ /Ea cântărește lumea doar cu ochii,/ea poartă ghinionul precum popii,/ea toarce-n vreme ce voi toți munciți,/lingoarea ei s-a cam mutat în lucruri,/extrageți sabia din strung și pluguri,/voi, traci în salopete, și voi sciți!"**

Un aer de extremă urgență străbate aproape toate versurile de acum ale lui Mircea Dinescu. Vremea iluziilor, ca și aceea a dialogurilor inutile, a trecut. Poetul iese în piață, de unde își clamează dreptul de a schimba lumea. Aerul ironic nu trebuie să înșele, însă. E o ironie la nivelul strict al lexicului, o carapace care ascunde o sensibilitate ultragiată. Exasperarea argheziană infuzează până și tragicului o nuanță de ridicol. În acest univers apocaliptic, poetul se mai poate salva doar prin strategiile țipătului și prin exorcizarea imaginilor coșmaresti. Textul său e simultan și un scut împotriva realității, și disperată armă de atac - poate ultima - pe care o mai poate mânui poetul, excedent de eșecul mai tuturor experiențelor existențiale: **"Am iubit urâte dar deștepte/și frumoase fără căpătâi,/ n-am avut iubirea cea dintâi/n-a avut răbdare să m-aștepte.//Îngerul ca un-ghia întoarsă/Mi-a crescut în carne dimpotrivă,/ mi-ați adus la naștere colivă/ și la groapă dric cu cioc de barză.//Zilele bolesc pe-aici ca anii,/anii - zilieri trecuți prin fermă./Vă uitarăți cu binoclu-n spermă/cum vâslesc strămoșii mei, țiganii.// Haida-de! De-a lungul și de-a latul/m-ați vânat când nu eram acasă./ Chiar și-acum când stau întins pe masă/ eu sositul râd de eu plecatul".**

Chiar în formele radicalizate de acum, poezia lui Mircea Dinescu evită ruperea de matca tradiționalistă. Inovația - atâta câtă e - provine din jocul subtil cu nuanțele, cu sensurile adormite ale cuvintelor. Aparenta lor violență nu trebuie să înșele pe nimeni: ceea ce adună poetul în pagină sunt doar schijele unei realități infinit mai crude. Efortul de adaptare la această realitate degradantă se soldează cu inventarea unei noi retorici. Sau, mai bine zis, a unei anti-retorici. Renunțând de bună voie la podoabele stilistice obișnuite, autorul sugerează intrarea în vârsta de gheață a poemului. Versul nu mai comunică, ci șfichiuie, iar imaginile sunt decupaje crude dintr-un peisaj moral intrat în putrefacție.

Ceea ce propune, așadar, Mircea Dinescu, în **O beție cu Marx** e o lungă litanie în care confesivul e înghițit de imprecație, iar amândouă devorate de disperarea care, după ce a devenit vers, se aruncă, într-un impuls sinucigaș, în aer pe sine. În prealabil, poemul, mai autonom ca niciodată, desființase, cu un soi de exasperare mimând dezinhibarea, rău-mirositoarele reziduuri ale unei lumi complet dezaxate.

Pamflete vesele și triste nu diferă, ca materie primă, de manifestele lirice din O beție cu Marx. Doar necesități de natură tipografică au făcut ca ele să fie publicate separat: subiectele, tratarea și tonul de arțăgoasă disperare circulă liber de la o carte la alta. Nota dominantă a pamfletelor este, ca și în poeme, exasperarea. Incapacitatea unei ființe normale de a înțelege ticăloșia și prostia semenilor cocoțați pe marea scenă politică. Principala sa armă e, aici, infinita, neobosita, nemiloasa tracasare a detestatelor personaje ale politicii românești de azi. Ceea ce în poem era abstracțiune, în pamflet prinde conturul realității palpabile, abhorate și fascinante în același timp. Ochiul Cassandrei se metamorfozează fără efort în rece ochi de clinician.

Nu puteam aștepta de la un poet care nu se cruță pe sine (multe dintre versurile sale fiind o parafrază existențială a faimoasei imagini a lui Nastratin Hogea rupând carnea propriului trup) să-i cruțe pe alții. Cornel Ungureanu descoperea, de altfel, o adevărată "artă a hărțuielii" în superbele editoriale publicate inițial în "Academia Cațavencu". Dar înainte de a face operă de polemist, Mircea Dinescu face operă de moralist. Indignarea țâșnește din călcarea în picioare a bunului simț de către o sleahtă de ajunși, de ticăloșiți postrevoluționari și de escroci care se cred nemuritori.

Mircea Dinescu e imbatabil în conturarea portretelor unor personaje de prim-plan ale ticăloșiei naționale. Rândurile dedicate lui Vadim Tudor sunt demne de orice antologie a pamfletului: "Juvaer de preț al FDSN-ului păzit de șase persoane de la SRI, Corneliu Vadim Tudor are meritul că prin damfurile sale oratorice a reușit să scoată astmatica noastră opoziție din sala de ședințe vreme de un an de zile.

Faptul că atleții octogenari, nevricoși și țărăniști, ca și mirii timizi și delicații ai PAC-ului stau de atâta de vreme cu ochii pe Vadim cum stă românul pe butelie mare plăcere trebuie să fi provocat la casa poporului din Cotroceni. Regățean mai oț ca olteanu', iubitul nostru președinte le-a pus momeală în cârlig și iată că toată păstrăvăria de acvariu a Senatului, urmând parcă linia Partidului, își tocește gingiile în musca de bălegar de Butimanu.

Și fiindcă veni vorba de muscă, nu-i cu totul străină de ce se întâmplă în politichia românească următoarea poveste adevărată din aeroportul de la Zürich... Deoarece metecii aflați în tranzit, orbiți de albul faianței de laborator a closetelor, scăpau cu dezinvoltură pe de lături, ca-n dosul bungalowului natal, o echipă de psihologi a inventat "musca de pisoar", care să dea o direcție inamicului. Adică, la fiecare sită de scurgere, au agățat o muscă de plastic, lucitoare, și efectul a fost năprasnic, băieții ejectând fericiți - punct ochit, punct lovit...

Mica diferență dintre musca elvețiană și cea românească ar fi că a lor e artificială.

"Sub bagheta magică a lui Mircea Dinescu, faptul divers ia proporții apocaliptice, iar asocierile aiuritoare de imagini și informații alcătuiesc un extraordinar bestiar. Firește că pamfletele pot fi citite și ca o cronică politică a României ultimilor ani. Dar ele sunt, înainte de orice, o excepțională operă literară. Fantezia debordantă a poetului a imprimat o altitudine care scoate din tiparul editorialului pamfletele date la iveală săptămânal. E drept că inepuizabila sa vervă e servită de o materie primă pe care plaiul mioritic o secretă din plin. Deci, nu trebuie să ne facem griji că editorialistul de la "Cațavencu" va intra în pană de subiecte. Rămâne, totuși, admirabilă, tăria lui Mircea Dinescu de a-și păstra ingenuitatea. Nu-mi dau seama de unde vine forța lui de a nu se lăsa atins de morbul atotcuprinzător al prostiei și de a privi, cu ochi proaspăt, realitatea. În fiecare săptămână, el o pornește de la început, cu aceeași poftă de a lua de piept prostia, cu aceeași plăcere de a învârti, ca pe o spadă, cuvintele.

Mircea Dinescu reabilitează nu numai pamfletul ca gen literar, ci și o întreagă tradiție a limbajului frust. Însă o face cu grație, cu o nonșalanță care iscă în mod spontan simpatie. E clar că Dinescu nu-și urăște personajele (din acest punct de vedere, un posibil model al său ar fi Caragiale). Și e, de asemenea, clar că discursul său nu conține nimic vindicativ. Pamfletele sunt, înainte de orice, exerciții de libertate. Mișcări libere ale unui spirit liber în aerul nu întotdeauna respirabil al unei rezervații din care îngerii au fost exilați.

Mircea MIHĂIEȘ

Octavian Andronic în dialog cu MIRCEA DINESCU

«Luăm prea repede culoare!»

"Maică, văd că ești om normal!"

- Domnule Dinescu, ce distanță e de la puloverul de revoluționar la textele de tranziție?

- S-ar putea să fie vorba aici de economia de piață. Un pulover costă mult mai mult la ora asta, că trebuie să faci și mâneci, puloverul meu era de lână. Nu ne mai permitem, mergem pe astea fără mâneci. În curând o să venim cu nasturii direct pe maieu! Dar să revenim la secvența de la televiziune. După revoluție (după evenimentele din decembrie sau după revolta populară - că-i putem da mai multe nume), pe vremea când eram la Uniunea Scriitorilor, o bătrânică tot aștepta să intre în audiență. Am întrebat-o pe secretara mea "Ce vrea?". Zice: "Nu știu". I-am spus să intre. Bătrânica s-a uitat la mine, a făcut o tură în jurul meu și a zis: "Maică, văd că ești om normal". "Mă rog, până la proba contrarie! Dar de ce...". "Mamă, când v-am văzut atunci la revoluție cum dădeați din mâini, mi-am zis «Doamne, a fugit un nebun și au venit alții la putere!»". Ei, noi nu eram chiar atât de nebuni, pentru că n-am rămas la putere decât o zi jumate, după care am redevenit oameni normali. Din păcate sau din fericire.

- În ce măsură vă asumați și o componentă de om politic? Sunteți un poet cunoscut, un pamfletar temut, dar, vrând-nevrând, trebuie să vă asumați această condiție. Ați fost membru în CFSN, în CPUN, ați fost cadru de conducere în Uniunea Scriitorilor, ați participat, într-un fel, la exercițiul puterii în această perioadă.

- Ar fi absurd să susțin că nu mă interesează politica. Aș prefera să nu mă intereseze, sincer să fiu. Pentru că după ce am trăit douăzeci de ani cu obsesia lui Ceaușescu, mi-e destul de greu să mă culc seara în gând cu Văcăroiu, cu Iliescu, cu Văcaru, cu Emil Constantinescu și cu Funar. Noi, românii, suntem niște oameni poluați de politică. La ora asta, ca și înainte, suntem, pur și simplu stresați de această chestie. Pe vremuri eram scârbiți că apărea numai Ceaușescu la televizor. Acuma, politicul ne invadează pe toate căile. Prin presă, prin televiziune, prin radio. Pe vremea aia îți era frică să bagi fierul în priză, ca nu cumva să vorbească Ceaușescu. Și-acuma ți-e frică să nu apară pe acolo Văcăroiu, ca să-ți spună că s-a scumpit lumina electrică!

Am frazele mai încheiate la butonieră

- E un pluralism al saturației, nu? - Sincer să fiu, aș fi preferat să stau undeva la țară să-mi scriu cărțile și să întreb așa, o dată la un an, "Cine mai e, domnule, prim-ministru prin țara asta?". Iată că nu pot. Nu pot, în primul rând, dintr-un soi de sfântă indignare față de ce se întâmplă în această țară. Cred că ar fi și un soi de lașitate să nu comentez măcar ceea ce se întâmplă, din moment ce m-am retras totuși din această zonă a politicului.

Mulți îmi spun, "Domnule, de ce nu te bagi în politică, pentru că ai avea vocație". Eu personal cred că, poate, printre ăștia, am frazele mai încheiate la butonieră...

- ... și virgulele unde trebuie...

- Eu am fost o dată scos din partidul comunist și am jurat că nu mai intru în nici un partid.

- Dar ați vrut să faceți un partid!

- Se chema Partidul timizilor. Și-aveam mari șanse, pentru vă mulți oameni care n-au ieșit în față în decembrie '89, oameni de valoare, sunt timizi prin structura lor. Stau pe margine. Oameni capabili. Oameni integrați în economia românească, în toate sectoarele, de altfel. Poate că structural eu sunt timid, dar de fapt timiditatea mea devine agresivă.

Dar unde vin mai mulți inși și se pune la vot, când din trei doi votează cu altceva, iar cel care e președinte cu altceva... În România s-a demonstrat că nu e o mare afacere să faci parte dintr-un partid anume, pentru că rapiditatea cu care atâția oameni politici din România au schimbat cinci-șase partide în decurs de câțiva ani, aș zice cu o nerușinare incredibilă... Și cu o naturalețe care pe mine mă sperie. Or, asta m-a făcut să fiu circumspect vizavi de un partid politic. De curând am aflat că la Brașov, din partidul liberal al lui Câmpeanu, ăștia au trecut toți la Adrian Năstase.

Domnule, eu nu i-aș fi primit. Pur și simplu, dintr-un orgoliu față de partidul meu.

- Dintr-o probitate elementară...

- Eu nu-mi fac iluzii că politicienii sunt niște călugărițe nevinovate. Dar măcar orgoliul doctrinei să-l aibă. Deci, după ce ai fost liberal, să te treci la o chestie care - și zice social-democrată, care știi bine că nu e nici aia social-democrată - că nu există social-democrație în România, după cum nu există nici liberalism... Eu am spus că a fost o nenorocire în România că s-au făcut atâtea partide politice. Pentru că cine a vrut a luat culoare politică și și-a pus în piept insigna...

- Chestiune de opțiune și de etichetă, asta a fost tot.

- Părea, după chestia aia în care am fost toți într-un partid, că e bine să fim în mai multe. Dar s-a dovedit că nu e plauzibil. Abia după decembrie 1989 ar fi trebuit să se lucreze cu cadrele. Cu dosarul de la cadre. Aș fi colaborat pe față cu S.R.I.-ul. Partidul Național Țărănesc. Bun. la dați-mi, domnule, dosarul. Care a fost turnător, care a fost colaborator, care a fost jigodie. Iar dacă are dosarul prost, nu-l primesc! Or, să-l primești numai pentru că vrea el și o face pe anti-comunistul după ce a scris poezii comuniste, pe mine mă cam scârbește.

- E un subiect interesant și mi-aș permite să vă rog să revenim la el. De curând, v-au apărut două cărți deodată. O carte de poezie, și una de proză...

- Țineți-le invers, că pe asta am scris-o cu stânga, și pe cealaltă cu dreapta...

- Pe coperta Pamfletelor vesele și triste **figurează doi Mircea Dinescu, unul** pozitiv **și unul** negativ. **Care e Mircea Dinescu cel adevărat?**

- Cred că e pe cotor! Ilustratorul a pus imaginea aia, pentru că dacă luăm presa din ultimii șase ani, ăla negativu' a circulat mai des. Și nu mă refer numai la **România Mare** și **Europa,** unde am fost făcut spion, kaghebist, agent al Mossad-ului, al serviciilor secrete maghiare și nu mai știu ce. Și de prost, totodată. Deși eu eram mirat. **România Mare** scria cam așa: "Țiganul de Dinescu din Slobozia, agent al Mossad-ului, kaghebist, agent maghiar și care mai e și prost pe deasupra...". Păi, e o lipsă de logică aici. Dacă sunt atât de prost, de ce dracu am ajuns un soi de Mata Hari la atâtea servicii secrete?! Cred că serviciile acelea sunt serioase: îți cântăresc inteligența, trebuie să ai câteva calități! Nu m-au luat de prost!

- A doua chestiune ține de conținut, de soliditate. În O beție cu Marx **sunt treizeci și trei de poezii, în pamflete sunt o sută patruzeci și una de proze. Reflectă ele raportul prezent din opțiunea lui Mircea Dinescu?**

- E clar că obsesia poetului coborât în stradă s-a demolat după decembrie 1989. Pe vremea dictaturii, când nu exista presă, decât ziarele binecunoscute, nu exista decât o emisiune la televizor, de două ore, lumea citea literatură. Pentru că literatura, deși se ocupa cu ficțiunea, avea aluzii la realitate. Ăsta e adevărul. Scriitorul scriau așa, pe dedesubt, cu "șopârle"...

- Limbajul secret...

- Limbajul codificat. Și-atunci, ca poet, puteai să pari un erou, mai important decât toți ziariștii de la **Scânteia, România liberă** ori de la **Informația...** Puneai o aluzie la Ceaușescu, la sistem, la lumea din jur, scriai cuvântul "întuneric", sau "foame"... Cenzura acționa în mod uluitor. Ei nu cenzurau logica frazei. Dacă aveai cuvântul "foame" sau "întuneric", ți le scoteau din pornire. Dar, totuși, reușeai să strecori câte o aluzie. Și atunci deveneai un soi de zeu care îți spune ție, care faci foame sau stai în frig, că faci foame și stai în frig. Păreai că ești și un martor, dar și unul care suferă împreună cu el.

După decembrie '89 ar fi absurd, după ce am scris poezii cu aluzii la Ceaușescu, la dictatură, să scriu poezii cu aluzii la Iliescu. Pe Iliescu poți să-l înjuri direct în presă. Indiferent de ce spunem noi, marele câștig e libertatea presei. Libertatea de a înjura.

Eu nu l-am semi-înjurat pe Ceaușescu!

- "Libertatea de a trage cu pușca"...

- Eu am fost înjurat, după decembrie '89 când, la o emisiune la televizor am spus, domnule, e bine ca în România să fie cafenele pe stradă, ca lumea să înjure la șeful statului, la Iliescu. Domnule, am primit, cred, două mii de scrisori. "Nu ți-e rușine, golane să înjuri la președintele statului...". Eu vorbeam despre libertate, pentru că am avut-o și înainte, atâta cât am avut-o - nu mă dau mare. L-am înjurat pe Ceaușescu cât trăia. Vă place, nu vă place, asta nu-mi puteți lua!

- N-ați fost un "semi-dizident", după cum se tot spunea...

- Păi eu nu l-am semi-înjurat pe Ceaușescu! Eu chiar l-am înjurat! Iar la ușă n-am avut semi-securiști, ci am avut securitate adevărată! Deși ei spuneau că sunt milițieni. Că eu i-am întrebat: "Domnilor, cu ce ocazie, de ce stați la mine la poartă?". "Știți dumneavoastră!". Nu mi-au spus niciodată ce ce stau. "Știți dumneavoastră mai bine!". "Da de unde sunteți?". Zic ei: "De la miliție!". "Da'de ce umblați în civil? N-aveți uniforme de ajuns?!". "Lăsați, că înțelegeți dumneavoastră!". Înțelegeam: și ei, cum ar veni, lucrau cu aluzii! Discutam pe sub gard!

- Important e că dialogul era posibil!

- Scriu o carte de proză în care o să povestesc toată aventura mea, timp de zece luni, de pe 17 martie 1989, până pe 22 decembrie la ora prânzului, când "băieții" au fugit de la poartă. Am avut dialoguri nenumărate cu "băieții" de la poartă, și trebuie să spun că, între ei, era unul, așa, mai citit. Când plecam de-acasă, doi rămâneau, ca să nu vină cineva să-mi lase ori să ia ceva materie subversivă, doi veneau ușurel cu mașina, iar un tip cu o tipă, îmbrăcată elegant, veneau, de braț, cam la un metru în urma mea. Dacă cineva intenționa să vorbească cu mine, era legitimat. Mă plimbam prin parc, făceam niște ture. Ajunsesem la o convenție: "Domnilor, eu vreau să fac vreo zece ture prin parc, pentru că nu vreau să mă nevrozez. Stați pe bancă, nu fug, am doi copii la care țin, fac cele zece ture și mergem mai departe! Oricum, mă vedeți, mașina e acolo!". Tot încercând eu să dialoghez cu ăla, mi-a spus: 'Domnu' Dinescu, când sunt cu colegul ăla al meu, să nu vorbim, e turnător!". Ia uite ce societate stratificată! Au și securiștii turnătorii lor! Dar despre asta, în proza mea, peste un an, doi. Culmea e că în această carte de versuri sunt vreo treisprezece poezii scrise în timpul arestului la domiciliu. Nu le-am pus data, pentru că se potrivesc cu ce se întâmplă astăzi. E destul de dramatic, și pentru mine, și nu numai pentru mine. Spuneam acolo că ticălosului începe să nu-i mai fie frică și face pe eroul!

- Nu mai poți conta pe nimic, nici pe ticăloșie!

- Domnule, încep să am stimă față de ticălosul care-și pune pe piept: "Sunt un ticălos!". Deși și asta e periculos, pentru că ați văzut ce se întâmplă în România. Când Păunescu a zis că porc și a plâns, lumea a votat porcul!

- Permiteți-mi să citesc această prezentare scurtă pe care ați scris-o chiar dumneavoastră pe contracopertă: "Într-o țară plină ochi cu dizidenți sadea, mă trezii pipăit, cântărit și fixat în insectarul unei gazete literare, la rubrica **semidizidenți.** Compasiunea către categoria semi-muscă ce mă încerca de obicei la vizionarea meciurilor de box se revarsă, vrând-nevrând, și asupra adipoasei mele făpturi, ce n-a reușit să-și închege gălbenușul sinelui pugilistic din albușul gratuității și-al prudenței poeticești în care m-am scăldat o viață întreagă. Fusei, carevasăzică, și eu, un dobitoc ambiguu pe scara evoluției disidenței românești, cu prea puțin păr pe piept ca să fiu considerat o gorilă de categorie grea și cu prea multe opinteli în verticalitate ca să fiu luat drept om. Surprinzându-mă eu însumi în postura de traficant pe arătura dintre comunism și capitalism, cu 33 de semi-poezii în traistă - unele scrise prin '89, la domiciliu, altele, mai

proaspete, prin negre străinătăţi - mă dădui, iacătă, singur pe mâna poliţiei, ca să nu măi vină alţii să mă pârască şi să mă arate cu degetul că beau cu Marx după ce i-am împuşcat stafia".

De ce l-aţi ales pe Marx drept conviv pentru beţie?

- Marx e o veche obsesie a mea. Eram mirat de faptul că pe vremea lui Ceauşescu nu puteai să găseşti Marx în librării.

- **Existau** operele **în colecţia aceea cartonată...**

- Asta pe vremea când încă nu se citea Marx! În materie de politică nu se găsea decât Ceauşescu şi literatură română, şi ceva străină. Or, eu eram curios. Nu citisem Marx şi mi-a căzut în mână o carte a lui Engels despre literatură, în care îşi dădea cu părerea despre literatura proletcultistă.

Stafia lui Marx a murit, dar el trăieşte!

- Proletcultistă avant-la-lettre!

- Proletcultistă de pe vremea lor. Şi înjura cu atâta umor poezia proletcultistă, pe mâncătorii de rahat de pe vremea lui, care minţeau încă de atunci, profitând de chestia asta frumoasă, cu **idealul,** încât mi-am zis, dom'le, îmi dau seama de ce nu-i reeditează ăştia. Păi, o carte a lui Engels în limba română, despre literatura din vremea lui, ar fi aruncat în aer toţi teoreticienii literaturii comuniste. Pentru că ăştia, domnule, n-au fost nişte inşi atât de proşti pe cât vor unii să ne facă să credem.

Poate şi structura mea de băiat de la Slobozia, din cartier muncitoresc, cu tată lăcătuş mecanic... Dom'le, nu-ţi poţi omorî părinţii chiar aşa... Sigur, tăică-meu e lăcătuş mecanic, de fapt a fost, acum e pensionar, cu pensie mică, mârâie şi el, deşi a votat cu mare entuziasm pe Iliescu... Tăică-meu nu l-a citit pe Marx, dar eu am încercat să-l citesc. Şi mi s-a părut destul de interesant. Are mari erori. Şi evident n-a fost o Pythia şi nu i-au ieşit pasienţele. Stafia lui a murit, dar Marx trăieşte. Trăieşte în ciozvârte, în unii dintre noi...

- El are o circumstanţă atenuantă fundamentală: el nu şi-a impus doctrina.

- Eu nu cred că Marx e îngurgitat nici de partidele care se dau acuma în România marxiste. Nu ştiu dacă Verdeţ l-a citit pe Marx, dar eu nu cred. Pentru că n-are nici o legătură partidul domnului Verdeţ cu marxismul. Cum n-a avut, de fapt, nici comunismul. Dacă-mi spuneţi dumneavoastră că aţi aflat de un fiu de activist din România care a devenit muncitor la uzinele "23 August", eu mă las de literatură!

- Fiul domnule Brucan!

- Şi ce-a făcut?

- A fost un fiu adoptiv, care a murit.

- Păi vezi? A fost unul şi ăla a murit! Păi ăsta trebuia băgat în spirt, la "Antipa", unde există broasca cu păr şi elefantul cu cioc! În afară de unul care a murit, nu există aşa ceva! Ideea că stai în Primăverii şi eşti reprezentantul ălora din Balta Albă şi Berceni, mi se pare cel puţin demagogică! Sentimentul meu e că nu trebuie ignorată nici clasa muncitoare, nici clasa muncitoare intelectual! Care e tot muncitoare! Multă lume crede că profesorul, inginerul, toţi ăştia, nu muncesc. Muncesc, domnule! Degeaba au băgat acolo diversiunea cu "Noi muncim, noi nu gândim!". N-au băgat-o muncitorii, că nu ştiau bietele alea femei... Domnule, a gândi înseamnă a munci. Capitalismul s-a format nu pe muncă brută, ci pe gândirea considerată o muncă. Şi Marx nu era adeptul muncii brute. El era un gânditor, a muncit şi el cu capul!

- Ar trebui omologată transpiraţia interioară!

- La noi se aruncă la coş, peste noapte totul. Nu se poate. Am văzut de curând un film, pe canalul "Arte", făcut de ruşi **după.** Toţi comuniştii erau răi şi toţi alb-gardiştii erau buni! Lucratul ăsta, numai între alb şi negru, mi se pare penibil. Pe vremuri, toţi comuniştii erau buni, erau eroi, mureau stiviţi de alb-gardişti, acuma toţi ăia au devenit buni, iar comuniştii răi! Trebuie să vină cineva din cosmos să judece, pentru că în afara câtorva - a mai multor - domni care au stat în puşcărie şi au suferit cumplit pentru credinţele lor politice, în România nu a existat o rezervaţie de îngeraşi pitulaţi prin păduri şi care au stat pe burtă până să vină capitalismul! Toată lumea a încercat să se integreze în sistemul ăsta. Marea majoritate, fără să creadă în comunism, au intrat în partidul comunist. Pentru că nu puteai să devii şef de secţie, ca inginer de treabă, nici ziarist tânăr la un ziar dacă nu erai membru al PCR. Marin Preda a intrat în partid după 1979, pentru că era director de editură, singurul din România de teatru şi articolele. În puşcăriile din Praga. Am rămas stupefiat. Pentru că eu eram un scriitor în libertate, cu premiul Academiei, cu patru premii ale Uniunii Scriitorilor, eram redactor la cel mai important săptămânal al ţării, **România literară,** şi mă duceam o dată pe an cu maşina de scris şi de faţă cu un plutonier major mă aşezam la o măsuţă...

care nu era membru de partid. Şi trebuia să fie dat afară. Bun, a intrat. Dar nu credea în comunism. Era fiul unui ţăran mijlocaş. Eu lucram la **România literară** şi în afară de redactorii bătrâni, trebuia să fii membru al partidului comunist, pentru că altfel începeai să ai probleme. Te trimiteau băieţii "la munca de jos". Or, la noi a funcţionat, după decembrie '89, un fel de spălătorie "Nufărul". Băieţii peste noapte s-au spălat de trecut. Eu sunt mai circumspect.

- În poezia care dă şi titlul volumului am întâlnit un pasaj: "N-au nas să simtă cum colcăie drojdia/ce umflă societatea/şi pune în funcţiune alambicul/prin care răzvrătitul Cohn Bendit/s-a condensat într-un primar cumsecade". **Îşi mai aminteşte cineva de Cohn Bendit?**

- Bendit a fost unul din liderii revoluţiei de stânga din 1968 din Franţa, din Germania. A avut mare ecou. Din pricina acestor tineri furioşi a căzut chiar De Gaulle. Am aflat cu stupoare că bătrânul Cohn Bendit este un soi de primar adjunct la Frankfurt. Mi-am zis, stai, dom'le, ăsta a ajuns primar în marele oraş tentacular, capitalist?! Se pare că el nu s-a schimbat total - deşi umblă în haine de mătăsică, şi nu mai vrea să ucidă capitalismul - ca pe vremuri. Or, această evoluţie de la revoluţionar stângist la 18 ani, la capitalist la 35, a pictat-o o ţară şi Caragiale. Cum îl chema pe studentul ăla...

- ... care a ajuns prefect de poliţie...

... după ce a fost bătut de poliţie când era tânăr! Deci, nu mă iluzionez cu nimeni în România vizavi de doctrina pe care o propagă acum. Am oarecare distanţă de oameni - dovadă că mi-am amintit de destinul domnului Cohn Bendit.

Havel avea compter în celulă

- Acest lucru se repetă şi în scrisoarea către Václav Havel. Şi aici v-a deranjat o anumită evoluţie a personajului.

- Nu. Havel a fost întotdeauna mai mult decât un scriitor, el a fost un om politic. El a ştiut că se muleze pe istorie. A fost omul providenţial al cehilor care a ştiut să iasă în faţă la timpul potrivit. Eu eram obsedat de Havel pentru că pe vremea când era arestat în Cehoslovacia, aflam indignat de la "Europa liberă" că iar fusese arestat. Dar el avea în celulă un computer la care îşi scrie piesele

- ...era textul ăla celebru...

- ...şi băteam atent literele, nu cumva să scriu eu la maşină ceva periculos. Ca să ai o maşină de scris, pe vremea lui Ceauşescu, era mai periculos decât e să ai acuma un pistol! Nu puteai să cumperi maşini de scris de la librărie fără o aprobare de la municipiul de partid. Trăiam în altă lume decât Cehia, ăsta-i adevărul.

- Chiar în interiorul sistemului!

- Mulţi din România uită asta, dar şi mulţi din Europa occidentală. Pentru că ei se grăbesc să bage Cehia în Europa. Ar trebui să ţină, totuşi, cont că noi am trăit într-o lume absolut sinistră. Am trăit, şi trăim şi acuma, în lumi paralele. Am trăit într-un alt sistem. Poate şi bolile noastre sunt mai profunde decât în Cehia, pentru că şi revoluţia lor a fost de catifea. La noi s-a lăsat cu vărsare de sânge. A fost sânge de-adevăratelea.

Mi-aduc aminte că în Occident s-a făcut mare tapaj de ce n-au murit, în decembrie, şaizeci de mii, cât s-a anunţat prima dată. Eu personal, când am auzit la radio, am crezut. La cât s-a tras în Timişoara şi la Bucureşti puteau fi. Bun, n-au fost decât o mie cinci sute de morţi şi trei mii de răniţi. Nu-nţeleg să-mi cer scuze pentru chestia asta! Slavă Domnului că n-au murit! Dacă vă amintiţi, când a avut loc atentatul din Atlanta, la Olimpiadă, în primele momente s-au anunţat o sută optzeci de morţi şi trei sute de răniţi. S-a dovedit că n-au murit decât doi. De fapt, unul, pentru că unul murise de inimă. Dom'le, aşa se întâmplă la orice prăpăd. A fost cutremurul din Armenia. S-au anunţat o sută de mii de victime. Iarăşi, au murit cinci mii. Foarte mult. Dar nu mă acuza pe mine că noi am omorât şi de fapt după aia am vrut să spunem că sunt mai mulţi. A fost confuzia care era firesc că planeze la orice dezastru. Că s-a profitat după aia, cum se profită de obicei, asta e altceva. Un lucru e clar! Au murit o mie şi ceva de oameni.

- **În aceaşi** Scrisoare către Vaclav Havel, aruncată la coş, **întâlnesc o chestiune emblematică, o anume saturaţie şi decepţie, duse dincolo de limita lor. Avem noi băguboşenia instalată în genă? Cum de nu reuşim niciodată să ajungem la liman?**

- Suntem într-un fel păguboşi, pentru că şi aşezarea noastră geografică... Noi ne-am frecat între cele două imperii, între Imperiul Otoman şi Imperiul Rusesc, şi totuşi am supravieţuit. E un miracol. Dar istoria noastră e prea patetică. Istoricii nu trebuie să s patetizeze. Ei ar trebui să devină nişte oameni reci, pentru a fi credibili. Or, din istoria pe care am învăţăt-o noi aflăm că toţi ai noştri erau buni, viteji, iar ăia din jur erau răi. Ceea ce e o prostie. Slavă Domnului că am avut şi noi momente jenante. De obicei se spune că criminalii noştri sunt mai buni decât criminalii altora!

- Ştefan cel Mare a fost un tip sadic!

- S-a descoperit acum mormântul primei soţii a lui Ştefan cel Mare, care era rusoaică. Şi mă întrebam: de ce nu s-a scris dom'ne, că Ştefan cel Mare a fost agent al ruşilor?

- Al proto - KGB-ului!

- Exact. A mai avut el vreo şaisprezece neveste, unele oficial, altele ne. Dar a fost făcut sfânt. Nu era nici o grabă! Mi-am zis: n-a fost de ajuns că a fost Ştefan **cel Mare?** La ora aia, el era o mare figură. Era mai cunoscut decât Iliescu, căruia i-a apărut o carte în Turcia! Iliescu a pătruns, pasă-mi-te, cu literatura în lume! Or, Ştefan cel Mare pătrunsese cu buzduganul. A băgat puţin groaza în ei, ceea ce nu era puţin lucru pe vremea aia.

- Deşi a plătit tribut!

- A plătit, sigur, dar ştia să facă politică. A avut neveste multe, a omorât copilul ăla care a tras cu arcul mai mult decât el. A avut multe păcate. A cam curvărăsit, ne place, nu ne place, ăsta a fost Ştefan cel Mare. Nu e obligatoriu să-l punem pe biserică. A fost un domnitor viteaz, care rămâne în istorie, indiferent ce face Patriarhia română.

Dar altceva vreau să spun. Noi înjurăm că ne-au fugărit turcii, ruşii, că i-am fugărit sau ne-au fugărit ungurii, dar de fapt cel mai mult românii s-au fugărit între ei. Cine citeşte **Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe** se îngrozeşte: e mai tare decât Shakespeare la crimele care s-au întâmplat în familiile româneşti şi la turnătoriile care se făceau la Stanbul. Adică veneai matale principe în Moldova şi vedeai cum vărul matale se duce repede la Stanbul cu sacul cu bani şi te toarnă că cochetezi cu polonezii. Veneau turcii, îţi tăiau capul şi-l puneau pe vărul matale! După aia vărul ălalaltu', de-al doilea, îl rădea pe el... E plină istoria României de aceste chestii în familie. S-au omorât în draci: şi-au omorât copiii, nevestele, verişorii primari. Tot timpul spunem: noi, românii, suntem un popor blând şi bun. N-am căutat niciodată să luăm de la alţii şi n-am trecut peste graniţă. Ba da, domnule, am trecut. Am cucerit şi Budapesta de două ori şi am ucis celula comunismului a lui Bela Kun. După aia, în 1956, am mai intrat o dată în Budapesta, am trecut şi peste fraţii bulgari, am fost şi până la Stalingrad. Popor mic, dar al dracului! Deci, un popor trebuie să-şi asume păcatele! Pentru că de aici ne vine şi binele şi răul. Am rezistat, totuşi, în zona asta de câmpie! (Sigur, prin munţi se rezista mai bine, se ascundeau prin gropi, aveau şi palincă şi era mai uşor: ei sugeau la palincă, iar popoarele migratoare treceau!). Interesant e că turcii n-au băgat geamii în Bucureşti. Pentru că ai noştri, când când aflau că vin turcii, luau şalvarii, meterhaneaua, muzica turcească şi când veneau ăia, ziceau: "Hai, că e simpatic la voi!". Şi lăsau şi biserica. Pe bulgari i-au căsăpit, pe albanezi, care au opus rezistenţă, i-au căsăpit, iar din Budapesta au făcut paşalâc.

- Dar nu există un mare risc în această adaptabilitate?

- Adaptabilitatea asta care ne-a salvat, tot din ea ne vine şi răul! Luăm culoare prea repede, domnule! Cum au venit comuniştii am luat culoarea roşie, acuma o luăm pe aia albastră, sau bleu-marine, pentru că situaţia e mai degrabă bleu-marine! Au venit comuniştii, ne-am dat toţi comunişti, au venit capitaliştie, acuma o facem toţi pe capitaliştii. Domnule, hai să mergem la nuanţe!

- Probabil că nimeni dinafară nu ne-a făcut, la nivelul istoriei, răul pe care ni l-am făcut singuri.

- Dacă vrem să ne însănătoşim, răul trebuie să-l căutăm în noi! Suntem obsedaţi că există un complot universal împotriva noastră. Hai să fim serioşi, domnule! Cică nemţii şi englezii sunt speriaţi că venim din urmă cu maşinile noastre! Mi-ar place să-i fugărim cu Daciile noastre şi să umble după noi ăştia cu Mercedesurile! Dar mai e până acolo.

(Fragmente din interviul difuzat de postul de televiziune Antena 1)

Inedit

Dieppe, 23 iunie 1984
Dragă prietene,

Vă mulţumesc pentru textul dumneavoastră şi pentru scrisoarea care-l prelungeşte şi-l iluminează. Am fost sensibil la voinţa dumneavoastră de a merge la rădăcina contradicţiilor, ca şi la refuzul dumneavoastră de a trânşa, de ***a opta*** *în locul meu. Citindu-vă, îmi spun că* ***Lacrimi şi Sfinţi*** *era cartea cea mai seriosă pe care am scris-o: niciodată n-am atins atât de aproape esenţialul, niciodată n-am trăit un asemenea eşec, un eşec interminabil, fiindcă nu l-am epuizat încă, atât îmi va fi lipsit. Fără îndoială n-am fost chemat să am un destin religios, cel puţin de a imagina - şi de ce nu? - un destin religios* ***negativ.***

N-a fost să fie *îmi pare cheia a tot ceea ce este valah, pe plan istoric dar şi pe plan metafizic.*

Cu prietenie, al Dvs.,
E.M. Cioran

L.M. Arcade ne trimite această scrisoare a lui E.M. Cioran însoţită de un studiu savant - **Refuzul şi acceptarea istoriei la Lupaşcu şi Cioran** - şi cu încă o scrisoare a lui Cioran către Mauriac, scrisoare nedestinată publicării. Mărturisim că nici un scriitor din exil n-a fost mai interesat de receptarea exactă a operei sale după 1989, în România, ca L.M. Arcade. În primăvara anului 1996 L.M. Arcade a ţinut conferinţe la Universitate şi la Filiala Uniunii scriitorilor despre literatura din exil, lămurind şi contextul scrisului său: a donat nu numai cărţi ale sale, ci şi ale autorilor pe care îi consideră apropiaţi scrisului său; pe care îi consideră lămuritori pentru opţiunile sale intelectuale. **Poveste cu ţigani** e însoţită de un admirabil studiu semnat de André Scrima, studiu fundamental nu numai pentru descifrarea naraţiunii, ci şi pentru aşezarea cărţii într-un secol XX al sacrului şi al profanului. Foarte apropiat (pentru cititorul român) de Sadoveanu, Mircea Eliade, Voiculescu sau Bănulescu, L.M.

Dialog Cioran - Arcade, în vara anului 1984

Arcade numea, în conferinţele sale, şi noi înrudiri: cu Lupaşcu şi cu Basarab Nicolescu, cei care propuneau alte "imagini ale lumii". Arcade nu oferea cititorului doar imaginile unei lumi străvechi, oferea o gândire coerentă asupra secolului. Opţiunile sale asupra logicii contradictoriului erau decisive. El nu gândea doar ca un poet, el era un gânditor modern care, numind vecinătatea lui Lupaşcu, a lui Horia Stamatu şi a lui Basarab Nicolescu oferea prin **Poveste cu ţigani,** o cale de cunoaştere a lumii; un demers epistemologic. **Rostire filozofică,** proza sa se divulgă mai degrabă prin grila autorilor reflexivi, a eseiştilor, decât prin cea a povestitorilor tradiţionali. Sau cum scrie în excelentul său studiu André Scrima:

"Ca orice poveste adâncită, scrierea lui L.M. Arcade înviază virtuţile unei gnoze exacte. Nu ştim dacă scriind-o el s-a gândit explicit - e de altfel puţin probabil - la rostul cosmogonic menit ţiganului de folclor românesc... pentru care o tainică şi de nezdruncinat cumpănire între bine şi rău poartă, de la începuturi, înţelesul istoriei. oricum ar fi, ţiganii povestirii sale, întruchipări ale jumătăţii de noapte a lumii, se vor lichidaţi fără cruţare de Domnii Cavaleri. Ci pentru toată durata veacului - parabola Evangheliei va fi propovăduit de mult scandalul -, neghinele sunt irevocabil amestecate grăuntelui celui bun; numai îngerilor le e dat să zmulgă eschatologic, la plinirea din urmă a vremii. De aceea, Domnii Cavaleri îi vor stimula faţa parodiind, în chip

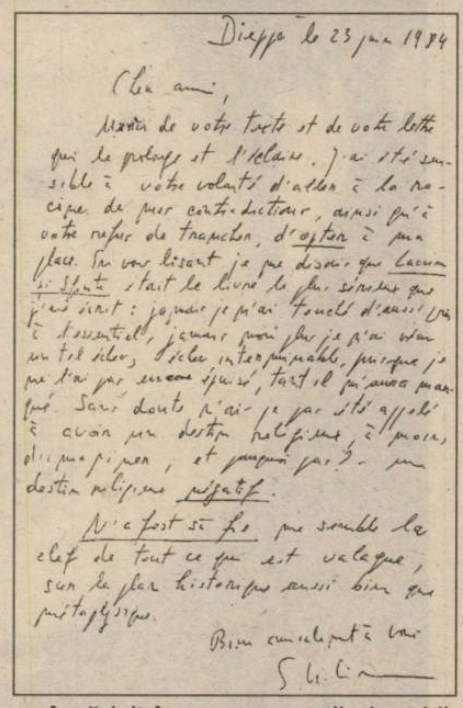
Dieppe le 23 juin 1984

Cher ami,

Merci de votre texte et de votre lettre qui le prolonge et l'éclaire. J'ai été sensible à votre volonté d'aller à la racine de vos contradictions, ainsi qu'à votre refus de trancher, d'opter à ma place. En vous lisant je me disais que Lacrima si Sfinti était le livre le plus sérieux que j'ai écrit : jamais je n'ai touché d'aussi près à l'essentiel, jamais avant je n'ai vécu un tel échec, échec interminable, puisque je ne l'ai pas encore épuisé, tant il me manque encore. Sans doute n'ai-je pas été appelé à avoir un destin religieux, à moins, dirions-nous, et pourquoi pas ? - un destin religieux négatif.

N'a pas été donné me semble la clef de tout ce qui est valable, sur le plan historique aussi bien que métaphysique.

Bien cordialement à vous
S. Cioran

neîngăduit în veac, cereştile ierarhii areopagitice...".

În descifrarea operei lui Cioran (în numitul studiu e vorba doar de **Manualul de descompunere**) L.M. Arcade pleacă de la analiza contextului: **Manualul de descompunere** răspundea, în anul în care a apărut, unei necesităţi de igienă intelectuală. Era, în Franţa epoca admiraţiei nelimitate pentru "poporul rus", pentru comunism, era timpul frazelor devenite şlagăr: "Trăiască Ghepeu-ul împotriva Papei şi a păduchilor" (Aragon). Era timpul - arată L.M. Arcade - în care Sartre, omul succes al deceniului - scria: "Salvează-te pe tine însuţi, fiindcă tu eşti singur pe lume, spunându-ţi prin asta că tu îi salvezi pe ceilalţi. Cine fuge înainte dovedeşte curajul său istoric...". Şi, adaugă L.M. Arcade: "Cu toată spoiala sa fenomenologică, «raţiunea dialectică» a anului 1948 nu era decât neopozitivism, profetism secular bătrân şi îmbătrânit, ajuns la limita extremă a epuizării sale, neputând să supravieţuiască altfel decât ridicând cu forţa **reaua credinţă la nivel de dogmă.** (s.n.)

Atunci, în 1949, apare Cioran: el pune în cauză **reaua credinţă**. El ar putea aparţine Domnilor Cavaleri.

***

Opera lui L.M. Arcade nu se învecinează, deci, doar cu cea a lui Eliade, ci şi cu cea a lui Cioran. Vorbind despre Cioran, Arcade vorbeşte despre sine:

"Pe scurt, cred că Cioran e purtătorul unui mesaj. Îl bănuiesc chiar că este conştient de acest lucru. Ori, orice purtător de mesaj realizează un act de adeziune la istorie, mai ales atunci când el respinge, aşa cum face autorul **Sfâşierii,** ceva încă mai rău: post-istoria, venirea la putere a sub-omului... pierzând până şi amintirea lui Dumnezeu".

Eseistica - şi opera - lui L.M. Arcade creează spectaculoase punţi de legătură între câţiva dintre marii autori ai exilului românesc: un dialog substanţial.

Cornel UNGUREANU

Dincolo de cuvânt

PIEDICĂ ŞI... IMPEDIMENT

Ion Creangă trăieşte din plin, cu o învederată voluptate, sentimentul "bucuriei cuvintelor". Aşa se explică, între altele, cuprinzătoarele inventare de termeni profesionali, care se ivesc, la răstimpuri, în opera sa. În primele pagini din capitolul al treilea al **Amintirilor...,** atelierul lui "Pavel ciubotarul din uliţa Rădăşenii" ne este înfăţişat cu o minuţie grăitoare pentru o atare perspectivă. Reprezentării obiectelor pe care le denumesc - în majoritatea lor, necunoscute "profanilor" - sunetele alcătuitoare ale termenilor înşiraţi îi adaugă virtuţi conotative ciudate, în stare să zgârie şi să aţâţe imaginaţia: "Iară gazda, robotind zi şi noapte, se proslăvea pe cuptor, între **şanuri, calupuri, astrăgaciu, bedreag, dichiciu şi alte custuri tăioase, muşcheci, piedică, haşcă şi clin, ace, sule, cleşte, pilă, ciocan, ghinţ, piele, aţă, hârbul cu călacan, cleiu şi tot ce trebuie unui ciubotar".** Nu e de neglijat amănuntul că secvenţa finală - "şi tot ce trebuie unui ciubotar" - curmând şi... completând, în felul său, enumerarea, lasă lista deschisă pentru fantezia cititorului.

Dintre elementele lexicale rânduite aici, **piedecă** (piedică) este ilustrativ pentru felul cum cuvintele vechimii, bine cunoscute de obştea vorbitorilor, îşi pot subţia şi îngusta înţelesul lor obişnuit în terminologia îndeletnicirilor. Într-adevăr, sinonim, în limba comună, cu obstacol, prin unul din sensurile sale cele mai răspândite, piedică semnifică, în pasajul reprodus anterior, "cureaua cu care cizmarul ţine fixă încălţămintea în timpul cât o lucrează". Fenomenul de restrângere, de îngustare a sensului, la care m-am referit, este evident. De altminteri, disponibilităţile de specializare semantică a acestui cuvânt, se învederază clar în diferite terminologii: a carului, a războiului ţărănesc de ţesut, a militarilor, a morarilor, a pescarilor şi nu numai.

Piedică, însumând o puzderie de sensuri şi sensuleţe, este un cuvânt străvechi, iar etimonul său latinesc, **pedica,** reprezintă un derivat din rădăcina **ped-,** care apare, între altele, în substantivul **pes** cu genitivul **pedis** "picior", dar şi în rom. **pedestru,** de unde au lăstărit, la rându-le, **pedestraş** şi **pedestrime,** sinonime învechite pentru "infanterist", "infanterie". Miron Costin: "Îndată au început a trece oastea în vad şi tot călăreţul trecea câte un **pedestraş** după sine"; Letopiseţul Cantacuzinesc: "strânse Mihnea toate oştile. Călărimea o rândui împrejurul târgului Târgoviştii, iar **pedestrimea** o slobozi în turci"; Radu Popescu: "Despot, nemaiavând alte oşti, fără numai puţintea **pedestrime,** s-au închis în cetate". Mai puţin cunoscut este derivatul verbal reflexiv **pedestri** "a descăleca", "a merge pe jos". Şincai: **"Pedestrindu-se** moldovenii după obiceiul lor, (...) cruciaţii încă au descălecat"; B.P. Hasdeu, **Răzvan şi Vidra:** "În codru **se pedestreşte,** pe câmp încalecă iar". **A se pedestri** este, prin urmare, sinonim cu **a descăleca** şi antonim cu **a încăleca.** La diateza activă, ca verb transitiv, **pedestri** înseamnă, îi cronici, "a sili să descalece, să rămână pe jos". Miron Costin: Timuş **au pedestrit** pe cazaci". Termenul de bază, **pedestru,** cu mireasma sa uşor vetustă, se află "acasă" în descrierea bătăliei de la Rovine din **Scrisoarea III** a lui Eminescu: "În genunchi cădeau **pedestri,** colo caii se răstoarnă". Cititorul atent va remarca, fără îndoială, vivacitatea pe care o conferă reprezentării acestei scene de luptă alternanţa timpurilor verbale: **cădeau,** la imperfect, **se răstoarnă,** la prezentul dramatic.

La nivelul sensurilor originare, concret-materiale, legătura dintre **piedică** şi lat. pes, pedis, "picior" la care m-am referit anterior, este tranparentă în textele vechimii. Dimitrie Cantemir, **Istoria ieroglifică:** "Nu numai **piedicile în picioare,** ci şi gârliţa în grumazi i s-au pus". Accentuat pe prima silabă, **gârliţă** nu este, bineînţeles, diminutivul lui **gârlă** "mică apă curgătoare" (Eminescu: "Din izvoare şi din **gârle**/Apa sună somnoroasă"), ci un alt cuvânt, astăzi învechit, semnificând "lanţ de fier cu care, în trecut, era legat gâtul răufăcătorilor".

Sensul dintâi, concret al lui **piedică** (legat de etimonul latinesc **pedica** desprins din **pes, pedis** "picior") se străvede din expresia, foarte răspândită, **a pune (cuiva) piedică.** Marin Preda, **Moromeţii: "Întinse un picior** prefăcându-se că vrea **să-i pună piedică".** Prin sensurile sale actuale, **piedică** ilustrează spectaculosul urcuş al gândirii umane spre culmile abstractizării. Sadoveanu, **Demonul tinereţii:** "-(...) nu mă pot simţi liniştit, ca să te am numai pentru mine, fără nici o **piedică** de nicăieri". Însăşi expresia, foarte concretă, **a pune piedică** se abstractizează în următorul crâmpei eminescian: " A visa că adevărul sau alt lucru de prisos/ E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr/ Este **piedica** eternă ce-o punem la adevăr". În latină din **pedica** "piedică" s-a înfiripat derivatul **impedicare,** de unde noi am moştenit verbul "a împiedica". Acesta are ca antonim pe **despiedica,** la nivelul sensurilor concrete. Despre omul sucit, proverbul spune: "**Împiedică** la deal şi **despiedică** la vale". Direct din rădăcina **ped-** "picior", latina şi-a mai plăsmuit un verb al "împiedicării", clasicul **impedire,** cu derivatul nominal **impedimentum,** model pentru neologismul nostru, livresc şi abstract, **impediment.** Menţionez că, în latină, pluralul **impedimenta** era termen militar, însemnând "echipament", "bagaje (ale soldaţilor)", aşadar "poveri" care "împiedică" pe drumeţ. Antonimul lui **impedire** este, în latină, **expedire** "a despiedica", a cărui temă (**exped-**) o regăsim în neologismele **expedia, expeditor, expediţie; expedient, expeditiv.** Comună tuturor le este nota semantică a ... "despiedicării": gândind lucrurile din perspectiva obârşiei cuvintelor, **a expedia o scrisoare** este o expresie personificatoare, însemnând "a o... despiedica", prilejuindu-i cale slobodă spre destinaţie. Câtă dreptate are Blaga spunând că limba este întâiul mare Poem al lumii!

G.I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

Somnul (IV)

Binele pare să vină dintr-o altă lume, transspațială și transtemporală și e privit cu neîncredere, e suspectat, ca orice fapt ce frizează nemărginirea și nu pare legat de condiția noastră imediată de ființe ciclic mărunte. Suspectăm binele cum suspectăm visele, cum suspectăm însuși somnul, cum suspectăm tot ceea ce nu intră în coloana vieții imediate, singura capabilă să ne dea siguranță. Răul e muritor, se perpetuează odată cu specia, cu fiecare individ al ei. Este motorul existenței diurne. Binomul Bine-Rău apare doar în conceptele noastre umane, în percepția existenței noastre. Dar binele e metafizic și își face simțită prezența doar arareori, cu o discontinuitate alternantă cu opusul său, văzut ca venind în cohorte îndreptate împotriva ființei. "Răul nu vine niciodată singur" face parte dintre truismele filozofiei vieții, fie că omul e un păstor mântuit de înțelepciune, aruncat undeva într-un vârf de munte al antichității, fie un funcționar al zilelor noastre, capabil să-și codifice răul venit succesiv și să-l introducă în baza de date negre ale calculatorului pe care lucrează, spre a dibui vremea când va sosi peste el, obosit de atâta luptă, și Binele, mult așteptata înseninare. Placa de nori a Răului cotidian, cu furtuni de vară, grindini, viscole, ori ploi mocănești de toamnă lasă arareori să se vadă lumina soarelui ce domină atotputernică deasupra, departe, unde începe cerul să coloreze în albastru închis, iar stelele să-și urmeze cursul laolaltă cu soarele, fără a fi nimicite de strălucirea lui. Imaginea poate părea adusă spre a sublinia sacralitatea Binelui și profanul Răului, când ceea ce vedem de aici de jos, dintre ierburi și gâze, nu e mai mult decât un cer întunecat, spart ici, colo, la întâmplare, de razele piezișe ale soarelui. Ce poate fi mai limpede pentru acceptarea unei asemenea imagini decât perfecta confuzie dintre idealism și metafizică? Idealismul este construirea în lumea fizică a unor țeluri și eșafodaje imposibil de realizat, utopice, tocmai pentru că depășesc posibilitățile individului și premisele de la care pleacă. Dar totul se petrece și se raportează la lumea reală. Or meta-fizica este percepția unei lumi de dincolo de cea imediată, într-o abstracțiune unde Binele și Răul nu mai reprezintă lumină și umbră, bipolaritatea bucății de fier magnetizat. Faptul e la vedere și ușor de demonstrat, pentru că niciodată nu se poate face vreo corelare între apariția Binelui și apariția Răului, nu se poate delimita o determinare decât la nivelul relațiilor interumane, singurele păstrătoare ale conceptelor eticii. Placa de nori a răului, cu toate formele lui violente ori obsesive, vernale ori hibernale, nu poate determina decât în percepția terestră apariția accidentală a unui bine de care nu se mai bucură nimeni. Petecul de cer albastru, ce stăruie o zi, un ceas peste norocul sau sufletul unui om, este, dincolo de placa de nori, de acel văl al lui Isis, un cer senin nelimitat, mai negru de cum e văzut de jos, dintre picurii de ploaie ce desfac lumina alb-galbenă a soarelui, o disecă în culorile curcubeului cu o meschinărie de analist. Dar ce sunt norii, cine sunt vijeliile și furtunile, grindinile și viscolele dacă nu tocmai joacă unuia dintre cele patru elemente primordiale: Apa. Suntem făcuți din apă trăitoare de sentimente înourate sau senine, capabili să concepem totul în limetele a mai puțin de un metru cub de trup, în care sunt aglomerate toate elementele constitutive ale Pământului și Aerului, între care apare, pentru a permite reacțiile din retortă - Focul. Suntem niște retorte vii, ce reciclează apa, iar toate concepțiile noastre sunt legate de ea. Fluiditatea, evaporarea, ploaia. Alternanța dintre frig și cald e raportată la conceptul apei. Teluricul e trupul, coșciugul viu al viselor. Purtătorul fluidului și focului și aerului. Acestui concept îi corespunde și imaginea Binelui, ca o eternitate luminată, despărțită de ființa umană de o perdea groasă de nori - Răul, ca emanație vaporizată a ființării diurne. Căci, dacă binele nu e cuantificabil în nemăsurata lui eternitate nelimitată, răul poate fi pus în sertare, catalogat, diferențiat de altul aparent identic, măsurabil chiar în grame de venin. În fața lui suntem cu mușchii cabrați, ca într-o luptă pe viață și pe moarte. Pentru a ne opune lui suntem oricând pregătiți, cum niciodată în fața Binelui. Fluizi, cum suntem, ne pierdem cu firea, nu știm cum să profităm de estimpul luminos, cădem pradă orgoliilor, or ne lăsăm furați de vise de mărire, ce nu-și au sorgintea într-o viziune meta-fizică, ci în una utopic-idealistă, aflătoare în chiar lumea imediată. Or mai grav, ajungem să credem că la capătul razelor venite de sus, norul vieții noastre s-a terminat și începe o perioadă de lumină ce se va sfârși odată cu noi. Nimic mai greșit, căci petecul de cer se mută mai departe, peste alți oameni, cu cinismul major al faptelor sacre, fundamentale, iar peste noi se coboară alte furtuni și grindini. Nimic mai grav decât să ne încrâncenăm să fugim după urma de soare proiectată pe pământ, iluzionându-ne că Binele ni se cuvine doar nouă. Ploaia tot ne va ajunge, iar durerea impactului dur cu noul val ne va face să ne dușmănim zilele până la sfârșit, ori să ni-l cerem înainte de vreme, în numele unei vieți ce nu corespunde idealurilor noastre, utopiei către care am sperat o clipă. Dar e deajuns să trecem dincolo de nori, să gustăm din pocalul meta-fizic pentru a descoperi eternitatea fără de sfârșit a cerului senin, eternitatea Binelui. Jos, sub noi, tunetele unor ploi și grindini și vijelii ce-i duc în prag de sfârșit pe chinuiții vieții. Abia atunci, acolo, cu tot Binele în față, și tot Răul de cealaltă parte ne vom dumeri că n-au nimic unul cu altul, că "atâta" Bine făcut pus în balanță nu poate echivala Răul primit, pentru că se măsoară pe cântare diferite. Doar între legile justiției oamenilor și ale religiei lor Binele și Răul, Eternitatea senină și efemeritatea încrâncenată pot fi puse pe două talere ale unei aceleiași balanțe. De aici și inaccesibilitatea Binelui pentru mai toți muritorii.

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Fragment de scrisoare către Ion Solacolu

Consider că nu există pentru politicieni și politologi o terapie mai bună decât "simplitatea proastă" a creației artistice care nu vrea neapărat să aibă idei. Ci altceva. Există în permanență în lumea politicului un pericol, o capcană veșnic trează, o înfumurare care te prinde pe nesimțite, fără să-ți dai seama, cam tot așa cum liderul care stă prea multă vreme în fruntea treburilor publice se alterează nu numai sufletește, ci și altfel, mai primejdios, adică în capacitatea sa de a percepe pragmatic realitatea din cauza atâtor "idei". Când nu se întâmplă așa, asta se datorează mai ales sistemului politic de natură democratică. În fond, ce altceva poate fi, la urma urmelor, limitarea mandatelor? Care este filozofia lor, alta decât tocmai această "terapie" necesară, această brutală trezire din cântecul de sirenă al puterii? Și poate că aici am putea găsi cea mai de seamă "utilitate" a artei, cea mai solidă argumentație împotriva străvechiului adevăr al artei pentru artă și al turnului de fildeș. Arta cunoaște din umanitate, mai ales, sufletul acesteia, și din marea de oameni, omul individual. Politica, doctrinele, filozofiile care le animă și toate ideologiile pe care le secretă, nu au timp, nu se pot cheltui "pentru atât de puțin". Ce este un om pentru un politician? Și ce este un om pentru literatură? Cine citește **Scrieri despre artă** a lui Marx își va putea da seama că marele gânditor nu are nici cel mai mic simț al artei literare și că o consideră când ceva subsumabil (sau anexabil) istoriei, când economiei, când politicului în sens larg. Karl Marx nu simte, ca întreg sistemul social-politic care se va naște din gândirea sa, arta ca problematică a omului individual. El nu poate gândi în concreteța artei, ci doar în "generalitatea înaltă" a ideilor doctrinare. Marx nu are vreme de om pentru că este preocupat de oameni. El este chemat să rezolve soarta oamenilor, a omenirii, și chiar dacă declară demagogic că este interesat de soarta individului, aceasta îl interesează mai ales din (aceeași) perspectivă a generalizării anihilatoare, adică dacă omul este nedreptățit social și material asta se datorează societății, mai precis felului în care este ea alcătuită. Reveria unei inginerii sociale fundamentate științific are ca scop "mântuirea" individului. Observația este de bun simț, pornirea este oarecum bine întemeiată, în fond umanitatea este expresia, concretizată istoric, a unei vieți trăite în comun, în colectivitate. Omul își datorează propriul chip spiritual (și) datorită faptului că a trăit între semeni, că a știut să-și coordoneze acțiunile, că a putut să se mobilizeze și să-și anuleze pluralitatea în unitatea idealurilor pe care le-a transpus în istorie. La urma urmei, aceasta din urmă, istoria, este tocmai așa ceva: felul în care comunități umane au adus în viața lor (și a altora) un anume mod de a judeca lumea. Unul colectiv sau, mai bine, unul comunitar. De la un anume mod de judecare a lumii, la un comportament politic și social nu e decât un pas logic și legic. Grecii antici au făcut istorie în acord cu o anume gândire care le-a fost proprie. Evreii n-au făcut altceva. La fel romanii. Grecii din Bizanț. Turcii osmanlîi, nemții, francezii, anglo-saxonii, niponii, chinezii etc. Este întemeiată o analiză globală, după cum se poate practica și o filozofie a culturii. A fi neamț este altceva decât a fi francez. Diferă neamțul din sud de cel din nord. Olteanul de bănățean și amândoi față de un maramureșean sau un dobrogean și toți împreună față de un basarabean. Există o diferență, o alteritate la nivel macrosocial, tot așa cum există alta la nivel doar social, pe regiuni, pe tradiții, pe corporații, pe meserii sau gubernii. Toată această incursiune sumară ne învață că omul este un animal social, că el este atâta vreme cât stă în interiorul societății. Crescut dincolo de marginile comunității, el se animalizează; procesul educativ este unul social; cel religios asemenea este unul comunitar. Complicația începe pentru politicieni, politologi și sociologi, pentru toți cei care judecă omul prin prisma relației sale cu semenul său și prin el cu alții,

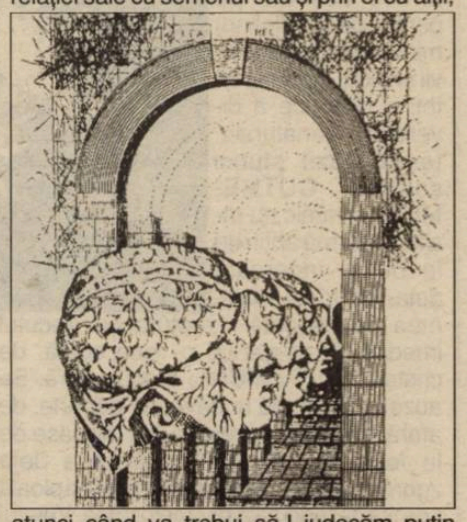

atunci când va trebui să-l judecăm puțin diferit, adică din perspectiva artei, să zicem a literaturii. Dacă filozofii polisului zic că omul este un animal social; literatura, atunci când este autentică, zice altfel, pentru ea omul este un animal singur. Singurătatea este dușmanca politicului, cel puțin în viziunea marilor inginerii politico-sociale de extrema dreaptă și stângă. Politicul nu poate administra singurătatea, de aceea se teme de ea, o consideră un fel de tărâm al marilor inginerii politico-sociale de extrema dreaptă și stângă. Politicul nu poate administra singurătatea, de aceea se teme de ea, o consideră un fel de tărâm al marilor conspirații. Pentru fasciști și comuniști individul este prin ceilalți: dacă este melancolic, dacă este trist, dacă bea sau fumează haşiş, dacă își ia libertatea de a-și lua viața, toate astea nu i se datorează lui, ci societății, mai precis proastei sale organizări. Dezordinile sufletești pot fi ameliorate printr-o mai bună organizare și administrare a societății: cu cât mai multe nefericiri, rătăciri sufletești, decadențe, cu atât mai rău pentru societate; cu cât mai puține, cu atât mai bine. Societatea este grozavă când nu "se confruntă" cu asemenea probleme; femeile pierdute de pe marginea trotuarului, alcoolicul și opiomanul - ins marginal care vrea să fie așa, ca acei hippy din vremea copilăriei mele, toți ăștia sunt expresii ale imperfecțiunii societății, căreia, pentru a-i prezerva perfecțiunea, trebuie să-i fie ascunse asemenea malformații. Ce este astăzi problematica homosexualității, dacă nu un "atentat" social și nicidecum altceva? Ca să nu avem homosexuali îi băgăm în pușcării și atunci nu vom mai avea, asta este logica înaltă a omului-animal-social. Logica cealaltă, a omului-animal-singur, zice altfel: fiecare om este un univers ireductibil, este o lume, trăim în diferență: dacă sunt, bunăoară, creștin autentic atunci nu strig în gura mare că trebuie aprins rugul, ci mă apropii de homosexual, de lepros, de opioman, de hoț, de țigani, de atei, îi cunosc pe fiecare în diversitatea sa și mă rog pentru ei, îi ajut și nu le cer nimic în schimb. Dacă binele meu este cu adevărat dezinteresat, atunci nu-l negociez cu nimic, nici măcar - horribile dictu - cu iubirea pentru Isus, care el însuși, de fapt, nu are nevoie de iubiri dobândite altfel decât liber. Cea mai înaltă idee la care poate ajunge filozofia sistemului democratic modern ar putea fi, din această perspectivă, aceasta: **să luptăm împreună pentru a fi singuri.** Este o formulare paradoxală, numai că are o adâncime a ei: dreptul la singurătate nu este o invenție poetică, o metaforă tocită, ci temeiul libertății individului, nevoia de alteritate, adică, la urma urmei, nevoia de a păstra străduța aceea din mahalaua orașului de care se rușina comunismul național românesc.

Daniel VIGHI

Viața mea ca un roman

Cucurigu

O doamnă corpolentă, impunătoare. În timpuri imemoriale contractase o căsătorie. Nu se știe nimic despre soarta soțului ei. Obișnuiește să iasă cu acest coleg despre care vom vorbi preț de o coloană, deci iese (mai precis: ieșea) așa ca între bărbați, în pauza de la 12, la o cafea, un suc și o flecăreală. Ieri, netam-nesam, colegul a cerut-o de nevastă. În cinci minute a aflat tot institutul. Pentru că e o performanță. Cel căruia îi vom spune în mod convențional **colegul** nu se află la prima abatere. Parcă ar fi pus un pariu. În urmă cu un an fără o zi, în vreme ce stătea să-și ridice porția de lapte în plic, s-a apropiat de o doamnă impunătoare, corpolentă, pe care n-o cunoștea, după cât se zice, decât din vedere, unii au crezut că vrea să surmonteze coada și au schițat un protest, se înșelau profund, cum aveau să constate atunci când au fost puși în fața unei originale cereri în căsătorie, soldată cu un răspuns previzibil, un soi de brânci aplicat de monumentala doamnă și o bâiguială ieșind din distinsu-i gâtlej, totul urmat de retragerea răsemnată a celui pe care am consimțit să-l numim **colegul** măcar pentru respirația câtorva șiruri (uite-i înclinarea melancolic-înfrântă a frunții, iată-l îndepărtându-se de statuia din carne, fără să fie ridicol, ba chiar mai mult: primind aura cuvenită).

Ce ar mai trebui să se spună? Că de la acel an fără o zi tulburătoarele pețiri s-au succedat în ritm infernal și în cele mai necanonice ipostaze? Știați.

Deși, dac-ar fi s-o zicem pe cea dreaptă (știm cum e, mai glumim, mai facem pe nebunii), trebuie să ne exprimăm consternarea, fără să facem caz de bun-simț, deci barem nedumeriți putem să ne arătăm comentând situația în care **colegul** s-a instaurat (din oboseală, din neîndemânare, din gentilețe) după o beție la un prieten, când dimineața s-a trezit în pat cu o fetișcană buboasă, numai noduri, și a crezut de cuviință să-i ceară mâna, iar aceea bineînțeles că l-a luat în serios, de au fost nevoiți cei ce ne vor binele, întotdeauna la datorie, să intervină pentru a fragmenta demența ce-i cuprinsese pe parteneri și, în acest fel, neutralizând-o, dar nimeni nu va garanta că amicul (colegul, adică) nu o să gafeze, ieșit de sub supraveghere, irevocabil, și atunci să nu ne mirăm dacă viața lui veșnică n-o să mai fie salvată de nimeni, să nu ne uimească faptul că el s-ar putea să bolborosească de unul singur într-o mansardă, printre găinațuri de porumbei, ducându-și povara trupului împuțit acolo unde nici apropiații lui nu vor îndrăzni să urce, iar când o să revină (dacă asta s-ar chema revenire), cu toții, știuți și neștiuți, se vor simți datori să-l admire și să-l disprețuiască deodată, mai mult - vor considera necesar ca el să rămână **colegul** ce le-a cerut de nevastă pe aproape toate femeile întâlnite în cale, ca apoi să-și consume eșecul de a nu se putea limita, pentru gustul galeriei, într-un pod expresionist, pentru că, nu-i așa, realitatea concurează prost literatura și în clipa când crezi că din ins ai devenit personaj, simptomul se instalează și o să faci cucurigu...

Viorel MARINEASA

Lucian P. Petrescu HAOS

Totul semăna, din ce în ce mai tare, cu răzmeriţa unor elevi, într-un internat de colegiu, sărac şi cazon; strigătele, loviturile cu furculiţa în masă, tropăiturile ritmice ale picioarelor pe podelele de lemn, vacarmul acela, parcă vesel, parcă sinistru. În uşă a apărut, ca prin minune, Petru, cu două sticle de whisky "Teacher's", strigând: "Că bine zici, prietene!", parcă numai cu mine vorbind. Le deschisese, repede, pe amândouă, şi umblând printre mese, punea în căni, când dintr-o sticlă, când din alta, la fiecare. Lumea chiuia de fericire, atmosfera crescuse, incontrolabilă. Difuzoarele au tăcut între timp, inutile. În spatele lui Petru apăruse Alexandra, urmându-l parcă, încet, cu priviri mustrătoare, dar suficient de condescendente. "Ca o mamă...", mi-ai şoptit la ureche, nescăpând ocazia. Deodată, în cadrul uşii a apărut tânărul schizofren cu povestea aceea, cu paharul cu apă. Buimac, mai întâi, cu un zâmbet rătăcit, contaminat apoi, progresiv, de veselia celorlalţi. Începuse să bată din palme, să sară pe loc, cu o bucurie greu de numit pe faţa, în fine, destinsă. Petru îi sesizase prompt venirea, şi, deşi îmbrăcat la fel, în halatul cenuşiu peste salopeta nelipsită, îi întinsese un pahar cu băutură, plin de bunăvoinţă. Gestul rapid îi scăpase atât Alexandrei cât şi lui August, răsărit şi el în uşa cantinei. Tânărul, cu ochii strălucind, dăduse pe gât porţia de alcool gălbui şi aromat, într-o clipă. "Nu, Petru!", ţipase Alexandra, făcând ochii mari de surpriză şi furie. "Ce dumnezeu, continuase pe acelaşi ton, doar eşti medic, dai alcool unui schizofren în criză?!" "Ştii ce va urma?!", răcnise în continuare August, dar nimeni nu-l mai asculta. "Iresponsabil!", se mai auzise, totuşi, vocea piţigăiată de emoţie a psihiatrului. Quasimodo se apropiase, uriaş, ameninţător, de masa noastră, unde ne adunasem amândoi, cu Petru alături, în apărarea Tânărului nenorocit. Apăruseră încă două personaje, în halate albe de astă dată, cu o cămaşă de forţă în mâini, gata întinsă, doi zdrahoni foarte hotărâţi în mişcări. Din doi paşi, Quasimodo fusese lângă noi. Tânărul schizofren, speriat, se urcase pe masă, răsturnând, cu zgomot, farfuriile şi cănile. Zgomotul veselei răsturnate amplificase parcă liniştea brusc coborâtă peste mulţimea din sala de mese. Enervarea crescuse în mine, cu gust sălciu de deznădejde, când am auzit iar vocea ta limpede, abia precipitată: "Nu te lăsa băiete, eşti mai tare decât ei!". Îi ţineai mâna în palmă şi îl priveai în ochi, cu încredere. Metamorfoza feţei bolnavului a avut darul să-i înspăimânte şi pe partizanii lui, dezamăgiţi de neputinţă: într-o clipă, privirea aceea, indescriptibilă, opacă, l-a prins în calea ei necunoscută pe uriaşul ce întinsese deja mâinile către trupul fragil de pe masă. Un zgomot ciudat, un fel de pitic scurt-circuit de conductori, o irizaţie, s-a auzit imediat. Ceva se frânsese parcă în forţa herculeană a bătrânului, mişcările îi paralizaseră, dezasamblate, ilogice. După puţine secunde trupul lui mare se răsturnase cu zgomot, pe spate, peste o masă vecină, descărnat de voinţă, ca un stejar retezat din rădăcini. Ţipătul câtorva femei isterizate îi făcuse pe cei cu cămaşa de forţă să se grăbească spre nebunul rebel. La doi paşi de el, privirea îi surprinsese, aceeaşi, nemişcată, abulică. Unul din bărbaţii în halate albe scosese un fel de geamăt, ca de durere, de suferinţă fizică. Rămăseseră pironiţi ca într-o crampă musculară generalizată, chiar alături de masa noastră răvăşită, cu privirile la fel de imobile şi expresia de suferinţă întipărită pe rictusul final al feţei. Nimeni nu mai mişca. Zgomotul acela, continuu, ca o irizaţie, o descărcare electrostatică de enormă intensitate, mă zăpăcise într-un fel de încântare, de letargie voluptuoasă. Nu te puteam privi, era un efort mult prea mare să mă întorc cu totul spre tine. Dar nu aveam nici o îndoială că o aceeaşi schimbare se petrecuse şi cu tine. Şi ciudat lucru, înregistrarea dindărătul difuzoarelor pornise şi ea, singură, o muzică senină, imposibil de amestecat cu vorbele Alexandrei. Feţele lor, mişcările de arlechin ale trunchiurilor, muţenia infernală, exaltată de şansă, lumina difuză a candelabrelor, balansându-se paralele, ca într-o blândă legănare telurică din profunzimi, umbre deşirate pe pereţi, (personificând) minciunile oamenilor, vii şi morţi, adunaţi ca într-o răscruce a diversităţii nenaturale, **te-am auzit atunci şoptind: CUTREMUR!**, şi nimic nu m-a făcut să mă abţin de la beţia, încercată deja, de toată mulţimea amestecată - ruptura cu trecutul imediat. Ai strigat cu o voce egală, de cristal: "CUTREMUR!", a doua oară. Se auzea, parcă, de undeva, de departe, de afară din noi, şi nimeni nu se mişcase de la locul lui, de sub legănarea deja zgomotoasă a candelabrelor grele şi ploaia cernită de tencuiala tavanelor albe. Vuietul care acoperise jazz-ul nebun al lui Monk creştea, reverberat. Ţipătul Alexandrei a spart tăcerea asurzitoare dindărătul vacarmului; un zgomot ridicat dintre noi l-a urmat imediat. Trupul rigid, de statuie, al schizofrenului se prăbuşise de pe masa cu tacâmurile risipite pe duşumele. Ca la un semn, mulţimea se cabrase, şi într-o clipă, panica pusese stăpânire pe toţi: scaune răsturnate, mese dezechilibrate, picioare amestecate, în drum spre ieşirea prea strâmtă. Ţipete, lovituri surde cu torsurile abandonate vârtejului, chemări, geamuri sparte. Pe nesimţite, vuietul groaznic încetase, doar vocile oamenilor şi alămurile jazz-band-ului răsunau mereu, în geamătul greu al uşii enorme din stejar, asaltată de turma descreierată de frică. Lemnul cedase, în fine, cu un urlet aproape uman, una din uşi prăbuşindu-se şi lovind în cădere umărul unui bărbat găsit prin preajmă. Catastrofa pusă pe seama pământului şi vederea sângelui, roşu-nebun, colorând pieptul căzut al rănitului, au stârnit încă furia bezmetică a supravieţuitorilor. Un nou asalt pornise către jumătatea semideschisă a uşii rămase întregi. O detunătură colosală a oprit însă şuvoiul încins, ca un stăvilar coborât din cer, atotputernic.

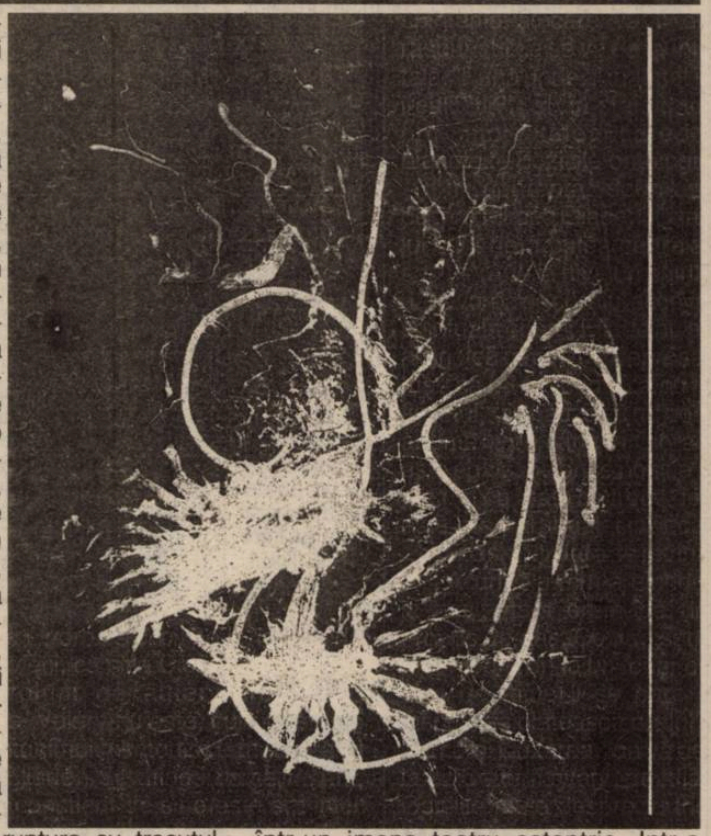

Carabina uriaşă a lui Quasimodo, ridicată deasupra capetelor, încă mai fumega pe o ţeavă, chiar în faţa uşii prăbuşite. Liniştea ne încremenise şi gândurile. "Gata, a trecut, cutremurul a trecut, liniştiţi-vă, nu s-a întâmplat nimic, rănitul a fost dus la ambulanţă". Era vocea lui August. Ne întorseserăm toţi către el. De acolo, din mijlocul sălii, rămas singur, ne zâmbise, cumva anormal, dezgustător de stăpân pe el. Am înţeles, tot atunci, că rămăsesem tot timpul de mână. Strânsoarea palmei tale îmi arăta prin ce trecusem, şi cum, vinete, degetele tale probabil amorţiseră de mult în încleştarea inconştientă. Ne-am privit, nici o expresie nu-ţi ghiceam pe faţă. Nu mă îndoiam, nici mina mea nu se clintise. Întorsesem, din nou, împreună, privirea către August. Către faţa lui destinsă, aproape mulţumită. Şi o stupidă presimţire încolţise în mintea amândurora. Sclipirile, în sfârşit, reaprinse în ochii tăi, singurul fel firesc în care ne puteam înţelege acolo, mi-o spuneau. Totul părea o meticuloasă premeditare, o grotescă, o fanatică pregătire de transă, într-un imens teatru catoptric. Într-o monstruoasă înscenare mecanică antirenascentistă. Într-o grădină cu dezgustătoare minuni şi perversiuni naturale, precum cea a lui Orsini. Într-o obscură grotă, ca a lui Frederic. Oribilitatea acelui gând ne schimbase la faţă. Mişcările ne erau încă interzise. Strânsoarea palmelor slăbise. Impresia mişcării nevăzutelor maşini infernale, **perpetum mobile** desăvârşite de minţi bolnave de însingurare, se atenuase. Ridicolul ameninţa calm, sănătos, în privirea din afara lucrurilor, trezită şi ea, odată cu trecerea primejdiei de moarte. Cenzura, în fond, mizerabilă, a ridicolului e una din primele pârghii ale infernului cu care seamănă realitatea aparentă a vieţii de trăit. Simţul insaţiabil al normalităţii, singur naşte cele mai anormale ipostaze în oameni. Atunci însă, chiar în clipa de dezechilibru a revenirii, ai spus: "Dumnezeule mare, mult ne mai iubeşti!". Stupefiat de cuvintele tale n-am făcut, minute întregi, decât să urmăresc, nemişcat, migraţia celorlalţi, peste măsură de disciplinată, deşi lipsită de ordine, către mesele răvăşite de sinistru. Rămăseserăm, amândoi, în apropierea uşii, riscând ciocnirea cu cei întorşi, plini de supunere, şi de un soi pernicios de tristeţe, la locurile lor. Fără să ajutăm la rearanjarea decorului. Fără să defilăm, la fel de lipsiţi de voinţă şi înţelegere, prin faţa Alexandrei, care, înaintea tuturor, se muncea cu mesele răsturnate, cu scaunele desperecheate, cu farfuriile sparte. Cât a durat totul, adică până ce aproape toţi s-au aşezat, liniştiţi, pe scaunele geometric rearanjate, aşteptând un semn, o comandă? Nu ştiu. Ştiu doar de privirile unora, lipindu-se de pielea noastră, a amândurora. Pentru întâia oară, cu obstinaţie. Cu redeşteptată vulgaritate, parcă pândind mişcarea noastră imperceptibilă de atracţie. Am ajuns atât de aproape unul de celălalt încât îţi puteam auzi şi susurul aerului în cele mai intime bronhii, înghiţitul în sec, foşnetul mătăsii pe sfârcurile sânilor în bătăile inimii. "Amin", s-a auzit, deodată, în acea nouă şi aproape obscenă linişte. Era vocea îngroşată de alcool şi schimonoseală a rătăcitului de turmă. A fumătorului de pipă. A voluptuosului adulterin. Petru. Am făcut, într-un târziu, legătura cu exclamaţia ta surprinzătoare. Dar n-ar fi putut auzi nimic de acolo, din colţul opus al sălii de mese, unde zăcea, în şezut, pe duşumea, cu sticla de whisky pe jumătate golită în mână. Abia atunci am realizat enormitatea acelei suspiciuni, de care nu se poate să nu fi profitat, în clipele de derută, August. Precum toţi fanaticii mânuitori de conştiinţe, ce ştiu folosi, dincolo de orice fior metafizic, orice coincidenţă acoperită de mister. Dispărut, pentru un timp, după folosirea vechii carabine, Quasimodo se întorsese în sala de mese, cu tava plină de cești pentru ceaiul de seară. Un fior mi-a străbătut spinarea, degetele ţi s-au înfipt în aceeaşi clipă în palma mea. Era timpul să ne retragem.

Reiau mereu un pasaj din Solilocviile lui Augustin, şi anume obsedanta întrebare despre timpii faptelor noastre omeneşti. Spune Augustin: **"Ce este timpul? Dacă nimeni nu mă întreabă, ştiu; dacă întrebat fiind, încerc să-l explic, nu ştiu. Totuşi, susţin cu îndrăzneală că dacă nimic nu ar trece, nu ar fi un timp trecut, dacă nimic nu s-ar întâmpla, nu ar fi timp viitor, dacă nimic nu ar fi, nu ar fi timp prezent".** Pot oare acum înţelege, mai bine, ce rămâne după întreaga poveste, pe care şi aşa o aştept confirmată de tine? Pot vorbi detaşat de suflul acelei anonime experienţe de derapaj, după care martorii timpului trecut par mai înstrăinaţi de propia-ţi natură decât pietrele, ori fragementele meteorice ale cine ştie cărei constelaţii intersectate de furia entropică universală? Fiindu-mi acum singur martor adevărat, mai adevărat decât propriu-mi trup, decât propria-mi imagine de pe sticla poleită cu o sare de argint, pentru ciudata întoarcere a luminii către origine, îmi pun mereu redescoperita mea subiectivitate la umbra subiectivei tale lucidităţi: e o armă duplicitară rememorarea mea. Dar totul, la urma urmei, totul se datorează încercării de conservare a bunurilor definitiv câştigate... Cum ne place să credem că n-am trăit nicicând în zadar. Că nimic nu are a se termina într-un timp inteligibil, vreodată... **"Cum sunt, deci, aceste două timpuri, trecutul şi viitorul, de vreme ce trecutul nu mai este, iar viitorul nu este încă? Cât priveşte prezentul, dacă acesta ar fi întotdeauna prezent şi nu ar trece în trecut, el nu ar fi timp, ci eternitate".** Sfinţitul înţelege, prin cine ştie ce sublimări existenţiale, aceeaşi greutate a renuvelării faptelor abia petrecute. Uriaşă dimensiune a sentimentelor, măreaţă metafizică a iubirii! E doar o încercare de salvare a vieţilor noastre, nicidecum o nouă hagiografie. E chiar din contră, un monument ridicat slăbiciunii şi neterminării, neîmplinirii şi bolii, fantoşei cabotine a fericirii. Iată un preţ veşnic plătit sărmanei vederi împuţinate a timpului. **"Aşadar, dacă prezentul, pentru a fi timp, trebuie să treacă în trecut, cum putem spune că el este, el care nu poate fi decât încetând să fie, astfel că nu suntem îndreptăţiţi să spunem că timpul este, decât pentru că el tinde să nu fie?** "Dumnezeule mare, mult ne mai iubeşti",, ai spus. Cât de greu le-a fost sfinţilor să suporte timpul ăstei mărturisiri! Iar eu? Rătăcit în timpii povestirii, în imaginarul timp trecut, cel ce niciodată n-a fost să fie altfel decât pentru a nu mai fi, a nu continua în noi, fiinţe pasămite înzestrate cu voinţă, îndrăgostite chiar, de voinţa supremă. Ostenitoare legendă, ucigătoare dragoste narcisică, sub antropomorfa raţiune a lucrurilor şi însuşirilor lor, independente de mintea omenească supusă lucrului, obiectului trup. Memoria epidermelor. Memoria retinei. Memoria nărilor. Câte subtile, nărăvaşe capcane ale conştienţei, grădină justiţiară a hesperidelor, niciodată sătulă de jertfe, niciodată înduplecată de vreun sens! Singur cu tine, cutreierasem, în o sută de zile, mai mult decât veghea minţii mi-ar fi putut îngădui în o sută de luni. Cine să ţină această bizar de ireală contabilitate a sufletului, a dimensiunilor lui hibernale? Născându-ne, pătrundem în grota falselor lumini şi umbre, călătorind cu povara lanţurilor care ne leagă de propriul gest al mişcării, o sută de ani. Singurele amintiri din paradis, intuiţii stranii. Revelaţii incomplete. Senzaţii inexplicabile. Continuarea drumului oboseşte. Oboseala hrăneşte. Un cerc vicios întreţinut cu furie de neobositul, intangibilul principiu al luminii. Căci născuţi, în principiu, altfel suntem. Întocmai din materia unică a luminii. Chiar ochiul vede soarele pentru că însuşi e de natură solară, cum glosează pentru noi însuşi desăvârşitul Platon. Ei bine, şi atunci, ce ne opreşte vederea către toate cotloanele timpului?

Lucrurile înghiţite de margine

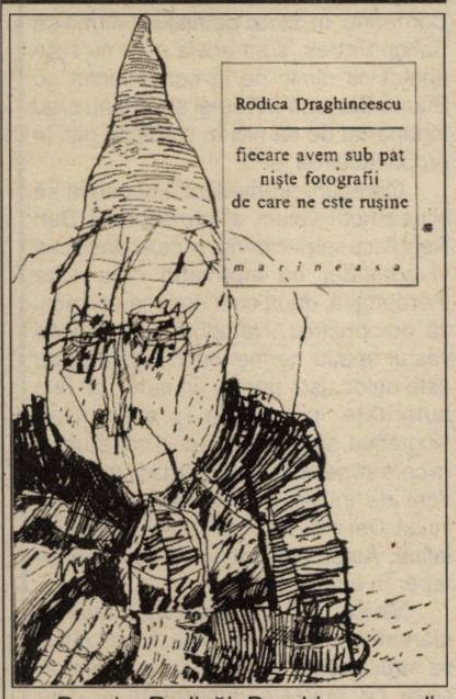

Poezia Rodicăi Draghincescu din ultimul ei volum atrage atenţia prin distanţa pe care şi-o ia poeta faţă de... poezie, prin libertatea pe care o vădeşte vizavi de modele literare şi de formulele de succes. Se înscrie, firește, în tendinţa ultimei generaţii (şi nu numai) de a scrie o poezie a banalului. Dar deosebirea vine din faptul că banalul exploatat de tânăra frondistă timişoreană devine... şocant - şi nu umblu după paradoxuri ieftine. Ea transcrie realitatea imediată cu atâta fidelitate, încât aceasta îşi exhibă ţesătura grotească.

Volumul **Fiecare avem sub pat nişte fotografii de care ne este ruşine*,** amintind cumva de Sorescu (cel din **La lilieci)** sau de un E.L. Masters (cel din cunoscuta **Antologie a orăşelului Spoon River)** e o sumă de story-uri-feţe neidilice ale oraşului românesc, ale lumii româneşti transformate într-o "mahala", o "margine", o "provincie". "Provincia" românească a înghiţit "centrul", s-a universalizat, devenind stăpână şi pe limbaj, şi pe gesturile umane, şi pe sentimente ori peisaj. Autoarea, o nemiloasă cameră de luat vederi, un ochi detaşat şi rece, dar cu un acut simţ cinematografic al detaliului, cultivă mult sceneta şi dialogul, fireşte: "Uite avem un minut la dispoziţie până vine şoferu'/ dezbracă-te şi spune-mi cum e/ adică nu/ spune-mi altceva cu care să mă deprind/ mai întâi/ vine imediat una blondă înaltă de 1,90/ cu asta sunt acu în luna de miere/ mor după ea da' tu ocupi/ un loc aparte în inima mea". **(Până vine şoferu');** "Alo?/Da./ Alo?/ Da!!/ Alo, ştii ceva? /Aloooo!!!/, TE IUBESC!!!/ Cum?/ TE IUBEEEESCCC!!!/ Cum?/ TE IUUUUBESC!/ Care eşti mă acolo vorbeşte mai tare.// Iubirea este întreruptă de bâzâitul pe îndelete tragic" **(Să încercăm telepatia).**

Limbajul este frust, colorat, "natural", personajele scenetelor ei (jandarmul din Maglavit, Sică, "proaspăt fante", "două ţărănci", Flavia, nevasta lui Gyuri, un recrut, sectoristul, junele bărbat, domnul militar), viermuind prin trenuri, gări, pieţe, apartamente de bloc etc, se exhibă în tot pitorescul lor: "Păi să vedeţi dom' şefu/ noi amu l-am schimbatără/ şi nu ne-o puseră bag samă/ da' iartă-mă domnu' ce are poliţia/ cu sângele la oamenii din gară-n gară" **(Revizuiri tehnice);** "realităţile e aşa" **(Mâna pentru încercare);** "Bre Cioară ce-ţi plimbi maţele ca la fanfară" **(Domnu/ controloru' eu nu mai pot);** "dacă nu nu nu-ş ce mă pocni tocma' acu'" **(Jandarmul din Maglavit);** "pe lângă faptu' că m-aţi inundat de 3 ori/ eu mă semnez preponderent/ FAMILIA BUZĂRILĂ COSTACHE DEDESUBTUL FAMILIEI/ POPOVICIU TRAIAN' **(NU VREM DE SĂRBĂTORI SĂ INJURĂM CA ANU' TRECUT).**

Locul comun e vânat cu asiduitate de această poezie provocatoare, vânat cu asiduitate, dar fără efort, el oferindu-se pe tavă, răsfăţându-se pur şi simplu în planul întâi. Poezia din acest volum nu-ţi permite speranţa că în spatele acestui surogat de realitate ar exista o altă realitate. Autenticitatea - o cale de mântuire - pare a se refuza mahalalei noastre de toate zilele. Ea (autenticitatea) e prezentă numai în actul transcrierii unei colcăieli umane groteşti la prima vedere, dar, în fapt, tragice, tocmai prin faptul că nu are "nimic sfânt".

Poeta Rodica Draghincescu nu oficiază, nu îşi gonfleză egoul, nu piaptănă realul, nu îl pregăteşte pentru intrarea în poem. Nu construieşte şi nu "desconstruieşte" nimic; propune o serie de fotograme din realitate, biciuind cititorul, neîngăduindu-i nici o haltă de respirat (sau, hai să zicem că ar exista în **Manieră oblică** sau în **Fatalităţi organice** şi cam atât). Scrisă cu nervul unui... pamfletar şi cu lipsa de pudoare a unui chirurg, parcă propunându-ne o defulare a subconştientului colectiv plin de "fotografii de care ne este ruşine", poezia Rodicăi Draghincescu te lasă cu respiraţia tăiată.

Probabil că poeta şi-a îngăduit în acest volum un experiment. Mă tem că repetarea lui întocmai într-o altă carte ar face demersul ei foarte previzibil. Sau, cine ştie? Rodica Draghincescu poate oferi destule surprize.

Mariana CODRUŢ

* Editura MARINEASA, Timişoara, 1995.

Dintr-o privire

Dacă vreun istoric literar al acestor vremi va avea inspiraţia să alcătuiască un top al curiozităţilor scriitoriceşti, el nu trebuie să-l uite pe George Vulturescu, poetul cu cei mai mulţi prieteni din rândul literaţilor. Când vanitatea şi invidia, lipsa de bun simţ şi bârfa tind să devină liniile nelipsite într-o chiromanţie a lumii literare autohtone a acestui sfârşit de veac, mai ai totuşi motive să fi optimist când ştii că taman în locul unde se agaţă harta-n cui, la Satu Mare, George Vulturescu organizează, anual, un festival de poezie cu sute de participanţi, editează, lunar, o revistă de poezie cum alta nu-i, şi, mai ales, scrie (zilnic?) o poezie care demonstrează că (o parte) din generaţia optzeci n-a îmbătrânit degeaba.

Editura bucureşteană "Libra" i-a publicat, recent, sătmăreanului, **"Tratat despre ochiul orb",** o carte-jurnal de o intimitate angoasantă, deloc exhibiţionistă, în care textul poetic ţine loc de spaţiu confesiv. Ermetic sau melancolic, caustic sau senzual, poetul injectează în propriul discurs două obsesii: ochiul orb şi scrisul. "Ochiul Orb/el e ombilicul dintre scrisul meu şi neant". Aglomeraţia de comparaţii, versurile aforistice, stările contemplative sau abisale, sunt coagulate şi apoi distilate într-o poezie ritualică, în care ochiul devine obiect de cult, dar şi un stâlp al caznelor: "Ochiul meu se hrăneşte cu mine/cu bulbii memoriei/cu nuferii de foc din creierul meu/ din nămolurile reci ale spaimei/Ochiul meu aşează în iarbă cuiburi de păsări/şi dezveleşte pâinea aburindă pe masa umilului/acum cioplesţe genunchii pietrelor/ şi caii copilăriei mele-i duce-n galop/prin colbul insomniilor, mama lor de cai/ei nici nu ştiu dacă mai sunt încă în viaţă" (fragment din poemul "Deasupra, ochiul"). Tonul mărturisirilor existent în această carte provine din identificarea autorului cu propriile-i obsesii. ("Eu, Ochiul Orb"). "Tratatul" se încheie cu un excelent poem (**"Jurnal de provincie. În aşteptarea poetului blestemat"**) în care George Vulturescu defineşte, printre altele, Poezia slugarnică: "cea care face inventarul realului/cea care face muzică/cea care răspunde la întrebări/ cea care poartă oala de noapte a smiorcăiţilor". Temperament puternic, ce ştie să fie şi prietenul prietenilor săi, dar şi "copilul ce umblă cu cheia celor patru pereţi de gât", G. Vulturescu, prin această carte, trimite semnale coerente, pe o lungime de undă aparte, uşor de identificat, de pe o traiectorie poetică proprie, în plină ascensiune.

Robert ŞERBAN

George Vulturescu, **Tratat despre ochiul orb, Editura "Libra", Bucureşti, 1996.**

Despre pulverizarea eului

Spuneam altă dată că obsesia spaţiului închis este elementul profund, propulsator al prozelor doamnei Veronica Balaj. Sub diferite întruchipări, el e prezent pretutindeni, conferind textelor o adâncime pe care anecdotica (nu o dată fugară, grăbită, febrilă) o poate disimula. El însă, acest spaţiu circumscris şi securizant, rămâne mereu acolo şi îşi pulsează discret energia în arborescenţa scrierilor. El conferă prozei stabilitate artistică, iar eului (personajului) siguranţă şi unitate. Or, dacă acest bastion este asediat şi nimicit, sau dacă e doar străpuns, vulnerat, întregul edificiu lăuntric se prăbuşeşte. Fiindcă spaţiul închis (indiferent de manifestările lui strict textuale) este un alt nume al sinelui. Încât, fie că rămâne întreg, fie că forţe potrivnice îl agresează, el îşi păstrează energia estetică. Ba chiar, în cea de a doua ipoteză, această forţă sporeşte, fiindcă sporesc dimensiunile conflictului.

Este ceea ce se întâmplă în romanul recent apărut, **Vara himerelor.** Eroina (Xenia) rătăceşte între două forturi nesigure (unul, micul ei "imperiu", fiind cucerit de altcineva; celălalt nu-i mai aparţine decât în virtutea unei moşteniri, e mai degrabă o reminiscenţă decât o certitudine). Câteva elemente compoziţionale atrag atenţia. De pildă, momentul-cheie al cărţii se consumă, după opinia noastră, atunci când Xenia abordează cel de al doilea spaţiu (casa veche, părăsită, plină de amintiri şi relicve). Faptul că exact atunci **marele candelabru se prăbuşeşte şi se sparge în ţăndări** degajă un simbolism existenţial (pulverizarea eului) pe care autoarea l-a intuit cu siguranţă şi l-a exploatat îndeajuns. Evocatoare, tensionate sunt şi alte două componente ale construcţiei: rătăcirea, ca-n vis, într-o lume absentă (relaţiile cu semenii) şi discursul dezarticulat pe care Xenia îl (şi-l) rosteşte în solitudine (un adevărat "dicteu", ce reflectă aceeaşi disoluţie a vieţii sufleteşti). Finalul aduce un fel de echilibrare tragică a celor două derute (dialogul şi solilocviul). Cartea se citeşte uşor, frazarea are vervă şi cursivitate, are acea febrilitate de care am mai pomenit. Importantă e însă această intuiţie fundamentală a fragilităţii insului (dincolo de toate măştile lui adaptative, dincolo de pozele, de autoamăgirile lui), fragilitate pe care doar mâna Creatorului (la care, din păcate, făptura recurge prea rar) o poate salva din efemerele-i drame.

Eugen DORCESCU

Veronica Balaj, **Vara himerelor,** Editura Perenia, Timişoara, 1996

Jurnal de cărţi

Ca o imensă scenă, Transilvania... de Mircea Zaciu (Editura Fundaţiei Culturale Române) 1996) este o carte fermecătoare şi incitantă, masivă şi profundă, scrisă din perspectiva unei idei fundamentale: Transilvania. Având ca motto o aserţiune a lui Blaga ("A fi ardelean înseamnă a duce un gând până la capăt..."), cartea lui Mircea Zaciu surprinde elementele definitorii ale spiritului transilvan, evocă evenimente, portretizează oameni de cultură, comentează opere ale scriitorilor care, pornind din Transilvania, au modelat şi schimbat relieful culturii române, mentalitatea literară. Sunt adunate în acest volum articole şi studii care contribuie la ceea ce s-ar putea numi **fenomenul transilvan.** După cum notează însuşi, acestea "au fost generate nu doar de faptul că eu însumi mă consider - prin ascendenţă şi formaţie - până în fibra mea cea mai intimă un **ardelean,** dar şi de modele ce mi-au stat în preajmă din anii primelor contacte cu realitatea conştiinţei, până la acei "Lehrjahre" goetheeni, dominaţi - în **Alma mater** clujeană - de duhul tutelar al lui D. Popovici şi I. Breazu. "Sunt motivaţii conjugate care au dus, în timp, la scrierea textelor ce formează această carte. Adolescentul atras de avangardă şi fascinat de Călinescu (ale cărui cursuri vroia să le urmeze) scrie o teză şocantă şi negativistă, ce-i atrage, însă, nu numai admiterea la facultate, ci şi atenţia lui D. Popovici; pe care tânărul student îl va înţelege şi aprecia mai târziu; ca şi pe I. Breazu, de altfel. De la ei şi din ceea ce s-a sedimentat prin studiu s-au limpezit trăsăturile a ceea ce M. Zaciu numeşte **spiritul transilvan.** ("Am nutrit întotdeauna convingerea că **spiritul transilvan** - hrănit cu aluviuni diverse şi orientat mereu cu faţa spre Occidentul european - se caracterizează în tot ce are mai autentic, prin toleranţă, afirmare liberă a gândului şi a cuvântului rostit în trei limbi diferite şi prin capacitatea de a găsi comprehensiunea reciprocă întru acelaşi Cuvânt"). Volumul **Ca o imensă scenă, Transilvania...** are trei secţiuni: **Semnificaţii, Figuri şi opere, Alma Mater.** M. Zaciu scrie afectiv şi lucid, participativ şi detaşat, ironic şi înţelegător. Transilvania rămâne ideea centrală a cărţii, un spaţiu modelator de existenţă culturală. Afirmaţia lui Călinescu - "ideea mea e că centrul literaturii noastre E Ardealul" se dovedeşte adevărată şi poate fi urmărită prin exemplele oferite de cartea lui Mircea Zaciu. O carte bine articulată, cu o expresie limpede şi chiar valenţe didactice este **Mircea Eliade, spirit al amplitudinii** de Eugen Simion (Editura Demiurg, f.a.) Eugen Simion prezintă motivaţia, modalitatea exegezei critice şi aventura acestei cărţi. ("Am început cu naraţiunile mitice acum aproape 20 de ani şi am încheiat zilele trecute (februarie 1995) cu romanele existenţialiste de tinereţe ale lui Eliade. Am folosit în acest fel, fără să vreau, metoda pe care o recomanda în anii '70 Roland Barthes istoricului literar postmodern: să nu meargă de la origini spre prezent, cum face istoricul literar tradiţional, ci să pornească din prezent spre originile literaturii"). Până la urmă, cartea nu este organizată după cronologia receptării critice, ci respectă cronologia operei lui Mircea Eliade. Înainte de '89 nu oricând se putea publica ceva despre Eliade. Aflăm acum că volumul al doilea din **Scriitori români de azi** a fost retras şi trebuia trimis la topit. El cuprindea, între alte texte, şi comentarii despre Eliade şi Noica. Vorba criticului: "se schimbase calimera ideologiei". Până la urmă cartea a apărut (1976), dar istoria culturii consemnează un fapt cutremurător pentru cultură şi care astăzi, mai ales pentru tineri, pare de domeniul imposibilului. Şi nu a fost singurul... Cartea lui E. Simion (în fond, un amplu eseu despre opera lui Eliade) urmăreşte cu obiectivitate critică creaţia lui Eliade, nu adulator dar nici distructiv. Criticul pune în funcţiune doar argumente de ordin cultural, literar, nu extranee, literaturii, prin care ai putea ajunge la orice concluzii, dar fără relevanţă privind valoarea literară. Pe lângă penetranţa observaţiei critice, abundenţa argumentaţiei în susţinerea ideii, eseul se caracterizează prin temperanţă şi echilibru. Eliade este văzut ca **spirit al amplitudinii,** mânat de vocaţia proiectelor grandioase, ce coagulează întregul. El vrea să cunoască începuturile, să afle temelia construcţiei culturale. La începuturi se găsea mitologia, simbolurile şi arhetipurile, care descoperite şi interpretate oferă şansa cunoaşterii. De aceea putea scrie Eliade că "originea unui simbol preţuieşte cât descoperirea unei dinastii de faraoni". Cartea lui Eugen Simion este o adevărată monografie a operei eliadeşti. Impresionează efortul constructiv, coordonatele arhitecturii critice. Există în critica lui Eugen Simion un simţ al echilibrului şi o vocaţie a sintezei, o perseverenţă a analizei exhaustive şi o eleganţă a limbajului, ce se fixează în formule memorabile. Ca şi **E. Lovinescu - scepticul mântuit** ori **Scriitori români de azi I-IV, Mircea Eliade, spirit al amplitudinii** este o cercetare fundamentală.

Alexandru RUJA

POETA ARTIFEX

La o artistă

E un truism să spui, aici la Timişoara, că Nicole Otto a marcat viaţa culturală a oraşului de câţiva ani încoace. Mărturisesc însă că n-am înţeles decât în ultima clipă ce anume i-a permis să-şi întipărească amprenta cu atâta putere. Mai exact, când am citit poemul, foarte bine tradus de Carmen Blaga, în măsura în care poezia - o poezie palimpsest - se poate traduce bine, şi cu bună intuiţie publicat de Lucian Alexiu în editura sa. Am făcut o primă descoperire: cea despre care credeam că nu poate să fie decât un autor livresc şi căutat este un poet autentic. Unul totuşi livresc şi căutat, dar la modul artiştilor profunzi care nu se lasă conduşi de "inspiraţie", ci îşi construiesc opera cu decizie şi o pun atât în continuitatea cât şi în răspărul unor mari texte din trecut. Atunci am înţeles şi secretul celei care păruse a fi cealaltă Nicole Otto: directoarea centrului francez. De fapt, era aceeaşi. Ea îşi concepuse organizarea acestui loc de cultură tot ca un artist, cu deosebirea că, prin forţa lucrurilor şi a istoriei, îl crease din nimic. Adică se comportase ca un novator. Şi cum inovaţia de obicei surprinde, ori chiar irită, a putut şi Nicole Otto să incomodeze într-un moment sau în altul al acţiunii ei. Ne-a incomodat fiindcă ne-a scos din obişnuinţe, din mai mult sau mai puţin plăcuta noastră tăndăleală. E lucrul cel mai "franţuzesc" pe care l-a făcut. Dacă vom păstra în propria noastră mentalităţe ceva din acest spirit făcut din rigoare, exigenţă cu sine şi cu alţii, combustie internă şi altele de acest fel, atunci centrul cultural va continua să existe - acum, după plecarea ei - nu numai ca o instituţie, ci şi - cum şi-a dorit - ca un focar.

Livius CIOCÂRLIE

De la Abelard la Abelone

Prima impresie e că autorul (autoarea?) se autodevorează, după un scenariu încercat de iniţiaţii ocultului. **Rană şi cuţit deopotrivă,** el reia partitura lirică a lui **Heautontimorumenos:** eşti modern atunci când resimţi chemarea autodistrugătoare. Dar Abelone nu vrea să fie modern sau nu vrea să fie numai atât. El se autodistruge în măsura în care veghează o resurecţie: recviemul lui e un cântec de înviere. Matricialul invocă re-naşterea, reaşezarea în formele noi, protectoare.

Puternic, şocant, visceral, sprijinit pe cuvinte neobişnuite, regăsite în cotloanele uitate ale limbii, părăsite de alţi literaţi, mai vrednici, mai "actuali", discursul poetic al autorului nostru oficiază un straniu ritual purificator.

Straniu ritual, executat totuşi(!) de un **poeta artifex** care îşi domină cu autoritate **temele.** Citesc **iubitului** şi simt pulsând, subfiecare vers, fluviul fierbinte ale unei istorii literare, neobosite încă: (pre)simt comentariul subiacent al unei lungi serii de poezii îndrăgostite. Comentariu aparţinând unei inteligenţe mereu ofensive.

Recviemul lui Abelone este o carte a credinţei în nemoartea cuvântului (literaturii).

Cornel UNGUREANU

Poemul sau fereastra dintre mare şi cer

Sunt tot mai rare, astăzi opţiunile poetice care evită a miza pe deconstructivism pornind de la premisa că există, în mod necesar, o relaţie între autor şi antecedentele sale culturale. Experienţe care, exploatate, presupun asumarea apartenenţei la o comunitate şi abia apoi gestul negator cu care ne-au obişnuit autorii secolului XX. Unul dintre lucrurile remarcabile care se descoperă în volumul **Requiem** ar fi tocmai abandonarea logicii disjuncţiei ca suport al unei atitudini generatoare de tensiune poetică. În măsura în care este o însumare a unor experienţe trăite, poemul este în primul rând suma unor traiecte parcurse în *cultură.* Textul liric devine, în acest fel, relicvariul unui mit personal şi dinamică a raportării la imaginile prin care se desemnează - proiectează realitatea lumii (una dintre "sursele" ce alimentează această interogaţie: gnozele). Oglindirea acestei realităţi duale, scindate, se face într-o logică a complementarităţii contrariilor, dar, nu mai puţin, cu conştiinţa distincţiei dintre imaginea din oglindă şi obiectul oglindit; textul **Requiem**-ului nu ilustrează, propriu-zis, ci interpretează sursele gnostice, pe care le "absoarbe" şi în acelaşi timp le suspectează, relativizându-le, interogându-le semnificaţiile. Transpusă conceptual, nevoia de sens a individului se proiectează într-o cercetare sui-generis (ce nu exclude nici emoţia, nici implicarea existenţială) asupra sensului istoriei. Din această perspectivă, capătă relief necesitatea de a reabilita, de a repune în ecuaţie un sistem de valori, sugerată atât de cele două motto-uri alese ca punct iniţial al lecturii (din Alexandr Soljeniţân şi Robert Musil), cât şi ca efect al "scenariului" pe care îl conţine textul.

Expresie a acestei situări la interferenţa unor planuri multiple de referinţă, volumul trebuie citit ca un text spaţial, şi nu ca o culegere de poeme. "Materia" şi "spiritul" cuvântului - concepte considerate şi tratate, în poem, ca relative - sunt, neîndoielnic, pentru autoare, solidare, indivizibile. Consecinţe imediate - vanitatea oricărei încercări de analiză prin opoziţii categoriale ce s-ar putea afla în consens cu izotopiile imaginarului şi semnificaţiile configurate prin acestea, dispoziţia dialogică a scriiturii în pagină, după cum şi pertinenţa egală a unor lecturi literale sau simbolice. Jocurile subtile ale deplasărilor letrice şi/sau semantice aduc, în cazul dat, rostirea lirică într-un fel de "răspântie a sensurilor", reţinută ca generatoare de poeticitate de exegeţii literaturii veacului.

Ceea ce dinamitează universul oxymoronic, altminteri de incontestabilă culoare al **Requiem-ului** (nu o dată halucinant prin varietatea registrelor şi câmpurilor lingvistice activate), este tratarea opoziţiilor în regim de echivalenţă valorică. Ierarhiile sunt abolite de la un fragment la altul, de la o pagină la alta, într-o nesfârşită proliferare a negaţiei ("nu este fiinţă ce nu-i negativă"), care denunţă ca iluzorie orice speranţă de acces la un *dat definitiv.* Reperele "mitului personal" se suprapun peste cele consacrate de cultură nu spre a corobora semnificaţii, ci spre a le pune în chestiune eficacitatea: imaginea ferestrei suspendate între mare şi cer, care se estompează şi se risipeşte, întâlneşte metafora creştină a religiei-fereastră spre adevărurile eterne pe care o dezarticulează nu doar contestându-i semnificaţia/semnificanţa, ci sugerând risipirea urmei înseşi, ca suport al memoriei. Nevoia statuării unui nou concept de valoare, sustras dependenţei de Logos şi de temeiurile metafizice ale acestuia transpare, ne iluzionăm a descifra noi, ca semnificaţie alegorică a "scenariului" pe care se construieşte textul, într-o circularitate similară celei presupuse de demonstraţiile matematice care operează "prin reducere la absurd". Paradoxală, în ultima instanţă, lectură "de identificare" cu o problematică de o gravitate surprinsă exact în demersul hermeneutic sugerat de autoare: *"Ce înseamnă o slujbă pentru cei morţi în secolul de după moartea lui Dumnezeu? (...) Dacă sensibilitatea noastră nu s-ar putea hrăni cu fragmentele fixate în latina Evului Mediu, pe vremea când fiecare generaţie de muzicieni reînnoia genul, care ar fi, astăzi, textul unui Requiem?".*

Carmen D. BLAGA

Lectura poeziei

Nu mi-aş propune, în aceste câteva rânduri despre *Requiem-ul* poetei Nicole Otto, să explorez cu dinadinsul sensurile submerse ale textului liric. Oricât de mult amplul poem (un, aşadar, cu însuşi titlul volumului, *requiem*) apărut sub semnătura Abelone este, în strictă observanţă estetică mallarméeană, şi un pariu al autoarei cu Cartea. Cu Cărţile. Nedispreţuind aşadar ideea de elaborare, de construcţie conceptuală (id est: de revenire la textele esenţiale - ale Spiritului: "Ce semnifică o slujbă pentru cei morţi în secolul de după moartea lui Dumnezeu", se întreabă, în prezentarea de pe ultima copertă a volumului, autoarea), la fel de incitantă ca orice alt demers hermeneutic mi se pare în cazul de faţă o lectură care poate rămâne la identificarea universului de percepţii poetice primare. La, ca atare, datele pe care le relevă într-un mod mai nemediat imagistica textelor: substanţă sensibilă acoperind şi desconspirând depotrivă: fiinţe şi obiecte vorace proliferând într-un univers genuin, o expresionistă rebeliune a materiei împotriva materiei, o ironică, sarcastică, intuim (... pentru că irigată de o rece, conceptuală pasionalitate), trecere în revistă a iconografiei care a însoţit miturile şi sloganurile asumate de înseşi civilizaţia modernă şi cultura veacului: sosii şi epifanii ale erosului şi ale morţii, ritualuri sacrificiale şi regresiuni în ceremonial, gestul expiator dimpreună cu cel sacrileg: "Si se arată regele de lumină/ /Tăcere! plecaţi-vă frunţile în tărână/ daţi uitării chiar ca un rezil oglindirea voastră pe chipul/ros de invidii al altora/ şi pe piatră uzată de tălpile lor neostenite/ /Tăcere! plecaţi-vă ochii către ţărână/ culcaţi-vă câini cuminţi şi de moarte, oh câini/respectuoşi/pe linţoliile vouă-nchinate prin jocul cel singur divin/ victime oh cât de neînsemnate ale sacrului ce se spulberă/iar voi//Tăcere!/ Îngerii-şi saltă trompele crude ca pe nişte bice/alămuri roşii răsună coruri scânteie în flăcări -/aşa e într-adevăr?/ cutreieră nori de furtună nebuni, aidoma turmelor împrăştiate/păduri mărşuind spre ceruri, degete coborâte/ca nişte stilete/frunzărind cărţile de sub părul vostru udat/de ploaie" (*Apropiere*, II).

N-am menţionat în această încercare de identificare a *topoi*-lor poeziei una dintre virtuţile de preţ ale stanţelor *Requiem-ului:* prodigioasa invenţie lexicală pe care o relevă poeta, spectacolul de cuvinte ce însoţeşte spectacolul de imagini şi lectura simbolurilor fundamentale propruse de autoare.

Lucian ALEXIU

Animus Spiriti

Cu o binevenită echidistanţă, Înalt Prea-Sfinţia Sa, Mitropolitul Nicolae Corneanu, în **Studii patristice,** afirmă că Sancti Patres "sunt aceia care nu s-au abătut cu nimic de la comuniunea cu Sfânta Biserică a Romei şi care nu s-au îndepărtat de ea nici în credinţa, nici în propovăduirea lor".

Oarecum premeditat, îmi permit să situez noul volum al profesorului Dan Negrescu sub incidenţa acestei clasificări şi consider că motivaţia mea este îndreptăţită, după cum sper că voi reuşi să demonstrez. Neîndoios, în atât de vastul spaţiu hermeneutic existent, nu este deloc uşor pentru un autor, fie el o autoritate în materie, precum Dan Negrescu, să se impună cu o nouă lucrare care să se poată menţine la standardul dorit de interesul cititorului şi implicit, iniţiat. Dar este la fel de cert că **Literatura latină. Autori creştini** poate constitui un reper în aria amintită.

Meritul lucrării este unul dual şi mărturisesc că îmi este destul de dificil să structurez o ierarhie a priorităţilor în ceea ce priveşte importanţa ei. Din prefaţă aflăm că **Literatura latină** "se adresează în primul rând studenţilor din anul IV", destinaţia acestui curs fiind aceea de a se constitui ca un util element al instrumentarului pedagogic. Autorul refuză însă o potenţială ermetizare, eroare în care au căzut, din păcate, câţiva din predecesorii lui; el preferă un limbaj care permite accesul la aceste sinteze tuturor celor interesaţi de piatra de hotar pentru spiritualitatea şi cultura europeană - mă refer, desigur, la fuziunea clasicismului antic cu creştinismul.

Un al doilea atribut esenţial al acestui curs este dimensiunea sa profund umanistă. Fără a se auto-intitula un patrolog (după cum cu modestie declară în prefaţă), Dan Negrescu operează electiv în deciziile pe care le ia cu fermitate în planul literaturii patristice. După o prealabilă introducere în subiect, avem plăcerea de a parcurge un traseu interesant, care nu neglijează factorul cronologic şi care se stabileşte între polul intransigenţei lui Tertulian, "primul mare scriitor creştin de limbă latină" şi personalitatea complexă a lui Augustin, a cărui gândire prolifică a devenit substanţa literaturii creştine.

Dan Negrescu ne dezvăluie personalitatea şi opera Sfinţilor Părinţi, fără a deranja prin aglomerări lingvistice sau ambiţii didacticiste; concis fără a fi laconic, autorul relevă rolul fiecăruia dintre "subiecţii" săi în peisajul religios şi cultural al epocii (secolele III-IV e.n.), insistând asupra problematicii sufletului - iată cel de-al doilea atribut major al **Literaturii latine.** Subliniind atât dimensiunea religioasă, cât şi axa etică a sufletului, aşa cum se regăsesc ele în optica autorilor creştini, Dan Negrescu îşi face un merit din tratarea personajelor sale ca pe nişte virtuoşi profund umani în esenţa lor, care nu au fost privaţi de anumite greşeli sau impreciziuni tipice unui homo ludens, dar care, prin rugăciune şi meditaţie, îşi încununează existenţa dobândindu-şi echilibrul religios şi cultural care le-a permis ierahizarea în postura de "părinţi ai spiritului european". Foarte inspirat, autorul îşi încheie lucrarea cu câteva cugetări şi gânduri ale Sfinţilor Părinţi, ce pot constitui tot atâtea prilejuri de relaxare şi deliciu pentru cititor. Deloc steril în demersul său, cu o deosebită acuitate în intenţionalitatea sintezei, Dan Negrescu creează, o dată cu **Literatura latină. Autori creştini,** un ghid a cărui utilitate şi coeziune pot fi puse numai sub semnul certitudinii, şi raportat la care singurul reproş posibil ar fi referitor la restricţia numărul de pagini.

Mirela IACOB

TV

Îl rog pe român să mediteze bine...

Aflăm din diverse surse, inclusiv din cele ale televiziunii, că domnul preşedinte Ion Iliescu în ultimii doi-trei ani a călătorit - cu mijlocul cel mai costisitor de deplasare, avionul-foarte mult. A fost în repetate rânduri la Roma, Bruxelles, Paris, prin diverse landuri germane, asta doar în Europa, dar s-a aventurat şi prin metropolele altor continente cum ar fi New-York, Tokyo, Djakarta, Buenos-Aires etc. Nu a vizitat, încă, în scopul ducerii mesajelor României cât mai departe în lume, cei doi poli cu pinguinii, urşii albi, focele, morsele gata să-l primească, nu a colindat încă, în postură de scafandru tricolor, adâncurile mărilor şi oceanelor (i-am sugera aici un popas ceva mai lung în Groapa Marianelor), nu s-a cățărat încă, în postură de mesager al păcii, al păinii şi sării româneşti, nici pe Nanga Parbat, nici pe Everest. Dar are timp pe toate acestea să le facă, rotund să le înfăptuiască, dacă naţia noastră păstrându-şi în continuare ochelarii de cal şi judecând doar cu o pătrime din creierul mic îl va vota pentru a treia oară preşedinte. Şi totuşi în jurnalele de actualităţi ale televiziunii ultimelor zile pe "domnul Ion" nu l-am mai prea văzut. Sincer vorbind situaţia ne-a îngrijorat.

Să fi căzut şeful nostru cel mare într-o criză de melancolie la amintirea mineriadelor, să fi suferit o "pană de scriitor", în sensul că anumite capitole din noua carte la care lucrează nu curg mulţumitor, să-l chinuie ideea că-n România timpurilor sale se fură ca-n codru, să stea, oare, cu comprese calmante pe cap la gândul că incompetenţa şi nepăsarea sunt mai peste tot prezente?... sau, poate e la mijloc obsesia Regelui, a acelui om vinovat de toate dezastrele statului, introducător al salamului cu soia în alimentaţia cotidiană a urmaşilor lui Decebal şi Traian, posesor de vile ultramoderne în fiecare judeţ al ţării, creator de condiţii prielnice ridicării din anonimat a unui Ioan Stoica, Gigi Kent, Fane Spoitoru, Steriu Popescu şi câţi vor mai fi?...

În orice caz - şi e acesta un apel patriotic - dacă lipsa de dispoziţie, de chef a domnului Ion (deocamdată nu fără ţară) va continua, eu zic, pentru a nu ne face păcate prea mari cu un om atât de valoros, să-l mai alegem, legal, ilegal, şi a treia oară preşedinte şi cu ţara fie ce-o fi... nu ne primeşte Europa în structurile sale, să fie sănătoasă şi să rămână în veci cu ele, nu ne vrea NATO, să fie şi el sănătos căci avem şi noi contingente militare remarcabile, la eforturile acestora, la o nevoie, asociindu-se şi veteranii din al doilea şi chiar din primul război, nu vom primi nici un ajutor economic substanţial de la nimeni, ne vom descurca şi singuri cu resursele şi marii noştri specialişti în toate domeniile existente ale ştiinţei şi tehnicii.

Trecând acum de la "chestiunea prezidenţială" (atenţie români, totuşi, pe cine veţi alege) la şosele, spre exemplu, aflăm că într-un interval de timp nu chiar atât de scurt autostrada Bucureşti - Constanţa sau Feteşti-Constanţa (dar lucrul are mai puţină importanţă) a fost realizată pe o porţiune de ... 700 metri, cam tot atât cât i-ar trebui unui cocoş plin de temperament să ajungă din urmă o găină plină de pudoare. Dacă şi pe mai departe ritmurile de construire vor fi aceleaşi, prin anul Domnului 2050, vom avea, poate, o autostradă terminată şi vreo alte câteva folosibile doar pe porţiuni ce vor varia între unul şi trei kilometri. Dar, vorba românului blând şi resemnat "mai rău să nu fie"...

Avem veşti transmise tot prin intermediul micului ecran şi de la binecunoscuta societate RENEL... Ele nu sunt tocmai de natură să ne facă să dormim neîntorşi ca pruncii. Unul dintre mai marii megavaţilor pe ţară, cu cămaşă albă, cravată şi riguros frezat a spus clar şi răspicat că stocurile de păcură şi alţi carburanţi generatori de energie nu se află în cantitate suficientă pentru ca toamna şi iarna ce se apropie să le petrecem cu îndestulătoare lumină şi căldură. Deci, în perspectivă, atât pentru domni, cât şi pentru doamne (dar, de fapt, pentru nouăzeci la sută din naţie) revenirea la tot felul de echipamente semi-polare, cu alte cuvinte la mijloacele de înfruntare a tenebroaselor "anotimpuri reci-Ceauşescu" lucruri pe care ni le-am mai fi dorit doar ca pretexte literare şi nu ca realităţi.

Mai aflăm tot de la televizor că suntem naţia cea mai suferindă de pe continent în ciuda faptului, că înainte de a se retrage în câmpurile muncii ştiinţifice (care or fi acelea, cu exactitate, nu prea ştim) fostul ministru al sănătăţii dr. Iulian Mincu a declarat că el a pus la punct asistenţa medicală din România la un asemenea nivel încât aproape toată Europa ne invidiază. Ne-o fi invidiind, dar la noi mai mult ca oriunde (mă refer la spaţiile civilizate) fac ravagii bolile circulatorii, cele nervoase şi sora lor din bătrâni... tuberculoza. În încheierea acestor rânduri spun că în "România Liberă" din data de 28 august, a.c. a apărut pe prima pagină o succesiune de poze, după cum urmează... Ana Pauker, Gh. Gheorghiu Dej, Nicolae Ceauşescu, Ion Iliescu. În dreapta acestui fotomontaj reporterii României Libere au scris..." **De la dictatura proletară la dictatura lui Ion Iliescu"**. Mai ales asupra acestui "titlu", îl rog pe român să mediteze bine...

Mircea PORA

TOP

ILIE STEPAN ŞI "SENSURILE" SALE

Mi-a fost, recunosc, necesar un timp spre a lăsa impresiile să se decanteze. Realizasem din capul locului că SENSUL VIEŢII este o lucrare monumentală, dar, atunci când am ascultat-o prima dată, m-am simţit mic şi oarecum nepregătit pentru impactul pe care în sfârşit l-am avut cu cel mai ambiţios PROIECT al lui **Ilie Stepan** şi al colaboratorilor săi. Unui nechemat, titlul poate să i se pară preţios, dar, Doamne, câtă simţire cuprinde rezultatul strădaniei lui Stepan! Este clar pentru noi că spre a convinge, trebuie să existe acel orizont muzical propriu, clădit pe o experienţă directă pe care dacă Ilie nu-l posedă, atunci cine să-l aibă? Există o covârşitoare atmosferă ce domină fiecare imagine muzicală a lucrării - **cea mai importantă de acest gen în arta sunetelor românești.** Stepan ne propune un drum previzibil pe care ne însoţeşte, ajutându-ne să investigăm imagini şi idei pe care le cunoaştem doar superficial, şi nu în profunzime cum s-ar cădea. El tinde astfel să remedieze într-un fel, superficialitatea noastră, a muritorilor, pentru care aflarea unor realităţi pare un calvar într-o existenţă relativ scurtă. Ni se oferă acea realitate dinamică, capabilă să cuprindă evenimentul în desfăşurarea lui. Mai mult, Stepan şi-a dovedit calităţile de investigator al unui univers pe care mulţi nu-s capabili a-l accepta ordonat, ci doar haotic. Nu ştiu de ce ascultând muzica lui Stepan, mi-am amintit de paginile lui Joyce ("Ulysses") căci, să recunoaştem, şi pe parcursul lucrării la care facem referinţă, există acele momente în care imaginaţia şi duhul autorului reclamă o concentrare a noastră spre a afla punctul de vedere propus. Aici s-ar cuveni, poate, să insistăm mai mult asupra personalităţii ascultătorului, a capacităţii sale în materie de asimilare artistică, căci Stepan, departe de a fi un eclectic, nu face concesii facilului, construind adevăruri artistice într-un limbaj elevat, apelând la gândirea operativă. Raportul interpretare-recepţie e unul deosebit de important în gradul de înţelegere al mesajului artistic muzical ce operează cu un limbaj accesibil dar care poate să se lovească de limitele experienţei individuale. Există varii moduri de a recepţiona mesajul şi acest fapt ţine de fiecare din noi, de bagajul cunoştinţelor de care dispunem, într-un cuvânt de pregătirea noastră spirituală. Un aspect care nu trebuie neglijat discutând despre "Sensul vieţii", cred că e cel ce ţine de **gândirea muzicală** a autorului. Acesta selectează cele mai apte imagini sonore spre a sugera o stare de fapt, un eveniment. Cu forţă şi profunzime, compozitorul-interpret gândeşte de aşa manieră încât să ne capteze afectiv atenţia, îndemnându-ne la meditaţie. Exemple ar fi suficiente, dar, de această dată, ne oprim la remarcabila piesă **"Strămoşii"**, unde prin mijlocirea unor instrumente diverse (arhaice, dar şi electronice) se obţin vibraţii a căror intensitate emotivă e sublimă. Ne permitem să amintim numele inginerului de sunet **Alex "Boiţa" Perin,** unul din cei mulţi care au contribuit plenar la materializarea lucrării în discuţie. Expresia muzicală e aici rodul unei intuiţii globale, odată stabilită imaginea în sunet, ea ne e oferită după grile elaborate, aceasta (imaginea) având o identitate fonică bine determinată. Ne referim aici şi la spaţiul sonor, la statutul imaginii şi sensul ei, element important pentru "rotunjimea" operei. Calitatea artistică principală a lucrării lui Stepan poate fi PROFUNZIMEA ei, asta în cazul în care dorim să scoatem în evidenţă doar una din multiplele carate ale acestei reuşite întreprinderi, singulară, din păcate, în peisajul muzicii noastre moderne.

Petru UMANSCHI

Celan sau stafia nemîntuită

Născut la Cernăuţi la 23 noiembrie 1920, Paul Celan e considerat unul din cei mai importanţi poeţi de limbă germană ai perioadei postbelice. Opera sa poetică, alcătuită în esenţă din opt volume, nu e necunoscută cititorilor români, mai cu seamă după apariţia volumului *Versuri* (În româneşte de Nina Cassian şi Petre Solomon), Editura Univers, Bucureşti 1973. De mult epuizată însă, cartea e accesibilă astăzi doar în biblioteci, câtă vreme Celan continuă să nu fie nici pe departe - spune Marin Sorescu - "aici, la noi, spiritul bun al casei". Un motiv în plus pentru a considera la prima vedere cele 53 de texte propuse de A.I. Şurlea* mai mult decât binevenite, chiar dacă - spre deosebire de ediţia Cassian-Solomon - volumul de faţă îl înfăţişează pe Celan doar parţial. Căci selecţia lui Şurlea se rezumă la poezii din primele cinci volume: *Mac şi memorie (Mohn und Gedächtnis, 1952), Din prag în prag (Von Schwelle zu Schwelle, 1955), Zăbrelele vorbirii (Sprachgitter, 1959), Trandafirul nimănui (Die Niemandsrose, 1963), Schimbare de suflet (Atemwende, 1967);* nu sunt cuprinse versuri din *Sori de fire (Fadensonnen, 1968), Forţa luminii (Lichtzwang, 1970),* cu atât mai puţin din postumele *Partea zăpezii (Schneepart, 1971)* sau *Colonia timpului (Zeitgehöft, 1976),* acesta din urmă, neautorizat de autor, cuprinzând ultimele poezii ale lui Celan.

O selecţie iscă mai întotdeauna controverse. Totuşi, *Nisipul din urne* se ţine bine, respectând principiul conform căruia o asemenea selecţie trebuie să cuprindă lucrările considerate a fi cele mai importante, ca de pildă poeziile ce dau titlurile unor volume, precum şi pe cele mai celebre şi comentate de critici. Dacă facem abstracţie de faptul că la Celan o poezie ce dă titlul unei culegeri de poezii poate apărea deja în volumul imediat anterior, ca de pildă *Din prag în prag* (I, p. 29f.**) şi *Sori de fire* (II, p. 26), atunci *Corona* (I., p. 37) este singura poezie care lipseşte nemeritat. În principiu e convingător şi criteriul împărţirii volumului în cinci părţi distincte, corespunzătoare volumelor celaniene. Astfel, un material chiar puţin consistent, respectând cu aproximaţie cronologia, ar putea ilustra pe baza câtorva fragmente evoluţiile poeziei lui Celan în ansamblul său.

Dar ca traducător şi ca filolog A. I. Şurlea ignoră potenţialul deosebit pe care selecţia şi succesiunea textelor îl reprezintă pentru volum. Versul, de cele mai multe ori lung, lipsit de rimă şi ritm, predominant în prima etapă de creaţie a lui Celan (*v. Mac şi memorie)* este înlocuit ulterior de versul devenit din ce în ce mai scurt. Este foarte probabil ca Şurlea să nici nu fi fost conştient de această evoluţie. Tot astfel îi va fi scăpat paralelismul ce constă în fragmentarea din ce în ce mai accentuată a unei poezii o dată cu intensificarea lucrului la structura ei. Deja prima poezie a volumului e restructurată de Şurlea: dacă în original *Nisipul din urne* era alcătuită din şase versuri lungi, cărora le corespundea exact câte o propoziţie principală, varianta tradusă prezintă patru grupe asimetrice a câte trei, două, patru şi două versuri (cf. p. 11). Această reorganizare nu numai că ignoră evoluţia discursului liric celanian - marcată de anii din Bucureşti (1945-1947), Viena (1947/48), şi până la suicidul de la 20 aprilie 1970, la Paris - dar Şurlea distruge însăşi structura poeziei. Greşelilę de înţelegere şi traducere deformează poezia într-atât, încât o fac de nerecunoscut: "în faţa fiecărei porţi flutură steagul/ decapitatului tău toboşar." (p. 11) apare pentru "Vor jedem der wehenden Tore blaut dein enthaupteter Spielmann." (I., p. 22), cf. Cassian-Solomon, p. 15: "La fiece poartă unduitoare albăstreşte/ decapitatul tău menestrel." Tot astfel "Tu umpli aici urnele/ *devorându-ţi* propria inimă" (p. 11) se vrea traducerea versului "Du füllst hier die Urnen und *speisest (i.e. hrăneşti)* dein Herz." (I., p. 22).

Din nefericire, exemplul prezentat nu reprezintă nici pe departe un caz singular, ci însăşi regula. Uneori Şurlea greşeşte la limită, propunând de pildă "Umbrică noapte cu piatra, pe care tu/ *o înşeli (i.e. betrügst)"* pentru "Umbrische Nacht, mit dem Stein, den du *hertrugst (i.e. aduci)"* sau "Ulcior de lut, **care** închide pentru vecie/ mâna unei umbre", în locul versului lung al lui Celan "Irdener Krug, **den** (i.e. **pe care**) die Hand eines Schattens für immer verschloss."(**Assisi**: p. 26 respectiv I, p. 108). În aceeaşi manieră, în poezia *Auzeam vorbind* (p. 23, respectiv I, p. 85) versul *"wie ihr Arm hinuntergriff in die Tiefe (i.e. înspre adânc apucă)"* devine la Şurlea "cum braţul lui *înspre adânc mă cheamă (i.e. hinunterrief in die Tiefe)",* iar *"ich las nur vom Boden auf jene Krume (i.e. firimitură/ pământ afânat)"* este tradus prin "îi desluşeam numai de pe mal *încovoierea (i.e. Krümmung)"...*

În traducerea pasajelor care creează şi în germană dificultăţi de înţelegere, sensurile sunt complet răsturnate:

Din stânga, pustiită	Die linke, verwaiste
jumătatea pelerinului -	Hälfte der Pilger -
scoici - ţi le făcură	muschel - sie
cadou	schenkten sie dir,
apoi te legară -	dann banden sie dich-
se stinge, ezitând,	leuchtet lauschend den
încă un spaţiu	Raum aus
(p. 78)	(II, p. 59)

cf. Cassian-Solomon, p. 151:
Partea stângă, orfană,
a scoicii pelerinului - ei ţi-o dăruiseră,
apoi te-au legat -
cu auzul la pândă, luminează spaţiul

În schimb există şi fragmente care la Şurlea nu apar deloc în varianta sa a poeziei *Stilleben* (cf. p. 28: *Natura moartă)* . Lipseşte din deschidere tripla evocare "Kerze bei Kerze, Schimmer bei Schimmer, Schein bei Schein." (I., p. 114). Pe de altă parte traducătorul variază fără rost unele sintagme, ca de pildă titlul "Cuvântă şi tu" (p. 30) faţă de versurile "Vorbeşte şi tu" şi "Adevăr grăieşte cel ce umbre cuvântă.", ale aceleiaşi poezii, deşi Celan foloseşte constant "Sprich auch du", respectiv "Wahr spricht, wer Schatten spricht." (I., p. 135)

Dar gravitatea erorilor comise de Şurlea nu se rezumă la poetizarea fadă, patosul de suprafaţă şi pretinsa explicare a versului celanian. Mai mult decât atât, în carte întâlnim şi poezii care la Celan nici nu există ca atare. Titlurile înseşi sunt supărătoare: *Inorog* (p. 32), *Împresurat* (p. 40), *Deci* (p. 47), *Eu* (p. 49), *Da* (p. 52), *Joc* (p. 53), *Noi* (p. 55), *Nicăieri* (p. 56), *Să-i acopere, cine?* (p. 57), *Spre ochi (p. 58),* Da, da (p. 59), *Împuşcă, împuşcă. Apoi* - (p. 60), *Nicăieri nu se mai întreabă* (p. 66), *Da, eu mai sunt încă* (p. 67) şi *Lacrimi* (p. 87). De la bun început aproape un sfert din textele ce alcătuiesc volumul trezesc suspiciuni îndreptăţite cunoscătorilor poeziei lui Celan. Astfel, versurile răspândite haotic de Şurlea la paginile 40, 56, 66, 57, 58, 52, 59, 55, 53, 60, 47 şi din nou 40 (de această dată doar primele două rânduri şi jumătate) recompun în succesiunea de mai sus poezia *Engführung (Stretto,* cf. I., p. 195ff.), care apare la Celan în finalul volumului *Zăbrelele vorbirii.*

Prima secţiune a acestui volum, intitulată *Voci* (cf. I., p. 147ff.), este de asemenea fragmentată de Şurlea. Regăsim câteva extrase la paginile 43 şi 87 - în ambele cazuri incomplete. Textul de la pagina 13 *(Inorog)* reprezintă de fapt finalul fragmentului de la pagina 33 *(Schibboleth,* cf. I., p. 131f.). Tot astfel *Eu* (p. 49) se cere a fi citită în continuare la *Către ambele mâini* (p. 50, cf. I, p. 219). În sfârşit, poezia intitulată de Şurlea *Atâtea frunţi* (i.e. *So viele Stirnen,* faţă de Celan: *So viel Gestirne, i.e. Atâţia aştri,* v. p. 51; cf. I, 217) îşi află finalul la pagina 13; dar acesta fără a fi marcat în vreun fel, apare în continuarea poeziei *Laudă depărtării* (p. 12; cf. I., p. 33).

După toate acestea singura consolare o oferă titlul ales de Şurlea sau de Editura Scrisul Românesc: *Nisipul din urne - Der Sand aus den Urnen.* Nu se numea astfel şi primul volum de poezii al lui Celan, apărut la Viena în 1948? Într-adevăr. Fiind însă nemulţumit, poetul retrage volumul imediat după apariţie, pentru a-l reface. Păcat că în cazul de faţă e prea târziu pentru a se proceda la fel.

Wolfgang SCHALLER

Traducere de Lucian M. Vărşăndan

** Paul Celan, NISIPUL DIN URNE. Traducerea versurilor de A. I. ŞURLEA. Postfaţă de Marin Sorescu. 96 pagini, colecţia "Orfeu"/ Editura SCRISUL ROMÂNESC, Craiova 1994.*

*** Fragmentele originale sunt extrase din ediţia: Paul Celan, Gesammelte Werke in fünf Bänden, vol. I: Gedichte I (Mohn und Gedächtnis, Von Schwelle zu Schwelle, Sprachgitter, Die Niemandsrose) respectiv vol. II: Gedichte II (Atemwende, Fadensonnen, Lichtzwang, Schneepart), Frankfurt am Main (1983) 1986, trimiterile constau în indicarea volumului (I sau II) şi a paginii (p. (...)).*

Isabel Allende
Două cuvinte

"M-am născut la Lima din întâmplare, fiindcă sunt chiliană. Am avut un tată care a dispărut fără să lase în urmă vreo amintire. Mama a fost luceafărul copilăriei mele. Poate de asta mi-e mai uşor să scriu despre femei. La vârsta la care alte fete aleg jocul cu păpuşile, mama mi-a dăruit un caiet ca să notez viaţa, sădind astfel sămânţa care, 30 de ani mai târziu, m-a purtat spre literatură".

De la 17 ani, cunoscuta prozatoare lucrează ca ziaristă. Primul roman, ***Casa spiritelor,*** *publicat în 1982 o situează rapid printre cei mai importanţi scriitori contemporani de limbă spaniolă. Volumul a fost ecranizat şi proiectat în întreaga lume, inclusiv în România; în regia lui Billie August au evoluat actori celebri: Jeremy Irons, Meryl Streep, Winona Ryder, Glenn Close, Antonio Banderas.*

Din opera sa, în care se recunosc principalele filoane barochizant-magice ale literaturii sud-americane, fac parte - următoarele volume, traduse în peste 20 de limbi: ***Despre dragoste şi umbră, Planul infinit, Eva Luna, Paola, Povestiri de Eva Luna*** *(din care a fost tradusă proza* ***Două cuvinte****) pe care o publicăm în acest număr.*

O chema Belisa Crepusculario, dar numele nu se datora tainei botezului sau vreunei intuiţii de mamă; şi-l căutase ea până îl găsise şi se împodobise cu el. Meseria ei era să vândă vorbe. Străbătea ţara, din ţinuturile înalte şi reci, până la coastele calde, aşezându-se în târguri şi pieţe, unde înălţa patru beţe cu un acoperiş de pânză, sub care se apăra de soare şi de ploaie şi îşi servea clientela. N-avea nevoie să-şi laude marfa, pentru că de atâta umblat pe ici pe colo, toţi o cunoşteau. Erau unii care o aşteptau de la un an la altul, şi când apărea prin sat cu legătura sub braţ, se aşezau la coadă în faţa cortului. Vindea la preţuri corecte. Pentru cinci bănuţi oferea versuri din memorie, pentru şapte, îmbunătăţea calitatea visurilor, pentru nouă, scria scrisori de dragoste, pentru doisprăzece, inventa insulte pentru duşmani de neîmpăcat. La fel vindea şi poveşti, dar nu din cele închipuite, ci lungi istorii adevărate pe care le recita fără oprire şi fără să uite nici un amănunt. Aşa ducea noutăţile de la un sat la altul. Oamenii o plăteau ca să mai adauge ceva: s-a născut un băiat, a murit cutărică, s-au căsătorit copiii noştri, a ars recolta. Pe unde mergea, în jurul ei se adunau oamenii ca s-o audă când începea să vorbească şi aşa aflau de vieţile altora, de rude îndepărtate, de nenorocirile Războiului Civil. Celui care plătea cincizeci de bănuţi, ea îi dăruia o vorbă secretă care să-i alunge melancolia. Nu era aceeaşi pentru toţi, bineînţeles, fiindcă ar fi considerat-o înşelătorie colectivă. Fiecare o primea pe a sa, cu siguranţa că nimeni nu o va mai folosi cu acel scop în tot universul ăsta şi dincolo de el.

Belisa Crepusculario se născuse într-o familie atât de sărmană, că nu aveau nici nume cu care să-şi strige copiii. Veni pe lume şi crescu în regiunea cea mai neprimitoare, unde în anumiţi ani ploile se transformau în avalanşe de apă, măturând tot în calea lor, iar în alţi ani nu cădea o picătură din cer, soarele ocupând tot orizontul, iar lumea se transforma în deşert. Până să împlinească doisprezece ani, nu avu altă ocupaţie, nici virtute, decât să supravieţuiască foamei şi oboselii de secole. În timpul unei secete nesfârşite îi veni rândul să-şi îngroape patru fraţi mai mici, iar când pricepu că următoarea era sigur ea, se hotărî să o pornească la drum prin câmpii spre mare, doar doar, o reuşi să păcălească moartea. Pământul era măcinat, cu crăpături adânci, presărat cu pietre şi fosile de copaci,cu arbuşti spinoşi şi cu schelete de animale albite în soare. Din când în când se întâlnea cu familii, care, ca şi ea, se îndreptau spre sud, atrase de mirajul apei. Câţiva îşi începură călătoria cărându-şi avutul în spinare sau în roabă, dar cum de-abia îşi puteau duce oasele, după scurt timp n-aveau încotro şi-şi părăseau bunurile. Se târau anevoios, cu pielea ca a şopârlei şi ochii arşi de strălucirea zilei. Belisa îi saluta în trecere, făcând un gest, dar nu se oprea, nevrând să-şi irosească forţele în acte de compasiune. Mulţi rămâneseră în drum, dar ea fu atât de încăpăţânată, încât reuşi să traverseze infernul şi ajunse într-un sfârşit la primele izvoare, subţiri fire de apă, aproape nevăzute, care hrăneau o vegetaţie rahitică şi care mai târziu se transformau în mlaştini şi pârâuri.

Belisa Crepusculario îşi salvă viaţa şi pe deasupra descoperi din întâmplare scrisul. Ajungând într-un sat din apropierea coastei, vântul îi depuse la picioare o foaie de ziar. Ridică acea hârtie galbenă şi sfărâmicioasă privind-o îndelung, fără să-i ghicească rostul, până ce curiozitatea îi învinse timiditatea. Se apropie de un om care spăla un cal în aceeaşi băltoacă tulbure din care ea îşi potolise setea.

- Asta ce e? întrebă.

- Pagina se sport a ziarului, răspunse omul, fără nici un semn de mirare în faţa neştiinţei sale. Răspunsul o lăsă buimacă, dar nevrând să pară necuviincioasă, se mulţumi doar să afle sensul picioruşelor de muscă desenate pe hârtie.

- Sunt cuvinte, copilo. Aici zice că Fulgencio Barba l-a făcut KO pe Negro Tiznao în al treilea tur.

În acea zi, Belisa Crepusculario află că vorbele umblă singure, fără stăpân şi că oricine cu un pic de pricepere le putea lua în stăpânire pentru a face comerţ cu ele. Îşi analiză situaţia şi ajunse la concluzia că, în afară de a se prostitua sau de a se angaja ca servitoare la bogaţi, nu prea avea ce activităţi să desfăşoare. Să vândă vorbe i se păru o soluţie decentă. Din acel moment se dedică acestei profesiuni şi niciodată n-o mai interesă altceva. La început îşi oferea marfa fără a bănui că vorbele se puteau scrie şi altfel decât în ziare. Când află lucrul ăsta, calculă infinitele posibilităţi ale afacerii sale şi din economii îi plăti douăzeci de pesos unui popă ca s-o înveţe a citi şi scrie, iar cu cei trei rămaşi cumpără un dicţionar. Îl revizui de la A la Z, după care îl aruncă în mare, nevrând să-şi înşele clienţii cu vorbe puse la păstrare de alţii.

Câţiva ani mai târziu, într-o dimineaţă de august, Belisa Crepusculario se afla în centrul unei pieţe, şezând sub cort şi vânzându-i pledoarii unui bătrân care-şi cerea pensia de 17 ani. Era zi de târg şi-n jurul ei era multă forfotă. Deodată se auziră strigăte şi zgomot de galop; ridicând ochii de pe scris, văzu mai întâi un nor de praf, apoi un grup de călăreţi care dădeau năvala în târg. Erau oamenii Colonelului, sub comanda Mulatrului, un uriaş cunoscut în toată zona pentru iuţeala cuţitului şi pentru fidelitatea sa faţă de şef. Ambii, Colonelul şi Mulatrul, îşi petrecuseră viaţa ocupaţi cu Războiul Civil şi numele lor erau unite într-un mod de neiertat cu stricăciunea şi dezastrul. Războinicii intrară în sat ca o cireadă înnebunită, înconjuraţi dfe zgomot, leoarcă de sudoare, împrăştiind în jur o spaimă de uragan. Dispărură zburând găinile, fugiră câinii ca din puşcă, o luară la goană femeile cu copiii şi nu rămase în toată piaţa alt suflet viu decât Belisa Crepusculario, care nu-l văzuse în viaţa ei pe Mulatru, aşa că se miră când acesta se apropie de ea.

- Pe tine te căutam, îi strigă, arătând spre ea cu biciul înfăşurat. Şi înainte de a termina de vorbit, doi oameni căzură peste femeie, dărâmară cortul, sparseră călimara, o legară de mâini şi de picioare şi, ca pe un sac de marinar, o aruncară peste crupa calului încălecat de Mulatru. O porniră la galop în direcţia dealurilor.

Câteva ore mai târziu, când Belisa Crepusculario era gata să-şi dea duhul, cu inima făcută zob de zdruncinăturile calului, simţi că se opresc şi patru braţe vânjoase o depuseră pe pământ. Încercă să se ridice în picioare şi să-şi îndrepte capul cu demnitate, dar puterile o trădară şi se prăbuşi cu un suspin, scufundându-se într-un somn vecin cu moartea. Se trezi câteva ore mai târziu înconjurată de murmurul nopţii de ţară, dar nu avu timp să descifreze acele sunete, fiindcă, deschizând ochii, dădu de privirea nerăbdătoare a Mulatrului îngenunchiat lângă ea.

- În fine, te trezeşti, femeie, spuse întinzându-i plosca, să bea o gură de rachiu cu ierburi ca să-şi mai revună.

Ea vru să afle cauza unei astfel de purtări haine, iar el îi spuse că era Colonelul care avea nevoie de serviciile ei. Îi dădu voie să-şi umezească faţa şi apoi o duse la marginea taberei, unde cel mai temut bărbat din ţară se odihnea într-un hamac atârnat între doi copaci. Ea nu putu să-i vadă chipul, fiind acoperit de umbra mişcătoare a frunzelor şi de umbra de neşters a atâtor ani de trai banditesc, dar îşi imagină că avea o expresie sălbatică, văzând cât de umil i se adresă uriaşul aghiotant. O surprinse vocea lui, domoală şi bine modulată, ca a unui profesor.

- Tu eşti cea care vinde vorbe?, o întrebă.

- La ordinele dumitale, îngăimă ea, scrutând penumbra că să-l vadă mai bine.

Colonelul se sculă în picioare, torţa aprinsă din mâna Mulatrului luminându-i chipul. Femeia îi văzu pielea întnecată şi ochii neîmblânziţi de pumă şi ştiu pe loc că în faţa ei era cel mai singur bărbat din lumea asta.

- Vreau să fiu Preşedinte, spuse el.

Obosise să cutreiere pământul ăsta blestemat, cu bătălii zadarnice şi înfrângeri pe care nici un vicleşug nu le putea transforma în victorii. De mulţi ani de zile dormea sub cerul liber, vânat de ţânţari, mâncând iguane şi supă de şerpoaică, dar aceste mici neajunsuri nu erau un suficient temei care să-i schimbe soarta. Ceea de cu adevărat îl irita, era groaza citită în ochii celorlalţi. Dorea să intre în sate pe sub arcuri de triumf, printre drapele colorate şi ramuri de flori, în ropot de aplauze, primind în dar ouă proaspete şi pâine scoasă din cuptor. Se săturase să constate cum din faţa lui fugeau bărbaţii, avortau de spaimă femeile şi tremurau copiii de frică; tocmai de aceea hotărâse să fie Preşedinte. Mulatrul îi sugerase să meargă în capitală, să intre galopând în Palat şi să pună mâna de putere, aşa cum puseseră mâna pe atâtea altele fără să ceară voie nimănui, dar pe Colonel nu-l interesa să se transforme în alt tiran, nu duseseră lipsă de aşa ceva; în plus, în felul ăsta nu ar fi câştigat devotamentul maselor. Planul lui era să fie ales prin vot popular în alegerile din decembrie.

- Pentru asta trebuie să vorbesc ca un candidat. Poţi să-mi vinzi cuvintele pentru un discurs?, o întrebă colonelul pe Belisa Crepusculario.

Ea acceptase multe comenzi, dar nici una ca aceea. Totuşi, nu-i dădu mâna să-l refuze, de

frică să nu-i tragă Mulatrul un glonte între ochi sau, mai rău, să nu-l apuce pe Colonel plânsul. Pe de altă parte, simţi nevoia de a-l ajuta, fiindcă o năpădi o căldură în tot corpul, o dorinţă uriaşă de a-l atinge pe acel bărbat, de a-l pipăi şi de a-l ţine strâns în braţe.

Toată noaptea şi o parte din ziua următoare căută Belisa Crepusculario în repertoriul ei cuvinte potrivite pentru un discurs prezidenţial, păzită îndeaproape de Mulatru, căruia i se lipiseră ochii de pulpele ei zdravene de drumeţ şi de sânii-i fecioreşti. Înlătură cuvintele aspre şi seci, pe cele prea exagerate, pe cele decolorate de atâta folosit, pe cele care ofereau promisiuni deşarte, pe cele lipsite de adevăr şi pe cele confuze, pentru a le păstra doar pe acelea în stare să pătrundă cu încredere în mintea bărbaţilor şi în intuiţia femeilor. Folosindu-se de cunoştinţele cumpărate de la popă cu douăzeci de pesos, scrise discursul pe o foaie de hârtie, apoi îi făcu semn Mulatrului să dezlege sfoara cu care îi legaseră gleznele de un copac. O conduseseră din nou la Colonel, pe care, văzându-l, simţi aceeaşi tulburare atâtată ca la prima întâlnire. Îi întinse hârtia şi aştepta, în timp ce el o studia, ţinând-o cu vârful degetelor.

- Ce naiba e asta? - întrebă el într-un sfârşit.

- Nu ştii să citeşti?

- Eu ştiu să lupt!

Ea citi discursul cu glas tare. Îi citi de trei ori pentru ca noul ei client să-l poată memora. Când ajunse la sfârşit, văzu emoţia pe chipurile bărbaţilor de trupă, care se adunaseră ca s-o asculte şi observă cum ochii galbeni ai Colonelului străluceau de entuziasm, convins că după aceste cuvinte, scaunul prezidenţial va fi al lui.

- Dacă după ce l-au ascultat de trei ori, ăştia mai stau încă cu gurile căscate, guraliva asta e bună de ceva.

- Cât îţi datorez pentru munca ta, femeie? întrebă şeful.

- Un peso, colonele.

- Nu e scump, spuse el desfăcând punga care-i atârna la cingătoare şi care conţinea resturile ultimei capturi.

- În plus, ai dreptul la un supliment. Ţi se cuvin două cuvinte secrete, spuse Belisa Crepusculario.

- Cum adică?

Ea îi explică de ce, pentru fiecare cincizeci de centime plătite de client, oferea o vorbă de exclusivă folosire. Colonelul ridică din umeri, cum că nu-l interesa deloc oferta, dar nu voia să fie nepoliticos cu cine îl servise atât de bine. Atunci ea se apropie fără grabă de scăunelul de piele pe care şedea el şi se aplecă să-i ofere cadoul. În acel moment, bărbatul simţi mirosul de animal sălbatic pe care-l emana femeia, căldura de incendiu desprinsă dintre şolduri, atingerea cumplită a pletelor, suflarea ei cu iz de mentă şoptindu-i la ureche cele două cuvinte secrete ce i se cuveneau.

- Sunt ale tale, Colonele, spuse ea retrăgându-se. Poţi să le foloseşti când vrei.

Mulatrul o însoţi pe Belisa până la marginea drumului privind-o neîncetat cu ochi imploratori de câine părăsit, dar când întinse mâna s-o atingă, ea îl opri cu un şuvoi de vorbe inventate, menite să-i alunge orice dorinţă, făcându-l să creadă că era vorba de un blestem cumplit. În lunile septembrie, octombrie şi noiembrie, Colonelul pronunţă discursul de atâtea ori, că, de n-ar fi făcut din cuvinte scânteietoare şi durabile, atâta folosire l-ar fi transformat în cenuşă. Cutreiera ţara în toate direcţiile, intrând în oraşe cu aer triumfal, poposind şi în acele sate uitate de lume, unde doar resturile de gunoaie arătau prezenţa umană, pentru a-i convinge pe alegători să-l voteze pe el. În timp ce vorbea suit pe un podium în mijlocul pieţei, Mulatrul şi oamenii săi împărţeau bomboane şi-i pictau în auriu numele pe ziduri, dar nimeni nu luă înseamă acele tertipuri de negustor, fiind uimiţi de claritatea frazelor, de limpezimea poetică a argumentelor, molipsiţi de dorinţa sa imensă de a corecta erorile istoriei şi veseli pentru întâia oară în viaţa lor. Terminându-se discursul înflăcărat al candidatului, trupa lansa împuşcături în aer şi aprindea petarde şi când în fine se retrăgeau, rămânea o dâră de speranţă care plutea zile în şir în aer, ca amintirea magnifică a unei comete. În scurt timp Colonelul deveni omul politic cel mai popular. Era un fenomen nemăivăzut, acel bărbat ivit din războiul civil, plin de cicatrici şi vorbind ca un învăţat a cărui faimă se răspândea tulburând inima patriei. Presa se ocupa de el. Veniră de departe ziarişti pentru a-l asculta şi a-i repeta frazele şi astfel crescu numărul adepţilor şi al duşmanilor săi.

- Merge bine, Colonele, spuse Mulatrul când se împliniră douăsprezece săptămâni de succes neîntrerupt.

Dar candidatul nu-l ascultă. Îşi repetă cele două cuvinte secrete, cum obişnuia să facă în ultimul timp din ce în ce mai des. Le spunea când îl copleşea dorul, le murmura în somn, le purta cu el în timp ce călărea, le evoca înainte de a pronunţa celebru-i discurs şi se surprindea savurându-le în clipele de neatenţie - şi de fiecare dată când cele două vorbe îi reveneau în minte îşi amintea de Belisa Crepusculario şi i se tulburau simţurile amintindu-şi de mirosul sălbatic, de căldura de incendiu, de atingerea cumplită şi de suflarea cu iz de mentă, până când începu să umble ca un somnambul, iar propriii săi oameni pricepură că ar putea să-şi dea duhul înainte de a ajunge pe scaunul prezidenţial.

- Ce ţi se întâmplă, Colonele, îl întrebă de multe ori Mulatrul, până când într-o zi şeful îi spuse că vina stării lui erau acele două vorbe pe care le purta adânc înfipte în pântec.

- Spune-mi-le, că poate-şi pierd din forţă, îi ceru credinciosul aghiotant.

- Nu ţi le pot spune, sunt numai ale mele, răspunse Colonelul.

Sătul să îşi vadă şeful topindu-se pe picioare ca un condamnat la moarte, Mulatrul îşi luă puşca la umăr şi porni în căutare Belisei Crepusculario. Merse pe urmele ei în toată întinderea ţării, până ce o găsi într-un sat din sud, instalată sub cortul îndeletnicirii sale şi povestind şiragul de veşti. Se proţăpi în faţa ei cu picioarele desfăcute şi cu mâna pe armă.

- Tu vii cu mine, ordonă.

Ea îl aştepta. Strânse călimara, împături pânza cortului, îşi aruncă şalul pe umeri şi în tăcere se sui pe crupa calului. Nu schimbară nici un gest de-a lungul drumului, fiindcă Mulatrului i se transformase dorinţa în furie şi doar frica pe care i-o inspira limba ei îl împiedică s-o sfâşie-n bătaie. Şi nici nu era dispus să-i povestească cum Colonelul umbla năuc şi că ceea ce nu reuşiseră atâţia ani de bătălii, reuşise s-o facă un descântec şoptit la ureche.

După trei zile sosiră în tabără şi imediat îşi duse prizoniera în faţa candidatului, de faţă fiind toată trupa.

- Ţi-am adus-o pe vrăjitoarea asta ca să-i dai cuvintele înapoi, Colonele şi ca să-ţi redea bărbăţia, spuse Mulatrul îndreptând gura puştii spre ceafa femeii.

Colonelul şi Belisa Crepusculario se priviră îndelung, măsurându-se de la distanţă. Atunci oamenii pricepură deodată că şeful lor nu mai putea desface vraja acelor cuvinte blestemate şi tuturor le fu dat să vadă cum ochii carnivori de pumă se îmblânziră când ea făcu un pas spre el şi-l apucă de mână.

Prezentare şi traducere,
Magdalena MĂRCULESCU

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea. Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ

Biblioteca „ASTRA" — SIBIU —

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 10 (1376) 17 OCTOMBRIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

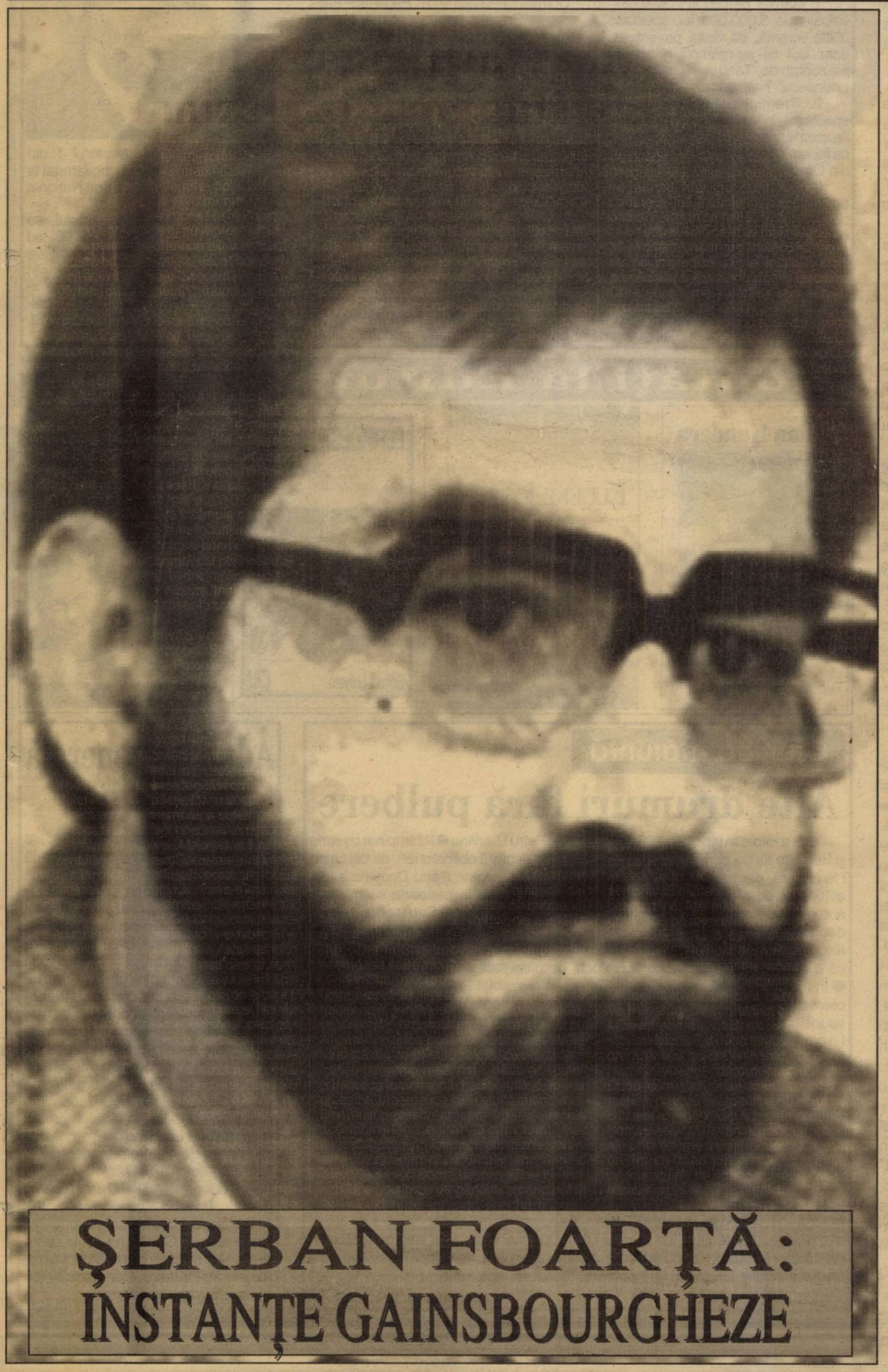

ŞERBAN FOARŢĂ: INSTANŢE GAINSBOURGHEZE

DOMNUL MANOLESCU FAŢĂ CU UNIVERSITATEA

Că domnul Manolescu face politică e o chestiune cu totul secundară, de care universitatea nu vrea să ştie. Ea nu îşi permite să-şi joace reputaţia şi să rupă acordurile de neutralitate la care ţine din tot sufletul. La sânul olimpianei instituţii, dl. Manolescu trebuie să revină numai în chip de universitar şi om de cultură, adică în postura de om serios. Numai că: avem voie să vedem în Nicolae Manolescu numai pe omul de cultură uitând de vocaţia sa politică? A devenit dl Manolescu o personalitate compromiţătoare?

(Nu se compromit, crede Mircea Eliadwe - adică nu calcă peste prejudecăţile noastre - niciodată femeile, efebii şi intelectualii de lux. Oamenii care gândesc - întotdeauna. Dacă Nicolae Manolescu s-a compromis vreodată, a făcut-o numai în sensul pe care îl da Mircea Eliade, la începutul anilor '30, acestui cuvânt. Şi dacă ar fi numai atât. În realitate, Nicolae Manolescu a demonstrat că deţine un talent rar de a se compromite în faţa prejudecăţilor noastre. Nu a scris Nicolae Manolescu 30 de ani foiletoane despre literatura imediată, în loc să întocmească, surpat sub propria morgă, conspecte după alţii? Nu a crezut Nicolae Manolescu în tineri, când alţii redactau decrete potrivit cărora literatura română lua sfârşit cu ei înşişi? Nu a intrat Nicolae Manolescu în parlament, când alţii intrau la Academie? Fără doar şi poate, vorbim, în cazul său, de o persoană cu totul compromisă).

Chiar dacă, pentru unii, constatarea e cât se poate de iritantă, locuim o lume diversă. De acum încolo nu vom mai putea emite nici o pretenţie asupra ei, decât dacă vom şti să fim, la rândul nostru, diverşi. Şi să acceptăm diversitatea. Actualizând cât mai multe potenţialităţi ale personalităţii sale - fiind, adică, universitar, cronicar literar, eseist, şef de partid - dl Manolescu a exprimat, la modul biografic, nevoia de diversitate a omului postmodern, faptul că răspunsurile de tip ideologic în faţa proteismului ameţitor al lumii nu ne mai sunt de nici un folos.

Universitatea nu poate să nu ia în seamă integral pe Nicolae Manolescu - sau mai larg, dimensiunea politică a omului, fie el universitar sau student - fără a se compromite. De data aceasta în sensul curent, şi penibil, al cuvântului.

DORU BRANEA

Acest număr este sponsorizat de Fund for Central and East European Book Project şi de Fundaţia Soros pentru o Societate Deschisă

I.Q.

Hachette-Pluriel - 20 ans après!

De mai multă vreme primesc, prin amabilitatea Doamnei Laurence Nissou de la serviciul de presă, veşti de la prestigioasa casă de editură pariziană **Hachette.** Cum jumătatea lui octombrie marchează un moment aniversar în literele editurii, am să semnalez şi eu ceea ce editorul a numit "le point fort de la rentrée 1996": **Pluriel** aniversează 20 de ani!

Una dintre cele dintâi colecţii de buzunar în care au apărut opere de referinţă în domeniul ştiinţelor umaniste, **Pluriel** a fost creată în 1976 de Georges Liebert căruia, din 1989, i-a succedat Pierre Vallaud. Domeniile din care au apărut, în formatul "poche", reeditări (ale unor lucrări clasice sau de dată mai recentă) şi inedite cuprind cvasitotalitatea sferelor de interes general: artă, muzică, literatură, filozofie, istorie, mitologie, ştiinţe, religie. Lista e impresionantă şi fără îndoială că participanţii la colocviul ce va avea loc în aceste zile vor face un bilanţ şi vor reflecta la rolul jucat de această colecţie în dezbaterea de idei contemporană.

Sigur că prima întrebare ce se iveşte la un asemenea moment este care sunt ultimele apariţii ce poartă semicercul alb? În septembrie, au apărut două "inedite", **Le Coran et les femmes,** de Juliette Minces, şi **Les économies de guerre,** un volum lectiv sub direcţia lui J.C. Rufin şi F. an. Dintre celelalte cinci titluri, cred că aş vrea să am în bibliotecă **Atlas historique du XXe siècle** şi **La manipulation de l'image et du son,** ultima fiind şi ea o lucrare colectivă ce reuneşte specialişti în domeniu ai... Ministerului francez al apărării!

Pentru octombrie sunt programate să apară şase titluri. Două dintre ele ni se pare a avea legătură prin destinele extraordinare pe care le reprezintă. Pierre Aube ne propune o carte despre **Le roi lépreux, Baudouin IV de Jerusalem,** regele încoronat la 14 ani şi învingătorul, la 17 ani, al celei mai spectaculoase bătălii din istoria cruciadelor, lupta de la Mongisard. Şapte ani mai târziu, adică la doar 24 de ani, el se stingea răpus de lepră în faţa zidurilor Ierusalimului. În fine, Vladimir Boukovsky oferă istoricilor şi analiştilor politici o privire indiscretă în arhivele comunismului sovietic: **Jugement à Moscou.** Acum 15 ani, Boukovsky era eliberat de Brejnev (pactul cu Pinochet) în schimbul liderului comunist chilian Corvalan pentru a reîntoarce în "cruciat" învingător. Un alt destin excepţional, simptomatolog a unei ideologii "pire que la lepre" şi o "viclenie a istoriei" în faţa căreia noi, esticii, rămânem sceptici (septic ?).

Marcel TOLCEA

Festival de Dramaturgie Românească "Autor '96 - Matei Vişniec"

În urma evaluării spectacolelor prezente în Festivalul Internaţional de Dramaturgie Românească "Autor '96 - Matei Vişniec", Timişoara, 2-8 octombrie 1996, juriul festivalului, alcătuit din dl Mircea Ghiţulescu - preşedinte, doamna Rodica Mandache, dl Pascal Papini, dl Radu F. Alexandru, doamna Larisa Ungureanu, dl Victor Ernestt Maşek, membri, hotărăşte acordarea următoarelor premii:

1. **Marele premiu al festivalului,** în valoare de 5.000.000 lei, spectacolul **"Bine, mamă, da ăştia povestesc în actu' doi ce se-ntâmplă-n actu-ntâi,** prezentat de Teatrul Naţional "Mihai Eminescu" Timişoara.

2. **Premiul pentru cel mai bun spectacol,** în valoare de 4.000.000 lei, se acordă spectacolului **"Şi cu violoncelul ce facem?,** prezentat de Teatrul de Stat din Oradea.

3. **Premiul pentru regie,** în valoare de 4.000.000 lei, se acordă ex-aequo, domnului Ioan Ieremia pentru spectacolul **"Bine, mamă, da'ăştia povestesc în act' doi ce se'ntâmplă-n act'-ntâi"** şi domnului Petru Vutcărău pentru regia spectacolului **"Şi cu violoncelul ce facem?"** - Teatrul de Stat Oradea.

4. **Premiul pentru scenografie,** în valoare totală de 2.000.000 lei, se acordă ex-aequo: doamnei Geta Medinski pentru costumele spectacolului **"Văzătorule, nu fii un melc"** şi domnului Sergiu Savin, pentru decorul spectacolului **"Şi cu violoncelul ce facem?"** - Oradea.

5. **Premiul pentru cel mai bun rol feminin,** în valoare de 2.000.000 lei, se acordă doamnei Dominique Journet pentru rolurile: mama, fiica, femeia din spectacolul **"Caii la fereastră",** prezentat de Compania teatrală Vitold-Paparella - Paris.

6. **Premiul pentru cel mai bun rol masculin,** în valoare totală de 2.000.000 lei, se acordă ex-aequo: domnului Florin Mircea pentru rolul judecătorului din spectacolul **"Spectatorul condamnat la moarte",** prezentat de Teatrul Naţional Iaşi, şi domnului Petre Panait pentru rolul bărbatul cu baston din spectacolul **"Şi cu violoncelul ce facem?",** prezentat de Teatrul de Stat Oradea.

7. **Premiul pentru debut,** în valoare totală de 1.000.000 lei, se acordă domnului Dinu Manolache pentru regia spectacolului **"Trei nopţi cu Madox"** prezentat de ATF Bucureşti.

8. **Premiul pentru rol episodic,** în valoare totală de 1.000.000 lei, se acordă doamnei Puşa Darie pentru rolul Femeia de la bufet din spectacolul **"Spectatorul condamnat la moarte"** şi domnului Ion Sapdaru pentru rolul Martorul 1 din spectacolul **"Spectatorul condamnat la moarte",** prezentat de Teatrul Naţional "V. Alecsandri" Iaşi.

9. **Premiul special al juriului,** se acordă spectacolului televizat **"Şi cu violoncelul ce facem?",** prezentat de Teatrul Naţional de Televiziune.

10. **Menţiune de încurajare,** se acordă spectacolelor **"Buzunarul cu pâine",** Braşov şi **"Groapa din tavan",** Sf. Gheorghe.

Noutăţi la Editura Univers

Cronica măruntă

Alte drumuri fără pulbere

● S-a întors în ţară, după 36 de ani de exil, Petru Dumitriu ● Întâmpinat cu surle şi trâmbiţe de cei care-i citiseră la şcoală cărţile (lectură obligatorie!), de cei ce nu i le citiseră, dar trăiau cu bănuiala că e un mare prozator, Petru Dumitriu a fost adjudecat de preşedintele Iliescu ● Cum tot se afla în perioada sa mistică, autorul **Vânătorii de lupi** l-a declarat pe preşedinte **Îngeraş** ● Sau înger cu puteri depline ● A revenit, în alte declaraţii, asupra statutului îngeresc al preşedintelui Iliescu ● În **Adevărul literar şi artistic** din 6 octombrie, el le explica reporterilor că e un om plin de contraste ● Norocul Domniei sale s-a numit Eugen Simion ● În marea sa bunăvoinţă, Eugen Simion l-a prezentat Preşedintelui ● Care i-a oferit două din cărţile sale ● Una purtând chiar autograful prezidenţial ● Nu ne spune cine l-a prezentat Anei Pauker, al cărei favorit a fost ● Nu ne spune cine l-a prezentat lui Gheorghiu-Dej, ilustrul său protector de odinioară ● Petru Dumitriu le recită reporterilor textul pe care l-a rostit în faţa preşedintelui ● N-a uitat o silabă, deşi, după cum se vede, la vârsta Domniei sale... ● **"Domnule preşedinte, eu nu vă linguşesc, dar când mă gândesc că sunteţi ultimul într-o serie care începe cu Carol al II-lea, continuă cu Ion Antonescu, cu Mihai I, cu Gheorghiu-Dej apoi cu Ceauşescu: pentru mine sunteţi un înger..."** ● Textul pare uşor ermetic ● Un interviu de-o pagină există şi în **Cronica română** ● Aici Petru Dumitriu aduce un omagiu generalului Walter Roman, al cărui apropiat era ● Pe Petrică nu l-a cunoscut, deşi nu exclude că viitorul prim ministru se juca sub mesele paterne ● Revine şi aici povestea îngerească ● Ion Iliescu e primul om care s-ar fi gândit să-l invite în ţară ● Printre apropiaţi, destui iluştri: "destul de bunul său prieten" Laurenţiu Ulici, Mircea Martin şi chiar fostul său elev de la Şcoala de literatură, Fănuş Neagu ● Deşi n-a declarat explicit, nu e improbabilă apariţia unei noi ediţii a **Drumului fără pulbere,** revăzută, adăugită...

Anemone POPESCU

Adunare generală ASPRO

Sâmbătă, 5 octombrie 1996, a avut loc la Braşov Adunarea generală a Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti - ASPRO. Ion Bogdan Lefter, preşedintele asociaţiei, a prezentat raportul asupra activităţii în perioada 15 iulie 1995 - 5 octombrie 1996, după care au urmat raportul asupra gestiunii resurselor Asociaţiei, prezentarea de soluţii pentru ameliorarea managementului, strategii şi proiecte pentru anii următori, consecinţe ale intrării în vigoare a Legii privind dreptul de autor şi drepturile conexe. Au fost, de asemenea, alese noile organe de conducere ale ASPRO (consiliul, preşedintele), iar în final membrii fondatori au luat în discuţie cererile de primire de noi membri, depuse la secretariatul ASPRO. Noul consiliu de conducere al ASPRO este alcătuit din: Ion Bogdan Lefter (preşedinte), Andrei Bodiu, Magda Cârneci, Ion Mihai Cochinescu, Gheorghe Izbăşescu, Alexandru Muşina, Emil Paraschivoiu, Alexandru Pintescu, Dan Stanciu, Ion Vădan, George Vulturescu.

Copyright

Şerban FOARŢĂ

Evenimentul "Zinăi"/19 septembrie '96

D.M., handicapată fizic, în etate
de 47 de ani, fără serviciu,
locuitoare a comunei Daicoviciu,
având a trece, ca în repetate

rânduri, prin apropierea pădurii dese dintre
localitatea ei şi cea vecină,
unde mergea la rude, pentru cină,
a fost convinsă, cum-necum, să intre

în inima pădurii, de către Manuel
Ioan Morlocan, minor, argat la oi,
originar din Caransebeş, care,-apoi,
îi cere să-ntreţină raporturi întime cu el;

ceea ce, neaflându-se-n poziţie
de-a zice nu, a trebuit să facă
D.M. - căreia nù-i dăm numele-ntreg, chiar dacă
acesta se cunoaşte la poliţie

A 7-a ediţie a zilelor culturale Poesis

26-28 septembrie Satu Mare

Premiaţii Poesis '96

1. Valentin Iacob - premiul "Frontiera Poesis '96", debut, pentru volumul "Petrogradul într-un pahar de şampanie"

2. Mircea Tuglea - debut, pentru volumul "Proezia"

3. Grigore Soitu - premiul "Irina Gorun", debut poezie în cadrul "Frontierei Poesis '96"

4. Alexandru Muşina - premiul pentru critică la volumul "Unde se află poezia" - Ed. Arhipeleag

5. Valeriu Stancu - premiul pentru traduceri poezie (volumul Michel Camus - "Parafraze eretice urmate de tăcerea zeilor" - Ed. Cronica)

6. Emil Manu - premiul pentru îngrijirea ediţiilor critice ale poetului Ion Caraion

7. Editurii Helicon Timişoara - premiul cultural al oraşului Satu Mare

8. Marian Drăghici - premiul special al juriului "Frontiera Poesis '96" Satu Mare

9. Revistei Argo - Bonn, Germania - premiul "Frontiera Poesis '96" Satu Mare

10. Liviu Ioan Stoiciu - premiul pentru cartea de poezie a anului 1996: volumul "Singuratate colectivă", Ed. Eminescu

11. Dan Damaschin - premiul pentru cartea de poezie a anului 1996, volumul "Cartea expierilor", Ed. Didactică şi Pedagogică

12. Bogdan Ghiu - premiul pentru cartea de poezie a anului 1996, volumul "Poemul cu latura de un metru", Ed. Pontica

13. Nicolae Prelipceanu - premiul cultural al oraşului Carei

14. Premiul "Omnia" pentru Cezar Ivănescu.

Autor '96

Mai multe nopţi cu Madox

Aşteptat, privit cu o oarecare (absolut nemeritată) neîncredere de către unii, considerat restrictiv de către alţii, numit "o reuşită" de marea parte a publicului spectator, definit "un eşec, dom'le" de cei care nu au captat repetatele sale mesaje, Festivalul Internaţional de Dramaturgie Românească "Autor '96 - Matei Vişniec" a început, în cele din urmă; pentru ca, după ce a traversat rapid perioada 2-8 octombrie, să ne lase uimirea clasificării lui în categoria **remember**.

"Titlul piesei este sacru. Regizorul poate avea orice fel de intervenţie asupra textului, dar titlul piesei rămâne sacru." Aceste precizări pe care Matei Vişniec, autorul sărbătorit atât de amplu, le face cu ocazia fiecărei piese noi, au impus prezentarea unor spectacole cu titlul original. Astfel, de la **Şi cu violoncelul ce facem?** (Teatrul de Stat Oradea), până la **Caii la fereastră** (Compania teatrală Vitold - Paparella, Paris), dinspre Teatrul "Sică Alecsandrescu" Braşov (**Buzunarul cu pâine**) înspre Teatrul "Andrei Mureşanu" Sfântu-Gheorghe (**Groapa din tavan**) prezenţa auctorială a fost pregnantă, fermă, dar sclipitoare, transfigurată în minunea numită **spectacol** de regizorii invitaţi în festival.

Axa temporală, permanent vibrantă, ne permite acum o anumită detaşare, tangentă oricărui act recapitulativ. Cât din manifestare a fost o unitate compactă şi cât a necesitat o centripetare? A fost **Văzătorule, nu fi un melc** (Teatrul Naţional "Mihai Eminescu" Timişoara, regia Mihaela Gaita Lichiardopol) mai vizual decât **Spectatorul condamnat la moarte** (Teatrul Naţional "Vasile Alecsandri" Iaşi), iar **Bine, mamă, da' ăştia povestesc în actu'doi ce se-ntâmplă-n actu'ntâi** (Teatrul Naţional "Mihai Eminescu" Timişoara, regia Ioan Ieremia) mai coerent în substratul său decât **Trei nopţi cu Madox** (ATF Bucureşti)?

Activ, plăcut, vesel şi bonom, Matei Vişniec a părut entuziasmat de fiecare nou spectacol, prezenţa şi intervenţiile sale la colocviile din cadrul festivalului făcând ca arhitectura acestuia să fie consolidată de mâna maestrului, un demers care a luminat toate firidele întunecoase, decodând adeseori insistenţa anumitor invariante sau mesaje voit crude, care oscilează, în textele lui Vişniec, între alienare, încrâncenare, angoasă şi o mare ofensivă a bucuriei, în toate formele ei.

În tot acest eveniment complex pe care l-a găzduit teatrul timişorean, organizator alături de Ministerul Culturii, spectatorul nu a fost "condamnat la moarte", ci la împlinirea constructivă dăruită de teatru.

Mirela IACOB

La război, ca la război

Stalinism redivivus

Binecunoscutul prozator stalinist, Petru Dumitriu, s-a întors, după aproape patru decenii de pribegie, în ţară. Foarte bine. Locul scriitorilor români, nu-i aşa, e şi în România. Dar dacă ne închipuim că autorul atâtor cărţi de succes din anii cincizeci şi-a schimbat năravul, ne înşelăm. Ce a făcut atunci, face şi acum: linge tălpile puterii. Plecând glonţ la Cotroceni, autorul **Drumului fără pulbere** a mai înscris un capitol ruşinos în istoria îngenuncherii intelectualului român. E treaba domniei sale dacă la opt decenii de viaţă se mulţumeşte cu măruntul rol de agent electoral al unui preşedinte care, de şapte ani, n-a adus ţării decât dezastre şi ruşine. Dar să nu pretindă că acest lucru îl face în numele unei mari opere. Pentru că, vai, Petru Dumitriu e doar băşica gonflată de o populaţie literară resentimentară. Nu ştim dacă lăudătorii săi de astăzi i-au şi citit măreţele opuri realist-socialiste. Mai degrabă, nu. Dar e sigur că în România de azi el are cel puţin un cititor demn de ororile pe care le-a exaltat: Ion Iliescu.

Nevoia de idoli

Nu mi-am explicat altfel decât ca pur sentimentalism derivat din experienţe personale prestigiul de care se bucură, şi după 1990, fostul lider comunist, Lucreţiu Pătrăşcanu, chiar între intelectuali lucizi. Prin nu ştiu ce orbire instantanee, avocaţii de ocazie ai fostului ministru de justiţie al lui Dej uită că acesta n-a fost - oricum am lua-o - decât o unealtă nemiloasă a ideologiei sovietice. O confirmare a acestei observaţii e numărul revistei **Dosarele istoriei** dedicat anului 1968 în România. Rând pe rând, istorici, politologi, publicişti cad retezaţi sub vraja comunismului rămas celebru pentru că, înainte de a se considera bolşevic, se considera român. De parcă Ceauşescu însuşi nu era cel mai mare român al tuturor timpurilor! Astfel de adoraţii fără obiect nu fac să vorbească de infantilismul unei bune părţi a clasei intelectuale de la noi, care nu poate trăi altfel decât în prezenţa liderilor. Dacă o mai ţinem aşa, nu m-ar mira că, nu peste multă vreme, Ceauşescu însuşi să devină subiect al adoraţiei unor politologi care, altfel, jură pe valurile Occidentului...

Moaştele sfinţilor preşedinţi

Inghesuiala de la Iaşi, când nu mai puţin de şase candidaţi la preşedinţia uneia şi aceleiaşi ţări s-au călcat pe picioare pentru a săruta moaştele Sfântului Andrei, pune, încă o dată, problema religiei şi a rolului său în România. Dacă în cazul preşedintelui în exerciţiu e clar vorba de un simplu gest propagandistic (cum se împacă ateismul lui din anii comunismului, libercugetătorismul său din timpul primelor două mandate şi fanatismul lui ortodox de astăzi?), e mai greu de spus ce caută în diversele dezbateri ale ortodoxismului Corneliu Vadim Tudor. Nu mai departe decât într-o emisiune de la Pro Tv, distinsul senator de Butimanu s-a cam bâlbâit atunci când a fost întrebat dacă e ortodox sau nu. Acuma, nu că ar fi cine ştie ce scofală să fii ortodox într-o ţară în care primus inter pares e un politruc cu vechi state de servicii precum Teoctist. Însă prea se face multă demagogie pe ideea purităţii de sânge, de credinţă şi de limbă pentru a nu le arăta acestor lichele obrazul, măcar din când în când. Adică atunci când bătaia de joc la adresa noastră dă peste margine.

Ilustraţiile acestui număr reproduc imagini din albumul "Le mur de Gainsbourg", realizat de Samuel Tastet, Editura EST, 1992

Pe jumătate

Confiscat de hărnicie pentru felurite îndeletniciri, mai mult sau mai puţin prozaice, Nicoale Prelipceanu s-a transformat, pe nesimţite, într-un poet ocazional. N-ar fi prea alarmantă observaţia, la urma urmelor nu-i primul şi nici ultimul ce-şi trădează muza ce l-a consacrat, de n-ar fi însoţită, această inapenenţă pentru vers, de o bizară nechibzuinţă în ceea ce priveşte politica editorială. Recentul său volum este expresia surghiunului la care e supusă poezia, împinsă în planul secund al preocupărilor, căci, e limpede, poetul nu-i mai încredinţează fervoarea neştirbită. Nicolae Prelipceanu lasă impresia că rezervele de răbdare trebuincioase în truda facerii sunt epuizate. Poetul înregistrează stări, senzaţii, amintiri în stare pură, neprelucrată, aşa cum se ridică din adâncuri. Rafinat insuficient, volumul e, prin urmare, inegal: poeme izbutite se sufocă într-o construcţie superficial alcătuită, la fel cum versuri strălucitoare sunt puse în umbră în corpul vreunui poem defectuos **(Nu mai vreau, În ultima clipă)**. Poetul e când solemn, când patetic, când declarativ, discursul se caracterizează prin prea palide nuanţări, lucrurilor li se spune pe nume căci autorul desfide subtilităţile: "Sângele cade asupra celor ce-l varsă"/pedeapsa de-a fi senzeceşte/În felul acesta în ei/chinuitoare şi viaţa le pare/iar drumul spre moarte e fără sfârşit". Melancolia e subminată şi ea printr-o exprimare plină de discreţie: "Deschizi o carte veche/şi îţi citeşti în ea/biografia/nu mai e nimic de făcut/stai şi aştepţi/ca vântul/ să întoarcă singur/ultima foaie". Poetul e pândit adesea de o nostalgie erotică, însă ea e minată fie printr-o viziune melancolică **(Întârziatul)**, fie printr-o violenţă gratuită a imaginilor **(Amintiri insolente)**. Vagi modulaţii de tonalitate împing câteva texte înspre o (auto)ironie agrementată cu elemente naturaliste; când maliţia sa vizează socialul/ politicul e comună, intrând în rezonanţă cu aceea a altor confraţi. Sunt însă, prin contrast, şi lucruri bune în acest volum, poeme în care ating starea de graţie cu delicate mângâieri pe clapele lirismului autentic ca în **Subsol**: "În ce-ţi vei îmbrăca sufletul/ca să nu sufere de frig/atunci când va începe/anotimpul său// câte zdenţe pe trup/atâtea găuri în cel ciuruit/de coşmare şi vrăbii (...) "sau **Imn**: "Carne sumbră în care aluneci/şi din care te smulgi/şi cu care pleci/până la urmă/ definitiv/ şi te întorci şi mai aluneci o dată/şi te mai smulgi/şi mai pleci/şi definitiv te cuprinde/această putrezire dublă/căreia poeţii-i spuneau/pe vremuri/amor şi dor şi ideal/(...)". Reuşite, prin miza majoră pusă în joc, sunt poemele ample de la finele volumului: **Să ne grăbim Filofteio** - detaşat ironic despre erotism, potrivit prilej de a divaga pe tema sexualităţii, **Gări şi pustiuri** surprinde insignifianţa şi prozaismul vieţii trecătoare, **Fără sfârşit** - superbă alegorie închipuind destinul operei, pe cel al autorului, respectiv relaţia celor două părţi cu lumea. De fapt, poetul izbândeşte, cu toate minusurile menţionate anterior, să creeze o atmosferă unitară. Elegiac convins aci, Nicolae Prelipceanu preferă culorile muribunde, în general, justificat de vreme ce obsesia permanentă e cea a stingerii, a sublimării, a pierderii în greutate. Materialul stă sub semnul părelniciei şi a lui **panta rei**, ceea ce face ca în aer să vibreze, discret dar continuu, fiorul extincţiei. Un lucru e cert: o dată cu ultima pagină a cărţii cititorul rămâne contrariat neştiind dacă să se bucure ori să se întristeze. Şi asta doar pentru că **Binemuritorul** nu convinge decât pe jumătate.

*Nicolae Prelipceanu, **Binemuritorul**, Editura Vitruviu, Bucureşti, 1996

Prizonier în angrenajul agorei

Sunt ceasuri când istoria se despică brusc şi tragic, când realitatea pare să alerge cu mult înaintea plăsmuirii, când înşişi scriitorii se opresc uimiţi în faţa risipei de imaginaţie cu care viaţa se răsfaţă uneori - e doar zăbava dinaintea asaltului menit să le asigure îmblânzitorilor de cuvinte, din nou, întâietatea. A scrie însă, după '89 sub stricta presiune a imediatului determinat politic înseamnă a rămâne închis în perimetrul confidenţialităţii nedorite. Totul părea mai simplu înainte: literatura, prin esopismul cultivat din plin, putea fi folosită ca o armă morală, cu valoare simbolică cei drept, împotriva sistemului; astăzi o asemenea viziune condamnă produsul literar la un trist provincialism. În definitiv, mult clamatele victorii repurtate în lupta cu cenzura sunt iluzorii, de vreme ce scriitorul părăsea marea închisoare a ţării pentru a intra, de bună voie astă seară, în aceea mai strâmtă a propriei literaturi. Suspiciunea cu care Radu F. Alexandru a privit, în aceşti ultimi ani, orice nou proiect trebuie pusă în legătură cu permanenta străduinţă de-a evada din seducţia auto-înlănţuirii. Tentativă pândită la tot pasul de primejdii întrucât îl aşează pe scriitor faţă în faţă cu o realitate încăpăţânată să rămână în zodia patologicului. Fatală ipostază când ispita de a reacţiona potrivit unor reflexe adânc înrădăcinate e imbatabilă. Piesa acestuia,* scrisă după o perioadă de tăcere semnificativă, este "recunoaşterea publică a unui eşec" (89), cum însuşi se exprimă. Încă o dovadă, de mai era nevoie, că bietul om se află sub vremi şi nu viceversa. De o strictă actualitate, **Nimic despre Hamlet** e tributul pe care un autor, încă prizonier în angrenajul agorei, îl plăteşte. Aş îndrăzni să spun că piesa e aproape autobiografică, într-atât gândurile personajului Paul se suprapun acelora ale dramaturgului. Din punct de vedere arhitectural trama e lipsită de artificii baroce inutile, fiind construită, mai degrabă, într-un stil americănesc - replicile sunt simple şi directe, despovărate de balastul filosofărilor preţios-dulcege, limbajul e frust, adesea licenţios, dar nu fără de miez, personajele se mişcă dezinvolt, precis, acoperind un larg registru, de la cel histrionic (Hanibal) la cel sobru-naiv (Cristian). Autorul imaginează un ingenios pretext pentru a creiona ceea ce unul din personajele sale desemnează ca fiind "realitatea lichidă" a României contemporane, unde "... nimic nu are consistenţă... nimic nu-ţi oferă minima certitudine de care orice fiinţă raţională are nevoie ca să-şi poată organiza o existenţă normală". Nu ordine, ci anomie, nu democraţie, ci anarhie sunt parametrii de analiză a societăţii româneşti de astăzi. Confuzia generalizată se transmite inevitabil şi personajelor, inapte să dezvolte un scenariu închegat despre lumea în care vieţuiesc. Românii sunt torturaţi în aceste vremuri tulburi, de felurite obsesii. Eroii lui Radu F. Alexandru manevrează fobiile majore de circulaţie carpato-dunăreano-pontică: mefienţa faţă de alogen (persoană fizică ori mentalitate), ameninţarea efectelor secundare ale tranziţiei, sau ating marile probleme care au încins spiritele aceluiaşi spaţiu: cele legate de moralitate, vinovăţie, preeminenţa politicului, condiţia scriitorului, salvarea prin umor. În ultimţă instanţă **Nimic despre Hamlet** se angajează şi pe o dimensiune a etnicului, fără a apela la dizertaţii profunde şi fără a avea pretenţia exhaustivităţii. E o oglindă aspră, o fişă de temperatură a unei societăţi ulcerate.

* Radu F. Alexandru, **Nimic despre Hamlet**, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1996

Un beatnik întârziat

Înainte de a se epuiza în vogă, şi deci în manieră literară, mişcarea **beat** e, incontestabil, o stare de spirit: ea proslăveşte marginalitatea, înţeleasă ca salvare într-o lume excesiv de normativă, cu evidente tendinţe de uniformizare, o lume suprasaturată de convenţii, inhibiţii şi tabuuri, o lume ce se cere nu doar abandonată, ci şi violent negată. Reflexe tardive beat s-au resimţit la noi în perimetrul optzecismului mai cu seamă, ai cărui iluştri exponenţi şi-au făcut un titlu de glorie din asimilarea acestui manifest ce le hrănea masiv predispoziţia sediţioasă. Un frondeur autentic este Petru Ilieşu - biobibliografia îi e cel mai credibil martor. Ultimul său volum trebuie judecat din această perspectivă. Poetul vorbeşte aici pe limba idolului Allen Ginsberg, pe care l-a tradus de altfel şi în româneşte, dând liber frâu dezgustului acumulat de-a lungul ultimilor ani. După ce discursul liric îi era socotit de Radu G. Ţeposu ca fiind "o parafrază stufoasă a eului", cu **România** Petru Ilieşu se centrează asupra exteriorităţii, asupra dimensiunii sociale mai precis. O face la modul explicit, evitând figurile de stil. Adevărul e răspicat rostit căci cea din urmă grijă a poetului este să menajeze cu delicateţe. Versurile se aseamănă loviturilor de bici, dar şfichiuirea lor nu-l potoleşte pe autor, s-ar spune chiar că îl aţâţă, un autor care-şi rosteşte diatriba aproape în transă. Monologul său, învolburat precum torentul primăvara, abundă în întrebări retorice ce-ating fie polul patetismului: "Când vei fi tu demnă de milionul tău de poeţi/ România de ce sunt bibliotecile tale pline cu lacrimi?", fie pe acela al imprecaţiei: "Când te vei dezmetici oare România?/ Când îţi vei lepăda oare boarfele proletcultiste?". Inventariind scena postrevoluţionară, poetul traversează o succesiune uluitoare de stări - e, pe rând, emfatic: "Am viziuni mistice şi cosmice vibraţii", panicard: "România ţi-ai provocat o hemoragie!/ Prietenii şi fraţii mei sunt pulverizaţi/ În toată lumea/ (...)/ e sinistru", necruţător: "România când vom înceta înţeleptul nostru canibalism?/ Poţi să te speli pe cap cu victoria-ţi postrevoluţionară", vexat: "România ţi-am dat totul şi acum nu mai sunt nimic", ironic: "Occidentul vrea să ne înghită de vii. (...) / (...) El vrea să pună mâna pe Caracal. Regele vrea să ne şterpelească/ cartierele noastre muncitoreşti", în fine caustic: "România/ cu toată iubirea/ pun şi eu gregarul meu umăr la cursul destinului tău. "Fireşte, poemul are în întinderea sa şi căderi, fragmente prozaice insuficient electrizate liric, salvându-se însă prin enorma energie pamfletară degajată. **România** atinge arareori magia tensiunii, senzaţia de hiperbolic prezente în creaţiile lui Ginsberg, dar nu acest aspect e problematic, ci mai degrabă rezistenţa poemului în timp dată fiind condiţionarea sa de un context politic precis. Cu alte cuvinte, va mai suscita el acelaşi interes şi peste trei decenii? Greu de crezut.

* Petru Ilieşu, **România (O Pastişă după Ginsberg)**, publicată de Casele de editură Marineasa & Planetarium, Timişoara, 1996

Dincolo de litera cursului

Apatia presei româneşti dinainte de 1989, deşi acestui fenomen i s-ar putea spune **rigor mortis** mai degrabă, este urmarea firească a unei malversaţiuni instrumentate de orice totalitarism cu aceeaşi nonşalanţă aici şi aiurea: anume naţionalizarea fluxului informaţional. Fisiunea ideologică îşi are pandant, desigur, în pulverizarea monopolului deţinut de stat (şi) în acest domeniu. Revitalizarea actuală a mass-mediei corespunde, aşadar, dinamizării societăţii căreia îi e fidelă oglindă. Jurnaliştii deveniră, peste noapte aproape, maeştri de ceremonii ai noii lumi ce sta încă să se nască. Cuvântul lor izbuti să senveştmânte cu aura magiei - putea să întrupeze sau, la nevoie, să dărâme un destin politic. Dintre aceştia, curând, editorialiştii se dovedită răsfăţaţii zeilor, căci nu-i puţin lucru să ai mereu ultimul cuvânt. De s-ar putea asemui redacţia unui jurnal cu o figură geometrică aceea ar fi, fără putinţă de tăgadă, piramida în vârful căreia tronează însuşi editorialistul. Căci mulţi sunt cei chemaţi să culeagă informaţia frustă, puţini, însă, s-o contextualizeze. Uimeşte oare, însă, aerul de modern oracol asociat acestui "maratonist al cuvântului"? Zadarnică mirare în faţa infatigabilului retor contemporan. Cine sunt însă vedetele presei postdecembriste, cei care dau pronosticuri şi verdicte, lansează ipoteze, deconstruiesc discursuri sau deconspiră falsele ideologii. Directorii ei de opinie, până la urmă. Cartea lui I. Funeriu* este o bună introducere în arta editorialiştilor români, cu o destinaţie, amănunt deloc de lepădat, exoterică. Grija aceasta de a fi pe înţelesul tuturor se vădeşte în fiecare pagină prin scrupulozitatea filologului care şi-a petrecut o bună parte din timp în tovărăşia dicţionarelor de tot soiul. Redundanţa este evident căutată, e ca şi cum autorul s-ar ghida mereu după maxima semiotică potrivit căreia informaţia pură produce zgomot. Firul argumentaţiilor, bine ţinut în mână de I. Funeriu, nu curge de-a dreptul înspre punctul final, ci urmează largi volute, menite a asigura deplina siguranţă a cititorilor pe drumul lor. Se pot decela, cu uşurinţă, două nivele în demersul autorului: e mai întâi unul al interpretărilor pur stilistice, puţin atractiv datorită atmosferei didactice impersonale, necesar totuşi pentru a asigura coerenţa, din punct de vedere tehnic, ansamblului; celălalt, în care I. Funeriu se smulge din lanţurile fixe ale tonului pedagogic, lăsându-şi pana condusă de către inimă, echilibrează conţinutul ce altfel risca să-şi îndepărteze cititorii prin excese tehniciste. Cu alte cuvinte, autorul se arată devotat atât unei scheme precise de sorginte filologică, cât şi pornirilor mult mai rebele ale scriitorului. I. Funeriu e un profesor mărinimos: nu-şi sufocă studenţii (doar) cu aserţiuni infailibile, lăsându-le acestora un spaţiu de manevră. Care sunt deci, mai precis, preferaţii săi din stirpea rară a editorialiştilor şi care raţiunile selecţionării? E, cel dintâi, Noel Bernard; continuatorul, clandestin aş spune, al unei tradiţii interbelice strălucite, din a cărui influenţă presarii de azi s-au nutrit copios, apoi Ion Cristoiu, "campionul absolut al noului val", Mircea Dinescu, "nonconformistul structural", Ioan Iercan, reprezentantul provinciei, Octavian Paler, logicianul imbatabil şi, în final, Corneliu Vadim Tudor, anti-exemplul. În tot ceea ce scrie, s-o spunem, I. Funeriu caută ipotetica echidistanţă. O carte ce-şi depăşească condiţia iniţială de curs universitar.

*I. Funeriu, **Editorialişti români**, Editura Augusta, Timişoara, 1996

Pagină realizată de Sorin TOMUŢA

Victor Neumann

Raporturile evreo-maghiare înainte și după revoluția din 1956

Ungaria a fost prima țară din Europa centrală și de est care a acordat drepturi egale evreilor (1867). Coabitarea evreo-maghiară însă nu a fost una liniară. Cea mai mare parte dintre evrei a asimilat limba, cultura și o parte a obiceiurilor majorității; s-a integrat atât social cât și economic, reprezentanții ei de vârf devenind mari patrioți și aducând servcii excepționale în toate domeniile în care au activat. Cu toate acestea, politica naționalistă din perioada 1867-1918 a creat momente de tensiune, uneori adevărate denigrări antisemite cu urmări considerabile în conștiința populară. Motivele de îngrijorare ale evreilor au fost când evidente, când ascunse și ele s-au datorat politicienilor Ungariei moderne în a căror ideologie se combinaseră înțelepciunea tradițională, discursul modern, mitul și iraționalitatea.

Raporturile evreo-maghiare au fost vreme îndelungată ambigue: în cele mai fericite conjuncturi politice, statul și populația încurajaseră asimilarea totală, iar în împrejurări de criză, diferențierea totală. Segmentele sociale evreiești au avut, la rândul lor, poziții diverse în problema propriei lor identități. Era și normal, de îndată ce deosebirile de vederi fie între religioși, fie între grupurile de intelectuali liberali erau evidente. Ceea ce rămâne un fenomen particular în cazul evreilor din Ungaria este puternicul curent asimilist care a mers până la negarea oricărei identități evreiești.

Al doilea război mondial a avut consecințe catastrofale în această țară. Deportarea în lagărele de exterminare nazistă s-a derulat în mai multe etape: prima, 5 mai - 7 iunie 1944, a fost cea mai amplă, cuprinzând aproximativ 300.000 de evrei; a doua, s-a desfășurat la Budapesta, începând cu data de 8 noiembrie 1944 și a fost condusă de Adolf Eichmann; a treia, a avut loc între 28 noiembrie și 12 decembrie același an. Victimele evreiești din "marea Ungarie" (înțelegând teritoriile care aparținuseră vechii configurații politice și pe care Budapesta le-a reintegrat între 1940-1944 grație alianței cu Hitler) au fost în număr de 485.383. Conform altor statistici, 600.000 de cetățeni maghiari, soscotiți evrei, au fost victimele planului nazist de exterminare a evreimii europene.

La 13 februarie 1945, când Armata Roșie intra în Budapesta, numărul evreilor supraviețuitori ai Holocaustului era de 180.000. Enorma suferință îndurată de evreii Ungariei nu a provocat o ruptură radicală, în sensul hotărârii de a pleca în Israel, așa cum s-a întâmplat de pildă cu supraviețuitorii din Polonia. Viața a reînceput cu o nouă negare de sine, cu o criză existențială de proporții. Spre deosebire de alte țări ale Europei de centru și de est, mișcarea sionistă din Ungaria a rămas nesemnificativă și după război, ceea ce indică nereceptarea de către evreii maghiari a discursului privind identitatea națională evreiască. Nici ideea de comunitate minoritară n-a fost luată în considerare, dimpotrivă, a fost respinsă ab initio. A fost vorba de opțiunea pentru asimilarea "roșie"? Ceea ce se poate spune este că a fost o încercare de a se simți din nou maghiari. O treime dintre supraviețuitori au intrat în establishment-ul comunist. Ideologia ce venea de la Moscova apărea pentru mulți dintre evrei ca o posibilitate a unei alte încercări de coabitare după tragedia precedentei încercări. În vreme ce pentru maghiari comunismul putea constitui o constrângere, o adeziune la o ideologie politică din considerente oportuniste, pentru unii dintre evrei (cel puțin în momentele de început) avea o semnificație cu totul particulară. Era cel mai radical drum spre recâștigarea unei integrări definitive în țara care îi trădase. Mai mult decât o concesie politică, pentru evreii maghiari comunismul a fost o nouă ideologie a asimilării după falimentul aceleia patriotice. O promisiune pentru a elimina esența răului. Observația aparține lui Gabriele Eskenazi și Gabriele Nissim, autorii unui excelent volum despre evreii din Europa de est după al doilea război, volum intitulat **Ebreii invisibili** (Mondadori, 1995). Potrivit ei am putea deschide interogații fundamentale asupra principiilor și orientărilor confuze care au guvernat Ungaria, dar și unele dintre mediile evreiești.

Filosoful Sàndor Radmonti este de părere că în primul guvern comunist a existat o suprareprezentare a evreilor. În mai 1945, din cei 25 de membri ai comitetului central al partidului comunist 9 erau evrei, iar în secretariatul politic, 4 din totalul de 8. Prezența unui leader "evreu", Mátyás Rákosi și a altor trei persoane de origine evreiască. Revai, Farkas și Gerö, având puteri nelimitate în conducerea statului a dat impresia că regimul instaurat de sovietici va fi unul favorabil evreilor. La scurtă vreme s-a constatat chiar contrariul, prin mișcările antisemite regizate de instrumentele Moscovei. Mai mult, regimul lui Rákosi a continuat politica începută în timpul războiului de expropriere și de distrugere definitivă a burgheziei evreiești. Pe baza evaluărilor statistice, sociologul Viktor Karády a ajuns la concluzia că, sub comuniști, majoritatea supraviețuitorilor au fost condamnați la o degradare socială, iar contradicțiile pe considerente etnice au îmbrăcat o altă haină nu mai puțin perfidă: aceea a luptei de clasă. Așadar, după experiențele ghetto-ului și lagărelor de exterminare, o parte a evreilor s-a trezit în gulagul ungar.

Procedeele duplicitare ale elitei politice comuniste fuseseră exresate în școlile ideologice de la Moscova, așa încât nu surprinde faptul că regimul avea să fie prezentat ca un garant al libertății cultului mozaic. În realitate, scopul comuniștilor era acela de a transforma comunitatea evreiască înte-o entitate exclusiv religioasă. Rákosi afirmase că evreii țării sale nu doresc să se recunoască sub numele de evrei, ci sub acela de maghiari de religie mozaică. Amestecul puterii în viața comunității a fost dur. Cele trei organizații religioase au fost unificate; școlile evreiești au fost naționalizate; limba ebraică putea fi studiată doar ca limbă de cult și într-un cadru restrâns, anume, sub patronajul Seminarului Rabunic aparținând grupului neolog (singura școală rabinică din Europa central-estică funcționând în perioada comunistă). Restricțiile de acest fel amintesc de prevederile antisemite de sorginte medievală practicate de legislațiile regale ori imperiale, de curțile princiare și de episcopatele conservând prejudecățile religioase. Același Rákosi și regimul său au încercat să anticipeze operațiunile machiavelice ale conducătorilor sovietici, desfășurând campanii de denigrare a populației evreiești.

Marea surpriză în istoria Ungariei comuniste a fost insurecția din anul 1956. Intelectualii reformiști din rândul populației evreiești s-au atașat luptei pentru idealurile social-democrației formulate de revoluționari, în vreme ce dogmaticii rămâneseră de cealaltă parte a baricadei. Reformiștii s-au manifestat în sensul unității evreo-maghiare contra inamicului comun: Uniunea Sovietică. Majoritatea evreilor au privit evenimentele cu extremă îngrijorare. Din fericire, accentele antisemite au fost izolate și s-au semnalat mai degrabă în provincie. Maturitatea politică a liderilor a conferit revoltei un caracter aproape miraculos. În cursul ei, în pofida provocărilor comuniștilor dogmatici, revoluționarii și societatea civilă n-au încurajat atacurile

antisemite. Imre Nagy, în calitatea sa de conducător al revoluționarilor, avusese o prezență remarcabilă în prevenirea posibilelor disensiuni. Formația politică și ideologică l-a ajutat să înțeleagă sensul profund al apropierii dintre maghiari și evrei. Fusese educat pentru a contribui la edificarea societății socialiste unde trebuia să primeze umanismul, egalitarismul și fraternitatea populară. Concilierea evreo-maghiară propusă de Imre Nagy părea să fie inspirată de gândirea celui mai important teoretician politic al Europei central-estice, anume, de aceea a lui István Bibó. (A se vedea cartea lui Bibó, **A zsidókerdés Magyarországon 1944 után,** Budapesta, 1946 - "Chestiunea evreiască în Ungaria după 1944"; ultima ediție a cărții a fost tipărită în 1994, la Budapesta; ediția în limba franceză a apărut împreună cu alte scrieri ale aceluiași autor sub titlul: **Misère des petits Etats d'Europe de l'Est.** Editions L'Harmattan, 1986). Ca o consecință probabilă a acestei atitudini, s-a format un comitet revoluționar care a înlocuit consiliul de conducere al comunității evreiești controlat de comuniști. Evreii din întreaga lume au fost invitați să susțină revoluția din Ungaria. Entuziasmul liberalilor și social-democraților fusese enorm. Să fi fost în subconștientul colectiv o nouă fugă de propria identitate? Înfrângerea insurecției a avut, între multe alte urmări, emigarea a 20.000 de evrei.

Regimul Kádár ce a urmat a fost considerat de către cercetătorii istoriei contemporane a Ungariei drept un "paradis artificial" pentru evrei. Antisemitismul a fost interzis, iar partidul a acordat garanții de securitate populației evreiești. Carierele (multe, excelente) familiilor de evrei - observa Viktor Karády - nu s-au fondat exclusiv pe capitalul politic. Multe au fost favorizate de gradul înalt de instrucție, de faptul că generațiile precedente au transmis un elevat nivel cultural. Nu în ultimul rând, de cunoașterea foarte bună a limbii maghiare. Astfel se face că numeroși maghiari de origine evreiască au dobândit o autoritate profesională și au jucat un rol de prim plan în presă, instituții științifice, centre economice. Ungaria a fost (după 1956) o oază a comunismului inclusiv pentru evreii religioși. La Budapesta funcționau circa 30 de sinagogi; liceul Anna Frank, care prevedea o minimă educație iudaică; funcționau 11 măcelării casher și câteva cantine-restaurant rituale. În adevăr, a fost vorba de o strategie ce să asigure liniștea evreilor și a raporturilor evreo-maghiare. "Filosemitismul" lui Kádar își avea limitele sale, interzicerea manifestă-rilor antisemite nerezolvând chestiunea evreiască.

Vechile stereotipuri n-au dispărut din societatea ungară. Potrivit estimărilor făcute de doi psihosociologi budapestani. Ferenc Erös și Zoltan Fábián, "antisemitismul curent", pe stradă, în bodegă, pe stadion n-a dispărut nicicând. În toată perioada comunistă evreii unguri au plătit scump relativa protecție din partea statului, cunoscând presiuni sociale și administrative extrem de mari pentru a renunța în public la însemnele etnice ori confesionale și a păstra tăcerea asupra suferințelor lor. Doar o minoritate a rezistat presiunilor, continuându-și viața specific religioasă. Urmarea a fost că s-a format - alături de altele - o identitate evreiască secundă, negativă, în baza experienței și memoriei persecuțiilor directe sau (în cazul generațiilor mai tinere) a transmisiei inconștiente de traumă colectivă și individuală a Shoah-ului.

Florin Bănescu și mitul întemeierii

Volumul de povestiri bănățene legate de spațiul Slatinei Timișului excelează prin unitatea tematică. Chiar și titlul, bazat în aparență pe dihotomia om/jivină, biserică/tei, ne lămurește până la urmă asupra unei armonii prestabilite pe care o conțin poveștile, asupra unei diversități adunate în aceeași albie, a evenimentelor care trec în Istorie și legendă deopotrivă. **Oameni și lupi, biserici și tei,** oferă, așadar, prin reluarea unor povestiri și prin adaosul altora la **Calendarul pe o sută de ani** ori la străvechea păscălie, piatra de încercare a scriitorului care a izvodit prin imaginația-i recunoscută de critică, farmecul unei spiritualități de necontestat. Demersul scriitorului nu ar fi fost posibil fără cercetarea izvoarelor scrise și nescrise, fără pasiunea spiritului său iscoditor, fără savanta alchimie a îngemănării istoriei cu legenda, a realității cu fabulosul, a dominantei sentimentale cu cea metafizică. La baza axei care traversează Istoria stă o veche strategie a gugulanilor de la poalele munților Semenic, Țarc și Gugu și însușită îndeobște de slătinarii care moștenesc vechile vetre dacice, legate mai apoi de drumurile romane, - și anume înțelepciunea unui vechi cântec popular "Ține Doamne, tot așa,/ Nici cu turcu', nici cu neamțu"... "Când stăpânirile se făceau prea aspre, floarea junimii din satele gugulanilor se logodea cu pădurea. Lotrind prin munți, trăind ca lupii hățișurilor, lovind ba cetele de turci porniți după pradă, ba convoaiele carelor cu proviant ale celeilalte armate imperiale, junii nu-și uitau satul de obârșie. Fiindcă acolo se aflau neamurile lor, și pământurile lor (...) Și bisericile lor unde se închinaseră și se rugaseră, încă din pruncie, tot pentru satul lor. De altfel, în pădure fiind, tânjeau după mândrețea lor de sat, care, fără a ține seama de stăpânirile totuși vremelnice, se afla sub adevărata stăpânire a Teiului Chinezului".

Motivația plecării în munți s-a transmis și în vremurile noi; urmașii lotrilor de altădată s-au refugiat în codru din cauza colectivizării și a cotelor ori pur și simplu pentru a se opune comunizării. Scriitorul situează câteva întâmplări și personaje în cumplitele vremi, cum ar zice cronicarul, și o face păstrând aceleași proporții de realitate și mit așezând povestirile, după expresia lui Mircea Iorgulescu, sub același "clopot de păclă albăstrie" ca și în povestirile mai vechi.

Disocierile făcute de criticul Nicolae Ciobanu în volumul **Între imaginar și fantastic în proza românească,** Ed. Cartea Românească, 1987, permit o analiză a povestirilor fantastice din acest volum sub un triplu raport. Aceste elemente structuratoare sunt: mitul, magicul și "funcția fantastică" a imaginarului. Cum mitul se referă de obicei la o creație, putem depista matricea stilistică a întemeierii Slatinei Timișului și câțiva agenți ai supraviețuirii acestei comunități, trecută prin cataclismele Istoriei. Elementele acestei întemeieri ce revin în poveștile bănățene sunt: vatra dacică, drumul roman, lupul alb și teiul, ca element al reintegrării în ordinea cosmică. O anumită stilistică, persuasivă, cu figuri specifice retoricii și expresiei locului configurează aspectul de etnomit al narațiunii. De menționat că oralitatea specifică povestirii nețărmurite a lui Florin Bănescu se înrudește cu narațiunea "congenitală" a mitului. Dar mitul supraviețuiește și prin figurile magicului, atât de frecvente în proza sa, ca: "Sub un clopot de păclă albăstrie", "Lacrimile Maicii Domnului sau biserica din Tei", "Gavrilă, Varvara și junele cu glas înmierat" și altele. În țesătura narațiunii coexistă, ca într-un creuzet, idei magice, forme ale misterului existenței sau ale subconștientului colectiv. În sfârșit, prin "potențarea fantastică a imaginarului" se țese o altă rețea de "structuri antropologice ale imaginarului", recognoscibile în exprisivitatea narațiunii bănesciene. Forța detaliilor și a fantasticului, ca și a ornamentului fabulos concură la consacrarea temei lotrilor și a înstrăinaților.

Reluînd firul poveștilor bănățene, prozatorul Florin Bănescu se refugiază într-un spațiu matricial căruia îi conferă vitalitate și culoare.

Florin Bănescu, **Oameni și lupi, biserici și tei,** Fundația Culturală "Ioan Slavici", Arad, 1995

Gh. MOCUȚA

Livius Ciocârlie

Nimeni nu are de câștigat

Jean-Paul Richter: "Nimeni nu are de câștigat din a-și scrie biografia".

Nu știu. Nu cred. Sigur, omului nu-i lipsește nimic, nici binele nici răul, însă privindo, în sensul ei global nu oricui trebuie să-i fie silă de viața lui. Nouă da, noi ar trebui să fim înmormântați, cum spune Sorin și l-am mai citat, în fundul cimitirului, ca să fim uitați, iar surpriza mea, după decembrie, a fost să-mi dau seama că nimeni, mai nimeni, nu gândește așa. Ce-i drept, lucrurile s-au și legat rău. La început a fost sentimentul urgenței, când am văzut că unii voiau să deturneze efectele revoltei. Ni s-a părut că era o aberație care putea fi evitată, dar pentru asta trebuia să se acționeze imediat. Nu era timpul de a ne pune în cauză, de a ne întreba cum, în ce condiții, cu trecutul nostru, puteam face parte din lumea împrospătată care, ni se părea evident, va exista. Mai târziu a fost prea târziu, ne obișnuirerăm aproape toți să trăim ca și când n-am avea nimic de scormonit. Deși, dacă mă gândesc bine, chiar dinainte mă izbea lipsa de apetență pentru procesele de conștiință. Să fie de vină mult pomenita noastră natură organică, solidaritatea magmatică, de unde absența sentimentului de responsabilitate individuală? De discutat s-a discutat. S-a spus, pe bună dreptate, că dacă ne culpabilizăm toți ca unul de fapt nu învinovățim pe nimeni. Nu **toți** trebuie să ne culpabilizăm, a răspuns cineva, nu toți ci **fiecare.** Discuția a fost totuși marginală, așa cum aici, în occident, unii sunt lucizi asupra inconsistenței lumii lor fără ca ce spun ei să schimbe, cel puțin deocamdată, ceva.

E nesănătos, chiar pervers, cum văd lucrurile, se poate obiecta, e voluptatea tulbure de a te învinovăți. Posibil. Fapt este că tot ce acoperim ca pisica, tot acest **impensé,** colcăie în noi ca o infecție și explică mult din bizara noastră neputință.

Poți să înțelegi lucrurile din locul liniștit care e miezul - ochiul - lor și poți să le înțelegi, superficial dar nu incorect, din exterior. Mai greu, mult mai greu, dintre extreme, adică de unde chiar se petrec lucrurile. De pe marginea unde mă găsesc, când vin acasă peste vară ce văd? Ce ne spunea Marin Preda la Mogoșoaia, prin '78. Nu de mizerie suferim. E multă mizerie la noi, dar mult mai puțină decât în cine știe ce țară din Africa centrală. Altul e răul nostru: omul s-a stricat. E ce izbește încă de la Orly, din fața ghișeului unde se înghesuie românii. O deteriorare adâncă, pe toate planurile. Și, mai ales, cu prezumtivele excepții, a tuturor. Nu a **tuturor,** a **fiecăruia.** A fiecăruia dintre **noi** și nu, cum ne vine să credem, a tuturor celorlalți. De unde poate porni îndreptarea? Probabil de la ambele capete. Din cunoașterea de ei înșiși a celor care care se feresc să se vadă și din viața asta care mișună - al doilea lucru ce te izbește - de parcă un miriad de gângănii răscolesc un imens gunoi.

(Prea grav, vorba lui Mihai. Mult prea grav. Dacă așa o ține tot jurnalul din 93, nu-i sunt mamă eu. **L'esprit de sérieux aux portes de l'Orient.** Și asta acuma când, cum aflu, mai avem puțin și pământul intră în glaciațiuni! Nu sunt destule câte le am pe cap în atelierul meu de creație și în forul meu interior!?

Ieri, în **inter city,** tren cu ziare, dau peste vocea guvernamentală, **noblesse oblige.** Pe cine-l văd tronând la pagina culturală? Mi-e și silă să spun. Un moment, simt cum redevin serios ca să întreb: "Bine, înțeleg, nu prea aveți de ales, dar de ce-i găsiți, totuși, chiar pe cei mai jegoși?" Dar... Merită să-ți bați gura? La Luxemburg, birjar, la Luxemburg!)

"Cine dintre noi, dacă împrejurările s-ar fi potrivit, n-ar fi parcurs toată scara crimei?"

Îi răspunde, implicit, Camus, prin Chéréa: "Adesea, că să mă simt liber, doresc și eu moartea celor pe care-i iubesc, sau râvnesc și eu la femeile pe care legile familiei sau ale prieteniei îmi interzic să le râvnesc. Dacă aș fi logic, ar trebui să ucid sau să posed. Consider însă că asemenea idei tulburi n-au nici o însemnătate. Dacă toată lumea s-ar îmbulzi să le înfăptuiască, n-am putea nici să trăim, nici să fim fericiți".

În Caligula se confruntă principiul clasic cu principiul modern. Modernă e libertatea ilimitată care, adusă în viață, înseamnă libertatea celui mai tare împotriva celui slab. Clasic înseamnă dezordine stăpânită de rațiune, nu ordine exclusivă. Pariul, riscul clasic: în ce măsură conștiința și rațiunea pot să folosească energia dezordinii, transferând-o în alte planuri și făcând-o benefică? Riscul - și al civilizației - este da e produce o acumulare de forță frustrată care la un moment dat izbucnește catastrofal. Descoperirea inconștientului a pus capăt clasicității. Încă nu ne-am trezit din constatarea că a fi rațional înseamnă a cenzura.

E miercuri înainte de prânz. Sunt singur acasă, T. și Alexandra s-au dus să viziteze **le Musée d'Aquitaine,** Pierre a plecat cu mai multe **institutrices** în Gers (traversând **les landes,** pe primele dealuri din Pirinei) să cerceteze locul unde un grup de copii urmează să plece în **classe verte.** Soare strălucitor luminează camera, abia disting literele pe ecran. Expus, ca Meursault, luminii vindicative, nu sunt în apele mele. La gândul că după masă mă duc la facultate, unde trebăluiesc la bibliotecă de capul meu, și că mâine am ore, multe ce-i drept, mă simt neliniștit. Cu cât grijile sunt mai puține și mai mici, cu atât le suport mai greu. Efect invers proporțional. Câtul de îngrijorare rămâne neschimbat.

Iar acum e vineri. Ziua - practic, săptămâna - de lucru s-a încheiat. Am înaintat cinci zile. Nici un necaz. Cine, pentru o astfel de viață despuiată, n-ar da...? Probabil nu mulți. Nu oricine știe să trăiască, și încă bucuros, așa de motonon.

Aseară, film despre cinematograf sub naziști, cu multe fragmente din jurnalul lui Goebbels. Consternant. Consternant - pentru germani. Dacă ar fi fost un spirit diabolic, cum îmi închipuisem, i-aș mai fi înțeles. Dar el, săracu', nu era decât un prost. Cu toată infatuarea și brutalitatea pe care ți le poate da prostia.

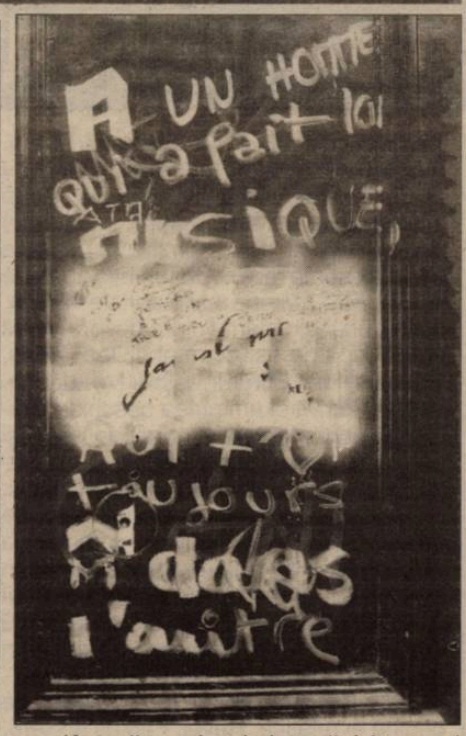

(Aseară, neadormind, am răsfoit teancul de foi asupra căruia mă aplic. (Mai de mult, s-ar fi spus **mă aplec.** Că **mi se apleacă** nu se face să spui nici acum). Am ajuns la două concluzii (se bat cap în cap). Prima, îmbucurătoare pentru ambele părți (**mézigue** și cititorii lui): va fi mult de aruncat. Vechi de doisprezece ani, părerile au obosit. A doua: nu-mi stă bine, la vârsta mea și după ce am făcut-o de atâtea ori, să mă iau peste picior. Mai mult: nici măcar să tot retractez. S-ar cuveni să ajung, în sfârșit, la păreri **non varietur.** Pot? Nu pot. Din această dilemă nu vom ieși.

Și încă ceva. Nimic nu e mai profitabil decât prostia. Logica te supune la constrângeri. Prostia îți dă voie să nu ții seama decât de ce-i în interesul tău. Așa se explică de ce atâția proști sunt și mari șmecheri.

Prostia și cele două măsuri. Ieri, T.L.B.-ul spunea despre o doamnă, cunoștință a lui: "Când e vorba despre ea, i se aprind toate becurile. Când nu, se sting").

Încerc, din conștiinciozitate, deși e neplăcut să răspund la întrebarea: "Cine dintre noi, dacă împrejurările s-ar fi potrivit, n-ar fi parcurs toată scara crimei?". Pentru Nietzsche, întrebarea e retorică. Sugerează că am fi în stare de crime, că am vrea să le facem, dar nu prindem ocazia. Poate inconștientul vrea. Și, în fond, e problema lui. Mai exact, a justiției. În ce măsură un om nebun de furios, incapabil să se stăpânească, poate fi făcut responsabil de actele lui? Justiția instaurează un sistem de constrângeri, util societății, nu o morală. Pusă conștiinței lucide, problema se restrânge mult. Nici eu și nici mulți alții n-am parcurge scara crimei numai pentru că împrejurările o permit. Îmi pun întrebarea în legătură cu simțul de conservare. Cine s-ar opune crimei când ar fi constrâns s-o comită? Câți dintre supraveghetorii din lagăre și gulaguri?

Aici, mai ales la televiziune, dar și în tribunale, criminalul e totdeauna o persoană cu probleme, care trebuie tratată cu mare grijă, iar victima un încurcă lume, un **fâcheux.** Descoperirea inconștientului i-a creat complicații justiției, iar postmodernitatea a făcut din toleranță un clișeu. Nu-și dau seama câtă intoleranță potențială zace în frumoasa lozincă **Il est interdit d'interdire,** din 68.

S-a făcut ora unsprezece. Intră Alexandra. A fost la cursul despre Tacit. Astăzi, Pierre n-a putut s-o ducă, a mers, dus și întors, prin pădurea Thouars. T e la **supermarché.** Mă opresc aici.

(Într-adevăr, cine ar fi rezistat? Vreau să spun, cine ar fi ales să fie și el victimă, mai bine decât călău? Nu știu nici cine, nici câți, dar dacă umanitatea se definește prin puterea omului de a se depăși, acesta, în alegerea tragică, este adevăratul om. Altfel zis, există oameni - victime sau călăi - și există **omul:** acela care, într-un fel sau altul, de pe poziția de potențial călău, dar și de victimă, își stăpânește impulsul de a trăi cu orice preț. Mai în general, cel în stare de acte care nu-i aduc nici un folos. Până la tragic, actul gratuit).

Psihi-mu

Mariei Cristina

În **Kir Ianulea,** memorabila proză a lui Caragiale, drăcușorul trimis de Scaraoțchi pe pământ, întrupat sub numele de Ianulea, negustor, se îndrăgostește de una Acrivița Momuloaia. El își exprimă iubirea prin cuvinte ca acestea: " - Cum poftești dumneata, **fos-mu, parighoria tu kosmu!"** (vorbe frumoase, care-nsemnează, pe elinică: lumina mea, mângâierea lumii). Când Ianulea o întreabă pe Acrivița dacă-l iubește, primește răspuns pe potrivă: " - Mai mă-ntrebi, Ianulică, **fos-mu**? ".

Fanariotisme... Ele sunt ecoul altor dezmierdări în aceeași limbă din **Ciocoii vechi și noi** a lui Filimon. Dinu Păturică, în complicitate cu kera Duduca, ibovnica boierului Andronache Tuzluc, pun la cale ruinarea acestuia din urmă, alintându-se unul pe celălalt grecește. "Psihi-mu" și "fos-mu" sunt schimbate cu tandrețe și ifos de către cei doi; complicitatea întru mârșăvie cimentează legăturile dragostei.

În ambele cazuri, greaca e limbă de "budoar", limba intimităților dintre iubiți. Caz singular, simplă potrivеală?

Că iubiții își susurau unul altuia grecește, chiar în Roma antică, ne-o spune Iuvenal: "quotiens lascivus intervenit illud/ zôe kai psykhê..." (Satire, VI, 196)

Marțial citează și el aceeași formulă, punându-i același epitet de (10,68) "lascivă". Lucrețiu vorbește mai pe larg de vocabularul amoros al epocii: "**Ischnon eromenion** tum fit cum vivere non quit prae macie... (**De rerum natura,** IV, 1166). (Pe cea care abia se ține pe picioare de slabă, o numesc "scumpete suplă"). În contextul dat (o întreagă listă de sclifoseli verbale) era vorba de modul în care iubiții ascund defectele iubitelor, evitând cuvintele neaoșe prin termeni greceși. Procesul se numește eufemism - eufemismul e un cuvânt grecesc. Și mai spune Lucrețiu: "balaoacheșa e bronzată'; șleampăta - 'nesofisticată'; cea care moare de tuse, 'sensibilă' ".

Acest **viața și sufletul meu,** dezmierdare grecească, era o formă de înstrăinare, de izolare a iubiților față de lumea înconjurătoare. Ea nu trebuie confundată cu snobismul unei elite. E vorba de fapt de același fenomen care se întâmplă astăzi cu liceenii, care se alintă cu "Do you love me, baby?".

Aceste formule mai trădează și o altă schimbare. Familia patriarhală a Romei vechi se transforma. La 1820, când se petrece acțiunea **Ciocoilor...** Evul Mediu fusese măturat de revoluția lui Tudor, căsătoriile aranjate de părinți dinainte lăsau locul unui nou sistem afectiv. Din punct de vedere afectiv, epoca lui Lucrețiu și cea de la 1820 sunt comparabile. Româna și latina erau limbi fruste, din topor, potrivite traiului casnic, dar nu preludiului erotic. "Psihi-mu" se impune în noua ordine amoroasă, ca eufemismele de alint ale epocii lui Lucrețiu. În aceeași epocă, Dinicu Golescu scrie **Însemnare a călătoriei mele,** în grecește, din pricina "neajungerii" limbii. El le va traduce în românește în 1826, fără să știe că oftatul lui "... din pricina puținătății limbii..." reia literal tânguirea lui Lucrețiu. "... propter egestatem linguae et rerum novitatem..." (I, 139) (din cauza sărăciei limbii și a noutății subiectului...). Amândoi se lamentează de sărăcia limbii lor, la două milenii distanță, luând ca reper limba greacă, mai mlădioasă și mai bogată. Cu toate acestea, efortul le va fi răsplătit: amândoi se numără printre întemeietori - unul al poeziei latine, celălalt al prozei noastre. Amândoi își cer iertăciune de la cititori că n-au în limbă destui termeni, așa că o să folosească multe neologisme. "Neologismul" e și el cuvânt grecesc.

Mai înainte ca împărații romani să părăsească Roma pentru Bizanț, ei părăsesc limba latină pentru cea greacă: Marcus Aurelius scrie **Ta eis heautón, Către sine însuși,** gândurile lui intime, în 166. Lietratura latină avea abia trei secole. Mai ținem minte cuvintele lui Iulius Caesar, spuse la trecerea Rubiconului: "Alea iacta est", - **zarurile au fost aruncate**. De dragul adevărului, trebuie să spunem că aceste cuvinte a fost rostite în greacă. O atestă Plutarh (**Viețile paralele,** Pompeius, 60). Așa, de-a dreptul, afirmația șochează, mai ales că vine de la un grec. Ea se coroborează însă cu ceea ce spune Suetoniu (**Iulius,** 82): ucis fiind de o conjurație, la **Idele lui Martie,** 44 î.e.n., Caesar a mai apucat să spună: **"Tu quoque, fili mi Brute?" - "Și tu, fiul meu Brutus?**

Și aceste cuvinte au fost spuse grecește... Căci greaca era, pentru păturile școlite de la Roma, limba familiarismelor și a intimităților. **"Veni, vidi, vici"** a fost rostit neîndoielnic în latină, în fața senatului. "Alea iacta est", a fost mormăit în barbă, pentru sine. "Tu quoque..." era adresat fiului adoptiv a lui Caesar, în altă limbă, care-i izola pe el și pe Brutus într-o intimitate stranie. Așa cum iubiții se rupeau de "ceilalți" spunându-și "psykhe mou", Caesar îl separă pe Brutus de conjurați, revendicându-și printr-o limbă pe care până atunci o păstrase pentru mângâieri, drepturi afective asupra lui.

Șaptezeci de ani mai târziu, Mântuitorul era, "... vândut prin sărutare...", cum spune poetul, de către un apropiat. Trădătorul care s-a apropiat să-l sărute nu știa că reface, cu mijloacele pe care le avea la îndemână, o scenă de intimitate și trădare, de afecțiune și crimă, care avusese loc mai demult și mai departe. "Kai sy, adelphe mou Broyte", spuse cel sărutat cu un ton de dojană care părea și el de împrumut. Nimeni însă nu bagă în seamă fraza spusă cu jumătate de gură, fiindcă soldații se năpusteau să-l lege, iar Petru scosese sabia. Scenă de dezordine.

Dan UNGUREANU

MELOPOEME

de Serge Gainsbourg în traducerea lui Șerban Foarță

Prezervative
Prezervative umflu precum se umflă un
Frumos balon
Am şi lansat vreo un-
Şpe din balcon
Piei străvezii de supermarket care cu
Concursul blândei boare
A verii pot să zboare
Sau să nu

Prezervative umflu precum se umflă un
Balon cu heliu
Să bine vă dispun
La periheliu
Pentru că eu prostii dintr-astea cumpăr cu
Doar gândul să aveţi
Baloane-castraveţi
Altminteri nu

Prezervative umflu precum se umflă un
Aerostat
Al doişpelea balloon
M-a întristat
Aşă că ştergeţi-o-n albastru până nu
Vă mai văd pornoduhuri
Şi daţi-vă-n văzduhuri
Randevu

Good bye Emmanuelle
Emanuela e maniabilă bucal tot pe
atâta cât e manual
Emanuela pe intelectual îl preţuieşte
cât pe manual

Emanuela practică amorul cu tehnică
dar nu de manual
Emanuela este dependentă de tainu-i
de Je t'aime anual

Emanuela e maniabilă bucal tot pe
atâta cât e manual
Emanuela pe intelectual îl preţuieşte
cât pe manual

Monna Vanna & Miss Duncan
Monna Vanna e o stea de cinema
Stă pe Sunset Boulevard e cineva
Noaptea în blăneturi dar golancă, -n
Rest, se travesteşte în Miss Duncan

- Uite-o pe Monna Vanna
- Ba pardon
Numele-mi e Duncan, sunt Miss Duncan

Monna Vanna-şi are locu-n star-system
Însă-i place fumăraia şi mă tem
Că,-n yankee baruri und' se iscă
Din nimic scandalul, ea cam riscă

- Uite-o pe Monna Vanna
- Ba pardon
Numele-mi e Duncan, sunt Miss Duncan

Monna Vanna într-o seară s-a iubit
Cu un tip din Porto Rico ce subit
Scoate briciul şi-o înjunghie,
o duşmancă, -n
Ea, văzând ca şi de altfel în Miss Duncan

- Uite-o pe Monna Vanna
Canarul este pe balcon
Mai înainte de-a sfârşi-o - ea
Îşi aminteşte de canarul ei Îl ia
Şi scoate colivia pe balcon
Unde acum e-aproape frig fără palton
Deschide gazul cum deschidem o
cişmea
Îşi pune discul preferat Pe canapea
Se-ntinde şi adoarme-ntr-un gazon
Cu flori şi fluturi stranii Pe balcon
Şi peste Londra cade noaptea grea
A doua zi pe noptieră lângă ea
Se vede scris la repezeală în creion
Atâta tot: canarul este pe balcon.

Rozele fanate
Eu sunt fanul
Eu sunt fanul
Rozelor fanate
Mi-e o foame
De vechi poame
De vechi poame şifonate

Cine hoaşte
Nu cunoaşte
E-ageamiu cu totul
Jos cu rockul
Său în locul
Căruia eu pun fox-trottul

Toate astea
Ce-s din oastea
Vampelor din două-
Zeci brizbizuri
Au şi izuri
De-after-shave pe-o piele nouă

Cum se-ncântă
Că au încă
Resturi erogene
Trag ocheade
Deocheate
Pe sub falsele lor gene

- Gigolo gigolo gigolo

Help camion
Pe marginea autorutelor
Fac semne la camionagii
Nu ştiu de frica brutelor
Acestora ce îs băieţi gagii

Help! Help! opreşte greule şi hai
Fă-mi loc pe crupa ta
Şi du-mă-n rai

Toţi preferaţii tatii
Cu păr creţ
În Porsche sau în Maserati
Nu au din partea mea decât dispreţ

Help! Help! frumosule de cinşpe tone
Fă-mi loc în sânul tău şi hai
Spre alte zone

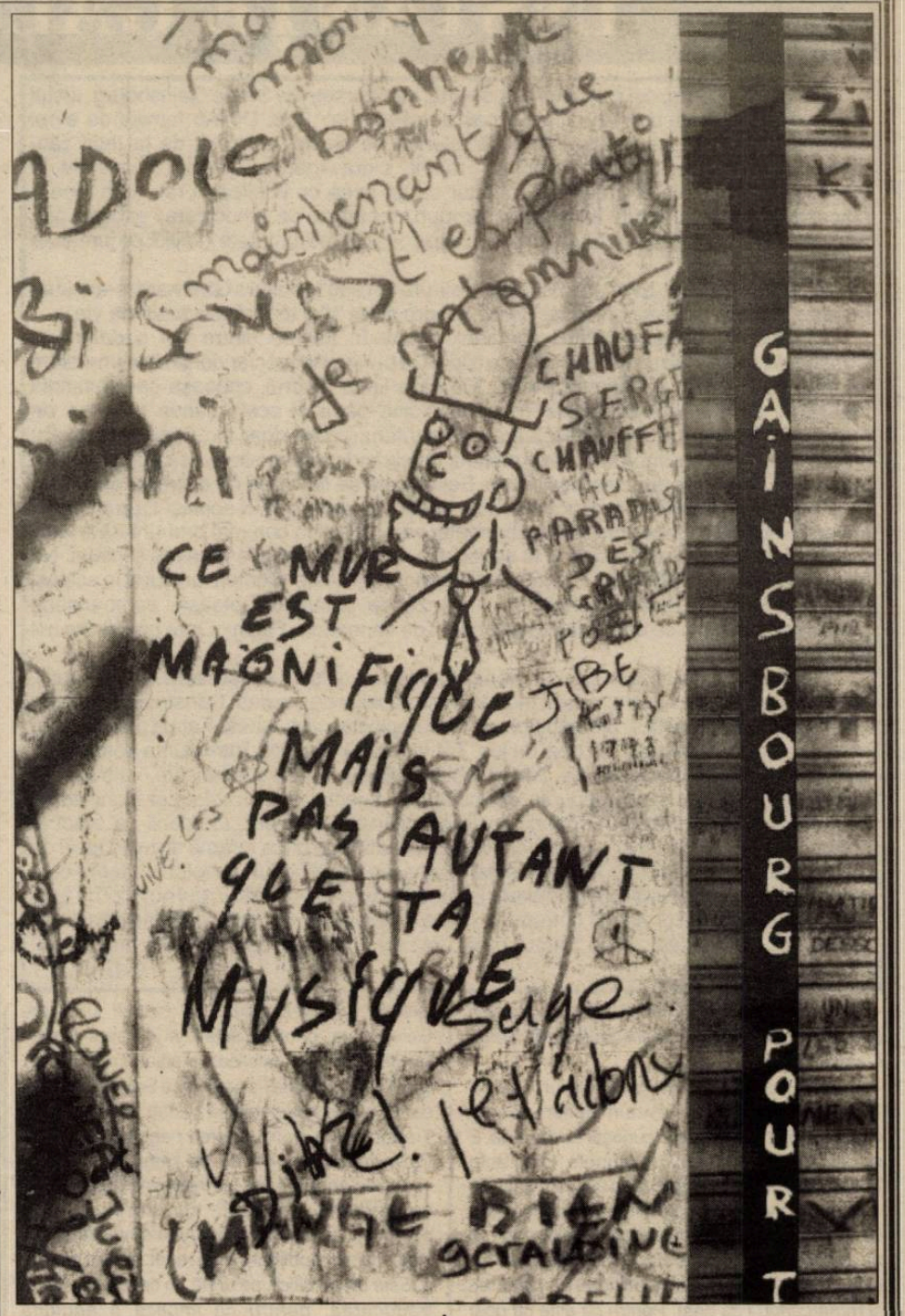

Mă-mproşcă limuzinele de zor
Da' io ca o marchiză-l
Sfidez pe ăl de la volanul lor
Şi pare-mi-se că aud un Diesel

Help! Help! febleţea mea... Sictir!
Mi s-a părut că-i un claxon
De TIR

Cabina-n care-o să mă usc
Sau să mă umezesc în fine
Stopează brusc
La nici un pas de mine

Help! Help! frumosule camion-cisternă
Camiongagiule 's a ta
Că viaţa-i ternă

Di doo dah
Melancolică şi cu elan întretăiat
Pesemne că era să fiu băiat
Eu n-am făcut-o pe păpuşa şi l-aş rupe
'N bucăţi pe ăl de-ncearcă să mă
pupe

Colegele-mi sunt altfel eu nu risc o
Purtare ca a lor: băieţi nopţi disco
Ah!

Nu cred cum stau cu pumnii strânşi la
tâmple
Că mie d-astea au să mi se-ntâmple
Eu una sunt leită tatăl meu
Care cânta di doo di doo dah
Când mă ducea de mână la liceu

Mugurii pieptului colegelor mă-ngân-
dură
Pe mine ce-am rămas o scândură
Ah! Ah!

Dumnezeu fumătorul
Dumnezeu pufăie havane
Îi tot văd cerul gri-închis
El eu fumăm şi noaptea-n vis
Iubito

Tu nu fumezi decât gitane
Albastra-ţi pâclă mai mereu
Mă-nlăcrimează domnul meu
Singurul după Dumnezeu

Dumnezeu pufăie havane
Chiar înălţimea sa mi-a zis
Că fumul duce-n paradis
Iubito

Tu nu fumezi decât gitane
Fără de care ţi-ar fi greu
Dar uită-te cât baremi eu
La stele pentru Dumnezeu

Dumnezeu pufăie havane
El este-n cer tu în Paris
Iubeşte-mă cât mi-ai promis
Iubito

Tu nu fumezi decât gitane
Iar eu le-aş vrea roşind mereu
În negrul irisului meu
Iubeşte-mă odată pen-
Tru numele lui Dumnezeu

Ioana Copil - Popovici în dialog cu ȘERBAN FOARȚĂ

INSTANȚE GAINSBOURGHEZE

Lucien Ginzburg, cel care avea să devină, sub numele de Serge Gainsbourg, idolul mai multor generaţii de răzvrătiţi, se naşte la Paris în 1928. Dintr-o familie de evrei provenind din Odessa, Serge continuă talentul de pianist moştenit de la tatăl său, devenind un fel de Jim Morisson al Franţei, extravagant şi poetic. "Constant în inconstanţă", el duce o viaţă de superstar cu tot ceea ce implică în rău şi în bine o asemenea viaţă: amoruri fulminante, droguri, tentative de sinucidere, excese etc. Ajunge să spună despre el: "Sunt un om cu cap de varză, pe jumătate individ, pe jumătate legumă".

Singura lui proză, *Evghenii Sokolov,* apărută în 1980 la editura Gallimard, s-ar putea rezuma la un singur aforism al lui Serge despre sine: "J'ai tout réussi sauf ma vie".

Dincolo de destinul nostru obedient, există în fiecare dintre noi o damnare. Conştientă sau nu, ne urmăreşte în fiece clipă. Ca un virus intrat clandestin într-un sistem perfect, ne macină, ne "maturizează". Fie că e lipsa umbrei, cocoaşa sau o simplă flatulenţă, damnarea înaintează în noi, nimicind până şi acele şanse mărunte de realizare, eliberare şi satisfacţie, cărora le suntem, poate doar lor, fideli amanţi. Cu timpul, pierzi propria implicare, devii distant, analizând cu sânge rece această epidemie a damnării. Înţeleg prea bine destinul lui Sokolov ca să fie vorba de o simplă paranoia. Este realitatea. Există o bucăţică din acel destin caraghios şi în acelaşi timp tragic în fiecare dintre noi. Tragi-comedia este, poate, caracteristica cea mai pronunţată a lumii cotidiene. Numic nu mai este luat în serios. Nu mai există bariere între râs şi plâns. Ne băşcălim patimile şi plângem la chestii neînsemnate şi hilare. Suntem ubicui şi în acelaşi timp anonimi. Ne lăsăm înghiţiţi de o pânză de păianjen lăptoasă, compensând crescânda amorţire cu măşti colorate şi benzi de casetofon. Fugim. Oare câţi dintre noi ştiu încotro?

Nemaiştiind să râdem sau să plângem, nu mai există un catharsis, o purificare. Refulăm cu grijă totul sub o mască mondenă şi o poziţie de succes. Construim labirinturi interioare în echilibristică, pierzând din vedere implozia, prăbuşirea. Fatala pală de vânt care ne va doborî castelul din cărţi de joc. Trăim o viaţă absurdă, într-o lume absurdă cu o artă absurdă, depersonalizată. Teatrul absurd, deşi pe unii îi stânjeneşte pentru că se recunosc prea mult în prototipurile vehiculate de acesta, a reuşit simbioza anihilantă între tragedie şi comedie. Oamenii lipsiţi de oglindă interioară. Oamenii ca efect al automatismelor, ticurilor şi clişeelor cotidiene. Secătuiţi de orice fărâmă divină. Lipsiţi de sacralitate. Oamenii-robot. Aceasta este damnarea prezentului. Aceştia suntem noi, o colonie (mai mult sau mai puţin penitenciară) de Sokolovi în derivă. Eroul nuvelei nu este numai seismograful propriilor cutremure hilare (şi eficiente, de altfel, dacă ne gândim la grafica lui de succes), ci în primul rând un seismograf al unei maladii universale: paralizarea în absurd. **(I.C.-P.)**

IOANA COPIL-POPOVICI: Şerban, ce te-a determinat să traduci *Evghenii Sokolov* de Serge Gainsbourg?

ŞERBAN FOARŢĂ: Prietenia lui Samuel Tastet. Pentru că nu aveam despre Serge Gainsbourg aproape nici o cunoştinţă specială. E adevărat că la Paris, în primele zile, asta întâmplându-se prin octombrie 1991, am găsit pe o tarabă un volum de versuri, volumul doi, care conţine jumătate din textele cântecelor sale. Şi am cumpărat acea carte şi bineînţeles că am fost chiar şocat, pot să spun, neştiindu-l pe cântăreţ, şi remarcându-l ca poet. Pentru că este ca poet aproape textualist. Deci nu e un simplu textier, e chiar textualizant. Apar o serie de lucruri care nu se pot cânta. Se pot citi. Pentru că e imposibil, sunt impronunţabile, sau nu se văd decât în scris. Are, să zicem, un cântec celebru despre cum o singură greşeală de tipar sau de "frapă", adică de bătut la maşină, schimbă sensul unui cuvânt. "Je t'aime", de exemplu, care se poate transforma în "haine", care e ură. Cum dragostea se schimbă în ură din cauza unei taste a maşinii de scris, apăsate greşit. Şi asta e de natură să schimbe destinul cuiva: fatalitatea ca dactilografă! Ca... dactilogafă, mai curând.

I.C.P.: Să revenim la Tastet.

S.F.: Da, după vreo două luni de bântuială prin Paris, într-un târziu, din păcate cam prea târziu, l-am cunoscut pe Tastet. Şi, pentru că avusesem la Paris, în ultimele săptămâni, un fel de experienţă destul de anostă, de fadă: adică întâlniri, fie cu români, fie cu francezi, mai mult sau mai puţin mediocri, meschini sau care aveau mai tot timpul senzaţia că le rămâi pe cap, deşi eu aveam o bursă şi nu le rămâneam pe cap, şi cu nişte oameni puţin cam fără haz, Tastet, care e un personaj cu totul special, chiar feeric câtedodată, am avut senzaţia, în momentul acela cel puţin, că este singurul care îmi reabilitează Franţa. Sau măcar Parisul, care nu e acelaşi lucru cu Franţa. Şi am fost foarte bucuros că am găsit, în fine, un artist, iar nu un filistin, încântat şi în acelaşi timp temător că trăieşte la Paris. De unde, evident, nu-l expulza nimeni, eventual eu, dacă îi ocupam un sfert din apartament.

I.C.P.: Cum ai ajuns la Gainsbourg?

Ş.F.: După ce am stat puţin de vorbă, am început să-l întreb câte ceva despre Serge Gainsbourg. Şi atunci mi-a spus că acesta are şi un fel de nuvelă, o povestire. Iar ulterior, după vreun an, când Tastet, în fine, a pus bazele editurii, pe care o face în fond de unul singur, ale editurii care se cheamă EST (vezi, Tastet e un vestic care iubeşte Estul...), Tastet mi-a propus asta. De fapt, anterior, când m-am întors de la Paris, am tradus, după vreo lună şi ceva, vreo opt, nouă poezii ale lui Serge Gainsbourg, pe care i le-am dedicat, traducerile, lui Tastet... "Aceste execiţii, nu-mai-ştiu-cum, pe tastele lui Serge Gainsbourg, pentru Tastet", şi pe care Mircea Mihăieş mi le-a publicat imediat în "Orizont". Bineînţeles că asta l-a tuşat şi pe Samuel, şi a fost convins că eu aş putea să traduc această carte. Traducerea e grea... E grea pentru că are nişte fraze, în genere, enorm de lungi, pentru că e vorba de un mare stil, un mare stil care intră în contradicţie, evident, cu stercoralitatea personajului, a subiectului. Asta am scris şi prin **Note,** dar sunt obligat să mă repet, pentru că asta e. Este un stil dificil, pe urmă, în ceea ce priveşte traducerea, pentru că implică o anumită licenţiozitate, care, în pudibonderia noastră, n-a prea existat în scripturele române. Au existat câteva cărţi, cum spun francezii, de citit "sous le manteau", cum e Creangă cu celebrele două povestiri de pe "uliţa mare", şi alte lucruri, între cele două războaie (Arghezi, în primul rând, ca şi avangardiştii: H. Bonciu, Bogza etc.). Dar în ultimii 50 de ani, însuşi cuvântul sex, sau cuvinte şi mai nevinovate, erau cu grijă încercuite şi scoase din cărţi. Încât singurele scene mai violente din literatura noastră rămâneau tot în "Ion" al lui Rebreanu sau "Răscoala", (Petre Petre, cu violu-i necrofil). Avem, e adevărat, un limbaj aluziv, cum e în Mateiu Caragiale, chiar mai mult decât aluziv la acesta, numai că este un limbaj mai mult arhaic, constând, adică, dintr-o serie de termeni al căror sens s-a cam pierdut. Nu ţin acum un curs şi un discurs întreg despre antecedentele de factura asta. Au fost doi oameni, adică mai sunt şi astăzi, care au încercat să erotizeze sau să sexualizeze, cât de cât limbajul. E ciudat, pentru că unul este, ca să zic aşa, eseist, e vorba de Luca Piţu, care a fost un fel de eşapatoar naţional prin care foarte multă lume şi-a luat revanşa în acest sens, s-a defulat. Celălalt e Emil Brumaru. El mai mult la nivelul erotic. Făcând un fel de literatură nu violent sexuală ci dulce, aluziv erotizantă, însă cu o evidentă propensiune spre acest domeniu. Asta se întâmpla în vechiul regim. Piţu, ca şi Brumaru, continuă, bineînţeles.

I.C.P.: Nu crezi totuşi că la Gainsbourg vulgaritatea se anihilează într-un fel prin poezie?

Ş.F.: Da, nici nu se pune problema că ar fi vorba de vulgaritate. Probabil există o serie de tabuuri şi în noi. Care, într-un fel, sunt motivate. Nu sunt absolut nemotivate. Nu pentru că am fi pudibonzi, însă pentru că am refulat, cel puţin la nivelul limbajului scris, aceste lucruri, pentru că, pur şi simplu, n-a prea existat o civilizaţie anterioară în sensul ăsta, a unei literaturi într-adevăr erotice. Amorul nostru e mai mult semănătorist. Chiar şi la Rebreanu, care nu e un semănătorist sadea, dar erosul, la el, tot un fel de ieşire la iarbă verde este.

I.C.P.: Care crezi că sunt motivele pentru care am exilat din literatură subiectele astea, care de fapt, aparţin realităţii, care există în fiecare dintre noi?

Ş.F.: Literatura comunistă, adică "realist-socialistă", era fundamental incompatibilă cu orice ţine de minimul fiziologic. Eroii literaturii erau nişte supraoameni, bineînţeles stereotipi şi schematici, care nu aveau micţiune, defecaţie, nici fornicaţie, nici orgasm; cel mult, dacă asudau: asudau, bineînţeles, sub povara comandamentelor luptei de clasă sau a imperativelor categorice ale construirii omului nou. A fost una dintre cele mai pudibonde literaturi cu putinţă. E adevărat, dacă erai Marin Preda, de exemplu, îţi puteai permite, în literatură, o gamă destul de amplă de înjurături. Dar nu despre înjurături vorbim noi acum. Mi-ai pus această întrebare: de ce? Pentru că literatura asta, pe de-o parte, se credea revoluţionară, şi pe de altă parte era de cel mai cras filistinism cu putinţă. Această literatură, în definitiv, sau ca să zic aşa, idealul literar al unor domni ca Marx, Engels, Lenin, s-a format, mai mult sau mai puţin, în ceea ce s-a chemat era victoriană. Sau epoca victoriană. Or, epoca victoriană străluceşte prin această pudibonderie. E adevărat că au existat şi autori excentrici, care au dat naştere la mari scandaluri (care azi n-ar mai scandaliza pe nimeni), Oscar Wilde, să zicem. Deci vorbesc strictamente de epoca victoriană şi de Anglia. Pe continent, sigur că, după romantism şi după naturalism, care au lărgit, mai ales naturalismul, anumite graniţe ale permisivităţii fiziologice, lucrurile au evoluat altfel, oarecum. Deşi Baudelaire însuşi a avut un proces de ultragiu la bunele moravuri publice, cum a avut Flaubert cu "Madame Bovary", cum a avut, la noi, Hasdeu cu "Duduca Mamuca". Aproape contemporani, aproape concomitent. Prin anii 1860. E de înţeles din partea reginei Victoria, care, murind consortul Albert, a intrat într-un fel de călugărie, această excesivă pudoare puritană. Ea nu mai e de înţeles din partea unor Lenin, Stalin & Comp., ce se dădeau drept revoluţionari (spre deosebire de Queen Vicky). Or, tot ceea ce ţinea, aşa-zicând, de etajul inferior al fiinţei era văzut ca un imens scandal. Bineînţeles, noi vorbim acum după Freud, Jung şi alţii, care au emancipat limbajul şi mentalităţile. Dar asta se întâmpla dincolo de cortina de fier. 50 de ani, la noi, s-a făcut, în versuri şi proză, un fel de literatură "saint-sulpice" -ianistă. (Saint-Sulpice este o biserică importantă la Paris, care a produs o întreagă industrie de iconiţe, de obiecte pioase, foarte şearbede şi dietetice). Şi literatura asta, "realist socialistă", cu "romantismul revoluţionar" cu tot, care se considera revoluţionară şi de avangardă (avangarda clasei muncitoare!), era una dintre cele mai ipocrite literaturi cu putinţă.

I.C.P.: Deci, ar trebui revizuite nişte criterii de ierarhizare. Principiile etico-estetice învechite, care limitează literatura la un registru "superior", metafizic, nobil etc?

Ş.F.: Evident că ar trebui revizuite aceste pseudo-valori şi aceste prejudecăţi (şi, în mare măsură, au fost revizuite). Nu mai există un tabu în sensul ăsta şi, de câţiva ani, nici la noi nu mai funcţionează; sau funcţionează, totuşi, în subconştientul nostru, ca o cenzură interioară...

Uite, tocmai asta este o problemă, că dacă-ţi spun că Evghenii Sikolov este o nuvelă romantică, sau o scriere romantică, lumea prin romantism înţelege sublimităţi şi lucruri nobile: soare, lună şi luceferi... Ei bine, nu asta este important pentru romantism, ci este problema, în genere, a stigmatizării sau a damnării personajului. Eroul romantic, fie că este luceafăr, înger, demon, sau mai ştiu eu ce, nu intră deloc într-un canon al normalităţii. El e, de obicei, damnat, marginalizat (sau auto-marginalizat) prin diverse methne, fie fizice, fie morale. Anumite tare care pot să fie de ordin sublim sau dimpotrivă. Adică apare boala ca principiu consubstanţial al său. Eroul romantic, vorba lui Călinescu, poate fi ftizic, poate fi lepros, schilod, ceea ce n-o să găseşti în clasicism, unde toţi sunt sănătoşi, sunt "zei" făcuţi dintr-o plasmă incoruptibilă. Evghenii Sokolov (pe care îl cheamă, nu întâmplător, Evghenii ca pe Oneghin al lui Puşkin: un personaj romantic, la modul byronian) e tocmai un stigmatizat (ca Byron însuşi). Numai că stigmatul lui nu e sublim, nu e nici baremi onorabil, ci e de ordin proctologic, şi, ca atare, cel mult, tragi-comic. Sau, mai curând, grotesc.

I.C.P.: Care ar fi problematica nuvelei?

Ş.F.: Problematica nuvelei este, pe de-o parte, că într-o lume decăzută şi derizorie, ca a noastră, e imposibil un erou romantic la modul grav, înalt, glorios (à la Eminescu, Victor Hugo şi alţii). Posibil e un personaj romantic, la, dacă vrei, nivelul... irigatorului sau al pubelei. (Nu mă refer, neapărat, la Beckett). E vorba de un romantism în deriziune. Stigmatizarea însăşi e hilară, iar la râsul ăsta e spasmodic, e chinuit, e fără eliberare, ne-cathartic.

Pe de altă parte, problematica nuvelei constă în depăşirea tarei, în transfigurarea, eventual, a stigmatului ignobil, inavuabil, josnic. Evghenii Sokolov e un artist. Or, ăsta este singurul domeniu în care tarele sunt valorizate pozitiv, în care handicapul se poate sublima benefic. (Gândeşte-

te la un Toulouse-Lautrec, care, predestinat prin naştere balurilor şi vânătorii, se face pictor, pentru a nu rămâne un lamentabil estropiat, un jalnic gnom.)

I.C.P.: Să ne întoacem la Evghenii...

Ş.F.: Originea picturii lui Evghenii e, într-un fel, în propria lui meteahnă. Meteahna-i, flatulenţa permanentă, se converteşte în pictură. El pictează sub impactul seismicităţii, dacă vrei, pe care i-o imprimă flatulenţa. El face, deci, un soi de grafică abstractă, de tip gestual, spasmodic, trepidant; originea căreia e, însă, foarte joasă, şi, evident, hilară. Stigmatul evului modern, al personajului romantic (damnat) al epocii de faţă, şi-a cam pierdut întreaga demnitate. Ceea ce mai rămâne, a spus-o Gottfried Benn, într-un distih celebru: "Es gibt nur zwei Dinge: die Leere/ und das gezeichnete Ich" Vacuitatea, golul, neantul ca atare, şi acest eu stigmatizat...

I.C.P.: Ai spus că Sokolov este un personaj romantic. Cartea este scrisă aproape ca un poem, extrem de frumos, totuşi personajul îşi analizează damnarea, tara, stigmatul, cu detaşare, la rece, aproape ştiinţific.

Ş.F.: Da, personajul sau chiar Gainsbourg. Fiind scrisă la persoana întâi, de obicei (pentru că rareori apare o persoană a treia, ca şi când l-ar descrie altcineva), e foarte greu de disociat, la urma urmei, cine vorbeşte: Evghenii sau Serge. Sigur, Evghenii este un alter-ego al lui Serge. Cât despre acest "mare stil" drapând asemenea mizerii, el reprezintă şi un fel de insolenţă, de sfidare, de desfidere, să zicem, un stil care aruncă mănuşa! Aruncă mănuşa pentru că, aşa cum am şi spus în **Note,** Gainsbourg este un fel de Chateaubriand al flatulenţei, după cum Evghenii este un cvasi-dandy al stercoralităţii. Tocmai pentru că îşi consideră meteahna cu o privire din afară, rece, pe jumătate amuzată. Vestimentaţia-i este, şi ea, a unui dandy. Ca şi mondenitatea lui aparte (altminteri, fiind un solitar).

I.C.P.: care este scopul unei asemenea abordări, de "mare stil"?

Ş.F.: Însuşi romantismul ar cere această înălţime de ton, care însă, aici, intră în contradicţie cu story-ul propriu-zis. Şi intră în această contradicţie cu un scop ironic, comic: pentru rizibilul care rezultă din această contradicţie. Evghenii (sau, mai curând, Gainsbourg) este un ins care ricanează permanent. Care se revoltă împotriva unui destin infam la acest mod grotesc. El e, de fapt, un **pince-sans-rire**, adică unul care cultivă ironia sau umorul la rece şi metodic.

I.C.P.: În ce măsură este Evghenii autobiografic?

Ş.F.: Nu cunosc foarte bine viaţa lui Serge Gainsbourg (dintr-un , hai să-i zicem, accident de informaţie). Însă, în mare, viaţa lui e un melanaj, ca şi aceea a lui Sokolov, de glorie şi eşec. E greu imaginabilă o glorie mai mare decât aceea (în)scrisă pe zidul propriei sale reşedinţe: un zid tatuat de sus şi până jos, vreo 15 mp, cu mesaje de dragoste sau adoraţie, câteodată scrise palimpsestic. O viaţă de mare vedetă, aşadar; numai că a fi un mare VIP nu este neapărat şi o mare fericire. Viaţa lui personală constă din multe eşecuri, după câte îmi dau seama din poeziile şi cântecele lui, eşecuri erotice, eşecuri conjugale, despărţiri, o anumită violenţă. Pe urmă, o viaţă care, totuşi, este între dandy şi boem. Un mod destul de somptuos, pe de-o parte, dar, pe de alta, periculos. Neigienic, dacă vrei. În sensul că pentru orice burghez, artistul este un personaj neigienic. Tentative de sinucidere, excese, drog, alcool, care l-au dus la infarct până la urmă. Această explozie a inimii, urmare fatală a consumului nervos extrem.

I.C.P.: Nu crezi că tocmai aceste dezamăgiri, eşecuri, produc detaşarea, poate chiar o oarecare senzaţie de blazare, destul de uşor de simţit pe alocuri în text, proiectată asupra lui Evghenii, cel care este continuu frustrat de o satisfacţie totală.

Ş.F.: Da, e o blazare, sigur. Ăsta era cuvântul. (Gândeşte-te la atâţia eroi romantici, care sunt blazaţi, dezabuzaţi. La Byron se găsesc destui. Care, după ce trec prin tot felul de experienţe, ajung la acea blazare, care, etimologic vorbind, înseamnă un cer al gurii ce nu mai e sensibil, receptiv, la băutură. Substantivul provine dintr-un cuvânt olandez, **"blasen"**, "a umfla"). Da, e vorba de o blazare, de un personaj care e consumat de şi a consumat **toate** aceste experienţe. Nu uita, pe de altă parte, că este o literatură disperată. Sokolov, ca şi Gainsbourg, probabil, nu crede în altceva. În ceva de dincolo; aici, nu există speranţă. Totul se încheie cu această moarte care, mai mult sau mai puţin, nefiind vorba de un Dumnezeu care să-i dea o noimă sau s-o tranfigureze, se reduce la sumbra aventură a spitalului şi a agoniei, a ceea ce se cheamă **exit.**

I.C.P.: Şi totuşi această literatură disperată provoacă un râs.

Ş.F.:*Da, provoacă un râs. De exemplu, Cartea lui Iov, nu provoacă nici un râs. Asta, pentru că trăim în altă epocă, în altă lume, în alt mental. Personajele lui Beckett provoacă râsul, deşi sunt profund tragice, în definitiv. Dar epoca noastră, care a inventat tragediile colective şi statistice, gulagurile, auschwitzurile, războaiele mondiale, a degradat fundamental însăşi ideea suferinţei, pentru că suferinţa percepută global sau cifric se depersonalizează şi devine un fel de simplu eveniment, ca o catastrofă geologică sau ca un accident de circulaţie. Care, atroce fiind, nu sunt, totuşi, tragice, întrucât n-au semnificaţie, sunt aleatorii şi atât; de unde, un catastrofism hilar. Şi o hilaritate catastrofică. Asta, până la noi ordine. Deocamdată, noi trăim în mare măsură în acest eon terminal, după ce Dumnezeu a murit în noi. Nietzsche asta spune. Nu că i-a luat pulsul şi i-a constatat moartea. Ci că a murit în noi şi pentru noi. Şi, bineînţeles, nu e numai Gainsbourg în situaţia asta, ci, probabil, 50 la sută din autorii secolului. Gândeşte-te la Bacovia, care nu are absolut nici o transecedenţă. Totul se obturează într-o meteorologie cvasi-diluvială sau într-o putrefacţie a organicului, dincolo de care nu mai e nimic. Întunericul, cum spune el pe patul de moarte, "vine întunericul".

I.C.P.: Este interesant cum, ca doi poli ai aceluiaşi proces, degradarea plânsului a adus cu sine şi o degradare a râsului.

Ş.F.: E un râs spasmodic, nu mai e un râs senin, sănătos. E o chicoteală sau un rânjet, o ricanare, un râs (sau un surâs) sardonic. Mai mult, deci, de esenţă demoniacă. Deşi s-ar părea că diavolul este marele maestru al râsului, de fapt, diavolul nu râde. El are, mai curând, un spectru de râsuri eşuate, cum nu are nici un timbru real al vocii: el mai mult hârâie decât se aude. Acum fac o demonologie puţin la botul calului, dar astea sunt lucruri adevărate. Adică nu neapărat obiectiv adevărate, dar adevărate în latura lor simbolică, mistică.

I.C.P.: Nu crezi că am început să nu mai ştim să râdem pentru că devenim din ce în ce mai conştienţi că absurdul, degradarea, caraghioslâcurile sunt de fapt în noi, că ne recunoaştem prea mult în ceea ce ar trebui să ne facă să râdem...

Ş.F.: Da, mult mai uşor ne plângem de milă. Asta facem. Dar foarte rar râdem realmente de noi, şi cu efecte terapeutice, pentru că a râde de tine însuşi poate să-ţi îmbunătăţească oarecum fiinţa, în sensul că te face să depăşeşti anumite defecte, rătăciri, păcate.

I.C.P.: Râsul provoacă un catharsis, ai spus. Ar trebui să-l provoace, cel puţin.

Ş.F.: Comedia avea acelaşi statut, în definitiv, cu tragedia, o eliberare, firească, fiecare pe drumul său, prin specificul său. Dar acum, între comedie şi tragedie, aproape că nu mai este nici o diferenţă. Şi atunci, cu un ochi râdem, cu un ochi plângem; de fapt, suntem destul de strabici în sensul ăsta... Şi aici se află Beckett sau Ionescu, unde nu prea ştii foarte bine ce să faci. De obicei, te foieşti în scaun pentru că te autoscopezi, te vezi pe tine însuşi. Nu neapărat ca persoană, ci ca făcând parte dintr-o umanitate, dintr-un gen, din generul uman care, din nefericire, într-o mare măsură, a eşuat destul de lamentabil în acest secol, orice am zice. Sigur, pe de-o parte, sunt lucruri uluitoare care ţin de ştiinţă sau de tehnologie - am făcut mari progrese într-un anumit sens, însă nici unul din punct de vedere moral, din punct de vedere metafizic... Aici, din contră, se pare că suntem puţin involuaţi. Dacă o să continuăm aşa, probabil că urmează apocalipsa. Nu vreau să fiu enorm de pesimist, pentru că la mine pesimismul poate să fie şi o amprentă a vârstei. Oamenii care se apropie mai mult sau mai puţin de clipa fatală, ca Ecleziastul, dacă vrei, se cam acresc, se încruntă, se mohorăsc...

I.C.P.: De ce se întâmplă asta?

Ş.F.: Pentru că sunt nişte ticăloşi, pentru că sunt nişte mizerabili. Pentru că o anumită bătrâneţe, mai mult sau mai puţin avansată, este prin ea însăşi o vârstă mizerabilă, dacă, bineînţeles, nu eşti un bătrân sublim ca Socrate, sau un înţelept, sau un sfânt, sau, pur şi simplu, un om căruia Dumnezeu i-a dat o anumită graţie. Iar nu senzaţia asta de disgraţie, care alimentează în mare măsură tone din literaturile noastre. Această bătrâneţe e o vârstă a remordanţei. E plină de remuşcări. Chiar dacă n-ai făcut lucruri infame, dar faptul că ai făcut ceva pe care poate că trebuia să-l faci altfel. Este o vârstă a palinodiei, ca o istorie contrafactuală: ce-ar fi fost dacă, la Waterloo, Napoleon ar fi câştigat? Ce-ar fi fost dacă, să zicem, eu, la 25 de ani, mă urcam în trenul cutare şi ajungeam în Cartierul Latin, destinul meu fiind cu totul altul. Evident că destinul meu este (adică va fi fost să fie) ăsta şi nu ăla (care, de fapt, e un "n-a fost să fie").

I.C.P.: Deci nu crezi într-o bătrâneţe senină?

Ş.F.: Ba da, cred. Dar exagerez puţin, din joacă, dintr-un anume gust al farsei. Şi poate şi dintr-un soi de cabotinism. Joc în faţa ta, Ioana, care aduci cu Ingrid Bergman, o mică dramă a obsolescenţei. Dar o fac cu un anumit umor. Să n-ai impresia că eu cred sută la sută în asta. Sigur că există o anumită bătrâneţe senină (ai grijă ca al doilea n să nu se schimbe în l!). Gândeşte-te la patriarhi, la toate aceste personaje serenisme care mor în mod foarte firesc şi împliniţi. Indiferent că plenitudinea asta vine din creaţie sau din procreaţie, sau, pur şi simplu, din viaţă. Gândeşte-te la Hermann şi Dorothea ai lui Goethe. Gândeşte-te la Goethe însuşi. Care moare ca un zeu. În totală plenitudine. Dar gândeşte-te, pe de altă parte, la morţile romantice. Spasmodice, disgraţiate, într-o hemoptizie, ca Chopin. Cum spune Arghezi: "Voi să mor în beznă şi în putregai/ Ne-ncercat de slavă, crâncen şi scârbit". Gândeşte-te că ceva ne-a marcat profund şi total. Probabil ateismul. Nu e vorba aici de un ateism teoretic. E vorba de o împuţinare în noi şi în lume a lui Dumnezeu. Numai Dumnezeu te poate salva, numai transcedenţa te poate mântui de absoluta disgraţie a unei morţi pe o grămadă de gunoi. Pentru că există o asemenea grămadă şi mulţi au murit (şi mor) pe ea. Unii la figurat, dar alţii chiar la propriu.

I.C.P.: Eşti credincios?

Ş.F.: Aş vrea să fiu. Poate sunt. Dar e o întrebare la care mi-e greu să răspund în public. Sunt sigur că dacă Dumnezeu există, atunci exist şi eu. Sunt aproape sigur că dacă aşa ceva nu există, eu exist foarte problematic şi, în momentul ăsta, ai în faţă o larvă, o fantomă, un spectru, un **minus habens** ontologic. Eu, la rândul meu, acelaşi lucru. Deşi tinereţea are, totuşi, o anumită transparenţă. Inclusiv tranparenţa carnală. Or, această transluciditate e o lumină care te parcurge. Şi lumina asta nu vine neapărat de la soare, deşi şi soarele a fost divin odată, şi e în continuare. Suntem dependenţi fundamental de el, ceea ce noi cam uităm. Numai atunci când strănutăm, a spus-o Valéry cândva, ca atunci când ieşi din întuneric şi strănuţi în soare, strănutul este un omagiu adus acestui mare zeu. Dar, din păcate, nu mai avem decât omagiul ăsta, cum să spun eu, tot fiziologic, şi nu mai avem Imnul soarelui din Egipt, sau Cântecul soarelui, al Sfântului Francisc. Cel care este, într-un fel, patronul ecologiei. Nu se poate face ecologie fără Dumnezeu. Ecologia fără Dumnezeu e... mătură. Adică dai cu mătura sau faci inginerie verde. Fără un respect îndeajevea pentru tot ceea ce nu eşti tu, ceea ce nu ai creat tu, care vine de mult mai departe decât tine şi dăinuie mult mai mult ca tine, fără respectul ăsta, deci, care se cheamă pietate sau evlavie, nu există ecologie (ci doar partid ecologist: o formaţiune zgomotoasă şi postişă).

I.C.P.: Vorbeai despre respectul pentru tot ceea ce nu eşti tu. Hai să vorbim despre o anumită evlavie faţă de propria persoană. Despre afirmaţia lui Tastet că ai fi "ultimul dandy din această ţară românească".

Ş.F.: Prietenul meu Tastet exagerează. Bineînţeles, din afecţiune. Am cochetat eu însumi cu acest gând. Am scris cândva chiar un fel de poezie, o umorească, în care mă vedeam într-astfel: "Era să fiu un dandy/ cu phlegmă şi aplomb,/ imaginând incendii/ în care să sucomb,/ nu mai-nainte însă/ de-a epata la five/o'clock elita strânsă/ în juru-mi, glanţ şi ştaif..." etc., până la strofa ultimă în care, aşa-zicând, mă recuzam: "Ci nefiind un dandy/ cu monogram în romb,/ cu nasu-n vechi compendii/ e vremea să sucomb". Deci, până să fiu cel din urmă dandy, ar trebui, firește, să fiu unul. Lucru de care nu sunt sigur. Căci e greu să fii şi salahor şi dandy în acelaşi timp, iar scrisul implică o anumită salahoreală. Adevăraţii dandy, dar ăştia sunt aproape nişte personaje ideale, ca lordul Brummel, ăştia n-au nevoie să scrie. Viaţa lor e propria lor capodoperă. Modul lor de a fi. Dandysmul, de altfel, nu e chiar o simplă fiesta, o sărbătoare, un confort. Este un mod aproape stoic de a te controla pe tine însuţi, de unde şi nevoia de oglindă. Oglinda nu presupune neapărat narcisism, ci un fel de autocontrol permanent; oglinda nu trebuie să fie neapărat de sticlă, de cristal, deci exterioară. Cât despre problema vestimentaţiei, mulţi putem să tindem spre dandy şi dandysm. Dar asta este, totuşi, încă o problemă exterioară. Problema mare este disciplina interioară: a-ţi păstra răceala, rezerva faţă de lume, a nu te inflama. A te controla mereu, chiar şi în somn. Mai este şi problema misoginiei. Eu nu sufăr de aşa ceva. Nici măcar de spernoginie, de dispreţ faţă de femeie. De unde, la dandy, acest dispreţ? Asta se ştie: pentru că femeia este tocmai ceea ce se opune unui dandy. Faptul că naşte o face incompatibilă cu atitudinea dandyului. De aceea Baudelaire, care este un dandy în mare măsură, face elogiul femeii sterile. E, totuşi, ceva între femeie şi dandy, atracţia spre bijuterii. Spre accesorii. Deşi nu le port, trebuie să recunosc că, de când mă ştiu, m-au fascinat. M-au fascinat şi oglinzile, nu totdeauna însă, şi câteodată sunt un martor nedorit al propriei mele figuri (ca şi al figurii altora). Or, acest "sfetnic al graţiilor", cum i se zicea pe vremea lui Molière, intră foarte mult în recuzita dandysmului. Prea hedonist uneori, pentru a fi un stoic şi, aşadar, un dandy, prea ponosit, adesea, nu sunt, eventual, decât un dandy ratat sau un dandy veleitar. Şi mai sunt multe alte chestii. Dandyul, în genere, este un asocial. Nu poţi să te duci să semnezi condica şi să fii un dandy. Îmi pare rău, dar asta e. Dacă aş fi trăit în altă lume, sau în alt timp, probabil că aş fi fost asta. Dar nu sunt sută la sută sigur. Şi eu sunt un amestec: şi dandy, şi boem. Fac o echilibristică pe acest fir. Dandyul se controlează absolut, pe când boemul nu se mai controlează de la un timp încolo. Dar accept complimentul lui Tastet, pentru că el o face, ţi-am mai spus, din simpatie. Ţine la mine, de aia a şi pus bunul de tipar al cărţii pe data de 8 iulie '96, de ziua mea adică. El hiperbolizează, pe coperta ultimă, elogiul pe care mi-l face. Sunt mai modest decât crezi tu, să zicem. Sunt mai modest pentru că sunt şi mai onest, într-un fel, adică îmi ştiu bine limitele, posibilităţile. Şi nu-mi place infatuarea. Trebuie să fii modest, dacă tot mori. Aş înţelege să nu fii, dacă ai avea o poliţă de nemurire pe şase secole, ca Dante; dar aşa?... Aşa?...

I.C.P.: Ce înseamnă motto-ul cărţii, care sună cam aşa: "Cade masca şi rămâne omul. Eroul se evaporă treptat"?

Ş.F.: Masca, firește, trebuie să cadă. În măsura în care ea nu face decât să certifice un rol. Vorba lui Claudel: "M-am săturat de rolul pe care trebuie să-l joc printre oameni". Noi avem tot felul de roluri şi de măşti. Deizorii, multe dintre ele. E esenţial ca măştile să cadă. Câteodată, însă, nu o fac. Pentru că sunt concrescente propriului nostru chip, încât, dacă le smulgi, te desfigurezi. Ei, şi atunci rămâne, eventual, omul. Ce este omul, în cazul ăsta? Dacă masca este persoana, "persona", atunci, dacă această persoană nu mai este, ce se poate înţelege prin om? Nu mai este omul personal, este omul generic. Este omul **(homme, Mann)** care a dat franţuzeşte "on" şi nemţeşte "man". Aceste două ciozvârte gramaticale, ca să zic aşa: "se"; nu, noi nu le putem traduce pentru că la noi nu mai amintesc că, la origine, a fost cuvântul **om**. Şi atunci devenim un fel de om generic: fără persoană şi, în acelaşi timp, total schematic. Există schematismul bizantin, să zicem, în icoane, care reprezintă o anumită esenţialitate, o "kenoză", din care au dispărut toate accesoriile, dar câteodată schematismul nu e decât o "schimă": rămâne strâmbătura. Rămâne caricatura umană. Şi aici, în *Evghenii Sokolov*, există una.

"Eroul se evaporă treptat", evident că este spus în dublu sens, şi cu o adâncă ironie, cu un neiertător sarcasm; căci acest erou fiind un petoman incontinent, e clar că e pe cale să se vaporizeze, cu fiecare jet de gaze, ce-i irumpe prin eşapament! Evaporarea asta, însă, ne trimite, pe de altă parte, la teoria unei divinităţi emanatiste. (Nu mă gândesc la marea emanaţie din decembrie 1989.) E vorba de un Dumnezeu care creează universul nu prin manualitate, nu demiurgic deci, ci mai subtil, prin emanarea unor entităţi subalterne: Inteligenţă, Suflet, Lume, în fine, sublunară, ca la Plotin. Or, după Philon din Alexandria, substanţa aceasta primară nu se degradează, nu pierde prin emanaţiune. Pe când floarea pierde din substanţă, prin odoriferaţie, prin parfum. Talentul e, şi el, o floare, care pier(d)e pe mirosul ei. Pestilenţial, în cazul lui Evghenii. Este o altă ironie, din partea domnului Gainsbourg.

I.C.P.: De ce se subintitulează *Evghenii Sokolov* o "povestire parabolică"?

Ş.F.: Dincolo de orice intenţie moralizatoare sau fabulistică, e parabolică întrucât este vorba de o "emblemă" a artistului disgraţiat, într-o lume la rându-i disgraţiată şi, în mare măsură, foarte degradată. Până la noi ordine, desigur. Care nu ştiu de ce natură vor fi. Ne vom schimba la faţă, noi? (Formula asta, cu schimbarea la faţă, mă cam agasează, căci o repetă toţi netoţii, de când cu România lui Cioran. Ea e, în rest, blasfematorie, deoarece transfiguraţiunea îl priveşte numai pe Isus.) Poate că ne vom schimba la... ochi, ca, în definitiv, cei trei apostoli cărora Mesia le îngăduie să-l vadă în adevărata lui lumină, taborică, dintotdeauna, increată. Până atunci, ar trebui, pesemne, rezolvată o anume transmutaţie interioară, o adevărată alchimie, care începe cu fecalele, cu stercorarul. Cu, adică, stadiul Sokolov. Prin transformarea, aşadar, treptată a putrefacţiei, a gunoiului, în aur: prin auriferarea lui Nigredo.

Până atunci, adio, ba nu: la revedere în... lumea paralelă, în care nu se iau/dau interviuri!

Octombrie '96

Cronica literară

Boema, după 20 de ani

I. Mono

Neobişnuit e volumul **Ca un vagabond într-o flanelă roşie** de Ion Monoran, poet esenţial al optzecismului timişorean, rebel frenetic al poeziei tinere în anii şaptezeci, creator (alături de Derlea şi Bârsilă) al unei **direcţii noi în poezia locului.** Viorel Marineasa, mentor al cenaclului "Pavel Dan" în cea mai bună perioadă a sa, îi tipăreşte şi al doilea volum postum, de data aceasta scotocind prin reviste şi prin sertarele poetului. Dacă **Locus periucundus** (Ed. Marineasa, 1994) era selectat de Monoran, lăsând impresia de proiect bine ordonat, a doua carte postumă, îngrijită de prieteni, e mai **autentică.** Dă seamă mai convingător de valoarea poetului. **Ca un vagabond într-o flanelă roşie** e, mai mult decât primul volum, disperata confesiune a unui marginal. A unui personaj al subteranei. A unui boem care, sfidând, ilustrează şi apără puritatea poetică. Tânărul furios, "vagabondul într-o flanelă roşie", nu-i mai puţin un poet al iubirii. Locurile (Banatul!), familia, prietenii sunt subiectele unor poeme în care Mono evocă o tulburătoare fidelitate.

Ca şi în paginile lui Marineasa sau ale lui Daniel Vighi, postmodernismul său nu-i dezlegat de Imaginile ţinutului natal. Banatul lui Ion Monoran e, ca şi în scrisul altor autori ai Timişorii, un Paradis pierdut. Remarcabile sunt, în poezia lui Ion Monoran, imaginile degradării lente, ale căderii nesfârşite. Dar şi ale **actualităţii.** Realismul brutal al poemelor evocă o relaţie directă cu teroarea prezentului: Banatul lui Monoran trăieşte blestemul unui timp rău. Poemul se metamorfozează în reportaj cu subterane infinite: "Banat, Brabant românesc cu mirişti şi ţărani care chiar dacă nu mai sunt ţărani/fac totul să-şi pârlească porcul cu paie/... Banat cu semne-n slănină şi ţărani durdulii/cu izlaze pe care acum pasc vacile şi oile colectivului...". Ion Monoran evocă alt timp în infern, dizolvant ca şi acela al lui Rimbaud, fie şi numai pentru că acolo "pasc vacile şi oile colectivului". Cu totul remarcabilă energia plebee a lui Ion Monoran, scriitor de marcă al optzecismului, personalitate proeminentă a Timişorii revoltate din Decembrie 1989.

* * *

II. **Necrolog pentru Gheorghe Pruncuţ.** Poet rebel a fost şi Gheorghe Pruncuţ, alt important personaj al "subteranei" timişorene. Spiritul rebel, revolta perpetuă erau puse în valoare chiar de capacitatea lui Pruncuţ de **a crede.** Credinţa în poezie a începuturilor sale a fost încet-încet modelată de credinţa în Dumnezeu. Şi energic subsumată acesteia. Lirica religioasă a lui Georghe Pruncuţ se hrăneşte însă din imaginile consacrate ale reveriei "exclusului". Rezultă o poezie a damnării şi a morţii ieşită din tiparele obişnuite: "Într-o duminecă ca orişicare/am fost săpat adânc şi înţelept/Doi mă ţineau de mâini şi de picioare/Iar altul adâncindu-mi-se-n piept/ Şi-am înţeles că trebuie să fiu/Odihna vreunui mort neînsemnat,/Nemaiavând nevoie de sicriu/Şi nici de bocitoarele din sat/ Şi s-a săpat adânc şi s-a săpat/Până la apa sufletului meu/S-a auzit atuncea un oftat: /Groparule, adapă-te mereu". Există şi o bine ritmată poezie a sufletului; a stingerii; a Lumii de dincolo. Ca Poe, ca Rollinat sau mai ales ca Bacovia, poetul alegorizează în numele "lumilor de dincolo". Acestora se adaugă, într-un **Pastel bizar,** chiar modelul Blandiana: "Pământul îşi poartă un soare în pântec/Să aibă şi morţii atâta lumină/Ce lume de basm cu umbrele astea/Când vin împreună la cină.../Copacii se joacă de-a cerul şi moartea,/Şi mor în picioare, pe capete, iar:/ Probabil că viaţa e ultima vină/Şi sufletul, vânt milenar...". Bine zice Eugen Bunaru, apropiat al poetului, poate cel mai calificat comentator al versurilor boemei timişorene: "A trăit şi a scris într-un regim de urgenţă, sub iminenţa plecării definitive. De aici, uneori, acel ton misterios, oracular, dar şi acea notă de grabă, de oralitate necenzurată a rostirii sale poetice".

III. **Nicolae Popa, comediant şi martir.** Un prieten al meu, filosof important şi literat de excepţie, a afirmat la un vernisaj că Nicolae Popa e un pictor de geniu. Afirmaţia a paralizat asistenţa, dar filosoful a nuanţat-o: el, adăuga Corneliu Mircea, e un ales. E un palstician al Imaginilor esenţiale. Suferinţa şi ispăşirea ar putea fi identificate în tablourile sale, nu neapărat neliniştitoare. Uneori plasticianul caută increatul, embrionul din care se nasc formele vii ale lumii acesteia. În biroul meu se află un tablou al lui Nicolae Popa care ar ilustra altă trăsătură a sa, "costumbristă", cochetând la modul cel mai tipic bănăţenesc cu apartenenţa regională: **Uica Pătru.** Un Uica Pătru ca un embrion, răsărind dintr-o mare o a intensităţilor roşii: naşterea şi stingerea, vrea să sugereze imaginea, sunt una. Iar Uica Pătru, personaj făcut celebru de poezia lui N.P., plutind, cum zice autorul lui: **Între Platon şi Teregova,** sugerează un itinerar al iniţierilor.

Primul culoar pe care m-am apropiat de Popa a fost acela al comediei sacre bănăţeneşti, în care numirea personajelor sugerează ritualuri străvechi. Uina Anca aparţine tot Marilor Personaje, Familiilor, Totemului. Ea ţine de o tradiţie al cărei sens ultim trebuie să rămână secret.

În fond, mă gândesc că revista (gruparea) **Marele Joc** a avangardei dizidente, care l-a supărat pe Breton, ar fi fost fericită să publice asemenea texte: "Uina Anca năştea câteodată un stâlp/şi acesta mergea înainte cu mâinile pline de stâlpi/şi astfel mergând/obiectul acela a fost omorât cu mâinile pline de trupuri/... Se spune că o foarte mare parte din uina Anca s-a cuibărit printre soldaţi/atunci când scorpionul a comandat ridicarea de pe buze a acelei propoziţii/care le ţinuse de verişoare pe fiicele elefantului Baltazar// Şi fiindcă uina Anţa trebuia să semene cu un viscol/ Feţele noastre au căzut umplute pe falduri de osii,-/pesemne că Zeus voia să îi facă un tată cam de 2 milimetri grosime". Acest discurs eliptic, sinuos, uneori împiedicat îl recomandă pe Nicolae Popa poet al sacrului. Sau al ratării iniţierii. Ludicul este implicat (ca în cazul oricărui bănăţean de treabă) în definirea acestui univers al arhetipurilor. Dacă orice artist "îşi joacă destinul", Nicolae Popa e un artist al jocului. Un **Homo ludens,** scriem, adaugând imediat: el e un homo ludens în cazul în care ar exista un Deo ludens. Iar Isus, trimisul Său în lumea noastră, s-ar implica (vezi **Aşteptându-l pe Godot,** vezi pânzele lui Rouault) în comedia sacră a lumii noastre.

Poet al sacrului, Nicolae Popa este şi un poet al încercărilor în numele sacrului: un poet al sfidărilor şi al blasfemiei, ca şi Monoran sau Pruncuţ. Limbajul violenţelor, şocant, pune în valoare cealaltă lume, a strălucirilor eterne. Nicolae Popa scrie o poezie ce aparţine atât eternei avangarde, cât şi ~~încercărilor Fiinţei~~, atât rostirii libere, dragi spiritului boem, cât şi discursului îndrăgostit.

I. **Ion Monoran, Ca un vagabond într-o flanelă roşie.** Ed. Marineasa, 1996); **Gh. Pruncuţ, Umilul meu veac.** Ed. Eubeea, 1996; **Nicolae Popa, Nu vă supăraţi dacă cerul e albastru,** Ed. Marineasa, 1996

Cornel UNGUREANU

Dincolo de cuvânt

Tărâmul celălalt...

Printr-unul din înţelesurile sale, cuvântul **tărâm** sporeşte bogatul mănunchi al vechilor sale sinonime: "întindere (de pământ)", "meleag", "ţinut", cărora li se adaugă neologismele "regiune" şi "teren". D. Bolintineanu, **Însemnări de călătorie:** "În timpii vechi, pe acest **tărâm** a fost o cetate romană"; Al. Davila, **Vlaicu Vodă** (vorbeşte Anca, fiica Doamnei Clara): "Prea ne depărtăm de curte, azi... Ce crâng întunecat./ Parcă nici un om pe-aicea de cu veacuri n-a călcat./ Un covor de muşchi se-ntinde sub picioare. Simţi? Ai crede/ Că **tărâmul ăsta rece** raza soarelui nu-l vede"; Lucian Blaga, într-o tălmăcire din Francesco Petrarca: "Nobil popor, latine/Sânge, în **tărâmul** tău de-a lungul şi de-a latul,/ Scapă-te de grelele poveri, ce-ţi taie răsuflatul" (**Cântecul Italiei**). Geniul lui Arghezi "trans-figurează" cuvântul, într-una din "prozele" sale: "Vorbele au acest har nemaiîntâlnit, că fac **tărâmuri** noi, că deschid comorile, că descuie cerul şi pământul". Din ce în ce mai rar întrebuinţat, arhaismul frazeologic **de când tărâmul** echivalează cu expresia populară **de când (îi) lumea (şi pământul).** Îl aflu la unul din primii noştri dramaturgi: "Aşa e lumea asta şi aşa a fost **de când tărâmul".** În procesul de constituire a terminologiei ştiinţifice româneşti, **tărâm** ajunge sinonim cu "strat (de pământ)". Petru Poni, **Curs de chimie elementară...** (Iaşi, 1891): "Anthracitul se află în **tărâmuri** anterioare **tărâmurilor** carbonifere".

Lăsându-se lesne abstractizat, termenul în discuţie e folosit de scriitorii noştri ca sinonim expresiv pentru neologismele "domeniu, sferă (de activitate)". Sinonimia ni se vădeşte din simpla înşirare a următoarelor împerecheri lexicale: **tărâmul artelor** (Titu Maiorescu), **tărâmul dramatic** (I.L. Caragiale), **prozaicul tărâm al tribunalelor** (Al. Macedonski), **tărâmul spiritului** (Lucian Blaga). Este unul, numai, din privilegiile limbii române acela de a primeni terminologia ştiinţifică - tehnică, uscată, rece - cu înviorătoare inserţii de termeni polisemantici ai vechimii, susceptibili de a dura "punţi" asociative.

Puterea de seducţie - din punctul meu de vedere: chiar de fascinaţie - a substantivului **tărâm** se întemeiază, se hrăneşte şi creşte din amănuntul, plin de noimă, că, în basmele româneşti şi în operele literare culte adiate de duh folcloric, el evocă o **lume alta** decât cea reală, concret-materială, obiectivă, un **univers altul,** unde se poate înfiripa slobodul des-frâu al închipuirii, dincolo de orice zăgazuri, de orice oprelişti. Însoţit de adjective pronominale (**alt, celalt**) sugerând "alternativa" la realitatea sensorial perceptibilă, **tărâm** este un teritoriu predilect pentru părelniciile evocate de Eminescu în nostalgicele reverii care-i cutreieră **Scrisorile:** "Atunci **lumea cea gândită** pentru noi avea fiinţă/ Şi, din contra, cea aievea ne părea cu neputinţă"; "**Fantazie, fantazie,** când suntem numai noi singuri,/ Ce ades mă porţi pe lacuri şi pe mare şi prin crânguri!". Însăşi definiţia dicţionărească a termenului îi luminează, printre sinonime, fizionomia proprie, conturându-i "personalitatea" lexico-stilistică distinctă: "(În basme şi în credinţe populare) Regiune îndepărtată (subpământeană), unde fiinţele şi natura sunt cu totul deosebite de cele cunoscute pământenilor". În citatele care urmează - fie ele din basme sau din literatura cultă - **tărâm** este stăruitor însoţit de pronumele adjective **alt, celălalt,** care-i strămută identitatea dincolo de hotarele lumii aievea. Ispirescu: "Prâslea ajunge pe **tărâmul celalt,** se uită cu sfială în toate părţile şi cu mirare văzu toate lucrurile schimbate"; Agârbiceanu, **Legea trupului:** "Îi părea c-a ajuns undeva la capătul lumii, că-i pe un **alt tărâm**". (Că **celălalt tărâm** este o plăsmuire a visului şi a vedeniilor ni se învederează desluşit din câteva versuri ale lui Vasile Voiculescu, aparţinând poemului **Zânele de aur:** "Nentorceam odată noaptea de la fân,/ Miresmele se-ntreceau să ne dezmierde/ Şi **la vraja unui basm bătrân, /Adormisem** în car pe maldăr verde./ Mergeam, lin, pe **tărâmul celălalt, /Unde m-aşteptau un stol de zâne**/ Pe-un prund de aur pân' la nori de nalt". De altfel, Vasile Voiculescu, ademenit de conotaţiile folclorice ale îmbinării, o reia în câteva locuri ale liricii sale, retrăgând-o în poziţia privilegiată a sfârşitului de vers, unde pauza şi ecoul rimic îi multiplică ecourile: "Cimitir în sat sărac,/ Sub ciorchinii de salcâm,/ Şi cununi de liliac,/ Parcă eşti din **alt tărâm**" (**Cimitir în sat sărac**). "Părelnicia" imaginii vizuale este susţinută de adverbul **parcă** (din **pare că**), aşezat chiar în fruntea versului. Din aceeaşi perspectivă, vrednică de luare-aminte ni se vădeşte prima strofă din poemul **Ursarii:** "Amiaza îşi boltise în slavă peruzeaua,/ Când lung zbucni o zarvă ca de pe **alt tărâm**/ Şi-o neagră hărmălaie se lasă-n mahalaua/ Ce cască lenevoasă la umbră de salcâm".

Îmbibat de aura eresurilor folclorice, **tărâm** se iveşte şi la Tudor Arghezi, tot la sfârşit de vers, de pildă, în poemul **Haruri:** "Domnul mi-a pus alături o ceaţă,/ Şi-un puţ adânc, răzbit într-**alt tărâm**". În schimb, altundeva, în chiar primul vers al poemului intitulat semnificativ **Noi moştenim,** din ciclul **Letopiseţi,** cuvântul reapare, întrebuinţat de astă dată cu înţelesul său "banal", ca sinonim parţial pentru **meleag, ţinut.** Cititorului atent, în stare să răzbată dincolo de "litera" textului, nu-i va scăpa amănutul, detectabil mai ales datorită contextului, că **tărâm** se lasă, şi acum, invadat, contaminat şi, până la urmă, înnobilat de amintitele sale conotaţii străvechi, folclorice: "Noi moştenim acest **tărâm**/ De la măritul Împărat din Râm./ Blagoslovit să-i fie osul/ Că şi-a trimis încoace şi prinosul,/ Şi legene-i ţărâna şi mormântul/ Şi-adie-i-le vântul". Această măiastră întrepătrundere de sensuri - evidentă în crâmpeiul arghezian abia citat - conferă o aură de sfinţenie mitică substantivului **tărâm,** care -, dilatându-şi şi nuanţându-şi totodată înţelesul său obişnuit - ajunge să denumească însăşi glia strămoşească, văzută ca o ţară de vis, lăsământ al ctitorului de neam şi moşie Traian, "măritul Împărat din Râm".

G. I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

Pragul interior

Există un prag al exprimării precise şi complete a stărilor sufleteşti, a gândurilor, a reprezentărilor universului interior, o anume inhibiţie ce ţine de acumulările culturale dintr-un domeniu, dar şi de o anume voinţă de protecţie a individului, spre a se păstra în limitele normalităţii. A normalităţii comune, pentru că omul de artă, creatorul, îşi are adevărata stare de normalitate exact acolo unde nu o mai au ceilalţi. Se creează o linie mediană, venită şi dintr-o anume mentalitate, ce încearcă să împace răul cu binele, să împace spusa cu ceea ce rezonează în spatele ei, o găselniţă a cuvântului polifonic, de pe urma căruia poate înţelege fiecare ce vrea, dublată de o dorinţă sau voinţă de a fi receptat, chiar şi diferit, dar de cât mai mulţi. Poate fi şi o comoditate a firii, dar şi un permanent control al tuturor ştiutelor, ce frizează din nou aceleaşi limite ale unei normalităţi acceptate, dincolo de care nu ţie prea uşor să treci fie din motivaţii burgheze, fie de teama de a nu se repeta ceva spus altădată, de către altcineva, mult mai bine. Mai apare şi nefericita voinţă a reîntoarcerii în comunitate, cu toate convenienţele ei, după consumarea actului creaţiei, când trebuie să te arăţi celor din jur doar aşa cum doresc ei să te vadă.

Aşa a fost să fie lumea noastră provincială, dominată de o capitală-provincie, ca mai toate capitalele ţărilor mijlocii şi mici ale unui continent aparent saturat de cultură şi civilizaţii. Aici, chiar şi în structuri doldora de substanţă, apare un prag interior ce nu ţine doar de inhibiţia naturală, ci şi de una voită şi astfel universurile, ideile, talentul şi însăşi creaţia, sunt păstrate cu toatele într-o fire mediocră. Puţini sunt acum aceia ce pot gândi că pagina scrisă, tabloul, compoziţia muzicală pe care tocmai o produc e chiar ultima din viaţa lor, că trebuie să dea "totul la maximum", chiar dacă ar fi să piară lumea după aceea. Puţini sunt cei ce se gândesc la actul creaţiei fără să-şi pună măcar problema acelui "totul sau nimic", Andreescu a creat doar nouă ani. Brâncuşi a supravieţuit apogeului său aproape două decenii, fără să mai producă nimic. Van Gogh, într-o criză, ce putea fi reconvertită creator, se sinucide, ca şi alţi disperaţi: Hemingway, Fitzgerald, Esenin, Ahmatova ş.a. Alt prag... Şi tocmai de acela se teme artistul mediu, de tragismul pe care nu are puterea să şi-l asume, cum nu poate să fie fericit nici într-o viaţă calmă, burgheză şi plină de toate bucuriile şi mizeriile omului mediocru. Ce sens are să trăieşti fără bani, dacă nu joci totul pe cartea creaţiei?! Ce sens are să-ţi drămuieşti viaţa între o lume reală şi alta secundă, când tu nu eşti hotărât să rişti totul doar pe una dintre ele?! Ce sens are să fii şi om şi zeu, şi om şi damnat, dacă ştii că poţi să-ţi trăieşti din plin una dintre cele două condiţii?!

Jumătatea de măsură dată de pragul interior erodează în timp, lăsând iluzia unei supravieţuiri. Nimeni nu supravieţuieşte unei boli cronice şi cu atât mai puţin un artist hotărât să nu-şi iasă din condiţia lui. De aici se aleg adevăraţii infirmi, adevăraţii handicapaţi şi faţă de condiţia lor de artişti şi de viaţa lor de oameni, incapabili să fie ceea ce ar fi trebuit să fie până la vârsta la care ar fi fost sorocul să moară fizic definitiv. Şi-atunci de unde să poţi pune pe hârtie cu precizie un univers interior, o idee, o stare a spiritului? Gauguin, un funcţionar şi, cum am spune astăzi, un "artist amator", nu şi-a mai acceptat condiţia dublă, nu a mai suportat să gândească la fel cu ceilalţi şi a fugit în Tahiti. Nici Michelangelo, nici Mozart n-aveau "masteratul". Şi nici diplome, ori titluri universitare. Caravaggio murea uitat pe o plajă fără să-şi dea seama cine va fi. Exemplele formează în acest sens o regulă, pentru cei dornici să aşeze lucrurile în sertăraşe, ori pe dischete, spre uşurarea asimilării "informaţiei" de către inutilul şcolat.

Cine mai are astăzi puterea asumării unui asemenea destin? Căci toate exemplele duc către destine tragice. Or cine mai are azi curajul tragediei? În cel mai fericit caz îmbracă uniforma unui kamikaze, şi îşi trăieşte orgoliosul sfârşit înainte de a se sacrifica demonstrativ-eroic. Lumea de azi pare o masă de limacşi care evită starea de criză a iluminării soarelui. O masă ce poate vieţui doar noaptea sau într-un spaţiu umbros şi jilav. Inutil, câtă vreme totul e jucat doar pe o jumătate de măsură, teoretizată şi aia, să arate cumva.

Doar în politichie nu avem nici un fel de praguri interioare.

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Diavolul în literatură

excurs(ie) tematic(ă) în grup hermeneutic (Voichiţa Năchescu, Angela Deak, Daiana Avram, Daniel Vighi).

IDEI PENTRU GRUPUL HERMENEUTIC

- joc postavangardist -

* toate interpretările sunt bune, dar nici una nu este suficientă, prin urmare nici o interpretare nu este bună.

* toate metodele de interpretare sunt o restrângere a înţelesurilor textului: o reducţie, un mai puţin, prin urmare nici o metodă nu este bună.

* singura metodă valabilă este aceea a dezagregării metodei, a abolirii acesteia prin intersectarea citatelor prin simfonia lor, prin vacarm, prin alteritate şi identitate parţială.

* Singurul fapt care se poate spune cert despre un text este chiar faptul existenţei lui.

* un text spune mai mult despre sine decât tot ceea ce am putea noi spune despre el: de aceea singura interpretare posibilă este abolirea interpretării.

* poezia prin poezie. Proza prin proză. Citatul, fragmentarea, decupajul sunt interpretări fără interpretare, sau o interpretare generoasă care lasă textele să se autointerpreteze (Bacovia prin Bacovia)

* textele se pot autointerpreta dacă le punem în dialog pentru că ele ştiu mai multe despre ele însele decât ştim noi. Ele pot să nu intre în dialog, dar şi acesta este tot un dialog.

* singurul lucru pe care-l ştim despre un text literar este faptul că nu-l ştim până la capăt. Ca în teologia negativă a lui Cusanus, ceea ce ştim cu siguranţă este faptul că nu ştim, pentru că dacă nu ştim totul nu ştim nimic.

PROLEGOMENA

Înainte de orice să stai neprevenit înaintea lui, să nu-l ştii, să fii, cum se spune, singur cu el, tu în singurătatea lui şi el, DIAVOLUL, în a ta, şi să nu-l **interpretezi** (sunt atât de multe interpretări şi atât de bune încât rişti să nu-l mai percepi). Să-l vezi şi să-i pipăi fiinţa de hârtie, veşmintele demodate, melonul, degetele-gheare, solzii, picioarele crăcănate, coarne, colţi, coapsele, muşchii de pe pântece, să-i asculţi râsul batjocoritor, subţire-ironic, să-i asculţi intimidat discursurile erudite, dezabuzarea înaltă şi să pricepi - vai ţie! - că nu-ţi este străin, că te exprimă mai bine decât ai putea tu să o faci. Să ştii toate astea şi să le descoperi pentru prima dată, ca întâia dată, să-l asişti, spectator al faptelor lui cele din veac. Ceea ce urmează este, aşadar, numai atât: o incursiune, un pelerinaj, o excursie mondenă printr-un vraf de cărţi, o radiografie a unei plăceri înspăimântate, o lectură fără nimic altceva, ca la începuturile ei legendare, din copilărie, când citeam nepreveniţi, când lectura era act pur, nemediat de gând, o faptă esenţială, viaţă adevărată, chiar dacă în spirit, printre profiluri vagi de hârtie. Un puzzle şi mai apoi un labirint printr-o bibliografie şi un ecou prelungit, o simfonie de citate, un dialog sau un vacarm. Un efort de a recupera lectura ca paradis pierdut. În raport cu toate acestea, teoria şi obligaţia hermeneutică sunt faţă de citit ceva asemănător cu notoria cădere din grădina veşnică a eroului nostru.

Încercarea de faţă este tocmai aşa ceva, să ne păstrăm cât mai mult cu putinţă în grădina plăcerilor, în **hortus deliciarum**, să nu păcătuim prin gând, să ascultăm textele, să le prelungim, să le punem să vorbească şi, mai ales, să nu ştim mai mult decât ştiu ele.

DIAVOLUL ÎN TEXTELE SACRE

Iată-l mai întâi la începuturile lumii, când nu s-a pornit încă roata veacurilor; este atât de frumos, şi veşmintele lui sunt atât de minunate, că este o desfătare să-l urmăreşti, să-i stai în preajmă: *"Aşa zice Domnul Dumnezeu: Tu erai pecetea desăvârşirii, deplinătatea înţelepciunii şi cununa frumuseţii"*

13. Tu te aflai în Eden, în grădina lui Dumnezeu; hainele tale erau împodobite cu tot felul de pietre scumpe: cu rubine, topaze şi diamante, cu crisolit, onix şi iaspis, cu safir, smaragd, carbuncul şi aur; toate erau pregătite şi aşezate cu iscusinţă în cuibuleţe şi puse de tine în ziua în care ai fost creat.

14. Tu erai heruvimul pus ca să ocroteşti; te aşezasem pe muntele cel sfânt al lui Dumnezeu, şi umblai prin mijlocul pietrelor celor de foc "(Iezechiel, cap. 28, ***Proorocie împotriva Tirului şi Sidonului*** *versetele 12-14).*

Pe urmă s-a petrecut nenorocirea, căderea; nimic nu a mai fost ca la început şi niciodată nu va mai fi la fel. Ceea ce s-a întâmplat va rămâne aşa pentru veşnicie şi nici un recurs nu va mai fi cu putinţă:

15. Fost-ai fără prihană în căile tale din ziua facerii tale şi până s-a încuibat în tine nelegiuirea.

16. Din pricina întinderii negoţului tău, lăuntrul tău s-a umplut de nedreptate şi ai păcătuit, şi eu te-am izgonit pe tine, heruvim ocrotitor, din pietrele cele scânteietoare şi ***te-am aruncat din muntele lui Dumnezeu, ca pe un necurat"***

Isaia plânge, pare să-i pară rău şi poate chiar aşa şi este, noi înşine regretăm, prea bine a fost totul odinioară, numai că, oameni fiind, credem împreună cu Dante că nici o durere nu este mai mare decât amintirea vremurilor fericite atunci când te afli în mizerie. Numai lui nu-i pare rău:

12. Cum ai căzut din ceruri, stea strălucitoare, fecior al dimineţii! Cum ai fost aruncat la pământ, tu, îmblânzitor de neamuri!

13. Tu care ziceai în cugetul tău: "Ridica-mă-voi în ceruri şi mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi aşeza jilţul meu! În muntele cel sfânt voi pune sălaşul meu, în fundurile laturei celei de miazănoapte.

14. Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea cu cel Preaînalt voi fi (Isaia 14,12-14)

Diavolul nu regretă nimic, nu are nostalgia Paradisului, este trufaş, prostănacul dracului:

17. Din pricina frumuseţii tale s-a îngâmfat inima ta, şi pentru trufia ta ţi-ai pierdut înţelepciunea. De aceea te-am aruncat la pământ şi te voi da înaintea regilor spre batjocură" (Iezechiel, 28,17)

Cea mai mare pedeapsă pe care i-a dat-o lui Domnul este neodihna în mormânt: îţi dai seama, iubite cititorule, să nu ai pacea criptei, să-ţi urmăreşti destinul cu luciditate, să nu poţi scăpa de el şi nici să nu poţi să vrei să fii altfel: un mort frumos cu ochii vii, vorba poetului.

18. Toţi împăraţii popoarelor se odihnesc cu cinste, fiecare în locaşul său.

19. Şi numai tu eşti azvârlit departe de mormântul tău, ca o ramură fără preţ, ca rămăşiţele celor care au fost ucişi cu lovituri de sabie, zvârliţi pe pietre de mormânt, ca un hoit călcat în picioare.

Tu nu te vei pogorî în mormânt, căci tu ai pustiit pământul tău, şi pe poporul tău l-ai ucis (Isaia 14,18-20)

Multe sunt înfăţişările Diavolului arătate de Duhul în pustie. Înainte de toate este femeie culcată pe o fiară, înconjurată de capete şi de coarne: purpură, stofă stacojie, aur şi pietre scumpe, apoi un pahar de aur plin; toate înseamnă câte ceva numai că nu ne interesează ce anume, este destul că sunt acolo, e destul atât:

3. Şi m-a dus, cu duhul, în pustie. Şi am văzut o femeie şezând pe o fiară roşie, plină cu nume de hulă, având şapte capete şi zece coarne.

4. Şi femeia era îmbrăcată în purpură şi în stofă stacojie şi împodobită cu aur şi pietre scumpe şi cu mărgăritare, având în mână un pahar de aur, plin de urâciunile şi de necurăţiile desfrânării ei". (Apocalipsa 17,3-4)

Domnul este împotriva multelor desfrânări ale celei desfrânate, El, Preaputernicul, este împotriva ei;

4. Numai din pricina multelor desfrânări ale celei desfrânate, frumoasă la chip şi meşteră în farmece, care duce în robie neamurile prin desfrânările ei şi popoarele prin fermecătoriile ei!

5. Sunt împotriva ta! - zice Domnul. (Naum, 3, 3-4).

Va urma...

... dacă vom avea chef şi dacă Diavolul, stăpânul răzvrătirilor, va binevoi să se lase cercetat,adică citit,de cercetaşii şi cititorii dumisale organizaţi în respectivul grup.

Daniel VIGHI

Viaţa mea e un roman

O cedare în anii '20

Îl urmărea ce îi spusese mătuşa, de fapt o strămătuşă: "Şi atunce dânsa, adecă dumneaei, i-a cedat". O relaţie între un insistent june interbelic şi o fecioară. O fată nu de mare familie, ci de oarecare neam. Tante, uşor senilizată, nu îi povestea despre o aia, ci despre o altă tante, pierită trist, ce nu se stăpânise când au prins-o fervorile amorului, şi nu o făcea atât răspunzătoare, cât o compătimea pe aceea, pentru că n-ar fi trebuit să se întâmple astfel. Se ştiau copios, erau **cuzine** de-a doua şi cumva amice, doar că picat-a de proastă fata mare, adecă cedându-i insului cu maniere, dar acela vădindu-se fără scrupul şi devorator/deflorator, nepricepând, apucatul, performerul, că-i răpeşti o zestre domniţei de viţă nu prea-prea, dar săracă, dar şi curată, el păcălind-o într-un târziu, loc de unde nepotu-şi resuscită imagineriile - culotte-ul cu volănaşe şi danteluţe vizând genunchii, bustiera forţată, travaliul amorezului de meserie, gemetele decente ale viitoarei mătuşi care mai că vrea, mai că nu se lasă, spectacol acompaniat de scârţâiturile deja melancolice ale podiumului improvizat. Trebuie să bănuim că momentele de iad au fost filmate şi de greieruşul însoţitor al mătuşii-fecioară, rămas deasupra secvenţei cu o asemenea minimă misiune, fără putinţa de a mai influenţa derularea evenimentelor, ci doar în ipostaza secretarului ce consemnează exact, dar cu câtă durere!, pentru ca în zilele următoare să recitim şi să întoarcem povestea pe toate feţele, ca să ne considerăm cea mai nenorocită fiinţă de pe Pământ, să ne perpelim, să-i spunem în sfârşit (aproape) totul verişoarei de-a doua, îngrozind-o şi dezamăgind-o în ce ne priveşte, să afle întreg clanul intrat în alertă şi în clisele ruşinii; pe seducător degeaba l-ar fi tras la răspundere, trebuia găsit un funcţionar modest şi mai sărac cu duhul pentru o reparaţie de urgenţă prin căsătorie, şi asta în ciuda ţipetelor înalte pe care tardiv le emite păcălita. A ieşit rău, o viaţă de reproşuri şi de meschinării, căreia fecioara pierdută nu i-a făcut faţă. Şi aici istoria strămătuşii se diversifică în chip miraculos, ba totul se termină cu o nebunie-sinucidere (banal!), ba ea însăşi preia condiţia maculată a aceleia, dirijând-o spre vârste matusalemice, ba se iveşte dintre capetele de porci bărbatul izbăvitor, cel ce vindecă, iartă şi (o) face fericită pe cea care rămâne fără prihană, chiar dacă preţ de o clipă a căzut. Şi Tante o să tot pisălogească la variante până când, molfăind un cornuleţ cu magiun, o să scape cafeaua în poală şi o să se înfurie că nepotul schiţează supoziţii neruşinate privind freneziile unei tinereţi ce-i aparţine ei în exclusivitate.

Viorel MARINEASA

Poeme de Laurenţiu Cerneţ

Nostalgie

Moto: "Unde sunt zăpezile de mai an?"
(Francois Villon)
"Muştele de azi
nu mai sunt muştele de odinioară"
(Raymond Queneau)
"Atunci ce mama dracului?"
(Marin Sorescu)

Nici moartea nu mai e cum era:
aprigă, tăioasă, hotărâtă-n necruţare,
impresionantă - la urma urmei...
Parcă nici nu e Ea.
Umblă-n doru' lelii şi-ncearcă
fel de fel de metode,
habar n-are pe ce lume trăieşte,
nu tu planificare,
nu tu grafic, priorităţi, logică...
Te ia cu salariul minim, cu
boli noi, cu secetă, cutremure,
inundaţii, incendii, bombe artizanale,
medicamente compensate, recomandări,
cu
ce nici cu gândul nu gândeşti.
În astfel de condiţii
îţi şi piere cheful să mori.

Pro Memoria

Dacă e să semeni cu cineva, măcar
să-ţi alegi un om politic celebru.

În fiecare seară
îmi fac o listă cu treburile de a doua zi,
să mi le-aduc aminte, fiindcă
de vreo patruzeci de ani uit mereu
ba una, ba alta şi le-ncurc
schimbându-le ordinea şi neglijând
priorităţile.
Azi am programat cinci activităţi:
- să creez un sistem filozofic original;
- să înfiinţez o nouă religie (sau măcar o secta);
- să pun la punct o teorie economică bună de eradicat sărăcia;
- să întocmesc statutul unei ligi pentru apărarea
microbilor contribuabili la echilibrul ecologic; şi
ultima, cea mai dificilă:
- să găsesc pe cineva, persoană de încredere, care
să-mi împrumute nişte bani
până primesc pensia.

Echitaţie

Călare pe două veacuri
ca pe două lumi,
fiecare mă trage
ba-n stânga, ba-n dreapta.
Încerc să stau drept
între ele,
să nu cad.

Echilibrul dorit mi-e o
veşnică pendulare.
Iar sufletul,
sătul de echitaţie,
se balansează
înainte şi-napoi,
ostenit,
pe calul istoric
pe care nu ştiu cine
m-a încălecat.

O întâlnire fericită

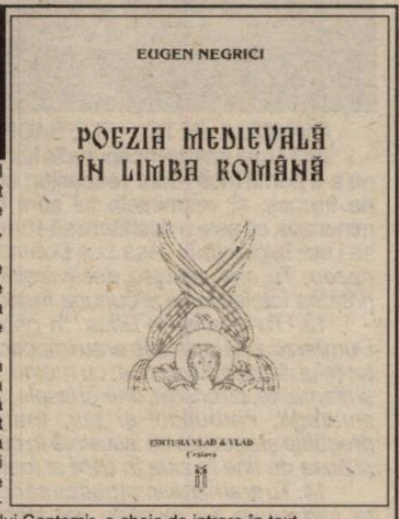

Chiar dacă există voci contestatare, a devenit o evidenţă faptul că infuzia scientistă a schimbat faţa criticii, iar când critica a reuşit totuşi să nu uite esenţa ei valorizatoare în câmp estetic şi puterea de invenţie, ea a fost cu adevărat benefică. Referindu-ne la prezent, despre o asemenea schimbare la faţă se poate vorbi.

Critica de orientare stilistică pare să realizeze în momentul de faţă o întâlnire benefică, aşteptată, cu istoria literară, deocamdată pe porţiuni mai restrânse ale sferei diacronice, când nu aspiră la elucidarea unor mecanisme ale instaurării sensului poetic în anumite tipuri de texte.

O astfel de fericită întâlnire se întâmplă în cartea lui Eugen Negrici, *Poezia medievală în limba română* (1996). Hrănită în substanţa ei la izvoare prestigioase privind poeticitatea europeană medievală (cum ar fi Curtius şi Zumthor), ca şi un ev mediu reevaluat de viziunea "reparatoare" a lui Jacques le Goff, cercetarea impresionează prin dislocarea locurilor comune ale receptării unei textualităţi aflate sub regimul "expresivităţii" involuntare. Cât de involuntară, ca să folosim perspectiva lui Eugen Negrici însuşi, într-o lucrare cu acelaşi titlu, este în cazul unor opere, cum ar fi cea a lui Cantemir, o cheie de intrare în text.

Simbioza dintre punctul de vedere stilistic şi cel diacronic a generat o investigaţie deosebit de incitată. În acest sens cartea se înscrie unei direcţii analitice bine reprezentate în cultura fanceză, de exemplu, în care conceptele se supun jocului fertil asociativ al inteligenţei critice, alcătuind pasta densă a valorizării. Cartea mărturiseşte un tip de creativitate în marginea unei *ştiinţe a interpretării* decantate în actul recuperator al valorilor scripturale din epoca veche, trimiţând la o arhitectură profundă a spiritului uman.

A descoperi în textele poetice, unele lipsite de strălucire estetică, ale evului mediu românesc, epoca aurorală a scrisului literar artistic este miza generoasă a investigaţiei. În ultimă instanţă urmărirea, înfiripărea unor *modele europene* în spaţiul culturii noastre dintru începuturi este o perspectivă novatoare şi fertilă. "Sunt popoare care şi-au pierdut textele, nu au tradiţia consemnării şi a tezaurizării ori nu au avut când şi cum să şi-o formeze, fiind constrânse să-şi exercite funcţiile creatoare în domenii limitate. În cazul lor - în fond cazul nostru - nu ar fi lipsit de sens să se iniţieze repertorierea modelelor mentale posibile, pentru a se putea căuta şi descoperi mai uşor actualizările şi acolo unde prea puţin ar fi ele îndrituite. În faţă cu tabloul coerent al "creaţiilor" fundamentale ale spiritului şi - dezvoltate din acestea - al modelelor lirice, epice, dramatice, *in potentia,* ne vom descurca mult mai bine în aria numeroaselor texte fără intenţionalitate artistică, dar apte să fie absorbite în spaţiul literaturii" (p. 95)

În căutarea presiunii memoriei culturale şi a fenomenelor genetice (speciile cele mai umile din punct de vedere estetic, psalmi, rugăciuni, imnuri, ode şi versuri la stemă, povestiri istorice versificate) demonstrează prin vocaţia magnificării, a cunoaşterii şi a desăvârşirii o relaţie tipologică cu specii şi genuri care reprezentaseră cu trei, patru secole înainte în occident modelele mentale ale activităţii literare. Concluzia rezumă acest demers integrativ: "Totul se petrece ca şi cum Spiritul indefinisabil al Literaturii, stăpân misterios peste regatele poeziei, ar fi decis obligativitatea parcurgerii unor etape precise, a frecventării unor specii, a împărtăşirii unei mentalităţi artistice specifice. Formele, speciile, genurile par să-şi fi aşteptat, răbdătoare, poeţii. Ele corespund unor funcţii spirituale şi psihologice, unor vocaţii umane esenţiale şi erau legate de cele câteva modele mentale care căutau doar prilejul de a fi, într-un fel sau altul, actualizate, oricât de târziu". (p. 149)

Iată că tipologicul, ţinând de vârstele obligatorii ale culturii, face ca decalajul temporal să-şi piardă din relevaţă. În această perspectivă, Miron Costin, de exemplu, cel din poemul *Viaţa lumii*, preface aici "duhul întristat al atâtor poeţi latini şi medievali, laici şi religioşi", fiind un autor european, chiar un barochist prin structură imaginativă (p. 151).

Punctul de vedere al stilisticii contemporane (p. 167) este aplicat cu excepţionale rezultate atât pentru o perspectivă teoretică asupra textualităţii medievale, cât şi pentru exegeza celei mai greu de situat opere din literatura română: *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Aici, mai ales, spectacolul critic impune valenţe creatoare ale stilisticii de exegeză. Însuşirile artistice ale scriiturii critice proprii de altfel lui Eugen Negrici, imaginaţia combinatorie în domeniul generalului şi împingerea concluziilor alcătuiesc lecţii de lectură în care textul este silit să vorbească despre literatură, nu numai despre sine.

Deosebit de important pentru conştientizarea *diferenţei* dintre limbajul uzual şi cel literar care străjuieşte apariţia scrisului romanic este hiperbatul. Plasat în inima dualităţii literar/ non literar, hiperbatul se dovedeşte a fi, pentru scrisul românesc de început, aflat, în latura lui savantă sub oblăduirea viziunii retoricii clasice, mai mult decât o figură textuală. El este un semn tutelar al *literarităţii* literaturii. Extraordinara consecvenţă a fenomenului la Cantemir şi prezenţa lui, la fel de obsesivă, de exemplu, la Gongora, pentru a nu mai vorbi de acele *volgarizzamenti* medievale italiene, este o marcă a acelor izomorfisme de textualizare panromanice, deci europene, în care Cantemir se înscrie cu aceeaşi conştiinţă a caracterului artifical al literaturii ca şi marele spaniol. Dincolo de un model ritmic profund există la Cantemir o vie conştiinţă estetică hrănită la izvoarele expresivităţii latine. (cf. Ileana Oancea, *Romanitate şi Istorie*, 1993)

Alte procedee rezultând de data aceasta din periodicitatea în care este distribuită substanţa fonetică şi cea semantică încarcă textul în continuare cu o exacerbată poeticitate. Faza expresivităţii involuntare este depăşită printr-o radicală mutaţie din sfera a ceea ce U. Eco numea *intentio lectoris* în cea a lui *intentio auctoris*. Ion Barbu nu va fi mai radical în acest sens. Căci ca discurs polivalent, în sensul lui Tzvetan Todorov, *Istoria ieroglifică* manifestă, cum Eugen Negrici relevă cu fineţe, o incongruenţă constitutivă fundamentală: textul vizează atât intenţia referenţială, tranzitivitatea deturnată, obscurizată programatic prin punerea în discurs propriu-zisă, dincolo de nivelul literar care este hermetic, artistic-ornamental şi poetic.

Subscriem la concluzia criticului stilstician: " parafrazând pe Jakobson, am zice că autorul proiectează principiul similitudinii de pe axa paradigmatică pe axa sintagmatică" (p. 218). Am mai adăuga însă că, în cazul hiperbatului, funcţia poetică jakobsoniană s-a mutat într-un spaţiu în care conflictul între poetic şi referenţial devine un conflict între structura romanică a limbii şi cea retoricizată după model latin (cea care determină aşezarea consecventă a verbului la sfârşitul propoziţiei sau/ şi a frazei). Ceea ce explică, cred, şi includerea acestei proze în tabloul devenirii poetice a literaturii medievale.

Apetenţa teoretică a criticului este dublată de observarea atentă a planului lingvistico-stilistic al operei, iar corelarea lor generează concluzia că textul discutat este "de o stranietate (extravaganţă!) irepetabilă în cultura noastră" (p. 223), şi care "prin numărul de probleme teoretice sugerate nu se poate compara cu nimic din ceea ce cunoaştem" (p. 224).

Cartea în ansamblul ei este un "exerciţiu" de lectură ilustrând magistral creativitatea demersului stilistic autentic în care literatura "veche" devine un prilej de plonjare euforizant-teoretică într-un mod particular de instaurare a semiozei lliterare.

Ileana OANCEA

* Eugen Negrici, **Poezie medievală în limba română**, Editura Vlad & Vlad, Craiova, 1996

Formele literare şi destinul lor

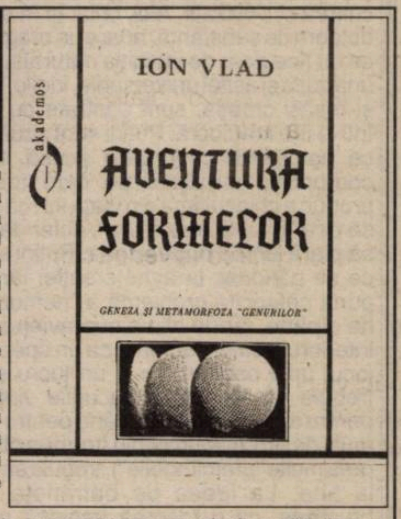

Eseul profesorului Ion Vlad, apărut de curând în remarcabila colecţie "Akademos", îngrijită de Irina Petraş la Editura Didactică şi Pedagogică, continuă şi redimensionează unul dintre cele mai importante şi originale proiecte din domeniul criticii şi teoriei literare de la noi. Definit în chip esenţial prin năzuinţa de a articula un sistem conceptual adecvat orizontului reflexiv contemporan, acest proiect îşi desfăşoară arhitectura în strânsă legătură cu realitatea creaţiei, cu mirabila prezenţă a operelor literare. Dubla sa orientare, alianţa fericită dintre investigaţia teoretică şi cea interpretativă o regăsim şi în ultima carte publicată. Ea are ca obiect spinoasa şi îndelung discutata problemă a genurilor şi a speciilor literare, pe care o reconsideră din perspectiva teoriei formelor, pentru ca apoi să urmărească istoria formelor narative într-o suită de excelente racursiuri interesate de geneza şi caracteristice lor, de evoluţia şi creaţiile în care ele se manifestă exemplar.

Încă de la început, autorul constată interesul de care s-a bucurat problema genurilor în studiile literare. Abordarea lor astăzi (în şcoală şi chiar în universitate) după modelul triadei liric, epic, dramatic, căreia i se subsumează diverse specii literare, este inadecvată şi perimată în raport cu fenomenul literar contemporan.

Recuzarea acestui mod de a vedea lucrurile e susţinută de o incursiune avizată în perimetrul unor teorii care plasează în centrul lor un studiu orientat de postulatul formelor literare. Ion Vlad se referă în acest sens la lucrările lui V.I. Propp, M. Bahtin, A. Jolles, E. Steiger, K. Hamburger, N. Frye, R. Barthes, G. Genette etc., dar şi la texte fondatoare cum sunt **Republica** lui Platon, **Poetica** lui Aristotel etc. La confluenţa şi în continuarea unor poziţii configurate de cercetările autorilor amintiţi, eseul avansează ideea definirii teoriei literare ca o teorie a formelor ce fixează "nuanţat şi în termeni preluaţi din recomandările unor discipline înrudite (...) coordonatele morfologice (gramatica) ale formelor. "E vorba, după cum se poate constata, de afirmarea necesităţii unei reîntemeieri a teoriei literare şi, implicit, a istoriei literare în raport cu realitatea formelor, care, prin geneza, metamorfozele, eclipsarea, dispariţia ori reciclarea lor, reprezintă însăşi viaţa literaturii, istoria sa.

După cum se observă, conceptul de formă deţine un loc central în această propunere de reconsiderare a teoriei literaturii. Evident că acest lucru nu trebuie să ne alerteze, fiindcă suntem departe de sensul restrictiv al acestei noţiuni din cunoscutul binom formă-conţinut. Determinaţiile conceptuale ale formei converg înspre înţelegerea ei ca structurare, organizare şi, în acelaşi timp, ca formă formantă, formă în act (Gestaltung) în care constituirea, manifestarea şi semnificaţia sunt inseparabil reunite. Autorul face o disociere între **formă**, categorie generală, abstractă, convenţională, ce exprimă ipostaze fundamentale ale fiinţei în raport cu lumea şi **forme** ca realităţi individuale, structuri care sunt efectul unui act creator.

Cu alte cuvinte, liricul, epicul şi dramaticul reprezintă categorii generale ale formei şi exprimă atitudini fundamentale de ordin ontologic şi gnoseologic. Categoriile individuale ale formei se referă la entităţi precum povestirea, nuvela, romanul epopeea, oda, elegia, sonetul etc., care sunt "codificarea unor complexe procese: ale producerii, comunicării şi receptării, ale doctrinelor şi ale prestigiului modelator al unor creaţii fundamentale." (p. 62). Desigur că aceste forme sunt un produs cultural, apar într-un anumit context istoric, întreţin anumite raporturi cu lumea în care s-au ivit. Ele presupun - cum se subliniază în mai multe rânduri - o organizare, o structurare, o elaborare în raport cu o serie de exigenţe de reuşită, efect, comunicare etc. Parafrazându-l pe Heidegger, am putea spune că esenţa artei, în cazul de faţă a literaturii, ar fi punerea-de - sine-în operă a formei.

Să notăm că această unificare conceptuală pe care o aduce **Aventura formelor** este legitimă şi salutară. Ea are numeroase implicaţii de ordin teoretic şi metodologic pe care lucrarea le scoate în relief, în întregul lor însă, ele nu pot fi determinate decât prin cercetări sistematice şi punctuale.

Atras de ideea identificării "formei arhetipale", Ion Vlad crede că ea e de natură narativă: "formele literare sunt expresia unui nucleu original de natură epică. Vocaţia imanentă omului este aceea de a povesti/ comunica şi de a stabili relaţii, sub specia alternativei ontologice şi gnoseologice, cu un posibil şi necesar interlocutor. **Homo narativus** este instanţa originară şi, implicit, arhetipală a formelor literare." (p. 12). Această ipoteză va ghida capitolele dedicate diverselor forme care se constituie graţie **povestirii.**

Întâlnim în aceste incursiuni exegetice, de poetică istorică, mai ales în paginile consacrate epopeii, nuvelei, romanului, povestirii, radiografii concludente care înregistrează geneza formelor, solul cultural care le-a ivit şi le-a dus la dezvoltări excepţionale, categoriile specifice, invariaţii lor şi metamorfozele suferite etc. Schiţa aceasta de poetică istorică este ilustrată cu opere în care respectiva structură accede la reuşite depline, care exprimă potenţialul constructiv al formei, forţa sa de prezentificare şi de simbolizare. Cum nu putem întârzia asupra acestei laturi a eseului, vom aminti doar excelentele interpretări consacrate eposului homeric, nuvelelor **Moartea lui Ivan Ilici** de Lev Tolstoi şi **Moartea la Veneţia** de Thomas Mann, unor romane cum ar fi **Castelul lui Kafka** sau **Cvartetul Alexandria** de Lawrence Durrell. Deşi succinte şi având mai ales o funcţie argumentativă şi ilustrativă în contextul determinării caracteristicilor unei forme sau alteia, ele transgresează acest statut, mărturisind o forţă şi o virtuozitate interpretative de excepţie.

Bazată pe o bogată reflexie teoretică, pe o îndelungată şi exemplară frecventare a imperiului literaturii. **Aventura formelor** este o carte esenţială şi provocatoare, care propune o reorientare a modului nostru de a înţelege literatura. Ea face o notă distinctă în câmpul teoriei literare româneşti, sincronizându-se cu reflexia actuală asupra formei, nu doar din domeniul teoriei literare ci şi din cel al esteticii (L. Pareyson, H. Maldiney), sau sociologiei (M. Mafessoli).

Ioan VULTUR

Ion Vlad, **Aventura formelor. Geneza şi metamorfoza <genurilor>**. Editura Didactică şi Pedagogică Bucureşti, 1996.

Poeme de SIMONA-GRAZIA DIMA

Trecut

Spre un liman al prospeţimii,
necunoscut, peregrinez mereu, himeric.
Să fie oare movila aceasta albă,
translucidă, cu dar de preţ în sine -
un ochi de spume, aproape ne-nchegat,
zvâcnind afund? E-o insulă
încinsă de piloni străbătuţi
de un singur cuvânt. Pluteşte ocrotită
în golful circular. El trebuie să fie.
Şi totuşi, mă-ncenuşează o pală de vânt:
nimic nu-i ferit de tristeţe, persistă
în aer tremurul albinelor
ce-au cunoscut cândva aceste flori,
se mai ofileşte prin preajmă
o pânză de fruct, iar sâmburii
sunt îmbibaţi de trecut.

Citirea rosturilor

Caută un copil să-ţi citească rosturile.
El va sosi în tropot liniştit,
apucând pagina cu mânuţa unsă.
Dacă îl cerţi, va silabisi doar titlul,
şi, devenit stană de piatră,
va cădea într-un somn albastru de veacuri,
din care n-ai să-l poţi clinti.
Se va trezi după plac şi va citi monoton,
printre cuvinte se va vedea cum luceşte apa
şi se clatină trestiile (de fapt, va trişa puţin,
căci va privi între timp şi norii), pe când aştepţi
exasperat scurgerea implacabilă a ideii fierbinţi
care, iată, e iarăşi întreruptă,
pentru că el lasă în balans pagina fumegândă
şi pleacă pentru două milenii la joacă în codri,
iar tu, neputincios, aştepţi în clocot.
Reîntors, citeşte fraza aceea sublimă, feroce,
în al cărei cuptor s-au mistuit maeştrii,
moştenindu-se unii pe alţii în spunere.
El nu se va ruşina s-o despartă în trei
şi s-o pronunţe în plină răcoare,
cu pauze lungi, nesfielnic,
fiindcă tocmai atunci va striga o pasăre,
pe care o va asculta cu urechea ciulită,
şi va contempla o sămânţă adusă de vânt

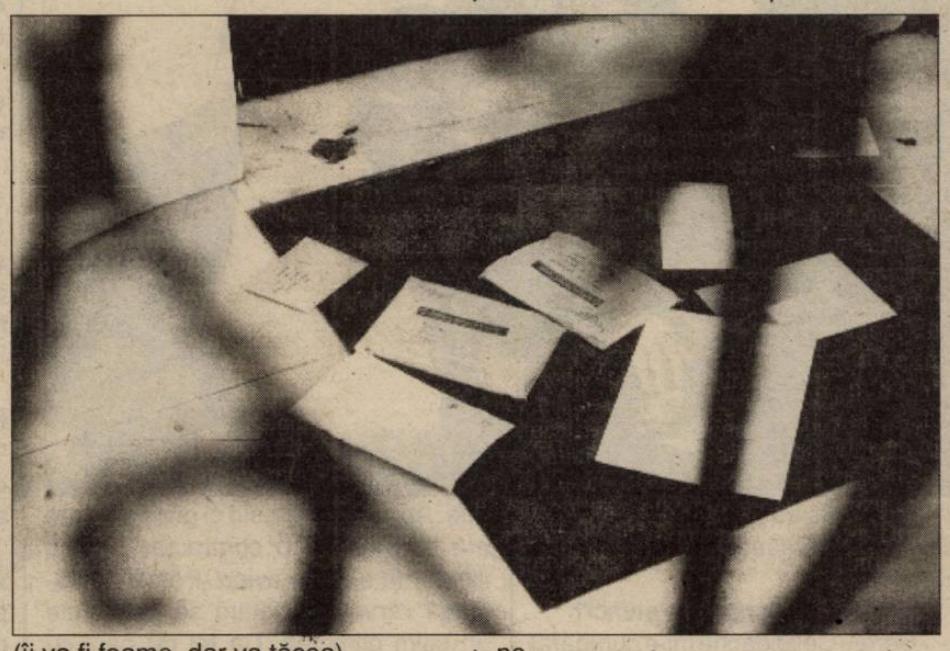

(îi va fi foame, dar va tăcea),
va urmări cu credinţă cum se face mlădiţă
şi apoi arbore şi va continua lectura
abia când va fi muşcat dintr-un fruct pârguit.
Atunci îi vei reproşa, spumegând,
că a frânt urcuşul divin al frazei.
Cu ochi verzi, zâmbitori, va răspunde
că limba sa e cântarul timpului
şi că, dacă vrei, poţi să nu-l asculţi,
el e şi aşa foarte grăbit
şi s-ar bucura să plece,
doar tu l-ai adus aici,
deci va face după voie alte pauze,
apoi, fiindcă pe acele meleaguri
se vor purta la ora aceea războaie,
se va îndepărta, ca să revină
odată cu pacea, pe o ceaţă densă,
aducând măceşe coapte,
iar ultimele cuvinte le va citi pe un ton neutru,
de parcă ar face un inventar de grâne,
misiunea şi-o va isprăvi cu artă,
rosturile se vor înălţa fără cusur,
liliac scânteietor al unei primăveri eterne.

Semne de aer

"Să cernem temeiurile fericirii",
am spus unei mrene, iar ea ţâşni din apă
lăsând o urmă eliptică pe luciu.
"Hai, vorbeşte despre temeiurile fericirii",
am zgândărit cerul. Şi el clipi hâtru
dintr-un nor. "Spune-mi, ce ştii despre temeiurile fericirii?" am întrebat iubirea,
ca s-o văd îndată, neputincios, cum se aruncă
în mărunţaiele pământului,
între magme voioase şi petrol curat.

Copiii tăcerii

Cu cât e mai amplu ţipătul,
cu atât mai uriaşă,
mai indiferentă
tăcerea.
Regi, armate
lasă în urmă
doar o dâră subţire.
Liniştea, mama lumii
nu va fi niciodată înfrântă.
Irumpe din spate, incendiind
tinicheaua cu strasuri a formelor.
Nutriţi de iubire,
cresc pruncii ei, invincibili,
neatinşi de curentul emoţiei.

Armonie

Fiinţele mici, iubitele,
şopotesc în lucruri,
armată deghizată,
ucid necontenit duşmanii,
convertindu-i în prieteni,
se folosesc de armonie
ca de un cuţit în junglă,
pentru deschiderea drumului.

Puternic şi tânăr

Pe atunci nu ştiam
de falsele legi
ce uzurpau frumuseţea,
nu dibuisem impostura
din ostiile sociale.
Eram puternic şi tânăr,
spuneam cuvântul
cum aş fi eliberat o pasăre
şi niciodată nu făceam
ce aşteptau alţii

Jurnal de cărţi

Modest şi delicat în comportament, având cultul şi simţul valorilor, Viorel Marineasa ştie preţul muncii de prozator. Scrie cu siguranţă, construieşte cu abilitate, se mişcă lejer într-o lume care este a prozelor sale. Percep textele din volumul **Dicasterial** (Editura Arhipelag, Târgu-Mureş, 1995) ca scrieri de interferenţă - povestire şi confesiune, notaţie şi perspectivă analitică, incizie pamfletară şi infuzie lirică. Spirit eminamente cultural şi cultivat, fin degustător de subţirimi lexicale, Viorel Marineasa este capabil de asocieri culturale neaşteptate, de plasări într-un areal distanţat, de evocări în structuri temporale diferite. Suculente şi truculente în limbaj, savuroase şi hazoase prozele din **Dicasterial** sunt, totuşi, inegale. Saturaţia de social în unele, tenta politică, în altele, scot aceste texte de sub condiţia ideală a literaturii, în sens maiorescian, cea a valorii estetice; fenomenul, fiind fragmentar, nu atinge toate textele din volum. **Dicasterial** devine simbol în volumul lui Viorel Marineasa - palat şi bolgie, glorie şi decădere, extaz şi agonie. Reverberează în textele din cele trei secţiuni **(Paori, beamtări şi alte chestii, Micul trafic, Falsul vienez)** experienţe trăite direct sau experienţe culturale, momente din copilărie ori adolescenţă, secvenţe de maturitate. Realul inundă cu brutalitate discursul epic, poveşti fantastice se aşază lângă experienţe existenţiale coagulând un text de factură aparte.

Scriam şi altădată că există în proza lui Viorel Marineasa un permanent balans între text şi metatext, ficţiune şi realitate, o contaminare, un nedefinit amestec între utopie şi real, între istorie şi prezent, între faptul reţinut de o memorie mai îndepărtată şi cel cotidian. Dacă mai adăugăm la acestea simţul cuvântului, modul de a explora lexicul arhaic şi popular, uneori limbajul periferic, avem imaginea unei proze ce-şi cristalizează tot mai mult un mod specific, prin care poate fi uşor recunoscută. Integrat unui spaţiu cultural, pe care l-a asimilat, prozatorul vorbeşte fără reticenţe despre **Kafka şi Ciucurel, Teregova-Kentuky, Partoş-Europa, tur-retur, Viena-Băile Herculane-Instambul,** degajând nu doar încărcătura culturală, ci şi tensiunea dramatică a experienţelor existenţiale. Un Banat fabulos, arhaic şi contemporan deopotrivă, cu anvergură culturală în adâncime şi de spaţiu extins, iese la iveală din prozele lui Viorel Marineasa.

Volumul de debut al lui Nicolae Popa - **Puţin acrişoară, sprânceana** (Editura Marineasa, 1994) - n-a trecut neobservat, dar nici nu s-a accentuat suficient originalitatea lui, care stă în singularizare. Poezia lui Nicolae Popa nu se înseriază, ci se singularizează, printr-un discurs epatant şi eclatant, insidios şi ceremonios, torid prin undele emanate şi perfid prin nuanţele de subtext implicate. El face figură aparte în peisajul liric timişorean şi, dacă ar fi să-l apropiem de un punct al istoriei literare, acesta ar putea fi, într-o oarecare măsură, suprarealismul stilizat şi recuperat la nivelul imaginii imprevizibile şi greu comestibile (evident, din perspectiva lecturii). La aceeaşi editură a publicat, apoi, încă două volume: **auzind s-a făcut întuneric** (1995) şi **nu vă supăraţi dacă cerul este albastru** (1996). Între Platon şi Teregova distanţele se reduc; la nivele diferite, profunzimea dialogurilor este aceeaşi, în spaţiul platonician sau în cel arhaic al lui Uica Pătru. Întâlnim în poezia lui Nicolae Popa o distrucţie a retoricii, care se macină din interior, oferind o altă lume, ordonată după legile fanteziei. Poet al unui spaţiu, dar şi al adâncurilor greu sondabile, Nicolae Popa este şi un sprinţar jucăuş printre metafore. Sacralizând un spaţiu, poetul iubeşte, totuşi, ludicul. Ca o minge lovită în moduri diferite, cuvântul sare spre sensul la care te aştepţi mai puţin, în relaţii sintagmatice mai puţin comode şi obişnuite. Poezia lui Nicolae Popa trebuie receptată global, în realitatea ei izvorâtă din vise şi himere. Ea este expresia unui coşmar, de multe ori, care zdruncină din temelii şi distruge, a unui moment transreal, ce, odată scurs, lasă în urmă o altă realitate - aceea a poeziei.

Bântuit de spaime şi deziluzii, trăind coşmarul trădării şi intuind iminenţa degradării, Ioan Crăciun dă prin **Răsăritul trădat** (1996) un volum cu poezie densă şi convulsivă, apăsată de durere şi terorizată de himere. Între ideal şi real se cască haosul, între credinţă şi pragmatism drumul naşte diferenţe insurmontabile. Poezia exprimă drama a ceea ce poetul numeşte **răsăritul trădat.** Discursivă, cu inflexiuni pamfletare şi inserţii publicistice, poezia lui Ioan Crăciun se derulează narativ, prin secvenţe epicizate. Ea pendulează între contrarii; este o sublimare, dar şi o pervertire a textului, o înălţare, dar şi o decădere. Perspectiva textualistă devine permisivă pentru valoarea ideatică a poeziei, dar şi ocultează, adeseori, sensul. Intervenţii de felul "tac-i-am zis textului meu/ tu nu judeci gesturile absolute/ tu le întreţeşi atât cât/ să pară reale" sau "textul meu devenise propriul meu năvod" indică nu doar relaţia autor-text poetic, ci şi grila posibilă a dezvăluirii sensurilor. Ioan Crăciun cunoaşte multe despre poezie, are un orizont cultural larg şi bine consolidat. Aparent simplă, directă, cotidiană şi stradală poezia se îmbogăţeşte prin filtru cultural. Ioan Crăciun ştie să construiască discursul poetic. El refuză stilul doct şi calofil, iar poezia se impregnează de realism şi biografism. Discursul este tranşant, direct, desolemnizat, adeseori susţinut de ironie şi parafrază. Iscată din experienţa i-mediată, directă, poezia lui Ioan Crăciun, prin nota reflexiv-meditativă, ce se poate observa uneori, prinde şi alte conotaţii, mai ales legate de relaţia material-spiritual, profan-sacru. Deschiderea spre metafizic unită cu profunzimea meditaţiei poate naşte o altă dimensiune a poeziei sale. Intuind încă de la debut - **Blândul ceas al reîntoarcerii** - în Ioan Crăciun un suflet zbuciumat, rămâne de văzut pe ce coordonate se va accentua poezia sa viitoare.

Poezia lui Adrian Derlea din volumul **Apa regală** (1996) transferă în structura lirică o experienţă şi un spaţiu. Poezia sa nu este rezultatul unei estetici detaşat acceptată, ironic simulată ori inteligent imitată. Drumul poeziei trece prin realitatea crudă; este chiar această realitate frustă înregistrată în poeziei //**taclale**//. În discurs poetic cu inflexiuni moderne, dar recuzită vetustă, adică învechită, ceea ce nu înseamnă înapoiată, ci, eventual, conservatoare, poezia curge în vers inteligibil, înregistrând structuri pastelizate ori componente de portret. Apariţia repetată a imaginii bătrânului ori spaţiului arhaic sugerează o opţiune //**prea devreme**//. Este un spaţiu între oraş şi sat, interferenţă şi imixtiune, margine şi centru, adinamic, cu o anumită frumuseţe a gesturilor terne şi lucrurilor regăsite //**drum de căruţe**//. Sensibilitatea lui Adrian Derlea pare să se muleze perfect pe lentoarea acestei lumi, a cărei viaţă curge monoton, fără schimbări spectaculoase. Poetul înregistrează imaginea punctual şi mai rar panoramic. Starea proximă este neutrală, deseori de lehamite, dar structura poetică are forţă sugestivă. În **Apa regală** întâlnim poezie de notaţie şi înregistrare, nu reflexivă, ci accentuat descriptivă. "Molcoma melancolie" ori "încremeneala" sunt semne sub care există poezia lui Adrian Derlea. Debut tardiv, dar semnificativ, **Apa regală** fixează un poet.

Alexandru RUJA

In memoriam

Sergiu Celibidache - întâlniri peste timp

Anvergura europeană a operei plastice a lui Silviu Orăviţan va fi probabil colateral atinsă în această discuţie. De la el dorim să aflăm orice în legătură cu Sergiu Celibidache, căci dimensiunea artei sale o intuim mai mult decât o cunoaştem. La fel şi Omul, pe care l-am receptat sever şi ermetic. Silviu Orăviţan l-a vizitat pe maestru la reşedinţa-i pariziană, cu puţin timp înainte de a se stinge din viaţă.

- Silviu Orăviţan, cum se face că ai ajuns în preajma maestrului? Unde, când şi cum?

- La Paris, cu ocazia expoziţiei personale de la "Gallérie de Sculpture". În primăvara lui 1989. Cum? Prin intermediul doamnei Ioana, soţia maestrului, pictoriţă, care i-a atras atenţia asupra "penetraţiei în universal" a artei mele, printr-un original filon bizantino-românesc.

- Nu ţi se pare cam mult, pretinzând o prietenie atemporală, aspaţială cu Sergiu Celibidache? -

- Sunt convins că ţii la sinceritatea acestei conversaţii, şi atunci va trebui să renunţăm, unde e cazul, la modestie. E mult, dar asta este. A trebuit să accept povara acestei mari prietenii. Sunt probe în acest sens şi îţi repet ceea ce ştii mai de mult, că Sergiu Celibidache este pentru mine pretutindeni şi permanent. Prietenia noastră continuă, chiar dacă el a dispărut fizic.

- Şi probele... •

- Venind prin urmare la expoziţia din '89 şi văzând lucrările mele, s-a stabilit, vorba francezilor, "un coup de foudre" între maestru şi mine ca autor al artei care-l fascina. Mi se decupează acum, cu claritate, momentul în care eu, autorul, vrând să completez cu explicaţii propria-mi artă, maculam de fapt lecţia adevăratului profesor despre pedagogia şi exigenţele privirii. Mi-a cerut să vadă tot: mapa, schiţe, lucrări neexpuse. Au urmat întrebări şi adevărate teste. Verdictul a constat în cele din urmă într-o deschidere totală spre o afecţiune paternă, materializată în autograful surprinzător, vizavi de precauţiile maestrului: "Noului şi vechiului meu PRIETEN, Silviu Orăviţan, cu neţărmurită admiraţie pentru arta lui genială, atât românească cât şi universală".

- Ce s-a mai întâmplat atunci?

- Sergiu Celibidache mi-a cumpărat mai multe lucrări. Au urmat discuţii îndelungi, în care s-au aprofundat teze ale gândirii tradiţionale, fenomenologia formelor, a simbolurilor, a culorii. Sosit la Lugoj, credeam că totul a fost un vis frumos şi atât. Dar, surpriză imensă. M-am trezit cu un telefon. La capătul firului, maestrul se interesa cum am ajuns acasă. Acest gest m-a făcut să înţeleg că la Paris totul a fost adevărat.

- Şi după acest vis real?

- Am mai trecut pe la Paris, dar nu l-am găsit. Era mai mult la München. Doamna Ioana mă ţinea la curent cu ce se întâmpla. În 1992, când împlinea 80 de ani, marile ziare, posturile de radio şi de televiziune franceze au ţinut trei zile conştiinţa culturală trează cu pagini întregi şi emisiuni dedicate marelui artist.

- Din afara familiei, eşti ultimul român care l-a văzut înainte de a se stinge.

- S-a întâmplat în iunie anul acesta. L-am vizitat la reşedinţa sa din Paris, de pe Rue Boissière 79. Se mişca foarte greu. Nu a putut veni la expoziţie. I s-a făcut atunci un film special cu aceasta. I-am adus lucrări. L-am regăsit de parcă ne-am fi despărţit de cinci minute. Avea un fel special de a percepe timpul: un timp permanent.

- Cum ţi s-a părut?

- Slăbit. Tocmai trecuse de cele rele. Accidentul la şold şi gripa pe care era convins că o contractase de la filtrele de aer din avion. Peste cunoscuta-i vervă incendiară se aşternuse un calm olimpian. Un fel de pact cu imediatul. Lumina spiritului său biruia viaţa. Mintea şi sufletul îi purtau acum corpul.

- Ce te-a mai marcat în această vizită?

- Precipitarea cu care mi-a mai oferit un nou "passe-partout" simbolic, "pour toujours". Invitaţia la cină era pentru şapte treizeci. Maestrul nu se mai lăsa aşteptat. M-a întâmpinat în uşă fără nici un fel de poză. Firesc, fericit de revedere şi fără introducere mi-a spus: "Eşti cel mai român dintre noi toţi. De unde vine asta?... Tu poate nu eşti conştient de asta şi nu cred că eşti. A fi român e o realitate indefinibilă raţional. E ca lama unui cuţit. Mă înţelegi? Îi simţi prezenţa prin consecinţe. Aşa eşti tu, român. Cel mai român din câţi pot cunoaşte eu, asta incluzându-mă şi pe mine..." Doamna Ioana era mirată. Celibidache nu obişnuia să facă asemenea reverenţe. Maestrul a continuat: "Mă gândesc şi la Brâncuşi. Eşti mai român decât el. Fiindcă Brâncuşi a plătit tribut modernităţii şi mondenităţii, frecându-se aici de comerţul şi vertijul Occidentului". Căutând să-şi explice starea de a fi român, privitor la lucrările mele a mai adăugat: "...Parcă sunt fă-cute de mine. Mai bine zis nu sunt făcute nici de tine. Sunt date pur şi sim-plu. Lăsate de cineva, ancestral. Tu le-ai găsit şi le prezinţi doar. Poate asta se explică şi prin faptul că tu vii din Banat, care este ceva special. Acolo sunt interferenţe de culturi. Toate în mod echilibrat".

- Aşadar unele păreri că Celibidache s-a îndepărtat de jaloanele existenţei şi credinţei româneşti sunt aberaţii.

- Imense aberaţii. Îl preocupa tot ce se filtra superior din spaţiul românesc. Sergiu Celibidache s-a stins cu dorinţa să facă în România o şcoală serioasă de dirijat. Un centru internaţional de percepere corectă a sunetului. S-a lovit însă de inerţie, de imobilism.

- În textele despre pictura şi sculptura ta, Şerban Foarţă descoperă şi "aluzia muzicală". Să fie încă o explicaţie că Sergiu Celibidache s-a ataşat de arta ta?

- Posibil. Fiindcă, în context, mi-a vorbit despre muzica veche transilvană, precum că are o perfectă şi profundă rigoare. Şi ţine de cea a muzicii mari. Comparativ cu Vechiul Regat, unde "rubato"-ul şi-a pus marca pe întreaga existenţă. Este aici un "ad libitum" în tot ce se face. A trecut apoi la relaţia sunet-culoare. Sunetul e dat în afara omului, spunea. Nu-i tot una cum îl percepi. Vine din stânga sau din dreapta. Te penetrează. Poate fi muzică sau zgomot. În ce priveşte culoarea, lucrurile se petrec la fel. Există o perspectivă a receptării culorii. Roşul vine spre tine. Este cea mai apropiată culoare. Reversul ei este albastrul, care îndepărtează. Nu întâmplător cerul e albastru. Ca spectator eşti implicat în asta. Fizic, cultural, moral, religios.

- L-au ancorat în arta ta lucruri fundamentale, se pare.

- În centrul acestei chestiuni cred că se găseşte gândirea lui, care era...

Ovidiu GIULVEZAN

Continuare în pag. 15

Aguas Claras

În "personala" de la Banca Turco-Română, Constantin Răducan ne propune o discuţie plastică generată de o reală, dar în acelaşi timp imaginară, călătorie spaniolă.

Lucrările lui sunt confesiuni tandre, montate pe o temporară existenţă iberică, îndeajuns de luminoasă în fragilitatea ei marină pentru a se putea transforma într-un puternic punct de reper; o existenţă cu un spaţiu uman îndeajuns de limitat, care permite imersia privitorului într-un leagăn subconştient.

Cu linii nostalgice, autorul încearcă să dubleze pelicula translucidă a amintirii, incluzând în propriile lucrări o ancorare certă, sub formă metaforic-epistolară: orice potenţială scrisoare adresată de autor celor dragi sau lui însuşi doreşte să conserve o casetă vizuală, o înregistrare pe care cuvintele nu o pot efectua. Dorind împărtăşirea unor experienţe, Constantin Răducan "sigilează" (la propriu) sonorităţile autorevelatoare ale imaginilor.

Artistul oscilează între spaţii urbane calde, aproape temperamentale, şi deschideri marine "en plein vent", securizate, în mare parte, de prezenţele aparent pasive ale ambarcaţiunilor. Cu desăvârşire iberic, spaţiul lui Răducan, împlinit prin multiple ipostaze, este viu, dar flexibil, grăitor, fără a fi patetic.

Realizate într-o simplitate cromatică de efect, lucrările lui Constantin Răducan sunt tot atâtea expresii vizuale ale unor posibile exprimări poetice, pe care artistul le rezolvă cu o graţie figurativă de excepţie.

Mirela IACOB

Cărarea uitată

O expoziţie despre flori a Domniei Sale pictorul CIPRIAN RADOVAN

Acrylice şi uleiuri. Într-un dialog inedit ce opune fascinaţiei grădinii paradisiace dramatismul meseriei de om. Această aventură pământeană a celui născut în Paradis, dar sortit să trăiască proba luminii şi a întunericului (a dragostei şi a urii).

Aşadar, compoziţii cu forme vegetale în expansiune. Inundând parcă o "terra incognita". Compoziţii cu o linie sinuoasă, ce evită directivitatea şi "horror vacui". O linie cu neaşteptate rătăciri şi bifurcaţii. Cu înşelătoare întoarceri. Frizând parcă precaritatea şi fragilitatea destinului uman. Alcătuind, totodată, un uimitor labirint floral cu seve izbăvitoare. Temporal, într-un latent nadir sau (poate) zenit. Un fel de zile şi nopţi de Sânziene. Cu cer deschis. Un veritabil solstiţiu, tradus prin contrastul complementarelor, într-un scenariu magico-religios ce asigură un transfer permanent de elemente (plastice), de la regnul vegetal la un "regn abstract". Deşi filoanele limbajului abstract nu depăşesc exerciţiul expresiei simbolice consacrate. Apelând (fără menajamente) la memoria culturală (plastică): galeria micilor maeştri flamanzi şi olandezi, Art Nouveau, Monet, Luchian sau aranjamentele florale japoneze.

De multe ori, incidenţele imediate ale realului dezvăluie aluviunile culturale ireductibile ale unui "imago mundi" binecunoscut (Golful Mraconiei sau Gărâna). Acum şi aici, formele dinamice decurg firesc din starea manifestă a lumii. Visul şi speranţele umanului se camuflează discret sub o luxuriantă floră. De o inflorescenţă poetică, unde zgura uzurii temporale se transformă în noi fluxuri expresive. Cu noi timpi de locuire. De fapt, o reîntoarcere la "izvoare". O mult râvnită întoarcere în Grădina Paradisului. Pe o cale rătăcită sau poate de mult uitată: drumul cu flori. Şi, de ce nu, cu Oameni.

Andrei MEDINSKI

TV

Scumpii noştri mârlani

În urmă cu aproximativ treizeci şi cinci de ani, elev fiind în clasele finale de liceu, ieşeam mai totdeauna Dumineca în oraş (Bucureşti se chema burgul) cu un văr mai mic de-al meu, fie să ne plimbăm, fie să mergem la vreun film, în buzunare având mereu aceeaşi sumă-cinsprezece lei. Îmi amintesc perfect, biletul de tramvai costa douăzeci şi cinci sau treizeci de bani, cel de cinematograf între doi lei şi doi lei cinzeci, astfel că la reîntoarcerea spre casă ne rămâneau întotdeauna disponibili cel puţin opt-nouă lei. Ce să facem cu ei, ne întrebam, cum să-i cheltuim? Intram, de regulă, la o cofetărie ce ne era în drum, "Cassatta", pentru a mânca o prăjitură şi a bea un pahar de limonadă. Dar nu despre preţurile joase de atunci vreau eu să vorbesc, ci despre lumea ce-o vedeam la mese. În prezenţa acelor oameni nu-ţi venea nici să ţipi, nici să calci zgomotos pe toată talpa, nici să te ştergi la gură cu dosul mâinii, nici să-ţi molfăi penibil prăjitura, ca şi când te-ai fi aflat în societatea unor şoferi de basculantă unde mai totul ar fi fost permis. Cofetăriile acelea de pe vremuri - Capşa, Nestor, Academiei - erau ca nişte sanctuare, iar oamenii de la mese nişte domni şi doamne de cea mai pură esenţă care cam după anii 70 pur şi simplu au dispărut luându-i cu sine parcă un val, o ceaţă, o aripă neagră pentru a-i duce cât mai departe şi a-i pulveriza pentru veşnicie. Aceeaşi aneantizare s-a petrecut şi cu lumea fină ce-o vedeam, firește, tot înainte de anii 70, la spectacolele Operei Române. În antracte era o adevărată sărbătoare pentru ochi şi suflet să te uiţi la acei bărbaţi şi la acele femei pe care hainele stăteau bine şi ale căror gesturi măsurate şi zâmbete trădau educaţie şi cultură, făcându-te să-ţi spui că şi naţia românească a avut o pătură aristocratică cu nimic mai prejos decât a altor naţiuni civilizate. Dar, cum spuneam, pulverizaţi au fost şi ei... Şi-n locul lor s-au instalat la scară aproape naţională nici mai mult nici mai puţin decât... mârlanii. De unde-au apărut atâţia n-aş putea să spun. Să fi avut crescătorii sau rezervaţii secrete din mai sus amintita "speţă"?... Se poate şi asta... Să-i fi importat pe căi oculte sub formă de puieţi în urmă cu cinsprezece-douăzeci de ani?... Ar fi o posibilitate... S-avem o bună parte dintre noi, românii, germenele mârlăniei in structurile noastre intime?... Nu e nici aceasta o ipoteză de dispreţuit... Prin canalele Televiziunii Naţionale, indiferent de intenţiile ei, mi-au pătruns în casă, cu deosebire după 89, categorii vaste de mârlani... Cei politici ar fi prioritari. De la nivelul prezidenţial şi până la ultimii primari de sat, cu unele rare excepţii, în ciuda ţinutei vestimentare solemn englezeşti, fizionomiile, dispreţul faţă de legi, de bunul simţ natural, rapacitatea, aerele de superioritate, grosolănia minciunilor, feluritele fraude, nedreptăţile de drumul mare, toate la un loc trădează la aceşti ipochimeni suflete primare, mărunte inteligenţe şmechereşti, tot ceea ce conduce, finalmente, spre condiţia de mârlani cu dorite feţe fine. Din guvern, din camerele parlamentului, de prin primării şi prefecturi, am putea culege cu miile astfel de specimene. După mârlanii politici, urmează cei financiari. Dacă cei din prima categorie - politicii, vreau să zic - mai pot deveni uneori digerabili (pentru scurt timp, e drept) graţie neghiobiilor pe care le comit sau le rostesc (un Vadim, Adrian, Gheorghe de la Constanţa şi cel de la Cluj) "financiarii", în schimb sunt perpetuu aroganţi şi dispreţuitori, convinşi fiind că datorită sumelor ce le posedă (procurate cum?) li se permite orice. Nu-mi amintesc ca vreunul dintre aceştia să fi pus bazele unei fundaţii culturale, să fi deschis vreun restaurant sezonier pentru cei săraci, să fi pus umărul la utilarea unor facultăţi etc. Prin lipsa de generozitate, de scrupule în câştigarea banilor, prin dorinţa de superafirmare personală, "noul îmbogăţit român" e, în fond, un mârlan până în adâncul măduvei sale. Trec acum peste mârlanii universitari, cu sau fără doctorate, peste mârlanii din învăţământul mediu, las la o parte mârlanii medicali şi continui astfel... Cred că tot nişte mârlani sunt în ultimă analiză şi "maeştrii" ce slujesc aşa zisa Televiziune Naţională. Costumele şi coafurile, aerele de distincţie arborate, reportajele, nu arareori foanfe, trimise de prin străinătate, nu-i pot scoate din spaţiul falsului şi al minciunii în care se bălăcăresc. Dacă eşti călătorit şi minţi, dacă eşti studiat şi accepţi să fii coadă de topor, dacă principiile-ţi sunt după cum binevoieşte vântul să bată, ca esenţă tot în zona mârlăniei te situezi. Una, ce-i drept, ce lucrează mai cu mănuşi...

Mircea PORA

Top

Aruncarea discului

În ultimii ani, forţa de seducţie a rockului **" de parafină"** pare să se fi estompat îngrijorător, încât tirajele discurilor au ajuns simbolice, băgând în sperieţi boss-ii unor concerne ca **Roadrunner,** exrem de prolifice acum un deceniu. Din nefericire (pentru ei!) sintagma ce defineşte în batjocură producţia de sunet circumscrisă "direcţiilor" pretins moderne ale genului s-a dovedit premonitorie. Cititorii prezentei rubrici îşi amintesc, sper, de faptul că semnatarul ei cânta prohodul "măreţelor realizări" **Death** şi **Thrash** încă din anul de graţie 1991, convins că din nimic, nimic răsare. Asistăm neputincioşi (dar voioşi)la ruinarea inevitabilă a "imperiului de zgomote inutile" care a compromis aproape un deceniu un compartiment al artei sunetelor cu destule realizări spre a fi socotit viabil sau, mă rog, serios. Prudenţi, majoritatea confraţilor din mass media ocoleau strategic abordarea din toţi rărunchii a fenomenului corosiv, spre a nu părea "demodaţi" în faţa partizanilor **marelui nimic,** în general adolescenţi instabili în preferinţe, capabili în a face salturi peste noapte de la **Michael Jackson** la **Paradise Lost** ori la defunctul grup **Testament.** După confesiunile brazilianului **Cavalera** ocazionate de lansarea CD-ului **"Roots"** al formaţiei **Sepultura,** în care acesta recunoaşte-spre stupefacţia multor fanică începuturile au însemnat un joc al hazardului dictat de infantilismul gândirii lor de atunci (nivelul gândirii fanilor de azi), unii cronicari au mai prins glas. Nu vreau să mi se ridice un monument pentru faptul că ATUNCI când nici ei nu credeau în ce fac, n-am crezut în band-ul din Belo Horizonte, apreciindu-l abia ACUM, când formaţia s-a maturizat şi exprimă clar idei în sunete şi nu numai. Ce poate fi mai elocvent decât declaraţia aceluiaşi Cavalera făcută publicistului olandez **Jaan Wolaard** de la **"Vara Magazine":** "Noi n-am crezut niciodată că Dumnezeu nu există. Satanismul vehiculat la început în piesele noastre era unul de circumstanţă, deoarece, aşa se purta pe atunci, şi doream să atragem cumva atenţia. Întotdeauna brazilienii au fost credincioşi. Chiar în Belo Horizonte, la fiecare colţ de stradă există o biserică".

• Dar nu doar tematica rockului "de parafină" e ambiguă. Prezentă în nordul Europei şi în Europa de Est ca un rezultat al "bătutului pasului pe loc", operaţiune moştenită de la comunişti, el supravieţuieşte ca un anacronism al acestui final de mileniu. Că zilele-i sunt numărate, asta e o altă poveste, pe care ne-ar putea-o spune în fapt de seară managerii şi impresarii mişcării agonizante, din ce în ce mai puţini şi mai săraci. Muzica alternativă a fost cea care a pălmuit zdravăn importura Thrash/ Death, făcând să-i zdrăngănească metalicele-i insigne cu un zgomot la fel de "muzical" precum pretinsele-i creaţii în care cu adevărat gustate de un public normal sunt doar **reprizele de tăcere.** Emblematică ne apare declaraţia lui **Eric Dover,** vocalistul grupului american **Slash,** care, înainte de a-şi părăsi formaţia, a spus doar atât: **"M-am săturat!".** Şi noi ne-am săturat, domnule Dover, s-au mai săturat şi grupurile **Almighty, Mental Hippie Blood, Fudge Tunnel, Toxic, Kix, care** au luat-o razna, la

propriu, desfiinţându-se după ce membrii lor au inventat bătaia cu CD nevândute, desfăşurată după regula bătăii cu frişcă din filmele mute. Da, mute! Ce linişte era atunci, ah, ce vremuri...

Petru UMANSCHI

P.S. Cu o perseverenţă demnă de o cauză mai bună "thrasherii" autohtoni continuă să demoleze imaginea rock-ului adevărat. Aflăm din **"Cotidianul"** că jalnicele Gale "Metal Fan" din această toamnă au reuşit să adune pe seară doar 150-200 de spectatori. "Ce să mai vorbim de compoziţie, prestaţie artistică şi toate celelalte", se întreabă **Iulian Ignat,** iar **Raluca Talmazan,** în **"Ziua Magazin"**, spune lucrurilor pe nume:**"Muzică p oastă** . Obsesia macabrului e deja demodată în alte zone geografice, fraţilor!

Urmare din pag. 14

Sergiu Celibidache

teocentrică. Analizele lui fenomenologice, ca şi discursul său aveau puritatea cristalului. Cercurile de aşezare a lumii erau concentrice, cu Dumnezeu în centru. Or, tematica lucrărilor mele este dominată de "centru" şi "cruce". Crucea constituie chiar axele acestui "centru". Nicolae Balotă sintetizează undeva în textele sale despre arta pe care o comit: "Ea pleacă de la începuturile nevoii de a ni-l imagina pe Dumnezeu".

- Ai reuşit o extrapolare a comandamentului spiritual sever al lui Celibidache?

- În amintitele cercuri de aşezare a lumii, biserica şi regalitatea făceau parte din înlănţuirea firească. În multiplicarea ei, crucea îi străjuia casa. Eram în casa lui Celibidache când se pregătea vizita Regelui Mihai la Paris. Doamna Ioana era preşedinta comitetului de organizare. Unii, printre care şi Paul Barbăneagră, erau de părere să-l invite pe Majestatea Sa la expoziţie. Maestrul Celibidache, cu o blândeţe transfigurată ne-a vorbit atunci despre Rege ca simbol şi reprezentativitate divină.

- Intuiesc o anumită charismă pe care o avea Sergiu Celibidache.

- Era unic ca persoană în spectacolul lumii contemporane. Era iubit. Adulat chiar, în pofida severităţii excesive. Pentru americani era un superman. Vrăjitor al orchestrei. Pentru europeni avea toate misterele şi semeţia unui pisc. Eu l-am receptat ca pe un "guru", un duhovnic.

- Pe alt meridian, chiar dacă aristocratică, exista o infatuare a maestrului?

- Ai în minte probabil recentele etichetări despre George Georgescu ca "amator" sau Ionel Perlea, care ştia "ceva" muzică. La acestea se pot adăuga altele mai dure, de pildă, Karajan era bun, dar cam surd, iar Furtwängler nu era decât un "sac cu cartofi". Extravaganţele lui erau cunoscute şi celebre. Limbajul era colorat şi, luat în sine, putea să şocheze. Lumea nu se supăra, fiindcă nu erau etichetări răutăcioase, ci sincere. Venite dintr-un spirit critic necruţător. Chiar şi cu sine.

- L-ai văzut dirijând?

- Da. În 1990, cu orchestra din München, la Bucureşti. M-am dus special. Ca meloman, am sesizat o mare economie de mijloace, chiar de lucru mecanic, cu care ne obişnuiesc unii dirijori. În orchestră se petreceau o mie de lucruri, şi gestul, implacabil, părea că nu el le determină. "Legătura cu orchestra se face şi pe alte căi decât cele ale zbuciumului de paradă", spunea maestrul. Iată un aspect de charismă, nu?

- Îi plăcea să dirijeze Bruckner?

- Precum Debussy sau Ravel. Ca să fi dirijat Mozart, în schimb, la nivelul de exigenţă pe care şi-l impunea, spunea că i-ar fi trebuit două vieţi de acumulări. Paradoxal, nu-i aşa?

- Ce-ai mai aflat de la Celibidache?

- Multe. Şi unele şocante. Ele trebuie înţelese însă nuanţat. Spunea de exemplu că Enescu nu este cel mai mare compozitor român.

- Ca şi despre Brâncuşi, probabil?

- Exact. Nu cât e de mare compozitorul conta, ci cât e de român acesta. Presa a reuşit chiar să-i despartă. Enescu şi Celibidache au dirijat simultan la Londra. Primul "Rapsodiile", al doilea, muzică de Brahms. Crezând că tânărul dirijor de atunci a făcut-o dinadins, Enescu nu i-a mai răspuns la salut. În iunie, Celibidache îmi spunea că la Enescu, şcoala franceză, care nu prea e şcoală, a inhibat bruma de rigoare germană deprinsă la Viena. Că francezii nici acum nu au o şcoală serioasă de dirijat. Cum de au putut să apară într-un asemenea climat Debussy şi Ravel, se minuna el.

- Despre şcoala românească contemporană de compoziţie...

- Opina că aceşti compozitori, bine pregătiţi, cunoaşte arta modernă, sunt maeştri ai expresiei. Lipseşte enunţul, însă. Astăzi reflectoarele se aprind în exterior. Acestora, oricât de intense, le prefera scânteia interioară, care lipseşte.

- Care este adevărul despre discipolii săi români?

- Că Mandeal nu a studiat cu el, ci doar Horia Andreescu. Îi reproşa acestuia o anumită ingratitudine. După ce a învăţat câte ceva cu el, nu i-a mai dat nici un semnal.

- Ştii ceva despre planificata vizită a maestrului la Bucureşti?

- Se pare că nu ar fi avut loc, din motive obiective. Scena Ateneului Român ar fi fost prea mică pentru formaţia planificată. Şi nu ar fi admis ca prezenţa sa la Bucureşti să aibă conotaţii electorale.

- Şi-n jurul său s-a aşternut tăcerea... Ce s-a petrecut şi de ce?

- Metronomul său biologic a refuzat să mai bată. Inima adică. Profesorul Schömich, cardiolog, primul doctor german cu care Sergiu Celibidache a acceptat să "colaboreze", i-a atras atenţia maestrului asupra unor vechi şi serioase probleme cardiologice. Îmi spunea în iunie că atât el, cât şi eu trebuie să slăbim. Să ne menajăm inimile... Din păcate prea târziu pentru marele dirijor al secolului. Dumnezeu să-l aşeze în preajma Sa.

Cu Irena Grudzinska

Despre generații, victimizări și prietenii

S-a născut la Varșovia. Elevă, a făcut parte dintr-un grup inițiat de Adam Michnik și intitulat (ca, de altfel, și clubul unde se întâlneau), "bebelușii revizioniști". Numele le venea dintr-un program ideologic și politic de o extremă radicalitate pentru anii '60 ai unei Polonii comuniste, precum și din faptul că principalii invitați ai liceenilor erau cunoscuți intelectuali revizioniști, între care, notorii, Kolakowski, Modzelewski și Kuron. A fost anchetată, clubul închis, iar Adam Michnik și parte din adulți au fost arestați. Chiar după ce au fost eliberați și erau deja la Universitate, tinerii s-au organizat ca grup în jurul intelectualilor încarcerați. Studiind filologia franceză, Irena a continuat să fie deosebit de activă în cadrul mișcării studențești, iar în 1968 a fost arestată. I s-a intentat proces, alături de Irena Lasota și Teresa Bogutska, amândouă devenite ziariste de notorietate mondială. Apoi a părăsit Polonia și a stat trei ani în Italia, după care a plecat în Statele Unite, unde s-a stabilit definitiv. A urmat cursurile Universității Columbia, unde și-a luat un doctorat în literatura comparată, studiind literatura de călătorie a veacului al XIX-lea european. A predat literatura comparată și istoria politică la universitatea Emmory din Atlanta, iar apoi la Universitatea New York. Lucrează la un proiect consacrat constituționalismului în Europa Centrală și de Est, colaborează permanent la "Gazeta Wyborcza" și "Respublika", două mari publicații poloneze, la radio și televiziune. Coordonează o colecție la editura "Athena" destinată literaturii est - și central europene la o prestigioasă editură new-yorkeză. E autoarea câtorva volume de comparatistică și istorie politică, între care **Cicatricea revoluției** este în curs de traducere în România, la editura "Athena". Are doi copii.

- Să începem cu ceea ce s-a întâmplat în tinerețea, ba chiar adolescența ta și a generației tale. Povestește cum a reușit un tânăr de 15-16 ani să polarizeze atâta energie care contesta un regim opresiv, cum de v-a adunat în jurul său?

- Te referi, desigur, la Adam Michnik. Era - și a rămas! - o persoană extraordinară. Părea predestinat să facă numai lucruri imposibile; îi treceau prin cap idei care păreau - și erau, la vremea aceea - nebunești. Culmea era că, totuși, el era capabil să le realizeze, găsind căi, soluții, posibilități noi de a acționa. Pentru mine stilul lui de a gândi și a face a fost extrem de important. Eram încă elevi de liceu și ne preocupa în cel mai intens mod mișcarea ideologică și politicăa studenților cehi. Vedeam ce se întâmplă în Cehoslovacia și eram extrem de optimiști: deci acolo, unde existase un stalinism mult mai dur decât în Polonia, intelectualii erau capabili să facă lucruri extraordinare. Discutam mult, ne întâlneam, dezbăteam. Eram un grup oarecum politic, alcătuit din prieteni. Adam era cel mai important, dintre cei de vârsta noastră. Erau alături de noi intelectuali mai vârstnici, cu zece ani mai mari ca noi, Jacek Kuron sau Karol Modzelewski. Jacek era modelul nostru, el ne inspira, dar nu ideologic, pentru că era prea marxist pentru gustul nostru. Era de fapt o altă generație. El și prietenii lui crescuseră în plin stalinism. În timp ce noi am făcut ochi și am început să gândim după perioada stalinistă. În Polonia "dezghețul" post-stalinist a început în 1956, iar stalinismul s-a încheiat de fapt, în 1955. La noi a fost foarte scurt în comparație cu cel din alte țări. Patru, cinci ani, maximum.

- Crezi că această generație, generația ta și a lui Michnik, are un sepcific al ei?

- Da. Mai mult: cred că această generație a avut un semn în frunte. Noi ne-am născut după ce Polonia fusese distrusă; deci după al doilea război mondial. Nașterea noii generații a fost un soi de miracol pentru toți. Oamenii, părinții ne priveau - cred, pentru că am simțit-o - într-un fel aparte: așteptau lucruri extraordinare de la noi, reînnoirea vieții, a culturii.

- Și vi s-a dat șansa să faceți lucrul acesta?

- Nu. În acea perioadă, nu. Ne-am simțit foarte responsabili pentru ceea ce se întâmpla atunci în Polonia și mai ales ne-am simțit foarte curajoși.

- Era un fenomen de masă, generalizabil la întreg tineretul?

- Nu chiar. Era un fenomen specific studențimii din Varșovia. Am avut și avem conștiința că generația noastră a făcut Polonia, cea de după 1989.

- Care au fost - dacă au fost - eșecurile generației voastr?

- Marele eșec a fost al acelora dintre noi, cu o intensă activitate politică înainte de '89 și care, după ceea ce voi numiți în România revoluție (în Polonia nu s-a numit așa), nu și-au mai găsit calea. Mă gândesc chiar la prietenii mei, din generația '68 și care acum sunt grupați în jurul cunoscutei "Gazeta Wyborcza". S-a întâmplat că au fost acaparați de ceea ce eu aș numi "marketizarea" vieții, atât din punct de vedere politic, cât și intelectual. Generația mea nu mai dă tonul noului cântec care se intonează în Polonia și care, după opinia mea, nu e prea simpatic: "Fiecare pentru el!", "Îmbogățiți-vă!". E cântecul generației mai tinere decât noi, care a devenit activă în timpul "Solidarității". Înainte de '89, cele două generații au luptat și muncit împreună, dar după, nu. Pe de altă parte, această nouă generație și-a descoperit vocația religioasă, foarte catolică, deoarece și-a găsit calea prin acel spațiu politic și cultural deschis atunci pentru ea de către biserica catolică.

- Și acum?

- Acum biserica s-a rigidizat, s-a transformat într-un soi de fortăreață, care se adresează celor mulți cu voce extrem de monolitică. Pe de altă parte, în zona economicului, post-comuniștii au găsit un discurs extrem de abil. Așa că ultima generație, a celor care acum sunt tineri, mie personal mi se pare dezorientată, pierdută. De fapt, nu prea mi-e clar ce se va întâmpla cu ei. Văd însă tot mai mult că sunt înconjurați de un discurs contra-ideologic, al bunului simț. Un discurs al bunului burghez, al cetățeanului.

- Faptul acesta îi dezimplică politic? Simți că a apărut o ruptură între proiectul vostru de angajare și absența acestui proiect la tânăra generație?

- Da, și asta s-a văzut cel mai bine la ultimele alegeri din Polonia. S-au trezit față în față o jumătate a Poloniei cu cealaltă jumătate. Cinci milioane împotriva altor cinci milioane. O parte au votat pentru spiritul Solidarității, e drept, al vechii Solidarități, cealaltă parte, care a câștigat la o diferență extrem de mică, a votat împotriva acestui spirit, împotriva autorităților morale.

- Chiar dacă predai în Statele Unite, știu că ai păstrat numeroase legături cu studenții din Polonia. Care e relația lor cu trecutul? Cu ceea ce s-ar numi memorie a suferinței?

- Exact cum îmi spuneai înaintea discuției că se întâmplă și la voi. Majoritatea îl refuză. Sunt saturați de evocare. Dar asta s-a întâmplat ori de câte ori istoria a fost invocată și evocată pe dimensiunea ei martirică. Asta s-a întâmplat de la nivelul restrâns al familiei ("cât am suferit"), la cel extins al unei națiii. Generația care conduce acum Polonia își scrie istoria exhibându-și stigmatele, suferința, închisorile. Asta în timp ce tineretul vrea să trăiască în ceea ce s-ar numi prezent, normalitate; nu mai vrea să fie implicat afectiv în acel trecut. El vrea s-o ia de la capăt, pe cont propriu. E ca un fel de amnezie. Dar vor reface și ei această istorie. Personal, cred că - pentru a trăi normal - nu ai nevoie de istorie. Istoria nu funcționează independent de ceea ce faci în prezent. Ceea ce ni s-a întâmplat nouă, oricât de tragic ar fi fost, s-a încheiat. Gata. De aceea cred că ar trebui inventată o limbă, un limbaj, care să scoată din inerție discursul despre istorie.

- Să-l de-monumentalizeze, să-l scoată din zona "limbii de lemn" a suferinței, a victimizării.

- Așa este. E specific țărilor mici, cum e România și Polonia (deși, de pildă, Polonia are 40 de milioane de locuitori) complexul victimizării, cu tot discursul aferent, care la un moment dat nu produce decât iritare și agresivitate. Oricum, nu sentimente constructive.

- Ce ar avea nevoie să știe tinerii din universități? Dacă ți s-ar propune să concepi programa de studii a unui set de facultăți cu profil socio-umanist, ce priorități ai stabilit?

- Două sunt problemele. Pe de-o parte, cred că e în continuare nevoie de disciplinele consacrate, de la cele filologice, la cele sociale. Dar într-o a doua instanță e nevoie și de un proces de deconstruire, care să pună în cauză, sub semnul întrebării, toate lucrurile luate de-a gata, preluate automat în numele tradiției: normalitatea, națiunea, Polonia, statul, cetățeanul. Automaticitatea asta e lucrul cel mai deprimant, regăsit de mine acasă. În Polonia, viața socială nu e problematizată. Politicul e trăit ca atare, fără a fi înțeles, fără a fi analizat, cumva într-o anume inerție.

- Să trecem însă la profesia ta "de bază": literatura comparată. Care sunt automatismele, stereotipiile, locurile comune ale literaturii comparate de azi? Se poate vorbi despre așa ceva?

- Culmea e că în Polonia, în zona literaturii comparate, așa ceva nu se produce, deoarece e predată și studiată de câțiva intelectuali excepționali. Dar ei trebuie să lupte împotriva prejudecăților. Una e credința că în dialogul culturilor Polonia e victimă, patrioată și catolică, martira națiunilor. Un model de secol al XIX-lea.

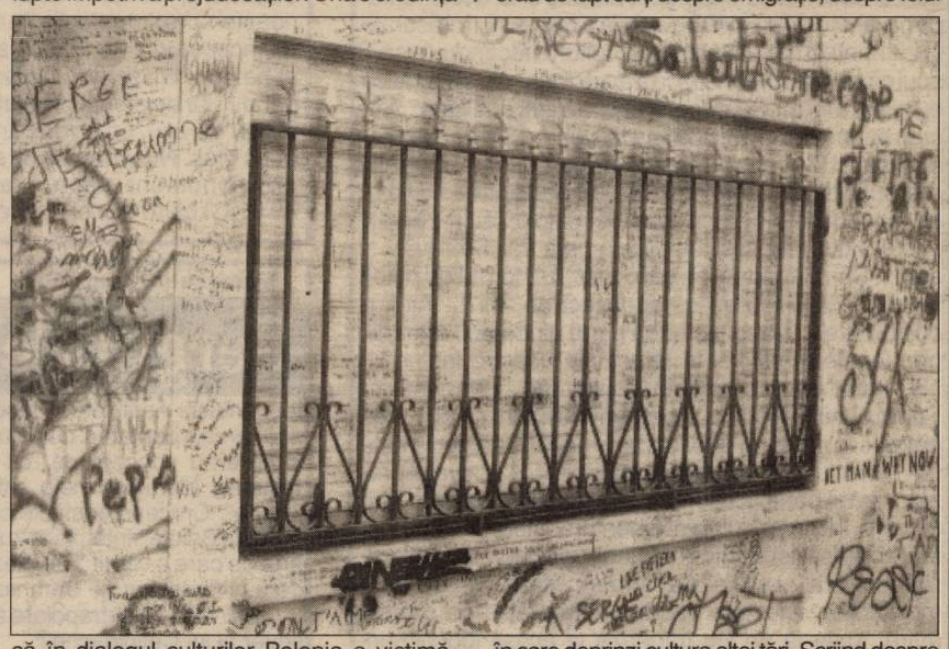

- O asemenea stereotipie poate modela o întreagă viziune comparatistă?

- Da. Că literatura poloneză e o literatură mare, dar foarte rău înțeleasă, că există autori monumentalizați, intangibili, cum ar fi de pildă Mickiewicz, în jurul căruia a proliferat o întreagă industrie. Când o autoare din Statele Unite a lansat ipoteza că mama lui Mickiewicz ar fi evreică, în Polonia a apărut o întreagă isterie.

- Dar în Statele Unite ai putut detecta asemenea stereotipii?

- În State există două direcții ale studiului comparatist al literaturilor. Una e foarte tradițională, gen "Musil și Proust", de exemplu. Iar cealaltă, una modernă, care și-a achiziționat o viziune post-marxistă, post-structuralistă din zona europeană, cu precădere franco-germano-rusă. Asta, deoarece comparatistica americană tradițională e foarte prozaică, pragmatică, fără multă imaginație. Dar mulți profesori americani s-au deschis acestor influențe noi, le-au încorporat și le-au metabolizat, chiar dacă au stârnit adversități mai ales din partea "dreptei" academice.

- Să fie aici vorba despre influența mai subtilă a unui mod de gândire american?

- Evident. E un mod orientat prioritar spre "producție', spre obiecte finite, clare, semnate individual, "proprietăți private". Câtă deosebire față de seminariile de la Tartu ale lui Uspenski, Lotman, unde era o "lucrare în proces", operă colectivă, colocvială, deschisă. În State e important să ai cartea **ta**, articolul **tău**, ideea **ta**. Așa se și construiește o carieră academică, însumând aceste rezultate, transformabile în grade didactice și, evident, în bani. Dar asta nu e câtuși de puțin o sursă de energie intelectuală, absolut necesară creației. Iubesc America, locuiesc și lucrez acolo, dar cred că e o țară foarte anti-intelectuală.

- Dar tu cum trăiești de fapt, între cele două lumi? Ești într-un interval?

- Sunt o persoană care trăiește într-o stare de contradicție.

- Încerci să pacifici, să conciliezi aceste contradicții?

- Nu. Le las active, deoarece atunci când am încercat să le pacific, dispărea tensiunea, mișcarea, absolut necesare mie. E foarte dificil din punct de vedere psihic. Adevărul e că mă simt întotdeauna foarte alienată. Dar asta poate fi, la un moment dat, o stare creatoare bogată și chiar agreabilă, deoarece mă eliberează de tot soiul de obligații. Mă mișc singură, aparent ca un vagabond, dar nu sunt niciodată așa, deoarece mă înconjoară o mulțime de alți oameni singuri ca mine.

- Îmi dau din ce în ce mai mult seama că trăim diferit; uneori și gândim diferit, ceea ce nu ne împiedică să ne întâlnim cu toată prietenia în acest dialog și chiar dincolo de el. Care sunt temele cărților tale scrise sau proiectate?

- Temele lor s-au suprapus chiar și indirect peste problemele centrale ale vieții mele. Cărțile pe care le-am scris despre Tocqueville și Custine erau de fapt cărți despre emigrație, despre felul în care deprinzi cultura altei țări. Scriind despre ei, vorbeam de fapt despre mine însămi. Cartea la care lucrez acum se referă la o altă problemă, tot a mea, în fond. Am emigrat foarte tânără. Și totuși, deși rădăcinile par rupte, am supraviețuit și datorită numeroaselor prietenii pe care le-am păstrat în Polonia, în Italia și pe care le-am construit în America. Presimt că acum ele se înfiripă și în România. Prietenia, contactul personal cu oamenii, e cel mai important lucru pentru mine. Mai important decât instituțiile, granițele, pașapoartele, bisericile. Tocmai de aceea scriu o carte despre prietenia intelectuală. Nu doar despre cea sentimentală, ci mai ales despre acea co-responsabilitate intelectuală întemeiată pe prietenie. M-am întrebat care sunt bazele prieteniei. Va fi un studiu literar-istoric, organizat în trei secțiuni: prima îi va fi dedicată lui Tocqueville și prietenilor săi, a doua lui Joseph Brodski și grupului său de la Leningrad, iar a treia lui Hannah Arendt, deci prieteniei feminine. După cum vezi, sunt implicate prin chiar numele pe care le-am pomenit, exilul, relația cu tradiția, regândirea acesteia, urbanitatea, filonul evreiesc și cel aristocratic ca purtătoare ale unei anume tradiții intelectuale. În fond, un întreg mod de a trăi, o șansă de supraviețuire la adăpostul acestui spațiu paradisiac: spațiul prieteniei.

Adriana BABEȚI

Colectivul de redacție: Mircea Mihăieș (redactor șef)
Cornel Ungureanu (redactor șef adjunct), Adriana Babeți (secretar general de redacție), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaș, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
bd. Revoluției 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

Biblioteca „ASTRA" — SIBIU —

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 11 (1377) 26 NOIEMBRIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

Stupid People, Brilliant Nation

Stupid people. Personajul cel mai flatat al ultimelor zile este electoratul român. Gazetele par hipnotizate şi îi dedică, sub forma encomiei, mici schiţe entuziaste de psihologie socială; politicienii care au învins în alegeri ne somează să luăm aminte la anonimitatea clarvoiantă a mulţimii. Se pregătesc soclurile unor statui magnifice, dar şi rectificări lingvistice: nu vom mai spune **stupid people**, ci **brilliant nation**. Vremurile noi cer glosare noi.

Deci **stupid people** a căzut în desuetudine. Sintagma trecuse, să ne reamintim, drept insolentă şi nedreaptă; o dată cu ea, proprietarul intelectual, dl Brucan, a adăugat reputaţiei sale problematice încă un element peiorativ. Dar astăzi, inactualitatea acestei alăturări infamante este atât de evidentă, încât, aşa condamnată de istorie, putem să o deferim netulburaţi rigorilor semanticii. Tradusă la repezeală, emisia cinică a dlui Brucan a fost decodată pe drept cuvânt ca o insultă. Numai că, de vreme ce politica nu e şi domeniul filologiei, asemenea erori sunt de înţeles.

Ce ştiu filologii şi nu au aflat politicienii? Întâi: că traducerile (aproximative) nu fac o politică. Apoi: că adjectivul **stupid** nu e monosemantic. Încă din latină, **stupidus** (care l-a dat pe **stupid**-ul dlui Brucan, dar şi al celor care l-au pus la punct, vorba noului preşedinte) dezvoltă două sensuri: pe de-o parte, sensul infamant, a cărei definiţie o las în seama lui Caragiale, iar pe de cealaltă, acela de "încremenit", "uimit" (vezi DLR, G. Guţu). În limba engleză, el reţine ambele sensuri: **stupid** înseamnă şi lipsă de inteligenţă, dar şi stupoare, lentoare (Hornby Dictionary), "absenţa momentană a capacităţii de a absorbi impresii şi idei noi" (The Merriam-Webster Dictionary...). Când nu desemnează imbecilitatea, **stupid** trimite întotdeauna, fie în latină, fie în engleză, la un repertoriu psihologic determinat de frică.

"Anxietatea, teama, uneori de intensitate fobică", scrie Alina Mungiu în **Românii după '89**, "a fost o constantă psihologică a vieţii românilor în perioada post-totalitară". Alţi analişti ne previn că starea de prostraţie caracterizează toate societăţile abia ieşite din totalitarism, unde focalizarea pe trecut, paseismul, deşteptarea amânată sunt spontane şi fireşti. **Stupid people** mai este o sintagmă de referinţă, dar **numai** dacă luăm în considerare cel de-al doilea sens al adjectivului atentator: lentoarea persistă în cele aproape 30, sau 46, de procente ale forţelor antidemocratice, frica - în cele 60 ale învingătorilor.

Electoratul copil. Victoriile politice în România sunt şi victoriile unor cuvinte. Ion Iliescu a triumfat în 1992 graţie unui cuvânt - "linişte" - şi a pierdut în 1996 din pricina altuia, care nu se mai află în vocabularul său: "schimbare".

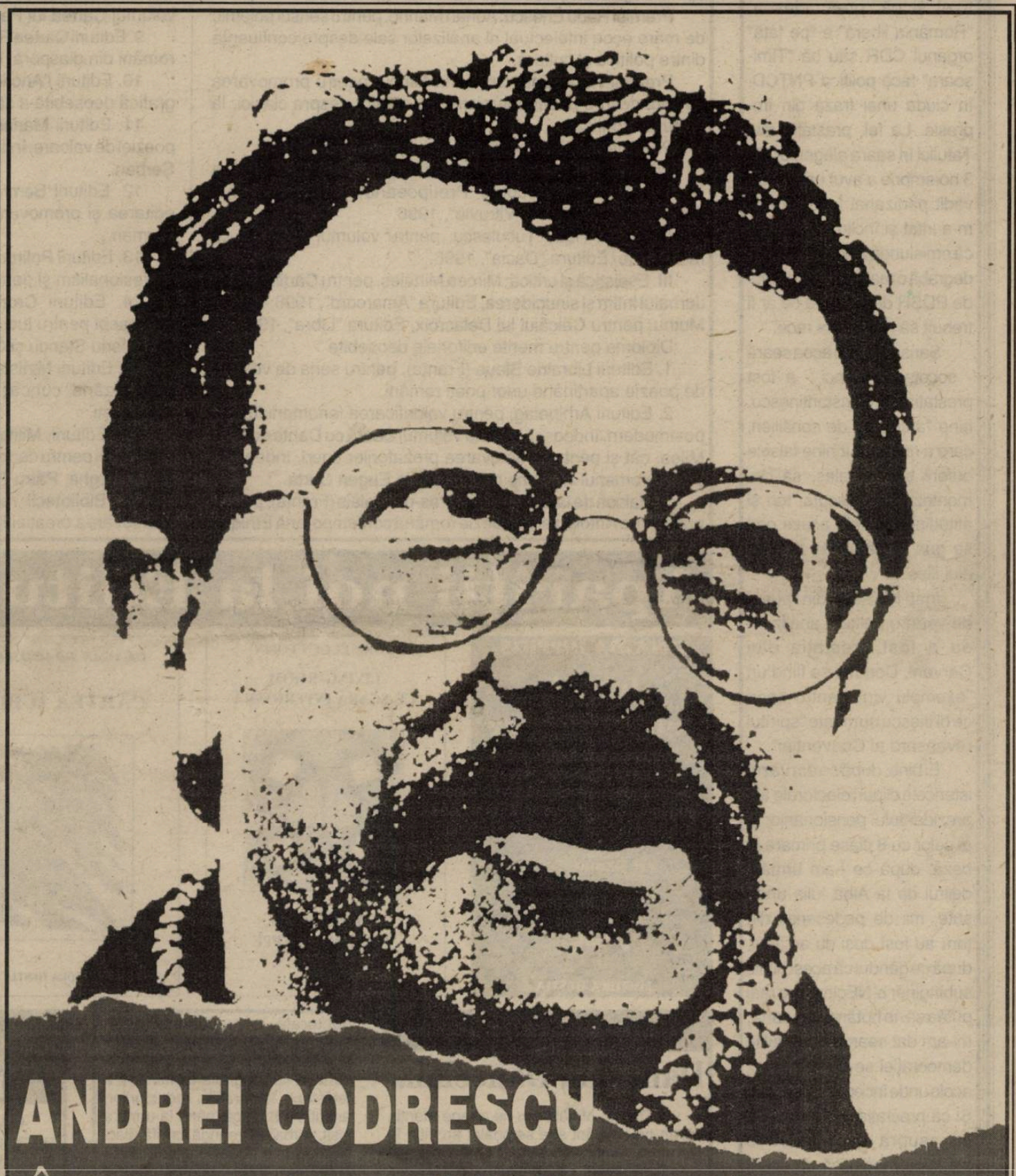

ANDREI CODRESCU

Între sudul Americii şi centrul României

E inutil să deschidem dicţionarele pentru a afla sensurile acestor cuvinte. Ele nu aparţin lexicografiei, ci psihologiei. Sunt cuvinte **holofrastice**, cuvinte - lume, pe care le folosim înainte de a avea o gândire structurată.

Laconismul lor e aparent: un singur cuvânt e aici vehiculul unui şir întreg de trăiri şi enunţuri. "Schimbare" e un astfel de cuvânt, aşa cum fusese "linişte", care închide în el frica, exasperarea şi aşteptările românilor. Incapacitatea electoratului român de a formula enunţuri cu privire la sine e la fel de pregnantă ca şi abilitatea cu care şi-a însuşit aceste cuvinte. Limbajul său e deocamdată doar holofrastic, iar miturile, simbolurile îl interesează mai mult decât mesajele logice (un CDR nemitizat ar fi fost astăzi doar un CDR în Opoziţie).

Electoratul nostru, adică milioanele care decid competiţia politică, este un electorat copil. Maturitatea şi raţionalitatea nu îi aparţin lui, ci directorilor de campanie şi imagine ai CDR. El are, să zicem, doar suflet. Să păstrăm statuile pentru mai târziu.

Doru BRANEA

Acest număr este sponsorizat de Fund for Central and East European Book Project şi de Fundaţia Soros pentru o Societate Deschisă

Ilustraţiile din interiorul revistei reproduc coperte ale cărţilor lui Andrei Codrescu

I.Q.

Deziliescizare

Una din superstiţiile de care am suferit până la naivitate a fost cea referitoare la necesitatea neutralităţii canalelor mediatice faţă de politic. Nu mi se părea onest, de pildă, ca vreun canal mediatic să facă propagandă unui anume partid, oricare ar fi el şi că, prea adesea, "România liberă" e "pe faţă" organul CDR sau că "Timişoara" face politica PNŢCD, în ciuda unei fraze din impresie. La fel, prestaţia dlui Tatulici în seara alegerilor din 3 noiembrie a avut un atât de vădit partizanat încât uneori m-a iritat şi înclinam să cred că emisiunea a declanşat mai degrabă o reacţie maternă faţă de PDSR decât ceea ce ar fi trebuit să rezulte "la rece".

Şansa CDR în acea seară - socoteam atunci - a fost prestaţia dlui Constantinescu, bine "antrenat" de consilieri, care a reuşit să inhibe falsele euforii şi, mai ales, să demonteze prin discurs, ton şi atitudine, multele acuze ce i se pun în cârcă de partidul dlui Iliescu.

Inabilă însă, din punct de vedere politic - analizam eu a fost prestaţia dlui Cerveni, Domnia sa fiind un "exemplu viu" pentru ceea ce dl Iliescu numeşte "spiritul revanşard al Convenţiei".

Ei bine, după ce am văzut istericele clipuri electorale ale prezidentului pensionarilor şi al celor cu 8 clase primare la bază, după ce i-am urmărit delirul de la Alba Iulia unde sute, mii de pedeserişti din ţară au fost duşi cu arcanul, după ce gândul că acest jalnic subinginer al NEcinstei ar mai putea să ne hotărască soarta, mi-am dat seama că regulile democraţiei se opresc exact acolo unde începe disperarea. Şi că prestaţia PDSR merită cu asupră de măsură o atitudine mediatică de acest fel, mai ales după ce, în toţi aceşti ani, şi-au bătut joc de Televiziunea naţională.

Eu nu mai înţeleg alegerea dlui Constantinescu ca pe un "joc", o "regulă" a democraţiei, ca pe "un proces firesc" al alternanţei, pentru că noi, românii, am fost operaţi de "firesc". Eu înţeleg acest fapt ca pe un transplant de organe vitale.

Marcel TOLCEA

Salonul de carte orădean

Ediţia a IV-a (31 octombrie - 2 noiembrie 1996)

Organizatori: Uniunea Scriitorilor
Asociaţia Scriitorilor Profesionişti din România
Societatea Oamenilor de Ştiinţă şi a Scriitorilor din Bihor

Marele premiu: Revista **Sud** din Marsilia (Franţa), reprezentată la Oradea de către **Yves Broussard** şi **Jean Poncet**, director şi, respectiv, redactor (traducător), pentru numărul special dedicat creaţiei poetice a lui Lucian Blaga.

Premiul Omnia: Alexandru Paleologu, pentru întreaga operă critică şi eseistică.

Premiul Radu Enescu: Gabriel Ţepelea, pentru întreaga operă lingvistică şi rectitudinea moral-spirituală.

Premiul Radu Enescu: Adrian Marino, pentru sensul polemic de mare ecou intelectual al analizelor sale despre confluenţa dintre politică şi cultură.

Premiul Radu Enescu: Marin Mincu, pentru promovarea eseului despre postmodernism şi a cărţilor despre clasici, la Editura "Pontica".

Premiile speciale ale Salonului de carte orădean

I. Poezie: Cezar Ivănescu, pentru volumul **Rosarium**, Editura "Helicon", 1996; Nicolae Prelipceanu, pentru volumul **Binemuritorul**, Editura "Vitruviu", 1996.

II. Proză: Radu Ţuculescu, pentru volumul **Cuptorul cu microunde**, Editura "Dacia", 1996.

III. Eseistică şi critică: Mircea Mihăieş, pentru **Cărţile crude. Jurnalul intim şi sinuciderea**, Editura "Amarcord", 1996; Mircea Muthu, pentru **Călcâiul lui Delacroix**, Editura "Libra", 1996.

Diplome pentru merite editoriale deosebite

1. Editurii **Librairie Bleue** (Franţa), pentru seria de volume de poezie aparţinând unor poeţi români.

2. Editurii **Arhipelag**, pentru valorificarea fenomenului liric postmodern, îndeosebi pentru volumul **Seară cu Dante** de **Ioan Milea**, cât şi pentru promovarea prozatorilor tineri, îndeosebi pentru romanul **Anotimp pentru doi** de **Eugen Curta**.

3. **Maison de la poésie nord / Pas-de-Calais** (Franţa), pentru publicarea Antologiei de poezie română contemporană **Éthique et esthétique**, de George Astaloş.

4. Editurii **Fundaţiei Culturale Române**, pentru promovarea valorilor autentice ale culturii şi literaturii române în străinătate.

5. Editurii **Vitruviu** (fondator Mircea Ciobanu, director Vilma Constantinescu), pentru selecţia riguroasă şi valoarea programului său editorial.

6. Editurii **Timpul**, pentru editarea cu consecvenţă a valorilor literaturii universale, îndeosebi a **Rubayatelor** lui **Omar Khayyam**.

7. Editurii **Clavis**, pentru seriozitatea şi profunzimea analizei politice.

8. Editurii **Amarcord**, pentru promovarea eseului, îndeosebi volumul **Cartea lui Pamfil**, de **Ion Nicolae Anghel**.

9. Editurii **Cartea Românească**, pentru publicarea scriitorilor români din diasporă, îndeosebi pentru colecţia "Inorogului".

10. Editurii **l'Ancrier** (Franţa), pentru conţinutul şi calitatea grafică deosebită a cărţii de poezie editată.

11. Editurii **Marineasa**, pentru consecvenţa în publicarea poeziei de valoare, îndeosebi pentru volumul **Odyssex** de **Robert Şerban**.

12. Editurii **Semn**, din Bonn (director Al. Lungu), pentru editarea şi promovarea literaturii române din spaţiul cultural german.

13. Editurii **Polirom** (director Silviu Lupescu), pentru înaltul profesionalism şi performanţa intelectuală a programului său.

14. Editurii **Cronica**, pentru promovarea francofoniei, îndeosebi pentru lucrarea **Francofonia - O punte a sincerităţii** de **Valeriu Stancu** şi **Georges Diener**.

15. Editurii **Ministerului de Interne**, pentru realizările editoriale vizând cunoaşterea şi apărarea valorilor spirituale româneşti.

16. Editurii **Militare**, pentru colecţia "Cartea Medicală", îndeosebi pentru cartea **Boala Alzheimer**, de **Leon Dănilă, Mihai D. Gheorghe, Pătru Ploaie**.

17. **Bibliotecii revistei Familia**, pentru consecvenţă în promovarea creaţiei literare şi critice.

Apariţii noi la Editura Hestia

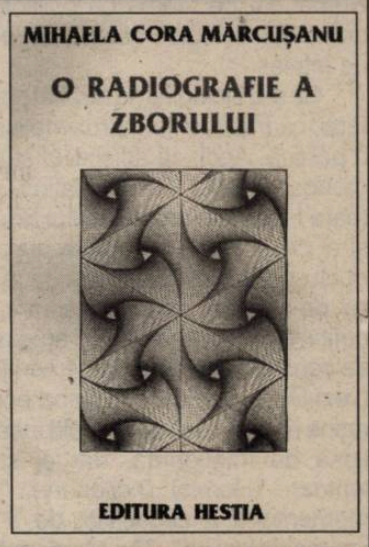

Cronica măruntă

Dancelai, Dancelai...

● Dan C. Mihăilescu ne atrage atenţia că un nou cuvânt şi-a semnalat apariţia în literatura română: DANCELAI ● **Dancelai** este **Suplimentul cultural al ziarului Cotidianul** ● Adică Dan C., L.A.I. ● Acum, când criticul ne face toate dezvăluirile privind apariţia suplimentului realizat de unul singur, ne atrage atenţia: **e destul** ● Suplimentul de Litere, Arte şi Informaţie culturală al ziarului **Cotidianul** îşi încetează apariţia, conform voinţei autorului ● Dan C. Mihăilescu, şi el om, a obosit ● Vrea să se întoarcă la proiectele sale ● La cărţile sale amânate, datorită muncii infernale la acest săptămânal ● Un săptămânal fără de care viaţa culturală va fi mai săracă ● Cu prea multe săptămânale culturale fără sare şi piper ● Să mai transcriu finalul **Cuvântului de încheiere** al lui Dan C. Mihăilescu: "Am tot sucit şi răsucit ideea acestui ultim număr (de la varianta triumfalistă la varianta catastrofică, de la sobrietatea doctorală la jucăuşenia post-electorală, la eternele <omagii primite de la o serie de personalităţi> până la <bibliografia exhaustivă a revistei>, fotografiile redactorilor, amintiri etc.) încât până la urmă a ieşit, vorba lui Creangă, un sfârâiac! Nu-i deloc o tragedie, zice Dan C. Mihăilescu ● Nu-i, zicem şi noi, dar e trist ● Şi, parcă, până la tragedie nu-i cale lungă ● Noroc de umor ● Citim în nr. 46 al **României literare** excelenta cronică a lui Z. Ornea închinată, de data aceasta, cărţii **Obsesia europeană** de Octavian C. Tăslăuanu ● Cum şi Homer adoarme din când în când, să semnalăm cititorului că şi domnul Ornea mai aţipeşte pe parcursul cronicii sale, atât de incitante altfel: în cele trei rânduri consacrate lui A.C. Popovici, Domnia sa comite 4 (patru) erori ● Revista noastră va premia cu un abonament pe 1 (un) an cititorului care le descoperă.

Anemone POPESCU

Viaţa Filialei Uniunii scriitorilor

● **Marţi, 17 octombrie** la Sediul Filialei a avut loc lansarea volumului **Totul despre Nicolae Manolescu**, apărut la editura **Amarcord** în îngrijirea lui Mircea Mihăieş. Au vorbit Livius Ciocârlie, Mircea Mihăieş, Vasile Popovici, Cornel Ungureanu precum şi Nicolae Manolescu, prezent la Timişoara cu ocazia acestei lansări.

● **Vineri, 25 octombrie** a fost lansat la Sediul Filialei volumul **Nimic despre Hamlet** de Radu F. Alexandru. Au vorbit Adriana Babeţi, Cornel Ungureanu şi Radu F. Alexandru.

● **Marţi 5 şi miercuri 6 noiembrie** a fost prezent la Sediul Filialei scriitorul suedez Ion Miloş. Ion Miloş a avut întâlniri cu scriitorii şi publicul timişorean în vederea pregătirii unei antologii de poezie românească.

● **Vineri, 22 noiembrie** a conferenţiat la sediul Filialei despre **Riscul în cultură** Nicolae Breban. Conferinţa a fost urmată de un dialog la care au participat Mircea Mihăieş, Ion Marin Almăjan, Adriana Babeţi, Crişu Dascălu, Cornel Ungureanu şi alţii.

Șerban Foarță

Un play-boy decrepit

La șaptezeci și doi de ani, maestrul Petru Dumitriu putea fi un gaga simpatic, indiferent de ce mâncase pe vremea lui Gheorghiu-Dej. Asezonată cu cinism sau, baremi, cu dezinvoltură, coprofagia, la români, e, cel mult, un păcat venial, care se trece cu vederea când, mai cu seamă, păcătosul este un mare scriitor.

Dar este astfel autorul stufoasei **Cronici de familie**, roman nu mai puțin "pe linie" decât cam tot ce-a scris în țară, vreo zece ani, Domnia sa? Iar dacă e, de ce, atunci, nu e și Horia Lovinescu, cu **Citadela sfărâmată**; de ce nu și madam Demetrius, cu ale ei **Trei generații** & **Arborele genealogic**? Căci **Cronica**, tematicește, cât și, desigur, ca mesaj, își are replica perfectă în amintitele uvraje, fie și dacă Dumitriu e o Demetrius mai cu snagă, un Lovinescu mai obez. (Or, fie spus în paranteză: până și propriul alter-ego al primului, Pius Dabija, e absolut interșanjabil cu cei, nu mai puțin schematici, ai cestorlalți doi autori: Petru cel orb, dar progresist, din **Citadela sfărâmată**, respectiv juna Veronica și învățatul Dragoș Marlea din piesele demetriusiene). De ce nu-i, oare, **Scrinul negru** cel mai grozav roman al nostru, fie și numai pentru faptul că diegetic, dacă vreți, G. Călinescu e mai nou ca "balzacianul" Dumitriu, care, în **Cronică**, ignoră un veac de tehnici românești.

Cam la ce vârstă literară se află clasicul din Metz, considerat, în România, drept cel mai mare romancier (de către doamne și domni critici aflați la o aceeași vârstă), rezultă bine din aceea că el invocă în favoarea unei compuneri avortate, anume **Pasărea furtunii**, pasajele care descriu (redau!) furtuna ca atare. Ne-a spus-o la T.V., deunăzi; și e, oricum, o performanță să faci, în '96, apel la jalnicul concept sovromestetic: "măiestrie", - astfel numindu-se, desigur, abilitatea descriptivă când se exercită în sine, zadarnică și fastidioasă, iar nu în funcție de context... Să-i trecem, însă, cu vederea această dulce inocență, de pus pe seama, eventual, a celor șaptezeci și două de roze, care-l încununa.

Cât despre trandafirul triplu, cu care-l sorcovește vesel pe filotimul Ion Iliescu, nici o mirare că, de-o vreme, îl arborează la rever. Maestrul Petru Dumitriu e azi, în Metz-ul lui Verlaine (și, într-un fel, și al lui Nietzsche), un, pare-mi-se, **lèche-vitrines**. Cum să-i reziști, atunci, tentației, cum dracu' să respingi oferta de-a ocupa, la Cotroceni, selecta funcție de **lèche-cul**, - după ce tot fuseseși asta, la curtea lui Gheorghiu-Dej?!

Căreia Petru Dumitriu i-a preferat, mă rog, exilul, unul nu foarte aurit, dar nici cu totul indigent. Numai că pentru acest domn, deprins cu traiul unui play-boy în România comunistă (în ale cărei restaurante, la bar, descoperindu-și glezna, lăsa să i se vadă, astfel, o groasă verigă de aur, - mi-a spus-o nu Eugen Barbu, care-l privea, pe vremea aia, ca Păturică pe Tuzluc, ci prietenul Sorin Titel), o viață demnă, dar frugală, e un afront intolerabil; de unde, aversiunea-i însăși față de vitregul Apus (a cărui "neobarbarie" o denunțase dinainte de-a-i cere pâine și azil).

Că domnul re(re)eligibil voia să-și consolideze, astăzi, cu piatra care-i acest Petru, biserica, e treaba lui. Să nu-și imagineze, însă, că la originea pasiunii lui Dumitriu pentru el, ar sta și alta decât, numai, o joasă arghirofilie. A sugerat-o cu candoare, candoarea unui **acte manqué**, însuși bătrânul fiu prodig, când, otopenizat pe ploaie, văzu într-asta, bătrânește, un semn benefic: "de belșug".

Ceea ce-i, însă, lamentabil e că maestrul Dumitriu face figură de sperjur. Căci el e unul care-și pune, de un amar de ani încoace, pe cap, cenușa penitenței. Faptul că el nu face alta, în Vestul inospitalier, decât să se căiască zilnic (cum o tot scrie, o tot spune), nu se putea să nu ne miște, în calitate de creștini. Înduioșat și eu, ca alții, de lunga sa palinodie și reproșându-mi mie însumi că nu-l iubisem îndestul (pe vremea când dădeam examen din scrierile lui, și după), n-aș fi crezut că autorul acesta, nu fără mari daruri, ar fi în stare să ajungă, din "laps"-ul ce a fost, "relaps". A recădea în erezie, după ce tocmai abjuraseși, e fie viciu incurabil, fie dovada că cenușa regretelor era doar scrumul unei magnifice havane sau, cel puțin, al unui Kent.

Noul hedonism

Într-un eseu intitulat **Crepusculul datoriei (1992),** sociologul francez Gilles Lipovetsky observă că revirimentul spectaculos al moralei a antrenat, în ultimii ani, o răsturnare culturală decisivă: pretutindeni asistăm la reabilitarea "valorilor", trâmbițată ca un imperativ major al epocii. "Cu puțin timp în urmă, societățile noastre se electrizau la gândul eliberării individuale sau colective, astăzi ele se grăbesc să proclame că singura utopie cu putință e cea morală. Efervescența etică e, desigur, un leac al fricii dat decrepitudinii comportamentelor. Grație publicității făcute unui **altruism indolor de masă,** bunele sentimente pătrund triumfător în arena publică, sub formă de convoaie umanitare ori acțiuni caritative. În opinia lui Lipovetsky, era modelată de mass-media supraexpune imaginea nenorocirii, dedramatizând însă sensul vinovăției: viteza informației creează emoția dar o și diluează, concomitent. Nici un sacrificiu nu se impune, câtă vreme un limbaj **moral-mente corect** difuzează normele confortului colectiv, iar o etică minimală recomandă o solidaritate anemică, scutită de obligații ori sancțiuni: "cu cât slăbește religia datoriei, cu atât consumăm mai multă generozitate".

Atrăgătoarea punere în scenă a cauzelor nobile explică de ce toată cultura anilor '90 a devenit, pe nesimțite, populară și populistă. În 1994, marele public lua cu asalt librăriile la apariția unei cărți de vulgarizare romanțată a filosofiei (Jostein Gaarder, **Lumea lui Sophie**). În 1995, André Comte-Sponville își începea **Micul tratat al marilor virtuți** printr-un avertisment surprinzător: "Această carte se adresează unui public larg. Dacă filosofii de meserie o pot parcurge, e numai cu condiția să nu-i ceară nici erudiție nici spirit exhaustiv". Chiar dacă un asemenea cuvânt-înainte i-a putut descumpăni pe cei obișnuiți cu verva erudită a **Mitului lui Icar** (Comte-Sponville, 1984), succesul comercial scontat nu s-a lăsat așteptat: în mai puțin de un an, **Micul tratat** a fost tradus în optsprezece limbi și s-a vândut în 150.000 de exemplare.

Unde e vorba de publicitate și tiraj, nu mai rămâne loc pentru inovație, ruptură sau afirmații șocante: "Această carte se vrea a fi în întregime una de morală practică, (...) deci aplicată, mai degrabă decât teoretică, și vie, pe cât se poate, mai degrabă decât speculativă. Căci ce poate fi mai important, în domeniul moralei, decât sârguința și viața?" Ca oricare bun prestidigitator, Comte-Sponville știe să-și păcălească cititorii, făcându-i să se creadă la fel de inteligenți ca textul pe care tocmai îl parcurg cu nesperată ușurință. Citatele abundă, ce-i drept, dar "am vrut să realizez o operă nu atât elegantă cât utilă". Referințele savante persistă, desigur, dar "nimeni nu e obligat să le citească, ba chiar ar fi indicat să nu fie luate în seamă". "Autorul **Micului tratat** pare conștient de faptul că **marile virtuți ne lipsesc aproape mereu, și totuși nu ne putem mulțumi cu absența lor.** De vreme ce dorința și iubirea nu strălucesc decât prin lipsă, tot ce ne mai asigură încă igiena mentală e cumpătarea: "virtute ordinară și umilă (...), virtute ținând nu de excepție, ci de regulă, nu de eroism, ci de măsură. Altfel spus, contrariul **dereglării tuturor simțurilor** prețuite de Rimbaud".

În numărul din ianuarie 1996, **Le Magazine littéraire** consacră un excelent dosar tinerei filosofii. Căutând explicația entuziasmului general provocat de epidemia moralității, Dominique Folscheid (redactor-șef al revistei **Ethique**) ironizează latura vulgarizatoare a best-seller-ului lui Comte-Sponville: "Cu formatul lui școlăresc și titlul frumos caligrafiat, opusul nu e mai amenințător decât un borcan de dulceață oferit de bunica. (...) Non-conformiștii vor obiecta că ar fi preferat un **Mare tratat al micilor virtuți.** Chestiune de estetică". Într-o lume ca a noastră, continuă Folscheid, orice cerere produce în mod obligatoriu o ofertă: e legea de pe urma căreia trăiește consumul. "Cât privește filosofia lăsată singură în stradă, avem toate motivele să ne temem că vom sfârși prin a o vedea făcând trotuarul".

După succesul înregistrat de **Micul tratat,** Comte-Sponville își publică în volum (Presses Universitaires de France, 1996), douăsprezece articole scrise la comandă între 1990 și 1995. Respectabilul conferențiar de la Sorbona se declară încântat să poată revalorifică "aceste mici bucăți de proză lipsite de pretenții", intitulate modest **Impromptu-uri.** În chip de **captatio,** ni se servește un motto din Schubert ("Nimănui, decât celor pentru care lucrarea e un prilej de bucurie"), urmat de o piruetă stilistică, fals melodramatică, pentru uzul marelui public: "Pe scurt, e doar o carte fără importantă, care trebuie apreciată sau abandonată. Adio, deci, cititorule, și fie-ți viața plăcută". În pragul mileniului al treilea, e oricând binevenit elogiul unei vitalități debordante, luminoase, capabile să reabiliteze tardiv principiul plăcerii. Gândirea modernă a absolutizat istoria. Logica post-modernă pretinde că istoria s-a încheiat, prin urmare tinde să absolutizeze naturalețea. Ceea ce explică succesul lui Comte-Sponville, e faptul că el explică într-un mod elegant tarele epocii actuale: e firesc să respecți banul, să vrei să faci carieră, să ai neliniști etc. **Stările obișnuite al viului** (sănătatea, amorul-propriu, oboseala, sexul, bătrânețea) sunt propulsate de la o vreme pe scena publică: bio-etica le disecă, iar noua filosofie trăiește de pe urma lor. Fără a fi un optimist prin vocație, Comte-Sponville ne îndeamnă să iubim viața pentru ce reprezintă ea cu adevărat, **malgré tout**, și nu pentru ce am fi vrut noi ca ea să fie: "Vom renunța oare să gândim, pentru că gândirea neliniștește? Să trăim, pentru că viața sperie? Să iubim, pentru că iubirea doare? Mai bine am accepta, atât cât putem - și o putem face, măcar un pic, măcar uneori, e chiar semnul sănătății noastre -, mai bine am accepta să suferim și să tremurăm". Amestec de înțelepciune și resemnare, igiena ireproșabilă a **logicii sanitare** ne amintește că "nu există vaccin contra periçolului de a trăi, și chiar de ar exista, ar fi mai rău decât răul". Dacă așa stau lucrurile, atunci și noile repere culturale trebuie alese cu mare prudență: Epicur și nu Evanghelia, Montaigne și nu Pascal, Mozart și nu Schuman, Woody Allen și nu Nietzsche. S-a sfârșit cu stoicismul și nihilismul, de vreme ce noua parolă e **viața reală,** cu toate incertitudinile și ambiguitățile ei. Scepticul e frustrat pentru că lumea îi spune **nu**, iar el ar vrea să spună **nu** acestui refuz. Epicurianul e senin pentru că poate răspunde **da** la orice provocare, și mai ales **da** acestui nu care ar risca să-l distrugă.

Ceea ce autorul **Micului tratat** scrie despre Mozart i se potrivește chiar lui-însuși, ca și postmodernismului în general: "Nimic revoluționar, nici o voință de ruptură, de răsturnare, de **avangardă** (...). Perfecțiunea îi ajunge. El n-a venit să abolească, ci să desăvârșească. (...) El știe tot ce vrea sau, mai bine zis, vrea tot ce știe. Își atinge țelul și pornește mai departe". Comte-Sponville stăpânește perfect metoda succesului facil: o gamă largă de definiții memorabile, o doză solidă de banalitate luminoasă și un grăunte de umor cinic. "Viața e o tragedie, viața e o comedie, e mereu aceeași piesă, frumoasă și reușită, dacă știm s-o iubim așa cum e, și de altfel nici n-avem de ales. (...) Viața nu e un magazin, iar noi nu suntem clienții ei". Încheind capitolul consacrat banului prin ideea că "omul nu e perfect", Comte-Sponville admite truismul: "toate acestea sunt adevărate într-un chip atât de evident, încât am prefera să trecem la altceva". După o **mea culpa** atât de mișcătoare, cititorului ino-cent mai că-i vine să-și consoleze idolul, căruia tocmai i-a cumpărat noul best-seller: nu e, ce-i drept, mare lucru, dar e scris adânc!

"Dacă nu vă place realul, măcar nu-i dezgustați și pe ceilalți". Pentru autorul **Micul tratat**, nihilismul a devenit "o filosofie frivolă sau deșartă, care nu se poate salva decât prin stil, cum vedem la Cioran, sau prin sinucidere, cum nu vedem la nimeni. "I s-ar putea răspunde că noul hedonism al anilor '90 e o filosofie la fel de guralivă și deșartă, salvată numai prin stil, cum vedem la Comte-Sponville, sau prin tăcere, cum nu vedem la nimeni.

Corina CIOCÂRLIE

Autoportret hiperbolizat

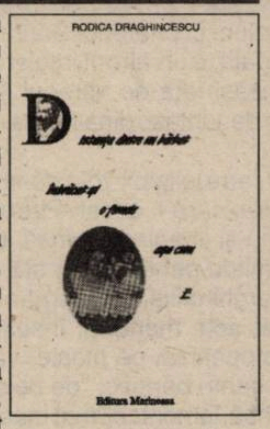

Două amănunte nu trebuie subestimate în nici un caz citind ultima carte a Rodicăi Draghincescu: anume faptul că autoarea e poetă şi, pe deasupra, doctorand în literatură, cu o teză despre postmodernism dacă intuiesc corect, constatări ce sunt doar aparent irelevante în economia unei cronici miniaturale. Dinspre tărâmul poeziei pe care l-a părăsit, cred, cu regret, nu însă cu real folos, adie mereu parfumul nostalgiei ademenitor, irezistibil, căruia scriitoarea ezită să-i opună un antidot energic atâta timp cât socoteşte hotarul dintre cele două genuri ca fiind o anomalie, desigur temporară. Postmodernismul, pe de altă parte, pare să fie pentru Rodica Draghincescu mai mult decât o provocare profesională - este deja o obsesie majoră: într-adevăr, cea dintâi senzaţie e aceea că **Distanţa dintre un bărbat îmbrăcat şi o femeie aşa cum e** a fost scrisă, deşi ar fi poate mai corect să spun "confecţionată", ca un exerciţiu practic pe marginea teoriilor studiate cu perseverenţă; la urma urmelor întregul degajă un aer de artificialitate, iar nu părţile sale componente, sau cel puţin nu toate. Înarmat cu o răbdare titanică, cititorul descoperă la finele cărţii, revelaţie întrucâtva frustrantă, că această construcţie hibridă, căreia i-a ţinut piept din greu, nu are altă menire decât de a etala hipertrofia unui eu incapabil de a, se cuprinde în gigantismul, opulenţa sa. Revărsarea egotismului e atât de evidentă încât include şi sfera negativului: vituperaţiile îndreptate către sine. De fapt, scriind, Rodica Draghincescu urmăreşte să-şi subjuge neîncetat cititorul: "machiavelismul" autorului nu are, evident, o implicaţie morală, ci una strict pragmatică. Tocmai de aceea nu găsesc nici o urmă de temeritate în confesiunea ei, dacă admitem că spovedania publică te face deodată mai vulnerabil; e aici, în schimb, o afirmare hotărâtă a egolatriei, o operaţie calculată cu precizia maximă pentru atingerea unui scop prestabilit. Nu-i de mirare, deci, că scriitoarea îşi rezervă în **Distanţa...** o dublă ipostază: de persoană reală pe care o întâlneşti pe stradă ori pe culoarele Universităţii, dar şi de ficţiune, în cadrul unui "roman" ce se întrepătrunde permanent cu notaţia intimă. Desigur că e riscant să încerci o separare netă a celor două chipuri care comunică prin numeroase canale de legătură; oricum ambele au în comun o anumită înrâncenare de a construi: primul o existenţă normală, prin intermediul jurnalului, cel de-al doilea, un roman. Ar fi peste măsură de tentant să afirm că amândouă încercările se soldează cu un eşec: romanul practic nu există, în cel mai bun caz se poate vorbi de un roman aflat într-o prelungită virtualitate, căci pentru a-l scrie trebuie să te supui unui canon, să adopţi nişte convenţii, ceea ce contravine flagrant cu spiritul autoarei (viaţa e, în altă ordine de idei, adesea insuportabilă şi uneori nici chiar mărturisirea zilnică nu o poate ameliora). Transcriindu-se cu mare atenţie, până la urmă asta e adevărata miză a cărţii, Rodica Draghincescu apare ca o fiinţă fragilă, cu atât mai mult situată într-o continuă ofensivă, ale cărei reacţii sunt, nu o dată, umorale, practicând nu doar mizantropia, ci şi un feminism prea agresiv. Asemeni realităţii complexe, scriitura e discontinuă, fracturată, eterogenă mai ales. Pagini pline de savoare şi de senzualitate alternează cu note de lectură voit pretenţioase, aride, intercalate abuziv în text. Emfatică, energică, neliniştită, Rodica Draghincescu îşi doreşte să cucerească cititorii: şi asta nu altfel decât cu preţul unui autoportret hiperbolizat.

* Rodica Draghincescu, **Distanţa dintre un bărbat îmbrăcat şi o femeie aşa cum e,** Editura Marineasa, Timişoara, 1996

Un basm pentru adulţi

Obosit, pe cum se vede treaba, să fie mereu serios, Florin Şlapac simte nevoia unui răgaz. Desigur, nu chiar de-adevăratelea, căci scriitorul din el îi dă mai totdeauna, ghes: ca într-un joc poemul* se-mplineşte. Jocul nu e, însă, de tot inocent: el ascunde un diabolic simţ al limbii ce-i va face pe-ai săi confraţi palizi de invidie, negreşit. Sau, poate, la mijloc e doar meşteşugul, calofilia autorului fiind deja cunoscută. Mai degrabă, socot, sunt amândouă la un loc. Oricum am lua-o, senzaţia de naturaleţe nu se cade a fi negată, ceea ce nu-i chiar de colo. În **Zăpodie,** Florin Şlapac se risipeşte darnic în plăcerea de a povesti: dar asta nu cu gândul de a ilustra cine ştie ce idee gravă, ci pur şi simplu **for its own sake.** Acest basm pentru; adulţi e, în primul rând, o reabilitare a povestirii, cu funcţie preponderent recreativă după cum ne învaţă orice manual de folclor literar. Şi, în egală măsură, incantatorie, adaugă Florin Şlapac. Limba mântuită cu har are darul de a fermeca, adică de a scoate de sub apăsarea prezentului, proiectându-ne într-un **illo tempore** idealizat: "Era pe vremea lui Tândală/vreme fermecată plină de şoapte(...)//Era o vreme de vrăjitură/de lupi albi cu foc în gură./Toată ziulica/snoave borţoase izbeau tamburica/ razna prin palat...". Este ceea ce doreşte mai mult autorul, ţel pentru care nici un efort nu e prea mare. Din punct de vedere structural, de n-o fi blasfemie pronunţarea acestui termen tocmai acum, poemul se apropie de un basm (v. Propp), dar ce belşug de imaginaţie, ce voioşie de a plăsmui. Cuvintele sunt, sub atingerea lui Florin Şlapac, precum lutul moale pe roata olarului: ele îşi pot schimba oricând forma în cele mai neaşteptate chipuri, uimind cititorul. În fapt, arsenalul procedeelor stilistice îi îmbucură atât pe profesorii de limbă ce vor găsi nenumăraţi fiori la lectură şi un număr egal de exemple pentru lecţiile dumnealor de vocabular, dar şi pe cei fără veleităţi literare deosebite. Autorul valorifică o serie de arhaisme slavoneşti sau regionalisme care, împreună cu topica, adeseori contorsionată, conferă textului o culoare specifică. Cititorul e silit mereu să se menţină conectat la dinamismul poemului. Aliteraţiile, rimele interioare, hiperbolele îşi găsesc un loc cât se poate de firesc în acest "iarmaroc de cuvinte" (Livius Ciocârlie). Dimensiunea epică nu e singura prezentă în cadrul poemului: ea e frecvent "scurtcircuitată" de fulgurante pastele descriind fundalul, fragmente care dau adevărata măsură a poetului Florin Şlapac. Alături de Zăpodie, un Făt-Frumos ce concentrează însuşirile unui lung şir de personaje populare, limba e, neîndoios, figura centrală a pemului. Fără a mă hazarda în interpretări lipsite de pertinenţă, ar fi interesant totuşi de observat că **zăpodie** este un regionalism astfel tălmăcit în DEX: 1. "platou", 2. "şes puţin scufundat faţă de regiunea înconjurătoare". Simbolic, Florin Şlapac coboară de pe înălţimile literaturii "serioase" pentru un răspas poznaş.

*Florin Şlapac, **Zăpodie,** Editura Niculescu, Bucureşti, 1996

Raţionalistul nemântuit

Un poet deloc indiferent la farmecele livresculuie, fără putinţă de tăgadă, Lucian Scurtu. Locatar zelos al Bibliotecii, acesta nădăjduieşte să-şi certifice în scris* bagajul cultural asimilat de-a lungul anilor petrecuţi în aerul tare, dar şi cenuşiu, din orice sală de lectură. Rezultă o poezie vidată de emoţii şi lirism, un discurs rece pigmentat adesea cu concepte care nu se resorb în text asemeni unor recife stinghere ce stânjenesc navigaţia pe apele poemului: "Mulţimi de buze uscate s-au lipit tremurânde de gura mea într-o pietate încărcată de antinomii". Voluptatea ornamentaţiei, barocă, pară să-i fie poetului foarte aproape de inimă, într-adevăr el nu caută simplitatea rostirii, ci abundenţa verbală. Această eflorescenţă nu are darul de a lumina edificiul textual, ba dimpotrivă favorizează prolixitatea. Deşi, biologic cel puţin, Lucian Scurtu poate fi inclus în rândul optzeciştilor, nu cred să fie cineva aşezat în poezie mai departe de teritoriul generaţiei sale ca autorul orădean. Şi cum altfel, când poetul îşi îndreaptă privirea nu către cotidianul imediat, dedicându-se, în schimb, cu asupra de măsură, chestiunilor adânci, esenţiale, cum ar fi, de pildă, scenariul genezei în care un ochi înzestrat cu virtuţi senzoriale augmentate surprinde freamătul geologiilor, răbufnirea epocilor inaugurale, naşterea omenirii în ultimă instanţă **(Facerea după Mărturisitor).** Interesul pentru evoluţia materiei, incluzând fiinţa umană, nu e lipsit de sens: gnoseologia trece prin biologie. Acest proces evolutiv este înţeles în dublu sens: o dată în termeni expresionişti de expansiune, de proliferare necontrolată: "sub auspiciile unei divinităţi tulburătoare se înmulţesc seminţele/ într-o mare dezordine într-o mare voinţă într-o mare ruşine", cât şi în aceia, opuşi, ai apropierii necontenite de moarte, căci naşterea şi extincţia sunt două momente inseparabile: "Moartea mea s-a născut o dată cu mine". Generalizând întrucâtva, spun că Lucian Scurtu comite o poezie a antinomiilor la diferite nivele, care presupun fie coexistenţa contrariilor generatoare de tensiuni, fie scindarea dureroasă. Poetul însuşi e prins într-o asemenea capcană: el caută mereu elevaţia, însă forţa gravitaţională este mai puternică: "zadarnic încerc să mă ridic, pieptul mi s-a lipit de pământ". De fapt, telurícul exercită o atracţie constantă căreia e greu să-i rezişti: "miros tot mai puţin a carne de om şi tot mai mult a pământ stătut", mărturiseşte poetul. Până şi fauna care populează textele corespunde celor două extreme: jos se înghesuie târâtoarele, viermii, viperele, râmele, lipitorile, o animalitate inferioară în general, pe când în spaţiile înălţimilor plutesc maiestuos vulturii. Predilecţia de a descrie colcăiala lumii de jos îl apropie pe Lucian Scurtu prin truculenţă, de Ion Mureşan. Puţinele date biografice ale Mârturisitorului, cu care poetul se regăseşte din când în când, scot la iveală un spirit dezabuzat, cu o ascendenţă spirituală ilustră: Oblomov, Mâşkin, Castorp, gata să-şi asume solitudinea nu ca pe o damnare, ci ca pe un atribut al neînţelesului romantic. Singurătatea, departe de a sugera marginalizarea, e asociată conştiinţei propriei valori. În fine, căutând o frază concluzivă pe măsură) am dat peste două versuri a căror intuiţie formidabilă mă scuteşte de orice alte comentarii, drept pentru care mă grăbesc să le transcriu: "şi mâna aceasta tremurândă care scrie scrie/ în încercarea zadarnică de-a căuta inefabilul prin raţiune".

* Lucian Scurtu, **Lucyan Mărturisitorul,** Biblioteca Revistei Familia, 1995

Firul invizibil al Ariadnei

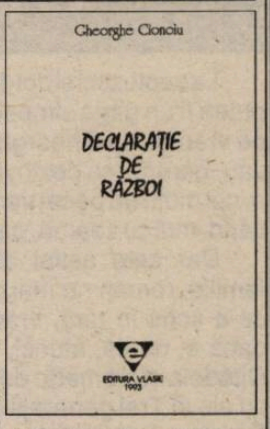

Gheorghe Cionoiu e un autor necunoscut. Sau, poate, nuanţând, insuficient mediatizat. Ceea ce înseamnă că mesianismul său nu a zguduit, până acum, prea multe conştiinţe, prea multe inimi au rămas, pe mai departe, împietrite. Desigur, culpa e a celor care, deşi au ochi, sunt orbi, fiind, în plus, zăvorâţi într-o surzenie desăvârşită. Orice s-ar spune, însă, alura de tribun nu-l prinde pe Gheorghe Cionoiu nicidecum: îl trădează autodidactismul şi, nu mai puţin, temperamentul. De acord că unii dintre oamenii noştri rătăcesc încă prin labirint, dar nu profeţii prea pătimaşi le vor fi nimerită călăuză. Labirintul ar putea fi chiar această tranziţie peremptorie înţeleasă, firește, nu neapărat în termeni economici, cât îndeosebi ca o modificare de viziune asupra lumii. Cartea dlui Gheorghe Cionoiu se vrea a fi, în mod cu totul explicit, un fir al Ariadnei. Descoperim însă citind-o o supralicitare în declaraţia de intenţii ce vine din lipsa de metodă, dar şi de consecvenţă, a autorului. El aşază alături notaţia intimă, reportajul sau alegoria fără să meargă până la capăt pe vreuna din potecile ce singur le deschide. Fragmentele de autobiografie dezvăluie un temperament coleric, un spirit tempestuos pentru care diplomaţia nu-i o virtute, ba chiar din contră. Cultura sa, mai degrabă aproximativă, îl face vulnerabil în faţa seducţiei unor teorii discutabile de sorginte antiliberală şi reacţionară. Să fiu totuşi bine înţeles: cu toate că, adeseori, Gheorghe Cionoiu e contradictoriu în susţinerea tezelor sale, ajungând câteodată la extreme, el nu e lipsit de intuiţie. Subtextul feluritelor momente delicate din istoria contemporană e corect pus în lumină de câteva fine nuanţări. Pe de altă parte, tot atât de adevărat rămâne faptul că Gheorghe Cionoiu este incapabil de a privi critic clişee ideologice asimilate superficial de prin tratate obscure. Astfel, antipozitivist prin excelenţă, el e, pe deasupra, şi antidemocrat (democraţia ar fi, în opinia sa, o născocire a masoneriei manevrată pentru a cangrena valorile creştine). Când dimensiunea morală e în joc, spiritul său, non-conformist de obicei, se crispează agresat fiind de diferite nevralgii. **Declaraţie de război** adună în paginile sale şi o serie de relatări cu privire la absurditatea sistemului totalitar, căci ambiţia mărturisită a autorului e de a-i surprinde mecanismul. "Teoretizările" sale sunt totuşi inconsistente prin pura factologie pe care mizează, sau inocente redescoperiri ale unor teze deja datate: e evident că lui Gh. Cionoiu îi lipseşte instrucţia diligentă în această direcţie. Predispoziţia pentru alegorie, izbucnind cu forţă uneori, îşi are ca origine convingerea că limbajul metaforizat este cel mai potrivit vehicul pentru discursul cu tentă mesianică. Povestirile exemplare sunt, în definitiv, o altă modalitate, lirică de această dată, de descriere a labirintului. Gheorghe Cionoiu nu e un autor pentru elite: scrisul păstrează o anumită charismă, cu certă putere fascinatorie asupra maselor, imune la provocările kitschului insinuat în parabolele sale. Cel mai bine îi ies în schimb paginile autobiografice care dau seama unei certe vocaţii pentru epic, ca şi pentru tehnica **amintirilor înseriate** ce evită o cronologie totalizantă şi, implicit, difuzia insignifiantului. Anumite fragmente ale cărţii trebuie citite însă cu precauţie. Spre totala dezamăgire a autorului, nu cred că volumul, incendiar în intenţii, va isca ecoul scontat: câteodată chiar proiectilele cele mai sofisticate se auto-dezamorsează inexplicabil.

* Gheorghe Cionoiu, **Declaraţie de război,** Editura Vlasie, 1993

Pagină realizată de Sorin TOMUŢA

Eckermann & fiii

Noua ediţie a celebrului, de-acum, **Jurnal de la Păltiniş**, aduce, ca şi anterioara, o noutate. Dacă reeditarea din 1991 restabilea autenticitatea textului, introducând fragmente care căzuseră la cenzură, ediţia din 1996 are toate şansele să fie ediţia definitivă. Dacă nu din alt motiv, măcar pentru că ea conţine şi o addendă, un fel de melancolic **După douăzeci de ani**. În ediţia princeps, din 1983, lucrurile se aşezau într-un orizont prospectiv: maestrul încă era maestru, ucenicii, în ciuda simpaticelor semne de indisciplină, rămâneau ucenici. Astăzi, accentul cade pe destin, pe contemplarea biografiei exemplare şi pe spectaculosul - tragic - al existenţei.

La prima tipărire, **Jurnalul** trebuia să facă faţă unei duble şi greu suportabile presiuni: era vorba de expunerea unui plan pedagogic ("paideic", îi spune Gabriel Liiceanu) şi de impunerea în conştiinţa publică a imaginii unui complex cultural-spiritual bazat pe autoritatea unui Maestru şi pe disciplina liber-consimţită a ucenicilor. Cu trecerea vremii, lucrurile s-au detensionat. Din minuţioasele antrenamente culturale ale Maestrului, ucenicii au cules, cu râvnă inegală, ce li se potrivea mai bine. Acum, prin reformularea a ceea ce iniţial fusese gratuitate a ipotezei, accentul cade pe imaginea Magistrului, pe relevarea unui destin unic al culturii româneşti a acestui secol. Cu alte cuvinte, autorul e mai aproape de Eckermann, decât de Aristotel.

Gabriel Liiceanu a simţit că această ipostază, absolut fabuloasă la începutul anilor optzeci, nu mai avea aceeaşi forţă de impact la mijlocul anilor nouăzeci. Cartea magistrului şi a ucenicilor devine, decisiv, prin splendidul **Adaos** la o biografie, o carte doar a Maestrului. Să nu uităm că ieşirea din scenă a lui Constantin Noica, în iulie 1981, în paginile care încheie **Jurnalul**, se produce sub semnul unui eşec nu doar presimţit, ci şi vulcanic verbalizat: "L-am găsit însă pe Noica într-o stare de teribilă surescitare. Era de nerecunoscut. În locul desfăşurării bine controlate a fiecărei zile, ne-a copleşit, în tot acest răstimp, de la 9 dimineaţa până către miezul nopţii, cu vorbiri dezlănţuite, cu reacţii imprevizibile, cu accese de tiranie, cu volubilităţi neaşteptate, cu irepresibile izbucniri în plâns, care îl făceau să se ruşineze şi să căineze amarnic ceasul bătrâneţii".

Însă, dincolo de toate acestea, **Jurnalul de la Păltiniş**, nu e o carte a bătrâneţii magistrului. Şi - ne dăm seama abia acum - nici o carte a uceniciei. Ea este cartea unui destin. Personajul principal rămâne, în fiecare rând al ei, Constantin Noica. Nu ştiu dacă experimentul "paideic" a reuşit sau nu. E încă prea devreme să ne dăm seama, având în vedere linia sinuos-contradictorie a biografiei de azi a ucenicilor. Probabil că multe din gesturile lor din ultimii ani ar fi stârnit mânia de Jupiter tonans a lui Noica. Dar e la fel de probabil că ucenicii şi-ar fi păzit magistrul de previzibile erori ale alunecării într-un alt fel de pedagogie, mai apropiată de ideologie decât de modelul clasic al "şcolii".

Am recitit **Jurnalul** cu un soi de admiraţie rece, impresionat mai degrabă de coerenţa proiectului, decât de dimensiunile sale. La apariţie, ceea ce fascina era puterea uluitoare de abstragere a omului Noica din larma existenţială a unui timp istoric înfuriat. Capacitatea lui de a supravieţui în lumea pură a fantasmelor abstracţiunii, se vede abia acum, vine şi din experienţa biografică a celui care se formase într-o cu totul altă lume. Nefericita inspiraţie a celor care au propus contra-imaginea unui Noica petrecând "cu conceptele de gât" vorbeşte de la sine despre vulgaritatea spirituală în care ne aflăm.

Or, chestiunea fundamentală a exerciţiilor pedagogice nicasiene era - şi rămâne - stabilirea raportului între ceea ce dai şi ceea ce aştepţi să primeşti. Dincolo de postura de dirijor autoritar al unei partituri pe care o controla în mod tiranic, dar cu o vehemenţă plină de farmec, Noica era şi un perfect partener al infidelităţilor spirituale ale ucenicilor. Era veşnic dispus să dea curs priorităţilor acestora, chiar dacă, de dragul imaginii autoritare, îi dojenea pentru ieşirile frecvente din scenariul propus de el. De dragul ucenicilor, Noica se transformă în cel mai silitor dintre ei: recitește Plotin pentru a putea să profite mai bine de prezenţa lor, îşi dă cu părerea despre "proiectele de cercetare" pe care le au de predat, intră în domenii pentru care, evident, nu are nici o chemare şi nici o plăcere (istoria artei), trudeşte cot la cot când doi dintre ei traduc masiv din Heidegger etc.

Reiese acum, când Gabriel Liiceanu a avut inspirata idee de a scoate la lumină două momente din biografia lui Noica - arestarea şi moartea - că **Junalul de la Păltiniş** e în primul rând documentul auto-construirii unui maestru, şi parcă mai puţin o carte a trecerii ştafetei. Spun acest lucru nu doar profitând de distanţa în timp, ştiind că nici unul dintre ucenici nu i-a călcat întocmai pe urme. Relaţia dintre C. Noica şi Gabriel Liiceanu, să spunem, nu intră în modelul Socrate - Platon sau Platon - Aristotel. E vorba de cu totul altceva. Şi anume, de o complicitate culturală, de un complot spiritual menit să salveze omenirea în vreme de ciumă. Din acest punct de vedere, ceea ce au făcut, post Păltiniş, Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu (ca şi ceilalţi ucenici, sporadici unii dintre ei, de la Victor Ieronim Stoichiţă, la Sorin Vieru şi Thomas Kleininger) e, în fapt, o încercare de transpunere - ca într-o simfonie scrisă, kafkian, pe propria piele - a ceea ce magistrul a încercat să îi înveţe învăţând de la ei.

E mai puţin important dacă şcoala de la Păltiniş a creat străluciţi absolvenţi. Aş spune mai degrabă că nu. Ea a venit ori prea devreme, ori prea târziu. Prea devreme, pentru că rănile sociale şi spirituale sângerau abundent, şi prea târziu, pentru că lumea tihnită în care un astfel de model e posibil era o simplă amintire. Cu toate acestea, discipolii nu s-au îndepărtat de spiritul Păltinişului, deşi s-au înstrăinat de litera lui. Important e că o asemenea şcoală a făcut posibilă apariţia unui maestru de talia lui Noica.

Între multele aberaţii ale anilor din urmă, am citit-o şi pe aceea că, de fapt, "Şcoala de la Păltiniş" fusese subtil confiscată de către Securitate şi folosită ca o supapă de siguranţă. Dacă lucrurile ar fi stat astfel, dacă miza "clar-văzătorilor" ar fi fost propulsarea în fruntea societăţii a "elitiştilor" de la Păltiniş, probabil că în iunie 1990 minerii ar fi încercat să dea foc cartierului Primăverii, şi nu editurii "Humanitas" a lui Gabriel Liiceanu. Cele două episoade referitoare la arestarea lui Noica şi la moartea sa constituie, din acest punct de vedere, o binevenită - chiar dacă indirectă - punere la punct.

Există în scrisul lui Gabriel Liiceanu o componentă care, atât în **Jurnal**, cât şi în **Epistolar**, dar şi în extraordinarele eseuri pe teme morale publicate după 1990, irită. E vorba de formidabilul talent literar. La noi, într-o ţară în care linia de demarcaţie dintre **scholars** şi artişti e mai groasă decât graniţele dintre Est şi Vest, nu i se poate ierta unui om care gândeşte cu propriul său cap că nu scrie cu... picioarele. Am

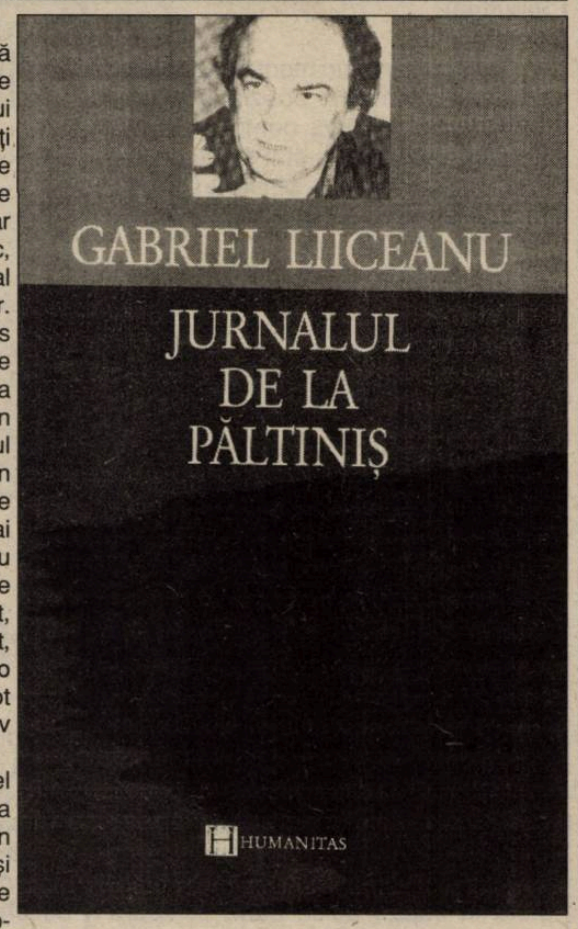

mai semnalat de câteva ori această caracteristică a creaţiei lui Gabriel Liiceanu. **Adaosul la o biografie** e o strălucită reafirmare a acestei evidenţe. Şi cred că abia în acest punct, abia pe această dimensiune Gabriel Liiceanu e adevăratul ucenic al lui Constantin Noica - un extraordinar scriitor el însuşi. Relatarea ultimelor zile din viaţa lui Noica se înscrie printre cele mai frumoase pagini apărute în literatura română de multă vreme încoace: "În răstimpul acestor opt zile cât am stat alături de el, n-am plâns cred nici măcar o singură dată, aşa cum nu plângeam nici acum când îi priveam chipul ceanozat conturat pe albul pernei şi politeţea decentă a trupului aliniat impecabil cu care ne-am obişnuit să primim moartea. Este uimitor să constaţi cu câtă aplicaţie şi precizie funcţionăm în asemenea momente, cum din preajma celor mai iubite fiinţe facem să dispară inflexiunile vizibile ale inimii şi lăsăm loc numai pentru gesturile care trebuie cu adevărat făcute. În asemenea momente suntem reci şi exacţi şi îndeplinim cu o competenţă surprinzătoare lucruri pe care până atunci nici măcar nu le imaginasem sau pe care, evocându-le, le însoţeam cu un frison de repulsie. În acele opt zile l-am bărbierit zi de zi şi am constatat cu câtă bucurie se lasă în seama acelui nevoit răsfăţ, el care îşi refuzase răsfăţurile vieţii sau care avusese prea puţin parte din ele. Nu făceam aceste gesturi mărunte pentru că eram prins într-un scenariu mitologic - el era marele Noica, iar eu învăţăcelul umil -, ci pur şi simplu pentru că îl iubeam. (...) Nu exista în toate acestea nici urmă de evlavie, ci doar iubire grijulie, acea iubire care apare în faţa unei fiinţe iubite în restriște şi care o transformă, prin însuşi acest fapt, în copilul tău. M-am surprins atunci având severităţi faţă de el, dându-i şi nedându-i voie, promiţând şi oferind recompense, folosind tonuri imperative. Neajutorat şi iubit, Noica devenise în acele zile copilul meu".

Pentru a scrie astfel de rânduri, e nevoie ca autorul să fi trecut prin ceva mai mult decât o simplă experienţă a uceniciei măsurabile în predarea şi primirea de cunoştinţe. E nevoie ca pe parcursul întâlnirii să se fi produs o modificare existenţială profundă. Adică exact ceea ce **Jurnalul de la Păltiniş** demonstrează cu strălucire. Poate chiar fără să şi-o fi propus.

Mircea MIHĂIEŞ

Mizeria istoricismului

Intenţia lui Karl Popper, declarată în prefeţa la ediţia engleză, este de a arăta că "din motive strict logice, ne este imposibil să prezicem cu metode raţionale cursul viitor al istoriei". În scopul materializării ei, Karl Popper începe prin a numi "istoriciste" şi a descrie cumulate sub acest nume - concepţiile de sens contrar. "Istoricismul", scrie Karl Popper, reprezintă "o abordare în ştiinţele sociale care consideră predicţia istorică drept ţelul ei principal şi care consideră că la acest ţel se poate ajunge descoperind «sistemul» sau «tiparul», «legile» sau «tendinţele» care stau la baza evoluţiei istoriei" (pag. XXV, **Introducere**). După cum metodele ştiinţelor naturale sunt sau nu capabile de-a soluţiona problemele ştiinţelor istorice/sociale, doctrinele istoriciste pot lua forme pronaturaliste, respectiv antinaturaliste. Înainte de a le critica, Popper trece în revistă argumentele celor două tipuri de doctrine, invocând el însuşi argumente noi în completarea acestora.

Istoricismul este un tip de viziune holistic, organicist, utopizant - asupra istoriei universale, cu vizibile rădăcini în filosofia lui Platon şi cu iluştri reprezentanţi, precum Spengler, J. St. Mill etc. Invocând argumentul imposibilităţii efective a unui cercetător de a-şi prevedea propriii paşi în cunoaştere, Karl Popper dezminte pretenţiile istoriciste de a anticipa mersul istoriei. El nu respinge însă posibilitatea unei ştiinţe a istoriei/societăţii şi în consecinţă demersurile necesare înfiripării acesteia: sesizarea unor "orientări" istorice care au ca fundament nu atât verificarea lor practică pe baza confruntării cu un număr de cazuri favorabile, cât rezistenţa lor în faţa unei multitudini de tentative de a le destitui.

Predicţia (ca proiect teoretic act - realizat) are însă o natură complexă. Pe de o parte, în ea e implicată subiectivitatea cercetătorului, şi anume în modul de selecţie a evenimentelor ce fondează o teorie. Pe de o altă parte, predicţia influenţează, prin chiar apariţia sa explicită, propriul său conţinut potenţial, **modificându-l** şi deci distrugându-se pe sine însăşi. Evident, nu există predicţii neformulate, "ascunse" în mod deliberat (predicţia este răspunsul unei nevoi pur pragmatice - deşi neîntemeiate - de a controla viitorul). Consecinţele sale extreme, între care există variaţii multiple, sunt, pe de o parte, **înlăturarea** efectului prezis, pe de altă parte, **obiectivarea** acelui efect, chiar dacă în absenţa formulării predicţiei acesta nu s-ar fi actualizat. Prin urmare, predicţia ar avea statutul paradoxal al teoriei care, odată formulată, se neagă pe sine. (Karl Popper evidenţiază însă ca premisă a acestui fapt postularea - cu titlul de concesie a existenţei **noului**, ineditului în istorie). De aici există două căi de ieşire: prima este pe cale autoritară. Predicţia fondată pe autoritate încetează de a se revendica de la principiul adevărului. Ea devine cauza utopiilor totalitare, cazuri extreme, dar tipice, ale istoricismului. Exclamaţia lui Karl Popper ne lămureşte acum în privinţa semnificaţiei titlului lucrării sale: "Am putea spune că mizeria istoricismului este mizeria lipsei de imaginaţie. Istoricistul îi critică necontenit pe aceia care nu-şi pot imagina schimbări în lumile lor mici, în realitate, însă, tocmai istoricistului pare a-i lipsi imaginaţia, pentru că nu-şi poate imagina o schimbare în condiţiile schimbării" (pag. 93).

Cartea lui Karl Popper poate fi citită şi ca un demers hermeneutic având ca referent marele "text" istorico-social al doctrinelor ideologice ale acestui secol.

Oana GABOR

*Karl Popper, **Mizeria istoricismului**, Ed. All, 1996

Livius Ciocârlie

Dragii de ei!

E sâmbătă, soare. (Am şters, în rafală, trei comentarii din '83). Pierre şi Marie-Françoise au plecat la Paris unde au, astăzi şi mâine, două manifestaţii, una sindicală şi una antirasistă. Aseară, ciocnire cu Pierre. Prea nervos, n-am ştiut ce să-i spun. Despre **Memorialul durerii** a aflat el, Pierre, în România, că este un serial extremist. Pentru că frecventezi medii interesate să nu se afle şi să nu se schimbe nimîc. Nu mi-a venit în minte să-l întreb, în legătură cu manifestaţia lor pariziană, dacă i s-ar părea normal ca evreii să nu poată comemora pe deportaţii de la **Velodromul de iarnă.** De fapt, tocmai ieri Mitterrand a decretat o zi comemorativă. Dar ei nu vor să admită că ce am avut noi a fost naţional-socialism, la început societic, la urmă ceauşist. Cât timp continuă să fie leniniști, tot discursul democratic al comuniştilor actuali rămâne ipocrit. Însă sunt interese prea mari ca asimilarea leninismului cu nazismul să fie împiedicată. Iar democraţii lor spun de ce să răscoliţi, de ce să creaţi tensiuni? trecutul e trecut. Numai că, acoperit, trecutul proliferează. Vezi fosta Iugoslavie, vezine, poate mâine, pe noi.

(Cu atitudinea asta, a democraţilor, ne-am războit la Cracovia în '91. Erau acolo nume de rezonanţă, ca Michnik ori Kolakovski, lume din fostele ţări socialiste, dar şi francezi, englezi, americani. Dintre toţi, numai românii - Monica Lovinescu, Ierunca, Blandiana, Liiceanu - au susţinut că, măcar simbolic crimele trebuie pedepsite. Am fost trataţi ca nişte extremişti. Explicaţia, ca de obicei, complicată. Michnik şi Kolakovski fuseseră disidenţi, nu opozanţi. Se desprinseseră la un moment dat de trunchiul comunist. Oricât de oneşti şi de morali, nu suferă pentru calvarul îndurat de victime. Inconştient, îl cred îndreptăţit, aşa cum republicanul francez nu-i plânge pe ghilotinaţi. E aici şi realism istoric, împărtăşit, dintre participanţii de atunci, de occidentali. Istoria, e adevărat, nu merge dinspre rău spre bine. E un dinamism, în mare parte distrugător, care la un moment dat intră în inerţie. Atunci, forţe noi, şi ele distrugătoare, se opintesc şi aruncă de pe scenă corpul inert. Apare contradicţia dintre sentimentul dostoievskian, care nu suportă suferinţa îndurată de individ şi pentru care dacă unui singur om îi faci o nedreptate toată acţiunea ta e de condamnat, contradicţia, deci, dintre acest sentiment şi punctul de vedere realist. Oricum, e de făcut, dar cine o poate face? distincţia între a te răzbuna şi a nu ierta. Dacă ierţi pe cine nu s-a căit, pepetuezi răul. Dar, încă o dată, răul e chiar principiul motor. Dacă rău nu e, nimic nu e.

Să nu uit nici punctul de vedere parizian. Când e la modă să ştergem cu buretele, asta avem de făcut. Iar pentru a şterge cu buretele gulagul există un irepresibil interes, de la acela al complicilor până la interesul atenuat al celor care spun n-am cunoscut adevărul. Ca şi cum a nu cunoaşte adevărul ar fi o scuză pentru un intelectual. Nu te apuci să strigi trăiască Stalin până nu afli ce-i cu el. Şi ce are de partea lui refuzul de a pune la un loc cele două totalitarisme? O deosebire reală: un om cu mintea sănătoasă nu poate să fie nazist, pe când comunismul a fostun vis. Cum însă visul s-a prefăcut **în mod necesar**, ca efect al doctrinei, în coşmar, la acest argument trebuie renunţat).

Încerc, printr-un montaj, să găsesc un drum intern prin poezia lui Blaga, măcar unui **ad hoc**, pentru curs. Nu reuşesc. Aseară am stat târziu să văd **Împărăteasa roşie,** cu Marlene Dietrich. **Une pure merveille,** spunea programul. Un mare kitsch.

Tot aseară, la actualităţi, manifestaţia de la Paris. Mulţi cu fulare roşii. Sunt mândri de ei. Cum mi-am dat seama şi la comemorarea lui Aragon la care m-a dus Pierre, comuniştii lor se simt superiori restului societăţii tocmai fiindcă au pierdut. Un fel de nobili scăpătaţi. Întăriţi şi de sentimentul că, cei mai mulţi, sunt dezinteresaţi. (Iar Pierre, să nu uit niciodată, chiar e superior, omeneşte, celor mai mulţi). Nu vor nimic, decât dictatură. Dragii de ei!

(Era prin iunie, zi caldă, parcă la Bèglas, într-un soi de cămin cultural. Se adunaseră fideli ai lui Aragon, cu invitaţi de la Paris. Nu aveau nimic să-i reproşeze, ei, "reformiştii", "refondatorii", bătrânului stalinist. Poţi să-i înţelegi. În fond, ei au pierdut mai mult decât ai noştri. Trăiseră în securitatea materială creată de sistemul al cărui gropar se voiau şi tiranizaseră ideologic până la capăt, adică până în seara apariţiei lui Soljenîţân la televiziunea lor, pe când ai noştri au fost nevoiţi, ca să păstreze puterea, să renunţe la veleităţi doctrinare. Ideologie, la noi, n-a mai existat. Mai exact, n-a existat pentru activişti, dar s-a depus în popor. Poporul din Argos.

Până la urmă am reuşit, chiar pentru mai mulţi: Blaga, Bacovia, parţial Ion Barbu, poate şi Eminescu. Scenarii de lectură. Cu timpul, am să-mi dau seama unde, dacă nu la coş, e locul lor.)

"Specia are nevoie să dispară rataţii, slabii, degeneraţii..."

Afirmaţie grăbită şi simplă, dintre acelea de care se servesc tiranii ca să treacă la fapte. Îi definesc cum le place pe rataţi, slabi, degeneraţi, şi încep să-i stârpească. În realitate, specia se autoreglează. În diferite feluri menţine în limita suportabilului masa de "rataţi, slabi, degeneraţi". Problema este că omenirea evoluează într-un fel care blochează autoreglarea. Medicina îi ţine pe toţi în viaţă. Democraţia le dă azil tuturor învinşilor. Etc. Pe de altă parte, de reamintit proza lui Beckett în care din fiinţe larvare, reduse la ultima expresie a neputinţei, emană o lumină albă. De multe ori, lumina este în rataţi, slabi, degeneraţi.

Un cuvânt despre "slabi". De la cursul de română nu lipseşte niciodată o fată care vine într-un cărucior. Are corpul nedezoltat, privirea goală, râde tare din când în când, nu poate vorbi, nu-şi controlează braţele. La sfârşitul cursului lucrez puţin cu ea. Îi pun întrebări şi ea, cu mare greutate, în lungi secunde, apasă tastele unui aparat sonor. Când nu ştie, rămâne nemişcată, cu ochii pierduţi. Când ştie, se mişcă agitat, ca un stol de păsări. La urmă, o întreb dacă vrea să-mi spună ceva. Nu reacţionează nicicum. Îşi mânuieşte electronic căruciorul şi, lovindu-se de scaune, de uşă, iese din sală. O dată, la început, mi-a cerut - tot apăsând pe taste - o carte despre România. Se exprimă, ca toţi, foarte îngrijit.

(Fata s-a înscris, cu puţini, şi la cursul de literatură la anul doi. Tot aşa, n-a lipsit niciodată. Stătea cu privirile aruncate în tavan. Nici o comunicare

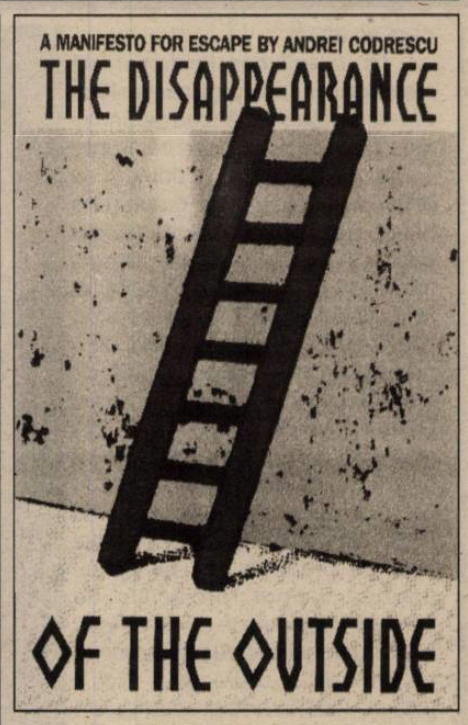

posibilă între noi. Ca să formeze o frază întreagă ar fi durat minute bune şi mi se părea că o epuizez. Nu-mi dădeam seama dacă asculta. Cum nu aveam, mijloace s-o examinez, n-am aflat cu ce s-a ales din curs. La sfârşit deschideam uşa, ea mânuia butoanele scaunului ei mobil şi ieşea. O singură dată, când eram cu T şi ne-am încrucişat într-un hol, faţa chinuită i s-a luminat. Ne-a zâmbit.

Revin la ideea lui Nietzsche. S-ar putea spune că tocmai tiranii realizează autoreglarea speciei noastre. Deci contraargumentul trebuie formulat altfel, pornind de la exemplul din Beckett: la om, "Slăbiciunea" e de diverse feluri şi rar încape toată în acelaşi individ. Unul dintre marii fizicieni ai epocii e în situaţia fetei de la curs. Dacă Nietzsche l-ar fi categorisit printre degeneraţi, înseamnă că într-adevăr era, cu premoniţie, nazist. Unde mai pui că Cioran are dreptate să spună despre el: "Se înverşunează împotriva celor slabi? O face introspectiv; iar când atacă decadenţa, îşi descrie starea" **(Syllogismes de l'amertume).**

Ieri, la moartea lui I. Negoiţescu, Monica Lovinescu spunea că a fost printre puţinii români în stare să-şi recunoască slăbiciunile din onestitate, nu din masochism. De fapt, cel puţin în ce mă priveşte, onestitatea şi masochismul nu se exclud. Nu-mi dau seama dacă îmi face plăcere să-mi pun cenuşă în cap, cert este că mă simt tot timpul vinovat. Vinovat fundamental, nu pentru ceva anume. Când nu-mi găsesc vină, îmi inventez. De ce, din complexul iudeocreştin? Nu ştiu. Oricât mă duc în urmă, îmi găsesc vină. Sau poate nu atât vină cât o natură deficientă "rousseauistă", cu care nu mă împac. Curios este că dezacordul ăsta, care presupune o instanţă judiciară, un supra-eu vindicativ, coexistă cu iresponsabilitatea asumată. N-am decis eu să apar pe lume şi, ca atare, exceptând dorinţa de a nu le face altora rău, nu aştept de la mine nimic. M-ar tulbura mult dacă alţii ar aştepta, dar altora, iar eu le sunt recunoscător, puţin le pasă, nu numai dacă-mi fac nu ştiu ce datorie - chiar dacă exist. De aici, un sentiment de libertate. Nu e atât relativizarea lucrurilor - ce contează, faţă de infinitatea lor, ce se întâmplă cu mine!? -, deşi e şi asta. Mai e ceva ce nu ştiu să explic. Un fel de bucurie de a nu fi bun de nimic.

(Cu toată bunăvoinţa, nu reuşesc să fiu interesat. De ce mă simt vinovat, de ce mă bucur că nu sunt bun de nimic...? Treaba lui, a autorului, îmi vine să zic. Sau, interpelându-mă: treaba ta! Oricum, nu a mea. A cui, în defintiv? În fond, a nimănui.)

Pubertate până la moarte!

Iată deviza! Încă nescandată de nimeni, neimortalizată încă de nici un graphitti, neasumată de nici o mişcare coerentă, ea e totuşi vie pentru că a contaminat întreaga noastră viaţă: juvenilitatea şi valorile ei invadează toate nivelele faptelor de civilizaţie, o vârstă aproape "inventată" îşi extinde nemăsurat "zona de influenţă", revărsându-şi apele tulburi peste propria albie, natural atât de îngustă; un mit al eternului puber pare să înlocuiască nu mai puţin nebunescul vis al "tinereţii fără bătrâneţe şi vieţii fără de moarte". Conflictul dintre generaţii e desuet, orice revoluţie, chiar cea sexuală, devine ridicolă câtă vreme nu există nici o baricadă potrivnică: relaxarea morală pare prada de război a tuturor. O nouă etică, ultraliberală, ia naştere şi funcţionează în spaţiul maximei accesibilităţi, Internetul; ea nu mai păstrează decât două imperative ale Decalogului: "Să nu ucizi!" şi "Să nu furi!"; în rest, totul îţi este permis atâta vreme cât totul îţi este accesibil.

Omul contemporan se mişcăa dezinvolt şi jucăuş atât în spaţiul informaţional, cât şi pe stradă şi în supermagazin: cu toţii avem ceva de "copil răsfăţat", cum îl numeşte Ortega y Gasset pe omul-massă, omul căruia accesibilitatea superlativă îi anulează reperele şi-i îndreptăţeşte protestul. Un protest, vai!, la fel de subţire ca şi valorile de la care se revendică. Căci puberului fără vârstă nu-i mai sunt obligatorii traumele, el nu mai trebuie să înfrunte nici o împotrivire. Singurul obstacol ce-i stă în cale este propria insaţietate: toate roadele pământului îi stau la îndemână, nevoia de distracţie banală îi este atât de uşor de satisfăcut şi totuşi niciodată îndestulată. Paradisul se multiplică, el este pretutindeni şi totuşi nicăieri: o insulă exotică, ecranul televizorului sau al computerului, sau chiar supermagazinul din apropiere. Căci eternul puber este un consumator perfect: imensa vistierie de timp liber nu poate fi umplută decât prin consum, consum realizat tot într-o modalitate juvenilă, cea ludică: "cetăţeanul evului kitsch" (A. Moles, **Psihologia kitschului**) este invitat mereu să se joace: el poate "testa", asemeni unui chimist, o nouă formulă de detergent, se poate distra descoperind (prin procură) cum se asamblează un aparat, participă, condiţionat de cumpărarea unui produs, la tot felul de concursuri, poate câştiga un bun ghicindu-i preţul. Îşi poate satisface chiar vreo religioasă pornire filantropică cumpărând o marcă ce sprijină o cauză nobilă.

Reclamele (ce au şi ele, adesea, un mesaj ludic - "cumpără-mă şi vei fi mereu pe primul loc!") joacă rolul oglinzii în care puberul îşi descoperea trupul. Orice dezastru somatic poate fi însă evitat, căci publicitatea oferă un spaţiu imaginar în care modelele propuse anulează trupul real, cel supus bolii, îmbătrânirii şi morţii. "Triumful trupurilor" este triumful trupului juvenil, al trupului sportiv şi bronzat. Corpul real este "uitat" (Xavier Lacroix, **Le corps de chair**) şi este înlocuit cu un corp ideal, desubstanţializat, lipsit de orice trăsătură "fizică": transpiraţia, mirosul, ciclul menstrual, părul, ridurile nu trebuie să întineze imaginea ideală. Oroarea de boală, de malformaţii, de îmbătrânire duce la constituirea unui "corp social" ce-şi impune tuturor normele, fără însă a traumatiza pe nimeni, atâta vreme cât aduce cu sine panaceul chirurgiei plastice. Urâţenia şi suferinţa sunt depăşite: fiecare dintre noi putem accede în elita posesorilor de "corpuri seducătoare", a celor care "în general se împerechează doar între ei" (André Bejin, **Sexualités occidentales**).

Cătălin LAZURCA

Interviu cu Marin Mincu, laureat al Premiului Herder pe anul 1996

SIMPATII, ANTIPATII

- Domnule Mincu, anul acesta v-a fost atribuit Premiul Herder. Ştiţi cumva al câtelea român sunteţi care ia premiul? - Nu am ţinut o contabilitate în legătură cu Premiul Herder, dar trebuie să ţinem cont că, dacă nu mă înşel, în '65 sau în '66, premiul Herder i se conferea lui Arghezi. De atunci, poate cu o regularitate mai mult sau mai puţin continuă, s-a dat un premiu Herder, dar nu negreşit unui scriitor. Herderul, după cum ştiţi, se conferă unui scriitor, unui istoric al artelor, unui muzician, unui arhitect. În gerenal, la noi, aceste premii le-au luat scriitorii, unii dintre ei foarte importanţi: Philippide, Arghezi, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Eugen Barbu, care este un scriitor important, chiar dacă eu am scris foarte negativ despre el ca, să zicem, fiinţă de carne şi sânge care era execrabilă. Am spus despre el, când trăia, că era o canalie, dar nu trebuie să negăm faptul că Barbu a publicat nişte cărţi care au o valoare incontestabilă. Cele trei romane ale lui, "Groapa", "Princepele" şi "Săptămâna nebunilor" nu au fost egalate de alt prozator postbelic. Deci, dincolo de asta, aţi observat că n-am numit-o pe Ana Blandiana, pe care o consider o scriitoare minoră şi care a luat premiul la 40 de ani, numai pentru că n-a vrut să-l ia Bogza - acest lucru l-am aflat chiar de la juriul premiului Herder - pentru că atunci era anul internaţional al femeii.

- Să înţeleg că atribuirea Herderului poetei Ana Blandiana a fost o chestiune conjuncturală?

- Absolut.

- S-au făcut presiuni?

- Nu cred că au fost presiuni, dar din moment de Bogza a renunţat la premiu şi a propus-o pe Blandiana, pentru că era anul internaţional al femeii, sigur că toţi trebuiau să fie cavaleri. Şi e bine că a luat un premiu cultura română şi literatura română, dar voiam să vă repet că se confundă puţin planurile în ceea ce priveşte anumite caturi ale literaturii române şi nu negreşit personalităţi. Cred că Ana Blandiana este o bună politiciană. Dacă aţi observat, ea a ştiut foarte bine să îl elimine pe Nicolae Manolescu, în 1992, din cursa pentru preşedinţie, reuşind să-l convingă în acest sens chiar pe Corneliu Coposu, care era o personalitate reală a politicii noastre de după perioada post-decembristă. Dar văd că digresionăm în direcţii care nu ne interesează. Vreau să spun că dintre scriitori, totuşi, sunt puţini care pot fi omologabili. Au mai luat Premiul Herder şi oameni care au acţionat într-un spaţiu interdisciplinar, etnologi sau folclorişti, muzicologi, chiar pictori şi arhitecţi, ceea ce ne onorează în totalitate. Ar fi bine ca Premiul Herder să fie circumscris numai pentru literatură, dar, deocamdată, acesta este statutul său la nivel european. De exemplu, în acest an, eu am fost în echipă cu un ungur etnolog care trăia prin Statele Unite... Şi aici fac o paranteză. Mie, în '89, printr-o scrisoare, mi s-a comunicat că nu mi se poate conferi Premiul Herder pentru că aş fi rezident italian sau, mă rog, cetăţean italian. În acel an premiul a fost dat doamnei Maria Banuş, care, de multă vreme, circulă prin Statele Unite şi nu se ştie dacă mai este cetăţean român. Deci, anul acesta, au mai fost nominalizaţi un compozitor excepţional dintr-o ţară baltică, un istoric al artelor din Slovenia, un dramaturg din Bulgaria, un istoric polonez; deci, am avut o companie destul de heteroclită. Reluând discursul, românilor, Premiul Herder li s-a acordat în cunoştinţă de cauză. Vreau să vă spun că juriul Herder, care este un juriu secret, cunoştea foarte bine opera mea italiană, că referinţele din fişa care avea trei pagini dactilografiate se refereau la contribuţiile mele în ceea ce priveşte teoria şi semiotica literară şi, în general, contribuţiile pe care le-am realizat în spaţiul interdisciplinar dintre cele două culturi, cea italiană şi cea română. Această informare exactă a juriului m-a impresionat foarte plăcut.

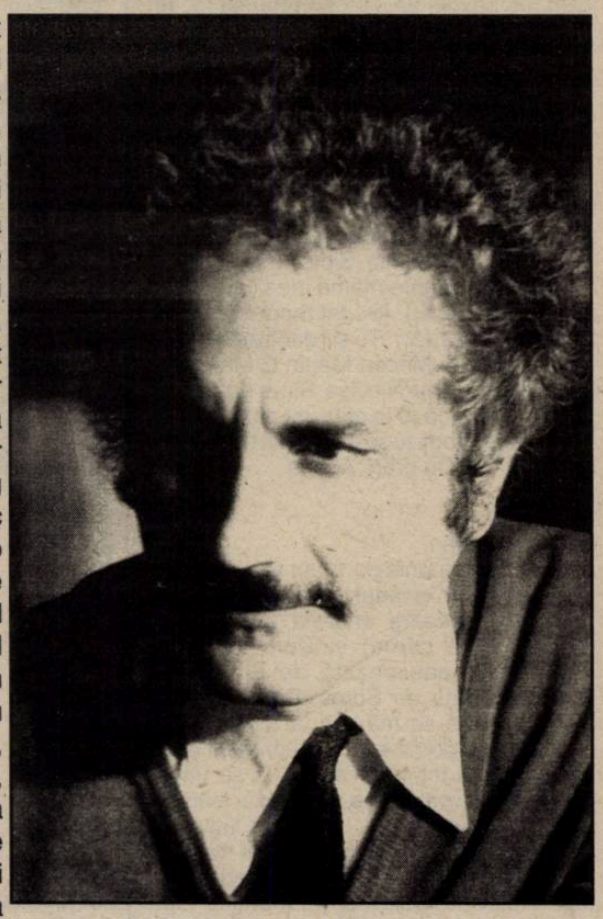

- Viaţa literară de la noi este plină de umori şi de vanităţi. Le-aţi resimţit, cumva, după decernarea Premiului Herder?

- Dumneata când îmi pui această întrebare sunt convins că ştii mai multe decât mine. Probabil ştii, de exemplu, ceea ce am aflat de la colegii mei din conducerea Uniunii Scriitorilor, că există o clauză internaţională care interzice unui autor să ia Premiul Herder sau premii internaţionale, în cazul în care ar avea o condamnare, chiar şi de o zi. Iar colegii şi prietenii mei din Uniunea Scriitorilor s-au interesat, foarte repede, în legătură cu această situaţie şi au încercat să grăbească sentinţa într-un anumit proces al meu, dar de fapt nu al meu, ci al primarului din Constanţa împotriva mea, ca până la 8 mai, când se conferea premiul, în sensul material, să se întâmple ceva în acel proces, încât premiul să nu mai existe. Ba chiar stimabilul nostru muzicolog Iosif Sava mi-a spus că el mă invită să facem o convorbire televizată, numai în cazul în care eu cu adevărat aş lua premiul... M-a bucurat vigilenţa domnului Sava în ceea ce priveşte situaţia mea juridică.

- Apropo, domnule Mincu, ce valoare financiară mai are un Herder?

- Aşa cum s-a dat şi în presă, pentru că în transparenţa care mă caracterizează am şi spus, 30.000 de mărci. Aceştia sunt banii laureatului Herder, plus întreţinerea pe un an de zile a unui bursier Herder la o facultate de la Universitatea din Viena, întreţinere care costă mai mult de 20.000 de mărci.

- Credeţi că pentru a fi în literatură e nevoie de lobby sau scriitorul trebuie să îşi vadă de treaba lui, adică să scrie şi să spere că timpul va da un verdict în ceea ce-l priveşte?

- Întrebarea este complexă şi nu pot să vă răspund precis, doar că pot să vorbesc despre mine. Eu mi-am scris cărţile şi, pe cât mi-a stat în putinţă, mi-am văzut de treaba mea, adică atunci când am avut o părere mi-am spus-o răspicat, indiferent că era vorba de Paler, de Doinaş sau de Manolescu - cum observaţi, vorbesc de scriitori, nu de acele figuri palide care, din când în când, ocupă spaţiul literaturii noastre. Aşa că, într-un fel, am şi fost mirat că mi s-a conferit acest premiu... Am fost mirat în sensul cel mai pur al cuvântului şi, adresându-mă lui Doinaş printr-un telefon, am spus că îmi pare rău, dar că Premiul Herder, măcar la modul cronologic, trebuia să i se acorde domnului Doinaş, pe care îl stimez foarte mult şi îl consider una dintre personalităţile eclatante ale culturii şi literaturii noastre. Discutând cu preşedintele juriului am aflat că am fost în concurenţă foarte strânsă chiar cu domnul Doinaş. Oricum, i-am spus că pentru anul viitor ar fi un lucru foarte fericit dacă această "eroare" ar fi reparată în favoarea domnului Doinaş.

- Este necesar să se zbată scriitorul pentru cauza lui?

- Din păcate, la noi există un spirit foarte provincial şi scriitorul, cât ar fi de tânăr sau cât ar fi de vârstnic - o spune totuşi cineva care are o experienţă de cel puţin 30 de ani în câmpul literelor româneşti - se zbate al naibii să se scrie despre el, să-şi publice cât mai multe cărţi - nu întotdeauna de valoare - şi se zbate mai ales să poată fi recunoscut în afară. Sigur, spuneam că e un spirit provincial, dar se pare că în momentul de faţă nici nu este posibil altfel. Problema este, iarăşi, complexă. Ar trebui să avem onestitatea să recunoaştem valorile literaturii române şi atunci când suntem în străinătate, cum eu de altfel am şi făcut-o şi toată lumea ştie... I-am publicat până şi pe Dinescu, care de câte ori a avut ocazia m-a înjurat, deci, atunci când suntem în afară, ar trebui să fim onești, și să ne promovăm valorile. Dacă nu facem acest lucru dăm dovadă de acest spirit provincial de care vorbeam. În altă ordine, dacă este vorba să ne măsurăm cu zeii, şi nu cu cârtiţele, este evident că ar trebui să ne vedem de treabă şi să scriem opere fundamentale care, mai devreme sau mai târziu, vor fi recunoscute. Sper să se întâmple acest lucru. Cel puţin, în ceea ce mă priveşte, pot să mă laud că s-a şi întâmplat. Important este ca literatura noastră să fie recunoscută de alţii.

- Ca şi critic literar, aveţi conştiinţa împăcată vizavi de literatura contemporană? Peste tot se afirmă că majoritatea criticilor literari nu îşi mai fac datoria sau, dacă vreţi, meseria.

- Eu nu am fost, nu sunt, numai critic literar, nu am fost niciodată numai critic, am publicat 10 volume de poezie, am publicat două romane în ţară şi unul în Italia. Cel din Italia a luat un premiu naţional de proză, a apărut în două ediţii şi aşa mai departe... Mai am şi activitate de universitar, de editor, de şef de revistă. Probabil, aici aveţi însă dreptate, am cam dezertat de la oficiul de critic de care trebuia să mă achit cu acea onestitate profesională care sper că m-a caracterizat până la '89. Însă, vă pot spune nişte secrete. Eu am vrut să-mi continui oficiul de critic şi i-am propus domnului Nicolae Manolescu să-mi continui rubrica despre poezia tânără în "România literară", iar domnul Manolescu m-a refuzat în modul cel mai violent. De asemenea, m-am dus la prietenul meu Laurenţiu Ulici, propunându-i să facă o rubrică despre poezie în "Luceafărul". Ei bine, şi domnul Ulici mi-a spus că rubrica de poezie va fi dată domnului Cistelecan. Am spus, foarte bine, Cistelecan e mai tânăr, e bine să aibă rubrica asta, dar poate că nici nu ar conta într-o revistă dacă ar apărea încă un bătrân. Iată că situaţia este aceasta, neavând o rubrică într-o revistă, cât de cât cunoscută, care să mă oblige... am fost leneş şi nu m-am ocupat de literatura actuală, aşa cum se cuvenea. În revista "Paradigma", pe care o conduc de trei-patru ani, nu am cum să fac acest lucru, întrucât revista apare pe sponci, o dată la trei-patru luni, cu subvenţiile pe care Ministerul Culturii le dă sau nu le dă. Aşa că dacă ar fi o revistă care să-mi solicite o rubrică despre poezie sau, în general, despre literatură, sigur că m-aş simţi obligat să-mi reiau activitatea pe care, timp de două decenii, am susţinut-o permanent, chiar la trei reviste simultan: aveam rubrică la "România literară", la "Luceafărul" şi la "Amfiteatru". Dumneavoastră aţi spus un lucru real: în momentul de faţă critica literară nu-şi face misiunea. Literatura română arată acum aşa cum arată şi din cauză că critica nu se face prezentă.

Robert ŞERBAN

ANDREI CODRESCU - IOAN T. MORAR

UN CYBER-DIALOG INTERCONTINENTAL

ORIGINALLY From Cinetic Mail Manager V2.1 (archive)
Date: Fri, 03 May 1996 21:07:40 EDT
Reply-To: itmorar cpcpub.sfos.ro
From: itmorar cpcpub.sfos.ro (Ioan T. Morar)
To: acodrescu aol.com
Cc:
Subject: Prima scrisoare nu doare!

Dragă Andrei Codrescu,

Poate vei părea surprins de această scrisoare cybernetică. Poate nu. Sunt Ioan Morar, omul care te-a vizitat de un Mardi Gras în New Orleans. Eu, în vanitatea mea, sper să-ţi mai aduci aminte de mine. Ţi-am şi scris o scrisoare sau două (ştiu precis că două, dar introduc ideea unei aproximări a memoriei!). Adresa de e-mail mi-a dat-o Vladimir Tismăneanu, dar scrisoarea ţi-o scriu singur. Nu vreau să te agasez, nu vreau să te silesc să scrii dacă nu vrei. Te-am tot aşteptat în România, ţi-au apărut cărţi, se vorbeşte despre tine, se aproximează despre tine, eşti un clasic în viaţă fără identitate precisă, carnală, fizică. Fiindcă nu cred că voi ajunge curând la New Orleans, nădăjduiesc să ajungi tu în Bucureşti sau în Sibiu, oricum, în Europa, să te văd.

Gata, nu voi lungi mesajul, aştept un semn de la tine, dacă asta nu înseamnă prea mare pierdere de timp.

Un prieten, crede Ioan Morar

ORIGINALLY From ACodrescu aol.com Sat, 04 May 1996 09:41:06 gmt remote from
Received: from cpcub by umorar.uucp (UUPC/extended 1.11x) with UUCP;
Sat 04 May 1996 09:41:06 gmt
Received: from emout 10.mail.aol.com (emout 10.mx.aol.com {198.81.11.251}) by
From: ACodrescu aol.com
Received: by emout10.mail.aol.com (8.6.12/8.6.12) id QAA11858 for itmorar c
Date: Fri, 3 May 1996 16:57:52 -0400
Message-ID: <960503165752_106063366 emout10.mail.aol.com>
To: itmorar cpcpub.sfos.ro
Subject: Re: Prima scrisoare nu doare!

Dragă Ioan, îmi place cum ai irupt aşa din cyberspace. Sigur că-mi amintesc: am şi scris despre tine cum te uitai la defilările noastre! Vin la Bucureşti în 10 iunie până pe 17. Fundaţia Culturală Română mă premiază pentru ceva desigur greşit. {poate că au dat de vita (sau boul) altcuiva}. Ceremonialul se desfăşoară în 12 iunie - sper că poţi veni. Nu ştiu încă unde sau care exact este ritualul... Am fost premiat şi aici şi mi-au dat o statuetă de tinichea, un fel de abstracţie destul de periculoasă, cu muchii foarte ascuţite. (Îl cheamă Peabody: pe româneşte "Fasolica"). Continuăm... Andrei

4 mai 1996

Andrei,

Mă bucur mult că mi-ai răspuns şi că-ţi mai aminteşti de mine. Mă bucur că vei veni în România. Ne vom întâlni negreşit! Vreau să-ţi spun că dacă doreşti să întâlneşti pe cineva (sau chiar dacă doreşti să eviţi vreo persoană!) te pot ajuta, poţi apela la mine. De asemenea, dacă doreşti să "evadezi" din programul oficial, dacă te interesează să organizăm o proiecţie a filmului tău, apariţii la televiziune, interviuri la radio etc., totul se poate face prin "Academia Caţavencu" şi prin cercul de prieteni (ai mei, ai tăi, ai lui Volo) din Bucureşti. Fără îndoială, prezenţa ta la Bucureşti, în România, va fi un eveniment de care de pe acum mă bucur. Dacă, dimpotrivă, vrei să fie totul fără tam-tam, şi asta putem aranja!

Dacă vrei să afli noutăţi din ţară înainte de a veni, există câteva ziare româneşti pe Internet. Te rog să-mi ceri informaţii (culturale şi nu numai), eu ţi le voi oferi cu multă plăcere, căci bucuria vine scriind. Îmbrăţişări prin cyberspaţiu, Ioan Morar.

5 mai 1996

Dragă Ioan,

Mulţam frumos. Oferta ta de selecţie şi de protecţie e binevenită. Absolut nu vreau o puzderie de apariţii publicistice: în primul rând vorbesc româneşte ca un geam spart, în al doilea, nu am absolut nimic de spus, şi, în al treilea, vreau să fiu liber să vagabondez cu prietenii buni (inclusiv tu), pe la Sibiu, Braşov, Cluj; poate un mic "trip" prin munţi. În rândul cinci, destul de important, şi cu asta am nevoie de ajutor, vreau să fac un "scouting" pentru filmul meu documentar "Photo Baby" pe care vreau să-l fac în parte la Sibiu. Regizorul Ted Thomas îmi spune că avem nevoie de buni profesionişti din domeniul ăsta: cel mai important, un "segment producer", care să supravegheze tehnicienii, să găsească aparate şi camioane, să angajeze "extras" şamd. Asta-i destul de ieftin "low budget" film, dar vrem să ajutăm economia Sibiului cât putem. (Filmul este despre mama mea care a fost fotografă la Sibiu). Îţi sunt recunoscător în avans pentru ajutor. Tu ştii dacă are Denisa Comănescu şi Mircea Martin E-Mail? Ştiu că prietenul meu Nicolae Stoie nu are - îi scriu -, dar dacă (uite cât sunt de neruşinat exploatator!) poţi tu să-l chemi la telefon să-i spui că vin. Cu drag, Andrei.

8 mai

Dragă Ioan,

Vin în România pe 11 iunie la ora 3:35 după-masa. În aceeaşi seară aş vrea să avem o petrecere enormă cu dovlecei umpluţi (fără carne) şi Dom Perignon şampanie, sponsorizată de ambasada americană sau de Soros. Dimineaţa, 12 iunie, aş vrea să mă duc la Sibiu într-un microbus cu perne moi şi cu prieteni buni, inclusiv tu şi toţi alţii care nu s-au întors acasă de la petrecere. La Sibiu stăm la Împăratul Romanilor, unde ne adunăm echipa transilvană pentru un chef modest. Pe 13 iunie ne ducem la Braşov, unde Stoie face focuri de artificii şi ne întreţine (sau menţine) pe scala cu care ne-am obişnuit. În 14 iunie foarte devreme mă întorc la Bucureşti cu monştrii certificaţi care au supravieţuit pân-acum şi primesc premiul de la Fundaţia Culturală Română. Ziua viitoare - 15 iunie - stau în pat cu aspirine până vine Denisa să mă lanseze la librărie. În 16 iunie îmi petrec cu două surori (la spital sau nu), convalescând molcom. În 17 iunie dimineaţa sunt pus (uşurel) pe avion. Tu m-ai întrebat ce-aş vrea: asta-i a mea "wish list". În orice caz, poţi să substragi chefurile şi-aş fi mulţumit numai cu orarul Bucureşti-Sibiu-Braşov-Bucureşti şi aer curat. Ce spui? Andrei

PS: Vin acompaniat de Ted Thomas, regizorul care face "scouting" pentru filmul nostru care s-ar putea realiza în toamnă. Fundaţia Culturală Română spune că mă menţine între 12-15. Sper că asta înseamnă că mă menţine şi prin Sibiu şi Braşov. Dacă nu, mă menţin eu. Al tău, Andrei Cumplitul.

15 mai

Dragă Ioan: Dovlecei umpluţi cu orez şi măsline. Aşa: două cepe prăjite cu usturoi şi ardei. Două roşii. O cutie de măsline desâmburite. ALLSPICE (tr?). Mărar. Sare. Piper. Paprika. Amesteci cu orez jumate fiert, umpli dovleceii şi găteşti la cuptor încet două ore. În orice caz, aşa ţi-i pregătesc eu când te întorci la New Orleans unde adăugăm CRAWFISH (tr?) şi SHRIMP (tr?). Multilingva reţetă se poate şi politiciza dacă renumeşti zarzavaturile cu numele politicienilor în vogă. Eu am scris multe comentarii bazate pe cartea de bucătărie, JOY OF COOKING: unde scrie "ceapă", eu pun "Clinton" şamd.

Pe alt front, cazarea e neclară: eu vreau să stau la hoteluri bune cu restaurante bune şi vreo $75 pe noapte. FCR spune că au grijă de mine între 12-15 iunie: sper că asta înseamnă cazarea la Bucureşti-Sibiu-Braşov, şi nu cameră de subsol la o fostă mare casă burgheză. Am să-i scriu lui Buzura să-i clarific gusturile mele nefaste. În orice caz, eu pot să plătesc şi regizorul poate şi el; crezi că trebuie să rezervăm cu mult în avans? (Când descoperi în ce limbă mă exprim, te rog să-mi spui). Despre Timişoara: nu cred că e posibil în timpul ăsta limitat să mă duc. Dar, spune-i dlui Mihăieş că mă întorc cu filmul toamna şi atunci s-ar putea. O să fiu în România atunci vreo două-trei săptămâni. (Crezi c-am fost poet? Am să compun cuvintele mele de premiant pe engleză: n-am curaj să le spun pe româneşte. O actriţă frumoasă să le spună despre mine). E o zi emoţionantă: Timothy Leary, pe care-l cunosc, se sinucide azi sau mâine "live" pe Internet. Adresa lui este: htp://www.leary.com. O să fie cu imagini şi sunet: prietenii lui se duc la el şi el o să bea "cocktailul". Un gest monumental despre: dreptul la sinucidere, "performance" art şi primul act la ce o să fie un permanent altar

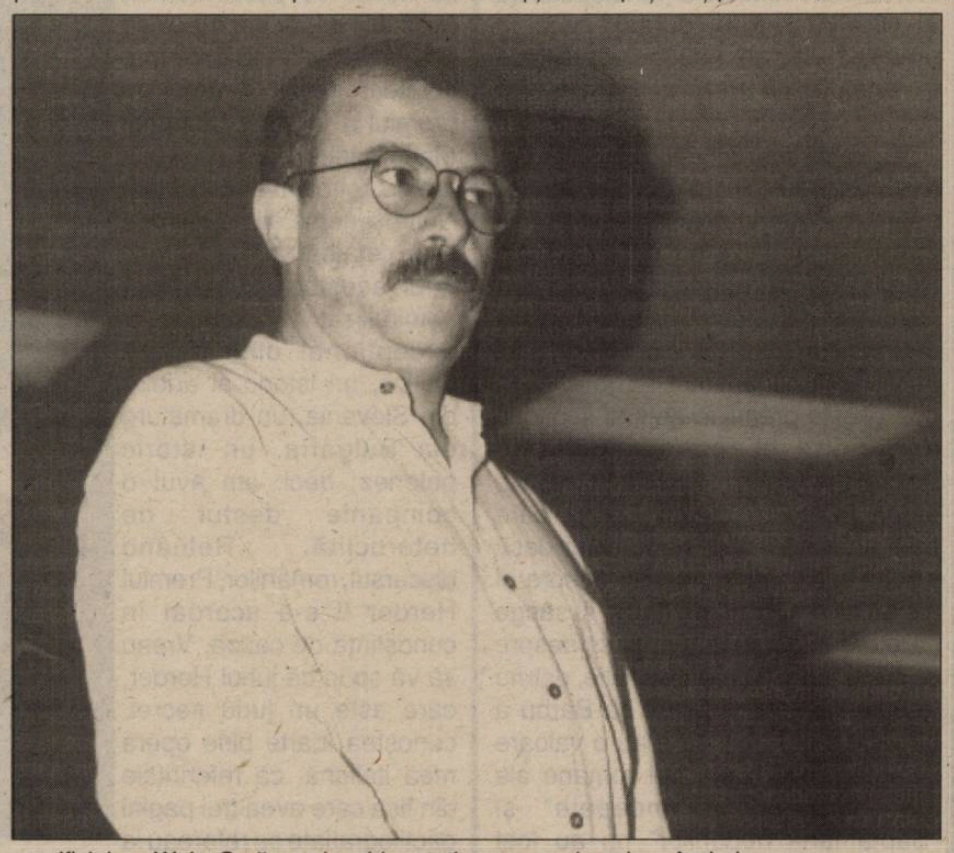

sacrificial pe Web. O să ne sinucidem toţi public în cyberspace. (Ştii că sunt deja cimitire la WWW?). Cu drag, Andrei.

19 iunie 1996

Dragă Andrei,

În primul rând te rog să-i spui lui Ted că am găsit încă o sticlă de ţuică cu fructul prizonier. La toamnă i-o voi înmâna. Duminică voi pleca pentru două săptămâni în Turcia, pe litoralul Mării Egee, unde îmi voi face vacanţa. Voi lipsi, aşadar, de pe e-mail. Dar mai e până duminică. Mircea Mihăieş, care n-a putut veni la Bucureşti pentru că a avut nişte studenţi la examene şi nu a putut să le mai amâne, mă roagă să îţi iau un interviu. De fapt, mă rugase cât ai fost la Bucureşti, dar n-am vrut să-ţi stric şederea cu întrebări, fie ele şi inteligente. Dacă vei accepta, l-am putea face prin e-mail, ar fi interesant, o întrebare pe zi. Asta după ce mă întorc. Adriana Babeţi, tot de la Timişoara, care te-a vizitat la New Orleans, îţi transmite prin mine salutări. O întâmplare haioasă de aici. Un candidat la primăria unui sat a murit cu câteva zile înainte de votare. Sătenii l-au plâns, l-au însoţit la groapă, l-au îngropat şi, duminică, la vot, l-au votat! A ieşit primar post-mortem!

Te salut voios de pionier!

Ioan

22 iunie 1996

{...} Acum, revenind la cyber-oile noastre, mă bucur că ai acceptat să-mi acorzi interviul, adică ai şi răspuns la prima întrebare. A doua întrebare s-ar lega de Internet. Este în stare, această uriaşă plasă cu milioane de noduri să susţină, să stimuleze literatura sau, dimpotrivă, oamenii nu vor mai citi, nu vor mai intra în lumea virtuală imaginată de scriitor, ci în aceea, tot imaginată, însă, de programatori de computer? Cam asta ar fi întrebarea a doua. Următoarea întrebare, peste două săptămâni, când mă întorc din vacanţă.

Ioan

23 iunie 1996

Internetul este viaţa după moarte a omenirii: ne uşurează de corpuri. Cărţile s-au terminat: au avut o viaţă istorică, de la Guttenberg la Internet, cinci secole. E posibil să scrii o carte (un monolog) la Internet şi o să fie sigur posibil s-o tipăreşti cel puţin atât de frumos ca Random House. Dar n-o să aibă nimeni răbdare la monolog: plasa e colaborativă, interpenetrabilă, instantă, un nou sistem nervos al lumii care o să se desfăşoare post-trupeşte. În afara plasei o să existe prăpădite insule de carne decomputerizate, pe care o să le viziteze internetiştii pentru senzaţii, aşa cum acuma vizitează americanii insulele tropicale. Tristeţea singurătăţii şi organizaţiile sociale bazate pe lectură o să fie concentrate în noduri "virtual reality", unde (cu un aparat la cap) o să te poţi simţi proustian, nabokovian sau codrescian. Andrei.

10 iulie 1996

Dragă Andrei,

M-am gândit mult la tine şi o parte din întâmplările vacanţei mele mi le-am notat pentru a ţi le împărtăşi. Iată, astăzi, una: În vama dintre Bulgaria şi Turcia, la toaletă, o turcoaică sosită dinspre Germania, cu un Mercedes, se schimba de blugi şi de tricou şi-şi lua tradiţionalele haine turceşti. În acelaşi timp trăgea cu poftă dintr-o ultimă ţigară. Trecea dintr-o civilizaţie în alta şi îşi adecva ţinuta vestimentară. Mi se pare o scenă care vorbeşte despre o fidelitate mincinoasă, dar, în acelaşi timp şi despre capacitatea de adaptare a fiinţei umane. În Turcia, ortodocşii merg la mare, de pildă, cu soţia îmbrăcată din cap până în picioare. Femeile n-au voie să-şi arate corpul gol de la coate şi genunchi în sus, ca să ispitească poftele bărbaţilor. Dar, intrând în apă îmbrăcate, ies cu hainele pe corp, ceea ce este mai aţâţător decât goliciunea. În plus, turcii aruncă priviri galeşe turistelor străine care fac plajă cu tzâtzele goale. Adică nu-i ispita legală (o ispită, totuşi, casnică), ci exact străină, interzisă, fructul oprit. În ideea interviului pentru "Orizont", ai putea să-mi spui care este, pentru scriitor fructul oprit? Are scriitorul fructe oprite?

Mi-a scris Ted un e-mail de mulţumire. Mie îmi e jenă de engleza mea scrisă şi de aceea te rog să-i spui că am primit scrisoarea sa, că mi-a făcut plăcere să-l cunosc şi că îmi va face plăcere să-l întâlnesc din nou.

Ioan

10 iulie 1996

Dragă Ioan

Scriitorul subzistă prin fruct interzis. În acest sens, Eva a fost prima scriitoare, căci a muşcat mărul. L-a muşcat de trei ori: prima dată a luat cunoştinţă, a doua dată ruşine, a treia mânie (rage, anger). După aia l-a dat lui Adam care-a muşcat o dată şi s-a îndrăgostit de ea, care era fruct interzis. Dacă umanitatea s-a bazat pe un dublu furt, ce să facă scriitorul care, nebun cum este, se crede un pequeno dios? (mic dumnezeu). Fură, fură şi mănâncă.

Îmi place mult povestea ta cu turcoaica la graniţă: mi-ai răspuns la întrebarea despre schimbări în Turcia acum, cu noul prim ministru.

By the way: am făcut trei emisiuni la NPR (National Public Radio) despre vizita mea în România. Au fost destul de elogioase şi pline de afecţiune, dar cu destulă politică, să nu creadă nimeni că mi-am pierdut bunul simţ. Din România n-am primit decât "Tribuna" din Sibiu cu interviul prietenului meu Ion Vidrighin, care m-a întrebat ce-i Sibiul pentru mine: "O biserică", i-am spus. "Un cadavru

etern cu spumă de frişcă". N-am văzut "România Liberă" cu interviul lui Nae, dar am auzit de el. Salutări lui Mircea, Steve et al. Andrei.

10 iulie
Andrei
{...} Altă întâmplare din vacanţă. De fapt, nu e o întâmplare, e o povestire auzită în Efes, printre ruinele faimoasei cetăţi. Acolo se înalţă o parte (spectaculoasă) din zidurile Bibliotecii lui Celsius (un comandant roman a înălţat-o şi i-a dat numele tatălui său). Acolo se adunaseră multe manuscrise foarte valoroase, scrise pe pergament. Dar tot acolo era un tunel subteran care ducea de la biblioteca publică până la bordelul de vis-à-vis. Bărbaţii care ştiau carte puteau merge la bordel prin bibliotecă! Avantajul de a şti citi! Ceilalţi, necititori, trebuia să ia ruşinea în faţă şi să meargă direct la bordel, fără scuza livrească (la propriu)! Mi se pare că prin acel culoar, de fapt, deveneau compatibile două lucruri aparent incompatibile! Biblioteca, unde împrumuţi o carte pentru plăcerea spiritului, legată de bordel, unde iei o femeie pentru plăcerea trupului. Cărţile tuturor, femeile tuturor! Întrebare: Ai putea să scrii un eseu sau o poezie cu tema biblioteca şi bordelul? Asta e pentru interviu.
Ioan

11 iulie
Frumoasă poveste. Poezie, cu titlul "American THE BEST LITTLE WHORE-HOUSE IN ROME" (pe engleză şi trădată pe româneşte de autor: s-ar putea retrăda).

LA ŢIGĂNCI ÎN ROMA

El terminase volumul doi
al istoriei romane
trei mii de ani începând din noroiul
creaţiei Romei de către zei romani
şi Tacit a pus jos condeiul
cu-o plăcere mărită de faptul
că parte din el
partea pe care consoarta Lucreţia
o numea "adevăratul condei"
se umplea de cerneală şi cerea
o cronică scrisă de cuvintele ei
aşa se făcu că Tacit
lăsă studiul şi se orientă
subteran în locul unde imperiul
îşi adunase pentru deliciul cetăţenilor
frumuseţi izvorâte
din toate părţile Romei
de la brune oacheşe izraelite
la piperate fecioare dace
şi acolo
în numele propriu al dorinţei lui
dar şi ca să laude miraculoasa
putere a imperiului
el şi-a aprins condeiul
la Zaratha
amazoana dacă despre care se zicea
că s-a născut pe muntele lui Orpheus
o fetiţă pe jumătate sălbatică cu braţe
de oţel
care se bătea cu iubiţii ei
zvonul zicea
că întrupa în ea şi bărbat şi femeie
şi după o strădanie grea
Tacit a cucerit-o
văzând cu propriii-i ochi
dacă zvonul era adevărat sau nu
dar despre acest lucru el nu mai spune
în epistola scrisă prietenului Morarius
de unde vine această poveste
scrisoarea şi-a încheiat-o aşa
Ave Morarius Roma într-adevăr e mare,
dar mai mare ca Roma sunt tainicele ei
unghere

De atunci
biblioteci şi bordele
sunt legate subteran
Iar tainele studiului sunt clădite
pe casele dorinţei.

Andrei

12 iulie 1996
În America sunt zece mii de cititori de poezie. Un "best-seller" e cinci mii de exemplare. Eu vând vreo opt mii, fiindcă le cumpără şi "radio fans", care sunt surprinşi când descoperă că în loc de frumuşele gândiriciuri se scoală acolo nişte verbe rănite şi petici de limbă ruptă. Aceşti zece mii de cititori sunt o insulă mică într-o mare de jumătate de milion de scriitori de poezie. Aceşti poetizatori nu citesc - dac-ar citi, ar fi bogaţi poeţii. Din cei zece mii de cititori, cinci mii citesc fiindcă vor să publice poeziile lor, trei mii au o ţintă amoroasă, care-a fost la un "program MFA" de poezie (ca s-o imprezioneze), două mii nouă sute şi nouăzeci şi nouă nu citesc, dar cumpără ca să mobileze apartamentul şi UNUL citeşte pentru poezia singură. Eu îi ştiu numele, dar nu ţi-l dau, că l-ar kidnapa SRI-ul să-l pună la lectură la voi. Am scris mult despre nenorocirea poeziei în zilele noastre, dar din păcate m-am şi plictisit de subiect. Adevărul e că în viaţa americană ţâşneşte poezie din reclame, televizor, teatru, stradă etc.: poeţii cu şcoală sunt mai puţin interesanţi. "Exquisite Corpse" la numărul 58 a publicat trei mii de poeţi, aşa că eu mi-am plătit datoria culturii poetice: de-acum public numai ce aud din greşeală. Andrei

12 iulie
Andrei,
Răspunsul tău m-a trezit, într-un fel, la realitate. În ditamai ţara, în continentul ăla uriaş de America, doar zece mii de oameni cumpără cărţi de poezie?! Cred că numărul celor care umblă în mâini e mai mare! De fapt, şi poetul umblă în mâini, dar pe dinăuntru! Atunci, câţi oare, ştiu latina?
De fapt, m-am cam ambalat. Dacă înainte de revoluţie se putea vinde o carte de poezie şi în douăzeci de mii de exemplare, astăzi, în România, o carte de poezie face cifră bună cu cinci sute. Poate că aşa e normal. Înainte se cumpăra poezie din încăpăţânare, dintr-un fel de nonconformism, din dorinţa de a depista "şopârlele" strecurate în text. Acum se cumpără doar pentru poezie. Hai să te întreb ceva mai îndepărtat de problema asta: Spuneai că poezia se regăseşte, în America, şi în reclame, în filme publicitare. Care este cea mai bună reclamă pe care ai văzut/auzit-o? Ai vreo legătură cu advertising-ul? Care reclamă te-a convins cel mai mult să devii cumpărător?
Tot în vacanţa asta, tot la Efes: Am intrat, în marele amfiteatru al vechii cetăţi pentru un concert cu Orchestra Filarmonică din St. Petersburg. Am fost controlaţi la bagaje şi, apoi, tot teatrul a fost înconjurat de trăgători de elită. Inter arme muse silent. Bancuri! Am fost separaţi de restul lumii nu numai prin muzica pe care am ascultat-o, ci şi printr-un cordon militar! Arme şi simfonii şi încărcătoare. Lumea în care trăim, nu-i aşa?
Andrei, îmi face o foarte mare plăcere să-ţi scriu, plin de admiraţie. Nu e o flaterie, ci chiar un sentiment puternic. În tine am găsit partenerul ideal de dialog. Nu vreau, însă, să te agasez, aşa că voi încheia scrisoarea aici.
Aştept răspuns la întrebări.
Ioan

15 iulie 1996
Andrei,
Am avut un furtunos sfârşit de săptămână cu tot felul de întâlniri neprevăzute, cu discuţii, astfel încât nu am avut liniştea necesară intrării în reţea. Eu cred că am vocaţia reţelei, sincer. Vreau să-ţi mai pun o întrebare pentru interviu (Mircea Mihăieş ne-a propus să scoatem chiar o carte de dialoguri prin e-mail, o carte care să se scrie încet, pe îndelete, fără să forţăm, în câteva luni. Ai fi de acord?). Iată întrebarea: Te consideri un selfmademan în sensul american al cuvântului? Pentru a ajunge aici unde eşti, ai aplicat vreo reţetă sau doar valoarea personală, intuiţia şi şansa şi-au spus cuvântul?
Ioan

19 iulie 1996
Ioan: S-ar putea, dar foarte încet... şi să editäm pe E-mail. Aşa am scris scenariul BABY PHOTO, încet-încet pe E-mail. La întrebare: Nu numai că nu aveam reţeta, eram opus până şi ideii de reţetă. Două titluri m-au prins imediat după sosire în SUA: "The Wisdom of Insecurity" (Înţelepciunea Neliniştei) de Alan Watts şi "Meditations in an Emergency" (Meditaţii la Urgenţă) de Frank O'Hara. Watts era învăţător de zen, Frank O'Hara poet. El m-au liniştit şi m-au încurajat. Mai târziu am descoperit că Frank O'Hara şi-a luat titlul dintr-o rea citire (misreading): scria pe un "first-aid kit": MEDICATIONS IN AN EMERGENCY. (Medicamentele la urgenţă). De atunci mi-am asumat şi dreptul la rea citire (citire încrucişată?), rău auzitul (mishearing) şi traducerea stâlcită (mistranslation), ceea ce eu în engleză numesc "all the pretty misses of discovery". Cu alte cuvinte, eu nu m-am pus să "mă fac": dimpotrivă, m-am pus să descopăr şi să mă joc, să mă desfac. La lumea nouă m-am uitat cum s-a uitat Columbus la viitorii columbieni: ne încorcim. Primul meu gând a fost: uite, ce lucruri multe şi stranii pentru poezie mea. Al doilea gând: să vedeţi voi ce fac cu ele! Nu m-am simţit niciodată micşorat de statutul meu de străin: aici toţi sunt străini, eu le aduceam un grad mai intens de înstrăinare.

21 iulie 1996
Andrei,
{...}Am visat azi-noapte că eram într-un tren şi n-am reuşit să cobor în staţie; a pornit, iar eu mi-am aruncat bagajele pe geam, am tras semnalul de alarmă. Tot nu s-a oprit. Am coborât la staţia următoare şi am pornit după bagaje. Nu le-am găsit şi m-am trezit. Tu cum visezi? Eu visez foarte des trenuri. Poate că în mine zace un ceferist trădat. Dai importanţă viselor? Te marchează? Crezi în vise? Ţi le interpretezi?
Ioan

Dragă Ioane,
Cu visurile lucrurile stau aşa: eu am la fiecare zece ani un vis semnificativ. Are ţesătura absolut separată de alte feluri de vise care, cum spunea Freud, sunt compuse din proiecţiile fricii, dorinţelor. La 23 de ani am visat că eram într-o stână care avea podeaua acoperită cu praf sclipitor. Am prins pumni din praf şi i-am aruncat în aer. Era aur pur. La 28 de ani am visat (lângă un râuşel zgomotos în New Mexico) că a venit un vagon plin de ţigani care zăngăneau cu tamburul, cântau la vioară. Era şi poetul Jack Hirsham cu ei. M-am urcat în vagon şi-am început şi eu să dansez împreună cu fetele cu fuste colorate şi cu prietenul meu poetul. La 35 de ani am visat că eram pe cal şi înotam într-un mare lac senin. Ne-am oprit pe o insulă cu un castel. Mi-au luat calul ca să-l ducă în grajd şi m-au aşezat lângă un cămin cu foc frumos şi fete goale şi mi-au adus lucruri grozave de mâncare. Eram aproape adormit, când mi-am dat seama că, dacă adorm, mor. Am făcut mare gălăgie să-mi aducă înapoi calul şi după mari piedici şi proteste m-am întors cu calul la lac. Dar lacul nu mai era senin. Vremea era posomorâtă ca înainte de furtună, şi eu uitasem unde mă duceam. (Deşi înainte ştiam). Dar eram fericit fiindcă eram din nou liber. Primele două vise erau fericite, ecstatice, al treilea - plin de nelinişte. Visele astea sunt complete: nu lasă nimic pentru explicaţie sau analiză. Sunt ADEVĂRATE. De alte vise mă folosesc din când în când ca ajutoare la scris: scriu până târziu, dorm şi visez soluţii la poveste. Andrei

24 iulie 1996
Andrei,
Din motive tehnice nu am reuşit să văd filmul tău până azi. L-am văzut doar eu şi familia mea. A fost o splendidă surpriză pentru ai mei. În primul rând că te-au văzut pe tine, în al doilea rând pentru că au văzut America ta. Şi, nu în ultimul rând, pentru că au văzut un film spumos, cald, captivant. Nu sunt vorbe de circumstanţă, n-ar avea rost. Sigur că unele subtilităţi mi-au scăpat, n-am înţeles absolut totul, dar imaginea mi-a fost, totuşi, întreagă. {...} În ce stadiu te afli cu filmul celălalt? va fi apropiat de primul ca modalitate de abordare (documentarul confesiv?). Vei avea actori? Când vii aici vei filma deja?
Aştept răspunsul tău la întrebarea cu prietenia. Sunt curios!
Ioan

26 iulie 1996
Dragă Ioane: Filmul "Photo baby" are ca subiect atelierul fotografic al mamei din Sibiu între 1944-56. Ea a fotografiat soldaţi nemţi, ruşi, pionieri, ţigani (pentru buletine de identitate) etc., în timp ce eu creşteam strâmb şi timid. O să fie puţin documentar (amintiri schimbate inexact între mama şi mine) şi dramatic, înscenat. Tema e memoria şi poveştile: cum ne amintim, de ce ne amintim, cum înscenăm, ce vrem de la trecut.
Biznesul cu prietenia e destul de simplu: câteodată-mi spun: nu am nici un prieten. Alte dăţi mă gândesc: am mulţi. În copilărie şi adolescenţă am avut totdeauna unul sau doi bun prieteni: la grădiniţă şi la şcoala elementară a fost Schlesy (Alexandru Schlesinger), unul din cei trei evrei rămaşi la şcoală. Tata lui era cantor la sinagogă şi noi doi eram ca nişte rabini medievali. Ţopăiam pe un picior de frig iarna la colţul străzii Felinarelor (unde ne despărţeam după şcoală) şi puneam la punct toate problemele importante ale universului. În adolescenţă am avut destul de mulţi prieteni, dar Stoie şi Vidrighin au fost ai mei. Poeţi toţi trei, am fost teribili la cârciumi şi cafenele, nebuni după modelul rimbaldian, înamoraţi de Blaga şi revoltaţi împotriva lui Beniuc. În America am continuat acelaşi desen: Stanley Arcier la New York, Tom Veitch la San Francisco, Rodger Kamenetz la Baltimore, Richard Collins la Baton Rouge. Sigur că vezi că-s toţi băieţi. Cu fetele lucrurile au fost mai complicate: am fost prieten bun cu ele la început, dar sexul, gelozia şi felurile diverse de a înfrunta noaptea au pus frâne. Există momente perfecte, când dragostea şi prietenia cu o femeie se-ntâlnesc: este situaţia ideală. Din păcate, nu durează. Pe la sfârşitul anilor '60 până prin 1973 am fost prieten cu mulţi "hippies": eu m-am prefăcut că sunt, dar, venind din ţara utopiilor ridicole, nu am fost decât un observator. Hippies au făcut din prietenie un cult. Era cea mai mare valoare pentru ei: asta mi-a plăcut mult. Am avut prietenii intense (ajutate de droguri) şi am crezut pentru o milisecundă că ar exista posibilitatea ca dragostea şi prietenia să coexiste pe vecie. Poate că se poate, dar nu acum, pe această planetă acră. Prieteniile mele vechi mai există: cu prietenii pe care i-am menţionat, întâlnirile sunt spontane şi fericite. E ca şi cum întreruperea de câteva decenii n-ar fi decât o zi. Alţi prieteni s-au destrămat între timp: au dispărut simplu. Numai una din prieteniile mele s-a terminat cu mare ceartă: gelozia (lui) a fost vina. Zilele astea lucrez aşa de mult încât nu am timp pentru prieteni. E trist lucrul ăsta. Spun grecii că averea vieţii se vede la sfârşit, în numărul prietenilor. Acum sunt destul de sărac. Andrei

Dragă Andrei
Eu sunt profund afon. În asemenea hal, adică, încât pentru mine nu există note false (într-un fel, în zona asta sunt grozav de egalitarist!). Cu toate acestea, există un alt simţ care mă ajută să-mi fixez preferinţele muzicale. După discuţia avută în România, am înţeles că tu eşti în relaţii subtile cu muzica. Mergi la concerte? Te împaci cu jazzul new-orleansian? Oare de aceea te-ai stabilit în minunatul oraş?
Acel simţ complementar (care-mi înlocuieşte infirmitatea de auz muzical) mă face să vibrez la tot felul de muzici şi chiar la jazz. Nu sunt dintre cei care merg la Sibiu (la Festivalul de jazz), dar ascult răbdător şi interesat recitaluri, piese, concerte, văd în muzică flăcări ciudate, mă aprind şi eu, scriu versuri pe care nu le voi scrie!
Sunt asemeni orbilor care privesc statuile cu buricele degetelor.
Ioan

1 august 1996
Dragă Ioan: Trece timpul şi uit româneşte: partea creierului care s-a trezit pe româneşte acum două luni se acoperă cu expresii americane ca o sofa cu ziare şi cărţi. Şi aşa mai e cu muzica: mă duc la concerte când vin prieteni din alte locuri să asculte jazz. Nu sunt specialist: sunt educat de turişti. Am avut noroc să-l întâlnesc pe poetul negru şi mare specialist de jazz, Tom Dent. Tom vine cu maşina lui enormă la mine pe la miezul nopţii şi mă duce la cluburi în cartiere negre unde muzica nu începe până la unu-două noaptea. Şi locuri ca "Dorothy's Medallion", unde mai atârnă decoraţiile din Crăciunul '73, unde vin "peştii" cu fete-mbrăcate în ciorapi de mătase roşii şi cam atât. Costă berea un dolar şi "boudin" (un fel de cârnat de orez şi ficat) costă şi el un dolar. La bar stau tot felul de copii cu instrumentele lor care aşteaptă cuminţi să-i cheme bătrânii care cântă pe scenă. Din când în când, un bătrân îi face cu ochiul unui tânăr care se urcă pe scenă cu saxofonul şi atunci bătrânii-ncep să-l batjocorească-n regulă, să-l înveţe. Aşa se face ucenicia la ei. Mai mult decât muzica îmi place atmosfera de fum şi de melancolie sau veselie şi sensul că violenţa sau ecstazul sunt apropiate. Cu Tom stau liniştit dar n-aş veni singur la "Dorothy's". Sub rubrica "jazz" la New Orleans se pun sute de cluburi şi zeci de feluri de muzică. Toţi au preferinţele lor, dar ce-i sigur e că dacă eşti prins de "blues" la trei dimineaţa, poţi să te duci aproape şi să intri într-o lume plină, trează, vie. Desigur, mai sunt şi "jukeboxuri" grozave la micile birturi din colţ şi nu-i rar să vezi pe o fiică a Scandinaviei acu' venită la New Orleans cu "knapsackul" pe spate, dansând ca o bacantă la berăria unde numai vecinii noştri se duc. Ea a ajuns! Există un "sindrom New Orleans", care e opozitul "sindromului Ierusalim": în loc să te crezi Isus sau David, te crezi liber! Începi să dansezi pe stradă! Noi ne ferim de aceşti sindromaţi, dar îi înţelegem. Vin oameni aici pentru un "weekend" şi nu mai pleacă. Când a ars clădirea Operei Franceze aici în secolul 18, cărămizile au fost folosite pentru criptele de înmormântare (noi ne înmormântăm peste pământ, nu în cuptoare, fiindcă apa-i la cinci centimetri sub noi). Aşa că până şi morţii fac muzică aici. Desigur că ştii şi despre tradiţia funeralului jazz: când moare un muzicant, tot oraşul dansează după el şi se duce din bar în bar să bea libaţiile preferate ale mortului. Ca aşa ceva vreau şi eu. Andrei

Cronica literară

1. Aurora Dumitrescu a obţinut în anii şaptezeci mai multe premii pentru poezie, a trecut în 1980 la proză (de voi fi eu la curent cu modificările de itinerar literar), pentru ca în 1981 să aibă încheiată o carte. O recitesc azi, mai încântat decât citisem odinioară manuscrisul care, credeam eu, va apare repede-repede. Prin 1983 o citam în articolele despre literatura tânără, aşa cum îi citam şi pe Marineasa, Vighi, Marie-Jeanne Jutea, autori care, credem, vor schimba ierarhiile prozei tinere. Toţi şi-au întârziat debutul, nici unul atât de mult ca Aurora Dumitrescu, sociolog, cititor calificat de texte psihanalitice, intelectual capabil de incursiuni specializate în filosofia secolului XX. Ca toţi optzeciştii, Aurora Dumitrescu este, înainte de a fi scriitor, cititor de texte. **Cititor şi interpret.** Unele dintre paginile cărţii par frânturi de jurnal, altele comentarii dezabuzate pe marginea unor jurnale posibile. Altele se nasc sub steaua parodiei: sunt eforturi de a parodia condiţia scriitorului de jurnal. Numeroasele **Încercări de breşă, Fişe de observaţie,** ş.a.m.d. sunt tentative de a sparge zidurile unei realităţi carcerale. Totul e compact, insuportabil de dur. Lumea înconjurătoare asediază, e greu de înţeles. Naşte coşmaruri. Unul dintre subiectele acestei cărţi neobişnuite e **domesticirea coşmarului.** Omul-care-scrie se obişnuieşte cu monştrii care mişună în jur. Şi-i asumă. Un monstru, Gulu, e deja un privilegiat. Intră în universul naratoarei ca personaj favorit. Face parte din substanţa acestei lumi agresive, dar mai degrabă în calitate de **comediant.** Insuportabilul cotidian se sublimează în tragicomedia cotidianului. Fiinţa hipersensibilă care se povesteşte trebuie să se salveze prin surâs.

Să-i spunem Wanda este o carte despre teroare. Refugiul rămâne imposibil sau posibil doar sub formă de pagină scrisă. Evident, un paleativ.

Primul reper al criticului este Kafka. După ce Gregor Samsa s-a transformat în gândac, el ar putea trăi o seamă dintre senzaţiile personajului propus de Aurora Dumitrescu. Deci reper, nu model. Fiindcă rămâne în "Fragmentele" autoarei noastre o propensiune către joc. Aurora Dumitrescu e o poetă care "transcrie" stări de coşmar, dar şi stări de reverie, momente de teroare, dar şi clipe de exaltare. Personajul inadaptabil, alienatul care traversează labirintul e acompaniat (înlocuit) de un claun binevoitor. Uneori, pe aceeaşi pagină, Monstrul Gulu devine aliatul unei glume. Face parte, zice naratoarea, din câmpul **gulomagnetic.**

Hipersensibilitatea autoarei faţă de scrisul posibil: ficţiunea poate salva sau poate amplifica tensiunea agonică. Scrisul poate da sens ironic unei disperări:

"LICHID GROS ROŞCOVAN BĂLTEŞTE. Era aceeaşi iluzie din care nu mai ieşea (un soi de latenţă radioactivă ce s-ar fi actualizat la orice mişcare sau iniţiativă personală). Nişte doamne râd... La parter s-a spart un calorifer. Lichid gros, roşcovan, bălteşte. Nici o specificaţie pentru frig. Întrucât numai poate vorbi şi nu mai poate spera. Totul poate fi ciopârţit în ficţiuni. Acel râs! Acea dumnezeiască de-mărginire. Capul ei era un tubercul cu rădăcini nesfârşite ce se scăldau în întregul univers. Un fel de legumă esenţială din care ciugulea un vârtej cosmic, transcendental..."

Ismail şi Turnavitu, versiune luxoasă, cu momente limpede definite: **întrucât nu mai poate vorbi şi nu mai poate spera.** Nu doar partitura urmuziană sau kafkaescă, nu doar pagina universului absurd, ci şi, în oglinda cealaltă, drumul către acestea: înceata paralizie a fiinţei, apatia, oboseala, afazia. Proza Aurorei Dumitrescu evocă ieşirea din lume, din discurs a unei fiinţe prea fragile pentru a fi acolo, pentru a se ţese în discursul acestei lumi.

Să-i spunem Wanda e istoria unei epuizări în universul lui Dincoace. Ar mai trebui transcrise observaţiile lui Livius Ciocârlie, puse pe ultima copertă: "În proza Aurorei Dumitrescu, nucleele narative sunt acoperite necontenit, ca de o apă, de vegetaţia proliferantă a intimităţii, ca şi a lumii mărunte dimprejurul nostru. E o literatură neconcesivă, provocare adresată cititorului, care îşi încearcă puterile şi verifică sensibilitatea antenelor pe care le îndreaptă spre propriul său univers. Efortul merită făcut".

*

2. Dacă tipăritura de care beneficiază Aurora Dumitrescu e rezonabilă, iar coperta (Oana Ruxandra Babeţi) demnă de ţinut minte, memorabilă (în sensul dezastruos al cuvântului) e prestaţia Fundaţiei "Ioan Slavici", editoare a volumului **Jocul cu umbre** de Carmen Odangiu. Carmen Odangiu îşi tipăreşte cartea după vreo zece ani de la încheierea ei, într-o versiune mult prescurtată. Specializată în literatura pentru copii, după ce susţine, alături de Mihăieş, Popovici, Marian Odangiu, Ioona Rauschan, George Şerban, Brânduşa Armanca rubricile curente din pagina de critică a revistei "Orizont", Carmen Odangiu a abandonat şi rubrici şi colegi de generaţie în numele unei specializări pentru care manifestă reală vocaţie: literatura pentru copii.

Carmen Odangiu crede în literatura pentru copii ca într-un gen autonom, deloc subordonat "celeilalte literaturi". E **altă literatură,** la fel de implicată în procesul redefinirii lumii. Iordan Chimet, Fodor Sandor, Dumitru Toma, Eugen Dorcescu, Lucia Olteanu, Octav Pancu-Iaşi, Mircea Sântimbreanu, Aurel Turcuş, Ilie Măduţa, ei, dar şi Nichita Stănescu, Gellu Naum, Ana Blandiana, Gheorghe Tomozei - sunt argumente ale unei demonstraţii originale, utile înţelegerii literaturii române de azi. Carmen Odangiu nu este impresionată de cota autorilor în critica - să-i spunem - curentă: ea se ocupa de implicarea autorului în literatura **pentru copii.** Cartea este creatoare de puncte de vedere, dar şi analiză recuperatoare. E o premieră: prima sinteză într-un gen în care binecuvântările rămân, de obicei, fără consecinţe.

Cornel UNGUREANU

---

1. Aurora Dumitrescu, Să-i spunem Wanda, Ed. Hestia, 1996; 2. **Carmen Odangiu, Jocul cu umbra, Povestiri critice,** Fundaţia culturală "Ioan Slavici", Arad, 1996.

Debuturi de excepţie

Dincolo de cuvânt

Urmările, nu o dată catastrofale, căşunate de inundaţii, de cutremure, de naufragii şi de alte "calamităţi" naturale sau nu, care urâţesc şi dijmuiesc viaţa, se chemau odinioară, cu vorbe vechi, **stricăciuni** sau **stricături.** Despre nişte "cară cu marfă", un document timpuriu ne înştiinţează că "Stau zăticnite (...) neputând ca să treacă din pricina **stricăciunii** drumurilor". În legătură cu acest citat, menţionez din treacăt că adjectivul participial **zăticnit** - astăzi aproape ieşit din uz - echivalează semantic cu "împiedicat", "înţepenit". Verbul corespunzător, **zăticni,** expresiv şi prin ciudata lui alcătuire de sunete, se iveşte nu o dată la scriitorii veacului trecut, de pildă la Nicolae Bălcescu: "Strâmtoarea locurilor de bătaie, pădurile şi dealurile favorizau înapoierea românilor şi **zăticneau** mişcările turcilor şi silinţele lor de a-i înconjura din toate părţile".

Stricăciune şi **stricătură** sunt mlădiţe lexicale desprinse din străvechiul verb **strica,** de obârşie latină, căruia i s-au aninat sufixele **-ăciune** şi **ătură,** ambele 'productive', în sensul că au "produs", încă în limba "scripturelor române", dar şi în cea populară, numeroase cuvinte noi: **îngropăciune, închinăciune; făcătură, mâncătură.** Şt. O. Iosif, **Elegiie:** "O, mi-amintesc de ziua-**ngropăciunii,**/ De drumul spre mormânt de la spital"; George Coşbuc, **Mama:** "Şi fiecare vorbă-a ta/E plâns de-**ngropăciune**"; I. Budai-Deleanu, **Ţiganiada:** Ci ca să-ţi covârşeşti răutate,/Scorneşti noao legi, faci dumneziei/Împotriva ceii-adevărate/ Dumnezeiri! Pui noi arhierei,/Noao beserici şi-**nchinăciuni**./ Toate-a drepţii minţi **îngânăciuni**". În limba veche şi populară, deci şi la Sadoveanu, mai ales în povestirile sale de evocare istorică, grupul **de îngropăciune** funcţionează şi ca locuţiune adjectivală, cu sensul "trist", "cernit". **Zodia Cancerului:** "Îndată înţelese şi ce va urma, când văzu ochii **de îngropăciune** ai femeii".

Cunoscut din folclor şi din operele scriitorilor legaţi de limba populară, **făcătură** înseamnă "vrăjitorie", "fermecătură", chiar "blestem". Leacurile împotriva "făcăturii" sau a "faptului" presupun "reţete" complicate şi obscure, pe care uneori doar visul se învredniceşte a le destăinui. Coşbuc, **Draga mamei:** "Căci din vrăjitură/Şi din **făcătură,**/Ierbile topite/ Vis îi vor trimite,/Visuri dulci şi bune/Şi-n vis îi vor spune/Ce să facă biata/Să-şi mântuie fata". În fine, ultimul dintre derivatele propuse, **mâncătură,** participă la structurarea expresiei, folosită curent în limbajul pitoresc al "băieşilor" din munţii Transilvaniei, **mâncătură din bătrâni,** adică, mai pe înţelesul obştesc, "galerie veche, părăsită dintr-o mină". Tot sfredelind măruntaiele pământului, doar or da peste o vinişoară nouă de aur, băieşii din romanul lui **Agîrbiceanu Arhanghelii** se întâmpină uneori cu asemenea **mâncături din bătrâni,** iar atuncea dezamăgirea stăpânului minei nu cunoaşte margini.

Atenţie la accent!

Revin abia acum de unde am purces, adică la derivatul **stricăciune.** Fără a fi dispărut cu totul din uz, el a fost concurat şi, treptat, înlocuit, mai ales în limbajul urban, cu sinonimul său neologic **avarie,** împrumutat din franceză (**avarie**), unde a pătruns din italiană (**avaria**). Ne aflăm, de fapt, în faţa unui cuvânt "migrator", de obârşie arabă, întrebuinţat, la început, în limbajul navigatorilor orientali cu sensul "stricăciune suferită de o corabie". Îl aflu în foarte utilul **Dicţionar marinăresc,** redactat de Ilie Manole şi Gheorghe Ionescu (Editura Albatros, 1982), definit după cum urmează: "Defecţiune de mari proporţii la corpul navei, la instalaţiile sau aparatura bordului". Ulterior, cum se întâmplă adesea în viaţa ciudată a cuvintelor, acest termen "profesional" s-a extins şi în alte sfere de activitate decât cea a navigaţiei.

Necazul este că, în buletinele de ştiri de la radio şi de la televiziune, crainicii rostesc greşit cuvântul, accentuând forma de plural nearticulat: **avárii,** în loc de **avarii,** cu accentul pe ultima silabă, cum ni-l recomandă formele corespunzătoare din arabă, italiană (**avaría**), franceză (**avarie**) precum şi toate dicţionarele noastre. Ar fi multe de spus în legătură cu această înrădăcinată eroare de rostire. Explicaţii (nu... justificări) există, dar nu cred că e nimerit să le discut acum şi aici. Voi spune doar că rostirea corectă a neologismului (**avarie**, plural **avarií**) se reazemă, în parte, pe accentuarea identică a numeroaselor derivate vechi săvârşite cu sufixul **-ie: bărbăţie,** plural **bărbăţii, frăţie,** plural **frăţi, tărie,** plural **tării, vitejie,** plural **vitejii** etc. Nu e inutil să amintesc că **avárii,** accentuat pe silaba **-vá-,** reprezintă formele de plural articulat de la alte două cuvinte: **avár** "zgârcit", **avárii** "zgârciţi"; şi **avár,** plural articulat **avárii** "populaţie migratoare înrudită cu hunii, aşezată vremelnic pe ţărmurile Dunării pe la jumătatea veacului al VI-lea". În poemul eminescian **Strigoii** este evocată "Logodnica lui Arald, stăpân peste **avári**".

Vom spune, deci, corect, aşa: "Inundaţiile, cutremurele, furtunile căşunează **avarii,** cu accentul pe ultima silabă (**-rii**), nici într-un caz: **avárii,** cu accentul pe silaba din miezul cuvântului (**-va-**), cum procedează crainicii buletinelor de ştiri, silnicind dreapta rostire românească.

G.I. TOHĂNEANU

Picătura de cucută

A doua fire

Neîndoielnic, pentru unii există Dumnezeu, iar pentru alţii, nu. Greşeala comună e aceea că se confundă "norocul", "şansa" de la un moment dat cu Dumnezeu. Cei ce au noroc cred că steaua le e călăuzită de un har divin. Puţin adevărat. Confuzia între Dumnezeu şi Binele dintr-o partidă cu viaţa ţine de antichitatea greacă şi romană, de mitologia germană, de credinţele mai vechi, unde zeul intervenea în viaţa oamenilor dându-le câştig de cauză sau întorcându-şi spatele de la ei. De aici şi jertfele aduse zeilor fie în lumea precolumbiană, în Africa, Asia, Indochina, fie în atât de grăbita istorie a continentului european. E o percepţie primitivă a religiei, a rolului pe care-l are Dumnezeu, văzut ca o fiinţă aflată în relaţie directă cu puii săi muritori şi păcătoşi. Reversul situaţiei l-a creat pe acel zeu ascuns, întors cu faţa de la oameni, abstract şi îngrozitor de egoist. În această percepţie a divinului stă toată filozofia noastră religioasă, stă însăşi credinţa într-un iminent sfârşit al lumii şi, nu mai puţin, felul de a percepe prezenţa diavolului în toată fapta omenească.

Biserica nu se străduieşte prin oamenii ei decât să perpetueze confuz ideea unei vinovăţii ancestrale, pentru care plătesc de zeci de mii de ani generaţii de oameni. Dar de aici şi o anume etică folositoare pentru mersul cât de cât normal al unei societăţi. Dacă oamenii de har ai bisericii, destui pentru a vorbi omului contemporan pe limba lui, s-ar strădui să deceleze datele, să pună în lumină confuzia perpetuată peste milenii, să demonstreze limpede că Dumnezeu există pentru cei care-i percep prezenţa printr-o stare a spiritului ce nu mai poate fi pusă sub controlul psihanaliştilor; dacă aceşti oameni de har şi-ar jertfi viaţa pentru a face o cumpănă între ceea ce spun teologii şi ce spun filosofii, între dogmă şi interpretarea raţională a stării de har şi nu s-ar încurca în speculaţii, care nu fac decât să complice lucrurile şi mai mult, încă ar mai fi o şansă ca starea de neînţelegere să nu se adâncească. Există încercări de ambele părţi de a se găsi un numitor comun, atâta tot, dar de la acel compromis mai departe ar trebui să pornească înţelegerea teofilo-zofică. Nici una dintre părţi nu porneşte de la datele celeilalte spre a şi le apropia. Nici una dintre părţi nu acţionează în demonstraţii decât la nivel de concepte şi raţionamente, uneori aparent ireductibile, ce au ca singură şansă alunecarea pe tărâmul speculaţiei. Efortul făcut pentru apropierea celor două tipuri de concepte naşte un al treilea tip, hibrid, înţeles de fiecare cum îi place. Textele lui Ioan Damaschin, ale pustnicilor din Egipt, adunate în Pateric, textele misticilor, ale părinţilor bisericii, pe de o parte explică omeneşte fenomenul sacralităţii austere a creştinismului, cum mitologiile păgâne şi primitive, mai apropiate de condiţia cosmică a omului antichităţii, încercau să medieze între divin şi uman, găsindu-le locul comun.

Omul contemporan, abstras din timpul sacru către fapta diurnă, bună-rea, rupt de cosmicitate şi de un loc de definiţie propriu cu care să comunice prin spirit, îşi caută ieşirea din stările neînţelese, din confuzia ce nici măcar nu-l deranjează pentru că o ignoră, într-un chip brutal, încercând tehnici orientale de relaxare sau stimulare a potenţelor, ca tehnici pure, rupte de conţinutul lor filosofic. Îşi suspectează trăirile neexplicabile ca alunecări de la real şi fuge îngrozit spre medicamente şi doctori, care-i vor amorţi prin efecte şi sfaturi însăşi voinţa de a mai intra în contagiune cu stările respective. Un curent pragmatic, în plină ascensiune, împinge trăirea în spaţiul hipersensibilităţii nevrotice. Căci trăirea e subiectivitate, iar noi gândim obiectiv, deci în obiecte. A gândi spiritul e cu totul altceva decât a trăi într-un spirit. Or noi gândim în obiecte, iar obiectele nu pot fi trăite decât ca posesiune. Când noi înşine suntem obiecte, ne aparţinem nouă, unui nucleu infim, egocentric ca un black-hole ce nu mai comunică nici o rază de lumină.

A simţi este apanajul vetust al artiştilor, adolescenţilor şi misticilor, al oamenilor socotiţi drept slabi şi neparticipativi la viaţa socială. Al unor handicapaţi neadaptabili la viaţa obiectuală, ce sunt capabili să interpreteze subiectiv obiectivitatea lumii. Aş completa cu o butadă asupra căreia promit să revin: "Lucrurile durabile sunt făcute de oameni bolnavi, iar distrugerile, din nefericire, de cei sănătoşi!".

Să fie doar aceasta realitatea? Să fie doar raţiunea atotcuprinzătoare zonelor nemăsurate ale desfăşurării spaţiului interior omenesc? Să fie adevărată doar comunicarea cu obiectele, luarea lor în posesiune, domnia asupra lor? Aici apare confuzia primă dintre "noroc", "şansă" şi Dumnezeu. A câştiga orice de pe faţa pământului nu are nici o legătură cu prezenţa sau absenţa lui Dumnezeu din ecuaţia existenţei umane. Prezenţa lui nu va fi simţită de învingător, de câştigător, deşi, cu totul aiurea, Lui i se vor aduce mulţumiri, ca în toate civilizaţiile primitive.

Se întâmplă însă ca acel Dumnezeu să-şi releve prezenţa într-un cu totul alt mod, printr-o stare de beatitudine de neexplicat în contact cu cerul nopţii, cu spaţiul sacru al unei biserici ori într-un simplu dialog cu un părinte al bisericii. În prezenţa unei lumânări aprinse, sau întins pe o masă din curte cu faţa spre cerul înstelat, când ai senzaţia certă că în clipa următoare te vei înălţa şi tu, antigravitaţional şi vei pieri ca trup fizic în neantul de deasupra, trăieşti o stare de contagiune spirituală de neexplicat. Nu Dumnezeu, vei constata, şi-a întors faţa de la oameni şi s-a închis în cer, ci oamenii şi-au amputat simţirea în încercarea lor de a pune stăpânire pe totul, de a se substitui Lui.

Nici astăzi nu e lămurită puţina elită a gândirii filozofice şi teologice de ce anume a fost apărut sub dublă fire Dumnezeu, prin Fiul său Iisus. Căci credem cu încrâncenată nesimţire că noi suntem şi unul şi celălalt, iar textul canonic, vag, prolix, lasă impresia grea a existenţei câte unui fiu al lui Dumnezeu în fiecare dintre noi, şi mai cu seamă, parcă, în cei pentru care El nu există.

Paul Eugen BANCIU

Fiore di virtu

Diavolul în literatură

excurs(ie) temat(ică) în grup hermeneutic (Voichiţa Năchescu, Angela Deak, Daiana Avram)

Pe coastele văilor Canaanului, David trece cu turma şi poate că are câini din aceia mărunţi de pază şi blană de oaie pe umeri, în desaga din spatele asinului or fi instrumentele lui de suflat şi de cântat: harfă, liră, alăută. Şi pe când păstoreşte el aşa în tihnă, dă iama ursul şi leul - s-ar putea că fiarele astea sunt tocmai Diavolul - numai că noi nu ştim asta şi nu facem altceva decât să îl privim cum se luptă şi cum seamănă el cu un cioban de pe la noi care îşi apără avutul:

"34. David însă a zis către Saul: "Robul tău a păscut oile tatălui său, şi când se întâmplă să vină leul sau ursul să ia vreo oaie din turmă.

35. Atunci eu alergam după el şi i-o luam din gura lui; iar dacă el se arunca asupra mea, eu îl apucam de coadă şi-l loveam până îl ucideam" (**Regi**, 17, 34-35).

Diavolul poate la fel de bine să fie şi mistreţul intrat să prade via lăsată fără garduri:

"9. Via din Egipt ai mutat-o; izgonit-ai neamuri şi ai răsădit-o pe ea.

10. Cale ai făcut înaintea ei şi ai răsădit rădăcinile ei şi s-a umplut pământul (...)

13. Pentru ce ai dărâmat gardul ei şi o culeg pe ea toţi cei ce trec pe cale?

14. A stricat-o pe ea mistreţul din pădure şi porcul sălbatic a păscut-o pe ea" (**Psalmii** 7-9, 9-14).

Leviatanul este un peşte uriaş, poate că o balenă din fiordurile nordice, cine ştie? Sigur e doar faptul că-l poţi prinde cu undiţa, poţi să-i legi limba cu o sfoară, poţi să-i vâri în nasul lui de peşte o trestie şi mai poţi să-i găureşti falca cu cârligul. Mai multe poţi să-i faci, să-l asculţi cum îţi face

rugăminţi, cum îţi spune lucruri drăgălaşe, cum face cu tine legământ de robie. Numai că pentru toate astea trebuie să fii bărbat tare, că orişicâtuşi el nu este ursul şi nici leul cu care s-a luptat David. Este astfel:

12. Cât despre leviatan, voi vorbi despre mădularele lui şi despre tăria lui şi despre frumoasa-i întocmire.

13. Cine a ridicat pulpana din faţă a veşmântului său şi cine poate pătrunde în căptuşeala armurei sale?

14. Cine a deschis vreodată porţile gurii lui? Zimţii lui sunt îngrozitori!

15. Spinarea lui este ca un şirag de scuturi, pe care le-ai fi întărit puternic şi pecetluit. (**Iov.** 41, 1-4; 12-24).

Şi în Coran este Diavolul trufaş, nici acolo nu vrea să asculte, nu înţelege rânduiala Domnului:

"9. Noi v-am aşezat pe pământ şi v-am dat cele de lipsă pentru viaţă; numai puţini sunteţi mulţămitori.

10. Noi v-am făcut, apoi v-am plăsmuit, apoi le-am zis îngerilor: "Închinaţi-vă lui Adam!". Şi ei s-au închinat, numai Diavolul n-a voit să se închine.

11. El zise: "Ce te-a oprit să te închini, când ţi-am poruncit?" El zise: "Eusunt mai bun decât el. Pe mine m-ai făcut din foc, iar pe el din tină".

12. El zise: "Jos cu tine de aici; să nu te mai arăţi sumeţ aici; deci ieşi afară, eşti despreţuit!"

Stăpânul este în *Legea lui Manu,* la începuturile lumii, alături de lumină:

"6 (...) Stăpânul care există prin el însuşi, care nu poate fi cuprins cu simţurile, făcând văzută această lume cu cele cinci stihii şi cu celelalte principii, strălucind de slava cea mai curată, se arătă şi risipi întunericul".

Omul care trăieşte în păcat, stă alături de Diavol şi în aceste locuri îndepărtate, diferite, greu de priceput de mintea noastră crescută în cinstitele proporţii geometrice ale bătrânilor ahei. Numai că şi aici, pe meleagurile inzilor, "faptele rele" - patru la număr - "ale cuvântului" sunt la fel. Răul nu cunoaşte distanţe şi nici geografii, şi aici el se naşte din cuvânt care este cea dintâi faptă (care, iată, poate fi şi rea) a omului:

"6. Insulta, minciuna, vorbirea de rău despre alţii şi vorbirea când nu este timp potrivit sunt cele patru fapte rele ale cuvântului;"

Diavolul vorbeşte "când nu este timpul potrivit", spune vrute şi nevrute pentru că nu poate să tacă: aceasta de pe urmă este semn al înţelepciunii smerite. Tăcerea este prima faptă bună, este începutul binelui; nu poţi fi înţelept, adică ne-tovarăş al Nefârtatelui, dacă nu ştii să asculţi; cei care ştiu să o facă pot învăţa, se pot înţelepţi. Nu degeaba este Diavolul numit de popor Nefârtate, el nu se poate însoţi frăţeşte cu nimeni, singurul lui raport cu cei din preajmă este de subordonare, de dominare; or pentru aceasta trebuie să vorbeşti şi nu oricum: Diavolul este un bun orator.

Indienii numesc răul "însuşirea patimii", pogorârea în adâncul fără capăt al neodihnei, îndrăcirea. Multe fapte sunt uşor de recunoscut, sunt şi ale noastre: bunăoară *"fapta de care cineva se ruşinează, când vrea s-o facă, când a făcut-o sau când o face, trebuie socotite de omul înţelept ca semn al însuşirii întunecimii".*

Pedepsele sunt grele pentru păcat, ele se materializează, capătă trup demonic. Diavolul este chipul transmigraţiunii prin noianul vremurilor:

55. Ucigaşul unui brahman ia trup de câine, de mistreţ, de măgar, de cămilă, de taur, de ţap, de berbec, de fiară sălbatică, de ciandala şi de pukkasa, după gravitatea crimei" (vezi **Legea lui Manu).**

Daniel VIGHI

Viaţa mea e un roman

Poezia politicii

Politica e mare curvă sau chiar lucrul dracului, după credinţa tuturor speriaţilor. Oricum, dacă ai puţin umor şi nu-ţi rămâne prea mult de pierdut, vei observa că e un spectacol agreabil. Sinuciderile în cestiuni de trădare venite dinspre partea politichiei ar fi caraghioase şi indecente. Din fericire, nu se trece de zbierăte şi de clamoare. Asta - în democraţie. Când îţi suprimi viaţa treptat (ca Bălcescu sau ca Avram Iancu), iar cei pentru care ai crezut că te zbaţi îşi regulează afacerile şarjând că nu te cunosc, este o altă poveste.

În aceeaşi notă, l-am supăra pre Domnul de ne-am bucura prea mult de nenorocirea celor ce ne-au ţintuit cu Puterea lor în ultimii ani. Asta, însă, fără a uita că, la capitolul cultură, nerușinarea oamenilor lui Iliescu a atins cote inimaginabile - nu numai că s-a încercat o restaurație, ci au fost continuate unele dintre direcţiile de forţă ale politicii ceauşiste, culmea, cu inşi ce n-ar fi cutezat pe vremuri să depăşească, aplicaţi fiind pe viziunea văcsuitorului, vârful botinei pe care Geniul Carpaţilor o prezenta la interval. Aici e marea vinovăţie a şlehtei pedeseriste (mai mult decât cea ţinând de edificarea bramburelii economice), în consecvenţa drăcească de a reînghionti mentalitatea cetăţenilor în marasmul din care, sisific, tot sperau să scape (chinuiţi de o mistică a calendarului) de prin decembrie '89.

Altceva. Trebuie admirată abilitatea cu care şefi ai unor obşti creatoare s-au prins de pulpana noii Puteri. Poate însemna o pleaşcă şi pentru cei strâns uniţi în jurul. Mai ales că stă pe loc mişcarea emancipativă a lui Mircea Nedelciu, de a cărui indisponibilitate temporară au început atâţia umanişti să se bucure pe faţă. Dar să aruncăm Privirea. "Avem sute de oameni pe toate domeniile". Deci trei senatori şi trei deputaţi nu e rău. "Singurul partid fără ideologie..." Două fire, două paie. "Ideologia numită rezolvarea problemelor". la Ciuleandra la bătaie. "Praxis şi nu teorie. Merge cu trei senatori. Mai ales că "România e o ţară crudă, neformată". Şi dacă mai avem şi trei deputaţi, avem şi "câine de pază al actualei guvernări", cu care "putem să facem curăţenie în această familie ce e CDR". Nu ştiu dacă e vorba de "primul partid al Revoluţiei române", dar trei senatori şi trei deputaţi nu e de colo.

Viorel MARINEASA

Intelectualul și generozitatea

Când laudă România, politicienii în criză de idei susţin că e o ţară frumoasă şi bogată, cu un popor primitor şi care a produs un poet nepereche. Alţi argumentatori, mai legaţi de statistici, arată cu degetul spre inteligenţa românească, spre maréele continui de tineri ce câştigă olimpiadele mondiale de fizică, chimie şi matematică. Nici chiar la capitolul "Idei" nu stăm prea rău (spun pe bună dreptate alţii), răsfoind celebra colecţie franceză "Idées".

Dar cei cu un ochi mai rău nu aşteaptă prea mult şi fără de zăbavă întreabă despre solidaritatea interumană şi despre generozitatea românilor. De obicei, de îndată se lasă tăcerea. Căci primul subiect este, din orice punct de vedere l-am aborda, extrem de complicat şi indecidabil. Iar generozitatea adevărată, cea care se naşte din iubire şi nu aşteaptă "răsplată", nu se poate demonstra în "agora".

În cosmopolita Timişoară, posesoare a celei mai celebre Politehnici din România, au existat totuşi, în apropierea acestui sfârşit de mileniu şi toposuri în care spiritualitatea a germinat... cupe de neliniște fecunde ale gândului. Personal pot sta mărturie pentru locuinţa lui Sorin Titel, pentru o anumită epocă a Liceului de Arte Plastice, pentru multe întâlniri de la "Casa Universitarilor" şi pentru Cercul de "Bionică" de la Clinica de Psihiatrie, patronat de Profesorul Edurd Pamfil şi avându-l multă vreme drept eminenţă cenuşie pe doctorul Simion Doru Ogodescu.

Doru Ogodescu a întruchipat - de fapt prin el s-a dezvăluit progresiv, sintetizându-se - rara alchimie a unui medic intelectual, om al spiritului şi generozităţii.

Despre strălucitul şi socraticul Eduard Pamfil s-a vorbit tot timpul şi pe bună dreptate se va mai vorbi. Însuşi Doru Ogodescu s-a străduit în ultimii săi ani pentru aceasta. Dar, dacă acest om minunat nu ar fi fost în umbra lui Eduard Pamfil, spun cunoscătorii, este discutabil dacă ar fi apărut în Editură vreo carte care să-l indice ca autor. Câte după-amieze, câte nopţi, câte luni şi câţi ani nu a stat oare Doru alături de Profesor pentru a-i nota şi sistematiza gândurile, pentru a-i provoca intuiţia şi pentru a dezbate în acelaşi timp şi propriile gânduri, pentru sondări ideatice, pentru redactări?!... misterioasa, strania, incitanta expresie (şi idee) a "trionticii" a fost elaborată iniţial într-un creuzet comun. Mai apoi, Eduard Pamfil care excela în "jocul de-a geniul" - nu a insistat întru analiza temei. Doru Ogodescu a făcut-o însă. Şi până la sfârşitul (năprasnic şi neaşteptat) al vieţii sale, nu a încetat să se frământe în jurul ei; şi să o analizeze spectral. Cei ce l-au cunoscut îndeaproape ştiu că principala sa strădanie intelectuală era depăşirea dualismului cartesian care încă domină acest sfârşit de mileniu. Ogodescu a scris o serie de texte (dintre care foarte puţine publicate) privitoare la limita intrinsecă a paradigmei cibernetice, care rămâne în capcana unui dualism tautologic. Este necesară - gândea şi o spunea el - o a treia instanţă (instanţa "el", aşa cum apare ea în textele iniţiale redactate împreună cu Profesorul Eduard Pamfil şi care se diferenţiează de instanţa "eu-tu"). Instanţă înţeleasă ca o "depăşire de nivel", ca un alt plan ontic. Doar astfel, "ceea ce este" şi se dezvăluie în şi prin lumea umană (precum şi în orice sector ontic valid al lumii) poate avea o structură constitutivă veritabilă şi viabilă. Iar cei trei poli, dintre care doi se constituie într-un plan sau într-un câmp funcţional al intercomunicării, iar al treilea se înalţă pe verticală, vertebrat de imaginar, având în acelaşi timp valoare de criteriu, s-ar afla într-o permanentă interşanjabilitate, aşa cum sugerează expresia "perihoreză" cu care operează dogmatică creştină.

Desigur, cele menţionate mai sus, în această formulare schematică şi abstractă nu pot avea pretenţia nici de a indica cât de cât esenţa gândirii unui autor; ci doar de a semnala faptul că o astfel de gândire a existat, aici, în Timişoara, alături de noi. Doru Ogodescu pregătise un text destul de clar, care rezuma drumul ideilor sale şi

configura perspectivele în care dorea să se angajeze. Dar, după ce l-a depus la Editura Helicon, l-a retras în urmă cu doi ani. Poate se gândea ca mai întâi să realizeze efectiv cartea despre "Imaginar". Poate nu voia, din decenţă, să apară în agora intelectuală, cu proiecte şi idei generale. Cine ştie? Discreţia sa nu ne permite un răspuns.

În legătură cu triontica îmi amintesc că în urmă cu mai mulţi ani, Victor Săhleanu perora insistent (şi de neoprit) în sensul: sunt culturi marcate de diverse cifre: cea greco-romană de 4, cea chineză de 5, creştinismul de 3 etc.

Doru nu s-a "cramponat" de o cifră dar referinţa la creştinism nu e de neglijat. Într-adevăr, dogmatica acestuia susţine "triousia" hipostazică a persoanelor divine. Fapt pe care el nu l-a ignorat, ci l-a acceptat explicit, adoptând concomitent (cu toată fiinţa sa!!!) şi esenţa creştinismului, care înseamnă iubire generoasă.

Ce ciudat a fost acest semen al nostru, lângă care am trăit atâta vreme mulţi dintre noi, văzând în el doar pasionatul pentru teoria fotbalului sau omul comentariului cotidian al cetăţii!!!

Dar Doru Ogodescu a fost de asemenea unul dintre puţinii intelectauli de mare clasă care a îmbinat armonic (şi discret) preocuparea pentru actul generos în sensul cel mai larg şi profund (raportat la pacienţi, la prieteni, la medicii în formare etc. etc. etc.) cu preocuparea faţă de actualitatea esenţială a mersului gândirii ştiinţifice. Pentru mulţi practicieni şi cercetători ai universului umanistic din România, Doru Ogodescu a fost acela care a adus în lumină, a subliniat - ba chiar a clamat uneori - necesitatea ca studioşii umanişti să ţină seama de afirmarea unor teorii din alte domenii, cum ar fi cele privitoare la determinismul neliniar, ordinea înfăşurată, teoria haosului, teoria catastrofelor etc. Acest continuum dintre ştiinţele (matematizante) ale naturii şi cele ale spiritului s-a impus ca o caracteristică a vremilor moderne. Iar pentru spaţiul ştiinţifico-cultural al României nu cunosc un alt autor care să abordeze problema în realele sale profunzimi, cu o asemenea rezonanţă ontică (şi reverberaţie "triontică", mai mult sau mai puţin creştină).

Punctul de vedere triontic în care s-a înscris Doru Ogodescu nu s-a prezentat din păcate într-o lucrare teoretică paradigmatică de referinţă, care să ne permită să arătăm cu degetul: priviţi, cetiţi şi înţelegeţi!!! În această insuficientă sinteză există pe de o parte o dramă, pe de altă parte o şansă. Ultima, referindu-se la speranţa ca vreunul din cei pe care el i-a ajutat din tot sufletul dovedindu-şi iubirea autentică (sau vreunul ce percepe şi trăieşte situaţia prin analogie) să încerce să refacă acest drum, ducându-l la reala sa îndeplinire, necesară şi firească.

Dă Doamne să fie aşa!

Şi la fel, dă Doamne ca oamenii de talia generozităţii şi iubirii dezinteresate a lui Doru Ogodescu, de talia percepţiei sale dogmatic-creştine întru iubire şi perihoreză şi de talia deschiderii sale intelective întru înţelegerea paradigmelor ştiinţifice ale contemporaneităţii şi a puterii de a le sintetiza efectiv în proiecte valide, oameni de talia sincerităţii, simplităţii şi capacităţii de dragoste şi prietenie aşa cum a dovedit-o Doru Ogodescu într-o viaţă întreagă să se nască şi să fiinţeze în continuare, în Timişoara, în Banat, în România şi pe bietul nostru glob pământesc.

Mircea LĂZĂRESCU

Zodia interogaţiilor

Cartea cu Pamfil (ed. Amarcord, Timişoara, 1996) a lui Ion Nicolae Anghel e, înainte de orice, cartea-experiment a doi oameni "spărgând" cronotopii izolării. Proiectul ambiţios (de aproape cinci sute de pagini) s-a vrut a fi un "volum de recuperări într-un fel de sinteză a gândirii medicului, cărturarului", omului de ştiinţă, filosofului Pamfil. I.N. Anghel îşi propune să salveze în scris destinul de "generoasă risipire" al profesorului timişorean. Fără inhibiţii ori preconcepţii, acesta vorbeşte despre "stările de har" ale copilăriei, despre "lecţia" râsului, a tristeţii /deprimării /bucuriei/ dragostei/ urii/ singurătăţii din aproapele morţii. Trecerea lui prin lume n-a fost una întâmplătoare. Pentru că Eduard Pamfil nu trăieşte pur şi simplu. Specialitatea lui e **a trăi cu intensitate.** Mircea Eliade avertizase: "trebuie să creăm intens ca şi cum probabilitatea morţii ar fi un continuu pentru fiecare din noi". În convorbirile sale, autorul revelează un Pamfil hotărît - în ciuda socratismelor de tot felul - să nu rămână doar în custodia fluctuantă a memoriei celorlalţi. Precum babilonienii altădată, E. Pamfil va ajunge (progresiv) la convingerea că ceea ce nu e scris, nu există. Dacă omul lui Martin Buber stătea în faţa celuilalt, în dialogul esenţial eu-tu, pentru E. Pamfil "esenţa persoanei e triontică, prin urmare ea nu cunoaşte posibilitatea însingurării şi solilocviului decât cu preţul ieşirii din realitate". Referinţele culturale numeroase sunt abordate neceremonios şi integrate firesc în "substanţa" maestrului. Şi aceasta pentru că E. Pamfil citeşte spre a-şi putea trăi mai intens (şi mai inteligent!) viaţa. Cultul desăvârşit al prieteniei, fascinaţia ideatică, subtilitatea gândirii şi forţa de persuasiune susţin întreaga arhitectură a cărţii. Disputat deopotrivă de muzică şi medicină - "două coloane imense de expresie şi cunoaştere ce străjuiesc devenirea umană" - E. Pamfil iese întreg/nemutilat tocmai pentru că gândeşte totul în numele comunicării: "Ştim şi suntem ceea ce putem să ne inter-comunicăm (...) Totul e necesar să fie gândit în contextul comunicării". **Cartea cu Pamfil** devine cartea unui **homo-duplex**: visător şi totuşi de veghe, fragil şi totodată puternic, respirând realitate, dar şi utopie: "Visez deci, un ev în care supremul bine ar fi bunătatea pe care oamenii şi-o vor împărtăşi în modalitatea triontică a sufletului senin şi generos. "Viu" şi spontan în consemnările despre adolescenţă, îndoială, iubire ori nefiinţă, profesorul e totuşi preţios şi filosofard în teoriile "triadei ontice": "Orice comunicare este o realitate interontică, internoetică. Fiindcă lumea comunicării merge de la semn la simformaţie, adică de la neutralitate la angajare". Din copilărie/ vis/ imaginaţie/ halucinaţie cercul se închide înspre bătrâneţe/ decrepitudine/ moarte. Iată viaţa plină a unui om, trăind în numele ideilor, dar şi în apropierea lucrurilor simple, perisabile. Dincolo de statutul rememorator/ recuperator/ demitizator, cartea e o **PROVOCARE** prin demersul său interogativ. Căci "suntem nişte fiinţe neliniştite de întrebări, fiindcă folosim condiţia noastră fundamentală, situaţia noastră de experienţă bazală ca să ne întrebăm încontinuu, unul pe celălalt, cum ne cheamă, care este pronumele pe care îl preferăm între **EU-TU-EL**, dacă ştim să fim pe rând fiecare din acestea (...)". Din dorinţa nebună de a înţelege, E. Pamfil a ales trăirea pătimaşă sub zodia interogaţiilor. Sedus de cărţi, el a auzit, cu siguranţă, şi ritmul în care iarba creşte.

Carmen NEAMŢU

Haiku-uri de Cătălin Isman

Superba nebunie...

Peştii
puşi la uscat, pe o sîrmă,
zile de ieri...

Să n-o rănească,
băiatul trece apa părăului
cu ghetele-n mână.

Bunica toarce
subţire, doar
ţîrîitul greierului.

Învelită-n ziar,
la întuneric, singura banană
se coace.

Anul vechi a trecut;
cine nu ciocneşte un pahar
cu vecinul?

Acum până şi
ţurţurii
îi poţi culege cu mâna...

Ploaia,
în căruţă,
în urma ei, pretutindeni.

zilele trec;
rămân să bat pe pietre
ultimele rufe...

Stropii de ploaie
se-aud pe pervazul ferestrei,
de Anul Nou, întuneric.

A scrie simplu,
pe înţelesul norilor din cer;
umbrele serii.

Privirea mea
nuca verde, în iarbă,
au căzut împreună.

Se scurge o şuviţă de apă murdară;
pe suporţi,
caiacuri cu burta în sus.

Aprind un băţ de chibrit:
aceeaşi odaie,
umbre tremurătoare şi diferite

Senzaţia haiku:
venirea ploii
o simt cu genunchii bolnavi.

Frunzele, lin desprinzându-se:
pe ultima coală, a mea,
haiku.

Au venit cocorii;
cum de n-ai găsit pe nimeni
acasă?

Privesc, colivia deschisă:
afară
frunze de toamnă.

N-a primit-o nimeni
şi-n parc, pe o bancă,
zăpada-i adormită.

Urmele tale pornesc
de lângă
o cochilie goală.

În înserare malul-
din luntre coboară
sufletul ei!

Din văzduh,
şoimul abia de-mi zăreşte casa în care,
totuşi, încep.

Luna plină:
lotca-i împinsă vârtos doar
de o umbră.

Din ţurţur,
caldă,
lacrima lui...

Sunt ostenit:
umbra-mi se clinteşte
abia, abia...

Părinţii nu-s acasă:
copilul scrie
pe peretele alb.

Unii se duc,
alţii se-ntorc,
nimeni pe marginea drumului.

Broasca,
din umbra salciei,
în umbra mea, pe apă.

Au venit cocorii;
cum de n-ai găsit pe nimeni
acasă?

Rodica Draghincescu

Bună ziua în cele mai neașteptate feluri

bună ziua în cele mai neașteptate feluri
dincolo de acest celofan lipicios
e locul meu cu zece etaje
eu stau la parter
izbind de șapte ori ușa din parchet
și clanța renaissance
veți constata că nu mint
B U N Ă
---
ziua despărțită în silabe sună ca dracu
pe hârtie apăsată mai merge
---
bună ziua
în jurul zilei mele fac piruete / pun sigilii
mă specializez pe un fond muzical
să devin statuia singurătății mele
---
aici așteptând ziua îmi ciugulește din palmă
într-o zi n-o să mai aibă ce
---
bună ziua
reproduc salutul altora
altora nu le place cum salut eu
bunăziuaaaaaaaaa
niciodată n-o să-i mai salut
bună ziua să-și facă iluzii
disciplinată nu sunt
abia am scăpat dintr-un braconaj de idei
cu care am vrut să-mi camuflez bideul
---
ziua se tocește din aceleași motive ca seara
la sfârșitul serii mi se decolorează părul
mă emoționez sting lampa
părul meu luminează aproape ce va urma
bună ziua atunci bună ziua pe când
bună ziua tocmai bună ziua chiar și
înapoi bună ziua înainte la fel bună ziua
în rest bună ziua de tot
camera galbenă din care vă salut
pretinde bacșiș
---
de aceea bună ziua
viața e rotundă și-n ea un dreptunghi
vă așteaptă ca autobuzul în stație
---
bună ziua vă spun la ureche
în ochi bună ziua spre verde
bună ziua spre mov / negrul e sus de tot
și-i singur
singurătatea lui se face munte
acolo salutul se poartă pe umeri
S A L V E
---
altfel singurătatea mea e spătoasă și puternică
ea nu crede în pântece sâni organe anexe
stil bunăziuaînăuntru bunăziuaînafară
curând după aceea bunăziuaadio
foartebinetecară
---
de aceea despre bună ziua
cântă copiii în cor și bunicile lor în tramvaie
ce zice ce zice
păi bună ziua
ceea ce ar putea însemna
că vorbim singuri
în căutarea singurătății măiastre
bună ziua în neștire

Poeme de Daniel Săuca

Danţuri

Şi urcam tăcuţi
eram din medii diferite
tu "de jos", eu "de sus"
ne-am întâlnit la mijloc
unde nu există timp
unde flacăra iubirii
arde fără eter
şi morţii glăsuiesc psalmi
doar noi doi
cu infinitul
din iarna ochilor

Şi coboram râzând
pe străzile diavoleşti
cu gheţuri provinciale
şi ne iubeam
ca doi albatroşi
de Zalău

Balada unei doamne care plânge

Iubita-mi plânge pe umărul dezhidratat
gazete de perete
fumegă ştiri despre rabini împuşcaţi
şi mi-e frică să zbor printre fulgi
zăpada aceasta vântuită
şi ochii tăi legaţi de pământ -
ninge cu îngeri
în toamna polară
sănii trase de duhuri
prin stepa barbară

Simfonia nr. 3 în re major pentru muzicuţă şi clopote

Bătrânul Jim, poet american, cu deştu rupt
în Vietnam, coace pâine în abator, şi-un fum
negricios acoperă buza de jos, călăreţi
cu tolba plină de mistere alunecă prin vreme
iată că Bill cu o muzicuţă de pin se urcă pe scenă
îngânând simfonia nr. 3 în re major pentru muzicuţă şi clopote
reverendul John clopotele umflând se retrage printre iarba de vânt
orchestra fără ochi şi fără mâini
iată că Bill şi cu John beau bere la pension
notele, notele
simfonia nr. 3 în re major pentru muzicuţă şi clopote

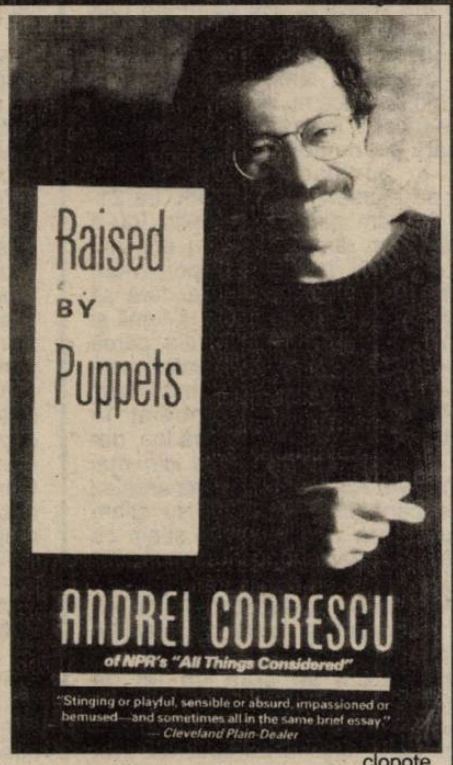

trăiască steagul şi urletul nopţii, şi pustiul
de la picioarele Libertăţii, munţii cocoţaţi pe stele
bube zidite în grabă cu-o muzicuţă solară
haină îmbrăcată în mare cu bătrânul Jim
pe-o bandă de mag, cu deştu rupt în Vietnam
harnice corzi de metal aburind
explozii de furnale senzuale
ţâţe cioplite în miniatură radiofonică
brazi turmentaţi, gloria locală a muştelor iadului
şi-o simfonie nr. 3 în re major pentru muzicuţă şi clopote
cu Bătrânul Jim, poet american...

Un devotat: Pavel Ciobanu

Consacrat cunoașterii unei zone etnofolclorice interesante - Plaiul Cloșani (Podișul Mehedinți) - al patrulea volum* din seria elaborată de Pavel Ciobanu a avut un destin straniu: finalizat încă din 1981, volumul nu a putut vedea lumina tiparului în pofida faptului că avea girul de specialitate al Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice. Abia în 1996, prin osârdia Centrului Creației Populare Mehedinți, volumul s-a putut ivi. Primele două secțiuni (**Coordonate naturale** și **Considerații istorice**, respectiv **Fișe de etnografie și folclor**) constituie coordonatele de cadru teoretico-metodologice și de descripție a obiectivului complex supus investigației, iar a treia secțiune - **Corpus** de texte poetice - este o cuprinzătoare antologie de folclor literar, îndeosebi de **poezie rituală** (substanța poetică a obiceiurilor de trecere și de fertilitate), de **poezie epică** (balade cântece bătrânești), apoi de **poezie lirică**. Volumul se încheie cu **Anexa la Corpus, Iconografie** și **Indice** (al creațiilor, al informatorilor de teren și al localităților), ceea ce întregește aparatul critic al lucrării și facilitează orientarea cititorului. Perspectiva integratoare este cea **monografică**. Sigur, îndelunga așteptare i-a prilejuit autorului, pe lângă neplăcerea de a nu-și fi văzut atâta amar de vreme finalizată munca, și ocazia unor completări fără restricții a **Corpus**-ului și fără cenzura ideologică, a bibliografiei. Deși ne încredințează că și-a purificat lucrarea de puținele texte ale "folclorului nou", parcă totuși se face simțită lipsa (eventual într-o secțiune a **Anexelor**) acelor texte, pentru că ele, chiar contrafăcute și impuse, au făcut parte din realitatea câtorva decenii dinainte de '89; cum însuși autorul recunoaște, festivalul-concurs "Cântec nou în Mehedinți" a descoperit, în ciuda repertoriului mistificat, o seamă de talente autentice. Volumul acesta pune în circulație unele cercetări (inedite chiar) ale înaintașilor - de la Ion Ionescu de la Brad până în jurul anilor 1940 (chestionarul lui C.D. Ionescu). Devotat îndeletnicirilor sale meritorii, Pavel Ciobanu intenționează să realizeze și un al cincilea volum în care să cuprindă fâșia cea mai răsăriteană a Cloșanilor. Dorindu-i sănătate și succes în râvna sa, îi mulțumim totodată pentru ceea ce a pus deja la îndemâna cercetătorilor.

Ioan Viorel BOLDUREANU

*Pavel Ciobanu, **Plaiul Cloșani**, Centrul Creației Populare Mehedinți, Drobeta Turnu Severin, 1996

CORIOLAN BABEŢI

În grădina deliciilor picturii

Din cer, *norii* lui Flondor au descins în grădină. Când nu sunt însăşi grădina. *Nuage*-ismul picturilor lui condensate în galactice nebulozităţi vegetale în care luminişurile asumă scintilaţii de îndepărtate astre şi umbrele, înfăţişări de *hăuri negre* - dilată pattern-ul predilect al atelierului său. Aşadar pictorul continuă să scruteze cerul; *cerul lucrurilor* din jurul lui. Norul din coroana unui copac, aburul din corola unei flori, răsuflarea din foşnetul unei grădini. Cerul: un câmp privilegiat al picturalului, norul: urma conştiinţei de a fi a picturii. Aşa cum în definitiv e la îndemâna poeţilor, Flondor a înţeles că înălţimile pot fi găsite într-un fir de iarbă pe care calcă uneori absent, panteist, el, pictorul, că, în fine, *înaltul* e şi *jos*. După ce l-a aţintit implorându-l să coboare, încearcă acum să-l găsească în coafura despletită volubil a unei grădini. Şi, se înţelege, când vorbim despre grădină, nu despre grădină vorbim, ci despre arta picturii. Dacă un peisaj poate fi un *colţ de natură văzut printr-un temperament sau un temperament văzut printr-un colţ de grădină,* el poate fi - de ce nu - văzut printr-o convingere, printr-o experienţă, printr-o rugăciune. Prin orice, chiar şi printr-un capriciu sau printr-o inspiraţie...

Noritatea şi *cerescul* sunt pentru Flondor *zarişteа integrală* şi integratoare a picturii. Evanescenţa acestei materii fără corp, a acestui *corp fără suprafaţă* (Leonardo), a-cestor negaţii ale conturului, fac din nori metaforele naturale ale devenirii imateriale. În pictura europeană nuageismul e un "instrument în serviciul reprezentării", "cu o înaltă valoare de întrebuinţare" (H. Damisch, *Théorie du nuage),* un concentrat al istoriei artei, stilului şi viziunii. Vor exista, în imaginile picturii, nori care pot avea consistenţa agathei, a mineralului. La Mantegna ei sunt ecouri ale şisturilor din peisajul terestru; la Cézanne ei împrumută compactitatea unei zidiri din so-lide asize. Vor exista nori captând răsărituri şi apusuri de soare ca nişte torţe aprinse pe ceruri, dar fugacitatea,. inconsistenţa şi nebulozitatea acestei entităţi a peisajului e chiar ţinta spre care se îndreaptă - pe unul din traseele ei majore - istoria însăşi a picturii. Sita atmosferică a depărtărilor albastre la Da Vinci sau lasourile de tuşe din pânzele Barocului, diafanul Rococoului, în fine cortinele vibratile ale impresionismului sunt în fond stadii şi accepţiuni ale noritaţii, mo-mente ale *stilului pictural* (Wölfflin)... Simp-tomatic, în expansiunea şi diversificarea artei abstracte "nuage-ismul" devine genericul - în 1958 - unei specii a abstracţionismului liric, ce îi are printre lideri, pe Messagier.

Cu neliniştile lui cu tot, nemărturisite, volatile, artistul se refugiază de câţiva ani buni în liniştea grădinilor. La Timişoara, în oraşul grădinilor, neavând-o pe a sa, el o găseşte la câteva adrese: în casa rudelor sale, pe strada Odobescu la nr. 30, la prieteni, pe strada Brâncoveanu la nr. ..., pe strada Pop de Băseşti la nr. ..., unde pictorul se izolează în intimitatea grădinilor, exercitându-şi cu metodă retractilităţile, plăcerea - vizibilă - de a picta, clinamenul său contemplativ.

Chiar la Tescani, de astă dată în compania confraţilor din "Prolog", în taberele din munţii Semenicului, la Gărâna, el preferă deschiderilor, panoramelor dal *sotto in su* cu care ne obişnuise în *vedute* celeste sau în peisajele smulse memoriei sufleteşti, tihna unui colţ de grădină, prim-planul unei inflorescenţe. Pictorul îşi caută cu obstinaţie singurătatea în care se lasă mai limpede auzit murmurul neliniştii creatoare. Într-un atelier mereu deschis soluţiilor divergente, limbajelor paralele şi exerciţiilor interferente de stiluri şi tehnici, se întrezăreşte o repliere spre dialogul interior al artistului cu pictura. Grădina în care Flondor pare instalat e mai curând grădina picturii. Voluptăţile acestui *Hortus Deliciarum* sunt voluptăţile pictorului din faţa pânzei imaculate. El îşi plantează şevaletul în faţa miracolelor calme şi simple, şi în această *întoarcere la natură prin pictură* pulsează încă ritualul purificator al anilor de studii, de observaţie metodică, de concep-tualism şi formalism salubru...

La Veneţia, în miezul picturalităţii ei mi-nerale, amplificată ireal de jocul de oglinzi al canalelor, el caută ca pe o promisiune de viaţă, ca pe o incitaţie la pictură, verdele unei grădini. Îl surprinde la capătul unor coridoare - *sottoportego* - umbroase şi igrasioase, sau deasupra zidurilor de cărămidă peste care se înalţă, majestuos tăciturne, siluete de chiparoşi; semne care exclamă că dincolo de obstacolul vizual al peretelui roşu se găseşte grădina.

Din acest joc al *ascunderii* şi *(re)găsirii* se iveşte ultima pânză, de mari dimensiuni văzută în atelierul pictorului la sfârşitul verii lui 1996... Grădina e compusă ca o cascadă de lumină, aiurare inextricabilă de vrejuri şi liane, o irumpere epifanică a picturii văzută la capătul unui interior întunecat: *înrămată* de cubul perspectivic al unui burduf umbros. O citesc ca o amintire a camerei obscure prin care pictorul a privit adeseori, ca fotograf, peisajul. Incinta grădinii îl aşteaptă pe pictor la capătul unui labirint de experienţe. Pare ermitajul pictorului; adăpostul matern proteguitor, în care artistul se dedă plăcerilor picturii despletind *podoaba capilară a Berenicei* în gestul grafic al unor senzuale, tandre mângâieri ale pânzelor.

Mai mult decât atât, pictorul îşi transformă fragmente de grădină în atelierul lui, unde adastă îndelung, în serii ample de studii, în faţa unei plante pe care o numeşte reverenţios *lemnul lui Christos*. Un ciclu coerent de acuarele şi uleiuri observă cununi de spini evocând imaginarului scenariul calvarului cristic, hrănind apetenţa pictorului pentru notaţia alertă a unui real decantat în simbol. Delicate armonii sanguine urmează ca o umbră, ca nişte nori înfioraţi traseul ghimpat al cununii de spini. E poate unicul ecou al prezentului istoric în opera sa de azi, din ceea ce s-a petrecut izbăvitor la Timişoara în decembrie 1989. De altfel, eufemizarea e în exerciţiul pictural al lui Flondor e o preocupare

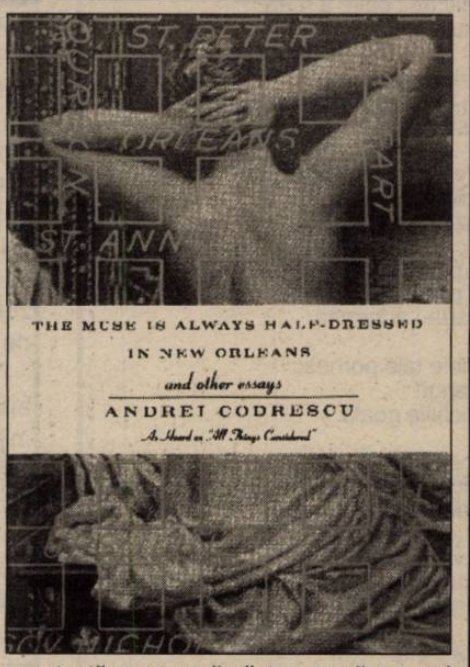

constantă care urcă dintr-o genă a artei româneşti. Carentă în general de *spiritul timpului,* de capacitatea de a transcrie instantaneietatea, prezentul istoric, arta românească a elaborat un *idiolect al duratei* şi *spaţiului.* Faţă de istorie, arta ultimelor trei decenii a fost mai curând profetică: tributară actualităţii imediate a fost doar literatura imaginii din comanda ideologică.

Ca topos al imaginarului sacru şi ca topos cultural, imensul prestigiu al grădinii e inseparabil de istoria literaturii, muzicii şi artelor; ca spaţiu fizic, ordonat întotdeauna de o voinţă simbolică, de principii estetice sau ca motiv ilustru, al picturii de pildă... Arhitectură a peisajului, spaţiu ritualic şi simbol - când al lumii, când al creatorului ei - în fine, eikon al artelor vizuale, imaginea Grădinii traversează civilizaţiile cu pletora de înţelesuri rotitoare în jurul condiţiei paradiasice a omului. (Paradis, în persană = Grădină). *Ars topiaria* în Roma antică, supusă geometriei şi ingeniului tehnic, ea este, la originile ei, o idee orientală de fericire obţinută prin ambianţă, amintire, chiar şi pentru romanii pragmatici, a unui paradis pierdut. *Punere în abis* a naturii, oază smulsă deşertului, *locus amoenus,* hărăzit răcorii în ţinuturi calde, spaţiu de reculegere religioasă şi meditaţie filosofică, Grădina e perimetrul favorabil exerciţiilor unei intimităţi regăsite. Locul de maximă apropiere de Creator, Grădina e o natură controlată, din care pericolele ce stau la pândă în largul ei au fost alungate, din care ostilitatea e absentă. Ca amintire a **căderii,** ea este locul predispus **magiei, seducţiei.** Grădina e o natură împrietenită cu **aut**orul ei. La sânul grădinii reveria e un vehicol de transport în afara ei... Hermeneutica e de acord asupra câtorva adevăruri psihologice despre spaţiul ei, în care, în mod paradoxal, poţi regăsi zeităţile frumuseţii şi misticul în rugăciune. "*Grădina este pentru om partea sexuală a corpului feminin. Dar prin această alegorie a micii grădini paradisiace, cântecele religioase ale misticilor semnifică mai mult decât simpla iubire şi încarnarea sa, ele caută şi laudă cu ardoare centrul cel mai intim al sufletului*". Ceea ce, peste toate diferenţele, se impune în cultul grădinii e conexiunea acestui spaţiu cu misterul feminin. În incinta ei e plasată - mesopotamiana Ishtar-Venus, cea care ameninţa că va fi de ajuns să suspende legile iubirii pentru o clipă, ca lumea să recadă în haos. Dăruită omului în spaţiul grădinii, eternitatea vieţii e minată de forţa de seducţie a feminităţii. Pierderea nemuririi echivalează cu alungarea din incinta a Edenului ... Ca o amintire a primei Grădini, muritorii comuniază în grădină cu nemurirea vieţii vegetale. Timpul grădinii sacre e circular şi zidurile grădinii apără omul de agresiunea timpului liniar. În angoasele mondializate ale prezentului bântuit de spaime apocaliptice, grădina ecologiştilor - planeta - nu e decât metafora salvgardării paradisului.

(fragmente)

SYLVIA DE SWAAN: ÎNTOARCERI

Sylvia de Swaan este o fotografă americană, născută la Cernăuţi, în 1941. Făcând parte dintr-o familie de evrei din Bucovina, ea a suportat în cea mai fragedă copilărie persecuţiile şi vicisitudinile refugiului, urmând destinul întregii comunităţi din care făcea parte. Ajungând însă apoi în SUA, ea se adaptează noilor condiţii formându-se ca fotografă la Hunter College din New York City şi la High School of Music & Art. Lucrează mulţi ani în calitate de executive director la Sculptor Space, Utica, N.Y. Debutează cu o expoziţie personală în 1965, în Mexico City, activitatea ei profesională fiind complexă şi cuprinzând, pe lângă expoziţii perso-nale şi de grup în SUA şi Europa, şi colaborări la reviste de cultură şi cărţi de artist.

"*Return*" este un proiect "work-in-progress" care vorbeşte despre memo-rie şi identitate. Ironia titlului este, după cum observa autoarea însăşi, că de fapt nu există întoarcere. Revenirea în acest spaţiu, răvăşit de istorie, reflectă brutalitate schimbări din timpul celui de-al doilea război mondial: în căutarea oraşului natal, Cernăuţi, fotografa are surpriza să descopere că acum acesta se află în Ucraina. "*Return*" este o călătorie în timpul prezent, interferîndu-se cu propriile ei imagini din trecut.

ILEANA PINTILIE

"Return" - "Intoarceri"

- Sylvia, eşti acum în a doua călătorie în România în încercarea de a finaliza un proiect artistic complex, intitulat "Return" şi care pune accentul pe identitate, pe memorie.

- M-am născut în acea zonă, la Cernăuţi, în 1941 - în timpul războiului. Familia mea a fost deportată în Transnistria, majoritatea membrilor ei murind într-un lagăr sau altul; nu am aflat niciodată ce s-a întâmplat cu tata. La sfârşitul războiului rămăsesem mama, sora mea, eu şi bunicii din partea mamei ca singurii membri în viaţă ai unei familii numeroase. După război ne-am refugiat şi am călătorit către vest cu acele transporturi pentru refugiaţi. În 1951, când aveam 10 ani, am emigrat în SUA, ajungând în portul New York. Am fost nevoită să mă adaptez repede la o viaţă nouă, în care totul era nou. Tot ce trăisem până atunci nu mai era relevant, aşa că m-am rupt de acea etapă a vieţii mele şi am uitat de ea; într-un fel am uitat de multe din trecut, pentru că nimic din viaţa mea zilnică din America nu era în legătură cu ceea ce trăisem înainte. Experienţa mea anterioară era de neînţeles pentru ame-ricani. În adolescenţă am început aşadar să studiez în New York. La 21-22 de ani am plecat în Mexic într-o vacanţă şi am rămas acolo 11 ani. Am lucrat ca artist în Mexic, apoi m-am întors în SUA. Am trăit aşadar fără să mă gândesc la această zonă a lumii şi apoi, în 1989, o dată cu revoluţia, parcă ceva s-ar fi deschis brusc pentru mine şi a redevenit interesant să mă întorc aici. Aş fi vrut să vin imediat în decembrie, când revoluţia avea loc, dar a fost imposibil pentru mine din mai multe motive. Am reuşit însă să aranjez lucrurile până în mai 1990. Nu ştiam exact unde mă voi duce, dar ştiam că voi călători cu trenul. Amintirile mele din copilărie sunt călătoriile cu trenul, cu bagajele noastre aşteptând multe ore în gări şi privind la nesfârşit peisajele perindându-se prin faţa ochilor. În aceste călătorii se crea un fel de intimitate cu străinii cu care împărţeai compartimentul. În 1990 am făcut o călătorie de o lună în Europa; am vrut să obţin bursă, dar nu am reuşit, astfel încât a trebuit să mi-o plătesc eu şi am venit la Berlin. Acest pas a fost important pentru mine, fiind prima dată în Germania. În 1970 fusesem un an în Olanda şi de acolo fusesem invitată în Germania, dar am trăit un fel de blocaj... ca şi cum n-aş fi vrut să mă duc în Ger-mania. Dar în 1990 am ajuns la Berlin şi de acolo am călătorit cu trenul spre Praga, spre Bratislava şi spre Budapesta. Am vrut să vin şi în România, dar timpul era prea scurt; aici nu aveam contactele stabilite, auzisem şi despre minerii care băteau oamenii pe stradă... şi m-am gândit că nu era momentul potrivit pentru mine să mă întorc într-o ţară care era într-un fel ţara mea. Mă simţeam foarte emoţionată la aceste gânduri; pe de altă parte însă eram o străină aici, aşa că m-am decis să mă întorc la Berlin.

"Return" este un proiect care descrie revenirea mea, un autoportret, o călătorie, o descriere a istoriei răvăşite de război. E o explorare; nu ştiam prima dată când am venit aici ce voi face. Am adus cu mine o fotografie de-a mea ca şi copil, luată din actele de refugiaţi şi pe care am ţinut-o în mână călătorind de la Berlin la Praga sau dintr-un punct al călătoriei către altul. Fotografia aceasta a devenit astfel tema centrală a proiectului, pentru că ea a reunit trecutul şi prezentul. Este într-un fel propria mea poveste, dar este şi o poveste mai largă, pentru că ea istoriseşte despre război, despre amintiri, memorie, identitate, despre o cultură a minorităţilor şi felul cum ea se află în diferite situaţii; în cazul meu situaţia evreilor din Europa Centrală. Toate aceste idei vor fi cuprinse în actualul proiect, inclusiv realitatea zilelor noastre din România şi din ţările prin care călătoresc.

În 1990, când îmi pregăteam prima călătorie în Europa, am descoperit - nu fără surprize - că de fapt Cernăuţi, locul în care m-am născut, nu era în România, ci în Ucraina. Am fost şocată de această surpriză şi m-a şi supărat într-un fel, pentru că era ca şi cum tot ceea ce gândisem se dovedea a fi într-un fel sau altul diferit. În afară de aceasta, în Ucraina era şi mai dificil de ajuns; România era mai deschisă, mai accesibilă, puteam obţine o viză, pe când pentru Ucraina îmi trebuiau multe acte, era mult mai dificil. Şi era şi mai îndepărtată decât România. În cea de-a doua călătorie, în 1994, am obţinut o bursă de la o fundaţie din New York pentru artă. M-am întors intenţionând să aprofundez studiul faţă de explorarea iniţială. Aveam şi diferite contacte în România şi doream să merg şi în Ucraina. S-a dovedit însă că a ajunge în

☞ *Continuare în pag. 15*

TV

Aproape de Babylon

Prezentatorii: Mai toţi nişte păpuşi pudrate, vietăţi cu ochi de sticlă şi piele rece, dresaţi de alte vietăţi prin venele cărora curge nu sânge, ci un lichid incert compus din zeamă de fluturi, din salivă de oi adormite la soare, din secreţii de cochilie de scoică. Monotoni aceşti domni şi doamne - atât cei din spate ce pun la punct esenţialul şi detaliile, cât şi cei din faţă, ce vorbesc mulţimii - ca o mare piaţă pavată cu cei mai ieftini biscuiţi aflaţi acum în România, ca un film "istoric" realizat de un Sergiu Nicolaescu, unde aproape totul e nefiresc, exagerat, inventat în studiourile de la Buftea. Prin comparaţie cu antecesorii lor din vremea împăratului din Scornicesti, un fel de morţi îmbrăcaţi în costume, cu maxilarul inferior vag-mişcător, "actualii" sunt ceva mai digerabili, departe însă, bine departe, de ce-ar trebui să fie un prezentator care să transmită privitorului o stare de relaxare, de confort, chiar de puţină bucurie pentru momentele petrecute împreună de-o parte şi de alta a ecranului... **Palatul Parlamentului:** Săli peste săli ce te trimit cu gândul spre vechiul Egipt, spre Babilon. Paşi, nu arareori plictisiţi pe sub candelabrele, pe covoarele şi printre mobilele în care s-au investit sume enorme. Şedinţe mamut ţinute în felurite limbi ale pământului peste care planează când umbrele negre ale africanilor, când răceala orientalilor, când gustul acru al trăncănelilor stilate ce nu duc finalmente la nimic. De aici, din acest "pallazzo", ne pregătim noi să intrăm în NATO, să arătăm lumii că suntem cineva, să dovedim că Bucureştiul merită cel puţin atenţia ce i se acordă Vienei, Madridului, Bruxelles-ului. Clădire a orgoliilor conducătorilor unei naţii sărăcite, monument trist, la un moment dat pe punctul de a fi înghiţit de buruieni, urlet de beton, candelabre şi aparaturi sofisticate în mijlocul unei mari suprafeţe unde mişună, după legi doar de ele cunoscute, gângăniile mizeriei... **Senatul:** Loc de somn, de vegetare, excepţional remunerată, pentru un număr dat de elefanţi şi urşi ai naţiunii. Uneori, seamănă - el, Senatul - cu un mare vagon restaurant în legănarea căruia s-ar putea consuma liniştit mititei şi bere, alteori, cu o cameră de sanatoriu, în care e recomandat să se stea cât mai comod, să cadă din tavan bani, favoruri, bani, să fie cald şi o plăcută moleşeală să ia sub protecţia sa mai ales "creierele"... Ar mai putea fi luat ocolul Senatului drept o poiană de catifea unde îngeraşi, iezişori, vulpiţe, ciobănei, politicei şi-ar uni forţele pentru a încinge "sine die" o horă a plictiselii... **Camera Deputaţilor:** Un stol de păsări gălăgioase (multă prezenţă ciorină) adunate prin hazard sub un acelaşi acoperiş, o tejghea de-a lungul căreia se perindă tot felul de negustori, o apă tulbure ce se scurge prin singurătatea unor munţi îmbătrâniţi, o suprafaţă de nisip încins pe care tropăie de-a valma muşte, lăcuste, broaşte, ţânţari. O "cameră" cum n-a mai avut niciodată România şi cum sperăm că nici n-o să mai aibă. Şi un preşedinte al Camerei, înfumurel, bombonel, lăcomel, care va fi, sperăm, cât de curând cu justiţia pe el... **Prezidenţialii:** Şaisprezece la număr în ţara unde totul e posibil. Ascult Sonata Lunii, deschid discret televizorul, Constantin Mudava prin pieţele Braşovului, Fereşte-ne Doamne, fereşte... E ora douăzeci şi şapte minute, seara unei alte zile, deschid din nou televizorul, prin judeţele Ilfov, Teleorman, Păunescu, prin judeţele Suceava, Bacău, Vadim, Funar, Clubul Automobiliştilor, Nu-ţi întoarce, Doamne, faţa de la noi... Ce să-i fac, altă seară iarăşi cu televizorul, prin judeţele Alba, Satu-Mare, Nuţu Anghelina, prin Bihor, Covasna, Frunda etc., etc. "Nu ne uita, Doamne, nu ne uita"... prin Craiova, Bucureşti, Bihor, "Nea Ion", plutind pe fluierături. E bine, Doamne, e bine... Sonata Lunii poate nu s-a terminat, nu pot face pronosticuri pentru trei noiembrie, ştie oricine ce formaţie şi ce preşedinte mi-aş dori, dar tu, Naţie, fiindcă te crezi inteligentă, fă ce vrei, Doamne, fii, totuşi cu noi...

Mircea PORA

Top

Au trecut anii...

Pentru cronicar ideea că repetă ce a mai spus devine obsesivă atunci când tratează subiecte importante. Dar pentru acesta se pare că tot ce abordează merită atenţie şi, într-un fel, are dreptate, discernământul orientându-l de cele mai multe ori spre teme mari pe care, evident, le poate şi rata. Aici intervine însă "combustia", ataşamentul său faţă de subiect, capitol la care cred că nu stau tocmai rău, fapt ce-mi dă o doză de curaj. Veţi citi aceste rânduri în preajma comemorării a **cinci ani** de la moartea lui FREDDIE MERCURY, cel despre care un comentator scria: **"Most Flamboyant Figure Of Rock Music"**. Privită retrospectiv, viaţa acestui artist se împleteşte în mare parte cu cea a grupului **"Queen"** pe care îl alcătuieşte în 1970. Nici nu am putea să ne imaginăm formaţia fără acest "head" care i-a conturat "look"-ul, direcţionând-o spre piese de substanţă, ale căror valenţe n-au putut trece neobservate. Ce-i drept, personalitatea lui Mercury a însemnat 90% din succesul bandului chiar dacă aici existau un **Deacon**, un **Taylor** sau un **May**, acţionând cu nişte motoare ce vibrau omogen, sub atenta privire a lui Mercury. De multe ori îl compar pe acesta cu **Syd Barrett**, "autorul" fenomenului **Pink Floyd**, constatând lesne superioritatea lui Freddie care a trăit muzica până la ultima suflare, nu a abandonat-o. Mă întreb dacă nu-l judec prea aspru pe Syd, dar **renunţarea** sa o văd ca pe un semn al slăbiciunii omeneşti ce nu l-a contaminat pe Mercury niciodată. Cert e că, reascultând (pentru a câta oară?) **"Bohemian Rhapsody", "We Are The Champions", "Somebody To Love"** nu mă mir că albumul **"Greatests Hits"** s-a vândut (numai în Marea Britanie) în peste 5 milioane de exemplare! Cel mai marcant membru al grupului **"Queen"** a realizat şi proiecte solo eclatante. În 1984, de pildă, i-a apărut discul **"Love Kills"** produs şi pentru coloana sonoră a "remake"-ului filmic **"Metropolis"** realizat iniţial în 1926 de Fritz Lang. Giorgio Moroder a fost producătorul lui Mercury. Un an mai târziu, "follow-up"-ul **"I Was Born To Love You"** confirmă ceea ce se ştia: Mercury ar fi putut să se afirme fără "Queen", dar invers? Tot ce e posibil ca formaţia să fi putut exista şi în lipsa lui Freddie dar, Doamne, cât ar fi supravieţuit? Greu de dat un răspuns. Amintiţi-vă că în 1987 Freddie ne-a oferit un cover version după piesa lui Buck Ram **"The Great Pretender"**, lansată în 1950 de grupul legendar de negri **The Platters**. Doar **el** a avut curajul să "atace" această piesă, conştient de disponibilităţile sale interpretative. Feeling-ul versiunii oferite de Mercury e aproape egal cu cel degajat de interpreţii de culoare. Mi-amintesc că în tinereţe ascultam vrăjit o piesă de-a Dalidei (**"Andaluzia"**) în care ea spunea la un moment dat ceva despre **"un disco di Platters in tutte le case"**. Cred că dacă cântăreaţa n-ar fi trecut şi ea prea repede în lumea umbrelor, l-ar fi evocat şi pe Freddie Mercury într-un cântec...

Petru UMANSCHI

Urmare din pag. 14

SYLVIA DE SWAAN: ÎNTOARCERI

Ucraina este o adevărată problemă din cauza actelor şi a vizei, iar după câteva ore de aşteptare la graniţă, nu am putut trece, astfel încât a trebuit să mă întorc. Am petrecut în 1994 aproximativ şapte săptămâni în România şi am călătorit cu trenul încet spre Budapesta, Praga, Berlin şi apoi la Amsterdam. Călătoria este parte din proiectul meu, pentru că într-un fel refac trasee ale călătoriei familiei mele ca refugiaţi de război.

Iată, în vara aceasta m-am întors, reuşind să ajung şi la Cernăuţi. A fost o călătorie foarte importantă, simţind că în sfârşit am atins ţelul. A fost dificil, am călătorit 13 ore cu trenul. Cernăuţi este un oraş frumos, am multe imagini de acolo, încă nu ştiu pe care dintre ele le voi încorpora în proiect. Nu am obiceiul să developez filmele pe loc, ci iau foarte multe role cu mine şi abia după călătorie mă întorc cu această adevărată "instalaţie" de 100 de role de film şi descopăr ce am adus.

- Interesul tău este pentru o "întoarcere" personală sau pentru acest spaţiu?

- Toată munca mea are oarecum o temă comună, dar acest proiect, este diferit: sunt mereu interesată de identitatea, de felul în care oamenii îşi manifestă identitatea. Diferenţa constă în faptul că acest proiect este despre mine, de fapt despre identitatea mea, ca şi a celorlalţi, e de aceea oarecum mai profund decât altele. În proiecţia-conferinţă de la Timişoara am prezentat câteva diapozitive fără legătură cu acest proiect numai pentru a arăta că există un fel al meu personal de a vedea lucrurile şi că acesta străbate toată opera mea.

- Sylvia, de fapt cum percepi ceea ce ai întâlnit aici?

- Cred că această parte a lumii este foarte interesantă. Este mult material de descoperit aici, mai ales pentru cei care venim din exterior, pentru că este o lume mult timp închisă pentru noi. Pentru mine personal are o semnificaţie deosebită, pentru că sunt de aici, dar în general pentru vest este o zonă misterioasă. Cred că a veni aici este o şansă de a descoperi multe lucruri, de exemplu cum trăiesc oamenii, cum se mişcă şi cum lucrează artiştii. Am descoperit mulţi artişti talentaţi, despre care nu am ştiut în vest şi despre care mi-ar place să ştiu mai mult. Viaţa acestei zone... Plimbarea pe o stradă în România este diferită, de exemplu, de o plimbare în SUA, la fel - valorile, felul în care oamenii înţeleg lucrurile etc. Toate acestea m-au inspirat; într-un fel au înnoit munca mea prin abordarea unei noi direcţii.

- Te interesează numai tema identităţii sau şi altele?

- Sunt interesată mereu de subiectul identităţii, deşi temele pot merge în direcţii diferite. Să-ţi dau un exemplu; mulţi ani am făcut fotografii cu demonstraţii politice în SUA, cu diferite mişcări politice legate de tema avortului, de exemplu (în SUA o temă politică cheie). Dar m-au interesat şi alte teme care îi fac pe oameni să iasă în stradă pentru a-şi mărturisi credinţa. Am făcut aşadar portrete de grup, persoane demonstrându-şi crezul. Mă interesează acel sentiment de convingere care-i face pe oameni să demonstreze. În mod egal sunt interesată de oameni care-şi demonstrează credinţele religioase, un fel privat de a-şi manifesta o convingere şi o credinţă. Dar ideea proiectului de faţă este identitatea în general: cine suntem noi sau cine suntem noi când suntem dezbăraţi de naţionalitate, de religie, de mode etc? Care este elementul uman dincolo de toate acestea? Aceasta este problematica generală pe care o urmăresc în munca mea.

- Dar, referitor la identitate, cum te simţi: americancă sau ai sentimentul de a aparţine ariei central-europene?

- Nu cred că pot răspunde tranşant; într-un fel sunt americancă, pentru că am trăit o mare parte din viaţă acolo (dar am trăit 11 ani şi în Mexic, deci am trăit în diferite culturi), dar în alt fel nu mă simt americancă, pentru că sunt diferită de americani. Sunt un hibrid - o parte din mine aparţine culturii central-europene, pentru că am legătură cu lucrurile de aici şi le recunosc, dar nu aparţin complet acestui loc, cum nu aparţin nici Americii complet. Mai mult chiar, există o parte din mine care e legată de o realitate mexicană, dar eu nu sunt mexicană. Iată, acesta este unul dintre subiectele principale despre care proiectul meu va vorbi: subiectul identităţii. Există în lume mulţi oameni despărţiţi de cultura lor de origine şi care au o identitate hibridă. Eu nu sunt ceva anume şi nu voi fi niciodată. Şi aceasta se explică prin război, prin holocaust şi prin povestea a ceea ce s-a întâmplat familiei mele şi poporului meu. Acest lucru nu se poate schimba. Nu pot veni în România susţinând că sunt românca - nu voi fi acceptată. Pe de altă parte, locuiesc în SUA şi acolo sunt acceptată, pentru că am cetăţenie americană, dar cultural nu sunt în mod real americană.

- Cum percepi acest spaţiu care este România?

- Este o ţară frumoasă, cu multe probleme şi care se luptă pentru identitatea ei. În prima mea călătorie în Europa Centrală am văzut că şi în celelalte ţări din acest spaţiu sunt probleme similare. Aceste ţări, aflate dincolo de "cortina de fier", au avut o schimbare radicală a structurilor sociale, au avut într-un anume fel o identitate răpită. Ceea ce oamenii au fost forţaţi să creadă timp de 45 de ani a fost dintr-odată negat (atât ceea ce a fost bine, cât şi ceea ce a fost rău) şi aceasta le-a provocat o traumă. De aceea, tot mai mulţi se întroc către religie. Dacă realitatea politică nu răspunde tuturor problemelor, ei se întorc către structura stabilă a acesteia, de multe ori nu neapărat pentru credinţă, cât pentru afilierea la ceva, la o structură socială.

-Sylvia, aşteptăm finalizarea proiectului tău într-un album cu fotografii adunate din aceste călătorii.

Timişoara, iunie 1996

(Interviu realizat de Ileana Pintilie, traducere de Lăcrămioara Fulga)

Andrei Codrescu

GAURA DIN STEAG

Andrei Codrescu s-a născut la Sibiu, în 1946. Abia după ce a emigrat în Statele Unite s-a afirmat ca scriitor, publicând poezie, jurnale, proză şi eseuri. Este comentator permanent al postului american *National Public Radio*. A scris scenariul şi a realizat filmul documentar *Road Scholar*, primind pentru această creaţie premiul *Peabody*. În 1989 s-a întors în România, ca şi corespondent al posturilor NPR şi ABC. Cartea în care a descris evenimentele din decembrie 1989 *Gaura din steag* (editura W. Morrow & Co.Inc.), a fost desemnată drept *New York Times Notable Book of the Year*. Romanul *Contesa Însângerată* (Simon & Schuster, 1995) a fost un best-seller. Predă literatură engleză la Louisiana State University. Este fondatorul şi editorul revistei *"Exquisite Corpse: a Journal of Letters & Life"*. Trăieşte la New Orleans.

O scuză pentru istorie

Să scrii o carte despre faptele prezentului este ca şi când ai scoate o căldare plină din şuvoiul curgerii timpului sperând că ea va putea înlocui întregul. Dar şuvoiul continuă să curgă de o parte şi de cealaltă a căldării. Mai rău decât atât, din decembrie 1991, de când am început această carte, evoluţia evenimentelor a fost extrem de rapidă, greu de prezis şi uimitoare. Nimic din cele scrise în această carte nu s-a dovedit a fi greşit, o notă bună pentru carte, dar, până la urmă, totul a fost dezamăgitor pentru mine, pentru România şi pentru lumea întreagă. Partea întunecoasă a unora dintre evenimentele descrise aici a devenit şi mai neagră în ultimii doi ani. Conspiraţia dezvăluită în aceste pagini doar pe baza unor dovezi circumstanţiale s-a dovedit a fi cât se poate de reală. Acum nici nu se mai poate vorbi despre dispariţia, pe atunci încă posibilă, a naţionalismului extremist. Libertatea cuvântului, atât de ameţitoare şi îmbătătoare la începutul lui '91, s-a transformat într-un mohorât câmp de luptă unde fascismul, kitsch-ul şi minciuna înving, se pare, inteligenţa, sinceritatea şi raţiunea bunului simţ. Economia românească refuză cu încăpăţânare să ofere un trai decent celor mai mulţi dintre oameni. Cuvinte precum democratizare, privatizare şi drepturile omului au început să capete sunetul găunos al limbajului de lemn tipic regimului comunist. Optimismul incandescent care-i aprinsese pe toţi timp de câteva săptămâni după decembrie 1989, s-a stins repede sub bâtele de caftangii ale minerilor din Valea Jiului. Aceşti mineri cu chipuri înnegrite de cărbune, creaturi scăpate parcă din iad, deveniseră recidiviştii obsedanţi ai crizei post-comuniste. La început, sub conducerea Securităţii reconstituite, i-au atacat pe studenţi, pe intelectuali şi partidele de opoziţie. După asta au forţat guvernul Roman să demisioneze, sub presiunea dreptei naţionaliste. Dar cel mai rău, securiştii lui Ceauşescu, cândva lichelele urmărite de revoluţie, îşi recâştigaseră puterea şi conduceau ţara din umbră. Forţele temutei Securităţi s-au reconstituit efectiv într-un "stat în stat", o reţea a terorii care conduce sigură pe sine operaţiuni ce depăşesc uneori chiar şi isprăvile fostei dictaturi în plin apogeu. Un distins istoric al religiilor, Ioan Petru Culianu, a fost asasinat pe 21 mai 1991, la Chicago. A fost o crimă brutală şi învăluită în mister. Fusese descoperit într-o toaletă de la Divinity School din Chicago, în cabina încuiată a unui closet, împuşcat în cap. Nu lipseau bani sau obiecte de valoare. Cineva îl împuşcase pe deasupra peretelui cabinei vecine. Fusese executat de un profesionist. Ioan Petru Culianu, un erudit poliglot, scrisese cărţi despre vechile religii şi mituri. Dar îi păsase şi de ceea ce se putea întâmpla cu bietul şi tristul nostru popor şi scrisese articole despre aceasta într-un ziar italian. Ca mulţi alţii, printre care mă număram şi eu, era critic la adresa guvernului neocomunist aflat la putere în România, la adresa supravieţuirii vicioasei Securităţi, la adresa resuscitării fascismului şi a urii de rasă. Fuseseră toate acestea suficiente pentru a i se provoca moartea? Cu o zi înainte de asasinarea profesorului Culianu, cineva telefonase familiei mele şi multora dintre asociaţii mei de afaceri spunându-le că mă sinucisesem. La acea dată, această carte circula în şpalt printre redactori şi fusese programată pentru o publicare iminentă. Nu eram în ţară la acea dată şi nu am putut înlătura imediat zvonul sinuciderii. Se răspândise asemenea unui foc. Am încercat un sentiment straniu încercând să-i conving pe oameni că nu murisem. Şi nu eram sigur dacă zvonul nu fusese o acoperire pentru cazul în care ar fi urmat să fiu *într-adevăr* mort. În timpul erei Ceauşescu această bine calculată campanie de dezinformare era foarte comună. A trebuit să anulez turneul de promovare a cărţii din Chicago. Lăsând la o parte considerentele şi problemele personale, poporul român este totuşi cel aflat în bătaia puştii. De aceea nota de optimism în care se încheie această carte, deşi se menţine ca şi în restul ei, intră într-un registru grav, cel al noilor probleme, de tot felul, dificile şi dureroase. Deschiderea către Europa a României nu poate fi oprită. Contactele cu Occidentul, cândva interzise, sunt, astăzi, foarte numeroase. Un nou partid politic, Partidul Alianţei Civice, reprezintă, poate, cea mai bună speranţă pentru o Românie democratică. Românii care trăiesc în străinătate au depus reale eforturi pentru atragerea investiţiilor străine. O schimbare favorabilă a economiei ar îmbunătăţii imediat climatul politic şi ar duce la pierderea terenului de către naţionalişti şi guvernul condus din umbră de Securitate. Îmbucurător este faptul că tinerii care s-au opus cu mâinile goale tancurilor din decembrie 1989 nu şi-au abandonat lupta. Propria-mi implicare în lumea pe care am părăsit-o în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, a fost încurajatoare şi tonică. Am reînnodat legăturile cu prietenii tinereţii, am retrăit clipele fericite ale copilăriei, am simţit încă o dată binecuvântarea limbii pe care o iubesc şi în care am scris pentru prima oară versuri. Se obişnuieşte să se spună că "nu există întoarcere acasă", dar eu m-am întors, şi acum nu pot - cel puţin moral - să mai plec vreodată. Şi nici nu-mi doresc asta.

2 decembrie 1991, New Orleans

Orient Expressul Budapesta-Istanbul

Compartimentul robust, pătrat, căptuşit cu fetru albastru aparţinea anilor '40. Mirosea la fel ca trenurile copilăriei mele, monştrii antebelici, impregnaţi cu aroma estului Europei, un amestec de sudoare de soldaţi, muniţie, prizonieri, trupuri mutilate, dar şi sentimente, batiste parfumate, lacrimi, Karenina şi prelucrări după Tolstoi. Mi-am trecut mâna peste panourile de lemn, peste încuietoarea de metal a ferestrei, peste plasa întinsă a spaţiului pentru bagaje... Chiar şi în America, unde trimit la alte lucruri (nu neapărat mai vesele), trenurile evocă aceeaşi mohorâtă melancolie europeană. Întâlnisem demult, în trenul de noapte de la Chicago la New York, un român bătrân, cu o înfăţişare înfricoşătoare. Fruntea îi era brăzdată de o cicatrice uriaşă şi avea doar două degete la mâna dreaptă. Îmi spusese că a fost rănit de către partizanii iugoslavi spre sfârşitul războiului, pe când comanda un tren plin cu prăzi de război din România, toate destinate unei ascunzători din munţii Austriei, unde se depozitau comorile furate din Europa. Fusese membru al Gărzii de Fier, partidul de orientare fascistă din România, şi fugise în Germania, după tentativa nereuşită de răsturnare a Generalului Antonescu, mult prea liberalul conducător al guvernului de dreapta. Ajuns în Germania se înrolase în SS devenind astfel membru al unei unităţi de elită bine cunoscută pentru cruzimea ei. L-am întrebat despre revolta împotriva lui Antonescu, gândindu-mă la stranietatea întâlnirii noastre, la mii de mile de Vechea Lume şi la atâţia ani distanţă de acele vremuri.

- Nu trebuia decât să fi scăpat de

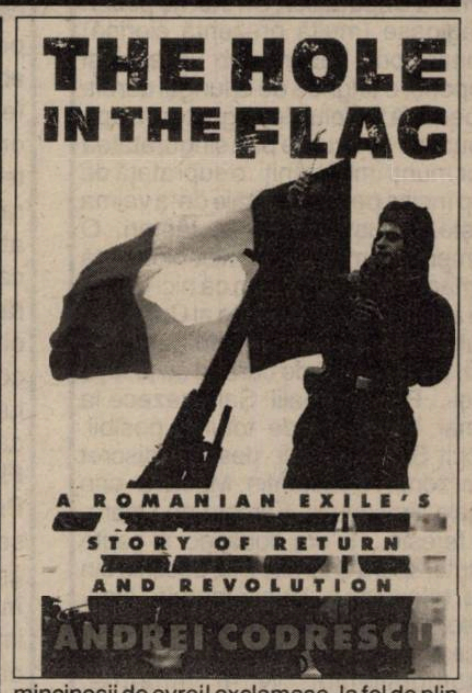

mincinoşii de evrei! exclamase, la fel de plin de ură în 1983, cum fusese probabil şi în 1942. În timp ce mă treceau toţi fiorii, începuse să bată câmpii despre cum inventaseră evreii Holocaustul pentru a justifica uciderea poporului lor şi cum încearcă încă să conducă lumea... tot timpul uitându-se fix în ochii mei de parcă ar fi ştiut, de la bun început, că sunt evreu. Eram fascinat şi paralizat, ca şi când m-aş fi uitat în ochii unui şarpe. Puteam să întind mâna şi să-i strâng gâtul subţire şi ridat, dar am preferat să stau şi să-i ascult povestea până la capăt. M-am cutremurat. În plus, cel mai straniu era faptul că mergea la New York pentru a lua avionul către România lui Ceauşescu, din dorinţa de a-şi revedea prietenii înainte de a muri. Mi-am dat seama că era pe moarte şi că se îndrepta către casă asemeni elefanţilor bătrâni. Pe un ton sfidător, mi-a spus chiar şi numele său, care mi s-a părut cunoscut; fusese unul dintre cei mai înfiorători monştri ai Gărzii de Fier, un adevărat criminal de război. Când am ajuns acasă, un prieten, căruia i-am povestit întâlnirea din tren, m-a îndemnat să sun imediat la Ambasada României şi să le spun ce criminal odios se îndreaptă către ţară. Nu am făcut-o. Mi-am amintit că nu era decât un bătrân pe moarte şi că, oricum, vremurile despre care vorbea erau de mult apuse. Astăzi, când se vorbeşte atât de mult despre reapariţia fascismului în Europa, regret că nu am făcut-o. Bătrân sau nu, fusese şi rămâne un torţionar. Ştiam că regimul Ceauşescu folosea asemenea oameni, eliberaţi din închisori, pentru campaniile sale naţionaliste. Dacă trenul în care mă aflam acum ar fi fost acelaşi care, spre finalul războiului, încercase să evite bombele americane, atunci urmele erau foarte bine ascunse. Nimic, nici de pe rama ferestrei şi nici de pe pluşul uzat nu-ţi amintea de ofiţerii SS care supravegheaseră vagoanele de vite şi jucaseră cărţi în acest vagon, îndreptându-se către lagărele morţii. Toate erau lucruri vechi, uitate de mult. Dar nimic nu putea anula tristeţea. Chiar şi după terminarea războiului, aceste trenuri despărţiseră îndrăgostiţii. Nimeni nu flutură batista la plecarea unui avion, în timp ce chipul iubitului se pierde în zare. Nimeni nu poate flutura o batistă, la fel cum o fluturase Aurelia atunci când părăsisem Sibiul şi pe ea, pentru totdeauna. Da, fără îndoială, era alt tren. Îndreptându-se către România aflată în plină revoluţie, era plin ochi cu ziarişti, aventurieri şi exilaţi. Undeva, în întunericul nopţii friguroase, se afla graniţa românească, o simplă linie ce despărţea două lumi. În timp ce luminiţele satelor ungare treceau pe lângă noi, ceilalţi pasageri se plimbau pe coridor, schimbând impresii, temeri, presupuneri.

- Acum trei luni, îmi spuse un domn mai în vârstă, vameşii mi-au desfăcut bagajele, mi-au citit scrisorile, m-au ţinut aici timp de patru ore... Era un bine cunocut pianist român, căruia i se permisese, până atunci, să părăsească ţara pentru concerte bine plătite. Guvernul îi luase însă toate onorariile. Avea o faţă prelungă cu o expresie inteligentă.

- Ceauşescu a fost un geniu al răului, îmi zise.

Un fotograf finlandez îmi povesti cum, în urmă cu un an când vizitase România, îşi luase la el propria broască pentru uşa de hotel, fiindu-i teamă că Securitatea, care urmărea pe toată lumea, vroia să-l împuşte în cap. Un francez, ziarist, îmi povesti că participase, în urmă cu numai trei zile, la înmormântarea unui tânăr la Timişoara, care fusese împuşcat în cap.

- Iar acum două zile, continuă el, trei turişti germani mergând cu maşina au fost împuşcaţi la un baraj de pe drum.

- S-au auzit focuri de armă chiar pe aici, imediat după graniţă, spuse finlandezul.

Turişti germani? *Turişti* revoluţionari? Toate aceste discuţii îmi dădeau o senzaţie plăcută, nouă şi pasionantă a ceva neconturat încă; simţeam că se întâmpla ceva miraculos, ceva important. În timp ce pianistul îmi spunea că, după părerea sa, tunelurile de sub Bucureşti, construite de Ceauşescu, reprezentau copia fidelă a minţii sale bolnave, trenul se opri. Ne aflam undeva prin mijlocul zonei nimănui dintre Ungaria şi România. Pe fereastră nu vedeai nimic altceva decât un câmp imens. Stâlpii de telegraf, luminaţi de lună, păreau a se îndrepta către nicăieri. Danezul, prietenul meu, îşi scoase aparatul de fotografiat pe geam, dar la fel de repede îl trase înăuntru, speriat. Văzuse o rachetă de semnalizare urmată de focuri de armă.

- E destul de periculos, spuse, coborând fereastra.

Am ajuns până aici, îmi spuneam, *ca să mor pe un câmp îngheţat, între două zone ale Europei, care a văzut deja cu mult mai mult sânge decât îmi pot eu imagina.* Dar trenul porni din nou şi, deodată, sub lumina rece a lunii, apăru steagul românesc, cu stema socialistă decupată. Flutura pe o construcţie pătrată de cărămidă, ce marca frontiera. *Prin acea gaură,* mi-am spus, *mă întorc în locurile copilăriei.*

Grănicerii români înconjurară trenul. Purtau uniforme de miliţieni şi banderole tricolore pe braţ. Uşa compartimentului nostru se deschise şi unul dintre ei intră, salutând (...).

Data de pe viza mea românească devenise *31 decembrie, 1989.* Soldaţi înarmaţi patrulau pe peron. Le-am făcut semne cu mâna. Ne răspunseseră făcând semnul victoriei. Vecinul meu de compartiment, Mark, se duse şi le dădu ţigări. L-am urmat şi le-am oferit nişte ciocolată. Ne-am strâns mâinile. Toţi cei din tren, cuprinşi de valul de generozitate, începură să le ofere mici daruri acestor tineri care apăraseră revoluţia. *La mulţi ani!* Mi-am dat seama, stând pe pământ românesc pentru prima oară după douăzeci şi cinci de ani, că nu-mi era deloc frică.

(fragment din capitolul 4)

În româneşte de

Dan NICOLAESCU

* Volumul **Gaura din steag**, în curs de apariţie la Editura Athena

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 90
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 190146
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

Biblioteca „ASTRA" — SIBIU —

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA ● NR. 12 (1378) 19 DECEMBRIE 1996 ● SERIE NOUĂ, ANUL VII ● 300 LEI

DESPRE PRIETENIE

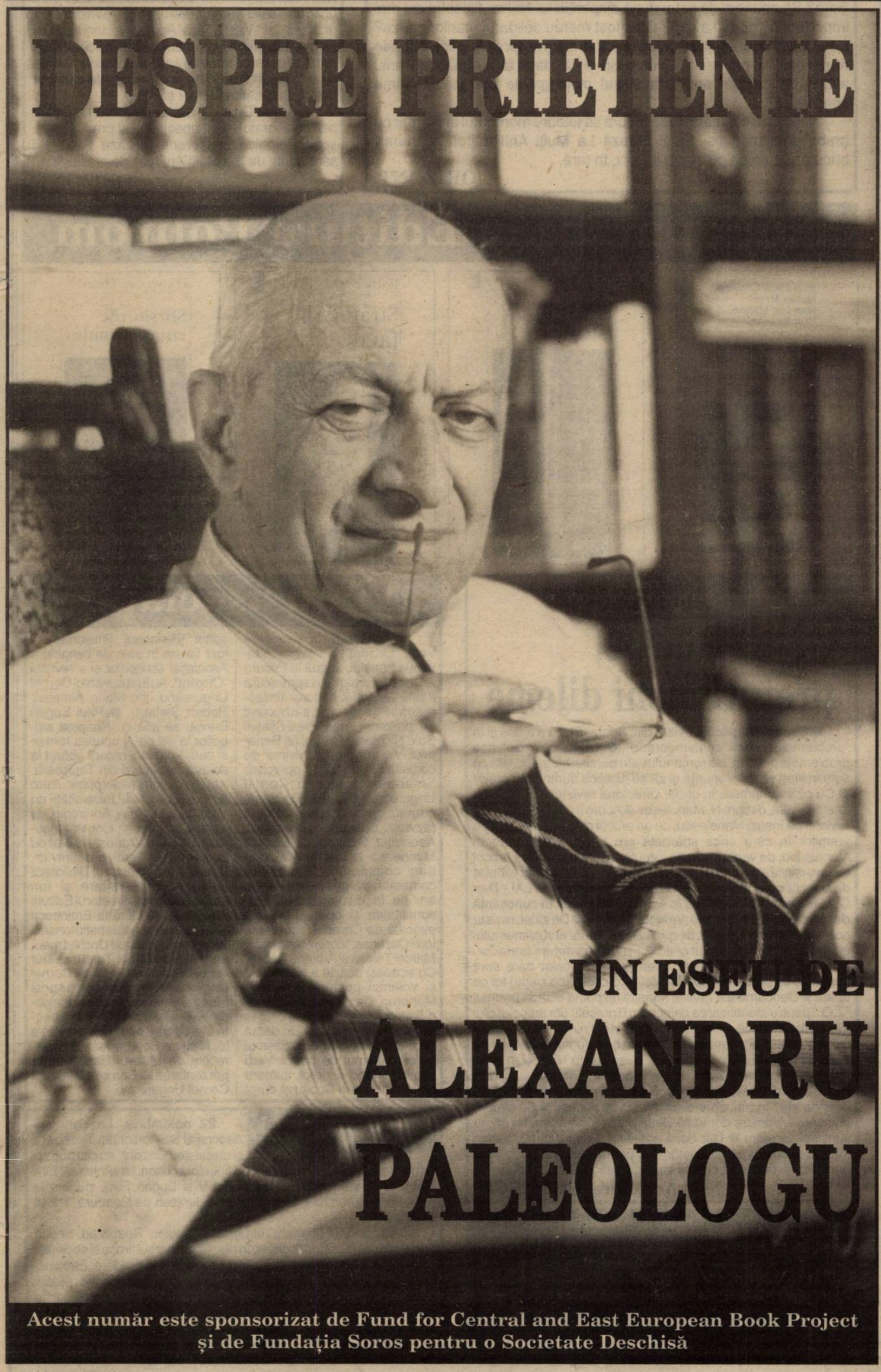

UN ESEU DE ALEXANDRU PALEOLOGU

Acest număr este sponsorizat de Fund for Central and East European Book Project și de Fundația Soros pentru o Societate Deschisă

Permis de port cuvinte

De fiecare dată când recepționez pronunția ezitantă cu subînțeles a cuvântului "revoluție", simt o oroare pur fizică. Mă răzvrătesc la modul somatic, și această comoție biologică mă derutează, fiindcă îmi restrânge accesul la raționalitate și mă supune drastic instinctelor. Reacția are ceva pavlovian, de vietate alarmată; presupun că explicația ei se află în identitatea dintre două experiențe similare din istoria mea personală: a) receptor al mesajului de o elocvență metalică al câtorva guri de foc, în decembrie 1989 și b) receptor al mesajului perfid, fals dubitativ, al unor guri de carne, la fel de flambate precum cele dintâi. Instinctiv, percep cele două momente într-unul singur și sunt contrariat, asemeni prietenilor mei Robi, Pepone, Mișu, Cosma (care își amintesc perfect ce au cerut atunci), că, scăpând de suprimarea concretă, trebuie să o admit pe cea **simbolică**. Chiar și agramații irevocabil vădesc competențe stupefiante în chestiuni de vocabular când e să producă sinonime ale cuvântului "revoluție". Insi care nu s-au periclitat deloc în decembrie '89 își descoperă astfel de abilități la fel de nonșalant și nedilematic ca atunci când s-au lăsat eliberați. Entuziasmați de scenarii resentimentare și manipulative, ei transformă vocabularul într-o uzină de armament și percutează proiectile lingvistice, la fel de devastatoare. **De unde au pierdut ocazia atunci, nu admit în nici un chip să o rateze acum.** Încerc o senzație asemănătoare, mult mai puțin vehementă desigur, atunci când, din neglijență, mi se întâmplă să ascult retorica execrabilă, chiar dacă sincer pioasă, a unor domni și doamne care evocă revoluția. Întâi, nu evocările ne lipsesc, ci câteva răspunsuri lipsite de patetism în următoarele chestiuni: cine a executat masacrele? care sunt coordonatorii? care e amestecul sovietic? cum a apărut echipa care a preluat puterea? etc. Apoi, pentru că limba de lemn nu poate vehicula nici un fel de conținuturi. Ea e opacă, sterilizantă, incapabilă să evoce sau să spună ceva. Mai mult, ea aruncă în deriziune și ridicol o referință, totuși solemnă, așa încât eforturile unora nu sunt doar superflue, ci și pângăritoare. Rog, prin urmare, pe cei care nu se pot exprima în limba română să evite seducțiile retorice, lăsându-ne astfel neamputați. În ceea ce mă privește, ripostez și la atentatul concret și la cel simbolic. Nu e deloc confortabil să privești cum o parte din biografia ta, o parte din tine până la urmă, e trimisă cu nonșalanță în neant. Presimt că voi pretinde unora dintre conaționalii noștri permise de port cuvinte.

Doru BRANEA

I.Q.

Corespondentul meu din L.A.

Se numeşte Ilie Truţ. Pe E-mail se semnează cu VEF, adică "Viaţa E Frumoasă", ceea ce se referă la Los Angeles, California. Rândurile de mai jos îi aparţin până fix la aldine de unde începe răspunsul meu.

"Dacă Germania untului nu (poate) produce poezie, atunci poezia nu există. Sau îşi are justificată existenţa tot aşa de mult ca Lagărul comunist. Caz că e aşa, aş vrea să ştiu cât mai repede, pentru că aş nedreptăţi baseball-ul n-am urmărit nici un meci, nu-i ştiu deloc regulile, dar, după câte aud de la inşi foarte respectabili, pare a fi mai metaforă decât oricare dintre sporturi. Mi s-ar părea un târg bun".

"Îţi spune ceva numele de Emil Dorian? Călinescu şi Lovinescu îl trec la "minori" sau ceva asemănător. I-am citit a doua oară cartea cu fragmente din jurnal (**The Quality of Witness, 1937-1944**).

Dacă ar fi ceva ce aş recomanda spre publicare ar fi jurnalul ăsta şi cărţi - sunt sigur că le poţi număra pe degetele unei singure mâini în care să ne vedem aşa cum de adevăratelea suntem. Până când Antonescului i se mai ridică statui şi bulevarde şi până când noi suntem centrul singuratic al unui Univers mongol sau de alte naţionalităţi, nu există nici o speranţă. Chiar şi dacă se dovedeşte că, într-adevăr, noi am descoperit depărtarea şi depărtişorul. Şi discuţia trebuie să se întâmple nu pentru că aşa vom primi rachete sol-sol, do-mi-sol-do".

"Îmi spune NY Times că mai la deal ar fi vorba de un palindrom de mai mare dragul. Iar mie nu-mi trebuie mult să mi se umezească sentimentul paraguaian al fiinţei".

"Nu numai votat, dar şi consumat mititei la Biserica Trei Something, celula comunistă a ortodoxiei locale. Bere, am înţeles, nu s-ar servi decât după 12".

"Când se urcă în tramvai, troleu, autobuz, se salută taxatoarea? Şi de ce era numită aşa? Taxa pe ce? VEF, ilie".

Dacă pe Nil ar fi balsabuze şi balsamvaie, pentru acest transport în comun, cu oprire la staţiile Anubis, Elefantine şi Hekatal, Oarecum, peste zece milenii, ar trebui să-i urezi, în loc de salut, inundaţii mănoase taxathorului Hayerdal. VEM.

Marcel TOLCEA

Mihai Şora - 80

Am scris de mai multe ori că, dacă ar fi rămas în 1948 în Franţa, Mihai Şora ar fi devenit unul dintre filosofii importanţi ai secolului XX. Între foarte puţinii români care au ajuns acolo, sus, numele său ar fi strălucit. De-ar fi rămas în Franţa, ar fi fost, alături de Ionescu, Eliade, Cioran, o ilustrissimă reprezentanţă românească acolo, la Paris.

Mihai Şora s-a întors în ţară şi, după o perioadă scurtă de bâlbâială politică a construit cea mai importantă bibliotecă de literatură universală pe care o putea oferi deceniul al şaselea. El este omul care a reuşit să înfrângă unul dintre teribilele baraje ale deceniului proletcultist.

Cât a facut, în ultima jumătate de veac, pentru România, Mihai Şora? Să spunem că este, după dispariţia lui Noica, filosoful cel mai important pe care îl avem? Că a fost mereu solidarul marilor cauze? Că a construit unul dintre cele mai importante repere ale vieţii culturale româneşti? E mai mult, e mai puţin decât dacă ar fi rămas la Paris, alături de cei trei mari? Împlinind cvadriga de aur cu un nume timişorean?

Timişoara culturală nu se îndură să tulbure momentul aniversar cu graba unui răspuns. Ea îi urează **La Mulţi Ani!** marelui cărturar, bucurându-se de prezenţa lui aici, în ţară.

ORIZONT

Filologie - 40

Cei patruzeci de ani trecuţi de la înfiinţarea Filologiei timişorene au fost aniversaţi printr-o sesiune omagială desfăşurată în data de 13 decembrie. Aula Magna a găzduit şedinţa festivă, în cadrul căreia au rostit alocuţiuni prof. univ. dr. **Ileana Oancea**, decanul Facultăţii de Litere, Filosofie şi Istorie, prof. univ. dr. **Nicolae Avram**, prorectorul Universităţii de Vest, **I.P.S. Nicolae**, Mitropolitul Banatului, acad. Marius Sala, directorul Institutului de Lingvistică din Bucureşti, prof. univ. dr. **Teodor Stan** (Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca), prof. univ. dr. **Lucia Jucu Atanasiu**, prof. univ. dr. **Vasile Şerban**, prof. univ. dr. **Simion Mioc**, prof. univ. dr. **Vasile Ţâra**. Apoi, cele cinci secţiuni (lingvistică, stilistică, literatură, jurnalistică şi limba română ca limbă străină) au prilejuit desfăşurarea a nu mai puţin de 70 de comunicări ale cadrelor didactice şi cercetătorilor ştiinţifici.

Revista "Orizont", ai cărei redactori şi principali colaboratori sunt absolvenţi ai prestigioasei şcoli filologice timişorene, urează Facultăţii sărbătorite un "La Mulţi Ani" plin de gratitudine.

ORIZONT

Noi apariţii la Editura Polirom

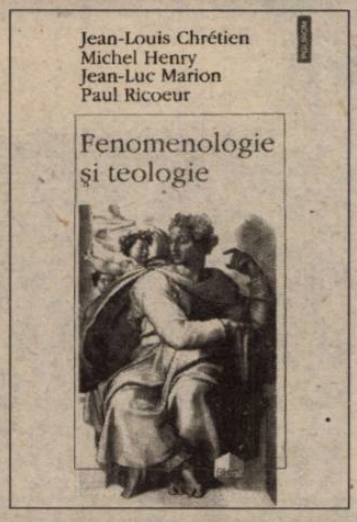

Cronica măruntă

Dileme, pretutindeni dileme

● Copăcel-copăcel, revista dlui Andrei Pleşu a ajuns şi la "problemele criticii contemporane" ● După ce rezolvase problemele poeziei, ale romanului, ale bunului alegător, iată că sunt invitaţi să se pronunţe şi să se justifice dumnealor criticii ● Cu câteva numere în urmă, Directorul revistei scrisese, cu talentu-i ştiut, despre N. Manolescu ● Acum îl găsim în paginile revistei pe însuşi Manolescu, cu un articol marcat de nostalgia vremilor în care orice speranţă era posibilă ● Lângă dl Manolescu, de veghe, Mircea Iorgulescu, cu un viguros articol despre critica scrisă cu vreo zece ani în urmă ● Proaspăt eliberat de povara celei mai vii reviste de cultură - am scris LAI - Dan C. Mihăilescu ia întrebările în serios şi răspunde **în cunoştinţă de cauză** ● E singurul care are lecturile "la zi" ● De altfel, revista scrie, pe mai multe pagini, despre ultimul număr al suplimentului abandonat de importantul critic ● Fiindcă e vremea premiilor, ar fi trebuit să acordăm un premiu tuturor celor care sunt interesaţi de prezentul literelor: celor ce citesc (aproape) tot ce apare ● Deocamdată, revista noastră nu poate acorda premiul "Z.O." pentru identificarea celor patru (greşeli) din articolul dlui Zigu Ornea fiindcă nu le-a identificat (încă) nimeni ● Mai mulţi corespondenţi au remarcat că e vorba de volumul **Statele Unite ale Austriei Mari** de A.C. Popovici, apărut nu în 1903, ci în 1905 ● Şi nu în limba română, ci în limba germană ● Domnul Viorel Dimitrescu din Reşiţa observă că, de fapt, noi ne-am ocupat nu doar de **trei** rânduri, ci de **cinci** rânduri buclucaşe ● Să cădem la învoială, stimate domnule Dimitrescu, şi să admitem că nu sunt **trei**, ci **patru** ● Dar dacă admitem că sunt patru, atunci trebuie să observăm că asistăm la o premieră mondială: pentru prima dată, dl Ornea comite **cinci** greşeli în **patru** rânduri.

Anemone POPESCU

Vineri, 20 decembrie, ora 12, la sediul revistei "Orizont" va avea loc lansarea volumelor **Să-i spunem Wanda** (Editura Hestia) de AURORA DUMITRESCU şi **Căutându-l pe Adam** (Editura Marineasa) de LUCIAN P. PETRESCU, în prezentarea lui Mircea Mihăieş, Adriana Babeţi, Doru Branea.

Viaţa asociaţiei

● Lansarea (la sediul revistei "Orizont") a volumului **Invenţia trupului**, apărut la Editura Anastasia şi purtând semnătura foarte tânărului cărturar timişorean Marius Lazurcă, s-a bucurat de prezenţa Înalt Prea-Sfinţiei Sale Nicolae, Mitropolitul Banatului. Au mai rostit cuvinte de cordială întâmpinare şi apreciere Smaranda Vultur şi Cornel Ungureanu. ● Lui Ion Monoran, poetul, dar şi mereu tânărul răzvrătit, Societatea Timişoara, Asociaţia Scriitorilor, Editura Marineasa şi revista "Orizont" i-au consacrat un moment comemorativ, prilejuit de cei trei ani de la dispariţia sa. Personalitatea şi opera i-au fost evocate de Cornel Ungureanu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea şi Adriana Babeţi. Cu aceeaşi ocazie a fost lansat şi volumul postum al lui Ion Monoran, **Ca un vagabond într-o flanea roşie**, recent apărut la Editura Marineasa. ● Un debut care a stârnit deja entuziasmul criticii, volumul de poezii **Verb carnal**, având-o drept autoare pe tânăra Liana Sabău şi drept editor "Heliconul" timişorean, a fost lansat în sala de cenaclu a Asociaţiei scriitorilor şi a revistei "Orizont". Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Ion Marin Almăjan, Robert Şerban. ● Paul Eugen Banciu se află cu **Noaptea striogoilor** la cel de-al optulea roman al său. Volumul, recent apărut la editura Amarcord din Timişoara, a fost prezentat festiv publicului în spaţiul Bibliotecii Universităţii de Vest şi al Librăriei Amarcord de către criticii literari Cornel Ungureanu şi Doru Branea. Au luat de asemeni cuvântul prof.univ.dr. Vasile Ţâra, directorul Bibliotecii Centrale Universitare şi Ion Nicolae Anghel, directorul Editurii Amarcord. ● Librăria Eminescu şi-a oferit generosul spaţiu lansării volumului de versuri **Unchiul meu, aerul**, al lui Marcel Turcu, apărut la Editura de Vest. A vorbit Cornel Ungureanu, evocând spiritul unei întregi generaţii poetice timişorene. ● O autentică "retrospectivă" a operei (poezie şi pictură) a lui Nicolae Popa a fost găzduită recent de Muzeul Banatului, în prezentarea lui Corneliu Mircea şi Cornel Ungureanu.

CENACLU

22 noiembrie. La cenaclul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara şi al revistei "Orizont" au citit poezie două nume noi în "Sindicat" (cel al tinerilor scriitori, bineînţeles): Eva Rădulescu, studentă la Litere, anul V şi Eugen Filip, student la Arhitectură (premiul I la concursul studenţesc de literatură "Pavel Dan").

5 decembrie. Moment retrograd şi fabulos. Retrograd, fiindcă cenacliştii au rămas fără cheie, în răspăr cu mersul firesc al societăţii româneşti, trebuind să ţină şedinţa pe coridor, în picioare. Fabulos, apoi, fiindcă cenaclul s-a ţinut, totuşi, în frig, chiar **ante portas**. Au citit poezie Mihai Octavian Ioana şi Pamfil Popescu (premiul II la concursul "Pavel Dan"). Au vorbit Eugen Bunaru, Doru Branea. **(D.B.)**

Şerban Foarţă

Derbedeus ex machina

Odată cu căderea serii, din limuzina cu dulci arcuri, ce claxonează tam-nesam, pentru impresie, pietonii şi lasă dâre pe asfalt, pentru impresie, frânând brusc, descind, nu fără să stârnească senzaţie, panică, rumoare şi, pe cât cred, resentimente, nu eventualii descendenţi ai "lumii leneşe, cochete" (vorba poetului Bacovia), apusă, pentru totdeauna, cu antebelicul parfum evanescent de mosc sau ambră, de vetiver sau tuberoză, descind, ziceam, din limuzine ce se absorb instantaneu din cupa farurilor proprii, ca o şampanie simultană, descind (căci numai asta fac, în însăşi calitatea lor de eterneli **fils à papa**), din limuzine cu dulci arcuri (şi ar putea, în rest, descinde din chiar maimuţa darwinistă, - dubiosul evoluţionism fiindu-le, mereu, specific), reprezentanţii unei specii menite supravieţuirii prin sănătoasele instincte primare ale, cel puţin, acelora ce au plodit-o, dacă nu chiar ale ei înseşi (căci huzurlucul limuzinic e de natură să adoarmă, ca un hamac, orice instinct), descind privilegiaturiştii: turişti prin viaţa paralelă a cetăţeanului de rând, ca şi prin urbea lor natală, în care sunt, mereu, flotanţi (centurile de siguranţă fiind un, numai, simulacru al şnurului ombilical, un pasager şi lax pripon, - care, rupându-se, te face să nu mai poţi, nici tu, rosti: Pater noster qui es in... Cielo!), descind din scumpe limuzine cum, odinioară, taţii lor, ca dintr-un cald, partinic uter, din moskviciuri, pobede, volgi sau de prin ARO-uri kaki, descind, de la căderea serii până la ultimul cântat, cu pas scârbit, de parcă mersul ar fi suprema degradare şi o ignobilă corvoadă a animalului biped, descind ca nişte exilaţi, - ca să-şi redobândească, însă, numaidecât aplombul, cheful şi aroganta suficienţă, într-un cuvânt: condiţia proprie, de olimpieni a căror fiolă (cu, bineînţeles, nectar) echivalează cu un sfert din echitabilul salariu lunar al unui muritor, descind (pardon de repetiţie!), din cer, marcoave şi ghiorlani.

Cherchez la femme...

În materii de premii literare, 1996 s-a vrut a fi, fără doar şi poate, anul internaţional al femeilor. După ce Nobelul a fost atribuit cu nonşalanţă outsiderei Wislawa Szymborska - de parcă n-ar mai fi rămas în lume scriitori mari, buni de omagiat -, parola a devenit limpede pentru toată lumea: "Cherchez la femme!".

Cohorta premiilor franceze n-a făcut decât să confirme noua modă, al cărei ton fusese deja dat cu ani în urmă, când cei zece arbitri ai Goncourt-ului - acuzaţi de a nu fi acordat măcar un singur vot lui Marguerite Yourcenar pentru **Les memoires d'Hadrien** ori lui Marguerite Duras pentru **Barrage contre le Pacifique** - hotărâseră să-şi ia câteva măsuri de protecţie anti-misoginism. "Să mărim numărul femeilor în rândurile noastre şi să abandonăm totodată parisianismul, punându-ne în serviciul francofoniei", perora, în 1975 deja, academicianul Hervé Bazin. Între zis şi făcut au trecut douăzeci de premii, dar frumosul consens la care s-a ajuns acum merita orice sacrificii: în 1996, gala laureaţilor prozei franceze seamănă cu ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice, unde ostilităţile nu mai sunt dirijate de sportivii de elită, ci de fotogenicele purtătoare de drapel, îmbrăcate festiv în culorile celor cinci continente. Premiul Goncourt şi Premiul de debut pentru roman, reprezentanta oraşului Paris, Pascale Roze (**Le chasseur Zero**), Premiul Femina, concurenta Franţei, Genevieve Brisac (**Week-end de chasse à la mère**), Premiul Medicis, candidata Belgiei, Jacqueline Harpman (**Orlanda**), Premiul Goncourt al liceenilor, concurenta Canadei, Nancy Huston (**Instruments des ténèbres**), Marele Premiu pentru Roman al Academiei Franceze, reprezentanta Africii, Calixthe Beyala (**Les honneurs perdus**), Premiul Medicis pentru literatură străină, candidata Europei de Est, Ludmila Oulitskaia (**Sonietchka**, în traducerea - evident feminină! - a Sophiei Benech).

Cum de au ajuns urmaşele Virginiei Woolf să facă legea în materie de gust literar, ne-o spune chiar una dintre ele, Nancy Huston (prin vocea autoironică a eroinei, autoare de best-seller-uri la rândul ei): "Lumea face un mare tam-tam în jurul unor lucruri arbitrare. Detaliile nesemnificative se lăţesc şi sfârşesc prin a umple tot spaţiul disponibil. (...) Opinia publică acceptă azi, cu greu, ca cineva să afişeze indiferenţă faţă de problema grădinăritului, dar numai cu condiţia ca persoana în cauză să manifeste viu interes pentru politica feministă. Şi vice-versa. Dar în nici un caz cele două erezii deodată, asta nu!" (**Instruments des ténèbres**).

Cu sau fără femei pe lista premianţilor, un lucru e limpede: când un Goncourt se vinde în 500.000 de exemplare, nu mai poate fi vorba de o simplă preferinţă estetică. În Franţa, criteriile actuale de atribuire a recompenselor literare sunt clar stabilite prin legea nescrisă a cererii şi a ofertei: în primul rând - editura (Galligraseuil), în al doilea rând - sexul autorului (feminin), în al treilea - apartenenţa la "marea familie a francofoniei". În fine, dacă egalitatea persistă şi departajarea pune probleme, arbitrii se văd obligaţi să la în discuţie un criteriu auxiliar, ambiguu şi irelevant; talentul scriitorului. Calitatea romanelor aflate în competiţie a devenit o a cincea roată la căruţă în condiţiile în care, pentru majoritatea librarilor şi editorilor, premiile literare au tendinţa să se transforme în preţioase produse de marketing. Stabilirea "celei mai bune opere de ficţiune în proză apărută în cursul anului" (aşa cum o postula testamentul fraţilor Goncourt) s-a transformat într-un enorm **boom** publicitar (de genul "Le Beaujolais nouveau est arrivé!"). Banderola roşie lipită pe coperta romanului chiar în ziua decernării premiului înzeceşte vânzările în săptămânile ce urmează (şi cum fenomenul se produce invariabil în prag de decembrie, Makine, Maalouf ori Chamoiseau stau cuminte în vitrină, legaţi cu panglică aurie, sugerându-le trecătorilor în pană de inspiraţie o soluţie elegantă pentru tradiţionalele cadouri de sfârşit de an).

Fireşte, succesul comercial al cărţilor n-ar deranja pe nimeni dacă n-ar impune un rabat drastic la capitolul formării orizontului de aşteptare. La ce tip de cititori fac apel noii promotori ai premiilor literare o sugerează - între altele - nivelul "didactic" al notelor de subsol. În scurtul roman încununat cu Medicis-ul pentru cartea străină citim, la pagina 8, în textul Ludmilei Oulitskaia: "nobilele suferinţe ale Natașei Rostova la căpătâiul prinţului Andrei etc.", iar în subtextul aparţinând traducătoarei Sophie Benech, o necesară precizare: "Natașa Rostova şi prinţul Andrei sunt personaje ale romanului **Război şi pace**, scris de Tolstoi". Ah, bon? **Război şi pace**, carevasăzică?

Sarabanda premiilor literare ar fi amuzantă dacă n-ar avea, cu bătaie lungă, efecte dramatice. Dacă simpaticele majorete Pascale Roze şi Jacqueline Harpman nu l-ar fi expediat pe super-greul Tolstoi în nota de subsol... Din păcate, pe altarul feminismului monden a ajuns să fie sacrificată chiar Natașa Rostova, îngropată ca Ana lui Manole într-un munte de maculatură cu pedigree.

Corina CIOCÂRLIE

Premii pentru scriitorii timişoreni

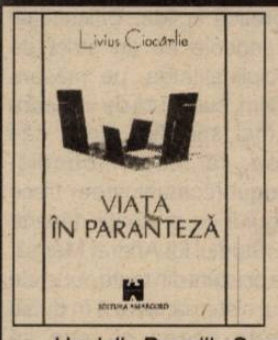

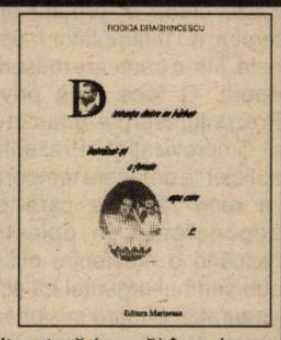

Unul din Premiile Soros ale Uniunii Scriitorilor, cel pentru literatură (proză) în valoare de 5.000 USD a fost acordat lui **Livius Ciocârlie** pentru volumul **Viaţa în paranteză**, apărut în 1995 la editura timişoreană Amarcord. Celelalte două premii - pentru poezie şi critică - au fost decernate lui **Nichita Danilov**, respectiv **Laurenţiu Ulici**.

Volumul **Deportarea în Bărăgan (destine-documente-reportaje)**, purtând semnăturile lui Viorel Marineasa, Daniel Vighi şi Valentin Sămînţă şi apărut la editura Mirton prin efortul material şi organizatoric al Asociaţiei Foştilor Deportaţi în Bărăgan a primit premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România şi al revistei "Tomis" în cadrul genului eseu, critică literară, document. De asemeni, romanul Rodicăi Draghincescu, **Distanţa dintre un bărbat îmbrăcat şi o femeie aşa cum e** (Edittura Marineasa) a fost distins cu premiul pentru debut în proză.

Noi apariţii la Editura Excelsior

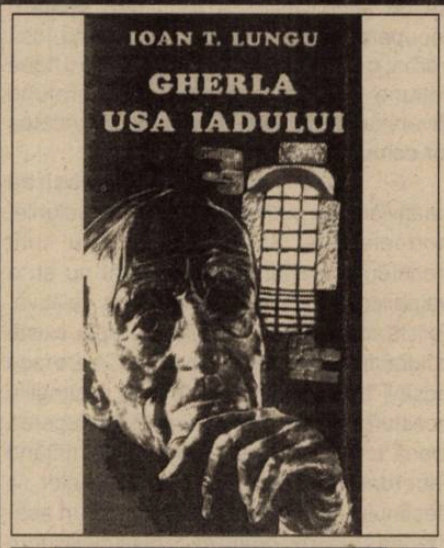

Un aristocrat

Sobrietatea şi eleganţa dimpreună hrănesc, într-o alăturare fericită, stilul lui Mircea Zaciu. Autor solar în exerciţiul critic, el e loial paradigmei clasice, cu tot ceea ce presupune acest devotament: limpezime a discursului, echilibru, calm, precizie, naturaleţe. Îndrăznesc totuşi un corectiv, anume că, înainte de a fi critic, Mircea Zaciu este un istoric literar. Sau, mai aproape de adevăr, cred că se defineşte într-o dublă ipostază. Nu-i însă deloc comod să pariezi astăzi pe instrumentele unei discipline ce-şi aşteaptă, încă, tardiva reabilitare (mă gândesc la istoria literară desigur). Mircea Zaciu crede în preeminenţa documentarului; nu întâmplător masivul său jurnal este, într-o oarecare măsură, cronica unei epoci. O face însă privind în viitor. Prezentul este prea marcat de "provizorat" şi "improvizaţie". Prezentul nu asigură suficientă detaşare temporală, acea privire rece fără de care obiectivitatea degenerează în obiectivism. Poate nicicând o moştenire culturală n-a stat sub semnul urgenţei ca acum: îi rămâne generaţiei viitoare misiunea de a inventa acele instituţii prin care trecutul poate fi luminat (= salvat). Există încă destule puncte albe pe harta literaturii române din acest secol, mai sunt încă arhive secrete. "Underground-ul literar" n-a fost nici pe departe scos la lumină. Românii trebuie să-şi recupereze Atlantida culturală. Precum orice cărturar ce vine din Ardeal, Mircea Zaciu e impregnat de o viziune etică - ea se vădeşte în hotărârea cu care caută restaurarea adevărului. E cel puţin ciudat că toate declaraţiile de intenţii vizând reabilitarea istoriei documentare, deşi clamate energic, nu s-au concretizat aproape deloc.

Mircea Zaciu are în acest sens o intuiţie extraordinară, pe care am întâlnit-o ulterior, formulată în alţi termeni, şi la Ştefan Borbely, aceea că escamotarea adevărului, obnubilarea istoriei obiective prelungeşte starea de prizonierat în lanţurile "miturilor" de tot soiul (cum s-a şi întâmplat de altfel cu momentul decembrie 1989 şi, prin extensie, cu jumătatea de veac care ne precedă). Spuneam puţin mai devreme că, atunci când scrie, Mircea Zaciu se încinge atât cu armele criticului literar, cât şi cu acelea ale istoricului: el nu se aventurează a aborda un anumit subiect fără a construi în prealabil un **context** capabil să dea deplină coerenţă analizei sale. Autorul stabileşte cu uşurinţă teme, motive, filiaţii, influenţe, într-un discurs în care şi anecdoticul, ponderat ce-i drept, îşi are rolul său. Mircea Zaciu e un critic obsedat, în sensul bun al cuvântului, de corectitudine. Judecata nu e tributară maniheismului: forţa ei vine din sagacitate şi din finele nuanţări aruncate în joc, în vreme ce concizia formulărilor nu exclude pertinenţa. Descoperim în acest volum şi un excelent eseist: spirit viu, Mircea Zaciu se arată interesat de chestiuni care au polarizat mereu verva polemică - literatura de sertar, co-existenţa culturală româno-maghiară, conflictul dintre Biserica Ordotoxă şi cea Greco-Catolică, cenzura şi efectele ei. Intervenţiile nu sunt nicidecum pătimaşe, dar fermitatea nu prisoseşte. Pe scurt: un cărturar dintre aceia fără de care o cultură convalescentă, cum e **acum** cea română, nu-şi are sensul. Un aristocrat.

* Mircea Zaciu, **Scrisori nimănui**, Editura Cogito şi Arhipelag. Oradea - Târgu-Mureş, 1996

Filosofia unificării

Aparent, lucrurile sunt destul de simple: secolul XXI va fi al Europei unificate, sau nu va fi deloc. Pusă în faţa unei asemenea dileme, elita intelectuală europeană a purces la treabă, căci devenea din ce în ce mai limpede că **paradigma naţională**, nutrită din tradiţia romantică, era caducă. Mai precis. filosofia unificării trebuia să o înlocuiască pe aceea a sciziunii. Herder şi Fichte sunt trimişi astfel în istorie. Articularea unei noi paradigme nu e, însă, un proces dintre cele mai facile. El cere timp şi, mai ales, o bază teoretică solidă. Dificultăţile încep chiar cu aspecte ce ţin strict de metodă: pluridisciplinalitatea, pe măsura timpului în care trăim, susţinută de un **cadru conceptual** cât mai specific, menit să-i asigure unitatea, ia locul monodisciplinarităţii. Dialogul (comunicarea) trece înaintea monologului cu pretenţii deşarte de exhausivitate. Studiul lui Andrei Marga* se vrea racordat la prezent din toate punctele de vedere. Autorul sistematizează în dublu sens: o dată prin aceea că ştie să organizeze, critic când e cazul, poziţiile predecesorilor săi, apoi prin aceea că în specificarea culturii europene, indispensabilă, fiindcă este punctul de plecare al viitoarei configuraţii, socoteşte societatea ca pe un sistem format dintr-o serie de subsisteme abordate în funcţie de particularităţi, dar nu separat, ci ţinându-se cont de interacţiunea lor. În opinia lui Andrei Marga doar o asemenea privire e capabilă să surprindă cel mai fidel specificul european. Unificarea înseamnă, în primul rând, depăşirea crizei europene (teoretizată de Husserl, Heidegger, Horkheimer, Habermas), o criză a raţiunii trivializate prin instrumentalizare, incapabilă deci de a mai da un sens vieţii. Ea (raţiunea) poate fi recuperată pentru scopul iniţial, fiind însă vorba, nuanţează Andrei Marga, "de o nouă raţiune care a încorporat mai profund diversitatea tipurilor de raţiune şi unitatea lor comunicativă".

E apoi necesară depăşirea relativismului potrivit căruia ideile, valorile, normele unei anumite culturi nu sunt transferabile altor spaţii, întrucât nu au o valabilitate în sine, ci doar una relativă. Există, totuşi, valori specifice Europei, există o "identitate culturală europeană", care face posibil deziderатul. Trecând la strategiile acestui proces, e de observat că înţelegerea joacă un rol tot mai important, permiţând "abordarea împreună" a problemelor, a destinului comun în fond. Sigur că un asemenea studiu nu poate evita discuţia asupra naţionalismului (mai cu seamă răsăritean), exclusivist prin excelenţă, exploatat politic şi, tocmai de aceea, sursă permanentă de conflicte. **Identificarea etnică**, tradiţională până acum, adică îndreptată asupra figurilor trecutului, "stilizate convenabil", trebuie să devină una de tip modern, "prin prestaţii exemplare în cunoaştere, democratizare, nivel de viaţă". Concluzia studiului e, în linii mari firească, una optimistă, unificarea e posibilă (modelul Europei Occidentale este în acest sens mai mult decât o promisiune) cu o condiţie esenţială însă: existenţa voinţei necesare.

* Andrei Marga, **Filosofia unificării europene**, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1995.

Documentul salvator

Imaginea comunităţii româneşti din America este încă, pentru noi cei de dincoace de Ocean, destul de vagă: o percepem îndeobşte prin prisma criteriilor exclusiv politice. Aş spune în mod firesc, de vreme ce timp de aproape o jumătate de secol, privite de la poalele imperiului sovietic, din penumbră, Statele Unite făceau ca mersul aştrilor să se schimbe miraculos: lumina nu mai venea de la Răsărit, ci dimpotrivă. Dar înainte de a fi divinizată drept paradis al democraţiei, America a fost un El Dorado sau, dacă vreţi, pământul făgăduinţelor, Canaanul prin care curg nestingherite laptele şi mierea în albii lucitoare de pulberi aurifere. Se-ntâmplau acestea pe când veacul era tânăr, cum tânără era şi civilizaţia americană de astăzi, pe când în Europa cataclismele îşi vesteau discret domnia. Promisiunea unei vieţi noi i-a convins pe mulţi dintre junii ardeleni şi bănăţeni să se expatrieze în căutarea confortului material. Anca Hartular le dă acestora cuvântul*. Sunt interviuri realizate prin 1971 şi 1972 în compania celor care au format primul val al emigraţiei româneşti din State, oameni simpli în general, nu lipsiţi însă de o inteligenţă nativă, suficient de curajoşi pentru a lua în piept necunoscutul. Premisele pur lingvistice ale studiului, desigur limitate, au lăsat loc, treptat, cum era firesc să se-ntâmple, celor cu o deschidere mult mai largă de natură culturală, rezumate în impactul europeanului cu lumea nouă. Subiecţii nu narează întâmplări excepţionale, îşi deapănă în schimb existenţa aflată mereu sub semnul concilierii dintre integrare şi păstrare a specificului etnic. Trăiesc, cu alt cuvinte, socilalizarea după canoanele americane în timpul zilei, pentru ca serile şi duminicile să fie dedicate comunităţii. Nu întâmplător centrul de greutate al acestui proces s-a modificat cu destulă încetineală, nefiind prins în sistemul educaţional american, prima generaţie de români o dată ajunsă acolo şi-a putut păstra în condiţii optime atât limba, cât şi obiceiurile. Descoperim, astfel, un topos specific pentru familia central-europeană: anume bucătăria. Or, se ştie, etnicul e prezervat în primul rând de către instituţia familială şi abia apoi de către alte organizaţii culturale. Răzbate din cuvintele intervievaţilor acea bucurie, pe care o întâlnim şi în ciclul bănăţean al romanelor lui Sorin Titel, de a savura calmul unei oaze tradiţionale. Dincolo de pereţii protectori se întinde, simbolic, Disneyland-ul, sintetizând fascinaţia alogenului simţit ca o realitate asimilabilă, nicidecum ameninţătoare. Nu lipseşte, bineînţeles, mândria acelora care se socotesc, pe drept cuvânt, părtaşi la ridicarea unei civilizaţii prospere. Privită din acest unghi, cartea nu conţine doar date stricte despre o comunitate străină lăsând să se întrevadă, în fundal, chipul uşor idealizat al Americii anilor '30. Poate de aici şi nostalgia prezentă la ora rememorărilor: ceva s-a schimbat iremediabil, America trăieşte după alte legi acum, nu mai are nevoie, parcă, de priceperea lor. Generaţiile următoare, dar şi celelalte valuri ale emigranţilor, îi transformă pe aceşti pionieri într-o minoritate. Poveştile lor relatate într-o limbă ciudată, savuros hibrid transilvăneano-american, sunt documentul închis în sticla salvatoare aruncată în ocean înaintea naufragiului

* Anca Hartular, **Merem la America, Începuturile comunităţii româneşti în America**, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996

Supremaţia livrescului

Pentru Ion Simuţ, cronica literară n-a fost nicicând o aventură, cu atât mai puţin un divertisment. E o ştiinţă care, precum altele, cere minuţie şi metodă, plus o instrucţie constantă. Nu te naşti critic, ci te formezi în timp, nu eşti "iluminat", ci un "meşteşugar". O dată pătruns pe acest teritoriu, trebuie să accepţi **dominaţia livrescului**: cărţile se judecă, întâi de toate, prin cărţi. Atunci când postulează această supremaţie, Ion Simuţ gândeşte în termeni heraclitieni. Eul, polul absolut al subiectivităţii, este supus unei permanente transformări, conţinutul său e pândit mereu de dispersie, în lipsa coagulantului adecvat care poate să fie, de pildă, experienţă livrescă. Jurnalul, înţeles nu ca o exhibare a subiectivităţii, cât un exerciţiu intelectual - iată dovada. Nimic mai fragil, aşadar, decât simpla înregistrare a stărilor şi senzaţiilor în absenţa oricărei tensiuni ideatice. E de la sine înţeles sentimentul de nostalgie pe care imaginarea unui tablou ca acesta îl stârneşte: "Unde este monotonia unei zile de iarnă, a unei după-amiezi când laşi să te domine freamătul flăcărilor din sobă şi-l însoţeşti cu foşnetul filelor întoarse dintr-o **carte ştiută pe de rost**" (s.m.) Tot de aici vine şi metafora cărţii ca adăpost în vremuri de restrişte: înainte de 1989, Ion Simuţ îşi consumă azilul intelectual în Bibliotecă; atunci când psihicul este doborât, consolarea vine din jurnalul lui Eliade. Altă dată, un fapt, aparent insignifiant, cântecul unui cocoş în pustietatea satului, are o trimitere culturală întrucât îi evocă un fragment din... **Lacrimi şi sfinţi.**

Acest din urmă volum al lui Ion Simuţ propune un termen central, **tranziţie,** aflat într-o dublă ipostază: ca experienţă "colectivă exterioară şi obiectivă", dar şi una "personală, interioară, subiectivă". Cea dintâi ţine de poziţionarea autorului într-o comunitate, mai precis de asumarea statutului de cetăţean, pe când cealaltă trebuie judecată ca relaţie a aceluiaşi cu spaţiul livresc, e de această dată postura culturală. Să le luăm pe rând: după 1990 Ion Simuţ, asemeni altor confraţi, teoretizează în sfera politicului. Analizele sunt oneste, dar premature în volbura acelor ani: societatea românească nu este pregătită deocamdată să ia aminte la atenţionările segmentului civic, extrem de fragil şi el. Sunt în aceste pagini, inevitabil, o serie de propoziţii care-şi trăiesc din plin voga, sintagme aproape fetişizate, lucru de neînţeles dacă facem abstracţie de contextul istoric precis. Critic literar în cea de-a doua secţiune a volumului, Ion Simuţ e harnic, dar cuminte: el nu se lansează în speculaţii, preferând să-şi construiască migălos demonstraţiile. Totuşi vocea sa se impune cu suficientă pregnanţă, neirosind vreo oportunitate de a polemiza. Oricum, intervenţiile nu modifică politeţea de fond a tonului. Pus în ecuaţie, discursul său critic capătă deplină consistenţă în jurul a trei piloni de bază: raţiune, moralitate, axiologie.

* Ion Simuţ, **Critica de tranziţie,** Editura Dacia, Cluj, 1996

Pagină redactată de Sorin TOMUŢA

Livius Ciocârlie

Morile de vânt

"Pentru moment, războaiele sunt cele mai puternice stimulente ale imaginaţiei, acum când extazele şi teoriile creştinismului şi-au pierdut puterea. Revoluţia socială va fi, poate, un eveniment şi mai mare; de aceea, va veni. Dar impactul ei va fi mai mic decât ne imaginăm".

Diagnostic exact. Revoluţia socialistă a venit şi a avut vreme de decenii - pentru intelectualii occidentali - funcţia de colector al imaginarului. Astăzi când, prin descoperirea imposturii propagandistice, şi l-a pierdut, lumea occidentală a rămas fără surmoi, fără fantasmă a speranţei, de unde nevroza generalizată, proiecţia de sine într-un imaginar exaltant fiind condiţia echilibrului şi individual şi colectiv. Tendinţa s-a inversat, dar lupta împotriva comunismului nu prea reuşeşte să joace acelaşi rol. E mult mai eficace fanatizarea musulmană şi, în ţări ca a noastră, exerciţiul puterii, golită de ideologie, Dumnezeu abstract. Puterea exclusivă impune şi celor care cred în ea şi celor care se tem de ea. Din ce în ce, puterea nu mai trebuie să se justifice altfel decât prin faptul că există. Arbitrariul, periculos pentru o ideologie, sancţionat în cele din urmă de aderenţi, întăreşte puterea. I se închină un cult, fie el şi mesă neagră, adică fie puterea şi diabolizată. Dacă nu acţionează factori imprevizibili, viitorul e pentru multă vreme al ei. Puterea hrănită de putere, apoteoză a proiectului nietzschean.

Sunt câteva lucruri de spus, dar m-am trezit în dimineaţa asta sub impresia unei lecturi de aseară. Un Michel Dion scrie despre identitatea etnică în România, pe fundalul unei idei care se răspândeşte şi explică bizara placiditate occidentală faţă de vadimi şi de funari. Ei n-ar fi decât vârfuri de lance. Aşa suntem toţi şi dintotdeauna. Naţionalişti, xenofobi, antisemiţi. Dovadă, spune Norman Manea, cultul nostru pentru Mircea Eliade. În contextul acesta, asimilând preocuparea pentru autentic, deci pentru românitate, cu ideile lui Edgar Papu, Michel Dion ne numeşte pe toţi protocronişti şi încă dinainte de război. Aşa s-ar explica lipsa noastră de rezistenţă faţă de Ceauşescu. În esenţă gândim şi noi ca el. Protocronist şi el ca şi noi. Noi, cu elita noastră, cu Liicenii noştri. Aici, teza dispune de un argument fals dar verosimil. Elita ar fi fost naţionalistă pe urmele lui Noica. Căruia, ce-i drept, mai ales în anii şaptezeci, dar şi mai târziu, când mai renunţase la discursul despre **fiinţa** noastră, până la sfârşit, i-a mai rămas violenţa antieuropeană. Numai că rolul lui Liiceanu şi al lui Pleşu a fost să-l tempereze, nu să răspândească apostolic naţionalismul printre noi. Din toată oroarea noastră de protocronism, lui Dion nu i-a parvenit nici un ecou. Cum nici despre adevărul că unuia nu ne-a trecut prin minte, dacă-i uităm pe adevăraţii protocronişti, să-i ţinem pe scriitorii evrei de alogeni. Pe Blecher tinerii critici români l-au redescoperit. Despre Fundoianu, Mircea Martin a scris. Dacă am fi fost întrebaţi care e criticul cel mai mare, am fi spus Lucian Raicu, iar cine n-ar fi fost de aceeaşi părere nu din antisemitism n-ar fi fost. Cât despre Mircea Eliade, nu pentru nefericitele lui luări de poziţie legionară îl preţuim. Iar a le căuta rădăcinile în gândirea lui despre mit este la fel de inacceptabil ca a căutat rădăcini naziste în filozofia lui Heidegger.

Ridic tonul deşi ştiu că e degeaba, orice am spune noi va fi o probă în detrimentul nostru. Cum să nu-l crezi mai repede pe un francez care, nefiind implicat, este, de ce să nu fie, obiectiv? Chiar dacă el spune că nu avem cuvânt să-l numim pe om: "Dans la langue roumaine, il y a, comme dans toutes les langues, deux mots différents pour désigner les hommes et les femmes, **un om** et **o femeie**, mais il n'y a pas de mot spécial pour désigner l'etre humain en général, qui est appelé **om**...". Bine că ne acordă măcar atât. Nu suntem chiar atât de primitivi încât să nu-i distingem pe bărbaţi de femei, dar fiinţa umană nu ştim s-o numim. Rămâne să mai adauge că în loc de **om** spunem **român**. De **bărbat** n-a aflat, cum n-a aflat câtă luptă s-a dat, şi în ce condiţii grele, împotriva protocronismului. (Partea amuzantă, dacă e ceva amuzant aici, e că tocmai în limba lui, în franceză, nu există decât un singur cuvânt pentru om şi pentru bărbat). N-a aflat nici că gândirea naţionalistă, românizantă, n-a fost unică. Despre linia maioresciană nimeni nu i-a spus nimic. Iar faptul că suntem obsedaţi de românitate nu e semn de primitivism. Un popor contestat în identitatea lui trebuie să se definească. (Oricum nu reuşim, oricum nu scăpăm de a fi trataţi drept altceva decât suntem. Ca, de exemplu, în dicţionarul literaturilor, publicat după 1970, pe care l-am găsit în biblioteca de literatură comparată, unde scriitorii români - aleşi cu furca - apar în capitolul despre literaturile slave şi finougrice). Unde mai pui că ideea de românitate e de multe ori sceptică şi rar exclusivistă. Pentru mulţi, de la Rădulescu-Motru la Cioran, suntem nişte mormoloci. Mircea Vulcănescu spune că identitatea e un amestec de trăsături diverse, fără specific naţional, iar pentru Blaga, pe care-l face de două parale Michel Dion, românitatea e numai un accent specific într-un ansamblu ortodox sud-est european.

E regretabil că-mi poluez jurnalul cu "luări de atitudine", dar ce poţi să faci! Sentimentul neputinţei e constrângător.

Factorii imprevizibili care să-i pună capăt visului de aur din fericire au existat. Dar nu democraţia a învins comunismul, cât randamentul capitalist. Unul dintre concurenţi n-a mai putut ţine pasul. De refăcut se poate reface. A şi obţinut o victorie esenţială: n-a fost pus pe acelaşi plan cu nazismul. De la o vreme se spune că l-a învins anticomunismul primar, reaganist. De pe acum democraţiile închid ochii când, cu argumentul pericolului islamic, ruşii fac posibilă instalarea, ici şi colo, a unui comunism şi mai agresiv decât a fost al lor. Situaţia e, sigur, complicată, pericolul fundamentalismului islamic fiind real (vezi şi Algeria, unde democraţiile, după ce s-au pripit să ceară organizarea lor, au acceptat să fie anulate alegeri democratice). Slăbiciunea nu e mai puţin de rău augur.

Dacă n-am fi nevoiţi să stăm cu mâna întinsă, ar trebui ca, toţi cei din est, să creăm un Nürnberg pentru occidentalii care, după ce ne-au împins în cincizeci de ani de sclavie, au mai umplut şi închisorile cu îndemnul de a rezista. Ştiau foarte bine că n-au de gând să intervină, dar paraşutau partizani şi ne împuiau capul cu diverse emisiuni. Un tribunal pentru cine i-a "repatriat" pe soldaţii ruşi ajunşi în Anglia, ca să-i omoare Stalin pe toţi. Pentru... Ce să mai vorbim.

(Nu necesitatea istorică a făcut să dispară Uniunea Sovietică ci, ultimă tiflă la adresa legităţii marxiste, voinţa unui cow-boy, actor care venit, prin regula pendulului, după un pastor moale, a găsit retorica potrivită pentru a-i face pe americani să scoată dolari din pungă ca să-i sufoce pe ruşi cu costul, prea ridicat pentru ei, al războiului stelar. Se va glosa mult pentru a se stabili dacă alt individ, mai prudent decât Gorbaciov, ar fi putut-o salva. Tocmai asta-i problema, că nimic nu se poate prevedea, nici măcar retrospectiv. Cum ar fi reacţionat, fără

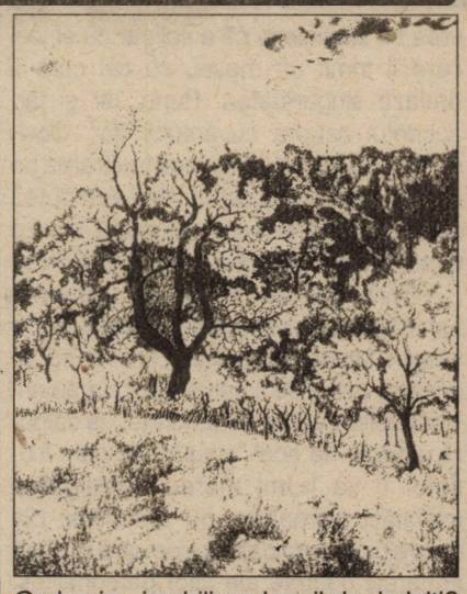

Gorbaciov, imobilismul senil al celorlalţi? Un Ceauşescu mai abil, cu simţul tactic conservat, lăsând puţin lest în coşniţa noastră, ar fi supravieţuit? Cred că da, cu atât mai mult cu cât, ne dăm seama acum, în vremea lui au existat două Românii, o dictatură şi o tiranie. Dictatură a fost pentru cine l-a acceptat, tiranie pentru noi, care l-am suportat. Dictatură în numele unei părţi din popor, bazată de adeziunea ei, tiranie asupra celeilalte, bazată, cum ar fi spus Cioran, pe dorinţa oamenilor de a fi sclavi.

În preocuparea de noi înşine, a noastră, a românilor, cât de justificată ar fi, preexistă posibilitatea exceselor contrare: a ne crede ultimii oameni, sau a ne crede mai grozavi decât toţi.

În privinţa xenofobiei noastre, greşesc din unghi timişorean? E drept: ca să nu-i urăşti pe străini trebuie să trăieşti cu mulţi, nu cu puţini (şi în nici un caz cu unul singur, ca în Ardeal). În Oltenia am cunoscut antisemiţi care nu ştiau bine dacă întâlniseră vreodată un evreu.

Şi o părere conservatoare: în anumite condiţii, democraţia nu este nici măcar "răul cel mai mic". Aduce atunci mai puţin bine decât rău. Democraţia presupune alegeri libere, iar alegerile nu sunt libere cât timp individul nu identifică interesul grupului social din care face parte. Dacă votezi contra interesului propriu, nu eşti pregătit pentru democraţie. Noi n-am fost, în '90. Ce ne-ar fi trebuit n-am avut: un Iliescu liber în mişcări, clarvăzător şi bine intenţionat. Istoria modernă a României o dovedeşte. Doi oameni de bună credinţă, Carol I şi Brătianu, au pregătit democraţia, pe care n-am avut-o, decât încă şubredă, sub ei. În folosul ideii mele, aş ruga puterea să nu mai trişeze în alegeri. Să fie "democratică": tot ea va câştiga.

Când dactilografiez. Uite că n-am nimerit-o. Ori n-au putut, ori nici n-au vrut să trişeze. Fapt este că n-au mai câştigat. Au pregătit democraţia în felul lor "original". I-au sărăcit şi nesocotit pe oameni până ce aceştia au înţeles că nu e bine să-i mai vrea. Noua putere e ca un negativ fotografic. Încă nu se ştie ce-i cu ea. Va trebui să facă în aşa fel ca imaginea developată să fie într-adevăr alta. Un lucru a reuşit de pe acum: m-a lecuit de a avea previziuni.

Un dicţionar

Ultima apariţie a prestigioasei edituri timişorene "Amarcord" se constituie într-o premieră aparte. Ar fi inutil să arătăm aici cât de necesară este publicarea dicţionarelor de orice fel. Ni se pare însă deosebit de importantă iniţiativa Olimpiei Berca de a semnala pentru prima dată prezenţa scriitorilor care aparţin spaţiului bănăţean. Dicţionarul nu se doreşte a fi perceput ca o confirmare a faptului că ar exista o cultură-monolit în partea de vest a ţării, ci doar atrage atenţia asupra scriitorilor care s-au format aici.

Pentru că o primă încercare de acest fel nu ar fi putut oferi o informaţie absolută şi pentru a fi cât mai exhaustivă, Olimpia Berca a ales generaţiile şaptezeci, optzeci şi nouăzeci, considerând că acestea au fost de cele mai multe ori neglijate de istoria şi critica literară contemporană. *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni* adună profilurile a 69 de personalităţi, selecţia şi aprecierile fiind făcute conform receptării, în parte, a fiecăruia din ei. Autoarea încearcă să fie cât mai obiectivă, folosind de cele mai multe ori citate pentru a confirma sau afirma stilul şi individualitatea scriitorilor, criticilor şi istoricilor literari pe care îi consemnează. Informaţia deosebit de avizată pe care ne-o oferă dicţionarul este completată de un aparat de referinţe impresionant, atât de necesar unei documentări complete.

Ingeniosul bine documentat *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni* este un instrument util acelora care doresc să afle amănunte despre activitatea literară a scriitorilor pe care ani de-a rândul i-au putut achiziţiona de pe rafturile librăriilor timişorene. Este însă şi un material binevenit atât pentru cititorii mai puţin familiarizaţi cu opera scriitorilor bănăţeni, cât şi pentru cei care s-ar încumeta să realizeze o istorie a literaturii contemporane.

Iniţiativa editurii "Amarcord" este salutară, iar încercarea Olimpiei Berca reuşită, chiar dacă s-ar putea găsi unele omisiuni, din lipsă de informaţie sau datorită judecăţilor de valoare care au stat la baza întregului dicţionar. *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni* este o achiziţie valoroasă atât pentru cititorul de rând şi specializat, cât şi pentru istoria şi critica literară românească.

Mihaela PAPEŞ

* Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni*, Ed. Amarcord, Timişoara, 1996

Corespondența Anei Simon cu Emil Cioran

Una dintre doamnele care a știut să-și trăiască vocația prieteniei, care are harul dialogului, al bunei relații în fluctuantele medii culturale este Ana Simon. Între prietenii și corespondenții ei se numără mulți dintre cei mari ai Europei culturale, de la Michel Simon și Jeanne Moreau, la Gheorghe Anghel, Mircea Eliade și Emil Cioran. O descoperim pe poetă, regizoare, exegetă în dialog cu autori români, americani, francezi, evrei, unii dintre ei ținând ani în șir pagina întâi a publicațiilor mondene, alții retrăgându-se în penumbra care dă șanse sporite creației. Scrisoarea din 25 mai 1980 a lui Emil Cioran se oprește asupra unui volum de o stranie expresivitate: **Sărbătoarea ocultă**. E, poate, cartea care reprezintă cel mai bine feminitatea vibrantă a autoarei, pasiunea penumbrei, neobișnuita opțiune pentru "lumea de dincolo".

În cele două scrisori mai important este tonul **epistolierului** Cioran. Ca aproape în toate scrisorile "către români", ca în toată corespondența sa, Cioran vrea să sublinieze că e solidar cu ei, cei care îi trimit un mesaj, cu cei care îi bruiază singurătatea. Pune, iar și iar, accentul asupra cuvântului **dor**. Occidentalii nu pot să ghicească frustrarea pe care o exprimă acest cuvânt! Am putea descoperi, prin această fereastră, chiar o superioritate anume a noastră față de ei!

Fără îndoială, timpul va scoate la lumină alte "corespondențe" semnate de Cioran. Unele lângă altele, ele vor transcrie fața ascunsă a universului cioranian. Vor sublinia setea de tandrețe, de căldură umană, de acel "acasă", pe care filosoful îl va numi mereu. Divulgarea intimității cioraniene nu are nimic din dezvăluirile scandaloase pe care le oferă sertarele secrete ale altor personalități. Dimpotrivă, ele pot evoca disponibilitățile acestui mare suflet, generozitatea și căldura unei personalități care refuză însingurarea. Fiecare corespondent trăiește alături de Cioran după sistemul vaselor comunicante. Ana Simon e unul dintre aceștia.

Cornel UNGUREANU

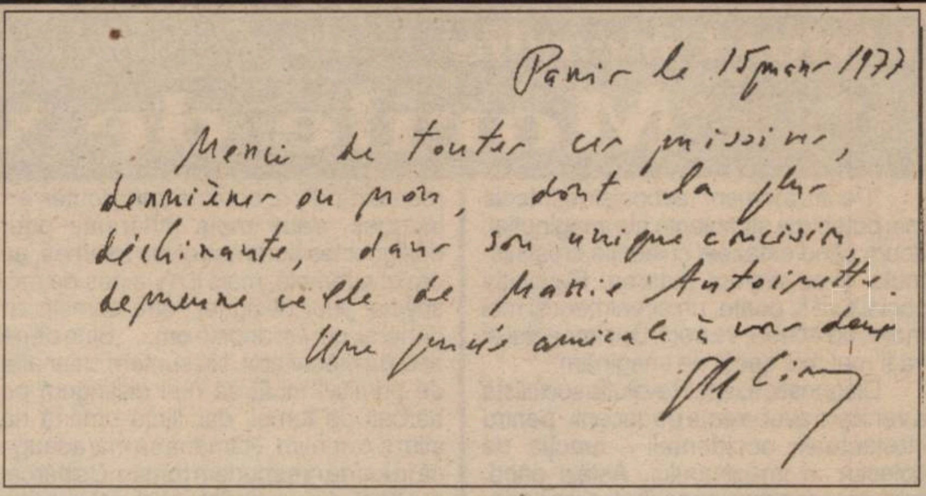

Paris le 15 mars 1977

Merci de toutes ces missives, dernières ou non, dont la plus déchirante, dans son unique concision, demeure celle de Marie Antoinette.

Une pensée amicale à vous deux

Cioran

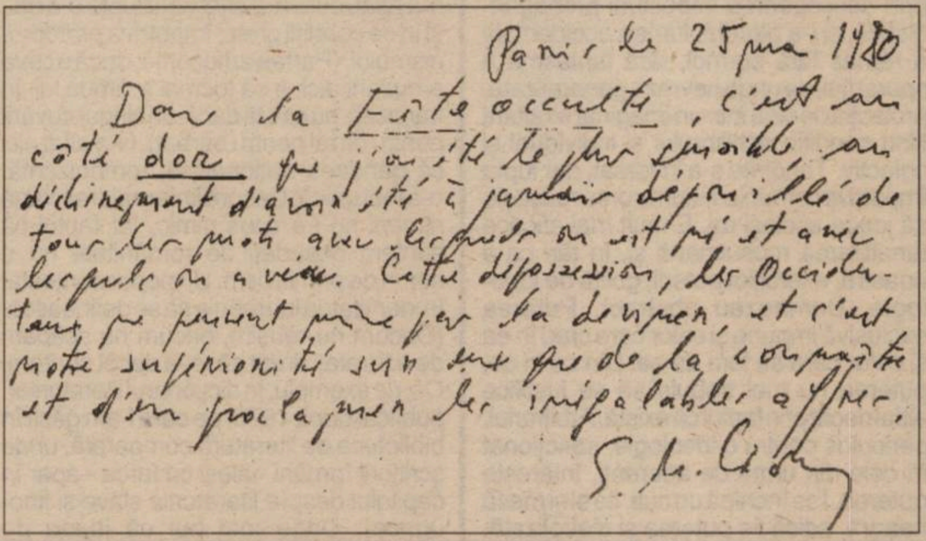

Paris le 25 mai 1980

Dans la Fête occulte, c'est au côté dor que j'ai été le plus sensible, au déchirement d'avoir été à jamais dépouillé de tous les mots avec lesquels on est né et avec lesquels on a vécu. Cette dépossession, les Occidentaux ne peuvent même pas la deviner, et c'est notre supériorité sur eux que de la connaître et d'en proclamer les inégalables affres.

E. M. Cioran

Aron Cotruș - Epistolar

Scrisorile inedite pe care le publicăm sunt adresate de Aron Cotruș lui Nicolae Petra din Mexico City. Acesta l-a vizitat pe Aron Cotruș în La Canada, prilej cu care s-a angajat să se ocupe de publicarea volumului **Psalmi românești**. În timpul călătoriei lui Aron Cotruș în Mexic (1960), cei doi au discutat chiar realizarea unei ediții definitive. Nici unul dintre cele două proiecte nu s-a realizat. După moartea poetului, Paula Gibson i-a trimis lui Nicolae Petre, în Mexic, toate manuscrisele și cărțile lui Cotruș, în vederea realizării ediției. Dar, Nicolae Petra a murit pe aeroport, datorită unui atac de cord. Odiseea arhivei Aron Cotruș nu s-a încheiat. Din Mexic, o parte a ajuns în Germania. Originalul scrisorilor pe care le publicăm se află la Freiburg. Ar fi interesant de cercetat și arhiva Aron Cotruș rămasă în Spania.

Alexandru RUJA

La Canada, California, la 14 oct. 1959

Mult Stimate Domnule Petra,

în speranța că v-ați întors în capitala Mexicului, vă trimit aceste rânduri, spre a-mi manifesta, și pe această cale, bucuria pentru propunerea Dvs. de a Vă ocupa de publicarea culegerii mele de poezii "Psalmi românești", care sper să fie gata în primăvara anului viitor, cu ajutorul lui Dumnezeu. După cum v-am spus în La Canada, pictorul Eugen Drăguțescu s-a oferit să ilustreze această ultimă culegere a mea de poezie în exil. Dacă speranțele mele de a vizita capitala Mexicului nu se vor vedea zădărnicite, ne vom vedea acolo și vom sta de vorbă mai pe îndelete. Azi v-am trimis, în colet poștal, câteva din cărțile mele publicate în exil.

Primiți, Vă rog, viile mele mulțumiri pentru interesul ce-l purtați scrisului meu și Vă trimit urări de izbânzi neîntrerupte în inițiativele și preocupările Dvs. variate și îndrăznețe, în aceste vremuri de nepăsare generală în lumea exilului nostru,

Aron Cotruș

1823 Foothill Boulevard, La Canada

California, Los Estados Unides - U.S.A.

29. Febr. 1960

Mult Stimate și Iubite Domnule Petra,

Vă rog să binevoiți a mă ierta pentru întârzierea acestor rânduri, La Madrid vi-l recomand pe D. Traian Popescu, redactor al revistei "Carpații", Calle Villanueva, 43 (...), vis a vis de Parcul Retiro. D-Sa se va pune cu plăcere la dispoziția Dvs. Îi voiu scrie mâne câteva rânduri despre vizita Dvs. la Madrid.

D.V.Muraru v-a expediat astăzi certificatul de la Consulatul mexican. Dacă vă prelungiți călătoria până la Roma, v-aș ruga să treceți și pe la maestrul Eugen Drăguțescu. Vă doresc o călătorie cât mai plăcută și o întoarcere norocoasă în Mexico. Cu cele mai alese sentimente, de la al Dvs.

Aron Cotruș

229 - C. Coronado Avenue, Long Beach, 3,

California

Long Beach, 3, California,

la 10 mai 1960

Mult Stimate și Iubite Domnule Petra,

te rog să mă ierți că răspund atât de târziu. M-am întors înfrânt de pe înălțimile Mexicului, în aspru conflict cu șubreda mea respirație și am fost silit să rămân, peste o săptămână, în pat. Bronchita s-a mai îmblânzit și ieri am putut face o scurtă plimbare pe țărmul oceanului. Sper că până la 24 mai sănătatea mea se va restabili pe deplin.

Dar, nici înălțimile Mexicului, nici șubrezenia trupului meu, nu m-au împiedicat să mă simt bine, foarte bine între Dvs., cum rareori m-am simțit în viață. Am venit acolo să iau contact cu doi oameni, pe care abia îi cunoșteam și-mi place să cred că am lăsat în urmă doi prieteni trecuți în categoria de frați de cruce până dincolo de mormânt. Ospitalitatea Dvs. s-a desfășurat parcă pe-un tărâm de basm și gândindu-mă la suferința mea trupească, mă cuprinde rușinea, ca de-o necuviință față de bunăvoința Dvs. Doamnei Aurelia îi trimit, în depărtările unde se află acum, vii mulțumiri și respectuoase salutări, ca din partea unui frate, care îi dorește o norocoasă întoarcere acasă.

Prietenului Horia îi trimit o înduioșată îmbrățișare, până la o scrisoare mai amplă, care va urma în curând. Atât dânsului, cât și Doamnei Ana și copiilor lor, le mulțumesc pentru calda primire pe care au făcut-o acolo firului de pulbere, care semnează aceste rânduri.

Aron Cotruș

Long Beach, 3, California,

la 18 aug. 1960

Iubite Domnule Petra,

te rog să mă ierți pentru tăcerea mea deosebit de lungă. Convalescența mea s-a tărăgănat până la sosirea între noi a prietenului nostru comun, pictorul Eugen Drăguțescu. Îți mulțumesc din toată inima pentru lucrurile aduse din Barcelona de d. Cabera.

Prin bunăvoința lui Drăguțescu am trimis două exemplare din colecția "Îndreptar", găsite printre hârțoagele mele răvășite.

Starea generală a mea s-a îmbunătățit. Rana de la piciorul drept s-a vindecat, deși doctorul se arăta sceptic. Se vede că Dumnezeu vrea să-mi mai dea răgaz pentru ducerea la bun sfârșit a "Psalmilor Românești".

M-a surprins și încântat hotărârea prietenului Horia Tănăsescu de a se ocupa de ediția definitivă a versurilor mele, deși credeam că voiu muri înainte de a vedea această urmă a trecerii mele pe pământ, urmă care nu va fi fost, poate, cu totul zadarnică.

Sper că Doamna Aurelia s-a întors mulțumită de tot ce a văzut în Europa. Îi trimit, prin D-ta, omagii respectuoase și vii urări de sănătate. Michi Drăghiceanu mi-a scris că este încântată de vizita ei în Mexic, fapt care nu poate decât să mă bucure. O salut cu iubire de părinte sufletesc. Multă voe bună prietenei Ileana, care are în Micki o plăcută prietenă de sburdălnicie. Sunt sigur că Drăguțescu a adus printre Dvs. un aer primăvăratic. Îl salut cu drag. În curând mai multe. Sărutări de mâini Doamnei. Voe bună Ilenei. Pe D-ta te îmbrățișează

Aron Cotruș

Long Beach, 3, California, 1960

Iubite Domnule Petra,

este foarte probabil ca pentru sărbătorile Nașterii Domnului să primesc aici, în Long Beach, vizita scriitorului Mircea Eliade și a maestrului Remus Tzincoca. Sunt, în această privință, în așteptarea unui răspuns definitiv din partea maestrului Tzincoca.

În ce mă privește, am fost grav bolnav și moartea mi-a dat insistente târcoale. Acum, har Domnului, mă aflu în plină convalescență. Te rog să mă ierți pentru tăcerea prea îndelungată, la care nu mă așteptam.

Doamna Drăghiceanu îmi spunea zilele trecute că ar fi auzit că în curând ne vom vedea pe-aici. Vă rog să-i transmiteți Domanei Aurelia omagii respectuoase, iar Ilenei, - multă voe bună.

Multe salutări d-lui Andrei Popovici și Doamnei, de cari îmi aduc cu plăcere aminte.

Lui Horea îi voiu scrie separat, după ce l-am neglijat și pe dânsul. Drăguțescu a plecat, prin Washington spre New-York și de-acolo spre Amsterdam și Italia, după un succes material și moral de care poate fi mulțumit, în timpuri ca cele în cari ne-a fost dat să trăim.

Cu o frățească strângere de mână se desparte de D-ta

Aron Cotruș

229 - C. Coronado Avenue, Long Beach, 3,

California

Long Beach, la 25 mai 1961

Iubite Domnule Petra,

iată-mă scăpat de târcoalele morții și rânduit, din nou, în furtunile vieții!

În așteptarea apropiatei întâlniri aici, te rog să fii atât de bun să aduci cu D-ta volumele mele de versuri, aflătoare la Horia Tănăsescu, spre a le face unele corecturi.

Până atunci, te rog să prezinți Doamnei Aurelia omagiile mele și urări de sănătate pentru întreaga Dvs. familie.

Cu o prietenească îmbrățișare de la

Aron Cotruș

3044 E. 2-end Street, Long Beach

California

I.D. Sîrbu - Alexandru Paleologu

Gulagul imaginar

Inedit
Craiova, 21 iunie 1981

Dragul meu Alecu,

de trei ori m-am apucat să-ţi scriu; nu aveam sufletul liber, trebuia să-mi încropesc o bio-bibliografie, a fost cumplit, nu am reuşit; fiind silit până la urmă să recunosc că, de multă vreme, propria mea viaţă nu-mi mai aparţine (refuză a se încadra într-o autobiografie), atât de mult am "îndurat-o" (şi am povestit-o) încât ea a devenit Literatură independentă, nu mă acceptă nici pe mine să mă apropiu de ea în altă postură decât cea de literator desinteresat. Voiam să-ţi spun că în momentul în care mi-a sosit scrisoarea ta, în mine se topiseră enzimele critice toate - chiar şi cele legate de missverständniss-urile din articolul tău. Un drac al zavistiei m-a pus (sper că Sergiu ţi-a relatat că, mai nou, mă ocup de "demonologie" - o asemenea preocupare nu se face fără riscuri, orice om care "critică", o spune Luther, e nevoit până la urmă să arunce cu călimara sa după un drac ce râde satisfăcut), să-ţi svârl un băţ al zavistiei între roţile menuetului pe care tu îl dansai după o melodie ce-mi era necunoscută: **tu ai avut dreptate**, nu are nici un rost ca noi doi să ajungem a ne acuza de mici şi freatice apostazii: cum îţi spun, un demon al negaţiei m-a dus în ispită, fără să vreau m-am lăsat muşcat exact de păcatul de care te acuzam: Noica îşi ia adio de la Goethe, tu îţi luai adio de la Noica, ce putea să fie mai perfect ridicol decât ca eu să-mi iau adio de la Al. Paleologu... Nu suntem scutiţi de rătăciri, scriindu-ţi, îmi dau seama că alte lucruri trebuiau spuse, mai ales că, în groapa de profet surdo-mut în care trăiesc (nu cu lei sau cu vipere, ci cu şobolani, coropişniţe şi viermi - "intestini", cum bine zice un confrate culturnic local) lucrul cel mai dureros pe care îl resimt, rana cea mai incurabilă ce o port spre finiş, este nostalgia **filosofiei** pierdute, gândul că nu am făcut totul ca să îmi refac sau măcar să-mi salvez spiritul şi litera vocaţiei iniţiale (care a rămas, spre ruşinea mea, şi unica mea iniţiere în esenţe şi căi). Filosofia nu e o profesiune sau o specialitate universitară: tu o ştii la fel de bine ca mine. Ca şi religia, ea e chemare: un om ales de Cuvânt, în vederea filosofării, reprezintă o ontologică investiţie a acelui management metafizic care sunt Valorile, Endoneidosurile, numenele. Mumele. Privesc în jur, mă simt terasat de uimire: dacă nu am reuşit să-mi urmez Filosofia (nu numai eu), exact în clipa în care mi se părea că totul e pierdut (chiar şi onoarea!) - atunci, ca din jobenul unui scamator, mi s-au părut a ieşi iepurii surprizelor materialist-dialectice: mă simt acum într-un fotoliu de orchestră, asist la derularea concluziei unui silogism istoric: desigur, datoria noastră ar fi fost să ţipăm atunci când în premiza majoră s-a strecurat un fals (sofistic), când în cea minoră s-au topit câteva dialectice paradoxii (de tipul "le mentir-vrai" al marelui Aragon): poate că am şi ţipat sotto voce; Istoria e o treabă prea serioasă ca să fie lăsată pe seama logicienilor, iată că silogismul a avut loc pe deasupra capului nostru, indiferent de ce era în capul nostru şi, la ora aceasta, din fotoliul meu de rentier al absurdului, constat că, în locul spiritelor, conştiinţelor, universitarilor, criticilor sociali - ia cuvântul în Agora, **măria sa, Materia**: tac ţăranii, vorbesc vitele, pământul, silozurile: tac petroliştii, vorbesc cifrele, procentele, băncile; tac scriitorii, vorbesc fabricile de celuloză, stuful; materia îşi solicită quantumul obligator de spirit, o căruţă care a mers de la sine, începe acum a se uita critic la birjarul beat ce ar fi trebuit s-o mâie. Trăim o eră a unor concluzii, filosofia, fără ajutorul filosofilor, a demonstrat că nu se poate dribla adevărul, că nu se poate trăi fără un pic de libertate, că tot ce e real e şi raţional: eroii "premizelor" îşi refac, cu discreţie şi abilitate, autobiografia: nici usturoi nu au mâncat, nici gura nu le miroase, totul de schimbă, ergo ne schimbăm şi noi, se pregătesc pentru o nouă teză, valsul hegelian continuă. În 1945, Tatăl meu, pe atunci Cineva în Petrila minerilor, văzând cam ce indivizi se urcă la prima tribună după 23, i-a spus lui Petru Groza: "Numai curul se schimbă, limbile rămân aceleaşi!-"). Dar nu asta mi se pare uluitor: ci faptul că se verifică o mai veche obsesie a generaţiei mele. La Sibiu, vorbeam de Limbă (nu apăruse încă semiologia) ca de **o altă natură**. Limba e o forţă conştientă, ea ne caută, ne găseşte, ne educă spre a o servi. Ea nu e mijloc - e scop. Are un serviciu colosal de Cadre - verifică la sânge caracterele celor care o folosesc creator. Orice abatere de la Morala ei (încă nu cunosc codul acesta, dar încep a-l bănui, în orice caz e în legătură cu poporul, cu adevărul, cu valorile-scop) e pedepsită cumplit: am o listă de talente mari, cărora, din motive de caracter, li s-a retras autorizaţia de a scrie mare. Cazul Beniuc, e simptomatic: debutează "genial" cu ale sale "Cântece de pierzanie", apoi comite nu ştiu de infracţiune faţă de decalogul logosferei, şi iată, treizeci de volume nu reuşesc decât a-l compromite total ca om şi ca poet. În schimb Blaga (care **mie** mi-a spus, în 1948: "Eu aş merge să iau cuvântul, să-mi fac autocritica şi să-mi anunţ schimbarea la faţă, dar mi-e frică de Cuvânt: ce are să zică Limba? Cum mă voi mai uita în ochii ei? Ce îi voi mai putea cere?"), ei bine, Blaga, după moartea sa de Martir al pudoarei, a primit mai multe onoruri decât orice rege: nici în cel mai liberal regim nu i-ar fi apărut atâtea exegeze (am numărat vreo 36, Dorli zice că au trecut de

50) ca în anii de după 1963. Uite, cazul lui Păunescu: pământul acesta atât de virgin şi de dospit de limbă încă nefolosită în Literatura majoră, Oltenia, l-a considerat, ca şi pe Sorescu, o **sondă**, de mare randament: s-a căcat pe băţ undeva, Cadrele s-au supărat, i-au retras mandatul: l-au şi dat în stambă, făcându-l de râsul lumii, prin ispita microfonului la care, limba - muiere perfidă - l-a împins să **trăncănească** - cultură, istorie, patriotism. Prin 1954 venind eu la Bucureşti, Blaga mi-a spus să-i spun lui Moisil (cu care era prieten) următoarele: "Pentru pumnalul ce l-a vârât pe la spate Matematicile în Filosofia ce nu se putea apăra - va veni o vreme când matematicienii, în genunchi, vor trebui să-şi ceară iertare...!". I-am spus lui Moisil (era la Capşa, la altă masă decât Barbu, nu-şi vorbeau din motive de Catedră), mi-a transmis următoarele: "spune-i lui Blaga că de pe acum îmi pregătesc genunchierele de penitenţă...". La o viitoare conferinţă a Scriitorilor, aş zice, datoria Criticei (după a mea părere), nu este de a încerca să administreze tot ce a rămas vacant după desfiinţarea disciplinelor filosofice legate de Literatură (ca Estetica literară, Ştiinţa literaturii, Teoria literaturii, Filosofia Limbii ca sistem, ca stil, ca revelaţie, magie ca axiosferă etc.), ci să pledeze pentru diferenţierea obligaţiilor faţă de ea. Citesc cronicari literari mărunţi şi mărunţiţi care, în paranteze, se delectează cu idei generale; literatura noastră, după a mea foarte subiectivă părere, suferă la ora aceasta, de absenţa a două limitări: la stânga ne lipseşte **gazetăria**, care, dacă ar exista, ar prelua o mare parte din bucătăria cotidiană a Criticei - iar la dreapta, ne lipsesc eseiştii, universitarii, gânditorii în sistem, capetele capabile de delimitări, ordine, combatere a confuziei jalnice între punctele de vedere. Abia dacă am încadra judecata de gust, între parametrii sociali (politică, gazetărie) şi parametrii transcendentali (literatura ca Critică a Raţiunii impure) - abia atunci ne-am putea da seama de valoarea autentică a unei judecăţi de valoare şi bun simţ. Cum e şi normal, Filosofia rătăceşte, **caută azil** inteligibil, unde şi la cine poate: la psihanalişti (vezi cazul ridicol, Lacan), la fizicieni (Norbert Wiener, Heisenberg etc.), la universitarii existenţialişti (cazul Barthes, care reuşise a avea stil în filosofare, fără a poseda o filosofie a stilului), la ideologi (Marcuse, Althuser, Garaudy etc.), Defectul modului de a filosofa al nemţilor a constat în concepţia lor de a construi sisteme aşa cum construieşti o cetate medievală: greşeala criticii noastre de astăzi, este de a folosi ideile rămase fără buletin şi paşaport ale filosofiei, drept condimente ale scriiturii lor despre scriitură. La noi, în special, se mai adaugă un amănunt: se eludează comod (nu fără niţică laşitate) avatarurile temei, manuscrisului etc. Critica, îşi spune cuvântul numai despre cartea apărută. Nu riscă, alţii riscă, sau au riscat. În zilele trecute, un cronicar dramatic, venit la mine în vizită, mi-a mărturisit intenţia sa de a scrie despre premiera cu "Simion cel Drept". I-am propus să citească textul integral, fiindcă, în spectacol nu e totul, nu e chiar aşa cum am scris. A pălit, s-a speriat: aşa ceva nu se face, nu-l priveşte, el judecă piesa în cadrul spectacolului **aprobat**. Volumul meu de nuvele satirice, pătimeşte în aşteptare de exact 25 de ani (din 1957 când fusese predat lui Şora şi Cornel Popescu): dacă va apărea la anul, să zicem, va putea fi el judecat fără a se aminti stagiul în pivniţă al manuscriselor în cauză? În cazul nostru special, între procesul de creaţie şi opera gata publicată, din păcate, s-a interpus o vamă dificilă, cumplită: critica vine în ajutorul scriitorului şi a publicului, scriind despre cartea lui: dar nu vine în ajutorul cărţii, nu-l ajută să treacă puntea, să se întindă pe patul unui Procust sau în lupta cu un Polifem având un singur ochi (şi acela chior şi beat de certitudini): la ora asta, eu îmi pot permite neobrăzarea de a constata (răsfoind, de pildă, "Caietele critice" publicate de revista "Viaţa românească") că, încet încet, **critica tinde spre filosofie**, părăseşte literatura, începe să se analizeze, să se instituie singură ca temă, obiect, criteriu, metodă etc. Din cauza aceasta, mi se pare bizar cum de nu a existat nici un critic (specialist în poezie) care să ridice un deget în apărarea poeziei ajunsă "fată-la-toate" prin Tv şi Cântarea României? Cum e posibil ca romane pe care eu(mă consider un lector cu antrenament şi vechime în munca de teren) nu le pot citi până la capăt fiindcă sunt numai **stil** (stilul în sine e forma cea mai comodă a laşităţii politice), cum e posibil că ele sunt analizate, citite, descifrate, încifrate, hermeneutizate etc.? Fiecare frază e strălucitoare, surprizele vin una după alta - şi totuşi, după 100 de pagini, îmi dau seama că autorul demult nu mai are nimic de spus, el scrie, el foloseşte instrumentul, el îşi arde feştila (untdelemnul s-a dus în primele trei cărţi), el, ca să-ţi strecoare până la tine fiorul unei lumânărele de adevăr, compune un transport cu cincizeci de vagoane pline de vată, urcă un Everest de rafinamente verbale spre a face acolo "fîs" spre cele patru zări ale durerilor noastre. Visez un copil de tipul Andersen, care în plin bal al prozei noastre hipermoderne, să exclame: "Vai, dar **regele e numai haine!!!**". (Citesc Iliada, urmez sfatul tău, **să nu pierdem a reciti marile cărţi**: citesc **Iliada** - o revelaţie, aici îţi dau dreptate, paralel în traducerea lui Murnu şi cea proaspătă a lui Sanda Diamantescu şi Radu Hîncu. Versiunea acestora, nefiind în metrică, îmi oferă cel mai modern şi mai satiric roman de moravuri din câte **am citit**). Să nu te superi, te plictisesc, e acesta un mod al meu de a vorbi cu cineva, singurătatea camerei mele are uneori tendinţa de a deveni celulă Malmaison: folosim monologul interior, în cazul de faţă, am fost fericit să te am victimă a efuziilor mele de tot felul. Simţindu-mă vinovat faţă de ochii tăi, m-am gândit să-ţi trimit un text pe care sper că nu l-ai mai citit: o nuvelă în care, în "stilul" meu, îmi bat joc de suspiciunea ca păcat, ca obsesie, ca ispită. Am corectat acest text cu gândul de a-l duce lui Ivaşcu şi de a-l ruga să-l publice (nuvela mi se pare izbutită şi bine scrisă): am nevoie de puţină publicitate, trebuie să ies din uitarea în care am căzut (din toate punctele de vedere). Dar eu ştiu ce e în capul unui Ivaşcu? Ţoi, cu care am fost amici prin 1957, se poartă cu mine de parcă aş mai fi bolnav de blenoragia de care el a scăpat funambulând inteligent şi prudent, chiar dacă i-aş trimite această nuvelă (ridicolul, am zis eu undeva, e varianta nord-românească a tragicului caragialesc) nu ar citi-o, nici nu mi-ar răspunde la scrisoare. Am "stil", dragul meu, dar nu un stil în proza mea (care e limpede şi la obiect), ci **stil în nenoroc şi ghinion**. În '46 ceream voie colegilor mei unguri, să mă considere egal cu ei (Cluj), în 1956, ceream colegilor mei evrei (de la revista Teatrul) să mă considere cât de cât egal cu ei în şanse, acum am ajuns să rog pe oltenii la putere să-mi dea voie să respir măcar în umbra atotputerniciei lor. Din bine în mai bine, atlet al mizeriei, performeur al starului veşnic. Azi mi-am adus aminte că în 1948 am fost acuzat că "nu întâmplător îl cheamă Sîrbu" (era epoca unui călău Tito), în 1957, mi se spunea "nu întâmplător ştie atât de bine ungureşte"; în 1968 s-a descoperit că maică-mea e cehoaică... nu ar fi exclus, curând, să pătimesc şi pentru poloneza pe care nu am învăţat-o aşa cum trebuie... Legionarii care m-au bătut crunt în 1940 au fost şi cei care m-au verificat pe linie de partid în 1949: arlusistele fanatice din anii cincizeci, sunt cele care, de pe noua poziţie, total americanizată, mă consideră paseist, semănătorist etc. Baconski (care mă dădea afară de peste tot) a ajuns - fie-i măcar ţărâna uşoară - model de animator occidentalizant: Mirodan, care mă demasca partinic, a luat un premiu viceversa. "Să murim frumos şi să iertăm pe toată lumea", spune Simion cel Drept a cărui premieră am avut-o de curând. (Îţi trimit o distribuţie: caiete de sală nu se mai fac, nu are cine să taie stuful necesar industriei de hârtie). Şi te rog, încă odată să mă ierţi pentru această dimineaţă în care mi-am permis plăcerea nobilă de a fi, alături de tine, "la rând la suplimentul de arpacaş...". Ai grijă de manuscrisul nuvelei, poate îmi spui dacă e cazul să-l arăt lui Ivaşcu. Ne întâlnim la Conferinţă, atunci te rog să mi-l restitui. Aş dori să-ţi cunosc copilul, mai nou sufăr ca un câine că am rămas pustiu şi sterp în faţa neantului. Mi-aş da toată opera pentru un zâmbet de copil.

Al tău, Gari

Frate Alecule,

Tânărul care îţi aduce această scrisoare se numeşte Marius Ghica, este eseist talentat, un cărturar de bună calitate. Eu ţin mult la el - în singurătatea robinsoniană la care sunt condamnat în Craiova, el este singurul care mă caută din când în când, îmi aduce cărţi rare, îmi spune ce mai e nou prin lume. A fost amabil să accepte să-ţi transmită pachetul acesta, nu ştie ce conţine, i-am spus că îţi restitui câteva cărţi.

Teribil de mult m-am bucurat când mi-ai telefonat. Credeam că m-ai uitat de tot. Trebuie să înţelegi nevoia asta a mea de a găsi pe cineva care să accepte să-mi citească acest manuscris la care am lucrat 4 ani şi care a curs din mine ca o lavă. Îl uitasem aproape de tot, după ce mi-ai amintit de el la telefon, l-am reluat şi l-am recitit. Tot ce am scris mai demult pare a fi fost scris de altcineva: de un frate vitreg care totuşi îmi seamănă. M-am amuzat recitindu-mă, mă alint zicând că acest "Adio, Europa!", terminat în 1985 (având subtitlul pe care l-ai reţinut: "la condition roumaine") nu este decât un fel de Candide sau Sveik al zilelor noastre. Amestecul de filosofie cu epica (boala mea nemţească) poate să plictisească, textul ar trebui transcris încă odată, curăţat şi scurtat. Ştiu!

Dar... dar... habar nu am dacă acest mare text al meu are vreo valoare. Fiindcă absolut nimeni, din afara casei mele, nu l-a citit. Nici eu nu ştiu, nu sunt în stare să-mi dau seama dacă am scris un mare roman al zilelor noastre sau o dobitocie preţioasă şi ridicolă.

☞ *continuare în pag. 15*

Alexandru Paleologu

Despre prietenie

Probabil că marile prietenii, cum a fost cea dintre Caius Laelius şi Scipio Aemilianus, al cărei elogiu îl face Cicero în **De amicitia,** erau şi atunci destul de rare, poate tot atât de rare ca în zilele noastre şi ca întotdeauna. Vestitele şi exemplarele cupluri de prieteni ca Damon şi Pithias sau Harmodius şi Aristogiton, care au existat istoriceşte, pentru a nu mai pomeni pe cele legendare ca Ahile şi Patrocle sau Oreste şi Pilade, erau, ca şi cel care i-a inspirat lui Cicero cunoscutul dialog, cazuri cu totul excepţionale: au şi fost reţinute ca atare în amintirea omenirii. Fireşte că asemenea prietenii s-au legat şi se pot lega şi între oamenii obscuri, dar experienţa şi judecata ne spun că numărul lor nu poate fi decât o minoritate.

Marea prietenie e fără îndoială tot aşa de puţin obişnuită ca marea dragoste. Ca şi aceasta, ea nu e un fenomen natural, ci unul de cultură, adică un produs al spiritului, care, potenţând o pornire spontană şi sporadică (gr. **sporadikos:** împrăştiat: în cazul dragostei instinctul perpetuării, în cazul prieteniei sociabilitatea), o transformă într-un sentiment concentrat, conştient şi continuu. Aşa cum toţi oamenii au mai mult sau mai puţin o viaţă sentimentală, dar cei mai mulţi ignoră marea iubire chiar dacă-şi închipuie că au parte de ea, toţi avem relaţii mai mult sau mai puţin preferate cu unii din semeni.

Dintre aceştia unii ne devin apropiaţi şi intimi, pe temeiul plăcerii şi folosului material sau, ca să ne exprimăm mai frumos, al "afinităţilor elective". Dar câte din aceste prietenii nu rezistă decât fiindcă nu au avut prilejul verificării printr-o probă severă şi eliminatorie? Câte nu se desfac pur şi simplu prin schimbarea domiciliului sau locului de muncă? Şi câte rezistă unei lungi absenţe, câte nu sunt foarte uşor înlocuite? În ce mă priveşte, am avut, e drept, bucuria să mă întâlnesc în străinătate, după decenii de despărţire şi fără să ne mai fi scris, cu doi buni prieteni din prima tinereţe, cu care am regăsit imediat aceeaşi înţelegere perfectă şi cordială de odinioară, chiar mai profundă mulţumită maturităţii. Dar am văzut în jurul meu cum schimbările pe care timpul le aduce în cadrul existenţelor noastre fac să treacă în uitare persoane cu care am avut, probabil chiar ani de zile, obiceiul să ne petrecem răgazurile împreună: ne erau şi le eram de fapt destul de indiferenţi.

Deşi, cum spuneam, nu cred că proporţional, prietenia era mai puţin rară în vechime decât azi, e totuşi foarte probabil că în societatea modernă alegerea prietenilor, cât şi relaţiile cu ei sunt mult mai întâmplătoare decât în epocile trecute, din cauza aşa numitului "ritm al vieţii", adică a organizării ocupaţiilor şi a "timpului liber". Însăşi expresia aceasta, pe care lumea veche nu o cunoaşte şi care a apărut cam o dată cu taylorismul şi ca efect al acestuia, implică faptul că o parte însemnată a timpului, deci a vieţii oamenilor, nu e liberă, iar pe cealaltă se grăbesc s-o "omoare", scop în care se inventă şi proliferează pe scară din ce în ce mai mare divertismente standardizate. Paraziţii sociali al căror timp e în întregime "liber" îl... "omoară" în întregime, ceea ce înseamnă în definitiv că-şi anulează totalmente existenţa (or, între inşi cu existenţe nule nu se pot întemeia prietenii reale). În ziua de azi, timpul zis "liber" e folosit îndeobşte pentru aşa-numita "deconectare", care nu înseamnă propriu-zis altceva decât suspendarea sau obliterarea oricăror preocupări reale, deci iluzie şi inconştienţă mai mult sau mai puţin organizate. În consecinţă, prieteniile au şi ele acest caracter şi se revine la relaţii superficiale, dacă nu şi efemere, respectivii prieteni fiind de fapt simpli parteneri de week-end, bridge şi celelalte.

Pe de altă parte, ocupaţiile devenind din ce în ce mai specializate, prieteniile sunt de obicei ocazionate de "specialităţi": medicii între ei, inginerii între ei, economiştii, scriitorii, avocaţii, militarii, pictorii etc., între ei (cu toţii, la rândul lor, diferenţiaţi pe specialităţile tot mai distincte din sfera profesională: chirurgi, electronişti, dramaturgi şi aşa mai departe). Şi căsătoriile sunt prilejuite mai mult de concidenţe profesionale decât de alte afinităţil. Durata acestor relaţii, fie amicale, fie conjugale, e şi ea determinată de relativul **status quo** al împrejurărilor.

Nu e mai puţin adevărat, totuşi, că şi prieteniile ilustre ce se pot arăta ca exemple au fost şi ele, de cele mai multe ori, între oameni oarecum de aceeaşi "specialitate", Laelius şi Scipio, de pildă. E firesc ca între oamenii ce se consacră unor mari idealuri şi acţiuni, în artă, în ştiinţă, în politică, să se aleagă prieteni cu afinităţi personale profunde şi durabile. În asemenea cazuri, eventualele disensiuni şi rupturi ce pot surveni nu au niciodată decât motive de ordinul credinţelor şi principiilor şi deci prietenia, chiar dacă încetează definitiv, rămâne undeva, în plan ideal, iar stima şi poate chiar iubirea mutuală, trecând într-un domeniu al tăcerii, nu pot să dispară cu totul. Nu cred deloc că asemenea prietenii erau mai frecvente în lumea antică decât în cea medievală, în cea modernă sau în cea contemporană. Dar e adevărat că în antichitate se punea un preţ mult mai mare pe prietenie decât pe dragoste.

Fără îndoială că aceasta se datorează relativului dispreţ al anticilor faţă de femeie, adică mai exact desconsiderării ei în plan social. În Evul Mediu condiţia juridică a femeii nu s-a ameliorat aproape deloc, dar cea socială a câştigat enorm prin cultul Madonei şi instituţia cavalerismului: de aici apariţia amorului **courtois,** idealizat în poezia trubadurilor, în legende ca a lui Tristan sau a lui Lancelot. Mai târziu au apărut filozofii "libertini" şi senzualismul, atât filosofic, cât şi "galant", apoi romantismul, pe urmă şcoala naturalistă şi în cele din urmă Freud. În toate aceste perioade a dominat interesul faţă de femeie, văzută alternativ,când ca Madonă, când ca Veneră.

Între timp, în vremea Renaşterii, atât datorită recrudescenţei interesului pentru antichitate, cât şi altor cauze pe care nu e loc să le enumerăm acum, prietenia virilă redevine o temă "culturală" şi Montaigne, de pildă, vorbind de prietenia dintre el şi Etienne de la Boétie o tratează în spirit şi cu referinţe antice. Trebuie să remarcăm că la Grecii antici prietenia virilă făcea loc şi aşa numitului "amor grec", despre care Montaigne spune: "Et cet'autre licence Grecque est justement abhorée par nos moeurs, laquelle pourtant, pour avoir selon leur usage, une si necessaire disparité d'ages et difference d'offices entre les amans, ne respondoit non plus asez a la parfaicte union et convenence qu'icy nous demandons". (**Ess.**, I, cap.XXVIII)

Caracterul ambiguu al prietenei la Greci apare ca de la sine înţeles în dialogul lui Platon, **Lysis sau despre prietenie.** Dialogul acesta e plin de arguţii sofistice aduse pe de departe pentru a stabili teze practic contestabile, dar filosofic fecunde, în mod obişnuit atribuite lui Socrate de către Platon, cum este cea că prietenia (**philia,** aproape identică la el cu **eros**) ar fi năzuinţa unilaterală a neîmplinitului către împlinire şi că deci numai fiinţa imperfectă iubeşte, cea perfectă rămânând impasibilă (teză de altminteri amendată foarte subtil chiar de Platon la finele dialogului).

Cu toate arguţiile acestea, nu rareori iritante, dar şi stimulatoare pentru inteligenţă, Platon deduce în **Lysis**, într-o extrem de frumoasă şi subtilă viziune artistică (şi dramatică în planul mişcării spiritului) esenţa ultimă a prieteniei, principiul ei generator, care e ideea de Bine. Dar despre prietenie propriu-zis, adică despre ceea ce înţelegem în mod obişnuit şi efectiv prin acest cuvânt, despre formele şi modalităţile ei ca fenomen concret, social şi individual, aflăm din **Lysis** prea puţin.

Tuturor acestor forme şi modalităţi le face inventarul complet Aristotel în cărţile a opta şi a noua din **Etica Nicomahică.** Nimic nu e de adăugat, nici de amendat la ceea ce spune Aristotel în această materie (ca şi aproape toate materiile).

De la început face o afirmaţie extraordinară, care dacă nu e înţeleasă în spiritul civic, etic şi raţional al filosofiei greceşti şi clasice, riscă să ducă la cele mai

funeste conscinţe. Anume: legiuitorul înţelept pune mai mare preţ pe prietenie decât pe dreptate. Dacă ne gândim la importanţa pe care o dă filosofia greacă legiuirii, adică ordinei şi cetăţii, înţelegem că prietenia e prin excelenţă tema primordială a filosofiei (ceea ce rezultă în mod evident şi din **Lysis).** În nici un caz afirmaţia lui Aristotel nu înseamnă că dreptatea ar putea fi eventual sacrificată de dragul prieteniei, ci dimpotrivă, că ea decurge în mod necesar din prietenie. Omul fiind prin definiţie sociabil (**zoon politikon**), fireşte că afinităţile prin care se asociază cu semenii săi sunt determinante pentru constituirea oricărei comunităţi. Artistotel spune că toate comunităţile sunt părţi ale comunităţii politice (recte ale cetăţii) şi că deci aceasta se întemeiază pe prietenie. Dar numai cetatea, adică societatea civilă, poate asigura dreptatea şi numi în cadrul cetăţii, în care se cristalizează morala ca fenomen individual de conştiinţă, e posibilă prietenia.

Bineînţeles că afinităţile care determină comunitatea umană sunt în primul rând interesele vitale, adică al folosului şi al plăcerii. Aristotel, deşi declară că folosul şi plăcerea nu confirmă în mod perfect prietenia, fiind supuse fluctuaţiilor şi nefiind intrinseci şi imuabile şi pure ca virtutea (adică, după **Lysis,** binele) care singură consacră adevărata prietenie, le reţine totuşi ca esenţial necesare, chiar dacă nu suficiente. Mânat mai mult de umoare şi lipsit de spiritul metodic al Stagiritului, Montaigne, comentându-i acest prestigiu, se pripeşte cam imprudent să tăgăduiască plăcerii şi folosului caracterul de factori determinanţi ai prieteniei: «*Car, en général toutes celles (les amitiés, n.n.) que la volupté ou le profit, le besoin publique ou privé forge et nourrit, en sont d'autant moins belles et genereuses, et d'autant moins amitiez, qu'elles meslent autre cause et but et fruit en l'amitié, qu'elle mesure*"» (**loc. cit.**).

Părerea că prietenia ar fi "dezinteresată" e un clişeu moralizator lipsit de acoperire: nu există prietenie fără plăcere şi folos. Diferenţa dintre prietenie şi formele inferioare, superficiale, de cârdăşie, nu e alta decât cea dintre nivelurile de interes (fără a le exclude pe cele elementare, care sunt de la sine înţelese). Butada cinică a lui Bloy: *"Je reconnais un ami à ceci qu'il me donne de l'argent"* nu e nici meschină, nici nedreaptă. Asistenţa bănească e, orice s-ar spune, o probă crucială a prieteniei. Tot Bloy spunea altădată că între prieteni nu se ştie niciodată cine dă şi cine primeşte. Folosul mutual e de toate felurile cu putinţă, valorile de ordin moral şi cele de ordin material intrând într-un joc de compensaţii şi de amestecuri în care cele din urmă menţin un echilibru egal şi constant. Saint-Exupéry spune adevărul undeva că prietenul este acela la care nu te sfieşti să baţi în toiul nopţii la uşă strigându-i: "Deschide, sunt eu!". Unui prieten adevărat i se poate **cere** orice, dar nu i se poate **pretinde** nimic. De aceea, nimic nu e mai absurd şi mai injust în prietenie decât reproşurile şi întoarcerea serviciilor şi sacrificiilor făcute: acesta e, de altfel, şi sensul afirmaţiei lui Aristotel că între prieteni nici nu e nevoie de dreptate. Prietenia e dreaptă prin ea însăşi, ea e prin excelenţă întruchiparea dreptăţii.

Nu mai puţin şi a libertăţii. Prietenia e una din manifestările esenţiale ale libertăţii, în primul rând fiindcă înseamnă alegere, dincolo de legăturile rudeniei (dar, liberă fiind alegerea, ea poate fi făcută şi înlăuntrul acestora). Prietenie înseamnă opţiune manifestă şi constantă, deci o angajare deliberată şi încărcată de răspundere. E deci cu totul străină de orice capriciu şi de regulă nu se declanşează prea spontan (ceea ce nu înseamnă deloc că întâmplarea nu joacă şi în prietenie ca şi în toate lucrurile omeneşti un rol pe care numai cine nu are simţul realităţilor se încumetă a-l nega). Aristotel subliniază de la început că neputând exista prietenie decât mutuală ea trebuie să fie manifestă, ştiută nu numai de cei în cauză, ci de toată lumea. Îmi pare evident că nu pot exista prietenii secrete. O conjuraţie nu e prietenie propriu-zisă, dar se poate întemeia pe prieteniile existente sau poate da naştere altora care să subziste ulterior. Dar prietenia nu poate fi clandestină: ca act de libertate, ea trebuie să fie pe faţă, uneori chiar sfidătoare: clandestinitatea e contrariul libertăţii. (E adevărat că "ocultarea", "conjuraţia", "ilegalismul" sunt în anumite perioade şi împrejurări singura subzistenţă a libertăţii, dar scopul nu poate fi altul decât ieşirea la lumină).

Aristotel arată că regimul politic cel mai favorabil prieteniei e democraţia, în vreme ce sub tiranie prietenia devine extrem de rară. Tiranii au numai adulatori şi sicofanţi; ei nu pot avea prieteni şi nici tolera prieteniile dintre supuşi; "fac totul" pentru a le ruina, prin insinuarea suspiciunii mutuale, îndemnarea la delaţiune, dezbinarea prin tentaţie şi frică. Prietenia e singura forţă care, prin simpla ei existenţă, se opune implicit tiraniei şi menţine spiritul relaţiilor **civile** în plină oprimare şi degradare a virtuţilor civice. Fireşte că la atari presiuni nu rezistă decât foarte rare prietenii adevărate. Acestea sunt de asemenea singurele promotoare ale relaţiilor civile şi în cazul anarhiei.

Prietenia fiind o opţiune, cum spuneam, deliberată şi constantă, fiind un mod de a asuma destinul altuia, e limpede că ea nu se poate da cu uşurinţă. Genul de om "prietenos", aşa zis cald şi comunicativ, spontan, îndatoritor, nu e deloc cel din care se aleg prieteniile durabile. Soiul acesta prea simpatic de oameni cu bunăvoinţa împrăştiată e prin natură inapt pentru virtutea

AUSTRIA LA O MIE DE ANI

Supliment al revistei "Orizont", editat în colaborare cu "Austrian Airlines" - Timişoara, decembrie 1996

Adolf Loos, Café Museum, 1889, Viena

Millennium după Millennium

Paginile acestea, dedicate celor o mie de ani ai Austriei, nu fac altceva decât să continue un şir de numere speciale pe care "Orizont" le-a consacrat Austriei, Imperiului, Europei centrale, privite din unghiul de vedere al unui oraş - Timişoara - care a afirmat, de-a lungul vremii, un şir de valori central-europene. Un spirit european viu, definit poate mai bine în ultimii ani.

Ne propunem, de asemenea, să inaugurăm prin paginile ce urmează o acţiune de cercetare mai coerentă a acestui spirit. Şi să implicăm un şir de cercetători tineri în acest proces de reaşezare a valorilor.

Masca mortuară a împăratului Franz Josef

O incintă austeră, cu volume hipotrofiate şi proporţii de o regularitate glacială, conţinând un pat cu tăblii dreptunghiulare, un scaun de rugăciune din lemn ales dinadins pentru duritatea fibrei, o masă de lucru denunţând aceeaşi vasalitate faţă de geometria inexpresivă a ansamblului, lavoarul rustic şi lampa cu abajur din sticlă mată, care luminează până mult după miezul nopţii veghea locatarului. Deasupra patului acoperit cu o cuvertură cu ape stinse, se află imaginea unei femei ample care protejează un sugar vag timorat de sănătatea agresivă a mamei; pe ceilalţi pereţi, zugrăveala întunecată e întreruptă de alte picturi: un tânăr în uniformă de paradă, o femeie călare, cu buzele ca două semilune hematice, întredeschise cu dispreţ sub abisurile albastre şi fixe ale ochilor - câteva puncte de ebuliţie cromatică pe un oval de un alb luminos -, o aniversare cu fast, parcă tristă.

Pe pat se află un bătrân firav care moare. Carnea îi e rece, fibrilată din când în când de spasme care eliberează de sub piele un miros de clor şi bitum. Reflexele eghileţilor prinşi de tunicile generalilor care îl veghează aruncă pe barbetele zbârlite ale muribundului reflexe de aur. Cu ultimele conţinuturi de raţionalitate, bătrânul îşi convoacă moartea şi îi ordonă să îl iniţieze în eticheta celeilalte împărăţii pe care ţine să o anexeze posesiunilor sale fără a încălca uzanţele.

Dar ca o insultă adresată regulilor, muribundul continuă să se afle în viaţă. Momentul e absurd, dezordonat, nedemn: e silit să mai rămână în Kakania, proprietar al unui război planetar şi al unui trup care îl uzurpă; nu mai pricepe nimic, expiază subit, lăsând celor din jur materialitatea unei efigii confiscate de stupoare şi neputinţă, care se alătură firesc recuzitei sumbre dimprejur (1).

Împăratul Franz Josef moare aşadar în 1916, dăruind Imperiului, din punct de vedere medical, juridic şi teologic, un deces finalmente onorabil. După multă vreme, un Habsburg decide să părăsească această lume potrivit convenienţelor. Formele şi ritualurile îşi găsesc, iată, trupul pe măsură, receptacolul ideal al tuturor prescripţiilor teoretice secretate de-a lungul timpului de aristocraţia austriacă. Loaialitatea **formală** a împăratului - venerată în mediile mic-burgheze şi în rândul parveniţilor de lux - răscumpără gesturile atentatoare ale figurilor imperiale: Rudolf, moştenitorul prezumtiv al coroanei catolice, se sinucide, împărăteasa Elisabeta (Sissi) are capricii morbide, Franz Ferdinand manevrează excentric în politică.

Nostalgia imuabilităţii a impregnat încă de la început viziunea politică, morală şi estetică a Casei de Habsburg. Temperat de pasiunea reformatoare a Mariei Theresa şi a lui Josef al II-lea, acest sentiment confiscă întreg repertoriul afectiv al împăratului Franz Josef, a cărui educaţie sentimentală şi intelectuală se făcuse în plin romantism Biedermeier, în cultul unor valori precum temperanţa, domesticitatea, intimismul, idilismul, conservatorismul, pietatea etc. (2). Obsesia formelor şi a uzanţelor reprezintă ultimul refugiu al unui suveran care îşi tăinuieşte sufletul burghez; **vocaţia ocultării** va rezona puternic în rândul supuşilor imperiali, care vor recunoaşte în împărat un congeneric şi în această ocultare a esenţelor o invitaţie irezistibilă la travesti şi aparenţă. Definiţia penibilă a sufletului burghez (3), pe care şi-o asumă în secret şi purtătorul sceptrului imperial şi bărbierul galiţian sau bănăţean, se va topi în splendoarea desuetă a etichetei imperiale ca un argat rătăcit într-o recepţie aulică.

Ethosul birocratic al Împăratului, acest ascetism deopotrivă cazon şi funcţionăresc, nu provine nici din dreptul divin şi nici din tradiţia nobiliară austriacă, extrem de receptivă la infracţiunea etică. Dimpotrivă, personalitatea lui Franz Josef ţine de mica-burghezie transcedentală, meschină, ultraconservatoare, mândră de inamovibilitatea ei socială, cercetată, în acelaşi fel ca un bibic balcanic, de angoasa unei răsturnări a lumii. Franz Josef este încoronat în 1848 şi memoria lui reţine ireproşabil turbulenţa acelori ani; el învaţă la modul epidermic să deteste spiritul revoluţionar, fie că îl întâlneşte în afacerile de stat sau în arte. Moderaţia lui politică şi estetică e un eufemism al dorinţei irezistibile de **repaos**. Stagnarea şi dispreţul faţă de timp sunt specialităţi austriece, pe care cuplul imperial Franz Josef - Sissi le va perfecţiona până la limita patologicului.

Longevitatea împăratului e stranie dacă nu sesizăm apartenenţa sa tipologică. El îşi extrage suveranitatea deopotrivă din entuziasmul supuşilor, care se recunosc firesc în el, dar şi din vehicularea unor forme mult prea încăpătoare pentru a exclude pe cineva. Nimic nu-l poate clinti pe acest om, deşi la modul politic e autorul unor greşeli imense: dualismul puterii, măsurile fanteziste în problema naţionalităţilor, războiul limitat cu Serbia din 1914. Ca orice mic-burghez, imobilitatea e valoarea pe care o preţuieşte cel mai mult. Aici îşi are sursa fascinaţia ordinii, a previzibilităţii, a repetiţiei, a codului, într-un cuvânt **antistilistica** fundamentală a viziunii imperiale. Iată de ce riposta va veni cu mai multă putere din mediile estetice, unde lipsa de stil trece în general drept calamitate.

Sancţiunea estetică, decanonizantă şi libertară, acel **simţ al virtualităţii** pe care Robert Musil îl opunea simţului realităţii, care îl exprimă atât pe împărat, cât şi pe sosiile sale morale (deseori şi fizice), vizează tocmai această fascinaţie a imobilităţii, această mediocritate de gheaţă. "Nu exista, spune Francois Furet, o mai bună ilustrare a deficitului politic şi moral de care suferă burghezul decât în decăderea sa estetică: burghezul începe în secolul al XIX-lea marea sa carieră simbolică în postura de antiteză a artistului. Meschin, dezagreabil, limitat, materialist, în timp ce artistul este mare, frumos, generos, genial, boem". (4) Mistica genialităţii, exuberanţa artistică vor deveni în Viena pseudonimele unei revolte îndreptate împotriva lipsei de stil imperiale, împotriva acelei "nostalgii de a ne vedea opriţi locului, de a nu ne mai vedea dezvoltându-ne mai departe, de a rămâne nemişcaţi", pe care o transcrie Musil (5). Interesul pentru abisalitate, descoperirea subconştientului şi, implicit, defăimarea instanţelor vizibile (eu, supra eu) pe care o realizează Freud, precum şi asaltul formulelor feminine (telurice, nespiritualizate,

conservatoare) sau revoluţiile sexuale vor întemeia o nouă legitimitate artistică şi morală, una mobilă şi proiectivă, menită să disloce imobilismul imperial.

În plan politic, stagnarea tensionează raporturile dintre capitalizarea ţării şi formele feudale. Deşi cercurile liberale sunt deocamdată loiale, există o presiune intens colorată naţional împotriva neoabsolutismului de stat. Chestiunea naţionalităţilor devine explozivă: naţiunile istorice (cehii din Regatul Boemiei, maghiarii, croaţii din Ungaria, polonezii din Galiţia) pretind drepturi suplimentare, reamintind momentele sublimate ale constituirii statului multinaţional, vechile anexări pe care Imperiul le împinsese în subconştientul său politic; naţiunile non-istorice (ucrainienii care pigmentează blocul polonez din Galiţia, slovenii între italienii din Austria de Sud, românii, slovacii şi sârbii din Ungaria) raportează atentate curente la fiinţa lor naţională şi cer garanţii constituţionale. Problema etnică repune în discuţie identitatea naţională a Austro-Ungariei şi, implicit, instituţia imperială şi confesiunea catolică prin care aceasta era definită. Gânditorii politici abandonează definitiv ideea unei identităţi comunitare metafizice a supusului austro-ungar, încercând să menţină unitatea Imperiului printr-o reformă federală de inspiraţie americană. Proiectele de constituţie federală a unui Kremsier, A.C. Popovici sau Benes, susţinute de aristocraţie, primesc însă riposta violentă a liberalilor loialişti şi a noilor înnobilaţi care juraseră credinţă eternă lui Franz Josef şi erau interesaţi să menţină în provincii o piaţă semicolonială (6). Neoabsolutismul impus de Bach şi Compromisul de la 1867 aduc Imperiul multinaţional, multilingvistic şi multiconfesional în preajma unei deflagraţii sociale... Imperiul se repliază în temporizare şi aţipeşte în imobilism şi ficţiuni atrăgătoare, dar false, tresărind din când în când în scurte demonstraţii de forţă. Mediocritatea lui Franz Josef şi oroarea sa de măsuri reformiste fac din Austro-Ungaria o monstruozitate politică, mereu ameninţată de disoluţie. Îi datorăm lui Robert Musil una dintre cele mai bune, dar şi cele mai ironice, definiţii ale acestui conglomerat absurd: "Era, potrivit constituţiei sale, un stat liberal, dar era condus în chip clerical. Era condus în chip clerical, dar se trăia în el la modul liberei cugetări. În faţa legii, toţi cetăţenii erau egali, dar desigur nu toţi erau cetăţeni. Avea un Parlament, care se folosea în mod viguros de libertatea sa, dar care era de obicei închis; dar exista de asemenea şi un codicil privind stările excepţionale cu al cărui ajutor statul se descurca fără parlament şi, de fiecare dată când lumea începea să se bucure de absolutismul existent, coroana decreta, că acum statul trebuia să se administreze iarăşi la modul parlamentar. Aceste situaţii erau numeroase în statul acesta şi printre ele se numărau şi acele conflicte naţionale care pe drept atrăgeau atenţia Europei asupra lor şi care astăzi sunt complet greşit prezentate. Erau atât de violente, încât din cauza lor maşinăria Statului se poticnea de mai multe ori pe an şi se oprea locului, dar în intervalele dintre aceste contratimpuri şi pauze în mersul treburilor politice toată lumea se înţelegea de minune cu toată lumea şi se comportau cu toţii de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic"(7).

Imobilitatea ideală pe care o viza Franz Josef fusese desigur o fantasmă, dar o fantasmă împărtăşită de mulţi dintre supuşii săi şi îndeajuns de puternică pentru a imprima vieţii vieneze, şi imperiale, acea lentoare disciplinată, acel aer de meticulozitate abulică, în fine, acea **existenţă în relanti** pe care o vor arunca în aer timpurile moderne. Avangardele Vienei nu se vor gândi decât cum să deformeze, să haotizeze, să impună arbitrariul în această lume a formelor imuabile, a ordinii şi redundanţei artificiale. Antistilisticii oficiale i se va răspunde cu o isterie stilistică. Utopia repaosului va sfârşi în ambuscada noilor utopii ale etnicului, ale virilităţii, ale fraternităţii universale (8). Violenţa frustrării, înainte îndreptată spre sine, în gesturi de autosuprimare - din cauza interdicţiilor, spune undeva Zweig, auzim în jurul nostru atâtea focuri de revolver -, iese la atac, se exteriorizează în cabinetele psihanalitice. Frustrările nerezolvate Kakaniei produc ţapi ispăşitori - Femeia, Evreul, Burghezul - care sunt suprimaţi în ritualuri simbolice sau concrete pline de bestialitate. Criminalii demenţi devin eroi naţionali, antisemiţii rudimentari - personaje providenţiale; unitatea imperială, viziunea monocordă se pulverizează în sute de secte politice şi culturale. Lumea vieneză devine astfel un model al convulsiilor modernităţii, al diversităţii ei ameţitoare, dar şi un centru de emisie ideologică, prefigurând, prin toate acestea, splendoarea şi tragediile secolului XX .

Dincolo de detaliile penibile ale expierii imperiale, moartea lui Franz Josef configurează un simbolism grav. O dată cu suveranul Kakaniei dispare un proiect antropologic: modelul tradiţional de configurare a umanului - pe care Franz Josef îl exprimase la modul exemplar - e abandonat în favoarea unui model impus de timpurile moderne. Omul cu însuşiri, omul pilotat de simţul realităţii, omul ierarhiei, al admisibilului şi al tabuurilor tradiţionale lasă locul omului fără însuşiri, personajului dubitativ, creativ, utopizant, "aiuritului" care desfide realitatea, deferind-o prezumţiei şi relativităţii şi proclamând: "tot ce este imaginar este şi real" - propoziţie esenţială pe care o vor rosti cu aceeaşi expresivitate şi marii asasini ai secolului, dar şi marii lui artişti.

Doru BRANEA

Note:

1. din nefericire, Viena e pentru mine, deocamdată sper, un teritoriu imaginar. Descrierea camerei de lucru a împăratului va divulga prin urmare un şir de inexactităţi. Le pun pe seama reproducerii fotografice care mi-a slujit drept model şi pe care am extras-o din **Ghidul turistic al palatului Schonbrunn**, Verlag Bauer, Viena, 1993. Pentru moartea împăratului am utilizat mizanscena academică a unui tablou de von Matsch. "Franz Josef pe patul de moarte", reprodus tot în amintitul ghid.

2. sinteza îi aparţine lui Nicolae Manolescu, care o împrumută de la Virgil Nemoianu pentru capitolul **Romantismul** din a sa **Istorie critică a literaturii române**, Editura Minerva, Bucureşti 1990.

3. Francois Furet, **Pasiunea revoluţionară**, în "Polis", nr. 1/1995, pp.136-162, traducere de Camil Pârvu şi Laurenţiu Ştefan-Scarlat, fragment din **Le passe d'une illusion**, Laffont, Paris, 1995, carte superbă, recent apărută la Editura Humanitas, în traducerea lui Emanoil Marcu şi Vlad Russo.

4. id., ibid, p.136

5. Robert Musil, **Omul fără însuşiri**, Editura Univers, Bucureşti, 1995, traducere de Mircea Ivănescu, prefaţă de Ion Ianoşi, cronologie de Romaniţa Constantinescu, vol. I, p. 53.

6. Michael Pollak, **Vienne 1900**, Gallimard/ Julliard, Paris, 1994

7. Robert Musil, **op.cit.**, p.55.

8. pentru absorţia modelului vienez în modernitate şi chiar postmodernitate, vezi fabulosul eseu al lui Jacques Le Rider, **Modernitatea vieneză şi crizele identităţii**, Editura Universităţii "A.I.Cuza", Iaşi, 1995

DOKTOR FREUD, PROFESSOR WITTGENSTEIN ŞI ASUMAREA MONSTRULUI

La vremea când Freud îşi publica prima carte, în colaborare cu unul din dascălii săi, dr. Breuer, Wittgenstein abia împlinea patru ani. Diferenţa de vârstă dintre ei era de treizeci şi trei, ceea ce înseamnă că, dacă m-am hotărât să întreprind o cercetare de similitudini şi antagonisme în biografiile şi operele acestor vienezi la superlativ, aş putea fi tentat să-i acord o postură paternală primului, desigur nu trupească, nici spirituală măcar - în ciuda faptului că Wittgenstein se declara, într-o vreme, "freudian", ci speculând apartenenţa la generaţii diferite. N-am să o fac, din mai multe motive, o dată, să zicem pentru că, dacă aş întreprinde un astfel de demers "istoricist", aş intra sub incidenţa criticii unui al treilea vienez, anglizat şi el, tot pe considerente rasiale, Karl Popper; de asemenea, pentru că prima lucrare majoră a fiecăruia e elaborată doar la câţiva ani diferenţă, e vorba de **Interpretarea viselor**, scrisă în 1905, şi **Tractatus logico-philosophicus**, scrisă înaintea înrolării, dar apărută abia în 1921, deci după încheierea războiului şi eliberarea tânărului Ludwig din prizonieratul italian (în prima versiune **Logisch-philosophische Abhandlung**, latinizarea apărând la versiunea engleză.

Dacă Freud trăieşte o nesemnificativă copilărie în casa unui comerciant sărac, fiind de tânăr obligat să strângă catarama, Wittgenstein are un avantaj biografic. Tatăl său era un prosper industriaş şi protector al artelor, oaspeţi curenţi ai salonului lor fiind, printre alţii, Brahms şi Mahler. Dacă Freud îşi scrie primele cărţi în pauzele dintre munca la spital, îndatoririle conjugale şi cabinetul de consultaţii, Wittgenstein, pentru elaborarea **Tratatului**, îşi construieşte o cabană în Norvegia, inspirat de recluziune. Amândoi au fost evrei, evrei neortodocşi (un liber-cugetător şi un convertit); au gustat (spre deosebire de mulţi alţi "vienezi") fructul notorietăţii în viaţă şi au murit în Anglia de cancer.

Spre deosebire de Freud, rămas mai tot timpul în Agora, viaţa lui Wittgenstein e segmentată de recluziunile sale, dintre care ultima i-a precedat moartea, celelalte însă servindu-i opera. Freud a abandonat laboratorul (cercetările neurologice) pentru a deveni terapeut, psiho-analist şi apoi şef de şcoală; Wittgenstein a abandonat publicarea pentru a deveni profesor la Cambridge. Dacă Freud o rupea definitiv cu ideea că psihismul poate fi strict explicat pe baze neurologice, Wittgenstein o rupea definitiv cu ideea de sistem, cu impresia că filozofia ar putea răspunde întrebărilor esenţiale şi că ar fi posibilă o modelare (un izomorfism) logică a realităţii. De fapt, în cazul lui Wittgenstein, ne place să constatăm cea mai radicală schimbare de opinie, recunoscută, asumată şi însoţită de un exil intelectual de zece ani, timp în care a cochetat cu monahismul, cu dăscălitul pe la sate şi cu grădinăritul. Biografii vorbesc despre o îndelungată criză spirituală, dar care, cel puţin iniţial, era corelată şi cu o fericită suficienţă, anume celebra impresie, avută de majoritatea sistemicilor, că au spus tot ce au avut de spus şi că filozofia se încheie o dată cu ei. După revenirea sa, se vorbeşte despre un al doilea Wittgenstein, un Wittgenstein care se consideră, la rându-i, un terapeut (al limbajului, al gândirii), cum nu se va vorbi niciodată de un al doilea Freud. Freud se dovedea obstinat dialectician atunci când nu era vorba de opera sa. A crezut în progresul ştiinţelor, în ameliorarea ipotezelor ei, o dată cu sporirea cercetării, dar nu şi-a trădat niciodată principiile psihanalizei sale, ceea ce priveşte reprezentarea lumii, pe când Wittgenstein folosea concepte comune psihanalizei pentru a edifica un sistem şi o lume strict ale gândirii. Termeni precum **proiecţie, reprezentare, eu, imagine** sau **transfer** deservesc prezumţia că forma logică este identică cu forma realităţii, că fapta este izomorfă cu propoziţia şi, ca atare, că în lume nimic nu se întâmplă în afară de ceea ce corespunde semnului propoziţional - o lume statică, în care nu există mişcare sau transformare, înţepenită în supravegherea şi eternitatea propoziţiei, adică a gândirii. Freud sugera că în noi lucrează un altcineva, implacabil, atotputernic şi determinant: inconştientul, a cărui sondare este pentru noi vitală, pe când, la polul opus, Wittgenstein recomanda renunţarea la tot ce se arată, dar nu se poate spune. Freud legitima confesiunea, asociaţia liberă, deschiderea, prin analogie şi metaforă, către misteriosul **Es**, pe când Wittgenstein înfiera orice expresie în afara logicii. E semnificativă, în acest sens, propoziţia finală (nr. 7) a **Tratatului**: "Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă", propoziţie care te face să exclami: "Iată nevroza!", căci ce altceva era cauza nevrozei pentru psihanalist decât nesincronizarea şi necomunicarea dintre conştient-inconştient, tăcerea aşezată între ele sub forma unui imperativ al conştiinţei. Însăşi reflecţia psihanalistului asupra funcţionării unei societăţi, a Vienei contemporane cu sine, pornea tot de la această premisă. **Freud te îndemna să vorbeşti, Wittgenstein - să taci.** Şi Freud avea dreptate: lucrurile despre care nu vrem să vorbim ajung ele să ne vorbească.

"Canapea psihanalitică" a doctorului Freud

istoria ataşându-i calificativul de "ortodoxă". Dacă Wittgenstein avea obiceiul să o rupă cu lumea, dar să-şi menţină relaţiile camaradereşti, Freud, o dată cu trecerea vremii, a rupt relaţiile cu mai toţi prietenii, colaboratorii, maeştrii şi discipolii apropiaţi. Exegeţii i-au psihanalizat cu sârg despărţirile de Breuer, de Fliess, precum şi de Jung, Reich şi Adler. Duşmanii lui Freud se aflau în afară, principalul duşman al lui Wittgenstein a fost propria persoană. Pentru primul, soluţia era cearta, pentru al doilea, recluziunea.

Despre **Tratat** Freud ar fi afirmat cu siguranţă că prezintă semne nevrotice. Freud era pentru epoca sa un liberal, el aducea cu sine dezinhibatorul concept al inconştientului, dar şi inacceptabila inspiraţie sexuală a comportamentului uman. Se poate spune că era şi modern, în măsura în care toată ştiinţa acelor vremuri (îl dau exemplu numai pe Einstein) era fascinată, cum în parte mai e şi astăzi, de conceptul de energie. Libidoul (energia vitală) opera, în acel moment, de secole dorita convertire din calitate şi cantitate, care legitimează ştiinţa. Tratatul lui Wittgenstein este o monumentală negare a lumii, un fapt filozofic ultraconservator. Psihanaliza pune la îndoială logica şi raţiunea în spontană, despre care, la prima impresie, poţi spune că e ludică şi înclini să te întrebi la ce servesc discuţiile pe cazuri particulare. Dacă în prima perioadă avea aerul unui eleat fanatic, după zece ani pare sofistul pentru care gimnastica minţii îşi are scopul în sine. Totuşi nu e chiar aşa. Limbajul e o "trusă de scule" în mâna omului, iar adeseori omul nu o manevrează în folosul său, ceea ce conduce la confuzie, eroare sau la "crampe mintale". Wittgenstein nu se oferă însă să scrie (din nou!) instrucţiunile de folosire, ci, cum o spune chiar el, caută simptomele, îşi asumă rolul de terapeut şi de analist (al limbajului, al gândirii). Cu corecţiile necesare, observi că în general poziţia sa s-a apropiat de cea a lui Freud.

În general, convulsiile sociale ale secolului au conferit infinită autoritate filozofului-contestatar, filozofului-critic sau filozofului-terapeut. Schimbarea la faţă a lui Wittgenstein şi aşezarea sa pe o poziţie apropiată celei freudiene reprezintă ieşirea din interiorul sistemului în afara lui. Înseamnă acceptarea Monstrului şi autoplasarea undeva în zona lui epidermică, coabitarea împreună cu el, existenţa în corelaţie cu el. Negam, la început, poziţia paternă a lui Freud faţă de Ludwig, dar cu puţină indulgenţă poţi observa că fiul împlineşte un scenariu oedipian, ce se încheie cu asumarea, chiar depăşirea (în liberalism) a Tatălui, cum se va vedea în continuare. Nu trebuie să înţelegem din asta că Wittgenstein se raportează la Freud ca persoană, ci la ceea ce reprezintă freudismul din plin pentru gândirea unui secol: în primul rând, viaţa, aşa cum tălmăcim termenul astăzi, viaţa postulând acel Monstru, acel Altceva, infinit în dimensiune, angoasant şi ascuns înţelegerii, pe care, dacă l-ai înfrunta din faţă, te-ar strivi, iar dacă l-ai ocoli n-ai fi. Accesul tău la el e colateral, în minime opoziţii; empiric, particular, situaţional. Pentru Freud şi toţi psihanaliştii, Monstrul este psihicul, mai exact, inconştientul, pentru Wittgenstein, cultura şi instrumentul ei fundamental: limbajul. Pentru alţii, el e statul, istoria sau divinitatea de alături.

În limba română există tradus în volumul **Lecţii şi convorbiri despre estetică, psihologie şi credinţă religioasă** (Humanitas, 1993) un comentariu al lui Wittgenstein pe marginea **Interpretării viselor**. Spaţiul nu îmi permite să descriu acest comentariu care e de fapt o severă critică: "Am parcurs împreună cu H. **Interpretarea viselor** lui Freud. Iar aceasta m-a făcut să simt ce mult merită acest întreg mod de gândire combătut" (p. 108). Necesar de remarcat, în încheiere, mi se pare poziţia lui Wittgenstein. Dintre cei doi, el este acum liberalul, iar ceea ce îi reproşează el lui Freud este tocmai speculaţia.

Tinu PÂRVULESCU

Michael Pollak

Viena 1900 - o identitate rănită

Motto: *"Identitatea este diavolul în persoană, de o importanţă incredibilă; mult mai importantă decât o credeam".*

Scrisoare a lui Ludwig Wittgenstein către Bertrand Russel, 20 X 1913

Astăzi, Viena este considerată unul dintre leagănele culturii moderne, şi aceasta în aproape toate domeniile. Nu ne mai putem imagina gândul şi viaţa fără psihanaliza lui Sigmund Freud şi nici dezvoltarea filosofiei sau a ştiinţei fără eforturile lui Ludwig Wittgenstein. Ernst Mach şi Ludwig Boltzman au contribuit la dezvoltarea fizicii moderne, Theodor Billroth la cea a psihologiei, Carl Menger şi şcoala marginalistă la cea a teoriei economice, iar Hans Kelsen la cea a dreptului. Cercul austro-marxist, grupat în jurul revistei *Der Kampf* (Lupta), s-a constituit în aceeaşi perioadă, avându-i ca reprezentanţi de seamă pe Friedrich şi Max Adler, Karl Renner şi Otto Bauer. În muzică, Gustav Mahler, Arnold Schönberg, Alban Berg şi Anton von Webern au revoluţionat concepţia despre armonie. Arhitectul Adolf Loos este unul dintre precursorii arhitecturii funcţionale. Pictura decorativă a lui Gustav Klimt, marcată de psihologie şi erotism, a deschis calea expresionismului lui Egon Schiele şi Oscar Kokoscha. În toate aceste domenii, novatorii au în comun evitarea descrierii istorice sau reducerea ei la un statut secundar, precum şi punerea în prim plan a analizei psihologice, a analizei formelor şi, adesea, a logicii matematice. În psihanaliză şi artă, Carl E. Schorske a schiţat aceste rupturi în cartea sa *Viena. Sfârşit de secol.*

La prima vedere, nimic nu părea să predestineze Viena să joace rolul novator pe care i-l recunoaştem astăzi. În 1900, Viena nu mai ocupa deja un loc important printre capitalele europene. Faţă de Paris, Londra şi chiar faţă de Berlin, Viena era, în 1900, o metropolă europeană pe cale de provincializare. Pe lângă marile puteri, poziţia Austro-Ungariei era secundară, dar nu era totuşi încă privită ca putere marginală. Astfel, Viena joacă rolul unei metropole aflate dincolo de oraşele <unde se petrece ceva>. Ca şi puterea statului, prestigiul cultural al capitalei se află, în termeni comparativi internaţionali, undeva <între>.

De fapt, de la crearea sa, în 1804, marile date din istoria Imperiului Austriac sunt tot atâtea semne ce prevestesc destrămarea. În ciuda victoriei din războaiele napoleoniene, acestea au dezvăluit fragilitatea unei ţări multinaţionale şi izbucnirea revendicărilor naţionale. În acelaşi timp, dispariţia, în 1806, a Imperiului Roman de Naţiune Germană a adus Austria în competiţie cu Prusia pentru hegemonia în Germania. Proclamarea unei constituţii maghiare în 1848 a transformat această revoluţie burgheză într-o revoluţie a naţionalităţilor. Înfrângerea de la Sadova, în 1866, în faţa Prusiei, şi instaurarea unui regim dualist au determinat împărţirea Imperiului între Austria şi Ungaria, o dată cu pierderea influenţei în Germania. În ciuda unui avânt economic considerabil din ultima jumătate a secolului al XIX-lea, presiunile externe şi forţele centrifuge interne continuă să ia amploare până înaintea Primului Război Mondial, care a avut drept consecinţă desfiinţarea definitivă a imperiului multinaţional.

Adesea invocate, eterogenitatea etnică a Imperiului şi tensiunile pe care aceasta le-a determinat, nu sunt suficiente pentru a dovedi marea creativitate a unui oraş în declin relativ, în toate domeniile. Această creativitate trebuia să rezulte din alăturarea mai multor elemente. Căci, excluzând muzica, arhitectura şi artele decorative, Austria acuză, la mijlocul secolului al XIX-lea, o întârziere reală în tot ce ţine de sistemul de învăţământ şi de cel literar. De altfel, artiştii vienezi invocă, aproape toţi, Parisul drept model demn de urmat, un Paris care domneşte simbioza între tradiţie şi modernitate. Un alt punct de referinţă ar fi Berlinul, caracterizat printr-un dinamism dezbărat de orice inhibiţie a trecutului.

O mutaţie culturală

O ipoteză suplimentară, încă mai convingătoare pentru a dovedi fecunditatea Vienei anului 1900, este rapiditatea schimbărilor din câmpul intelectual şi artistic. În paralel, formele de comunicare caracteristice acestui mediu s-au alterat esenţial. În domeniul literar s-a trecut de la mecenatul aristocratic şi de curte la o piaţă literară inedită, născută între multiplii poli ai puterii. Saloanele fuseseră locuri privilegiate de întâlnire ale artiştilor în timpul mecenatului aristocratic, favorizând teatrul şi eseul de orientare filosofică şi pedagogică. Dezvoltarea unui public burghez, instruit, a favorizat multiplicarea şi diferenţierea formelor de expresie literară şi, în particular, pătrunderea ziaristicii şi a literaturii romaneşti. Astfel, cafenelele au înlocuit saloanele, ca locuri de întâlnire preferate ale scriitorilor. În Franţa şi Anglia, aceste transformări culturale s-au întins pe două secole. La Viena, unde cenzura nu a fost desfiinţată decât după 1848, progresiv, toate aceste modificări structurate s-au concentrat pe o perioadă de numai 40 de ani.

Cum fiecare <transformare a relaţiei întreţinute de artişti şi non-artişti (...) conduce (...) la elaborarea corelativă a unei noi definiţii a rolului artistului şi al artei sale>, Austria a avut mari probleme în acest sens, căci evoluţia politică a constrâns scriitorii să-şi limpezească în acelaşi timp propria identitate culturală şi naţională. Modernitatea vieneză s-a constituit începând din 1870, datorită conflictelor succesive, între generaţii, în primul rând în numele apartenenţei germanice, împotriva liberalismului fidel al marii burghezii. În schimb, politica antisemită din 1880 a dus la dezamăgirea politică a tinerilor artişti şi intelectuali. La sfârşitul secolului, estetismul distanţat coincidea cu una dintre încercările guvernamentale de înnoire politică, ce se exprimă şi prin intermediul unei politici culturale active. Într-o anumită măsură, estetismul a reuşit să îndeplinească o funcţie politică şi să înlăture orice problemă de identitate culturală la fiecare artist în parte. Programul ce vrea să depăşească decadenţa, această artă ruptă din viaţă, nu proclamă, ca altădată, întoarcerea la tradiţie, ci criteriile estetice şi dorinţa de a impregna întreaga viaţă cu aceste criterii: arta se vrea astfel în serviciul întoarcerii unui întreg popor către valori şi gusturi aristocratice!

Mitul austriac

Această convergenţă paradoxală între renaşterea patriotică şi estetism ţine, fără îndoială, de imposibilitatea, recunoscută la sfârşitul secolului al XIX-lea, de a fonda sensul unei identităţi naţionale pe un discurs istoric.

În secolul al XIX-lea, discursul istoric tinde să expună Statul - naţiune ca un fel de sfârşit firesc al istoriei trecute. El reprezintă de asemenea baza revendicărilor de independenţă ale naţionalităţilor care formează imperiul. Aparţinând unui grup germanofon, de bună seamă dominant, dar minoritar din punct de vedere numeric în Austria, scriitorii vienezi se simt în acelaşi timp dominaţi pe piaţa germană, pentru care trebuie să producă. Departe de marile edituri din Berlin sau din Leipzig, ei trebuie să se mulţumească fie cu creaţia pentru o piaţă locală, fie să se adapteze unor obiceiuri care implică accesul la un sistem de producţie şi de difuzare, asociindu-le unei comunităţi lingvistice, fără să recunoască diferenţe culturale specifice.

Transformarea unei critici excelente într-un criteriu patriotic austriac mulţumeşte artiştii care, împărţiţi după criterii de apartenenţă germană, austriacă sau evreiască, pot rezolva dintr-o dată o dublă problemă de identitate: cea a artistului şi cea a apartenenţei naţionale. În condiţiile specifice vieţii culturale vieneze, nu e deloc surprinzătoare pătrunderea unui discurs

Gustav Klimt - "Friza Beethoven"

patriotic definit prin funcţia sa politică în universul celor aproape de artă pentru artă. Totul se petrece deci ca şi cum la Viena, arta pentru artă, destul de apolitică prin aspiraţiile afirmate şi mărturisite, era ideal plasată pentru a îndeplini o funcţie pur politică. Cercetarea formelor perfecte din punct de vedere estetic ar trebui să evoce căutarea unei armonii între popoarele care compun monarhia.

Aceasta nu determină respingerea problemelor ţării de către artişti. În faţa unui viitor care nu poate fi perceput decât în culori sumbre, literatura vieneză se implică deseori într-un fel de luptă împotriva istoriei, în numele apărării anumitor valori culturale şi estetice tranzitorii. În faţa unei realităţi politice inextricabile, arta şi cultura îşi pot aroga un rol conducător în păstrarea valorilor pe care politica pare, din necesităţi interne, că nu poate decât să le distrugă: mitul austriac născut prin literatură la sfârşitul secolului propune substituirea anumitor valori estetice cu o politică de valorizare. Dar cum aceste valori sunt prezentate ca o sumă a achiziţiilor din cultura europeană, ele sunt resimţite ca elemente ale unei etici după care tot ce este frumos este şi bun. Această convergenţă între concepţia estetică şi intenţiile politicii culturale este la originea plasării anumitor artişti foarte renumiţi, destul de tineri încă, în poziţii importante.

Ironia sorţii a făcut ca independenţa câmpului artistic şi intelectual vienez, mai degrabă decât să amplifice un potenţial critic în raport cu realitatea, i-a augmentat capacitatea de a îndeplini funcţia dorită de cei care asigură susţinerea guvernamentală a artei: îndepărtarea ţării de istorie. Mitul austriac este una dintre expresiile cele mai puternice ale unei inversiuni imaginare prin care artiştii şi intelectualii pretind a domina întreaga realitatea cu instrumentele artei lor.

Cel puţin în parte, arta vieneză "pentru artă" se prezintă ca un mod de gestiune a unei identităţi culturale şi naţionale rănite şi a cuceririi unei identităţi artistice. La aceasta se adaugă o mişcare de emancipare sexuală care intervine în acelaşi moment şi care pune problema definirii masculine şi feminine. Difuzată mai întâi în mediile artistice, problema identităţii sexuale este adesea alături de cea a statutului creaţiei artistice.

Trei teme, trei mize

Trei preocupări legate între ele caracterizează viaţa intelectuală şi artistică de la răscruce de veacuri: identitatea culturală şi naţională, puritatea artistică şi raporturile dintre sexe. Aceste trei teme, surse de temeri şi nelinişti, sunt tot atâtea mize care trebuie stăpânite cu ajutorul artei şi al scriiturii. Cum s-ar putea evita în aceste trei domenii relativismul absolut, şi chiar nihilismul cu care se identifică decadenţa anilor 1890?

Proiectele artistice, politice şi ştiinţifice care s-au născut atunci sunt în mare parte încercări de a răspunde la această întrebare. Se poate arăta că aceste răspunsuri, ca şi operele literare din perioada interbelică, sunt marcate de un profund scepticism, de o detaşare de lume, chiar de un anumit elitism. Ca şi imobilitatea din domeniul politic, această detaşare estetică este explicabilă prin convingerea că orice rezolvare a tensiunilor poate aduce catastrofe şi că, în timp, catastrofa este inevitabilă. În acest sens, limpezirea intelectuală nu vizează neapărat şi în primul rând soluţionarea problemelor, ci capacitatea de a ne asuma existenţa lor. S-a insistat insuficient pe aspectul contradictoriu, ambiguu şi răsunător al culturii vieneze. Un motiv ar fi, poate, importanţa crucială a acestei perioade în formarea conştiinţei unei identităţi austriece distincte de cultura germană. În trecut, această problemă spinoasă, a fost considerată un câmp privilegiat al analizelor legate de construcţia socială a unei identităţi culturale şi naţionale.

O lectură dublă

Fără îndoială este inutil să adăugăm că acest context favorizează o literatură reflexivă; o anume slăbiciune pentru psihologie caracterizează interogaţia permanentă asupra personajului. Vorbind despre cele mai diverse subiecte, scriitorii Vienei anului 1900 vorbesc întotdeauna despre ei înşişi şi despre relaţiilor lor sociale, mai ales despre cele cu alţi oameni de litere. Fiecare mărturie invită, deci, la o dublă lectură. Concentrându-şi întreaga atenţie asupra lor şi asupra semenilor lor, scriitorii propun o polemică îndreptată mai ales împotriva semenilor lor. Dacă una dintre tendinţele literare vieneze a fost privită ca o <apocalipsă veselă>, pandantul ei este o critică ce plasează în centrul culturii motivele accentuării bestialităţii, specifice spiritului modern. Astfel, Viena anului 1900, <laborator de cercetare a decăderii lumii> poate fi descrisă fie ca leagăn al nenumăratelor invenţii care au marcat lumea modernă, fie ca loc unde au fost formulate propoziţiile apocaliptice şi profetice ale acestei lumi.

Acordarea unei importanţe generale mizelor artistice şi intelectuale vieneze

ascunde importanţa factorilor sociali, determinanţi în cariera scriitorului şi poziţia socială a artistului, care îi modelează instrumentele de lucru şi preocupările.

Prin structura sa, această carte îşi propune să retraseze geneza şi contextul mediului literar vienez şi a grupării "Tânăra Viena", care domină sfârşitul de secol. Se întâlnesc aici Arthur Schnitzler, Hugo von Hofmannsthal, Leopold von Adrian, Richard Beer-Hofmann, Karl Kraus, Felix Salten şi Theodor Herzl. Aparţinând, majoritatea, marii burghezii şi chiar aristocraţiei, ei împărtăşesc anumite valori, cele ale mediului lor familial şi ale şcolii în care s-au format. Aceste valori sunt produse, însă, şi printr-o evoluţie a societăţii.

Primele trei capitole retrasează acest context. Primul urmăreşte greutăţile întâmpinate la crearea Imperiului Austriac, datorate elaborării unei tradiţii culturale comune într-un Imperiu multinaţional, ca şi contradicţiile care rezultă de aici. Al doilea capitol descrie transform[illegible] sociale şi culturale după 1848, ma[illegible]e de avântul economic al burgheziei în[illegible]se din punct de vedere politic prin re[illegible]oluţie. În efortul său de ascensiune socială, burghezia adoptă valori aristocratice şi un spirit de castă. Acest capitol acordă o atenţie deosebită comunităţii evreieşti vieneze, care joacă un rol important în lumea bancară şi în ziaristică, şi care, în această perioadă, devine una dintre grupările cele mai fidele Imperiului. În consecinţă, valul de antisemitism din anii 1880, departe de a constitui o agresiune împotriva grupării evreieşti, exprimă fragilitatea politică a Imperiului şi ia în discuţie direct intelectualii. Aceasta este tema celui de-al treilea capitol.

Următoarele două capitole redau constituirea temelor şi subiectelor care îi preocupă pe scriitorii sfârşitului de secol, şi care pot fi interpretate ca tot atâtea moduri de gestiune a unei identităţi rănite. Fiecare dintre ei este tributar jocului total al competiţiei între scriitori, unde fiecare poate fi înţeles numai în opoziţie cu ceilalţi. Pornind de la suprimarea elementelor contradictorii, ei pot ajunge la concordanţa între proiectul artistic şi realitatea trăită, până la ură de sine şi abandonarea jocului prin sinucidere. Se va vedea că modurile de stăpânire a identităţii artistice, pe de o parte, şi a identităţii sexuale, pe de altă parte, aleg căi paralele. Această constatare nu permite emiterea unei concluzii în privinţa unei corelări simple între sexualitate şi creaţie artistică, sugerate prin teoria freudiană a sublimării, elaborată în acelaşi timp. În măsura în care cercetarea estetică a putut înlocui identitatea naţională şi chiar sentimentul patriotic, dispariţia bătrânei Austrii pune probleme foarte grave artiştilor. Un ultim capitol redă câteva posibilităţi de ajustare a noului context. Acestea decurg din modurile de gestiune a identităţii artistice adoptate anterior.

Volumul de faţă ar dori deci să aducă o contribuţie la o istorie socială a vieţii artistice care leagă analiza structurală a pieţei şi comportamentele strategice ale scriitorilor, de operele lor. Cum contextul vienez este deosebit, această legătură se prezintă sub forma unor moduri de gestiune a identităţii artistice şi sexuale. Pentru a le evidenţia mai bine am privilegiat aici anumite mărturii literare: corespondenţă, scrieri autobiografice, opere literare care vin să completeze texte evocând în special schimbările structurale din viaţa culturală vieneză.

În românește
Camelia FETIȚA

---

* **Prezentare** (introducere la **Vienne 1900. Une identité blessée - présenté par Michael Pollak**), Editions Gallimard/ Julliard, 1994, Collection "Archives". Versiunea românească se află în pregătire la Editura Polirom, colecţia "A treia Europă".

Alături de **Viena 1900, O identitate rănită** a lui Michael Pollak, de **Viena, sfârşit de secol** a lui Carl E. Schorske, **Spiritul vienez. O istorie intelectuală şi socială (1848-1938),** masiva lucrare a lui William M. Johnston, se află în curs de traducere pentru un proiect ştiinţific mai amplu, "A treia Europă", iniţiat de un grup de cercetare din Timişoara şi consacrat studiului comparat al literaturii, culturii şi civilizaţiei central-europene.

Fragmentul care urmează traduce parţial cel de-al treilea subcapitol al secţiunii **De la Baroc la Biedermeier.**

William M. Johnston

De la Baroc la Biedermeier

Tradiţia vieneză din pictură, muzică şi teatru a generat,sub Metternich, cultura numită Biedermeier . Epitetul provine de la numele unui personaj satiric, Gottlieb Biedermeier, profesor şvab, creat în 1850 de către umoristul din Suabia Ludwig Eichrodt. Împreună cu Adolf Kussmaul, discipolul său, Eichrodt şi - a imaginat personajul, luându-l drept model pe propriul profesor, Samuel Friedrich Sauter (1766-1846), care predase în Baden din 1786 până în 1841, compunând cântece populare şi versuri de diletant. Acest dascăl de ţară, pios, liniştit, respectând legile, a sfârşit prin a personifica o întreagă cultură a burgheziei apolitice de dinaintea evenimentelor din martie (1815-1848), atât în Germania, cât şi în imperiul austriac. Termenul "Biedermeier" revine la modă în 1906, atunci când fervenţii **art nouveau** au organizat o expoziţie pe tema decoraţiei interioare de până la 1848 şi în 1923, când Paul Kluckhohn extinde conceptul din sfera artelor plastice la literatură.

Deşi criticii literari preferă azi termenul de "realism timpuriu" **(early realism)**, folosim aici termenul de "Biedermeier" pentru a desemna Austria anterioară lui 1848 şi, deopotrivă, atitudinile culturale pe care ea le-a dezvoltat. Nici un alt termen nu traduce atât de bine acest amestec, durabil şi specific Austriei, de resemnare politică, desfătare estetică şi de pietate catolică. Anii 1815-1848 dobândesc pentru austrieci o importanţă cu totul aparte, deoarece în această epocă imperiul şi-a conceput pentru prima dată existenţa independentă de Germania. Majoritatea descrierilor ulterioare ale atitudinii austriece au fost ecoul celor formulate de către publiciştii stilului Biedermeier. Mai ales după 1918, Biedermeierul i-a fascinat pe patrioţii nostalgici, care vedeau în această perioadă o eră a unei glorioase idile, când, păstrând încă o vagă legătură cu Germania, Austria făcea totuşi primii paşi spre independenţă.

În termeni sociologici, epoca Biedermeier reprezintă crepusculul unei societăţi pre-industriale încă intacte. Pentru a relua o distincţie elaborată în 1887 de către Ferdinand Tönnies, Austria Biedermeier conserva acea **Gemeinschaft,** rurală şi coezivă, în timp ce marile oraşe începuseră să alimenteze societatea anonimă a capitalismului industrial, pe care Tönnies o numea **Gesellschaft.** Pe baza propriei experienţe de copil crescut în Schleswig-ul rural înainte de a merge la Berlin, Tönnies afirmă că fiecare tip de societate forjează atitudini complexe. Persoanele care trăiesc în **Gemeinschaft** refuză competiţia, în profitul practicilor de întrajutorare şi al menţinerii convingerilor comune; câtă vreme în **Gesellschaft,** membrii societăţii sunt sunt individualizaţi şi obligaţi să rivalizeze, ceea ce devine o sursă de angoasă. Faptul că acea **Gemeinschaft** a supravieţuit în Austria până în 1870, fără să fi fost alterată decât accidental, prin excesul de zel al autorităţilor, i-a fermecat pe cei care se vedeau constrânşi la înfruntarea cu celălalt model, **Gesellschaft.** Chiar la Viena, capitalismul a redeşteptat nostalgia siguranţei din epoca Biedermeier şi i-a determinat pe teoreticienii de după 1870 să o celebreze pe **Gemeinschaft** sau o versiune intermediară.

Deşi vom folosi termonologia lui Tönnies de-a lungul întregii cărţi, e foarte posibil ca unii dintre cititori să-i prefere variabilele configurative (**pattern variables**) definite de Talcott Parsons. Conform acestuia, **Gemeinschaft** este particularistă ascriptivă (**particularistă** însemnând că normele locale domină normele cu un caracter universal, iar ascriptivă - că o persoană este apreciată, în funcţie de ceea ce ea este, şi nu de ceea ce face). **Gesellschaft** ar fi, în schimb, universalistă (toată lumea se supune unor norme uniforme) şi orientată eficient spre înfăptuire. Rangul nu mai e determinat de naştere, ci de realizări. Dacă aplicăm variabilele lui Parsons Austriei anilor 1800, se observă că atât seniorul, cât şi ţăranul aderau la normele locale şi că fiecare se conforma unui rol moştenit. Deoarece industrializarea întârziase în Austria, normele universale şi orientarea pragmatică nu au înlăturat niciodată complet modelele particulariste şi ascriptive atât de dragi ruralului.

Cultura Biedermaier a încurajat clasele mijlocii să imite încercările estetice care, pe vremuri, fascinaseră aristocraţia. Burghezia se îndepărta de politică, orientându-se spre activităţi artistice practicabile şi în familie: improvizaţii de versuri, pictură, muzică de cameră. Micul grup care l-a anturat pe Franz Schubert (1897-1828) este tipic pentru acest amatorism; chiar Schubert, preferând piesele miniaturale răspunde mai degrabă nevoii pentru muzica de cameră decât pentru simfonii.

Acumularea de documente inspirate de munca eruditilor s-a finalizat în monumente precum **Istoria turcilor otomani** în 11 volume a lui Josef von Hammer-Purgstall (1774-1856). Exemplul prolificului orientalist vienez August Pfizmaier (1808-1887), care a aflat despre războiul franco-prusac citind un ziar chinezesc, demonstrează până unde poate ajunge dezinteresul pentru politică al unui compilator.

Dragostea pentru trecut a favorizat alcătuirea arhivelor şi fondarea unor muzee în care au fost adunate toate curiozităţile locale. Astfel, arhiducele Johann (1782-1859) fiul mai mic al lui Leopold II a deschis în 1812 la Graz un muzeu de istorie şi etnografie. În 1819 el a recucerit inimile locuitorilor Styriei căsătorindu-se cu fiica unui funcţionar de poştă - triumf al iubirii asupra orgoliului dinastic, gest foarte apreciat de burghezie. Acest gust al conservării şi-a găsit poetul în persoana lui Adalbert Stifter, care, în **Nachsommer** (1857) celebra stilul aristocraţiei devotate cultului legilor eterne ale naturii şi artei ca într-un muzeu.

Artele plastice au început să exprime dorinţa de a fixa prezentul, de a-l întipări în memorie prin toate genurile posibile. Făceau furori peisagiştii şi portretiştii, dar şi autorii de crochiuri care importalizau florile de câmp. Litografia, pe care inventatorul său praghez Alois Senefelder (1771-1834) a introdus-o la Viena în 1803, răspundea gustului dezvoltat al burgheziei pentru comemorare. Marele său maestru a fost vienezul Josef Kriehuber (1800-1876), care a lăsat peste 3000 de litografii executate cu fineţea unui acvafortist/.../

În literatură, gustul Biedermeier se deschidea spre ceea ce a fost numit "micul om" **(der kleine Mann),** personificat de către Grillparzer în **der arme Spielmann** (847) şi Stifter, în **Kalkstein** (1853). Cetăţeanul răbdător, de obicei între două vârste, provenit din mica burghezie, care îşi acceptă soarta umilă şi crede în Providenţă, devine un erou popular, celebrat în consecinţă de către Ferdinand von Saar şi Marie von Ebner-Eschenbach, dar şi de zeci de foiletonişti. Încarnând resemnarea cetăţeanului în faţa birocraţiei şi aristocraţiei, micul om făcea proba faptului că şi făpturile umile se pot bucura de creaţia divină, supunându-se legilor acesteia. Pe parcursul cărţii vom folosi expresia "micul om" pentru a desemna intelectualii de origine modestă care au făcut proba unei umilinţe ieşite din comun pentru a-şi disimula aspiraţiile creatoare. /.../

Biedermeier-ul a marcat apogeul teatrului. Urmându-l pe Grillparzer, a cărui popularitate a început să apună după 1830, feeria **(Zauberposse)** a fost repusă în drepturi de către Ferdinand Raimund (1790-1836), ale cărui piese feerice au continuat tradiţia **Flautului fermecat** (1791). Într-un stil mai modern, vienezul Johann Nestroy (1801-1862) a elaborat o tehnică a satirei bazată pe jocurile de cuvinte, spre marea exasperare a cenzurii/.../

Walter Brecht (1876-1950), germanist născut la Berlin şi care a predat la Viena între 1913 şi 1925, a opus valorile Austriei Biedermeier celor ale Prusiei. Austria - susţinea el - a păstrat în plin secol XX atitudini care, cu două veacuri înainte, fuseseră comune ansamblului Germaniei. Particularismul, coeziunea familiilor, absenţa conştiinţei de stat sunt trăsături specifice acelei **Gemeinschaft**, care au supravieţuit mai mult în Imperiul Habsburgilor decât în Germania. Iar birocraţia tentaculară - mai adăuga Brecht - era dublată de un fel de îngăduinţă care făcea ca legile să devină mai suple prin tolerarea infracţiunilor. Această neputinţă de a impune respectarea edictelor a primit numele de **Schlamperei,** sinonim al laxismului sau al dezordinii. Pentru mulţi austrieci, acest **Schlamperei** era contrariul prin excelenţă al eficienţei prusace, constituind o sursă de forţă şi, deopotrivă, de slăbiciune. În straturile de jos, delăsarea se învecina cu mila pe care o încercau autorii de băgători de seamă pentru "micii oameni" ca şi ei, ceea ce îi făcea să suspine în faţa nefericiţilor care-şi depănau soarta. Pentru eşaloanele superioare, acel **Schlamperei** se explica prin persistenţa valorilor feudale: eticheta impunea ca un funcţionar să satisfacă orice dorinţă a unui arhiduce sau conte. În terminologia lui Parsons, micii funcţionari erau fideli normelor particularizate, în timp ce superiorii acordau prioritate ascripţiei.

Atunci când Victor Adler a definit regimul Austriei drept "ein durch Schlamperei gemilderter Absolutismus ("absolutism temperat prin delăsare"), el celebra de fapt binefacerile umanitare ale acelui **laisser-vivre** antiprusac. După cum, în portretul **Prusaci şi austrieci, o schemă,** schiţat în 1917, Hugo von Hofmannsthal îi elogia pe austrieci pentru simţul mai devotat al diversităţii, al omeniei şi tradiţiei. Schema poetului corespundea foarte exact dihotomiei între **Gemeinschaft** şi **Gesellschaft** dezvoltată de Tönnies, deoarece Hofmannsthal era convins de înrădăcinarea Austriei în valorile pre-industriale. Faptul că după 1850 funcţionarii de toate rangurile s-au simţit sfâşiaţi între datoria faţă de stat şi răspunderea faţă de concetăţeni reflecta uzurparea rigorii specifice pentru **Gesellschaft** de către spontaneitatea rurală. Deşi obiceiurile locale au fost ameninţate de normele universale, **Schlamperei-ul** a persistat cel puţin până în 1938, simbol al acestui interval dintre vechi şi nou prin care s-a singularizat Imperiul Habsburgilor.

prezentare şi traducere
Adriana BABEŢI

Viena, altfel

Un călător pornit la drum din Răsărit înspre Apusul Europei, originar însă din acele ţinuturi care au făcut odinioară parte din Imperiul Habsburgic, va avea senzaţia de a fi oarecum "acasă" la Viena, chiar dacă se află departe de casă, de oraşul său natal, fie acesta Praga, Budapesta, Cernăuţi, Timişoara. Un astfel de călător nu va privi cu inocenţă aşezările ce-i ies în cale în drumul său spre fosta capitală imperială şi - mai mult decât atât - va constata fără uimire aproape cât de mult seamănă, oricât de neglijate, de roase de vreme şi intemperii ar fi ele, unele edificii din urbea sa natală cu încă somptuoasele şi bine întreţinutele lor "modele" vieneze. Acelaşi călător, dacă este cumva trecut de prima tinereţe, îşi va reaminti că la el acasă mobilele şi pianul erau, moştenite de la părinţi şi bunici, de provenienţă vieneză, serviciile de cafea, la fel, că prăjiturile şi torta Sacher, făcute în casă, aveau un gust aproape identic cu deliciile oferite azi în cafenelele vieneze. Analogiile de acest fel pot fi prelungite. Ceea ce contează însă în cazul unul astfel de călător, iniţiat şi poate şi uşor instruit, este altceva, şi anume faptul că dacă se discută despre ceea ce a însemnat şi înseamnă Austria în planul culturii europene, el va fi cu certitudine în temă. "Mai în temă" poate decât alţi confraţi europeni care nu ştiu exact dacă Hitler a fost austriac sau nu (austriecilor le-a reuşit isprava de a-i face pe mulţi să creadă că Führerul ar fi fost german, deşi el s-a născut şi şi-a petrecut tinereţea la Viena, cum bine se ştie). La fel, nu puţini sunt şi cei înclinaţi să creadă că Beethoven a fost austriac (părere ce nu le displace deloc austriecilor). Aceste două schimburi "avantajoase" pentru ea, pe care Austria le-a făcut cu Germania, stârnesc desigur zâmbetul condescendent al iniţiaţilor; dar ele relevă caracterul vag al perceperii unei identităţi specifice **Austriei,** în afara Imperiului Habsburgic sau, acum, în cadrul Uniunii Europene.

Despre această identitate - în primul rând - a fost nu demult vorba la Bonn. De ce tocmai aici? Nu fiindcă Beethoven ar fi văzut lumina zilei în oraşul tihnit de pe malurile Rinului. Ci fiindcă la Bonn se află foarte reuşitul complex expoziţional intitulat Kunst-und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, o imensă clădire ale cărei săli şi încăperi comunică între ele fără a fi despărţite de uşi, ci delimitate doar de nişe, lucarne, scări, coloane. Arhitectul întregului complex expoziţional, premiat de altfel pentru reuşita proiectului şi valoarea excepţională a construcţiei, este austriacul Gustav Peichl, acelaşi care în calitatea sa de gânditor, polemist şi caricaturist la prestigioasa publicaţie **Die Presse,** a fost martorul însoţitor al istoriei Austriei contemporane. Aşadar, tocmai în Germania - spre a se distinge de marea sa vecină din nord, de care o leagă nu numai comunitatea de limbă - este prezentată de-a lungul unei fâşii de 100 de ani, între 1896 şi 1996 **arta austriacă.** Nu întâmplător **arta** devine criteriul esenţial al definirii identităţii austriece de-a lungul unui secol: austriecilor le place sau le convine să se autodefinească pe calea regală a artei, declinându-şi competenţa perfectă ca aceea a germanilor în domeniul tehnicii sau al economiei. Expoziţia inaugurată în premieră la Bonn, este astfel concomitent reprezentată prin şi încorporată în cel mai mare exponat al său: clădirea însăşi, Kunst-und Ausstellungshalle. Cu începere din 4 decembrie, aceeaşi expoziţie poate fi vizionată la Viena la Akademiehof in der Albertina. Dar să rămânem la Austria aşa cum s-a prezentat ea la Bonn. Semnificativ este însuşi debutul evenimentului: o dezbatere publică şi televizată, cu participarea unor ilustre personalităţi ale vieţii culturale din Austria şi Germania, a marcat momentul inaugural, vernisajul. Titlul dezbaterii - incitant, provocator chiar - punea sub semnul întrebării existenţa unei identităţi austriece. Or, aşa cum a precizat de la început Alfred Hrdlicka, prezent pe podium - un artist multitalentat, incomod şi totuşi foarte ascultat - arta ţării sale, din 1918 încoace este expresia a ceea ce s-ar putea numi "rest-Austria", prin analogie la "Rest-Jugoslavia". Statal - cu unele intermitenţe - lucrurile par a sta întocmai. Dar - şi aici rezidă poate specificul artei austriece, individualitatea ei inconfundabilă - **multiculturalitatea** seculară a Imperiului Habsburgic, nu s-a spulberat o dată cu prăbuşirea acestuia. Ideea nu mi s-a părut a fi fost suficient şi nici foarte clar enunţată şi cu atât mai puţin subliniată în cursul dezbaterii. Or, tocmai ea "sare în ochi", s-ar putea spune, celui familiarizat cu culturile statelor sau regiunilor care au făcut odinioară parte din Imperiu. Aşa încât drumeţul de care vorbeam, sosit în faţa exponatelor de pictură, arhitectură, grafică, fotografie, a machetelor prezentate la Bonn - (şi din decembrie la Viena) - nu va întâmpina nici o dificultate de "receptare", nu va avea nevoie nici de explicaţii suplimentare spre a desluşi, de pildă, în câteva din tablourile lui Gustav Klimt, influenţa artei bizantine, spre a stabili între linia contorsionată a desenelor lui Egon Schiele şi scriitura lui Franz Kafka - analogiile care trimit înspre o acută criză existenţială, prevestitoare a grozăviilor ce aveau să se abată asupra continentului. De ce oare Viena este în aceste zile - când este celebrat Milleniumul, presărată de afişe pe care scrie **Wien ist anders,** slogan pe care autohtonii şi străinii (care se simt ca acasă în marea metropolă), îl aprobă tacit, găsindu-l foarte adevărat? Tocmai fiindcă în virtutea multiculturalităţii sale, capitala fostului Imperiu, şi actualmente a republicii Austria, este **altfel.** La fel cum **altfel** se consideră a fi şi şcoala de arhitectură austriacă impunându-se pe scena internaţională prin stilul ei aparte, foarte original şi adesea în contratimp cu ceea ce se întâmplă în acelaşi domeniu în Franţa, Germania, Italia. Când în Europa avangardistul domină, arhitecţii austrieci reînvie liniile sinuoase, ludice pe alocuri ale Jugendstilului. Este reperabil un refuz aproape constant al formelor agresive, al liniilor frânte, al volumelor disparate, este decelabilă cultivarea armoniei rezultată dintr-o rafinată, savantă şi în acelaşi timp instinctivă combinare a vechiului cu noul. Spre deosebire de momentele evoluţiei picturii, graficii sau fotografiei austriece în acest secol, arhitectura nu şochează, ci reconfortează

Gustav Klimt - "Moarte şi viaţă"

austriecii, şi inclusiv dacă nu mai ales artiştii. Un eseist constata că istoria Austriei pare a fi "tricotată" cu o regularitate exasperantă conform tiparului - una pe faţă, una pe dos. Formulele care relevă ceea ce s-ar putea denumi ad-hoc, dialectica spiritualităţii austriece ar fi **da... dar..., aşa este... însă", pe de-o parte... pe de altă parte".**

Chiar în succesiunea curentelor estetice în cultura austriacă, şi mai exact, în artele plastice în acest secol (şi nu numai) poate fi reperată o anumită desincronizare a tendinţelor în raport cu dominanţa unor curente în restul ţărilor europene. Cubismul pătrunde relativ târziu, constructivismul este adoptat imediat după dezastrul primul război mondial, dar este concomitent stimulat de influenţa suprematismului rus, a futurismului italian; expresionismul austriac - reprezentat şi în expoziţie de "vârfurile" sale: Boeckl, Kokoschka, atinge un stadiu culminant între 1918-1925. Realismul se insinuează din nou în artele plastice ca expresie a nostalgiei faţă de un trecut iremediabil pierdut. Aşa numitul **Neus Sachlichkeit** - noul obiectivism - este în acelaşi timp şi o reîntoarcere la tradiţie, dar şi o poartă deschisă tendinţelor sosite din Germania, unde venirea nazismului la putere impune limbajului artei un cod precis: realismul şi o tematică "neaoşă". După 1938 cea mai mare şi mai bună parte a artei şi culturii austriece se produce, prin emigraţia intelectualilor şi artiştilor de primă mărime, în afara frontierelor ţării. După cel de-al doilea război mondial, tendinţele în arta austriacă se diversifică, se armonizează chiar. Nu trebuie uitat că Austria a fost şi singura ţară care a stat vremelnic sub administraţia celor patru forţe învingătoare în cel de-al doilea război mondial, dar că după aceea a fost complet liberă. Necesitatea de a se diferenţia, de a se distinge net de un trecut marcat de complicitatea cu nazismul, de bucuria reîntoarcerii "în Reich" sub comanda Führerului, se manifestă şi în artă. Dacă pe de-o parte Hundertwasser continuă în registrul propriu tradiţiile Jugendstilului de dinaintea celui dintâi război mondial, a secesionismului vienez, alţi plasticieni se reîntorc la realism, dar pe filiera fantasticului. Între anii 1960 şi 1980, acţionismul vienez ia formele cele mai provocatoare, ritualizate în violenţa cu care respingea valorile societăţii de consum; cu aceeaşi agresivitate erau asumate traumele, nevrozele create de un trecut refulat, neasimilat. Acţioniştii austrieci îşi câştigă o trecătoare notorietate internaţională, după care banalizarea actului de suprimare a tuturor tabuurilor îi retrimite în zona excentricităţilor "datate" istoric.

Anii '80 marchează o reîntoarcere la materialele şi metodele tradiţionale ale picturii, după consumata experimentare fără limite a mijloacelor de expresie plastică. Şi, din nou, conform tiparului "una pe faţă, una pe dos", anii '90 marchează un interes renăscut al artiştilor austrieci faţă de formele experimentale ale artei. Arhitectura este şi ea supusă legilor fluctuaţiei permanente între tradiţie şi inovaţie, privitorul. Fotografiile şi machetele expuse la Bonn şi apoi la Viena, oferă imaginea globală a unei arhitecturi în ipostaza unui izbutit şi omogen conglomerat de "Gemütlikheit", de tihnă şi de neastâmpărată inteligenţă. Arhitectura austriacă a acestui secol pare a fi păstrătoarea unor reminiscenţe stilistice, specifice perioadei monarhice, cu propensiunea spre formele barocului simplificat. Participanţii la masa rotundă ce inaugurase expoziţia de la Bonn au scos din recuzita definiţiilor posibile ale identităţii austriece - aşa cum se manifestă ea în artă - ideea că barocul ar fi stilul obsedant al creativităţii estetice austriece. Evident, atari opinii simplificatoare devin inevitabile, la fel ca şi recurgerea la clişee, spre a percepe şi înţelege complexitatea unui fenomen.

Or, tocmai spre a reduce riscurile mai sus amintite - organizatorii expoziţiei de la Bonn au publicat un ziar într-o ediţie unicat, numărând 40 de pagini în format mare. Cei 1000 de ani de existenţă atestată a Austriei sunt trecuţi rapid în revistă, cu umor şi dezinvoltură, într-un eseu miniatural în care ni se spune între altele că cei o mie de ani străbătuţi de această ţară, sunt aidoma unui drum întortocheat, accidentat, lung, dar străbătut de naţiune astfel încât Austria anului 1996 ar fi un story al succesului. Numai că, ni se spune mai departe (parafrazându-se opinia lui Truman Capote cum că "singurul lucru care nu ţi se va ierta va fi succesul"), Austria ar avea ambiţia de a fi prima şi singura ţară care nu-şi iartă ei însăşi, propriul ei succes. Locuitorii supranumitei **Felix Austria,** care se situează pe locul al 5-lea în topul bunăstării europene, sunt nişte pesimişti incorigibilili. Iar faptul că modestia lor afişată ţine totuşi de orgoliu se poate deduce din aforismul preferat al lui Bruno Kreisky. Acesta le recomanda compatrioţilor săi să nu facă prea mult pe modeştii, de vreme ce nici nu sunt într-atât de măreţi spre a-şi permite un astfel de lux. Amintirul ziar reproduce fotografic chipurile a zece mari personalităţi ale culturii şi istoriei Austriei ultimilor 100 de ani, citând concomitent câteva din memorabilele lor cugetări despre ţară, popor şi istorie, ori dând cuvântul altor mari efigii ale culturii europene, spre a emite opinii pe aceeaşi temă. Poate fiindcă în pofida aparentei sale stări de echilibru, armonie şi tihnă, Austria este totuşi bântuită de nevroze, cel dintâi mare personaj evocat este Sigmund Freud, pe care Thomas Mann îl consideră drept promotorul unui nou umanism. Chipul tulburător al lui Franz Kafka urmează celuia al părintelui psihanalizei. "Cred, scria Hermann Hesse despre acest autor stins din viaţă în 1924), că printre sufletele în care a străfulgerat creator presimţirea chinuită a ceea ce avea să se întâmple, a marilor prefaceri, se numără, pentru todeauna, Kafka". "Hibrisul care ne îndeamnă să înfăptuim raiul pe pământ ne seduce într-atât, încât prefacem bunul nostru pământ, în iad". Aforismul ce conotează orice utopie totalitaristă l-a enunţat Karl Popper, adeptul convingerii că importantă nu este căutarea certitudinilor imuabile, ci capacitatea de a învăţa din erori. Joseph Roth, scriitorul evreu, unul din cei mai mari naratori ai acestui secol, este prezent cu o nostalgică fotografie şi cu un şi mai nostalgic citat despre oraşelul său natal, acel Stettl, în care oamenii celor mai diverse naţiuni nu se deosebeau unii de alţii fiindcă vorbeau cu toţii mai multe limbi. Or, nazismul a şters de pe faţa pământului micuţele aşezări cosmopolite şi evreieşti atât de specifice nordului Bucovinei, unor ţinuturi ale Poloniei şi Ucrainei, care făcuseră parte din monarhia austriacă. Câteva aforisme despre prostie, şi privirea sceptică a lui Robert Musil ne întâmpină pe pagina 16 şi 17 a publicaţiei unicat. Autorul **Omului fără însuşiri** (fragmentele extrase din acest roman ornau pavilionul Austriei la Târgul Internaţional de Carte din Frankfurt pe Main, în toamna anului 1995). Robert Musil, deci, crede că "atât din teama de a părea proşti, cât şi din aceea de a nu respecta legile bunei cuviinţe, deşi se cred deştepţi, mulţi oameni se feresc să afirme public aşa ceva". Din galeria ilustrelor personaje, între care figurează şi Ingeborg Bachmann, şi Oskar Werner, şi Bruno Kreisky, pe care l-am citat, şi Helmut Qualtinger, aş mai reţine spusele lui Thomas Bernhard - unul din cei mai importanţi autori de limbă germană şi unul din cei mai controversaţi "austrieci". Născut în Olanda, în 1931, stins din viaţă în 1989, autorul a iubit şi a urât în acelaşi timp Austria. În romanul "Nepoata lui Wittgenstein", Thomas Benrhard face portretul cafenelei vieneze, a acelei Wiener Kaffeehaus, în care cel care intră este mereu confruntat cu alter-egourile sale, cu chipurile semenilor care, privite mai intens, se transformă în propria sa imagine, multiplicată, ca într-un joc de oglinzi. "Şi fiindcă nu mă iubeam pe mine, scrie Thomas Bernhard, nu puteam să sufăr hoarda celor care-mi erau aidoma". Acest sentiment pare a fi unul tipic austriac, şi nu numai. La capătul aventurii pe care o propune vizitarea expoziţiei, lectura revistei unicat, şi răsfoirea catalogului expoziţiei, cel venit de departe, din răsărit, ar trebui poate să mai afle ceva: în anul de graţie 996, împăratul Otto al III-lea, supranumit de contemporani Mirabilia Mundi, îi era dăruit un ţinut regesc, care se afla într-o zonă numită de locuitorii ei "Ostarrichi". 50 de ani mai târziu, un document al vremii reboteza acelaşi ţinut cu numele de Austria, adică das "Ostliche" - **Răsăriteana.**

Rodica BINDER

Köln, 20.11.96

Centrul şi marginea

În dubla editare Polirom (Iaşi) şi Böhlau (Viena), Andrei Corbea-Hoisie şi Jacques Le Rider, publică în colecţia "Ex Libris Mondi", o excelentă antologie, METROPOLE UND PROVINZEN IN ALTÖSTERREICH (1880 - 1918) dedicată ideii de centru şi margiine la sfârşitul Austriei imperiale. Dintre semnatari: Jacques Le Rider, Ernst Bruckmüller, Jacek Purchla, Karl Schlögel, Sigurd Paul Scheichl, Andrei Corbea-Hoisie, Ilona Sarmany-Parsons, Karl Wagner, Angelo Ara, Robert S. Wistrich.

Ioan Holender, directorul Operei de Stat din Viena

TIMIŞOARA MEA

Cu cât un om se apropie mai mult de sfârşitul toamnei sale, gândurile îi revin spre primăvara trăită.

Şi cu cât ne apropiem mai mult de sfârşitul toamnei noastre sau de începutul iernii, cu

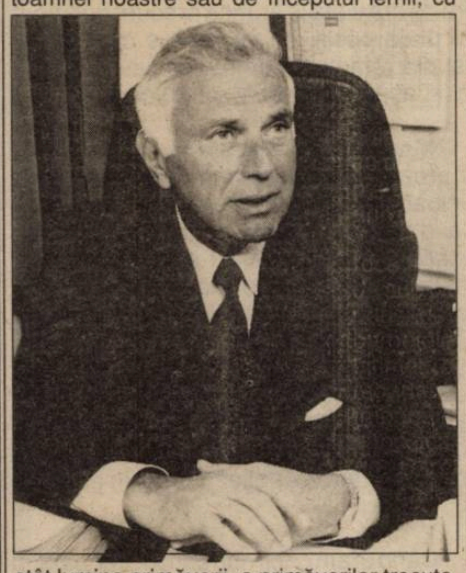

atât lumina primăverii, a primăverilor trecute, dar nu pierdute, străluceşte mai intens.

A fost o copilărie numai aparent ocrotită şi fericită, dar este o faptă mare a celor din jurul meu, a părinţilor mei, că mi s-a părut aşa.

Abia născut, au început frământările şi neliniştile, agitaţiile şi nesiguranţele, primejdiile şi catastrofele anilor dinainte de război, din timpul războiului, de după 23 August, din '56. Deci, până ce soarta m-a făcut să plec, în '59, la 24 de ani, am trăit perioadele cele mai frământate ale vieţii mele, ca şi trei schimbări politice cu consecinţe mari.

Şi totuşi...

Atâtea am primit în toţi aceşti ani, atâtea mi-au încălzit inima, mi-au luminat mintea, mi-au format corpul, m-au învăţat să văd nu numai ce se vede, ci şi ce e în spate, să citesc, să mă exprim!

Timişoara mi-a dat mirosul de tei.

Timişoara mi-a dat dragostea pentru natură, care nicicând şi niciunde nu a fost mai frumoasă ca la Pădurea Verde - atunci, ca în Parcul Rozelor - atunci, ca la Timiş, cu bicicletele, ori la Giroc - atunci.

Timişoara mi-a dăruit arena Electrica, tribuna de lemn - verde - şi zgura neagră, neagră. Şi arena C.F.R., cu Reuter şi Ritter, şi a lui Poli, cu Marcu şi Andrei Rădulescu.

Şi niciodată şi nimeni în lumea asta mare, mare, n-a mai jucat după aceea aşa şi n-a mai încântat pe nimeni aşa.

Nici Opera de Stat, cum îi zicea atunci, cu clădirea şi sala ei plină de mister şi de mistere, cu un stil aşa de unic, încât tocmai prin asta e stil.

Niciunde fardul, lipiciul, vopseaua decorurilor, pe scurt, miracolul teatral nu au mai mirosit ca la ridicarea cortinei acolo. Şi niciunde emoţia şi trăirea mea nu au fost mai profunde, mai cutremurătoare - mai adevărate, ca la prăbuşirea lui Gogu Vasilescu pe scări după dispariţia Gildei, in **Rigoletto**. Nici un **Paiaţe**, ca în cele cinci seri cu Garbis Zobian, prin anii '50, înainte de a pleca la Bucureşti şi în lume, nu am auzit de atunci şi nu cred că voi mai auzi. Şi nici un Eisenstein mai elegant şi mai prezent decât Traian Nicolau nu am mai apucat.

Şi câte piese de teatru care ne-au format "pe linie", dar cu unelte artistice şi construcţii dramatice, ca ale lui Aurel Baranga sau Al. Mirodan!

Şi Leonard Divarius a fost numai unul, ca şi Stroe, sau Mircea Crişan, în aer liber pe estrada teatrului de vară din Parcul Rozelor. Ei ne-au amuzat cum nimeni şi nimic nu m-a amuzat şi nu mă mai amuză.

Şi concertele simfonice, duminica dimineaţa, la cinematograful Capitol, devenit apoi "Maxim Gorki", au fost adevărata sărbătoare de duminică.

Şi filme în serie, cu "Zoro", ca la cinematograful de vară nu au mai venit şi nici cinematograf şi filme ca acelea n-au mai fost.

Nicăieri în lume n-a fost mai important să

Timişoara, Piaţa Unirii, foto Hortensia Botescu

plac aşa cum am vrut să plac duminică şi sâmbătă seara, pe Corso sau pe "Surogat".

Nici un "firobuz" n-a fost mai larg, mai galben şi mai elegant decât acela care a apărut prin patruzeci şi ceva pe Mihai Viteazul, cu circuitul prin Lahovary.

Şi un tramvai ca "6", în circuit pe la Abator, unde porcii tăiaţi tipau, pe la fabrica de bere, cu mirosul acela de malţ, şi prin Piaţa Traian plină de mistere şi de indivizi periculoşi n-am mai apucat.

Şi catedrală mai catedrală ca a noastră nu a mai fost nici o catedrală din lume şi nici o stradă mai îngustă decât Alba Iulia, cu două tramvaie, n-a mai fost alta în lume. Poate doar Mercy utca, tot aici.

Şi cum cânta cantorul Katz la sinagoga din Cetate n-a mai cântat nici un cantor în lumea asta mare, care e totuşi aşa de mică în comparaţie cu marea, frumoasă, tristă şi veselă, plină de viaţă şi de cimitrie, plină de prieteni, colegi, mari profesori, mari dascăli, artişti şi cântăreţi, aşa de mică în comparaţie cu marea mea Timişoara.

Şi când acum, în zilele noastre, mă plimb pe jos sau iarăşi cu "biciclul", ca pe vremuri, nu sunt trist şi nu caut trecutul pierdut. Mă bucur să văd prin ceea ce se vede şi ceea ce a fost. Chiar dacă la Mecanică nu mai funcţionează cantina, clădirea e tot acolo, iar o inscripţie le spune acelor care nu ştiau că acolo, în octombrie 1956, unii, printre care şi eu, au încercat să facă ceea ce după treizeci şi trei de ani mai târziu alţii au reuşit. După treizeci şi trei de ani. De treizeci şi trei de ori 356 de zile.

Pe Loga, când trec prin faţa Securităţii, tot la colonelul Moiş mă gândesc şi încă automat, căci s-a întâmplat adânc, ca toate celelalte, fac pasul pentru a trece pe partea cealaltă. Dar nu mai trec, căci acum acolo e o grădiniţă. Cel puţin, era.

Şi asta e bine. Şi mult. Şi important.

Şi vreau să cred, trebuie să cred, deci cred că dacă a fost grădiniţa în locul Securităţii, atunci e bine. Atunci va fi bine. Atunci trebuie să fie bine.

Căci copiii cresc. Şi vor fi mari.

Cultură par avion

Nimeni nu-şi imagina la 26 octombrie 1992, când la Timişoara Austrian Airlines (Liniile aeriene austriece) îşi deschidea o filială pentru întreaga parte de vest a României, că în scurtă vreme agenţia redutabilei companii avea să devină unul din cei mai eficienţi aliaţi ai culturii din Banat (şi nu numai). Deşi o companie aviatică are - prin statut - obiective foarte pragmatice, prin cei patru ani de existenţă timişoreană, Austrian Airlines a dovedit cu prisosinţă că pragmatismul şi cultura nu sunt incompatibile, ci , dimpotrivă, alături de Biblioteca Austriacă deschisă în spaţiul Universităţii de Vest, a probat că ştie să se implice profesionist şi în cultură. Artiştii şi scriitorii timişoreni au simţit cu prisosinţă acest lucru, datorat iniţiativei, generozităţii şi competenţei directorului agenţiei, d-na ***Magdalena Mărculescu****, nu doar un excelent manager, ci şi un om de cultură prin vocaţie, traducător remarcabil din literaturile spaniolă, germană, engleză, franceză.*

- Cum a început, de fapt, implicarea ta şi a agenţiei pe care o conduci în spaţiul cultural timişorean?

- A început firesc, prin susţinerea câtorva proiecte ale Operei Române. Aceasta, şi datorită faptului că directorul Operei de Stat din Viena, Ioan Holender, este originar din Timişoara. Ca, de altfel, şi Cornel Murgu, cunoscutul tenor. Compania noastră a colaborat eficient la realizarea unui nou spectacol Strauss al Operei timişorene, în momentul în care marea Operă vieneză a trimis decoruri, regizor, scenograf, coregraf. Sau când - asemeni Filarmonicii de Stat "Banatul" - a invitat solişti străini de prestigiu. Momentul culminant al acestui gen de colaborare cu lumea muzicală timişoreană a fost marcat prin spectacolul festiv prilejuit de aniversarea celor trei ani de existenţă a companiei noastre de aici.

- O altă zonă de contact fertil între Austrian Airlines şi cultura Timişoarei a fost cea a artelor plastice.

- Aşa este, dar aş mai aminti tot la capitolul "spectacol" colaborarea cu Teatrul German de Stat din Timişoara, cu opera din Constanţa, precum şi cu Centrul Cultural Francez în realizarea acelei mult apreciate jam-session-uri care a avut loc în Piaţa Unirii. Cât despre artiştii plastici, i-am provocat prin cele câteva galerii particulare timişorene să participe la un concurs de proiecte al companiei noastre, prilejuit de aniversarea celor 1000 de ani ai Austriei. Două au fost preselecţionate. Primul le aparţine soţilor Bădescu şi galeriei lor; se numeşte "Poarta". Este o expoziţie pe care aş vrea să o itinerăm nu doar în România, ci şi în Austria, susţinută de un program coerent cu seri de muzică şi poezie austriacă, în interpretare, respectiv traducere românească. Al doilea proiect încununat de succes este al Muzeului din Arad, conceput şi coordonat de Judit Angel.

- Dacă nu mă înşel, ultima idee se leagă de numele lui Sergiu Celibidache.

- Ideea a pornit de la o serată muzicală a lui Iosif Sava, care spunea că e inadmisibil ca în România să nu existe un bust al marelui dirijor. Drept care, văzând în atelierul sculptorului timişorean Petru Jecza un bust al lui Celibidache în gips, de comun acord am decis "s-o facem". Deci compania va subvenţiona turnarea în bronz a bustului. Cristian Mandeal a fost pur şi simplu entuziasmat de idee şi a acceptat ca această donaţie să fie inaugurată festiv la Ateneul Român (în al cărui hol va fi amplasat bustul), printr-un concert special aniversar, Schubert - Brahms.

- Acestea au fost proiectele culturale în care s-a implicat compania. Din câte ştiu, ai şi câteva proiecte personale, unele realizate, altele în curs.

- Deoarece am fost realmente impresionată de ceea ce face poetul Petre Stoica şi fundaţia lui la Jimbolia spre a menţine viu interesul publicului românesc pentru valorile literaturii austriece, am contribuit, după puteri, la mai buna amenajare a sediului fundaţiei. Apoi, colaborând cu el, dar şi cu alţi membri al Filialei din Timişoara a Uniunii Scriitorilor, aş dori să organizez acele seri de poezie austriacă la "Galleria 28", la Fundaţia "Georg Trakl" din Jimbolia, poate chiar la Bucureşti. Ca traducător din germană voi susţine proiectul editorial şi publicistic al unui grup de cercetare din Timişoara, intitulat "A treia Europă". Dar pentru că slăbiciunea mea e literatura de limbă spaniolă, după ce am debutat în "Orizont" cu o traducere din Isabel Allende, aş dori să propun editurii Unitext a UNITER-ului o piesă de mare succes a lui Gabriel Garcia Marquez, **Diatriba de amor contra un hombre sentado**, pe care chiar am tradus-o.

Adriana BABEŢI

Poarta

Poarta = Deschidere amenajată într-o împrejmuire, zid, având un cadru şi un sistem de închidere. Locul de acces într-o cetate. oraş. (conf. DEX)

Poarta = Tranziţie, perspectivă, şansă, speranţă, ocluzionare.

Poarta Vienei
- scurt istoric -

..."oraşul şi cetatea Timişoara sunt foarte vestite şi s-au numit după râul Timiş...; oraşul mai are trei porţi..." (Nicolai Isthvanfii Pannoni Historiarum Liber XVIII, 1758, Viena).

Anul 1716 - După eliberarea oraşului de sub turci de către prinţul Eugeniu de Savoya, în cetatea Timişoarei existau trei

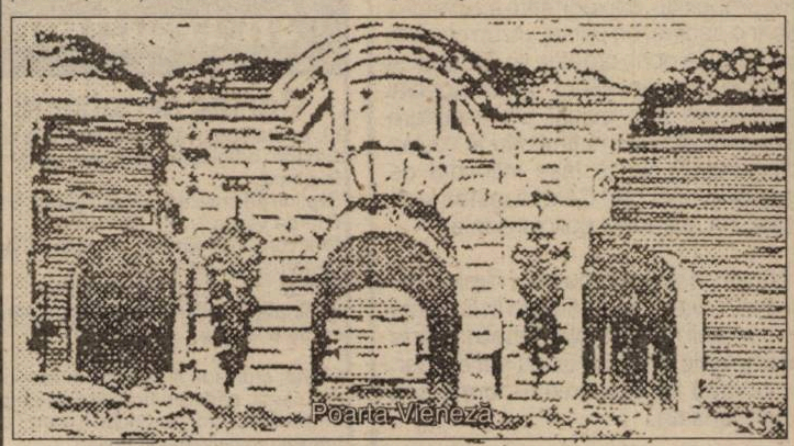

Poarta Vieneză

Poarta = Locul prin care se pătrunde, locul unde intrarea şi ieşirea se întâlnesc, devin una, se confundă, se completează şi se despart totodată. Începutul şi sfârşitul.

Poarta = Comunicare. Delimitare. Temporizare.

Poarta = Sistem de referinţă, induce şi impune starea de RELATIVITATE:

- Dreptul nostru de a intra pe poartă şi a şedea înăuntru, şederea fiind dată ca posibilă prin compensare de valoare, calitate, probitate. Valoarea pătrunde şi pretinde. Recompensă: locul câştigat, cauza câştigată, dreptul la identitate într-un peisaj, într-un spaţiu, într-o cultură, în final.

- Dreptul nostru de a ieşi pe poartă şi de a fi în afară.

Poarta are dimensiunile: lăţime, lungime, înălţime, TIMP.

Poarta = Concentrare, Acumulare. Decongestionare. Este un tot unitar. Este cercul. Şi poate fi redus la un punct. Punctul, începutul şi sfârşitul. Poarta ca devenire.

Poarta = Dualul, perechea, balanţă, echilibru.

Exemple de porţi: poarta Raiului..., Purgatoriul... Poarta Sărutului..... POARTA VIENEI

porţi: poarta Ardeleană, Poarta Mehalei sau Vieneză şi Poarta Petrovaradin..

Marie-Jeanne şi Ovidiu Bădescu

CUM SE RAPORTEAZĂ ARTISTUL LA IDEEA PROPUSĂ

- care răspunde la iniţiativa Statului Austriac de a omagia în lume împlinirea unui mileniu de existenţă

În Timişoara, oraşul în care fiinţează "Galleria", există o poartă istorică denumită Poarta Vienei, loc prin care artistul din acest spaţiu vine înspre Viena cu propria identitate. Face arc peste timp, boltă (element din poartă, pod) şi reconstruieşte, redimensionează, reaminteşte, reactualizează, reinventează o lume, o atmosferă, o călătorie şi o stare de fapt, raportate la un sistem de referinţă - VIENA.

PARTICIPANŢI:
- Ana Adam Tolan
- Adriana Lucaciu
- Gloria Moser Vreme
- Daniel Ursachi
- Ovidiu Vuia
- "Galleria" (Marie - Jeanne, Raluca Ştefana Brânduşa şi Ovidiu Bădescu)

AUTOBIOGRAFIE

M-am născut în anul 1862, la Viena. Tatăl meu e comerciant. Are o ciudăţenie: citeşte doar cărţi franţuzeşti. De 40 de ani. Deasupra patului său atârnă un portret minunat al idolului său "Victor Hugo". Seara stă aşezat într-un fotoliu roşu închis, citeşte "Revue des deux Mondes" şi e îmbrăcat într-un halat albastru, cu revere din catifea, late, ca la Victor Hugo. Un astfel de idealist nici că mai există pe lumea asta. Odată cineva l-a întrebat: "Nu sunteţi mândru de fiul dumneavoastră?!". Răspunsul lui a fost: "Nu m-am supărat prea tare că timp de 30 de ani a fost un trântor, aşa că n-am să fiu nici prea onorat dacă acuma e poet. Eu i-am lăsat libertatea. Am ştiut că e un risc. Am contat pe sufletul său!".

Într-adevăr, tată, tu, cel mai nobil şi mai ciudat dintre taţi, mult timp mi-am bătut joc de sfântul cadou al libertăţii, am iubit cu pasiune doamne nobile şi mai puţin nobile, am hoinărit prin păduri, am fost jurist, fără să fi studiat vreodată dreptul; medic, fără să fi studiat medicina, librar, fără să vând cărţi, iubit fără să mă căsătoresc vreodată, şi la urmă poet, fără să fi scris poezii! Căci se pot numi micile mele creaţii, poeme?! În nici un caz. Sunt extracte! Extracte ale vieţii. Ale vieţii sufletului şi ale unor zile oareşicare, înghesuite în 2-3 pagini, eliberate de tot ce prisoseşte, ca şi praful de supă condensat! Îi revine cititorului sarcina să transforme cu propriile-i puteri aceste extracte într-o supă gustoasă, pe care s-o aducă la punctul de fierbere în spiritul propriu, deci cu alte cuvinte, s-o facă fluidă şi digestivă. Dar există "stomace spirituale", care nu suportă extractele. Totul rămâne nedigerat, apăsător şi înţepător. Ăştia au nevoie de 90 de procente de zeamă, de lichide. Cu ce altceva să dizolve extractele?! Oare "cu propriile forţe"?!

Aşa se face că am mulţi adversari, *"dispeptici ai sufletului"* pur şi simplu! Oameni care digeră greu! "Să termine", este deviza artistului. Să termine chiar cu el însuşi! Şi apoi, la asta ţin: ce poţi "cu înţelepciune să tăinuieşti", e mai artistic decât ceea ce "cu multe cuvinte exprimi". Nu-i aşa? Da, iubesc "Metoda concisă", stilul telegrafic al sufletului!

Aş vrea să pot descrie un om prin doar o propoziţie, o experienţă a sufletului pe doar o pagină, un peisaj, cu un cuvânt! Pune arma la ochi, creatorule, ţinteşte şi nimereşte din plin! Gata. Şi, în special ascultă-te pe tine însuţi! Dă ascultare vocilor care grăiesc în tine! Nu te ruşina de tine însuţi! Nu te lăsa intimidat de sunete necunoscute! Când acestea sunt ale tale! Să ai curajul goliciunii tale!

Nu am fost nimic, nu sunt nimic şi nu voi fi nimic. Dar trăiesc din plin în libertate şi las oamenii nobili şi toleranţi să ia parte la întâmplările trăite de acest suflet liber, prin punerea lor pe hârtie în forma cea mai condensată.

Sunt sărac, dar sunt eu însumi! Eu şi numai eu! Bărbatul care nu face concesii!

Şi unde poţi ajunge astfel? La 100 de guldeni pe lună şi câţiva înflăcăraţi admiratori.

Ei, pe ăştia îi am!

Viaţa mea a fost închinată cu nemaiîntâlnită încântare creaţiei lui Dumnezeu, "corpul femeii"! Cămăruţa mea prăpădită e aproape tapisată cu nuduri atingând perfecţiunea. Toate încadrate în rame de stejar purtând iscălituri. Peste un nud de cincisprezece ani stă scris "Beauté est vertue". Frumuseţea e virtute. Pe altul: "Există doar o imoralitate a goliciunii - să consideri goliciunea imorală"!

Sub alt nud stă scris: "Aşa te-au visat Dumnezeu şi poeţii! Dar spiritele sărace au inventat simţul ruşinii şi te-au acoperit, te-au îngropat"!

Când se trezeşte P.A., îi cade privirea pe splendoarea divină şi atunci trebuie să recunoască supus că existenţa îl obligă, având doi ochi în cap, să se îmbete cu suprema frumuseţe a lumii!

Ochilor, ochilor, proprietatea cea mai de preţ a omului!

Dar toţi ăştialalţi se holbează la viaţă ca broscoiul la nufăr!

Aş vrea să-mi scrieţi pe piatra de mormânt: "A iubit şi a văzut!".

Da, să trăieşti plin de extaz, să te aprinzi tu însuţi, să dai în clocot, să te cuprindă flacăra mistuitoare în faţa frumuseţilor lumii, asta a însemnat pentru tată şi fiu totul, absolut totul!

Dar în timp ce bătrânul era încă destul de legat de viaţa de zi cu zi sau se ciocnea de ea, fiul ieşi fără nici o ezitare din strânsoarea obligaţiilor.

Da, sunt sărac, sărac, dar tata mi-a dat averea pe care puţini taţi, în blânda înţelepciune, le-o dau fiilor lor: "Timp pentru evolua şi libertate"! Aşa a putut sufletul meu, departe de orice amăgire, să se aplece cu iubire peste toate comorile nebănuite pe care zi de zi şi oră de oră viaţa le aruncă precum perlele pe plaje pustii, să se aplece cu iubire asupra întâmplărilor tragice sau delicate, şi aşa să crească, să tot crească...

Mama mea era pe vremuri o gingaşă şi preafrumoasă doamnă, cu mâini şi picioare nobile şi încheieturile înguste. Ca o gazelă. Odată tata a adus din Anglia o fată minunată. I-a spus mamei: "Asta, draga mea, e Maud-Victoria. E cea mai frumoasă fată a Angliei". Mama văzu că, într-adevăr, era cea mai frumoasă fată a Angliei şi-i spuse cu adâncă tristeţe: "Va trebui de acum să rămână la noi?!". Pe tata îl mişcară întratât vorbele ei, că o trimise pe "cea mai frumoasă fată a Angliei" înapoi în patria ei.

Când eram copil nutream o dragoste de nedescris pentru poienile de pe dealuri. Poiana, care sub arşiţa soarelui mirosea îmbătător, presărată cu gângănii şi fluturaşi, mă fermeca întotdeauna. La fel şi luminişurile din pădure. În locurile mlăştinoase, scăldate de lumina soarelui, vezi fluturi, mici şi mătăsos-albaştri sau din cei pictaţi cu roşu şi negru, iar pe jos vezi urmele lăsate de paşii cerbilor. Dar poienile, le iubeam la nebunie, da, mi-era chiar dor de ele. Sub pietrele albe şi fierbinţi, îmi închipuiam la pândă viperele, creaturile astea fiind de fapt misterul basmelor copilăriei mele. Înlocuiau balaurul, uriaşul şi pe vrăjitoare. Toate muşcăturile şi urmările lor, cumplitele chinuri lente, misterioasa acţiune care te învăluia, felul lor perfid şi misterios, pe toate le ştiam pe dinafară, precum şi leacurile miraculoase şi aşa mai departe. Corpul minunat, gingaş, de culoare gri închis al viperei mi se părea ce-i mai frumos şi mai distins, iar atunci când m-am îndrăgostit de o fetiţă, nu mi-am putut îndepărta un gând: să o muşte o viperă de picior în timpul unei excursii, iar eu să-i sug rana şi să o salvez!

Cunoşteam toată zona unde cu siguranţă sălăşluiau viperele, pătrundeam în ea, eram tot timpul în aşteptare; dar în viaţa mea nu mi-a fost dat să văd nici una vie, deşi în partea aceea de pe Schneeberg erau cu duiumul. Aşa încât rămase pentru mine doar un vis urât, dar atât de dulce şi tulburător. Totdeauna îmi imaginam: iubita mea va fi muşcată deasupra gleznei. Toţi în jur privesc neajutoraţi, cu disperare. Atunci eu aduc de la stâna din apropiere rachiu de genţiană şi o fac să bea până ameţeşte; e singurul leac. Apoi ea spune: "Vai, cum de-aţi ştiut?". Şi eu răspund atâta: "Am citit în Brehm...".

Peste tot şi totdeauna am aşteptat să zăresc vipere. Dar n-au venit niciodată.

La 23 de ani m-am îndrăgostit nebuneşte de o fetiţă de 13 ani, plângeam nopţile, m-am logodit cu ea, am devenit librar la Stuttgart, ca să câştig bani repede şi ca să pot avea grijă de ea, mai târziu, Dar n-a ieşit nimic din toate astea. Niciodată nu mi s-a îndeplinit vreun vis.

Sărac şi părăsit, îmi continui traiul, privirea mi-e încă îndreptată spre o nobilă mână de doamnă, spre un pas regesc, spre un chip blând, rupt de lume. Amin..

(fragmente)

Traducere de
Magdalena MĂRCULESCU

PETER ALTENBERG
CE-MI ADUCE ZIUA

Pseudonimul lui Richard Engländer, virtuos al schiţei impresionist-neoromantice. A fascinat generaţiile de la începutul veacului. Thomas Mann evocându-l, vorbeşte chiar de "îndrăgire de la primele cuvinte". Astăzi, concentrează din nou atenţia în jurul său. Unii critici văd în Altenberg un precursor al prozei "experimentale" contemporane.

Născut la 9 martie 1859 (nu 1862 cum menţionează în autobiografia sa), Altenberg e fiul unui comerciant înstărit. A studiat o vreme dreptul, medicina şi a practicat felurite meserii, printre care şi aceea de librar la Stuttgart. Începe să scrie cam prin ultimul deceniu al veacului trecut. În 1896, cu sprijinul lui Karl Kraus, tipăreşte un volum de schiţe cu care-şi cucereşte faima, inspirate din întâmplări cotidiene, stări de spirit greu comprehensibile, evocate într-un stil plin de asociaţii, sugerând mai mult decât povestind, pe care le intitulează *Extrakt des Lebens (Esenţa vieţii)*. Viziunea aceasta e continuată şi în alte culegeri: *Was der Tag mir zuträgt (Ce-mi aduce ziua)*, 1900; *Die Bilderbögen des kleinen Lebens (Ilustraţii din viaţa măruntă)*, 1909. Altenberg a scris şi cronici la spectacole de cabaret. Ultimii ani i s-au scurs în diferite sanatorii. Moare la 8 ianuarie 1919 la Viena.

Dieter SCHLESAK

Celebra cafenea vieneză Griensteidl

GEORG TRAKL
în traducerea lui Petre Stoica

Cântec de soare-apune

O, noptateca zvâcnire de aripă a sufletului:
Păstori, odinioară mergeam pe lângă păduri în amurg
Şi pline de umilinţă urmau sălbăticiunea roşie, floarea verde
Şi izvorul gângăvind. O, străvechiul ţârâit al greierului de casă,
Sânge înflorind pe altarul jertfei
Şi strigătul pasărei singuratice peste liniştea verde a iazului.

O, voi, cruciade şi aprinse mucenicii
Ale cărnii, căderea fructelor de purpură
În grădina serii, pe unde în vremi de demult treceau evlavioşi apostoli,
Oşteni acum, trezindu-se din răni şi vise stelare.
O, delicatul mănunchi de albăstrele al nopţii.

O, voi vremi ale tihnei şi ale toamnelor de aur,
Pe când noi, călugări paşnici storceam struguri de purpură
Şi-n jurul nostru sclipeau colina şi pădurea.
O, voi vânători şi castele; tihna serii,
Când în chilia sa omul cugeta la cele drepte,
Şi-n mută rugăciune se răsucea după capul viu al Domnului.

O, amarele ceasuri ale decăderii,
Când în ape negre privim un chip de piatră.
Dar cu strălucire îşi înalţă îndrăgostiţii pleoapele de-argint:
O seminţie. Din perne trandafirii se revarsă fum de tămâie
Şi dulcele cânt al celor sculaţi din morminte

Pe drum

Spre seară l-au dus pe străin în camera mortuară;
Un abur de păcură; domoala foşnire a platanilor roşii;
Zborul îndoliat al corbilor; în piaţă, schimbarea gărzii.
Soarele a căzut în giulgiuri negre; necurmat revine această seară ce-a fost.
În camera de-alături sora cântă o sonată de Schubert.
Nespus de încet îi coboară surâsul în fântâna surpată
Ce şuşoteşte azuriu în amurg. O, cât de veche e spiţa noastră!
Cineva şopteşte jos în grădină. Cineva a părăsit acest negru cer.
De pe scrin merele împrăştie arome. Bunica aprinde lumânări de aur.

O, cât de molcomă-i toamna! Paşii noştri sună lin în parcul vechi,
Sub arbori înalţi. O, cât de gravă e faţa de hiacint a asfinţitului.
Izvorul albastru la picioarele tale, tainica linişte roşie a gurii tale
Înnegurată de somnul frunzişului, de aurul cernit al prăbuşitelor flori-ale-soarelui.
Pleoapele tale sunt bete de mac şi visează calm pe fruntea mea.
Clopote dulci străfulgeră pieptul. Nor albastru.
Faţa ta s-a lăsat cu amurgul pe mine.

Un cântec însoţind chitara ce răsună-ntr-o cârciumă pierdută,
Acolo, sălbaticele tufişe de soc, o zi de noiembrie destrămată de mult,
Paşi cunoscuţi pe trepte-n asfinţit, grinzi afumate la care te uiţi îndelung,
O fereastră deschisă, unde a rămas o dulce speranţă -
De negrăit e totul, încât, o, Doamne, strivit te prăbuşeşti în genunchi.

O, cât de neagră e noaptea asta! O flacără purpurie
S-a stins la gura mea. Pier în tăcere
Acordurile singuratice ale sufletului înfricoşat.
Lasă,
Dacă, ameţit de vin, capul se prăbuşeşte în şanţ.

eliminatorie, răspunzătoare şi perseverentă care e prietenia. Cred, dimpotrivă, mult mai capabil de prietenie genul mai distant, mai rezervat, mai puţin doritor de a plăcea, poate chiar în aparenţă mai egoist, poate uneori cu un caracter mai dificil. Nu e de pus multă nădejde în prietenia altruiştilor fără astâmpăr, maniaci ai negării de sine şi de idealişti nerăbdători; aş crede chiar că o oarecare nuanţă de mizantropie e mai curând proprie unor prietenii adevărate. Generozitatea, fără de care nu e de conceput o mare prietenie, nu e deloc tot una cu altruismul; ea presupune o conştiinţă de sine mult mai sigură şi mai cuprinzătoare decât la firile comune şi e, de fapt, inseparabilă de curaj; aceste două însuşiri, pe care Descartes le preţuia atât de sus, nu pot exista fără o foarte precisă putere de reprezentare a realităţilor nevăzute şi fără o foarte fermă putere de decizie, adică fără imaginaţie şi fără simţ practic. Nu există prietenie şi nu există nici o virtute fără imaginaţie şi fără simţ practic.

Fiind o manifestare a libertăţii, prietenia, diferit de afinităţile de rudenie, poate fi revocată. Uşurinţa cu care, din motive accidentale şi fără nici o disensiune sau conflict se desfac legături de foarte familială şi quasicotidiană comunicare, dovedeşte cât de superficială şi lipsită de conţinut sufletesc este pretinsa prietenie dintre oamenii comuni şi mai dovedeşte şi mizeria şi subumanitatea lor morală: a nu avea o reală nevoie de prietenie presupune a nu avea afecte umane reale nici în căsnicie: soţi, părinţi, copii nu sunt altceva decât nişte inşi legaţi numai prin interese primare; când aceste interese nu mai coincid, e uluitor câtă funciară indiferenţă sau chiar ostilitate iese la iveală între fiinţe care au trăit laolaltă, împărţindu-şi treburile, dar nu şi împărtăşindu-şi viaţa. Încetarea prieteniei fiindcă folosul imediat sau plăcerea monotonă a divertismentelor în comun au expirat arată că de fapt nu fusese între acei inşi niciodată propriu-zis prietenie. O prietenie adevărată nu se poate epuiza prin uzură şi nici nu poate înceta fiindcă părţile şi-au descoperit la un moment dat alte gusturi sau alte interese. Încetarea unei prietenii este faptul cel mai grav ce poate surveni în existenţa cuiva a cărui conştiinţă e de rang cu adevărat uman: e un fel de moarte, o moarte parţială pe care o decide liberul arbitru.

Uneori această decizie e inevitabilă, indiscutabilă şi absolută; atunci e luată poate nu fără efort, dar fără ezitare, ca imediat şi existenţial obligatorie: acesta e cazul când în persoana prietenului se revelează brusc un monstru, când, cu alte cuvinte, întregul său spaţiu moral e invadat de inumanitate. Să despuiem asemenea cazuri de orice eventual şi iluzoriu prestigiu "demonic": adevăratele urme ale monstruosului şi inumanului sunt: nulitate, impostură, minciună sau, pentru a da nişte exemple din literatură, Hlestakov ori Coriolan Drăgănescu. Între derizoriu şi odios deosebirea e doar de optică, nu şi de esenţă; de la Tartuffe la Iago, de la Hlestakov la Macbeth nu există esenţial nici denivelare, nici distanţă. Deriziunea sau ferocitatea sunt termenii unei alternative doar aparente. Nu există abominaţie de care nulitatea să nu fie perfect aptă. Oroare pe care, odată demascat, un asemenea ins o inspiră vine din această nelimitată a lui aptitudine de a invalida existenţa. Nu încape nici o îndoială şi nici o speranţă: raporturile cu el nu numai că trebuie să înceteze neîntârziat, dar şi trecutul comun se casează în întregime, cu atât mai vârtos cu cât a fost mai intim şi mai preţuit. În atare caz, procesul nu i-l facem în fond aceluia, ci nouă înşine, fiindcă e greu de admis (dar nu imposibil) că cineva poate deveni radical altul decât era de la început şi deci eroarea în alegere a fost fără de scuză.

Dar, dincoace de asemenea cazuri extreme, nu e deloc exclus ca cineva să-şi schimbe firea până într-atât încât relaţiile cu el să nu poată continua potrivit cu afinităţile pe care se întemeiaseră înainte şi deci prietenia să înceteze oarecum de la sine. În asemenea caz, încetarea aceasta nu e efectul unei revocări decisive, ci e de fapt doar o suspendare, chiar dacă nu sunt şanse să se revină asupra ei.

Revocarea prieteniei devine o problemă supusă deliberării şi pronunţării exprese în cazurile în care prietenul săvârşeşte fapte de natură să-i atragă oprobriu. În asemenea cazuri, intransigenţa poate fi pur şi simplu o dovadă de închistare sufletească, de infatuare şi de fariseism. Prietenia, dacă e adevărată, e un sentiment profund, care presupune şi un credit nu nelimitat, dar foarte larg făcut partenerului. Mai ales dacă greşelile acestuia sunt grave şi de natură să-l izoleze socialmente este nu numai o datorie de caritate, dar ar trebui să fie un impuls al inimii să-i dăm întreaga noastră asistenţă, mergând până la a ne compromite public pentru el. Firească, între obligaţiile ce ne incumbă în atari împrejurări este şi cea de a-i atrage atenţia şi de a nu-i ascunde blamul nostru, dar trebuie să existe şi aici o măsură, o cuviinţă, un respect al libertăţii celuilalt, care să ne cenzureze excesul moralizator, cu atât mai mult cu cât fiecare ştim bine că nici onorabilitatea noastră nu e perfectă. Există firească o limită a răbdării faţă de abaterile prietenului, dar această limită trebuie să fie cât se poate de largă: acesta e şi înţelesul perceptului "să ierţi fratelui tău de şaptezeci de ori câte şapte".

Răbdarea şi toleranţa aceasta sunt cu putinţă atâta timp cât, în ciuda abaterilor sale, prietenul continuă să accepte în principiu legislaţia morală şi criteriile comune pe care s-a întemeiat prietenia. Dacă şi-a schimbat principiile, dacă a repudiat acea legislaţie şi acele criterii, e limpede că a rupt comunitatea esenţială a prieteniei şi că aceasta nu mai poate dăinui. Încetarea ei, explicit sau implicit declarată, are un caracter expres şi inflexibil. Nu însă şi ireversibil în mod absolut. Trebuie să fim intratabili în asemenea situaţie, dar nu absolut şi necondiţionat intratabili. La Rochefoucauld spunea că oricât de mare ar fi ruşinea pe care am putea-o merita, stă în puterea noastră s-o răscumpărăm. Bineînţeles, cu un preţ tot atât de mare, care, desigur, trebuie să fie, omeneşte vorbind, neînchipuit de greu de plătit şi, fără îndoială, în nici un caz, pe măsura şi puterile sufleteşti ale unei

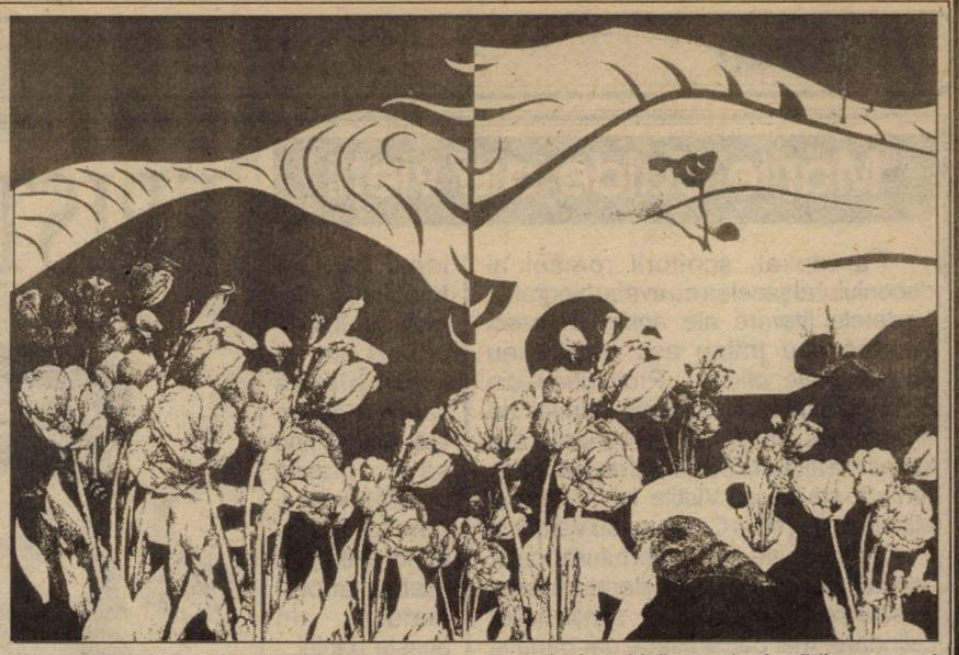

firi comune. Cine e în stare de asemenea efort (care desigur e şi de durată) merită nu numai reabilitarea totală şi fără rezerve, dar o admiraţie şi un respect mai mari decât ar fi putut obţine anterior.

Există însă cazuri teribile, când fără ca unul din prieteni să comită vreo acţiune moralmente blamabilă, respectând în continuare codul moral şi păstrându-şi întreaga bună credinţă, prietenia intră într-un conflict fără ieşire, adică propriu-zis tragic: în cazul disensiunilor politice. Bineînţeles, nu e vorba de simple divergenţe de opinie şi de opţiuni diverse sau opuse în cadrul unui regim stabil: acestea pot provoca uneori între prieteni nervozităţi trecătoare, ridicări de ton şi ofense mai mult sau puţin suportabile şi de regulă mici zgândăriri de nuanţă epigramatică şi ironică, aproape niciodată de natură să întunece prietenia. Dar marile crize politice, loviturile de stat, revoluţii, războiul civil pot arunca buni prieteni în tabere opuse. În asemenea cazuri adversităţile sunt ireductibile nu numai pentru că pasiunile se exacerbează extrem, cu consecinţe sumare şi implacabile, ci şi pentru că problema binelui public, **salus populi**, capătă un caracter radical, adică tragic.

Atunci se pune proba de foc. Cazuri de acestea au fost mai puţin rare decât s-ar putea crede, în vremuri de război civil şi teroare: prietenii se pot afla în tabere vrăjmaşe, iar unul să cadă în teritoriul stăpânit de ceilalţi şi la cheremul aparent fostului său prieten. Acesta nu va ezita să-şi trădeze mai curând cauza decât prietenul, călcând peste propria convingere, cu orice risc, inclusiv cel suprem.

Iată înţelesul ultim al tezei lui Aristotel: prietenia este mai presus de dreptate. În ultim resort, aceasta e dreptatea.

Dreptatea neputând fi decât divină, prietenia, ca şi dragostea, e de fapt cale împreună spre Dumnezeu.

1974

Declaraţii de admiraţie

Că Alexandru Paleologu nu e critic, ci eseist, a afirmat el însuşi de câteva ori, fără ca gestul să fie altfel interpretat decât ca un moft sau ca o simplă cochetărie. Cu toate acestea, dezinteresul scriitorului pentru ceea ce îndeobşte se înţelege prin meseria de critic literar îmi pare evident. Dincolo de faptul că mărturiseşte el însuşi lipsa intenţionalităţii unui astfel de demers, Alexandru Paleologu e vădit nepredispus - datorită alcătuirii sale spirituale şi formelor sensibilităţii care îi sunt proprii - să pronunţe verdicte, să impună judecăţi de valoare şi să recomande ierarhii. În mijlocul cărţilor, el se vrea "un cititor pasionat, perspicace şi comunicativ", dovedind cu privire la literatură "o atitudine de amator, în accepţia cea mai bună a termenului". (Formularea anterioară, referitoare la André Maurois, se întoarce asupra autorului ei cu efectul unui bumerang.) Oamenii din această categorie socotesc lectura ca pe o necesitate şi simt, deopotrivă, nevoia de a transmite celorlalţi mecanica seducţiei livreşti: "Toţi cei care suferim de boala literaturii, manie mai puţin inofensivă decât altele şi de o impunitate doar relativă, cunoaştem această nevoie; lectura nu e numai un viciu solitar; ca orice mare voluptate, se cere împărtăşită".

Cea dintâi aplecare a autorului e gustul pentru inedit, iar prima trăsătură importantă - atitudinea de aristocrat, manifestată într-un şir de impulsuri filantropice. Atunci când scrie, Alexandru Paleologu se arată mereu preocupat de latura ne-/rău cercetată a unei personalităţi, de partea ne-/rău citită a unei opere literare; plăcerea de a descoperi şi de a exploata, uneori în contra acestora, ceea ce alţii au părăsit în umbră ori au plasat într-o falsă lumină îl caracterizează înainte de toate. Lui Frédéric Damé, critic dramatic, intrat în memoria românilor exclusiv ca detractor al lui Caragiale, i se dedică aproape douăzeci de pagini de carte, mai puţin, aş spune, pentru a recupera ceea ce merită să fie recuperat din cronicile publicate de acesta prin revistele bucureştene ale vremii, cât pentru provocarea pe care figura lui Damé o reprezintă: istoria literaturii l-a condamnat oricum. Şi apoi, un personaj pe care ni-l imaginăm "pe urmele lui Caragiale, ca pe un biet cotoi sfrijit şi ştirb, lătrând ca la urs", (Ion Roman, **Caragiale**) îşi are, nu-i aşa?, aura lui de pitoresc şi de curiozitate. Faptul că André Maurois e trecut în rândul prozatorilor fără vreo prea mare importanţă, în loc să fie îndepărtat, trezeşte interesul eseistului: "Maurois nu e un mare romancier. Ei şi? Nu a scris numai romane." Prin biografiile şi eseurile sale el trebuie aşezat în galeria literaturii franceze contemporane, în imediata vecinătate a giganţilor.

În "olimpianul", "distantul" Maiorescu, Alexandru Paleologu descoperă, riscând să

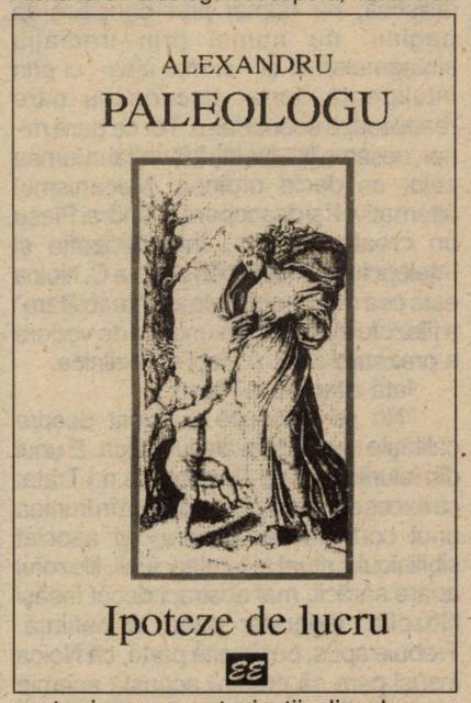

contrarieze pe entuziaştii clişeelor, un temperamental. Cât despre jurnalul criticului, acesta poate fi considerat pe bună dreptate un roman; există, susţine Alexandru Paleologu, o "lume" a lui Titu Maiorescu, "aşa cum există o lume a lui Tolstoi sau a lui Stendhal". Afirmaţia citată mai sus se integrează unei tendinţe mai largi a autorului în discuţie, care merge spre recuperarea şi înnobilarea genurilor literare minore sau incerte. Dacă melodramei, spre exemplu, i se găsesc virtuţi apropiate de cele ale marii arte tragice, cu atât mai multă ardoare se încearcă reabilitarea literaturii autobiografice, domeniu al autenticităţii unde "ficţiunea este intensivă, nu extensivă". Jurnalele, memoriile, scrisorile nu imaginează, precum proza, variante dezvoltate ale unor autobiografii posibile (v. Stendhal), dar aprofundează datele experienţei concrete, pătrunzând, "când sunt opere de geniu (...), în esenţa imediatului; or, esenţa e ficţiune". Conform acestei concepţii, însemnările zilnice ale lui Maiorescu devin Bildungsroman. Acelaşi lucru se întâmplă - vorbind despre corespondenţă ca alt gen literar căruia i se cuvine ceva mai multă consideraţie decât i se arată de obicei - cu scrisorile lui Mihail Kogălniceanu din timpul studiilor la Luneville şi Berlin. Împreună, ele alcătuiesc un adevărat roman epistolar, cartea unei iniţieri: "Luate ca întreg, scrisorile lui Kogălniceanu au o continuitate şi o creştere, exprimă deci o devenire, transformarea unui boiernaş moldovean adolescent, cu antereu şi surtuc îmblănit, într-un intelectual şi un om de lume european, cu idei moderne şi ambiţii superioare, impunându-se în cercurile înalte berlineze".

Formarea, devenirea - iată două cuvinte care revin deseori în scrierile lui Alexandru Paleologu. Modul în care o personalitate se edifică, prin intermediul culturii mai întâi de toate, a constituit preocuparea neîntreruptă a scriitorului. Rastignac şi Julien Sorel sunt mereu prezenţi, sub diferite chipuri, în textele sale; graniţa dintre realitate şi ficţiune o dată abolită, oamenii trec din viaţă în literatură şi invers cu graţia unui fenomen natural. Nu cred să exagerez prea tare afirmând că majoritatea eseurilor cuprinse în antologia de faţă* sunt ele însele **eseuri asupra formării**. Fie că este vorba de Maiorescu, Paul Zarifopol ori Ioan D. Gherea, încercările lui Alexandru Paleologu se referă la autorii care, într-un fel sau altul, i-au marcat destinul intelectual, i-au influenţat evoluţia, l-au format, i-au fost, adică, maeştri. Printre aceştia, Paul Zarifopol ocupă o poziţie privilegiată: dimpreună cu el proclamă Alexandru Paleologu "funcţia eliberatoare a inteligenţei" şi în urma acestuia afirmă, cu atâta fervoare, "primatul inteligenţei cu orice preţ".

Eseurile lui Alexandru Paleologu sunt, în cea mai mare parte a lor, mai mult decât simple "exerciţii de admiraţie", ci expresia directă, lipsită de orice precauţii, a unor afinităţi şi elanuri apreciative. Să fim bine înţeleşi: nu o "lectură profesională", critică, ne propune autorul atunci când scrie despre Dinu Pillat, Caragiale sau Tolstoi, ci o superbă declaraţie de iubire. Alexandru Paleologu poate fi considerat - dacă ne încăpăţânăm să o facem - critic, însă numai în măsura în care suntem gata să acceptăm că "marea critică, (...) adevărata mare critică este, în primul rând şi în mod eliminatoriu, **arta de a admira**".

Daciana BANCIU

*Alexandru Paleologu, **Ipoteze de lucru**, Editura Eminescu, Bucureşti, 1996

"Mările calde ale vieții"

Paradoxal, scriitorii români ai deceniului al şaselea nu aveau biografie. Vedetele literare ale anilor cincizeci trăiseră sau trăiau aşa cum voiau documentele oficiale. Proveneau din clasa oprimată, fuseseră chinuiţi de orânduirea crudă şi nedreaptă, dar luptaseră alături de partid şi de glorioasa armată sovietică. Vieţile lui A. Toma, Mihai Beniuc, Nina Cassian sau Veronica Porumbacu, ale lor şi ale tuturor celor aşezaţi în manualul de literatură erau adevărate hagiografii. Ei, sfinţii noilor călindare, mai păcătuiseră, dar până la urmă îl descoperiseră pe Marx. Pe el, dar şi pe Lenin-Stalin-Dej. Găsiseră Învăţătura. Pentru tinerii anilor şaizeci, pentru excepţionalii scriitori tineri ai deceniului al şaptelea, profesorii de literatură erau cei care se abăteau de la Calea dreaptă. Miron Radu Paraschivescu, Paul Georgescu, comuniştii puri şi duri, intelectuali care aşezau sub semnul întrebării Învăţătura deveneau lideri de opinie. Ei trăiseră şi fuseseră înşelaţi, ei luptaseră şi constataseră pe pielea lor, eşecul. Ei erau perdanţii Utopiei. Viaţa lor fusese falsificată, ei fuseseră trişaţi. După 1965 asistăm la o spectaculoasă schimbare a liderilor de opinie intelectuală, a Profesorilor. În prim-plan apar cei care se întorc din închisori, eroii unei experienţe excepţionale, marginalizaţii regimului. Sunt intelectualii cu o biografie fracturată. Sunt marile personaje ale unei istorii întrerupe. Sunt cei care pot realiza reîntregirea culturii române, risipite între Aiud, Bărăgan, Chicago sau Paris sau Madrid. Noica sau Ţuţea, Stăniloaie sau Adrian Marino, Steinhardt sau Ovidiu Cotruş adună în jurul lor tineri care (cu care) realizează o **cultură alternativă**: neoficială, -antioficială. Aceştia, dar şi Marc-Mihail Avramescu sau Vasile Lovinescu au în urma lor o experienţă intelectuală **solidară**. Au intrat în cultură în numele unui grup, au propus nu doar o creaţie individuală, ci şi una realizată în numele unor convergenţe, a unor afinităţi. Nimic nu mai era legat de inerţia discursului. Cultura devenea o formă polemică de viaţă. A scrie astfel, a trăi astfel, într-o altă lume, sub semnul altor exigenţe, iată subiectul **Jurnalului de la Păltiniş. Viaţa lui Noica** nu mai e obiect de cult, viaţa celor din preajma lui Noica nu mai e tabuizantă. Mai mult: în lumea solidară a excluşilor, în universul alternativ al Păltinişului au loc un număr de despărţiri. Se creează rupturi, intervale, distanţe. Jurnalul nu se mai realizează în numele unei mărturisiri de iubire, ci în numele unei estetici a intervalului. Între mine şi celălalt trebuie realizată o distanţă, un spaţiu necesar identificării. Dulcea devălmăşie balcanică, susţinută de vesela benchetuială a scriitorului român era înlocuită de alţi termeni, care presupuneau educaţia, formarea, despărţirea, asumarea propriei biografii.

Epistolarul continuă jurnalul. Biografiile, autobiografiile, confesiunile sunt completate cu date noi. Sunt divulgate secrete ale marilor cărturari. Se pătrunde în intimitatea învăţăceilor. Cât de mult? În **Cuvânt**-ul **înainte** autorul vrea să protejeze mărturisirile epistolierilor de suspiciunile fireşti în asemenea cazuri; de refacerea, la alt nivel, a benchetuielii, a chefului; a petrecerii imponderabile a fanilor: "Invers, deci, decât se întâmplă în unele romane, personajele acestui volum, refuzând din capul locului să se supună convenţiei, nu aspiră în secret la recuperarea identităţii lor culturale, ci speră în chip făţiş să o anuleze în orizontul ideal al înfruntării lor. Tot atât de întâmplători ca şi întâmplarea care i-a strâns laolaltă, ei tind să-şi piardă umbra numelui, pentru a dobândi exemplaritatea anonimatului. În aceste pagini... doar **raportul** contează, şi nu termenii lui, care pot fi la infinit substituiţi. Iar în acest joc al substituirii - şi nu în configuraţia **actuală** a raportului - poate intra oricine, căci numai aşa, prin sacrificarea constantă a termenilor, raportul poate rămâne mereu viu".

Proză de idei superbă, scenariul lui Gabriel Liiceanu se sprijină, de fapt, pe paginile care dau şansă ideii de anonimat: pe devenirea întru **biografie intelectuală** a preopinenţilor, care evocă, nu-i aşa, situarea lor în universul păltinişean, cel guvernat de (de)mitizarea lui Noica. Între pre-faţa lui Liiceanu şi post-faţa lui Andrei Pleşu trebuie căutate înţelesurile acestui neobişnuit roman al ideilor.

* * *

Cred că Andrei Pleşu este un mare prozator. Nu numai prin demnitatea stilistică, nu numai prin densificarea paginii, nu numai prin iradiaţia sintagmelor, ci şi - ci mai ales - ci prin inteligenţa, forţa, bucuria cu care reabilitează **secundarul**. Tot ce pare minor, nesemnificativ, intră triumfal în lumea celor ce decid **ordinea**. Mecanismul alternativei îşi descoperă în Andrei Pleşu un creator rarisim. **Între filozofie şi înţelepciune. Însemnări despre C. Noica** este cea mai spectaculoasă "reabilitare" a filozofului, văzut din unghiul de vedere a **prezenţei** sale. A vieţii sale zilnice.

Iată **alternativa Pleşu:**

"Nu se vorbeşte suficient despre calităţile **secundare** ale lui Noica. **E unul din felurile de a nu-l înţelege** (s.n.) Tratat cu exces de solemnitate, aşezat în fruntea unui cortegiu de «opere» şi asociat sibilinicului ritual al înţelepciunii, filozoful apare sărăcit, mai abstract decât însăşi filozofia, legendar până la nefiinţă. Trebuie spus, pe de altă parte, că Noica însuşi pare să prefere această anemie existenţială, declarând, de câte ori are ocazia, că şi-a trăit ideea «fără rest», fără balast biografic, aproape fără identitate. Filozofia - îi place să spună - potoleşte «omuleţul» din noi. Dar «omuleţul» Noica există. El te poate contraria şi dezamăgi, dar poate fi, uneori, mai seducător decât reversul public, decât «autorul» Noica. Aşadar, nu în moda demitizării cădem invocându-l: încercăm să cufundăm un mit în «mările calde ale vieţii», explicând, astfel, nu cum poate fi el adulat sau uzurpat ci, pur şi simplu, cum se poate intra în comunicare cu el".

În totul, **Epistolarul** e un extraordinar exerciţiu de seducţie realizat de autori care posedă o foarte bună dicţiune a ideilor. Noica devine personajul noilor **Liaisons dangereuses** ale elitei româneşti.

Cornel UNGUREANU

Poştalionul în flăcări

La zece ani de la publicare, *Epistolarul* lui Gabriel Liiceanu, anexă a *Jurnalului de la Păltiniş*, rămâne una din cele mai bizare cărţi scrise în România ultimei jumătăţi de veac. Spun *scrisă* nu doar pentru că în fiecare rând e vizibil efortul de a produce texte menite publicării, ci pentru că ea păstrează individualitatea stilistică a fiecăruia dintre corespondenţi.

Şi bizară pentru că nu rezolvă, de fapt, nici una dintre neînţelegerile de la care a pornit. În ciuda zgomotoaselor înfruntări, în ciuda eforturilor titanice de a-şi anihila adversarul (Ion Ianoşi trimite un adevărat pachet de 35 de pagini, Mariana Şora livrează o cantitate de cuvinte aproape la fel de mare etc.), nimeni nu convinge pe nimeni: fiecare dintre combatanţi iese din scenă exact cu ideile cu care a intrat! Nu de o bătălie e, aşadar, vorba aici (deşi, într-un epilog, Constantin Noica vorbea de un "prea frumos măcel"), cât de un bal mascat războinic. Încercările de spintecare a adversarului eşuează nu neapărat din cauza slăbiciunii armelor. Ci pentru că armurile sunt prea rezistente.

Scenariul urmează structura unei bătălii, dar e vorba de un război mai degrabă demonstrativ, decât de unul pe viaţă şi pe moarte. E o luptă în doi timpi, fiecărui atac urmându-i o spectaculoasă repliere. Scrisorile acţionează asemeni lăncii lui Ahile: cu un capăt rănesc, cu celălalt vindecă. Cu cât e mai grea rana, cu atât mai spectaculoase scuzele. Ciudat e că, în loc să irite, aceste fandări urmate de retrageri strategice cuceresc şi menţin tensiunea lecturii de la un capăt la altul.

Acum, la retipărire, e încă mai vizibilă structura de *poemation eroi-comic* dobândită - nu ştiu cât de conştient - de către *Epistolar*. Se spun atâtea lucruri grave, se zvârlu în obraz atâtea acuzaţii asasine, se scot la lumină atâtea inavuabile cedări şi laşităţi (întotdeauna ale adversarului, niciodată ale celui care scrie!), încât te-ai aştepta ca, la final, să asişti dacă nu la o sinucidere colectivă, măcar la o reciprocă zvârlire peste bord. Nimic din toate acestea. Ca în celebra piesă a lui Caragiale, muzica, petrecerea, gluma, umorul anulează firoscoşenia înfruntării de numai cu o secundă înainte. Din nou, modelul Noica a reuşit să imprime regula jocului: "Tot ce ştiu este că la Păltiniş nu există paltini şi la umbra paltinilor nevăzuţi nu s-a întâmplat mai nimic". Fără a fi, neapărat, ilustrarea în plan contemporan a secvenţei caragialiene din Piaţa Independenţei, *Epistolarul* se înscrie în graţioasa serie a balcanismului literar românesc.

Spectacolul nu are, însă, cum să nu fie fascinant. Câţiva dintre cei mai talentaţi şi inteligenţi oameni ai României se arată dispuşi să intre într-o harţă care, la urma urmelor, nu îi privea decât în foarte mică măsură. (Al. Paleologu, simptomatic, îşi limitează contribuţia la buclucaşele pagini 107-108). Pentru că în aceste scrisori e prea puţin vorba de spiritul Păltinişului. Eforturile majorităţii corespondenţilor nu se concentrează pe înţelegerea "modelului nicasian", cât pe refuzul de a lua act de el. De la Petru Creţia la Marin Tarangul, fiecare adoptă strategia ucenicului obsedat să-şi devore maestrul.

Ca efect publicistic, *Epistolarul* e o lovitură de maestru. Ca încercare de a tranşa o discuţie - un admirabil eşec. Astfel se explică de ce Gabriel Liiceanu a simţit nevoia să lărgească sfera discuţiei dincolo de limitele a ceea ce intenţionase să facă în *Jurnal*. Publicarea în anexe a corespondenţei dintre C. Noica şi Al. Paleologu, apoi a ambiguului text al lui Andrei Pleşu, "Între filozofie şi înţelepciune. Însemnări despre Constantin Noica", vorbeşte despre deplasarea de accente, de sesizarea unei insuficienţe care a permis crearea unui spectacol paralel, doar ocazionat, dar nu cauzat de publicarea *Jurnalului*.

Dar e vorba, ca să intru în jargonul combatanţilor, de o *insuficienţă în exces*. Deşi stârniţi de o prezenţă olimpiană (sau, măcar, de un personaj care a cultivat cu obstinaţie această imagine), "păltinişenii" ies la rampă cu o explozivă sete de revanşă. Ca expediate dintr-o rachetă cu mai multe focoase, ghiulelele explodează nemilos, incendiind totul în jur. Nimeni nu cruţă pe nimeni, ba mai mult, nimeni nu pare a se cruţa pe sine. Există, totuşi, o diferenţă în distribuirea de învinuiri adresate celorlalţi şi între autoblamări: acestea din urmă vor fi imediat bandajate de către preopinent - dovadă că modelul (atât de drag lui Alexandru Paleologu) al gentleman-ului nu a dispărut cu totul la poalele Păltinişului.

Dar e tot atât de adevărat că nici unul dintre epistolieri nu reuşeşte să îşi impună punctul de vedere asupra celorlalţi. Fiecare are dreptate şi fiecare se înşală. Nu există decât un singur *agreement* între ei. Şi, culmea, el se referă tocmai la personajul unanim contestat: Noica însuşi. Nimeni nu aderă necondiţionat la modelul propus de el, deşi, într-o formă sau alta, toţi au suferit influenţa lui "imperialistă" (cum o numeşte, resentimentar, Mariana Şora).

Şi totuşi, *Epistolarul* se citeşte şi azi cu sufletul la gură, aşa cum l-am citit şi în urmă cu zece ani. E drept, văd acum accentele altfel distribuite decât le vedeam la prima lectură. Nu mai descopăr, aşa cum credeam sub valul de reproşuri indus de majoritatea corespondenţilor, în Gabriel Liiceanu, personajul antipatic, ambiţiosul, carieristul şi toate celelalte epitete pe care, cu graţie, i le aruncă în obraz prietenii. Nu mi se mai par, în aceeaşi ordine de idei, atât de radicale obiecţiunile lui Alexandru Paleologu, şi nici atât de tehnice cele ale lui Sorin Vieru. După cum unele din rândurile lui Andrei Pleşu, în care mă iluzionam să intuiesc doar pitorescul şi graţia, pot fi citite la fel de bine ca pledoaria unui avocat care îşi apără clientul nu numai de dragul adevărului, ci şi pentru că refuză să accepte că întreprinderea în care s-a lansat poate fi perdantă.

Dincolo de toate acestea, spectacolul literar şi uman este fascinant. Citeşti cu sufletul la gură şi paginile unor oameni care, în mod normal, nu ţi-ar fi stârnit nici un interes (Radu Bogdan sau Ion Ianoşi, de pildă). Pentru simplul motiv că obsesia fiecăruia dintre ei este să se întreacă pe sine măcar prin efortul de a scrie mai bine decât au făcut-o vreodată. Nu ştiu dacă, peste cincizeci de ani, cititorul va înţelege excesul de pasionalitate iscat de *Jurnal* şi de urmarea sa. Pentru că va fi, probabil, greu de văzut în volumul lui Gabriel Liiceanu o "carte a despărţirii" - aşa cum s-a tot spus. Ea este, mai degrabă, o carte a continuităţii, a înşurubării într-un model pe care nu l-a putut împlini nici măcar Maestrul al cărui duh pluteşte pe deasupra acestor pagini cu o forţă pe care anii nu o diminuează. Ba dimpotrivă.

Mircea MIHĂIEŞ

Anton Golopenția

Scrisori interzise

Joi, 23 ianuarie 1936
Leipzig, C.1. Schreberstrasse, 1*
Dragă Titel,

Am fost foarte mișcat de scrisoarea ta. Statul acesta lung în de mine și vârsta mă fac să bănuiesc și înțeleg o mulțime de întâmplări ale vieții. Să le simt greul. Nu mai știu însă să vorbesc decât cu greu despre ele. Aș fi bucuros să pot sta cu tine câteva zile ca să-ți arăt toată prietenia multă pentru tine; de spus nu știu dacă aș putea să-ți spun mult. Trecem cu încetul toți de adoloscență și ne dăm seama că suntem călători în largul vieții, loviți de valuri, ajutați de ele. Fiecare singur pe corabia care e destinul lui. Din știința că toți ceilalți pe care-i știm sunt la fel de singuri, că au să-nfrunte vânturile și valurile aceluiași larg, putem fi mai buni și mai înțelegători față de ei decât am fost înainte. Așa se întâmplă și cu noi toți. În de unul așa dar, ne privim mai cu pătrundere decât când ședeam împreună și trăiam alături tinerește.

Ți-am mai spus că sunt bucuros că se apropie vremea să te revăd. Dacă voi putea să-ți fiu de imbold, cum spui, voi fi tare bucuros.

Aș fi ales o altă zi să-ți scriu, dacă nu mi-ai fi cerut răspuns în grabă. Am făgăduit să înfățișez mâine planul definitiv al tezei mele; așa sunt mânat din urmă de treabă și nici liniștit. Cărți pentru colecția "Energia"[1] n-aveți cum găsi aci. Una pentru Cioculescu. Aceea bună de tot, e drept. Cartea "Matterhorn".

Dacă vreți vă trimit exemplarul meu, pe care-l voi recâștiga de la cel care l-a împrumutat. Am făcut o însemnare mai lungă, cu un șir de propuneri. Vezi ce e de făcut cu ele. Aș fi bucuros dacă profesorul Rosetti ar porni la înfăptuirea lor. Posibilități are mai mult decât alții altundeva. Eu am gândit de multe ori asupra lucrurilor acestora și cred că un Stat major în cele ale sufletului ar avea multe de făcut la noi.

În legătură cu aceste propruneri ți-aș aminti câțiva oameni căror(a) cred că le-ar prinde bine dacă le-ați da să facă și ei ceva. Cadrul traducătorilor ar trebui lărgit mult: e și păcat ca tu să traduci mai mult de 1-2 cărți de literatură. Iar ritmul ar trebui să fie mai repede. E așa **Mihai Pop** (cred că stă str. Poștei, 2) care ar putea da ceva din polonă, cehă; ar fi de-ntrebat unde e consăteanul meu **Blidariu** (la Ministerul Instrucției). Învățământul de peste hotare, Director Caliani), cred că e tot în Macedonia, el ar putea da un tablou viu și mișcat al macedo-românilor; mi-a povestit lucruri despre drumurile lui pe acolo. Nu știu ce fac **Marcela Focșa** și **Zizi Constante** dintre fetele de la seminar[2]; cred că și Ștefaniei Cristescu (de găsit tot la seminar) i-ar place să traducă ceva. Fundațiile lucrează frumos, dar cred prea-ncet; nu folosesc toate posibilitățile care se oferă. Și oamenilor li s-ar face un bine. Toți cei de vârsta noastră așteaptă să li se ceară ceva, să li se dea putința să sencredințeze că sunt de ceva, că fac ispravă.

Pentru concursul scriitorilor tineri n-am nimic gata. Am citit și gândit toată primăvara asupra țării și ce ar fi să credem și să facem cei ce suntem tineri. Am și scris multe bucăți. Ziceam să gătesc un volumaș: "Orientare". La-nceputul primăverii, la Hamburg m-a prins neliniștea. Se apropia sorocul plecatului în țară[3] și mă simțeam rămas nemulțumit în privința pregătirii filozofice. Simțeam că am câștigat orizont politic privind Germania și, de aci, lumea; că m-am orientat în România prin lecturile multe românești. Simțeam mai dureros criza, mai manifestă aci decât oriunde, a Științei. Am făcut pachet manuscrisul românesc[4] și de atunci, de prin iunie m-am ținut numai de filozofie. Cred că în lunile acestea am ajuns să-mi dau seama de câteva ori ce înseamnă a filozofa. Invitat de Vianu[5], am zis să redactez un întâi rod al orientării mele în tărâmul gândirii: un studiu despre rostul Sociologiei. Am lucrat câtăva vreme la el. Am trebuit să-l las și pe el, pentru că nu eram copt pentru ce vream. Cred că știu ce trebuie, nu pot duce la capăt încă. I-am scris lui Vianu că nu trimet nimic, pentru că n-am răbdare să fac ceva de circumstanță. Acum mă țin de zor de teză. În proporții mai modeste ce a făcut Croce cu Hegel, pentru Comte. Precizez fundamentarea Sociologiei, confruntând realizările filozofiei vremii și experiența muncii sociologice cu sistemul lui Comte. Sunt o mulțime de lucruri pe care ajungem să le prețuim de acum la el. Că avem ochi să le vedem. Totala răznire a științelor și izolarea filozofiei în autoanaliză a dus la căutarea sistematizărilor noi în care fiecare disciplină să-și vadă locul și să-și afle raportul cu celelalte; filozofia unor Hartmann, îndeosebi Jaspers, caută să țină-n seamă din nou trebuințele științelor, să le furnizeze fundamentele adecvate. Așa Comte, ponegritul într-o epocă de totală aversiune împotriva spiritului sistematic și de retragere a filozofiei în "Spiritual" și "sufletesc", ajunge iarăși de luat în seamă în unele privinți. Nădăjduiesc că voi isprăvi în trei luni. Doi ani și jumătate de răspundere a propriei evoluții e greu și mult. Trebuie să mă las în voia întâmplărilor. Să nădăjduim că ce am strâns va putea deveni productiv.

Dacă-ți trebuiesc ceva cărți, informații, scrie-mi. La fel dacă cei de la Fundație au nevoie de ceva.

Excelsiorul îl primesc regulat. Mulțumesc. S-ar putea să trimiți colecția întreagă și să treci printre abonații tăi de onoare: Institut fur Auswartige Politik, Hamburg 36, Poststrasse? Directorul, fratele decedatului pictor Marc, se plânge de lipsa de material românesc. Ți-am mai scris odată despre un tânăr economist german, fost asistentul lui Bergstrasser, care s-a specializat în industrializarea țărilor agricole. Va veni prin țară prin mai. Mi-a oferit să scrie pentru "Excelsior" (îl citește la mine). Tu nu mi-ai răspuns. I-am trimis lui Vulcănescu un articol al lui pe tema Industrializare - Manoilescu. (S-ar putea să-l traducă în nemțește). Vulcănescu nu mi-a răspuns nici el, dacă s-a interesat să fie tipărit într-o revistă. Mi-e jenă uneori să-l salut pe bietul neamț. Dacă n-ai ce face odată, răstoiește la Academie Revista Institutului Social Banat-Crișana. Directorul, drul Grofșoreanu (Timișoara) 4 Miron Costin, 3) e un om pentru care am foarte ultă stimă. Se zbate să facă

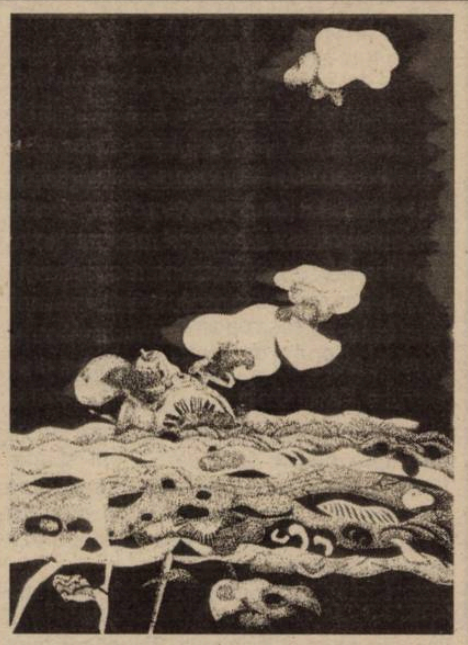

"educație politică" lumii din Banat. Și e, pentru trecutul și viața lui, provinciale, foarte bine informat. (Cartea "Curentele social-politice contemporane", deși stângace, e mai cu perspectivă decât a multor bucureșteni cu vază). I-am dat un articol pentru numărul din februarie - martie, cu toate că vezi că nu scriu nicăieri. I-am câștigat unul și de la **Haufe**, celălălt bursier Rockfeller, un băiat bine. Deci dacă ai timp așează-te și dă pentru același număr o cronică a situației americane sau ce-ți vine bine și trimite-i-o. Îi vei face multă bucurie. Și e un om care luptă la Timișoara cum luptăm noi la locurile noastre.

Numărul de Crăciun al "Vremii" m-a supărat. Voi vorbiți despre omul nou și ilustratorul umple paginile de nuduri parcă ar fi de furnizat pornografie (pagina Abesinia).

Dacă mi-ai trimite rar ceva ce socotești bun îmi faci un bine. Din când în când tot mai trebuie să mă răcoresc cu ceva românesc. Și caut să și fiu oarecum la curent cu ce se-ntâmplă la noi. Dar nu-mi trimite mult și trimite rar.

Nu voi mai fi în Germania la vară. Dar n-ai decât să mă vestești când ai de gând să vii. Îți voi combina un program cum pot mai bun. Vei avea oameni de toate "nanțiile" cum spuneau cei de la Cornova.

Ispravă bună. Cu tot dragul
Anton

În privința deficitului nostru de cultură anglo-saxonă ai trebui să scrii ceva articole despre nevoia de a crea la București o catedră de civilizație anglosaxonă. Chit că ajunge Dragoș Protopopescu să pue mâna pe ea. Gândiți-vă, cei care sunteți fericiți să știți englezește, să scoateți un buletin, mai bine să tot repetați din vreme-n vreme că avem nevoie de mai multă informație engleză. Avem mare nevoie de ea. Cine să lupte pentru ca s-o avem dacă nu voi? Așa cei tineri vor ajunge să învețe englezește și să nu mai pornească toți la Paris și Berlin. Alături de Zillich se poate recurge și la profesorul de la Iași Karl Kurtklein (docent), sas din Ardeal, care a tipărit un program de colaborare.

Leipzig, C 1 Schreberstrasse
1 (Arnold) 9 februarie 1936

NOTE :

1. Inițiată de Editura Fundațiilor Regale, la conducerea căreia fusese numit Alexandru Rosetti.

2. Este vorba despre Seminarul de sociologie, Etică și Politică al prof. Dimitrie Gusti la Universitatea din București.

3. Inițial, bursa Rockefeller primită de A.G. era prevăzută pentru un an ulterior, ea va fi prelunngită, A.G, revenind în țară după susținerea Tezei de doctorat, în 1936.

4. Manuscrisul românesc la care se referă A.G. purta titlul "Îndreptar pentru tineret".

5. A.G. fusese studentul lui Tudor Vianu și întreținea cu acesta raporturi prietenești. Vianu în invitase să-i trimită un studiu pentru volumul omagial Dimitrie Gusti la care lucra.

Timpul gol

Biblioteca **Forum** a Editurii Fundației Culturale Române își propune să recupereze textele câtorva scriitori care, deși rătăcitori în afara hotarelor țării, aparțin literaturii române. Rătăcit el însuși în spațiul germanic, romanul **Rătăcire** al Marianei Șora îl găsește pe al său "acasă" grație acestei colecții.

Romanul îl plasează pe cititor într-un univers kafkian, în care efectul rătăcește, la propriu, în căutarea propriei cauze. Un păienjeniș de noduri și rețele - societatea umană - fără alt sens decât acela de a victimiza prin capturare, de a anihila orice libertate de mișcare a celui odată prins, surprins și cuprins de absurditatea firelor sale. Referirea, de altfel transparentă în text, la **Castelul** lui Kafka, e aproape inutilă.

E universul unui singur personaj, situat într-o acută delimitare față de "ceilalți", dar care, paradoxal, e lipsit (voit?) de identitate. Prototipul intelectualului în criză care-și caută salvarea (și pe acel "acasă") prin pierdere, prin confundarea în anonimat, în banalitate. Damnarea personajului la ratare, incapacitatea sa de integrare în platitudine va face din orice gest mărunt impuls și prilej de cugetare mai mult sau mai puțin filosofică. De aici senzația că personajul e construit dintr-un soi de straturi transparente, suprapuse: e radiografiat de la viscere până în profunzimea gândurilor și simțurilor sale. Totul e adus la suprafață de abilitatea autorului omnipotent care-și exercită drepturile asupra creaturii sale, impunând în conștiința personajului, printr-un monolog la persoana a doua, un trecut ce devine pretextul unui conflict de conștiință.

Disconfortul personajului în fața propriului său ego e complicat și amplificat de resimțirea dureroasă a limitării spațio-temporale. Soluția ideală pare a fi trăirea timpului gol, a timpului non-succesiune, a timpului ne-timp, a ceea ce Kirkegaard numește "clipă", calitativ situată în afara timpului reversibil. Aspațializarea, atemporalizarea și aconștientizarea sunt traduse, la nivelul conținutului romanului, prin rătăcirea pe străzile unui oraș fără identitate, prin rătăcirea între frânturile de amintire ale unui personaj fără identitate, printre oameni fără identitate.

Ceea ce caută personajul e trăirea absenței: a absenței spațiului, a absenței timpului, a absenței propriei conștiințe.

Finalul romanului ne pune în fața unui azi lipsit de mâine, în căutarea unui ieri spre care nu se mai poate întoarce. Sub fatalitatea auctorială, personajul rămâne suspendat: "un arpegiu suitor ce se pierde neîncheiat în nesfârșire".

Diana ARDELEAN

* Mariana Șora, **Rătăcire**, Editura Fundației Culturale Române, 1996

Picătura de cucută

Viața prin corespondență

Una din marile probe ale spiritului e singurătatea. Eu trebuie că o voi fi trecut încă din copilărie, când imaginam o lume pură în dunga cărților citite, a muzicii de la radio, a neastâmpărului viselor. O lume fără de Bine și Rău. O lume de pustnic, crezător de pe atunci în Dumnezeu, în focul stelelor albastru, în părinți și în dragostea lor. O lume a iubirii platonice plămădite într-un creuzet de cleștar. Ce am făcut mai departe n-a fost decât spectacolul dat de un om ce descoperea că nu poate să rămână singur toată viața, că e supus legilor speciei, ce se dorea perpetuată, legilor oamenilor, pe care le ignoram pentru simplul motiv că nu mă jucam în lumea lor. Eram pe scenă, rupt de restul lumii printr-o fosă de orchestră, peste care, uneori, din motive rezigorale am pus câte o scândură pentru a-mi spune replicile dintre spectatori, să-i fac să participe și ei la ceea ce se întâmpla în mine.

Era un efort de supraviețuire într-o lume ostilă, din care nu am înțeles mai mult decât ce aveam nevoie pentru spectacolele mele, o lume ce mi-a consumat o bună parte din energie, deși părea că nu o iau în seamă. Mi s-a spus că trebuie să fiu între oameni pentru că m-am născut om, că în vremea copilăriei și adolescenței mele Dumnezeu era alungat dintre suflete, preoții prigoniți, iar călugării socotiți niște infractori politici ori de drept comun. Nici icoanele, nici lumânările, nici tâmplele bisericilor nu mai aveau sacralitatea lor din veac, iar privirile celor ce credeau în Dumnezeu deveniseră ca ale unor animale hăituite de cei infiltrați până dincolo de pavăza sufletului lor. Ca și acum, căutam bisericile doar atunci când știam că pot fi singur, după ce clopotele alungau enoriașii către casele lor, să-și petreacă acolo marile lor praznice păgâne. Ca și acum îmi căutam un om căruia să-i spun gândurile și să-i pun în palmă sufletul meu. Tata suferea în taină, plecat în singurătatea lui. Mi-ar fi de trebuință acum, la vârsta lui din clipa despărțirii, să-l știu ca pe un frate mai mare, să-i arăt că suntem la fel, că-mi duc și eu cu mare ușurință crucea în solitudine, să vorbim, să ne punem în cumpănă știutele, să afle că am coborât de pe scenă să-mi caut un loc în sihăstrie, să se bucure că am păstrat în sânge aceeași credință în Dumnezeu și-n binele din oameni.

Duhul lui se continuă în mine, așa cum cred că a fost singurul om de pe fața pământului cu care m-am înțeles, chiar și atunci când purtărilor mele lumești nu le-a găsit tâlcul și le-a socotit ca ale unui om născut din oameni, cu mai mult rău decât bine. Uita atunci amănuntul că trăisem o copilărie și o adolescență în singurătate, comunicând doar cu lumile inventate de mine, din afara Binelui și Răului omenesc. Uita că în timp ce el trăia printre oameni, eu percepeam doar imaginile lor, într-un fel de prezent continuu, unde eram contemporan lui Ramses al II-lea și Napoleon și Stalin. Nu mi-a vorbit niciodată despre Rău. L-am descoperit singur, abia mai târziu, când nu mă mai puteam apăra de el. Trăisem într-o altă lume, care acum, parcă mi-ar fi interzisă. Blestemul a făcut să nu cred în Rău, dar să cred în vadra cu venin pe care n-am perceput-o, urmând legile firii și speciei și oamenilor și iată-mă ajuns să judec Răul ca pe un frate negru, de care nu te poți lepăda decât prin moarte.

Marii pustnici ai Egiptului s-au despărțit de viața lor de oameni în jurul vârstei de patruzeci de ani. Biologii consideră că omul ar fi fost proiectat doar pentru această vârstă. Eu, abia la patruzeci de ani mă dumeream că există răul cu o dinamică a lui, cu toate legile lui atotputernice. Nu mai am timp să dau de capătul unde răul va fi din nou în balanță cu binele. Nu voi mai avea timp să cred că Dumnezeu a făcut mai întâi Raiul, l-a ținut așa vreo patruzeci de ani, după care, sătul de prihana invențiilor lui trădătoare, a făcut ladul, să fie de căpătâi tuturor celor ce nu au apucat să plinească și cealaltă jumătate de viață.

Vremea blestemului vine atunci când ți se deschid ochii spre locurile pe unde ai trecut. Vezi hăul cu gurile spumate ale jivinelor tânjind după sângele tău și întrebi copilărește: "Ce le-am făcut?". Înțeleptul zice: "Le-ai făcut aceea că ești!"...Spui: asta n-am vrut-o eu, și, după câte știu nu și-au dorit-o nici cei ce m-au născut!"... Îți spune: "Ai fost blestemul lor că ai venit pe lume, și-acum îți duci stigmatul înotând în spuza de venin a celorlalți, străini. Către ei ai fost trimis, ca orice nedorit. Între ei ai să pieri, dacă nu-ți va veni gândul de pe urmă să te urci pe loc de singurătate, deasupra norilor și să asculți acolo furtunile și vijeliile de sub tine"... Îi zici: "Ar însemna să mă întorc la vremea copilăriei mele, să o iau de la capăt, să trăiesc ce am mai trăit, după ce am fost actorul și spectatorul și regizorul și dramaturgul. Ar însemna să mă găsesc pe mine, cum sunt acum și cum voi fi mâine, până la marginea puținului de piatră ce stă deasupra norilor spre cer"... Îmi spune: "Doar sufletele oamenilor singuri se răzbună prin răbufniri apocaliptice, când cred că printr-o tăietură brutală pot să-și recupereze toate restanțele de viață"...

Înțeleptul care-mi vorbește poate să fie tata sau fratele acela mai mare, care-mi lipsește acum atât de mult. Și încă mă mint că el mă vede, mă poate înțelege și ajuta să-mi duc povara până la căpăt. Dascăl și discipol ne aflăm tot mai des împreună, și Doamne, cum am crezut toată viața că doar ceea ce fac mi se potrivește! Cum am condensat gânduri și spirit, când mi s-a dat să simt, în atâtea rânduri, că totul se poate nărui într-o clipă. M-au ținut doar crucea singurătății și credința în acel "altfel nu se poate!" al paginii scrise, chiar dacă toți mă umilesc, întrebându-mă de merită efortul, fără să-și dea seama că și strădaniile lor duc spre ecuația: bine, eliberare, putere. Nu le răspund, pentru că vorbim limbi diferite, ci-i spun doar fratelui aceluia mai mare, sau tatălui: "Crede-mă că în lumea mea aceasta este singura cale pentru a mă simți și bine și eliberat și puternic și util... Neliniștea mea cea mare e lumea în care-mi trăiesc sihăstria, iar tulburarea gravă e însăși viața pe care mă străduiesc să o înțeleg, deși știu că unii și-o petrec, iar alții încearcă să și-o perceapă prin corespondență, și nimeni nu ajunge la nici un rezultat".

Paul Eugen BANCIU

Fiore de virtù

O scrisoare

Dietzenbach, 3 septembrie 1996

Dragă domnule Vighi,

Mai întâi, bun sosit din călătoria padaneză, de unde sper să fi venit plin de noi impresii și cunoștințe despre lumea aceasta în care trăim. Cum orice sfârșit înseamnă și un început, să revenim la oile noastre.

Țin să te asigur din capul locului că nimic din conținutul scrisorii din 17 august nu m-a supărat cât de cât (ceea ce nu cred că n-ar fi în binele comun al discuției noastre). Dimpotrivă, el mi-a confirmat anumite presupuneri pe care altfel n-aveam cum să le verific, întâlnirile noastre fiind, cel puțin până acum, mult prea rare și scurte. Și anume, mi-au confirmat impresia că ești un liberal *foarte* moderat - chiar mai mult moderat decât liberal, dacă-mi este permis acest joc de cuvinte și dacă el are vreo semnificație... De fapt, în zilele noastre, liberalismul este ideologia atoate dominantă în statele deja sau numai pe cale de a deveni industrial dezvoltate, ori moderne, cum se mai spune. După prăbușirea comunismului bolșevic, unii au considerat că este singura ideologie încă în viață și că, din această pricină, am fi asistat chiar la sfârșitul istoriei (politice, desigur, adică a confruntării dintre diferite ideologii, întrucât de-acum înainte omenirea se va conduce (în cadrul liberalismului) numai după criterii pragmatice, deci care scapă de sub influența oricărei ideologii (în afara liberalismului). Este, după opinia mea, o exagerare. În realitate și limitându-ne câmpul de observație la civilizația căreia-i aparținem, nici naționalismul și nici socialismul, dar nici măcar creștinismul (și el, politicește vorbind, tot o ideologie) n-au dispărut de pe scena istoriei și vor avea cu siguranță încă multă vreme un cuvânt de spus. Dar oricum, liberalismul ocupă azi o poziție dominantă, justificată cel puțin prin enormele îmbunătățiri pe care le-a adus vieții oamenilor.

De aceea nu este de mirare că o bandă foarte largă a spectrului politic poate azi să se reclame cu îndreptățire de la liberalism, să afirme că aparține marii familii liberale. În spectrul politic democratic, zona dominată de liberalism se întinde de la socialiști (mai mult sau mai puțin radicali) în stânga până la conservatori (tot așa) în dreapta, incluzând deci și pe social-democrați și pe conservatorii liberali. În interiorul acestei benzi deosebirile sunt de nuanță. De ce și social-democrații, de ce și conservatorii liberali? Când spun "social-democrații" eu mă gândesc la

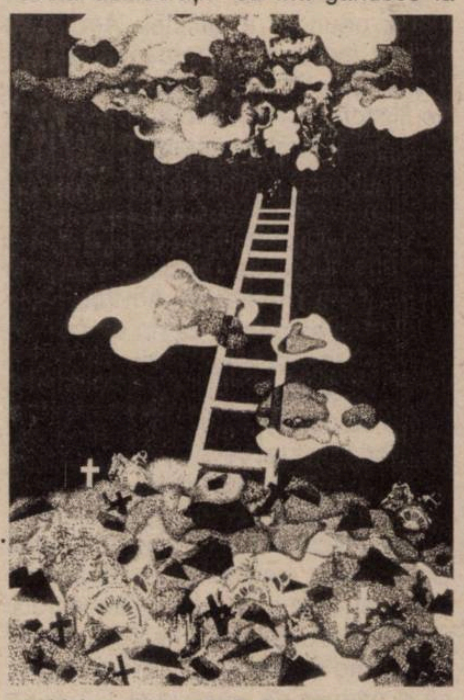

partidele numite astfel în țări nord-vest-europene, iar "conservatorii liberali" ar putea fi, de pildă, creștin-socialii din Bavaria ori gaulleiștii din Franța. În Statele Unite, partidul democrat se socotește a fi liberal, fiind mai degrabă social-democrat, după standardele europene, iar partidului republican, mai conservator, i-ar corespunde în Europa partide liberale, conservatoare, creștin-democrate.

Ce vreau să spun, de fapt? Că sunt cu totul de acord că trebuie evitate proiecțiile simplificatoare atunci când sub observație se află hățișul politic democratic. De aceea, îți mărturisesc, nu l-am agreat pe gânditorul politic Soljenițîn. De la primele interviuri date odată ajuns în Occident, m-a îndepărtat de el un anume antioccidentalism (și antiliberalism, de ce nu?) afișat. Eu îl consider un conservator rus. De fapt, la marile personalități culturale se poate uneori constata existența unor "fațete" contradictorii. Soljenițîn este după părerea mea un mare scriitor dublat de un gânditor politic mediocru. Omul politic Soljenițîn nu e nici pe departe la nivelul autorului "Pavilionului canceroșilor" și "Arhipelagului Gulag". La altă scară, un exemplu mai cunoscut nouă și în bună măsură asemănător a fost Eminescu - poetul și gânditorul politic.

Să ne păzim, deci, de clișee. O astfel de imagine-stereotip este și "cochetarea" socialiștilor, dar mai corect a social-democraților vest-europeni cu comuniștii bolșevici est-europeni. Desigur că acest fenomen a existat imediat după ultimul război. El a fost zdruncinat de revoluția de la Budapesta, dar mai ales de invadarea Cehoslovaciei, și a fost definitiv eliminat de pe scenă un deceniu mai târziu prin instalarea masivă de către sovietici a rachetelor SS-20. De ce spun că este o imagine-stereotip? Pentru că, după cum bine se știe, Vestul a făcut afaceri strălucite cu Estul în anii 60 și 70, ba chiar și în prima parte a anilor 80, când fosta Uniune Sovietică mai era încă un partener solvabil. Cine făcea aceste afaceri? Firmele mari, desigur. Cine reprezenta interesele acestor firme pe scena politică, stânga sau dreapta? Dreapta era foarte gălăgios anticomunistă și, sub acest paravan, făcea afaceri grozave susținând astfel financiar regimurile comuniste. Stânga, cu un discurs politic pe un ton moderat, urmărea o schimbare de regim politic în Est prin

☞ *continuare în pag. 14*

Via a mea e un roman

Co - răspunderi

Ca de obicei, sunt luat pe nepregătite. Făcusem astă-vară niște eforturi de ordonare, dar nu le-am dus până la capăt, mai mult - criteriile după care mă condusesem atunci îmi scapă, așa că debandada din hârtii pare să fi crescut.

Inițial, extrag, în stil **dada,** câteva plicuri. Dacă e să-l urmăm pe părintele **ismului** respectiv, e chiar de-ajuns pentru a face literatură, nu doar pentru un articol, fie el și-n presa literară.

Neîncrezător, totuși, în procedeu, voi combina nimereala cu selecția.

● De la **Alexandru Mușina,** Brașov, 02.11.1988 (Sandu greșea scriind "a zecea" vezi plicul): "... m-am simțit foarte «fratern» în orașul vostru... În legătură cu bulbii de **Monthretia,** eu zic că ar fi bine să ți-i trimit în primăvară, chiar înainte de plantare - cam în martie-aprilie, depinde și de climă -, eventual prin Gheorghe Crăciun (...) Ai putea să-mi trimiți - post-festum, desigur - o invitație, cât se poate de oficială și mai «ștampilată»? Directorul meu a făcut un «acces» de personalitate și o asemenea hârtie l-ar mai calma... M-am săturat de discuții inutile cu tot soiul de energumeni complexați... (obosit de un an școlar jalnic)...".

Îl invitasem pe A.M. la Casa Studenților pentru niște conferințe. A stat la mine. (I-a plăcut "zebra" australiană, cea despre care Gheorghe Crăciun spusese că parcă ar avea un mecanism în gâtlej). Ca să reziste material, cultiva, pe strada Castelului, deja intrată în literatură, flori (Și sărăcia era în floare! Mi-amintesc că-l vizitasem cu vreo lună în urmă în Brașovul înțesat de milițieni și de securiști. Prânzind la el, soția lui s-a scuzat că ne dă ouă, nu mai văzuseră carne de câteva luni. Venit la Timișoara, Sandu a putut să se aprovizioneze un pic, prin bunăvoința lui Cornel Secu, pe atunci director al Casei Universitarilor). După cum se vede și din episodul cu turbatul de la școală, ne găseam în plină epocă **Budila Expres.** Greu de anticipat că, tot într-un noiembrie, în 1994, Sandu, eu și George Vulturescu vom lua drumul spre castelul Royaumont, așteptați de un microbuz la Orly, iar în biblioteca fostei abații o să regăsim **Budila Expres,** volumul prietenului nostru, tradus în franceză și în engleză.

● La două capete, **Monica Spiridon,** București, 4 februarie 1991: "... n-am reușit să închei cartea (despre proza '80) cum aș fi vrut, căci «nu stăm de scris...», vorba celor vechi. N-am renunțat la ideea de a o publica. După ce vom ieși din neo-mizeria actuală (cum sper) și dacă vom scăpa de anti-intelectualismul «cu față umană»". Zilele trecute am primit **Apărarea și ilustrarea criticii,** Editura didactică și pedagogică, ultima carte a doamnei M.S. Între file - câteva rânduri. București, 16 nov. 1996. "În Canada, de unde vin, am votat cu Niki Manolescu, deși știam cam cum stă. Acum nu mai am răbdare până mâine, ca să aflu că am scăpat, în fine, de coșmarul iliescian".

Pe M.S. am văzut-o o singură dată, în vila de la Neptun a Uniunii - fragilă, frumoasă, parcă timidă. De fapt, am zărit-o vreme de 15 zile și am schimbat cinșpe fraze. E mai bine în scris.

● Sfârșitul lui '90. Cu Vighi și cu Cornel Bogdan la Țipari, satul în care m-am născut, dar unde nu mă mai cunoaște nimeni. Reportaj triplex pentru "Orizont" cu o vrăjitoare-ghicitoare. La întoarcere, oprim la Lugoj și facem un interviu cu **Ion Ploscaru,** episcopul greco-catolic.

După ce i-am trimis revista, mi-a răspuns imediat. Lugoj, 31.I.1991. "Am primit scrisoarea (...) și m-am bucurat de tot ce ai scris. De obicei se introduc greșeli, dar în acest articol nu se află (...) Îți trimit o scriptă (...) Este bine ca un ziarist să fie perfect informat. Mă bucur întotdeauna când citesc ceva de Bărăgan, Canal sau stuf, locuri unde mulți și-au pierdut viața. Eu am stat în închisoare 15 ani. Din când în când mai atingeți și problema Bisericii Unite...".

Ieri am primit nr. 9 din "Vatra", cu

☞ *continuare în pag. 15*

Amintiri despre Joyce

- Domnule Kenneth Monaghan, sunteţi fiul lui May Joyce Monaghan, sora lui James Joyce. L-aţi cunoscut personal pe unchiul dumneavoastră?

- Nu, el trăia pe continent şi nu s-a mai întors în Irlanda. Iar ca noi, familia sa, să mergem să-l vizităm, era exclus.

- De ce?

- Ajunsese oaia neagră a familiei. Ne era la toţi ruşine că suntem rude cu el şi am suferit mult din cauza asta. Repulsia mergea până acolo încât era considerat un anti-Crist. Aşa straniu cum poate părea astăzi, când mama mea s-a căsătorit şi s-a mutat la Oughterard, familia soţului nici nu au vrut să audă de ea. Au refuzat să-i vorbească, fiind sora blasfematorului. Toată familia îşi ascundea tăcută păcatul de a fi rudă cu el, ştiind că trebuie să se aştepte doar la duşmănii. În jurul nostru s-a ţesut o aură de tristeţe şi însingurare.

- Oughterard nu este menţionat în nuvela "Cei morţi", ca fiind locul unde este înmormântat Michael Fury?

- Da, aveţi dreptate. Criticii au încercat să stabilească o legătură, dar, de fapt, mama mea s-a căsătorit după ce a fost scrisă nuvela. O pură coincidenţă, nimic altceva.

- Vă vorbea adesea despre fratele ei?

- Mama? Era cu opt ani mai tânără decât Joyce şi nu cunoştea prea multe detalii. Ştia doar că sunt probleme, deoarece fratele ei îşi descrisese într-un mod ireverenţios prietenii şi familia. Ai mei, în general, erau preocupaţi să supravieţuiască, erau flămânzi, violenţi, alcoolici. Copleşiţi de mica lor felie de viaţă, nu aveau timp de altceva decât de jocul vieţii cu moartea. Totuşi, mama îşi amintea de generozitatea cu care, atunci când reuşea să câştige un ban, Joyce venea acasă încărcat de dulciuri şi le împărţea la toată lumea.

- Pe Nora Barnacle, muza, partenera şi, apoi soţia lui Joyce, a cunoscut-o?

- O întâlnise de vreo două ori, dar nu vorbea deloc despre ea, căci nu-i plăcuse. În scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Joyce la Trieste, Nora intuia corect: "Nu cred că May mă place". Mama a dus o viaţă grea, nefericită şi nu-i plăceau risipitorii, aşa cum erau Nora şi Jim.

- Există anumite inadvertenţe în felul în care biografii prezintă familia dumneavoastră?

- Elementul feminin era foarte puternic în familie şi totuşi nu este apreciat aşa cum trebuie de către critici. De pildă, bunicul meu e amintit mereu, pe când bunica, o influenţă absolut vitală pentru copiii ei, nu. Joyce a plecat în 1902 la Paris să studieze medicina şi trăia în mare sărăcie. Deşi bunica era şi mai săracă decât el, îi cerea mereu bani, aşa cum cerea, de fapt, de la toată lumea. Bunica vindea câte ceva, strângea cu efort câţiva bănuţi, pe care el, nepăsător, îi cheltuia în vreo două ore la un restaurant cu prietenii. Şi acesta a fost unul din motivele pentru care a murit foarte tânără, la patruzeci şi trei de ani, după şaisprezece sarcini şi zece copii crescuţi în sărăcie. N-am apucat s-o cunosc, dar ştiu că era adorată de cei din jur.

- Tatăl lui Leopold Bloom, Virag, are vreo legătură cu bunicul dumneavoastră?

- Nu, este o pură invenţie literară.

- Presupun că, în schimb, aveţi legături strânse cu descendentul lui Joyce, Stephen.

- N-am avut contact nici cu copiii, nici cu nepotul lui Joyce. Giorgio, fiul scriitorului, s-a căsătorit cu o americană divorţată, Helen, de care s-a despărţit ulterior. N-a realizat nimic în viaţă. Iar pe fiul lui, Stephen, nu-l întâlnesc nici măcar din întâmplare. Dacă eu am înţeles să mă implic în activitatea Centrului James Joyce, Stephen urăşte orice manifestare dedicată bunicului său. Ne face greutăţi uriaşe cu drepturile de autor, deşi nu se dă în lături să profite de avantajele financiare deosebite pe care le are ca nepot al romancierului. Toate se trag, cred eu, de la faptul că Joyce n-a dus o viaţă normală de familie. A băut mult, s-a mutat foarte des dintr-un colţ într-altul al Europei şi de aceea copiii săi au trăit într-un mediu dificil ce nu le-a permis să-şi câştige prieteni.

- Ce senzaţie ai când trăieşti în umbra unei mari personalităţi?

- A fi nepotul lui Joyce are avantaje şi dezavantaje. Întâlnesc oameni interesanţi, călătoresc mult, dar desigur nu sunt văzut

decât prin prisma relaţiei mele de rudenie cu el. De la un anumit punct, propria mea personalitate dispare. Cât despre avantaje financiare, nu poate fi nicidecum vorba, deoarece lucrez la Centrul James Joyce ca voluntar. Sunt director, împreună cu Bob Joyce, fiul unui văr de-al meu. Deşi mai există şi alte rude, suntem cu toţii cinci nepoţi şi patru nepoate, ceilalţi nu se implică deloc, din cauza faimei proaste a unchiului în familie.

- Vorbiţi-ne puţin şi despre Centrul James Joyce.

- A fost creat în dorinţa de a provoca un interes mai mare pentru Joyce în rândul irlandezilor. Trebuie să ştiţi că Joyce nu este predat în şcolile noastre. Anul trecut s-a adăugat programei "Portret al artistului în tinereţe", dar romanul a fost din nou scos anul acesta. România este cu mult înaintea noastră din acest punct de vedere. Şi această situaţie anti-culturală se perpetuează, din păcate. Să vă mai povestesc o întâmplare de acum doi-trei ani, când la Dublin s-a ridicat o statuie a lui Joyce, ce urma să fie dezvelită de Bloomsday, de 4 iunie, ziua celebrată în "Ulise". S-a adunat mai multă lume, între care şi o pereche mai în vârstă ce stătea lângă mine şi comenta cu voce tare evenimentul. Soţia, curioasă, l-a întrebat pe soţ a cui e statuia, iar el, sperând iniţial că reprezintă un fotbalist, a răspuns dezamăgit: "E a lui James Joyce, naiba să-l ia!".

Centrul a fost înfiinţat de senatorul David Norris, un admirator adevărat şi constant al scriitorului. Ideea a pornit de la un simpozion internaţional ţinut la Dublin în 1982, când s-a sărbătorit un secol de la naşterea lui Joyce. În general, toată lumea a primit ideea cu entuziasm, deoarece se simţea nevoia unui loc de studiu şi de întâlnire pentru toţi cei doritori să-şi aprofundeze cunoştinţe despre opera joyceană. Am reuşit să dezvoltăm un program educaţional bogat, ce cuprinde conferinţe dedicate literaturii irlandeze, în general, şi lui Joyce, în particular. Foarte reuşite au fost acţiunile desfăşurate anul trecut în toamnă sub genericul "Joyce şi dimensiunea europeană" sau cele de anul acesta prezentându-l pe Joyce în relaţia cu alţi scriitori, ca Ibsen, Svevo, Dante sau Beckett. De Bloomsday, organizăm anual un carnaval literar în care imităm personajele lui Joyce sau înscenăm anumite momente din romanele sale ca, de pildă, înmormântarea lui Paddy Dignam din "Ulise".

- Unde vă aveţi sediul?

- Pe North Great George's Street, la numărul 35. Colegiul Belvedere, unde a învăţat Joyce, se află pe aceeaşi stradă, iar fratele său, Charles, a trăit un timp tot aici. David Norris a cumpărat casa şi a investit în restaurarea ei. A fost foarte fericit când a descoperit că Denis Maginnis, unul din personajele romanului "Ulise" a locuit exact în această casă. Cei doritori să ia contact cu noi sunt bineveniţi să ne scrie sau să ne viziteze la această adresă.

- Vă mulţumesc şi vă doresc succes în continuare.

Sinaia, iunie 1996

Pia BRÂNZEU

Profesorul Nae Ionescu

Ca şi în timpul vieţii sale, menţionarea numelui lui Nae Ionescu stârneşte - în unele cercuri - luări de poziţie încrâncenate. Într-o anumită măsură, reacţia este justificată. Ea se opune unei eseistici practicată mai ales de tinerii jurnalişti, pentru care fostul profesor de logică şi metafizică al universităţii bucureştene, s-a metamorfozat într-un proroc, ivit parcă din Sfânta Sfintelor. De fapt, el aparţine unei epoci revolute din istoria politică şi culturală a României. Nu este însă mai puţin adevărat că, în această epocă, Nae Ionescu a fost unul dintre cei mai audiaţi profesori din învăţământul universitar românesc, a avut discipoli străluciţi şi a oferit modelul unui stil de gândire, de abordare a problemelor filosofice, peste care nu se poate şterge cu buretele.

Din motive care ar solicita o discuţie de sine stătătoare, care nu intră în economia acestui articol, profesorul era împotriva "filosofiei tipărite". După moartea sa timpurie, la 50 de ani (în martie 1940), un grup din foştii săi studenţi (Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Vasile Băncilă, C. Floru), constituiţi într-un comitet, au purces la editarea cursurilor sale. Între 1941-1944 au apărut două volume de **Metafizică** şi două de **Logică**. Proiectul cuprindea tipărirea a 15 volume. Împrejurările vitrege ale istoriei au făcut imposibilă continuarea întreprinderii. După decembrie 1989, cele patru volume au fost reeditate la "Humanitas", iar "Asastasia" a mai scos de sub teascul tiparniţei încă trei, două de **Metafizică** şi unul de **Teoria cunoştinţei**. În sfârşit, în colecţia revistei "Apostrof" din Cluj s-a mai editat şi un volum de **Filosofia religiei**.

Dacă n-avem încă - şi probabil nu vom avea niciodată un "corpus" Nae Ionescu, să observăm totuşi că mai bine de jumătate din planul de editare al cursurilor profesorului, plan alcătuit în 1941, a fost îndeplinit. El a solicitat din partea vechilor şi noilor îngrijitori ai cursurilor, o mare strădanie, de vreme ce profesorul n-a citit, necum să corecteze şi să pregătească în vederea tiparului prelegerile stenografiate. În **Introducere** la **Istoria Logicei** (ed. I-a, 1941, ed. II-a, 1943) primii editori au învederat grija şi acribia pe care au avut-o în redarea, cât mai corectă, a textului. Dora Mezdrea, îngrijind cursurile apărute la editura "Anastasia" le-a adăugat utile note explicative, iar cursul de **Istoria metafizicei,** apărut la aceeaşi editură, în 1996, este precedat de un amplu studiu introductiv al lui Ştefan Voinescu. Toate acestea pot fi considerate ca începutul unei exegeze pe marginea textelor lui Nae Ionescu.

Or, prima particularitate a acestor texte este faptul că ele sunt trascrierea unor lecţii vorbite. Cum bine se ştie, Nae Ionescu a fost unul din cei mai străluciţi oratori de catedră. Permiţându-ne o comparaţie - împrumutată din filosofia platoniciană -, vom putea spune că lecţiile transcrise sunt - asemuindu-le cu cele rostite aievea - aşa cum este, în filosofia lui Platon, lumea sensibilă, copie palidă a lumii ideilor (formelor) pure. În pofida acestui decalc inerent, cursurile tipărite ne dau totuşi o imagine a particularităţilor învăţământului filosofic al lui Nae Ionescu. Să remarcăm, în primul rând, că profesorul a fost primul la noi în ţară care la o facultate laică, a ţinut lecţii de Filosofia religiei. O tentativă a profesorului Marin Ştefănescu, întreprinsă ceva mai târziu, la Universitatea din Cluj, de a ţine cursuri de Filosofie creştină, poate fi menţionată doar sub beneficiu de inventar. Nae Ionescu introduce apoi, în câmpul Metafizicii, probleme de soteriologie, pornind de la analiza unui mare text al literaturii universlae (**Problema mântuirii în Faust al lui Goethe**). De vreme ce metafizica este - în concepţia sa - "o formulă de echilibru spiritual". Profesorul vorbeşte despre mistică, tipologia mistică, face comparaţii între mistică şi psihologia ştiinţifică etc. A ataca astfel de probleme era - în epocă - ceva cu totul neobişnuit. Este suficient să comparăm lecţiile de metafizică ale înaintaşului lui Nae Ionescu, Rădulescu Motru (cf. **Elemente de metafizică**, 1912) cu cele ale urmaşului său. Schimbarea este atât de mare, încât îţi vine să crezi că s-a modificat domeniul însuşi al disciplinei.

Reacţiile şi cârtelile n-au întârziat. Ele au apărut în epocă şi se manifestă şi astăzi. Cele mai constante "învinuiri" privesc împrumuturile făcute de profesor, împrejurarea că - se afirmă - şi-ar fi "ascuns" izvoarele. Problema este, cred, rău pusă, de vreme ce un curs universitar urmăreşte să dea studenţilor cunoştinţe, o metodă de cercetare, o familiarizare cu anumite probleme şi nicidecum să înşiruie liste bibliografice. Să mai adăugăm că, de altminteri, profesorul - era una din constantele gândirii sale - a fost întotdeauna vrăjmaşul unei originalităţi părelnice în materie de filosofie. Dar, uneori, nici presupusele influenţe (împrumuturi), nu sunt adecvate. Aşa, de pildă, dl. Alexandru George, de altfel un critic stimabil, crede că lecţia lui Nae Ionescu **lubirea instrument de cunoaştere** este îndatorată filosofiei lui Max Scheler. Că Nae Ionescu cunoştea opera lui Scheler, este în afara discuţiei. Îl şi citează pe gânditorul german, în cursul de **Istoria metafizicei**, dar ca sociolog, nu ca filosof. Şi, apoi, ne întrebăm, de ce trebuia să recurgă la filosofia lui Scheler? Ideea potrivit căreia iubirea este un instrument de cunoaştere, apare ca un bun comun al gândirii creştine. În depărtatele ei izvoare pot fi găsite la Sfântul Apostol Pavel (**Corintieni**, I,13) pentru a fi reluată apoi, în primul rând, de Patristică, apoi de mistica creştină.

Unul din cele mai frecvente şi neargumentate învinuiri care i s-au adus fostului profesor de filosofie ar fi presupusul său iraţionalism. Ar fi fost bizar ca un dascăl de Logică şi Teoria cunoştinţei să nege raţiunea, adică însuşi instrumentul principal al disciplinelor sale. Este mai curând vorba de o neînţelegere. Spre deosebire de panlogismul hegelian, potrivit căruia "tot ceea ce este real este raţional şi tot ceea ce este raţional este şi real", Nae Ionescu împărtăşea o altă concepţie asupra realităţii. Aceasta nu înseamnă nicidecum că tăgăduie drepturile raţiunii; îi mărginea însă domeniul. Iată, în această problemă, un argument de text: "Noi n-am făcut **tabula rasa** de raţiune. Spunem că raţiunea există, că are anumite funcţiuni şi determinăm aceste funcţiuni precise. Pentru noi raţiunea merge până la o anumită limită, dar de la acea limită, dacă privim în realitate, găsim şi altceva decât raţiune şi o punem şi pe aceasta"(**Curs de Istoria metafizicii**, Bucureşti, ed. Anastasia, 1996, p. 100). De altfel, atât cursul de Metafizică, II (**Cunoaşterea mediată**), cât şi cel de **Teoria cunoştinţei** se bazează tocmai pe o investigaţie riguroasă şi raţională, dovedind astfel, o dată mai mult, cât de superficială este teza presupusului iraţionalism al lui Nae Ionescu.

Traian Liviu BIRĂESCU

Corneliu Baba

Corneliu Baba este, fără îndoială, una din conştiinţele directoare ale artei româneşti contemporane, care a putut să-şi împlinească exemplar menirea deţinând o puternică personalitate creatoare, o vocaţie pedagogică limpede şi edificând o operă care să justifice şi să întreţină, să asigure succesul acţiunii artistice. Prezenţa sa activă şi-a lăsat amprenta asupra unui întreg segment al mediului cultural oferindu-i fundamentarea stilistică, dar, mai ales, impunând în beneficiul artei o fermă ţinută morală şi o atitudine determinată, înainte de toate, de responsabilitatea valorii. Artistul, profesorul şi opera constituie un tot unitar cu vie capacitate de influenţare.

Fiind recunoscute ca importanţă demersurile conjugate ale plasticianului şi pedagogului vor face cu atât mai mult marcantă opera, cu atât mai durabilă în timp. În rândul marilor maeştri Corneliu Baba aduce o operă închinată omului, condiţiei şi destinului său. Pictura realizată dovedeşte compasiune şi angajare, precizându-se astfel unul din rarele cazuri în care artistul participă şi suferă alături de personajele evocate. Întreaga operă este o vibrantă pledoarie pentru valoarea existenţei umane. Fiind principalul focalizator în exercitarea energiei creatoare, omul este, în acelaşi timp, şi creuzetul de reciprocitate al reuşitelor durabile ale acestei inspirate cariere.

Reprezentarea umanului i-a răsplătit fidelitatea, consacrându-l ca reper de durată în galeria creatorilor contemporani, iar consubstanţierea autor-personaj a favorizat naşterea profilului combativ cu care autorul s-a simţit dator.

Tipologia umană este parcursă în pictura lui Corneliu Baba de la exterior spre interior. Fizionomia asigură accesul către trăirea lăuntrică, înfăţişarea face ca interesul să se deplaseze înspre profunzimile sufleteşti întunecate. Indiciile exterioare, notaţiile comportamentale, îngândurarea şi tăcerea deconspiră lăuntric un loc de refugiu. Simţămintele sunt cele care determină înfăţişarea, impulsul sufletesc dictează replierea fizionomiei în densitatea îndepărtată a psihicului. Hegemonia lăuntricului se traduce într-o stare difuză, puternic marcată de o suferinţă nemărturisită, printr-un complex corporal zăvorât, cu activitatea mutată în încăperile subterane. De aceea personajul este întotdeauna izolat prin intervenţia unor adâncuri înceţoşate în care freamătă întunecat amperajul sufletesc. Ţăranii săi, muncitorii, artiştii, intelectualii, arlechinii şi studenţii, tinerii portretizaţi duc cu ei conştiinţa perisabilităţii şi sentimentul finitudinii. Toţi resimt un târziu al vieţii, stau sub refluxul unei fatalităţi şi articulează o psihologie retractantă.

Prezenţa lor este prilej pentru o meditaţie asupra existenţei. Între inevitabilul dispariţiei şi voinţa instinctuală de dăinuire, deliberarea despre soarta însăşi ia, până la urmă, calea dată de transmutarea din dialog în tăcere. Conştiinţa trecerii, însingurând şi izolând afirmă închiderea în sine şi resemnarea ca singure soluţii. Într-o asemenea presiune comportamentul este restrâns, dar totuşi deţine o simplitate firească prin intervenţia ultimă a salvării, aceea a împăcării cu condiţia. Efortul acumulat, marcant, istovirea survenită beneficiază de un nerv epic laborios şi care se întrebuinţează inepuizabil în semnalarea profunzimilor sufleteşti, în întunericul lăuntric citind premonitiv noaptea care vine. Ipostazele exterioare implicate, poposirea, retragerea din orizont, trecerea, şederea, aşezarea, imobilismul, îngândurarea, odihna, somnul, cer o spaţialitate restrânsă (**Odihnă la câmp, Ţărani, Oţelari, Concetăţenii, Cina, Regele nebun, Omul cu lingura, Studentă**). Închiderea în sine se accentuează o dată cu vârsta. În spatele tăcerii şi gravităţii, o stare de nelinişte, înteţită de coloratura fatalistă, este dramatic strunită, personajele ascunzându-şi monologul ca şi cum şi-ar înghiţi lacrimile. Izolarea în propria durere determină vecinătăţi minimale, dar, în acelaşi timp, stimulează relaţionări verticale după modelul interior-exterior: parte-întreg, trup-pământ, individ-lume, eu-eternitate, umbră-întuneric, somn-nefiinţă. În toate rezidă, ca ultimă accepţie, parcursul către repaos, făcând aplicabile categoriile blagiene ale stihialului şi catabasicului. Şederea şi îngândurarea, retragerea şi închiderea în sine sunt, în fond, forme ale apropierii de pământ, ale integrării în statica universală.

Mijloacele artistice la care Corneliu Baba recurge pentru transportarea acestui complex de comunicare alcătuiesc un vast câmp al exprimării, fecund şi stabil. În măsura în care a ştiut să salveze optimitatea demersului figurativ, artistul a găsit şi capacitatea de a-l afirma prin intermediul unor reconsiderări de ordin tradiţional. Sintezele de permanenţă intenţionate şi-au găsit şansa în perspicacitatea formulării, după cum aspectul grav, desfăşurarea solemnă a imaginii au beneficiat, prin exercitarea unui talent nativ, de genul proxim al figurativului aflat la acel nivel la care au avut acces numai marii seniori ai artei. Artisticitatea generos cheltuită în explorarea ceţurilor mohorâte din zăcământul sufletesc a fost capabilă să exprime, mai departe, prin lumină şi atmosferă, prin figură şi cromatică, generalitatea crepusculară şi substanţialitatea telurică pe direcţia finalizării în ciclul de pământitate, adică să dea formă şi culoare unui destin uman dureros pe nedrept şi tragic cu nevinovăţie. Adumbrirea specifică îşi caută singură mijloacele reprezentaţionale şi ţine de logica lucrurilor să ceară statornicia reţetei artistice. Echilibrul desen - culoare a fost impus de natura tematicii, gamele calde circumscrise între roşuri şi brunuri au răspuns caracteristicilor de motiv, iar verticalismul a venit compensatoriu pentru mulţimea de fiinţe apărute şi rămase în imposibilitatea de a trece dincolo de o existenţă terestră trudită. Şi ceea ce este poate mai important ţine de faptul că pictorul Corneliu Baba, ca spre o stea polară, a privit mereu spre referinţa realului, propunând astfel o modalitate de salvare a picturii.

Ioan IOVAN

Ceasul curcubeu

Aflată la a şasea personală, graficiana Mariana Ţepeş Palaghiuc a deschis în holul Băncii Româno-Turce o amplă expoziţie, care surprinde prin dimensiunile lucrărilor, tehnica produsă şi mesajul compoziţiilor. Folosind tehnicile desenului alb-negru şi ale colajului, în care pata întunecată este spartă de accidentul grafic, ce dă semnificaţie fiecărei idei plastice, graficiana face dovada unei adevărate bucurii de a-şi transpune simţămintele sublimate în simboluri simple din lumea imediată.

Absolventă a Liceului de arte plastice din Timişoara, unde şi-a însuşit pe deplin lecţia perspectivei, formei, compoziţiei desenului, Mariana Ţepeş porneşte de la naturi statice şi peisaje - care sub mâna ei dobândesc o fineţe deosebită prin filigranarea întregului spaţiu ce se desprinde din pata de umbră, reuşind să redea materialitatea obiectelor -, pentru a ajunge la compoziţii executate într-o aceeaşi tehnică a tuşului în peniţă, ce se transformă în metafore limpezi, unde elementele teluric şi celest se reîntâlnesc cu obstinaţie, configurând idei. O muncă migăloasă, precum o scriere poetică, dominată de texturile realizate prin semne simple: punct, linie, curbă, dau senzaţia unei tehnici asemănătoare gravurii în metal. Dar lucrările sunt unicate, nu serigrafii. O nemărginită voinţă de a transmite o stare de profundă meditaţie asupra lumii, a frumuseţii şi deşertăciunii ei, cu conotaţii filozofice, se completează fericit cu transpunerea unor sentimente complexe, reprezentate doar prin câteva elemente: ceasul, urmele albe ale paşilor, scara, floarea, curcubeul. Un teren fertil al graficii în peniţă, unde Timpul se vede reprezentat printr-un ceas ce răsare/apune incert, dincolo de un orizont frământat. Un teren fertil al realului convertit permanent într-un imaginar cu tente onirice. Mesajul grav al câtorva lucrări, unde "fereastra" speranţei aşteaptă sosirea sufletului, a ieşirii din învolburarea texturilor geologice ale pământului-trup. Un teluric viu populat el însuşi de frământările interioare ale artistei. "Colţul de Rai" - speranţa este tratat cu minuţiozitate şi în lucrările executate în colaj, unde albul şi negrul sunt tranşante,

unde prezenţa lucrurilor şi obiectelor din prim plan sau din adâncime devine vizibilă doar prin umbra mată, opacă, volumul e sugerat prin jocul umbrelor. O sensibilitate ieşită din obişnuit dă sens răbdării cu care Mariana Ţepeş caligrafiază sentimente, gânduri transpuse metaforic în jocul brutal dintre lumină şi întuneric peste care, ca un simbol sacru apare arcul curcubeului, singurul element colorat, ce brăzdează pata întunecată. Executate cu o mână sigură, lucrările expuse în cadrul ultimei personale a artistei compun o adevărată frescă în alb şi negru, prin unitate de viziune, simboluri şi tehnica folosită, constituindu-se într-o reuşită.

Paul Eugen BANCIU

*** Ilustraţiile din acest număr reproduc lucrări ale artistei plastice Mariana Ţepeş**

Lauri academici

În 29 noiembrie 1996, consilierul cultural al Ambasadei Franceze în România, dl Jean Bacot, a înmânat d-rei conf. dr. Maria Ţenchea, prodecanul Facultăţii de Litere, Filozofie şi Istorie, prestigioasa dinstincţie **Les Palmes Académiques** pentru merite deosebite în predarea şi difuzarea limbii şi culturii franceze.

☞ *urmare din pag. 12*

O scrisoare

"apropiere", cum i se spunea acestei strategii în Germania. Astăzi se ştie că nu vorbele anticomuniste au slăbit ideologic regimurile comuniste, ci blugii, muzica pop şi coca cola. Acestea erau în 1989 *simbolurile*.

Câteva exemple concrete. La Bonn, nu cancelarul de stânga Schmidt, ci cancelarul de dreapta Kohl l-a primit pe Honecker cu toate onorurile cuvenite unui şef de stat - covor roşu, steaguri, imnuri etc. Sau despre Ceauşescu. Primul şef de stat care i-a dat o palmă diplomatică a fost Mitterrand, care a anulat vizita la Bucureşti după scandalul Haiducu-Goma-Tănase, pe câtă vreme ultima ţară importantă care l-a primit cu toate onorurile a fost Germania Federală condusă de o coaliţie de centru-dreapta. Şi un ultim exemplu. În Franţa, hagiograful lui Ceauşescu era un anume Hersant, care printre altele a scris şi prefaţa la ultima carte care i-a apărut în Franţa. Hersant era redactor şef - dar nu la **Liberation** (de stânga), nici măcar la **Le Monde** (de centru-stânga), ci la **Le Figaro** (de dreapta), biblia francezului de mijloc, cum se spune. Şi să nu uit: cine era bunul amic de vânătoare al lui Ceauşescu? Nimeni altul decât Franz Joseph Strauss, acelaşi om politic de dreapta care, în calitate de Prim-ministru al Bavariei, l-a cadorisit pe Honecker, peste capul guvernului federal, cu o infuzie financiară de cinci miliarde de mărci.

Dragă domnule Vighi, politica n-o fac nişte intelectuali sentimentali şi de o bună credinţă care parcă se vrea înşelată, ci bărbaţii de stat. Aşa că, sper că la rândul meu să nu te supăr, dar imaginea fraternizării stângii europene cu comunismul mi se pare foarte departe de realitatea faptică, cel puţin de cea pe care am cunoscut-o eu după 1977. Şi pentru că am ajuns la o aşa numită "experienţă personală", să mai zic încă ceva. În anii 80, opozanţii români anticomunişti din străinătate n-au găsit sprijin la dreapta politică decât în măsura în care se înscriau în concertul gălăgios de care am pomenit mai înainte. Contribuţia exilaţilor la izolarea internaţională a regimului Ceauşescu s-a făcut prin intermediul opiniei publice, sensibilă la problematica legată de drepturile individuale ale omului. Astfel, în Franţa, nu în **Le Figaro** au apărut primele texte despre situaţia reală din România sau, mai târziu, primele materiale despre opozanţii din interior ai regimului, de la Doina Cornea la Mircea Dinescu, ci în **Liberation**. Sau, în Germania, la cine au găsit audienţă tinerii scriitori şvabi bănăţeni, Richard Wagner, Herta Muller şi amicii lor? La partidele de dreapta? Nici gând. La partidul "verzilor" - în acea vreme un partid foarte de stânga, mai mult de stânga decât partidul social-democrat.

Iată că lucrurile nu sunt deloc simple, şi de aceea trebuie să ne ferim de proiecţii simplificatoare de stereotipuri, ca cele formulate, printre alţii, şi de marele scriitor Soljeniţîn, care nu se potrivesc nici cu realitatea şi nici cu experienţa unora dintre noi. Cine edita revista **Alternative**, cea mai importantă publicaţie franceză, aş putea spune, a disidenţei est-europene, a cărei secţiune pentru România a fost coordonată de Mihnea Berindei? Nicidecum un om de dreapta, ca Hersant, care se ocupa cu apologia regimului Ceauşescu, ci Maspero, un om de orientare castristă, deci foarte de stânga, mult mai la stânga decât comuniştii.

În altă ordine de idei, eu rămân la părerea mea: situaţia politică din România nu se va urni înspre o democraţie liberală, către un stat de drept, atâta vreme cât pe scena politică nu va apare un partid *democratic, autentic* de stânga. Vorba lui Caragiale: Nene, pe mine din asta nu mă scoţi...

În ceea ce priveşte observaţia că stânga europeană (dar nu numai de stânga, spectrul e mult mai întins, el acoperă în orice caz centrul politic, ba chiar şi o parte, mai moderată, a dreptei) ar demoniza fascismul mai mult decât comunismul, pentru că e mai convenabil să ataci dinspre stânga extrema dreaptă pentru a scoate în vizor cealaltă extremă a cărei existenţă se datorează, chipurile, stângii - tare mi-e teamă că în construcţia acestei imagini sunt folosite clişee şi operate nepermise simplificări. Ca să fiu sincer, nu altfel gândeam şi au înainte de a pleca din România. Acum nu mai gândesc aşa. Iată, foarte pe scurt, de ce.

Din punct de vedere istoric, pentru occidentali, fascismul dar mai ales nazismul reprezintă o problemă "domestică", o ruşine a propriei civilizaţii. Este o traumă a lor, interioară, ca să spun aşa, şi din această pricină foarte puternică. Pe câtă vreme comunismul bolşevic este pentru ei un fenomen exterior, pornit undeva, departe de limitele propriei civilizaţii. De aceea întrebarea *cum de a fost cu putinţă?* are pentru occidentali, aproape indiferent de culoarea politică, o greutate mult mai mare atunci când se raportează la fascism şi nazism, decât la comunismul bolşevic, ori la fundamentalismul islamic, de pildă.

Cât priveşte afirmaţia că acel comunism pe care l-am trăit noi, bolşevismul ar fi un produs al stângii vest-europene - iarăşi, trebuie să mărturisesc, am o mare îndoială că aşa ar fi. Dacă vrei, rămâne de discutat, fiind o temă mai amplă.

Acum despre politică. Pentru occidentali, comunismul bolşevic a reprezentat un pericol până cel mai târziu către mijlocul anilor 60. În interior, ameninţarea a fost contracarată prin lichidarea cât mai rapidă a rănilor lăsate de război şi apoi prin ridicarea la fel de rapidă a nivelului de trai general. Atunci când s-a consolidat ceea ce se numeşte clasa, sau pătura de mijloc, în Occident comunismul bolşevic a pierdut partida pentru că i se tăiaseră rădăcinile - aşa zisa luptă de clasă. În exterior nu s-a pus niciodată problema nerealistă a lichidării comunismului bolşevic, ci doar a stăvilirii lui (aşa se şi numea "doctrina Truman") - care a fost realizată graţie umbrelei nucleare americane, care a eliminat războiul (în Europa) dintre mijloacele de rezolvare a conflictelor (Clausewitz). Aşadar, cam de a jumătatea anilor 60, comunismul bolşevic nu mai reprezenta pentru occidentali un pericol, iar dispariţia lui de pe scenă devenise o chestiune de timp. Important rămăsese faptul că această dispariţie să nu se petreacă prin exploziv, ci prin implozie, ceea ce s-a şi întâmplat între 1989 şi 1991. În ceea ce priveşte Asia, Africa sau America de Sud, pentru occidentali ele erau scene secundare, interesante doat în calitate de furnizori ai materiilor prime de care aveau nevoie ţările industrial dezvoltate (nu ca pieţe de desfacere) - obiectiv care a fost realizat, după demontarea marilor imperii coloniale, independent de orientarea politică a conducătorilor ţărilor respective, nu în ultimul rând graţie concentrării capitalului financiar.

Tot cam în acea perioadă în Occident a avut loc revoluţia cu caracter emancipativ din 1968, care a confruntat *establishment*-ul cu o problematică nouă, neaşteptată, căreia a trebuit să-i facă faţă în următorii ani şi decenii. Şi tot cam atunci, sau poate ceva mai târziu, pe scenă au reapărut fenomene mai vechi din familia xenofobiilor - şi ca urmare a emancipării, şi a tendinţei către unificarea europeană, şi a numărului mare de străini, refugiaţi sau aduşi ca forţă de muncă, şi a crizelor economice care au rezultat din succesivele crize ale petrolului, şi a revoluţiilor industriale care s-au petrecut pe nesimţite din anii 70 încoace, şi nu în ultimul rând ca urmare a constatării (stupefiantă pentru cei mai mulţi) că *progresul* este, totuşi, limitat. (Aceasta din urmă a fost şi este o criză spirituală de mari proporţii, pentru că ea pune în discuţie însăşi bazele pe care s-a ridicat civilizaţia occidentală).

Xenofobiile acestea se arată a fi pericolul "actual". Împotriva lor trebuie luptat. Or, cum ele fac parte din apanajul extremei drepte, este mai mult decât explicabil de ce atenţia generală e mai redusă azi în direcţia extremei stângi, care este şi foarte slăbită în urma prăbuşirii lamentabile a blocului comunist şi a constatării directe, pe viu a consecinţelor unui regim comunist de durată. Sau cu alte cuvinte, nu e de actualitate, cel puţin atâta vreme cât standardul de viaţă se poate menţine relativ ridicat.

Dragă domnule Vighi, îţi cer scuze pentru atâta vorbărie. N-am urmărit decât să arăt că problemele sunt mult mai complicate şi că simplificările, chiar dacă duc la realizarea unui model în aparenţă logic, fără cusur, sunt păgubitoare deoarece unei interpretări făcute în conformitate cu un astfel de model îi scapă multe elemente, şi nu dintre cele mai puţin importante.

Rămân cu gândurile cele mai bune,

Ion Solacolu

P.S. Şi pe mine m-au impresionat neplăcut afişele de reclamă, când am ajuns aici. Era şi ceva neobişnuit. Însă cu timpul nu le-am dat atenţie. Decât, poate, din punct de vedere estetic: unele îmi plac, altele nu. În privinţa stimulării consumului, dacă ar fi după mine, ele reprezintă o cheltuială inutilă, căci nu mă influenţează defel. Recunosc, eu sunt un consumator atipic. Cred că cei ce fac cheltuieli pentru reclamă ştiu de ce-o fac. Desigur, nu pentru atipici ca mine. (I.S.)

TV

Cântec...

Şi te-ai dus, Ioane, te-ai dus
După lună, după stele,
Într-un nesfârşit apus...
Şi-ai lăsat în urma ta,
Jale multă, jale grea,
Pe Năstase-Bombonel,
Şi pe Hrebe Viorel,
Şi-un partid de giurumele,
Ce sperăm, cât de curând,
Va fi oale şi ulcele...
Şi te-ai dus, Ioane, te-ai dus,
Hăulind pe deal în sus,
"Vine ţara după mine?",
Şcaraoţki-i după tine,
Spusu-i-au izvoarele,
Murgii, căprioarele
Dunărea cea cu trei braţe,
Şi moşnegii cu mustaţe...
Şi-ai pornit, Ioane, spăimos,
Fulgerând pe vale-n gios,
Şi aceeaşi întrebare,
Pus-o-ai la fiecare,
Şi la frasin şi la brad,
Şi la umbrele ce cad,
"Vine ţara după mine?",
Nu vine, Ioane, nu vine...
Şi te-ai dus, Ioane, te-ai dus,
Cu voia Celui de Sus,
Şi te-ai dus în codru gros,
Cu voia celor de jos...

Cântec cules de folcloristul Mircea Pora, în casa lui

Gulagul imaginar

☞ *urmare din pag. 7*

Relaţia unui scriitor cu sertarul său nu e o relaţie pasivă: nu pot să uit romanele mele fiindcă nici ele nu mă uită. Mă chinuie, se cer afară, vor să fie eliberate, vor să se adauge lumii şi limbii din care s-au născut. Am patru asemenea opuri "postume", acum îl înţeleg pe Blaga din anii '50, umbla din casă în casă, oferindu-şi poemele interzise, voind astfel să le dea o şansă de supravieţuire. Cum spun, am scris mult în aceşti ani, mă simţeam liber şi lucid, voiam "să-mi număr bine zilele vieţii mele", să las ceva în urma mea. Azi ştiu că aveam o presimţire.

Alecule, să nu te superi că te încarc cu un manuscris incomod. Dar eşti singurul meu frate şi coleg din epoca Salcia; Sergiu a murit, sub semnul şi la îndemnul lui m-am lăsat de teatru (o deşertăciune!) şi m-am întors cu faţa spre proza asta pe care aş dori-o şi balcanică, dar şi foarte transilvană.

Ne agităm pentru injecţii biostatice: le obţin greu, doar la Elias se găsesc şi ele sunt rezervate celor din nomenclatură. În ianuarie intru, pentru o lună, la raze. Sper să-mi salvez creierul mic - accept cu limpiditate şi skepsis moartea, doresc să mor mintal înainte de a muri fizic. Dacă nu aş fi cu această "invitaţie la bal" în buzunar, niciodată nu te-aş mai fi deranjat cu acest roman. Dar sunt un soldat bătrân, intru în ultima mea bătălie, ştiu ce mă aşteaptă. În primele zile după ce a explodat în conştiinţa mea (perfect pusă la punct din p.d.v. moral şi bibliografic) diagnosticul "cancer", prima mea mare grijă nu a fost în legătură cu transcendentul sau cu tărâmul umbrelor, ci în legătură cu soarta manuscriselor mele. Despre care nimeni nu ştie nimic, pe care nimeni, nu le-a citit. Le-am scris pentru un "dincolo" şi "după aceea" - dar aceste adrese vagi nu aveau nimic comun cu moartea mea. "Săgeata neagră sosită pe la spate", zice soţia mea, a provocat în conştiinţa mea o adevărată "Umsturz der Werte". Nu am, crede-mă, în adâncul Fiinţei mele, nici o fărâmă de vanitate: nu am scris pentru glorie, succes sau publicitate. Pur şi simplu **mi-am făcut datoria,** nefăcând parte din lumea d-lui Caragiale, am înţeles să-mi folosesc la maximum Sitzfleischul, fiind temeinic şi foarte serios. Craiova am detestat-o, eu sunt aici în domiciliu obligator, în primele cincinale eram tratat ca un hoţ de cai în libertate provizorie. Dar am ajuns să înţeleg această lume, prin soţia mea (care s-a dovedit a fi un înger), am reuşit să trec dincolo de aparenţele de ticăloşie, oportunism, fanariotism.

Încă odată, Alecule: "n'ayez pas peur!" (citesc acum cartea lui Frossard despre Jean Paul II), ştiu că ai o familie, că trăieşti retras. Consideră textul meu ca o penibilă moştenire testamentară, "iată, un vechi ortac de puşcărie este pe moarte, mi-a trimis un text al său, nu pot să-l refuz". Astfel (să zică şi bunul D-zeu (la care mă rog mult) va fi alături de noi şi de destinul nostru.

La această oră nu numai eu am în gât un cancer; şi Patria şi Limba şi Poporul limbii române are un asemenea cancer. Eu spun că îl am fiindcă am tăcut prea mult. Blaga a murit (tot la 69 ani) de cancer la şira spinării: l'organe cible zic specialistii. În tinereţe am crezut că voi fi un bun retor de catedră: de 15 ani, nimeni nu m-a invitat să vorbesc undeva, am tăcut, am tăcut, am citit enorm şi am scris. Nu mai eram întrebat "ce mai faci, Gary?" - ci "ce mai **taci,** Gary?".

Îţi doresc un Crăciun normal, multă sănătate şi calm. Sărut mâna Doamnei Tale, şi-l sărut şi pe fiul tău.

Doamne ajută!

Ion S. SÎRBU

TOP

"Tot pe noi ne vreţi..."

Dacă sfâşitul de an înseamnă cel mai potrivit moment al bilanţurilor, nu vom face nici noi excepţie de la regulă amintindu-vă că în 1961, exact în noaptea dintre ani, debuta cel mai iportant grup rock american: THE BEACH BOYS. În Long Beach, California, se desfăşura **"Ritchie Valens Memorial Concert"**, iar băieţilor li se ofereau 300 de dolari spre a se produce pe scenă. Era prima dar şi ultima oară când o asemenea sumă infimă avea să figureze pe statele de plată ale grupului care la acea dată era aproape necunoscut. Problema era însă şansa lansării grupului care - paradoxal - activează şi în prezent, e drept, ocazional şi cu strălucirea atenuată de inerentele modificări ale componenţei. Vreme îndelungată, **Line-Up**-ul formaţiei a fost alcătuit din fraţii **Wilson: Brian, Dennis şi Carl**. Mai activa în grup verişorul lor, **Mike Love** şi colegul său de liceu, **Al Jardine**. O coincidenţă e faptul că tot în ultima zi a anului (de această dată 1969) se pun bazele grupului **Band of Gypsys** format de celebrul (deja) **Jimi Hendrix**. Baterist aici era muzicianul de culoare **Buddy Miles** iar basist un virtuoz pe nume **Billy Cox**. Să revenim însă la **"Beach Boys"** spre a puncta unele momente eclatante din istoria grupului şi implicit a muzicii rock adevărate. Subliniem **adevărate** deoarece în anii '80 apar "cariile" rock-ului, acei profitori antimuzicali care sub lozinca unui pretins modernism vor instaura temporar dominaţia haosului într-un spaţiu sonor debordând de fantezie creatoare. Dar această **Fascinaţie a nimicului** e deja de domeniul trecutului, aşa că revenim la subiect. Se poate spune despre **"Beach Boys"** că a fost prima formaţie ecologistă dacă ne gândim la tematica şi mesajul producţiei sale sonore: transpunerea în muzică a vieţii în mijlocul naturii (recte, plaja Californiei), descrierea stării de beatitudine trăită pe coama valurilor înspumate ale oceanului de dinamicii surfer-i, tineri vânjoşi şi bronzaţi după care ar întoarce capul şi fetele din "Baywatch". De fapt, terminologia muzicală se va îmbogăţi cu expresia **"Surfing Sound"** datorită acestui grup şi evident rezultatelor sale. Dinamismul ritmic de tip **"Ventures"** (grup american instrumental de chitare) sau **"The Shadows"** (englezii din preajma lui **Cliff Richard**) "Beach Boys" îi adaugă polifonia vocilor utilizate într-un cadru melodic bine conturat. Vocile **"de cap"** (expresia vizează utilizarea lor în registrul acut), vor face ca Sound-ul californian să fie inimitabil. Doar dacă ne gândim la tandemul (tot american) **Jan & Dean** am putea spune că, într-un fel, ei au mai reuşit să-i imite pe "băieţii plajei" fără însă a le atinge performanţele oglindite în piese ca **"I Get Around", "Surfin' Safari", "Fun, Fun, Fun", "Help Me Ronda"** sau **"California Girls"**. Nu vă vom încărca memoria cu date şi nume legate de schimbările din componenţă. Ele par fireşti dacă privim retrospectiv mulţimea anilor de activitate ai acestui grup "de viaţă lungă". O simplă privire a discografiei formaţiei va fi edificatoare pentru cel care doreşte să cântărească valenţele echipei nu neapărat după numărul impresionant de discuri produse ci după **calitatea** muzicii promovate de grup timp de peste trei decenii. Unde am găsi o asemenea longevitate? Poate în cazul legendarilor **"Rolling Stones"**. Am ascultat relativ recent **"Rockin' All Over The World"** cu **Beach Boys** şi **Status Quo,** convingându-mă că rock-ul adevărat nu se diluează. După Comeback-ul de la mijlocul anilor '80 cu "Kokomo" când grupul a revenit, n-am prea auzit de el până acum, când, în preajma Crăciunului, mi-a căzut în mâini un **CD** compilaţie. Printre nume prea puţin cunoscute mie (multe, din păcate, predestinate uitării), am zărit şi unul (prea) cunoscut: **The Beach Boys**...

PETRU UMANSCHI

☞ *urmare din pag. 12*

Co - răspunderi

continuarea anchetei despre greco-catolicism. Se pomeneşte şi de Ion Ploscaru. Aud că e ţintuit la pat (oare acelaşi pat pe marginea căruia am şezut, acolo, în cămăruţa funcţională, proprietate a eparhiei?). Nu l-am mai revăzut pe bătrânul prelat.

● Ianuarie 1979. **Sorin Titel:** "Vă trimit fragmentul de roman promis (din păcate, cu o întârziere, dar şi cu speranţa că nu va ajunge, totuşi, prea târziu). Aştept să ne revedem în februarie".

E vorba de acel "număr aniversar" din "Forum studenţesc", la cei 20 de ani ai cenaclului "Pavel Dan", ieşit cu uriaşe probleme la cenzură şi-n care se contura, înainte ca alţii să dea semne, optzecismul timişorean: Monoran, Vighi, Bârsilă, Ilieşu, Derlea, Bunaru, Sămânţă, Lână, Lucian Petrescu, Tolcea şi atâţia alţii. Bucata trimisă acum 17 ani făcea parte din **Clipa cea repede.**

Transcriu aceste scrisori în 4 decembrie 1996. Alaltăieri s-au împlinit trei ani de la moartea lui Monoran. Poimâine ar fi ziua lui Sorin Titel. În ianuarie, situaţia se va inversa: e luna în care a murit Sorin şi s-a născut Mono.

Vom comemora, vom evoca.

Viorel MARINEASA

P.S. Vasile Gogea pregăteşte, la una din editurile lui Vlasie, un epistolar al generaţiei '80. Vrând să-i dau ceva semnificativ, am scotocit după o scrisoare pe care mi-a trimis-o **Mircea Cărtărescu** în urma desfiinţării **Cenaclului de luni**. N-am găsit-o. De fapt, când o primisem, pentru că reîncepuse o epocă de percheziţii la Puiu Ilieşu, Nicu Stoia, Ghiţă Pruncuţ etc.), am ascuns-o adânc în bibliotecă. Sper s-o regăsească strănepoţii. **(V.M.)**

Arhiva William Faulkner

Scrisori către Malcolm Cowley

Oxford, sâmbătă
(începutul lui noiembrie, 1944)
Dragă maestre,

Am văzut fragmentul din Times Book Review. Este în regulă. Dacă aceea este o mostră semnificativă, cred că nu va mai fi nevoie să văd şi restul pentru că s-ar putea să intervin şi tu te descurci foarte bine şi singur. Dar dacă ţii să ai comentariile mele înainte de publicare, asta-i altceva. Deci, te las pe tine să apreciezi dacă este necesar să-l văd şi eu înainte de publicare, sau nu.

Vezi paragraful citat: Legat de cărţi, încerc, în primul rând, să spun o poveste în cel mai eficient mod pe care mi-l pot imagina, cel mai emoţionant, cel mai exhaustiv. Dar şi asta, dacă ţin cont de rezultate, se întâmplă atât de rar în ceea ce încerc eu să fac. Spun la nesfârşit aceeaşi poveste care este eu însumi şi lumea. Tom Wolfe a încercat să spună totul, lumea şi "eu" sau lumea filtrată prin "eu", sau efortul lui "eu" de a îmbrăţişa lumea în care s-a născut şi s-a plimbat puţin şi apoi s-a aşezat într-un volum. Eu încerc să merg un pas mai departe şi cred că aceasta se referă la ceea ce lumea numeşte obscuritate, "stilul" amorf implicat, la nesfârşitele propoziţii. Încerc să spun totul într-o singură propoziţie, între o majusculă şi un punct. Încă mai încerc să pun totul, dacă este posibil, într-o gămălie.

Nu ştiu cum s-o fac. Tot ce ştiu să fac este să continui să încerc mereu altceva. Înclin să cred că subiectul meu, Sudul, nu este foarte important pentru mine. Întâmplarea face să-l cunosc şi n-am timp într-o viaţă să mai învăţ altceva şi să şi scriu în acelaşi timp. Deşi ceea ce ştiu eu este, probabil, la fel de bun ca orice altceva; viaţa este un fenomen, nu o noutate, aceeaşi nebună cursă cu obstacole spre nimic şi niciunde; un om duhneşte la fel oriunde şi oricând.

Pronosticul tău (vezi paragraful) este corect. Nu am intenţionat să fac astfel, dar apoi am văzut şi eu, ceea ce ai pus tu în cuvinte. Totuşi cred că tu ai mers mai departe decât am intenţionat eu (repet, inconştient). Cred însă că aici Quentin este etalonul, şi nu Faulkner. Eu am scris povestea, dar el, nu eu, a urzit situaţia. Vreau să spun că eu l-am creat pe el ca personaj, la fel pe Sutpen şi pe ceilalţi. El (Quentin) s-a mâhnit şi a regretat transmiterea unui ordin pe al cărui expropriator nu putuse să-l înfrunte. Dar cel mai tare l-a mâhnit faptul (pentru că urâse şi se temuse de piaza rea) că un om ca Sutpen, care pentru Quentin era un gunoi, fără origini, nu numai că visase atât de îndrăzneţ, ci avusese şi forţa şi tăria să eşueze atât de grandios. Probabil Quentin îl contemplase pe Sutpen precum cadetul hipersensibil, crucificat, al unei vechi case republicane, filistine, contemplase porticul lui Samson... El a suferit şi a fost afectat de asta, dar chiar şi atunci nu înceta să spună "ţi-am spus eu", deşi se ura că o făcea.

Ai dreptate. Mai întâi am spus ceea ce am crezut eu că era o poveste bună (încă mai cred asta). Şi mai cred că Quentin ar fi putut să o facă mai bine decât mine în acest caz. Accept recunoscător toate implicaţiile sugerate de tine, chiar dacă nu le-am conştientizat în timp ce scriam. În principiu, mi-ar place să cred că am făcut-o. Dar nu cred că ar fi fost absolut necesar să se regăsească în text sau să fi realizat toate analogiile, să le fi avut cu orice preţ în poveste. Arta este mai simplă decât crede lumea, pentru că sunt atât de puţine lucruri despre care se poate scrie. Toate lucrurile semnificative sunt eterne în istoria omenească şi au fost scrise deja, iar dacă cineva scrie suficient de consistent, suficient de sincer şi smerit şi cu hotărârea nestrămutată de a nu fi niciodată, niciodată, niciodată mulţumit de cum o face, va repeta toate aceste lucruri, pentru că arta, ca şi sărăcia, are grijă de ai ei, îşi împarte pâinea.

Am scăpat de Hollywood pentru 6 luni; va trebui să mă întorc însă, pentru simplul motiv că în 1942, atunci când eram falit şi aviaţia nu mă mai dorea, a trebuit să semnez un contract pe 7 ani cu Warner pentru a căpăta o slujbă. În ceea ce priveşte oferta pentru carte i-am scris lui Harold Ober, care mi-a şi expediat-o şi a sugerat să nu o accept chiar acum. Pot să lucrez 6 luni la Hollywood, să stau acasă 6; acum m-am obişnuit cu asta şi mi-am încuiat munca cinematografică într-o altă cameră. Nu vreau să încep o carte de natura celei sugerate pentru că sunt ca iapa bătrână ce a fătat de 15-16 ori, ştie că o mai poate face de 3-4 ori şi nu-şi permite să irosească o ocazie pentru altceva. Lucrez la ceva acum. Random House are deja 70 de pagini. O să le scriu să-ţi dea voie să le vezi în cazul în care vrei asta. De data aceasta nu este vorba despre Yoknapatawpha deşi, mai sus, ţi-am explicat că vreau să scriu întreaga istorie a omenirii într-o singură propoziţie.

Mulţumesc pentru scrisoare,
William Faulkner

Transmite-i cele mai bune salutări lui Hal Smith când îl vezi.

***

Oxford, vineri, 5 octombrie 1945
Dragă Cowley,

Am primit scrisoarea ta azi dimineaţă. Sunt pe cale să termin tabloul sinoptic şi ţi-l trimit alături de scrisoare.

Ideea celuilalt volum este bună (adică antologia de povestiri). Cred că vor merge aici şi câteva chestii nepublicate, de care am uitat: una este o povestire indiană pe care o are Harold Ober, agentul. I-am uitat titlul. Mai este o povestire din ciclul Sartoris, publicată în "Story" acum 2 ani, despre Grammy Millard şi Generalul Forest şi spusă de acelaşi Bayard, povestitorul din "The Unvanquished". Există o poveste nepublicată referitoare la Gavin Stevens, pe care o are Ober, despre un om ce a plănuit o crimă cu ajutorul unei iepe îmblânzite. Poate că le-ai văzut pe acestea. Dacă nu, când poţi să o faci, o să-i scriu lui Ober un bilet. Da, realizez reputaţia europeană a lui Faulkner. În noaptea dinainte de a părăsi Hollywoodul am fost (constrâns) la o petrecere. Stăteam pe o canapea şi beam ceva, când deodată am realizat că trei bărbaţi aşezaţi într-un soi de cerc în faţa mea, pe genunchi ori în picioare, mă ascultau cu atenţie. Erau Isherwood, poetul englez şi un suprarealist francez, Helion; numele celui de-al treilea l-am uitat. Totuşi, trebuie să recunosc că m-am simţit mai degrabă ca un bunicuţ decrepit spunând poveşti, decât ca un bătrân maestru producând bijuterii pentru 3 tineri colaboratori.

Îţi trimit alături şi tabloul sinoptic. Trebuie să fie complet, nu doar o listă cu întâmplări. Cred că ar trebui să fie o introducere, nu o simplă directivă.

Faulkner

***

Oxford, sâmbătă, 27 octombrie 1945
Dragă Cowley,

Am primit scrisoarea. Sper să o primeşti pe aceasta înainte de a-mi returna manuscrisul.

Ştiu că este "de l'homme". Special l-am scris incorect pentru că am decis că nu-i va păsa nimănui în mod deosebit. Adică mi s-a părut mai potrivit ca Ikke(motube), cu puţinele-i cunoştinţe de franceză sau engleză, să aibă o tranziţie mai uşoară spre un nume convenabil, ce şi l-a dat singur, în engleză; spre deosebire de acesta, cel franţuzesc trebuie să fie consistent. S-ar putea ca Soeur-Blonde de Vitry să-şi fi stâlcit deliberat propria limbă, astfel încât Doom să-i poată descoperi numele englezesc. Schimbă-l cum crezi tu.

Jason rotunjeşte întotdeauna o sumă de bani, de la 2840.50$ la 3000 atunci când cineva i-o datorează. El particularizează doar atunci când este el dator. I-ar fi plăcut să poată spune poliţiei că ea i-a furat 15000$, dar nu a îndrăznit. Nu voia să recupereze banii, pentru că atunci ar fi ieşit la iveală că şi el a furat 4000 $ de la hoţ. El încearcă, pur şi simplu, să convingă pe cineva, pe oricine are putere, s-o prindă, pentru ca astfel să pună mâna pe ea.

Referitor la Benjy: Acel Garter K/A (Garter King-of-Arms) nu ştia nici de monument, nici de pantoful de casă. El ştia doar ce i-ar fi putut spune lumea, că a) Benjy e idiot b) a petrecut cea mai mare parte din timp pe o păşune, cu o dădacă negresă, până când păşunea a fost vândută, c) e nebun după sora lui şi întotdeauna şedea liniştit în casă dacă era lăsat într-un loc de unde putea privi lumina focului, d) a fost emasculat de lege, când şi (se presupune) de ce, de vreme ce fetiţa pe care a speriat-o a încropit probabil din asta o poveste pe cinste, după ce i-a trecut frica.

Atitudinea mea vis-à-vis de Benjy şi Jason e neschimbată.

Referitor la expulzarea indienilor: Dacă îmi amintesc bine, am spus (aproximativ)... "era în 1840... şi oamenii lui Ikkemotube plecaseră deja" (nedefinit, implică: s-ar fi putut întâmpla cu un an înainte sau cu 10 ani înainte, de vreme ce data pomenită anterior era cândva după 1810, sau când Jason a călărit în cursa Natchez (...).

Apoi, poţi să datezi "Red Leaves", 1845.

Nu-ţi spun să scoţi "Death Drag". M-am gândit la asta doar ca să facem loc pentru genealogie. Dacă este spaţiu pentru ambele, las-o.

Faulkner

***

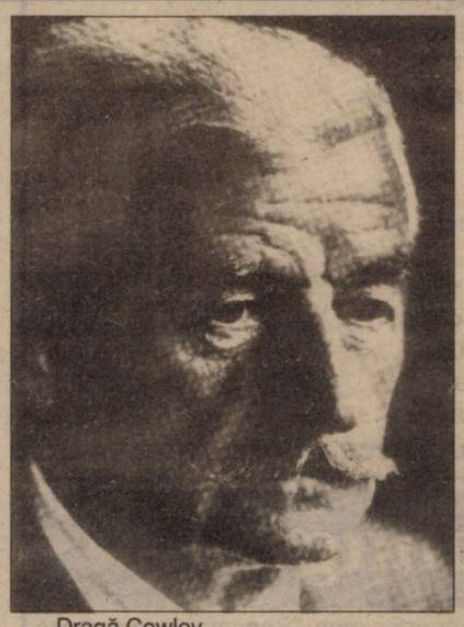

Dragă Cowley,

Îţi returnez cu mulţumiri, (textul introducerii). Este bun şi temeinic şi corect şi percutant. Te-am prevenit anterior că sper să nu fie vorba de o biografie sau de chestiuni personale. În mod corect ai formulat nişte concluzii pornind de aici. Aş dori să nu fie nevoie să menţionezi în text premizele de la care ai plecat. Dacă într-adevăr crezi că este necesar să le incluzi, gândeşte-te la o formulare simplă, ceva în genul celor din "Who's Who"; lasă primul paragraf din Secţiunea a II-a, şi anume:

S-a născut (când şi unde). A venit la Oxford în copilărie, a urmat, fără să absolve, cursurile şcolii secundare din Oxford vreme de un an, a fost student cu statut special la limbi moderne, la University of Mississippi. Restul educaţiei l-au constituit lecturile neîndrumate şi necorelate în niciun fel. Dacă vrei să pomeneşti experienţa militară (ceea ce nu este necesar, pentru că aş fi putut inventa la fel de uşor nişte aviatori rataţi din RAF, cum am făcut-o cu confederalii sudişti) spune "a fost în rândurile RAF în 1918". Apoi continuă: De atunci a trăit în aceeaşi zonă din Mississippi, a avut diverse slujbe ciudate până când a căpătat-o pe cea de scenarist şi a reuşit să-şi câştige existenţa din scris.

Apoi, la al doilea paragraf din Secţiunea a II-a şi du-l mai departe. Sunt un tip demodat şi, probabil, şi puţin nebun; nu-mi place ca viaţa şi chestiunile mele personale să fie la dispoziţia oricui sau tuturor ce se gândesc să le publice, sau la dispoziţia unui prieten ce a cumpărat această informaţie şi o va împrumuta şi publicistului.

Voi fi bucuros să-ţi dau toate detaliile când mai stăm de vorbă. Unele sunt foarte hazlii. Doar că nu îmi place să le fac publice, exceptând cazurile în care le folosesc eu însumi, ca pentru bătrânul John Sartoris şi bătrânul Bayard, şi pentru doamna Millard şi Simon Strother, şi pentru ceilalţi negri şi pentru aviatorul mort.

Nu văd prea multă legendă sudistă aici (în introducere). Voi merge mai departe decât tine într-o critică severă.

Stilul, precum ai ghicit, este rezultatul singurătăţii şi, se înţelege de la sine, e prost; a fost complicat şi mai mult de un blestem regional sau geografic (Hawthorne ar spune rasial) moştenit. Poţi să-i zici şcoal "Retorica sudistă a solitudinii" sau "o solitudinii".

Referitor la literatura (şi muzica) s în 1861-65: Probabil că a existat, dar păstrat. Sudul era prea ocupat ca să timp pentru asta, dar motivul principal probabil, lipsa tradiţiei pentru aşa Lumea bună cu greu ar fi făcut-o. Sin lor distracţii erau sclavii sau av nemuncită; în mod curios duceau o vi eminamente fizică, violentă, în ciuda înclinaţiei spre trândăvie.

Atunci când nu vânau, nu îşi controla fermele sau nu mergeau 10-20 de mile călar într-o vizită, nu făceau într-adevăr nimic: dormeau sau pălăvrăgeau. Cred că sporovăiau prea mult. Oratoria era arta numărul unu. Generalii confederaţi ţineau cuvântări în timp ce-şi duceau trupel atac. În afară de asta, "arta" nu era o ches omenească. Era o cuminte pictură de porţe a doamnelor.

Când, pe uşile bibliotecilor pers intrau pe teritoriul artei, o făceau pentr discursurile unuia sau altuia, ceva p sau clasicii lor sfioşi; dar chiar şi aceştia bărbaţi,care, dacă ar fi scris, ar fi scris discursuri. Negrii au inventat cântecele, dar cântecele lor nu interesau (...)

În concluzie, nu exista o clasă de care să producă literatură. Într-un pastoral, lipsit de oraşe, ei (micii fer trăiau izolaţi şi în războiul economic sclavii cât şi cu posesorii de sclavi. C au dezvoltat treptat, fiu cu câte ocazional, ca bătrânul Sutpen, n-au ţi se stabilească într-o clasă de mijloc, ci devină şi ei baroni. Literatura şi cântec de acasă erau vechile cântece ale Angli Scoţiei secolelor 15-16, transmise din gur în gură, pentru că generaţiile care s-au succedat nu ştiau să scrie. După ce a la suprafaţă, înainte, în timpul şi după r au fost prea ocupaţi ca să mai consem ceva, chiar ca să le cânte, probabil ruşine de ele. În cei 80 de ani scurşi (1945), bătrânii conservatori au dispă cele din urmă, dintre cei rămaşi, cei puterni au realizat că pentru a supravieţui treb înceteze să mai fie baronii de la 186 devină o clasă de mijloc; aşa au şi făcu început să creeze literatură.

Era un bun moment ca sudistul v să se refere la acest subiect, nordist avea nimic de scris despre asta. El câşti Singurul lucru curat într-un război pierderea lui; şi în ce priveşte materia sudul a fost norocos. Războiul a mar tranziţie, sfârşitul unei epoci şi începutul nu o reîntoarcere. Înainte, în război, lupta împotriva omului. După, maşin lupta împotriva maşinii. În timpul acelui r omul a luptat cu mâinile goale împotriva maşini. Desigur, asta nu explică de ce a folosit şi Nordul resursele. Nu e suficie spui că, poate, maşina care şi-a în duşmanul era un fel de Frankenstei odată ce armatele sudiste au ceda întors împotriva lui, l-au subjugat şi, înd tându-l de o clasă de mijloc bine înfip pământul lui, l-au transformat într-un ba bazat pe o sclavie, nu a oamenilor, maşinilor; nu poţi spune asta pentru c distul scrie despre altceva. Poate că de este aventurierul politic, poate că e să pe care el l-a adus în Sud după '61 şi c produs literatură; de îndată ce se va întâ ceva care să determine mutarea clas mijloc sudiste în Nord, va răsări şi tardivă literatură nordistă despre răz civil; poate ceea ce dorim e un nou război, poate un grup din Dismal Swamps sau abo liţionişti din Florida Everglades se vor hotărî să elibereze ţara de maşini şi vor iniţi mişcare şi vor trece la fapte, urmaţi de aflux mare de aventurieri politici din Te ssee şi Mississippi şi Virginia şi atunci Nor va avea un război despre care să scrie.

Îţi mulţumesc că te-ai uitat pe fragment. Totul este în regulă. Referinţe "scrisul în solitudine" sunt foarte adevăr Asta explică multe despre nepăsarea vis-à-vis de gusturile proaste. Nu s conştient întotdeauna de ideea de prost gu dar sunt receptiv la ceea ce alţii numesc prost gust. Cred că am scris şi am şi trimis tipar multe înainte să fi realizat că nis necunoscuţi le-ar putea citi.

William Faulkner
În româneşte de
Laura LIPOVA

Colectivul de redacţie: Mircea Mihăieş (redactor şef)
Cornel Ungureanu (redactor şef adjunct), Adriana Babeţi (secretar general de redacţie), Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Corina Victoria Bădulescu, Iosif Costinaş, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Daniel Vighi.

REDACŢIA: TIMIŞOARA, Piaţa Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 13 33 76, 13 33 9
ISSN 0030 560 X
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIŞOARA
bd. Revoluţiei 1989 nr. 8, telefoane: secretariat 119176, centrală 190145, 19014
Abonamentele se fac la P.T.T.R.
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU